D.

FR. TOLETI, SOCIETATIS IESV, COMMENTARIA:

* * *

VNA CVM QVÆSTIONIBVS, *In vniuersam Aristotelis Logicam.*

Multò accuratiùs, diligentiúsque nunc denuò excusa.

Adiecto Indice Quæstionum.

EDITIO TERTIA.

LVGDVNI,

APVD IOANNEM VEYRAT.

M. D. XCVIII.

IESVS MARIA.

IN VNIVERSAM ARISTOTELIS LOGICAM COMMENTARIA, VNA cùm Quæstionibus:

Per Doctorem Franciscum Toletum, Societatis IESV.

PRÆFATIO.

De Dialecticæ scriptoribus, & eiusdem vtilitate.

PERPAVCA ante Aristotelem, eáque imperfecta pręcepta Dialectices extitere, prętер rudem quandam cognitionem Prædicamentorum (quorum inuentionem ad Architam Tarentinum nonnulli referunt) & præter argumentationum quarundam genera, tunc temporis maximè nota, quibus frequentius vtebantur. Quãuis sophistæ plerique, qui disputandi peritia gloriabantur, vt Gorgias Leontinus, Protagoras, Prodicus, & plures alij, Aristotelem præcesserint: quos quibusdam dialogis exagitat Plato, & ob quorum sophistarum importunitatem Aristoteles libros Priorum se scripsisse profitetur; vt illorum cauillis & obiectionibus plenè satisfaceret. Cęterùm ipse Aristoteles primus omnium Dialecticam ita perfecit, vt vix vllus posteà aliqua in parte superauerit. Extitere quidem Stoici plerique post Aristotelem, qui disserendi arte & acumine plurimùm valuerunt, & eius artis præcepta quamplurima conscripserunt: ita vt longo interuallo Peripateticos & Aristotelem ipsum (vt ait Cicero, & Seneca, variis locis) dexteritate disputandi, se antecellere arbitrarentur. Cæterùm posterorum iudicium secùs habuit, & vnum Aristotelem ita omnibus prætulit, vt præstantissimi quique Philosophi eum & sequi, & in eum commentaria edere non dedignarentur, & publicè

Dialectica ante Aristot. qualis.

Aristo. in tradendis præceptis Dialecticis reliquos omnes philosophos anteiit.

omnibus prælegendum proponere. Hunc etiam præ cæteris Philoſophis Eccleſia ſuſcepiſſe iam videtur, à mille præſertim annis, & eum potiſsimum in Academiis, cæteris aliis Philoſophis poſthabitis, adoleſcentibus erudiendis enarrandum exhibere. In huius ergo vniuerſam Dialecticam commentaria edenda curauimus ad iuuentutis ipſius inſtitutionem, commoditatem & vtilitatem.

Dialect. ad quæ ſit opportuna & vtilis.

Eſt autem Dialectica, ad plurima & maxima, ſine vlla cõtrouerſia, vtilis: ad ſcientias, inquam, omnes addiſcendas, ad omnes errores vitandos, ad ipſiúſque veritatis in abditis occultę cognitionem, ad rerum denique naturam & eſſentiam, earúmque principia, cauſas, partes, proprietates, & earum accidentia perueſtigãda. Hæc enim Dialectica res latentes definitione explicat, multiplicia & ambigua diſtinguit, & diuidit. Hæc ſubtiliter, acutè, & appoſitè, ac ſine deceptione, de omnibus ratiocinãdi viam aperit. Tandem hęc omnia inuenit, inuenta iudicat, iudicata diſponit, diſpoſita & ordinata probat, ac, ſi ab aliis oppugnentur, defendit. Denique vt vno verbo dicam, cùm homo ſit animal rationis particeps, hæc autem ratione perficiat, vnde & rationalis ſciẽtia meritò vocatur, maximè hominis propria cenſeri debet, & à cęteris illũ animãtibus potiſsimũ ſeiungere. Sed tamen antequã ad Ariſtotelis Dialecticã accedamus, breuiter proponẽda erit ſciẽtiarum diuiſio: vt appareat quem ordinem, quémq; locum & gradum Dialectica ſeruet inter alias ſcientias & diſciplinas.

Dialect. maximè homini competit.

CAP. II. *De artium & ſcientiarum diuiſione.*

Scientia quomodo ab Ariſt. diuidatur.

Variè quidem à diuerſis ſcientiæ & artes, multiplicíq; diuiſione diſtinguuntur. Nos autem Ariſtotelica dũtaxat diuiſione contenti erimus, eam tantillum locupletando. Omnis igitur ſcientia, hoc eſt, clara & certa alicuius rei cognitio, ab Ariſtotele 2. Metaphyſices, c. 1. in ſpeculatiuam & practicam diſtinguitur, quæ diſtinctio ex fine deſumpta eſt. Speculatiua enim eſt, cuius finis in ſola veritatis contẽplatione conſiſtit, Practica verò, cuius finis eſt opus. Ignobiliores etenim cognitiones, dubias & incertas, quales ſunt opiniones & ſuſpiciones, ac ſimiles aliæ, à ratione ſciẽtiæ penitùs excludimus. Speculatiuam rurſus ſcientiam diuidit idem Ariſto. 6. Meta. c. 1. in Phyſicam ſiue naturalem, Mathematicã, & Metaphyſicam, quæ vltima, tum diuina, quia de Deo tractat & intelligentiis, tum naturalis Theologia, ſeu prima Philoſophia, ab ipſo & aliis vocari conſueuit. Phyſica ſcientia eſt, quæ de rebus corporeis & mutationi ſubiectis tractat, vt de animalibus, plantis,

Speculatiua.

Phyſica.

plantis, arboribus, & similibus: sub qua Medicina collocanda videtur, quæ corpus humanum, & eius affectiones cõsiderat. Mathematica, quæ circa quãtitatem & eius affectiones versatur: quę quidẽ in quatuor partes diuisa est, ipsiusmet quantitatis diuisione. Alia enim quantitas est permanẽs, alia successiua: & permanens quidem vna continua, scilicet magnitudo, de qua Geometria disserit, cui annectitur Perspectiua, quæ est de linea visuali: altera discreta, scilicet numerus, de qua Agit Arithmetica. Successiua similiter alia continua, vt motus & tempus, quæ in ipsis cœlestibus orbibus maximè perspicua cernuntur: & circa hæc Astrologia versatur, quę & Astronomica dicitur, quamuis & astrorum, cœlorúmque numerum, & magnitudinem & distãtiam, & alia similia, in cœlis & astris, ope Geometriæ & Arithmeticæ, ipsa quoque cõsiderat. Tandem alia est successiua, sed discreta quantitas, quasi successiuus quidam numerus, vt harmonicus sonus, & oratio longis, & breuibus syllabis constans: & hanc quantitatem, eiúsque affectiones, vt sonorum & concentuum harmoniam, sonorum, inquam, numerum, Musica considerat. Iã verò Metaphysica est, quæ disserit de rebus nõ corporeis, sed incorporeis, vt de Angelis & intelligentiis, & tãdem de Deo optimo maximo: atque ideò naturalis Theologia, vt diximus, vocatur: quòd de istis agat, quantùm lumine duntaxat naturali potest cognosci. Diuino autem beneficio præstantior longè Theologia, supernaturali lumine, humano generi à Deo concessa est: cui annecti potest Iuris pontificij prudẽtia, nam ex ea prodiit magna ex parte præter forensia: cùm Theologię decreta ex sacris literis, & Ecclesiæ diuino lumine deprompta, tum ad mores, tum ad fidem pertinentia, in vnum corpus redacta, ad ipsiusmet Ecclesiæ gubernationem coluerunt. Quamuis Theologia, cùm sit omniũ prima & suprema, nõ tam speculatiua, quàm supra speculatiuam, vocari debet: quę & eminenter continet Practicã, & Speculatiuã, vt ait Diuus Thomas prima p.q.1.ar.5. atq; hęc de speculatiuis.

Mathematica. *Metaphysica* *Theologia.* *Iurisprudẽtia canonica.*

Practica verò cùm circa operationes versetur, diuiditur ipsarum operationum diuisione, in actiuam, videlicet actionum immanentium, & factiuam, seu effectricem operũ externorum: ex Aristotele 6. Meta. ca. 1. Operationes enim aliæ sunt internæ, aliæ externæ: & internæ quidem in eo qui operatur manent, vt intellectus, cognitio, & amor, & similes: quę ob id propriè actiones dicuntur, non effectiones: & istarum quidem actiua est scientia. Sunt autem internę mẽtis nostræ

Practica *Operationum diuisio.* *Interna*

quæ propriè, Actiones dicuntur. actiones, triplicis generis, voluntatis, intellectus, & memoriæ. Circa voluntatis quidem operationes moralis Philosophia versatur, quæ quidem definiri potest, scientia rectè volendi. In tres autem partes secatur, in Ethicã, quę vnius actiones & mores rectè instituit. Oeconomicam, quæ actiones domesticas probè disponit. Politicam seu ciuilem scientiam, quæ publicas actiones ad reipublicę videlicet gubernationẽ, cõplectitur: sub qua Iuris ciuilis sciẽtia magna ex parte continetur, atque ex illa ferè ortum habuit. Iam verò circa intellectus operationes dirigendas, Dialectica versatur, quæ est rectè, videlicet intelligendi scientia. Circa memoriæ actiones, ars rectè memorandi versatur: qualẽ tradit Cicero, & alij Rhetores, per loca & imagines, & alia huiusmodi præcepta.

Ethica. Oeconom. Politica. Iurispru. Dialectica. Ars memoriæ.

Operationes externæ. Operationes verò aliæ sunt externæ, vocis scilicet, vel operis: quæ in eo qui agit non manent, sed in rem transeunt externam, siue post illas opus aliquod effectum permaneat, vt post ædificationem, domus: siue non maneat, sed solùm ipsæ actiones transeant, vt vox, cantus, saltatio, &c. huiusmodi. Igitur circa vocis quidem actiones, ad congruè loquendum Grammatica versatur: ad ornatè loquendum Rhetorica: cui annecti meritò poterit, ad carmina & poëmata componenda, Poëtica, & ad historias scribendas, Historia. In externis autem operibus efficiendis, cæteræ artes Mechanicę cernuntur, quæ pro diuersitate rerum & operum, in quibus versantur, quæque in ipsis efficiunt, distinguuntur: vt Agricultura, Pastoria, Militaris, Nautica, Lanifica, Fabrilis, cum aliis, quæ operosum nimis hic esset sigillatim referre.

Grãmatica. Rhetorica. Poëtica. Historia. Mechanica artes.

Operum vt sit speculatio. Ac scientiarũ quidem & artium diuisio sic habet: & quem inter has locum Dialectica teneat ex dictis constat. Aduertendum est autem, etiam operum esse posse speculationem, si in se, & per se considerentur, & non ad opus agendum referantur (sunt enim res quædam, vt cæteræ aliæ, quas speculamur:) esse autem practicam cognitionẽ, cùm ad opus referatur. Ex istis autem aduertendum est, septem liberales artes ab antiquis connumerari solere, sic dictas, vel quòd liberum hominem faciant, vel quòd liberum deceant hominem, vel quòd magis ratione vtantur, quàm cæteræ artes Mechanicæ & seruiles, quæ in corporis potiùs exercitatione consistunt. Sunt autem hæ liberales reales quidem quatuor, quod in rebus versentur, scilicet Geometria, Arithmetica, Astrologia, Musica. Sermocinales seu rationales tres, quia in sermone seu ratione consistunt, licèt diuerso modo, vt posteà ostendemus,

Artes illæ 7. cur dicantur liberales.

demus, Dialectica, Rhetorica, & Grammatica. Sed de his hactenus. Nunc de Dialectica nobis iam agendum.

CAP. III. *De quibus, & quo ordine agendum.*

Igitur antequàm ad Aristotelis interpretationem accedamus, quædam in vniuersum ad totam Dialecticam spectantia explicanda erunt. Hæc nempe sex: Primò, An Dialectica sit ad alias scientias addiscendas necessaria? Secundò, an sit propriè scientia? Tertiò, an sit vna scientia? Quartò, an sit scientia practica, an speculatiua? Quintò, de Dialecticæ subiecto, seu obiecto circa quod versatur. Sextò, de ipsius Dialecticæ diuisione & partibus.

QVAEST. I. *Vtrùm Dialectica sit necessaria ad omnes alias scientias.*

Nter alia, quę in principio cuiuslibet artis & scietiæ, quæri solent, illud primum est, An ea ars aut scientia sit necessaria, vel vtilis: vt eius necessitate & vtilitate perspecta, facilè animi ad eã capessendam accendantur. Cùm autē constet de eius vtilitate, nec in ea re vlla sit cõtrouersia, de eius necessitate nunc quæramus. Erit igitur prima quæstio, Vtrùm Dialectica sit necessaria? In qua quæstione tria agemus, Primò, titulum quæstionis explicabimus: non enim parùm lucis quæstioni definiendæ, & solutioni comprehendendæ affert, vt quod in dubium vertitur, semel intelligatur. Secundò, quid alij senserint, cum eorum rationibus proponemus: non admodùm solliciti omnium sententias referre, sed eas duntaxat, quæ, præterquàm quòd probatorum virorum sunt, aliquod emolumentum auditoribus afferre posse videantur. Tertiò, quid certius tenendum sit ostendemus: ac oppositas rationes soluemus: nostram sic sententiam vndique corroborando: eadémque disputandi methodo, in aliis omnibus, diuina ope freti vtemur.

Tituli quæstionis expositio. In titulo ergo quæstionis, duæ voces explicandæ sunt, ex quarũ cognitione eius intellectus pendet. Altera vox est Dialectica: altera, necessarium. Dialectica idem est, quod ratio disserendi, id est, ars qua verum à falso discernere docemur. *Quid sit Logica.* A multis pars Logicæ constituitur: est enim Logica, vt tradit Boët. I. Topic. ratio disserendi, cuius duæ sunt partes: vna Topica, i. ars inueniendi: & hanc Philosophus Dialecticam vocat: alia Analitica, id est ars iudicandi: & quamuis Aristoteles aliquando partem Topicam Dialecticam vocare visus sit, hîc

tamen de Dialectica nos loquimur, vt vtramque cōplectitur partem,& à Logica, quæ in vniuersum rationalis dicitur,nō differt:Altera vox est,necessarium. Dupliciter autem aliquid necessarium dicitur, vt docet Aristot.lib.5.Meta c.5.vno modo absolutè,altero modo ex suppositione.Necessarium absolutè illud est,quod ex natura sua, nullo ordine ad aliud habito,non potest aliter se habere: vt, Deus est necessaria res.Et necessarium est, hominem esse animal, duo & tria esse quinque.Aliud est necessarium quod ex se aliter se potest habere, tamen alio extrinseco posito,non potest aliter se habere:sicut esse calorem,non est necessarium,tamen posito igne,necesse est vt sit calor. Respirare non est secundum se necessarium, tamen si animal debet consistere,respiratio est necessaria.Sagittam non est necessarium sursum tendere, si tamen proiiciatur, id efficietur necessarium, & hoc necessarium dicitur ex causa:siue causa sit efficiens,vt in exemplis propositis,siue finalis, vt cibus dicitur necessarius homini propter vitam,siue sit quæcunque alia causa.Hoc autem necessarium,quod à fine dicitur,duplex est:alterum,id sine quo talis finis obtineri nequit,quod necessarium simpliciter dicitur, vt cibus homini simpliciter necessarius est ad vitam:alterū, id sine quo finis commodè non potest haberi,quamuis simpliciter possit; quo pacto homini necessarius est equus ad iter peragēdum: & hoc dicitur necessarium ad bene esse vel vtile. In præsenti loquimur de necessario ad finē:& quærimus an ista ars disserendi,quę Logica dicitur,sit necessaria simpliciter ad sciētias naturales acquirendas,an solùm sit vtilis,ita vt sine Dialectica possit quis sciētias omnes alias adipisci. Et hæc de titulo.

Necessariū quot modis aliquid dicatur.

Circa secundā partem prima opinio est Ioannis Iandu.2.Meta.q.12 qui asserit, vnam scientiam esse priorem alia ordine doctrinæ dupliciter:vno modo secundum necessitatem absolutam;& simpliciter:altero modo secundū necessitatem secundum quid, id est bene esse.Docet autem Logicam non esse necessariam simpliciter, sed solùm ad bene esse,& vtilē.

Opi.1.idē etiā docet 1. Meta. q.2.

cōfirmatio opi.1.

1.arg.

Pro hac opinione sunt aliquot argumenta, primò,Illud est necessarium simpliciter propter finem, sine quo finis haberi non potest:sed sciētiæ possunt acquiri sine Logica:ergo non est Logica simpliciter necessaria.Maior est certa.Minor probatur:constat enim experientia,multos discere Mathematicas absq; Logica: referunt etiam Hippocratem caruisse arte Logicę,qui tamen rectè obtinuit Medicinam:& ius ciuile,ac pontificium sine Dialectica acquiritur, & quidem perfectè,

vt

vt videtur. 2 si Logica esset necessaria, propter alias scientias esset, quia docet definire, diuidere, & argumentari: hæc enim sunt instrumenta, per quæ acquiritur cognitio rei: seu quælibet scientia habet suas definitiones, & diuisiones, & argumēta, secundum diuersitatem rerum quas considerat: ergo Logica est superflua. Prætereà 3. si Logica esset necessaria ad acquirendas alias scientias, esset primo loco addiscēda: sed hoc fieri non potest: ergo nō est necessaria. Minor probatur: Dialectica tractat de his, quæ non cognoscuntur, nisi rebus aliis cognitis: vt de argumētatione, syllogismo, propositione: hæc autem non cognoscuntur, nisi cognitis rebus, ex quibus fiūt: propter quam causam Auerr. 4. Meta. com. 2. Logicam asserit tractare de secundis intelligibilibus, & Auic. 1. Meta. esse de secundis intentionibus. At aliæ scientię considerant res ipsas: ergo potiùs aliæ scientię sunt priùs addiscendę: & ita Logica non erit necessaria. Præterea 4. quædam pars Logicæ videtur mala & reiicienda, scilicet illa quæ docet sophismata, & fallacias: qui enim sophisticè loquitur, odibilis est, Ecclesiast 37. ergo absolutè Logica non est necessaria 5. Præterea, si Dialectica esset necessaria ad quamuis scientiam comparandam, cùm ipsa Dialectica sit scientia quædam, erit etiam necessaria, ad suimet acquisitionem: quare antequàm Dialectica esset comparata, erit iam acquisita, quod implicat.

2. arg. *3. arg.* *4. arg.* *5. arg.*

Pro horum determinatione sit primum fundamentum. Homo, qua parte intellectu præditus est, omniū naturas cognoscere, & earum causas speculari conatur: nulla tamen ei à natura cognitio insita est, sed solùm principium à natura habet, quo omnia comprehendere possit, quod intellectus dicitur: sicut natura nullam animali visionem tribuit, sed potentiam visiuam, qua obiecta per se videre posset: vnde Aristot. 1 Ethic. c. 6 *sicut pupillæ*, inquit, *inest visus, ita animæ intellectus:* & vtrunque à natura datum esse absque vllo opere nostro, docuit 2. de Anima c. 5. Quemadmodū autem animal ipsum per visum à natura receptum, posteà per se res obiectas videt, ita & anima per intellectum à natura concessum, res posteà intelligit & contemplatur. Propterea 6. Eth. ca. 11. asserebat, neminem esse à natura sapientem. Hoc tamen inter alia, inter sensum, & intellectum interest, quòd sensus facilè in suorum cognitionē peruenit, quia eius cognoscendi modus, vnus & facilis, ac certus est, scilicet ab ipso obiecto præsente moueri: at intellectus magna difficultate rei speculationem consequitur, cùm res in cōmuni intelligat & modo difficili

1. fund.

procedat, scilicet ex notis, ea quæ ignota sunt, indagando: quẽ discursum vocamus. Hic autẽ modus multis est expositus erroribus, cùm quid, ex quo, & qualiter sequatur, sit obscurum, nec intellectui, secundũ se, peruium: vnde Ari. de Anim. ca.3. maximam vitæ partem sub errore homines ducere arbitratur. Hinc.n. intellectus in multiplices incidit deceptiones.

2. funda. Sit 2. fundamentũ. Quamuis modus procedendi in rerum cognitione, non sit nobis statim notus, aliqua tamen ex parte notus est, cùm solo lumine naturali intellectus, aliquos discursus, & ratiocinationes cognoscamus: hoc tamen non sufficit vt absolutè rem omnem speculemur, vt optimè docet Aui. in sua Logica. c.2. *Natura*, inquit, *& prima inchoatio hominis non fuit sufficiens ad verum cognoscendum*: fuit ergo opus aliqua arte, per quam modum procedendi in cognitione haberemus, vt tali modo perspecto, posteà ad rerum speculationem accederemus. Hæc autem ars fuit Logica, seu Dialectica, quæ modum vniuersalem tradit rem quamlibet speculandi: propter quod à Boët. dicitur Dialectica, scientia discernẽs verum à falso: à S. Thoma verò scientia rationalis, actuum rationis directiua. Ab Augustino Logica est ars artium, scientia scientiarum, qua aperta, omnes aliæ apetiuntur, & qua clausa, omnes aliæ clauduntur: est enim quæ ostendit viam cognoscendi. Et ab Alber. Magno, in libro Prædicab. ca 3. Logica est, quæ à phantasiis, quæ videntur, & non sunt, liberat, errores damnat, falsitates ostendit, & lumen rectum in omni opere contemplationis præbet. Hæc autem Logica acquiritur: non enim à natura est, quamuis initium aliquod lumine naturali habeatur, quam aliqui Logicam naturalem vocant. Et Aristo. 1. Rhetor. ad Theodect. c.1. dicit homines à natura Dialecticos & Rhetoricos esse: tamen consummatio, & perfectio à magistris modò habetur, vel longa obseruatione, sicut alij habitus ex assidua operatione in nobis fiunt.

Dialect. non est à natura.

3. funda. Sit tertium fundamentum, quo Dialecticæ inuentio explicatur. Sæpè homines multa operantur non cognoscentes modum, quo operantur, sed modum tantùm naturaliter tenent, & inde multa casu dicuntur facere. Ita fit in intelligendo: homo enim naturaliter modum intelligendi habet, cùm homo absque vllo magistro in multis discurrat, & ratiocinetur: vt dicit Arist. 1. Elench ca.11. non tamen modum hunc semper intelligit & aduertit, ac propterea nescit talem modum applicare omnibus rebus quibus applicari potest. Et ideò non semper in multis ratiocinatur. Præterea cùm modum

dum cognoſcendi non intelligat, neſcit bonum à malo diſtinguere, & ob hoc frequenter decipitur: imò nec certam conſequitur cognitionem, modo ignorato, cùm cognitio certitudinis modi non exiguam rei cognitæ certitudinem afferat. Fuit igitur inuenta Dialectica ex obſeruatione cauta, & diligenti huius modi, quem homines naturaliter intelligendo obſeruant, qua obſeruatio rebus cognitis homines ſupra ipſum modum ſe reflectebant ipſius naturam conſiderantes: & paulatim plurium ſucceſſione, id quod homo naturaliter, & caſu præſtabat, ad artem redactum eſt, & hæc eſt Logica: quod eleganter Ariſt. docet 1. Rhero. ad Theod. ca. 1. probans Dialecticam, & Rhetoricam poſſe eſſe artes, ex eo, quia id quod temerè, & naturæ ductu fit, ad rationem rectam redactum, fit ars, vt fit in ipſis artib.

Dialecti. vt ſit inuenta.

His igitur ſuppoſitis fundamentis ſit prima concluſio. Modus intelligendi per diſcurſum qui vſus Logicæ dici poteſt, eſt homini naturalis, nec ſine illo ſcientiam aliquam poteſt cõſequi. Hæc manifeſta eſt cùm naturaliter homo ſit diſcurſiuus, ſicut riſibilis, aut diſciplinabilis: nec in hoc poteſt nec debet dubium cadere. Vt probaui etiam ex Ariſto. 1. Rhetor. & 1. Elencho. in tertio fundamento.

1. conclu

Secunda concluſio. Aliqua cognitio modi eſt hominis naturalis, id eſt, ſine aliquo magiſtro, ſed per ſe ipſum abſque vllo labore percepta ex experientia, cùm lumen naturale rationis aliquas conſequutiones manifeſtet, qualis eſt illa quæ in modo perfecto primæ figuræ fit.

2. conclu.

Tertia cõcluſio. Conſummata cognitio modi intelligendi, quæ Logica dicitur, nõ habetur, niſi per doctrinam à magiſtris, vel propria inuentione, quæ magno errandi periculo, & longo labore fit: atque in his non eſt controuerſia aliqua.

3. conclu.

Quarta concluſio. Cognitio modi intelligendi, ſiue naturaliter ſit nota, ſiue per inuentionem acquiſita, ſiue per doctrinam accepta, eſt neceſſaria ſimpliciter ad alias ſcientias perfectè acquirendas, & illis eſt priùs addiſcenda.

4. conclu

Probatur primò. Res non ſcitur, niſi cognoſcatur, quia aliter ſe habere nõ poteſt: ſed hoc fieri nõ poteſt, niſi cognoſcatur ſyllogiſmi illatio: certiſſima ergo Logica, cuius eſt ſyllogiſmos cognoſcere, eſt ad ſciẽtiã neceſſaria. Antecedẽs eſt Ariſt. 1. Poſt. c. 2. *ſcire, inquit, arbitramur, cùm cognoſcimus rẽ ex ſua cauſa, & quod aliter ſe habere nõ poteſt:* quòd fit, quãdo neceſſitatem ſyllogiſmi cognoſcimus, vt explicat Albertus Magnus 1. Poſter. tract. 2. ca. 1. Prætereà ſecundò cognoſcere non poſſumus,

Ariſt. 1. Rhet. ad Theo. c. 1. tunc vche

dimus cũ demõstratum esse putauerimus. possumus, nisi inueniendo & iudicando: sed non potest cognosci an aliquid sit inuentum, vel non inuentum: nec similiter, an res processerit ex principiis, vel non processerit, nisi per Logicam: ergo est necessaria simpliciter. Hæc est sententia ipsius Arist. 2. Met. c. 3. vbi impedimẽtum vnum ad scientias capessendas docet, nõ priùs tenere modũ sciendi, quem Auerroes, & alij vocant Dialecticam. Etiam ex Logicę ignorantia, sæpissimè in errores scientiarum antiquos lapsos fuisse tradit. 1. de Partibus animalium cap. 1. Præterea Auic. in sua Logica cap. 2. inquit, esse necessariã: & Alb. Magn. Pędicab. ca. 3 inquit, nesciens Logicam, & si scite aliquid videatur, nescit tamen, cùm rationem sui sciti nesciat: & se habet, ad scitum, & actum sciendi, sicut ignis ad comburendum lignum. Ac propterea dicebat Augustinus, clausa Dialectica, omnes clauduntur scientiæ: nimirùm, quia ignorato modo sciendi, ignoratur res. Quod idem manifestat Arist. 1. Meta. capite secundo, signum scientis est posse docere, docere verò non potest, qui rationem sciti ignorat. Hæc tandem conclusio est Algazelis in sua Logica. c. 2.

Ad 1. Ad primum ergo argumentum, Respondeo, negando minorem: nullus enim sciẽtiam cõsequitur absque aliqua Logicę cognitione, vel lumine naturali habita qualis est cognitio aliquarum rationum Mathematicarum, vel propria obseruatione & diligentia acquisita; qualis forsitan fuit Hippocratis, vel à magistris accepta, cùm tamẽ illa, quę naturaliter habetur, non sit sufficiens ad scientiam totam, sed quę vel est multo tempore inuẽta, vel accepta ab alio. Ideò dicitur Logica esse necessaria simpliciter ad scientias, siue inuenta, siue acquisita. Ius verò ciuile & Pontificiũ demõstrãdi seu sciendi methodo non traditur: nõ enim res per causas & principia comprobantur, sed sola authoritate creduntur, at plurimùm etiam ad perfectam eius cognitionem Dialectica conducit.

Ad 2. Ad 2. circa minorem, est considerandum, quod in syllogismo, argumentatione, & reliquis instrumẽtis, possumus duo considerare, vnum est forma, alterum materia, ex qua fiunt. Quælibet ergo scientia dat materiam argumẽtandi, sed Logicus formam. Itaque si formam consideres, vna potest esse in pluribus materiis, sicut vna forma & figura regis potest imprimi auro, & argento, & ferro: ita vna argumentationis forma variis potest rebus aptari. Itaque consideratio formæ est communis & ad Logicum pertinet: consideratio autem materiæ ad particulares scientias pertinet, quæ tales res considerat.

siderat, Vnde Arist.1.Rhe. ad Theo cap.1.inquit, Dialectica est eo ŭ quæ omnium quodammodo,& nullius determinatæ scientię sunt. Et 1. Elench.c. 8.dicit duplicem esse redargutionem:quædam est particularis, quæ in scientia particulari fit, nimirùm in certa materia:quædam communis & generalis. & hæc est Dialectica. Vnde Auer.distinguebat duplicẽ modũ sciendi vniuersalem,& particularem,qui in qualibet scientia per se fit:ex aliis enim principiis constat syllogismus Mathematicus,& Physicus,sed eadẽ est forma. Vide Auer.de hoc 2. Meta.com.15 3.Ethi.com.3.& Paraph.1.de Partib.animaliũ & Procemio 12.Meta.idem etiam Albertus in principio suę Logicæ.Constat autem quòd non posset in vlla scientia definitio,diuisio, argumentatio in particulari fieri, nisi pręcognosceretur in vniuersali, quod fit in Logica. Duplex itaque est modus cognoscendi,vniuersalis,omnibus scientiis communis,qui diuisione,definitione,argumentatione fit:alter particularis,secundum quẽ in qualibet scientia diuersimodè proceditur,ac varia est methodus. Vnde duplex Logica vniuersalis cognitio prioris modi, particularis cognitio posterioris. De particulari loquitur Ari.1.de part.animaliũ.c.1.in principio, & vocat peritiã. Hęc distinctio est locis illis Auer. Et 7.Metaph.com.2. Et primo physic.comm.8.35.& 8.cõm.70.

Ad tertium respondeo concedẽdo dicta Auerrois, & Auicennæ. Dicimus tamen tria. Primum quòd simul cognoscimus rem,& vtimur modo cognoscẽdi, cùm discurrentes cognoscamur per intellectum. Secundò res possumus intelligere,non cognitio modo intelligendi:non tamen illa cognitio dicetur scientia,vt ostensum est in conclusione quarta. Vnde fit vt quamuis in inuentione Dialecticæ præcesserit rerum cognitio cognitionem modi, nunquam tamẽ illa fuit scientia quousque ista aduenit, & sic natura prior fuit qualibet alia sciẽtia:potiùs ergo rei cognitio antecessit Logicã,quàm scientia rei. Cognitio enim rei sine cognitione rationis,quæ Logica est,non est scientia. Tertiò post inuentionẽ autem, eius cognitio antecedit via doctrinæ omnes alias scientias. *Ad 3.*

Ad quartum facilis est solutio, non enim traduntur fallaciæ syllogismorum in Dialectica, vt eis vtamur, sed vt eas cognoscentes magis rectum syllogismum intelligamus: vt intellectum nostrum ab erroribus, qui ex ignorantia earum accidere poterant,liberemus. *Ad 4.*

Ad quintum respondeo,ad eas tantùm scientias Dialecticam necessariã esse, quas antecedere potest. Quo fit vt cùm ante *Ad 5.*

ante seipsam esse nō possit, non dicatur ad seipsam necessaria, sed ad alias omnes scientias: quamuis, & in ipsa quoque Dialectica pars vna cognita alteri prosit ad partē alterā meliùs cognoscēdā. Imò verò id, quod est naturæ, iuuat ad rudē quandam & imperfectam primā Dialecticæ congnitionē: & hæc imperfecta, rursus facultatem præbet ad perfectiorem: & ita gradu quodam ipsa se ipsam perficit, vsque ad suimet vltimam perfectionem. Quam ob rem etiam ad se ipsam, licèt diuersis gradibus, est necessaria. Hęc de prima quęstione.

QVAEST. II. *Vtrùm Logica sit scientia.*

1. distinc. scientiæ. Circa tituli declarationem oportet aduertere scientiā dupliciter sumi: vno modo pro ipso actu, scilicet pro cognitione, qua cogniscimus, quæ scientia actualis dicitur: altero modo pro habitu, & promptitudine, quę ex frequēti alicuius cognitione in potentia cognoscente remanet. Vt enim ex assidua circa aliquid operatione, quædam in nobis gignitur facilitas ad operādum posteà, quæ dicitur habitus, ita ex frequenti intellectione alicuius, in intellectu superest promptitudo ad cognoscendū, quæ dicitur habitus cognoscitiuus, & scientia habitualis. Est autem discrimen inter vtramque. Actualis non est, nisi illo tempore, quo contemplamur. Habitualis verò etiā nobis non cognoscentibus adest, & per eam ad cognoscendum actualiter sumus prompti & certi.

2. distin. Oportet præterea aduertere: scientiam tā actualem, quàm habitualem dupliciter vsurpari. Vno modo communiter pro quacūque cognitione, præsertim intellectus, siue sit rei contingentis, siue rei necessariæ: idque siue certa, siue incerta ratione sciamus: quo pacto omnes artes etiā Mechanicas sciētias vocamus, & secundum quam scientiam dicimur etiam scire quæcūque cognoscimus. Altero modo propriè pro cognitione rei tantùm necessarię & per suā causam ac demonstrationem, vt dicemus, quo pacto Arist. cōsiderat 1. Post. c. 2. Inter hanc autem scientiam actualem propriè dictam, & habitualem, est discrimen. Actualis enim multiplicatur secundum numerum propositionum cognitarū: alia enim cognitione actuali cognoscitur, homo est risibilis, alia homo est disciplinę capax: alia, singulæ propositiones, quæ diuersis demonstrationibus demonstrantur. Et hoc docet Arist. 1. Elen. cap. 8. infinitæ, inquit, sunt scientiæ, quia & demonstrationes sunt infinitæ. At scientia habitualis non multiplicatur secundum numerum conclusionum: imò sub vna sciētia habituali continentur multæ demōstrationes, vt sub vna Geometria,

sub

ſub vna Arithmetica plures concluſiones ſciuntur. Quo autem modo ſciĕtiæ habituales multiplicentur, inferiùs docebitur Quęſtio igitur eſt de habituali ſcientia tam cõmuniter accepta, quàm propriè. Eſt enim ſenſus quęſtionis, An Logica ſit ſcientia propriè dicta, an communiter dicta: quamuis communiter dicta abſolutè non eſt dicenda ſcientia. Quod autem dicitur de habituali, dici poteſt etiam de actuali, cùm ab habituali procedat actualis.

Tit. quæſtionis ſeu ſus.

Circa ſecundum fuit quorundam antiquorum opinio, vt Temiſtij 1. Poſt. cap. 24. quam ſequitur Ægid. Romanus 1. Elench. in principio. Et poſt hos aliqui Neoterici. Logicam non eſſe ſcientiam propriè dictam, ſed organum & inſtrumentum, quo ſcientiæ acquiruntur. Pro hac autem opinione poteſt multipliciter duci argumĕtum. Primò, modus ſciendi non eſt ſcientia. Logica eſt modus ſciĕdi, ergo nõ eſt ſcientia. Maior eſt nota, modus enim operandi non eſt ipſa operatio. Minor verò eſt ipſius Ariſt 2. Meta ca. 3. vbi ait abſurdum eſſe quærere ſcientiam ſimul, & modum ſciendi: vbi per modum ſciĕdi Dialecticã intelligit: vt D. Tho. & alij exponunt. Et idem ait Auer. eodĕ 2 Metap. comm. 15 Prætereà 2. Scientia verſatur circa aliquod obiectum. i. tractat de aliqua certa re: at Logica non tractat quicquam determinatum: ergo non eſt ſcientia. Maior eſt Ariſt. multis in locis: præſertim 4. Metaph. c. 1. & lib. 11. Meta. c. 6. & 1. Poſt. cap. 23. Minor eſt ipſius Ariſt. expreſſa 1. Elĕ. c. 11. in principio. Et 1. Poſt. in c. 8. in fi. 1. Rheto. ad Theod. c. 1. in fi & 4. Meta. tex. 5. Tertiò argumentor, Scientia eſt de rebus neceſſariis: at Logica eſt de ſyllogiſmis & argumentationibus, quę non ſunt res neceſſariæ: imò aliquãdo tantum modo ſunt, nimirũ, quando diſputatio, fit, ceſſante autĕ diſputatione nõ ſunt: ergo non eſt ſciĕtia. Maior eſt Ariſt. 1. Poſt. c. 7. Vltimò, Vna pars Logicæ eſt deceptoria, & potiùs eſt ad errores, quàm ad ſciĕtias concipiĕdas, ergo Logica non eſt, ſaltem ſecundum eam partem, ſcientia.

1. opin. Probat opin. 1. arg. 2. arg. 3. arg. 4. arg.

At oppoſita ſentĕtia eſt communis, nempè Logicam eſſe propriè ſcientiã, quã ſequitur S. Tho. 4. Meta. lect. 4. & Scot. q. 1. ſuper prædicab. & Albertus. Mag. ſuę Logicæ c. 1. & Auic. c. 1. ſuæ Logicæ. Solet autem iſta quæſtio ab antiquis ſub iſta forma exprimi, Vtrùm Logica ſit pars Philoſophię? vt videre eſt apud Boët. in prologo ſuper Porphy. & Alb. c. 2. Logicę, & Auic. & Alpharab. in principio ſuæ Logicæ.

2. Opin. Vide de hac re q̃ Alex. 1. Prior. in prologo.

Pro huius quæſtionis determinatione ſit primum fundamentum. Sciĕtia propriè dicta eſt habitus certus & euidens

rei

Ibidem. Philo. & Alphar. & Niph quilatè disputãt. Themist. 1.Post. c. 24. eam negat esse sciẽtiam.

rei necessariè per suam propriam causam: in qua definitione tres scientiæ continentur conditiones. Prima quòd sit de re necessaria, id est, quę aliter se habere non potest: rerum enim mutabilium & variabilium, quę modo sunt, & posteà mutãtur, non est sciẽtia.1.Post.c.24. ob quam rationem singularia & entia per accidens ad scientiã non spectant, vt docet Arist. 7.Meta.c.15. Secunda, quòd sit cognitio rei per causam: cùm enim res etiam necessarias absque causa cognoscimus, sciẽtia nõ est; eum scire rem, sit per causam cognoscere.2.c.lib.1. Post.& 1.Physi.c.1. Et 1.Met.c.3. Tertia cõditio est, quòd ista cognitio sit certa, & euidens: certa ad excludendam opinionem, quæ non est certa; euidens ad excludendam fidem, quæ licèt certa sit, est tamen obscura. Hæc autem fiunt, quãdo talis cognitio procedit per syllogismum bonum & perfectum: syllogismus enim bonus rem necessariam probans per suam causam qui demonstratio dicitur, generat scientiam.

1.funda. Quid sit scientia.

2.fund. Sit secundum fundamentum maximè animaduertendum, ex cuius incõsideratione, non parua multis accidit deceptio. Aliud est modus operãdi, aliud cognitio modi operãdi. Modus operandi simul est cum ipsa operatione. At cognitio modi operandi est tantùm in potentia cognoscẽte: verbi gratia, est modus quidam operandi ignis, & hic est simul cum ipsa operatione. Huiusmodi cognitio est in homine cognoscẽte. Vnde potest esse lõgè diuersum vnum ab altero. Ita similiter est modus intelligendi res, & est cognitio modi. Hæc duo quamuis in eadem potentia sint, scilicet in intellectu, vnum tamen ab altero secernitur. Modus enim cognoscendi rem, est idem cum cognitione rei. At cognitio ipsius modi est alia cognitio per se distincta. Modus igitur cognoscendi non est Logica, sicut res scita non scientia: sed cognitio & contemplatio ipsius modi est Logica. At verò quia ipsa cognitio modi, quæ Logica est, est in eodem, & in eadem potentia, in qua est ipse modus cognoscendi, fit vt aliqui ea in re decepti fuerint, idem esse vtrumque arbitrantes. Fit rursus, vt intellectus cognitio suo modo cognoscẽdi, iuuetur per talem cognitionem ad intelligendum perfectiùs: quod non fit in igne, quia ipse non cognoscit suum modũ operãdi. Propreteà qui suum modum cognoscit, potest illum iuuare. Ex quo processit illa antiqua distinctio Logicę, quã habet S Tho.4.Meta. lect.4. & Scotus & alij, in docẽtem, & vtentẽ. Vocatur enim Logica docens, quę modum cognoscendi contemplatur. Vocatur vtẽs ipsamet, quatenus cognita, modum intelligẽdi perficit, & per

Logica est cognitio modi intelligẽdi.

Dist. Logica in docẽtẽ & vtentem.

& per eam Logici certò,promptè,& in omnibus discursus,& syllogismos componunt, & variis rerum naturis applicant. Hoc obseruandum est maximè.

His suppositis sit prima conclusio. Modus sciēdi seu intelligendi non est scientia,nec similiter Logica, secūdum quod ea vtimur,vt perfectiori modo cognoscamus. Hęc conclusio est manifesta. Modus enim operandi, vt modus est, non est operatio,sed qualitas operationis:& similiter ille vsus Logicę non est scientia,sicut vsus rei,vt vsus est,nō est ipsa res.Quare nec vsus Logicæ est Logica absolutè,nec secundum talem considerationem est scientia: sed dicitur Logica vtens, improprio forsan vocabulo, potiùs dicenda passiuè Logica exercita. *1. concl.*

Secunda cōclusio.Logica docens,quę scilicet tradit & speculatur ipsum sciēdi modum,absque dubio est propriè scientia.Et præter authoritates doctorū inductas, probatur ratione sumpta ex definitione ipsius sciētię,expressa in priori fundamēto,Logica est habitus certus,& euidēs rei necessarię per suam causam,& per demonstrationem:ergo est sciētia.Consequentia est certa.Antecedens probatur.Conclusiones enim quæ in Dialectica traduntur,sunt necessarię & demonstratæ, sicut illæ,quæ sunt in Physica. Sicut enim est ista necessaria, corpus naturale mouetur,ita demonstratio generat sciētiam. Syllogismus Topicus constat ex probabilibus:& sicut Physicus demonstrat illam conclusionē per suam causam,scilicet, omne habens naturam mouetur: corpus naturale habet naturam, ergo mouetur: ita Dialecticus seu Logicus suas demonstrat conclusiones.Omnis syllogismus procedēs ex probabilibus generat opinionem: Topicus est huiusmodi:ergo generat opinionem.Secundò,prætereà, illa est verè scientia, quę habet proprium subiectum, circa quod versatur, de quo proprias passiones considerat, & per propria principia demonstrat:Dialectica verò est huiusmodi,nam siue ens rationis eius subiectum assignetur, vt postea dicemus, siue argumentatio, aut syllogismus, aut quoduis aliud, tamen illud speculatur,& eius propria principia, & partes,&c. *2. concl. Logicam esse scientiam. 1. argu. 2. argu.*

Item quāuis Dialectica sit vtilis ad omnes alias disciplinas & scientias addiscēdas,non ideò id amittit,quòd habet in se, & per se, & ex se, etiam si non esset aliis vtilis,vel necessaria: sicut & alię scientiæ, quæ aliis sunt vtiles vel necessariæ,non ideò non sunt scientiæ.Declaratur simili:vt bonum aliud est honestum,aliud est vtile,sed tamē in aliquo vtrumque simul

coniungi contingit, vt & idem sit honestum, & vtile. Vt, verbi gratia, fortiter in bello pugnare, ad sui & suorum defensionem. Nec verò quia illud bonum sit vtile, ideò amittit rationem honesti, sed in se, & per se est honestum: ita sciētia vna, vt verbi gratia, Dialectica, quamuis sit ad alias omnes vtilis vel necessaria, non ideò rationem scientię, quam habet ex se, & in se amittit: quam etiam amittit si nulli esset vtilis, vel ad nullam scientiam viam præstaret, tamen in se haberet.

Ad 1. Ad primum argumentum Respon. concessa maiori, negando minorem, si loquatur de Logica docente: ista enim non est modus sciendi, sed speculatur & ostendit modum sciēdi: nec Arist. vel Auer. docet, modum sciendi, esse ipsam Logicam, sed dicit priùs oportere cognoscere modum sciendi, quàm alias scientias, non verò simul vtrumque quærere. Cognitio autem hæc modi, Logica est.

Ad 2. Ad secundum Respon. dupliciter posse Logicam cōsiderari, aut secundum ea instrumenta, & modum sciendi de quo tractat, aut secundum materiā, cui talis modus & instrumenta applicātur. Si Logica primo modo consideretur, habet obiectum determinatum de quo sit, nempe ipsa instrumenta & modum sciendi, & secundum hoc, est scientia determinata: at si consideretur secundum materiam, cui applicantur eius instrumenta, est admodùm vasta, quia dat modum cognoscendi quamcunque rem Hoc volunt loca Arist. non tamen id impedit, quo minùs obiectum habeat determinatū, quod scientiam particularem possit constituere.

Ad 3. Ad tertium Respondeo, quamuis iste syllogismus, vel ille non sit necessarius, & perpetuus, tamē istę propositiones, syllogismus est compositus ex tribus terminis, argumētatio est consequentia, & aliæ similes, ita sunt necessariæ, sicut corpus naturale mouetur, ignis est calidus, de quibus est Physica. Et hoc solum est necessarium ad scientiam: per accidens est autem quod nō sit iste vel ille syllogismus, sicut quod corrumpatur iste vel ille ignis: iste enim omnes propositiones sunt de extremis naturaliter supponentibus.

Ad 4. Ad quartum est facilis responsio. Logica enim, quæ docet illas fallacias, ita vera, & necessaria est, sicut quæ doceat alias partes: & sicut ista est necessaria, demonstratio generat scientiam, ita ista, Sophisticus syllogismus generat errorem. Verum est, quòd vsus sophismatis facit errorem, sed iste vsus nō est Logica, nec propterea reiiciēda est ista pars, quasi doceat malum, quia id docet, vt non erremus, abusus

abuſus eſt potiùs Logicæ alios decipere: Hoc autẽ nihil refert, nam bono poſſumus abuti, nec propterea fit malum.

QVAEST. III. *Vtrùm Logica ſit vna ſcientia.*

Circa titulum huius quæſtionis, vt intelligamus quid ſit vna ſcientia, Primò aduertendum eſt illud dici vnum, quod duo habet. Primum eſt, indiuiduum eſſe in ſe. Secundum eſt, diuiſum eſſe à quolibet alio extra ſe: vt lignũ vnum dicitur, quod in ſe non eſt in partes ſciſſum, ſed continuum, & tamen eſt diſtinctum, & diuiſum ab aliis omnibus. Vnde vnitas, ſecundum quam vnum eſt, eſt indiuiſio in ſe, & diuiſio à quolibet alio.

Quid ſit vnum & vnitas.

Hæc vnitas triplex eſt, quædam numerica, quædam ſpecifica, quædam generica. Vnitas numerica eſt, ſecũdum quam quælibet res ſingularis eſt vna Vnitas ſpecifica eſt, ſecũdum quam plura ſingularia habentia vnicam proximam definitionem, ſunt vnum, vt Petrus, Ioãnes, & Martinus dicuntur vnius eſſe naturę, quia vnicam participant definitionem, ſcilicet quòd ſunt animal rationale. Iſta tamen vnitas eſt ſpecifica: nã de vnitate numerica id dici non poteſt, cùm alia ſit vnius, alia alterius. Vnitas generica eſt inter illa, quæ quamuis diuerſas habeãt proximas definitiones, ac propterea ſpecie differre dicantur, tamen conueniunt in vnica definitione ſuperiori: vt homo & leo habent quidem diuerſas definitiones, tamen participant definitionẽ animalis ex æquo, & propterea ſunt vnius naturæ genericæ. Per hæc patebit, quid ſit differre numero, ſpecie, vel genere. Differunt enim numero, quæ diuerſam ſortiuntur numericam vnitatem, vnam definitionem participantia. Specie verò, quæ diſtinctas habent definitiones, in vna tamen ſuperiori conueniunt. Diſtincta genere, quæ nulla definitione conueniunt, vel habent diuerſas definitiones communes: vt animata, & inanimata genere differunt, quia ſub ſe varia comprehendunt genera.

Quotuplex vnitas.

Secundò aduertendum has vnitates, aliter in ſubſtantiis, aliter in ſcientiis, & habitibus ſumi. In ſubſtantiis enim accipiuntur ſecundum ſe, & ab eo, quod in eis eſt, ſcilicet à ſua natura, & definitione. At in ſcientiis non ſic: ſed vnitas numerica ſumitur ab vnitate ſubiecti proximi, in quo eſt, ſicut reliqua accidentia: vnde illa eſt vna numero ſcientia, quę eſt in vnico intellectu, ſicut vna albedo, quæ eſt in vnico ſubiecto, & è contrario ſcientiæ quæ ſunt in diuerſis ſubiectis ſunt numero diſtinctæ, vt alia eſt Dialectica tua, alia eſt mea, alia illius, ſicut alia albedo huius cygni, alia illius. Vnitas verò

Quæ ſit ſciẽtiæ vnitas, & quotuplex.

ſpecifica, ſeu generica ab vnitate obiecti, id eſt rei, de qua tractat;& finis,ad quem ordinatur; vt illa dicatur vna ſcientia ſpecie,quę vnius obiecti ſpecifici,& finis eſt;illa verò vna genere, quæ vnius rei genericæ, & vnius finis cõmunis eſt: & è contrario ſit diuerſitas ſpecifica, & generica. Hinc fit vt cùm ſcientiæ,& habitus ab obiectis ſumant ſuam vnitatem, & à fine,definiantur, aliquando per vnum, aliquando per alterum,aliquando per vtrunque, vt docet Ammonius in princip. Prædica. Poteris enim Medicinã definire per obiectum ſolum:eſt ars,quæ circa humana corpora verſatur:à fine, eſt ars ſanitatis effectiua:ab vtroque verò,eſt ars, quæ circa humana corpora verſatur,eorum ſanitatis effectiua.

His ſuppoſitis, eſt ſenſus quæſtionis, non de vnitate numerica : clarum eſt enim eſſe plures ſecundum pluralitatem ſubiectorum. Sed de ſpecifica, ſeu generica : ſcilicet an ſint plures Logicæ ſpecies,ſeu genera, quæ de diuerſis rebus tractent.Hæc de titulo quæſtionis.

Tit. quæſtionis ſenſus.

1.opin. Circa 2.quæſtio.partem, Fuit opinio Nominalium multas eſſe Logicas,iuxta numerum eorum,quæ tractãtur.Vnde alius eſt habitus & alia Logica quæ docet definire, alia quæ docet diuidere, alia quæ docet ſyllogiſmos Topicos, & alia quæ docet demonſtratiuos. Immò ſecũdum numerum concluſionum,quæ in Dialectica ſunt,tot eſſe Logicas, & habitus. Hæc ſententia probatur primò : habitus diſtinguuntur per obiecta:ſed in Logica ſunt plura obiecta ſpecie differentia : ergo non eſt vna Logica. Maior eſt certa. Minor patet: nam alia Logicæ pars eſt de ſyllogiſmo, alia de demonſtratione, alia de diuiſione. Præterea ſecundò poteſt quis habere habitum, & eſſe promptus in definitionibus cognoſcendis, non autem in demonſtrationibus ſeu ſyllogiſmis : ergo alius eſt habitus pro illis, alius pro his. Atque ideò non eſt vna Logica.

Comprobatio 1.opinio. 1.argu. 2.argu.

2 opin. cõfirma. Alia fuit opi.Capreoli. Prolog.1.Sen.q.3.quem ſequuntur aliqui diſcipuli S.Thom. Hi enim ſuſtinent, Logicam eſſe vnam ſpecie,& vnicum habitum ſimplicem:vt enim in igne non ſunt multi calores,ſed vnicus, quo diuerſa calefacit, ita in intellectu eſt vnica ſimplex qualitas & habitus, quo omnibus concluſionibus, quæ in Logica ſunt, aſſentimus. Iſta ſententia probatur primò. Ita ſe habet habitus ad ſuũ obiectum,ſicut potentia ad ſuum:ſed vnica eſt potentia ſimplex, qua multa percipimus obiecta, puta vnicus viſus, quo multos colores videmus:ergo vnicus & ſimplex erit habitus quo

2.opin. 1.argu.

multas

multas conclusiones vnius rationis cognoscimus. Secundò *2.arg.* præterea, Logica est vna scientia, ergo est vnus habitus, ergo est vna qualitas. Tenet illatio, à specie ad genus: sicut est vnus homo, ergo vnum animal, ergo vnum corpus.

Pro decisio. huius q. sit primum fundamentum. Intelle- *1.funda.* ctus noster habet duplices operationes. Prior operatio est, *Operationes intellectus quot sunt.* qua res ipsas simplici, vel composita cognitione percipit, vt quando cogitat hominem, leonem, plantam, seu hominem esse animal, leonem non esse hominem: & talis operatio dicitur apprehensio. Posterior operatio est, assentire, & acquiescere rebus cognitis & apprehensis cognitione composita, quæ operatio dicitur iudicium, siue etiam dissentio: vt quando iudicat ac assentit huic, homo est animal, dissentit verò huic, homo est lapis: & ex hac operatione oritur veritas vel falsitas; non enim est deceptus intellectus in apprehensione; quantumcumque apprehendat aliter quàm se habet res: sed quando assentit apprehensioni rei, non sic se habẽtis. Verum autem est, quando assentit apprehensioni rei sic se habentis. Scientia ergo, quę intellectum perficit ad verum, potiùs perficit actus iudicij intellectus, vt assentiat cui assentire oportet: dissentiat, cui dissentiendum est. Propterea scientia dicitur habitus iudicatiuus. Præter hoc etiam perficit intellectus apprehensionem: nam qui scit apprehensiones & compositiones rectas, per scientiam efficit has, quibus assentit.

Sit secundum fundamentum. Ad has duas operationes *2 fund.* exercendas, duo concurrunt; ex parte rei, quæ intelligitur, *Ad intellectus operationes quæ concurrant.* vnum; alterum, ex parte intellectus. Ex parte rei concurrit ipsius similitudo recepta in intellectu: vt enim visus ad videndum recipit in se quandam obiecti imaginem, seu similitudinem, quæ dicitur species: ita intellectus ad intelligendum. Alterum ex parte ipsius intellectus scilicet promptitudo ad faciliùs & certiùs iudicandum, quæ dicitur habitus. Est tamen inter vtrumque discrimen. Species enim est necessaria ad cognitionem, ita vt sine ea cognitio esse nequeat: at habitus non est necessarius simpliciter ad iudicandum; cùm solus intellectus iudicare possit: sed ad perfectiùs iudicandum, & cognoscendum: habitus enim perficit operationem potentiæ, vt docet Arist. 7. Physic. ca. 3. Scientia igitur est ipse habitus intellectus, ipsum ad iudicandum de rebus apprehensis perficiens.

Sit tertium fundamentum. Habitus & scientiæ distin- *3.fund.* guuntur per distinctionem rerum, de quibus tractant, & cir- *Habitus*

& scientia qui distinguantur. ca quas versantur: non tamen quæcunque rerum distinctio diuersas scientias facit, sed distinctio obiecti formalis. In obiecto enim & re qualibet quæ sub scientia continetur, duo sunt consideranda, sicut in obiecto potentiarum. Vnum, id quod talis scientia cognoscit, & circa quod talis potentia operatur: vt albedo, quæ videtur ab oculo: planta, quæ consideratur à Philosopho. Alterum, id ratione cuius illud prius sub tali scientia cadit, seu à tali potentia percipitur: vt in visu est color, albedo enim videtur ab oculo, quia color est, & planta consideratur à Philosopho, quia corpus naturale est, prius dicitur obiectum materiale, posterius autem formale obiectum. Potéstque esse, vt multa obiecta materialia contineantur sub vnico formali, vt albedo, nigredo, rubedo sub colore, cuius ratione à visu percipiuntur. Distinctio igitur generica, seu specifica scientiarum, ab obiecti vnitate vel diuersitate formali sumenda est: vt enim non ponitur diuersus visus ad albedinem percipiendam, & alius ad nigredinem: quia quamuis sint duo obiecta, sunt tamen materialia, & conueniunt in vnica ratione formali coloris: ita in scientiis fit: licet multa tractentur, tamen si sub vnica formali ratione comprehenduntur, erit vna scientia genere, vel specie.

1. conclu. His igitur suppositis, sit prima conclusio. Logica absolutè & simpliciter est dicenda vna scientia. Hæc probatur. Vna scientia est, quæ est vnius obiecti: sed Logica vnicum habet obiectum: ergo est vna scientia. Maior est Arist. 1. Post. c. 23. Minor est certa, & probabitur inferiùs esse ens rationis Logicum, seu sciendi modum, quod idem est. Neque argumentum Nominalium priùs factum quicquam probat: quamuis enim multæ sint res, quæ tractentur in Logica, tamen conueniunt sub vnica ratione formali obiecti, scilicet quæ ad argumentationem ordinantur, sicut in Philosophia & quauis alia scientia.

2. conclu. Secunda Conclusio. Logica plures partes habet sub se specie differentes, quæ tamen sub vnica ratione formali generica conueniunt, ac propterea vnius est generis Logica ipsa. Hæc conclusio patet: nam in lib. De interpretatione est aliud partiale obiectum, aliud in libris Priorum, aliud in aliis: hęc tamen omnia sub ratione modi sciendi, seu argumentationis comprehenduntur, quam Logicus primo considerat.

3. conclu. Tertia Conclusio. In Logica sunt plures habitus partiales secundnm diuersas partes pręcipuas ipsius Logicæ, & hoc patet secundo argumento Nominalium: non tamen propterea sequitur

ſequitur eſſe plures Logicas, ſeu plures partes Logicæ: Logica enim cōſtat ex pluribus habitibus partialibus vnam ſcientiam facientibus: quia eorum obiecta ſub vnica ratione generica formali conueniunt. Nec eſt ſimile de potentia: nam potentia à natura eſt, habitus verò partim ab obiecto fit, partim à nobis. Ad aliud autem quo arguitur: eſt vna ſcientia, ergo vnus habitus: concedo conſequens in hoc ſenſu, quod eſt vnus totalis, conflatus tamen ex multis partialibus. Nec eſt hoc præter doctrinam Ariſt. qui 5. Meta. cap. 6. docet, quæ ſunt plura in vno genere, poſſunt vnum eſſe in altero: vt plures milites in ratione ſubſtantiæ ſunt multi, in ratione quantitatis ſunt vnus numerus.

4. conc. Quarta concluſio. Probabilis eſt ſententia Capreoli: quòd ſit vnus ſimplex habitus, vt probant argumenta, & alia, quæ poſſent adduci. Sed quia admodùm Metaphyſica eſt, omittatur in proprium locum.

QVAEST. IIII. *Vtrùm Logica ſit ſcientia ſpeculatiua, aut practica.*

Quid ſciẽtia practica & ſpeculatiua. IN diſputatione præſenti primò nobis, quis ſenſus huius q. ſit, aperiendum eſt. Practica ſciẽtia idem eſt, quod operatiua Speculatiua verò idem quod cognoſcitiua, ſeu contẽplatiua. Dicitur autem ſcientia practica illa, cuius cognitio ordinatur ad opus, id eſt, quādo per eam cognoſcimus, vt operemur. Speculatiua verò, per quam ſolùm cognoſcimus, nec talis cognitio ad opus eſt aliquod ordinata. Iuxta hoc quæritur de Logica, an ſit practica, vel Speculatiua.

1. opinio. Fuit ſententia quorundam neotericorum Logicam eſſe practicam. Huius opinionis eſt primum argumentum. *1. arg.* Illa ſcientia eſt Practica, cuius finis eſt operari: ſed finis Logicæ eſt operari: ergo eſt Practica. Maior eſt nota. Minor probatur: quia finis eius eſt ſyllogiſmos & diſcurſus facere: hoc autem eſt operari. *2. arg.* Secundò, Scientia Practica eſt de obiecto operabili & factibili à nobis: at obiectum Dialecticæ, ſcilicet argumentatio, eſt à nobis factibile: ergo eſt practica. *3. arg.* Tertiò, Scientia Practica cauſatur in dirigendis & ordinandis aliquibus operationibus noſtris: vt ars pingendi ordinat tales operationes, quibus pingimus, ſimiliter reliquæ artes: ſed Logica verſatur in dirigendis intellectus operationibus, vt ait S. Tho. primo. Perihe. & 1. Poſt. ergo eſt Practica.

1. fund. Speculatiua & pra- Pro huius q. determinatione ſit primum fundamentum. Scientia Practica & Speculatiua in vnio conueniunt, in aliis differunt: conueniunt enim, quia ſicut per ſcientiam ſpecula-

ctica scië tia vt con ueniāt & distinguā tur.

tiuam res cognoscimus, & de ipsis iudicamus, ita similiter per Practicam: vt enim Physicus per Physicam cognoscit plantas: ita artifex per artem, & scientiam practicam cognoscit res, quas operatur. Differunt autem primò, in fine: per scientiam enim Speculatiuam rem cognoscimus, non vt illam operemur; at per Practicam cognoscimus vt operemur. Hanc autem conuenientiam practicæ & Speculatiuæ, simul & differentiam, non malè explicuit Auerroes. 2. Meta. com. 3. Per Speculatiuam, inquit, scimus, vt sciamus: per Practicam scimus vt scientes operemur. Est autem duplex finis, intrinsecus, & extrinsecus: intrinsecus est, ad quem scientia ex sua natura ordinatur: extrinsecus, qui finis scientis dicitur, ex quem sibi proponit, qui eam scientiam habet, vel addiscit: vt qui disceret Philosophiam animo lucrandi, vel qui disceret artem ædificandi, vt sciret solùm. Hic autem finis extrinsecus non facit scientia in Practicam aut Speculatiuam, sed intrinsecus. Secundò, differunt in modo operandi. Practica enim procedit modo practico, seu operatiuo, considerat rem vt simul tradat modum operandi. Propterea 2. Meta. cap. 3. dixit Arist. Practicum non considerare causam secundum se, sed in ordine ad opus. At Speculatiua solùm procedit via cognitionis, nec modum tradit operandi. Hinc sequitur, cùm practicę finis sit operari, & modo operatiuo procedat, quòd necessariò tractet de re, quæ fit à nobis: non tamen propterea est Practica, licèt hoc sit necessarium: quia potest esse Speculatiua de re, quam efficimus: vt Geometria, quæ est de figuris.

Finis scientiarū duplex.

Sed differentia consistit in fine intrinseco, vt vult Aristo. 2. Meta. cap 3 & in modo procedendi: ex quo fit, scientiam Practicam & Speculatiuam non differre penes actum suum proprium immediatum, quia per vtramque primò intelligimus res: nec in obiecto; cùm possit esse Speculatiua de re à nobis facienda; sed in fine, & modo: vnde in quauis scientia Practica, primò reperitur Speculatio operum, quæ tractat & facit, deinde pręcepta faciendorum eorum operum; quo, scilicet modo fiant, quæ propriè cognitio est ipsa Practica. Sed hæc pretereà duplex est: vel in vniuersali, vt temperatè agendum est, emittendus est sanguis in dolore laterali. vel in particulari; vt tunc, nunc, & hoc modo, quod est prudentis, & experti Medici.

& 3 de anima. cap. 10.

2. fund. Practici sciētia vt

Sit secundum fundamentum. Cùm scientia Practica sit propter operationem: operatio autem duplex sit, quædam quæ dicitur actio, quædam quæ dicitur effectio; erit duplex

scientia

ſcientia Practica, quædam actiua, quædam effectiua. Actio verò eſt operatio immanens, nec in aliquam materiam exteriorem tranſiens, vt triſtari, ſentire, amare. Effectio verò eſt operatio in materiam exteriorem tranſiens, vt ſcribere, pingere, ædificare. Scientia igitur effectiua dicitur, cuius finis eſt rectè has exteriores operationes efficere: quales ſunt artes Mechanicæ. Vnde Ariſtoteles ſexto Ethicorum cap 3. Ars, ait, eſt habitus verus, cum ratione factiuus. Scientia autem actiua, quæ moralis dicitur, eſt cuius finis ſunt immanentes operationes: qualis eſt prudentia, quæ dicitur habitus verus cum ratione actiuus. Vnde Ariſt. 6. Meta. cap. 1. omnis, inquit, ſcientia aut eſt actiua, aut factiua, aut Theorica, aut Speculatiua. Sumit autem hîc ſcientiam largo modo pro quocunque habitu intellectiuo. Inter has tres autem ſcientias conſtituit diſcrimen quoddam notandum. 11. Meta. cap. 6. & 6. Meta. cap. 1 In Speculatiuis principium eſt in ipſis rebus, id eſt nos ſumimus cognitionem ab ipſis rebus, & ſcientia noſtra Speculatiua conformatur ipſis rebus: vt tunc perfecta ſit, quando ipſis rebus adæquatur. Propterea obiectum in his dicitur principium & menſura ſcientię. At in Practicis, rerum cognitarum principium eſt in nobis, quia nos ſumus cauſa rei, & noſtra ſcientia eſt rerum ipſarum menſura, vt talis ſit res, qualis ſcientia, à qua procedit. Intereſt tamen, quod principium actiuè eſt electio voluntatis, à prudentia regulata: vnde agibile & eligibile idem eſt. At principium in factiuis, eſt ars, quæ in intellectu eſt: ex quo ſequitur quoddam notatu dignum: videlicet illam ſcientiam, quæ non dirigit operationes immanentes, vt ab electione voluntatis procedunt, non eſſe actiuam. Quæ eſt expreſſa ſententia Ariſtotelis loco citato. 6. Meta. & 2. Eth. cap 6. Principium, inquit, actionis eſt electio. Sequitur etiam quod intellectus, ſeu ſcientia practica habet pro fine actionem, ſeu operationem aliquam extra ipſum intellectum: vt clariſſimè colligitur ex Ariſtot. 3. de Anima, cap. 9. & doctè tradit Albertus Magnus 3. de Anima, tract. 4. cap. 4.

& operatio, eſt duplex.

Sit tertium fundamentum. Ex iſtis poteſt colligi triplex diſcrimen inter ſcientiam propriè dictam & artem. Primò, in fine: finis ſcientiæ eſt ſpeculatio & contemplatio ſui obiecti: finis artis eſt aliquod opus, aut operatio extra ipſum intellectum. Secundò, in obiecto: ars enim eſt de rebus contingentibus. 6. Eth cap 4 ſcilicet non de rebus, quæ poſſunt eſſe, & non eſſe ſolùm, ſed de rebus, quæ cùm ſint, poſſunt

3. fundamentum. ſcientia propriè accepta & ars quid differant.

aliter & aliter se habere: vt est ars scribendi; quia scribere, potest aliter & aliter fieri. Prudentia est circa actus, qui cùm sint, possunt aliter, scilicet benè aut malè fieri. Est autem ars & prudentia, vt benè rectèque fiant. At scientia est de rebus necessariis, quæ semper sunt & eodem modo. Discrimen tertium est in modo procedendi: ars considerat rem qualiter fiat, & causas applicat ad opus: propterea componendo semper procedit, & species compositas formando. At scientia, qualiter res sit, considerat, & semper minutissimas, & vltimas eius causas, & principia speculatur. His igitur suppositis.

1. Conclu. Logicam non esse practicã sciẽtiam. Sit prima conclusio. Absolutè loquendo, Logica non est propriè Practica scientia, nec etiam ars. Probatur primò. Si esset Practica, vel esset actiua, vel effectiua, sed neutra harum: ergo non est Practica. Maior est nota ex Aristotele loco citato. Minor probatur. Non effectiua, quia eius operatio *1. argum* non transit in materiam externam. Non actiua, quia non est circa actionem, quæ procedat ab electione voluntatis, cùm *2. argum.* eius actio sit intellectu discurrere. Secundò, Scientia Practica, aut ars, habet pro fine aliquid extra intellectum: at syllogizare & discurrere, est opus ipsius intellectus: ergo absolutè *3. argum.* non est ars. Tertiò, Ars, & scientia Practica propriè rei naturam non tractant, sed qualiter fiat, tantùm ostendunt: at Logica naturam argumentationis & syllogismi aperit, nec qualiter fiant, per se solum ostendit: ergo non est propriè Practica. Ex quo patet, quòd finis proximus & intrinsecus Logicæ est modi procedendi cognitio: finis sequens, scientia rei, quæ ex cognitione modi procedit: finis remotus, per Logicam syllogismos constituere.

2. Conclu. Logica cur ars dicatur. Secunda conclusio. Logica habet aliquid artis & practicę: hoc scilicet quòd in aliquem finem extrà se ipsam ordinetur, scilicet in rei scientiam & per eam operationes intellectus regulentur, ac propterea dicitur ars rationalis, ars artium. Quæ conclusio satis ex dictis est manifesta.

3. Conclu. Logicam esse sciẽtiam speculatiuã. Tertia conclusio. Simpliciter est dicenda Speculatiua, vt patet rationibus ad primam conclusionem inductis. Probatur. Quia licèt tradat præcepta argumentandi & definiendi, &c. tamen per se primò speculatur quid sit argumentatio, definitio, diuisio, & cętera omnia. Deinde his perspectis, præcipit vt fiant. *Ad 1.* Ad primum argumentum respondetur, negando finem proximum esse syllogismos facere, sed id consequi ex eorum cognitione; sicut qui cognita natura trianguli potest

teſt triangulum facere. Ad ſecundum negatur conſequentia: eſt enim fallacia accidentis. Iſta enim conſequentia eſt bona: Si eſt Practica, ergo, de obiecto factibili: & à negatione conſequentis, ſi non eſt de obiecto factibili, ergo non eſt Practica: non tamen valet ab affirmatione conſequentis. Si eſt de obiecto operabili, ergo eſt Practica; niſi finis ſit operatio, vt diximus. *Ad 2.*

Ad tertium reſpondetur illud probare ſecundum quid eſſe Practicam: & ita vocari ſolere quandam artem: non tamen abſolutè, quia deficiunt illa, quæ ſunt de ratione artis & ſcientiæ propriè Practicæ. *Ad 3.*

QVAEST. V. *Quod ſit ſubiectum Logicæ.*

Vocabulum hoc, Subiectum, multipliciter apud Ari. vſurpatur. Vno enim modo ſignificat inferius alicuius ſuperioris: quo pacto in Anteprædicamentis dicit Ariſt. quædam de ſubiecto dicuntur. Secundò, pro vna parte propoſitionis: quomodo dicitur, propoſitio conſtat ex ſubiecto & prædicato. Tertiò, pro illo cui inſunt accidentia, vt corpus eſt ſubiectum albedinis: hoc dicitur ſubiectum inhæſionis: priora verò ſubiecta prædicationis. Quartò, ſubiectum, pro eo quod à ſcientia primo conſideratur: vt idem ſit quod obiectum. Vnde Ariſto. 1. Poſt. cap. 23. vna ſcientia eſt vnius generis ſubiecti: & ſic in præſenti ſumitur, quod dicitur etiam materia. Sed materia multipliciter etiam ſumitur. Primò, pro ſubſtantia, in qua recipitur forma ſubſtantialis; quomodò dicitur, materia animæ eſt corpus: & ſic ſumitur. 1. Phyſic. 20. Secundò, pro eo, ex quo aliquid fit, vt ferrum eſt materia ſerræ, quia ex eo fit: & ſic ſumitur. 2. Phyſic. cap. 3. Tertiò, pro eo, cui applicatur opus artis, vt materia fabri eſt ferrum, quia opus ſuum in ferro facit. Quartò, pro illo, circa quod ſcientia verſatur. Quæ dicitur materia circa quam: & ſic idem eſt cum obiecto & ſubiecto ſumpto vltimo modo: & ſecundum hoc, eſt quæſtio de ſubiecto Logicæ, ſcilicet quid ſit id de quo præcipuè ſit Logica.

Quot modis dicatur ſubiectum. 1 2 3 4 — *Materia multis modis ſumitur.* 1 2 3 4

Vt autem aliquid ſit ſubiectum, ſeu obiectum in aliqua ſcientia, quatuor ſunt neceſſaria, duo ex parte obiecti: duo ex parte ipſius ſcientiæ. Primum ex parte ſubiecti, vt contineat omnia, quæ tractantur in ſcientia adæquatè, vt nihil ſit ſub illa ſcientia, quod non contineatur ab illo obiecto: nec illud obiectum contineat quicquam, quod non ſit ſub tali ſcientia. Secundò, quod det vnitatem & ſpeciem ſcientiæ, id eſt, ab eo ſit ſciẽtia vna ab aliis diſtincta, & per illud defi-

Ad obiectũ ſcientiæ quæ requiratur. 1 2

niri

3 niti possit. Tertiò, ex parte scientiæ, vt nihil scientia consideret, quod non sit subiectum, vel ad subiectum pertinens.
4 Quartò, quòd tradat causas sui subiecti. 11. Meta. ca. 6. & passiones, seu proprietates. 4 Meta. cap 1. & inferiora, partes, & species ipsius. 4. Meta. tex. 3.

1. opin. Circa hanc quæstionem fuit opinio Scot. q. 2 vniuersalium, & Ægidij Romani syllogismum esse subiectum Logicæ. Ratio est, Logica enim docet rationes & discursus intellectus: sed inter omnes præcipuus est syllogismus: ergo hic est obiectum eius: *2. opin.* Secunda opinio fuit Auic. in sua Logica. cap. 3 & Alga. Log. cap. 2 quam sequitur Albert. Magnus lib. Prædicabilium cap. 4. argumentationem esse obiectum. Huius ratio est, Logica tradit modum procedendi ex noto ad ignotum: sed non solùm per syllogismum, sed per quamcunque argumentationem hoc fit: ergo argumentatio est subiectum. *3. opin.* Tertia opinio est Ammonij: esse non omnem argumentationem, sed potissimam omnium videlicet demonstrationem, cuius causa omnia considerari videntur à Logica. *4. opin.* Quarta opinio est neotericorum quorundam, orationem esse subiectum Logicæ: nec isti sumunt quamcunque orationem, sed illã, quæ est ignoti manifestatiua, qualis est definitio, diuisio, & argumẽtatio. Huius ratio est: Logica tradit modum cognoscendi: sed hic non sola est argumentatio, sed definitio, & diuisio, per quas explicantur natura, & partes rei, hæc per illas cognoscuntur & sciuntur: ergo aliquid, vt est his commune, subiectum. Ista sententia fuit antiqua, eorum scilicet, qui sermonem faciebant Logicæ commune obiectum, quasi idem esset Logica, quod sermocinalis: quos impugnat Auic. & Alb locis citatis. *5. opin.* Quinta sententia fuit S. Thom. 4. Meta. lect. 4. qui asserit ens rationis esse subiectum Logicæ. Ratio huius est: quia ens rationis comprehendit ea, quæ sunt in Logica, quæ tamen sub oratione, argumentatione, vel syllogismo non continentur, vt prædicatum, subiectum, genus, species. *Quid sit ens rationis.* Pro declaratione verò huius entis rationis est aduertendum. Res dupliciter possunt considerari. Vno modo secundum se, & suam naturam: altero modo, secundum quod à nostro intellectu percipiuntur. Si in se considerentur, habent quasdam proprietates sibi consequentes, vt quòd homo sit risibilis, sit coloratus, sit quantus. Si verò considerentur, vt à nobis sunt intellectæ, habent alias proprietates, scilicet esse subiectum, esse prædicatum, esse genus, esse propositionem. Inter has autem & illas, vnum interest, quod

quòd illæ sunt in ipsis rebus: albedo enim, calor, & alia accidentia rebus insunt: at istæ sunt extrinsecæ: vt enim colũna est mihi dextra, non quia in ipsa sit aliquid, à quo dicatur dextra, sed ab extrinseco, quia ego habeo illam ad dexteram meam: ita istæ res dicuntur genera, subiectum, &c. nõ quòd in eis sunt istæ proprietates, sed ab extrinseco proueniunt, ex eo quòd à nobis tali modo, vel tali cognoscuntur: & propterea tales proprietates dicuntur entia rationis, id est, intellectus, quia ab intellectu cognoscetur, rebus adueniant. Dicuntur pariter intentiones secundæ: quia cùm prius sit rem esse in se, quàm à nobis intelligi, proprietates aduenientes res secundum quod est in se, dicuntur primæ intentiones: posteriores verò, secundæ intentiones. Ex quo patet, quòd ens rationis est proprietas extrinseca adueniens rebus, vt ab intellectu percipiuntur. Hoc voluit sanctus Thom. esse subiectum Logicæ: cùm nihil sit in Logica, quod non sit talis proprietas rei. Sunt prætereà istis correspondentia in ipsis cognitionibus curia alia rationis illis correlatiua: rei, inquàm, respectus ad cognitionem, & contrà respectus hic rationis cognitionis ad rem. Istæ itaque sunt opiniones præcipuæ.

1 funda. Logica vocabulum quanam cõplectatur.

Pro huius determinatione sit primum fundamentum. Logica, si vocabuli significatio consideretur, idem est quod scientia sermocinalis, seu rationalis: qua ratione Grammaticam, Rhetoricam, Dialecticam, sub se complectitur, quia omnes in sermone versantur: tamen cum discrimine Grammatica enim solum sermonem per se considerat: cùm nihil aliud intendat, quàm congruum sermonem facere. At Rhetorica non solùm sermonem, sed etiam rationem complectitur: cùm & dicere & probare doceat. Vnde qua parte sermonem habet, cum Grammatica conuenit: licet in hoc ipso differat: quòd hæc congruum, illa ornatum doceat sermonem. Grammatica autem & à Rhetorica, & à Dialectica differt, quòd rationis non est contemplatiua, cùm nullum argumentandi genus per se Grammatica tradat, sicut Rhetorica & Dialectica. Inter has autem duas, vna est conuenientia, sed multiplex differentia. Conueniunt enim in materia remota: sumpta materia pro eo, cui opus artis applicatur: vt enim Logicus sua applicat instrumenta rebus omnibus, & cuilibet enti; ita & Rhetoricus sua applicat instrumenta rebus omnibus: ob quam causam ab Aristotele Rhetorica contraposita Dialecticæ censetur, & vtranque artem communem

Rhetorica & dialectica quomodo conueniũt & differunt.

1 nem vocat. Differunt tamen inter se. Logicus enim considerat res omnes vt à nobis sunt cognoscibiles: tradit enim methodum rem quamcunque contemplandi, & speculandi. At Rhetoricus versatur circa res, vt à nobis exprimũtur & manifestantur. Propterea Rhetoricus per se considerat sermonem, quo exprimit rem, & vtitur probatione ad aliud, scilicet vt alteri probet. At cùm Logicus sit primò ad se, per accidens verbo vtitur, cùm cõceptus & probationes alteri communicare intendit: tamen eius integra ratio absque sermone est, quod non fit in Rhetorica, ob idq; eloquutio, pars Rhetoricæ, non autem Logicæ numeratur. Huius discriminis ratio est: quia Logicus est ad se, at Rhetoricus præcipuè ad alium: vt habet Arist. 1. Rhet. ad The. c 2. in fi. Vsus ergo Rhetoricæ absque sermone cõstare non poterit, sicut potest vsus
2 Logicæ primus & potissimus. Secundò, differunt etiam in amplitudine materiæ formaliter: nã Rhetoricus in omni re considerat id, quod probabile est, id est, dat methodum cognoscendi & persuadendi id, quod probabile in omnibus est. At Logicus & id quod est probabile, & id quod est necessarium perspicit, id est, dat viam inuestigandi probabile & necessarium. Propter quod duplex est Logicæ pars. Topica, cuius est tradere methodum circa probabile, vt docet Arist. 1. Topi. cap. 1. & Analytica, cuius est modum necessarij perue-
3 stigandi aperire. Tertiò, differunt etiã in hoc probabili: Rhetorica enim considerat probabile singulare, vel cum aliqua circunstãtia singularitatis: persuadet enim singulare vel aliquid commune determinatum, secundum aliquod tempus, vel locum, vel ordinẽ ad opus, quæ omnia ad singulare spectant: propterea dicitur versari circa quæstiones definitas, vel circunstantiis terminatas vel hypotheses. At Logica, probabile, commune & vniuersale considerat, & ab omni conditione singulari abstrahit: atque ideò circa quæstiones quas
4 vocant infinitas, & theses. Quartò, differũt in fine: finis enim Logicæ est adhibere methodum, per quam consequamur scientiam necessariorum, probabilium opinionem: at Rhetorici finis est adhibere methodum persuadendi, ex quo sequitur fides, quæ est remissa quædam opinio, & quæ maxi-
5 mè pendet ex affectione voluntatis. Quintò, differũt instrumentis: Rhetoricus enim vtitur enthymemate & exemplo, Logicus inductione & syllogismo. Hoc autem ideo fit: cùm enim Rhetoricus omnibus aliis probet & persuadeat, nec omnes capaces sint ad percipiẽdum vim syllogisticam, assu- mit

Rhetoricæ cur enthymemate & exẽ

mit rationem omnib. facilem, scilicet enthymema: cùm autem enthymema sit syllogismus maiori suppressa, Dialecticus autem sit ad se, & ad intellectum, cui non potest maior supprimi, syllogismo ad se vtitur: licèt aliquando ad alium enthymemate vtatur. Cum igitur Logicus argumentationem consideret, & enthymema sit species quędam argumentationis, meritò Rhetoricam, quæ speculatur enthymema, Aristoteles particulam & germen Logicę vocat. 1. Rhet. ca. 2.

plo: Logica syllogismo, & inductione vtatur.

Secundum fundamentum. Aliud est de obiecto loqui Dialecticæ secundum se, & in vniuersum Dialecticam considerando. Aliud de Dialectica duntaxat, quam nunc habemus ab Arist. conscriptam, & de eius obiecto. Nam, vt mox dicemus, quædam apparent ad Dialecticam spectantia, de quibus non egit, vt videtur, Aristoteles: nempe de diuisione, & definitione, de syllogismis hypotheticis, & aliis: aut si egit, eius certè libri non extant.

2. fund.

Sit tertium fundamentum. Obiectum scientiæ duplex est, vt diximus superiùs materiale, & formale. Materiale est illud, quod talis scientia considerat, vt Physica tractat de plantis, de elementis, de animalibus. Aliud est formale: id, ratione cuius omnia illa à tali scientia considerantur, vt Physicus omnia illa tractat, vt corpora mobilia sunt. Ita fit in qualibet alia scientia, arte, habitu, & potentia. Item obiectum aliud tale est, aliud partiale, aliud præcipuum.

3 fund. Obiectum scietiæ esse duplex.

His suppositis, sit prima conclusio. Sermo, vel oratio non est subiectum Logicæ. Patet. Illud est subiectum Logicæ, quod Logica primò & per se considerat: sed sermo, vel oratio, per accidens & minùs principaliter ad Logicum spectat, vt diximus: ergo non est subiectum. Maior est nota, quia cùm subiectum sit intrinsecum, & de ratione scientiæ, non debet ab eo quod per accidens est considerari. Prætereà, quia sine sermone seu externa oratione potest Logica constare, cùm illa sit, quæ modum intelligendi per se manifestet. Pręterea, Sermo vel oratio, si dicat eam orationem, quæ fit in voce, probatum est in præcedenti conclusione, id esse per accidens ad Logicum. Si verò sumatur pro illa, quę est in mente: non est subiectum. Nam oratio comprehĕdit etiam eam, quæ non significat verum, vel falsum, vt optatiuam, imperatiuam, & omnia alia, quæ ad Grammaticos & Rhetoricos spectant Hæc autem Logicus non considerat, sed Grammaticus, & Rhetoricus.

1. Conc.

Secunda conclusio. Demonstratio non est totius Logicæ sub

2. Conc.

ſubiectum. Probatur ex prima ſubiecti conditione: debet enim continere ſub ſe omnia illa, quæ tractantur in ea ſcientia. At verò non omnia, quæ in Dialectica tractantur continentur ſub demonſtratione: non enim ſyllogiſmus probabilis, nec ſophiſticus, nec enthymema ſub demõſtratione continentur. Eſt tamen partiale potiſſimum ſubiectum demonſtratio: & eatenus rectè opinabatur Ammonius, cùm inter alia omnia primum locum teneat demonſtratio.

3. Conc. Tertia concluſio. Ens rationis in vniuerſum non eſt formale ſubiectum Logicæ. Patet, quia Logicus non conſiderat ens rationis vt tale eſt, nec illius cauſas, nec principia, nec paſſiones: hæc enim occultiſſima ſunt: nec omnia entia rationis in tota ſua latitudine: non enim priuationes; nec entia rationis Rhetorica, qualia ſunt, eſſe tropum, vel figuram, eſſe exordium vel perorationem, &c. nec Grammatica entia rationis conſiderat Dialecticus.

4. Conc. Quarta concluſio. Ens rationis Logicum, id eſt, quod conſequitur ad operationem intellectus, quatenus intellectus intelligit, eſt formale ſubiectum Logicæ. Hoc autem vno communi nomine vocari poſſet ens rationis Logicum, vel intellectuale, vel ratio inſtrumentaria intelligendi, vel intelligendi modus, ſeu ſciendi, quæ omnia in idem ferè incidere videntur. Probatur hæc concluſio. Omnia enim, quæ in Logica conſiderantur, ſub illo continentur, & ad id ſpectant, vt modum ſciendi & intelligendi teneamus: & hæc fuit ſententia S. Th. nec ſumpſit in vniuerſum omne ens rationis, ſed illud ſolum, quod rebus aduenit ex intellectus operatione: non autem illud, quod voces conſequitur, quale eſt, eſſe nomen, aut verbum, aut participium; hæc enim Grãmatica ſunt. Propterea definiuimus ſuperiùs, ens rationis eſſe proprietatem rebus aduenientem, quatenus ab intellectu percipiuntur.

5. Conc. Quinta concluſio. Materiale obiectum Logicæ ſunt res ipſæ cognitæ, aut cognitiones rerum. Probatur. Nam in iſtis & ex iſtis, illa pullulant entia rationis, & iſtis conueniunt, & in iſtis inhærent, vt tales ſunt: nam iſtę dicuntur, & ſunt Genera, & Species, &c. & ex iſtis fiunt propoſitiones ſyllogiſmi, &c. voces verò, vt dictum eſt, per accidens & ſecundariò à Dialectico conſiderantur.

Diximus res cognitas & cognitiones: quia res ſunt remotius obiectum, cognitiones verò intellectus propinquius. Et quia ſunt correlatiua inuicem: nam ſi cognitio eſt, alicuius

ius rei est cognitio, & si res cognita est, per aliquã cognitionẽ est cognita: habent enim inter se mutuũ respectum rationis.

Sexta conclusio. Argumentatio est Logicæ subiectum, si Logicam accipiamus pro ea tantùm parte, quam Aristoteles in libris istis, qui ad nos peruenerunt, tractauit. Quod sanè videntur spectasse, qui argumentationem subiectum Dialecticæ dixerunt, & eatenùs verè affirmarunt. Perspicuũ enim est non egisse de definitione ac diuisione per se, vt per se faciunt scire essentiam & partes rei, sed solùm quatenus demonstrationi, seu argumentationi subseruiũt. Quod sanè rectè aduertit Albertus Magnus: &, vt ipse circa initium Porphyrij refert, Auicenna, & Alpharabius, item Caietanus in principio Categoriarum Aristotelis: & Ægidius in principio in proœmio, & alij. Id autem siue putauerit minoris esse momenti, quàm quod fusiùs tractarentur, ac seorsum: siue quia in argumentandi modos, quos primus (vt ipse ait li. 2. Elẽch.) inuenit, incumbendum sibi potissimùm existimarit: siue quia scripserit quidẽ his de rebus seorsum, sed eius libri perierint: certè quæ extant, illud duntaxat subiectum argumẽtationis habent, & eò cuncta referũtur. Imò si quis rectè perspexerit, cùm desint hypothetici syllogismi, istorum operum Aristotelis sola argumentatio categorica subiectum videri poterit. Ex dictis constare potest rationũm contrariarum, si quę sint, solutio, & quo pacto omnes opiniones aliqua ex parte veritatem attingerint, & quomodo omnia vero consonent.

6. Concl.

QVAESTIO VI.

De diuisione Logicæ, eiúsque partibus.

Logica diuersimodè ab aliquibus diuiditur. Boëtius enim 1. Topi. principio in tres diuidit partes, in eam scilicet quæ docet definire, & in eam quæ docet diuidere, & in eam quæ docet argumentari. Quod si argumentatio procedat ex propositionibus necessariis, est demonstratio: sed si ex probabilibus, Topicus: si ex apparentibus, Sophisticus. Et secũdum hæc, est pars demonstratiua, Topica, & Sophistica. Philop. in partem inueniendi, quæ Topica dicitur, & in partem resoluendi, simul & iudicandi, quæ Analytica dicitur, Logicam distinxit; & partem Sophisticam posuit cum Topica: quia Sophisticus syllogismus est obliquitas Topici. Cic. 1. Topic, Logicam, in iudicandi, & in inueniendi partem diuisit. Possumus tamen aliter commodiùs Logicam diuidere ex sancto Thoma, in principio Periherm. celebri & recepta diuisione. Cùm enim ipsa dirigat operationes intellectus, diuidetur

Diuisio Dial.

Triplex intellect⁹ operatio. ipsarum distinctione operationum. Triplex autem est intellectus operatio: prima, simplicium apprehensio, qua res ipsas singulas per se intelligimus, secunda, compositio seu diuisio, quas res intellectas vnam alteri copulamus: tertia ratiocinatio est, qua ex noto ignotum discurrentes deducimus, quæ operationes similes sunt sermoni. Aliquando enim simplices voces proferimus, aliquando propositiones componimus, tandem ex propositionibus syllogismos conflamus. Triplex igitur est Logicę pars: prima, quę dirigit primam operationem intellectus, docens modum quamque rem per se intelligendi: & ad hanc reducitur pars, quę tractat de definitione. Secunda quę dirigit secundam operationem, quę tractat de propositione, sub qua aliquo modo continetur diuisio. Tertia, quæ dirigit tertiam: & hęc est de syllogismis. In singulis autē harum est inuētio, & iudicium: nā & docemur inuenire genera, & differentias: ex quibus est definitio, & de inuētis iudicare. Similiter in propositione, & syllogismo. Vide Boët. 1. Topi.

Atque hęc in vniuersum de Dialectica dixisse sit satis. Iam ad primam ipsius Dialecticę partem, quæ de simplicibus disserit, & in hac, ad Porphyrij priùs De quinque vniuersalibus tractationem accedamus.

IN LIBRVM PORPHYRII, DE QVINQVE VNIVERSALIBVS.

QVi in aliquem authorem commentaria edunt, quędam solēt, quasi procemij loco, ante illius enarrationē pertractare. De illius videlicet operis authore, vita, moribus, doctrina, ac laudibus: de ipsius operis argumento, vtilitate, ac necessitate: de scribendi modo, & methodo, & ordine, & partibus, & similibus aliis. Ex quibus, nos more aliorum interpretum, breuiter, quantùm satis est ad nostrum institutum, nonnulla referemus.

De authore, & huius operis argumento, ac vtilitate, scribendi methodo ac modo eiusdem ordine & partibus.

Author. PORphyrius Philosophus hoc opus edidit, natione Phœnix: vixit tempore Aureliani & Diocletiani Imperatorum. Plotinum habuit insignem Philosophum Platonicum præceptorem: discipulos verò inter alios Iamblicum egregiū Philosophum, & Chrysaorium Romanum virum Patritium, in cuius gratiā, librum

librum hunc conſcripſit, ea occaſione, vt referunt, quòd cùm Chryſaorius in Ariſtotelis Prędicamẽta incidiſſet, & in quaſdam ibi voces & res ſibi ignotas impingeret, ad Porphyrium ſcripſit, vt ſibi in ea re aliquod auxilium ferret. Atque ita hũc ad eum libellũ, quem inſcripſit [illegible], id eſt, Porphyrij introductio (ſubaudi in Ariſtotelis Dialecticam) miſit. Et quamuis hic author à fide Chriſtiana defecerit, & eius factus fuerit hoſtis acerrimus: aduerſus quem aliquot nunc extant ſanctorum Patrum ſcripta pro Chriſtiana Religione, ac D. Hierony. & D. Augu. & alios: tamen hoc illius opus, quod Ariſt. doctrinę conſentaneum, & bona ex parte ex Ariſto. ſit decerptum, & ad illius Prędicamẽta, imò & vniuerſam Dialecticam multùm conducat, nihil aduerſus fidem contineat, meritò & ab Eccleſia permiſſum, & in publicis vbique ſcholis interpretandum ante Ariſt. Dialecticam ſuſceptum eſt.

Argumẽtum. Agit enim de quinque vniuerſalibus, Genere, Specie, Differentia, Proprio, & Accidente: quæ de rebus omnibus prędicantur, aut prędicari poſſunt: tum eſſentiam rerum intrinſecam, tum extrinſeca propria & accidentia rerum continentibus. *Vtilitas.* Ex quibus etiam omnes conſtant de vnaquaque re quęſtiones, imò & definitiones, & diuiſiones: & ex iſtis quoque conſtant, quę in Prędicamentis collocantur; vt ipſemet poſteà Porphirius ſui operis vtilitates connumerans referet, & nos poſteà explicabimus diligentiùs.

Methodus. Scribendi modus ac methodus fuit facilis, introductorio ſcilicet more, definiendo, diuidendo, & exemplis ſingula illuſtrando: vt ad introductionem tyronis accommodam & aptã expediebat. *Ordo.* Ordo hic fuit, vt priùs de ſingulis iſtis vniuerſalibus, & quidem à prioribus ad poſteriora, naturę ordine progreſſus fuerit. Deinde ſingula inter ſe cõtulerit. *Partes.* Vnde in partes tres hic liber ſecatur: in prędfatiunculam, ſeu exordiolum, & ipſorum per ſe quinque vniuerſaliũ tractationem, totidem capitibus, & in ipſorũ vniuerſaliũ inter ſe comparationem, vlt. c. in varias adinuicem comparationes ſubdiuiſo.

DE INSCRIPTIONE LIBRI

Porphyrij Phœnicei Introductio.

QVæri poteſt cur ſic inſcripſerit (introductio) tam latè patenti vocabulo? nec addiderit cuius rei ſit introductio. Reſponderi poteſt, vel per antonomaſiam ſic inſcriptum fuiſſe ob iſtius libelli excellentiam, vt dicunt Ammonius, & nonnulli eius lib. interpretes: vel quia ad vniuerſam

Dialecticam, atque adeò ad vniuersam Philosophiam primum aditum patefaciat: vel quia certè ad Chrysaorium scripserat, & subintelligendum erat, ad id quod ille petierat, esse introductionem, videlicet ad Prædicamenta & Aristotelis Logicam intelligenda.

Inscribitur autem à complurimis præsertim neotericis, de quinque Prædicabilibus, ab aliis de quinque Vniuersalibus, quod in idem ferè recidit: nam illa vniuersalia sunt, quæ prędicantur & dicuntur de pluribus: & ideò sunt Prædicabilia, quia vniuersalia: de qua tamen re posteà agemus.

Alij verò, qui putant Dialecticam non de rebus sed de vocibus agere, titulum faciunt iuxta eorum sententiam, & de quinque vocibus. Sed in hoc etiam titulo subaudiendum erit aliquid, nempe de quinque vocibus, scilicet, vniuersalibus, seu prædicabilibus. An verò de rebus, seu de vocibus, vel intentionibus Dialectica differat, suprà ostendimus, & diligentiùs paulò post de ea re differemus. Omnes autem in hoc titulo absolutè conueniunt, scilicet de quinque vniuersalibus, seu de quinque Prædicabilibus, nihil aliud addendo, licèt vnus putet has esse res, alius esse tantùm voces.

Cum sit necessarium, Chrysaori, & ad eam, quæ est apud Aristotelem, Prædicamentorum doctrinam.

Necessarium quot modis dicatur.

Diximus superius, cùm quęsiuimus, an Logica sit necessaria, quot modis vox, necessarium, accipiatur: quod hic breuiter repetemus. Duobus etenim modis necessarium dicitur, vt ait Arist. lib. 5. Meta. ca. 5. vno modo absolutè necessarium: quod scilicet non potest vllo modo aliter se habere. Altero modo ex suppositione necessarium, quod posito aliquo alio, ad id necessariò consequitur: quamuis in se res sit cõtingens, vt si ignis est, necessariò calor erit: at calor ipse, & calorem esse contingens est. Est autem rursus hoc ex suppositione necessarium multiplex, pro suppositionũ diuersitate, ex quibus necessariò sequitur, videlicet necessarium ex suppositione causæ alicuius efficientis, formalis, materialis, vel finalis, vel etiam alterius rei cuiusque suppositione, ex quo aliud necessariò consequitur. Sed nos, aliis omissis, de necessariò ex suppositione finis, quod ad præsentem difficultatem attinet, dicamus. Necessarium ergo ex fine, seu ad finem est duplex. Alterum, sine quo is finis obtineri non potest, quod dicitur simpliciter necessarium, vel necessarium ad esse rei, vt cibus necessarius est simpliciter ad vitam sustinendam. Alterum sine quo non potest commodè acquiri eiusmodi finis; quãuis

simpliciter

simpliciter possit. Et hoc dici solet à Philosophis, necessariũ ad benè esse vel vtile, vt equus ad iter agẽdum: nam sine illo iter posset peragi, licèt non ita commodè: atque ita illud alterum vocari solet necessarium ad esse rei, hoc ad benè esse: illud simpliciter necessarium, vt res sit; hoc secundum quid necessarium, vt scilicet res bene sit, vel bene fiat.

Deinde aduertendum est, posse nos quærere, vel de hac quinque vniuersalium cognitione, an sit necessaria, vel de ipsa Porphyrij tractatione. Igitur tam tractationem Porphyrij, quàm ipsam per se notitiam vniuersalium, certum est nõ esse absolutè necessariam hominibus: sed ex suppositione duntaxat finis, si velint videlicet Dialecticam, præsertim Aristotelis, addiscere, & alias disciplinas. Sed si de necessitate ad finem loquamur, distinguendum erit: ipsa quidem per se cognitio vniuersalium est necessaria ad eum finem simpliciter: nam tum in Prædicamentis Aristoteles ipsorum frequẽter meminit Generis, Speciei, Differentiæ, Propriorum, & Accidentium; tum in Topicis, & aliis eius Dialecticæ libris: atque ideò necessarium erit omnino, vel tunc simul addisci, vel anteà. Si verò de Porphyrij tractatione loquamur, necessaria quidem non est simpliciter: cùm constet alium quemuis authorem de eisdem vniuersalibus differentem nos posse suscipere. Est tamen vtilis valdè, etiam necessaria secundo modo ad benè esse, quòd magna dexteritate & breuitate de eisdem egerit. Sed nec etiam ipsa per se cognitio vniuersalium est simpliciter necessaria, vt addiscantur ante ipsa Prædicamenta: quandoquidem in ipsis Prædicamentis & aliis libris, cùm occurrerent, addisci possent. Est tamen valdè cõmodum vt priùs addiscantur, ne posteà in decursu lectionis Aristotelicæ studiosi retardentur. Atque ita necessariò etiam anteà addiscentur ad benè esse, vt meliùs scilicet, & faciliùs addiscantur.

cognitio quinque vocũ quo modo simpliciter dicatur necessaria.

Nosse quid sit Genus, quid Differentia, quid Species, quid proprium, & quid Accidens.

Seruauit Porphyrius naturæ ordinem in horum numeratione & tractatione, à prioribus, scilicet secundum naturam, ad posteriora profectus: nam priùs absolutè de ipsis in se vniuersalibus egit: deinde illis constitutis, ea inter se comparauit. Priùs enim oportet rem esse, deinde ad aliam comparari & referri: res enim primò est in se, deinde refertur ad aliud. De ipsis verò singulis similiter naturæ ordinem; vt priùs intrinseca, quæ ad essentiam rei attinet, referret, nempe Genus,

Differentiam & Speciem:deinde extrinseca,quæ extra essentiam sunt rei,Proprium & Accidens. Inter intrinseca rursus, priùs partes essentiæ,ex quibus essentia tota constituitur, retulit. Nam ex partibus haud dubiè totum consurgit:& priùs oportet partes adsint, quàm totum fiat, quod sine partibus esse non potest. Et in partibus eam, quæ in potẽtia prior est, collocauit,scilicet Genus deinde, quæ illi tanquam actus & perfectio aduenit, Differentiam; ex quibus ambabus tota Speciei essentia consurgit, atque componitur: quam tertio proposuit loco. Inter extrinseca quoq; primum locum propria, vtpotè quæ ex ipsa promanẽt essentia,obtinent:deinde vltimò,quæ extrinsecus ex aliis causis contingunt, Accidentia. Tantillùm autem in ipsa tractatione, Naturæ ordinem quem hic proposuit, doctrinæ ordine permutauit;vt de Specie proximè post Genus ante Differentiam, quòd illi esset correlatiua,disputauerit.

Ac præterea idem naturæ ordo ex alia quoque causa conspicitur proportione ad rerum naturalium generationem & eius generationis ordinem à prima origine vsque ad earum perfectionem. Nam in generatione rei cuiusque naturalis primum est materia in potentia ad formam: deinde in eam ipsa forma inducitur: posteà ex materia & forma fit totum compositum:ex composito rursus,ipsius totius essentiæ proprietates emergunt: vltimò tandem accidentium ornatus omni rei superadditur. Atque ita res naturalis vndequaque tota interiùs exteriusque perficitur. Igitur proportione quadam Genus se habet vt materia, Differentia vt forma, Species vt totum compositum. Propria propriis, & Accidentia accidentibus respondent. Atque is ordo est, quem Naturæ dicimus, quòd à prioribus ad posteriora Natura progrediamur.

Et ad definitionum assignationem,& omnino ad ea,quæ in diuisione,& demonstratione sunt, vtili istarum rerum speculatione, compendiosam tibi traditionem fecimus.

Vtilis quidem istorum vniuersalium cognitio est, ad definitiones conficiendas: fiunt etenim definitiones ex Genere & Differentia; & descriptiones fiunt ex Genere & Proprio, vel Genere & Accidentiũ collectione. Ad diuisiones quoque vtilis est:nam diuisiones quoque fiunt;Generis in Differentias,vel Generis in Species, & aliquando etiam per Propria loco Differentiarum: & fiunt quoque subiecti in Accidentia & Accidentis in subiecta,aut Accidentis in Accidentia. Vtilis etiam

etiam ad demonstrationes : nam demonstrationis potissimæ medium est definitio ex Genere & Differentia constans, & propria aliqua passio demonstratur de Specie in ipsa demonstratione. Accidentia demum cognoscenda erunt, vt à demonstratione remoueantur, & quia conferunt plurimùm ad rei naturam perfectiùs cognoscendam.

Sed cur adhæc vtilem dixit Porphyrius horum cognitionem, non etiam necessariam, cùm non sit minùs necessaria ad hæc, quam ad ipsa Prædicamenta? Facilè responderi potest:vel quia antea vsus fuerat vocabulo necessitatis, noluisse idem iterum repetere,ne fastidium generaret, sed in aliud affine vocabulum, vt solent scriptores, mutare voluisse: vel quia vtile interdum pro necessario accipitur. Dicitur enim vtile duobus modis;vno modo pro eo, quod alteri conducit, sed non est ei omnino necessarium ad esse rei : altero modo, pro eo quod expetitur propter alterum, (de quo loquitur Arist.3. Eth.cap.2) siue autem illud omnino necessarium sit, sicut animali cibus, siue non sit necessarium, sicut homini vestis. Aliqui verò distinguũt. Aliud(inquiunt)est dicere vtilem ad definitiones faciendas, & diuisiones ac demonstrationes:& ad hoc est vtilis tantùm, cùm sine horum vniuersalium cognitione, nonnulli, vt Geometræ, & Arithmetici definiant,diuidant,& demonstrẽt. Aliud est ad artem & præcepta definiendi, diuidendi, & demonstrandi cognoscenda: nam ad hoc non solùm vtilis est, sed necessaria horum vniuersalium cognitio. Id quoque obseruandum erit,Porphyrium non de sua tractatione loqui, sed de ipsorum vniuersalium per se cognitione.

Vtile quot modis dicatur.

Tentabo breuiter,velut introductionis modo ea,quæ ab antiquis dicta sunt aggredi: ab altioribus quidem quæstionibus abstinens, simpliciores verò mediocriter conectans.

Hic Porphyrius tractationis suæ modum indicat,& eius aperit institutum:proponítque se sub breuitate, & vt introductionis ratio exigit, quæ ab aliis Philosophis dicta sunt, præsertim Peripateticis,allaturum; obscuriores verò & difficiliores quæstiones, vtpote ad naturalem vel Metaphysicum potius spectantes,prætermissurum:& ea se solùm dicturum,quæ faciliora,& quæ ad rem potiùs spectare videantur, & legentium captum non superent, magísque sint accommodata.

Mox de Generibus & speciebus,illud quidem siue subsistãt,siue in solis nudis intellectibus posita sint,& siue subsistẽtia corporalia

ſint,ſiue incorporalia: & vtrũ ſeparata à ſenſibilibus, an ſenſibilibus poſita, & circa hæc conſiſtentia, dicere recuſabo: altiſsimũ enim eſt huiuſmodi negotiũ, & maioris egẽs inquiſitionis. Illud verò quẽadmodũ de his ac de propoſitis magis probabiliter antiqui tractauerunt, & horum maximè Peripatetici, tibi tunc tẽtabo mõſtrare.

Aliquot ex illis difficilioribus quæſtionibus, quæ de vniuerſalibus fieri poterant, quas ſe prætermiſſurum pollicebatur, reiicit. Prima quæſtio eſt, an Genera & Species exiſtant in rerum natura: an verò ſit contrà aliquod figmentum mente & intellectu ſolùm conceptum? vt cùm dicimus, animal vel homo, ſit ne aliqua res ille homo communis, & aliud animal commune, aut ſolùm generalis ſit quædam ſola cognitio cum mente noſtra, hominis, inquam, in communi, & animalis in communi? Secunda quæſtio eſt. Eſto, ſint in rerum natura illæ res communes, quas Genera & Species vocamus: an ſint corporea, an corporis expertia & incorporea? Tertia quæſtio. An exiſtant iſtæc Genera & Species in ipſiſmet ſingularibus rebus indiuiduis, quas ſenſu percipimus: an verò ab iſtis rebus indiuiduis ſunt ſperata? Has quæſtiones, quoniam ad Metaphyſicum potiùs ſpectant, prætermittit Porphyrius: pollicetur autem ſe de iis tantùm tractaturum, quæ vtiliores, & Dialecticis magis accommodatæ videbuntur: quæ ab aliis Peripateticis qui ſequuti ſunt Ariſtotelem, tractatæ fuerunt. Sed tamen quia mens noſtra non ita his auditis conquieſcit, & ob rationes quas iam referemus; de iſtis nonnulla, quantùm ſatis eſt Dialectico, magna facilitate, ac pariter breuitate referamus.

QVAESTIONES, *In Prooemium Porphyrij.*

ERit tripartita diſputatio. Primò differemus de vniuerſali in communi. Deinde de primis ac ſecundis intentionibus, quibus ipſa conſtant vniuerſalia, & alia ad Logicam ſpectantia. Tertiò de huius libri ſubiecto. Poſtremò vniuerſalium facta diuiſione, aggrediemur ſingulorum in particulari tractationem, hoc ordine qui ſequitur.

De vniuerſalibus.

Primò, Quid ſit vniuerſale?

Secundò, Vtrùm vniuerſalia ſint res, an ſolæ voces vel conceptus?

Tertiò, Vtrum vniuerſalia ſint in rebus diſtincta ante operationem intellectus?

Quartò, Quomodò reſpondendum ſit quæſtionibus, de vniuerſalibus à Prophyrio factis?

De

De secundis ac primis intentionibus.

Primò, Quid sit prima & secunda intentio?

Secundò, Quomodo fiat intentio vniuersalis, & aliæ secundæ intentiones, an scilicet per notitiam absolutam per primam tantùm abstractionem, an per notitiam comparatiuam?

De subiecto huius libri.

Primò, An vniuersale sit huius libri subiectum?

Secundò, An sit genus ad illa Prædicabilia, Genus, Speciem, Differentiam, &c.

Tertiò, De numero Prædicabilium, corúmve diuisione, an sint tantùm quinque vniuersalia, seu, quod in idem recidit, quinque tantùm Prædicabilia? Sed iam de singulis, eo ordine quo proposita sunt, disseramus.

QVAEST. I. *Quid & quotuplex sit vniuersale.*

QVamuis Porphyrius ab istis Generibus & Speciebus q. abstinuerit, id nobis vitio dari non debet, quòd de eis disputationem aliquam habeamus: præsertim qui non ad Arist. solùm Prædicamenta, sed ad totam Logicam & Physicam auditores instituere studemus, quorum vtilitati, & in literis progressui nullatenus fieret satis, si quæstiones has quæ omni doctrinæ maximè sunt necessariæ, in Metaphysicam vsque differremus. Cùm nulla commodior offeratur occasio eas elucidandi, quàm hæc præsens: id quod multi insignes Doctores, inter quos Albertus Magnus, & Boëtius sunt, diligenter præstiterunt. Nec tamen omnia, quæ in Metaphysica iure dici possunt, sed ea duntaxat, quæ negotio nostro vtiliora fuerint, ac tanta claritate, & breuitate, quanta fieri possit, proponemus.

Primò ergo naturæ & doctrinæ ordine, ne in ambiguo versetur disputatio, nobis explicandum est, quid vniuersale, & quotuplex. Vniuersale igitur nomen est multiplex. Vno enim modo sumitur complexè, altero incomplexè. Vniuersale complexum, est propositio, cuius veritas ex singularium multorum per se veritate dependet, vt si dicatur, omnis homo currit, siue sit circa res contingentes, siue circa res necessarias: quomodo vtitur hoc nomine Arist. 1. Post. ca. 7. 1. Meta. ca. 1. Vniuersale, inquit, est principium scientiæ. Vniuersale incomplexum, est aliquid vnum simplex ad plura ordinem habens, quod multiplex esse potest per ordinem multiplicẽ, quem vnum ad plura potest habere. Primò enim potest habere ordinem causæ, siue efficientis, siue finalis, quando vna

Vniuersale cõplexum quid sit. Vniuersale incõplexum quid sit, & quotuplex.

causa existens plures & varios habet effectus: quo pacto cœli dicuntur causæ vniuersales horum inferiorum efficientes, quia hæ omnes res naturales cælorum virtute producuntur. Deus etiam est omnium causa vniuersalis efficiens, & finalis, quia omnia ab ipso vt ab efficiente, & ad ipsum vt ad finem supremum & optimum referuntur: & hoc vniuersale communiter dici solet in causando. Secundò dicitur vniuersale, id quod multorum est similitudo: vt imago est in mente artificis vniuersale, quia multorum artificiatorum exteriorum est similitudo & exemplar, quod etiam vniuersale in repræsentando dici solet. Tertiò potest aliquid vnum existens intelligi multorum esse substantiam: quo pacto Auerroes falsò putabat vnum esse intellectum assistentem hominibus: seu potiùs Plato, vnicam esse ideam hominis, quæ vna existens omnibus per se dabat hominibus esse: & hoc vocāt communiter vniuersale in essendo. Quartò est vniuersale in significando quo pacto vna vox vniuoca, seu cognitio vna, multa significat, qualis est aliqua communis. Tandem quintò est vniuersale in prædicando, scilicet id quod de multis diuisim verè affirmatur: vt homo, qui de Petro & Paulo per se prædicatur. De his ergo tribus vltimis est inter Philosophos disputatio, & controuersia. An id, quod de multis vniuocè prædicatur, sit sola vox, vel conceptus, an sit aliqua natura communis per vocem & cōceptum immediatè significata. Quod si natura per vocem & conceptum significata, An talis natura sit per se separata, an in ipsis rebus habeat esse, de quibus prædicatur? Hoc autem vniuersale Aristot. 1. Per hermenias, ca. 5 sic definit. Vniuersale est id, quod de pluribus prædicari aptum est: in qua definitione multæ conditiones vniuersalis tacitè assignantur. Primùm enim debet esse aliquid vnum in hoc, quod dicitur (id quod) vnum, inquam, & nomine & ratione. Sic enim Arist. docet lib. 1 Post. ca. 8 & cap 20. vbi ait, vniuersale esse vnum quid, non solùm nomine, sed etiam ratione: hac ergo particula excluduntur primò complexa, quoniam vt talia non sunt vnum nomine. Excluduntur etiam æquiuoca, quia non sunt vnum ratione. Analoga verò, quia sunt vnum quidem nomine, & conceptu formali, & ita quodammodo vnum ratione, sed inæqualiter participata, qualia sunt, vnum, ens, bonum, ac similia: ideò ab Aristotele quibusdam locis vniuersalia ista; scilicet vnum ens, bonum, vocantur: vt 3. Metaph. ca. 3. & 4. cùm ait, ens & vnum esse maximè vniuersalia, & lib. 4. cap. 2. tot ait esse species vnius quot sunt

Vniuer. in causando

1

2

Vniuer. in repræsentando.

3

Vniuer. in essendo.

4

Vniuer. in significando.

5

Vniuer. in prædicando.

Vniuersalis definitio.

Vniuersalis conditio.

species

ſpecies entis: quibuſdam verò aliis locis id negare videtur, vt 4. Meta. c. 2. cùm ait, ens & vnum non eſſe vniuerſalia, & eadem in omnibus. & 1. Ethic. c. 6. ait bonum æquè ac ens, non eſſe quicquam vniuerſale ac vnum: quia in omnibus Prædicamentis reperiantur: ſunt enim vniuerſalia analoga & tráſcendentia, non vniuerſalia vniuoca, quę ſint verè Genera aut Species. Oportet ergo propriè vniuerſale, ſit vnum, ſcilicet incomplexum & vniuocum quod indicauit Ariſtoteles, cùm in eius definitione poſuit particulam illam, id quod Deinde in ſecunda particula cùm dicit (prędicatur) intellige, affirmatur de pluribus, ſcilicet diuiſim, ita vt illa multitudinem habeant in illo nomine: quo pacto hic Deus non eſt terminus vniuerſalis, quia licèt tribus perſonis conueniat, non tamen ſecundum illum recipiunt multitudinem, cùm non ſint plures Dij. Prætereà intellige in prædicatione propria & directa, qua ſuperius de inferiori, vel Accidens de ſubiecto prædicatur. Notandum etiam eſt Ariſt. non definiſſe vniuerſale per actum prædicandi, ſed per aptitudinem: quia non eſt neceſſe vt actu prædicetur vt ſit vniuerſale, ſed ſit aptum de pluribus prædicari. Vniuerſale ergo debet eſſe incóplexum, vniuocum prædicatum directum de pluribus in illo diuiſim multitudinem habentibus. Alteram definitionem vniuerſalis attulit Ariſt. lib. 7. Metaph. c. 13. quæ eſt eiuſmodi. Vniuerſale eſt, quod aptum eſt, vt in pluribus inſit: quæ quidem ab altera in eo differt, quòd hæc per cauſam, illa traditur per effectum. Cauſa enim cur aliquid verè poſſit de multis affirmari, ideò eſt, quia illud re ipſa eſt in multis: alioquin non poſſet verè de illis affirmari ſi in eis non eſſet: nam quia Petrus eſt homo, & in eo eſt natura humana, ideò verè homo de Petro affirmatur: & quia albedo eſt in ſubiecto, & ita re ipſa eſt album, ideò de illo album dicitur: ab eo etenim quod res eſt, vel non eſt, oratio dicitur vera vel falſa, vt rectè ait idem Ariſt. Cùm autem hæc definitio ab altera definitione ſolo verbo, inſit, differat, intelligendum eſt verbum, inſit, id eſt, quod verè rei ipſi conueniat: id autem ſiue intrinſecè & ſecundum eſſentiam conueniat, vt eſſe hominem, vel rationale: ſiue extrinſecè & extra eſſentiã, vt Propria & Accidentia rebus ipſis conueniunt. Atque ita cum illo effectu prædicationis primæ definitionis reciprocabitur. Nã cùm ſic inſit pluribus de pluribus, vtique verè prædicabitur, & contrà, ſi verè de pluribus prædicabitur, verè pluribus inerit De hoc autem vniuerſali, an ſit res aliqua à parte rei exiſtens, an ſolæ

2. Definitio.

solæ sint voces vel conceptus, vel quid aliud, iam videndum est.

QVAEST. II. *Vtrùm vniuersalia sint res, an solæ sint voces vel conceptus.*

TItulus ipse quæstionis, ex dictis satis est perspicuus, vt nulla alia indigeat explicatione. De isto namque vniuersali in prædicando, quod iam definiuimus, quæritur, num sit in rebus, an in sola tantùm mente & cogitatione. Et quidem initio, hoc primò notandum est, negari non posse, esse aliquas voces communes & vniuersales, & esse cóceptus quoque formales mentis communes & vniuersales. Sed quæstio in hoc versatur, an etiam in rebus ipsis sint vniuersalia, an verò tantùm sint voces, vel conceptus.

Fuerunt igitur in hac re tres Philosophorum opiniones, duæ extremæ, & vna quasi media.

1. opin. Igitur vna fuit sententia Nominaliū, quam tradit Ocham suæ Logicæ ca. 14. & aliorum, qui illum sequuti sunt: Vniuersale in prædicando esse idem cum vniuersali in significando, ita vt non sit aliqua natura communis, quæ de multis prædicetur: sed solùm esse vocem communem significantem plura, quæ aliquam inter se habent similitudinem. Sic etiam Buridanus in principio Prædicabilium inquit: Vniuersale est terminus communis, cui ex modo suæ significationis non repugnat prædicari de multis vniuocè & dinisim. Et alij plerique istius sunt sententiæ, qui ideò Nominales vocantur, *Nominales* quòd tum hæc, tum alia multa tribuant nominibus.

1 Hæc opinio probatur 1. Arist. 1. de anima. ca. 1. inquit, vniuersale nihil est, aut posterius est: quod idem videtur esse, ac si dicatur, nihil esse vniuersale, nisi vocem, aut conceptum in repræsentando, vel significando, quod vniuersale posterius est: cùm res sint priores vocibus & conceptibus. Item idem Arist. in Prædicamentis cap. de substantia, ait secundas substantias, hoc est, vniuersales, significare quale quid: & hoc rebus non conuenit, sed nominibus.

2 Præterea. Quicquid est in Mundo, est singulare, vt experientia patet: ergo nullum est vniuersale.

3 Tertiò. Si aliqua esset natura vniuersalis, vel haberet principium, vel à nullo esset: hoc fieri non potest, omnia enim per Deum principium habent: quod si habet principiū, ergo per aliquam actionem incepit esse, ergo est singularis & non vniuersalis, actio enim singularis est. 1. Meta. ca. 1.

2. opin. In opposita sententia fuit Plato, vt tradit sæpissime Arist. hic

hic enim singulas substantiæ species posuit naturas separatas, quasdam per se existẽtes, communes & vniuersales, quarum participione res constarent singulares: & has ingenerabiles & incorruptibiles posuit, Ideásque vocauit. Huius placiti Arist. 7. Met. à tex. 44. vsque ad 58. inclusiuè, recitat duo motiua, & vtrũque impugnat. Primo enim Pilato motus est ad ponenda ista vniuersalia separata propter sciẽtiam: scientia enim est vniuersalium, & necessarium: ergo per singula oportet constituere vniuersalia, quorum sint scientiæ & definitiones. Secundò propter generationes, cum multoties videamus ignem à non igne, & alia à non similibus produci: quod ostendit esse aliquam causam vniuersalem similem, à qua producuntur per sui communicationem.

Aliqui Platonem interpretantes, asserunt hoc ei Arist. imposuisse: inter quos est August. lib. 83. quæst. q. 46. dicit Platonem per Ideas intellexisse rationes & imagines existentes in mente diuina, quæ sint idem cum sua essentia, per quas omnia produxit: quod idem interpretatur Seneca lib. 8. Epist. 66, Deus, inquit, in se rerum exempla habet, quas Plato Ideas vocat. Sed quicquid de hoc sit, quod parùm ad præsens conducit negotium, illa sententia sic secũdum Arist. exposita, est falsa & impossibilis. Quod primò patet. Nulla quidditas est separata ab eo, cuius est quidditas & natura: sed illa natura est quidditas singularium, ergo non est ab eis separata. Præ- 1 tereà, Nullus singularis homo potest esse communis omnibus hominibus, nam singulare est, quod de pluribus dici, aut 2 prædicari non potest: sed illa Idea hominis, sic per se separata ab aliis hominibus, qui intereunt & corrumpuntur, esset quoddam singulare ab aliis realiter distinctum: ergo illis communis esse non posset. Tertiò, Prætereà, quod ab altero 3 realiter distinctum est, de illo prædicari, aut dici non potest, nec esse idem cum altero: imo hoc implicaret contradictionem, esse distinctum taliter ab aliquo, & esse idem realiter cum illo: sed illa Idea hominis, si esset separata ab indiuiduis, per se existens, & per se subsistens, esset realiter distincta à quolibet alio homine particulari & singulari; ergo de illo dici aut idem esse nequiret. Quartò rursus, hæc vera est prædicatio, Petrus est homo, ista esset falsa, Petrus est ila Idea: igi- 4 tur homo in communi non est illa Idea separata; neque id significatur per vocem hanc, homo, sed aliud quid, quod verè conuenit Petro, & est in Petro: & quod de vno particulari & in vno exemplo hominis dicimus, de omnibus eadem ra-

tione

tione accipiendum eſt. Quintò, ampliùs magis intrinſeca ſunt vnicuique rei, quæ ad eius eſſentiam attinent, quàm eius rei accidentia: ſed accidentia rei hærent in ipſamet re: ergo multò magis ipſa natura communis, ſcilicet Genera & Species, quæ ſunt rei ipſius eſſentia. Multis poſſet hæc ſententia redargui: quæ omittantur in locum proprium.

3. Opin. Vniuerſale eſſe naturā quādam communem. Fuit ergo tertia ſententia quaſi media inter vtramque Diui Thomæ, Alberti Magni, Scoti, & Realium omnium. Et ſine dubio Ariſtotelis: Vniuerſale in prædicando, non ſolam eſſe vocem, vel cōceptum ſed naturam communem, per vocem immediatè, vel per conceptum ſignificatam; quia non eſt tārùm realiter à ſingularibus ſeparata, ſicut aiebat Plato, ſed in ipſis ſingularibus: quo autem modo, poſteà declarabimus. Hæc ſententia probatur, 1 Primò, ſunt multæ propoſitiones, in quibus prædicatum nec vocibus, nec ſingularibus poteſt conuenire: ergo eſt natura vniuerſalis. Antecedens patet: ſi dicatur, homo eſt præſtantiſſima ſpecies animalium, prima definitio hominis eſt animal rationale: ſonus eſt obiectum auditus: in his clarum eſt, prædicata non voci, ſed naturæ communi per vocem ſignificatæ conuenire. 2 Secundò, Scientia eſt de rebus, & non ſingularibus, ergo vniuerſalibus, Maior eſt Ariſt. 4. Meta ca 1. & minor ipſius 7. Meta. cap. 15 Præ- 3 tereà, ex Ariſt. 7. Meta cap. 13. Item vniuerſale eſt in illis, de quibus prædicari aptum eſt, ſed vox non ineſt: ergo aliqua natura eſt in eis communis. Iſta ſententia eſt vera, & à probatiſſimis authoribus Græcis, Latinis, Arabibus recepta. Propterea poſitis aliquot fundamentis, aliquibus etiam concluſionibus, explicanda erit diligentiùs. 4 Quartò rurſus, Idem ex Ariſtot. teſtimoniis planè conuincitur, vt libr. 1. Perihermen. cap 5 rerum ait, quaſdam eſſe ſingulares, quaſdam vniuerſales, quo nihil apertius dici poſſe videtur, aduerſus Nominales: & primo libro Poſter. cap. 2. ait vniuerſale eſſe notiora ſingularibus: item vniuerſale intellectu; ſingulare ſenſu cognoſci poſſe. Et cap. 7. nec definitionem, nec demonſtrationem eſſe de ſingularibus, & vniuerſalia eſſe perpetua: quæ omnia vocibus conuenire non poſſunt. Ac præterea quoties Ariſtoteles diſputat contra Platonem, vt lib. 7. Meta. 9. cap. 1. & pleriſque aliis locis, non eum reprehendit, quòd vniuerſales ideas poſuerit; ſed quaſi ſupponendo quòd eſſent res aliquæ, reprehendit, quod à rebus ſeparata vniuerſalia, quas Ideas vocabat, poſuit, & non potius in ipſis rebus.

1. Fund. Sit igitur primum fundamentum. Quæcunque res Mundi adinuicem

Res mundi inter ſe & conueniunt & differunt.

adinuicem conueniunt,& adinuicem differunt: vt patet, ſi vniuerſa conſiderentur. Petrus & Paulus vterque eſt homo, licèt particulariter differant: ſimiliter, planta & animal, vtrumque viuens: intellectus autem noſter quandoque percipit id, in quo multa conueniunt & ſine differentiis & tunc illud, in quo multa conueniunt, nudè conſideratum, dicitur vniuerſale. Vnde vniuerſalia ſecũdum Ariſtotelem, ſunt collecta ex particularibus in intellectu, qui accipit inter ea conuenientiam, & eam facit intentionem vnam. Plato ponebat vniuerſalia extra animam exiſtentia.

2. Fund. Potentias noſtras cognoſcendi eſſe finitas.

Sit ſecundum fundamentum, quo natura abſtractionis, per quam vniuerſale fit, manifeſtatur. Omnis noſtra potentia cognoſcitiua tã ſenſitiua, quàm intellectiua, limitata eſt & finita, ita vt vnum poſſit percipere, non aliud: verbi gratia, viſus videt colorem, non odorem: guſtus ſentit ſaporem, ſed non ſonum: intellectus cognoſcit primò communia, nõ ſingularia. Inuenitur autem hoc paſſim in rebus; vt multæ res diuerſæ ſint, & coniunctæ ſint, vt in pomo ſimul ſunt ſubſtantia ipſius, color, odor, ſapor, quantitas, humiditas, quæ omnia clarum eſt, eſſe inter ſe longè diuerſa. Ex his duobus fit, vt quando aliquid huiuſmodi noſtræ potentiæ cognoſcitiuæ limitatæ cognoſcendum proponitur, ipſa tantùm percipiat, quod ſuum eſt cognoſcere, omittat autẽ alia, quæ ſua non ſunt: verbi gratia, viſui propoſito pomo, viſus ex omnibus his, quæ ſunt in pomo, non percipit niſi colorem propriè; non odorem: guſtus ſaporem, ſed non colorem. Iſtæ cognitiones ſi conſiderentur ratione eius, quod per illas cognoſcimus, dicũtur ſenſationes, ſi fuerint ſenſus: intellectiones, ſi fuerint intellectus: at ſi eædem cõſiderentur, quatenus ſuum obiectum percipiunt, vt multa alia, quæ ibi erant maneant incognita, dicũtur abſtractiones: abſtractio enim non aliud eſt, quã cognitio vnius, non cognitis his, quæ cũ eo cõiuncta erãt. Nec oportet exiſtimare, quòd ibi fiat aliqua ſeparatio realis: non enim mutatur color pomi, per hoc, quod à pomi qualitatibus aliis cognoſcatur ſeiunctus: ſed dicitur abſtractio ſimilitudine quadam ad abſtractionem, quæ in rebus fit; iſto modo etiam intellectu abſtrahimus, dum vnum abſque alio coniunctò intelligimus, licet multùm ſit inter ſenſum & intellectum diſcriminis à nobis modo prætermittendũ. Vnum tamen adnotandum eſt; quòd ſenſus etiam cognoſcit vnum abſque aliis, non tamen componit affirmando aut negando: vt viſus videt colorem abſque odore pomi, non tamen affir-

Abſtractio ſenſus & intellectus quid ſit.

mat

mat vel indicat, color non eſt cum odore: atque ideo qui colorem ſolum percipit, non decipitur, aut habet falſitatē, quia falſum & verum in iudicio ſolo componente conſiſtunt. Ita intellectus aliquando intelligit rem vnam abſque alia, non tamen componit & diuidit, vt quando ſimplici cognitione cognoſcit hominem non cognitis eius accidentibus: & iſta dicitur abſtractio præcipua, & in hac non eſt deceptio, vt docet Boë. hoc proœmio, & Ariſt 2. Phyſic. c. 2. abſtrahentium, inquit, non eſt mendacium: & Auer. 1. 2. Meta. com 39. intellectus, inquit, noſter natus eſt adunata in eſſe diuidere in ea, ex quibus componuntur: licet non diuidantur in eſſe. Aliam tamen præter hanc propriam habet intellectus abſtractionē, qua compoſitè vnum ab alio diuidit, vt quando iudicat, homo non eſt coloratus: & hæc dicitur abſtractio negatiua, in qua poteſt eſſe verum & falſum. Nec de iſta in præſenti loquimur, ſed de ſimplici, in qua error & falſum non eſt: quamuis aliter quàm ſint res per talem abſtractionem intelligantur, ſicut in ſenſu non eſt falſum.

3. Funda. Potētiam qua cognoſcimus eſſe triplicem.

Sit tertium fundamentum. Triplex eſt potentia in nobis per quam cognoſcimus: ſenſitiua exterior, id eſt, viſus, auditus, & reliqui ſenſus exteriores: ſenſitiua interior, ſcilicet imaginatiua, per quam abſentia imaginamur: tertia intellectus, quo rerum naturas cognoſcimus. Vnaquæque autem harum potentiarum non percipit ſuum obiectum, niſi priùs recepta ſimilitudine illius, quæ vocatur ſpecies. Hæc autem ſimilitudo non repręſentat aliud, quàm quod à tali potentia percipi poteſt, verbi gratia, ſpecies pomi quam viſus recipit repræſentat viſui colorē pomi cum figura & loco & præſentialitate. At ſpecies quam recipit guſtus, repręſentat ſaporem in corpore illo præſenti, non autem colorem. Vnde potentiæ cognoſcunt id quod per talem ſpeciē repræſentatur: & cùm in ſpecie repræſentetur vnum, non aliud, dicuntur potentiæ abſtrahere, quando cognoſcūt: ſed prior abſtractio eſt in ſpecie repræſentante vnum, non autem aliud. Iſta autem ſpecies non eodem modo fit, nec eodē modo repræſentat in his potentiis: ſed in ſenſu exteriori producitur ab obiecto exteriori, v. g. in oculo, à re colore affecta, in odoratu, à re odorifera; at in ſenſu interiori ab iſta ſpecie recepta in ſenſu exteriori producitur alia ſimilis in interiori, quæ idem obiectū repræſentet: & talis ſpecies dicitur phātaſma. At ex iſto phātaſmate virtute quadā animæ, quæ dicitur intellectus agēs, ꝓducitur alia ſpecies, quę recipitur in intellectu, qui vocatur poſſibilis; & iſte

& iste per talem speciem intelligit rem in ea repræsentatam. Istæ species non eodem modo repræsentant: propterea non est eadem abstractio in sensibus,& in intellectu: in sensu enim exteriori repræsentat rem ratione alicuius qualitatis,scilicet coloris, vel saporis, vel odoris: tamen repræsentat rem cum loco,& figura,& præsentem rem:propterea sensus exterior per illam cognoscens,abstrahit ab his,quæ in ea non repræsentantur:cùm autem repręsentet rem pręsentem, sensus exterior,non abstrahit à præsentia rei. At species sensus interioris abstrahit à præsentia:quia non repręsentat rem pręsentem & actu existentem; vnde absentia, & pręterita sensu interiori imaginamur, non autem sensu exteriori percipimus: At species intellectus repręsentat rem non repręsentata singularitate cum qua erat:verbi gratia,phantasma repræsentabat hunc hominem, at species intellectus repręsentat hominem,vt sicut species coloris repręsentat oculo colorem, non saporem,ita species intellectus repręsentat naturam, non autem singularitatem,per quam erat singularis: quia repræsentat naturam,non repręsentando locum,aut figuram, aut colorem,quæ repręsentabat phantasma: & cùm talis natura in specie repręsentetur,non repręsentatis aliis omnibus, ita intelligitur.Et talis abstractio dicitur à singularibus:ex quo fit, vt illa natura fiat vniuersalis: non quòd in se sit vniuersalis, sed quòd ab intellectu cognoscatur tanquam vniuersaliter, dum cognoscitur separata à singularibus:& hoc est,quod dicitur,vniuersale fit per abstractionem intellectus, vel per abstractionem speciei à phantasmatibus: sicut color dicitur separatus ab odore,non quòd ita sit,sed quòd videatur non viso odore:ita fit natura vniuersalis,non quòd sit, sed quòd intelligatur,non cognitis singularibus,& inde dicitur esse vniuersale per intellectum.

4. fund. Vniuersale quomodo se compleatur.

Sit quartum fundamẽtum. Vniuersale duo habet in se,materiale scilicet,& formale:vt enim album pro materiali dicit corpus,at pro formali dicit albedinem, ita vniuersale in materiali significat naturam illam,scilicet hominem & leonem, in formali verò ordinem ad plura. Ista verò natura in ipsis singularibus est,scilicet homo,in Petro,Ioanne, Cæsare, nec reperitur vna omnibus communis:at quando talis natura separata intelligitur, iam est communis, & vniuersalis: & per talem intellectionem, communitatẽ, & vniuersalitatem acquirit ab extrinseco:propterea fit ab intellectu vniuersale,nõ quod fiat natura & materiale vniuersalis;illud enim in rebus

Natura vt fiat vniuersal.

est:tamen nunquam acquirit vniuersalitatem quousque talis natura per intellectum abstrahitur,id est intelligitur,non intellectis differẽtiis singularibus,propter quod Auer 1.de ani. com.8.intellectus,inquit,facit vniuersalitatem in rebus. Nec propterea existimãdum est istam vniuersalitatem esse in rebus ipsis intrinsecam, sed est relatio & proprietas quædã extrinseca,consurgens ex hoc,quòd intellectus cognoscit rem, cognitis singularibus differentiis : quæ proprietas habet solum esse per intellectus considerationem: & propterea dicitur ens rationis, vt inferiùs dicemus.

1.concl. Ex his fundamentis colligitur prima conclusio, Vniuersalia pro materiali,quod fundamentum dicitur, sunt in rebus, scilicet naturæ ipsæ factæ singulares.

2 Secunda conclusio. Tales naturæ dicuntur vniuersales per intellectum considerantem illas,non consideratis singularib.

3 Tertia conclusio. Vniuersalitas consurgit rei ab extrinseco ex tali intellectus abstractione.

4 Quarta conclusio. Talis vniuersalitas est quidam respectus & relatio,qua natura intellecta abstracta ad plura inferiora refertur, de quibus prædicari potest.

5 Vltima conclusio. Tunc res primò dicitur vniuersalis,quãdo in specie intellectus repræsentatur non repræsentatis singularibus:secundò autem quando cognoscitur non cognitis etiam eisdem singularibus. Per hæc patet solutio ad argumenta Nominalium.

Ad 1. Ad primum resp. sensum Arist.hunc esse:nullam esse naturam communem & vniuersalem separatã: quòd si est, posterius est,id est, per intellectum abstrahentem illam à singularibus præexistẽtibus.Ad aliud testimonium Arist.ex lib. Prędicam.respondetur:omnia ferè quæ in Prædicamẽtis tractat, esse de rebus ipsis vt constat , & in eodem capite disseruit de ipsa substantia reali. Sensus ergo fuit Arist.secundas substantias , id est, nomina secundarum substantiarum significare quale quid; primas verò substantias.id est, nomina primarũ substantiarum significare hoc aliquid : sed res ipsas esse primas substantias, & in eis esse secundas substantias.

Ad 2. Ad secundum respondetur,concedendo,nihil esse in rebus ipsis secundum se vniuersale separatum , tamen per considerationem fiunt naturæ vniuersales.

Ad 3. Ad tertium etiam est facilis solutio : actiones enim sunt rerum per se existentium . hæ autem omnes sunt singulares: at vniuersale in rebus nullum per se existit, sed sunt ipsa singularia,

gularia, solùm intellectu vniuersaliter res apprehenduntur, & horum nulla est generatio, sed vt in singularibus sunt.

Nec argumentum Platonis quicquam valet: nam licèt corrumpatur iste, vel ille homo, iste vel ille equus, semper tamē manet equus, qui idem est in hoc & in illo. Semper etiā manēt propositiones, homo est animal rationale, equus est hinnibilis, quod sufficit ad scientiam. Similiter nec secundum valet, quia vnumquodque producitur à suo simili, vel formali, vel in virtute: sed de hoc alibi dicendum.

Possunt autem omnes opiniones ex parte quadam conciliari, si dicamus esse vniuersalia quædā in voce, videlicet voces specificas, & genericas, &c. imò etiā in scripto simili modo; & esse etiam vniuersalia in mente, cōceptus, videlicet intellectus formales, specificos, & genericos, &c. quę possunt dici vniuersalia formalia. Esse prætereà vniuersalia in rebus, reiū videlicet ipsarum genera & species realia, &c. quę possunt dici vniuersalia obiectiua, quia sunt ipsarum cognitionū vniuersalium obiecta: nam profectò voces ipsæ in voce prædicantur de pluribus & subiiciuntur: & conceptus in mente prædicantur & subiiciuntur, & res ipsæ per conceptus subiiciuntur, & prędicantur. Demum esse quoque separata à rebus alia vniuersalia, scilicet ideas in Deo ipso videlicet, & mente diuina, vt aliqui Platonem interpretantur, atque ita omnia conuenirent veritati.

QVAEST. III. *Vtrùm vniuersalia sint in rebus distincta, ante intellectus operationem.*

HVic quæstioni partim videtur satisfactum ex præcedēti: quamuis illic solùm intendimus præcipuè ostendere, vniuersale non esse realiter separatum à singularibus: hic verò disputatur, constituto iam, quòd vniuersale non sit realiter extra singularia, scilicet sola intellectus operatione, quod omnes Peripatetici admittunt. Dubitatur, an sit in singularibus aliqua natura, quæ secundum se sit vniuersalis, & non ex operatione intellectus? pro cuius adhuc maiori explicatione est aduertendum: quòd aliqua rei natura, putà hominis, leonis, aut ignis, potest tripliciter considerari. Vno modo, vt in singularibus, & indiuiduis est contracta, & determinata singularibus differentiis. Altero modo, vt repræsentatur in specie intelligibili, siue vt cognoscitur ab intellectu denudata à talibus differentiis. Tertio modo potest secūdum se, & suam substantiam considerari. Quam triplicem considerationem expressit Auic suę Logicę, ca 1. Si primo modo consideretur,

Natura rei cuiusque tribus modis potest spectari.

1 2 3

non dubium est,quin sit singularis, homo enim cũ differentia singulari est Petrus,aut Ioannes,aut aliud indiuiduum; at si consideretur vt est in intellectu cognita, aut repręsentata, non dubium,quin sit vniuersalis,& habeat quandam relationem & ordinē ad multa,quę relatio dicitur vniuersalis. Natura itaque primo modo dicitur vniuersale in potētia remota:natura secundo modo est vniuersalis actu separatą iam per intellectum ab indiuiduis: at si consideretur tertio modo, est difficultas,an talis natura secundum se sit vniuersalis, id est, habeat aptitudinem,vt participetur à pluribus, quod vocant aliqui vniuersale obiectum,seu in potentia propinqua.

1. opin. Scotus 7. Meta q.16.& 2.sen.d.3.q.1.quem sequitur Paulus Venetus quęst. de vniuersalibus:item ante hos Albert. lib. 1. dict.tract.vlt.c.3.& dicit esse hanc opinionem Realium, asserunt,quòd natura rei,si secundum se consideretur,habet aptitudinem quandam, vt ei non repugnet à multis participari; verbi gratia,natura hominis, quę est in Petro, vt natura hominis est,apta est,vt sit in Ioanne,Paulo,& quouis simili: ac proinde est vniuersalis,quamuis non actu, quousque per intellectum separetur à singularibus, vnde duas vnitates ponit in rebus ante operationem intellectus:vnitatem numericam quam habet natura per hoc,quòd contrahitur ab indiuiduali differentia: & aliam specificam, seu genericam, secundum quam natura in se, & sua substantia considerata vna est specie,vel genere. Huius sententiæ est primum argumentum.

Obiectum præcedit actum potentiæ,sed vniuersale est obiectum intellectus, ergo præcedit operationem intellectus, ergo vniuersale est antequàm intellectus operatio sit. Maior patet,color enim prior est visione,& sonus auditione. Minor verò est Arist. 1. Physi. ca. 5. in fine.

Prætereà Secundò,natura humana secundum se est indifferens ad plura non magis vt sit Petrus,quàm Ioannes: ergo secundum se est apta,vt sit in pluribus.

Pręterea Tertiò, Seclusa operatione intellectus istę omnes propositiones sunt verę Petrus est homo, Ioannes est homo, Cæsar est homo:ergo seclusa operatione intellectus est aliqua vna natura in eis communis,quæ de ipsis prædicetur.

Præterea Quartò,Natura secundum se sumpta est ens:ergo est vna.Non numero, quia secundum se non est singularis:ergo specie:ergo illa natura secundum se est communis: prior cōsequentia patet, quia ens & vnum se mutuò sequuntur. 4. Meta. ca. 2.

Opposita

Opposita sententia est S. Tho. in opusculo de ente & essentia, ca. 4. & aliorum, qui eum sequuntur: cuius placitum hoc est Natura quælibet secundum se sumpta, nec est vna numero, nec specie, nec vniuersalis, aut particularis, sed ei conueniunt sua prædicata essentialia, scilicet Genus, Differentia, & Proprium, accidit ei, quòd sit vna numero, quatenus est in hoc vel illo indiniduo: similiter accidit, quòd sit vniuersalis, quatenus per intellectum cōsideratur abstracta: verbi gratia, homo secundum se solùm habet quòd sit substantia viuens, animal rationale, visibile, &c. essentialia: vt autem est in Petro, est vnus numero, & particularis: vt per intellectum solitariè consideratur, est vnus specie, & vniuersalis. Ista videtur expressa sententia Auic. 5. Meta. ca. 5. Equinitas, inquit, id est, natura equi, secūdum se, est tantùm equinitas, nec vna, nec plures, nec vniuersalis, nec particularis.

2. opin.

Hæc opinio probatur. Si natura aliqua, purà hominis, secundum se est vniuersalis, ergo nullo pacto posset fieri particularis, sed natura hominis in Petro est particularis: ergo secundum se non est vniuersalis. Consequentia est certa: & minor patet. Maior probatur, quia cui vnum oppositum per se competit, alterum oppositum competere nequit: at vniuersale & singulare opponuntur. Secundò quod per se competit naturæ, prædicatur de illis, quibus talis natura competit: Si natura hominis per se est vniuersalis: ergo Petrus, qui est homo erit vniuersalis, quod absurdum est.

Circa huius quæstionis dissolutionem sit primum fundamētum. Tripliciter aliquid dicitur esse in intellectu: vno modo subiectiuè, scilicet ea, quę ei insunt, vt accidens in suo subiecto: quo pacto scientiæ & species intelligibiles, & cōceptus dicuntur esse in intellectu, quia ei insunt, sicut albedo corpori. Altero modo aliquid dicitur esse in intellectu, sicut effectus in causa, nimirùm, quia intellectus est causa eorum: quo pacto dicitur, domus est in mente artificis, quia mens artificis est causa domus: sed iste modus est extrinsecus, quia domus facienda, secundum suum esse, non est in ipso intellectu subiectiuè. Tertio modo aliquid dicitur esse in intellectu obiectiuè, illud scilicet quod ab intellectu cognoscitur: quo pacto omnia, quæ intellectus cognoscit dicuntur esse obiectiuè in intellectu, non quòd ipsi inhęreant, sed quòd per ipsius operationem intelligantur: vnde res, quę est extra intellectū, quando cognoscitur, dicitur esse obiectiuè in intellectu. Horum igitur, quæ obiectiuè sunt in intellectu, quędam habent

1 fundā. Quot modis aliquid dicatur esse in intellectu. 1 2 3

esse in se, licèt non eo modo, quo intelliguntur: vt homo, animal, albedo habent esse obiectiuè in intellectu & in se, quamuis non sint separata sicut intelliguntur: quædam non habent aliud esse in se quàm cognosci, & ista dicuntur habere solùm esse obiectiuè in intellectu; sicut Chimera, & ea quæ non sunt quando à nobis cognoscuntur. Horum verò quæ obiectiuè tantùm habent esse in intellectu, quædam sunt obiectiuè directè: nempe ea quæ per talem intellectus operationem cognoscuntur; vt Chimera, Antichristus: quædam habent esse obiectiuè indirectè & consequenter, scilicet illa quę non sunt nisi aliqua existẽte operatione intellectus, licèt non per illam eandem cognoscantur, sed consequuntur ad rem ipsam cognitam obiectiuè existentem in intellectu: quando intellectus cognoscit hominem, resultat quædam relatio vniuersalitatis hominis intellecti in communi, quæ non habet esse, nisi solùm obiectiuè in intellectu: tamen indirectè: quia quando ego hominem considero, non considero tunc eius vniuersalitatem. Hoc igitur est discriminis inter naturam rei, & eius vniuersalitatem: quòd natura est in rebus, & etiam obiectiuè in intellectu: at vniuersalitas non est nisi obiectiuè in intellectu. Prætereà, natura est obiectiuè directè, vniuersalitas autem indirectè.

2. fund. Natura vt sit vniuersalis, duo requiruntur.

Sit secundum fundamentum. Vt aliqua natura sit vniuersalis, duo necessaria sunt: alterum vt sit vna, si enim essent multæ naturæ, nihil esset, quod à multis participaretur, quoniam vnũ participaret vno, aliud alio: & hoc significat Aristoteles dum dicit esse vnum potentia multa: hoc tamen non sufficit sed est necessaria aptitudo, vt possit pluribus inesse: quod docuit 7. Meta. cap. 13. Vniuersale est aptum esse in pluribus, ita vnitas cum aptitudine, vocatur vnitas specifica, seu generica, seu vnitas vniuersalis. Id fit hoc pacto: cùm non reperiatur in rebus natura cum tali vnitate, non est ea ratione vniuersale in rebus: natura enim quęlibet est singularis, nec fit vna cõmunis, nisi quando ab omnibus separatur, & in intellectu repræsentatur, & cognoscitur: tunc enim habet esse quoddam commune: ante intellectus autem operationem, natura ex se vna est, sicut quęlibet res est vna transcendentali vnitate tãtùm; re nõ est distincta ab vnitate indiuidui nisi interueniente intellectus operatione, per quem consideratur natura non consideratis singularibus: & tunc talis vnitas est cõmunis, & natura dicitur vniuersalis. Et hæc est opinio S. Tho. quæ magis Peripatetica est: nec argumenta Scoti aliquid probant.

Ad

Ad primum distinguitur consequens: vniuersale enim est obiectum intellectus possibilis,& intelligentis,& huius operationem præcedit vniuersale, quia, vt diximus, vniuersale statim est, ac repræsentatur in specie intelligibili, quæ prior est ipsa intellectione:si veró argumentum probet,quód vniuersale est ante intellectus agenti operationem: per quam abstrahitur species,vel genus,falsum est:nã intellectus agens est potentia actiua,& obiectum potentiæ actiuæ non præcedit eius operationem,sed per eam fit:anteá vero solùm erant res ipsæ indiuiduæ, hic homo,& ille homo,ille scilicet naturæ factæ singulares, & determinatæ & contractæ differentiis indiuiduantibus,ex quibus intellectus abstrahit species illas intelligibiles repræsentantes vniuersale. *Ad 1.*

Ad secundum negatur consequentia:natura enim vt sit vniuersalis, debet esse apta vt sit in pluribus: at secundum se nec est apta, nec inepta:sicut homo ex natura sua neque est albus,nec non albus:sed natura,si per intellectum consideretur,est apta vna ad plura, in rebus veró est singularis. Et est magna fallacia argumenti in reduplicatiuis argumentari à negatiua ad affirmatiuam, vt homo secundum se non est albus,ergo secundum se est non albus. *Ad 2.*

Ad tertium,Illæ omnes propositiones sunt verę,quia natura humana est in omnibus indiuiduis,licèt in vnoquoque sit vna numero facta:quòd si est vnum prædicatum, id fit, quia per intellectum abstrahitur:prædicatio enim non fit, nisi interueniente intellectus operatione. *Ad 3.*

Ad quartum est facilis solutio: natura enim secundum se est vna,sed ista vnitas non est communis, sed ea qua vnumquodque in se ipso consideratum est vnum. *Ad 4.*

QVAEST. IIII. *Quomodo respondendum sit quæstionibus à Porphyrio factis.*

EX his,quæ in hac quæstione & præcedenti dicta sunt,possumus quæstiones à Porphyrio positas soluere.

Ad primum enim dicimus vniuersalia non subsistere per se extra intellectũ: nec similiter sunt quid ab intellectu fictum, sed sunt naturæ existentes in rebus,separatę tantùm à singularibus per intellectum Et hoc significat Aristoteles cùm dicit vniuersalia non esse substantias, id est non subsistere per se.3.Meta.tex.20.& libr.7.tex.45.& lib.13 c 10.subsistũt enim in singularibus quæ si fuerint substantia, & vniuersalia, ad substantiam pertinent,vt homo,leo,animal:si accidens,ipsa sunt accidentia,vt albedo, color,quantitas.

1 Ad secundam quæstionem. Respondeo corpus aliquando sumi pro trina dimensione, scilicet latitudine, longitudine, & profunditate, incorporeum autem pro eo, quod quantitas non est. Altero modo pro substantia indiuidua corporea habente hanc dimensionem, scilicet ligno hoc, vel illo, Petro, 2 Ioanne. Tertio modo pro composito ex materia & forma.

Corpus quibus modis sumatur.

3 Vniuersalia non sunt corporea primo, & secundo modo accepta, quia nec sunt quantitas, nec substantiæ indiuiduæ: at verò tertio modo essent quædã, corporea, scilicet illa quæ haberẽt materiã, vt homo, & animal, & leo: quędã alia essent incorporeã, quę scilicet nõ habẽt materia, vt angelus & spiritus.

Ad tertium Resp. Vniuersalia ista corporea non esse separata à sensibilibus singularibus, sed solùm per intellectus operationem intelligentis naturam, non cognitis singularibus differentiis. Ex dictis intelligimus, quæ soleant à Philosophi appellari vniuersalia ante multa, in multis, & post multa: vniuersalia siquidem ante multa, si quæ essent, illa essent ideæ Platonis; in multis, sunt res ipsæ, seu rerum naturę in ipsis rebus existentes, vt ait Aristoteles: vniuersale verò post multa, est ipsa vniuersalitatis ratio per intellectum facta. Ac de his hactenus.

DE PRIMIS ET SECVNDIS Intentionibus.

QVAEST. I. *Quid sit prima & secunda intentio.*

CVm frequenter in hac materia, & in reliquis mentio fiat primę, & secundę intentionis, vtile erit, si, quid sint, & in quo inter se differant, semel dixerimus. Intentio igitur in vniuersum, si vim nominis spectemus, nihil aliud est, quàm actus mentis nostræ quo in aliquid tendit: atque inde dicta intentio, quòd in aliud aliquid mens tendat: hinc etiã pro ipsa re, in quam tendit quoque accipitur. Atque ita apud Philosophos, tum actus ipse mentis, tum res in quam fertur per illum actum, intentio vocari consueuit: est enim frequens, vt nomine actionum vocemus obiectum ipsius, & contrà, ex inopia nominum. Hinc factum est, vt duplex dicatur intentio, scilicet formalis & obiectiua: formalis est ipse actus, obiectiua est ipsum obiectum, scilicet res ipsa, in quam fertur talis actus, res, inquam, obiecta, vt obiecta est.

Intentio duplex.

Iam verò voluntatis intentio ad Morales Philosophos spectat, quæ est actus voluntatis, quo finem volumus; de qua nihil ad Dialecticum. Intellectus verò intentio, quæ ad nostrum

ſtrum attinet inſtitutum, nihil eſt aliud, quàm conceptus, ſeu cognitio ipſa intellectus, qua rem ſibi obiectam cognoſcit, vt quo Solem, verbi gratia, percipit, cuius obiectum ipſe eſt Sol: ac ita prima intentio formalis, ipſe actus: ſecunda intentio obiectiua, dicitur ipſum obiectum cognitum: hæc etiam, quod in idem omnino recidit, vocantur & vocari conſueuerunt conceptus formalis & conceptus obiectiuus.

Cōceptus formalis & obiectiuus.

Sed rurſus, vt anteà dictum eſt, in re cognita, quam vocaremus intentionem obiectiuam, ſeu conceptum obiectiuum, reſurgit quidam reſpectus eatenus quatenus, inquam, cognita eſt, quem vocamus, ens rationis, quod ad ipſam operationem intellectus conſequitur. Et hic dici poteſt ſecunda intentio obiectiua, quam ipſemet per reflexam cognitionem cognoſcit: vt verbi gratia cum de vniuerſali, & modo, quo fit, dicebamus intellectum cognoſcere rem aliquam, non intellectus conditionibus indiuiduantibus, ex quo talis natura ſic cognita, ſeu potiùs per ſpeciem repręſentata fit vniuerſalis, & reſultat iſta vniuerſalitas, quæ dicitur ens rationis: ſimiliter reſultant alia, ſcilicet ratio ſpeciei & generis; ac (vt ita loqui liceat) ipſa genereitas, & varia entia rationis.

Ens rationis.

Igitur in ipſo vniuerſali, naturæ ipſæ primò cognitę & repræſentatæ, dicuntur primæ intentiones obiectiuæ; illa verò entia rationis ſecūdę intentiones obiectiuę: intellectus autem non ſolùm cognoſcit naturas, & primas intentiones, ſed poſt eà reflectitur, & conſiderat ipſam vniuerſalitatem & ſecundas intentiones. Illa ergo cognitio, qua cognoſcit rem ſeu primam intentionem, dicitur prima intentio formalis, ſeu conceptus, ſeu notitia prima formalis: illa autem cognitio, qua entia rationis cognoſcit, dicitur ſecunda intentio formalis. Quadruplex ergo intentio intellectus reperitur, videlicet prima obiectiua, ſecunda obiectiua, qui conceptus obiectiui dicuntur, deinde prima formalis, ſecunda formalis. Inter duas priores & duas poſteriores eſt hoc diſcrimen, vt diximus, quòd priores intentiones ſunt res cognitę, poſteriores ſunt ipſæ notitiæ & cognitiones per quas intelliguntur. Secundum eſt diſcrimen, quòd intentio formalis eſt ſubiectiuè in intellectu, quia eſt operatio ipſius intellectus & accidens reale: at prima & ſecunda intentio obiectiua nō eſt ſubiectiuè, ſed obiectiuè in intellectu, licèt cum diſcrimine: nam prima eſt etiam in rebus, propterea eſt ens reale, at ſecunda

Quadruplex intētio.

est obiectiuè tantùm, & ens rationis. Sicut autem de conceptibus diximus, ita de nominibus, quæ illis respondent, dicendum est, esse nomina primæ intentionis, & nomina secundæ intentionis. Ex his prætereà possumus colligere, vniuersale pro materiali quidem esse primam intentionem, pro formali esse secundam intentionem.

QVAEST. II. *Vtrùm vniuersale & aliæ secundæ intentiones fiant per notitiam comparatiuam intellectus.*

Notitia duplex.

VIdendum est iam, quomodo fiant secundæ intentiones, tum vniuersalis, tum aliorum, an per notitiam absolutam, an per notitiam comparatiuã. Igitur notitia ipsa est intellectus operatio, qua rem cognoscimus. Dupliciter autem possumus rem cognoscere, vno modo in se, non cognoscendo illam in ordine ad aliud; vt quando cognosco hominẽ secundum se albũ, animal: & talis cognitio dicitur notitia absoluta. Altero modo possumus rem cognoscere in ordine ad aliud; vt quando cognosco naturam humanam conuenire multis indiuiduis, naturam animalis multis Speciebus, & Accidens inesse subiecto: & talis cognitio dicitur notitia comparatiua. Ex his patet sensus quæstionis, cùm natura in rebus non sit vniuersalis actu, nec Species, nec Genus, quousque accedat operatio intellectus abstrahentis.

Quæritur, an res dicatur vniuersalis, Species aut Genus, quando notitia absoluta cognoscitur per primã abstractionẽ duntaxat, an quãdo cognoscitur notitia comparatiua scilicet in ordine ad inferiora? Sunt multi, qui asserũt has secũdas intentiones non resultare, quousque res cognoscatur notitia cõparatiua: verbi gratia, homo nõ dicitur vniuersale, quousque cognoscatur ab intellectu plurib. cõuenire, nec Species, quousq; cognoscatur de pluribus numero differentibus prædicari. Sed iudicio meo ista opinio peccat in æquiuocatione, vel est falsa: aliud enim est, vniuersale esse Speciẽ, aut Genus esse, aliud est cognosci: vniuersale quidem Species & Genus sunt, simul atque intellectus cognoscit naturã, nõ intellectis inferioribus; quæ inferiora, si fuerint indiuidua immediata, talis natura dicetur Species: si verò inferiora fuerint Species, dicetur Genus: imò prius natura ante cognitionẽ sunt in specie intelligibili repræsentante naturã absque inferioribus: at ista nõ cognoscuntur ab intellectu, esse vniuersale Genus, aut speciem, nisi per notitiã cõparatiuam, vt explicuimus. Et hoc est argumentum magnũ contra illam sentẽtiã, quòd natura non dicitur vniuersalis, Species, aut Genus, eò ꝙ actu prædicetur

catur de pluribus, ſed quòd aptum ſit proximè de pluribus prædicari: vnde quando in ſpecie intelligibili repræſentatur, vel actu,& notitia abſoluta cognoſcitur, eſt aptum proximè de pluribus prædicari; quamuis actu non niſi per notitiam comparatiuam de pluribus prædicetur.

DE SVBIECTO HVIVS LIBRI.

QVAES. I. *Vtrùm vniuerſale ſit huius libri ſubiectum.*

POſtquàm de vniuerſalibus, & primis ac ſecundis intentionibus egimus,nunc videndum eſt, An vniuerſale ſit huius libri ſubiectum. In qua quæſtione, primũ oportet cognoſcere diſcrimen inter Vniuerſale & Prædicabile. Vniuerſale eſt,quod aptum eſt eſſe in multis, vt anteà oſtẽſum eſt, ſiue quod à multis participari aptum eſt:illa autẽ, quæ Vniuerſalis ratione participant,dicũtur ſingularia,ſiue ſint prorſus ſingularia,ſiue minus Vniuerſale:hoc enim reſpectu magis Vniuerſalis ſingulare quodammodò dicitur.At prædicabile dicitur, quod aptum eſt de pluribus prædicari, & ſic refertur ad ſubijcibile. Igitur quòd Vniuerſale non ſit ſubiectum huius lib.apparet.

Primò,quia nullam in hoc libello eius Porphyrius feciſſe mentionem videtur:cùm tamen ſi eſſet ſubiectum,præcipua de illo deberet eſſe tractatio, & de illo paſſiones tradi & demonſtrari oporteret.

Secundò,ſi eſſet eius ſubiectum,aliæ ſcientiæ non tractarent de vniuerſalibus : at Ariſtoteles tum in Topicis egit de Genere,Specie,Differentia,Proprio,Accidẽte,tum in 7.Meta.c.13.& ſequentibus de vniuerſalibus diſſeruit. Immò verò omnes ſcientiæ de vniuerſalibus agunt,vt idem Ariſt.ſæpe docet,præſertim 1.Poſter.c.7.& 2.de anima,c.5.

Tertiò,videtur potiùs Prædicabile eſſe ſubiectum & non vniuerſale:quia hîc Porphyrius tractat de indiuiduo, quod ait eſſe,quod de vno tantùm prædicatur: at indiuiduum, vt conſtat,non eſt vniuerſale,ſed ſingulare,eſt tamẽ quoddam prædicabile,ſcilicet de vno tantùm.

Quartò,quia tam Genus, quàm Speciẽ, quàm Proprium, quàm reliqua definit Porphyrius per prædicari, non per eſſe vniuerſale,vt conſtat,ergo potiùs erit Prædicabile genus, & non vniuerſale.

Quintò,Omnis ſcientia demonſtrat paſſionem propriam

de suo subiecto: si ergo Prædicabile esset proprium vniuersalis, posset de illo demonstrari, quod non videtur.

1. fund. Pro istius quæstionis dissolutione sit primum fundamentum, Causa quare aliud est prædicabile, hoc est, quare prædicari aptum est de multis, est, quia est in multis, vel aptum est esse in multis, vt anteà diximus ex Aristo. 7 Meta. cap. 13. cùm duplicem vniuersalis definitionem attulimus: atq; adeò intrinsecè, & per se, hoc conuenit vniuersali, scilicet esse in multis, prædicari verò est quid consequens tanquam proprium ipsius vniuersalis: vniuersale itaque est essentia, prædicabile verò vniuersalis est proprium: atque ideò opus fuit vt de vniuersalibus tractaretur, vt ait Albertus lib. Prędicabilium. tract. 2. cap. 1.

1 con. Respondemus igitur vnica conclusione, vniuersale est subiectum istius libri Porphyrij. Pobatur primò, quia illud est subiectum alius tractationis, in qua omnes species illius subiecti tractantur: atqui in hoc libello omnes vniuersalis species tractantur, scilicet Genus, Species, Differentia, Proprium, & Accidens: ergo est subiectum, Vniuersale.

Secundò, Deinde quia omnes subiecti cõditiones ei conueniunt: nam eius passio, scilicet prædicabilitas in omnibus suis inferioribus ostenditur: etiã, nihil tractatur in hoc libro quod non possit ad vniuersale aliquo modo reuocari, vel tanquam ad partes eius, vel tanquam ad passiones eius, vel tanquam ad essentiam eius, &c. ergo Vniuersale est subiectũ.

Ad 1. Ad argumenta. Ad primum respondemus, in hoc libello factam esse mentionem vniuersalis, capite de Genere, cùm ait, eorum, quæ prædicentur, quædam de vno, quædam de pluribus prædicantur: vbi apertè definitio vniuersalis traditur per eius proprium, scilicet prædicari de pluribus atque idem posteà, cùm omnia comparat inter se vniuersalia, cap. vlt. cùm ait, hoc commune esse omnibus vniuersalibus, vt de pluribus prædicentur.

Ad 2. Ad secundum argumentum, dicimus alias scientias agere de rebus ipsis, quæ vniuersales dicuntur. Dialecticæ verò proprium est de vniuersalibus, quatenus vniuersalia sunt, & quatenus prædicabilia, agere pro formali itaque relationem vniuersalitatis & prędicabilitatis considerando: aliæ scientiæ pro materiali duntaxat, res scilicet ipsas, quibus talis ratio cõuenit, & quidem res ipsas in se, non vt subsunt tali rationi. Topica quidem de vniuersalibus ait, Genere, Differentia, &c quatenus efficiunt & constituunt quæstionum Dialecticarum

earum diuersa genera. Hîc verò per se & in se considerantur vniuersalia, eorum natura, & propria eorum explicantur. In Metaphysicis autem non quatenus conferunt ad modum sciendi, seu intelligendi, vel quatenus conferunt ad Prædicamenta, & alias Dialecticæ partes agnoscẽdas, vt Dialecticus considerat: sed ipsam per se essentiam in abstracto, speculando, & contemplando: & in hoc à Dialectico in istorum tractatione differt.

Ad tertium. Tractauit Porphyrius de Indiuiduo, quatenus erat necessarium illud cognoscere ad cognitionem ipsorum vniuersalium, quæ de pluribus differentibus numero prædicantur: & quia est quoddam subiicibile, de quo illa prædicari possunt, & quia est correlatiuum oppositum vniuersali ipsum singulare. *Ad 3.*

Ad quartum. Porphyrius hoc ipso indicat se de vniuersalibus agere, quòd propria passione ipsius vniuersalis vtitur in omnium illorum explicatione. Potiùs autem per prædicationem definit, quia notior erat: & vniuersalis essentia, vt talis occultior: atque ita ad finem, quem volebat, introductionis accommodatiùs. Dici etiã secundò potest, Prædicabile duobus modis accipi: vno modo pro aptitudine ad prædicãdum, & ita esse propriam passionem vniuersalis: altero modo, pro principio intrinseco, vnde prouenit illi ipsa aptitudo, & eatenus esse essentiam, & veram ipsam differentiam essentialem indicare, per quam vniuersale est vniuersale. Cùm verò dicimus Prædicabile esse proprium vniuersalis, intelligendũ est, vt superiùs in vniuersalis definitione exposuimus, scilicet prædicabile de pluribus vniuocè per se directè, & c. quo pacto, indiuiduum non prædicatur, & c. quæ tunc exclusimus. *Ad 4.*

Ad quintum, demonstrari potest per illam primam essentialem definitionem vniuersalis hoc modo: Omne quod est aptum esse in multis, est Prædicabile, sicut aptum prædicari de multis, sed vniuersale est aptum esse in multis, ergo est Prædicabile de multis. *Ad 5.*

QVAEST. II. *Vtrùm vniuersale sit genus ad illa quinque, Genus, Speciem, Differentiam, &c.*

POsset hîc dubitare quis, An vniuersale sit genus ad quinque Prædicabilia? Albertus Magnus lib. Prædicab. tract. 2. cap. 9. existimat esse prędicatum analogum, quia ratio vniuersalis, scilicet esse in pluribus seu de pluribus prędicari, nobilior & perfectior est in vno Prædicabili, quàm in alio: nam Genus, & Species, nobiliorem modum prædicandi habent, vt patebit *1. Opin.*

vt patebit posteà, quam Differentia & alia duo: & Differẽtia quàm Proprium, & hoc quàm Accidens. Similiter nobiliori modo est Genus, & Species in pluribus quàm Proprium, & Accidens: nam illa sunt substantia eorum quibus insunt, at hæc sunt extra substantiam.

Secundò, item possumus idem sic ostendere. Vniuersale & Prædicabile non cõueniunt in vna, & eadem ratione, nec ex æquo omnibus illis, sed aliquibus priùs, aliis posterius: igitur non est vniuocum, sed analogum: nam Generi & Speciei conuenit vniuersale primò, vt prędicatur de pluribus inferioribus sub se: at Differentiæ & Proprio, vt prædicatur primò de æquali, scilicet de ipsa Specie, cuius est Differentia, vel Proprium, & de Indiuiduis inferioribus: posteà mediante Specie. Iam verò Accidẽs alia ratione, scilicet extrinsecè, & posteriùs, prædicatur. Imò & Genus de Indiuiduis, mediãte Specie, prædicatur: Species verò infima immediatè de Indiuiduis. At verò id Analogum est, quòd non eadem ratione dicitur, & quod vni primò, aliis conuenit posteriùs: ergo Vniuersale, & Prædicabile, est analogum, & ita non erit genus.

Analogum.

Tertiò, si esset genus, sequeretur, quòd aliquod Genus sub sua Specie contineretur, nempè Vniuersale sub Genere: siquidem omne Genus continetur sub Genere in communi: at hoc videtur falsum, & impossibile, vt Genus sub sua Specie contineatur: ergo Vniuersale non erit Genus.

Probatur sententia Scoti, vniuersali esse genus ad quinque Prædicabilia.

Quam uis ista sententia Alberti sit probabilis, mihi magis placet sententia Scoti q. 8. esse, scilicet genus ad illa quinque. Quod probatur primò: quia ratio vniuersalis in communi vniuocè ei conuenit, scilicet aptum esse in multis, prout abstrahit ab esse mediatè, vel immediate: sic etiam ratio prædicabilis in cõmuni, aptum prædicari de multis, prout abstrahit à prædicatione mediatè, vel immediatè, quæ posteà species prædicationis distinguuntur, & Prædicabilium, secundum diuersitatem modorum, quibus res insunt in multis de quibus prædicantur, quæ sunt differentiæ diuidentes Genus vniuersalis, & eius rationem vniuersalem. Prætereà cùm vnumquodque Prædicabile, per illud definiatur, dum dicimus, Genus est vniuersale, Species est vniuersale, Differẽtia est vniuersale, & sic reliqua, conuincitur esse Genus: nam alias id non liceret, si Genus non esset, & vniuocum: definitio enim non est per analogum assignanda, vt Arist. docet 6. Topi. cap. 2.

Ad argu

Ad argumenta respondendum erit. Ad illam rationem Alberti, infirmam esse: non enim illud solum facit analogiam siquidem in omnibus Generibus apparet: nam, verbi gratia, animal est Genus, & tamē perfectius est in vna Specie, quàm in altera, & eodem modo in cæteris. *Ad 1.*

Ad secundum, dictum est conuenire vna & eadem ratione communi, prout abstrahit ab esse mediatè, vel immediatè. Deinde dici etiam potest, Differentiam & Proprium quamuis immediatè de Specie prædicentur, alterum in quale essentiale, alterum in quale accidentale, tamen hoc ipso esse vniuersalia, quia de vniuersali prædicantur ex æquo, & ita vtrunque postea de indiuiduis inferioribus: & ita hoc solum discrimen efficere, varias esse formas, seu species vniuersalis, quia sunt variæ formæ & species prædicationis: nam si vnus solus esset in omnibus prædicandi modus, vna tūc solùm esset species vniuersalis, non verò quinque. *Ad 2.*

Ad tertium, dicimus non contineri vniuersale sub sua Specie, scilicet sub Genere, essentiali prędicatione, sed accidentali. Est enim hæc accidētalis prædicatio, vniuersale est Genus, sicut hæc, animal est Genus: & (quod in idem recidit) materialiter continetur, non fomaliter. Est autem inconueniens, & impossibile, vt idem contineatur sub sua Specie essentialiter, prædicatione scilicet essentiali. *Ad 3.*

Potest etiam dubitari, An vniuersale habeat aliquam propriam passionem, cùm sit Genus: subiecta enim scientiarum & partium scientiarum habent suas passiones, & proprietates vt patet primo Post. c. 23. Respond. passionem vniuersalis, vt dictū est, esse, prædicari, seu prædicari posse de pluribus inferioribus: vt enim ab homine, vt homo est, procedit hæc proprietas, quòd sit risibilis, ita ab vniuersali, vt ad plura ordinē habet, fluit, quòd sit Prædicabile, & prædicetur.

QVAES. III. *Vtrùm sint tantùm quinque vniuersalia: species seu (quod in idem recidit) quinque tantùm Prædicabilia.*

DE numero iam vniuersalium, seu Prædicabilium inquirendum est, num tātùm sint quinque, an verò plura aut pauciora? Ac primo quòd sint pauciora quàm quinq;, apparet: nam Prædicabile & prædicatū idem videntur esse: in hoc enim solùm differunt, quòd vnum dicit actum, alterum dicit aptitudinē, seu potentiam ad eiusmodi prędicationis actum: at verò quatuor tantùm prædicata ab Arist. traduntur primo lib. Topic. c. 3. Proprium videlicet, Definitio, Genus, & Accidens,

dens, de quibus posteà sigillatim disserit.

Quòd verò sint plura, sic ostēdi potest. Definitio est quoddam Prædicabile, siquidem loco citato inter alia prædicata connumerantur ab Aristotele: quare iam erunt sex, si definitio ad illa quinque addatur.

Secundò, Imò etiam alicui videri poterit ipsa quoque Diuisio, aliud Prædicabile: siquidem de diuiso ipso potest diuisio prædicari, vt animal aliud est homo, aliud brutum.

Tertiò, Item Genus & Species dicunt essentiam rei, sed existentia rei videtur aliud prædicatum, quod priùs adhuc ante essentiam quæri debet, nam priùs quærimus, an res sit, deinde quid sit, aut qualis. Hæc itaque est omnium de existentia rei. i. q. An, inquam, sit? erit ergo existentiæ quoddam Prædicabile, & quidem omnium primum, vt videtur.

Quartò, Præterea, Indiuiduum vagum, vt quidam homo, de pluribus prædicatur sub disiunctione, est enim Petrus vel Ioannes, &c. ergo erit iam aliud vniuersale. Imò de ista voce hic homo, seu conceptu respondente, videtur idem dicendum, ex se indifferenter posse isti vel illi homini applicari, & de hoc vel illo dici, & prædicari, vt hic homo est Ioannes, hic homo est Petrus, &c. atque ita cætera quæ dicuntur Indiuidua demonstratiua.

1. Fund. Ad istius quæstionis dissolutionem, primum sit fundamentum: species vniuersalium nos posse colligere tribus modis. 1 Primò à posterioribus & notioribus quo ad nos: vt Porphy- 2 rius collegit ex diuersitate prædicandi. Vel secundo modo, à priori ex diuersitate existēdi in alio; siquidem vniuersale est, 3 quod aptū est esse in multis. Tertio modo ex ipsismet rebus à parte rei; & his quę secundum naturam ipsis rebus conueniunt: siquidem vniuersale fundamentum habet in rebus, & per intellectū perficitur in ratione vniuersalis: & posteà sic conceptum, de rebus ipsis prædicatur: & ea ipsa, quæ sunt in rebus à nobis cognoscūtur, si verè cognoscimus. Sunt etiam aliæ viæ hunc numerum vniuersalium ostendendi, tamen hæ tres videntur præcipuæ.

2. Fund. Sit secundum fundamētum. Ad hoc vt aliquid sit vniuersale oportet (vt anteà fuit ostensum, cùm quæsiuimus, quid esset vniuersale) sit vniuocum, & simplex, & directa prędicatione de pluribus sub eadem ratione prædicetur.

1. Concl. His positis sit prima conclusio, quinque tantùm esse Prædicabilia, seu vniuersaliū species: nempè Genus, Speciē, Differentiam, Proprium, & Accidens: quæ sic ostenditur. Primo modo,

modo, Porphyrij ratione, ex quintuplici diuerſitate modi prędicādi, videlicet de vno, & de pluribus in quid, vel in quale: in quid rurſus de pluribus numero, vel pluribus differentibus ſpecie: at in quale, vel eſſentiale, vel accidentale: & demū accidentale, cōuerſim, ſeu reciprocè, vel non conuerſim. Igitur quicquid dicitur, ſeu de altero prædicatur, aut prædicatur de vno tantùm, & hoc eſt indiuiduum & ſingulare: aut de pluribus, & hoc eſt vniuerſale. Rurſus de pluribus, aut in quæſtione quid eſt, aut in quæſtione quale eſt. Si in quid, vel de pluribus Specie differentibus, & eſt Genus: vel de numero tantū differentibus, & eſt Species. Si in quale, aut eſſentiale, quod dici ſolet, quale quid, & eſt Differentia: aut quale accidētale, ſcilicet Accidens: accidentaria prædicatione: & tunc aut conuerſim, & reciprocè prædicatur de Specie aliqua, vel Genere, & eſt Proprium: aut non conuerſim, & eſt Accidens.

Secundo modo, idem oſtendi poteſt à priori Philoſophicè ex modis exiſtendi in multis: nam quicquid eſt, aut eſt id, in quo omnia alia inſunt, aut ſunt ea quæ inſunt: ſi id in quo inſunt omnia, eſt Indiuiduum: ſi quæ in alio inſunt, vel quæ in vno ſolo, & hæc ſunt indiuidualia accidentia, & conditiones aliæ indiuiduantes, vel inſunt in multis, & ſunt vniuerſalia. Sed omiſſo indiuiduo, & quæ vt indiuiduo cōueniunt, de eo quod ineſt in multis videamus: ſi eſt in multis, ergo aut intrinſecè ineſt in eſſentia eorum, aut extra eſſentiam extrinſecè adiacet, vt in ſubiecto: & ſi intrinſecè, aut ineſt vt totū, aut vt pars: ſi vt totum, ſcilicet tota eſſentia, eſt Species: ſi autem ineſt, vt pars in toto quæ ſe habet vt materia, & in potentia, eſt Genus, aut tāquam forma, & eſt Differentia: ſi verò ineſt extrinſecè & in ſubiecto, vel vt ab eſſentia fluens ab intrinſecis ab ea dependens, & eſt Proprium: vel ſubiecto adueniens ex externis cauſis extrinſecè adiacens, & eſt Accidens.

Tertio modo ex ipſiſmet rebus à parte rei. Quicquid eſt in vnaquaq; re ſiue ſingulari ſiue vniuerſali, & quicquid de illa cognoſci poteſt, aut ſunt eius rei eſſentia, aut accidētia: ſi eſſentia, aut tota eſſentia rei, aut pars eſſentiæ, ſi pars eſſentiæ, aut in qua conuenit cum aliis rebus, & eſt Genus: aut in qua differt, & eſt Differentia Si tota rei eſſentia, eſt Species: iam verò ſi Accidens eſt, aut proprium eius tātùm rei, & eſt proprium Accidens: aut commune cum aliis, & eſt Accidens cōmune, quòd abſolutè vocamus Accidens cōmuni vocabulo. At de his ſuperiùs quoque diximus, cùm oſtendimus, Naturę ordinē ſeruaſſe Porphyrium in iſtorum vniuerſalium tracta-

tione: quare plura hoc loco non erit necesse superaddere.

Ad 1. Nunc ad argumenta. Ad primũ dicimus, Arist. de his egisse in libris Topicorum, quatenus spectant ad efficienda varia genera quæstionum Dialecticarum: atque ideò illa quatuor sola retulit, quę discrimen quęstionum efficiebant, & diuersitatem locorum, ac tractationis: & ob id etiam addendã quæstionem de eodem & diuerso, præter alias quatuor quæstiones Generis, Definitionis, Proprij, & Accidentis, quòd diuersam ab aliis requirere tractationem & loca videtur. Speciem ergo ob id ad Genus reuocasse videtur Arist. eò quòd ex eisdem locis quibus quæstio Generis tractatur, potest et ã quęstio tractari Speciei. Differentiam verò ad definitionem retulisse videtur: siquidem vltra genus addit ipsam Differentiam vel Differentias. Atque ita omnia conueniunt, & nulla est Aristotelis cum Porphyrio pugnantia.

Ad 2. Ad alia argumenta, quòd sint plura, quàm quinque Respõdemus ad primum & secundum Vniuersalia, & Prædicabilia nos simplicia tantùm quinque asserere: at composita & complexa Prędicabilia esse posse permulta, & definitionẽ, & diuisionẽ, & cõplexa alia omnia vel accidentalia vel essentialia.

Ad 3. Ad tertium dicimus, Existentiam rei, cum quærimus de re aliqua, an sit, nõ esse prædicatũ aliquod præter ipsum verbũ, quod medio verbo de subiecto dicatur: sed est ipsummet substantiuũ verbum. Vnde in hac q. si rectè despicimus, non tam quæritur aliquòd prædicatũ, quàm ipsummet subiectũ quæritur per se, an sit in rerum natura? Postea verò subiecto iam posito existente in rerum natura, de illo & quęrimus & dicũtur quinque illa Prędicabilia vniuersalia Et certum est, antequam res sit, nihil ei posse conuenire, & oportet, vt res priùs sit, antequàm ei aliquid conueniat, aut de ea prædicetur.

Ad 4. Ad quartum, Quidam homo, vel hic homo, & alia similia indiuidua vaga, includunt in sua ratione duo, naturam communem, & rationem seu Differentiam indiuiduantẽ. Quare impossibile est, vt vnica & eadem ratione conueniant singulis indiuiduis: atque ideò vniuersalia nec esse, nec dici possunt, quia non prædicantur de multis sub vna & eadem ratione. Deinde hęc indiuidua vaga ex modo significandi sunt, complexa, non solùm complexione vocis (quia posset facilẽ vna vox imponi ad significandum illud ipsum) sed complexione significationis, & conceptus apprehendẽtis multa singularia per disiunctionem: nam tãtùm valet quidam homo, ac si diceres, hic homo, vel iste homo, vel ille homo. &c. Tandem

dē de indiuiduo demonstratiuo,cùm dicimus hic homo,demõstrando,verbi gratia,Petrum,& hic homo, demonstrādo: verbi gratia,Ioānem, in mēte diuersus omnino conceptus illorum diuersorum respondet:atque ideò non est eadem ratio cõmunis,sed æquiuoca,& diuersa,& ideo non est vniuersale. Ac de his hactenus:nunc de singulis vniuersalibus videamus.

De Genere; Caput I.

Videtur autē neque Genus,neque Species simpliciter dici. Genus enim dicitur & aliquorū quodāmodo se habentium ad vnū aliquod & ad seinuicem collectio: secundum quam significationem Romanorum dicitur Genus,ab vnius scilicet habitudine(dico autem Romuli)& multitudinis habentium aliquo modo ad se inuicem eam quæ ab illo est,cognationem secundum diuisionem ab aliis Genus dictum.Dicitur autem & aliter rursus Genus illud,quod est vniuscuiusque generationis principium:vel ab eo qui genuit,vel ab eo loco,in quo quis genitus est.Sic enim Orestem quidem dicimus à Tantalo habere genus,Hylum autem ab Hercule: & rursus Pindarum quidem Thebanum esse genere,Platonem verò Atheniensem:etenim patria principiū quoddam est vniuscuiusque generationis, quemadmodū & pater.Hæc autem videtur propriissima esse significatio Generis. Romani enim dicuntur qui ex genere descendunt Romuli,& Cecropidæ, qui à Cecrope, & horum proximi.Et prius quidem appellatum est Genus vniuscuiusque generationis principium: dehinc etiā & multitudo eorum qui sunt ab vno principio, vt à Romulo: quam diuidentes & ab aliis separātes,dicebamus omnem illam collectionem esse Romanorum Genus. Aliter autem rursus Genus dicitur cui supponitur Species:ad horum fortasse similitudinem dictum. Etenim principium quoddam est huiusmodi Genus earum, quæ sub ipso sunt, Specierum, videturque & multitudinem cōtinere omnem, quæ sub ipso sunt, Specierum.

dum à prioribus;cognitionis,dum ab vniuersalioribus incæpit. Hæc tamen vtraque ratio declaratione indiget: Genus enim & Species dupliciter considerari possunt:vno modo secundum naturam, & substratum;altero modo formaliter secundum rationem,& relationem Generis, & Speciei. Si primo modo consideretur, Genus,scilicet natura ipsa est prior, & communior Specie:at si secundum relationem,tunc simul tēpore,& natura sunt;nec est priùs Genus, quàm sit Species, sicut non priùs formaliter est pater, quā sit filius:relata enim simul natura sunt,vt docet Arist.in Prędicamēto,Ad aliquid.

Sed si sic est,poterit meritò quis obiicere, cùm hîc considerentur ista secundum formam, videntur istæ rationes non sufficientes. Ad quod dicendum, rationes esse nihilominus bonas,& probabiles, quia cū natura ipsius Generis sit prior, & communior, æquum fuit, vt eius intentio priùs consideraretur.Possumus autem tertiam rationem addere etiam secundum intentiones ipsas: cùm enim ista introductio sit ad Prædicamenta Arist.fuit congruum, vt illud primò explicaretur, quod illic primò occurrit:illic autem primò occurrit Genus,cùm statim ens in decē Genera diuidatur: & in Prædicamento quoque substantiæ,quod ante accidentia est,primum sit ipsum Genus generalissimum. Hæc autem ratio est vniuersalis, probans ordinem omnium Prædicabilium:substantia enim est primum Prædicamentum: in quo nec propria nec Accidentia sunt,& in eo primum locum habent Genera & Species: illæ autem rationes solum ordinem inter Genus & Species probant.

Obiect. *Sol.*

Videtur autem neque Genus, neque Species,dici simpliciter.

Hoc caput in duas potest partes secari. In priori, aliquot modos acceptionis nominis huius narrat; in posteriori Genus ipsum Logicum, de quo præsens inquisitio est, definit, ipsámque definitionem manifestat.

1 Tripliciter ergo Genus sumitur. Primò, Genus dicitur congregatio multorum habentium inter se aliquam affectionem vel habitudinem:& hæc habitudo,& affectio adinuicem ad vnum aliquid est, sicut dicitur Genus Heraclidarum, congregatio multorum, qui inter se ordinem habent aliquo modo, scilicet quia affines,vel cognati sunt:& hoc respectu vnius,scilicet Herculis,à quo descendūt:& propterea dicuntur Genus Heraclidarum, & sumunt nomen ab vno illo,vt distinguantur ab aliis Generibus.Hoc exemplum sumpsit Porphyrius ab Arist.10.Meta.ca.11.Boët.quia Romanus

erat

ciat transtulit, Genus Romanorum qui ab vno Romulo descendunt. Secundò, sumitur pro ipso principio, à quo talis 2 collectio emanauit:quod duplex esse potest, aut pater, aut patria:nam & ipsa patria, quoddam principium est: non enim solùm locus naturalis est corporum contentiuus, sed eorum aliquo modo productiuus & conseruatiuus, cùm influxum habeat erga corpora, cuius argumento est diuersa temperies horum & illorum corporum, & varietas eorum quæ diuersis locis producuntur. Sic inquit Virgilius:

Hic segetes, illic veniunt feliciùs vuæ,
Arborei fœtus alibi, atque iniussa virescunt
Gramina: nónne vides, croceos vt Tmolus odores,
India mittit ebur, molles sua thura Sabæi,
Et Chalybes duri ferrum?

Hic posset esse dubium, An ipse pater, vel patria sint dicenda Genus. Auerroes videtur id affirmare: ac credendum cum Caietano non dici genus patrem ipsum, aut patriam, sed ipsum principium & originem, quæ ab eis ducitur. *Dubium.*

Statim Porphyrius comparat has duas acceptiones: dixit itaque, Posterior est promptissima, id est se primò offert, est enim prior, quod probat:prius enim illud principium, quod Genus dicitur, fuit, atque ab eo appellatio facta est, scilicet Genus Romanorum, Heraclidarum. Vnde potest duplex ratio fieri, propter quam ista significatio est magis in promptu: prima quia ab eo, quod est Genus primo modo sumitur denominatio: dicitur enim ab Hercule Heraclidarum Genus: secunda, quia ista fuit prior:prius enim fuit illud principium, quàm collectio eorum qui ab eo fluxerunt. Tertiò, sumitur Genus pro eo, cui supponuntur Species, id est pro eo quod de Speciebus prædicatur:& hoc est Genus Logicum, cuius est tractatio præsens.

Huius Generis Porphyrius similitudinem assignant cum 3 aliis Generibus, cum posteriori, secundo modo accepto:sicut enim Genus secundo modo est principium eorum, quæ ab eo originem trahunt, ita Genus hoc est suarum specierum principium:similiter est simile Generi primo modo accepto: vt enim hoc est multorum collectio, ita & Genus logicum est multarum Specierum aggregatio, id est, sub se multas continet Species.

Dubia aliquot scitu digniora in priorē hāc part. capitis de Genere.

Circa hanc capitis partem aliquot sunt aduertenda Pri 1 mò, Porphyrium has Generis acceptiones ex Aristotele

1 Ad secundam quæstionem. Respondeo corpus aliquando sumi pro trina dimensione, scilicet latitudine, longitudine, & profunditate, incorporeum autem pro eo, quod quantitas non est. Altero modo pro substantia indiuidua corporea habente hanc dimensionem, scilicet ligno hoc, vel illo, Petro, 2 Ioanne. Tertio modo pro composito ex materia & forma.

Corpus quibus modis sumatur.

3 Vniuersalia non sunt corporea primo, & secundo modo accepta, quia nec sunt quantitas, nec substantiæ indiuiduæ: at verò tertio modo essent quædã, corporea, scilicet illa quæ haberẽt materiã, vt homo, & animal, & leo: quędã alia essent incorporeã, quę scilicet nõ habẽt materia, vt angelus & spiritus.

Ad tertium Resp. Vniuersalia ista corporea non esse separata à sensibilibus singularibus, sed solùm per intellectus operationem intelligentis naturam, non cognitis singularibus differentiis. Ex dictis intelligimus, quæ soleant à Philosophi appellari vniuersalia ante multa, in multis, & post multa: vniuersalia siquidem ante multa, si quæ essent, illa essent ideæ Platonis: in multis, sunt res ipsæ, seu rerum naturę in ipsis rebus existentes, vt ait Aristoteles: vniuersale verò post multa, est ipsa vniuersalitatis ratio per intellectum facta. Ac de his hactenus.

DE PRIMIS ET SECVNDIS Intentionibus.

QVAEST. I. *Quid sit prima & secunda intentio.*

CVm frequenter in hac materia, & in reliquis mentio fiat primę, & secundę intentionis, vtile erit, si, quid sint, & in quo inter se differant, semel dixerimus. Intentio igitur in vniuersum, si vim nominis spectemus, nihil aliud est, quàm actus mentis nostræ quo in aliquid tendit: atque inde dicta intentio, quòd in aliud aliquid mens tendat: hinc etiã pro ipsa re, in quam tendit quoque accipitur. Atque ita apud Philosophos, tum actus ipse mentis, tum res in quam fertur per illum actum, intentio vocari consueuit: est enim frequens, vt nomine actionum vocemus obiectum ipsius, & contrà, ex inopia nominum Hinc factum est, vt duplex dicatur intentio, scilicet formalis & obiectiua: formalis est ipse actus, obiectiua est ipsum obiectum, scilicet res ipsa, in quam fertur talis actus, res, inquam, obiecta, vt obiecta est.

Intentio duplex.

Iam verò voluntatis intentio ad Morales Philosophos spectat, quæ est actus voluntatis, quo finem volumus; de qua nihil ad Dialecticum. Intellectus verò intentio, quæ ad no-

strum

ſtrum attinet inſtitutum, nihil eſt aliud, quàm conceptus, ſeu cognitio ipſa intellectus, qua rem ſibi obiectam cognoſcit, vt quo Solem, verbi gratia, percipit, cuius obiectum ipſe eſt Sol: ac ita prima intentio formalis, ipſe actus: ſecunda intentio obiectiua, dicitur ipſum obiectum cognitum: hæc etiam, quod in idem omnino recidit, vocantur & vocari conſueuerunt conceptus formalis & conceptus obiectiuus.

Cõceptus formalis & obiectiuus.

Sed rurſus, vt anteà dictum eſt, in re cognita, quam vocaremus intentionem obiectiuam, ſeu conceptum obiectiuum, reſurgit quidam reſpectus eatenus quatenus, inquam, cognita eſt, quem vocamus, ens rationis, quod ad ipſam operationem intellectus conſequitur. Et hic dici poteſt ſecunda intentio obiectiua, quam ipſemet per reflexam cognitionem cognoſcit: vt verbi gratia cum de vniuerſali, & modo, quo fit, dicebamus intellectum cognoſcere rem aliquam, non intellectus conditionibus indiuiduantibus, ex quo talis natura ſic cognita, ſeu potiùs per ſpeciem repræſentata fit vniuerſalis, & reſultat iſta vniuerſalitas, quæ dicitur ens rationis: ſimiliter reſultant alia, ſcilicet ratio ſpeciei & generis; ac (vt ita loqui liceat) ipſa genereitas, & varia entia rationis.

Ens rationis.

Igitur in ipſo vniuerſali, naturæ ipſæ primo cognitę & repræſentatæ, dicuntur primæ intentiones obiectiuæ; illa verò entia rationis ſecũdę intentiones obiectiuę: intellectus autem non ſolùm cognoſcit natùras, & primas intentiones, ſed poſt eà reflectitur, & conſiderat ipſam vniuerſalitatem & ſecundas intentiones. Illa ergo cognitio, qua cognoſcit rem ſeu primam intentionem, dicitur prima intentio formalis, ſeu conceptus, ſeu notitia prima formalis: illa autem cognitio, qua entia rationis cognoſcit, dicitur ſecunda intentio formalis. Quadruplex ergo intentio intellectus reperitur, videlicet prima obiectiua, ſecunda obiectiua, qui conceptus obiectiui dicuntur, deinde prima formalis, ſecunda formalis. Inter duas priores & duas poſteriores eſt hoc diſcrimen, vt diximus, quòd priores intentiones ſunt res cognitę, poſteriores ſunt ipſæ notitiæ & cognitiones per quas intelliguntur. Secundum eſt diſcrimen, quòd intentio formalis eſt ſubiectiuè in intellectu, quia eſt operatio ipſius intellectus & accidens reale: at prima & ſecunda intentio obiectiua nõ eſt ſubiectiuè, ſed obiectiuè in intellectu, licèt cum diſcrimine: nam prima eſt etiam in rebus, propterea eſt ens reale, at ſecunda

Quadruplex intẽtio.

est obiectiuè tantùm, & ens rationis. Sicut autem de conceptibus diximus,ita de nominibus,quæ illis respondent,dicēdum est,esse nomina primæ intentionis,& nomina secundæ intentionis. Ex his præterea possumus colligere, vniuersale pro materiali quidem esse primam intentionem,pro formali esse secundam intentionem.

QVAEST. II. *Vtrùm vniuersale & aliæ secundæ intentiones fiant per notitiam comparatiuam intellectus.*

Notitia duplex.

VIdendum est iam,quomodo fiant secundæ intentiones, tum vniuersalis,tum aliorum, an per notitiam absolutam,an per notitiam comparatiuã. Igitur notitia ipsa est intellectus operatio,qua rem cognoscimus. Dupliciter autem possumus rem cognoscere,vno modo in se, non cognoscendo illam in ordine ad aliud;vt quando cognosco hominē secundum se albũ, animal:& talis cognitio dicitur notitia absoluta. Altero modo possumus rem cognoscere in ordine ad aliud; vt quando cognosco naturam humanam conuenire multis indiuiduis,naturam animalis multis Speciebus,& Accidens inesse subiecto:& talis cognitio dicitur notitia comparatiua.Ex his patet sensus quæstionis,cùm natura in rebus non sit vniuersalis actu, nec Species, nec Genus, quousque accedat operatio intellectus abstrahentis.

Quæritur, an res dicatur vniuersalis, Species aut Genus, quando notitia absoluta cognoscitur per primã abstractionē duntaxat, an quãdo cognoscitur notitia comparatiua scilicet in ordine ad inferiora?Sunt multi,qui asserũt has secũdas intentiones non resultare, quousque res cognoscatur notitia cõparatiua: verbi gratia,homo nõ dicitur vniuersale,quousque cognoscatur ab intellectu plurib. cõuenire, nec Species, quousq; cognoscatur de pluribus numero differentibus prædicari.Sed iudicio meo ista opinio peccat in æquiuocatione, vel est falsa:aliud enim est, vniuersale esse Speciē,aut Genus esse, aliud est cognosci:vniuersale quidem Species & Genus sunt, simul atque intellectus cognoscit naturã,nõ intellectis inferioribus;quæ inferiora, si fuerint indiuidua immediata, talis natura dicetur Species:si verò inferiora fuerint Species, dicetur Genus:imò prius natura ante cognitionē sunt in specie intelligibili repræsentante naturã absque inferioribus:at ista nõ cognoscuntur ab intellectu,esse vniuersale Genus,aut speciem,nisi per notitiã cõparatiuam,vt explicuimus Et hoc est argumentum magnũ contra illam sentētiã, quòd natura non dicitur vniuersalis,Species,aut Genus,eò ꝙ actu prædicetur

cetur de pluribus, ſed quòd aptum ſit proximè de pluribus prædicari: vnde quando in ſpecie intelligibili repræſentatur, vel actu, & notitia abſoluta cognoſcitur, eſt aptum proximè de pluribus prædicari; quamuis actu non niſi per notitiam comparatiuam de pluribus prædicetur.

DE SVBIECTO HVIVS LIBRI.

QVAES. I. *Vtrùm vniuerſale ſit huius libri ſubiectum.*

POſtquàm de vniuerſalibus, & primis ac ſecundis intentionibus egimus, nunc videndum eſt, An vniuerſale ſit huius libri ſubiectum. In qua quæſtione, primũ oportet cognoſcere diſcrimen inter Vniuerſale & Prædicabile. Vniuerſale eſt, quod aptum eſt eſſe in multis, vt anteà oſtẽſum eſt, ſiue quod à multis participari aptum eſt: illa autẽ, quæ Vniuerſalis ratione participant, dicũtur ſingularia, ſiue ſint prorſus ſingularia, ſiue minus Vniuerſale: hoc enim reſpectu magis Vniuerſalis ſingulare quodammodò dicitur. At prædicabile dicitur, quod aptum eſt de pluribus prædicari, & ſic refertur ad ſubijcibile. Igitur quòd Vniuerſale non ſit ſubiectum huius lib. apparet.

Primò, quia nullam in hoc libello eius Porphyrius feciſſe mentionem videtur: cùm tamen ſi eſſet ſubiectum, præcipua de illo deberet eſſe tractatio, & de illo paſſiones tradi & demonſtrari oporteret.

Secundò, ſi eſſet eius ſubiectum, aliæ ſcientiæ non tractarent de vniuerſalibus: at Ariſtoteles tum in Topicis egit de Genere, Specie, Differentia, Proprio, Accidẽte, tum in 7. Meta. c. 13. & ſequentibus de vniuerſalibus diſſeruit. Immò verò omnes ſcientiæ de vniuerſalibus agunt, vt idem Ariſt. ſæpe docet, præſertim 1. Poſter. c. 7. & 2. de anima, c. 5.

Tertiò, videtur potiùs Prædicabile eſſe ſubiectum & non vniuerſale: quia hîc Porphyrius tractat de indiuiduo, quod ait eſſe, quod de vno tantùm prædicatur: at indiuiduum, vt conſtat, non eſt vniuerſale, ſed ſingulare, eſt tamẽ quoddam prædicabile, ſcilicet de vno tantùm.

Quartò, quia tam Genus, quàm Speciẽ, quàm Proprium, quàm reliqua definit Porphyrius per prædicari, non per eſſe vniuerſale, vt conſtat, ergo potiùs erit Prædicabile genus, & non vniuerſale.

Quintò, Omnis ſcientia demonſtrat paſſionem propriam

de suo subiecto: si ergo Prædicabile esset proprium vniuersalis, posset de illo demonstrari, quod non videtur.

1. fund. Pro istius quæstionis dissolutione sit primum fundamentum, Causa quare aliud est prædicabile, hoc est, quare prædicari aptum est de multis, est, quia est in multis, vel aptum est esse in multis, vt anteà diximus ex Aristo. 7. Meta. cap. 13. cùm duplicem vniuersalis definitionem attulimus: atq; adeò intrinsecè, & per se, hoc conuenit vniuersali, scilicet esse in multis, prædicari verò est quid consequens tanquam proprium ipsius vniuersalis: vniuersale itaque est essentia, prædicabile verò vniuersalis est proprium: atque ideò opus fuit vt de vniuersalibus tractaretur, vt ait Albertus lib. Prędicabilium. tract. 2. cap. 1.

1 con. Respondemus igitur vnica conclusione, vniuersale est subiectum istius libri Porphyrij. Pobatur primò, quia illud est subiectum alius tractationis, in qua omnes species illius subiecti tractantur: atqui in hoc libello omnes vniuersalis species tractantur, scilicet Genus, Species, Differentia, Proprium, & Accidens: ergo est subiectum, Vniuersale.

Secundò, Deinde quia omnes subiecti cõditiones ei conueniunt: nam eius passio, scilicet prædicabilitas in omnibus suis inferioribus ostenditur: etiã, nihil tractatur in hoc libro quod non possit ad vniuersale aliquo modo reuocari, vel tanquam ad partes eius, vel tanquam ad passiones eius, vel tanquam ad essentiam eius, &c. ergo Vniuersale est subiectũ.

Ad 1. Ad argumenta. Ad primum respondemus, in hoc libello factam esse mentionem vniuersalis, capite de Genere, cùm ait, eorum, quæ prædicantur, quædam de vno, quædam de pluribus prædicantur: vbi apertè definitio vniuersalis traditur per eius proprium, scilicet prædicari de pluribus atque idem postea, cùm omnia comparat inter se vniuersalia, cap. vlt. cùm ait, hoc commune esse omnibus vniuersalibus, vt de pluribus prædicentur.

Ad 2. Ad secundum argumentum, dicimus alias scientias agere de rebus ipsis, quæ vniuersales dicuntur. Dialecticæ verò proprium est de vniuersalibus, quatenus vniuersalia sunt, & quatenus prædicabilia, agere pro formali itaque relationem vniuersalitatis & prędicabilitatis considerando: aliæ scientiæ pro materiali duntaxat, res scilicet ipsas, quibus talis ratio cõuenit, & quidem res ipsas in se, non vt subsunt tali rationi. Topica quidem de vniuersalibus ait, Genere, Differentia, &c quatenus efficiunt & constituunt quæstionum Dialecticarum

catum diuersa genera. Hîc verò per se & in se considerantur vniuersalia, eorum natura, & propria eorùm explicantur. In Metaphysicis autem non quatenus conferunt ad modum sciendi, seu intelligendi, vel quatenus conferunt ad Prædicamenta, & alias Dialecticæ partes agnoscẽdas, vt Dialecticus considerat: sed ipsam per se essentiam in abstracto, speculando, & contemplando: & in hoc à Dialectico in istorum tractatione differt.

Ad 3. Ad tertium. Tractauit Porphyrius de Indiuiduo, quatenus erat necessarium illud cognoscere ad cognitionem ipsorum vniuersalium, quæ de pluribus differentibus numero prædicantur: & quia est quoddam subijcibile, de quo illa prædicari possunt, & quia est correlatiuum oppositum vniuersali ipsum singulare.

Ad 4. Ad quartum. Porphyrius hoc ipso indicat se de vniuersalibus agere, quòd propria passione ipsius vniuersalis vtitur in omnium illorum explicatione. Potiùs autem per prædicationem definit, quia notior erat: & vniuersalis essentia, vt talis occultior: atque ita ad finem, quem volebat, introductionis accommodatiùs. Dici etiã secundò potest, Prædicabile duobus modis accipi: vno modo pro aptitudine ad prædicãdum, & ita esse propriam passionem vniuersalis: altero modo, pro principio intrinseco, vnde prouenit illi ipsa aptitudo, & eatenus esse essentiam, & veram ipsam differentiam essentialem indicare, per quam vniuersale est vniuersale. Cùm verò dicimus Prædicabile esse proprium vniuersalis, intelligendũ est, vt superiùs in vniuersalis definitione exposuimus, scilicet prædicabile de pluribus vniuocè per se directè, &c. quo pacto, indiuiduum non prædicatur, &c. quæ tunc exclusimus.

Ad 5. Ad quintum, demonstrari potest per illam primam essentialem definitionem vniuersalis hoc modo: Omne quod est aptum esse in multis, est Prædicabile, sicut aptum prædicari de multis, sed vniuersale est aptum esse in multis, ergo est Prædicabile de multis.

QVAEST. II. *Vtrùm vniuersale sit genus ad illa quinque, Genus, Speciem, Differentiam, &c.*

1. Opin. Posset hîc dubitare quis, An vniuersale sit genus ad quinque Prædicabilia? Albertus Magnus lib. Prædicab. tract. 2. cap. 9. existimat esse prędicatum analogum, quia ratio vniuersalis, scilicet esse in pluribus seu de pluribus prędicari, nobilior & perfectior est in vno Prædicabili, quàm in alio: nam Genus, & Species, nobiliorem modum prædicandi habent, vt patebit

vt patebit posteà, quam Differentia & alia duo: & Differētia quàm Proprium, & hoc quàm Accidens. Similiter nobiliori modo est Genus, & Species in pluribus quàm Proprium, & Accidens: nam illa sunt substantia eorum quibus insunt, at hæc sunt extra substantiam.

Secundò, item possumus idem sic ostendere. Vniuersale & Prædicabile non cōueniunt in vna, & eadem ratione, nec ex æquo omnibus illis, sed aliquibus priùs, aliis posterius: igitur non est vniuocum, sed analogum: nam Generi & Speciei conuenit vniuersale primò, vt prędicatur de pluribus inferioribus sub se: at Differentiæ & Proprio, vt prædicatur primò de æquali, scilicet de ipsa Specie, cuius est Differentia, vel Proprium, & de Indiuiduis inferioribus: posteà mediante Specie. Iam verò Accidēs alia ratione, scilicet extrinsecè, & posteriùs, prædicatur. Imò & Genus de Indiuiduis, mediāte Specie, prædicatur: Species verò infima immediatè de Indiuiduis. At verò id Analogum est, quòd non eadem ratione dicitur, & quod vni primò, aliis conuenit posteriùs: ergo Vniuersale, & Prædicabile, est analogum, & ita non erit genus.

Analogum.

Tertiò, si esset genus, sequeretur, quòd aliquod Genus sub sua Specie contineretur, nempè Vniuersale sub Genere: siquidem omne Genus continetur sub Genere in communi: at hoc videtur falsum, & impossibile, vt Genus sub sua Specie contineatur: ergo Vniuersale non erit Genus.

Probatur sententia Scoti, vniuersale esse genus ad quinque Prædicabilia.

Quamuis ista sententia Alberti sit probabilis, mihi magis placet sententia Scoti q. 8. esse, scilicet genus ad illa quinque. Quod probatur primò: quia ratio vniuersalis in communi vniuocè ei conuenit, scilicet aptum esse in multis, prout abstrahit ab esse mediatè, vel immediatè: sic etiam ratio prædicabilis in cōmuni, aptum prædicari de multis, prout abstrahit à prædicatione mediatè, vel immediatè, quæ posteà species prædicationis distinguuntur, & Prædicabilium, secun-[1] dum diuersitatem modorum, quibus res insunt in multis de quibus prædicantur, quæ sunt differentiæ diuidentes Genus vniuersalis, & eius rationem vniuersalem. Præterea cùm [2] vnumquodque Prædicabile, per illud definiatur, dum dicimus, Genus est vniuersale, Species est vniuersale, Differētia est vniuersale, & sic reliqua, conuincitur esse Genus: nam alias id non liceret, si Genus non esset, & vniuocum: definitio enim non est per analogum assignanda, vt Arist. docet 6. Topi. cap. 2.

Ad argu

Ad argumenta respondendum erit. Ad illam rationem Alberti, infirmam esse: non enim illud solum facit analogiam siquidem in omnibus Generibus apparet: nam, verbi gratia, animal est Genus, & tamē perfectius est in vna Specie, quàm in altera, & eodem modo in cæteris. *Ad 1.*

Ad secundum, dictum est conuenire vna & eadem ratione communi, prout abstrahit ab esse mediatè, vel immediatè. Deinde dici etiam potest, Differentiam & Proprium quamuis immediatè de Specie prædicentur, alterum in quale essentiale, alterum in quale accidentale, tamen hoc ipso esse vniuersalia, quia de vniuersali prædicantur ex æquo, & ita vtrunque postea de indiuiduis inferioribus: & ita hoc solum discrimen efficere, varias esse formas, seu species vniuersalis, quia sunt variæ formæ & species prædicationis: nam si vnus solus esset in omnibus prædicandi modus, vna tūc solùm esset species vniuersalis, non verò quinque. *Ad 2.*

Ad tertium, dicimus non contineri vniuersale sub sua Specie, scilicet sub Genere, essentiali prędicatione, sed accidentali. Est enim hæc accidētalis prædicatio, vniuersale est Genus, sicut hæc, animal est Genus: & (quod in idem recidit) materialiter continetur, non formaliter. Est autem inconueniens, & impossibile, vt idem contineatur sub sua Specie essentialiter, prædicatione scilicet essentiali. *Ad 3.*

Potest etiam dubitari, An vniuersale habeat aliquam propriam passionem, cùm sit Genus: subiecta enim scientiarum & partium scientiarum habent suas passiones, & proprietates vt patet primo Post. c. 23. Respond. passionem vniuersalis, vt dictū est, esse, prædicari, seu prædicari posse de pluribus inferioribus: vt enim ab homine, vt homo est, procedit hæc proprietas, quòd sit risibilis, ita ab vniuersali, vt ad plura ordinē habet, fluit, quòd sit Prædicabile, & prædicetur.

QVÆS. III. *Vtrùm sint tantùm quinque vniuersalis species seu (quod in idem recidit) quinque tantùm Prædicabilia.*

DE numero iam vniuersalium, seu Prædicabilium inquirendum est: num tātùm sint quinque, an verò plura aut pauciora? Ac primo quòd sint pauciora quàm quinq; apparet: nam Prædicabile & prædicarī idem videntur esse: in hoc enim solùm differunt, quòd vnum dicit actum, alterum dicit aptitudinē, seu potentiam ad eiusmodi prędicationis actum: at verò quatuor tantùm prædicata ab Arist. traduntur primo lib. Topic. c. 3. Proprium videlicet, Definitio, Genus, & Accidens,

dens, de quibus posteà sigillatim differit.

Quòd verò sint plura, sic ostēdi potest. Definitio est quoddam Prædicabile, siquidem loco citato inter alia prædicata connumerantur ab Aristotele: quare iam erunt sex, si definitio ad illa quinque addatur.

Secundò, Imò etiam alicui videri poterit ipsa quoque Diuisio, aliud Prædicabile: siquidem de diuiso ipso potest diuisio prædicari, vt animal aliud est homo, aliud brutum.

Tertiò, Item Genus & Species dicunt essentiam rei, sed existentia rei videtur aliud prædicatum, quod priùs adhuc ante essentiam quæri debet, nam priùs quærimus, an res sit, deinde quid sit, aut qualis. Hæc itaque est omnium de existentia rei. i. q. An, inquam, sit? erit ergo existentiæ quoddam Prædicabile, & quidem omnium primum, vt videtur.

Quartò, Præterea, Indiuiduum vagum, vt quidam homo, de pluribus prædicatur sub disiunctione, est enim Petrus vel Ioannes, &c. ergo erit iam aliud vniuersale. Imò de ista voce hic homo, seu conceptu respondente, videtur idem dicendum, ex se indifferenter posse isti vel illi homini applicari, & de hoc vel illo dici, & prædicari, vt hic homo est Ioannes, hic homo est Petrus, &c. atque ita cætera quæ dicuntur Indiuidua demonstratiua.

1. Fund. Ad istius quæstionis dissolutionem, primum sit fundamentum: species vniuersalium nos posse colligere tribus modis. 1 Primò à posterioribus & notioribus quo ad nos: vt Porphy- 2 rius collegit ex diuersitate prædicandi. Vel secundo modo, à priori ex diuersitate existēdi in alio; siquidem vniuersale est, 3 quod aptū est esse in multis. Tertio modo ex ipsismet rebus à parte rei, & his quę secundum naturam ipsis rebus conueniunt: siquidem vniuersale fundamentum habet in rebus, & per intellectū perficitur in ratione vniuersalis: & posteà sic conceptum, de rebus ipsis prædicatur: & ea ipsa, quæ sunt in rebus à nobis cognoscūtur, si verè cognoscimus. Sunt etiam aliæ viæ hunc numerum vniuersalium ostendendi, tamen hæ tres videntur præcipuæ.

2. Fund. Sit secundum fundamētum. Ad hoc vt aliquid sit vniuersale oportet (vt anteà fuit ostensum, cùm quærimus, quid esset vniuersale) sit vniuocum, & simplex, & directa prędicatione de pluribus sub eadem ratione prædicetur.

1. Concl. His positis sit prima conclusio, quinque tantùm esse Prædicabilia, seu vniuersaliū species: nempè Genus, Speciē, Differentiam, Proprium, & Accidens: quæ sic ostenditur. Primo modo,

modo, Porphyrij ratione, ex quintuplici diuersitate modi prędicãdi, videlicet de vno, & de pluribus in quid, vel in quale: in quid rursus de pluribus numero, vel pluribus differentibus specie: at in quale, vel essentiale, vel accidentale: & demũ accidentale, cõuersim, seu reciprocè, vel non conuersim. Igitur quicquid dicitur, seu de altero prædicatur, aut prædicatur de vno tantùm, & hoc est indiuiduum & singulare: aut de pluribus, & hoc est vniuersale. Rursus de pluribus, aut in quæstione quid est, aut in quæstione quale est. Si in quid, vel de pluribus Specie differentibus, & est Genus: vel de numero tantũ differentibus, & est Species. Si in quale, aut essentiale, quod dici solet, quale quid, & est Differentia: aut quale accidẽtale, scilicet Accidens: accidentaria prædicatione: & tunc aut conuersim, & reciprocè prædicatur de Specie aliqua, vel Genere, & est Proprium: aut non conuersim, & est Accidens.

Secundo modo, idem ostendi potest à priori Philosophicè ex modis existendi in multis: nam quicquid est, aut est id, in quo omnia alia insunt, aut sunt ea quæ insunt: si id in quo insunt omnia, est Indiuiduum: si quæ in alio insunt, vel quæ in vno solo, & hæc sunt indiuidualia accidentia, & conditiones aliæ indiuiduantes, vel insunt in multis, & sunt vniuersalia. Sed omisso indiuiduo, & quæ vt indiuiduo cõueniunt, de eo quod inest in multis videamus: si est in multis, ergo aut intrinsecè inest in essentia eorum, aut extra essentiam extrinsecè adiacet, vt in subiecto: & si intrinsecè, aut inest vt totũ, aut vt pars: si vt totum, scilicet tota essentia, est Species: si autem inest, vt pars in toto quæ se habet vt materia, & in potentia, est Genus, aut tãquam forma, & est Differentia: si verò inest extrinsecè & in subiecto, vel vt ab essentia fluens ab intrinsecis ab ea dependens, & est Proprium: vel subiecto adueniens ex externis causis extrinsecè adiacens, & est Accidens.

Tertio modo ex ipsismet rebus à parte rei. Quicquid est in vnaquaq; re siue singulari siue vniuersali, & quicquid de illa cognosci potest, aut sunt eius rei essentia, aut accidẽtia: si essentia, aut tota essentia rei, aut pars essentiæ, si pars essentiæ, aut in qua conuenit cum aliis rebus, & est Genus: aut in qua differt, & est Differentia Si tota rei essentia, est Species: iam verò si Accidens est, aut proprium eius tãtùm rei, & est proprium Accidens: aut commune cum aliis, & est Accidens cõmune, quòd absolutè vocamus Accidens cõmuni vocabulo. At de his superiùs quoque diximus. cùm ostendimus, Naturę ordinẽ seruasse Porphyrium in istorum vniuersalium tracta-

tione: quare plura hoc loco non erit necesse superaddere.

Ad 1. Nunc ad argumenta. Ad primū dicimus, Arist. de his egisse in libris Topicorum, quatenus spectant ad efficienda varia genera quæstionum Dialecticarum: atque ideò illa quatuor sola retulit, quę discrimen quęstionum efficiebant, & diuersitatem locorum, ac tractationis: & ob id etiam addendā quæstionem de eodem & diuerso, præter alias quatuor quæstiones Generis, Definitionis, Proprij, & Accidentis, quòd diuersam ab aliis requirere tractationem & loca videtur. Speciem ergo ob id ad Genus reuocasse videtur Arist. eò quòd ex eisdem locis quibus quæstio Generis tractatur, potest et ā quęstio tractari Speciei. Differentiam verò ad definitionem retulisse videtur: siquidem vltra genus addit ipsam Differentiam vel Differentias. Atque ita omnia conueniunt, & nulla est Aristotelis cum Porphyrio pugnantia.

Ad 2. Ad alia argumenta quòd sint plura, quàm quinque Respōdemus ad primum & secundum Vniue salia, & Prædicabilia nos simplicia tantùm quinque asserere: at composita & complexa Prędicabilia esse posse permulta, & definitionē, & diuisionē, & cōplexa alia omnia vel accidentalia vel essentialia.

Ad 3. Ad tertium dicimus, Existentiam rei, cum quærimus de re aliqua, an sit, nō esse prædicatū aliquod præter ipsum verbū, quod medio verbo de subiecto dicatur: sed est ipsummet substantiuū verbum. Vnde in hac q. si rectè despicimus, non tam quæritur aliquod prædicatū, quàm ipsummet subiectū quæritur per se, an sit in rerum natura? Postcà verò subiecto iam posito existente in rerum natura, de illo & quęrimus & dicūtur quinque illa Prędicabilia vniuersalia Et certum est, antequam res sit, nihil ei posse conuenire, & oportet, vt res priùs sit, antequàm ei aliquid conueniat, aut de ea prædicetur.

Ad 4. Ad quartum, Quidam homo, vel hic homo, & alia similia indiuidua vaga, includunt in sua ratione duo, naturam communem, & rationem seu Differentiam indiuiduantē. Quare impossibile est, vt vnica & eadem ratione conueniant singulis indiuiduis: atque ideò vniuersalia nec esse, nec dici possunt, quia non prædicantur de multis sub vna & eadem ratione. Deinde hęc indiuidua vaga ex modo significandi sunt, complexa, non solùm complexione vocis (quia posset facilè vna vox imponi ad significandum illud ipsum) sed complexione significationis, & conceptus apprehendētis multa singularia per disiunctionem: nam tātùm valet quidam homo, ac si diceres, hic homo, vel iste homo, vel ille homo. &c. Tādem

dẽ de indiuiduo demonſtratiuo, cùm dicimus hic homo, demõ ſtrando, verbi gratia, Petrum, & hic homo, demonſtrãdo: verbi gratia, Ioãnem, in mẽte diuerſus omnino conceptus illorum diuerſorum reſpondet: atque ideò non eſt eadem ratio cõmunis, ſed æquiuoca, & diuerſa, & ideo non eſt vniuerſale. Ac de his hactenus: nunc de ſingulis vniuerſalibus videamus.

De Genere, Caput I.

VIdetur autẽ neque Genus, neque Species ſimpliciter dici. Genus enim dicitur & aliquorũ quodãmodo ſe habentium ad vnũ aliquod & ad ſeinuicem collectio: ſecundum quam ſignificationem Romanorum dicitur Genus, ab vnius ſcilicet habitudine (dico autem Romuli) & multitudinis habentium aliquo modo ad ſe inuicem eam quæ ab illo eſt, cognationem ſecundum diuiſionem ab aliis Genus dictum. Dicitur autem & aliter rurſus Genus illud, quod eſt vniuſcuiuſque generationis principium: vel ab eo qui genuit, vel ab eo loco, in quo quis genitus eſt. Sic enim Oreſtem quidem dicimus à Tantalo habere genus, Hylum autem ab Hercule: & rurſus Pindarum quidem Thebanum eſſe genere, Platonem verò Athenienſem: etenim patria principiũ quoddam eſt vniuſcuiuſque generationis, quemadmodũ & pater. Hæc autem videtur propiiſſima eſſe ſignificatio Generis. Romani enim dicuntur qui ex genere deſcendunt Romuli, & Cecropidæ, qui à Cecrope, & horum proximi. Et prius quidem appellatum eſt Genus vniuſcuiuſque generationis principium: dehinc etiã & multitudo eorum qui ſunt ab vno principio, vt à Romulo: quam diuidentes & ab aliis ſeparãtes, dicebamus omnem illam collectionem eſſe Romanorum Genus. Aliter autem rurſus Genus dicitur cui ſupponitur Species: ad horum fortaſſe ſimilitudinem dictum. Etenim principium quoddam eſt huiuſmodi Genus earum, quæ ſub ipſo ſunt, Specierum, videturque & multitudinem cõtinere omnem, quæ ſub ipſo ſunt, Specierum.

Tripliciter igitur cùm Genus dicatur, de tertio apud Philosophos sermo est: quod etiam describentes assignauerūt, Genus esse dicentes quod de pluribus & differētibus Specie in eo, quod quid est prædicatur, vt animal. Eorum enim quæ prædicantur, alia quidem de vno dicuntur solo, sicut indiuidua, vt Socrates, & hic, & hoc: alia verò de pluribus, quemadmodum Genera, & Species, & Differentia, & Propria, & Accidentia communiter, sed non propriè alicui. Est autem Genus quidem, vt animal, Species verò, vt homo, Differētia autem, vt rationale, Proprium, vt risibile, Accidens, vt albū, nigrum, sedere. Ab iis igitur, quæ de vno solo prædicātur, differunt genera: eò quòd hæc de pluribus prædicantur. Ab iis autem rursus quæ de pluribus: à Speciebus quidem, quoniam Species etsi de pluribus prædicentur, non tamen de differentibus Specie, sed numero, homo enim cùm sit Species, de Socrate & Platone prædicatur, qui non specie differunt, sed numero: animal verò, cùm sit Genus, de homine, & boue, & equo prædicatur, qui differunt à seinuicem Specie, non numero solùm. A Proprio verò differt Genus: quoniam Proprium de una sola Specie, cuius est propriū, prædicatur, & de iis, quæ sub ipsa Specie sunt, indiuiduis: quemadmodum risibile de homine solo, & de particularibus hominibus: Genus autem non de vna Specie prædicatur, sed de pluribus & differentibus. A Differentia verò, & ab iis, quæ communiter sunt Accidentia, differt Genus: quoniam etsi de pluribus & differētibus Specie prædicentur Differētiæ & communiter Accidentia, non tamen in eo quod quid est prædicantur, sed in eo quod quale quid est. Interrogantibus enim aliquibus quid est illud, de quo prædicātur hæc? Genus respōdebimus, Differentias autē & Accidentia non respondebimus, non enim in eo quod quid est prædicantur de subiecto, sed magis in eo quod quale

quid

quid est: interrogāti enim quale quid est homo? dicimus quòd rationale: & quale quid est Coruus? dicimus quòd nigrum: est autem rationale quidem Differentia, nigrū verò Accidens: quādo autem quid est homo, interrogamur, animal respōdemus: est autem hominis Genus animal. Quare de pluribus prædicari diuidit Genus ab iis quæ de vno solo eorum, quæ sunt indiuidua, prædicantur: hoc verò, de differentibus Specie, separat ab ijs quæ sicut Species prædicantur, vel sicut Propria: in eo autem, quod quid est prædicari, diuidit à Differentiis & communiter Accidentibus, quæ non in eo quod quid est, sed in eo quod quale quid est, vel quomodo se habet vnumquodque, prædicatur de iis, de quibus prædicatur. Nil igitur superfluum, neque minus continet Generis dicta descriptio.

Quæstio cur prius de Genere, quàm de Specie, aut aliis egerit.

AGgreditur modo Porphyrius de singulis vniuersalibus in particulari tractationem: quam quinque seq. cap. absoluit: posteà vlt. cap. ea inter se comparat, &, quam adinuicem habitudinem habeant, ostendit. Incipit igitur ab ipso Genere: in quo meritò quis dubitare posset, qua ratione id factum fuerit. Boëtius huius duas assignat causas, prior est, Genus enim est vniuersalius, cùm comprehendat sub se multas species. Vniuersalia autem nobis sunt notiora, 1. Physic. cap. 1. Propterea ab eis est incipiendum Cuius rationem Aristo. 1. de partibus, ca. 1, dat. Si enim vniuersalia primò non traderentur, cùm illa sint in particularibus oporteret in particularium tractatione sæpè idem repetere. Posterior ratio, quæ est etiam Ammonij, Genus est generatione prius, quàm Species: cuius signum est, si Genus auferatur, auferuntur Species, at nō ablata vna, aut altera Specie, Genus aufertur: quod docet Arist. 2. de gen. anima. cap 3 dum dicit, vitam plantæ priorem esse, deinde vitam sensitiuam, tandem rationalem. Ex vtraque autem ratione colligitur Porphyrium seruasse & Naturæ, & doctrinæ ordinem, seu cognitionis: Naturæ,

dum à prioribus;cognitionis,dum ab vniuersalioribus incæpit. Hæc tamen vtraque ratio declaratione indiget: Genus enim & Species dupliciter considerari possunt:vno modo secundum naturam, & substratum;altero modo formaliter secundum rationem,& relationem Generis, & Speciei. Si primo modo considerētur, Genus,scilicet natura ipsa est prior, & communior Specie:at si secundum relationem,tunc simul tēpore,& natura sunt:nec est priùs Genus, quàm sit Species, sicut non priùs formaliter est pater, quā sit filius:relata enim simul natura sunt,vt docet Arist.in Prędicamēto,Ad aliquid.

Obiect. Sed si sic est,poterit meritò quis obiicere, cùm hîc considerentur ista secundum formam, videntur istæ rationes non

Sol. sufficientes. Ad quod dicendum, rationes esse nihilominus bonas,& probabiles, quia cū natura ipsius Generis sit prior, & communior, æquum fuit, vt eius intentio prius consideraretur.Possumus autem tertiam rationem addere etiam secundum intentiones ipsas: cùm enim ista introductio sit ad Prædicamenta Arist.fuit congruum, vt illud primò explicaretur, quod illic primò occurrit:illic autem primò occurrit Genus,cùm statim ens in decē Genera diuidatur : & in Prædicamento quoque substantiæ,quod ante accidentia est,primum sit ipsum Genus generalissimum. Hæc autem ratio est vniuersalis, probans ordinem omnium Prædicabilium:substantia enim est primum Prædicamentum : in quo nec propria nec Accidentia sunt,& in eo primum locum habent Genera & Species : illæ autem rationes solum ordinem inter Genus & Species probant.

Videtur autem neque Genus, neque Species,dici simpliciter.

Hoc caput in duas potest partes secari. In priori, aliquot modos acceptionis nominis huius narrat; in posteriori Genus ipsum Logicum, de quo præsens inquisitio est, definit, ipsámque definitionem manifestat.

1 Tripliciter ergo Genus sumitur. Primò, Genus dicitur congregatio multorum habentium inter se aliquam affectionem vel habitudinem:& hæc habitudo,& affectio adinuicem ad vnum aliquid est, sicut dicitur Genus Heraclidarum, congregatio multorum, qui inter se ordinem habent aliquo modo, scilicet quia affines,vel cognati sunt:& hoc respectu vnius,scilicet Herculis,à quo descendūt:& propterea dicuntur Genus Heraclidarum, & sumunt nomen ab vno illo,vt distinguantur ab aliis Generibus.Hoc exemplum sumpsit Porphyrius ab Arist.10.Meta.ca.11.Boët.quia Romanus

erat

erat transtulit, Genus Romanorum qui ab vno Romulo descendunt. Secundò, sumitur pro ipso principio, à quo talis collectio emanauit: quod duplex esse potest, aut pater, aut patria: nam & ipsa patria, quoddam principium est: non enim solùm locus naturalis est corporum contentiuus, sed eorum aliquo modo productiuus & conseruatiuus, cùm influxum habeat erga corpora, cuius argumento est diuersa temperies horum & illorum corporum, & varietas eorum quæ diuersis locis producuntur. Sic inquit Virgilius: 2

Hic segetes, illic veniunt fœlicius vuæ,
Arborei fœtus alibi, atque iniussa virescunt
Gramina: nónne vides, croceos vt Tmolus odores,
India mittit ebur, molles sua thura Sabæi,
Et Chalybes duri ferrum?

Hic posset esse dubium, An ipse pater, vel patria sint dicenda Genus. Auerroes videtur id affirmare: ac credendum cum Caietano non dici genus patrem ipsum, aut patriam, sed ipsum principium & originem, quæ ab eis ducitur. *Dubium.*

Statim Porphyrius comparat has duas acceptiones: dixit itaque, Posterior est promptissima id est se primò offert, est enim prior, quod probat: prius enim illud principium, quod Genus dicitur, fuit, atque ab eo appellatio facta est, scilicet Genus Romanorum, Heraclidarum. Vnde potest duplex ratio fieri, propter quam ista significatio est magis in promptu: prima quia ab eo, quod est Genus primo modo sumitur denominatio: dicitur enim ab Hercule Heraclidarum Genus: secunda, quia ista fuit prior: prius enim fuit illud principium, quàm collectio eorum qui ab eo fluxerunt. Tertiò, sumitur Genus pro eo, cui supponitur Species, id est pro eo quod de Speciebus prædicatur: & hoc est Genus Logicum, cuius est tractatio præsens.

Huius Generis Porphyrius similitudinem assignant cum alijs Generibus, cum posteriori, secundo modo accepto: sicut enim Genus secundo modo est principium eorum, quæ ab eo originem trahunt, ita Genus hoc est suarum specierum principium: similiter est simile Generi primo modo accepto: vt enim hoc est multorum collectio, ita & Genus logicum est multarum Specierum aggregatio, id est, sub se multas continet Species. 3

Dubia aliquot scitu digniora in priorē hāc part. capitis de Genere.

Circa hanc capitis partem aliquot sunt aduertenda Primò, Porphyrium has Generis acceptiones ex Aristotele 1

ferè desumpsisse:nam Arist.5 Met.c.28.refert quatuor Gene-
1 ris acceptiones. Primò, Genus dicitur continuæ aliquorum generatio,quod idem est cum collectione multorum habentium habitudinem secundum generationem : vbi intelliges istam habitudinem , quam dicit Porphyrius esse inter illa, quorum collectio dicitur Genus , debere esse secundum generationem , & ea quæ ad generationem attinent , vt quòd sint cognati,vel consanguinei,vel filij,vel aliud simile.Quod adnotauit Albertus explicans Porphyrium contra Auicen-
2 nam. Secundò dicitur Genus principium, à quo talis generatio est quod est pater,vel patria,& aliquando etiam dicitur
3 mater. Tertiò Genus est subiectum , ex quo res fiunt , vel in quo : quomodo dicitur Genus figurarum superficialium esse aliud à Genere solidarum : & in naturalibus materia dicitur Genus:quo pacto cæli & elementa dicuntur esse Genere diuersa , iuxta eorum sententiam , qui asserunt esse ex diuersa
4 materia,& tale Genus dicitur Physicum. Quartò Genus est, quod prædicatur , scilicet istud , quod hic proponitur tertio loco à Porphyrio.

Dubiũ 2. Poterit autem quis dubitare , Quare prætermisit Porphyrius Genus tertio loco positum ab Arist. Dicitur, quòd istud habet similitudinem quandam cum Logico : vt enim Logicum est,ex quo fiunt Species,ita & illud. Logicum enim est velut materia Specierum,vel forsan,quia parabat facilem introductionem , & esset obscurum explicare , quid esset illud subiectum,quod Genus appellatur.

Circa verba ipsius Porphyrij. Nota illud verbum (videtur) aliquando enim pro eo quod apparet & non est, sumitur : vt patet apud Aristo.1.Elenc.cap.1.& 2.Sunt syllogismi,inquit, qui videntur , & non sunt : ac hîc non sic vsurpatur , sed pro eo,quod est, & patet,ac est manifestum. Nota verbum (simpliciter) nam vno modo idem est, quod vniuersaliter, vt habetur.1.Meta.tex 44.& 1.Elench.cap.6.Secundo modo idem est, quod vniuocè , vt habetur.1.Meta.tex.47. Tertio modo accipitur pro eo , quod est sine addito diminuente.1.Elench. ca.5 quo pacto dicitur , Æthiops non est simpliciter albus. Vltimo modo pro eo,quod est solum , vt Brutum est simpliciter sensitiuum:qua significatione vtitur Porphyrius cap.de Differentia : hic sumitur , modo secundo , ac si dicat,Genus non dicitur vniuocè.

Nota prætereà,dicit (videtur autem) hîc velut excusat se ab eo,quod proposuit, scilicet docere quid sit horum quodque,

ac

ac propterea incepturus erat à definitione, sed id prohibet eius æquiuocatio; æquiuoca enim priùs diuidēda. Nota præterea non explicasse nisi Genus, & Speciem, quia ista sunt relata, vt docet Ammonius: vel, vt vult Boëtius, omnia alia subintelligi, quæ etiam sunt ęquiuoca: quæ quia iam erant enarrata, prolixitatis vitandæ gratia prætermisit.

Nota vltimò, secundum Albertum, discrimen inter Genus tertio modo, & alia Genera: Genus enim secundo modo, non est in tota collectione eorum, quæ ab eo procedunt: non enim est Romulus in singulis Romanis: at tota natura Generis est in singulis Speciebus: homo enim est substãtia animata, sensibilis, pariter & leo, & aliæ Species. Præterea, Genus primo modo continet multa tanquam partes integrantes, de quibus prædicari nequit: non enim singuli Romani sunt Genus; at Genus hoc, de singulis Speciebus per se prædicari valet.

Tripliciter igitur cùm Genus dicatur, de tertio apud Philosophos sermo est.

Hęc est posterior ca. pars, quas Porphy. definit Genus tertio modo: eius enim vsus ad Dialecticos & Philosophos pertinet. Definitio est ista. Genus est, id quod prædicatur de pluribus differentibus Specie, in eo, quod quid est: quæ definitio ad literã desumpta est ex Arist. 1. Topic. c. 4. pro cuius explicatione Porphyrius tres distinctiones insinuat eorũ, quę prædicantur: quædam enim de vno prædicãtur; vt Socrates, Plato: quædam de pluribus; vt homo. Secunda eorum, quæ de pluribus prædicantur: quædam de pluribus differentibus numero, quædam de differentibus Specie prædicantur. Tertia eorũ, quæ de pluribus differentibus Specie prædicãtur, quædam prædicãtur in eo, quod quale, quædam in eo, quod quid. *Prædicari in quid.* Illud est prædicari in quid, esse tale prædicatũ, vt ad quæstionem factam per quid de re, scilicet de natura rei, possit per illud responderi; vt quid est homo? congruè respondebis, si dicas, animal: animal igitur prędicatur in quid de homine. Illud *In quale.* autem est prædicatũ in quale, esse tale prædicatum, vt possit per illud responderi ad quæstionem factam de qualitate rei: vt, qualis est homo? dices, doctus, aut albus: ista prædicantur in quale. Hac diuisione Porphyrius colligit definitionem Generis sufficientem esse, cùm ipsum separet ab omnibus aliis Prædicabilibus. Ex hoc enim quod Genus de pluribus prædicatur ab Indiuiduo distinguitur, quod quidem prædicatur, sed de vno solo: per hoc quod Genus prædicatur de

differentibus Specie, à Specie distinguitur, & à Proprio: Species enim de pluribus Indiuiduis: Proprium autem de vnica Specie cuius est Proprium, de Indiuiduis illius Speciei quoque prædicatur: per hoc autem, quod in eo, quod quid, à Differentia & Accidente distinguitur. Hæc enim in eo quod quale, de pluribus prædicantur: vt si dicas, qualis est homo respondebitur, est rationalis, vel albus. Patet igitur definitionem neque esse superfluam, nec diminutam, iuxta præceptum Arist. 6. Top c. 1. & 2.

Hîc notat Ammonius, quòd definitio superflua diminuit dēfinitum, id est coarctat, vt iuxta illam definitionē paucioribus conueniat, quàm conuenit: vt qui dicit, homo est animal rationale album, facit, vt non sint homines nisi albi: definitio verò diminuta, definitum dilatat; vt qui dicit, homo est animal mortale, facit, vt equus sit homo, qui est animal mortale: hoc fit, quando definitio est superflua per additionem illius, quod non est de natura rei, aut ipsius naturæ proprium.

De definitione Generis quæstiones quatuor.

CIrca definitionem Generis positam, videnda sunt quatuor: deinde de Indiuiduo, cuius tum in hoc capite, tum in sequentibus frequenter fit mentio, agendum quoque. Igitur quæremus primò, quid sit definitum in hac Generis definitione? Secundò, quæ sit ista definitio, an quidditatiua, an sit descriptio? Tertiò, quid loco Generis in hac definitione ponatur? Quartò, rectène sit posita: vbi videbimus, quomodo singulæ partes sunt intelligendæ? Vltimò, de Indiuiduo, ánne diuiduum prædicetur.

QVAESTIO I.

PRo declaratione primi dubij, aduertere oportet, ista nomina secundæ intentionis, scilicet Genus, Speciem, Differentiam, & reliqua, esse connotatiua, & ita duo includere in sua significatione, videlicet materiale, & formale, vt anteà sæpe dictum fuit. Significat enim pro materiali, seu pro substrato, quod idem est, naturam & rem aliquam: pro formali verò secundam intētionem obiectiuam: sicut album pro materiali significat corpus, pro formali, albedinem. Est igitur dicendum, quando definitur Genus, an definiatur intentio ipsa, an materiale substratum, an simul materiale substratū cum intentione. Est autem rursus aduertendum, aliud esse in connotatiuis, id quod definitur, aliud rationem secundum quam definitur:

definitur:verbi gratia quãdo dicitur, album eſt viſus diſgregatiuum,quod definitur,eſt ſubiectum, vt formæ ſubſtat: at ipſa ratio,ſecundum quam eſt definitio, eſt forma. Præterea aliud eſt,cui conuenit definitio,aliud ratio per quam conuenit:vt id quod diſgregat,eſt corpus album:ratio diſgregandi eſt albedo: definitio enim de ſubiecto verificatur. Quo Caietanus aliis verbis explicuit,dicens,quòd definitio competit ſubiecto denominatiuè, formæ quidditatiuè. Hoc ſuppoſito, perſpicui quibuſdam concluſionibus reſpondemus,quæ per ſe ſatis manifeſtæ ſunt,& ex iam dictis conſtant.

Sit prima concl.Natura & ſubſtratum Generis eſt id,quod definitur,vt intentioni ſubſtat. *1.concl.*

Secunda concluſio. Ratio, ſecundum quam definitur, eſt ſecunda intentio. *2.concl.*

Tertia, definitio competit naturæ ſubſtratæ, animal enim eſt, quod prædicatur & corpus, & aliæ naturæ, quæ Genera ſunt,ſed non prædicantur,niſi quia Genera,& vt ſecundæ intentioni ſubſtat: non tamen intentio prædicatur. Hoc idem dicimus de aliis definitionibus Prædicabilium. *3.concl.*

QVAESTIO II.

Circa ſecũdum ſunt tres opiniones. Scotus, vniuerſalium q 15 exiſtimat, hanc definitionem eſſe quidditatiuam, cuius Genus eſt Prædicabile. Alij exiſtimã eſſe deſcriptiuam, & dari per Genus quod eſt vniuerſale, & propriam paſſionem,quæ eſt prædicari. At Ammonius credit hanc definitionem eſſe deſcriptionem, nec per Genus proprium aſſignari, nec poſſe aſſignari. Ratio Ammonij eſt duplex,prior eſt,Genus hîc definitum comprehendit decem Genera ſuprema; nam ſingula ſunt Genus: at nihil poteſt eſſe Genus Generis ſupremi,ergo Genus non poteſt definiri per Genus Poſterior. Genus hoc comprehendit Genera ſubſtãtiæ,& Accidentis,ſed ſubſtantiæ & Accidẽti nihil eſt commune: Vniuocum ergo non poteſt aſſignari ipſi Generi.

Hæ rationes Ammonij fundantur in hoc:cùm hîc definiatur natura Generis,vt ſubſtat intẽtioni:ſi definiri debet quidditatiuè,erat dandum Genus,non ſolùm ex parte intentionis ſed ex parte materialis, quod eſſe non poteſt:quia materiale eſt Subſtãtia:vel Accidens,quæ nõ poſſunt habere Genus cõmune,ſed Accidens aliquod, & illam proprietatem, quæ eſt prædicari:& propterea dicit eſſe deſcriptionem,& eſt ſententia Alberti,tract.3.cap.3.vniuerſale enim ex parte ſolius intentionis,Genus quidem eſt,non tamen ex parte materialis.

Sed

Sed hæc ſententia Ammonij & eius rationes non placent, nam in concretis accidentalibus definitio & eſſentia attendenda eſt ſecundum formam, quæ poteſt eſſe vnius rationis, etiam ſi materialia non ſint eiuſdem rationis: & certum eſt, rationem vniuerſalis eandem eſſe, ſiue materiale ſit Accidens, ſiue ſubſtantia, ſicut in diſtinctis etiam ſubſtantiis: poteſt ergo eſſe Genus proprium; atque adeò dicendum eſt, definitionem eſſe potuiſſe quiddiatiuam, quantùm ex parte Genus, ſi deinde addita fuiſſet eſſentialis Differentia: vt ſi diceretur, Genus eſt vniuerſale, quod ineſt multis Specie differentibus: ſed tamen cùm per Prædicabile, tanquam per notius nobis definierit Porphyrius, puto deſcriptionem hanc eſſe, vt dicit ſecunda opin. & idem Porphyrius, quia non per Differentiam, ſed per paſſionem, id eſt, prædicationem datur.

Et ad primam rationem Ammonij dicendum, eſſe poſſe aliquod Accidens genericum, imò Specificum, quòd conueniat ſupremo Generi, & aliis Generibus, ſcilicet rationem ipſam Generis. Ratio verò poſterior Ammonij non valet: nam diuerſis Prædicamẽtis nihil poteſt eſſe vniuocum quidditatiuè: poteſt tamẽ aliquid eſſe accidenrale, quales ſunt hæ intentiones, ſicut etiam relatio vniuocè conuenit multorum Prædicamentornm fundamentis, quamuis ſecundum Porphyrium non ponatur vniuerſale, vt Genus: vt in ſequenti dubio dicetur.

QVAESTIO III.

SEd tunc dubitabis circa tertium, quid ſaltem conſtituatur loco Generis, ſecundum Porphirium? Breuiter reſpondebo; non vniuerſale loco Generis, ſed Prædicabile conſtitui. Huius eſt ratio conuincens. Differentia in definitione ponitur, ad excludendum ea, quæ ſub eodem Genere cõueniunt: verbi gratia, rationale ponitur in definitione hominis, vt ſeparet illa animalia, quę non ſunt rationalia: non autẽ ponitur ad differentiã lapidis, aut alterius extra Genus: ſed Porphyrius excluſit indiuiduum à ratione Generis, per illam differentiam prædicari de pluribus: ergo Genus nõ eſt vniuerſale, quia Indiuiduum non continetur ſub vniuerſali: continetur autem ſub prædicabili: nam indiuiduum eſt Prædicabile, ſed de vno: Genus autem de pluribus: Prædicabile ergo erit loco Generis.

QVAESTIO IIII.

CIrca quattũ, An videlicet rectè ſit poſita Generis definitio; obiicitur contra definitionem ipſius Generis. Primò, contra

contra vltimam particulam, in qua à Differentia distinguitur Differentia prædicatur in quid, ergo non differt in hoc à Genere. Probatur antecedens ex Arist. expresse. 7. Top. c 3. & 4. Topi. c. 4. vbi non in hoc differre à Genere docet, sed quòd Genus de pluribus, quàm Differentia, prædicetur.

Secundò, Accidens nec est de substantia rei, nec pars substantiæ rei: ergo non prædicatur in quale quid, vt dicit Porphyrius.

Tertiò, Multa sunt Propria quæ de pluribus Speciebus prædicantur: ergo non differt in hoc à Genere, quòd solùm de vna Specie Proprium prædicetur. Antecedens probatur; mobile, æquale, simile, sunt passiones propriæ; quæ tamen de pluribus corporibus Specie differentibus prædicantur.

Quartò, Differentia non prædicatur de pluribus speciebus, ergo non conuenit in hoc cum Genere. Patet antecedens: rationale enim est Differentia, quæ tamen vni speciei est propria.

Quintò, Genus prædicatur de pluribus differentibus numero: animal enim de Petro, & Ioanne prædicatur: ergo à Specie non differt in hoc.

Pro horum argumentorum solutione, est primò notandum duo esse necessaria, vt aliqua differant Specie; alterum est, vt habeant distinctas definitiones: quapropter Petrus & Paulus & Indiuidua vnius Speciei Specie non differunt: alterum est, quod sub eodem sint Genere: quod docet Aristo. 10. Meta. c. 11. Differre ergò Specie, est sub eodem Genere distinctas habere definitiones.

Possumus etiam tres modos differendi Specie desumere ex Arist 5. Meta c. 10. Primò, illa differunt Specie, quę sub eodem Genere distinctas habent definitiones, & ipsa in alias Species inferiores diuidi nequeunt, quo pacto differunt Species vltimæ homo, leo; & ista dicuntur differre Specie atoma; & hæc est, propriè Differentia specifica.

Secundò, illa differunt Specie, quæ sub eodem Genere ex æquo continentur, & rursus diuidi possunt in alias Species sub se: sicut corpus animatum, & corpus inanimatum, & ista dicuntur differre Specie subalterna, seu Genere intermedio. Dicuntur autem ex æquo contineri sub Genere, quæ per æquales Differentias illius Generis componuntur: sicut corpus animatum & corpus inanimatum: corpus enim, quod est illorum Genus, æqualiter per animatum & inanimatum diuiditur.

Tertiò,

Tertiò, illa differunt Specie, quæ sub eodem sunt Genere, tamen non æqualiter; cùm videlicet vnum est communius, alterum minùs commune: quia pluribus intermediis Differentiis, ab illo Genere, in quo conueniunt, distant, licèt non vnum sit superius ad alterum, quo pacto, homo, & planta Specie differunt: clarum est enim quòd planta communior est, quàm homo, sed non ad hominem, quia homo planta non est. Si enim esset superior illo, esset Genus; at Genus, & Species sub ipso nõ dicuntur differre Specie, vt ait Arist. 10. Meta. cap. 11. Genus igitur est, quod de pluribus Specie differentibus prædicatur, vtcunque Specie differant, siue primo, siue secundo, aut tertio modo.

Est secundò notandum, Duo esse necessaria, vt aliquod prædicatum prædicetur in quid: vnũ, quòd sit de natura, vel pars naturæ rei: nec hoc sufficit, nã differentia est pars naturæ rei, tamen non prædicatur in quid: sed est necessarium alterum, scilicet quòd prædicetur per modum naturæ, scilicet quod non sit connotatiuum, quãdo subiectum fuerit absolutum: tunc enim significat per modum Accidentis; sed vel vtrunque absolutum, vel vtrunque connotatiuum. Genus ergo respectu Speciei habet vtrunque, & est de natura Speciei, & prædicatur per modum naturæ & substantiæ, propterea prædicatur in quid. At Differentia habet vnum, scilicet est de natura rei, non tamen habet modum prædicandi: propterea nõ prædicatur in quid, sed dicitur in quale quid, quid; quia est de substantia re quale, quia est ad modum Accidentis: & Accidens neutrũ habet, propterea simpliciter in quale prædicatur: vnde fit, vt constituatur prædicatio in quid, & in quale quid, & in quale.

Ad 1. His suppositis, Resp. ad primum Differentia prędicatur in quid secundum rem, sed non secundum modum: sicut Genus, quod absolutè in quid prædicatur. Nec Arist. dicit oppositum, sed asserit prædicari in quid: sed differt à Genere, quia se habet vt qualitas, in quo manifestat prædicari in quale quid.

Ad 2. Ad secundum Resp. quando dicitur quale quid est coruus? illud, quid, non petit naturam, sed idem est, ac si dicatur, quale ens est coruus?

Ad 3. Ad tertium Resp. admittendo aliquod Proprium de pluribus Speciebus prædicari, sed id non habetur vt Proprium; & Porphyrius hoc intendit, quòd prædicatio, quæ necessariò, & semper cõstituit Genus, est de pluribus Speciebus prędicari: at prædi

at prædicatio necessaria Proprio est de vna Specie: reliquum est per accidens, secundariò, quia illa sua Species, de qua prædicabatur, erat subalterna. Dici etiam potest, cōcedendo illationem, aliqua, inquam, Propria esse generica, quæ de Genere immediatè prædicantur: aliqua esse Propria specifica, quæ de Specie vltima prædicātur, differre autem à Genere & Specie, quia non in quid, sed in quale prædicantur.

Idem Resp. ad quintum de prædicatione de indiuiduis: hęc enim prædicatio, est primò & immediatè & per se Speciei, non autem Generis, nisi secundariò & mediatè. *Ad 5.*

Ad quartum Resp. Porphyrium existimasse, nullam esse particularem & propriam Speciei Differentiam, sed omnes esse communes, & rationale non solùm homini, sed Angelis conuenire, Sed de hoc latiùs dicemus capite de Differentia. *Ad 4.*

DE INDIVIDVO.

QVÆST. I. *Vtrum Indiuiduum prædicetur.*

Circa vltimam difficultatem, an scilicet indiuiduum prædicetur, sunt tres opiniones. Prima est S. Th. 7. Meta. c. 3. qui loquens de Indiuiduo substantiæ, inquit, posse dupliciter prædicari: vno modo de alio, vt homo est Petrus, animal est Cæsar; & talis est prædicatio per accidēs, & indirecta: altero modo potest de se prędicari, scilicet Petrus est Petrus, & talis est prædicatio per se, & hoc videtur asserere quoq; Boët. Nihil, inquit, verius, quam idem de se ipso prædicari. Imò videtur Aristo: el. sententia. 2. Periherm. c. vltimo. Bonum, inquit, per se est bonum: vbi approbat prædicationem identicam, qua idem de se ipso prædicatur, & 5 Metaph. c. 18. homo per se est homo. Eiusdem sententiæ est Porphyrius qui Indiuiduum de vno prædicari affirmat, scilicet de se ipso. *1. Opi.*

Secunda opinio est Auer. cap. de specie, qui interpretans Porphyrij definitionem illam, Indiuiduum de vno prædicatur, dicit, duplex esse Indiuiduum: substantiæ, vt Petrus: accidentis, vt hoc album Indiuiduum accidentis de vno prædicatur, at substantiæ Indiuiduum, de nullo: & proptereà non bene Porphyrius definiuit, quia soli Indiuiduo Accidentis illa definitio competit. Meliùs Arist. dicit. 1. Periher. c. 5. Singulare est quod non de multis prædicatur. Ista sententia videtur Arist. cap. de substantia. & 7. Meta. ca. 3. Prima substantia, inquit, id est, Indiuiduum substātiæ, de nullo prædicatur: non enim Auerro. vult prædicationē esse eiusdem de se ipsa. 1. Priorum, in digressione de quarta figura, quæ est Galeni, inquit, *2. opin.*

inquit, Si daretur quarta figura, idem de se ipso prædicaretur, quod est in fine abominationis, & 10. Meta. com. 8. & 4. Meta. com. 3 dicit illam esse nugatoriam, neque habere subiectum, neque prædicatum.

opin. Tertia opinio est Caietani, ca de Specie, vbi distinguit duplicem prædicationem: naturalem, & artificialem. Naturalis est, quæ est vera, tamen non est apta ad disputationem aliquam; & talis est illa, in qua idem de seipso prædicatur: Alia est artificialis, sicut sunt reliquæ, quarum vsus arti & scientiæ deseruit, & per hanc distinctionem conciliat opiniones.

1. conci. Pro huius determinatione est aduertendum, aliud esse necessarium ad veritatem prędicationis, aliud ad proprietatem. Vnde aliud est prædicatio vera, aliud propria: ad veritatem sufficit, quòd ita sit in re, sicut ipsa significat: ad proprietatem est necessarium quòd prædicatum sit forma, & subiectum materia: quod esse non potest in prædicatione eiusdem de se ipso.

Iuxta hoc sit prima conclusio. Prædicatio, qua indiuiduum substantiæ de alio prædicatur, vt iste veniens est Petrus, est per accidens: ista est Arist. 1. Priorum. c. 28.

2. Conclu. Secunda conclusio. Prædicatio, qua de se ipsõ aliquid prædicatur, est vera, sed impropria propter rationem prædictam. Hæc est Albet. tract. 3 cap. 4. & Auer. nec oppositum voluit Boëtius: dixit enim, nihil verius, non autem dixit; nihil proprius: imò nec S. Tho. qui dixit, illã esse per se, eo modo, quo etiam vocat Arist. per se, id est, non per aliam causam, si enim dicas quare homo est homo? dices, nulla causa, sed per se, & ita interpretatur Boëtius 2. Perihermenias.

3. Conc. Tertia conclusio est, quantùm existimo etiam vera contra Auer. nec: Indiuiduum Accidentis de vno propriè prædicatur, quamuis verè de illo prædicetur. Hæc ex sententia expressa Arist. c. 2. Antepredicam. Hoc album, inquit, est in subiecto, sed de nullo prædicatur. Ratio autem est, quia quando demonstratur Accidens indiuiduum, demonstratur ipsum subiectum: in quo est, quia ab eo indiuiduatur: vnde perinde est dicere: Petrus est hoc album, ac Petrus est ipse, habens albedinem.

QVAESTIO. II. *Quæ, & quot sunt prædicationem genera.*

QVia tamen de prædicatione loquuti sumus, & omnia ista ad prædicationem spectant, non erit inutile, quid

quid prędicatio,& quotuplex sit ostēdere. Est igitur prędicatio, affirmatio alicuius de aliquo: propositio enim negatiua, non propriè prędicatio,sed diuisio quædā dicitur.Hęc prędicatio duplex est,quędam propria,quędam impropria:propria est,cuius veritas pendet ex propria significatione, & propria acceptione terminorum,vt homo est albus:impropria,cuius veritas ex impropria acceptione terminorū pendet, vt homo est bulla,diuitiæ sunt fumus. Propria est triplex,ordinata, & inordinata contra ordinem,& inordinata præter ordinem.

Ordinata est,in qua subiicitur id,quod subiici debet,scilicet id,quod se habet, vt materia: prædicatur id, quod debet prædicari,scilicet quod habet modū formæ, quales sunt prędicationes inferiorum respectu superiorum prædicatorum,& Accidentium,de subiectis,& Differentiarum,de suis Speciebus.Hæc ordinata duplex est,essentialis,& accidētalis:essentialis est,in qua prędicatum vel est natura,vel de natura subiecti quæ duplex est,essentialis quidditatiua, essentialis sola: essentialis quidditatiua,qualis est prædicatio Generis, & definitionis,scilicet quando prædicatum est in quid: essentialis sola,quando prædicatum est in quale quid, qualis est prædicatio Differentiæ. Accidentalis,in qua prædicatum nō est de natura subiecti:quæ duplex est,propria,& communis. Accidentalis propria est,in qua prędicatum est proprium alicuius Speciei,vt homo est risibilis:cōmunis est,in qua prędicatur Accidens commune,vt homo est albus. Accidentalis cōmunis duplex,externa,& interna:interna,in qua prędicatur Accidens,quod inest subiecto, de quo prędicatur, vt homo est albus:externa in qua Accidēs non inest subiecto de quo prędicatur,vt homo videtur. Prętereà triplex est, prima, quę sumitur ab actibus animę,vt paries videtur,homo amatur: secunda, quę sumitur à secundis intentionibus, vt homo est Species,animal est Genus:tertia, quę sumitur ab aliquo alio extrinseco,siue loco,vt homo est Romanus,siue alia habitudine,Philosophus est Platonicus.

Inordinata prędicatio contra ordinem est,in qua id prędicatur,quod debet subiici,id subiicitur, quod debet prędicari, istæ sunt oppositę,seu conuertentes omnium ordinatarū,nec oportet nūc has rursus distinguere. Antiqui vocabāt ordinatam prędicationem,naturalem:inordinatam, nō naturalem: quam distinctionem ponit Auer.7.Meta.com 59.& 4.Physic. com.33.vbi soluit problema Logicum,scilicet,cur Arist. facit syllogismos ex terminis conuertibilibus in secunda figura ex

Vide Philopo. de hac prædica. 1. Poste. cō. 85 & 5. in Theo.

34. & tab. fol. 3. col. 8.

puris affirmatiuis, cùm possit per conuersionem eos facere in prima,& esset consequentia bona de forma? dicit id eum fecisse,ne daretur prędicatio non naturalis, scilicet in qua subiectum de Accidenti,vel definitio de passione prędicetur. Hanc dem distinctionē habet Themistius 1.Post.ca.38 Aliqui prędicationē naturalē vocant directā,non naturalem,indirectam.

Alia est prędicatio inordinata pręter ordinem: hæc est triplex,quędam identica,quædam disparata,quędam per Accidens.Identica,qua idem de seipso prędicatur. Disparata,qua disparatum de disparato,vt homo est leo : vel contrarium de contrario,vt album est nigrum Per Accidens est, in qua duo connotatiua inuicem prędicantur,quorum prædicatio in abstracto falsa est. Est enim obseruandum, quando cōnotatiua prædicātur, ad veritatem propositionum sufficere identitatē subiecti,vt album est dulce Veritas huius pendet ex eo,quòd albedo & dulcedo sint in aliquo vno subiecto Tales vocam⁹ per Accidens,dummodò illorum prędicatio in abstracto non valeat:aliter enim erit non per Accidens: vt album est coloratum non est per Accidēs,valet enim,albedo est color.Hęc est triplex. Prima,in qua connotatiuum vnius prædicamenti prædicatur de alio alterius prædicamēti, vt album est simile, musicus ædificat. Secunda,in qua connotat uum vnius prædicamenti prædicatur de connotatiuo eiusdem prędicamēti, vt album est dulce. Tertia, in qua vna Differentia, vel Proprium de alio, vt rationale est sensibile, risibile est flebile.

De Specie. Cap. II.

[1] SPecies autē dicitur quidem & de vniuscuiusq; forma:secundū quam dictum est. Prima quidē Species digna est imperio. Dicitur autem Species & ea quæ est sub assignato Genere secundum quā solemus dicere hominē quidem Speciem animalis,cùm sit Genus animal, album autem coloris Speciem, triangulum verò figuræ Speciem. Quòd si etiam Genus assignantes Speciei meminimus , dicentes quòd de pluribus & differentibus Specie,in eo quod quid est,prædicatur: & Speciē dicim⁹ id,quod sub assignato Genere est:nosse oportet,quòd quoniā & Genus alicuius est Genus,& Species alicuius est Species,idcircò necesse est in vtrorumque rationibus

vtrisque

vtrisque vti. Assignant ergo & sic Speciem. Species est quæ ponitur sub genere,& de qua gen⁹,in eo quod quid est, prædicatur. Amplius autem sic quoque, species est, quæ de pluribus & differẽtibus numero,in eo quod quid est prædicatur. Sed hæc quidem assignatio specialissimæ est, & quæ solùm species est, non autem & genus: aliæ verò erunt etiam non specialissimarum.

Planum autem erit quod dicitur hoc modo. In vnoquoque Prædicamento sunt quædam generalissima, & rursus alia specialissima: & inter generalissima & specialissima sunt alia quæ genera & species dicuntur eadem. Est autem generalissimum quidem, supra quod nullum aliud sit superueniens genus. Specialissimum autem est, post quod non est alia inferior species. Inter generalissimum autem & specialissimum alia sunt, quæ genera & species sunt eadem, ad aliud tamen & ad aliud sumpta. Fiat autem in vno quidem Prædicamento manifestum quod dicitur. Substantia est quidem & ipsa genus: sub hac autem est corpus: & sub corpore animatum corpus: sub quo animal: sub animali vero rationale animal: sub quo homo: sub homine vero Socrates & Plato, & qui sunt particulares homines. Sed horum substantia quidem generalissimum est, & genus solùm: homo verò specialissimum & solum species. Corpus autem species quidem est substantiæ, genus verò animati corporis, sed & animatum corpus species quidem est corporis, genus verò animalis: rursus animal species quidem est corporis animati, genus verò rationalis animalis: sed rationale animal species quidem est animalis, genus autem hominis: homo verò species quidem est rationalis animalis, non autem genus particularium hominum, sed solum species: & omne, quod ante indiuidua propinquè prædicatur, species erit solùm, non etiam genus. 2

Generum ac Specierum in Prędicamento substantiæ ord[illegible]

Genus	*Substantia*	*generalissimum*
Species	*Corpus*	*& Genus*
Species	*Animatum corpus*	*& Genus*
Species	*Animal*	*& Genus*
Species	*Rationale animal*	*& Genus*
Species	*Homo*	*specialissima*
Particulares	*Socrates & Plato*	*homines.*

Quemadmodũ igitur substantia cùm suprema sit, eò quòd nihil supra eam sit, genus est generalissimum, sic etiã homo cũ sit species, postquam non est alia species, neque aliquid eorũ quæ possunt diuidi in species, sed solum Indiuidua (Indiuiduũ enim est Socrates, & Plato, & hoc albũ) species erit solùm & vltima species, & (vt dictum est) specialissima: quæ verò sunt in medio, eorum quidem, quæ ante ipsa sunt, erunt species: eorum autem, quæ post ipsa sunt, genera. Quare hæc quidẽ duas habẽt habitudines, eam, quæ est ad ea, quæ antecedunt, secundum quam species ipsorum esse dicuntur, & eam quæ est ad posteriora, secundum quam genera ipsorum esse dicũtur. Extrema verò vnam habent habitudinem. Nã & generalissimũ ad ea quidem quæ posteriora sunt habet habitudinẽ, cùm sit genus omniũ id, quod est supremũ: eam verò, quæ est ad superiora nõ habet, cùm sit supremum & primũ principium, & (vt diximus) supra quod non est aliud superueniens genus. Specialissimum autẽ vnam habet & ipsam habitudinem, hãc quidem quæ est ad superiora, quorum est species: eam verò, quæ est ad posteriora, non diuersam habet habitudinem, sed eãdem & species Indiuiduorum dicitur: sed species quidem dicitur Indiuiduorum velut ea continens: species autem superiorum, velut quæ ab eis continetur.

3 *Determinant igitur generalissimum genus ita, quod cùm genus sit, non est species: & rursus, supra quod non est aliud superueniẽs genus. Specialissimã verò speciem sic, quæ cùm sit species, non est genus: & quam, cùm sit*

species, in species diuidere non possumus: adhuc autẽ, & quæ de pluribus & differẽtibus numero in eo quod quid est prædicatur. Ea verò, quæ in medio sunt extremorũ, subalterna vocant genera & species, & vnumquodque ipsorum speciem esse, & genus ponunt, ad aliud tamen & aliud sumptum: ea enim quæ sunt ante specialissima vsque ad generalissimum ascendentia, & genera dicũtur, & species: vt Agamemnon, Atrides, & Pelopides, & Tantalides, & vltimum Iouis. Sed in familiis quidẽ plerunque ad vnũ reducuntur principiũ: verbi gratia, ad Iouem: in generibus verò & speciebus non sic se habet. Neque est commune vnum genus omnium ens: nec omnia eiusdem generis sunt secundum vnum supremũ genus, quemadmodum dicit Aristoteles: sed posita sint (quemadmodum in Prædicamentis dictum est) prima decem genera, quasi prima decẽ principia. Et si omnia quis entia vocet, æquiuoce, inquit, nuncupabit, sed non vniuocè. Si enim vnum esset commune omnium genus ens: vniuocè omnia entia dicerentur. Cùm verò decem sint prima, communio secundum nomen est solùm, non tamen secundum rationem, quæ secundum nomen est.

Decem igitur generalissima quidem sunt: specialissima verò in numero quidem quodam sunt, non tamen infinito. Indiuidua autem, quæ sunt post specialissima, infinita sunt. Quapropter vsque ad specialissima à generalissimis descendentes, iubebat Plato quiescere: descendere autem per media diuidendo specificis differẽtiis: infinita verò, inquit, relinquenda sunt, neque enim eorum scientiam posse fieri.

Descendentibus igitur ad specialissima, necesse est diuidentes per multitudinem ire: ascendentibus verò ad generalissima necesse est colligere multitudinem in vnũ: collectiuum enim multorum in vnam naturam species est, & etiam magis id, quod genus est: particularia verò

& singularia è contrario semper in multitudinem diuidunt id, quod vnum est, participatione enim speciei plures homines, sunt vnus homo. In particularibus autem & singularibus vnus & communis plures: diuisiuum enim semper est, quod singulare est: collectiuum autem & adunatiuum, quod commune est.

Assignato autem Genere & specie, quid sit vtrumq; eorum, & Genere quidem vno existente, speciebus verò pluribus (semper enim in plures species diuisio Generis est) Genus quidem semper de specie prædicatur, & omnia superiora de inferioribus: species autē neque de proximo sibi Genere, neque de superioribus: neque enim cōuertitur. Oportet enim aut æqua de æquis prædicari, vt hinnibile de æquo: aut minora de minoribus, vt animal de homine: maiora verò de maioribus minimè: neque enim dices animal esse hominem, quemadmodum hominem dices esse animal. De quibus autē species prædicatur, de ijs necessariò & speciei Genus prædicabitur, & Generis Genus vsque ad generalissimum: si enim verum est dicere Socratem hominem, hominem autem animal, animal autem substantiam: verum est & Socratem animal dicere: atque substantiam, semper enim cum superiora de inferioribus prædicentur, species quidem de Indiuiduis prædicabitur, Genus autem & de specie, & de Indiuiduo: generalissimum verò de Genere vel Generibus, si plura sint media & subalterna & de specie, & de Indiuiduo. Dicitur enim generalissimum quidem de omnibus sub se positis Generibus, & speciebus, & Indiuiduis: Genus autem, quod ante specialissimum est, de omnibus specialiis simis & indiuiduis, solùm autem species de omnibus Indiuiduis, Indiuiduū autem de vno solo particulari.

7 *Indiuiduum autē dicitur Socrates, & hoc album, & hic veniens Sophronisci filius, si solus sit ei Socrates filius.*

lius. Indiuidua autem dicuntur huiusmodi, quoniam ex proprietatibus consistit vnumquodque eorum, quarum collectio nunquam in alio eadem erit: Socratis enim proprietates nunquam in aliquo alio particularium erunt eaedem: ea vero, quae sunt hominis proprietates (dico autem eius, qui est communis) erunt eaedem in pluribus, magis autem & in omnibus particularibus hominibus, in eo quod homines sunt.

Continetur igitur Indiuiduum quidem sub specie, species autem sub Genere. Totum enim quoddam est genus, Indiuiduum autem pars; species vero & totum est, & pars, sed pars quidem alterius, totum autem non alterius, sed in alijs: in partibus enim totum est. De Genere igitur & specie, & quid generalissimum, & quid specialissimum, & quae Genera eadem & species sint, quae etiam Indiuidua, & quot modis Genus & species dicantur sufficienter dictum est.

Cur de Specie post Genus, & non prius de Differentia egerit.

Post genus tractat Porphyrius de Specie: qua in re nō absque ratione poterit quis dubitare, cùm Differētia sit prior Specie: est enim eius pars, & cū in procemio fuerit ante Speciem proposita, cur modo de Specie postposita Differētia tractauerit? Ammon. & Boëtius huius vnā assignāt causam: nempè quia genus, & Species relatiua sunt, & vnū relatiuum perfectè absque altero cognosci nequit. Auic. secundā huius dat causam, quia genus est magis intrinsecū Speciei, quàm Differentię propterea post genus sequitur Species. Species enim constat ex genere & Differētia: genere, vt materia: Differentia, vt forma: vt autem materia magis est intrinseca composito, cuius est pars, quàm forma, ita genus Speciei, quam Differentiæ est magis propinquum. Poterit etiam tertiò dici, quòd quamuis in esse præcedat Differentia, tamen in prædicandi modo prior est Species: prædicatūr enim in quid, at Differentia in quale, & ferè ad modum Accidentis.

8

Species autem dicitur, &c.

Quot modis sumitur Species

Hoc igitur caput in tres diuiditur partes. In prima tradit acceptiones Speciei & definitiones; in secunda constituit or-

dinem prædicatorũ: in tertia definit & diuidit Indiuiduum. Dupliciter igitur sumitur Species. Vno modo, pro forma & pulchritudine rei, quo pacto dicimus, præstantissima Species digna est imperio, scilicet homines pulchri & formosi sunt digni, vt aliis imperent. Secundo modo dicitur Species, quæ subiicitur Generi, quo pacto dicitur, homo est Species animalis, de qua in præsenti loquitur Porphyrius. Et quia poteramus ei obiicere, quare Speciẽ per Genus definit, cùm Genus per Speciem definierit? vitium enim est circulus in definitionibus, scilicet definiri vnum per alterum, & è contra: excusat se dicens id in his, quæ relata & ad aliud sunt, non esse inconueniens, imò vnum per aliud definire necessẽ est.

Huius Speciei tres assignat definitiones. Prima est Species est quæ ponitur sub Genere. Secunda; Species est, de quo Genus in eo quod quid prædicatur; quamuis has duas aliqui, inter quos est Auicenna, vnam esse velint: & admodùm probabile videtur, scilicet, Species est quæ ponitur sub Genere, de qua Genus in eo quod quid prædicatur; vt posterior pars sit prioris declaratio. Tertia, Species est, quæ prædicatur de pluribus differentibus numero in eo quod quid, vt homo prædicatur de Petro, & de Paulo, & aliis similibus. Statim hanc tertiam comparat duabus præcedentibus, & hic manifestat Porphyrius illas esse duas, dum pluraliter de eis loquitur: discrimen autem est, illæ duæ priores competunt omni Speciei, ista posterior soli speciei vltimæ, & specialissimæ.

Est enim duplex Species, quædam quæ solùm est Species & relata ad superiora, & relata ad inferiora: ad superiora, quia inferius dicitur Species superiorum: ad inferiora quidem, quia sunt solùm Indiuidua, & singularia de quibus prædicatur: vt homo, leo, equus: & hæc dicitur Species specialissima, seu atoma, seu Species subiicibilis & sic prædicabilis.

Altera Species est, quæ relata ad superiora est Species, ad inferiora verò est Genus, quia inferiora eius sunt plura Specie Differentia: vt animal respectu viuentis, seu substantiæ est Species, at respectu hominis & leonis est Genus: & hæc dicitur Species subalterna. Modo illæ definitiones priores conueniunt vtrique Speciei specialissimæ, & subalternæ: at tertia definitio solùm specialissimæ competit.

Dubia aliquot scitu digniora in primam partem capitis de Specie.

Nota 1. Circa hanc partem est primò notandum quod Species est nomen

nomen primæ intentionis,id eſt, ſignificans res ipſas ſecundum ſe:& eſt nomen ſecundæ intentionis, vt rem ſignificat, qua ratione prædicatur vel ſubiicitur. Si priori modo conſideretur,adhuc multiplex eſt: ſignificat enim apud Philoſophos ſimilitudinem rei,quæ in potentia cognoſcente recipitur,quo pacto loquuti ſumus ſuperiùs.Secundò,ſignificat formam rei ſubſtantialem,quæ eſt altera pars cōpoſiti:compoſitum enim conſtat ex materia,& forma,cuius vſus eſt frequens apud Ariſtotelem, qui formam rei vocat Speciē. Tertiò, ſumitur pro pulchritudine corporis, quæ quoddam Accidens eſt.Porphyrius duas priores prætermiſit, quia obſcuræ erant, tertium explicuit, quia facilis eſt & ſimilitudinem aliquam cum ſpecie Logica habet: vt enim rei pulchritudo ex debita partium compoſitione fit,ita ſpecies ex Generis & Differentiæ recta vnione & coniunctione:quæ Species dicitur Logica,& ſecunda intentio.

Species vt nomen 1.& 2. intentionis.

Eſt prætereà notandum circa literam, aliquos textus habere, (Species Priami digna eſt Imperio) & ita legit Albertus,& Auerroes:at Græcè habetur, prima ſeu præſtans Species digna eſt Imperio: quaſi pulchritudo corporis, animi virtutem arguat:vt dicit Ariſt.1. Rheto.lineamenta corporis virtutis animi ſigna ſunt.

Nota 2.

Circa exemplum Porphyrij, quo triangulum aſſignat tanquam Speciem,& figuram vt Genus,aliqui id eſſe falſum exiſtimant, credentes figuram non eſſe Genus ad triangulum, quadrangulum & alias, quia per prius dicitur de vna,quàm de altera,& quia ex triangulo reliquæ componuntur.Ammonius hîc Porphyrium defendit:nos hoc prætermittimus,quia in ſecundo de anima, vbi maior hoc examinandi offeretur occaſio,differemus:interim id ſaltem ſuppoſuiſſe ſatis eſt.

Eſt tertiò notādum Circulus in aliqua definitione, vel demonſtratione fit, quando per id, quod definitum eſt, definimus aliquid eorum, quæ in definitione ſunt:vel per id quod probatum eſt,probamus iterum ea, quæ ad illius probationem aſſumpſimus:quod quidem vitium eſt, vt docet Ariſt.1. Poſte c.3.quia ſequitur aliquid eſſe notius ſe ipſo. Nā ſi hoc, verbi gratia, A.definitur per B.ſeu probatur per B.notius eſt B.quia definitio eſt notior & antecedens;ſimiliter notius eſt, quā conſequens.Iterū ſi B.definitur per A.ſeu probatur per A. ſequitur quod A.eſt notius,quàm B.ergo A.eſt notius ſe ipſo, quia eſt notius eo,quod ipſo eſt notius At quāuis hoc non liceat in aliis, in relatiuis licet vnū per alterū definire:quia iſte

Nota.3. Qua ratione in definitionibus & demōſtrationibus fiat circulus.

defectus non committitur in his: relatiua enim sunt æquè ignota per se sola: singula tamen ad alterum relatiuum comparata, sunt & fiunt notiora seipsis, non ad aliud relatis, & innotescunt cum aliis sumptis: notius enim est relatiuum, pater, simul cum suo relatiuo sumptum, quàm ipsum per se: hoc autem non est inconueniens.

Nota 4. Est quartò notandum, esse dubium circa definitionem primam: Species est quæ ponitur sub Genere: videtur enim aliis competere, quàm Speciei: nam Indiuiduum ponitur sub Genere: aliqui subintelligunt vniuersale, alij prædicabile, asseruntque hoc debere intelligi de prædicatione immediatæ. Albertus & Caietanus hoc videntes non esse cautũ, quia Indiuiduum Generis immediatè ponitur sub Genere, scilicet hoc animal est animal, nescio quid imaginantur, scilicet quòd Species est sub Genere, quantum ad ordinem positionis, & participationis, & totalis principiationis: quod est dicere, Species est inferior per se Genere ordine naturali, & prędicandi, & iste est ordo positionis & est inferior ordine participationis, quia Species in sua substantia participat Genus, Genus verò non Speciem: & Genus continet totam substantiam Speciei: nam species constat ex Genere & Differentia: at Differentia in potentia continetur sub Genere: & hoc est dicere Genus esse totale principium Speciei, & Speciem habere ordinem ad genus totalis principiationis quòd non fit in Indiuiduo: quia indiuiduatio est in materia & Accidentibus, non autem procedit à genere sicut Differentia: & sic volunt isti doctores, illud (Sub) in definitione scilicet, Species est quę sub genere ponitur, habere hos tres ordines: hæc optimè dicta sunt ab Alberto tra. 4 ca. 1. Sed profectò nescio an præter rem: cùm sensus sit alia ex parte clarissimus, & minùs expositus cauillo scilicet, Species est quæ ponitur sub genere, tali positione secundum qualem genus est genus: & hoc nulli præter Speciem competit.

Nec similiter est curandum, cur Porphy. dixit sub assignato genere: volunt enim quòd (sub assignato) id est, certo & determinato: quia vna Species ad vnum pertinet genus: patet enim ibi significare illud verbum sub assignato genere, id est definito & descripto paulò antè: & hoc ipse declarat consequenter dicens genus assignantes, id est definientes, seu describentes.

Secunda pars Capitis de Specie.

Planum autem erit quod dicitur hoc modo, &c.

Hæc

Hæc eſt capitis ſecunda pars, qua Porphyrius manifeſtat hoc, quòd dixerat de duplici Specie, & comparatione, & ad ſuperiora & ad inferiora, deſcribitque totum prædicamentum, quo iſta continentur.

Hæc autem pars in tres alias diuidi poteſt. In prima, ea quæ in quoque prædicamento cõſtituuntur, explicat, & differentiam aſſignat, & eorum ſimilitudinem. In ſecunda, ſingula eorum definit, & exemplo quodam manifeſtat, oſtendens in quo ſimilitudo, & diſſimilitudo exempli conſiſtat. In tertia eorum numerum, & modum ea conſtituendi, & inter ſe prædicandi ordinem enarrat.

Circa primum eſt notandum, quòd prædicamẽtum, vt in præſenti ſumitur, eſt quædam multorum Generum & Specierum ordinatio ſub vnico ſupremo contentorum. vt patet in exemplo, quod Porphyrius proponit de ſubſtantia: eſt enim quoddam commune, ſubſtantia ſcilicet ſub qua eſt corpus, ſub corpore eſt corpus animalium, ſub corpore animato eſt animal, ſub animali animal rationale, ſub animali rationali homo.

Not. 1. Quid ſit Prædicamentum.

In quo exemplo duo ſunt conſideranda, alterum quòd hîc defectu nominum ponuntur vocabula compoſita, tamen illa conſideranda ſunt, tanquam ſimplicia, quorum loco ponuntur. alterum eſt, quod Porphyrius in iſta ordinatione ponit animal rationale tanquam genus hominis, quia ipſe exiſtimabat cælos & Angelos eſſe animalia rationalia, ſed iſta ſententia eſt error, nec eam recipit Chriſtiana religio, Imò nec ſchola Peripatetica: ſed animal rationale eſt ſolus homo: propterea iſtud genus eſt prætermittendum.

Nota 2.

Eſt etiam aduertendum tertiò, potuiſſe iſtam coordinationem in prædicatis Accidentis conſtitui: quia vero notior eſt in ſubſtantiis, & prima, propterea in ſubſtantia ſit exemplum.

Nota 3.

Enarrat Porphyrius ea, quæ in hoc Prædicamento ſunt. Sunt autẽ tria. Primũ eſt generaliſſimũ quoddam vnum genus omnia alia cõplectens: eſt etiã Species vltima, & ſunt intermedia: verbi gratia, genus ſupremum ſubſtantia: Species vltima homo: genera intermedia, animal, corpus, & reliqua. Hæc autem ſic ſe habent. Genus ſupremum non habet aliud genus ſupra ſe: propterea ſemper eſt genus: Species vltima non habet Speciẽ ſub ſe, propterea ſemper eſt Species: at intermedia vtrunq; habent: & ſupra ſe genus, & ſub ſe Species: propterea habent duas habitudines, quia reſpectu ſuperiorum

rum sunt Species,respectu inferiorum Genera: at Genus supremum vnicam habet habitudinẽ sicut Species vltima. Vocat autem habitudinem relationem mutantem denominationem:vnde Species vltima duas habet relationes;& ad superius, & inferius : sed vnica est habitudo, quia secundum vtranque dicitur Species. Hæc est prima pars huius secundæ partis.

Determinant igitur generalißimum Genus ita,&c.

3 Hac,secunda parte describit Porphyrius horum singula: generalissima autem duas ponit descriptiones.Prima est,generalissimum est, quod, cùm sit Genus, non est Species. Secunda,generalissimum est Genus, supra quod non est aliud Genus.

Speciei autem ponit tres descriptiones.Prima est,Species specialissima est,quæ,cùm sit Species, nõ est Genus. Secunda,cùm sit species,non diuiditur in Species. Tertia, Species est,quæ prædicatur de pluribus differentibus numero, in eo quod quid.Speciei verò subalternæ est descriptio, quæ, cùm sit Genus,est Species,& cùm sit Species, est Genus respectu diuersorum.

Hanc prædicatorum seriem exemplo familiari naturalis generationis manifestat:in generationibus enim datur vnũ vltimum,vt,verbi gratia,Agamemnon,ante quem est pater, scilicet Atrides:ante hunc Pelops,ante hunc Tantalus: ante hunc verò Iuppiter:sed discrimen est,nam plerunque ista ad vnum referuntur:at ista Genera prima & Prædicamẽta sunt plura:sunt enim decem suprema Genera, quæ ad vnum Genus reduci nequeunt:nam si ad vnum reducerẽtur, hoc esset ens,quod non potest esse Genus:quia Genus, vt constat esse debet vniuocum:at ens secundum Arist.4.Meta.c.2.est analogum,quod hic Porphyrius vocat æquiuocum.

Circa quod est considerandum, ista Genera dici generalissima superlatiuo gradu negatiuè sumpto vt substantia est Genus generalissimum, non quod sit communior omnibus, sed quod nihil illa sit communius : eadem ratione singula aliorum generalissima,& suprema dicuntur.

Decem igitur generalißima sunt,&c.

4 Hîc numerum eorum,quæ in Prædicamẽto collocantur, constituit tali conclusione. Genera suprema decem tantum sunt,specialissima verò plura sunt,sed nõ infinita : at Indiuidua infinita sunt.Hæc duo probat ex doctrina Platonis,quæ habetur in dialogo dicto, Sophista : Plato enim iubebat, vt

quando

quando ab aliquo generaliſſimo deſcenderemus ad inferiora ſiſteremus in Speciebus, non vltrà procedentes: quia vltra Speciem ſola ſunt Indiuidua: hæc autē ſunt infinita, propterea ad artem, & ſcientiam non ſpectant: ars enim & ſcientia certis limitibus continentur.

Nota. *Infinitum quot modis capiatur.*

Hîc nota, infinitum bifariam ſumi: vno modo in actu, quo pacto ſi modo realiter infiniti ſimul homines exiſterent, diceretur numerus infinitus in actu: altero modo eſt infinitum in potentia: & hoc in numeris apparet, quorum argumentum nunquam ceſſet, ſed multis datis, adhuc plura dantur: quo pacto ſi Mundus eſſet duraturus in æternum, cum hominum perpetua propagatione, vt exiſtimauit Porphyrius, darentur infiniti homines non quidem actu, ſed potentia: quia nunquam ceſſarent alij, & alij continue naſci & eſſe. De hoc infinitio eſt intelligendus Porphyrius, quando aſſerit Indiuidua eſſe infinita non quidem actu, ſed potentia. At Species vtroque modo finitæ ſunt, & actu, & potentia: quia ſemper ſunt eædem ſpecies, licèt non eadem Indiuidua.

Deſcendentibus igitur ad ſpecialiſſima neceſſe eſt, &c.

5 *Obiect.* *Solutio.*

Hic Prophyrius, quantùm exiſtimo, reſpondet obiectioni, quam quis poteſt obiicere: ſi enim generaliſſima decē ſunt, quare Species tot ſunt, & Indiuidua infinita? Reſpondet vniuerſalia in ſe multa inferiora includere: ita, vt ſub vna Specie ſingularia innumera, ſub vno Genere Species multæ, & ſub Genere ſuperiori multa inferiora comprehendantur: vniuerſale enim eſt collectiuum, & quò magis vniuerſale, magis eſt collectiuum: & particularia ſunt plura, & quò magis particularia, plura ſunt: & propterea ſuperiora Genera per Differentias varias in varias Species multiplicantur.

Nota. *Quot modis aliquid dicatur magis collectiuè.*

Hîc notandum eſt dupliciter aliquid poſſe dici magis collectiuum, vt notat Caietanus, priori modo id quod eſt magis vnum, quod dicitur magis collectiuum intenſiuè: altero modo id quod plura comprehēdit, & ſic dicitur magis collectium extenſiuè. Iuxta hoc intellige minùs vniuerſale eſſe magis collectiuum intenſiuè, quia magis ſunt vnum quæ in minùs vniuerſali conueniunt, quàm quæ ſolum in magis vniuerſali: at magis vniuerſale eſt magis collectiuum extenſiuè, quia ſub ſe plura continet, & ſic loquitur Porphyrius.

Aſſignato autem Genere & ſpecie.

6

Ordinem prædicandi horum, quæ in prædicamento conſtituuntur, hîc explicat, & his, quæ claré & rectè dicit, iſta

concluſio

conclusio potest colligi: scilicet superiora de inferioribus, & de his, de quibus dicuntur inferiora, prædicantur, & æqualia de æqualibus: vnde Genus de Speciebus & Indiuiduis prædicatur: & Genus superius de inferioribus Generibus, & horum Speciebus, & earum Indiuiduis: & tandem generalissimũ de omnibus inferioribus, non tamen è contra inferiora de superioribus prædicantur: hæc intellige de prædicatione ordinata & directa.

Indiuiduum autem dicitur Socrate, &c. Pars tertia.

Hæc est tertia huius capitis pars, in qua quid Indiuiduum sit, & quotuplex, & quale Indiuiduũ dicatur, tractat. Est igitur Indiuiduum, quod de vno prædicatur, vt diximus superiùs: triplex esse Indiuiduum exemplo manifestat: est Indiuiduum substantiæ determinatum, vt, Petrus, Ioãnes: & est Indiuiduum suppositione, vt filius Petri, si vnicum habeat filium: est etiam Indiuiduum Accidentis, vt hoc album, & sub hoc potest esse Indiuiduum ex demonstratione, scilicet iste homo, hoc animal.

Dicitur autem Indiuiduum, eò quòd collectio proprietatum quæ in vno sunt, in altero esse non possit: & optimè dixit collectionem proprietatum, quia vnum Accidens vnius Indiuidui nihil prohibet esse in altero: vt quòd sit ex eisdẽ parentibus natus, vel eodem loco, vel eodẽ tempore: at omnes simul, quæ in vno sunt, in altero esse nequeũt, sicut proprietates Speciei, quæ omnibus sunt communibus.

7. Proprietates diuidui. Hæ autem proprietates Indiuiduorum ad septem plures minùs reduci possunt, sub quibus omnes continentur, quæ sunt hæ: Forma, Figura, Locus, Tempus, Sanguis, Patria, Propriumq́ue nomen: per formam intellige temperiem: per figuram vultum coloremq́ue corporis, & staturam, ac quantitatem: per sanguinem cognationem, parentes, & reliqua.

Hoc loco Auer. reprehendit Porphyrium, quia ista definitio Indiuidui soli Indiuiduo Accidẽtis videatur competere: & ita eius iudicio melius esset cum Arist. 1. Periherm. cap. 5. dicere, Indiuiduum est, quod non prædicatur de multis. Sed iam de hoc quid sentiẽdum esset, quódque Auerrois sententia non sit vsquequaque vera, latius diximus cap. de Genere.

Dubium. Est vnicum dubium: nã habetur 7. Met. c. 15. indiuidui vel singularis non esse definitionem, neque sciẽtiam: quomodo ergo hîc definitur? Ad hoc dico Indiuiduum posse dupliciter *Resp. Indiuidui duplex cõsideratio.* considerari: vno modo primo intentionaliter, scilicet pro ipsa re, quæ est singularis secundum se, scilicet pro Petro, aut Paulo: &

lo:& sic nullatenus potest definiri:Petrus enim nō definitur. Altero modo sumitur intentionaliter,scilicet pro re singulari, quatenus habet hanc proprietatem intellectus, quod de vno prædicetur, vel non possit in alia inferiora diuidi, & sic definiri potest,& in præsenti definitur à Porphyrio.

Constituetur igitur Indiuiduum sub Specie,&c.

Porphyrius ex his,quæ dixit, scilicet Genus de speciebus, & Speciem de Indiuiduis prædicari, infert Indiuiduum sub Specie,& Speciem sub Genere constitui: vnde Species & ad Genus refertur & ad Indiuidua, sed aliter ad vnum, aliter ad alterum:ad Genus enim vt pars ipsius, ad Indiuidua verò vt totum in ipsis:& ad explicandas has duas diuersas relationes, & respectus diuerso loquendi modo est vsus, scilicet Species est alterius,scilicet Generis,quia est eius pars:& Species est in aliis,scilicet Indiuiduis,tanquam totum in partibus. Tandem epilogat Porphyrius ea quæ dicta sunt.

Est notandum totum esse triplex,vniuersale, definibile & integrale: Vniuersale est superius respectu inferiorũ, & inferiora dicuntur partes potentiales:totum definibile est definitum respectu partium definitionis:totum integrale est compositum respectu partium integrantium & quantitatis, vt manuum,pedum,capitis. *Totũ est triplex.*

Iuxta hoc intellige Speciem esse totum definibile respectu ipsius Generis,& Genus partem:nam ex Genere,& Differentia fit Species,at Species est pars potẽtialis Generis,& ipsum Genus est totum vniuersale:& ita loquitur Porphyrius, scilicet Genus est totum vniuersale,& Species est ipsius pars potentialis,Indiuiduorum verò est totum vniuersale. Hæc quãtum ad capitis interpretationem.

QVAEST. VNICA. *An definitiones Speciei, & reliqua de Specie à Porphyrio rectè tradita sint.*

Circa ea,quæ in capite hoc de Specie & eius definitionibus dicta sunt,præcipuæ aliquot difficultates erunt agitandæ.Et primò obiiciam nonnulla contra definitiones duas Speciei,deinde contra alia.

Sit ergo primum argum. Species,vt species est, est quodam vniuersale: sed illæ definitiones non sunt de Specie, vt vniuersale:ergo non rectę sunt Maior est nota.Minor probatur: quia vniuersale dicitur aliquid in ordine ad infeiora, sed Species relata ad Genus non sumitur nisi in ordine ad superius. *1. Arg.*

Secundò arguitur contra id,quod dicitur, vltimam definitionem *2*

tionem soli Speciei specialissimæ competere. Genus etiam prædicatur de pluribus differẽtibus numero in eo quod quid: ergo non soli speciei vltimæ competit illa definitio. Antecedens est notum: animal enim de Petro, & Paulo, & reliquis in eo quod quid prædicatur.

3 Tertiò, Illa definitio tertia non conuertitur cum Specie, ergo non est bona. Probatur antecedens. Sunt multę Species quæ de pluribus non prædicantur vt Sol, Phœnix, Mundus: ergo non omnibus definitio competit: similiter sunt multa quæ prędicantur de pluribus numero differẽtibus in eo quod quid, quæ tamen non sunt Species. Probatur. Punctus prædicatur de multis punctis, instans de multis instantibus, anima de multis animabus: hæc autem non sunt Species, quia sub nullo Genere sunt: punctus enim non est in Genere, nec alia cùm in Prædicamento non sint, sed reductiuè: ergo non sunt species: aliter enim Species esset quæ non est sub Generę contra aliam definitionem.

4 Quartò, Petrus & Paulus & similiter alia Indiuidua propriè non differunt numero: ergo Species non prædicatur de differentibus numero. Antecedens patet. Differre numero non potest, nisi quod est numerus, sed Petrus per se, & Paulus per se sunt vnum, quod non est numerus, sed numeri principium: ergo non differunt numero. Præterea quia sunt multæ Species quæ nulla ratione de numero differentibus dicuntur, quia numerus pertinet ad quantitatem, Indiuidua autem & Species multæ sunt extra quantitatem.

5 Quintò, Argumentor contra quædam alia, quæ in capite continentur. Genus est prius Specie, vt superiùs probauimus: ergo Genus & Species non sunt relata. Patet consequentia: quia relata simul sunt natura, vt docet Arist. in prædicamento ad aliquid.

6 Sextò contra id quod dicitur Genus inferius generalissimo, esse Genus subalternum. Esse sub alternum, est esse sub altero, sed Genus, vt subaltero est, nõ est Genus, sed Species: ergo est implicatio & repugnantia in adiecto, dicere Genus subalternum.

7 Septimò, Ista Genera vocantur media. Contrà, Medium participat naturam extremorum, vt color medius, scilicet rubedo, vt videtur, cõstat ex albedine & nigredine: at Genus non fit nec participat ex superiori & inferiori: ergo non est dicendum medium.

8 Octauò, Cõtra id quod dicitur, vniuersale esse collectiuũ,

Si ita

Si ita esset, ista nomina essent collectiua, homo, animal, corpus, & tandem omnis terminus comunis: sed hoc manifestè est falsum: ergo & antecedens illud est falsum, scilicet vniuersale est collectiuum.

Alia possunt proponi argumenta, contra ea quæ de Specie dicuntur: quæ quia minoris momenti sunt, & partim ex his, quę diximus in capite de Genere, nota, prætermittuntur: hęc autem, quæ proposuimus, eiusmodi sunt, quorum solutio, maximè Speciei naturam, & essentiam, perfectámque eius notitiam aperiat.

Circa primum ergo argumentum, Alpharabius & Auicenna in sua Logica, c. de Specie, mouent dubium, an Species, vt ad Genus refertur, sit vniuersale. Auicenna videtur dubitare, propter quod ab Alberto reprehenditur tractatu quarto, c. 2. asserit enim Albertus cum Alpharabio, Speciem, vt ad Genus refertur, non esse vniuersale: cuius ratio est fortis. Species, vt ad Genus refertur, est subiectum, nempe de qua Genus prædicatur: sed vniuersale, vt vniuersale, est prędicatum, est enim vniuersale vnum in multis, & de multis: ergo vt Species refertur ad Genus, non est vniuersale.

Ex hac doctrina infert Caietanus referri in præsenti. Cùm natura speciei, vt Species est, sit ad Genus, & Species, vt Species non sit vniuersale, de natura Speciei non est esse vniuersale, sed est proprietas & accidens, quod sequitur ipsam Speciem. Atque ita Porphyrius definiens Speciem in ordine ad Genus definit illam secundum naturam: in ordine verò ad Indiuidua definit per proprietatem: vnde secundum Albertum & Caietanum Speciei, vt ad Genus refertur, accidit esse vniuersale.

Sed pace tantorum virorum dicam. Ista sententia non mihi videtur recipienda, quia prius est esse vniuersale, quàm esse speciem: cùm vniuersale sit communius. Imò, vt anteà ostendimus, sit genus ad speciem, & alia Prædicabilia: ergo non accidit speciei. Et prætereà, quod me magis mouet, species est non solùm quod refertur ad genus, sed quod refertur immediatè ad genus: sed quod immediatè ad genus refertur, est vniuersale, cùm genus vt genus immediatè de singularibus non prædicetur, ergo species, vt ad genus refertur, est vniuersale, & de ratione tali est quòd sit vniuersale.

In specie tria sunt consideranda.

Proptereà dico, species habet tria, quòd sit vniuersale, quod sit species, & specialissima: quòd sit vniuersale, habet in ordine ad inferiora, quod sit species in ordine ad superio-

ra, ita tamen quòd nisi sit vniuersale, non sit species: quod verò sit specialissima respectu ad inferiora Indiuidua de quibus immediatè dicatur, atque ita species specialissima constituit secundum prædicabile, & est species verè: & vniuersale est eius genus. Quòd Albertus voluit dicere quòd illa species non dicitur vniuersale comparatione ad genus, sed inferiora, recipimus: si tamen velit dicere cum Caietano, quòd non est de natura speciei, quæ ad genus refertur, esse vniuersale, falsum est, vt probaui, quia quod immediatè ad genus refertur, est vniuersale: ex quo patet tertia definitio Porphyrij, quæ est de specie, vt species specialissima est.

Distinct. Dici etiam potest, vt arbitror, faciliùs, & clariùs, adhibita quadam distinctione, quæ omnem videtur euacuare difficultatem. Vniuersale vt vniuersale, sicut anteà ostensum fuit, dicit per se & intrinsecè esse in multis, & ex hac eius essentia, quia tale est, duas relationes, seu duas proprietates consequitur: quarum altera est esse prædicabile de multis: altera est esse subiicibile, secundum illa omnia multa, quæ in se continet, sicut è contra Indiuiduum habet duo, quæ ipsum, vt tale est consequuntur: alterum, quod de vno tantùm prædicatur: alterum, quod subiicitur vt vnum tantùm. Vnde fit, vt sicut aliud est prædicabile de multis, scilicet vniuersale, aliud prædicabile de vno, scilicet singulare & indiuiduum: ita subiicibile, alterum fit subiicibile vniuersale, alterum subiicibile, sed singulare.

Dicendum igitur speciem vt generi subiicitur esse subiicibile, sed tamen subiicibile vniuersale. Nam genus immediatè non de Indiuiduis, sed de speciebus vniuersalibus prædicatur: & ita ipsæ species vt tales, subiicibilia vniuersalia sunt: similiter vt respicit inferiora esse prædicabile vniuersale: sed si inferiora sint vniuersalia quoque, esse genus subalternum, si indiuidua tantùm, esse speciem specialissimam, prædicabile scilicet de iis tantùm: & ita tam secundum prædicationem, quàm secundum subiicibilitatem est vniuersale, scilicet prædicabile vniuersaliter, & subiicibile vniuersaliter: atque ita per omnes gradus, prædicabile genericum, & subiicibile genericum, & prædicabile specificum, & subiicibile specificum, & prædicabile, ac subiicibile medium, scilicet subalternum.

Imò verò si quis subtiliùs consideret, vniuersale ex se, & per se prius est: & abstrahit à prædicabili, & subiicibili, quatenus scilicet est in multis: siue prædicetur siue subiiciatur, siue

siue non, nec sub talibus rationibus concipiatur, sed secũdum intrinsecum, vt est in multis: & ita ex se & per se diuidi potest intrinsecè, per esse in multis, & in his scilicet aut in illis.

Quoddam itaque est genus generalissimum, si sit in omnibus quæ non conueniunt genere cum alijs, & est species si est solùm in his quæ differunt tãtùm numero: est etiam subalternum, & altius, & minùs altum quò est in pluribus vel paucioribus sub se contentis. Quamobrem nec per prædicabile, nec per subiicibile constituitur intrinsecè vniuersale genus, vel species, sed per esse in multis, in istis, aut illis. Nam prædicari & subiici posteà consequuntur. In quibus tota difficultas euacuata est.

Ad 1. Ad argumentum dicitur, quòd quamuis species à tali relatione ad genus non sit vniuersale, tamen taliter non posset referri nisi esset vniuersale: propterea dum ad genus definitur referri, esse vniuersale definitur.

Secundò respondetur, à tali relatione ad genus formaliter & intrinsecè non esse speciem, neque vniuersale, sicut nec à relatione prædicabilitatis, sed ab eo quod est esse in multis, verùm tanquã per duo propria, essentiam, illis duabus relationibus subiicibilitatis vniuersalis & prædicationis vniuersalis explicari, & meritò quia ad essentiam ambæ illæ pariter consequuntur.

Ad 2. Circa secundum Auicenna suæ Logicæ cap. 9. voluit propter hoc argumentum, addendum seu intelligendum particulam exclusiuam, tantùm: vt sit sensus: Species est quæ prędicatur tantùm de pluribus differentibus numero: at genus prædicatur de his, & de differentibus specie, quam sententiam recipit Caietanus. At quia posset fieri argumentum, genus prædicatur etiam tantùm de differentibus numero, quia prędicatur de Indiuiduis, quæ differunt numero, & de speciebus quæ etiam differunt numero: nam maior distinctio includit minorem, quæ enim differunt specie, differunt numero, licèt non è contrà.

Propterea alij dicunt differẽtibus solo numero: vnde duas exclusiuas addunt. Species est, quæ prædicatur tantùm de pluribus differentibus numero tantùm.

Sed melius est cum Alberto dicere tractatu 4. cap. 1. in fin. hic fieri sermonem de prædicatione immediata: quãdo enim genus de Indiuiduis prædicatur, est mediata prędicatio, quia priùs speciei, & per speciem Indiuiduis inest: at species immediatè ab Indiuiduis participatur. Nec est aliqua exclusio

addenda,quia denominatio abſoluta indicat præcipuum denominatum:per differentia verò numero , ſingularia ſimpliciter intelliguntur.

Ad 3. Ad tertium reſpondet Boët.explicans definitionem ſpeciei quæ ferè in fine capitis traditur:& ait,quòd dupliciter poteſt excuſari Porphyrius. Primò, quia multò plures ſunt ſpecies, quæ de numero multis Indiuiduis prædicãtur,quam de vno: Porphyrius autem definiuit quæ vt plurimum inuenitur. Secundò dicit, quòd intelligendus eſt Porphyrius de aptitudine & poteſtate non actu:illæ autem ſpecies quamuis actu de pluribus non prædicẽtur,poteſtate tamen prędicantur:& iſta eſt melior ſolutio.

Dubiũ. Sed dubitabis & meritò , an ſufficeret hoc ad genus quòd in potentia de pluribus ſpeciebus prædicetur? quod eſt dicere , ſi vnica eſſet actu ſpecies an eſſet genus per hoc quòd poteſtate de pluribus ſpeciebus prædicaretur? Ad hoc reſpondet Boët. loco allegato , & paulò ſuperiùs in eodem capite. Quod nullatenus , ſed neceſſariò , vt genus ſit , plures actu ſpecies requiruntur: quam ſententiam ex profeſſo ſuſtinet Albertus,tractatu 4 cap. 6. & videtur doctrina Ariſto. 4. Topic. cap. 3. Horum ratio eſt , Genus contrahitur ad ſpeciem per Differentiam : ſed Differentia non conſtituit niſi ſimul diſtinguens ab aliis : ergo genus non eſt in vna ſpecie, ſed pluribus.

Nota. Pro declaratione eſt notandum , quòd aliter ſe habet genus ad ſpeciem,aliter ſpecies ad Indiuidua : natura enim generis eſt natura imperfecta,& incompleta,quæ perficitur per formam,ſicut materia per formã perficitur,& ſicut cera, quæ quid informe eſt in genere artificiatorum,per formam autem perficit. Propterea,ſicut materia non per vnam formam perficitur quantum ad totam eius potentiam,ſed per multas,ita nec generis natura per vnam Differentiam ſolam habet perfici,ſed per plures : & ex hac parte natura generis non poteſt exiſtere perfecta in vnica ſpecie , & inde fit vt cum non ſit natura generis niſi ſit perfecta,hinc eſt,quòd plures poſtulat genus ſpecies. At ſpeciei natura in ſe eſt natura perfecta, nec ab Indiuidui accidentibus perficitur , ſed multiplicatur , in vno tamen perfecta manet, inde eſt,quod ſufficit. Indiuiduũ vnum,vt dicat manere ſpeciem,& ſufficit quòd poſſit de aliis prædicari:quod in genere non eſt,quia in vna ſpecie nõ exiſtit eius natura perfecta:& hęc doctrina eſt maximè conſideranda, Huius ſententiæ fuit idem Boët. in lib. de diuiſionib.

Genus cur plures formas poſtulat.

& D.

& D. Tho. dist. 19. q. 4. art. 2. lib 1. Senten.

Ad secundam partem huius argumenti respondet Caietanus & benè, quòd ad speciem duo sunt necessaria: & quòd prædicetur de pluribus numero differẽtibus in quid, & quòd sit natura perfecta, scilicet pertinens ad lineam rectam Prædicamenti, sub aliquo genere: & hoc secundum deest illis, puncto, animæ instanti, quia non sunt nisi partes naturæ perfectæ, cùm per se in Prædicamento non collocentur: dicuntur autem species imperfectæ quæ propriè non sunt prædicabiles prædicatione prædicamentali.

Ad 4. Ad quartum respondet Boët. quòd Indiuidua non dicuntur numero differre, quasi vnum Indiuiduum faciat distinctum numerum ab alio, sed quasi dum numerantur differant, scilicet quando numeramus singularia, vnum distinctum ab alio facimus, nec sub eadem vnitate collocamus. Ad aliam partem respondeo admittendo esse alias species pręter quantitatem, tamen harum Indiuidua numero differunt per ordinem ad quantitatem: nam distinctio numerica Accidentium sumitur penes diuersitatem subiectorum, in quibus est quantitas, vel habent ordinem ad quantitatem, hæc enim albedo differt ab illa penes subiectum.

Ad 5. Ad quintum facilis est solutio. Genus enim & species possunt dupliciter considerari: vno modo fundamentaliter secũdum naturas ipsas materialiter significatas: & sic natura generis est prior natura, quàm speciei natura: si verò altero modo considerentur formaliter, tunc sunt relata, nec vnum est altero prius, non enim dicitur genus, nisi sint species.

Ad 6. Ad sextum perinde est facilis solutio Genus enim non dicitur subalternum, quia sub altero ponitur, sed quasi alternatim se habeat, vt modò supponatur alteri, modò superponatur alteri, modò sit genus modò sit species.

Ad 7. Ad septimum respondeo, medium multis sumi modis: aliquando dicitur medium positiuè, scilicet quod æqualiter distat ab extremis, vt punctus est medium in circulo, siue in linea. Aliud est medium participatiuè, quod ex extremis conficitur, vt rubedo dicitur medius color inter albedinem & nigredinem. Aliud est medium metaphoricum, vel secundum rationem, quo pacto dicitur, Virtutem esse in medio. Aliud est medium in prædicatione, quale est in præsenti, scilicet id quod de alio, & de quo aliud prædicatur: vt animal dicitur medium inter viuens & hominem. Hoc autem medium, in multis differt à medio ex participatione: in medio ex partici-

Medium quibus modis capiatur. 1 2 3 4

patione extrema concurrunt per mistionē quandam accidentalem ad faciendum medium, vel per virtutem vtrinque ex parte cōmunicatam. Præterea, nulla est inter ea prædicatio, cum nec mediū de extremis, nec extrema de medio prędicētur. Præterea tertio, mediū est posterius extremis cùm sit eorum effectus: at in medio prędicationis, non cōcurrunt extrema, nō enim animal fit ex homine, & viuenti, sed viuēs est de essentia & substātia animalis, & animal de substātia hominis.

Præterea, extremum superius de medio, & medium de extremo inferiori prædicatur: & tertiò vnum extremum superius est & natura prius medio, sed medium est prius natura altero extremo, vt viuens est prius natura animali, sed animal prius est natura, quàm homo.

Ad 8. Circa octauum argumentum, nota, aliqua multa tripliciter possunt in vnum conuenire.

Quot modis multa in vnum conueniunt. Primò, in vnum aliquod extrinsecum, puta locum, finem, causam efficientē, vt plura grana congregari vno loco, & plures ciues vnica vrbe, & plures homines ad aliquid agendum: & nomina significantia ista plura, secundum talem vnitatem dicuntur simpliciter collectiua, vt ciuitas, vrbs, Senatus. Secundò, aliqua plura conueniunt in aliquod vnū intrinsecum, siue accidentale, siue substantiale, quod tamē non est in singulis per se perfectè, & totaliter: quo pacto plures partes domus cōueniunt sub vnica forma, & plures partes totius sub vna forma totius, quæ tamē in singulis per se nō est, vt Petrus, Ioānes, homo respectu animæ, & corporis: & tali nomina significantia plura sub ista vnitate non sunt dicēda collectiua.

Tertiò, aliqua plura conueniunt sub aliqua forma intrinseca, quæ tamen est in omnibus & singulis per se: & talia alia nomina dicuntur vniuersalia, vt Species, & Genera, & reliqua, quæ de singulis diuisim prædicantur, quia forma, quam significant, in singulis per se perfectè inuenitur: & de tali collectiuo hîc loquitur Porphyrius, quod constat longè diuersum ab eo, quod simpliciter vocatur collectiuum: hoc enim tertium non propriè collectiuum, sed vniuersale dicitur.

De Differentia. Caput III.

Differētia verò & communiter, & propriè, & propriissimè dicitur. Nā communiter quidē differe alterū ab altero dicitur, quod alteritate differt quocūque modo, vel à se ipso, vel ab alio. Differt enim Socrates à Pla

a Platone alteritate, & ipsi a se ipso, & puero existente & viro facto, & faciēte aliquid vel quiescēte: & semper in aliquo modo habendi se alteritatibus spectatur. Propriè autē differre alterū ab altero dicitur, quando inseparabili Accidēte alterū ab altero differt. Inseparabile vero Accidens est vt caesitas oculorū, aut nasi curuitas, aut cicatrix cùm ex vulnere occaluerit. Propriissimè autē differre alterum ab altero dicitur, quādo specifica Differētia differt: quēmadmodū homo ab equo specifica Differentia differt rationalis qualitate. Vniuersaliter ergo omnis Differentia addita alicui alterum facit.

2 Sed eaequidē, quae & communiter & propriè sunt, alteratum faciunt, quae propriissimè, aliud. Quę quidē igitur aliud faciūt specificae vocātur: illae vero, quae alteratum, simpliciter Differētię. Animali enim adueniēs rationalis Differentia, aliud fecit: eius autem quod est moueri, alteratū solùm à quiescēte fecit. Quare illa quidem aliud, haec verò alteratum solùm fecit: Secundum igitur aliud facientes Differentias, diuisiones Generum fiunt in species, & definitiones assignantur, quae sunt ex Genere & huiusmodi Differentijs: secundum autem eas, quae solùm alteratum faciunt, alteritates solùm consistunt, & aliquo modo se habentis permutationes.

3 A superioribus ergo rursus inchoanti, dicendū Differētiarum alias quidem esse separabiles, alias verò inseparabiles. Moueri enim & quiescere, & aegrum esse, & sanum esse, & quaecunque his proxima sunt separabilia sunt: at verò aquilinum esse vel simum, vel ratione, vel irrationale, inseparabilia sunt. Inseparabilium autem aliae quidem sunt per se, aliae verò per Accidens. Nam rationale per se inest homini, & mortale, & disciplinae esse susceptiuum: at verò aquilinum esse, vel simum per Accidens, & non per se. Illae igitur, quae per se sunt, in substantiae ratione accipiuntur, & faciunt aliud: illae ve-

rò, quæ secundum Accidens, nec in substantia ratione accipiuntur, nec faciunt aliud, sed alteratum. Quæ quidē igitur per se sunt, non suscipiūt magis & minus: quæ verò per Accidens (etsi inseparabiles sint) intentionem accipiunt & remissionem. Nā neque Genus aut magis & minus prædicatur de eo cuius fuerit Genus, neque Generis Differentiæ secundum quas diuiditur: ipsæ enim sunt, quæ vniuscuiusque rationē complent. Esse autem vnicuique vnum & idem, neque intentionem, neque remissionē suscipiēs est: aquilinum autē esse, vel simum, vel coloratū, aliquo modo & intenditur & remittitur. Cùm igitur tres species Differentiæ considerentur: & hæ quidem sint separabiles, illæ verò inseparabiles: & rursus inseparabilium hæ quidem sint per se, illæ verò per Accidens: rursus earum, quæ per se sunt, Differentiarū, aliæ quidem sunt, secundum quas diuidimus genera in species, aliæ verò, secundum quas ea, quæ diuisa sunt, specificantur: vt cùm per se Differentiæ omnes huiusmodi animalis sint, animatum & sensitiuum, rationale & irrationale, mortale & immortale: animati quidē & sensitiui Differētia constitutiua est substātiæ animalis (est enim animal substantia animata sensitiua) mortalis verò & immortalis Differentia, & rationalis & irrationalis diuisiuæ sunt animalis Differentiæ, per eas enim genera in species diuidimus. Sed eæ quidem, quæ diuisiuæ sunt Differentiæ generum completiuæ fiunt, & constitutiuæ specierum: diuiditur enim animal rationali & irrationalis Differentia, & rursus mortalis & immortalis Differētia: sed rationalis & immortalis Differentiæ cōstitutiuæ sunt hominis, rationalis verò & immortalis Dei, irrationalis autem & mortalis irrationalium animalium. Sic & supremæ substantię, cùm diuisiuæ sint animati & inanimati Differētiæ, & sensitiui & insensitiui, animata quidem & sensitiua, iuxta substantiam

stantiam

ſtantiam ſumptæ, animal perfecerunt: animata verò & inſenſitiua perfecerũt plantã. Quoniam ergo eadẽ aliquo modo quidem acceptæ fiunt conſtitutiuæ, aliquo modo autem diuiſiuæ, ſpecificæ omnes vocantur.

Ex his maximè opus eſt ad diuiſiones Generũ, & ad definitiones. ſed non his, quę ſecundum Accidens inſeparabiles ſunt, neque etiam magis iis quæ ſunt ſeparabiles.

Quas etiam determinantes dicunt: Differẽtia eſt, qua abundat ſpecies à genere. Homo enim plus habet, quàm animal rationale & mortale: animal enim nihil horum eſt. Nã vnde ſpecies haberent Differentias: Neque verò omnes oppoſitas habet, quoniã idem ſimul habebit oppoſita. Sed, quemadmodum cenſent, poteſtate quidẽ habet omnes eorũ, quæ ſub ſe ſunt, Differentias, actu verò nullã: ac ſi neque ex iis, quę nõ ſunt, aliquid fit: neque oppoſita circa idẽ erunt. Definiunt autem eam & hoc modo: Differẽtia eſt, quæ de pluribus & differentibus ſpecie in eo quod quale quid eſt, prædicatur. Rationale enim & mortale de homine prędicatũ in eo quod quale quid eſt, homo dicitur, ſed non in eo quod quid eſt. Quid eſt enim homo? nobis interrogatis, cõueniens dicere, animal: quale autem animal? inquiſitis, quod rationale & mortale eſt, conuenienter aſsignabimus. Rebus enim ex materia & forma conſtantibus, vel ſecundum proportionem ad materiã & formam, conſtitutionem habentibus: quemadmodum ſtatua ex materia quidẽ eſt ære, ex forma autem figura: ſic & homo cõmunis & ſpecialis ex materia quidẽ proportionaliter conſiſtit ex genere, ex forma autem Differentia: totũ autem hoc, animal rationale mortale, homo eſt, quẽadmodum illic ſtatua. Deſcribunt autem & hoc modo: Differẽtia eſt quod aptum natum eſt diuidere ea, quæ ſub eodẽ genere ſunt: Rationale enim & irrationale hominem & equum, quæ ſub eodem genere ſunt, quod eſt animal, diuidunt. Aſſignant autem &

rum sunt Species, respectu inferiorum Genera: at Genus supremum vnicam habet habitudinē sicut Species vltima. Vocat autem habitudinem relationem mutantem denominationem: vnde Species vltima duas habet relationes, & ad superius, & inferius: sed vnica est habitudo, quia secundum vtranque dicitur Species. Hæc est prima pars huius secundæ partis.

Determinant igitur generalißimum Genus ita, &c.

3 Hac, secunda parte describit Porphyrius horum singula: generalissima autem duas ponit descriptiones. Prima est, generalissimum est, quod, cùm sit Genus, non est Species. Secunda, generalissimum est Genus, supra quod non est aliud Genus.

Speciei autem ponit tres descriptiones. Prima est, Species specialissima est, quæ, cùm sit Species, nō est Genus. Secunda, cùm sit species, non diuiditur in Species. Tertia, Species est, quæ prædicatur de pluribus differentibus numero, in eo quod quid. Speciei verò subalternæ est descriptio, quæ, cùm sit Genus, est Species, & cùm sit Species, est Genus respectu diuersorum.

Hanc prædicatorum seriem exemplo familiari naturalis generationis manifestat: in generationibus enim datur vnū vltimum, vt, verbi gratia, Agamemnon, ante quem est pater, scilicet Atrides: ante hunc Pelops, ante hunc Tantalus: ante hunc verò Iuppiter: sed discrimen est, nam plerunque ista ad vnum referuntur: at ista Genera prima & Prædicamēta sunt plura: sunt enim decem suprema Genera, quæ ad vnum Genus reduci nequeunt: nam si ad vnum reducerētur, hoc esset ens, quod non potest esse Genus: quia Genus, vt constat esse debet vniuocum: at ens secundum Arist. 4. Meta. c. 2. est analogum, quod hic Porphyrius vocat æquiuocum.

Circa quod est considerandum, ista Genera dici generalissima superlatiuo gradu negatiuè sumpto vt substantia est Genus generalissimum, non quod sit communior omnibus, sed quod nihil illa sit communius: eadem ratione singula aliorum generalissima, & suprema dicuntur.

Decem igitur generalißima sunt, &c.

4 Hic numerum eorum, quæ in Prædicamēto collocantur, constituit tali conclusione. Genera suprema decem tantum sunt, specialissima verò plura sunt, sed nō infinita: at Indiuidua infinita sunt. Hæc duo probat ex doctrina Platonis, quæ habetur in dialogo dicto, Sophista: Plato enim iubebat, vt

quando

quando ab aliquo generalissimo descenderemus ad inferiora sisteremus in Speciebus, non vltrà procedentes: quia vltra Speciem sola sunt Indiuidua: hæc autē sunt infinita, propterea ad artem, & scientiam non spectant: ars enim & scientia certis limitibus continentur.

Hîc nota, infinitum bifariam sumi: vno modo in actu, quo pacto si modo realiter infiniti simul homines existerent, diceretur numerus infinitus in actu: altero modo est infinitum in potentia: & hoc in numeris apparet, quorum argumentum nunquam cesset, sed multis datis, adhuc plura dantur: quo pacto si Mundus esset duraturus in æternum, cum hominum perpetua propagatione, vt existimauit Porphyrius, darentur infiniti homines non quidem actu, sed potentia: quia nunquam cessarent alij, & alij continue nasci & esse. De hoc infinito est intelligendus Porphyrius, quando asserit Indiuidua esse infinita non quidem actu, sed potentia. At Species vtroque modo finitæ sunt, & actu, & potentia: quia semper sunt eædem species, licet non eadem Indiuidua.

Nota. Infinitum quot modis capiatur.

Descendentibus igitur ad specialissima necesse est, &c.

Hic Prophyrius, quantùm existimo, respondet obiectioni, quam quis potest obijcere: si enim generalissima decē sunt, quare Species tot sunt, & Indiuidua infinita? Respondet vniuersalia in se multa inferiora includere: ita, vt sub vna Specie singularia innumera, sub vno Genere Species multæ, & sub Genere superiori multa inferiora comprehendantur: vniuersale enim est collectiuum, & quò magis vniuersale, magis est collectiuum: & particularia sunt plura, & quò magis particularia, plura sunt: & propterea superiora Genera per Differentias varias in varias Species multiplicantur.

5 Obiect. Solutio.

Hîc notandum est dupliciter aliquid posse dici magis collectiuum, vt notat Caietanus, priori modo id quod est magis vnum, quod dicitur magis collectiuum intensiuè: altero modo id quod plura comprehēdit, & sic dicitur magis collectium extensiuè. Iuxta hoc intellige minùs vniuersale esse magis collectiuum intensiuè, quia magis sunt vnum quæ in minùs vniuersali conueniunt, quàm quæ solum in magis vniuersali: at magis vniuersale est magis collectiuum extensiuè, quia sub se plura continet, & sic loquitur Porphyrius.

Nota. Quot modis aliquid dicatur magis collectiuè.

Assignato autem Genere & specie.

Ordinem prædicandi horum, quæ in prædicamento constituuntur, hîc explicat, & his, quæ claré & rectè dicit, ista conclusio

6

conclusio potest colligi:scilicet superiora de inferioribus, & de his,de quibus dicuntur inferiora,prædicantur, & æqualia de æqualibus:vnde Genus de Speciebus & Indiuiduis prædicatur:& Genus superius de inferioribus Generibus,& horum Speciebus, & earum Indiuiduis:& tandem generalissimũ de omnibus inferioribus, non tamen è contra inferiora de superioribus prædicantur:hæc intellige de prædicatione ordinata & directa.

Indiuiduum autem dicitur Socrate,&c.Pars tertia.

Hæc est tertia huius capitis pars,in qua quid Indiuiduum sit,& quotuplex,& quale Indiuiduũ dicatur,tractat. Est igitur Indiuiduum,quod de vno prædicatur, vt diximus superiùs:triplex esse Indiuiduum exemplo manifestat:est Indiuiduum substantiæ determinatum,vt,Petrus,Ioãnes:& est Indiuiduum suppositione, vt filius Petri, si vnicum habeat filium:est etiam Indiuiduum Accidentis,vt hoc album, & sub hoc potest esse Indiuiduum ex demonstratione, scilicet iste homo,hoc animal.

Dicitur autem Indiuiduum,eò quòd collectio proprietatum quæ in vno sunt,in altero esse non possit:& optimè dixit collectionem proprietatum, quia vnum Accidens vnius Indiuidui nihil prohibet esse in altero : vt quòd sit ex eisdẽ parentibus natus, vel eodem loco,vel eodẽ tempore:at omnes simul,quæ in vno sunt,in altero esse nequeũt,sicut proprietates Speciei,quæ omnibus sunt communibus.

7.Proprie tates diuidui. Hæ autem proprietates Indiuiduorum ad septem plures minùs reduci possunt, sub quibus omnes continentur, quæ sunt hæ:Forma,Fugura,Locus,Tempus,Sanguis,Patria,Propriumq́ue nomen:per formam intellige temperiem:per figuram vultum coloremq́ue corporis, & staturam, ac quantitatem:per sanguinem cognationem,parentes, & reliqua.

Hoc loco Auer.reprehendit Porphyrium,quia ista definitio Indiuidui soli Indiuiduo Accidẽtis videatur competere: & ita eius iudicio melius esset cum Arist.1.Periherm. cap.5. dicere,Indiuiduum est, quod non prædicatur de multis. Sed iam de hoc quid sentiẽdum esset, quódque Auerrois sententia non sit vsquequaque vera,latiùs diximus cap. de Genere.

Dubium. Est vnicum dubium : nã habetur 7.Met c 15 indiuidui vel *Resp. Indiuidui duplex cõsideratio.* singularis non esse definitionem,neque scientiam : quomodo ergo hîc definitur? Ad hoc dico Indiuiduum posse dupliciter considerari:vno modo primo intentionaliter,scilicet pro ipsa re,quæ est singularis secundum se,scil.cet pro Petro,aut Paulo:&

lo:& sic nullatenus potest definiri:Petrus enim nō definitur. Altero modo secundo intentionaliter,scilicet pro re singulari, quatenus habet hanc proprietatem intellectus, quod de vno prædicetur, vel non possit in alia inferiora diuidi, & sic definiri potest,& in præsenti definitur à Porphyrio.

Continetur igitur Indiuiduum sub specie,&c.

Porphyrius ex his,quæ dixit, scilicet Genus de speciebus, & Speciem de Indiuiduis prædicari, infert Indiuiduum sub Specie,& Speciem sub Genere constitui : vnde Species & ad Genus refertur & ad Indiuidua, sed aliter ad vnum, aliter ad alterum:ad Genus enim vt pars ipsius, ad Indiuidua verò vt totum in ipsis:& ad explicandas has duas diuersas relationes, & respectus diuerso loquendi modo est vsus, scilicet Species est alterius,scilicet Generis,quia est eius pars:& Species est in aliis,scilicet Indiuiduis,tanquam totum in partibus. Tandem epilogat Porphyrius ea quæ dicta sunt.

Est notandum totum esse triplex,vniuersale, definibile & integrale : Vniuersale est superius respectu inferiorū, & inferiora dicuntur partes potentiales:totum definibile est definitum respectu partium definitionis:totum integrale est compositum respectu partium integrantium & quantitatis , vt manuum,pedum,capitis.

Totū est triplex.

Iuxta hoc intellige Speciem esse totum definibile respectu ipsius Generis,& Genus partem:nam ex Genere,& Differentia fit Species,at Species est pars potentialis Generis,& ipsum Genus est totum vniuersale:& ita loquitur Porphyrius, scilicet Genus est totum vniuersale,& Species est ipsius pars potentialis,Indiuiduorum verò est totum vniuersale.Hæc quātum ad capitis interpretationem

QVAEST. VNICA. *An definitiones speciei, & reliqua de Specie a Porphyrio rectè tradita sint.*

Circa ea,quæ in capite hoc de Specie & eius definitionibus dicta sunt,præcipuæ aliquot difficultates erunt agitandæ.Et primò obiiciam nonnulla contra definitiones duas Speciei,deinde contra alia.

Sit ergo primum argum. Species,vt species est, est quoddam vniuersale : sed illæ definitiones non sunt de Specie, vt vniuersale:ergo non rectę sunt Maior est nota.Minor probatur : quia vniuersale dicitur aliquid in ordine ad inferiora, sed Species relata ad Genus non sumitur nisi in ordine ad superius.

1. Arg.

Secundò arguitur contra id,quod dicitur, vltimam definitionem

2

tionem soli Speciei specialissimæ competere. Genus etiam prædicatur de pluribus differẽtibus numero in eo quod quid: ergo non soli speciei vltimæ competit illa definitio. Antecedens est notum: animal enim de Petro, & Paulo, & reliquis in eo quod quid prædicatur.

3 Tertiò, Illa definitio tertia non conuertitur cum Specie, ergo non est bona. Probatur antecedens. Sunt multę Species quæ de pluribus non prædicantur vt Sol, Phœnix, Mundus: ergo non omnibus definitio competit: similiter sunt multa quæ prędicantur de pluribus numero differẽtibus in eo quod quid, quæ tamen non sunt Species. Probatur. Punctus prædicatur de multis punctis, instans de multis instantibus, anima de multis animabus: hæc autem non sunt Species, quia sub nullo Genere sunt: punctus enim non est in Genere, nec alia cùm in Prædicamento non sint, sed reductiuè: ergo non sunt species: aliter enim Species esset quæ non est sub Genere contra aliam definitionem.

4 Quartò, Petrus & Paulus & similiter alia Indiuidua propriè non differunt numero: ergo Species non prædicatur de differentibus numero. Antecedens patet. Differre numero non potest, nisi quod est numerus, sed Petrus per se, & Paulus per se sunt vnum, quod non est numerus, sed numeri principium: ergo non differunt numero. Præterea quia sunt multæ Species quæ nulla ratione de numero differentibus dicuntur, quia numerus pertinet ad quantitatem, Indiuidua autem & Species multæ sunt extra quantitatem.

5 Quintò, Argumentor contra quædam alia, quæ in capite continentur. Genus est prius Specie, vt superiùs probauimus: ergo Genus & Species non sunt relata. Patet consequentia: quia relata simul sunt natura, vt docet Arist. in prædicamento ad aliquid.

6 Sextò contra id quod dicitur Genus inferius generalissimo, esse Genus subalternum. Esse sub alternum, est esse sub altero, sed Genus, vt subaltero est, nõ est Genus, sed Species: ergo est implicatio & repugnantia in adiecto, dicere Genus subalternum.

7 Septimò, Ista Genera vocantur media. Contrà, Medium participat naturam extremorum, vt color medius, scilicet rubedo, vt videtur, cõstat ex albedine & nigredine: at Genus non fit nec participat ex superiori & inferiori: ergo non est dicendum medium.

8 Octauò, Cõtra id quod dicitur, vniuersale esse collectiuõ,

Si ita

Si ita esset, ista nomina essent collectiua, homo, animal, corpus, & tandem omnis terminus comunis: sed hoc manifestè est falsum: ergo & antecedens illud est falsum, scilicet vniuersale est collectiuum.

Alia possunt proponi argumenta, contra ea quæ de Specie dicuntur: quæ quia minoris momenti sunt, & partim ex his, quę diximus in capite de Genere, nota, prætermittuntur: hęc autem, quæ proposuimus, eiusmodi sunt, quorum solutio, maximè Speciei naturam, & essentiam, perfectámque eius notitiam aperiat.

Circa primum ergo argumentum, Alpharabius & Auicenna in sua Logica, c. de Specie, mouent dubium, an Species, vt ad Genus refertur, sit vniuersale. Auicenna videtur dubitare, propter quod ab Alberto reprehenditur tractatu quarto, c. 2. asserit enim Albertus cum Alpharabio, Speciem, vt ad Genus refertur, non esse vniuersale: cuius ratio est fortis. Species, vt ad Genus refertur, est subiectum, nempe de qua Genus prædicatur: sed vniuersale, vt vniuersale, est prędicatum, est enim vniuersale vnum in multis, & de multis: ergo vt Species refertur ad Genus, non est vniuersale.

Ex hac doctrina infert Caietanus referri in præsenti. Cùm natura speciei, vt Species est, sit ad Genus, & Species, vt Species non sit vniuersale, de natura Speciei non est esse vniuersale, sed est proprietas & accidens, quod sequitur ipsam Speciem. Atque ita Porphyrius definiens Speciem in ordine ad Genus definit illam secundum naturam: in ordine verò ad Indiuidua definit per proprietatem: vnde secundum Albertum & Caietanum Speciei, vt ad Genus refertur, accidit esse vniuersale.

Sed pace tantorum virorum dicam. Ista sententia non mihi videtur recipienda, quia prius est esse vniuersale, quàm esse speciem: cùm vniuersale sit communius. Imò, vt anteà ostendimus, sit genus ad speciem, & alia Prædicabilia: ergo non accidit speciei. Et præterea, quod me magis mouet, species est non solùm quod refertur ad genus, sed quod refertur immediatè ad genus: sed quod immediatè ad genus refertur, est vniuersale, cùm genus vt genus immediatè de singularibus non prædicetur, ergo species, vt ad genus refertur, est vniuersale, & de ratione tali est quòd sit vniuersale

In specie tria sunt consideranda.

Propterea dico, species habet tria, quòd sit vniuersale, quod sit species, & specialissima: quòd sit vniuersale, habet in ordine ad inferiora, quod sit species in ordine ad superio-

ra, ita tamen quòd nisi sit vniuersale, non sit species: quòd verò sit specialissima respectu ad inferiora Indiuidua de quibus immediatè dicatur, atque ita species specialissima constituit secundum prædicabile, et est species verè: et vniuersale est eius genus. Quòd Albertus voluit dicere quòd illa species non dicitur vniuersale comparatione ad genus, sed inferiora, recipimus: si tamen velit dicere cum Caietano, quòd non est de natura speciei, quæ ad genus refertur, esse vniuersale, falsum est, vt probaui, quia quod immediatè ad genus refertur, est vniuersale: ex quo patet tertia definitio Porphyrij, quæ est de specie, vt species specialissima est.

Distinct. Dici etiam potest, vt arbitror, faciliùs, et clariùs, adhibita quadam distinctione, quæ omnem videtur euacuare difficultatem Vniuersale vt vniuersale, sicut anteà ostensum fuit, dicit per se et intrinsecè esse in multis, et ex hac eius essentia, quia tale est, duas relationes, seu duas proprietates consequitur: quarum altera est esse prædicabile de multis: altera est esse subiicibile, secundum illa omnia multa, quæ in se continet, sicut è contra Indiuiduum habet duo, quæ ipsum, vt tale est consequuntur: alterum, quod de vno tantum prædicatur: alterum, quod subiicitur vt vnum tantùm. Vnde fit, vt sicut aliud est prædicabile de multis, scilicet vniuersale, aliud prædicabile de vno, scilicet singulare et indiuiduum: ita subiicibile, alterum sit subiicibile vniuersale, alterum subiicibile, sed singulare.

Dicendum igitur speciem vt generi subiicitur esse subiicibile, sed tamen subiicibile vniuersale. Nam genus immediatè non de Indiuiduis, sed de speciebus vniuersalibus prædicatur: et ita ipsæ species vt tales, subiicibilia vniuersalia sunt: similiter vt respicit inferiora esse prædicabile vniuersale: sed si inferiora sint vniuersalia quoque, esse genus subalternum, si indiuidua tantùm, esse speciem specialissimam, prædicabile scilicet de iis tantùm: et ita tam secundum prædicationem, quàm secundum subiicibilitatem est vniuersale, scilicet prædicabile vniuersaliter, et subiicibile vniuersaliter: atque ita per omnes gradus, prædicabile genericum, et subiicibile genericum, et prædicabile specificum, et subiicibile specificum, et prædicabile, ac subiicibile medium, scilicet subalternum.

Imò verò si quis subtiliùs consideret, vniuersale ex se, et per se prius est: et abstrahit à prædicabili, et subiicibili, quatenus scilicet est in multis: siue prædicetur siue subiiciatur, siue

fiue non, nec sub talibus rationibus concipiatur, sed secũdum intrinsecum, vt est in multis: & ita ex se & per se diuidi potest intrinsecè, per esse in multis, & in his scilicet aut in illis.

Quoddam itaque est genus generalissimum, si sit in omnibus quæ non conueniunt genere cum alijs, & est species si est solùm in his quæ differunt tãtùm numero: est etiam subalternum, & altius, & minùs altum quò est in pluribus vel paucioribus sub se contentis. Quamobrem nec per prædicabile, nec per subiicibile constituitur intrinsecè vniuersale genus, vel species, sed per esse in multis, in istis, aut illis. Nam prædicari & subiici posteà consequuntur. In quibus tota difficultas euacuata est.

Ad 1. Ad argumentum dicitur, quòd quamuis species à tali relatione ad genus non sit vniuersale, tamen taliter non posset referri nisi esset vniuersale: propterea dum ad genus definitur referri, esse vniuersale definitur.

Secundò respondetur, à tali relatione ad genus formaliter & intrinsecè non esse speciem, neque vniuersale, sicut nec à relatione prædicabilitatis, sed ab eo quod est esse in multis, verùm tanquã per duo propria, essentiam, illis duabus relationibus subiicibilitatis vniuersalis & prædicationis vniuersalis explicari, & meritò quia ad essentiam ambæ illæ pariter consequuntur.

Ad 2. Circa secundum Auicenna suæ Logicæ cap. 9. voluit propter hoc argumentum, addendum seu intelligendum particulam exclusiuam, rantùm: vt sit sensus: Species est quæ prędicatur tantùm de pluribus differentibus numero: at genus prædicatur de his, & de differentibus specie, quam sententiam recipit Caietanus. At quia posset fieri argumentum, genus prædicatur etiam tantùm de differentibus numero, quia prędicatur de Indiuiduis, quæ differunt numero, & de speciebus quæ etiam differunt numero: nam maior distinctio includit minorem, quæ enim differunt specie, differunt numero, licèt non è contrà.

Propterea alij dicunt differẽtibus solo numero: vnde duas exclusiuas addunt. Species est, quæ prædicatur tantùm de pluribus differentibus numero tantùm.

Sed melius est cum Alberto dicere tractatu 4. cap. 1. in fin. hic fieri sermonem de prædicatione immediata: quãdo enim genus de Indiuiduis prædicatur, est mediata prędicatio, quia priùs speciei, & per speciem Indiuiduis inest: at species immediatè ab Indiuiduis participatur. Nec est aliqua exclusio

addenda,quia denominatio absoluta indicat præcipuum denominatum:per differentia verò numero , singularia simpliciter intelliguntur.

Ad 3. Ad tertium respondet Boët.explicans definitionem speciei quæ ferè in fine capitis traditur:& ait,quòd dupliciter potest excusari Porphyrius. Primò, quia multò plures sunt species, quæ de numero multis Indiuiduis prædicãtur,quam de vno: Porphyrius autem definiuit quæ vt plurimum inuenitur. Secundò dicit, quòd intelligendus est Porphyrius de aptitudine & potestate non actu:illæ autem species quamuis actu de pluribus non prædicẽtur,potestate tamen predicantur:& ista est melior solutio.

Dubiũ. Sed dubitabis & meritò , an sufficeret hoc ad genus quòd in potentia de pluribus speciebus prædicetur? quod est dicere , si vnica esset actu species an esset genus per hoc quòd potestate de pluribus speciebus prædicaretur? Ad hoc respondet Boet. loco allegato , & paulò superiùs in eodem capite. Quod nullatenus , sed necessariò , vt genus sit , plures actu species requiruntur: quam sententiam ex professo sustinet Albertus,tractatu 4 cap. 6. & videtur doctrina Aristo. 4. Topic. cap. 3. Horum ratio est , Genus contrahitur ad speciem per Differentiam : sed Differentia non constituit nisi simul distinguens ab aliis : ergo genus non est in vna specie, sed pluribus.

Nota. Pro declaratione est notandum , quòd aliter se habet genus ad speciem,aliter species ad Indiuidua : natura enim generis est natura imperfecta,& incomplera,quæ perficitur per formam,sicut materia per formã perficitur,& sicut cera, quæ quid informe est in genere artificiatotum,per formam autem perficit. Propterea,sicut materia non per vnam formam perficitur quantum ad totam eius potentiam,sed per multas,ita nec generis natura per vnam Differentiam solam habet perfici,sed per plures : & ex hac parte natura generis non potest existere perfecta in vnica specie , & inde fit vt cum non sit natura generis nisi sit perfecta,hinc est,quòd plures postulat genus species. At speciei natura in se est natura perfecta, nec ab Indiuidui accidentibus perficitur , sed multiplicatur , in vno tamen perfecta manet, inde est,quod sufficit. Indiuiduũ vnum,vt dicat manere speciem,& sufficit quòd possit de aliis prædicari:quod in genere non est,quia in vna specie nõ existit eius natura perfecta:& hęc doctrina est maximè considetanda. Huius sententiæ fuit idem Boët. in lib. de diuisionib.

Genus cur plures formas postulat.

&D.

& D. Tho. dist. 19. q. 4. art. 2. lib 1. Senten.

Ad secundam partem huius argumenti respondet Caietanus & benè, quòd ad speciem duo sunt necessaria: & quòd prædicetur de pluribus numero differẽtibus in quid, & quòd sit natura perfecta, scilicet pertinens ad lineam rectam Prædicamenti, sub aliquo genere: & hoc secundum deest illis, puncto, animæ instanti, quia non sunt nisi partes naturæ perfectæ, cùm per se in Prædicamento non collocentur: dicuntur autem species imperfectæ quæ propriè non sunt prædicabiles prædicatione prædicamentali.

Ad 4. Ad quartum respondet Boët. quòd Indiuidua non dicuntur numero differre, quasi vnum Indiuiduum faciat distinctum numerum ab alio, sed quasi dum numerantur differant, scilicet quando numeramus singularia, vnum distinctum ab alio facimus, nec sub eadem vnitate collocamus. Ad aliam partem respondeo admittendo esse alias species prędter quantitatem, tamen harum Indiuidua numero differunt per ordinem ad quantitatem: nam distinctio numerica Accidentium sumitur penes diuersitatem subiectorum, in quibus est quantitas, vel habent ordinem ad quantitatem, hæc enim albedo differt ab illa penes subiectum.

Ad 5. Ad quintum facilis est solutio. Genus enim & species possunt dupliciter considerari: vno modo fundamentaliter secũdum naturas ipsas materialiter significatas: & sic natura generis est prior natura, quàm speciei natura: si verò altero modo considerentur formaliter, tunc sunt relata, nec vnum est altero prius, non enim dicitur genus, nisi sint species.

Ad 6. Ad sextum perinde est facilis solutio. Genus enim non dicitur subalternum, quia sub altero ponitur, sed quasi alternatim se habeat, vt modò supponatur alteri, modò superponatur alteri, modò sit genus, modò sit species.

Ad 7. Ad septimum respondeo, medium multis sumi modis: aliquando dicitur medium positiuè, scilicet quod æqualiter distat ab extremis, vt punctus est medium in circulo, siue in linea. Aliud est medium partic patiuè, quod ex extremis conficitur, vt rubedo dicitur medius color inter albedinem & nigredinem. Aliud est medium metaphoricum, vel secundum rationem, quo pacto dicitur, Virtutem esse in medio. Aliud est medium in prædicatione, quale est in præsenti, scilicet id quod de alio, & de quo aliud prædicatur: vt animal dicitur medium inter viuens & hominem. Hoc autem medium, in multis differt à medio ex participatione: in medio ex partici-

Medium quibus modis capiatur 1 2 3 4

patione extrema concurrunt per mistionẽ quandam accidentalem ad faciendum medium, vel per virtutem vtrinque ex parte cõmunicatam. Prætereà, nulla est inter ea prædicatio, cùm nec mediũ de extremis, nec extrema de medio prędicẽtur. Prætereà tertio, mediũ est posterius extremis cùm sit eorum effectus: at in medio prędicationis, non cõcurrunt extrema, nõ enim animal fit ex homine, & viuenti, sed viuẽs est de essentia & substãtia animalis, & animal de substãtia hominis.

Præterea, extremum superius de medio, & medium de extremo inferiori prædicatur: & tertiò vnum extremum superius est & natura prius medio, sed medium est prius natura altero extremo, vt viuens est prius natura animali, sed animal prius est natura, quàm homo.

Ad 8. *Quot modis multa in vnum conueniunt.*

Circa octauum argumentum, nota, aliqua multa tripliciter possunt in vnum conuenire.

Primò, in vnum aliquod extrinsecum, puta locum, finem, causam efficientẽ, vt plura grana congregari vno loco, & plures ciues vnica vrbe, & plures homines ad aliquid agendum: & nomina significantia ista plura, secundum talem vnitatem dicuntur simpliciter collectiua, vt ciuitas, vrbs, Senatus. Secundò, aliqua plura conueniunt in aliquod vnũ intrinsecum, siue accidentale, siue substantiale, quod tamẽ non est in singulis per se perfectè, & totaliter: quo pacto plures partes domus cõueniunt sub vnica forma, & plures partes totius sub vna forma totius, quæ tamẽ in singulis per se nõ est, vt Petrus, Ioãnes, homo respectu animæ, & corporis: & tali nomina significantia plura sub ista vnitate non sunt dicẽda collectiua.

Tertiò, aliqua plura conueniunt sub aliqua forma intrinseca, quæ tamen est in omnibus & singulis per se: & talia alia nomina dicuntur vniuersalia, vt Species, & Genera, & reliqua, quæ de singulis diuisim prædicantur, quia forma, quam significant, in singulis per se perfectè inuenitur: & de tali collectiuo hîc loquitur Porphyrius, quod constat longè diuersum ab eo, quod simpliciter vocatur collectiuum: hoc enim tertium non propriè collectiuum, sed vniuersale dicitur.

De Differentia. Caput III.

Differẽtia verò & communiter, & propriè, & proprijssimè dicitur. Nã communiter quidẽ differe alterũ ab altero dicitur, quod alteritate differt quocũque modo, vel à se ipso, vel ab alio. Differt enim Socrates

à Pla

à Platone alteritate, & ipse à se ipso, & puero existente & viro facto, & faciête aliquid vel quiescête: & semper in aliquo modo habendi se alteritatibus spectatur. Propriè autē differre alterū ab altero dicitur, quando inseparabili Accidēte alterū ab altero differt. Inseparabile vero Accidens est vt cæsitas oculorū, aut nasi curuitas, aut cicatrix cùm ex vulnere occaluerit. Propriissimè autē differre alterum ab altero dicitur, quādo specifica Differētia differt: quemadmodū homo ab equo specifica Differentia differt rationalis qualitate. Vniuersaliter ergo omnis Differentia addita alicui alterum facit.

Sed eæquidē, quæ & communiter & propriè sunt, alteratum faciunt, quæ propriissimè, aliud. Quę quidē igitur aliud faciūt specificæ vocātur: illæ vero, quæ alteratum, simpliciter Differētię. Animali enim adueniēs rationalis Differentia, aliud fecit: eius autem quod est moueri, alteratū solùm à quiescēte fecit. Quare illa quidem aliud, hæc verò alteratum solùm fecit: Secundum igitur aliud facientes Differentias, diuisiones Generum fiunt in species, & definitiones assignantur, quæ sunt ex Genere & huiusmodi Differentijs: secundum autem eas, quæ solùm alteratum faciunt, alteritates solùm consistunt, & aliquo modo se habentis permutationes. 2

A superioribus ergo rursus inchoanti, dicendū Differētiarum alias quidem esse separabiles, alias vero inseparabiles. Moueri enim & quiescere, & ægrum esse, & sanum esse, & quæcunque his proxima sunt separabilia sunt: at verò aquilinum esse vel simum, vel ratione, vel irrationale, inseparabilia sunt. Inseparabilium autem aliæ quidem sunt per se, aliæ verò per Accidens. Nam rationale per se inest homini, & mortale, & disciplinæ esse susceptiuum: at verò aquilinum esse, vel simum per Accidens, & non per se. Illæ igitur, quæ per se sunt, in substantiæ ratione accipiuntur, & faciunt aliud: illæ ve- 3

stantiam sumptæ, animal perficerunt: animata verò & insensitiua perficerũt plantã. Quoniam ergo eadẽ aliquo modo quidem accepta fiunt constitutiuæ, aliquo modo autem diuisiuæ, specificæ omnes vocantur.

Ex his maximè opus est ad diuisiones Generũ, & ad definitiones. sed non his, quę secundum Accidens inseparabiles sunt, neque etiam magis iis quæ sunt separabiles.

Quas etiam determinantes dicunt: Differẽtia est, quæ abundat species à genere. Homo enim plus habet, quàm animal rationale & mortale: animal enim nihil horum est. Nã vnde species haberent Differentias: Neque verò omnes oppositas habet, quoniã idem simul habebit opposita. Sed, quemadmodum censent, potestate quidẽ habet omnes eorũ, quæ sub se sunt, Differentias, actu verò nullã: ac si neque ex iis, quę nõ sunt, aliquid fit: neque opposita circa idẽ erunt. Definiunt autem eam & hoc modo: Differẽtia est, quæ de pluribus & differentibus specie in eo quod quale quid est, prædicatur. Rationale enim & mortale de homine prędicatũ in eo quod quale quid est, homo dicitur, sed non in eo quod quid est. Quid est enim homo? nobis interrogatis, cõueniens dicere, animal: quale autem animal? inquisitis, quod rationale & mortale est, conuenienter assignabimus. Rebus enim ex materia & forma constantibus, vel secundum proportionem ad materiã & formam, constitutionem habentibus: quemadmodum statua ex materia quidẽ est ære, ex forma autem figura: sic & homo cõmunis & specialis ex materia quidẽ proportionaliter consistit ex genere, ex forma autem Differentia: totũ autem hoc, animal rationale mortale, homo est, queadmodum illic statua. Describunt autem & hoc modo: Differẽtia est quod aptum natum est diuidere ea, quæ sub eodẽ genere sunt: Rationale enim & irrationale hominem & equum, quæ sub eodem genere sunt, quod est animal, diuidunt. Assignant autem &

hoc modo: Differētia est, qua differūt à se singula, námque homo, & equus secundum genus non differunt, sumus enim animalia nos & equi: sed additum rationale disiunxit nos ab illis: & rationales sumus & nos & Dij: sed mortale oppositum disiunxit nos ab illis. Exactius autem pertractantes ea, quæ ad Differentiā pertinent, dicunt non quodlibet diuidentium ea, quæ sub eodem genere sunt, esse Differētiam, sed quod ad esse conducit: & quod quid erat esse, & quod rei pars est. Neque enim quod aptum natum est nauigare, est hominis Differentia, & si sit proprium hominis. Dicere enim possumus animalium hæc quidem apta esse ad nauigandum, illa verò minimè, diuidentes hominem ab aliis: sed aptum natum esse ad nauigandum, non est substantiæ completiuum, nec eius pars. sed aptitudo solùm ipsius idcirco quia non est talis Differentia quales sunt quæ specificæ dicuntur Differentiæ. Erunt ergo specificæ Differentiæ quæcunque alteram faciunt speciem & quæcunque in eo quod quid erat esse accipiuntur. Et de Differentia quidem tot sufficiant.

Non oportet, vt benè dicit Boëtius, hîc quærere, quare Differentia proprio, & accidenti anteponatur, cùm in dubium reuocatum fuerit, an Speciei esset præponenda: est enim prædicatum essentiale, quod nec Proprio, nec Accidenti competit. Nō autem hîc agimus de Differentia concretè, scilicet de ipsis, quæ differre dicuntur, sed de ipso principio & forma, per quam vnum ab altero differt: vt Differentia sit forma per quam vnum ab altero differt. Nec agimus de isto principio, & forma secundum se, sed vt per intellectum assumitur ad prædicandum de illo, cuius est Differentia.

Hoc igitur caput in duas partes diuiditur: in priori sunt quinque diuisiones Differentiæ, in posteriori quinque definitiones: est autem prima diuisio Differentia triplex est, quædam communis, quædam propria, quædam propriissima.

Diuis. 1.

Differentia communis, est Accidens separabile, per quod vnū ab alio, vel à se aliqualiter differt, vt Petrus sedens à non sedente, currens à quiescente, senex à seipso puero differunt.

Differentia

Differentia propria, est Accidens inseparabile, per quod vnum ab alio differt, vt cæsiis oculis differt ab eo, qui non est oculis cæsiis, illa oculorum affectione, & colore cæsio, quæ dicitur Differentia propria: illa enim affectio nō separabitur à subiecto, dum ipsum fuerit.

Differentia propriissima, est forma substantialis, per quam vnum ab alio differt, vt homo ab equo differt per rationale, Porphyrius ponit conuenientiam inter has, & discrimē: omnes enim tres hoc habent, quòd faciunt diuersum vnum ab altero, sed differunt, quòd duæ primæ faciunt differre in Accidenti, tertia verò in substantia: vnde illæ duæ primæ dicuntur tantùm facere diuersum, seu alteratum, tertia verò facit aliud, id est diuersum in substantia.

Nota 1. Circa istā definitionem est primò notandum ex Auicenna hoc capite, quòd acceptiones Differentię aliter se habent, quàm acceptiones Speciei, & Generis; istæ enim, Generis scilicet & Speciei, non omnes sunt Logicæ, sed tantùm tertia Generis: & posterior Speciei: at istæ tres acceptionis Differētiæ omnes ad Logicum & Physicum spectant.

Nota 2. Nota secūdò cum Boëtio quòd istæ duæ primæ Differentiæ, scilicet prima & secunda, sunt Indiuiduorum, & singularium: ista enim Accidentia propriè sunt singularium; at Differentia tertia est Specierum, & Generum, id est per quam Species, & Genera differunt, sicut per illam differunt, Indiuidua: qua de causa illæ tres Differentiæ superiùs positæ, scilicet Differentia numerica, specifica, & generica ad has reducuntur: numerica enim ad duas priores, specifica verò & generica ad tertiam.

Nota 3. Differentia cur dicatur cōmunis & propria. Nota tertiò, Differentia prima communiter dicta, iudicio meo, propterea communis dicitur, quia sit tale Accidens, quod sicut modò accidit vni extremo, quod per tale differt ab alio, ita vicissim & alteri extremo possit aliàs accidere: verbi gratia, sedens differt à stante, Accidenti, & Differentia communi, secundum quam potest etiam, & qui modò stat à sedente differre, nam stās potest sedere, & qui sedet aliquando stare: reliquæ dicuntur propriæ Differētiæ, id est peculiares vniuscuiusque, quia quod semel per illas differt, semper per eas differt.

Differentiarum ergo aliæ quidem &c. 2

Diuis. 2. Ex discrimine superiùs inter illas tres Differētias assignato, Porphyrius infert diuisionem secundam. Quædam Differentiæ faciunt alteratum, id est, diuersitates in Accidenti: quædam

quædam faciunt aliud, id est, diuersam substantiam. Sub priori membro sunt Differentia prima, & secunda, scilicet communis, & propria: sub posteriori verò est tertia, scilicet propriissima. Inter quas est duplex discrimen: prius, Differentiæ facientes alteratum, dicuntur simpliciter & tãtùm Differentiæ, at facientes aliud dicuntur Differentiæ specificæ, quod additum, est perfectionis, explicans huius Differẽtiæ specificæ munus, quod explicat in posteriori discrimine: nam definitiones quidditatiuæ & Generum diuisiones fiunt per has specificas Differentias, & facientes aliud, non per illas secundum quas non fiunt nisi alterationes & mutationes quędam accidentales.

A superioribus ergo rursus inchoantibus.

3 Rursus in communi iterum tertiò diuidit Differentias. *Diuis. 3.* Quædam sunt Differentiæ separabiles, quædam inseparabiles: separabiles sunt Accidentia, quæ non constant, vt sedere, currere, & sub hoc membro est Differentia communis: inseparabiles sunt quæ nunquam à re manẽre dimouentur, quales sunt Differentia propria & propriissima.

Diuis. 4. Et hanc subdiuidit in inseparabilem per Accidens, qualis est propria, quæ accidens est quoddam inseparabile: & inseparabilem per se, qualis est propriissima, quæ ad rei substantiam & naturam pertinet. Et hæc est quarta diuisio, quæ subdiuisio est potiùs vnius membri, tertiæ præcedentis. Constituit autẽ duplex discrimen inter has duas inparabiles. Alterum, inseparabilis per Accidens facit diuersum in Accidenti, vt superius diximus: at inseparabilis per se facit aliud, id est, diuersum in substantia. Alterũ Differentia inseparabilis per Accidens suscipit magis & minus, id est, non æqualiter semper inest: nam aliquis homo est magis cæsius, quàm alius, & curuiori naso, quàm alius: at inseparabilis per se non suscipit magis aut minus, nam vnus homo non est magis rationalis, quàm alius. Huius dat rationem, quia Differentia pertinet ad esse, & naturam rei, at esse & natura nõ suscipit magis in his, quàm in illis, aut minus: vnus enim non est magis homo, aut animal, quàm alius, nec magis corpus, quàm alius.

Cùm igitur tres species Differentiæ considerentur.

4 Porphyrius epilogat has diuisiones propositas, insinuans vnum consideratione dignum: videlicet Species Differentiæ esse solùm tres illas primo loco constitutas: sed quia variæ sunt proprietates illarum, factæ sunt rursus aliæ diuisiones secundum ea quæ illæ habent: vnde eadem sunt prorsus numero

mero membra diuidentia, scilicet illæ tres Differentiæ, & inter has quædam inueniuntur facientes alteratum, quædam aliud: quædam separabiles, quędam inseparabiles, tam per se, quàm per Accidens.

Posteà verò Porphyrius Differentiam inseparabilem per se, scilicet specificam, quinta diuisione subdiuidit. Quædam, inquit, sunt alicuius Generis diuisiuæ, id est, per quas Genus diuiditur: quædam illius Generis cōstitutiuæ, id est, per quas Genus illud constituitur: verbi gratia, animal habet has Differentias, animatum, sensibile, rationale, irrationale, mortale, immortale: sed harum quædam sunt, per quas animal constituitur, scilicet duæ priores: animal enim est animatum, & sensibile corpus: per alias diuiditur, per rationale & irrationale, mortale, immortale. Inter has vnum est discrimen: nam per diuisiuas Generis constituuntur Species illius Generis, non autem per constitutiuas: vt per rationale, mortale, iuxta opinionem Porphyrij constituitur homo, per rationale, immortale, simul cum animali, Deus: per irrationale verò mortale constituitur brutum. At verò quamuis istæ constitutiuæ non faciant Species, tamen si ad superius tale genus considerentur, tales Differētiæ dicentur illius superioris diuisiuę, & ipsius inferiorum, tanquam Speciei constitutiuæ: vt animatum, & sensibile, sunt superiorum diuisiuæ; corpus enim per animatum & inanimatū diuiditur, & corpus animatum per sensibile & insensibile: animatum autem, & sensibile, cum substantia faciūt animal, sicut insensibile cum animato facit plantā, vnde eædem Differentiæ simul sunt & diuisiuę, & cōstitutiuæ: sed inferiorum constitutiuæ, superiorum diuisiuæ: quapropter omnis Differētia specifica dici potest, quia constituit Speciē aliquam siue subalternam, siue specialissimam

Diuisi. 5.

Circa hoc, Nota istud exemplum esse falsum: non enim Deus est anima, nec corpus, nec aliquod est animal, quod sit immortale. Porphyrius loquitur vt Philosophus Platonicus, vt superius diximus.

Nota 1. Non esse aliquod animal immortale.

Nota etiam genus generalissimū solùm habere differentias diuisiuas, non constitutiuas, cùm nullum se supra habeat genus, specialissimam verò Speciem solas habere Differentias constitutiuas, quia sub se non habet inferiores Species, in quas per Differentias diuidatur

Nota 2. Genera summa tantùm habere. Differētias diuisiuas.

Nota similiter tertiò, si istæ Differentiæ ad idem genus cōparentur, aliæ distinctæ sunt Differētiæ diuisiuæ, alię constitutiuæ: si verò ad diuersa comparentur, eadem potest esse Diffe-

Nota 3.

se Differentia diuisiua & constitutiua, sed respectu diuersorum, superioris quidem diuisiua inferioris verò constitutiua.

Ex his maxime opus est ad diuisiones Generum, &c.

5 Hîc Porphyrius duos vsus harum Differentiarum specificarum ponit. prior est ad diuisiones Generum faciendas, hæc enim præcipuè per tales Differentias diuiduntur: posterior ad definitiones componendas ipsarum Specierum: aliæ enim Differentiæ per Accidens, tam separabiles quam inseparabiles, non sunt aptæ ad præcipuas diuisiones, & definitiones, sed ad descriptiones, & diuisiones non essentiales, & minùs præcipuas, cùm sint Accidentia rei, nec de eius natura.

Differentia est, qua abundat Species à Genere.

6 Hæc est posterior pars huius capitis, qua ponũtur aliquot ipsius Differentiæ definitiones.

1. Defini. Differen. Prima est proposita, scilicet Differentia est, in qua Species excedit Genus: natura enim Speciei ex Genere & Differentia constat: vnde plus includit in sua natura, quã Genus: Genus enim non includit in sua natura differentiam Speciei, sicut ipsa Species.

Dubium. Posset tamen dubitare quis, vnde habet Species Differentiam: non enim à Genere, quia in Genere quomodo possunt esse plures Differentiæ oppositæ? non autem Differentia potest esse ex nihilo: à quo ergo est? *Sol.* Resp quòd Differentiæ sunt in Genere, non actu, id est non sunt natura eius, sed in potentia, quæ ex illo fiũt; sicut è cera extrahitur forma alicuius imaginis: & non est inconueniens, quòd multæ Differentiæ sint in Genere in potentia: vt multæ figuræ ceræ in potentia.

2 Secunda definitio est. Differentia est, quæ prædicatur de pluribus differentibus Specie in quale quid: quod exemplo claro ostenditur: vt enim res componũtur ex materia & forma vel aliquo simili materiæ, vel aliquo simili formæ (vocat simile materiæ subiectum in rebus artificialibus, vt statua fit ex ære, vt materia, & figura tanquam forma: dicit autem subiectũ simile materiæ, quia propriè materia est pars compositi substantialis) ita, inquit, Species, scilicet homo componitur ex Genere tanquam ex materia, & ex Differentia tanquã forma: vt ex hoc intelligamus, quòd Differentia est velut qualitas sicut forma.

3 Tertia definitio. Differẽtia est, per quam Genus separatur, id est, diuiditur in ea quæ sub se sunt.

4 Quarta verò Differentia est, secundum quam vna Species ab alia

ab alia differt. At quia istæ duæ vltimæ videbantur insufficientes, cùm essent aliqua per quæ Genus diuiditur, & vna Species ab alia differt, scilicet Accidentia propria, dicit Differentiam non solum habere hoc, sed etiam esse de definitione & quidditate rei, & ipsius definitionis & quidditatis partem.

Proptereà addit quintam definitionem exactam, scilicet Differentia est, qua vna Species ab alia separatur, cum sit ipsius natura & Speciei pars. 5

Quæstiones seu dubia quædam scitu digniora in caput de Differentia & præsertim circa eius definitionem, rectène sit tradita?

Circa hoc caput sunt aliquot dubia, quæ à nobis breuiter erunt examinanda. Primum est. Cùm Logicus nō tractat de rebus ipsis secundum se, sed vt intentionibus substant, tales intentiones considerando, cur hîc Porphyrius de Differentia ipsa reali tractat, quod munus videtur esse Metaphysici, quod quidem tractat Aristo. 5. Meta. c. 9. *Dub. 1.*

In hac re dicendum quòd Differentiæ tres actus habent. Primus est diuidere, seu determinare Genus ipsum. Secundus est cōstituere naturam. Tertius est eam ab aliis distinguere. Isti tres dupliciter possunt cōsiderari; vno modo fundamentaliter, vt in rebus ipsis sunt. Nā in rebus ipsis natura Generis est determinata, & facta Species per Differētia naturam, & natura specifica ab aliis distincta: & tunc isti tres actus ad Metaphysicum pertinet, & considerare Differentiam secundum istos actus in rebus, est Meta. Altero modo possunt cōsiderari, vt per intellectum isti assumuntur & exercentur, id est, quatenus genus ipsum abstrahentes per Differentias diuidimus, & Speciem ex Genere cum Differentia componimus, & per differentiam ab aliis separamus: & sic cōsiderare Differentiam, est Logici: consideramus enim differentiā, vt intētioni secundæ substat, & ex his procedit quidam quartus actus ipsius Differētiæ qui magis est Logici, scilicet prędicari de his, quæ per talem constituuntur Differentiā: & hoc peculiariter hîc consideratur, scilicet vt est prædicabile. At quia omnia ista melius considerantur & cognoscuntur in ipsis rebus, propterea Porphyrius miscet res ipsas: tamen intelligenda sunt omnia in ordine ad intentiones. *Solutio. Differentiæ triplex est munus.*

Dubitatur secundò. Videtur enim ista definitio diminuta, scilicet prædicatur de pluribus Specie differentibus in eo quod quale quid, cùm multis Differentiis non competat: nam vltimæ Differentiæ non prædicantur nisi de vnica Specie. *Dub. 2.*

Circa

1.opin. Circa hoc multiplex est dicendi modus. Fuit prima sententia Burlei in præsenti loco:cùm duplex genus sit Differẽtiarum,quædam genericæ,per quas Genus constituitur:quędam sunt vltimæ, per quas vltima Species, & specialissima componitur,inquit Burle. Sicut in capite de Specie quædam est data definitio,quo soli specialissimæ competit, quædam aliæ pro vtraque Specie, ita in hoc capite ista definitio est pro Differentia generica,aliæ pro omnibus sunt.

2.opin. Alia fuit sententia multorum, asserentium Porphyrium non meminisse in hoc capite: nisi solùm Differentiarum genericarum,quia vltimæ non sunt cognitæ à nobis:& hic modus dicendi non videtur abhorrere à doctrina S.Tho.2. Post. lect.13.quidem docet super Arist.scilicet non meminisse vltimarum, quia incognitæ sunt. Nec longè ab hac sententia distat Simpl.c.3.Antepraedicam regula 2.vbi refert Porphyrium definisse Differentiam,vt in plurimum.

Confut. Sed prima sententia Burlei non videtur mihi admodũ rationabilis, quia cùm ratio præcipua Differentiæ in hoc loco sit vt prædicabile est, & id explicetur solùm in hac definitione,debuisset Porphy.omnem Differentiam,definire,sicut fecit in capite de Specie,vbi dedit definitionem conueniẽtem Speciei,quæ est prædicabile.Secunda item sententia videtur Alberto tract.5.cap.6.non esse recipienda, quia cùm veritas sit,esse Differentias vltimas, non debuit assignare definitionem Porphy.non conuenientem omnibus differentiam.

3.opin. Fuit tertia sententia aliorum, qui nullas esse Differentias vltimas existimauerunt,sed omnes genericas,& communes, & quòd duæ,aut tres simul iunctę Speciem vltimam componunt vt mortale conuenit homini & bruto, rationale homini & angelo secũdum Porphyrium: at rationale mortale soli homini: & hanc crediderunt esse sententiam Porphyrij,& videtur esse doctrina expressa Arist.2.Post.cap.14.vbi asserit Differentias singulas per se competere multis Speciebus: tamen aliquæ simul iunctæ vnã rem componunt: & sic esse dandas definitiones:& 1.Top.cap.3.problema Differentię ad problema Generis reducit,& 4.Top.cap 6.ponit discrimẽ inter genus & Differentiam, quòd quamuis vtraque de pluribus prædicentur,tamen adhuc de pluribus genus, quàm Differentia.

Confut. Circa hoc dico duo. Primùm mihi videtur ista sententia esse Porph. vt clarè patet in ipso capite,non enim aliter constituit Species,quàm per multas Differẽtias genericas. Dico, secundò

ſecundò iſtam ſententiam, quòd non ſint vltimæ Differẽtiæ, eſſe manifeſtè contra Ariſtotelem, qui 7. Meta. ca. 12. inquit, vltimas Differentias cum ſpecie conuerti, & 1. de partibus animal. ca. 2. dicit, aliquas ſpecies non habere niſi vnicam Differentiam. Nec locus Ariſt. in oppoſitum probat quicquam, quia illic docet Ariſt. definitionem ſecundum eas Differentias, quæ inueniuntur: at vltimæ occultiſſimæ ſunt, nõ tamen propterea ſunt negandæ: & in Top. ipſe clarè dicit Differentiam, quę generica eſt, cum genere eſſe aſcribendam: vbi inſinuat eſſe Differentiam, quæ non eſt generica.

Quarta opinio fuit Albert. tract. 5. ca. 6. & Auic. & Alphar. Dicunt enim, quòd Differentia duo habet, ſecũdum quod eſt Differentia: alterum eſt, genus diſtinguere: alterum, ſpeciem conſtituere: quòd verò conſtituanr Differẽtię determinatam & vltimam ſpeciem, non habent inquantum Differentię, ſed inquantum ſunt quædam naturę particulares non conuenientes pluribus ſpeciebus: ex quo fit, quòd propria ratio Differẽtiæ inueniatur in genericis: nam vltima Differẽtia habet aliquid miſtum, quod modò eſt Differentiæ ſecundum ſe: & ita dicunt Porphyrium definiſſe Differentiam ſecundum ea quæ per ſe habet, & ita non curauit vltimas definire. *4. opin.*

Contra hoc dicit benè Caietanus, quòd vltima Differẽtia, licet habeat aliquid, quod non eſt Differentiæ ſecundum ſe, non tamen amittit ea quę ſunt Differentiæ ſecũdum ſe: nam diuidit, & conſtituit, & propterea debuit definiri. *Confut.*

Vnde eſt quinta ſententia ipſius Caietani, aſſerentis illic definiri omnes Differentias etiam vltimas: & ſenſum definitionis eſſe negatiuum, ſcilicet Differentia eſt, cui inquantum Differentię non repugnat, prędicari de pluribus ſpecie Differẽtibus: ſi enim repugnaret, nulla Differentia prędicaretur de pluribus. Et hęc fuit ſententia Iamblici aſſerentis, quòd Differentię vltimę, vt differentia eſt, non repugnat de pluribus ſpeciebus dici: quod idem docuit Auic. ca. de communitatibus: vnde ſententia Caietani non eſt noua & propria. *5. opin.*

Sed quamuis iſta ſint probabilia, tamen exiſtimo eſſe prę-ter mentem Porphyr. qui vltimas Differentias non definiuit: ſiue quia credidit non eſſe, ſiue quia occultæ ſunt. *Confut.*

Propterea vniuerſaliter poſſet ſic Differentia definiri. Differentia eſt, quę prædicatur de ſpecie, cuius eſt Differentia, in quale quid. *Sol.*

Dubitatur tertiò. Quomodò Differentia prædicetur in quale quid. Pro quo oportebit aduertere, quòd qualitas non *Dub. 3.* *Sol.*

est aliud, quàm id per quòd fit modus, & determinatio alicuius, quod ex se est indifferens & indeterminatum.

Determinatur aliquid tribus modis. Potest autem aliquid tripliciter determinari. Vno modo ad aliquem modum se habendi accidentalem, vt homo postquàm est homo, est indifferens, vt sit albus vel niger, calidus vel frigidus: & vniuersaliter omnis substantia postquam est, est indeterminata, vt sic, vel sic se habeat, & talis forma determinans in communi dicitur qualitas accidentalis. Secundò, aliquid est indifferens ad esse substantiale, quo pacto materia est quędam substantia indeterminata ex se, & imperfecta, ex qua multa fieri possunt, & determinatur per formam ipsam: vt si sit forma ignis, fit ignis, si forma equi, fit equus: & talis forma dicitur qualitas substantialis. Tertiò, aliquid est indifferens, tanquam aliquid confusum, & multa comprehẽdens, & per particulare determinatur, quo pacto se habet genus respectu differentiæ, vnde & differentia dicitur etiã qualitas substantialis. Has qualitates posuit Arist. 5. Meta c.14.

Nota. Est autem notandum discrimen inter has: qualitas enim accidẽtalis, cum eo, quod determinat, non facit aliquam naturam; vt albedo determinat hominem, sed homo & albedo non faciunt vnicam naturam per se, sed tantùm compositum accidentale: at forma cum materia facit vnicam naturam per se, scilicet vnicum compositum substantiale, hominem, leonem, aut aliud quoduis: similiter differentia cum genere facit vnicam naturam specificam.

Quid distent materia & genus, forma & differentia. Sed omissa qualitate accidentali inter has, scilicet formam & materiam, differentiam & genus, est triplex discrimen cõsiderandum. Primum, materia vel forma per se non claudunt totam rei substantiam, sed materia dicit vnicam partem, forma alteram partem: at genus & differentia vnumquodque per se totam substantiam dicunt, & claudunt. Verbi gratia, animal totam substantiam compositam ex forma & materia dicit: similiter rationale, sed cum discrimine: nam animal in homine dicit totam substantiam hominis secundum quod in ea est aliquid, in quo homo aliis animalibus est similis: at rationale dicit eandem hominis substantiam, secũdum quòd in ea est aliquid, in quo ab aliis animalibus separatur, & vniuersaliter genus dicit rei integram substantiam, vt in ea aliis speciebus assimilatur, at differentia dicit eandem rei substantiam, vt in ea aliquid est, quo ab aliis separetur. Propter quod S. Tho. de Ente & Essentia, cap. 3 dicit hominem, seu speciem, non componi ex genere & differentia sicut ex dua-

bus

bus rebus, sed sicut ex re aliter intellecta, & eadem re aliter intellecta.

Secundum discrimen est, quòd ex hoc infertur, materia & forma, cùm singula rei substantiam non dicant, de composito prædicari nequeunt: non enim dicetur, homo est anima, homo est corpus, at genus & differentia, cùm singula totam rei substantiam dicant, per se de re prædicantur, vt homo est animal, homo est rationalis.

Tertium, composita singula non participant totam materiæ substantiam, cùm ex alia parte materiæ fiat vnum, ex alia aliud: at singulæ species totum genus participant, quantùm ad eius substantiam, quæ per definitionem explicatur, vt homo per se, leo per se, capra per se, sunt participes integræ substantiæ animalis: sed non participant singulæ species totam generis potentiam, quia genus in potentia continet omnes species suas: vt vna species non continet aliam.

Hinc patet quantùm intersit inter genus & materiam, & differentiam & formam: quòd si genus dicitur materia, & differentia forma, est ad similitudinem: vt enim materia contrahitur, & forma contrahit: ita genus per differentiam contrahentem limitatur: vnde differentia ipsa dicitur etiam qualitas.

Nota. Sed est maximè considerandum, quòd differentia potest dupliciter comparari, & ad ipsum genus, quod determinat, & ad speciem, quam constituit: respectu enim generis est qualitas, sed extrinseca aliquo modo, quia non est de natura generis: vnde de genere prædicatur in quale, sed non essentialiter: at speciei est qualitas essentialis, quia est pars naturę eius: propterea de specie, in quale quid prædicatur: sicut anima est qualitas corporis, sed non est de essentia corporis, at hominis & compositi est pars, propterea dixit Porphyrius: differentia dat esse rei, scilicet speciei, & est pars eius substantialis, id est, est intrinseca ei.

Dub. 4. Dubitatur quartò breuiter, quomodo vltima differentia, cùm de vna specie prædicetur, sit vniuersale? *Sol.* Dico primò, secundum nos nullum dubium esse, qui diximus huius libri subiectum primum esse vniuersale, vt est in multis: & quia rationale est in multis, sicut & ipsa species, quam constituit, ideò esse verè, & propriè vniuersale. Sed etiam si quis subiectum diceret esse prædicabile, idem consequitur: constat enim differentiam esse prædicabilem.

Dici etiam secundò posset, differentiam talem esse vniuer-

ſale, quia de ſubiecto vniuerſali prędicatur, vnde & de contentis ſub tali ſpecie prędicabitur, ſed cum diſcrimine: nam ſpecies immediatè, at differentia mediatè, ſcilicet per ſpeciem ipſam prædicabitur.

Dub. 5. Dubitatur quintò, quomodo Porphyrius vtitur differentiis priuatis, ſcilicet irrationale, immortale? Boëtius exiſtimauit tales differentias poſſe conſtituere ſpeciem: ſed quia aliàs latiùs de hoc dicemus, interim dico abſque vllo dubio ſententiam Boëtij eſſe contra Ariſto. ca. 1. de partibus anim. vbi docet & probat oppoſitum. Boëtius forſan ſequitur Platonem, qui huius ſententiæ fuit. Ratio eſt clara contra eum, quia priuatio non eſt de eſſentia alicuius entis poſitiui & abſoluti, quales ſunt ſpecies.

Sol. Vnde dico, illas differentias priuatiuas poni loco poſitiuarum: quod fit ob duplicem cauſam, quam tradit Ariſtot. 6. Topic. ca. 3. vel quia differentiæ aliæ ſunt occultæ, vel quia ſunt multæ, quas enuntiare eſſet prolixum.

De Proprio. Caput IIII.

Proprium verò quadrifariam diuidunt. Nam & id quod ſoli alicui ſpeciei accidit, etſi non omni, Proprium id dicitur: vt homini medicum eſſe vel geometram. Et quod accidit ſpeciei, etſi non ſoli: quemadmodũ homini eſſe bipedem. Et quod ſoli & omni, & aliquando: vt omni homini in ſenectute caneſcere. Quartũ autem id, in quo conuenerunt & ſoli & omni, & ſemper: quemadmodum homini eſſe riſibile. Nam etſi non ſemper rideat, tamen riſibilis dicitur: non quòd rideat ſemper, ſed quòd ſemper aptus natus ſit vt rideat; hoc autem ei ſemper connaturale eſt, quemadmodum & equo hinnibile. Hæc autem & propriè Propria dicuntur, quoniam etiam conuertuntur: ſi quod enim equus eſt, hinnibile eſt, & ſi quid hinnibile eſt, equus eſt.

Sequitur quartum Prędicabile, ſcilicet Proprium, quod meritò Accidenti præponitur, quia quamuis de rei ſubſtantia non ſit, eſt tamen ſubſtantiæ & eſſentiæ rei proximum,

ab ea

ab ea scilicet immediatè emanans. In hoc igitur capite duo tantùm continentur: alterum, quatuor sunt proprij acceptiones: alterum, ipsius Proprij Logici prędicabilis definitio.

Sumitur autem Proprium quatuor modis. Primò dicitur Proprium, prędicatum aliquod accidentale, quod soli alicui speciei inest, non tamen omnibus vel Indiuiduis illius speciei competit, sicut esse Grammaticum, Medicum, non nisi homini conueniunt, non tamen omni homini. Altero modo Proprium dicitur prædicatum accidentale, quod omni Indiuiduo alicuius speciei, non tamen ei soli competit, quo pacto homini est Proprium esse bipedem, omnis enim homo est bipes, non tamen solus homo, quia alia aliqua animalia duos pedes habent.

1

2

Tertium. Proprium est prædicatum etiam accidentale, quod omni Indiuiduo alicuius speciei, & soli competit, tamen non semper, sed aliquo tempore, quo pacto canescere est proprium homini: omnis enim homo, & solus homo canescit, sed non semper, nisi in senectute: fit enim canities ex corruptione humidi, quod calor naturalis, quia modicus est ex longa & continua actione, non potest consumere, quod potissimum tempore senectutis fit, quando calor tenuis est: potest etiam accidenti aliquo talis calor impediri ab actione, & tunc humidum corrumpetur, & fient cani. Sunt etiam aliqui, qui etiam senes tardè, aut nunquam canos habent, in quibus humidum est subtile, & pingue, quod modicus calor potest consumere.

1

Canities quomodo nascatur

Quarto modo dicitur Proprium, prædicatum accidentale, quòd omni, & soli, & semper conuenit: & hoc propriè & simpliciter dicitur Proprium, sicut risibile est Proprium homini, solus enim homo, & omnis homo, & semper est risibilis. Posset autem aliquis dubitare, nam non semper homo ridet. Respon quamuis actus ridendi semper non sint, tamen aptitudo ad ridendum est semper; propterea semper homo est risibilis, id est, aptus natura ad risum. Ex hoc infert proprietatem vnam Proprij, scilicet quod conuertitur cum suo subiecto: valet enim, homo est, ergo risibile est: risibile est, ergo homo est. Ex quibus potest componi integra definitio Proprij, scilicet, Proprium est accidentale prædicatum, quod conuenit omni, & soli, & semper speciei, & conuersim prędicatur de eo.

4

Definitio Proprij.

Dubia quædam scitu digniora in caput de Proprio.

Circa hoc caput aduertendum est primò, Proprium du-

Propriũ duobus modis sumitur. pliciter sumi: vno modo vt distinguitur contra improprium: quo pacto dicimus homo propriè significat viuum, impropriè pictum,& sic in præsenti non consideratur: altero modo vt distinguitur contra commune, vt id sit Proprium alicui, quod non aliis præter ipsum competit: & sic in præsenti sumitur. Vbi considerandum quoque est, in omnibus his acceptionibus Proprij, semper loco Generis sumi, illud (accidit) id est, est prædicatum accidentale, id est, quod non est de natura rei de qua prædicatur.

2 *Propriũ vt ab Arist. distinguatur.* Est secundò aduertendum, quod Arist. 1. Top. 4. distinguit Proprium in absolutè Proprium,& ad aliquid,& quãdo. Proprium absolutè est (vt definit ipse) quod nõ indicat naturam r: i, soli autem inest & conuersum prędicatur. Prima particula est ad excludendum Genus, Definitionem, & Differentiam, quæ sunt natura rei vel de natura: secunda particula ad excludendum Propriũ secundo modo, & Accidens commune, quæ pluribus insunt: tertia particula ad excludenda Propria primo & tertio modo, quæ soli Speciei insunt, tamen non conuertuntur. Proprium ad aliquid est, quod secundum se commune est, tamen si subiectum, cui est, aliis comparetur, illi est Proprium, vt bipes absolutè homini bipes est Propriũ, tamen si homo ad equum comparetur, homini non est Proprium. Proprium quando, est idem quod Porphyrius ponit, & quamuis non his verbis de Proprio Porphyrius egerit, tamen omnia quæ dicit re ipsa sunt eadem cum Aristo. nam Proprium, quarto modo, est absolutè proprium: & definitio hic assignata (vt dixit) est eadem cum illa Arist. Proprium autem tertio modo vocat Aristoteles, quando reliqua sunt ad aliquid: quamuis Proprium primo modo cùm sit Indiuiduorum, ab Aristo. sit prætermissum, qui ea, quæ vniuersaliter dicuntur, ibi quærebat.

3 *Propriũ vt sit vniuersale.* Dubitari etiam solet, an Proptium sit dicendum Vniuersale? Aliquibus videtur dubium: quia non prædicatur de Indiuiduis, vt Proprium est, nisi mediatè: dico tamen esse vniuersale,& immediatum, vt enim vniuersale sit immediatum sufficit quod immediatè de vniuersali prædicatur: scilicet de Specie, sicut diximus de vltima Differentia superiùs,& quòd sit in multis sicut ipsa Species cui conuenit.

De Accidente, Cap. V.

ACcidens autẽ est, quod adest & abest pręter subiecti corruptionẽ. Diuiditur autẽ in duo: hoc enim ipsius

ipsius separabile est, illud verò inseparabile, dormire quidē separabile Accidens est: nigrū verò esse inseparabiliter coruo & Aethiopi accidit. Potest enim intelligi & coruus albus & Aethiops nitens cādore præter subiecti corruptionē. Definiunt autem sic quoque: Accidēs est quod cōtingit eidē inesse & nō inesse. Et quod neque Genus est, neque Differentia, neque species, neque Proprium: semper autem est in subiecto subsistens. Omnibus autem determinatis quæ proposita sunt (dico autem genere, specie, Differentia, Proprio, Accidente) dicendum est quæ eis communia sunt & quæ propria.

Non est hìc, quod in dubium vertamus, quare de Accidente tractet Porphyrius, cùm nullum supersit Prædicabile, cui anteponatur, & inter omnia sit maximè extra rei essentiam. In hoc igitur breuissimo capite sunt tres Accidentis definitiones, cum vnica diuisione.

Prima definitio est, Accidens est, quod adest, & abest præter sudiecti corruptionem; ac si dicat, est prædicatum vniuersale, quod de subiectio ita affirmari, vel negari potest, vt nec propter eius præsentiam vel affirmationem, nec propter eius absentiam, vel negationem, natura subiecti destruatur, vt siue dicas, homo est albus, siue homo non est albus, non propterea homo corrumpitur.

Sequitur Accidentis diuisio. Duplex est Accidens, quoddam est separabile, quoddam inseparabile: inseparabile, quod à subiecto separari non potest, vt albedo est cygno inseparabilis: separab le, quod separari potest, vt sedere, currere. At quia qu s posset obiicere Porphyrio, quod hæc diuisio videatur aduersari definitioni, si enim est Accidens inseparabile, non ergo adest, & abest. Resp quamuis re adesse & abesse non possit, intellectu tamen separatur, dum Æth opem absque nigredine, & cygnum absque albedine considerare possumus

Secunda definitio est. Accidens est quod contingit eidem inesse, & non inesse. Ista mag s expl cat naturam Accidentis, nam adesse, & abesse, non solùm Accident bus, sed aliis competit: at inesse est Proprium Accidentis.

Tertia definitio est. Accidens est, quod nec est Genus, nec Species, nec Differentia, nec Proprium: semper autem est in

ſubſtantia ſubſiſtens, id eſt, nunquam extra ſubſtantiã reperitur. Hæ duæ vltimæ definitiones ſunt Ariſt. 1. Top. cap. 4.

Dubia quædam ſeu Quæſtiones ſcitu digniores in caput de Accidenti, & eius definitiones.

Omnia ferè, quæ in hoc capite continentur, ab Auicenna, reprehenduntur: at vt nos horum ſenſum perfectum teneamus, erit primò aduertendum, Accidens tripliciter ſumi: vno modo, vt diſtinguitur contra ſubſtantiam, vt omne ens, quod non eſt ſubſtantia, eſt Accidens, quo pacto dicitur ens diuidi in ſubſtantiam & Accidens: & hoc aliqui vocant Accidens nominale, quia ſcilicet per nomen Accidentis ſignificatur, & de illo in ſe dicitur, hoc eſt, Accidens altero modo latiùs ſumitur pro omni eo quod extra ſubſtantiam alterius eſt, ſiue ſit ſubſtantia, ſiue Accidens, quo pacto homo eſt Accidens animalis & Petrus hominis, in qua ſignificatione Philoſophi concedunt illas eſſe prædicationes Accidentales, animal eſt homo, homo eſt Petrus, & hoc vocant Accidens verbale: quia non tam dicitur, homo eſt Accidens animali: quàm accidit animali: & de iſto modo Accidentis loquutus eſt Ariſtot. 5. Met cap. 30.

Nota. Accidens tribus modis ſumitur.

Accidens nominale.

Accidens verbale.

Tertiò, Accidens ſumitur particulariùs pro vna parte Accidentis primi modi accepti, quod dicebatur nominale: hoc enim diuiditur in commune & proprium: commune eſt, quod nõ fluit ex principijs eſſentialibus alicuius ſubiecti reſpectũ cuius dicitur commune, vt albedo reſpectu hominis: non enim ex natura hominis fluit albedo. Aliud eſt, quod ex ſubiecti natura fluit, & hoc illi dicitur Proprium: vt riſibile homini: tunc autem ſignum erit fluere ex principiis eſſentialibus ſubiecti, quando nec illud ſine ſubiecto, nec ſubiectum ſine eo eſſe poſſunt: quando verò contrà non fluit, commune reputatur. Illud ergo Accidens Proprium facit quartum Prædicabile, commune verò quintum Prædicabile.

Quot ſit ſignũ aliquid ex principiis eſſentialibus ſubiecti fluere.

Ex quo ſequitur Accidens, quod eſt quintum Prædicabile non eſſe Accidens ſecundo modo, quia ſecundum illud fiunt prædicationes indirectæ, quæ non ſunt artis: nec eſſe Accidens in vniuerſum, vt diſtinguitur contra ſubſtantiam, quia hoc comprehendit Proprium, & iſtud Prædicabile quintum: ſed eſt Accidens commune, quod non fluit ex principiis eſſentialibus ſubiecti de quo prædicatur, & hoc non voluit aduertere Auic.

2 Eſt ſecundò notandum, Accidens tripliciter poſſe conſiderari, Vno modo ſecundum quod in rebus eſt, & ſecundum ſuam

Accidens tribus modis conſideratur.

ſuam eſſentiam & naturam:& ſic ad Metaphyſicum pertinet. Altero modo ſecundum quod eſt in intellectu, & hoc reſpectu eorum quæ ſua ſunt, id eſt, reſpectu inferiorum vel ſuperiorum, vel Differentiarum:& ſic nec eſt quartum, nec quintum Prædicabile, ſed aliqua ſunt Genera, aliqua Species, & Differentiæ. Tertio modo, vt ad ſubiectum comparantur, de quo prædicantur:& tunc Accidens Proprium facit quartum, commune verò quintum Prædicabile:& hoc eſt conſiderandum. Vnde Accidens non dicitur prædicatum Proprij aut Accidentis, niſi reſpectu ſubiecti: & ita Porphyrius de iſtis duobus ſemper in ordine ad ſubiectum tradidit, nam reſpectu inferiorum, vel ſuperiorum, Genera ſunt aut Species.

3. Dub.

Dubitatur contra primam definitionem, quid ibi loco Generis conſtituatur? In qua re oportet annotare, illa verba in prima definitione, dupliciter poſſe cõſiderari. Vno modo primò intentionaliter, ſcilicet adeſſe pro reali inhærentia Accidentis in ſubiecto:& abeſſe pro reali Accidentis ſeparatione: & corruptionem ſubiecti, pro reali deſtructione: vt ſit ſenſus, Accidens eſt, quod realiter ſubiecto inhæret, & non inhæret abſque vlla reali ſubiecti corruptione:& iſte ſenſus, quamuis ſit verus, non eſt Logicus, qui res abſolutè non conſiderat. Alter ſenſus eſt ſecundò intentionaliter, vt adeſſe ſit affirmari, abeſſe negari, ſubiecti corruptio ſit repugnantia naturæ ſubiecti: vt ſit ſenſus, Accidens eſt prædicatum vniuerſale, quod & de ſubiecto affirmari, & negari poteſt abſque vlla repugnantia naturæ ſubiecti, vt ſiue dicas homo eſt albus, ſiue dicas, homo non eſt albus, nihil dicitur repugnans naturæ ſubiecti:& talis ſenſus eſt Logicus, & ſic à multis intelligitur talis definitio: ita enim explicat Caiet & idem videtur Auer. & tunc loco Generis eſt illud prædicatum vniuerſale, quod in multis aliis ponitur.

Solutio.

Ratio autem, quæ mouet hos authores, vt exiſtiment definitionem eſſe intelligendam in ſenſu ſecũdæ intentionis, eſt quia iſte ſenſus eſt Logicus, & poteſt definitio ſub eo explicari. Poſſumus etiam dicere, quòd ſumitur primò intentionaliter, nec eſt incõueniens: quia cum Logica innitatur Metaphyſicæ, poteſt aliquando ab ea aliqua perere: præſertim, quando clara & valde nota ſunt, ſicut iſta: hęc enim definitio, potius admittere videtur ſenſum realem: nam ſi Porphyrius intenderet definire Logico modo, clariùs id poſſet explicare, quàm explicauit.

4. Dub. Cuiuſmodi Accidens definiatur prima definitione.

Dubitatur, an tali definitione, definiatur Accidens propriũ:

quibusdã enim videtur, quòd sic: quia sit aliqua ratio id vetaret, esset, quia Proprium abesse non potest: at eadem ratione inseparabile abesse non potest: quod si dicas inseparabile intellectu separari, similiter & Propriũ separatur; vt enim coruus absque nigredine, ita homo absque resibilitate intelligi potest. Aliis visum est opposito modo, nec Proprium, nec inseparabile hic definiri, sed tantùm separabile, quia hoc solum potest abesse. Sed hoc non videtur ad mentem Porphy. si enim Accidens separabile hîc definiretur, oportuisset distinctionem præmittere definitioni & non committere vitium: priùs enim distinguendum est æquiuocum, seu multiplex, quàm definiendũ. Aliis communiter visum est, & hoc magis est ad mentem Porph. vtrunque tantùm Accidens commune definiri, sed ad argumentum non vno modo respondetur.

Albertus videtur dicere quòd hominem sine risibilitate intelligere possumus, at risibilitatẽ sine homine nullatenus: coruũ verò absque nigredine, & nigredinẽ absque coruo possumus intelligere. Hęc doctrina vera est & certa, & est Ar. st. 7. Meta. c. 5. tamen non soluit dubium, nam Porph. loquitur de separatione subiecti: dicit enim quòd cygnum absque albedine possumus intelligere. Qua separatione, etiam hominem absque risibilitate possumus intelligere.

Solutio. Caietanus aliter respondet: distinguit de duplici separatione per intellectum: altera est simplex, qua vnum absque alio intelligimus, altera est composita, qua vnum ab alio diuidentes, separamus: vt si quis intellectu componat, homo non est albus, dicit primò, simplici cognitione possumus subiectum absque Proprio, & absque inseparabili æquè intelligere, scilicet hominem absque risibilitate, & coruũ absque nigredine. Secundò, abstractione composita subiectum à Proprio separare non possumus dicentes, homo nõ est risibilis: subiectum verò ab inseparabili possumus optimè separare, dicentes, coruus non est niger. Quòd si dicas id non posse fieri, quia sicut prior est falsa, ita & posterior. Resp. tertiò, quòd posterior est falsa, non alia ratione, nisi quia ita non est in rebus: at prior est falsa, non solùm quia ita non est, sed quia destruitur natura subiecti, cui repugnat, quòd non sit risibilis. Ista sententia est subtilis & vera: quamuis ad mentem Porphyrij existimo esse dicendum, subiectum inseparabilis posse intellectu coniungi cum Accidenti opposito, scilicet Æthiopem album intelligere: nec erit compositio implicans repugnantiam: & hoc manifestat ipsum Porphyrij exemplum: at subiectum

cum

cum oppoſita forma Proprij, non poſſumus intelligere, quia eſt implicatio, quãuis abſque vllo Accidenti nudè poſſit intelligi: & hæc omnis abſtractio fit abſque aliqua compoſitione propoſitionis, ſed per ſimplicem cognitionem eo modo, quo corpus album ſimplici cognitione cognoſcere poſſumus. Hæc etiam ſententia fuit Ægidij Romani. 1. Poſt. cap. 6. in fine tex. 18.

Dubitatur circa ſecundam definitionem, an tantùm ſeparabili Accidenti competat? Reſpondeo, quòd ita exiſtimauit Auer. alij verò, inter quos Caietanus, credunt vtrunque tam ſeparabili, quàm inſeparabili: cuius ratio eſt firma, quia iſta definitio eſt deſumpta ab Ariſt. 1. Top. cap. 4. Sed Ariſt. vtrũque illic definit, quia ad problema Accidẽtis, de quo illic tradebat, æqua eſt vtriuſque Accidentis ratio. *Dubium.*

Sed tunc inſurgit argumentum: quia ſunt multa Accidentia quæ nõ ad eſſe, & abeſſe poſſunt ſine ſubiecti corruptione, vt lethales morbi, ſimiliter mors, combuſtio, corruptio, & alia ſimilia.

Ad iſta reſpondet Albertus, mortem, combuſtionem, &c. non eſſe Accidentia, ſed deſtructiones ſubſtãtiæ & priuationes. Caietanus reſpõdet, hanc homo eſt mortuus, eſſe diſparatam: ſed veram propter ampliationem, quia ſenſum facit: homo qui eſt, vel fuit, eſt mortuus: imò, inquit, eſt per ſe cauſalis, quia cauſa, quòd mortuus eſt, eſt quia fuit. Sed hoc videtur ridiculum, nam quid dicet ad hanc, domus eſt combuſta? non enim cauſa, quia combuſta eſt, eſt, quia fuit, & ſunt aliæ innummeræ huiuſmodi propoſitiones.

Propterea exiſtimarem ita eſſe dicẽdum, ſubiectum febris eſſe hominem, tamen febris ſua præſentia nõ corrumpit hominem, immò dum febris eſt, homo eſt, & cùm homo non eſt, febris non eſt: immò ſi multùm febris durat, homo etiam durat. Ad illud verò de morte, & cõbuſtione, & corruptione, crederem illarum mutationum, in quibus ſubſtãtia corrumpitur, ſubiectum non eſſe hominem, nec lignum quod comburitur, ſed materiam ipſam: & hæc ſemper manet: ſimiliter deſtructionis domus materia ipſa eſt ſubiectũ, & hæc etiam manet, deſtructa domo. Iſta eſt ſentẽtia Burlei ſuper hoc caput: & videtur idem docere Ammonius in præſenti. *Solutio.*

Dices, Si ſubiectũ eſt materia, ergo prædicabũtur de materia, dicẽdo, materia eſt mortua, lapides ſunt deſtructi, quod eſt falſum. Dico igitur quòd iſtæ mutationes inducunt alicuius præexiſtẽtis priuationẽ, vel alicuius, quod nõ erat, poſitionem

tionem, & propter hoc de eodem prædicantur, dicendo, domus eſt combuſta, quia priuatio eſt domus: homo eſt mortuus, quia homo non eſt, & contrà, ignis eſt generatus quia ignis acquirit eſſe.

De his, quæ communia ſunt quinque vniuerſalibus. Cap. VI.

1 *Commune quidem eſt omnibus de pluribus prædicari, quemadmodum dictum eſt. Sed Genus quidē de omnibus ſub ſe Speciebus & Indiuiduis, & differētia ſimiliter. Species autē de ijs, quæ ſub ipſa ſunt, Indiuiduis. At verò Propriū & de Specie, cuius eſt Proprium, & de ijs, quæ ſub ſpecie ſunt, Indiuiduis. Accidens autē & de Speciebus & de Indiuiduis. Namque animal de equo & boue prædicatur, quæ ſunt Species, & de hoc equo & de hoc boue, quæ ſunt Indiuidua: irrationale verò, & de equo & boue, & de ijs, qui ſunt particulares prædicatur. Species autem, vt homo, ſolùm de ijs, qui ſunt particulares homines prædicatur. Proprium verò de Specie, cuius eſt Propriū, & de ijs, quæ ſub Specie ſunt, Indiuiduis: vt riſibile de homine, & de ijs, qui ſunt particulares. Nigrum autem & de Specie coruorū, & de ijs, quæ ſunt particulares, quod eſt Accidens inſeparabile: & moueri, de homine, & de equo, quod eſt Accidens ſeparabile: ſed principaliter quidem de Indiuiduis, ſecunda ratione autem de ijs, quæ continent Indiuidua.*

Poſtquàm Porphyrius de ſingulis ſecūdum ſe Prædicabilibus tractauit, ea ipſa inter ſe comparat: explicās, quibus inter ſe & conueniunt & differunt. Caput quidem hoc, vt eſt longiſſimum, ita eſt clariſſimū, nec eſt expers vtilitatis, cùm magis Prædicabiliū naturæ & proprietates, ex mutua comparatione clareſcant. Ea igitur omnia, quæ hîc Porphyrius fuſiſſimè tradit, in ſummam quandam breuem, & epilogum redigemus, ſi quid dignum occurrerit adnotantes.

In hoc ergo capite fiunt decē collationes Prædicabilium inter ſe, vnde in decem poſſet ſecari partes. In prima Genus

cum

cum Differentia confertur,& quantùm ad ea, quæ communia,& quantùm ad ea,quæ diuersa habent.In secũda confertur similiter genus cùm Specie.In tertia genus cum Proprio. In quarta genus cum Accidenti. In quinta differentia cum specie.In sexta differentia cum proprio.In septima differentia cum accidẽti. In octaua species cũ proprio. In nona species cum accidenti.In decima proprium cum accidenti. At si quis rectè dispiciat,reperiet non posse esse plures istorum inter se vniuersalium comparationes:nec enim opportuit multiplicare collationes Differentiæ cum Genere, nec posteriorum cum superioribus: quia eadem sunt cum collationibus superiorum cum inferioribus.

Antè verò quàm vnum alteri cõferat,vnum omnibus commune ponit, scilicet de pluribus prædicari, genus de Speciebus,& Indiuiduis Specierum:Differentia de suis Speciebus & Specierum Indiuiduis:Species de suis Indiuiduis: Proprium de Specie & eius Indiuiduis: Accidens de Speciebus etiam,& de Indiuiduis.

Distinct. proprij ab accidente.

Hîc nota pluchrum quoddam discrimen, quod inter Proprium & Accidens assignat.Proprium enim per prius de Specie:& per posterius de Indiuiduis dicitur: prius natura enim homo est risibilis,posterius Petrus est risibilis:at p iu. Petrus est albus,Posterius homo,est albus:Huius ratio est,quia Proprium oritur immediatè tãquam ex causa,& principiis Speciei:at Accidẽs ex materia,& indiuidualibus principiis,quod docet Arist 10.Meta.cap.12.homo,inquit,est albus quia Callias est albus.

Dubium.

Posses hîc dubitare in his omnibus prædicationibus, an quando genus de Indiuiduis prædicatur, sit prædicatio Generis:& quando Differẽtia, & proprium similiter de Indiuiduis sit prædicatio Proprij,& prædicatio Differentiæ?Respõdẽdũ est, tales prædicationes esse Generis, & Proprij & Differentiæ,nec valet,quia Species prædicatur de indiuiduis,ergo illa prædicantur vt Species: hoc enim nihil est quia Species in quid,immendiatè de Indiuiduis,genus verò mediatè, proprium mediatè,& in quale prædicatur, similiter & Differentia:non dubium,quin principales prædicationes sint illæ, quæ per definitiones explicantur, vt genus de Speciebus, proprium de Indiuiduis.

Sol.

De his,in quibus Genus & Differentia conueniunt.

Commune autẽ est Generi, & Differẽtiæ cõtinentia specierum

ſpecierum. Continet enim Differentia ſpecies etſi non tot,quot Genera.Rationale enim etſi non continet irrationalia, quemadmodum animal, tamen continet hominem & Deum,quæ ſunt Species.Et quæcunque prędicantur de Genere vt Genus, & de ijs, quæ ſub ipſo ſunt,Speciebus prædicantur,& quæcunque prædicantur de Differentia vt Differentia,& de ea, quæ ex ipſa eſt,Specie prædicabũtur. Nam cùm Genus animal ſit, non ſolùm de eo prædicantur vt Genus, ſubſtantia & animatũ,& ſenſibile,ſed etiã de ijs, quæ ſunt ſub animal,Speciebus omnibus prædicantur hæc,vſque ad Indiuidua. Cúmque Differentia ſit rationale,prædicatur de ea vt Differentia,id quod eſt ratione vti: & non ſolùm de eo quod eſt rationale, ſed etiam de ijs, quæ ſunt ſub rationali Speciebus prædicabitur,ratione vti.

Commune quoque eſt, perẽpto Genere, vel Differentia ſimul perimi quæ ſub ipſis ſunt.Quẽadmodùm enim ſi non ſit, animal, non eſt equus,neque homo, ita ſi non ſit rationale,nullum erit animal, quod vtatur ratione.

Dubium. Dubitabit meritò quis, cùm Genus ſecuta fuerit, Species quare genus priùs cum Differentia,quàm cum Specie conferatur?ad quod facilè Reſp.id factum fuiſſe, quia hic erat na-*Sol.* turæ ordo,vt primò Genus,deinde Differentia, poſtmodùm ex vtriſque totum compoſitum, ſcilicet Species ſequatur, vt ſuprà diximus,vel,quia plura ſunt ea, quæ in comparatione Generis cũ Differentia inueniuntur communia, cum in pluribus conueniant, & tamen differant minùs, quàm quæ in collatione cum Specie.

Sunt autem tria in quibus conueniunt.Primum, ſicut Genus de pluribus Speciebus,ita & Differentia iuxta Porphyrij ſententiam prædicatur:loquitur autem de diuiſiua Differentia:propterea dicit,quòd non de tot prædicatur,ſicut Genus. Quid autem dicendum ſit de Differentia vltima, & quomodo Differentia dicatur prædicari de pluribus differentibus Specie,ſuprà explicuimus. Auicenna quidem interpretatur, quòd non repugnat Differentiæ de pluribus prædicari Speciebus:ſed alij aliter,vt ſuprà vidimus.

Secundò, Quicquid de Genere eſſentialiter prædicatur, etiam

etiam de Specie prædicabitur:hoc idem de Differẽtia est intelligendum. Dixi(essentialiter)ad vitandas secundas intentiones:non enim valet,homo est rationalis:rationale est Differentia:ergo homo est Differentia.

Tertiò,Sicut perempto Genere,perimuntur eius Species, ita perempta Differentia perimuntur Species, quæ sub ea sunt:vt enim valet, non est animal:ergo non est homo, ita non est irrationale, ergo non est equus. Auic.existimat hanc secundam esse omnibus vniuersalem conuenientiam : quod enim de Proprio,& Accidẽte realiter prædicatur,etiã de his, de quibus ea prædicantur prædicabitur. Et id videtur approbare Alber sed mihi nõ placet,dicitur enim homo est albus, album est Accidens, non tamen dicitur homo est Accidens.

De differentiis inter Genus & Differentiam.

Proprium autẽ est Generi de plurib.prædicari quã 3 *Differentia,& Species,& Propriũ, & Accidẽs. Animal enim de homine.& equo,& aue,& serpente prædicatur:quadrupes verò de solis quatuor pedes habentibus:homo verò de solis Indiuiduis:& hinnibile de equo solùm & de ijs,qui sunt particulares:& Accidẽs similiter de paucioribus. Oportet autem Differentias accipere,quibus diuiditur Genus, non eas quæ cõplent substantiam Generis,sed quæ sunt diuisiuæ. Amplius, Genus cõtinet Differentiam potestate (animalis enim hoc quidem rationale est, illud verò irrationale) Differentiæ verò non continent Genera. Amplius, Genera quidem priora sunt iis, quæ sunt sub se posita Differentias, propter quod simul quidem eas auferunt, non autem simul auferuntur ab iis : sublato enim animali, aufertur rationale & irrationale. Differentiæ verò non ampliùs simul auferunt Genus:nam etsi omnes interimantur,tamen substantia animata sensitiua intelligitur quæ est animal. Amplius,Genus quidem in eo quod quid est, Differentia verò in eo quod quale quid est, quemadmodum dictũ est,prædicatur. Amplius, Genus quidem vnum est secundum vnãquanque speciẽ,vt hominis id quod*

quod eſt animal: Differentiæ verò plures ſunt, vt rationale, mortale, mentis, & diſciplinæ perceptiuum, quibus ab aliis animalibus differt. Et Genus quidem conſimile eſt materiæ, formæ verò Differentia. Cùm autem ſint & alia communia & propria Generis & Differentiæ, nunc iſta ſufficiant.

1 Sex ſunt, quibus genus à Differentia differt. Primò, genus de pluribus, quàm Differentia prædicatur, cùm genus de oppoſitis differentiis, ipſæ autem non de ſeinuicem prædicentur: loquitur autem de diuiſiuis generis reſpectu eiuſdem 2 generis. hęc eſt Ariſt. 4. Top ca. 6. Secundò, genus poteſtate continet Differentiam, non è cōtrà: de hoc ſuprà diximus. 3 Tertiò, Genus eſt prius natura Differentia, ſicut forma eſt poſterior ipſa materia, à qua educitur: Genus autem eſt, vt materia: hæc ſemper intellige de diuiſiuis Differentiis: vnde fit, vt ſublato Genere, auferātur Differentiæ omnes, at ſublatis Differentiis omnibus diuiſiuis, adhuc manet integra na4 tura Generis, ſaltem per intellectum. Quartò, differunt in modo prædicandi. Genus enim in quid, Differentia in quale 5 quid prædicatur. Quintò, Vnius Speciei vnicum Genus eſt immediatum: at ſub illo Genere multæ Differentiæ vnius Speciei: Genus hominis eſt animal, at rationale, mortale, Differentiæ. Ecce clarè docet Porphyrius, non eſſe Differentias vltimas, ſed Species componi per multas Differentias communes ſimul ſumptas: aliter enim vnius Speciei eſſet v6 nicum proximum Genus, & vna vltima Differentia. Sexto differunt, in compoſitione enim Speciei genus habet locum materiæ. Differentia verò locum formæ, non quod ſint materia, aut forma, vt ſuprà declarauimus.

De comparatione Generis cum Specie.

Genus enim & ſpecies commune quidem habent de pluribus, quēadmodum dictum eſt, prædicari: ſumatur autem ſpecies vt Species ſolùm, ſed vt Genus, ſi fuerit idem Species & Genus. Cōmune autem his eſt, & priora eſſe ijs, de quibus prædicantur, & totum quoddam eſſe vtrunque.

Differunt

Differunt autẽ eo, quòd genus quidem continet Species sub se, species vero continentur, & cõtinent genera: de pluribus enim genus quam species prædicatur. Amplius, genera præiacere oportet, & informata specificis differentiis perficere species. Vnde & priora sunt naturaliter genera, & simul interimentia, sed quæ non simul interimantur: & species quidem cum sit, est & genus omnino: genus vero cùm sit, non omnino erit species. Et genera quidem vniuocè de speciebus prædicantur: species verò de generibus minimè. Amplius, genera quidẽ abundant earum, quæ sub ipsis sunt, specierũ continentia: species verò à generibus abundant propriis differẽtiis. Amplius, Neque species fiet vnquam generalissima, neque genus fiet vnquam specialissimum.

Tria sunt, quibus genus, & species conueniunt: hic autem sumitur species specialissima: aliter enim, inquit, esset idem genus cum specie Primò, est commune suprà positum, scilicet de pluribus prædicari. Secundò, sicut natura generis est prior naturaliter specie, quia est ipsius principium, ita species, id est, natura, quæ dicitur species, est naturaliter prior Indiuiduo: vt prius natura est animal quàm homo, & homo quàm Petrus. Tertiò, sicut genus est quoddam totum continens species, ita & species totum continens Indiuidua. Sed hic nota, non eodem modo esse totum genus speciei, sicut species Indiuiduorum: nam genus non continet totam quidditatem speciei in actu, quia species non solùm ex genere, sed etiam ex differentia constat, at species continet totam naturam Indiuidui, cùm Indiuidua non habeant aliam essentiam, quàm essentiam, & definitionem seu quidditatẽ, quòd idem est, ipsius speciei: nisi quis cum Scoto vellet addere differentias intrinsecas indiuiduantes, nam tunc eadem esset vtriusque ratio, quantum ad hoc, generis & speciei.

1 2 3

Genus & speciẽ nõ eodẽ modo totum inferiorũ dici.

Differunt autem primò, quòd genus continet speciem, species autem non continet genus. Hoc intellige quantùm ad potestatem, id est, genus continet speciem, & omnia quæ in potentia speciei sunt, scilicet Indiuidua: at species continet quidem generis naturam, sed non potestatem, quia nõ comprehendit omnia quæ sub genere continentur: & hinc est

1

2 quod genus de pluribus quam species prædicetur. Secundò, differunt, quod genus est veluti materia, ex quo simul cum
3 differentia fit species. Ex quo sequitur tertia differentia, quod genus est prius natura speciei, sicut prius est aurum, ex quo
4 fit statua, quàm ipsa statua, & ex hoc etiam sequitur quarta differentia quòd sublato genere per intellectū, aufertur species, tamen ablatis speciebus, adhuc manet per intellectum
5 integra natura generis. Quintò, differūt, quòd genus de speciebus vniuocè prædicatur, non è contrà species de genere. Hoc intellige, non quòd species æquiuocè de genere prædicetur, sed quòd non faciat prædicationem per se, & ordinatam, sed indirectam, & per accidens. Sextò, genus quantùm
6 ad potestatem excedit singulas species per se: quia Genus in potentia continet omnes, at quantum ad actum species excedit genus in differentia: nam species in sua natura includit differentiam, quæ tamen non est in natura & essentia gene-
7 ris, vt diximus. Septimò, differunt, quòd nullum genus potest fieri specialissima species, nec vlla species specialissima genus. Hæc sunt, in quibus species & genus mutuò conueniunt, & mutuò differunt.

De comparatione Generis cum Proprio.

5 *Generis autem & Proprij commune quidem est sequi species: si quid enim homo est, animal est, & si quid homo est, risibile est. Et æqualiter prædicari genus de speciebus, & proprium de ijs, quæ illo participant, Indiuiduis: æqualiter enim & homo & bos animal est, & Cato & Cicero risibile est. Commune autem est etiam vniuoce prædicari genus de proprijs speciebus, & proprium de iis quorum est Proprium.*

Differunt autem, quoniam genus quidem prius est, posterius vero proprium: oportet enim esse animal, dehinc diuidi differentiis & propriis.

Et genus quidem de pluribus speciebus prædicatur. Proprium verò de vna sola specie, cuius est proprium. Amplius, proprium quidem conuersim prædicatur de eo cuius est proprium, genus verò de nullo conuersim prædicatur: nam neque si quid animal est, homo est, neque

que

que si quid animal est, risibile est: si quid vero homo est, risibile est, & e conuerso. Amplius, proprium omni speciei inest, cuius est proprium, & soli & semper: genus vero omni quidem speciei inest cuius fuerit genus, & semper, non autem soli. Amplius, propria quidem interempta, non simul interimunt genera: genera vero interempta simul interimunt species, quarum sunt propria: quare & his quorum sunt propria, interemptis, & ipsa simul interimuntur.

Tria sunt quibus genus & proprium conueniunt. Primum, Quemadmodum in bona consequẽtia ex specie infertur genus, ita & proprium. Valet enim, est homo, ergo est animal: est homo, ergo est risibilis. Secundò, sicut genus de suis speciebus non secundum magis & minus prædicatur, ita & proprium: non enim homo est magis vel minùs animal, quàm alia species, nec vnus homo magis risibilis, quàm alius. Tertiò, Sicut genus, & definitio generis de specie prædicatur, dicendo, homo est animal, & homo est substãtia animata sensibilis, ita & proprium, & definitio proprij de suo subiecto prædicatur. 1 2 3

Contra hoc tamen potest esse obiectio. Proprium definitur per subiectum: ergo si definitio proprij de subiecto prædicatur, esset nugatio dicendo: homo est homo aptus ad ridendum. Ad hoc Resp Albertus, tract. 8. ca. 6. quòd propriũ potest dupliciter definiri: vno modo, secundum quod proprium est, & tunc per subiectũ habet definiri: altero modo, vt est in suo prædicamento constitutum, & tunc aliter definietur, scilicet risibile est aptum ridere, & sic prædicatur. Hæc responsio autem sufficiat: posset autem aliter fortassè responderi, sed extra limites Logicos egrederemur, cùm pertineat ad 7. Meta. c. 5. *Obiectio.* *Dilutio.*

Ea autem, quibus differunt, sunt quinque Primò, genus est prius natura speciei, de qua prædicatur. Proprium verò est posterius: Genus enim est principium specierum, at species est proprij principium. Secundò, genus de pluribus speciebus prędicatur, at proprium de vna: hoc intellige quod semper genus de pluribus prædicatur, proprio autem non repugnat de vna sola prædicari: nam aliqua sunt propria, quę de pluribus speciebus prædicantur, scilicet ea quæ sunt propria aliquorum subiectorum communium: mobile enim est passio, & proprium corporis naturalis. Tertiò, genus cum singulis 1 2 3

Speciebus non prædicatur conuersim, at Proprium conuerti-
4 tur cum Specie, cuius est Proprium. Quartò, Proprium inest soli Speciei suæ, omni, & semper: at Genus inest quidē omni,
5 & semper, sed non soli. Quintò, Genus non interimitur per interemptionem & negationem Specierum, vt diximus: non enim valet, non est homo, ergo nō est animal, at interempta Specie, interimitur Proprium: valet enim, non est homo, ergo non est risibile, non est equus, ergo non est hinnibile.

De comparatione Generū cum Accidenti.

6 *Generi verò & Accidenti commune est, de pluribus, quemadmodū dictū est, prædicari, siue separabile illud accidens sit, siue inseparabile: etenim moueri de plurib⁹, & nigrū de coruis, & de Æthiopibus, & aliquibus inanimatis prædicatur. Differt autē genus ab accidēte: quoniam genus ante species est, accidentia verò speciebus posteriora sunt: nā & si inseparabile sumatur accidens, tamen natura prior est illud, cui accidit, quàm accidens. Et genere quidē quæ participant æqualiter participant, accidente verò non æqualiter: intentionē enim & remissionem suscipit accidētium participatio, generum verò minimè. Et accidentia quidem in Indiuiduis principaliter subsistunt: genera verò & species naturaliter priora sunt Indiuiduis substantiis. Et genera quidem in eo quod quid est prædicantur de iis quæ sub ipsis sunt: Accidentia verò eo quòd quale aliquid est, vel quomodo se habeat vnumquodque: qualis ènim est Æthiops interrogatus, dices niger: & quemadmodum se Socrates habeat, dices quod sedet vel ambulat.*

Genus igitur, quomodo ab aliis quatuor differat, dictū est. Contingit autem etiam vnūquodque aliorū differre ab aliis quatuor: quare cùm quinque quidem sint, vnūquodque autē ab aliis quatuor differat, quatuor quinque, viginti fiunt omnes differentiæ. Sed non ita se habet, sed semper deinceps enumeratæ, & duobus quidem vna differentia deficientibus, (propterea quoniam iam

sumpta

ſumpta eſt) tribus verò duabus , quatuor verò tribus, quinque verò quatuor,decem omnes ſiunt differentiæ, quatuor,tres,duæ , vna. Genus enim quo differt à differentia,& ſpecie,& proprio , & accidente dictum eſt: quatuor igitur differentiæ. Differentia verò, quo differt à genere dictum eſt quando quo differat genus ab ea dicebatur: reliquum eſt igitur quo differat differentia à ſpecie,proprio,& accidente,dicere:& ſiunt tres.Rurſus, ſpecies , quo quidem differat à differentia dictum eſt, quando quo differt à ſpecie differentia dicebatur : quo etiam differat ſpecies a genere dictum eſt , quando quo differt genus à ſpecie dicebatur: reliquum eſt igitur, vt quo differat ſpecies à proprio,& accidente dicatur:duæ igitur ſunt & hæ differentiæ.Proprium autem quo differat ab accidente relinquetur : nam quo à ſpecie , & differentia,& genere differat , prædictum eſt in illorum ad ipſum differentiis. Quatuor igitur ſumptis generis ad alia differentiis,tribus verò differentiæ, duabus autem ſpeciei,vna verò Proprij ad accidens,decem erunt omnes : quarum quatuor quæ ſunt generis ad reliqua, ſuperius demonſtrauimus.

Differentiarum quinque vocum numerus.

Genus.	*Species.*	*Differentia.*	*Proprium.*	*Accidens.*
	1	1	1	1
		1	1	1
			1	1
				1

Vnum inter alia,quæ aſſignari poſſent, eſt, in quo Genus cum Accidenti conuenit, ſcilicet de pluribus prædicari : hoc autem tam Accidenti ſeparabili , quàm inſeparabili ineſt. Quatuor autem ſunt ea,quibus differunt. Primò, Genus eſt prius natura ipſa Specie,at Accidens vtrumque eſt poſterius, tam ſeparabile,quàm inſeparabile.Secundò,genus non prędicatur ſecundum magis & minus. Tertiò,Accidentia in Indiuiduis ſubſiſtunt, at Genera priùs natura ſunt in ſe , quàm

in Indiuiduis, & Speciebus. Quarto Genus prædicatur in quid, at Accidens in quale, vel in quomodo ſe habet: ſi enim dicitur, qualis eſt homo? Reſp. eſt albus: qualiter ſe habet? Reſp. ſedet, aut ſtudet. Hîc reddit rationem Porphy. quare non tradidit comparationem Differentiæ ad Genus, nec tradit Proprij ad Genus & Speciem: inquit facta, comparatione ſuperiorum cum poſterioribus, non eſt neceſſaria rurſus comparatio poſteriorum cum prioribus, quia eadem eſt quod ſupra diximus.

De comparatione Differentiæ cum Specie.

Commune ergo Differentiæ & ſpeciei eſt, æqualiter participari. Homine enim æqualiter participãt particulares homines, & rationalis Differẽtia. Cõmune etiam eſt & ſemper adeſſe iis, quæ illis participãt. Semper enim Socrates rationalis eſt, & ſemper Socrates homo.

Proprium autem Differentiæ quidem eſt, in eo quod quale eſt prędicari: ſpeciei verò in eo quod quid eſt. Nã etſi homo velut quale quod accipiatur, non tamẽ ſimpliciter erit quale, ſed ſecundũ id, quod Generi aduenictes Differẽtiæ eum cõſtituerunt. Amplius, Differentia quidem in pluribus ſæpè ſpeciebus conſideratur, quemadmodum quadrupes in pluribus animalibus ſpecie differentibus: ſpecies verò in ſolis iis, quæ ſub ſpecie ſunt, Indiuiduis eſt. Amplius, Differẽtia prior eſt ea ſpecie, quæ eſt ſecundum ipſam: ſimul enim oblatum rationale interimit hominẽ, homo verò interemptus non aufert rationale, cum ſit Deus. Amplius, Differentia quidẽ componitur cum alia Differentia (rationale enim & mortale compoſitum eſt in ſubſtantia hominis) ſpecies verò ſpeciei non componitur, vt gignat aliam aliquam ſpeciem quædam enim equa cuidam aſino permiſcetur ad muli generationem: equa autem ſimpliciter aſino compoſita nunquam perficeret mulum.

1 Duo ſunt, quibus Differentia cum Specie cõuenit. Primò, 2 neutra ſecundum magis, & minus, de ſuis prædicatur. Secundò, ſicut Species ſemper adeſt Indiuiduis, ita Differentia

Speciei:

Speciem ad se dicat, sicut non potest Indiuiduum sine Specie intelligi, quia est natura eius, ita nec Species sine Differentia: vnde vtrique est commune, vt semper adsint suis subiectis de quibus prædicantur. Vide hîc Albert. tract.8. cap.8. de propositionibus, quas vocant sempiternæ veritatis.

Differunt autem in quatuor. Primò, Differentia prædicatur in quale, Species in quid. Secundò, Differentia de pluribus Speciebus prædicatur, at Species, scilicet specialissima, solùm de pluribus Indiuiduis. Tertiò, Differentia est prior natura Specie, cùm sit vniuersalior: vbi videtur Porphyrius non cognouisse Differentias vltimas: vnde Auicenna paulò seueriùs inquit hæc omnia à Porphyrio per ignorantiam fuisse dicta: sed tamen quomodo hæc intelligenda sint, & non cognouerit Porph. vltimas Differentias specificas, atque etiam Arist. superius satis diximus in cap. de Differentia. Quartò, multæ Differentiæ concurrunt ad vnam Speciem, at multæ Species nunquam ad vnius cõstitutionem. Ratio huius est Auic. quia vna Differentia habet se vt potentia respectu alterius, quæ est velut actus, & hoc verum habet de Differentiis subordinatis, quarum vna est sub altera, vt sensibile, & rationale secundum veritatem: nam prior constituit Genus, quod est velut potentia, & materia respectu posterioris Differentiæ. [1] [2] [3] [4]

Quod si obucias duas Species aliquando ad tertiam concurrere, vt cùm ex animantibus Specie diuersis tertium interim procreatur, sicut mulus ex equo & asina nascitur, & similiter alia. Resp. Albert. id esse in Indiuiduo, tamẽ ipsa natura vnius Speciei nõ coniungitur cũ altera ad tertiæ constitutionem: sed ista maiora sunt, quàm locus præsens patiatur.

De comparatione Differentiæ cum Proprio.

Differentia verò & Proprium commune quidem habent æqualiter participari ab iis, quæ illis participant: æqualiter enim rationalia rationalia sunt, & risibilia risibilia sunt. Et semper & omni adesse commune vtrisque est, etsi enim curtetur qui bipes est, tamen ad id, quod natum est semper dicitur: quoniã & risibile in eo quod natũ est habet semper, sed nõ in eo quod semper rideat. [8]

Proprium autẽ Differentiæ est, quod hæc quidem de pluribus Speciebus dicitur sæpe, vt rationale de Deo, & homine: Propriũ verò dicitur de vna sola specie, cu-

ius eſt Proprium. Et Differentia quidem illis eſt conſequens, quorum eſt Differentia, ſed non conuertitur: propria verò conuerſim prædicantur de iis, quorum ſunt Propria, propterea quòd conuertuntur.

1 Differentia & Proprium in duobus conueniunt, & in duobus differunt. Conueniunt primò: vt enim differentia prædicatur æqualiter de ſuis Speciebus, non ſecundum magis & 2 minus, ita & proprium. Secundò ſicut Differentia vniuerſaliter de ſuis Speciebus prædicatur, ita Proprium vniuerſaliter de Specie, & eius Indiuiduis.

1 Differunt, quòd Differentia de pluribus Speciebus (eo mo-2 do, quo anteà diximus) Proprium de vna prædicatur. Secundò, Differentia non conuertitur cum Specie, Proprium verò conuertitur.

De comparatione Differentiæ cum Accidenti.

9 *Differentiæ autem & Accidenti commune quidem eſt de pluribus dici. Commune verò eſt ad ea quæ ſunt inſeparabilia Accidentia, ſemper & omni adeſſe: bipes enim ſemper adeſt omni homini, & omnibus coruis nigrum eſſe ſimiliter.*

Differunt autem, quoniam Differentia quidem continet ſpecies, & non continetur: continet enim rationale Deum & hominem. Accidentia verò aliquo quidē modo continent, eo quòd in pluribus ſint: aliquo verò modo continentur, eo quòd non vnius. Accidentis ſuſceptiua ſunt ſubiecta, ſed plurium. Et Differentia quidem intenſibilis eſt, & irremiſſibilis: Accidētia verò magis & minus ſuſcipiunt. Et impermixtæ quidem ſunt contraria Differentiæ, miſta verò nonnunquam ſunt contraria Accidentia. Huiuſmodi quidem communiones & proprietates Differentiæ, & cæterorum ſunt. Species verò quo quidem differt à Genere, & Differentia dictum eſt in eo, quod dicebamus, quo Genus differt à cæteris, & quo Differentia differt à cæteris. Deinceps quo differt à Proprio & Accidente, dicetur.

1 Conueniũt primò, Tā Differentia quàm Accidens de pluribus

bus prædicãtur.Secũdò,Sicut Differẽtia semper cõuenit his 2
quibus est Differentia, ita Accidens inseparabile semper est.

Differt autem primò, quòd Differentia semper prædicatur vniuersaliter de Speciebus & de omnibus Indiuiduis,at Accidens non vniuersaliter:album enim de homine, sed non de omni prædicatur.Secũdò,Differentia non suscipit magis aut minus,at Accidens suscipit.Tertiò,contrarię Differentię non simul miscẽtur,vt rationale & irrationale, at contraria Accidentia miscẽtur :ex albo enim & nigro fieri possunt colores medij,vt rubrum, pallidum,&c.

De comparatione speciei cum Proprio & Accidenti.

Speciei autem & proprij commune quidem est,adinuicem conuersim prædicari.Nã si quid homo est,risibile est:si quid risibile est,homo est.Risibile verò,quod secundum id,quod natum est ridere:sumendum sæpè iam dictum est.Commune est quoque & æqualiter esse:æqualiter enim adsunt species iis quæ illis participant,& Propria ijs,quorum sunt propria.

Differt autem species à Proprio,quoniam species quidem potest & aliorum Genus esse : Proprium verò *aliarum specierum esse Proprium impossibile est. Et species quidem ante subsistit quàm Proprium : Proprium verò post fit in specie:oportet enim hominem esse,vt sit risibile. Amplius, species quidem semper actu adest subiecto: Proprium verò aliquando actu , potestate verò semper, homo enim semper actu est Socrates,non verò semper ridet,quamuis natus sit semper vt sit risibilis. Amplius, quorum termini sunt differentes , & ipsa sunt differentia. Est autem speciei quidem sub Genere esse,& de pluribus & differentibus numero in eo quod quid est prædicari,& cætera huiusmodi:proprij verò & soli,& omni,& semper adesse.* 14

Speciei verò & Accidentis commune quidem est de pluribus prædicari.Raræ verò sunt aliæ communitates, proptereà quòd quã plurimum distãt abinuicem. Accidẽs,& id cui accidit.Propria verò sunt vtriusque spe-

ciei quidem in eo quod quid est prædicari de iis quorum est species, Accidētis autem in eo quod quale quiddam est, vel quomodo se habens est. Et vnamquanque
15 *substantiam vna quidem specie participare, pluribus autem Accidentibus & separabilibus & inseparabilibus. Et species quidem præintelliguntur Accidētibus, etsi etiā sint inseparabilia (oportet enim esse subiectum vt illi quiddam accidat,) Accidentia vero posterioris generis sunt, & aduētitiæ naturæ. Et speciei quidē participatio æqualiter est: Accidentis verò etsi inseparabile sit, non æqualiter: Aethiops enim Aethiope habere posset colorem vel intensum, vel remissum secundum nigredinem. Restat autem de Proprio & Accidente dicere: quo enim Proprium à specie & Differentia & Genere differt, dictum est.*

In duobus ista cōueniunt Primò, Proprium & Species de se inuicē prædicantur. Secūdò sicut Species æqualiter, & nō secūdū magis & minus de Indiuiduis prędicatūr, ita & Propriū.

1 Differunt autem primò, quòd Species respectu vnius potest esse Species, respectu aliorum Genus, loquitur autem de subalterna: at Propriū semper respectu vnius Speciei est Proprium, intellige adęquatè & immediatè, quia Propriū ab vnico subiecto proximè fluit.
2 Secundò, Species est natura prior
3 Proprio: Propriū autē posterius. Tertiò, Species semper dicit
4 actum, at Proprium aptitudinē, vt risibile, flebile. Quartò, alia est definitio Speciei, alia Proprij: hæc Differentia ponitur, vt cognoscamus diuersam naturam esse Speciei, & Proprij.

1 Cum Accidenti verò conuenit in vno quod de multis prædicatur.

1 Sed differt. Primò Species in quid, Accidens in quale, vel
2 quo modo se habet, prædicatur. Secundò, vnicū Indiuiduum
3 vnicam habet Speciem tamen multa Accidentia diuersa.
4 Tertiò, Species est prior Accidente. Quartò non suscipit magis aut minus: Accidens verò suscipit.

De comparatione Proprij & Accidentis.

12 *Commune autem Proprio & inseparabili Accidenti est, quòd pręter ea nunquā consistant illa, in quibus considerantur*

ſiderantur: quẽadmodum enim præter riſibile nõ ſubſiſtit homo, ita nec præter nigredinẽ ſubſiſtit Æthiops. Et quemadmodum ſemper & omni adeſt Proprium, *ſic & inſeparabile Accidens. Differunt autem, quoniam Proprium vni ſoli Speciei adeſt, quemadmodum riſibile homini: inſeparabile verò Accidens, vt nigrum, non ſolùm Æthiopi, ſed etiam coruo adeſt: & carboni, & ebeno, & quibuſdam aliis. Amplius, Propriũ cõuerſim prædicatur de eo, cuius eſt Proprium & æqualiter eſt: inſeparabile verò Accidens conuerſim nõ prædicatur. Et propriorum quidem æqualis eſt participatio, Accidentium verò vel magis vel minus. Sunt quidem aliæ communitates, vel proprietates iis, quæ dicta ſunt: ſed ſufficiunt & hæ ad diſcretionem eorum communitatiſque traditionem.*

Proprium conuenit cum Accidenti inſeparabili, vt ſubiectum, cuius eſt Proprium vel Accidens, non ſit ſine vtroque: cum Accidenti verò vtroque conuenit, quia omnia in quali prædicantur.

Sed differunt, vt primò, quod Proprium ſoli conuenit, non tamen vtrunque Accidens. Secundò, proprium conuertitur cum Specie. Tertiò, non ſuſcipit magis & minus: Accidens verò nec conuertitur, nec æqualiter ſe habet, ſed ſecundum magis & minus. 1 2 3

IN LI

IN LIBRVM CATEGORIARVM ARISTOTELIS,

QVÆ PRÆDICAMENTA *dicuntur, Commentaria, vnà cum Quæstionibus,*

Per Doctorem Franciſcum Toletum, Societatis Ieſu.

De quot, quibúſque rebus acturus ſit.

POST Porphyrij introductiōnē, ipſius Ariſt. doctrinam, Deo authore, profiteri aggredimur: & quamuis multa, quæ ad ipſius opera, & modū procedendi & ordinē vniuerſalem intelligenda pertinent, præmittēda eſſent, ea tamen in præſenti, quæ commodiùs alibi tractanda ſunt, & modò nos nulla cogit neceſſitas explicare, relinquimus: idq; ſolū, quod operi huic noſtro magis deſeruit, trademus. Octo autem inter alia, quæ initio cuiuſlibet libri tractari ſolent, præcipua delegimus, ſunt autem hæc. Primò, propoſitum, ſeu finis quis ſit, quæve intentio, aut inſtitutum, quæ omnia idem ſunt: ſecundò, quæ vtilitas: tertiò, quis ordo: quartò, diuiſio huius libri: quintò, proportio ad alios: ſextò, via doctrinæ: ſeptimò, inſcriptio libri: octauò, eius auctor.

Circa primùm hæc tria ſpeculabimur: primùm, quis finis peculiaris huius libri erit: ſecundò, ſubiectum eius: tertiò, an ad Logicum, an potiùs ad Metaphyſicum pertineat talis cognitio.

De fine huius libri Prædicamentorum.

Vt igitur ad primum deueniamus, finis ex duobus locis Ariſtot. colligi poteſt. Prior ex 1. Top. in principio, vbi dicit, propoſitum eſſe methodum tradere, per quam poſſimus de omni propoſito problemate ſyllogizare. Ex hoc hic finis Topicorum colligitur, ſcilicet perfectè habere methodum ad con

Lib. Top. ſcop.

ad consequendam rerum opinionem, quæ per tales syllogismos Topicos fit. Posterior locus est. Priorū in principio, vbi inquit se intendere, quid demonstratio & scientia demonstratiua sit, tradere, ac si dicat, finem esse cognoscere demonstrationem, per quam scientia acquiritur. Ex vtroque autem loco colligi in vniuersum potest, finem totius ipsius Logicæ esse (vt dictum anteà fuit) cognoscere methodum, & viam sciendi, vel opinandi. Hæc autem via, seu methodus est tripartitò diuisa, in methodum definiendi, methodum diuidendi, & methodum argumentandi: duo enim sunt, quæ de quaque re cognoscimus, rē ipsam, & rei proprietates, & accidentia: sed in re ipsa, tum essentiam, tum partes: igitur ad essentiæ rei cognitionem est definitio, ad partiū cognitionem est diuisio; ad proprietates de re inquirendas est argumentatio, licèt diuisio secundariò ordinetur etiam ad definiendum, & ad argumentandum, & definitio quoque ad argumentandum. Hic ergo est finis Logicæ, cognoscere methodum sciendi rem totam perfectè.

Logicæ totius quis sit finis.

Hic autem finis non habetur nisi per tres actus, vt inquit Albertus, ordinare, componere, colligere. Ordinare, est simplicia ipsa cognoscere, & sic cognoscere, vt vnumquodque qualiter in prædicando, & in subiiciendo se habeat, cognoscamus: sunt enim varij prædicandi & subiiciendi modi: multipliciter enim aliqua & prædicantur, & subiiciuntur, secundum rerum multiplicitatem. Componere, est ista ordinabilia adinuicem coniungere, siue dum definimus, siue dum enunciamus. Colligere, est inferre, & vnum ex alio educere. Hi tres actus, vt antea in diuisione Logices diximus, in Dialectica, seu Logica traduntur, & perficiuntur: sed primus in libro præsenti, qui tradit methodum, per quam vnumquodq; simplex ordinemus, & disponamus secundum suum modum prædicandi & subiiciendi: ex quibus finis huius patet: est enim eius proximus finis cognitio omnium ordinabilium in prædicatione, & subiectione: finis vltimus est, ad definitiones, & argumntationes, quæ non sine his constare possunt.

Logicæ finis quomodo obtineatur.

Categoriarum quis sit finis.

De subiecto libri Prædicamentorum.

Sed de subiecto huius libri iam agendum. Non est autem satis inter omnes constitutum, quod id sit, varia enim existūt placita sicut in vniuersum de totius Logicæ subiecto, & de libro Prædicabilium dicebamus. Alex. & Simpl. existimant hîc agi de vocibus simplicibus, quod colligunt ex cap. 2. sequenti

1. opin.

quenti

quenti: vbi dicit Aristoteles, quædam cum complexione, quædam sine complexione dicuntur: hoc autem videtur rebus conuenire non posse, sed vocibus.

2.opin. Alia fuit sententia Eustratij, Auer. & aliorum, hîc agi de rebus, non autem de vocibus. Ratio est ex Arist. cap. 2. huius vbi diuidit ens in decem Prædicamenta: non ergo Prædicamenta sunt de vocibus.

3.opin. Tertia sententia fuit Porphyrij, vt videtur, & aliorum, qui nec de rebus, nec de vocibus, sed de conceptibus existimarũt esse, scilicet de generibus, & intentionibus secundis ab intellectu factis: cuius motiuum fuit, quod in huius fine Aristoteles dicit, scilicet de generibus hæc dicta sufficiant.

4.opin. Quarta sentẽtia fuit Ammonij, qui de vocibus hîc tractari, vt per conceptus rerum significatiuę sunt, asseruit: vel de rebus vt mediis conceptibus per voces explicantur. Hoc etiam habet Boët. dum docet, hîc agi de vocibus, vt rerum sunt significatiuæ. Nominales ad voces, & nomina, omnia referunt, vt solẽt. Hæc difficultas pendet ex alia, nimirùm quid primò prædicetur, an termini, seu voces, an res ipsæ.

1.fund. Res prædicantur. Existimo esse dicendum, res prædicari, enunciari, dici: voces verò prædicare instrumentaliter, dicere, & enũciare: conceptus verò formaliter, intellectus effectiuè: vt si petis, Quæ est causa effectiua prædicationis? est intellectus: si petas, Per quid prædicat formaliter? sunt notitiæ & conceptus: si petis instrumenta? voces dicam: at quid prædicatur? quid verò enũciatur? dicam res: res igitur prædicantur & enũciantur: vnde res sunt prædicatum, & subiectũ passiuum, quod alij prædicari obiectiuè vocant.

Resp. ad quæst. agi in categoriis per se de rebus. Ex quo ad difficultatem illam respondeo, hîc tractari primò & per se de rebus vocibus significatis, aut per conceptus expressis: deinde secundariò ipsos conceptus: & vltimò tanquam externa quædam instrumenta prædicationem, voces ipsas: non tamẽ absolutè res vel voces, vel cõceptus hîc considerantur, sed vt sunt ordinabiles secundum subiectionem, & prædicationem: subiectum igitur huius libri, vt optimè dixit Alb. est simplex ordinabile per subiectionem, & prædicationem.

An liber Prædicamentorum ad Logicum, an ad Metaphysicum potiùs pertineat.

1.opinio. Sequitur, quod tertio fuit loco propositum, An iste liber, ad Metaphysicum, vel potiùs ad Logicũ pertineat. At aliqui viri docti ex neotericis vehementer contendunt, nullatenus per

pertinere ad Logicum, sed ad Metaphysicum, quorum ratio fortissima hæc est. Hic liber totus est de rebus: at Logicus res non tractat, sed intentiones: ergo Logicus non est hic liber.

Ad hanc rationem potest respondéri ex Alberto: hoc loco non tractari ista entia, vt entia, & naturæ sunt, hoc enim est munus Metaphysici, sed vt ordinabilia secundum subiectionem, & prædicationem. & hoc idem sustinet Buleus, asserens hic agi de rebus, vt substant intẽtionibus. Quòd si obiciatur, hîc res secundum se tradi, vt patet in contextu. Respondetur cum Boëtio in præsenti quòd hîc traduntur res, quia voces non planè explicãri nisi præsupposita aliqua rerum cognitione, ita possit dici de intentionibus, quæ sine aliqua rerum cognitione perfectè non cognoscuntur.

2. opinio.

Sed vt hoc ex propria radice eruamus, & veritas magis cõstet, est aduertendum quòd intellectus primò sciẽtiam, & cognitionem naturæ rei consequi affectat, tamen multipliciter ab hoc impeditur. Primò, propter multitudinem naturarum rerum. Cùm enim innumeræ sint rerum naturæ, difficile est cognoscere, ad quam harum res quam cognoscere studemus pertineat: mẽs enim vagatur admodum hinc inde inquirendo. Impeditur secundò propter communionem, & coniunctionem multarum naturarum in vnum, cùm in vna re, vel subiecto, multæ concurrunt naturæ, quas distinguere est admodùm difficilè, vt in homine vno, cõiunguntur substantia & varia accidentia. Tertiò impeditur, quia nõ habet aliquã viam, vel modum distinguendi, & cognoscẽdi rem. Contra hæc tria adhibuerunt Metaphysici per eorum scientiã remedium. Contra primum, reduxerunt omnem multitudinem naturarũ ad decem categorias, vt nulla sit res finita, cuius natura sub vna ex his decem non comprehendatur. Contra secundum, istas decem naturas ita distinxerunt, vt earum in rebus permistio intellectum non confunderet. Contra tertiũ, proprietates, & signa quædam ipsarum inuenerunt per quæ dignoscerentur. Ex quibus non erit difficile rei propositę naturam inuenire, quamuis non in particulari statim.

1. fund in intellectu in cognitione naturæ rerũ multis modis impediri.

1

2

3

Hæc omnia Metaphysica sunt. Logicus autem ex his decem naturis decem modos prædicandi desumit, fundatos in his decẽ modis entis, ad quos omnis modus prædicandi rei pertinet, & reliquos desumit secũdarum intentionum respectus: vt quẽadmodum ex cognitione Metaphysica rei naturam cognoscimus, ita ex modis his prædicãdi, & aliis respectibus secũdarum intentionum, primo vnumquẽque per se cognosca

2 fund cum resp. ad quæst.

vide Ale. 1 Topica. 7. in fin.

cognoſcamus,& hinc poſteà ſingulas propoſitiones, & quæſtiones conſequamur,an ſint generis,an differentiæ, & qualis,an Accidentis huius, vel alterius: & poſſimus ſecundum varia prædicata cognitiones, & cognoſcẽdi modos definire, diuidere,argumentari. At verò quia,vt ſuperiùs dixi,nõ poſſemus hos modos cognoſcere,quin aliqua facilis,& confuſa rei cognitio pręmitteretur,optima ratione & conſilio Ariſtoteles res ipſas propoſuit: non ſicut Metaphyſicus earum inquirens naturam,ſed ſupponens,vt varios modos pręedicandi & cognoſcendi ſuper eas res fundatos,eliceremus: quod ipſe clarè oſtendit,dum definiens per pręedicationem pręcipuè,& aliis ſimilibus rationis reſpectibus definiuit. Semper enim ſubſtantiam per prædicationem explicat, & qualitatem dicit eſſe,ſecundum quàm quales eſſe dicimur.

Quomodo hic in categoriis & in Metaphyſica Ari. differat de rebus.

Vnde alia ratione hæc Metaphyſicus, alia Logicus conſiderant.Et iudicio meo hoc eſt euidens: nam in libris Topicorum innumera loca argumentandi ſunt propoſitiones Metaphyſicæ,ſcilicet,ſi quod magis videtur ineſſe non ineſt,nec id quod minùs: contrariorum eadem eſt diſciplina: & alia multa.Hæc tamen Logicus conſiderat, non vt probet, ſed vt declaret, & ex iis modos ratiocinandi & argumentorum eliciat. Cur ergo non præſupponet hìc aliquam rerum facilem cognitionem vt innumeros prædicandi modos, & alios reſpectus intellectus colligat?Infertur igitur, Prædicamentorum doctrinam eſſe Logicam quantùm ad modum hunc ea tractandi,conſiderando modos prædicandi,& alios reſpectus mentis in eis.

De vtilitate,ordine,diuiſione,proportione,doctrinæ via,inſcriptione,& authore huius libri.

Sequitur ſecundum de vtilitate.Hæc autẽ Pręedicamentorum cognitio vtilis eſt,& ad definitiones quæ ex Generibus & Differentiis conſtant:& ad diuiſiones, quæ multipliciter fiunt:& ad demonſtrationes, quæ de ſubiectis per definitiones proprietates oſtendunt;: & ad Topicos ſyllogiſmos,qui circa problemata varia ſunt:quorum aliud eſt problema Accidentis,aliud Proprij,aliud Generis,aliud Definitionis.Hęc autem omnia ex Prædicamentis habentur.

Ordo doctrinæ & via doctrinæ quo diſtinguãtur.

Ordo eſt clarus:cùm enim iſte liber de ſimpliciſſimis tractet,ante alios eſt collocandus.

Diuiſio eſt in tres partes, in quædam præludia neceſſaria ad ipſa Prædicamenta,quæ Ante prædicamenta dicuntur:& ipſa prædicamenta: & in quædam multis communia, quæ

Poſt

Postprædicamenta dicuntur.

Proportio huius est, sicut partis ad totum, si ad totam Logicam comparetur.

Circa aliud, scilicet doctrinæ viam, est considerandum apud Auerroem ista duo maximè distingui: scilicet ordo doctrinæ & via doctrinę. Via doctrinæ est modus & genus probandi rem: Ordo doctrinæ est, secundum quem in scientiis, quędam priùs, quędam posteriùs traduntur: modo hic non traditur via scientifica, & demonstratiua doctrinæ, cùm non demonstratione agatur, sed modo quodam potius disciplinę cùm processus definitione & diuisione fiat. Modus enim esse potest vel per demonstrationem vel per definitionem, & diuisionem tantùm, cum sola eorum explicatione, vel leuiori etiam aliqua probatione, quàm ipsa sit demonstratio. Hæc ergo Prædicamenta, iuxta naturæ ordinem sunt collocata. Modus autem est, quem diximus, non per demõstrationem, sed definiendo, diuidendo, & explicando, ac narrando singulorum propria, & quandoque facili, & breui aliqua ratione id probando.

Categoria nomẽ quid hic significet.

Circa inscriptionem, iste liber dicitur Categoriarum, & vt notant Ammo. & Porphy. & alij interpretes, Categoria non hîc sumitur pro accusatione quæ apud iudices in foro fiebat, sed pro prædicato, vt sit sensus liber decem Prædicamentorum: Latini conuertunt, Prædicamentorum. Prędicamentum autem aliquando sumitur pro ipso genere supremo, aliquando pro coordinatione integra multorum prædicatorum ab vltima specie vsque ad genus supremum inclusiuè: & sic est sensus, liber decem Prædicamentorum, id est, decem supremorum Generum, vel coordinationum talium.

Huius author est Aristo. vt volunt Themist. & Auer. licèt Iamblichus, vt refert Boët. velit esse Archytę Prędicamentorum inuentionem. Tamen hic liber Aristotelis est habendus.

De Aequiuocis, Vniuocis, Denominatiuis. Cap. I.

ÆQuiuoca dicuntur, quorum nomen solum commune est, secundum nomen substantiæ ratio diuersa, vt animal, & homo, & quod pictum est: horum enim solùm nomen commune est, secundum nomen verò substantiæ ratio diuersa. Si enim quis assignet quid sit

eorum vtrumque quo animal est, proprium assignabit vtriusque rationem. Vniuoca vero dicuntur, quorum & nomen commune est, & secundum nomen eadem substantiæ ratio, vt animal, & homo, atque bos: communi enim nomine horum vtrumque animal nuncupatur, & est ratio substantiæ eadem. Si quis enim assignet vtriusque rationem, quid vtrumque est quo animal est, eandem assignabit rationem. Denominatiua verò dicuntur quæcunque ab aliquo differentia casu secundum nomen habent appellationem: vt à grammatica grammaticus, & à fortitudine fortis.

Cur de his Antepraedicamentis priùs egerit, & cur hoc ordine.

Totus hic liber Græcè solùm in capita quatuordecim est distributus, ac liber Categoriarum inscriptus: ac Latini in tres diuiserunt partes, vt dictum est, in Antepraedicamenta, Postprædicamenta, & Prædicamenta. Prima pars est Antepraedicamentorum, quæ nihil aliud sunt, quàm quædam preambula vtilia ad ipsorum Prædicamentorum cognitionem: secunda pars est ipsorum Prædicamentorum: tertia quorundam, quæ ipsa communiter consequuntur, & hæc Postprędicamenta vocantur.

Antepræ dica. quæ sint.

In his igitur Antepraedicamentis continentur tres definitiones, duæ regulæ, duæ diuisiones: vnde multi asserunt, Antepredicamenta esse tria, definitionem, diuisionem, & regulam: alij verò esse quinque, secundum ea, quę definiuntur, diuiduntur, & quorum regulæ sunt, scilicet vniuoca, æquiuoca, denominatiua, subiectum, & prædicatum.

In hoc igitur capite tres definitiones continentur, cuius finem vt intelligamus aduertendum est, omnia decem Prædicamenta tripliciter posse comparari, vt notat Albertus tracta. 5. ca. 2. Primò, ad ipsum ens, cuius membra diuidentia sunt. Secundò, vnumquodque ad sua inferiora. Tertiò, primum Prædicamentum ad nouem sequentia, vel nouem ad ipsum primum, quod est substantia. Si ergo ad ens comparentur, in eo æquiuocationem quandam habent, cùm ens ad decem ista genera ęquiuocè se habeat, vt superiùs dixit Porphyrius: si verò singula ad sua inferiora comparentur, vniuocè de iis prædicantur, cùm omne vniuersalè vniuocè prædicetur. Tertio, si nouem ad primum comparentur, omnia de eo de

Prædicamenta tripliciter cõparari possunt.

eo denominatiuè dicuntur

Cùm igitur hæc tria in Prædicamentis contineantur, meritò Aristoteles præmisit, quæ æquiuoca, quæ vniuoca, quæ denominatiua dicuntur. Incœpit autem ab æquiuocis, quia prima comparatio ad ipsum ens, in quo æquiuocè conueniũt: est autem prima, quia ante omnia alia ens in decem genera diuiditur: vel vt notat Ammonius, quia sunt æquiuoca simpliciora, quam vniuoca, cùm æquiuoca solo nomine, at vniuoca re & nomine conueniant. Definiuntur autem sic,

Æquiuoca dicuntur, quorum solum nomen commune est, secundum nomen verò substantiæ ratio diuersa.

1. funda. Pro cuius explicatione aduerte, res significatas, & voces pariter significantes dici vniuocas, & æquiuocas mutuo ordine: voces, vt res significant, res, vt vocibus significantur, vniuocæ vel æquiuocæ dicuntur. Solet autem à Logicis hoc ita distingui: nam voces dicuntur vniuoca vniuocantia, vel ęquiuoca ęquiuocantia: at res significatę, vniuocata, vel æquiuocata: hîc autem non voces, sed res vniuocę vel æquiuocę definiuntur.

2 funda. Tria requirũtur vt aliquæ secũdum nomẽ sint æquiuoca Aduerte præterea tria esse opus, vt aliqua secundum aliquod nomen sint ęquiuoca. Primum quòd vnicum nomen habeant: quando enim singula sua nomina varia habent, non ęquiuoca, sed multiuoca dicentur. Secundò, quòd habeant diuersas definitiones: si enim illa plura vnicam habeant definitionem, non ęquiuoca dicentur, vnde Petrus & Paulus non ęquiuoca sunt, quia vnicam habent definitionẽ. Tertiò, quòd habeant distinctas definitiones secundum illud nomẽ, id est, quatenus per illud nomen significantur: in quo monemur esse plura habentia diuersas definitiones, quę tamen in aliquo nomine sunt non ęquiuoca, quia illas non habent, vt per tale nomen significantur. Verbi gratia, homo, & leo in hoc nomine animali, ęquiuoca non sunt, quia licèt distinctas habeant definitiones, non tamen secũdum illud nomen: imò vt animal sunt, vnicam habent definitionem. Ex quo elicitur aliqua esse ęquiuoca respectu alicuius nominis, non autem respectu alterius, quia secundum illud nomen diuersas habent definitiones, non autem secundum hoc. Verbi gratia, canis latrabilis, & canis cœlestis & marinus, in hoc nomine canis, ęquiuoca sunt, quia diuersas sub eo definitiones habent, non autem sub hoc nomine, corpus: quia vt corpora sunt, vnicam habent definitionem.

Explicatio definitionis æquiuocorum,

Hæc igitur tria ad æquiuoca necessaria significantur in definitione; primum in hoc, quorum nomen est commune: secundum in hoc, ratio diuersa: tertium in illo verbo, secundum nomen. Hoc exemplo animalis ad hominem viuum, & pictum manifestat, vbi secundum tale nomen diuersas assignat definitiones illorum.

Sed hæc iterum ipsa verba Aristotelis, singula considerantes paulò diligentiùs scrutemur. In primis dicit (æquiuoca) non æquiuocum: quia vna res non habet diuersas definitiones sub vnico nomine, vnde nec æquiuoca dici potest. Dicitur (dicuntur) non autem sunt, quia verè in se res nec sunt vniuocæ, nec æquiuocæ, nisi secundum voces, per quas significantur, vt notat Boët. Propterea dicitur (dicuntur.) Dicitur (nomen,) quod non accipitur vt distinguitur contra verbum, vt notat Ammo. sed pro quacunque dictione significatiua, quo pacto. 1. lib. Perher. ca. 3. dicitur.

Quorum solum nomen commune.

Dicitur, (Solum) vt dicit Ammonius ad excludendam definitionem, vt sit sensus, habent commune solum nomen, id est, nomen, non autem definitionem, commune, id est, ex æquo conuenit multis: ratio, id est, definitio, vel aliqua descriptio: non enim omnia definitionem habent quidditatiuam; sat est, si sit descriptio aliqua, vel notio, aut manifestatio (substantiæ:) non hîc pro substantia distincta ab accidenti vsurpatur, sed pro re seu essentia, vt ratio substantiæ significet rei definitionem. Et hoc optimo consilio ab Aristotele fuit positum: aliter enim omnia æquiuoca dicerentur vniuoca, respectu eiusdem nominis: quia omnia habent vnam definitionem illius nominis, & vocis: quod Arist. cauens, dixit definitio substantiæ, id est, rei non nominis.

Nota. Ratio quatuor modis sumitur.

Notat Boët. quòd ratio quadrupliciter accipitur: vno modo, pro ratione, quæ est in anima nostra, quæ est idem cum intellectu: altero modo pro ratione computationis, secũdum quam dicimus, redde rationem: tertiò, ratio naturæ, id est, similitudo, quæ est, inter id, quod producitur, & id, à quo producitur: quartò, pro eo accipitur, quod definitione vel descriptione explicatur: sic in præsenti sumitur. Secundum nomen, additur propter tertium quod explicuimus suprà.

Vniuoca dicuntur, quorum nomen commune est, & secundum nomen est eadem substantiæ ratio

Hæc definitio ex his, quæ in præcedenti dicta sunt, est facilis, eodem enim tenore verba procedunt; sed aliqua peculiariùs

liatiùs hîc explicabimus. Primùm quare definit vniuoca pluraliter, cùm constet res singulares esse vniuocas respectu suorum nominum: est enim Petrus vniuocum nomen ad vnicum Petrum,& alia similiter. Iudicio meo,arbitror ita esse respondendum.Hîc Aristotelem vniuocationem,& prędicationem in prędicatis considerare: & ea,quę vniuocantur vel æquiuocantur secundum aliquod. Prædicatum autem vox singularis in prędicatione propria, vti diximus, prędicatum non sit,non hîc ab Aristo. consideratur: non dubium tamen, quin talia nomina vniuoca sint censenda,si ad vnum significatum comparentur.

Dub. 1. *Solut.*

Dubitatur,qua ratione nomen vniuocatis ipsis,& etiam in ęquiuocatis asserat esse commune, cùm cōmune sit vniuersale,quod in pluribus est, & de pluribus vniuocè prędicatur: at vnum nomen non est in pluribus rebus, nec nomen de æquiuocis rebus vniuocè prædicatur. Respondeo ex Ammon. & Boët. & Dexippo,cō nune multipliciter dici.Primò,quod in partes diuiditur & nō totum commune manet, sed partes singulorum sunt: vt domus dicitur communis, quam multi habitant.Secundò,dicitur commune,quod in partes non diuiditur,sed vicissim in multorum vsus trāsit:quo pacto equus dicitur communis, cuius vsus multorum est. Tertiò, commune dicitur, quod vsu cuiusque sit proprium, tamen post vsum commune manet: quo pacto theatrum dicitur commune,cùm enim quis eo vtitur,illi est proprium:quando discedit,in commune remittitur. Quartò, dicitur commune, quod totum vnico tempore in singulos venit: quo pacto dicitur vox communis,quia vnico tempore in singulorum aures venit:& ita existimat Boët & alij, hîc nomen commune dici.Sed ista communitas videtur esse non penes significatas res, sed ab extrinseco penes eos,ad quos vox peruenit: propterea dicerem hîc vocari nomen commune, quòd à multis rebus significatis participatur: hęc autem participatio non alia est,quam significatio:rem enim nomine participare est, per id significari & repręsentari.

Dub. 2. *Cōmune multismodis accipitur.* 1 2 3 4

Dubitatur pręterea, quid est habere rationem eandem vel diuersam.Aliqui existimant,quòd habere rationem est,quod definitio sit vna illorum, vel diuersa, secundum tale nomen, vtcumque sit, siue accidentalis, siue substantialis: vnde dicunt,homo & leo sunt vniuoca in hoc nomine, albus, quia participant nomen,& definitionem eandem:homo enim est albus, & leo est albus, & inquantum albus, vnicam haben;

3. Dub.

albi rationem.

Sed hoc est magna huius doctrinæ peruersio, quamuis Caietanus dicat,id esse Arist.dignum:sed profectò nihil magis ab eo alienum : nullum enim accidens de substantia secundum nomen, & rationem dicitur, vt ipse expresse dicit cap.de substantia:non ergo subiecta dicenda sunt habere rationem prædicati accidentalis : vnde album non vniuocè de homine dicitur,habet enim suum modum dicendi, qui modus sequitur,scilicet denominatiuè : debent autem illa participare definitionem eandem, quæ sit illis intrinseca : ac propterea additur illud verbum, ratio substantiæ:illa autem definitio albi respectu illorum,nominis est, non rei. Et hoc est hîc considerandum : non enim loquitur de omni vniuocatione,sed de propria, secundum quam vnum Prædicamentum de alio non dicitur, sed de suis inferioribus eiusdem Prædicamenti.

Denominatiua dicuntur,quæcunque ab aliquo solo differentia casu, secundum nomen habent appellationem.

1.funda. Denominatiua sunt quodammodo media inter Homonyma & Vniuoca.

Explicat Aristot.quæ denominatiua dicantur, & vt notat Simplicius & Aug 1 tomo.ca 4.suarum categoriarum, quodammodo sunt media inter æquiuoca, & vniuoca. Vniuoca enim nomen & rem habent eandem : æquiuoca nomen solum, non rationem : denominatiua verò rationem non habent prorsus eandem, sicut vniuoca:nec prorsus diuersam,sicut æquiuoca : nomen autem, nec prorsus idem, nec prorsus diuersum:sicut album & albedo,eandem rem dicunt,sed non eodem modo : alterum vt est per se, alterum vt est in subiecto:nomina non sunt prorsus idem,nec diuersum,sed habent quandam cadentiam & deriuationem inter se,& hæc dicuntur denominatiua.

2.funda. Denominatiua vt aliqua appellētur, quatuor sunt necessaria.

Sunt igitur quatuor necessaria ex Ammonio, vt aliqua dicantur denominatiua.Primum,vt sit aliqua conuenientia rei, & rationis. Secundò, vt sit etiam aliqua diuersitas, quorum defectu homo & humanitas non dicuntur denominatiua, quia sunt eædem res:nec homo, & leo:quia adinuicem non habent conuenientiam,scilicet quòd leo sit aliquid hominis, vel homo aliquid leonis. Tertiò, quòd in nomine sit aliqua dissimilitudo. Quartò,quòd sit in nomine aliqua similitudo: quorum defectu, iustus & misericors, non sunt denominatiua,quia omninò sunt diuersa nomina:nec iust⁹ & iustus, seu musica pro arte, & musica pro muliere habente artem : quia prorsus sunt eadem nomina. Sunt ergo denominatiua, quæ

neque

neque omninò eadem rationem, nec omninò diuersam, nec omninò idem nomen, nec omninò diuersum habent.

Explicatio definitionis. Per hæc explicatur definitio Arist. illa sunt denominatiua quæ ab aliquo habent nominis appellationem, id est, quæ sumunt nomen ab aliquo, & denominationem, seu nominantur ab aliquo, à quo casu, id est, transfiguratione aliqua vocis differunt: quia scilicet denominatiuum & id à quo denominatur, in nomine conueniunt, & aliqua nominis mutatione differunt: vt album, albedo, iustus, iustitia. Hæc magis in quæst. seq. examinabuntur.

Nota. Aequiuoca cur à categoriis reiiciantur. Ex his definitionibus Aristotelis aliquot nobis vtilia colligere possumus. Primò, cùm æquiuoca, vt æquiuoca, in nulla definitione communi conueniant, non habent Genus, vt æquiuoca sunt, propterea à Prædicamento excluduntur: nec enim sunt Genus, nec Species, quia hæc vnicam habent definitionem. Secundò docemur, omnia genera, & Species, vniuocè prædicari, quia vnam habent rationem. Tertiò, omnia Accidentia denominatiuè de substantia dici: nominant enim substantiam ab aliquo Accidenti, à quo casu nominis differunt.

CAP. I. *Quæstio vnica circa hoc idem.*

Num quæ ab Aristotele hic dicuntur, rectè sint dicta?

Argu. in cõtrariũ. Vt aliqua, quæ difficiliora in hoc capite videntur, nota fiant, & horum exactior habeatur cognitio: oportet, vt aliquot argumenta breuiter proponamus, quorum solutione illa facilius consequemur. Argumentum primum sit.

1. Arg. Nomen non solùm est vox ipsa, sed etiam significatio, est enim nomen vox significatiua: sed vox æquiuocorum non habet eandem significationem, vt notum est: ergo non est vnum nomen, sed plura, & sic æquiuoca non habent commune nomen, vel si vnum nomen habent, quare non dicentur vniuoca, id est vnius vocis & nominis?

2. Arg. Secundum contra exemplum Arist. Homo viuus & pictus non sunt æquiuocè animal, sed analogicè, animal enim ad ea non est nomen æquiuocum, sed analogicum: ergo exemplo falso vtitur, & diminutus est, cùm de analogis non differat.

3. Arg. Tertium. Præterea æquiuoca sunt plura & plures habent definitiones: ergo non erant vnica definitione definienda.

4. Arg. Quartum. Illa definitio denominatiuorũ vocibus cõuenit, non rebus: ergo non rectum tenorẽ seruat Arist. cùm primò res æquiuocas & vniuocas definierit, posteà transierit ad voces. Antecedens patet, quia denominatiua dicũtur casu diffe-

Ad 1. 1. Sol.

rentia:at casu differre,nominum est,non rerum.

Nomen quodlibet tria in se cōplectitur.

Circa primum argumentum Alb.Mag.tract 1.huius ca.2. inquit,in nomine quolibet esse tria.Primum se habet vt materia, scilicet sonus ipse, qui ore hominis fit. Secundum est forma:& hæc est talis illius soni configuratio ,& atticulatio, secundum quam varia est vox.homo,leo,capra,quam configurationem ab imponente ad significandum habet. Atque hæc duo,inquit,sunt de natura nominis, quibus multiplicatis,nomen multiplicatur.

Tertium est,ipsa significatio,& hæc non est forma nominis,sed actus secundus, id est perfectio consequens,sicut motus animalis,qui sequitur ipsum animal:non tamen est ipsius forma , & hoc multiplicato non multiplicatur , nec variatur nomen:& per hoc respondet ad argumentum:ęquiuoca enim habent vnum nomen , cùm tale nomen sit eiusdem materiæ & formæ.

Ista sententia mihi non placet in hoc,quod asserit significationem non esse formam nominis , sed configurationem: hoc enim videtur falsum,quod patet sic. Ablata significatione à voce,etiam manente eadem configuratione,non dicitur nomen:ergo illa nō est forma. Pręterea,potest esse talis configuratio in voce , & quòd non sit nomen defectu significationis:vt patet in vocibus nō significatiuis : ergo significatio est forma.Prętereà nomen,vt nomen est,signum est:vt patet ex Arist.1.Periherm. sed de natura signi est significare: ergo & de natura nominis.& ita existimo esse dicendum.

2.Sol. Ad argumentum autem Respondeo quòd in compositis ex materia,& forma siue substantiali,siue accidentali, nō est sumenda multitudo numerica penes formam,sed penes materiam:vt docet Arist.1 cæli.c 9.vnde licèt in Petro multa,& varia accidentia sint,non plura,sed vnum ens est dicendum, ita similiter, licèt multæ significationes sint : quia vnum est subiectum illarum,id est,vna vox,dicitur vnum nomen,non plura:& hoc est obseruandum.

Ad replicam verò qua argumentabatur,ergo dicētur æquiuoca vniuoca potiùs, quandoquidem vnum sit nomen.Dico ex Simp.in prologo, quòd nō dicuntur vniuoca solùm,quia vnum habeant nomen:sed quia simul , & coniunctè, & inseparabiliter vnum nomen habeant,id est,illud nomen vniuocum simul res significat : & qua ratione vnam,eadem aliā,vt homo omnes homines : nec potest cadere à significatione vnius,quin cadat,& mutetur à significatione aliorum & hinc est,quòd

est, quòd vnica impositione ea omnia significat. At ęquiuoca habent quidem vnum nomen, sed non inseparabiliter, quando alia ratione vnum, alia aliud significet: & posteà significando vno deponi, nec tamen cadat ab alterius significatione: & inde est, quod pluribus impositionibus æquiuoca ad significandum imponuntur: propter hanc separabilitatem, dicuntur æquiuoca, id est, vocis æqualis.

Nota. Res multis modis se habent ad voces.

Possumus autem hinc colligere, res multipliciter se habere ad voces. Quędam enim vnica definitione, & vnico nomine conueniunt, & hæc vniuoca Latinè, synonyma Græcè vocantur. Quædam ex opposito multas definitiones, & multa nomina habent: vt homo & leo, respectu harum duarum vocum: hæc Latinè diuersiuoca dici possunt, Gręcè heteronyma dicuntur. Quædam tertiò multas definitiones sub vnico habẽt nomine: ista Latinè æquiuoca, Græcè homonyma dicuntur. Quædam ex opposito vnam definitionem variis nominibus expressam habent, vt ensis, gladius, & hæc Latinè multiuoca, Græcè polyonyma vocantur: quamuis, vt notat Simplicius & ex Aristotele in Poëtica probat, hæc aliquando synonyma vocantur: deinde velut in medio denominatiua, Græcè paronyma dicta, collocantur: quia hæc nec omnino idem, nec omnino diuersum nomen habent & definitionem.

Ad 2. Diuisio æquiuocorum & analogorum.

Circa secundũ argumentum distinctionem æquiuocorum proponere oportebit: eorum verò naturam, quia altior & obscurior est, alibi explanabimus: & quia facilior erit, si per voces quàm si per res explicetur, ipsas voces diuidemus: ac quidem diuisionem Ammonij & Boët. sequentes eam perficiemus. Æquiuocum duplex est, quoddam à fortuna, vel vt alij dicunt, à casu: quoddam à consilio. A fortuna est, quando vox imponitur ad plura significandum, nulla consideratione, sed casu quodam: vt aliquis Romæ imponit filio nomen Petri, aliquis etiam in Hispania imponit idem nomen: tunc talis vox illa plura significat, & est æquiuoca à casu. Æquiuocũ à consilio est, quando consideratione, & ratione quadam, nomen ad plura significandum imponitur: & hoc duplex est, à consilio purè æquiuocum, & analogum: purè æquiuocum à consilio est, quãdo vox plura significat, non propter ordinem, aut similitudinem aliquam ipsarum rerum significatarum inter se, sed propter aliquid ex parte imponentis: vt quando aliquis imponit nomen filio suo Caroli, propter memoriam & recordationem parentum, qui tali nomine vocati sunt, tunc nomen Caroli est ęquiuocum ad parentes & ad filium à con-

filio:sed purè æquiuocum, quia non significat sua significata propter ipsorum ordinem, vel similitudinem. Hoc inter alia duplex est: à memoria, & à spe, pro diuersitate, scilicet eorum, quæ mouent ad imponendum nomen. Igitur à memoria est, quod modò prædiximus: à spe quod imponitur ad plura significandum, propter aliquam boni expectationem, vt si quis puero imponat nomen Platonis, quia expectat futurum Philosophum: vel nomen Petri, quia sperat futurum diuo Petro deditum.

Analogum quid sit.

Analogum verò est, quod plura significat, propter aliquem ordinem, vel similitudinem ipsorum. Et hoc maximè est cõsiderandum: non enim omne æquiuocum à consilio, analogum est, vt multi falsò existimant, cùm à memoria, & à spe sint ęquiuoca à consilio, nõ autem analoga: illud autem analogum est, quod multa, vti diximus, propter aliquẽ vnius ad alterum ordinem, vel similitudinem significat. Hoc autẽ est triplex, à similitudine, à causa, à proportionalitate. Analogum à similitudine est, quod multa propter similitudinem vnius ad alterum, quòd principaliter se habet, significat, vt homo principaliter viuum significat, & pictum propter similitudinem, quam habet ad viuum. Hoc duplex est, quoddam à forma, quoddam ab actione. A forma dicitur, quando similitudo in forma consistit: vt homo, viuum, & pictum significat. Ab actione, quãdo similitudo in actione consistit, vt homines potentes crudeles, vocantur Nerones, propter similes operationes cũ operationibus Nero. regis. Analogum a causa est, quòd multa significat propter ordinem & dependentiam ab vno quod est illorum causa: quod si fuerit causa efficiens dicitur analogum ab efficienti: si finalis, a fine: si verò fuerit materialis, à materia. Vnde triplex est analogum à causa: primum, ab efficiẽti, quod multa significat propter dependẽtiam ab vno, quod eorum est causa efficiens, verbi gratia, medicáns seu medicinale dicitur de Medico curante ægrorũ, similiter de potione, & cibo, & emplastris, sed Medicus dicitur medicans, tanquam causa efficiens: reliqua eatenus medicamenta dicuntur, quatenus ab illa causa efficienti ordinata procedunt. Analogum à fine est, quando multa nomen significat propter ordinem ad aliquem finem, vt sanum dicitur de animali habente sanitatem, de vrina & medicina: sed de animali, tanquam de eo, in quo est sanitas, de reliquis, vt ad sanitatem ordinantur: vrina, quia est signum, medicina, quia est causa illius. Analogum à materia est quod plura significat

propter

propter ordinem ad vnum, quod eſt vt ſubiectum illorum: vt ens ſignificat plura accidentia, & ſubſtantiam: ſed accidentia ideò dicuntur entia, quia omnia ordinantur ad ſubſtantiam, tanquam eorum ſubiectum.

Hoc vnum eſt omnibus cõmune, quòd maximè eſt conſiderandum, & memoriæ mandandum: quòd hæc analoga à cauſa ſingula ſignificant vnam formam, quæ principaliter & intrinſecè eſt in vno ſignificatorum & ab eadem reliqua extrinſecè denominantur, id eſt, per eius ordinem. Verbi gratia, ſanum ſignificat vnam formam, ſcilicet ſanitatẽ, & dicitur de animali, vrina, & medicina: ſed de animali, principaliter, tanquam de eo, in quo ſanitas eſt, de reliquis, extrinſecè, nam vrina non dicitur, ſana, quia in ſe habeat ſanitatem nec medicina: ſed ab illa ſanitate animalis, iſta duo extrinſecè dicuntur, ſana, vnum quia illius eſt ſignum: alterum, quia illius eſt cauſa. Similiter medicans intrinſecè de Medico medẽte, de reliquis extrinſecè: & ens principaliter de ſubſtantia. Et hoc vocauerunt Metaphyſici, dici per prius & poſterius: de illo dicitur per prius, de quo intrinſecè: de illis per poſterius, de quibus extrinſecè.

Analogũ proportionalitatis quid ſit. Analogũ proportionalitatis eſt, quod plura ſignificat propter quandam ſignificatorum proportionalitatem. Pro quo aduerte, quòd apud Arithmeticos iſta duo vocabula differunt, proportio & proportionalitas. Proportio eſt habitudo inter duos numeros æquales, vel inæquales, vt habitudo quatuor ad duo: nam quatuor includunt bis duo. Proportionalitas eſt habitudo, ſeu potiùs ſimilitudo duarũ proportionum, ſecundum quam dicimus, ſicut ſe habet quatuor ad duo, ita ſe habent ſex ad tria: in vtroque enim numerus maior his includit minorem: propterea proportionalitas dicitur proportio proportionum, quæ inter quatuor (vt minimum) formaliter terminos fit, duos ex vna parte, & duos ex altera.

Hoc ſuppoſito ſunt aliqui termini plura ſignificãtes propter talem proportionem, vt ridere de prato, & homine: ridet enim homo, ridet & pratum, ſed propter hãc proportionalitatem: vt enim riſus ſe habet in homine: quia eius lætitiam oſtendit, ita viriditas in prato, quia eius fœcunditatem oſtendit. Huiuſmodi ſunt multa nomina, in quibus omnibus iſtud conſiderandum eſt, hæc nomina non ſignificare illam ſimilitudinem aut proportionalitatem, ſed res propter talem ſimilitudinem.

Nota. Cùm igitur tot ſpecies æquiuocorum ſint, in definitione iſta

ista Arist.conueniunt, quód nomen est cõmune, & ratio diuersa, non tamen Aristoteles ea omnia distinguere curauit, quia negotio præsenti id erat inutile: nos autem declarauimus sequuti omnium ferè probatissimorum interpretum rationem, qui suis viis hæc loco præsenti tractarunt, quia vniuersaliorem cognitionem, quàm Prædicamentorum doctrinam instituimus.

Ad 3. Ad tertium argumentum est solutio facilis. Æquiuoca enim, si vnumquodque per se sumatur, definiri nequeunt, scilicet canis, cum suis significatis per se. Homo cũ suis, scilicet viuo & picto per se,& alia:at si omnia sub hac proprietate vniuersali considerẽtur,quòd æquiuoca sunt, definiri possunt,in hac enim vniuocè conueniunt,scilicet esse æquiuoca: & sub hac definiuntur in præsenti.

Ad 4. 1.fund. Circa quartum argumentum est considerandum.Primò in denominatiuis concurrunt aliqua ex parte rerum, aliqua ex parte vocum:ex parte rei,concurrit vna forma,& id quod talem formam participat, scilicet albedo, & subiectum ipsum albedinis,scilicet corpus:ex parte verò vocum concurrit nomen illius formæ,quòd dicitur abstractum,& nomẽ participantis talem formam,quod dicitur connotatiuum,vt albedo, & album,iustitia,& iustum.

2.fund. Aduerte quia potest esse quod vnicam formã in re, multa variè participent: vt à sapientia, anima dicitur sapiens, & homo,& sermo:& operationes,quæ omnia aliquo modo sapientiam participant: ita similiter in nomine ab vno multa deriuantur,vt à sapientia,sapiens,sapienter,& sapientis:obliqua enim explicant variam participationem in re vnius formæ.

3.fund. His suppositis, Nota res ipsas,id est,formã,& participantia talem formam dici denominatiua denominata: voces verò denominatiua denominantia: nec est curanda ad modum huius sermonis proprietas dummodò res intelligatur: sic enim Logici loquũtur,Græcè verò vocant paronyma,tam res,quàm nomina:sed non per se,sed ordine vnius ad alterũ: sunt enim illæ res paronymæ,quæ cum vna aliam participet, nomen habent consimile:quia in sola extremitate differunt eorũ nomina.Similiter & nomina paronyma, quæ cùm consimilia sint,res huiusmodi se habentes significant.

Resp. ad quæst. Cùm ergo & res & voces sic paronyma dicuntur,sub iudice est,an in definitione res,vel nomina definiantur.Ad quod videtur mihi esse respõdendum.Primò neutrum,scilicet esse

euidens,

euidens, quia vtrique poteſt definitio adaptari : ſi enim vocibus adaptetur, erit ſic dicendum, Paronyma ſunt nomina, quæ ab aliquo habẽt nominis, appellationes, id eſt, ab aliquo deriuationem habent, ſcilicet vnum ab alio à quo ſolo differunt caſu. Si verò rebus adaptetur, erit hîc ſenſus, Paronyma dicuntur res, quæ ab aliquo, ſcilicet ab aliqua forma ſecundum nomen habent appellationem, ſcilicet ſic nomen & denominationes in voce ſumunt, vt ab ea, ſcilicet eius nomine ſolo, differant caſu: ac ſi dicatur, ſunt res ita ſe ſecundum nomen habẽtes, cùm vna ſit ab altera, quod illarum nomina ſolo caſu differant. *1. Conc.*

Dico ſecundò, mihi eſſe probabilius hîc non voces, ſed res, vt per voces ſignificãtur, definiri. Hoc præter quàm quòd eſt ſententia Ammonij, Boët, & aliorum, conſecutio ipſa verborum Ariſt. id poſtulat, cum dixerit ; æquiuoca dicuntur, vniuoca dicuntur, denominatiua dicuntur, eodem tenore: at illic res definiuntur, ergo & hîc. Præterea quia dicit, (dicuntur) rerum autem eſt dici per voces, vocis autem dicere. Præterea quia ſi voces definiat, non à fortitudine fortis deſcẽdit, vt dicit Ariſtoteles, ſed potiùs à forte fortitudo ; at in re fortitudo eſt forma à qua fortis eſt. *2. Concl.*

Eſt etiam præter hæc notãdum, duo eſſe neceſſaria vt aliqua paronyma, ſeu denominatiua dicantur. Alterum, quòd forma, & id, quod formam participat, ſint diſtinctæ naturæ, quod deſignat, vt notat Albert. in hoc, quod dicit, quæcunque ab aliquo : illa enim propoſitio inter ea diſtinctionẽ deſignat. Ex quo ſequitur quòd nec Species reſpectu Generum, aut Differentiarum, nec Indiuidua reſpectu Specierum denominationem habent : quia Genera, & Differentiæ ſunt de ſubſtantia Specierum, & Species Indiuiduorũ, tam in generibus ſubſtantiæ, quàm in generibus accidentium. *Nota. vt aliqua dicantur Paronyma duo requirũtur.*

Eſt ſecundò notandum, non ſolùm ad denominationes eſt neceſſaria participatio in re, ſed etiã in voce, & è cõtra. Vnde aliqui ſolent diſtinguere triplex denominatiuũ, in re tantùm, in voce tantùm: in re, & voce ſimul: in re, quãdo participatio quidem eſt in re, non autem eſt in nomine, vt virtus, & ipſe homo qui eam participat, in voce tamen non eſt denominatio, quia in voce correſpondent, virtus, & ſtudioſus: alia ſunt in voce, ſola, vt ſtudium, & ſtudioſus: non enim in re, à ſtudio dicitur ſtudioſus, cùm aliud ſtudium, aliud ſtudioſum ſignificet, ſtudium enim diligẽtiam, ſtudioſus virtute præditum ſignificat: alia ſunt in re, & voce, quando eſt participatio *Nota. Triplex eſt denominatiuum.*

in re,

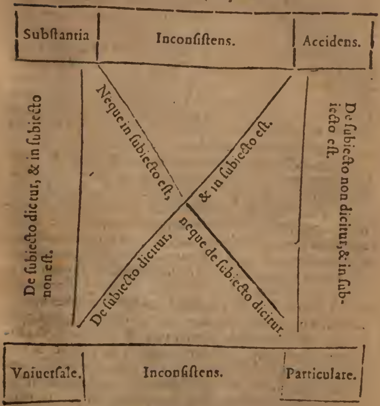
in re, cum participatione vocis ad modum prædictum, vt albedo, album, & hæc ſunt perfecta denominatiua, ſeu paronyma, quæ hîc Ariſtoteles definit, alia enim ſecundum quid ſunt.

De diuiſione eorum, quæ dicuntur, & ſunt. Caput II.

EOrum quæ dicuntur, alia quidem ſecundum complexionem dicuntur: alia verò ſine cõplexione. Ea igitur, quæ ſecundum complexionem dicuntur, ſunt, vt homo currit, homo vincit: ea verò, quæ ſine complexione dicuntur, ſunt: vt homo, bos, currit, vincit.

Eorum quæ ſunt, alia de ſubiecto aliquo dicuntur, in ſubiecto verò nullo ſunt, vt homo de ſubiecto quidẽ dicitur quodam homine, in ſubiecto verò nullo eſt. Alia autem in ſubiecto quidem ſunt, de ſubiecto autem nullo dicuntur. In ſubiecto verò eſſe dico quod cùm in aliquo ſit, non ſicut quædam pars, impoſſibile eſt eſſe ſine eo in quo eſt: vt quædam grammatica in ſubiecto quidem eſt in anima, de ſubiecto verò nullo dicitur: & hoc album in ſubiecto quidem eſt corpore: omnis enim color in corpore eſt: de ſubiecto autem nullo dicitur. Alia verò de ſubiecto dicuntur, & in ſubiecto ſunt, vt ſciẽtia in ſubiecto quidem eſt in anima, de ſubiecto verò dicitur, vt de grammatica. Alia verò neque in ſubiecto ſunt, neq; de ſubiecto aliquo dicuntur, vt quidam homo, & quidam equus: nihil enim talium neque in ſubiecto eſt, neque de ſubiecto aliquo dicitur. Simpliciter autem quæ ſunt indiuidua, & vnum numero, de ſubiecto nullo dicuntur: in ſubiecto autem nihil horum aliqua prohibet eſſe: quædam enim grammatica in ſubiecto eſt, at de ſubiecto nullo dicitur.

Complexionum consistentium & inconsistentium descriptio.

Eorum quæ dicuntur, alia quidem secundum complexionem dicuntur.

In hoc capite continentur duæ diuisiones, quibus velut quodam compendio continentur decem sequétia Prædicamenta, & ad ipsa eadem sunt præambulum quoddam necessarium, cùm in his diuisionibus, ex qualibus rebus, & quibus vocibus Prædicamenta constent, doceamur.

Est igitur prior diuisio rerum, vt per voces significantur: scilicet, quædam sunt complexæ, quædam incomplexæ, quæ etiam potest vocibus adaptari, vt notat Ammonius.

Imò secundum mentem Aristo. magis est vocum, vt res significat: nam cap. 4. subdiuidens vocibus tribuit, & ita vult Simpli. & benè, licèt Auer de rebus hanc diuisionem: nam quædam voces sunt complexæ, vt homo currit: quædam incom

complexæ, vt homo per ſe,& currit per ſe, in quibus obſeruare oportet, vt in Introductione diximus, nõ ſolùm vocum multitudinem, ſed ſignificatam rem: cùm enim Logicus non vocem ſecũdum ſe, ſed vt rerum ſignificatiuæ ſunt ſcrutetur, vt benè dixit Auic. non ſumit rationem complexi, aut incõplexi ſecundum vocem ſolam, ſed præcipuè ſecundum rem, vnde poſsit eſſe complexum aliquod in voce, quod Logicus iudicet incomplexum, & è contrà in voce incomplexũ, quod complexum ſit, vt illa Genera, quæ apud Porphy. ca. de Specie, legimus, quæ incomplexa ſunt, licèt voce complexa appareant, vt corpus animatum, ſubſtantia corporea. Conſideremus igitur Ariſtotelis verba.

Dicuntur. Notat Ammon. verbum hoc & rebus, & vocibus, & conceptibus poſſe adaptari, quamuis diuerſimodè: dicuntur enim res quaſi per voces ſignificentur. & manifeſtentur: dicũtur voces, quia proferuntur, & pronunciantur: dicuntur cõceptus, quaſi enunciẽtur & per eos propoſitiones mentales fiant: ex quo fit quod iſta diuiſio rebus, vocibus, & conceptibus applicari poſſit. Res enim cum complexione dicuntur, quando plures pluribus vocibus ſignificatiuis manifeſtatur: res verò ſine complexione dicuntur, quando ſingulæ per ſe ſingulis vocibus vel pluribus idem ſignificantibus ſignificantur. Voces verò vel conceptus cum complexione dicuntur quando plures multa ſignificantes & enũciantur, & proferuntur: ſine complexione verò quando vni voci, & cõceptui res ſignificata reſpõdet. Hîc autẽ obſerua, non eſſe complexionem aliquam in voce & conceptu, quin aliqua connexio vocum, aut conceptuum compoſitio interueniat: non enim conceptus æquiuocis reſpondentes complexi ſunt, ſed abſolutè plures: nec vox æquiuoca complexa, quia non per modùm alicuius cõpoſitionis ſignificat: nec pariter res cùm per talem modum non ſignificantur.

(Secundum cõplexionem.) Dubitabis, quare præmiſit cõplexa, cùm incomplexa ſint ſimpliciora? Reſpond. Ammo. & Simp complexa eſſe nobis notiora, quia ſunt tota, & quamuis ordine doctrinæ præcedant ſimplicia, hîc tamẽ Ariſt. horum doctrinam tradere non ſtudet, ſed ſolùm quãdam diuiſionem aſſignare, proptereà notiora præmittit. Prætereà etiã quia quando diuidimus intentione, & animo ſubdiuidendi, membrum ſubdiuidendum poſteriori loco collocamus Ita fecit Ariſto. quia incomplexa rurſus in poſteriori diuiſionẽ erat diuiſurus, & ſimiliter poſteà in decem Prædicamenta.

(Currit,

[Currit, Vincit.] Notat Ammo. ideò Aristotelem vsum esse verbo tertiæ personæ,quia verba secundæ, & primæ magis apparent complexa in re, quia suppositum habent determinatum,at verbum tertiæ minus,quia suppositum est indeterminatum.Sed verè complexa hęc etiam sunt re,quia semper est aliquid significatum cui tribuatur illa actio,propterea melius est dicere,currere,vincere : quia hîc significatur actio sine supposito.Hæc sententia mihi non placet, est enim maximè considerandum nomen , vel vocem dici complexum penes rem,quam significat,non penes rem quam consignificat,vel connotat:aliter enim omnia cõnotatiua essent complexa,cùm significent formam per modum inhærentis subiecto:quod tamen est falsissimum , aliter enim non essent in Prædicamento Præterea Arist. .Periher.c.3.inquit,Verba secundum se dicta nomina sunt , & aliquid significant : si ergo per se potest sumi,ergo est incomplexum : significat enim vnum aliquid,quamuis connotet aliud Hîc etiam oportet notare,quamuis exemplum complexi sit propositio,non solùm propositiones,sed alias etiam orationes esse complexas , per quas rerum diuersitas significatur, vt equus albus, homo iustus,quæ etiam ad Prædicamenta per se non pertinent , sicut nec propositiones.

Eorum quæ sunt, DIVISIO II.

Eorum quæ sunt, alia de subiecto aliquo dicuntur.

Hæc est posterior diuisio,quæ quadrimembris est, virtute tamen continet duas diuisiones bimembris.Prior est,entium quædam sunt substantiæ,quædam accidentia. Posterior : entium,tam substantiarum,quàm accidentium , quædam sunt vniuersalia,vt homo,leo,animal,color,albedo:quædam particularia,vt hic homo,hoc animal,hic color,hæc albedo.

Sub hac duplici diuisione continentur decem Prędicamẽta,tam Genera suprema,quàm ea quæ sub eis sunt: nam Primum Prædicamentum est substantia, reliqua accidentia. Similiter in quolibet Prædicamento non aliud est per se,quam vniuersalis natura,& particularis,siue substantia , siue accidens. Aristoteles autem hæc sub quadrimembri diuisiòne est complexus , ne posteriorem diuisionẽ postea applicaret substantiæ per se,& accidenti per se,& diuisiones multiplicaret, dicendo substantiarum aliæ vniuersales,& aliæ particulares, & similiter accidentium alia vniuersalia , alia particularia. Diuidũtur igitur ea quę sunt in vniuersales substãtias & particulares substantias , in vniuersalia accidentia & particula-

Nota.1.

ria accidentia.

Nota. 2. Non tamen his nominibus diuiſit Ariſto. nec hoc vtitur ordine,& non ſine ratione,vt poſteà dicemus, ſubſtantiam explicat per non eſſe in ſubiecto, accidens per eſſe in ſubiecto: vniuerſale per dici de ſubiecto, particulare per non dici de ſubiecto. Vnde copulando vtrumque,ſcilicet ſubſtantiam cum vniuerſali,vel particulari ſimiliter accidens,duplici vtitur modo,vt ſubſtantia vniuerſalis non ſit in ſubiecto, ſed de ſubiecto dicatur.

Nota. 3. Formalis igitur diuiſio Ariſtotelis eſt: Eorum, quæ ſunt, quædam de ſubiecto dicuntur,in ſubiecto verò non ſunt,ſcilicet vniuerſalia ſubſtantiæ,homo, animal: quædam in ſubiecto ſunt,ſed de ſubiecto non dicuntur, ſcilicet particularia accidentia,hoc album,hæc grammatica: quædam & de ſubiecto dicuntur, & in ſubiecto ſunt, ſcilicet vniuerſalia accidentia,vt color,albedo;vltimò quędam nec in ſubiecto ſunt, nec de ſubiecto dicuntur, ſcilicet particulares ſubſtantiæ, vt quidam homo,quoddam animal: & concludit, omnia indiuidua hoc vnum commune habere,quod de ſubiecto non dicantur, quamuis eorum aliqua in ſubiecto ſint, qualia ſunt indiuidua accidentis.

Dubia quædam ſcitu digniora circa diuiſionem Ariſto. præcedentem

1.opin. Dubitatur primò,quæ qualiſve eſt iſta diuiſio? Solent aliqui & non malè reſpondere, ſub hac diuiſione duas concludi:altera eſt,entium aliud ſubſtantia,aliud accidens, & hæc eſt analogi in ſua analogata:ſecundum enim ſententiá Ariſt. 4.Meta. ca.2. ens eſt analogum ad ſubſtantiam,& accidens. Altera eſt,entium aliud vniuerſale, aliud particulare. Et eſt diuiſio per accidentia: nam rei accidit eſſe vniuerſale per intellectum,per materiam verò ſit in rebus particulare.

2.opin. Sed poſſet quis petere,iſta diuiſio,ſic ab Ariſtotele expreſſa,quę eſt? Albert.tract.1.c.5. reſpondet eſſe velut Generis in Species Sed hoc non omnino placet:Genus enim vniuocum eſt Speciebus,ac nihil hic reperitur his membris vniuocum.

3 opin. Iudicio meo optimè reſpondet Simp. hanc non eſſe diuiſionem,ſed potiùs enumerationem quandam entium: ſi qua diuiſio eſt,æquiuoci eſt potiùs,vel analogi,quàm alterius.

Dub.2. Dubitatur ſecundò, quare Ariſtoteles non vſus eſt his nominibus,ſcilicet ſubſtantia,accidens,vniuerſale,particulare? Reſpondet Simpl. id feciſſe,vt magis rei naturam explicaret: explicuit autem dum eorum tradidit deſcriptiones: vt enim magis

magis manifeſtatur natura vniuerſalis per dici de ſubiecto, quàm per nomen vniuerſale, ita & natura ſubſtantię per non eſſe in ſubiecto, & alia ſimiliter. Crederem etiam id fuiſſe factum, quia talis loquendi modus magis eſt propinquus ad prædicationis naturam explicandam.

Dubitatur tertiò, quare ſubſtantiam vniuerſalem accidēti particulari coniunxit? Exiſtimo id eſſe, quia videntur inuicem contraponi ſubſtantia vniuerſalis cum accidenti particulari, & accidens vniuerſale cum ſubſtantia particulari, vt patet ſi eorum inſpicias deſcriptiones, hoc idem dicit Simpl. *Dub. 3.*

Dubitatur quartò, quid vocat dici de ſubiecto: breuiter reſpondetur, prædicari de ſubiecto eſt de aliquo ſibi eſſentialiter inferiori prędicari, ſeu affirmari: quo pacto Species de ſuis Indiuiduis, & Genus de Speciebus, ſimiliter, & Differentiæ de ſuis prædicantur, & dicuntur tanquam de ſubiecto: ſimiliter Accidentia de ſuis Accidentibus: at quando Accidens de ſubſtantia prædicatur, non ſic de ſubiecto dicitur, id enim dicitur in ſubiecto eſſe, vt modò declarabimus. Dici ergo de ſubiecto ineſt cuilibet prædicatorum reſpectu ſuorum inferiorum. *Dub. 4.*

In ſubiecto verò eſſe dico, quod cùm in aliquo ſit, non ſicut quædam pars, impoſsibile eſt eſſe ſine eo, in quo eſt.

His verbis Ariſtoteles explicat, & deſcribit quid ſit eſſe in ſubiecto, quod accidentium eſt: & per hoc manifeſtabitur ſubſtantia, quæ non eſt in ſubiecto: per affirmationem enim intelligitur negatio.

Tres igitur aſſignat conditiones eius, quod eſt in ſubiecto, ſeu accidentis: prima quod eſt in aliquo: ſecunda quod non eſt in aliquo, ſicut pars: tertia quod ab eo, in quo eſt, ſeparari nequit.

Pro cuius declaratione oportet noſſe quot modis vnum in alio eſſe contingat. Boët. ſecutus Ariſt. 4. Phyſic. ca. 3. quem multi ſequuntur, octo aſſignat modos: at quia iſte numerus perfectus non eſt, cùm Ariſtoteles aliquos prætermiſerit, quia illorum nondum erat tradita cognitio, vt dicit Simplicius, plures à nobis multiplicandi ſunt cum Ammonio & Simplicio. Vndecim igitur modis aliquid in alio eſſe dicimus. Primò, vt pars in toto: dicimus enim, manus eſt in corpore. Secundò, vt totum in partibus: dicitur namque, perfectio totius eſt in partibus, & ego in carne mea videbo Saluatorem meum. Tertiò, vt Genus eſt in Speciebus, vt animal in homine, & leone. Quartò, vt Species in ſuo Genere. Quintò, *1. Fund.* *Vndecim modis aliquid dici aliquid alicui ineſſe.*

vt forma in materia, anima in corpore. Sextò, res in suo fine, vt auarus est in diuitiis totus. Septimò, in mouente, & efficiente, subditi sunt in manu regis. Octauò, in loco, vt sum in Lyceo. Nonò, vt in vase, vinum in dolio. Decimò, in tempore, vt Noë fuit tempore diluuij. Vndecimò, vt accidens in subiecto, sicut calor inest corpori.

Et hoc definit in præsenti per illas tres conditiones suprà positas, scilicet est in aliquo, non vt pars, & ab eo, in quo est, separari nequit. Quam descriptionem sic aliqui interpretantur: inter quos sunt Doctores Louanienses, & Caiet. & alij, vt prima pars sit communis omnibus modis, quibus aliquid est in aliquo: secunda sit differentia ad excludendas partes tam integrantes, vt manus, pedes, quàm essentiales, vt species, & genera, differentias: tertia, ad excludenda illa quæ sunt in loco, & causa mouente, & fine.

Dub. 1. Dubitatur autem contra hanc expositionem. Ac primò *1. Arg.* obiicitur, nam hoc pacto non excluditur modus, quò totum est in partibus, cùm sit in aliquo, & non vt pars, & non possit *2. arg.* à partibus separari. Præthereà secundò, non excluditur forma: anima enim est in corpore, & non est eius pars, & ab eo non potest separatim existere, loquendo de brutis, quorum animę *3. arg.* non possunt existere citra corpus. Tertiò, prætereà videtur definitio competere loco, & tempori, & cœlo, quia nullum corpus à loco separari potest, nec à tempore, & non est pars loci, aut temporis, sed est in eis: ergo dicetur accidens. Tan- *4. arg.* dem quartò, quia aliquod accidens videtur posse separari ab eo in quo est, nam odor pomi manet in manu ei admota.

Sol. Propter hæc existimo illam descriptionem sic esse intelligendam, quòd esse in aliquo non sumatur ita communiter, sed pro eo quod est esse in aliqua re vna, non omninò extra esse eius, quo pacto albedo est in lacte, & vinum etiam est in dolio, quod quamuis in eo intrinsecè non sit, cum eo tamen coniunctum est: & similiter alia: quo supposito facilè est ad argumenta respondere.

Ad 1. Ad primum enim dicitur cum Simpl. & Ammon, Totum non dicitur esse in aliquo, quia non est in vna re, sed in multis, totum enim est in pluribus partibus, potiùs ergo dicitur esse in aliquibus. Excluditur etiam modus existendi in fine, & causa mouente: quia quæ sic in eis existunt, sunt prorsus eis extrinseca. Pari ratione excluditur modus existendi in tempore, vel excluditur cum loco, vt dicemus.

Ad 2. Ad secundum dico: per illam particulam secundam exclu-

ditur

ditur quæcunque pars integralis,seu essentialis, qualiter Genera speciebus,& species indiuiduis insunt:& ita interpretatur Albert.tract.1.c.5.mihi etiam videtur per hanc eandem particulam excludi modum,quo forma inest materiæ, quia licèt non sit forma materiæ pars,est tamen ipsius compositi, quod cum ea per se constituit: hoc est enim discrimen inter formam respectu materiæ,& accidēs respectu subiecti, quòd forma cum materia vnum ens facit per se, cuius est pars: at accidens non cum subiecto facit vnum per se.

Ex quo non caret reprehensione Boët. qui modū existendi formæ in materia coniunxit, & miscuit, cum modo accidentis in subiecto,quod idem credidit Iamblicus, cuius sententia à Simpl.reprehenditur. Nec omnino mihi placet Simplic. qui per primam partem excludit formam: nam,inquit, per aliquid non intelligit Arist. nisi compositum ex materia & forma:sed hoc videtur esse clarè contra eundem Arist qui exempla non de compositis ponit:dicit enim,hæc grammatica est in anima, & color in corpore: propterea melius est dicere,quod forma est in materia,vt pars non ipsius materię sed ipsius compositi per se: at accidens non existit alicuius per se pars. Per tertiam particulam excluditur modus existendi in loco,& tempore,& vase,nam separabilia sunt.

Nec argumentum tertium quicquam valet, quia licèt res à loco,& tempore in communi separari non possit,pôtest tamen existere sine hoc loco,& sine hoc tempore,in quo erat, vt notat Boëtius. *Ad 3.*

Ad quartum respondent aliqui, quod odor non separatur à pomo,sed nouus odor in manu producitur: sed hæc philosophia non habet fundamentum. Boët. respondet ad hoc, quod Arist. non dixit,odor non potest separari ab eo,in quo erat,sed ab eo in quo est:ac si dicat, non potest istud accidēs esse sine isto subiecto in quo est, vt intelligatur nūquam accidens posse esse sine subiecto aliquo, quamuis modo sit in hoc,modo in illo,at quamuis idem dicat Ammon. non mihi talis philosophia placet:non enim vnum, & idem accidens permeat de subiecto in subiectum: propterea optimè dixit Simpl. quod nūquam odor à suo subiecto separatur, sed cum partibus subtilibus substantiæ exhalatur, & defertur, cuius signum est quod cernamus pomum marcescere, & rugas contrahere ex contractione: sed hoc aliàs. *Ad 4.*

Ex quibus sequitur accidens esse in aliquo: id est, alicui substantiæ inexistere, non sicut partem illius, nec integran- *Nota.1.*

tem, nec essentialem, nec posse à Subiecto separatum per se esse. Hoc intellige naturaliter, nam supernaturaliter manet accidens sine subiecto in venerando Altaris Sacramento.

Nota 2. Sequitur & aliud esse subiectum in quo, aliud subiectum de quo: subiectum de quo, est quodcunque inferius respectu sui superioris, scilicet indiuiduum speciei & species generis tam in substantiis, quàm accidentibus: at subiectum in quo est sola substantia respectu accidentium: vnde accidentia habent substantiam pro subiecto in quo, sua inferiora pro subiecto de quo. Vocat autem subiectum de quo, subiectum prædicationis: subiectum verò in quo, subiectum inhæsionis. Ammo. vocat subiectum ad subsistentiam, & subiectum ad prædicationem.

Nota 3. Hîc vnum aduerte, quod non dicitur accidens non posse esse sine subiecto, quia non possit à substantia separari. Potest enim separari, sunt enim multa accidentia separabilia, vt diximus, sed dum separantur, corrumpuntur: hîc autem dicimus, quòd sine subiecto non potest accidens per se separatum existere, sicut vinum à dolio, & corpus à loco isto, & tempore, separatum existit.

Regula in prædicatis essentialibus. Cap. III.

QVando alterum de altero prædicatur, vt de subiecto, quæcunque de eo quod prædicatur dicuntur, omnia etiam de subiecto dicentur: vt homo de homine quodam prædicatur, animal verò de homine, ergo & de quodam homine animal prædicabitur: quidam enim homo & homo est & animal.

Diuersorum & generum & nõ subalternatim positorũ diuersæ sunt specie differentiæ: vt animalis & scientiæ: animalis enim differẽtię sunt gressibile bipes, & volatile & aquatile, scientiæ verò nulla earum est: neque enim sciẽtia à scientia differt in eo, quod bipes est. Subalternorum verò generum nihil prohibet easdem esse differentias: superiora enim de iis quæ sub ipsis sunt generibus prædicantur: quare quotcunque differentiæ prędicati fuerint, totidem & subiecti erunt.

1. fund. In hoc cap. continentur duæ regulæ maximè vtiles ad singula:

gula Prædicamenta ordinanda in se: in quolibet enim Prædicamento duo præcipuè sunt. Alterum est series quædam prædicatorum substantialium à summo genere, per genera intermedia descendendo vsque ad indiuidua, quæ communiter dicitur recta linea prædicamentalis: & Ammon. profunditatem Prædicamenti vocat, per proportionem ad profunditatem corporum, qualis est ista series, substantia, corpus, viuens, animal, homo, quidam homo. Alterum, sunt differentiæ oppositę. per quas & genera superiora diuiduntur, & species constituuntur: & hæc dicuntur latera Prædicamenti, quam Ammon. vocat latitudinem eadem proportione ad corpus, sicut corporeum, incorporeum, animatum, inanimatum, & rel. quæ, quarum quædam faciunt vnum ordinem quædam alium oppositum. Hæc igitur, quæ isto capite continentur, his duobus deseruiunt.

Expositio Regula.

Est prior regula maximè pro recta linea, Quando aliquod prædicatum de aliquo subiecto dicitur, tanquam de subiecto, quicquid de prædicato dicitur, etiam de subiecto dicetur: vt si homo de quodam homine dicitur, vt de subiecto, & animal de homine, & animal de quodam homine dicetur.

Hæc regula ita est vera, vt variis expositionibus, & singulis quidem in se veris locum dederit 1. Albert tract. 1. huius c. 6 extendit regulam hanc in hunc sensum, Quando aliquid prædicatur de aliquo, prædicatione alicuius quinque prædicabilium, quicquid de prædicato in quid prædicatur, prædicabitur & de subiecto: vocat enim prædicari de aliquo, vt de subiecto, prædicari prædicatione alicuius prædicabilis: vnde valet, homo est animal, & animal est corpus, ergo homo est corpus: similiter, Petrus est homo, homo est animal etiam Petrus est animal: homo est rationalis, rationale, est particeps intellectus, homo etiam est particeps intellectus: nix est alba, album est coloratum, ergo nix est colorata: denique, quicquid in quid de tali prædicato dicitur, etiam de subiecto dicetur. Sed dicit Ammon non esse in vniuersum hoc verum: homo enim est albus, & album est color, non tamen homo est color. Hæc sententia non fuit solius Albert. est enim Andronici & aliorum, vt refert simplic

Auic. & Algaze. magis extendunt regulam, dum afferunt etiam valere in negatione alicuius à prædicato, quando illud est contrarium prædicato: vt homo est animal, & animal non est insensibile, ergo homo non est insensibilis: homo est albus, album non est nigrum, ergo homo non est niger.

Burle.adhuc latiùs extendit etiam ad prædicata accidentalia,vt si homo est albus,& albus est musicus,homo est musicus,seruata tamen quantitate distributionis, & ne varietur suppositio dicendo,homo est animal,animal est genus,ergo homo est genus.

Alij tandem restringunt maximè ad solam lineam rectam prædicamentalem, scilicet de prædicatis in quid, & hoc habet Ammon.& Simpl.& Boët.

Ad hoc tamen dicendum est cum Paulo Vene.Potest quidem extendi veritas regulæ ad ea quæ dicta sunt, tamen secundum mentem Arist.in præsenti hic est, sensus, vt vocet, dici de subiecto,essentialiter prædicari,siue vt differentia,siue vt genus:ita vt si aliquid prædicatur de subiecto tanquam de eius substãtia, quicquid de illo prædicato secundum substantiam prædicatur, etiam de subiecti substantia sit: homo est animal, animal est corpus,erit etiam homo corpus:similiter animal est sensibile,homo etiam sensibilis erit Ista est sententia Auerr.imò iudicio meo Arist. qui ca.de substantia probat differentiam de indiuiduis prædicati, quia prædicatur de specie:& allegat hanc regulam,ergo nõ est astringenda ad sola prædicata quidditatiua. Nec existimes, quod hîc docet aliquem modum arguendi de primo ad vltimum, vt aliqui putant, sed est quædam regula prædicationibus Prædicamentorum deseruiens.

Regula secunda.genera non subalterna, à subalternis distinguens. Diuersorum generum,& non subalternatim positorum.

1. fund. Genera tribus modis dicuntur diuersa.

Hæc est secunda regula bimembris, pro cuius declaratione est aduertendũ,Tripliciter plura genera dicuntur diuersa, Primò,quia sunt diuersorum Prædicamentorum,vt animal, quod est de Prædicamento substantiæ, & numerus, qui est de Prædicamento quantitatis. Secundò,dicuntur genera diuersa quando ad idem pertinent Prædicamentum, tamen vnum est sub altero,vt animal, viuens,corpus: omnia enim eiusdem Prædicamenti sunt, vnúmque sub alio est, scilicet scientia & habitus.Tertiò,quando sub eodem sunt Prædicamento,& genere, tamen vnum non est sub altero,vt animal gressibile, animal volatile: vtrumque enim sub animali est, non tamen vnum sub altero:similiter potentia & figura sunt duo genera, vtrumque sub qualitate, non tamen vnum sub altero.Ista duo posteriora vocantur hîc ab Arist.genera subalternatim posita, scilicet quando vnum sub altero vel vtrumque sub tertio collocatur, prima genera vocantur non

subalter

subalternatim posita.

2. funda. Differētiā aliam esse generis constitutiuam, aliam diuisiuam.

Est secundò aduertendum, quod supra diximus capite de Differentia. Differētiæ alicuius generis sunt in duplici differentia: quædā sunt constitutiuæ illius, vt animatum, sensibile componūt animal: quædam diuisiuæ, vt rationale, & irrationale sunt diuisiuæ animalis. Inter has est vnum discrimē, quòd differentiæ constitutiuæ generis, omnes participantur à singulis speciebus illius generis: diuisiuæ verò non omnes: sed aliquę ab vna specie, aliquę ab alia: rationale enim ab homine, irrationale verò à bruto participatur: vnde fit, vt quando vnum genus sub altero ponitur, inferius participat omnes differentias constitutiuas superioris generis, non tamen omnes diuisiuas, vt animal participat differentias constitutiuas omnes viuentis, scilicet corporeum, animatum, vnum autem diuisiuum, scilicet sensibile: viuens enim diuiditur per se sensibile, & insensibile: animal autem est sensibile.

3. funda.

Est tertiò aduertendum, Quando duo genera sic se habent quod vnum sub altero non est, tamen vtrunque sub tertio, potest aliquando eadem differentia diuisiua esse vtriusque: verbi gratia, animal volatile & animal gressibile sunt duo genera huiusmodi: & tamen bipes est differentia gressibilis, & etiam volatilis diuisiua: non tamen hoc semper fit, nam angelus, & corpus, sunt substantia, non tamen habent differentiam diuisiuam eandem. Hæc sententia est expressè Arist. 6. Topicorum cap 3 loco 41. At quando genera sunt diuersa primo modo nullam differentiam, nec diuisiuam, nec constitutiuam participant.

Expositio regulæ.

Ex his patet regula Arist. Cuius prior pars est,

Diuersorum generum non subalternatim positorum.

Scilicet quæ diuersorum sunt prædicamentorum.

Diuersæ sunt specie differentiæ.

Per quam docemur in diuersis Prædicamentis diuersas esse omnes differentias, tam diuisiuas, quàm constitutiuas, sicut sunt diuersa genera & species, vt exemplo manifestat: aliis enim differentiis diuitur animal, aliis scientia, similiter & constituitur.

Nota.

Hìc autem est notādum mendosè legi (species) scilicet, diuersæ sunt species & differentię: debet enim legi diuersę sunt specie differentię, nam Græcè in datiuo legitur τῷ εἴδει. Vocat autem specie diuersas differentias, scilicet natura, & forma diuersas: nam, vt benè dicunt Simplicius & Ammonius, aliquando diuersorum prędicamentorum sunt eædem differen-

tiæ,ſed non re & natura,ſed ſimilitudine quadam,& proportione: vt enim dicimus animalium aliud eſſe habens pedes, ita etiam dicimus inſtrumentorum domus, alia habere pedes,vt tripus, lectum: ſed iſtæ differentiæ natura ſunt diuerſæ: ſimilitudinem autem & proportionem quadam habent: aliquando etiam nomine ſunt eædem vt corporeum in ſubſtantia,corporeum in quantitate, ſed natura eſt diuerſa. Alij Græcè legerunt τὰ εἴδη, & vertunt ſpecies. Sed quamuis ſententia ſit vera,tamen omnino eſt extra contextum,& omnes Græci interpretantur in ablatiuo.

Poſterior pars regulæ eſt.

Generum ſubalternatim poſitorum, nihil prohibet eaſdem eſſe Differentias.

Hæc poteſt intelligi de generibus,quorũ vnũ eſt ſub altero,& debet intelligi de cõſtitutiuis omnibus,& aliqua diuiſiua,vt dixi:& iſte videtur ſenſus Ariſt.nam hoc probat, quia quæ dicũtur de ſuperiori,dicuntur de inferiori.at de ſuperiori cõſtitutiuæ per ſe dicũtur & diuiſiuæ ſub diſiũctione,ſcilicet corpus eſt animatũ vel inanimatum, vt vult Alber Dixit autẽ negatiuè (nihil prohibet) iudicio meo,propterea quod non ſemper genus ſuperius habet cõſtitutiuas,quãdo eſt generaliſſimũ.Simp.vult quòd hæc prior pars,ſcilicet nihil prohibet,diuerſorũ generum,&c.ſit de generibus, quorũ vtrunque eſt ſub tertio,quæ aliquando habent eandem diuiſiuam, ſed non ſemper, vt dixi in tertio notabili ſeu fundamento.

Quod ſequitur verò.

Sic de aliis, quorum vnum eſt ſub altero.

Hoc aſſerit, ait Simpl.propter illud verbũ (nihil prohibet) quod videtur non aſſerere ſemper differentias eſſe eaſdem: de cõſtitutiuis verò ſemper eſt. Iſta doctrina vera eſt,ſed mihi videtur textui non poſſe adaptari:nam quod ſequitur reddit cauſam præcedentis, ſcilicet propterea vnum genus ex poſitis ſubalternatim habet differentias alterius, quia quæ dicuntur de ſuperiori,dicuntur de inferiori, quod non valet, niſi de illis quorum vnum eſt ſub altero. Dixit autem (nihil prohibet)propter cauſam aſſignatam ſuperiùs.

Incomplexorum in decem Prædicamenta diuiſio. Cap. IIII.

EOrum,quæ ſecundum nullã complexionem dicũtur vnumquodque aut ſubſtantiã ſignificat,aut quantum,aut quale, aut ad aliquid, aut vbi, aut quando, aut

aut sitū esse, aut habere, aut agere, aut pati. Est autem substantia quidē, vt in figura dicatur, vt homo, equus. Quātùm autē, vt bicubitū tricubitum. Quale, vt albū, grāmaticū. Ad aliquid, vt duplum, dimidium, maius. Vbi verò, in foro, in Lyceo. Quando autem, vt heri, superiori anno. Situm verò esse, vt iacet, sedet. Habere autē, vt calceatum esse, armatum esse. Agere verò, vt secare, vrere. Pati, vt secari, vri. Singula igitur eorum quæ dicta sunt, ipsa quidem secundum se in nulla affirmatione dicuntur, vel negatione: horum autem ad se inuicem complexione affirmatio, vel negatio fit. Omnis enim affirmatio aut negatio videtur vel vera, vel falsa esse: eorum autem, quæ secundum nullam complexionē dicuntur, nullum neque verum neque falsum est, vt homo, album, currit, vincit.

Nota. Hîc Aristot. incomplexa in decem genera suprema distinguit: nec mireris, quòd voces diuidat & rerum exempla ponat: hîc enim non absolutè, & per se de vocibus agitur, de rebus enim præcipuè, quæ per voces explicantur, est intentio, propterea voces in ordine ad res, primò diuidit, postea rerum exempla ponit.

Expositio textus. Diuiditur ergo ens reale simplex, quòd voce incomplexa significatur, in decem genera, quorum primū est substātia, vt homo, animal, & reliqua, quæ manifesta in ipso capite sunt. Horum singula probat Aristo. non esse propositiones, quamuis ex eis possint fieri propositiones, quia nullum per se significat verè aut falsè, quod est proprium propositionum: qui enim dicit substantiam per se quantitatem per se, qualitatem per se, & reliqua, nihil dicit verum aut falsum: quamuis vnum alteri componendo, vel ea quæ sunt in vnoquoque inter se coniungendo, propositiones quis posset facere.

Nota. Multæ possent hîc graues, & difficiles quæstiones moueri, scilicet: An ens vniuocum esset ad ista decem genera? an plura sint Prædicamēta quàm decem? quali distinctione inter se distinguātur? an res spirituales ad Prædicamēta referantur, an concreta potiùs, quàm abstracta collocentur in prædicamento? & alia huiusmodi quæ prætermitto, quia harum maiorem partem in particulari Prædicamentorum enarratione discutiam; alia post ipsorum traditionem differam: reliqua

quæ

quæ materiam transcendunt, in proprium locum reseruabo: interim verò aliqua de ipso ente in communi breuiter adnotabimus, quantùm hoc loco satis est.

QVAESTIO I.

Quod ens non sit genus, nec vniuocum, sed analogum ad decem Prædicamenta, ex sententia Aristotelis.

Diuisio. PRimum, ens nec esse genus, nec vniuocum ad decem ista genera, sed analogum. Vnde diuisio non est generis in species, nec vniuoci in vniuocata, sed analogi in analogata,

In primis ens non est genus: hoc enim docet clarè Arist. 3. Meta. cap. 3. tex. 10. huius ratio est consideranda. Pro qua est notandum, quòd genus habet differẽtias, per quas diuiditur, & determinatur ad species: hæc autem est natura generis, & differentiæ, quod de natura generis non est differentia, sicut nec de natura differentiæ est genus: animal enim vt animal non est rationale, nec irrationale, vt rationale nõ est animal: aliàs vnum non cõtraheret alterum: semper enim contrahẽs est diuersum à cõtracto, sicut forma est alia à materia, & anima alia à corpore. Ex his est argumentum Aristo. si ens esset genus, per aliquam differentiam limitaretur ad inferiora, sed nulla talis potest esse, ergo non est genus. Minor probatur quia differentia, vt talis, differt à genere, at nihil potest esse differentia quod non sit ens, quia ens est tam latum vt quicquid aliquid est, ens sit. Secũdò, nec est ens vniuocum ad decem genera: hæc est Aristot. 4. Meta. c. 2. & probatur. Vniuocum dicit aliquam naturam communem multis, sed decem Prædicamenta non conueniunt in aliqua vna natura cõmuni vt expresſè dicitur 12. Meta c. 4. & præterea, si conuenirent in tali natura, differentiis differrent: at nulla potest esse talis differentia entis, vt diximus: ergo non vniuocè de illis prædicatur. Ex quibus sequitur decem Prędicamenta esse decẽ genera & naturas supremas, quæ in nulla natura superiori conueniunt, propterea quod se ipsi differunt, & simplices naturæ, & non compositæ ex genere, & differentia sunt: quod docuit expresſè Arist. 8. Meta. cap. 6. text. 16. & dicũtur primò diuersa, quia in nullo conueniant, vel dicit. 10. Meta. cap. 5. text. 12. conuenientia enim in ente est communitas nominis seu conceptus formalis, non rei. Tertiò, Ens est Analogũ ad decem ista genera: hoc est Aristo. 4. Meta. cap. 2.

Entis analogia in quo sit posita. In quo autem eius analogia consistat, non est facile determinare. Est reuocandum in memoriam id, quod suprà diximus, scilicet Analogum à causa significare vnum intrinsecè, reliqua

reliqua verò extrinsecè in ordine ad illud, vt sanum dicitur animal habens sanitatem, à qua vrina dicitur sana, quia eius est signum: medicina sana, quia ipsius est causa: ita ens ipsum per se substantiam dicit, reliqua eatenus sunt entia, quatenus ad substantiam referuntur, & aliquid ipsius sunt, quantitas enim dicitur ens, quia est mensura substantiæ, qualitas quia modus substantiæ: & reliqua similiter: quod pulchrè docuit Aristo. 4. Meta. c. 2. in principio, cuius verba sunt, Ens multipliciter dicitur, sed totum ad vnum principium: quædã enim quoniam substantiæ, entia dicuntur: quædam, quoniam passiones substantiæ: quædã, quoniam via ad substantiã, aut corruptiones, aut priuationes, aut qualitates, aut effectiua, aut generatiua substantiæ. hæc Arist. Et hoc est, quod dici solet, ens per prius dicitur de substantia, per posterius de accidẽti; sed an ista analogia sit causæ efficientis, aut finalis, aut materialis, aut formalis, nõ est Logici discutere, sed Metaphysici, cuius est perfectè naturam entis inuestigare.

SECVNDA PARS DE PRAEDICAMENTIS.

De Substantia, Caput V.

SVbstantia autem est, quæ propriè & principaliter, & maximè dicitur, quæ neque de subiecto aliquo dicitur, neque in subiecto aliquo est: vt quidem homo, & quidem equus. 1

Secundæ autem substantiæ dicuntur species, in quibus ea, quæ principaliter substantiæ dicuntur insunt: & hæ quidem, & harum specierum genera, vt quidam homo in specie quidem est in homine, genus verò speciei animal. Secundæ igitur hæ substantiæ dicuntur: vt est homo, atque animal. 2

Manifestum est autẽ ex iis, quæ dicta sunt, quòd eorum, quæ de subiecto dicũtur, necesse est & nomen & rationẽ de subiecto prædicari; vt homo de subiecto quodã homine dicitur, prædicatur etiã & nomen: hominem enim de quodam homine prædicabit, & ratio quoque hominis de quodam homine prædicabitur: quidam enim homo & homo est, & animal, quare & nomẽ & ratio de subiecto prædicabitur. Eorum verò quæ in subiecto sunt in plurimis 3

rimis quidem neque nomen, neque ratio prædicatur de subiecto: in aliquibus autē nomen quidem nihil prohibet prædicari aliquando de subiecto, rationem verò impossibile est, vt album cum in subiecto sit corpore prædicatur de subiecto, dicitur enim corpus albū, ratio verò albi nunquam de corpore prædicabitur.

4 *Alia verò omnia aut de subiectis dicuntur primis substantiis, aut in subiectis eis sunt. Hoc autē manifestū est ex iis, quæ per singula proponūtur, vt animal de homine prædicatur: ergo & de quodā homine animal prædicatur: nā si de nullo quorundam hominum, neq; omninò de homine. Rursus color in corpore est, ergo & in quodā corpore. Nam si non in aliquo esset singulorum, nec omninò in corpore. Quare alia omnia aut de subiectis primis dicuntur substātiis, aut in subiectis eis sunt.*

Non ergo existentibus primis substantiis, impossibile est aliquid aliorum esse.

5 *Secundarum verò substantiarū magis substantia est species quàm genus, propinquior enim est primæ substātiæ. Si quis enim assignet primam substātiam quid est, euidentiùs & cōuenientius assignabit speciē, quàm genus assignans, vt hominē quēdā aliquis assignās: manifestius assignabit hominē quàm animal assignans: illud enim proprium magis cuiusdā hominis, hoc autē communius: & cùm quandam arborē assignauerit, manifestiùs assignabit assignando arborē, quàm plātam. Ampliùs. Primæ substantiæ, ideò quòd aliis omnibus subijciuntur, & omnia alia vel in ipsis prædicantur, vel in ipsis sunt, propter hoc maximè substantiæ primæ dicuntur. Quemadmodum autē primæ substātiæ ad alia omnia se habent, sic & species ad genus se habet: subijcitur enim species generi: genera enim de speciebus prædicantur: species autem generibus non conuertuntur. Quare cum & ex his species genere magis substantia est.*

Ipsarum

Ipsarum verò specierũ, quæcunque non sunt genera, nihil magis alterũ altero substãtia est: nihil enim familiarius assignabis de quodã homine, hominẽ assignando, quando quodam equo, equum. Similiter autem & primis substantiis nihil magis alterũ altero substantia est: nihil enim magis quidã homo substãtia est, quàm quidam bos. Meritò igitur post primas substãtias sola aliorum omnium species & genera secundæ substantiæ dicuntur. Sola enim hæc eorũ, quæ prædicantur, primam substantiam indicant: quendã enim hominẽ si quis assignauerit quid est, speciem quidem quàm genus assignãdo, familiarius demonstrabit: & manifestius faciet hominem assignando, quàm animal: aliorũ verò omnium quidquid assignauerit quis, assignabit extraneè: velut album, aut currit, aut aliud quæcũque taliũ assignans. Quare meritò hæ solæ aliorũ secundæ substãtiæ dicũtur. Amplius, primæ substãtiæ, eo q aliis omnib. subijciuntur, & omnia alia de illis prædicantur, vel in ipsis sunt, propriissimæ substantiæ dicuntur. Sicut autem primæ substantiæ ad alia omnia se habẽt, ita genera & species primarum substantiarũ ad reliqua omnia se habent: de his enim reliqua omnia prædicantur: quendã enim hominem dices grammati cum esse: ergo & hominem, & animal grammaticũ dices: similiter autem & in aliis. [6]

Commune autẽ omni substantiæ est in subiecto non esse. Prima nãque substantia nec in subiecto est, nec de subiecto aliquo dicitur. Secũdarũ verò substãtiarũ constat quidẽ etiã sic, quo nulla est in subiecto: homo enim de subiecto quidem quodam homine dicitur, in subiecto verò nõ est: neq; enim in quodã homine homo est: similiter autẽ & animal de subiecto quidẽ dicitur quodã homine, nõ est autem animal in quodã homine. Amplius, eorum quæ in subiecto sunt, nomẽ quidẽ de subiecto aliquãdo nihil phibet prædicari, rationẽ verò impossibile est: [7]

est: secundarum verò substantiarum de subiecto & ratio prædicatur, & nomen: rationem enim hominis de quodam homine prædicabit, & animalis similiter. quare non erit eorum substantia, quæ sunt in subiecto. Non est autem proprium substantiæ hoc: sed & differẽtia eorum est, quæ non sunt in subiecto: bipes enim & gressibile de subiecto quidem quodam homine dicitur, in subiecto verò non est: neque enim in homine est bipes, neque gressibile. Ratio quoque differentiæ de illo prædicatur, de quocunque ipsa differentia dicitur: velut si gressibile de homine prædicatur, & ratio gressibilis de homine prædicabitur: est enim homo gressibilis.

8 *Non cõturbent autem nos substantiarum partes, quæ ita sunt in toto, quasi in subiecto sint, ne fortè cogamur eas non esse substantias confiteri: non enim ita ea esse in subiecto dicebantur, quasi vt partes inessent alicui.*

9 *Inest autem substantiis & differentiis omnia vniuocè prędicari. Omnia enim quę ab his prędicata sunt, aut de indiuiduis prædicãtur, aut de speciebus: à prima namq; substãtia nulla est prędicatio: de nullo enim subiecto dicitur. Secundarum verò substãtiarum species quidẽ de indiuiduo prædicatur: genus verò & de specieb. & de indiuiduis, similiter autem & differentiæ & de speciebus, & de indiuiduis prædicãtur. Et rationẽ quoque suscipiunt primæ substãtiæ specierũ, & generũ & species generis: quæcũq; enim de prædicato dicuntur, eadẽ & de subiecto dicẽtur. Similiter autẽ ratione differẽtiarũ suscipiũt & speciis & indiuidua. vniuoca autẽ erãt, quorũ & nomẽ cõmune est, & ratio eadẽ. Quare omnia quę à substantiis & differentiis sunt, vniuocè prædicantur.*

10 *Omnis autẽ substãtia videtur hoc aliquid significare. In primis igitur substantiis indubitabile, & verũ est ꝙ hoc aliqd significant: indiuiduũ enim & vnũ numero est quod significatur. In secũdis verò substãtiis videtur*

tur quidem ſimiliter appellationis figura hoc aliquid ſignificare, quando quis dixerit hominem vel animal: non tamen verũ eſt, ſed magis quale aliquid ſignificãt, neque enim vnum eſt quod ſubiectum eſt, quemadmodũ prima ſubſtantia: ſed de multis homo dicitur, & animal. Non autem ſimpliciter quale quid ſignificat, quemadmodum album: nihil enim aliud ſignificat album, quàm qualitatem, at ſpecies & genus circa ſubſtantiam qualitatem determinant: qualem enim quandam ſubſtantiam ſignificant. Plus autem in genere determinatio fit, quàm in ſpecie: dicens enim animal, plus complectitur, quàm qui hominem.

Ineſt autem ſubſtantiis, nihil illis eſſe contrarium. Primæ enim ſubſtantiæ quid erit contrarium, vt cuidã homini vel cuidam animali: at verò nec homini, nec animali aliquid eſt contrariũ. Non eſt autẽ hoc ſubſtãtiæ proprium, ſed etiã multorum aliorũ, vt quantitati: bicubito enim vel tricubito nihil eſt cõtrarium, at verò nec decem, nec alicui talium. Niſi fortè quis multum pauco dicat eſſe contrarium, vel magnum paruo: determinatorum verò quantorum nullum vlli eſt contrarium. 11

Videtur autem ſubſtãtia non ſuſcipere magis & minus. Dico autem, non quòd ſubſtantia non eſt à ſubſtãtia magis & minùs ſubſtantia (hoc enim dictum eſt quod eſt) ſed quòd vnaquæque ſubſtantia hoc ipſum quod eſt, non dicitur magis & minus, vt ſi eſt eadem ſubſtantia homo, non erit magis & minus homo, neque ipſe ſeipſo, neque alter altero, non enim eſt alter altero magis homo, ſicut eſt album alterum altero magis & minus album, & bonum alterum altero magis & minus bonum: ſed & ipſum ſeipſo magis & minus dicitur, vt corpus cùm ſit album, magis nunc album eſſe dicetur quàm priùs: & cùm calidum ſit, magis & minùs calidum dicitur. Subſtantia verò non dicitur magis neque minus: 12

nihil enim homo magis nũc homo, quàm prius dicitur, neque aliorum quicquam quæcunque substantiæ sunt. Quapropter non recipiet substantia magis & minus.

13 *Maxime verò proprium substantiæ esse videtur, cum vnum & idem numero sit, contrariorum susceptiuum esse: quale in aliis quidem non habet quisquã, quod proferat tale, quæcunq; non sunt substãtiæ: quod cum sit vnum numero, susceptibile contrariorum sit, velut color, qui est vnus & idem numero, nõ dicitur albus & niger, neque eadem actio & vna numero, praua, & studiosa: similiter autem & in aliis, quæcunq; non sunt substantiæ. Substantia verò cùm vnum & idem numero sit, susceptiua contrariorum est, vt quidã homo cum vnus & idem sit, aliquando quidẽ albus, aliquando fit niger, & calidus & frigidus, & paruus & studiosus, in aliis autem nullis aliquid tale videtur. Nisi quis forsitã instet, dicẽs orationem & opinionẽ contrariorũ esse susceptibilia. eadem enim oratio, vera, & falsa videtur esse, veluti si vera sit oratio sedere quẽpiã, eo surgẽte ipsa eadem falsa erit, similiter autẽ & de opinione: si quis enim verum putet aliquem sedere, surgente eo falsò putabit, eandem de ipsò opinionem habens. Sed si quis & hoc suscipiat, tamen modo differt. Nam ea quæ in substantiis sunt, ipsa quidẽ mutata susceptibilia sunt contrariorũ, frigidum enim ex calido factum mutatur (alteratur enim) & nigrũ ex albo, & studiosum ex prauo: similiter autem & in aliis vnumquodque eorum mutatiõnẽ suscipiens susceptibile cõtrariorum est. Oratio autem & opinio, ipsa quidem immobilia omnino perseuerãt: cum verò res mouetur, contraria circa ipsa fiunt: oratio nãque eius quòd sedeat aliquis, permanet eadẽ, cùm verò res mota sit aliquando quidem vera, aliquando autem falsa dicitur, similiter autẽ est in opinione. Quapropter saltem modò proprium substantiæ est, vt secundũ mutationem*

mutionem suiipsius susceptibilis sit contrariorũ. Si quis autem recipiat etiã hæc, orationem & opinionẽ susceptibilia esse contrariorum, non est hoc verũ. Oratio nãque & opinio, non eo quòd ipsa aliquid recipiãt, contrariorum susceptibilia esse dicuntur: sed eo quòd circa alterum aliqua passio facta sit: nam eo quòd res est, aut nõ est, eo etiã oratio vera vel falsa esse dicitur, non eo quòd ipsa susceptibilis sit contrariorum, simpliciter enim à nullo, neque oratio, neq; opinio mouetur, quapropter nõ erunt susceptibilia contrariorum, cum nulla cõtrarij sit passio in eis facta. Verùm substantia eo quòd ipsa cõtraria recipiat hoc susceptibilis esse contrariorum dicitur: languorem enim & sanitatem suscipit, & cãdorem & nigredinem: & vnumquodque talium ipsa suscipiendo contrariorum susceptibilis esse dicitur. Quare propriũ erit substantiæ hoc, cùm vnum & idem numero sit secundum suiipsius mutationem susceptibilem contrariorum esse. De substantia quidem hæc dicta sint.

Cur de substantia priùs egerit Arist. & quid per substantiam intelligat, quótque modis sumatur.

Meritò Aristo. priùs de substantia, quam de alio quouis genere tradidit: est enim substãtia, in qua omnia alia insunt, atque sustentantur, tanquam in subiecto, propterea de ea tãquam de communi omnium subiecto oportuit primo loco tractari. Præterea quia est prior natura aliis, vt docet Arist. 7. Meta. c. 1. substantia enim in sua natura à nullo dependet accidenti, at omnia accidentia ab ea dependent, ab ea igitur incœpit tanquam de priori: hæc duplex ratio est Ammon. & Boët.

Substãtia cur primo loco explicetur.

Sed quæ sit ista substantia, de qua modò est sermo, nõ est facilè explicare: prætermissis igitur diuersis multorum diuisionibus substantiæ, quæ non mihi plenè videntur rem attingere, sic mihi apparet esse distinguendum.

Substantia primò non sumitur, pro essentia cuiusque rei, quæcunque sit, siue eius, quæ substantia dicitur, siue accidentis, quo pacto in definitionibus superioribus vsurpabatur de vniuocis & æquiuocis.

Diuisio substãtiæ

Secundo modo pro eo omni, quod non est in subiecto. Et

hoc modo eſt quoddam ens diſtinctum contra accidens, & ſic tripliciter ſumitur Vno modo pro ſimplici quadam ſubſtantia ſeparata à materia, quales ſunt angeli, quæ intelligētiæ dicuntur, & Deus glorioſus: & hanc ſubſtātiam ponit 12. Meta ca 2. Secundò, dicitur ſubſtantia ens ſenſibile, ita vt omnia entia ſenſibilia, & partes eorum dicantur ſubſtantiæ, & ſic manus eſt ſubſtantia & pes & corpus, anima, forma, materia, compoſitum. hoc modo ſumitur 5 Met. c. 8. in prin.

Tertiò modo ſtrictiùs ſumitur ſubſtantia pro compoſito ſenſibili ſingulari, & ipſius prædicatis in quid, quo pacto 5. Meta. ca. 8. in fin ſumitur. & ſic nec pes, nec manus, nec anima, nec corpus ſubſtantia dicuntur, ſed indiuidua ipſa compoſita & eorum prædicata, in quid: hoc igitur modo ſumitur in præſenti: & notum eſt, Ariſt. in præſenti per primam ſubſtantiam intelligere compoſitum ſingulare, per ſecundas verò ſubſtantias ipſa prædicata in quid compoſitorum.

Sunt ergo quatuor gradus ſubſtantiæ. Primus eſſentia cuiuſque rei. Secundus ſubſtantia immaterialis. Tertius ſubſtantia ſenſibilis in communi, vt ad compoſita, & omnes partes, & prædicata ſe extendit. Quartus pro compoſito, & prædicatis in quid ipſius ſumpta ſubſtantia: etſi ſecundum mentem Ariſt. in primam & ſecundam diuiditur.

Nota. Subſtantiæ nomē a duplici manet proprietate. Eſt præterea aduertendum, quod ſubſtantia dicitur à duplici proprietate. Prior eſt, ſubſtare accidentibus, & eſſe ſubiectum in quo: altera eſt, ſubſtare ſuperioribus & eſſe ſubiectum de quo. Prior eſt communis omni ſubſtantiæ, ſcilicet ſingulari, & ſpeciei, & generi ſupremo. omnia enim hęc ſubſtant accidentibus, at poſterior omnibus ineſt, præter generaliſſimam, quæ nullius eſt ſubiectum de quo, cùm non habeat ſuperius vniuocum eſſentiale. His breuiter annotatis, ad ipſius textus interpretationem accedamus.

Subſtantia autem, quæ propriè, & principaliter, & maximè dicitur.

Diuiſione poſita, qua ſubſtantiam in primam & ſecundam diſtribuit: pergit nunc Ariſtoteles ipſam primam deſcribere, hoc modo: quæ nec de ſubiecto aliquo dicitur, nec in ſubiecto aliquo eſt. Prior pars denotat eius ſingularitatem: ſecunda pars eius eſſe, ſcilicet non eſſe accidens, ſed ſubſtantiam. eſt enim idem, ac ſi dicat, ſubſtantia ſingularis eſt, vltimum ſubiectum de quo alia dicuntur, & in quo alia ſunt.

Nota. 1. Hic noſcere oportet, quare Ariſto. primam hanc ſubſtantiam

tiam propriè, principaliter, & maximè substantiam vocauerit. Propriè potest vno modo dici, contra id, quod impropriè est: & sic vsurpant multi, inter quos Albert. tract. 2 c. 2. ad differentiam substantiæ, quę sumitur pro essentia cuiusque, scilicet accidentis, & substantiæ, sic enim impropriè accidens dicitur substantia: at S. Tho. opusc. 48. c. 3 sumit, & benè, propriè, quasi per se, & nō per aliud, nec ab illa: prima enim substantia per se substat accidentibus, reliqua verò per primam: eò enim homo est albus, quia quidam homo est albus: dicitur principaliter substantia, quia omnia accidentia per prius insunt ei, & ipsa est, quæ subsistit, secundæ verò in ea subsistunt. Dicitur maximè substantia, quia substat omnibus: est enim subiectum non solùm accidentium, sed de quo omnia alia superiora prædicantur.

2. Nota. Definitur aliq̃d negatiuè duplici causa.

Oportet secundò noscere ex Ammo. quòd duplici ex causa negatiuè definimus. Prior est propter maximam rei perfectionē, qua excedit alia omnia illius generis, nec tamen ipsa in se manifesta est: quo pacto Deum describimus dicentes, nec esse leonem, nec animal, nec corpus, nec angelum: sed his aliquid præstātius. Posterior est propter imperfectionem tāquam rei, quæ à cunctis in illo genere superatur: quo pacto dicitur materia prima non est ignis, non est aqua, nō est leo, non est planta, non est aliquod compositum, est enim his omnibus imperfectior substantia: ista autem descriptio primæ substantiæ est propter perfectionem in suo genere, ipsa enim est, quæ in substandi ratione cuncta excedit.

3. Nota.

Quamuis autem istæ definitiones per negationem dentur, non tamen est intelligendum esse puras negationes, sed habent aliquid secum positionis: prima enim substantia est quædam sensibilis natura, quæ nec de subiecto dicitur, nec in subiecto aliquo est.

Secundæ autem substantiæ dicuntur species.

1 Describit, quæ secundæ substantiæ dicantur, eásque dicit species, & genera esse harum primarum, scilicet in quibus hæ primæ substantiæ insunt. Dicit autem, in quibus primæ 2 insunt, ne decipiamur existimātes omnes species, & genera substantias secundas esse, non enim sunt, nisi solùm illæ species, & genera, quæ de primis, tanquam de subiecto prædicantur. Hîc posset statim dubium suboriri, quomodo si prima substantia in nullo subiecto est, dicitur inesse in speciebus. Ad quod facilè respon. quando primæ substantiæ in superioribus insunt, non insunt, vt in subiecto: hic enim est

Dubium Sol.

modus existendi accidentis, qui nulli substantiæ competit, at dicuntur inesse in superioribus tanquam in quadam vniuersali forma comprehendente,& concludente multa.

Manifestum autem ex his.

3 Hic Arist.ostendit qualiter secundæ substantiæ se habeant ad primas: & similiter qualiter reliqua accidentia, quorum est subiectum:dicítque,ex his,quæ capite 2.præcedenti dicta sunt,esse manifestum,has secundas prædicari secundum nomen & rationem de primis,cùm dicantur de eis tanquam de subiecto: at dici de subiecto, est de essentialiter prædicari, quando non solum nomen rei, sed etiam definitio competit subiecto:quidam enim homo est homo, & est etiam animal rationale. At accidentia non sic ad primam substantiam se habent, sed multa nec secundum nomen, nec secundum rationem, id est definitionem prædicantur:aliqua verò secundum nomen prædicantur quidem,nulla tamen secundum rationem.Illa,quæ nec secundum nomen,nec secundum rationem prædicantur, sunt vt omnes ferè dicunt abstracta accidentium, quorum nomina,& definitiones de substantia non prædicantur:nec enim dices,homo est albedo:nec homo est color disgregatiuus visus.

Sed licèt hoc verum sit,meliùs videtur cum Ammon.dicendum, ista quæ nec secundum nomen prædicantur, esse aliqua accidentia,quibus nullum est nomen impositum ad substantiam denominandam,vt virtus est in anima, à qua non dicitur virtuosa, & huiusmodi sunt alia multa. Ea verò,quæ secundum nomen prædicantur, sunt concrêta, quæ de substantia prædicari valent.

Dub 1. Contra hoc, dubium posset occurrere: non enim videtur solùm nomen in accidentibus prædicari, cùm etiam definitio secundum illud nomen prædicetur. dicitur enim, homo

Solutio. est albus, & homo est coloratum disgregatiuum visus, quæ est definitio albi.Ad hoc Resp.Alb tract.2.huius c.3.Definitio quidem concreti accidentis prædicatur de subiecto, sed non vt definitio,id est,quæ explicet naturam subiecti.hoc est autem prędicari secundum rationem de aliquo, quod definitio sit essentialis ei.de quo dicitur, at definitio albi æquè extrinsecè prædicatur de homine, sicut ipsum nomen albi Hic autem debes aduertere,accidentia & secũdas substantias comparari ad primam, de qua accidentia nulla secundum rationem prædicantur: nam si accidentia ad sua inferiora conferantur, absque dubio de eis secundum nomen & rationem

tam

tam concreta, quàm abstracta prædicantur: vt enim ista est e[illegible]s. homo est animal, ita & ista, album est coloratum, & albedo est color, vt dicitur 1. Top. c 7.

Alia verò omnia aut de subiectis dicuntur.

Facta collatione secundarum substantiarum, & accidentium ad primam substantiam, quantùm ad prædicationem, modò ea, quantùm ad dependentiã à prima substantia comparat, cuiúsque dependentiam quasi æqualem ponit, scilicet quòd tam secundæ substantiæ omnes, quàm accidentia à prima substantia dependent: licet cum discrimine: substantiæ enim secundæ dependent, quia de ea, vt de subiecto dicuntur: accidentia, quia in ea, vt in subiecto sunt: quod manifestat, nam homo de quodam homine dicitur & animal de homine ergò & de quodam homine: aliter enim de quodam non diceretur, cùm non sit homo separatus: similiter accidens, color enim est in corpore, ergo & in quodam corpore: ex quibus infert, cùm ista omnia à prima dependeant, sublatis primis, nihil aliorum, siue secundarum substantiarum, siue accidentium remanebit. 4

Dubitatur primò. Hoc enim videtur expressè contradicere Porphyrio cap. vlt. vbi dicit, omnibus indiuiduis sublatis, non auferri species, nec ablatis speciebus omnibus auferri genus. Et prætereà, quia videtur arg. fieri à negatione inferioris ad negationem superiorum: qui est ineptus modus argumentandi, cùm superius sit prius. *Dubium.*

Resp. cum Alb. tract. 2. c. 4. naturæ istæ genericæ, & specificæ, quæ sunt secundæ substantiæ, dupliciter possunt considerari: vno modo secundum talem naturæ gradum, quem dicunt, vt animal, secundum naturam sensitiuam: homo, secundum naturam humanam, & reliqua. Secundò, possunt considerari secundum vltimam perfectionem suam, quæ est existere, & habere esse extra intellectum: hæc autem existentia est singularium: vnde tales naturæ non existunt perfectæ, nisi in singularibus: secundum se enim non sunt existẽtes nisi per intellectum. Hinc patet responsio. corruptis singularibus istis substantiæ, quæ dicuntur primę substantiæ, manent quidem genera & species, secundum suam peculiarem naturam, sed imperfectè, quia non sunt nisi per intellectum. & hoc dicebat Porphyrius: tamen quo ad suam perfectionem vltimam, scilicet, existentiam non manent, nulla enim illarum existet citra primam substantiam singularem. *Solut.* *Natura generis & speciei duobus modis potest considerari.*

Ad argumentum respondet Albert. bene, non esse argu-

mentum à negatione inferioris, sed talis modus argumentandi à destructione omnium primarum substantiarum tenet:per locum à sufficienti partium enumeratione.

Secundarum verò substantiarum magis est substantia species.

Tres substantiarum comparationes Aristo. facit:primam, inter secundas substantias,scilicet specierum cum generibus: secundam, inter ipsas species æquales, quarum vna non est genus:tertiam, inter primas substantias statuit: ergo primò inter secundas, magis est substantia species, quàm genus. Hanc duplici ratione patefacit, & probat: prior sumitur ex priori significatione substãtiæ, scilicet pro prædicato in quid ipsarum primarum substantiarum, argumentum huiusmodi potest proponi. Substantia dicitur prædicatum in quid primę,ergo quod magis in quid prędicatur,magis erit substantia:sed species est magis quid indiuidui, quàm genus: ergo illa est magis substantia. Probat minorem:si quis enim quærat de quodam homine,quid est,distinctiùs respondetur per speciem,scilicet est homo, quàm animal: & ratio est clara, quia homo dicit rationale,quod non dicit animal:& semper inferiora plura habent, quàm superiora: quia superaddunt differentias. Sed nota vnum,quod dixit distinctiùs respõderi per speciem,confusiùs per genus:vt intelligas,genus & superiora includere etiam omnia, quæ sunt in inferioribus,sed in potentia & confusè, inferiora verò distinctè, & in actu:perfectiùs autem est actu continere,quàm potentia:& distinctè continere,quàm confusè.

1. Dub. Obiicies,Species non continet distinctè naturam,cùm id sit munus definitionis.

Sol. Dico,quòd species si ad definitionem comparetur, confusum dicitur,at ad genus quod distinctum est, propterea Arist.dicit distinctiùs responderi per speciem, quàm per genus. Posterior ratio est,Eò prima substantia maximè substantia dicitur, quia omnibus substat,& substantiis secundis,& accidentibus : sed post primam pluribus substat species,quàm genus,quia & substat omnibus, quibus genus & ipsi generi:ergo erit magis substantia.

2. Dub. Hic fortè dubitabis,quare cùm species magis sit substantia quàm genus,& genus inferius quàm superius, non multiplicantur substantiæ,vt species sit secunda, genus tertia, & superius quarta vsque ad generalissimum. Pro hoc aduerte,

Sol. quòd ratio primæ substantiæ hæc est,quod sit vltimum subiectum,de quo omnia alia prędicantur,& in quo omnia alia sunt:

sunt: ratio verò secundæ substantiæ est, esse prædicatum in quid primæ:& omnium aliorum esse subiectum in quo, scilicet accidentium. Cùm igitur hæc sit ratio substantiæ secundæ, quod posteà magis, vel minus sit in quid, pluribus, vel paucioribu s substet, cùm hanc rationem non mutet, non multiplicabit substantias secundas, vt albedo, vt quatuor, albedo vt octo eiusdem speciei sunt, quia iste excessus non mutat rationem albedinis: magis enim & minus sub eadem ratione non variant speciem.

Ipsarum verò specierum quæcunque non sunt genera, &c. 6

Hîc fit comparatio inter ipsas speci es inter se, & nō sumit inæquales species: nam si vna genus est, altera non quę genus est, minus est substantia quàm altera. Sed conferūtur species æquales sub eodem genere, & sic dicitur, vna non est magis substātia, quàm altera: quod probat: non enim magis in quid vna species de suo indiuiduo prędicatur, quàm altera de suo: ita enim benè respondetur per hominem, si quæratur, quid est quidam homo, quàm per equum, si quæratur de quodam equo. Vltimò comparantur primę substantiæ, inter se, eadem ratione vna nō est magis substantia, quàm altera. Ex his colligit rationē, quare secundę substantiæ dicantur substantiæ, non autem accidentia. Ad quod dicit illas vocari substantias propter duo. Primò, quia dicuntur in quid de prima. Secundò, quia substant omnibus accidentibus: alia verò prædicata non sunt de natura primarum nec substant aliis.

Dubitatur primò. Substātia secunda, nempè species, & genera, sunt priora indiuiduis: ergo dicēda erant potiùs substātiæ primæ, & indiuidua secundæ. Resp. dupliciter. Primo, secundum Boët. Quamuis illæ naturæ generum & specierum sint priores, tamen indiuidua sunt primò cognita, quia sen sibus substant, propterea primò est nomen eis substantiæ impositum: ac ideò primæ substantiæ dicuntur. Secundò, resp. ex Albert. tractat. 2. capit. 3. quòd istæ naturæ dupliciter possunt considerari: vno modo secundū se, & vt ipsorum indiuiduorum principia sunt, & sic priores sunt: altero modo, v t prædicata, quædam substantialia sunt, scilicet genera, & species, & sic posteriora sunt: vniuersale enim posterius est: & cùm sic in præsenti considerentur, meritò secundæ substantię dicuntur, quia posteriores sunt, scilicet ab ipsis primis abstractæ. *Dubiū. 1.* *Sol.*

Commune autem omni substantiæ, &c.

Hæc est posterior pars huius capitis, in qua Aristoteles, postquàm quid prima, & secūda substantia, & quo modo in- 7

ter se,& adinuicem se habeant explicuit,quasdam ipsius substantiæ proprietates assignat.quę locum descriptionis cuiusciā habent:non enim ista generalissima aliter definiri queũt. Est igitur prima proprietas,Omni substantiæ conuenit,non esse in subiecto: hanc dupliciter manifestat. Primò, in ipsis primis & secundis inductione quadam,ex earum descriptionibus.Nam prima est, quæ neque est in subiecto,nec de subiecto aliquo dicitur:secunda quæ dicitur de subiecto,sed non est in subiecto. Secundò probat de ipsis secundis,quia maior est in his difficultas, cùm per se non existant.Ea quæ in subiecto sunt, non prædicantur secundum rationem: at omnes secundæ substantiæ secundum nomen, & rationem prædicantur;ergo in subiecto non sunt.Subdit,hoc non solùm substantiis, sed etiam differentiis commune esse:cùm enim hæ secundum nomen & rationem prædicentur, in subiecto non sunt.

1.Dub. Posset quis dubitare. Cùm hoc sit proprium substãtiis,quare vocatur commune? Resp.cum Ammonio: Proprium duo habet:& conuenit soli, & conuenit omni:igitur respectu eorum, quibus omnibus competit,commune est,vt commune est omni homini esse risibilem, licèt aliorum collatione sit proprium. Ita in præsenti, omni substantiæ commune hoc est,sed illi proprium,quia non inest accidentibus.

2.Dub. Dubitatur secundò.Nam videtur asserere differentias non esse substantias: dicit enim non solùm hoc substantiæ proprium est, sed etiam differentiis, vbi differentiam à ratione substãtię separare videtur.Dico breuiter ad hoc(posteà enim in quæstione quadam circa hoc caput, latiùs hoc disputabitur)

Solutio. quod differentia quoad rem ipsam substantia est,quoad modum verò, est veluti accidens, quia se habet ad modum qualitatis,vt superiùs diximus:genus verò & species & prima substantia & quoad rem, & quoad modum vt substãtia sunt: nam genus, & species in quid prædicantur. Cùm autem hîc de substantia non solùm quoad rem, sed quoad modum etiam tractetur,qua modus prædicandi simul attenditur, differentia non reputatur simpliciter substantia.

Neque verò nos substantiarum partes.

Hæc secundum Ammonium,& Simplicium,continuantur cum pręcedentibus,vt sermo sit de differentiis,quę cùm partes sint,possent alicui videri non esse substantiæ:quod remouet Aristoteles, dicens esse substantias: quia in subiecto esse non est esse in aliquo,vt illius partem, sed esse in aliquo,non

tanquam

tanquam partem:at differentia eſt pars ſpecierum,propterea accidens non eſt.Boët.verò,& Alb. hoc intelligunt de partibus integrantibus,& de materia & forma,quos aliquis poſſet exiſtimare non eſſe ſubſtãtias:cùm nulla eorum fuerit habita ratio.Hoc remouet Ariſtoteles,dicens eſſe ſubſtantiam,nõ autem accidens: quia accidens non ineſt tanquam pars, & vtraque eſt congrua expoſitio.

Eſt tamen notandum duplex diſcrimen inter partes has,& accidentia.Primò,hæ partes componũt vnicam naturam aut vnum totum per ſe, vt materia cum forma vnam facit naturam,& manus caput,ac reliqua,vnicum faciunt totum:at accidentia nec inter ſe , nec cum ſubiecto vnicã rem,aut totum per ſe faciunt. Secũdò, partes iſtæ integrãtes & nomen & rationem à toto,in quo ſunt,accipiunt:manus enim à toto abſciſſa nõ eſt ſimpliciter manus nec caput, ſimiliter ratio partis eſt,ſecũdũ quam ſuũ exercet munus, & officium,at partes extra totum ſuum munus non habent:ergo non habẽt ſuam rationem & formam extra totum.Accidens verò ſeparatum, & ſuum nomen, & ſuam retinet rationem & formam : albedo enim ſeparata,ita eſt albedo, ſicut ea quæ in ſubiecto eſt. *Nota.*

Ineſt autem ſubſtantiis,& differentiis.

Hæc eſt ſecunda proprietas ſubſtantiarum,quæ etiam differentiis competit,vt omnes de primis vniuocè prædicentur. Probatur.Quæcunque ſecundum nomen & rationem prædicantur, vniuocè prædicantur, ſed ſecundæ ſubſtantiæ ſecundum nomen & rationẽ, ſimiliter & differentiæ prædicantur, ergo vniuocè. Huius rationis primo loco ſecundum morem ſuum ponit minorem,poſteriori verò maiorem.Hîc breuiter nota differentias non habere propriam definitionẽ quidditatiuam,cùm ex genere,& differentia nõ componãtur,ac propterea ſimplices conceptus dicuntur:habent tamen quãdam deſcriptionem,per quam illatum natura explicatur,& ſecundum hanc de prima ſubſtantia prædicantur. 9 *Differentiæ nõ habent propriã definitionem.*

Omnis autem ſubſtantia videtur hoc aliquid ſignificare.

Hæc eſt tertia proprietas. Omnis ſubſtantia videtur hoc aliquid ſignificare:ſed non ſignificat:nam ſecũda quale quid potiùs ſignificat.Eſt aduertẽdũ,quòd hoc aliquid dicitur natura per ſe ſubſiſtẽs & nullo modo in alio:qualia ſola eſſe ſingularia ſubſtãtię,credidit Ariſtoteles:Plato verò,vt diximus, exiſtimabat naturas vniuerſales per ſe ſubſiſtere extra ſingularia,propterea eas hoc aliquid opinabatur, Ariſtoteles verò non,niſi in ipſis ſingularibus exiſtere;ita tamẽ,vt ſint eorum 10 *Quidnã dicatur hoc aliquid.*

eſſent a

essentia:ob id vt intelligemus has naturas vniuersales nō per se existere, sed in singularibus, vocat qualitates: at ne decipiamur, existimantes sic esse in singularibus, vt eorum sint accidentia,cùm sint ipsorum substātia,vocat qualitates substantiales.Inde est, quod nomina primarum substantiarum, hoc aliquid significant : at nomina secundarum quale quid. Dicit tamen, quod vidĕtur significare hoc aliquid figura appellationis,id est,modo significandi nominis, quod cùm absolutum sit,significat rem illam per modum subsistentis,cùm tamen verè per se non subsistat nisi in singularibus.

Inest autem substantijs,nihil illis esse contrarium.

11 Hæc est quarta proprietas substantiæ, scilicet substantiæ, nec primæ, nec secundæ quicquam est contrarium : hoc autem non solis substātiis, sed etiam quantitatibus inest, quibus nihil est cōtrarium,vt enim homini,animali, Petro, nihil est contrarium, ita ternario,bicubito,nihil est cōtrarium. At quia posset quis obiicere, magnum & paruum sunt quantitates, tamen vnum alteri contrarium est.Resp quamuis admittatur id,scilicet illa esse quātitates, quod reliquit tractandum in prædicamento quantitatis,tamen hoc saltem est certum, quantitatibus determinatis nihil esse contrarium:vocat autem quantitates determinatas,ipsas species quantitatis,vt est ternarius,quaternarius, linea, corpus, quæ contraria non habent:magnum & paruum sunt indeterminata, cùm modò vni speciei, modò alteri insint:similiter, quia quod magnum est, alterius collatione paruum sit:nec est certa ratio, in qua magnitudo,vel paruitas consistat.

Quātit.æ quæ dicatur determinata,ꝗ indeterminata.

1.Dub. Dubitatur primò. Quomodò substantia non habeat contrarium, ignis enim & aqua contraria sunt, & tamen sunt substantiæ. Prætereà omne, quod corrumpitur, à contrario corrumpitur:at substantiæ corrumpuntur : ergo à contrariis suis.Præterea quia ita distant inter se homo & Leo, sicut calidum & frigidum:sed hæc sunt contraria:ergo & illa.

fundam. cōtraria quanā dicantur. Pro huius difficultatis dissolutione oportebit considerare, quæ dicantur contraria.Tria autem necessaria sunt,vt aliqua dicantur cōtraria. Primùm,quòd sub eodem sint genere:quæ enim sub diuersis generibus vel prædicamentis sunt, non contraria, sed diuersa dicuntur. Secundò, quod sint formæ positiuæ,quando enim alterum priuatiuum quid est, non dicuntur contraria propter quod cæcitas,& visus contraria non sunt:hæc tamen duo non sufficiunt,nam homo & equus hæc duo habent, non tamen contraria sunt. Est tertium necessarium

rium

rium, quòd mutuo inter se pugnent, & agant circa idem subiectum, a quo vnum vicissitudine quadam alterum expellat, vt calor à manu expellit frigiditatem. Ista autem actio fit secundum ipsas formas, vel ea, ex quibus fiunt, vt calor secundum se pugnat cótra frigiditatem: & albedo, & nigredo agũt per qualitates ex quibus intrinsecè fiunt.

Responsio ad dub. Ex his facile erit respódere. Ignis enim & aqua secundum se, & substantiam suam non sunt contraria, sed secundum qualitates, quas habent, scilicet calorem, & frigiditatem, quibus mutuò pugnant inter se. Similiter ad secũdum quod corrumpitur non corrumpitur nisi per qualitates contrarias, ex quibus constat. Ad tertium dicitur, non quæcũque, etsi diuersa inter se sint, contraria dici, sed ea, quibus illa tria insunt: hæc autem reperiuntur in calido, & frigido, nõ autem in homine, & equo: propterea illa sunt contraria, non autem hæc. Hæc sufficiant, reliqua enim sunt Physica & Metaphysica.

Videtur autem substantia non suscipere magis.

12 Proponit quintam proprietatem substantiarum omnium, scilicet non suscipere magis aut minus: non enim vnus homo est magis homo, quàm alius, nec quàm ipsemet, sicut vnũ est magis album, aut calidum, quàm aliud, aut quàm ipsummet erat in alio tempore. Hãc proprietatem cum præcedenti Aristoteles non probat, quia sunt alterius scientiæ hîc autem supponuntur, vt Logicus habeat aliquem effectum, per quem vtcunque ascẽdat ad cognitionem substantię. Hęc autem proprietas etiam inest quantitati, nõ enim quantitas suscipit magis, vel minus: semper enim ista coniuncta sunt, suscipere magis, vel minus, & habere contrarium.

Dub. Posset quis obiicere. Superius dictum est, vnam alia magis substantiam esse, quomodo dicitur, non suscipere magis, aut minus? Respondet Aristoteles substantiam dupliciter posse considerari. Vno modo, vt substat, & aliorum est subiectum, & sic superius dictũ fuit, suscipere magis: vna enim pluribus subiicitur, quàm alia. Altero modo cõsideratur secundum seipsam & naturam propriam: & sic in præsenti asseritur, non suscipere magis, non enim homo in se, animal in se, magis, aut minus patitur.

Maximè verò proprium substantiæ esse videtur.

Solutio. Vltima proprietas est, Substãtia vna numero, scilicet indiuidua & singularis est susceptiua contrariorum, id est, recipit in se contraria, non simul sed modò vnum, modò alterum: vt vnus, & idem homo, modò calidus, modò frigidus, modò albus,

bus, modò niger est. Dicit autem, quòd vna numero, & singularis substantia recipit contraria: nam accidens vnum genere contraria habet, vt color in communi album continet & nigrum: sed non vnus & idem color singularis albus est, & niger. Hęc proprietas est maximè substãtię propria, nõ enim vlli accidenti cõpetit, sed soli substantiæ. Obiicit autẽ contra hoc Aristoteles: nam videtur, hoc etiam posse accidenti competere, nam ista eadem propositio, Petrus sedet, Petro sedente est vera, eadem Petro surgẽte est falsa: verum au.em & falsum contraria sunt: similiter & opinio qua cogito Petrum sedere, modò est vera, modò falsa. Resp. Arist. hoc discriminis esse; nam substantia recipit contraria in se ipsa, & ipsamet mutatur ex vno in aliud in se ipsa: at propositio, & opinio quando modò vera, modò falsa dicitur, non recipit aliquam mutationem in se, sed ab extrinseco ab eo, quòd res mutatur, vel sic est, aut non est, dicitur vera, aut falsa. Si quis enim existimet propositionem in se mutari, falsum putat: vnde saltem hoc modo, scilicet permutationem in se contraria suscipere, soli inest substantiæ, & ipsius est maximè proprium.

QVAEST. I. *De diuisione substantiæ, ac primò qualis ea sit diuisio substantiæ in primam & secundam.*

ÆQuum est, vt ea, quæ caput exponentes adnotauimus, maiori examine, & diligentia perpẽdamus. Et primùm differendum occurrit de diuisione substantiæ in primam, & secundam. Deinde, quòd sit genus generalissimum in prædicamento substantiæ. Tertiò, de tota ipsius Prædicamenti diuisione, seu coordinatione.

Argumẽta in contrarium. Igitur primò videamus, qualis sit illa diuisio substantię, in primam, & secundam. Obiicitur ergo primo contra eam. Vel est diuisio generis in species, vel totius in partes, vel ęquiuoci in æquiuocata: non enim apparet, an sit aliqua ex aliis diuisionum modis: sed quod nulla ex suprà dictis sit, probatur. Primò, non est generis in species, quia species inter se nõ sic se habent, quòd vna sit in alia, nec quòd vna corrupta corrumpatur alia: at secundæ substãtiæ sunt in primis, & destructis primis destruuntur secundæ: ergo non sunt species.

Secundò, nec est totius in partes: nam partes totius, vt docet Arist. 2. lib de partibus anima. cap. 1. sicut in duplici differentia: quædã similares, quæ dicuntur homogeneæ, quia inter se, & cũ toto, sunt eiusdem rationis, & nominis; vt partes vnius ossis, quarum singulæ os sunt, & rationẽ ossis habent,

& partes

& partes carnis:& partes aquæ. Aliæ sunt partes dissimilares, quæ heterogeneæ dicuntur,quę eandem cum toto rationem & nomen non habent:vt manus,caput,pes, quæ neque inter se,nec cum toto idem habent nomen,& rationem. Hæc igitur diuisionē est totius in partes similares: quia partes similares,vt dictum est, idem prorsus nomen & rationem inter se cum toto habent:at prima substantia, & secūda diuersum nomen,& diuersum habent definitionem. Nec est in partes dissimilares: nam cum totū in partes has diuiditur, vna non continet aliam:at prima continet secūdam. Præterea omnibus partibus dissimilibus nomen non impertitur:at prima substantia & secunda, dicuntur substantia: caput verò, aut manus, non dicitur animal.

Præterea, nec est æquiuoci diuisio in æquiuocata, quam Simplicius,Porphyrius,& Boetius nō diuisionem,sed enumerationem censent esse dictam. Probatur quod non sit talis. Æquiuocatis nihil præter nomen est commune:at hîc non solùm est commune nomen, cùm omnibus sit commune substantiis,non esse in subiecto:ergo non est diuisio æquiuoci.

Propter hoc multiplex argumentū,Ammo.existimat non esse aliquam diuisionem ex prædictis,imò nullam esse diuisionem sed quendam ordinem enumeratorum:sicut qui numerat principia orationis, dicit, primæ sunt literæ,secundæ syllabæ,tertiæ dictiones:& sicut qui numerat discumbentes, iste est primus,ille est secundus:ita hæc est quædam enumeratio constitutorum in prædicamento substantiæ. *1.Opinio.*

Fuit secunda sententia Alb.tract.1 huius ca 3.quem sequitur Caietanus, qui sustinet diuisionem hanc esse analogi in analogata. Illud enim est analogū,quod per prius vni,quam alteri inest.at esse substantiam priùs primæ, quæ maximè substantia est,quàm secundæ inest. *2.Opinio.*

Tertia sententia fuit doctorū Louaniensium.Dicunt enim diuisionem esse accidentis in accidentia, sicut qui diceret, arborum aliud dulce,aliud frigidum, aliud amarum:ita substantiarum,id est eorum,quæ substāt,& sunt subiecta,quoddam est vniuersale,scilicet secunda substātia, quoddam particulare,sicut prima substantia. *3.Opinio.*

Quæ sententia fuit Burlei,in præsenti, hanc esse diuisionē subiecti in accidentia: sicut animalium aliud album, aliud nigrum, aliud medio colore se habens: ita natura per se, & non in alio stans,alia est vniuersalis,alia particularis:accidit enim naturæ,quòd sit vniuersale,vel particulare. *4 Opin.*

Vltima

5. opin. Vltima sententia est quorundam neotericorum, hanc esse diuisionem generis in species.

Circa huius determinationem proponam aliquot fundamenta, quæ vice etiam conclusionum esse poterunt, quibus propositæ quæstioni satisfaciemus.

Primum fundam. Substantia sensibilis est triplex. Sit primum fundamentum. Triplex est substantia sensibilis, vt docetur 2. de Anima, ca. 1. & 7. Meta. ca. 3. quædam materia, quædam forma, quædam compositum: vt in animali, corpus est materia, anima forma, totum ipsum est compositum, similiter in aliis.

Ex hac triplici substantia, dubium est, quę hîc ab Ari. consideretur. Boæthus Græcus, quem refert Simplicius hoc capite supra prima verba, existimauit hîc Aristotelem considerare compositum, & materiam. Ratio eius erat: quia illa descriptio primæ substãtiæ non soli indiuiduo, sed etiam materiæ cõpetit: hæc enim nec est in subiecto, nec dicitur de subiecto: forma verò, quia erat in materia, credidit annumerandam inter illa, quæ sunt in subiecto, velut accidentia.

At Simp. Porphy. Ammo. Boët. & Arabes solam cõpositam substantiam hîc inter primas, & secundas collocant: substantia enim vtraque composita est. Quorum ratio est quia hic agit de substantia sensibili, nota, & manifesta: at materia est obscurissima, nec satis de ea cõstabat. Posset etiã secundò dici, quòd hîc tractat de substantia, vt subiicitur in prædicationibus tam accidentalibus, quàm substantialibus, at talis est composita: non enim subiicitur, nec prædicatur, secundum prædicationem Prædicamenti, nisi compositum.

Nec argumentum Boëthi quicquam valet: in illa enim definitione est assumendum id quod notum est & propriè substat: sed id est cõpositum, natura perfecta sensibilis, quæ nec est in subiecto, nec dicitur de subiecto. Hoc igitur compositum dupliciter sumitur, vno modo in particulari, scilicet hic homo, hæc planta, hoc animal, & talia sunt primæ substãtiæ: altero modo in vniuersali, homo, planta, animal, & hæc, dicuntur secundæ substantiæ.

2. funda. Vnicũ cõpositũ vnicã tantũ habere formã & materiã. Secundum fundamentum est: vnicũ compositum non habet nisi vnicam formam, & materiam: habet tamen plurimas operationes, & proprietates cõmunicatas, & procedentes ab illa forma. Verbi gratia, homo est per se, est quãtus, viuit, mouetur, augetur, nutritur, sentit, discurrit: similiter & reliqua: inter has quædã reperiuntur cõmunissimæ, quæ non solũ illi rei, sed multis insunt: quædã minùs cõmunes: quędam adhuc minùs,

minus,& tandem quædam illi soli conuenientes. Verbi gratia,esse per se non soli homini,sed omnibus inest substantiis viuere,augeri,non omnibus,sed plantis:sentire, non plantis, sed animalibus:at discurrere,soli homini:sed hęc adhuc omnibus indiuiduis humanis conueniunt: at quædam alię sunt quæ huic vni soli non alteri insunt: vt illæ conditiones indiuiduantes, de quibus superiùs diximus.

Ex hoc patet quasdam esse rei operationes,seu proprietates, quibus cum aliis rebus communicat: quasdam, quibus ab eis differt. Verbi gratia, in hoc,quod est, per se esse,communicant substantiæ istæ inferiores cum intelligentiis: sed differunt in quantitate:in hac autem communicat homo cũ lapidibus inanimatis,sed differt in nutritione,& vita,in qua cum plantis conuenit: à quibus per sensum differt: in sensu cum brutis participat,sed differt per rationem.

Philosophi cur eãdem rẽ variis nominibus significãt

Hoc supposito,philosophi considerantes vnicam rem tot habere operationes,variis nominibus eam significant: quorum singula talem rem significant,vt in ea peculiaris quædã operatio inuenitur. Verbi gratia, quia homo per se stat, dictus est substantia:quia quantitatem habet,corpus:quia nutritur, viuens: quia sentit,animal: quia ratiocinatur, homo. Omnia autem hæc nomina in vno vnicam tantùm naturam in eo significant, sed non eadem ratione, sed secundum diuersas operationes in eo inuentas: non quòd talia nomina operationes ipsas significent(significant enim rem ipsam, & eius substantiam) sed sunt imposita ad significandum substantiam ex diuersis operationibus,& proprietatibus, quę in ea sunt, vt inferiùs dicemus.

Sed hîc est summoperè aduertendum,cùm quædam operationes sint,quibus multa conueniant,quædam quibus differant,aliis tamen conueniant:nomina, quæ à talibus operationibus sumuntur,etiam aliquibus conuenient, & erunt cõmunia:alia etiam differentia,& quibusdam peculiaria Verbi gratia,animal dicitur omne quod sentit: rationale,quod solum discurrit:viuens,quod nutritur. Vnde omnia huiusmodi communia sunt, quia substantiam non vnius rei solius, sed multarum significant: & istæ sunt secundæ substantiæ, inter quas,quædam sunt genera,quędam species, quædam differentię Genera sunt illa,quę sumuntur ab operationibus pluribus rebus specie distinctis,cõuenientibus,secundum quod eis conueniunt. Differentiæ, quæ sumuntur ab operationibus,quibus quædam ab aliis differunt. Species, quę sumũtur

ab vtrisque & his, quibus differunt: & his, quibus conueniũt: species enim genus, & differentiam continet.

3. fund. Sit tertium fundamentum ex S. Tho. 1. p. q. 13 art. 8. & q. 18. art. 2. Sępe nomina significant aliquam rem, & imponuntur ad significandum ab aliqua rei proprietate, quam non significant. Vnde aliud est, quod significant, aliud, a quo imponũtur ad significãdum. Verbi gratia, lapis significat rem talem, ad quam significandam fuit impositum ab hac proprietate, quòd lædat pedem: non tamen tale nomen hanc significat proprietatem, sed rem illam quæ substantia est. Ita fit in hoc nomine substantia; significat enim quandam essentiam: & naturam quæ per se est, id est, non in subiecto: non quòd nomen hoc talem significet proprietatem, sed illam naturam absolutè significat, licèt ab hac proprietate fuerit impositũ. At quia de ista natura secũdum se loqui non possumus, quia occulta est, per hanc proprietatem manifestamus, per se esse, siue substare: & dicimus substantiam esse naturam, cui hoc inest, quod per se sit, id est, non in subiecto.

Nomina à proprietate imposita sæpe ipsam rẽ non proprietatẽ significãt

Hæc autem potest dupliciter considerari. Vno modo primeintentionaliter pro per se esse: vt substãtia sit natura, quæ per se est: & tunc dicitur sumi primeintentionaliter. Altero modo secundeintentionaliter: vt per se esse, seu subsistere, idem sit, quod esse subiectum: & tunc substantia dicitur secundeintentionaliter. Et vtroque modo adhuc dupliciter: primò, pro natura quacunque, quæ substat, tam simplici, quã composita: altero modo, pro natura composita, quæ substat, vt hic sumitur apud Aristotelem.

Concl. 1. His suppositis vnica conclusione respondemus. Quamuis omnes illę sententię verę sint varia consideratione, tum diuisi, tum membrorum diuidentium, sicut eas suprà explicuimus, tamen ad mentem Aristo. placet sententia Albert hic enim cõsideratur substantia, id est, natura composita sub his proprietatibus, per se esse, quę est primeintẽtionalis: & subiici, quę secundeintentionalis: hęc autem talis substantiæ per prius inest primę, quę per se maximè est, & maximè substat, per posterius autem secundę substantiæ competit, & ita erit diuisio analogi in analogata.

Diuisio prima substãtiæ est analogi in analogata.

QVAEST. II.

Quot sit genus generalissimum in Prædicamento substantiæ, & an complectatur Angelos & Deum.

1. opin. DVbitabis, quod sit genus generalissimum in hoc Prędicamento? Qui existimant Angelos esse in hoc Prædicamento,

camento, ponunt ſubſtantiam pro generaliſſimo complectentem corpoream naturam, & ſpiritualem.

Qui verò eos à Prædicamento reiiciunt, ponunt corpus, ſiue ſubſtantiam compoſitam. Igitur aliqui putant, ſaltem ſecundum ſententiam Ariſtotelis, Intelligentias in Prædicamento non poni. Hîc enim ex ſententia Ammonij, Simplicij, Boëtij, Porphyrij, & aliquorum aliorum, ſolùm tractat de ſubſtantia compoſita ſenſibili. *2. opin.*

Secundò. Prætereà, ſi eſſent in Prædicamento, eſſent ex genere & differentia, cùm vel tanquam prima ſubſtantia, vel tanquam ſecunda eſſent collocandæ: at ſecundum ſententiam Ariſtotelis, vt videtur. Intelligentiæ ſimplices ſunt, & actus puri. 8. Metaphy. text. 16. vnde docet Auerr. 2. cœli, commen. 49. quæ habent genus & differentiam, eſſe compoſita ex materia & forma.

Tertiò. Si eſſent in Prædicamento, ſubſtarent accidentibus: at ſecundum Ariſtotelem, nulli ſubſtant accidenti, vt ait in Metaphyſicis: ergo non ſunt ſubſtantiæ prædicamentales: & ſic Auer. 12. Meta. comment. 25. diſtinguit ſubſtantiam: quædam enim habet accidens, vt ſenſibilis: quædam caret accidenti, vt intellectualis.

Quartò. Prætereà, 12. Meta. ca. 5. aſſignant principia Prædicamenti ſubſtantiæ, tanquam principia omnium aliorum Prædicamentorum, ea ponit, materiam, formam, priuationem, à quibus intelligentiæ remotæ ſunt.

Quintò. Ariſt. 10. Meta. text. 26. ait, Corruptibile & incorruptibile differunt genere. Cùm ergo intelligentiæ ſunt incorruptibiles, videtur nullum genus eis poſſe eſſe commune cum corruptibilibus rebus.

Sextò. Eodem lib. 10. text 12. Diuerſa, ait, Genera ſunt, quæ differunt materia, nec habent mutuam tranſmutationem, vel quorum alia Prædicamenti figura.

Septimò. Ariſt. 9 Meta. text 17. Æterna, ait, carent potĕtia, ſed Genus eſt quid potentiale, ergo Genus nō eſt in ęternis.

At hæc ſententia eſt falſa, & contraria vera, nempe Angelos, ſeu intelligentias in Prædicamento ſubſtantiæ collocari, & eos ex genere differentia compoſitos eſſe, & accidentibus ſubſtare, propter glorioſum Deum, qui null accidenti ſubiectus, totius compoſitionis eſt expers: vnde genus generaliſſimum erit, Subſtantia complectens corporea, & incorporea. *1. Concl. Angeli in Categoria ſubſtātiæ collocantur.*

Hæc autem ſubſtantia, ne decipiaris, non eſt illa, quæ in *Fund.*

primam & secundam diuiditur, sed est vnum genus inter secundas substantias. Vnde Substantia dupliciter capitur. Vno modo, pro perfecta natura, quæ subsistit per se, & subiectum est: & hæc diuiditur in primam & secundam: inter secundas est vna, quæ est genus generalissimum, quæ etiam vocatur substantia. Altero modo, pro natura perfecta per se, quæ est primum prædicabile, & principium eorum omnium quæ tali linea continentur. Non dixi naturam compositam, sed perfectam, vt includerem intelligentias, quæ non sunt compositæ, saltem compositione Physica.

Probatio conclusionis. 1. Arg. Quòd autem intelligentiæ, seu Angeli in Prædicamento ponantur, asserunt prim. D. Tho. 1. parte, q. 50. art. 2. ad primũ ponens eos compositos ex genere & differentia: item Simplicius ad calcem Antepredicamentorum: idem Simplicius ad initium Prędicamenti substantiæ, soluens argumentum Plotini aduersus Aristotelem, quod fecerat in primo tractatu de Generibus entis. c. 1. & 2. & idem Plotinus eandem tribuit sententiam Aristoteli, eisdem capitibus. Item Alexander, vt refert idem Simplicius, in expositione Prædicamenti substantiæ. Item Themistius in initio 3. Physi.

2. arg. Et probatur his Aristotelis testimoniis & rationibus. Prim. Arist. in 1. Physicorum, text. 13 argumentatur contra Parmenidem, qui dicebat, dari vnum tantùm ens immobile & incorruptibile, & argumentantur hoc pacto: Si est vnum, ergo est in aliquo Prędicamentorum: quoniam omne ens est in aliquo Prędicamentorum: loquitur autem de ente incorruptibili, vbi vide Simplicium, Themistium, & Philoponum.

3. arg. Idem Arist. 1. de anima ait, Quęrentem quid sit anima, debere priùs inquirere in quo sit genere: includit autem rationalem, vt videre est in textu 7 & ita in 2. de anima, text. 3. cõcludit animam esse in Prædicamento substantiæ, & tamen est incorruptibilis & spiritualis. Item si excluderentur intelligentię, maximè, quia incorruptibiles, propter illum textum Aristotelis, corruptibile & incorruptibile differunt genere. Sed hęc ratio nulla est, nam etiam quantitas secundum ipsos contrarium opinantes, Auerroem, & alios, est incorruptibilis, & tamen ponitur in Prædicamento. Item cœlum, astra, Sol, Lúna, & dæmonia sunt in Prædicamento Substantiæ, vt ait Aristoteles in 5. Meta. text. 15. & 7. Metaph. text. 5. & 8. Metaphy. text. 1. & in his omnibus locis vide Alexandrum. Item materia prima, vt videre est in secundo de anima, text. 4. & 8. Metaphy. text. 3.

Item

Item idem Aristoteles aliquoties diuidit substantiam in sensibilem & insensibilem, vt in 12. Meta. text. 5. Agit autem de substantia prędicamentali, vt videre est in text. 2. de qua etiam dixerat in 8. Metaph. text. 1. esse in hoc Prędicamento substantię: quòd paulò anteà distinxerat ab aliis: esse, inquam, quasdam substantias concessas ab omnibus, & manifestas: quasdam non concessas: has autem non concessas, intelligit spirituales, immobiles, & incorruptibiles: vt videre est in 6. Meta. text. 1. & in 7. Metaphy. text. 5. & 6. & in 8. Metaphy. & aliis etiam locis. *4. arg.*

Tandem in 12. Meta. text. 5. ait, substantias esse tres, vnam sensibilem corruptibilem: aliam sensibilem sempiternam: aliam immobilem: de qua disputat in toto posteà libro, quærens quid sit, num Mathematica entia, num formæ seu Ideę, num Intelligentiæ, quas vltimas reiectis aliis concludit dari in tex. 41. quęrens deinde earum numerum vsq; ad text. 49. *5. arg.*

Rationibus etiam sic probatur. Primò, quia hæc est essentialis prædicatio: orbis lunę Intelligentia, est Intelligētia, & Intelligentia Martis, &c. ergo est prędicatio generis de specie, vel de indiuiduis: non est autem analogum nomen intelligentia, sicut ens, quia non conuenit ratio intelligentiæ, vt intelligentia vni priùs intelligentię: & per illam primam aliis, sicut ens: quod conuenit primo & simpliciter substātiæ, & aliis in ordine ad substantiā: ergo si est essentialis illa prędicatio, & superioris de inferiori, & non analogi: erit generis de specie, vel specie de indiuiduo. Si ergo sunt sub genere, & specie, ergo sunt in prędicamento. Cōfirmatur sic, quia quotiescunque aliqua multa participant aliquo vno sine dependentia vnius ab alio, non tollitur vniuocatio: sic est in Angelis, licèt enim habeant ordinem nobilitatis, non tamen causalitatis, quia non sunt inuicem causæ. *6. argu.*

Secundò, Intelligentiæ possunt definiri definitione essentiali: ergo constant genere & differentia: atque ita erunt in Prędicamento, vt definitio: verbi gratia, erit vnius intelligētiæ, hęc est intelligentia talis, puta motrix infimi cœli, vel secundi, vel tertij: nam conueniunt in hoc quòd sunt intelligentię: & pręterea differunt essentialiter inter se, quia vna non est altera, neque vna æquè perfecta essentialiter atque altera: vbi autem est conuenientia essentialis, & differentia essentialis, ibi est genus & differentia. 7

Tertiò, Ex operationibus colligimus rerum essentias, vt anteà dictū est, ex Arist. sed vbi videmus operationes natura- 8

les communes rebus, ibi colligimus substantiam cōmunem, quæ est principium talium operationum, vt verbi gratia, ex vegetatione colligimus in omnibus quæ vegetātur, substantiæ quoddam genus commune, scilicet viuens: ratione cuius primò & per se illa operatio conueniat. Et rursus cùm naturales operationes rerum proprias videmus, in quibus differunt colligimus essentialem inter eas differentiam, quæ talis sit operationis causa, principium & origo. Iam verò in intelligentiis deprehendimus naturales operationes communes, videlicet intelligere & mouere, & prętereà differentes, videlicet tale intelligere singularum proprium: nam haud dubiè etiam secundum Aristotelem vna meliùs altera intelligit: & mouet hunc, vel illum orbem: ergo necessariò conuincitur istis respondere substantiam genericam essentialem, & differentias essenriales, vnde istæ operationes primò, & per se nascantur. Confirmatius idem fit, quia accidētia Angelorum sunt vniuoca formaliter accidentibus intellectus nostri: sunt enim intellectiones, volitiones, qualitates: ergo & substantia ipsorum erit vniuoca cum substantia istorum inferiorum.

9 Quartò, Intelligentiæ habent aliquam potentiam quia acceperunt esse à Deo, & inæquale esse, quibus, vt ait Aristo. lib. de cælo cōmunicatum est esse his clarius, illis obscurius.

Quintò, Item non sunt omne ens, nec perfectissimū ens: ergo habent in sua essentia entis negationem, & maiorem, & minorem, per quæ differunt etiam intrinsecè, & mouēt motæ imò hodie vno motu, cras alio atque alio: sed quæ habent potentiam, & actum, non sunt omnino simplicissima: ergo sunt composita, saltem ex actu & potētia essentiali: sed quæ talia sunt, collocantur sub genere: ergo, &c. sed quia hæc Logici captum transcendunt, ista sint satis. Nunc ad argumenta contrariæ opinionis respondeamus.

Ad 1. Ad primum, negamus Aristotelem solùm tractare de substantia sensibili: imò definitiones tam primæ, quàm secundæ substantię, & communia & propria substantiæ, conuenerunt suo gradu etiam intelligentiis.

Ad 2. Ad secundum cùm Arist. ait, esse actus puros, & simplices, intelligit respectu compositionis Physicæ: quia sunt separatæ à materia & sine compositione materię, & corporis denique omnis expertes: non autem excludit compositionem Metaphysicā ex genere & differentia: nec sequitur, sunt simplices, & puri actus, ergo carēt omni genere, & differētia: quia quāuis sint puri, tamen non sunt purissimi, nec simplicissimi: sed alij

alij sunt puriores aliis & simpliciores: quod manifestè asseruit Arist. loco illo citato lib. Cæli, cùm aiebat, aliis communicatum est esse, his clarius, illis obscurius.

Ad Auerrois dictum, dicimus esse falsum, si vt iacet, intelligatur: nisi velit dicere, quę habent genus, & differentiam, esse composita ex aliquo tanquam materia, & aliquo tanquam forma: vel illa esse composita ex materia & forma Metaphys.

Ad tertium respondemus secundum Aristotelē non suscipere accidentia corruptiua, sed bene perfectiua: vt cęlum, lumen. Item manifestum est non posse Aristotelm intelligere de omni accidenti, nam suscipiunt haud dubiè respectus varios ad se inuicem, & ad orbem, & ad motum, ac ad effectus suos, quos faciunt, vel in se, vt subordinatæ sunt causæ, vel in aliis: & secundum nos etiam mutantur: sed intelligit de accidentibus solùm absolutis, vel de corruptiuis. *Ad 3.*

Ad quartum respondemus, Aristotelem non ibi tradere principia intelligentiarum, nec locum ibi fuisse vt de eis ageret: sed postea in lib. 12. Egisse autem primò de substantiæ sensibilis principiis, quia hæc apparet maximè substantia nobis, vt ipse ait 2. de anima, cap 1. vt per sensibilem posset substantiam ex motu insensibilem inuestigare, vbi corpora magis substantiam vocat, quàm incorporeā: & 7. Meta. ca. 2. dum ait corpora esse manifestissime substantias: ac meritò de his primò egit, vt per sensibilem, &c. vide sensum Arist. Ac de his hactenus, *Ad 4.*

Ad quintū, variæ illius loci Aristotelis extāt expositiones, quarū singulę satisfaciunt argumento. Igitur primò Respondeo cum diuo Thoma ibidem, intelligere Aristotelem genus physicum, id est, materiā, cùm ait: Incorruptibile & corruptibile differūt genere: atque ita differūt genere, id est, materia. Secundò, Caietanus respondet primo capite, de analogia nominū, ac dicit differre genere physico, id est, secūdū esse perfectius nō absolutè secūdum rationē importatam à genere, id est perfectius ibi esse genus, quàm hîc: non tamen nullum ibi esse genus. Tertiò, illis verbis, corruptibile & incorruptibile differunt genere: vt videtur, hoc solum vult Arist. ac si quis diceret, alterabile & inalterabile differūt genere. Generabile & ingenerabile differūt genere, id est, cōtinent sub se diuersorū Pędicamentorum, & generum diuersorum res: quia aliquę res sunt incorruptibiles in substātia, in quātitate, in qualitate: ac similiter aliquæ corruptibiles in substātia, qualitate, &c. Quartò, tādem si quis rectè consideret, probabile admo- *Ad 5.*

dum est, ibi Aristotelem, per genus intelligere speciem. Hic enim erat eius scopus. Nam tex. 24. & 25 proximè præcedentibus, dixerat differentiam specificã fieri per contrarietatem. Deinde in hoc tex. 26. quærit, an corruptibile, & incorruptibile faciant differētiam specificam: & dicit facere Specificam quòd sint vel essentiæ, vel fluant ex essentia. Quare, ait, Plato errabat, quia hominem corruptibilem eiusdem speciei ponebat cum Idea, cùm differant non solùm specie, sed etiam genere. homo enim est sub animali: ideæ verò sub incorruptibile, atque ita solùm hoc haberetur ex eo loco, specie differre, ex fine & scopo ac progressus disputationis Aristotelis.

Ad 6. Ad sextum respondeo, non solùm velle Arist. illa esse diuersa genera, quæ non habent materiam communem, vel quæ non habēt transmutationem: aliàs homo, & equus differrent genere, quia nō transmutatur: & alia, quæ habent materiam communem non differrent genere, vt quantitas & qualitas; quod est falsum, & exemplum Aristot. de iis, quæ differunt Prædicamenti figura, non ideò allatum ab eo fuit, quasi nulla alia genere differrent, sed quia id erat manifestissimum: & ita id, exempli vnius solius causa allatum fuit.

Ad 7. Ad septimum respondeo: Carent potentia physica, & de ea ibi intelligit Aristoteles, non autem de potentia Metaphysica, qualis est generis: nam hanc habent, vt ostendimus. Erit ergo genus generalissimum Prædicamenti substantiæ. Substantia finita complectens corpoream, & incorpoream, ita vt solus Deus benedictus simplicissimus excludatur nec contineatur in Prædicamento. De quo tamen nunc pauca quoque breuiter dicamus.

QVAESTIO III. *An Deus sit in Prædicamento.*

Deũ non esse in prædicamento. DE intelligētiis seu Angelis vidimus esse in Prędicamēto de Deo verò, quamuis aliqui eum in Prædicamēto collocent, vt Gregorius de Arimino & alij, tamē dicendum est, non esse in Prædicamento tam secundum veritatē, quàm secundum Aristotelem, & ita opinatur D. Thom. 1. par. q. 3 ar. 5. & 1. sententiarũ. dist. 8. q. 4. art. 3. & de potentia q. 6. art. 3. Item Alb. tract. primo Prædicamentorum cap. 7. & plerique alij.

1. argum. Idq; his testimoniis, & rationibus breuiter probari potest. 1. Arist. 5. Meta. tex. 15. numerans acceptiones substantiæ non ponit Deum: & 3. Physicorum tex. 3. cum distinxisset secũdum Alexandrũ, & Themistium, duplex ens, vnũ actu, vt est Deus, aliud actu & potentia, hoc diuisit in decem Prædicamenta: & ratione facilè ostenditur: quia Deus est quid illimitatum, at omnis

omnis species est limitata per differentiã: ergo, &c. Secundò, item esse est quidditatiuum Deo, ergo vel ipsum ens est genus Dei: contra philosophum. 3. Metaph. tex. 10. vel nullum aliud, quia ens supereminet omnibus. Tertiò, Deus est purus actus: at quidquid sub genere, habet actum admistum potentiæ: ergo Deus non est sub genere. Quartò, Item quicquid est sub genere & specie, est compositum ex genere & differẽtia, & ex perfectibili & perficiente: at Deus est simplicissimus & incompositus, nec potest perfici ab aliquo, nec habet aliquid perfectibile in sua essentia, esset enim quędam imperfectio in Deo, sed omnia quæ habet in se sunt infinitè perfecta, imò verò sunt vna sola infinita & simplicissima perfectio: ergo non est compositus ex genere & differentia. Atque de his ista sufficiant, sunt enim altioris speculationis.

2. arg.

3. arg.

4. arg.

QVAESTIO IIII. *De diuisione, seu coordinatione eorum quæ in Prædicamento substantiæ continentur.*

PRo cognitione harum substantiarum solent aliquot tabellas assignare, quibus ea, quæ in hoc Prædicamento ponuntur, clariùs perspiciantur: id etiã singulis fit Prædicamentis: quod etiam si Logico non conueniat, cùm talis rerum cognitio scientiarum sit aliarum, tamen vt ad alias sciẽtias non prorsus ignarus accedat, & magis suorum cognitio rerũ cognitione innotescat, velut exempla quædam, ea proponemus, non omnia particulariter exquisitéque indagantes, sed vniuersali quodam modo, reliqua proposito loco concedentes. Præmittamus ergo rerum distinctionem, posteà tabellam ordinare non erit difficile.

Erit igitur prima diuisio, Substantiæ finitæ quædã est corporea, quędam incorporea. Hîc diuiditur substantia perfecta: ad excludendas partes, & finita, ad excludendum gloriosum Deum, qui cùm infinitus sit, nullo cõtinetur Prædicamento: sed est supra omne ens, & totius entis principium. Substantia incorporea facit quoddã genus, quod dicitur spiritus: sub quo sunt innumeræ species angelorum excedentium numerum specierum sensibilium, quorum natura in particulari occulta nobis est. Substantia corporea facit aliud genus, quod dicitur corpus: scilicet cõpositum ex materia & forma: sub quo omnia ista inferiora sensibilia cõtinentur. Secunda diuisio, Corporum quædam sunt animata, quædam inanimata: Corpus inanimatum facit vnum genus, sub quo omnia vitæ expertia continentur: vt elementa, lapides, liquores, & alia, quæ dicemus. Corpus animatũ constituit genus, quod dicitur viuens:

Diuisio rerum 1.

2. diuisio

sub quo sunt omnia, quæ habent animam, vt plantæ, anima-
3. diuisio. lia. Tertia diuisio, viuentium quædam sensibilia, quędam insensibilia: viuēs sensibile facit animal, viuens insensibile, plātam constituit. Quarta diuisio, Plantarum quędam est arbor,
4. diuisio. quædam frutex, quædam herba, radix: arbor, vt populus, alnus, pyrus: frutex, vt genista, myrrhus, arundo, arbustum: herba, vt borrago, menta, thymus: radix, vt allium, cæpe. rapa.
5. diuisio. Quinta diuisio, Animalium quoddam rationale, vt homo:
6. diuisio. quoddam irrationale, vt brutum. Sexta, Brutorum quoddam aquatile, sub quo sunt varia piscium genera: volatile, sub quo
7. diuisio. varia auium genera: terrenum. Septima, Terrenorum quoddam gressibile, vt equus, leo: quoddam ruptibile, sub quo va-
8. diuisio. rię serpentum species Octaua, Corporis inanimati quoddam simplex, quoddam mistum: simplex, quod ex pluribus corporibus non fit: mistum, quod ex corporibus, scilicet elementis
9. diuisio. fit. Nona, Simplicium quędā incorruptibilia, vt omnes cæli, & planetæ: quædam corruptibilia, vt elementa, ignis, aqua,
10. diuis. terra, aër Decima, Mistorum quoddā imperfectū quod non ex omnibus elementis fit: nec durabile est, vt nix, glacies, vēti, fulgur, iris, nubes, quoddam perfectum, quod constans est.
11. diuis. Vndecima. Perfecti misti quoddā lapis, gēma, pyropus, smaragdus, quoddam metallum, vt argentum aurum, plumbum: quoddā est genus liquorū, vt aquæ stillatæ, gummi, sulphur.

Multæ sunt aliæ species, & genera sub his contenta: quæ persequi esset extra modū Logicæ limites excedere, propterea relinquuntur. Nec me prætetit, aliquos credidisse, cælos esse animatos: aliquos metalla inter viuentia adscripsisse: aliquos animalium, & plantarum medium assignasse, quę Græcè, Zoophyta, Latinè ancipitis generis dicūtur, qualium meminit Simplicius: in præsenti tamen illa sint communiter dicta, reliqua examinare, non est loci præsentis.

QVAEST. V. *De quibusdam aliis, quæ priori parte capitis continentur, num rectè ab Aristotele dicta sint.*

POstquàm ea, quæ generaliter ad Prædicamentum hoc spectant, examinauimus, nempe de substātiæ diuisione, genere eius generalissimo, & eiusdem Prędicamenti coordi-
Argumēta in contrarium. natione, superest vt quædam, quæ in ipso capite continentur particulariùs examinemus. Est autem primum argumētum, Quidam homo, quidam equus, prædicantur de multis, ergo
1. Argu. non debuit Aristo. hæc numerare inter primas substantias. Antecedens est notum: Petrus enim est quidam homo, Paulus est quidam homo, & reliqui.

Circa

Circa hoc argumentum est primò notãdum, ista quinque partim esse idem, partim verò non, scilicet singulare, indiuiduum, prima substantia, suppositum, persona, sunt quidẽ aliquo modo idem, quia omnia nomina sunt rei vnius non habentis sub se aliqua inferiora, differunt tamen. nã duo priora sunt communia accidentibus, & substantiis: accidentia enim dicuntur indiuidua, & singularia: pariter & substãtiæ, dicuntur tamen indiuidua quatenus sub se inferiora non habent, in quæ diuidantur, vt hæc albedo, hic homo: singularia autẽ respectu vniuersalis sub quo continentur. Illa tria posteriora in substantiis solis inueniuntur, quamuis persona non nisi in rationali natura. Prima substantia dicitur substantia singularis, vt accidentibus substat primò: dicitur suppositum, vt per se subsistit: dicitur persona, vt subsistit in natura aliqua intellectuali: non enim brutum dicitur persona, sed Petrus, Ioannes: quod enim in aliis substantiis dicitur suppositum, hoc in rationalibus, & intellectualibus dicitur persona. *1. fund.*

Est secundò notandum: sicut species ad genus addit differentiam, ita prima substantia addit ad speciem existentiam. Verbi gratia, homo supra animal habet in actu rationale: quidam verò homo super homines habet existentiam: non enim existunt nisi singularia: hoc autem vel illud singulare, scilicet Petrus, Ioannes super existentiam addunt talia accidentia, & tales proprietates. *2. Fund.*

Ex his Resp. ad argumentum, quòd quidam homo prædicatur de multis, sed nõ tanquam de subiecto: vt enim de subiecto prædicetur, debet prædicare aliquam naturam, quæ sit de essentia inferiorum: at quidam homo non prædicat naturam de indiuiduis, sed ipsam eandẽ indeterminatè: sicut qui diceret. Petrus est Petrus vel Paulus, Paulus est Petrus vel Paulus: constat hoc complexum prædicatum non prædicare aliquam naturam superiorem, sed idem indeterminatè: ita se habet quidam homo ad ea, de quibus prædicatur: est tamen prima substantia, quia de nullo subiecto dicitur. De indiuiduo vago vide Caietanum cap. de specie, & Alb. tract. 3. Prædicab. c. 4. tu tamen obserua hæc, quæ dicta sunt. *Resp. ad arg.*

Est secundum argumentum. Differẽtia est de essentia speciei sicut genus, similiter de essentia indiuidui: ergo debuit computari inter secundas substantias. *2. arg.*

Circa hoc diligẽter aduerte, ꝙ aliquid in aliquo Prædicamento quadrupliciter cõtinetur. Primò directè, scilicet illud qđ in recta linea est, vel vt prima substãtia, vel vt genus, vel vt species. *1. Fund.* *Quadru-*

pliciter aliquid cōtinetur in Prædicamento.

vt species. Secundò indirectè, quod etiam si secundum se in linea non constituatur, tamen assumitur cum aliquo quod in linea ponitur, quomodo differētiæ indirectè Prædicamētum spectant: quia ad cōstitutionem specierum, quæ in recta linea sunt, assumuntur. Tertiò, aliquid pertinet ad Prædicamentum reductiuè, quod licèt in linea non sit, nec cum his, quę in linea sunt, assumatur, tamen est principium eorum, quæ in linea sunt: vt materia & forma quæ sunt principia speciei: partes integrantes, quæ sunt principia indiuiduorū: similiter pūctus principium linearum: quæ pertinent ad quantitatem: & vnitas, quę est principiū numerorum: ista reductiuè sunt in prædicamēto eius, cuius principia sunt. Quartò, aliquid pertinet ad prædicamentum per accidens, quod cùm non sit aliquid ex prædictis, est tamen aliqua via ad ipsa, quomodo generatio, & corruptio ad substantiam pertinent, quia via ad substantiam sunt: & alteratio ad qualitatē, & denique motus refertur ad Prædicamentum eius, ad quod est motus seu mutatio. Ex quibus patet, quo modo ad Prædicamentum differentiæ pertineāt, scilicet indirectè, seu ad latus lineæ directę prædicamentalis.

1. dub.
1. opin.

Sed adhuc manet dubium, quare in linea non sint. Simpl proponit hanc difficultatē: fuit enim difficile intellectu apud antiquos, quæ esset natura differentiæ substantialis: quidam enim existimabant esse accidens inseparabile, quidam esse substātiam. ipse Simplic. credit esse medium quoddam inter accidens & substātiam: sicut quędā naturæ sunt media inter viuentia, scilicet plantas, & animalia, quę dicūtur Zoophyta.

2. opin. Triplicem esse substantiam.

At Boëtius, & benè, distinguit triplicem substātiam: Quædam, ait, est secundum rem, sed non secundum modum, & hę sunt differentiæ, quæ re vera substantiæ sunt, tamen modum prædicandi habent accidentalem: & aliqua ex parte officium habent accidentis, scilicet genus determinare, & modificare. Alia est substantia secundum modum, sed non secundum rē, vt accidentia in abstracto sumpta, quæ cùm re accidētia sint, per se significant, & separata cōsiderantur. Quędam est substantia secūdum rem & modum, & ista est in recta linea. Ista doctrina est bona, sed adhuc est dubium, quare non sit in recta linea. Propterea existimo esse dicendum, quòd differētia, vt differentia, duo habet, scilicet diuidere genus, & species cōstituere: vt speciei cōstitutiua est, cum ipsa specie iam assumitur, at vt diuisiua est in recta linea esse non potest, quia cum ea, quæ in Prædicamento sunt, sub genere per se contineantur,

Sol.

ncantur,differentia per se non habet genus:quia,vt diximus, genus in sua natura nō includit differentias,per quos diuiditur:nec differentiæ claudunt essentialiter genus:vnum enim est extra essentiam alterius:propterea super se genus nō habēte,,ad latera generis collocantur,tanquam illius diuisę,per quas genus in varias species descēdit. Vide Alber.tract.2.huius cap.6.qui de hoc tractat.

Dubitans, qualiter vna differentia de altera prædicetur, scilicet cùm dicitur, rationale est sensibile. Breuiter ad hoc Respon.esse quidem prædicationem veram,non tamē essentialem,sed velut accidētalem:nō enim rationale, vt rationale, in sua natura habet sensibile, cum nec habeat animal:sed conceditur propter identitatem subiecti, & rei, scilicet quod est rationale,est sensibile, idē in alijs huiusmodi. Scio Albertum existimasse, illas esse prędicationes quidditatiuas, alios essentiales mediatas:sed hoc mihi magis placet,quamuis illud non careat magna probabilitate. *2.dub.* *Sol.*

Est tertium argumentum. Videtur enim expressè cōtradicere sibi Aristoteles: hic enim fatetur indiuiduum maximè substantiam,& speciem magis substantiam,quam genus.art. 8.Meta.cap.1.tex.1.magis,ait,substātia genus, quàm species est,& vniuersale,quàm singulare. *3.arg.*

Circa hoc aduerte, quod quadrupliciter apud Arist. inuenitur aliquid magis substantiam dici. Primò, perfectior, & nobilior substantia dicitur magis substātia, quo pacto 2.Meta.cap.2.intelligentiæ cēsentur maximè,entia,cum sint aliorum omnium principia. Secundò,magis substātia dicitur notior nobis substantia:.quo pacto 2.de anim.ca.1.corpora magis substantiam vocat, quàm incorporea, & 3.Metaph. cap.5. elementa vocat maximè substātiam:quod explicat in 7.Metaph.capit.2.dum dicit corpora esse manifestissimè substantias. Tertiò,dicitur magis substātias ab hac proprietate, quæ est substare, vt illa sit magis substātia, quæ pluribus subiicitur.& sic loquitur in præsenti,& 7.Metaphysi.capit.3.Quartò magis substantia dicitur illa, quæ in sua natura habet intentionem,secundum quam inuenitur maior,quàm erat. Pro declaratione aduerte,calorem,qui est in manu,dupliciter posse crescere,vno modo,si se extendat,& dilatet per brachium, & totum corpus:& tunc dicitur extensiuè maior,quàm,erat altero modo, si in eadem manu fortior fiat,& augmentum sumat:& tunc dicitur maior intēsiuè,& hoc propriè dicitur suscipere magis & minus.Ita possumus intelligere de substantia,sci- *Fund. & Resp. ad arg.* *Quatuor modis aliquid magis substā tia dicitur.*

tia,sci

tia, scilicet homine: potest augeri, secundum quantitatem, & sic crescit, & dilatatur, & fit homo maior: altero modo, quòd natura humana in se ipsa sumat augmentum: vt modo dicatur magis homo, quàm erat, & hoc est suscipere magis intensiuè, quod impossibile est substantiæ: & sic sumitur in posteriori parte capitis, quando dicitur, quòd substantia non suscipit magis & minus. Per hæc possunt solui aliqua quæ videbantur in locis Aristot. contradictionem, & obscuritatem adducere.

Dub. Posset quis dubitare. Vtra est magis substantia: id est perfectior, species, an genus? Resp. Natura specifica perfectior est natura generica: ratio huius est, id enim est perfectius, quod plus habet actus & entitatis: at natura specifica est magis in actu, cùm includat differētiā, quæ est extra naturam generis. Sed vtra natura perfectior, species, an indiuiduum? dico perfectior est natura specifica, est enim tota natura indiuiduorū: nec addunt substātiam: vel essentiam, indiuidua supra speciē, sed existentiam, vel subsistentiam, vt diximus, & accidentia. Prætereà, quia perfectius est, quod secundum se est, quàm quod per participationem est: at indiuidua participant naturam specificam: ergo ipsa secundum se est perfectior: Præterea, quia hæc est incorruptibilis. Sed vtra perfectior substātia, compositum, an sua forma? Alex 7. Meta. com. 15. & Simpl. 1. Physi. comm. 70. meritò credunt compositum, cùm totū sit, esse perfectius forma, quæ pars est. Et sufficiat hæc responsio modò, nam omnes hæ tres quæstiones sunt Metaphysicæ.

Species perfectior est substātia ipso genere & indiuiduo.

QVAEST. VI. *De quibusdam aliis, circa posteriorē partē capitis, scilicet de proprietatibus & communitatibus substantiæ.*

1. fund. Circa has sex substantiæ proprietates, est aduertendū primò non omnes æqualiter se habere ad substantiā ipsam: tres enim illarum, scilicet prima non esse in subiecto, quarta non habere contrarium, & quinta non suscipere magis, vel minus, conueniunt omni substan:iæ, sed non soli: nam prima differentiis, quarta verò & quinta, etiam quantitati insunt: illarum autem tertia, scilicet hoc aliquid significare, & sexta susceptiuam esse contrariorum, solis insunt, sed non omnibus substantiis, sed tantùm primis: quāuis, si illa tertia sit, videri significare hoc aliquid, omnibus etiam inest: at secunda, scilicet vniuocè de primis prædicari, nec omnibus, nec solis conuenit, cùm primis non insit, competatque differentiis.

2. fund. Est secundò aduertendum, quòd secunda & tertia, non rebus absolutè, sed vocibus vel conceptibus, vt rerum sunt significatiua

gnificatiua conueniunt:non enim res in se prædicantur, nisi per intellectum conceptæ, & verbo expressæ:nec significare hoc aliquid vel quale,rerum est,sed vocum illarum significatiuarum,& conceptuum, aliæ verò quatuor rebus ipsis absolutè insunt, quarũ tres primæ sunt negatiuæ, scilicet nõ esse in subiecto,non habere contrarium, non suscipere magis:vltima vero est affirmatiua,scilicet suscipere contraria.

Ex his suppositis se offert primum argumentum.Nulla forè ex his proprietatibus est absolutè propria, ergo frustrà ab Aristotele traduntur Secundò,contra tertiam. Si secundæ substantiæ quale quid significant, ergo in quale prædicãtur:non ergo erunt genera,aut species,quæ prædicãtur in quid.Tertiò, differentiæ diuidentes genera, re ipsa substantia sunt quando genera sunt substantiæ : sed differentiæ omnes sunt contrariæ : ergo substantiæ aliquid est contrarium. Quartò, multæ sunt substantiæ,quæ non suscipiunt contraria:ergo id non est maximè proprium substantiæ Probatur antecedens, ignis enim est calidus,& nullo modo potest suscipere cõtrariam frigiditatem.similiter cygnus albus nõ mutatur secundum nigredinem : & cæli denique non suscipiunt contraria, quia sunt impossibiles.

Argu. in contrariũ. *1.arg.* *2.arg.* *3.arg.* *4.arg.*

Ad primam breuiter Resp.descriptiones nõ solùm ex propriis simplicibus colligit, sed ex pluribus cõmunibus appropriatis,quorum singula quamuis per se aliis insint, simul tamen iuncta soli illi rei. Dicitur etiam secundò, multa ex his esse propria quarto modo, si in genere fiat sermo ad hunc modum substantiæ cõuenit,vt & ipsa,& ipsius differentiæ in subiecto non sint:substantiæ conuenit, vt ipsius genera, species. & differentiæ de prima vniuocè prædicentur, similiter substantiæ inest videri significare hoc aliquid,& vt ipsius indiuidua contrariorum sint susceptiua.

Ad 1.

Ad secundum Resp aliud esse significare quale quid:aliud prædicari in quale quid,Alb tract.2.c.8.existimat,significare quale quid esse significare quãdã naturam, quæ componitur ex eo,quod se habet,vt quid,&ex eo quod se habet vt quale, scilicet ex genere,& differentia:sed mihi hoc nõ placet,nam hoc pacto generalissimũ nõ posset significare, quale quid cũ naturam quandam simplicem non compositam ex genere,& differentia significet.Propterea dicendum, quòd significare quale quid,est significare quandam substãtiam,quę in se non est,sed in aliis:ita tamẽ est in aliis,vt sit de eorum Substãtia sed quia naturã,quæ in aliis existit,significat, degenerat à perfecta

Ad 2.

fecta ratione substantiæ, quæ per se existit: at quia in aliis est non vt in subiecto, distat à natura accidentis: propterea talis natura dicitur quale quid, & nomen eius dicitur significare quale quid, at prædicari in quale quid, est, tale esse prędicatū per quod respondeamus ad quæstionem factam per quale illius, de quo prędicatur, & talis est differentia, non autem genus aut species. Dices, quare differentia est huiusmodi? Dico, quia differentia habet munus accidentis, scilicet determinare aliquod extrinsecum: ita differentia extrinsecè quodammodo genus contrahit, quia est extra naturam generis ei aduenìens.

Dubium Dubitatur, quid est, vt ait, quòd nomina secundarum substantiarum videantur hoc aliquid significare: Respon. aliqui, quia per ea aliquando de suppositis loquimur, dicentes, homo venit, animal currit. Sed non placet hoc, quia ex Aristot. 1. Top. cap. 6. habemus, quòd non solùm per substantiam id

Sol. fit, sed per accidentia: dicimus enim, voca sedentem, musicus venit: dicendum ergo est, vt suprà, videntur enim significare hoc aliquid figura appellationis, id est, modo significandi ipsarum vocum, quæ absolutè sunt: vt enim absoluta nomina primarum substantiarum significant etiam & nomina secundarum.

Ad 3. Ad tertium facilè Resp. quòd aliquando contrarietas sumitur largè, vt patet ex 10. Meta. cap 7. pro quacunque oppositione, & diuersitate sub eodem genere, & sic differentiæ sunt contrariæ, & formæ & priuationes: altero modo propriè contrarietas pro ea de qua superiùs locuti sumus. & sic in præsenti differentiæ, sicut nec substantia, habent contrarium.

Ad quartum Resp. Aristotelem non dixisse vnam numero

Ad 4. substantiam esse susceptiuam omnium contrariorum: sed tantùm contrariorum. Vnde dico, licèt cygnus non recipiat nigredinem, recipit tamen alia contraria, frigiditatem scilicet, & calorem: similiter ignis licèt non recipiat frigiditatem, recipit motus cōtrarios, sursum naturaliter, & violenter deorsum: idem dicendum de cælis; non recipiunt ista quidē contraria corruptibilia, tamen recipiunt motus contrarios, secundum partes, quibus modò ad ortum, modò ad occasum mouentur, modò declinationes, modò accessiones habent, & alias passiones huiusmodi.

Dubium. Sed posset esse dubium de sacratissimo altaris sacramēto vbi nō est panis, sed corpus Christi: & hostia potest calefieri,

& frige

lefieri, & frigefieri, vbi calor & frigiditas non in corpore Christi, sed in quantitate, quæ erat panis recipiuntur: ecce ergo quomodo quantitas, quæ est accidens, susceptibilis est contrariorum. Dico id non esse nisi substantiæ proprium: quod si illa quantitas hoc habet, id ei euenit, vt locum substantiæ tenet, quòd sit maximo miraculo, & potentia Dei infinita: nos modò id, quod naturaliter est, consideramus: præsertim secundum Aristo. qui nec id cognouit. *Solutio.*

De Quantitate, Cap. VI.

Qvanti autem aliud quidem est discretium, aliud autem continuum: & aliud quidem ex habentibus positionem ad seinuicem in ipsis partibus constat: aliud autem ex non habentibus positionem. Est autem discretum quidem, vt numerus, & oratio: continuum verò, vt linea, superficies, corpus: amplius autem præter hæc locus, & tempus. 1

Partium etenim numeri nullus est communis terminus, ad quem copulantur partes eius, vt quinque, si sint denarij partes, ad nullum terminum communem copulantur quinque & quinque, sed semper discreta sunt: & tria, & septem ad nullum communem terminum copulantur, neque omnino habeas in numerò communẽ terminũ partium accipere, sed semper discretæ sunt: quapropter numerus quidem discretorũ est. Similiter autẽ & oratio: quod etenim quantum est oratio, manifestum est: mensuratur enim syllaba breui, & longa. Dico autem cum voce orationem factam: ad nullum enim communem terminum particulæ eius copulantur: non enim est communis terminus, ad quem syllabæ copulentur: sed vnaquæque diuisa est: ipsa secundum seipsam. 2

Linea verò continua est: est enim sumere communem terminum punctum, ad quem partes eius copulẽtur: & superficiei lineam: plani namque partes ad aliquem cõmunem terminũ copulantur: similiter autem & in corpore habeas sumere communem terminum lineam vel 3

superficiẽ ad quã corporis partes copulantur. Est autem talium & tempus & locus: præsens enim tempus copulatur ad præteritum & ad futurum: rursus locus continuorum est: locũ enim quendam partes corporis obtinẽt quæ ad communem terminum copulantur: ergo & loci partes, quæ obtinent singulas corporis partes, ad eũdem communem terminum copulantur, ad quem & corporis partes. Quapropter continuus erit & locus: ad vnum enim communem terminum eius partes copulantur.

4 *Amplius autẽ, alia quidem cõstant ex partibus, quæ in eis sunt, positionem habẽtibus ad seinuicem: alia autem ex non habentibus positionem, vt lineæ quidẽ partes positionem habent ad seinuicem, singulæ namq; earũ sitæ sunt alicubi: & habeas, vnde distinctè sumas, & assignes, vbi singulæ sunt in plano, & ad quã partem reliquarum copulantur. Similiter autẽ & partes plani positionem habent aliquam: similiter namq; assignaretur vnaquæq; vbi iacet: & quæ copulantur ad seinuicẽ, sed & solidi partes similiter & loci. In numero autem non poterit quisquam ostendere quemadmodum partes eius positionem aliquam habent ad seinuicẽ. aut vbi iacent, aut quæ partes ad seinuicem connectuntur. Neque ea, quæ tẽporis sunt, nihil enim permanent partes tẽporis: quod autem non est permanẽs, quomodo positionem aliquam habebit? Sed magis ordinem quendam dices habere: eò quòd aliud quidem prius sit tẽporis, aliud verò posterius. Sed & in numero similiter, eò quòd prius numeratur vnus, quàm duo, & duo quã tria, & sic habebunt aliquem ordinem: positionem verò non omninò accipies. Sed & oratio similiter, nulla enim remanẽt partium, sed dictum est simul & non est hoc amplius assumere, quapropter non erit nulla positio partium eius: siquidem permanet. Igitur alia ex habẽtibus positionem partibus constant: alia ex non habentibus positionem.*

Propriè

Propriè autem quanta hæc dicuntur sola quæ dicta sunt: alia verò omnia secundum accidens: ad hæc enim aspicientes & alia dicimus quanta, vt multum dicitur album, eò quòd superficies multa sit, & actio longa, eò quòd tempus multũ sit, & motus multus. Neque enim horum singulum per se quantum dicitur: vt si quis assignet quanta actio est, tempore definiet annuam, vel sic aliquo modo assignans: & album quantum quid sit assignans, superficie definiet: quanta enim fuerit superficies, tantum album esse diceret, quare sola propriè secundum se ipsa dicerentur, quanta, quæ dicta sunt: aliorum verò nihil per se, sed si fortè per accidens. 5

Amplius, quanto nihil est contrarium. In definitis enim manifestum est quod nihil est cõtrarium: vt bicubito vel tricubito, vel superficiei, vel alicui taliũ, nihil enim illis est contrarium. Nisi quis fortè dicat multum pauco esse contrarium, vel magnum paruo. Horum autem nihil est quãtum, sed magis eorum quæ sunt ad aliquid: nihil enim ipsum per se ipsum magnum vel paruũ dicitur, sed eo quod ad alterum refertur: vt mons quidẽ paruus dicitur, milium verò magnum: quod hoc iis, quæ sunt sui generis, maius sit, illud verò iis quæ sui sunt generis, minus, ergo ad alterum est eorum relatio. Nam si per se ipsum magnum vel paruum diceretur, nunquã mons quidem aliquando paruus, milium verò magnum diceretur. Rursus in vico quidẽ plures homines esse dicemus. Athenis verò paucos cũ sint illis multò plures: & in domo quidẽ multos, in theatro verò paucos, cũ sint plures. Amplius, bicubitum quidem & tricubitum, & vnumquodque taliũ quantũ significat: magnũ verò vel paruũ nõ significat quantũ, sed magis ad aliquid: quoniã ad alterũ cõsideratur & magnũ & paruum: quare manifestum est quod ipsa sunt eorum quæ ad aliquid. 6

Amplius, siue aliquis ponat quanta esse hæc, siue non 7

ponat, nihil est in illis contrarium: quod enim non potest sumi per se ipsum, sed ad alterum refertur, quomodo huic aliquid erit cōtrarium? Amplius autem, si sunt magnum & paruum contraria, continget idem simul contraria suscipere & ea ipsa sibimet esse contraria: cōtigit enim ad hoc simul idem paruum esse & magnum, est enim quidem paruum, & aliud verò id ipsum magnum: quare idem & paruum ad magnum eodem tempore esse contingit: quare simul contraria suscipere. Sed nihil est, quod videatur simul contraria suscipere posse, vt in substantia quidem: susceptibilis enim cōtrariorum esse videtur: sed nullus simul sanus est & æger, neq; albū & nigrū est simul: nihilq; aliud simul cōtraria suscipiet. Et eadem sibiipsis contingit esse contraria: nam si est magnum paruo contrarium, ipsum autem idem simul est magnum & paruum, ipsum sibi erit contrarium: sed impossibile est aliquid sibiipsi esse contrarium: non est igitur magnum paruo contrarium, neque multum pauco. Quare nisi & eorum quæ ad aliquid hæc quis dicat, sed quanti, nihil contrarium habebunt.

8 *Maximè autem circa locum esse videtur cōtrarietas quanti: sursum enim ei, quod est deorsum contrariū ponunt, locum qui in medio est deorsum dicētes, eò quòd plurima distantia est medij ad mundi terminos. Videntur autem & aliorum contrariorum ab his afferre definitionem: quæ enim plurimum à se inuicem distant, eorum quæ sunt sub eodem genere, contraria esse definiūt.*

9 *Non videtur autem quantū suscipere magis & minus, vt bicubitum, neque enim alterum altero magis bicubitum, neque in numero: vt tria quàm quinque nihil magis quinque aut tria dicuntur, neque quinque quàm tria, nec tempus alterum altero magis tempus dicitur, nec in nullo eorū quæ dicta sunt omninò magis & minus dicitur. Quare quantùm non suscipit magis & minus.*

nus. Proprium autem maximè quanti est, quòd æquale & inæquale dicitur: vnumquodque enim eorũ quæ dicta sunt quãtorum, æquale & inæquale dicitur: vt corpus, æquale & inæquale dicitur & numerus & tẽpus, æquale & inæquale dicitur, similiter autem & in aliis quæ dicta sunt, vnumquodque æquale & inæquale dicitur. In cæteris verò quæcunque quanta non sunt, non prorsus videbitur æquale & inæquale dici, vt dispositio æqualis & inæqualis non omnino dicitur, sed magis similis & dissimilis, & album æquale & inæquale non omninò dicitur, sed simile vel dissimile. Quare quanti maximè sit proprium æquale & inæquale dici.

Cur post Substantiam de Quantitate prius egerit, quàm de Qualitate.

POsset quis non immeritò dubitare, cur post substantiam statim de quantitate, postposita qualitate, disseruit: cùm Archytas. qui primus fertur Prædicamentorum author, statim post substantiam qualitatem fuerit aggressus, vt refert Simplicius. Imò videtur ratio illi fauere: primò, quia substantiæ incorporeæ, quæ præcipuæ substantiæ sunt, per qualitates potiùs, quàm per quantitatem innotescant. Secundò, quia cùm duplex sit in composito substantia, materia nempe & forma, nobilior multò est forma, vt docet Aristo. 1. Physi. ca. 1. at forma est causa qualitatis, sicut quantitas à materia habet ortum: ergo vt dignior præponenda erat qualitas. Tertiò, quia qualitas magis videtur cõuenire cum spiritualibus, quàm quantitas, cùm qualitas secundum se sit indiuisibilis: non enim diuiditur per se qualitas, nisi per accidens ad subiecti diuisionem.

Aristoteles verò his non obstantibus, optimis rationibus quantitatem reliquis omnibus anteposuit: cuius multiplex potest assignari causa. Primò, cum Ammo. quia in Prædicamento substantiæ in duabus proprietatibus parem fecerat quantitatem substantiæ: fuit ergo æquum, vt ipsius cognitionem non differret. Secundò, quia, inquit, diuiserat substantiam in primam, & secundam: at primum, & secundum ad numerum spectant, qui quantitas est: sed hæc non est admodum valida ratio. Tertia ipsius est, quia prior est materia quã forma: at quantitas sequitur materiam, qualitas verò formã:

ergo prior est quantitas. Boët. his adiicit etiam alias tres causas. Primò, nam rem immediatiùs sequitur quantitas: statim enim vt res est, vna est: at vnum ad quantitatem refertur. Præterea secundò, Supposito Aristotelem solam substãtiam compositam in Prædicamento collocasse, ita vt secundum ipsum, vt quidam volunt, corpus esset generalissimum genus, tunc sic Boët. Prima passio, & proprietas, quæ à substantia composita, scilicet corpore fluit, vt corpus est, est quantitas: hæc ergo anteponenda fuit. Archytas autem supponebat res incorporeas esse in Prædicamento: & sic superiores rationes procedebant: id verò Arist. non recipit: tamen hæc ratio non conuincit simpliciter, nisi secundum illorum opinionem: nam vt anteà diximus, etiam secundum Aristot. sententiam, incorporeæ substantię sunt in Prædicamento. Tertiò, inquit Boë. quia magnam habet quantitas cum substantia similitudinem, cùm nec habeat contrarium, nec recipiat magis. Imò addetur, quòd est aliquo modo receptiua cõtrariorum, cùm per ipsam, vt per medium quoddam, reliqua accidentia substantię inhæreant: non enim esset corpus album, nigrum, calidum, moueretur, & reliqua, nisi haberet quantitatem. Simplicius addit aliam rationem, scilicet, quia est adeò quantitas substantiæ coniuncta, vt mutatione facta in quantitate, fiat etiam mutatio in substantia: non enim argumentatio fit, nisi addita aliqua de nouo substantia.

Quanti autem aliud est discretum, &c.

1 Caput hoc duas partes continet: in priori sunt tres diuisiones quãtitatis, in posteriori tres ipsius proprietates: prima diuisio virtualiter continetur in principio, formaliter verò in medio capitis. Duplex est quantum, per se, & per accidens: quantum per accidens vocatur id, quod quãtitatem participat, quantum per se, est ipsamet quantitas Secunda diuisio. Quanti per se, alterum est continuum, alterum discretum: quanti continui quinque sunt species, linea, superficies, corpus, tempus, locus: linea vocatur longitudo sola corporis, prætermissa latitudine, & profunditate, cuius lineæ extrema dicuntur puncta: superficies est latitudo extrema alicuius corporis, corpus verò dicitur profunditas ipsius substantiæ: horum cognitio patet ex Geometria, discreta verò quantitas numerus, & oratio sunt.

Partium etenim numeri nullus est communis terminus, &c.

2 Hic Arist. probat numerum & orationem ad discreti genus pertinere, probátque de numero, quòd sit discreta quantitas.

titas: possumus autem ex istis probationibus sumere horum definitiones. Cōtinua quantitas est, cuius partes vnico communi termino copulantur. vocat autem terminum partium communem id, quod sic vnam partem terminat, vt vnum idémque etiam alteram partem terminet: vnde neutrius partis est proprius terminus, verbi gratia, duæ medietates lineæ continuantur vnico puncto medio, quod punctum & vnius, & alterius partis extremum est, per hoc patet, quid sit, non habere partes copulatas termino communi.

Hoc supposito, probat de numero esse quantitatem discretam: Partes numeri non coniunguntur aliquo communi termino: ergo numerus est de genere discretorum. Patet antecedens: nam quinque, & quinque, quæ sunt partes denarij, nullo termino communi continuantur, cùm omnes vnitates separatæ sint inter se.

Probat secundò, de oratione, & explicat se non loqui de quacunque oratione, nam ea, quæ in mente est, non est quantitas: sed de ea solùm, quæ est in voce, loquitur: probátque duo, & quòd sit quantitas, & quòd sit discreta. Primò quòd sit quantitas: quod non probauit de numero, quia id erat per se notum, in oratione autem id obscurum est. Probat autem sic. Orationi insunt passiones quantitatis, scilicet quòd sit longa, & quòd sit breuis: ergo etiā inest ratio quantitatis. Probat secundò quòd sit discreta: partes enim eius, scilicet syllabæ, sicut vnitates in numero, nullo communi termino copulantur.

Linea verò continuum est, est enim sumere &c.

Probat modò de quantitatibus continuis, non autem 3 probat, quòd quantitates sint, quia id patet, sed quòd continuæ sint.

Primò de linea: partes enim lineæ communi termino copulantur, scilicet puncto: partes etiam superficiei linea, sicut partes corporis superficiei iunguntur. Similiter de tempore, præteritum enim & futurum, quę partes sunt temporis, præsenti copulantur. De loco probat sic, locati partes copulantur aliquo termino: ergo etiam ipsius loci partes: singulæ enim loci partes correspondent locati partibus. Vt ergo est pars in locato, seu terminus continuans eius partes, ita correspondet terminus in loco cōiungens partes loci. Vocat autem Aristoteles terminum loci & locati eundem, non quòd idem sit numero, sed proportione, id est, per correspondentiam: vt sicut pars loci correspondet parti locati, ita similiter

terminus communis partium loci correspondet & opponitur termino communi partium locari.

Amplius autem alia quidem constant ex partibus, &c.

4 Hîc ponitur alia diuisio quantitatis: quædam constat ex partibus habentibus positionem, quædam ex partibus non habentibus positionem. Pro cuius declaratione aduerte, quòd positio est habitudo corporis ad locum, in quo est: secũdum quam dicitur esse in loco, quod est habere positionem: non enim aliud est habere positionem, quàm in loco esse: habere autem partes Positionem habẽtes, est habere partes in loco: non autẽ sic sumitur in præsenti, vt existimauit Ammonius, affirmans numerum habere partes positionem habentes, quia partes numeri, quæ corporũ vnitates sunt, in loco sint: at sine dubio non benè considerauit, cùm Arist. expresè asserat numerum carere partibus positionem habentibus.

Positio quid sit.

Nota. Proptereà notandum est, aliud esse habere partes positionem habentes, aliud habere partes positionem habentes inter se: illud enim est, vt dixi, habere partes loco inexistentes, & de hoc nihil modò curat Arist. at habere partes positionem inter se habentes, est tales habere partes, vt vna sit velut alterius locus, & vna sit in altera, quomodo dicimus digitus est in manu, & manus in brachio: & non solùm hoc, sed quòd possimus designare hanc in ista, & istam in illa, & quòd hæc est antè, illa retrò, ista sursum, & hæc deorsum. Huius positionis hîc meminit Arist. à qua longè distant partes numeri, vt dicemus.

Nota. Vt autem partes quantitatis alicuius hanc habeant positionem, tria sunt necessaria. Primò, quòd sint in aliquo continuo, id est, in subiecto: & hoc vocat alicubi esse: non quòd sit in loco, vt credidit Porphyrius in suis interrogationibus: namque modo locus non haberet positionem, cùm locus non sit in loco: sed quòd illæ partes sint in subiecto aliquo, vt dicit Alb. tract. 8. c. 6. Et secundò, quòd sit continuum tale subiectum. Tertiò, quòd partes sint permanentes. Tria ergo partes hæ debent habere, existentiam in subiecto, continuationem, & permanentiam.

Tria necessaria sunt vt partes inter se habeant positionem.

Nota. Defectu continuationis, numerus caret partibus habentibus positionem: non enim dices, hæc pars numeri est antè, ista retrò, hæc vnitas est in illa: defectu permanentiæ, tempus non habet partes huiusmodi: defectu vtriusque oratio: quæ est discreta, & successiua.

Sunt ergo quatuor quantitates positionem habentes, li-

nea,superficies,corpus,locus:tres,non habentes, tempus,numerus,& oratio:dicit tamen Arist.in his tribus inueneri quidem ordinem secundum quem vna pars præcedit alteram, præcedit enim tempus tempus, & numerus numerum,& syllaba syllabam:sed nulla est partium positio.

Propriè autem quanta dicuntur,quæ dicta sunt,&c.

5 Hæc est illa diuisio, quàm Arist.superiùs insinuauit,quantum quoddam per se,quoddam per accidens:per se quantum sunt ipsæ species quantitatis enumeratæ:quantum per accidens est id,quod non quantum à se est,sed quia quantitatem participat, vt actio, quæ dicitur longa, à tempore,quo fit,& motus longus à loco.Hæc sunt quanta per accidens. Sed dubitare posset aliquis,quare hæc sit diuisio quanti,cùm in nullo Prædicamento alio similis fiat diuisio? Hoc posterius in disputatione elucidabimus.

Quanto nihil est contrarium, &c.

6 Posterior capitis pars est ista,in qua tria accidentia quantitatis explicantur:primum est,Quantitas non habet contrarium,cuius meminerat etiam in Prædicamento substantiæ: sed modò obiicit idem, quod illic obiecit:magnum enim & paruum,multa & pauca,ad quantitatem spectant : tamen vnum alteri contrarium videtur.

Ad hoc respondet Arist.dupliciter. Primò, illa non esse de genere quantitatis,sed alterius Prædicamenti, quod dicitur ad aliud.Probat hoc dupliciter.Primò, Omne quantum,in se ipso,quantum est:at magnum & paruum multa,& pauca non in se,sed ad aliud dicuntur:ergo non sunt quantitates.Maiorem non exprimit,sed minorem cum conclusione : minorem explicat exemplo,& probat.Primò,nam milium non dicitur magnum,nisi comparatum ad alia grana eiusdem speciei:& mons dicitur paruus,relatus ad alios montes maiores : idem de multis, & paucis dicit. Probat autem minorem : si enim magnum & paruum absolutè dicerentur,& non relatione ad aliud nunquam montem Paruum, nec milium magnum dicere contingeret.

Secunda ratio est sumpta à significatione vocabuli, vt dicit Simplicius:magnum enim,paruum,& reliqua similia non quantitatem,sed excessum potiùs quantitatis ad aliud significant:ergo ea non sunt quantitates. Loquitur autem de magno,& paruo, quæ ad quantitatem continuam respectare videntur:de multis verò & paucis,quæ ad discretam.

mortale & immortale secaret. Ista opinio Simp. quantùm ad priorem partem, scilicet priorem diuisionem, esse generis per differentias, est Alb. tract. de quantitate. cap. 1 & est cõmunis sententia: quantùm verò ad posteriorem, est contra communem, communiter enim tenetur, illam diuisionem quãtitatis in habentem positionem, & non habentem, esse subiecti in accidentia: sicut animalium, aliud album, aliud nigrum, aliud medio modo se habens.

Argumẽta in contrarium. At circa priorem diuisionem non modica difficultas est, quo modo quantitas sit genus ad continuam, & discretam, sunt enim valida argumenta in contrarium. Primum, Nul-

1. Arg. lum genus denominatiuè prædicatur de sua specie, vt docet Arist. 4. Top. cap. 1. & ratio est manifesta, cùm genus secundũ nomen, & rationem prædicetur, quod non faciunt ea, quæ denominatiuè prædicantur, at quãtitas de suis speciebus prædicatur denominatiuè, cùm in concreto etiam prædicetur: dicitur enim linea est quantitas & quanta, longitudo est longa, numerus est quantitas, & quantus: ergo non est genus, vel si est, restat dubium, quare tales prædicationes non fiũt in aliis generibus: non enim dicimus, albedo est alba, calor est qualitas, & quali.

2. Arg. Secundò, Vnius generis vna species non fit ex altera; at numerus fit ex continuo, cùm ex diuisione cõtinui fiat, & resul-

3. Arg. tet numerus, vt docet Arist. 3. Physic. Tertiò, Species vna non prædicatur denominatiuè de alia specie eiusdem generis, at numerus de linea prædicatur denominatiuè: ergo non sunt species, & per consequens quantitas non est genus: minor

4. Arg. probatur, dicimus enim linea est numerata. Quartò, Cõtinua & discreta quantitas non conueniunt in vnica ratione communi: ergo non habent aliquod idem genus. Probatur antecedẽs, quia talis ratio, vel est, quòd vtraque sit diuisibilis, vel quod vtraque sit mensura: non prior, quia diuisibilitas priùs inest continuo, vt diximus: non posterior, quia ratio mẽsuræ priùs inest discreto, cùm non mensuremus nisi per vnitatem eam multiplicando, & faciendo numerum: ergo non est vna ratio vtrique communis & generica.

3. Opinio. Propter hæc inter asserentes, quantitatem esse genus, non conuenit. Alb. enim tract. de quãtitate c. 1. existimat hîc considerari quantitatem, vt est mensura quædam substantiæ, non autem vt est ratio diuisibilitatis, quod etiã sequitur Caieta. & S. Tho. opusc. 48. c. 2. & ferè est communis sententia. Quorum ratio est, quia Arist. distinguit species quantitatis, vt sunt

mensuræ

menſuræ ſubſtantiæ, nam quantùm ad diuiſibilitatem non differrent locus,& ſuperficies,cùm locus ſit ſuperficiensvltima corporis continentis.Patet autē eandem eſſe diuiſionem loci,& ſuperficiei,tamen in ratione menſuræ differunt: nam locus eſt menſura extrinſeca locati, cùm ipſi non inhæreat: ſuperficies autem eſt menſura intrinſeca, ſcilicet inhærens corpori,cuius eſt menſura.

2.Opinio. At verò Burl.& alij aſſerunt, hîc conſiderari quantitatem, vt eſt diuiſibilitatis ratio,& ſub hac ratione eſt genus quoddam ad continuam,& diſcretam;cuius ratio eſt nam in ratione menſuræ eſt purè analogum,cùm menſura primò competat vnitati, & numero & non continuo, niſi ratione vnitatis, ſcilicet quatenus aſſumimus aliquam quantitatē continuam in ratione vnitatis,vt ea metiamur alia omnia:vt docet Ariſt. 10 Metaph c.Hoc autem arg. maximè moleſtum eſt authoribus oppoſitæ factionis,à quo ſubducere ſe nequeunt: non minùs tamen illorum arg. eſt his difficile, ita vt rei veritas non ſatis apud hos, vel illos innoteſcat. Dabimus operam, Deo fauente,vt breuiter,& clarè rem ipſam aperiamus,& dilucidemus,id quod deceptionis cauſa poteſt eſſe manifeſtantes ſequentibus fundamentis.

1.fund. Quātita tem duobus mod. accipi. Primum fundamentum. Quantitas dupliciter accipitur. Vno modo pro quantitate corporum, ſecundum quam ipſa corpora extenſa ſunt, vel numerari poſſunt: & hæc dicitur quantitas molis,quæ in rebus ſpiritualib.nō inuenitur, & de hac ſermo eſt in præſenti loco Altero modo accipitur quantitas pro certo gradu virtutis & eſſentiæ,quem vnum quodque participat, ſecundum quam dicimus,magnus eſt dominus & infinitus,non quidem corporis quātitate, ſed in eſſentia & virtute:dicimus etiam creatura eſt finita:& talis quātitas repetitur etiā in ſpiritualibus, de qua nō loquimur modò,& hæc dicitur quantitas virtutis.

Aequale duplex. Hinc fit, quòd etiam æquale & inæquale dupliciter accipiuntur: & vt à quantitate primo modo ſumuntur: & ſic res ſpirituales non dicuntur æquales, vel inæquales, vt à quantitate ſecundo modo ſumuntur: & ſic omnia quæ ſunt adinuicem æqualia, vel inæqualia dici poſſunt: dicimus enim filius eſt æqualis patri ſecundum diuinitatem: nullus angelus æqualis eſt Deo, & hoc dixit Ariſt. in fine capitis, dum docuit non multùm æqualitatis,vel inæqualitatis repetiri in aliis.

Numerus duplex. Quod dicimus de quantitate continua, dicendum etiam eſt de

tia, scilicet homine: potest augeri, secundum quantitatem, & sic crescit, & dilatatur, & fit homo maior: altero modo, quòd natura humana in se ipsa sumat augmentum: vt modo dicatur magis homo, quàm erat, & hoc est suscipere magis intensiuè, quod impossibile est substantiæ: & sic sumitur in posteriori parte capitis, quando dicitur, quòd substantia non suscipit magis & minus. Per hæc possunt solui aliqua quæ videbantur in locis Aristot. contradictionem, & obscuritatem adducere.

Dub. Posset quis dubitare. Vtra est magis substantia: id est perfectior, species, an genus? Resp. Natura specifica perfectior est natura generica: ratio huius est, id enim est perfectius, quod plus habet actus & entitatis: at natura specifica est magis in actu, cùm includat differẽtiã, quæ est extra naturam generis. Sed vtra natura perfectior, species, an indiuiduum? dico perfectior est natura specifica, est enim tota natura indiuiduorũ: nec addunt substãtiam: vel essentiam, indiuidua supra speciẽ, sed existentiam, vel subsistentiam, vt diximus, & accidentia. Præterea, quia perfectius est, quod secundum se est, quàm quod per participationem est: at indiuidua participant naturam specificam: ergo ipsa secundum se est perfectior: Præterea, quia hæc est incorruptibilis. Sed vtra perfectior substãtia, compositum, an sua forma? Alex 7. Meta. com. 15. & Simpl. 1. Physi. comm. 70. meritò credunt compositum, cùm totũ sit, esse perfectius forma, quæ pars est. Et sufficiat hæc responsio modò, nam omnes hæ tres quæstiones sunt Metaphysicæ.

Species perfectior est substãtia ipso genere & indiuiduo.

QVAEST. VI. *De quibusdam aliis, circa posteriorẽ partẽ capitis, scilicet de proprietatibus & communitatibus substantiæ.*

1. fund. Circa has sex substantiæ proprietates, est aduertendũ primò non omnes æqualiter se habere ad substantiã ipsam: tres enim illarum, scilicet prima non esse in subiecto, quarta non habere contrarium, & quinta non suscipere magis, vel minus, conueniunt omni substantiæ, sed non soli: nam prima differentiis, quarta verò & quinta, etiam quantitati insunt: illarum autem tertia, scilicet hoc aliquid significare, & sexta susceptiuam esse contrariorum, solis insunt, sed non omnibus substantiis, sed tantùm primis: quàuis, si illa tertia sit, videri significare hoc aliquid, omnibus etiam inest: at secunda, scilicet vniuocè de primis prædicari, nec omnibus, nec solis conuenit, cùm primis non insit, competatque differentiis.

2. fund. Est secundò aduertendum, quòd secunda & tertia, non rebus absolutè, sed vocibus vel conceptibus, vt rerum sunt significatiua

gnificatiua conueniunt:non enim res in se prædicantur, nisi per intellectum conceptæ, & verbo expressæ:nec significare hoc aliquid vel quale,rerum est,sed vocum illatum significatiuarum,& conceptuum, aliæ verò quatuor rebus ipsis absolutè insunt quarū tres primæ sunt negatiuæ, scilicet nō esse in subiecto,no habere contrarium, non suscipere magis:vltima verò affirmatiua,scilicet suscipere contraria.

Ex his suppositis se offert primum argumentum.Nulla forè ex his proprietatibus est absolutè propria, ergo frustrà ab Aristotele traduntur Secundò,contra tertiam. Si secundæ substantiæ quale quid significant, ergo in quale prædicātur:non ergo erunt genera,aut species,quæ prædicā tur in quid.Tertiò, differentiæ diuidentes genera, re ipsa substantia sunt quando genera sunt substantiæ : sed differentiæ omnes sunt contrariæ : ergo substantiæ aliquid est contrarium. Quartò, multæ sunt substantiæ,quæ non suscipiunt contraria:ergo id non est maximè proprium substantiæ Probatur antecedens, ignis enim est calidus,& nullo modo potest suscipere cōtrariam frigiditatem:similiter cygnus albus nō mutatur secundum nigredinem : & cæli denique non suscipiunt contraria, quia sunt impossibiles.

Argu. in contrariū.
1.arg.
2.arg.
3.arg.
4.arg.

Ad primam breuiter Resp.descriptiones nō solùm ex propriis simplicibus colligit, sed ex pluribus cōmunibus appropriatis,quorum singula quamuis per se aliis insint, simul tamen iuncta soli illi rei. Dicitur etiam secundò, multa ex his esse propria quarto modo, si in genere fiat sermo ad hunc modum substantiæ cōuenit,vt & ipsa,& ipsius differentiæ in subiecto non sint:substantiæ conuenit, vt ipsius genera, species, & differentiæ de prima vniuocè prædicentur, similiter substantiæ inest videri significare hoc aliquid,& vt ipsius indiuidua contrariorum sint susceptiua.

Ad 1.

Ad secundum Resp aliud esse significare quale quid:aliud prædicari in quale quid, Alb tract.2.c.8.existimat,significare quale quid esse significare quādā naturam, quæ componitur ex eo,quod se habet,vt quid,&ex eo quod se habet vt quale, scilicet ex genere,& differentia:sed mihi hoc nō placet,nam hoc pacto generalissimū nō posset significare, quale quid cū naturam quandam simplicem non compositam ex genere,& differentia significet.Proptereà dicendum, quòd significare quale quid,est significare quandam substātiam,quę in se non est,sed in aliis:ita tamē est in aliis,vt sit de eorum Substātia sed quà naturā,quæ in aliis existit,significat, degenerat à perfecta

Ad 2.

fecta ratione substantiæ,quæ per se existit:at quia in aliis est non vt in subiecto,distat à natura accidentis: propterea talis natura dicitur quale quid, & nomen eius dicitur significare quale quid,at prædicari in quale quid,est, tale esse prędicatū per quod respondeamus ad quæstionem factam per quale illius, de quo prędicatur, & talis est differentia, non autem genus aut species. Dices, quare differentia est huiusmodi? Dico,quia differentia habet munus accidentis,scilicet determinare aliquod extrinsecum: ita differentia extrinsecè quodammodo genus contrahit, quia est extra naturam generis ei aduenien.

Dubium Dubitatur,quid est,vt ait,quòd nomina secundarum substantiarum videantur hoc aliquid significare: Respon. aliqui, quia per ea aliquando de suppositis loquimur, dicentes, homo venit,animal currit.Sed non placet hoc,quia ex Aristot. 1.Top.cap.6.habemus, quòd non solùm per substantiam id fit,sed per accidentia:dicimus enim,voca sedentem,musicus venit : dicendum ergo est, vt suprà, videntur enim significare hoc aliquid figura appellationis, id est, modo significandi ipsarum vocum, quæ absolutè sunt: vt enim absoluta nomina primarum substantiarum significant etiam & nomina secundarum.

Sol.

Ad 3. Ad tertium facilè Resp. quòd aliquando contrarietas sumitur largè, vt patet ex 10. Meta.cap 7.pro quacunque oppositione, & diuersitate sub eodem genere, & sic differentiæ sunt contrariæ, & formæ & priuationes : altero modo propriè contrarietas pro ea de qua superiùs locuti sumus.& sic in præsenti differentiæ,sicut nec substantia, habent contrarium.

Ad 4. Ad quartum Resp.Aristotelem non dixisse vnam numero substantiam esse susceptiuam omnium contrariorum : sed tantùm contrariorum. Vnde dico, licèt cygnus non recipiat nigredinem, recipit tamen alia contraria, frigiditatem scilicet,& calorem:similiter ignis licèt non recipiat frigiditatem, recipit motus cōtrarios,sursum naturaliter,&violenter deorsum:idem dicendum de cælis; non recipiunt ista quidē contraria corruptibilia, tamen recipiunt motus contrarios, secundum partes, quibus modò ad ortum, modò ad occasum mouentur, modò declinationes, modò accessiones habent, & alias passiones huiusmodi.

Dubium. Sed posset esse dubium de sacratissimo altaris sacramēto vbi nō est panis,sed corpus Christi:& hostia potest calefieri, & frige

lefieri, & frigefieri, vbi calor & frigiditas non in corpore Christi, sed in quantitate, quæ erat panis recipiuntur: ecce ergo quomodo quantitas, quæ est accidens, susceptibilis est contrariorum. Dico id non esse nisi substantiæ proprium: quòd si illa quantitas hoc habet, id ei euenit, vt locum substantiæ tenet, quod fit maximo miraculo, & potentia Dei infinita: nos modò id, quod naturaliter est, consideramus: præsertim secundum Aristo. qui nec id cognouit. *Solutio.*

De Quantitate, Cap. VI.

QVanti autem aliud quidem est discretum, aliud autem continuum: & aliud quidem ex habentibus positionem ad seinuicem in ipsis partibus constat: aliud autem ex non habentibus positionem. Est autem discretum quidem, vt numerus, & oratio: continuum verò, vt linea, superficies, corpus: amplius autem præter hæc locus, & tempus. 1

Partium etenim numeri nullus est communis terminus, ad quem copulantur partes eius, vt quinque, si sunt denarij partes, ad nullum terminum communem copulantur quinque & quinque, sed semper discreta sunt: & tria, & septem ad nullum communem terminum copulantur, neque omnino habeas in numerò communẽ terminũ partium accipere, sed semper discreta sunt: quapropter numerus quidem discretorũ est. Similiter autẽ & oratio: quod etenim quantum est oratio, manifestum est: mensuratur enim syllaba breui, & longa. Dico autem cum voce orationem factam: ad nullum enim communem terminum particulæ eius copulantur: non enim est communis terminus, ad quem syllabæ copulentur: sed vnaquæque diuisa est: ipsa secundum seipsam. 2

Linea verò continua est: est enim sumere communem terminum punctum, ad quem partes eius copulẽtur: & superficiei lineam: plani namque partes ad aliquem cõmunem terminũ copulantur: similiter autem & in corpore habeas sumere communem terminum lineam vel 3

superficiē ad quã corporis partes copulantur. Est autem talium & tempus & locus: præsens enim tempus copulatur ad præteritum & ad futurum: rursus locus continuorum est: locū enim quendam partes corporis obtinēt quæ ad communem terminum copulantur: ergo & loci partes, quæ obtinent singulas corporis partes, ad eūdem communem terminum copulantur, ad quem & corporis partes. Quapropter continuus erit & locus: ad vnum enim communem terminum eius partes copulantur.

4 *Amplius autē, alia quidem cōstant ex partibus, quæ in eis sunt, positionem habētibus ad seinuicem: alia autem ex non habentibus positionem, vt lineæ quidē partes positionem habent ad seinuicem, singulæ namq; earū sitæ sunt alicubi: & habeas, vnde distincte sumas, & assignes, vbi singulæ sunt in plano, & ad quã partem reliquarum copulantur. Similiter autē & partes plani positionem habent aliquam: similiter namq; assignaretur vnaquæq; vbi iacet: & quæ copulantur ad seinuicē, sed & solidi partes similiter & loci. In numero autem non poterit quisquam ostendere quemadmodum partes eius positionem aliquam habent ad seinuicē. aut vbi iacent, aut quæ partes ad seinuicem connectuntur. Neque ea, quæ tēporis sunt, nihil enim permanent partes tēporis: quod autem non est permanēs, quomodo positionem aliquam habebit? Sed magis ordinem quendam dices habere: eò quòd alius quidem prius sit tēporis, alius verò posterius. Sed & in numero similiter, eò quòd prius numeratur vnus, quàm duo, & duo quã tria, & sic habebunt aliquem ordinem: positionem verò non omninò accipies. Sed & oratio similiter, nulla enim remanēt partium, sed dictum est simul & non est hoc amplius assumere, quapropter non erit nulla positio partium eius: siquidem permanet. Igitur alia ex habētibus positionem partibus constant: alia ex non habentibus positionem.*

Propriè

Propriè autem quanta hæc dicuntur sola quæ dicta sunt: alia verò omnia secundum accidens: ad hæc enim aspicientes & alia dicimus quanta, vt multum dicitur album, eò quòd superficies multa sit, & actio longa, eò quòd tempus multũ sit, & motus multus. Neque enim horum singulum per se quantum dicitur: vt si quis assignet quanta actio est, tempore definiet annuam, vel sic aliquo modo assignans: & album quantum quid sit assignans, superficie definiet: quanta enim fuerit superficies, tantum album esse diceret, quare sola propriè secundum se ipsa dicerentur, quanta, quæ dicta sunt: aliorum verò nihil per se, sed si fortè per accidens. 5

Amplius, quanto nihil est contrarium. In definitis enim manifestum est quod nihil est cõtrarium: vt bicubito vel tricubito, vel superficiei, vel alicui taliũ, nihil enim illis est contrarium. Nisi quis fortè dicat multum pauco esse contrarium, vel magnum paruo. Horum autem nihil est quãtum, sed magis eorum quæ sunt ad aliquid: nihil enim ipsum per se ipsum magnum vel paruũ dicitur, sed eo quod ad alterum refertur: vt mons quidẽ paruus dicitur, milium verò magnum: quod hoc iis, quæ sunt sui generis, maius sit, illud verò iis quæ sui sunt generis, minus, ergo ad alterum est eorum relatio. Nam si per se ipsum magnum vel paruum diceretur, nunquã mons quidem aliquando paruus, milium verò magnum diceretur. Rursus in vico quidẽ plures homines esse dicemus. Athenis verò paucos cũ sint illis multò plures: & in domo quidẽ multos, in theatro verò paucos, cũ sint plures. Amplius, bicubitum quidem & tricubitum, & vnumquodque taliũ quantũ significat: magnũ verò vel paruũ nõ significat quantũ, sed magis ad aliquid: quoniã ad alterũ cõsideratur & magnũ & paruum: quare manifestum est quod ipsa sunt eorum quæ ad aliquid. 6

Amplius, siue aliquis ponat quanta esse hæc, siue non 7

ponat, nihil est in illis contrarium: quod enim non potest sumi per se ipsum, sed ad alterum refertur, quomodo huic aliquid erit cõtrarium? Amplius autem, si sunt magnum & paruum contraria, continget idem simul contraria suscipere & ea ipsa sibimet esse contraria: cõtigit enim ad hoc simul idem paruum esse & magnum, est enim quidem paruum, & aliud verò id ipsum magnum: quare idem & paruum ad magnum eodem tempore esse contingit: quare simul contraria suscipere. Sed nihil est, quod videatur simul contraria suscipere posse, vt in substantia quidem: susceptibilis enim cõtrariorum esse videtur: sed nullus simul sanus est & æger, neq; albũ & nigrũ est simul: nihilq; aliud simul cõtraria suscipiet. Et eadem sibiipsis contingit esse contraria: nam si est magnum paruo contrarium, ipsum autem idem simul est magnum & paruum, ipsum sibi erit contrarium: sed impossibile est aliquid sibiipsi esse contrarium: non est igitur magnum paruo contrarium, neque multum pauco. Quare nisi & eorum quæ ad aliquid hæc quis dicat, sed quanti, nihil contrarium habebunt.

8 *Maximè autem circa locum esse videtur cõtrarietas quanti: sursum enim ei, quod est deorsum contrariũ ponunt, locum qui in medio est deorsum dicẽtes, eò quòd plurima distantia est medij ad mundi terminos. Videntur autem & aliorum contrariorum ab his afferre definitionem: quæ enim plurimum à se inuicem distant, eorum quæ sunt sub eodem genere, contraria esse definiũt.*

9 *Non videtur autem quantũ suscipere magis & minus, vt bicubitum, neque enim alterum altero magis bicubitum, neque in numero: vt tria quàm quinque nihil magis quinque aut tria dicuntur, neque quinque quàm tria, nec tempus alterum altero magis tempus dicitur, nec in nullo eorũ quæ dicta sunt omninò magis & minus dicitur. Quare quantùm non suscipit magis & minus.*

nus. Proprium autem maximè quanti est, quòd æquale & inæquale dicitur: vnumquodque enim eorũ quæ dicta sunt quãtorum, æquale & inæquale dicitur: vt corpus, æquale & inæquale dicitur & numerus & tẽpus, æquale & inæquale dicitur, similiter autem & in aliis quæ dicta sunt, vnumquodque æquale & inæquale dicitur. In cæteris verò quæcunque quanta non sunt, non prorsus videbitur æquale & inæquale dici, vt dispositio æqualis & inæqualis non omnino dicitur, sed magis similis & dissimilis, & album æquale & inæquale non omninò dicitur, sed simile vel dissimile. Quare quanti maximè sit proprium æquale & inæquale dici.

Cur post substantiam de Quantitate priùs egerit, quàm de Qualitate.

POsset quis non immeritò dubitare, cur post substantiam statim de quantitate, postposita qualitate, differuit: cùm Archytas. qui primus fertur Prædicamentorum author, statim post substantiam qualitatem fuerit aggressus, vt refert Simplicius. Imò videtur ratio illi fauere: primò, quia substantiæ incorporeæ, quæ præcipuæ substantiæ sunt, per qualitates potiùs, quàm per quantitatem innotescant. Secundò, quia cùm duplex sit in composito substantia, materia nempe & forma; nobilior multò est forma, vt docet Aristo. 2. Physi. ca. 1. at forma est causa qualitatis, sicut quantitas à materia habet ortum: ergo vt dignior preponenda erat qualitas. Tertiò, quia qualitas magis videtur cõuenire cum spiritualibus, quàm quantitas, cùm qualitas secundum se sit indiuisibilis: non enim diuiditur per se qualitas, nisi per accidens ad subiecti diuisionem.

Aristoteles verò his non obstantibus, optimis rationibus quantitatem reliquis omnibus antepofuit: cuius multiplex potest assignari causa. Primò, cum Ammo. quia in Prædicamento substantiæ in duabus proprietatibus parem fecerat quantitatem substantię: fuit ergo æquum, vt ipsius cognitionem non differret. Secundò, quia, inquit, diuiserat substantiam in primam, & secundam: at primum, & secundum ad numerum spectant, qui quantitas est: sed hæc non est admodum valida ratio. Tertia ipsius est, quia prior est materia quã forma: at quantitas sequitur materiam, qualitas verò formã:

ergo prior est quantitas.Boët.his adiicit etiam alias tres causas. Primò,nam rem immediatiùs sequitur quantitas:statim enim vt res est, vna est: at vnum ad quantitatem refertur. Præterea secundò, Supposito Aristotelem solam substātiam compositam in Prædicamento collocasse, ita vt secundum ipsum,vt quidam volunt,corpus esset generalissimum genus, tunc sic Boët. Prima passio, & proprietas, quæ à substantia composita,scilicet corpore fluit, vt corpus est,est quantitas: hæc ergo anteponenda fuit. Archytas autem supponebat res incorporeas esse in Prædicamento: & sic superiores rationes procedebant:id verò Arist.non recipit:tamen hæc ratio non conuincit simpliciter, nisi secundum illorum opinionem: nam vt anteà diximus,etiam secundum Aristot.sententiam, incorporeæ substantię sunt in Prædicamento. Tertiò,inquit Boë..quia magnam habet quantitas cum substantia similitudinem,cùm nec habeat contrarium,nec recipiat magis.Imò addetur, quòd est aliquo modo receptiua cōtrariorum, cùm per ipsam,vt per medium quoddam, reliqua accidentia substantię inhæreant:non enim esset corpus album,nigrum,calidum,moueretur & reliqua,nisi haberet quantitatem. Simplicius addit aliam rationem, scilicet, quia est adeò quantitas substantiæ coniuncta, vt mutatione facta in quantitate, fiat etiam mutatio in substantia:non enim argumentatio fit, nisi addita aliqua de nouo substantia.

Quanti autem aliud est discretum, &c.

1 Caput hoc duas partes continet: in priori sunt tres diuisiones quātitatis,in posteriori tres ipsius proprietates:prima diuisio virtualiter cōntinetur in principio, formaliter verò in medio capitis.Duplex est quantum,per se,& per accidens: quantum per accidens vocatur id, quod quātitatem participat,quantum per se,est ipsamet quantitas Secunda diuisio. Quanti per se, alterum est continuum, alterum discretum: quanti continui quinque sunt species, linea, superficies,corpus, tempus, locus: linea vocatur longitudo sola corporis, prætermissa latitudine,& profunditate, cuius lineæ extrema dicuntur puncta: superficies est latitudo extrema alicuius corporis, corpus verò dicitur profunditas ipsius substantiæ: horum cognitio patet ex Geometria, discreta verò quantitas numerus,& oratio sunt.

Partium etenim numeri nullus est communis terminus,&c.

2 Hic Arist. probat numerum & orationem ad discreti genus pertinere,probátque de numero,quòd sit discreta quantitas.

titas:possumus autem ex istis probationibus sumere horum definitiones. Cõtinua quantitas est, cuius partes vnico communi termino copulantur. vocat autem terminum partium communem id, quod sic vnam partem terminat, vt vnum idémque etiam alteram partem terminet: vnde neutrius partis est proprius terminus, verbi gratia, duæ medietates lineæ continuantur vnico puncto medio, quod punctum & vnius, & alterius partis extremum est, per hoc patet, quid sit, non habere partes copulatas termino communi.

Hoc supposito, probat de numero esse quantitatem discretam. Partes numeri non coniunguntur aliquo communi termino: ergo numerus est de genere discretorum. Patet antecedens: nam quinque, & quinque, quæ sunt partes denarij, nullo termino communi continuantur, cùm omnes vnitates separatæ sint inter se.

Probat secundò, de oratione, & explicat se non loqui de quacunque oratione, nam ea, quæ in mente est, non est quantitas: sed de ea solùm, quæ est in voce, loquitur: probátque duo, & quòd sit quantitas, & quòd sit discreta. Primò quòd sit quantitas: quod non probauit de numero, quia id erat per se notum, in oratione autem id obscurum est. Probat autem sic. Orationi insunt passiones quantitatis, scilicet quòd sit longa, & quòd sit breuis: ergo etiã inest ratio quantitatis. Probat secundò quòd sit discreta: partes enim eius, scilicet syllabæ, sicut vnitates in numero, nullo communi termino copulantur.

Linea verò continuum est, est enim sumere &c.

Probat modò de quantitatibus continuis, non autem 3 probat, quòd quantitates sint, quia id patet, sed quòd continuæ sint.

Primò de linea: partes enim lineæ communi termino copulantur, scilicet puncto: partes etiam superficiei linea, sicut partes corporis superficiei iunguntur. Similiter de tempore, præteritum enim & futurum, quę partes sunt temporis, præsenti copulantur. De loco probat sic, locati partes copulantur aliquo termino: ergo etiam ipsius loci partes: singulæ enim loci partes correspondent locati partibus. Vt ergo est pars in locato, seu terminus continuans eius partes, ita correspondet terminus in loco cõiungens partes loci, Vocat autem Aristoteles terminum loci & locati eundem, non quòd idem sit numero, sed proportione, id est, per correspondentiam: vt sicut pars loci correspondet parti locati, ita similiter

terminus communis partium loci correſpondet & opponitur termino communi partium locari.

Amplius autem alia quidem conſtant ex partibus, &c.

4 Hîc ponitur alia diuiſio quantitatis: quædam conſtat ex partibus habentibus poſitionem, quædam ex partibus non habẽtibus poſitionem. Pro cuius declaratione aduerte, quòd poſitio eſt habitudo corporis ad locum, in quo eſt: ſecũdum quam dicitur eſſe in loco, quod eſt habere poſitionem: non enim aliud eſt habere poſitionem, quàm in loco eſſe: habere autem partes Poſitionem habẽtes, eſt habere partes in loco: non autẽ ſic ſumitur in præſenti, vt exiſtimauit Ammonius, affirmans numerum habere partes poſitionem habentes, quia partes numeri, quæ corporũ vnitates ſunt, in loco ſint: at ſine dubio non benè conſiderauit, cùm Ariſt. expreſsè aſſerat numerum carere partibus poſitionem habentibus.

Poſitio quid ſit.

Nota. Propterea notandum eſt, aliud eſſe habere partes poſitionem habentes, aliud habere partes poſitionem habentes inter ſe: illud enim eſt, vt dixi, habere partes loco inexiſtentes, & de hoc nihil modò curat Ariſt. at habere partes poſitionem inter ſe habentes, eſt tales habere partes, vt vna ſit velut alterius locus, & vna ſit in altera, quomodo dicimus digitus eſt in manu, & manus in brachio: & non ſolùm hoc, ſed quòd poſſimus deſignare hanc in iſta, & iſtam in illa, & quòd hæc eſt antè, illa retrò, iſta ſurſum, & hæc deorſum. Huius poſitionis hîc meminit Ariſt. à qua longè diſtant partes numeri, vt dicemus.

Nota. Vt autem partes quantitatis alicuius hanc habeant poſitionem, tria ſunt neceſſaria. Primò, quòd ſint in aliquo continuo, id eſt, in ſubiecto: & hoc vocat alicubi eſſe: non quòd ſit in loco, vt credidit Porphyrius in ſuis interrogationibus: nam eo modo locus non haberet poſitionem, cùm locus non ſit in loco: ſed quòd illæ partes ſint in ſubiecto aliquo, vt dicit Alb. tract. 8. c. 6. Et ſecundò, quòd ſit continuum tale ſubiectum. Tertiò, quòd partes ſint permanentes. Tria ergo partes hæ debent habere, exiſtentiam in ſubiecto, continuationem, & permanentiam.

Tria neceſſaria ſunt vt partes inter ſe habeant poſitionem.

Nota. Defectu continuationis, numerus caret partibus habentibus poſitionem: non enim dices, hæc pars numeri eſt antè, iſta retrò, hæc vnitas eſt in illa: defectu permanentiæ, tempus non habet partes huiuſmodi: defectu vtriuſque oratio: quæ eſt diſcreta, & ſucceſſiua.

Sunt ergo quatuor quantitates poſitionem habentes, li-

nea,superficies,corpus,locus:tres,non habentes, tempus,numerus,& oratio:dicit tamen Arist.in his tribus inueneri quidem ordinem secundum quem vna pars præcedit alteram, præcedit enim tempus tempus, & numerus numerum,& syllaba syllabam:sed nulla est partium positio.

Propriè autem quanta dicuntur,quæ dicta sunt,&c.

Hæc est illa diuisio, quàm Arist.superiùs insinuauit,quantum quoddam per se,quoddam per accidens:per se quantum sunt ipsæ species quantitatis enumeratæ:quantum per accidens est id,quod non quantum à se est,sed quia quantitatem participat, vt actio, quæ dicitur longa, à tempore,quo fit,& motus longus à loco.Hæc sunt quanta per accidens. Sed dubitare posset aliquis,quare hæc sit diuisio quanti,cùm in nullo Prædicamento alio similis fiat diuisio? Hoc posterius in disputatione elucidabimus. 5

Quanto nihil est contrarium, &c. 6

Posterior capitis pars est ista,in qua tria accidentia quantitatis explicantur:primum est,Quantitas non habet contrarium,cuius meminerat etiam in Prædicamento substantiæ: sed modò obiicit idem, quod illic obiecit:magnum enim & paruum,multa & pauca,ad quantitatem spectant: tamen vnum alteri contrarium videtur.

Ad hoc respondet Arist.dupliciter. Primò, illa non esse de genere quantitatis,sed alterius Prædicamenti, quod dicitur ad aliud.Probat hoc dupliciter.Primò, Omne quantum,in se ipso quantum est:at magnum & paruum multa,& pauca non in se,sed ad aliud dicuntur:ergo non sunt quantitates.Maiorem non exprimit,sed minorem cum conclusione: minorem explicat exemplo,& probat.Primò,nam milium non dicitur magnum,nisi comparatum ad alia grana eiusdem speciei:& mons dicitur paruus relatus ad alios montes maiores: idem de multis, & paucis dicit. Probat autem minorem: si enim magnum & paruum absolutè dicerentur,& non relatione ad aliud nunquam montem Paruum, nec milium magnum dicere contingeret.

Secunda ratio est sumpta à significatione vocabuli, vt dicit Simplicius:magnum enim,paruum,& reliqua similia non quantitatem,sed excessum potiùs quantitatis ad aliud significant:ergo ea non sunt quantitates. Loquitur autem de magno,& paruo, quæ ad quantitatem continuam respectare videntur:de multis verò & paucis,quæ ad discretam.

7

Siue aliquis ponat quantitatem esse hæc, &c.

Posterior respon. est Quamuis admitteretur illas esse quātitates, nullo tamen modo admittendum est contraria esse. Hoc probat triplici ratione. Prima, nam contraria sunt naturæ absolutæ, & per se, at magnum, & paruum, & reliqua huiusmodi non sunt ad se, sed ad aliud: ergo non sunt contraria. Secunda, contraria non sunt simul: hoc enim repugnat: substantia enim est quidem contrariorum susceptiua, sed non simul: non enim quis simul est sanus, & æger. at ista simul sunt: idem enim est magnum, & paruum: ergo non sunt contraria. Loquitur autem hîc de contrarietate proprie dicta, vt superiùs diximus. Tertia, si magnum, & paruum contraria dicerentur, vnum & idem sibi ipsi contrarium esset, cùm sit idem magnum, & paruum: at id omnino impossibile est: ergo contraria propriè non sunt.

Maximè autèm circa locum videtur esse contrarietas, &c.

8 Obiicit 2. Arist adhuc circa idem. Locus est vna ex speciebus quantitatis & contrarium habet, omnes enim locum loco contrarium ponunt, scilicet locum deorsum qui est in medio, id est, centro mundi, contrariari loco sursum: qui est in cæli concauo: ista enim loca maximè distant, immò in definitione contrariorum dicitur contraria maximè distare, & talis distantia est per proportionem dicta, à distantia locorum: ergo loca sunt contraria. Ad hoc nihil respondet, non quòd approbet loco esse contrarium: non enim dicit, locus habet, sed videtur habere, vt notat Simplicius, sed forsan quia non erat locus istud elucidandi, cùm, quid locus sit, non esset compertum.

Quantitas aliqua duobus mod. considerari valet.

Possumus tamen respondere. Dupliciter aliqua quantitas consideratur, vt dicit Simp. Primò, vt quædam quantitas est, & in ratione quantitatis. Altero modo, vt admista, & coniuncta est cum qualitate, vel alia ratione alterius generis. Verbi gratia, linea vt linea est, vel vt curua, aut recta est: hæ enim sunt qualitates, scilicet rectitudo, & curuitas. Similiter superficies, vt superficies est, vel vt aspera, lenisue est, quæ qualitates sunt. Similiter tēpus, vt tempus est, vel vt importat lumen, aut tenebras: secundum quæ dicuntur dies & nox. tunc respondetur, quantitati in ratione quantitatis nihil est contrarium: at ratione qualitatis adiunctæ contrarium habet, vt in exemplis patet.

Per hoc similiter respondetur de loco: locus enim potest considerari in ratione quātitatis, & tunc non est aliud, quàm super

ſuperficies continens aliquid corpus, cui nullum eſt contrarium altero modo, vt dicit certum ſitum, & certã diſtantiam, à centro, & partibus mundi, & ſic dicitur vbi, quod eſt aliud prædicamentum, & tunc patitur contrarium, vt probat arg. non tamen vt ad quantitatem ſpectat.

Non videtur autem quantitas ſuſcipere magis, &c.

Conſtituitur ſecunda proprietas quantitatis, quæ eſt, non ſuſcipere magis, vel minus: hæc enim maximè cõiuncta ſunt habere contrarium, & ſuſcipere magis vel minus, ita vt quæ contraria non habeant, magis vel minus nõ ſuſcipiant, cùm intentio, vel remiſſio contrariorum miſtione proueniat. Tertia proprietas eſt, quãtitas dicitur æqualis, vel inæqualis: hæc eſt autem omninò propria quantitatis, vt quoties aliquid æquale, vel inæquale ſentiamus, illic quantitatem eſſe iudicemus, dummodo hæc ſumantur propriè: nam aliquando vna albedo alteri æqualis dicitur, vel inæqualis: & vnus calor alteri, ſed id abuſiuè & impropriè: albedines enim calores, vel qualitates, non æquales vel inæquales, ſed ſimiles, vel diſſimiles dicendæ ſunt: illud enim maximè quantitati eſt proprium Hæc de quantitate circa Ariſtotelis verborum interpretationem.

QVAESTIO I. *An Quantitas ſit genus ad continuam & diſcretam: & qua ratione.*

QVamuis omnia ferè quæ in hoc capite peti poſſunt & petuntur, præter eam cognitionem, quam facilem, & communem Ariſt. in præſenti tradidit, Phyſica & Metaphyſic. ſunt, nec intellectu facilia: eorum tamẽ cognitio maximè eſt vtilis, cùm plurimùm Logicæ intẽtiones rerum ipſarum cognitione innoteſcant: propterea non mirum videri debet, ſi pro veritate Logicæ explicanda, aliquid miſceamus de rerum ſpeculatione.

Eſt igitur prima difficultas circa diuiſionem primã capitis, An diuiſum ſcilicet quantitas, ſit genus, vel potiùs analogum quoddam. Simplicius exiſtimat, quãtitatem eſſe quoddam genus, quod poteſt diuidi & per cõtinuũ, & per diſcretum tanquam per differentias adæquatè diuidentes, & ſimiliter poteſt iterũ diuidi per habere partes poſitionem habentes, & non poſitionem habentes, tãquam per alias duas differentias etiam adæquatas, ſed ſub alia ratione eſt vna diuiſio, ſub alia verò altera: ſicut qui animal primò per rationale, & irrationale diuideret: & iterum, inquit, idem animal per mortale

mortale & immortale secaret. Ista opinio Simp. quantùm ad priorem partem, scilicet priorem diuisionem, esse generis per differentias, est Alb. tract. de quantitate. cap. 1 & est cõmunis sententia: quantùm verò ad posteriorem, est contra communem, communiter enim tenetur, illam diuisionem quãtitatis in habentem positionem, & non habentem, esse subiecti in accidentia: sicut animalium, aliud album, aliud nigrum, aliud medio modo se habens.

Argumẽta in contrarium. At circa priorem diuisionem non modica difficultas est, quo modo quantitas sit genus ad continuam, & discretam, sunt enim valida argumenta in contrarium. Primum, Nullum genus denominatiuè prædicatur de sua specie, vt docet

1. Arg. Arist. 4. Top. cap. 1. & ratio est manifesta, cùm genus secundũ nomen, & rationem prædicetur, quod non faciunt ea, quæ denominatiuè prædicantur, at quãtitas de suis speciebus prædicatur denominatiuè, cùm in concreto etiam prædicetur: dicitur enim linea est quantitas & quanta, longitudo est longa, numerus est quantitas, & quantus: ergo non est genus, vel si est, restat dubium, quare tales prædicationes non fiũt in aliis generibus: non enim dicimus, albedo est alba, calor est qualitas, & quali.

2. Arg. Secundò, Vnius generis vna species non fit ex altera; at numerus fit ex continuo, cùm ex diuisione cõtinui fiat, & resul-

3. Arg. tet numerus, vt docet Arist. 3. Physic. Tertiò, Species vna non prædicatur denominatiuè de alia specie eiusdem generis, at numerus de linea prædicatur denominatiuè: ergo non sunt species, & per consequens quantitas non est genus: minor

4. Arg. probatur, dicimus enim linea est numerata. Quartò, Cõtinua & discreta quantitas non conueniunt in vnica ratione communi: ergo non habent aliquod idem genus. Probatur antecedẽs, quia talis ratio, vel est, quòd vtraque sit diuisibilis, vel quod vtraque sit mensura: non prior, quia diuisibilitas priùs inest continuo, vt diximus: non posterior, quia ratio mẽsuræ priùs inest discreto, cùm non mensuremus nisi per vnitatem eam multiplicando, & faciendo numerum: ergo non est vna ratio vtrique communis & generica.

3. Opinio. Propter hæc inter asserentes, quantitatem esse genus, non conuenit. Alb. enim tract. de quãtitate c. 1. existimat hîc considerari quantitatem, vt est mensura quædam substantiæ, non autem vt est ratio diuisibilitatis, quod etiã sequitur Caieta. & S. Tho. opusc. 48. c. 2. & ferè est communis sententia. Quorum ratio est, quia Arist. distinguit species quantitatis, vt sunt mensuræ

mensuræ substantiæ, nam quantùm ad diuisibilitatem non differrent locus,& superficies,cùm locus sit superficiensvltima corporis continentis.Patet autẽ eandem esse diuisionem loci,& superficiei,tamen in ratione mensuræ differunt: nam locus est mensura extrinseca locati, cùm ipsi non inhæreat: superficies autem est mensura intrinseca, scilicet inhærens corpori,cuius est mensura.

At verò Burl.& alij asserunt, hîc considerari quantitatem, vt est diuisibilitatis ratio,& sub hac ratione est genus quoddam ad continuam,& discretam;cuius ratio est nam in ratione mensuræ est purè analogum,cùm mensura primò competat vnitati, & numero & non continuo, nisi ratione vnitatis, scilicet quatenus assumimus aliquam quantitatẽ continuam in ratione vnitatis,vt ea metiamur alia omnia:vt docet Arist. 10 Metaph c.Hoc autem arg. maximè molestum est authoribus oppositæ factionis,à quo subducere se nequeunt: non minùs tamen illorum arg. est his difficile, ita vt rei veritas non satis apud hos, vel illos innotescat. Dabimus operam, Deo fauente,vt breuiter,& clarè rem ipsam aperiamus,& dilucidemus,id quod deceptionis causa potest esse manifestantes sequentibus fundamentis.

2. Opinio.

Primum fundamentum. Quantitas dupliciter accipitur. Vno modo pro quantitate corporum, secundum quam ipsa corpora extensa sunt, vel numerari possunt: & hæc dicitur quantitas molis,quæ in rebus spiritualib.nõ inuenitur, & de hac sermo est in præsenti loco Altero modo accipitur quantitas pro certo gradu virtutis & essentiæ,quem vnum quodque participat, secundum quam dicimus,magnus est dominus & infinitus,non quidem corporis quãtitate, sed in essentia & virtute:dicimus etiam creatura est finita:& talis quãtitas reperitur etiã in spiritualibus, de qua nõ loquimur modò,& hæc dicitur quantitas virtutis.

1. fund. Quãtita tem duobus mod. accipi.

Hinc fit, quòd etiam æquale & inæquale dupliciter accipiuntur: & vt à quantitate primo modo sumuntur: & sic res spirituales non dicuntur æquales, vel inæquales, vt à quantitate secundo modo sumuntur: & sic omnia quæ sunt adinuicem æqualia, vel inæqualia dici possunt: dicimus enim filius est æqualis patri secundum diuinitatem: nullus angelus æqualis est Deo, & hoc dixit Arist. in fine capitis, dum docuit non multùm æqualitatis,vel inæqualitatis reperiri in aliis.

Æquale duplex.

Quod dicimus de quantitate continua, dicendum etiam est de

Numerus duplex.

est de discreta: numerus enim duplex est, vnus, qui reperitur in spiritualibus, etiam secundum quem dicimus, tres sunt personæ, & vnus Deus: Millia millium angelorum ministrāt ei. Dicimus etiam tria puncta, tres albedines. Et talis numerus vocatur transcendentalis, de quo in præsenti non fit sermo. Alter est numerus, qui solùm in rebus corporeis inuenitur, & iste prædicamentalis est, de quo híc agimus. Patet igitur sermonem in præsenti fieri de quantitate continua, & discreta, vt in rebus, & substantiis corporeis est.

Quid sit quātum. Hæc autem quantitas ab Arist. 5 Meta cap. 13. sic definitur in concreto Quantum est quod est diuisibile in ea, quæ insunt, quorum vtrumque, aut vnumquodque vnum quid aptū est esse: id est, Quantum est subiectum aliquod habens partes, quarum singulæ per se esse possunt, & rationem quanti sortiri. Verbi gratia, lignum diuidi potest in partes, quæ singulæ continuæ sunt, & per se esse possunt: similiter numerus in vnitates, quæ singulæ per se esse possunt, diuiditur: vnde patet longè alias esse partes à quantitate prouenientes quàm quæ ab aliis rebus omnibus proficiscuntur: partes enim potentiales nō sunt alicuius subiecti, sed alicuius superioris prędicati partes: similiter differentiæ. Accidentia verò & potentiæ sunt quidem subiecti vnius aliquando partes, sed singula per se esse nō possunt, nec sunt vnum subiectum: nec similiter materia & forma: at partes quātitatis sic alicuius subiecti, & vnius rei sunt, vt singulæ per se vnum quid faciant: & hoc valde not.

2. fund. Quantitas quænam suo attribuat subiecto. Sit secundum fundamentum. Quātitas multa tribuit subiecto suo. Primò enim ante omnia, dat partes tales, quales dixi in primo fundamento, quod est dicere, ratio qua subiectum tales partes habet, est quantitas: si partes fuerint extensionis, est quantitas continua: si numerationis, discreta. Et hæc est prima ratio quantitatis, esse formalem rationem partium illarum.

Quæ passiones à quantitatis fluant natura. Ab hac quantitatis natura fluunt quædam passiones propriæ. Prima, esse diuisibile: ex eo enim, quòd aliquid partes habet, diuisibile esse consequitur. Similiter sequitur secunda, esse finitum, vel infinitum. Tertia esse æquale, vel inæquale alteri. Quarta esse mensurabile. Omnes hæ quatuor rationes sunt propriæ passiones fluentes ex illa natura prima quātitatis: & subiecta recipiūt omnia ista quinque à quantitate: quarum passionum natura, numerus, & ordo, sufficiēter in Meta: tradentur, Deo adiuuante.

Interim tamen aduerte vnum diligenter, Quòd quantitas omnia iſta quinque tribuit ſuo ſubiecto formaliter, id eſt, eſt forma quædam, qua ſubiectum habet partes, & eſt diuiſibile, eſt finitum, æquale, & menſurabile: vt enim ab albedine corpus formaliter eſt album, ita corpus, à quãtitate eſt quantũ, id eſt, partes habet, finitum & mẽſurabile eſt: & hoc ſignificant illa verba, quãtitas eſt ratio partium, eſt ratio diuiſibilitatis, eſt ratio menſuræ.

Ex his fit tertium fundamentum, à quo ferè natura & intelligentia non ſolùm quantitates ſed aliorum multorũ pendet. Aliud eſt id, quo menſuramus, aliud quod menſuramus: aliud id ratione cuius aliquid menſuratur, vel meſurari poteſt. In primis, vt à noto incipiamus, id quod mẽſuramus eſt corpus, vel res corporea, tam continua, quàm diſcreta: id verò, ratione cuius illa menſurantur, vel menſurabilia ſunt, eſt quantitas: volo dicere, forma, à qua corpus habet quod menſuretur, eſt quantitas, niſi enim quantitatem haberet, menſurati non poſſet, quod ſuperiùs dicebamus, eſt ratio menſuræ formalis: id autem quo menſuramus, eſt quoddam quantum quo vtimur, vt in diuiſibili quodam ad menſurandas alias quãtitates vt vtimur vlna, vtimur modio, tãquam vno quodam per cuius multiplicationem alia quanta menſuramus: vnde iſta propriè dicenda ſunt menſura: illa verò qua ſubiectum eſt menſurabile, non menſura, ſed menſurabilitas eſt quędam, ſeu dicatur mẽſura paſſiua & formalis, & altera mẽſura actiua & inſtrumentalis. *3. fund.*

Vtrumque quidem quãtitas ſubiecto communicat formaliter: eſt enim ratio, qua corpus, vel ſubiectum eſt menſura menſurans, & qua menſurabile etiam eſt, ſed magno diſcrimine: nam non omnis quantitas eſt mẽſura menſurans, non enim menſuramus niſi quadã parte quantitatis determinata eam multiplicantes: at omnis quantitas eſt ratio menſurabilitatis. Præterea eſſe menſuram menſurantem magis competit vnitati, quæ eſt principium numeri, vt argumẽtum ſuperius probabat: at menſurabilitatis ratio omnibus quãtitatibus ex æquo ineſt.

Sit quartum fundamentum. Iſta omnia, quæ diximus, per prius ipſi quãtitati inſunt, ipſa enim eſt partes habẽs per ſe, vt patet in lineis, ſuperficiebus per ſe conſideratis: & in tẽpore, cuius partes ſunt aliæ à partibus ſubiecti. Similiter ipſa quantitas eſt diuiſibilis menſurabilis ſecũdum ſe, vt patet in ſanctiſſimo Sacramento altaris. Secundariò verò hoc tribuit *4. fund.*

ſubiecto

ſubiecto & ſubſtantiæ: nam diuiſibilitatem & menſurabilitatem,& reliqua ſubſtantia à quantitate habet. Tertiò,quod maximè notorium eſt, quantitas hæc tribuit aliis accidentibus,nam accidentia habent partes diuiſibilitatem, & cætera à quantitate,vt patet in albedine, quæ tanta eſt, quanta ſuperficies cui ineſt, quod nullum accidens habet. Quantitas igitur primò illa habet in ſe, ſecundò ſubſtantiæ communicat,tertiò aliis accidentibus.

Quãtitas cur de ſeipſa & in abſtracto & in concreto dicatur.

Hinc eſt quòd de ſeipſa ſuſcipit prædicationem abſtracti & concreti,dicendo linea eſt quanta,& quantitas: quod non fit in aliis accidentibus. Similiter diſtinguitur duplex quantum per ſe,& per accidens:per ſe eſt ipſa quantitas,per accidens ſunt accidentia illa, quæ quantitatem participant: quæ diſtinctio in aliis accidẽtibus non fit.Sequitur etiam optimè Ariſt.tractaſſe quantum in concreto, vt legitur Græcè:quanti aliud continuum, &c.vt intelligamus eandem eſſe in hoc peculiari Prædicamento prædicationem abſtracti & concreti. Hæc ſunt, ex quibus non mediocris quantitatis cognitio haberi poteſt,& quæ non paſſim inueniuntur: cætera Metaphyſica relinquantur.Reſp.ergo ad quæſtionem ſequentibus concluſionibus.

1.conclu.

Prima concluſio.Quantitas,vt eſt ratio partium,eſt quoddam genus cuius differentiæ ſunt continuum, & diſcretum: quantitas enim continuo eſt magnitudo, diſcreta verò multitudo,quæ ſunt duo genera eius ſubalterna,varias ſub ſe ſpecies includentia.Hæc concluſio hoc vnico argumento patet. Quantitas ſecundum talem rationem prædicatur in quid de pluribus ſuis ſpeciebus:ergo eſt genus.Conſequentia eſt certa,& antecedens manifeſtum.

2.concl.

Secunda cõcluſio. Habere poſitionẽ vel nõ habere,quantitatis differentiæ non ſunt,vt exiſtimat Simp.ſed paſſiones, Probatur vnico argumento:Si eſſent differentiæ, non poſſet quantitas continua abſtrahi à poſitione:at per intellectũ ſuperficies ſine vlla poſitione cõſideratur,cùm intelligatur abſtracta à loco,& ſubiecto:ergo illa poſitio non eſt eius differentia,cùm ſpecies abſque ſua componente differẽtia intelligi nequeat.Hîc autẽ aduerte,quod non eſt idẽ, quãtitatem continuam eſſe,& poſitionem habere, cùm quantitas aliqua continua nõ eam habeat,ſcilicet tẽpus:nec ſimiliter eſſe diſcretum & non habere poſitionẽ,cùm etiam cõtinua aliqua non habeat.Vnde ſic iſta ſe habẽt,ſcilicet continuũ & habẽs poſitionem,quod omne habens poſitionẽ eſt cõtinuum,non tamen

tamen omne continuum habet positionem: at discretum & non habens positionem sic se habent, quod omne discretum est non habens positionem, at non omne non habens positionem est discretum.

3. Concl. Tertia conclusio. Quantitas ista, quæ ratio partium est, consideratur in præsenti, vt sub tali ratione est genus generalissimum omnes has species continens. Ista conclusio, iudicio meo est manifesta ex ipso contextu Aristotelis, in quo continuum, & discretum, sub quibus sunt omnes species quantitatis, non aliter definiuntur, quàm per ipsas partes quę copulantur, vel non copulantur termino communi. Præterea quia Logicus considerat intentiones secundas, quę in primis fundantur: at ratio generis quantitatis non fundatur in mensuræ ratione: quia hæc est passio, non natura generica: ratio autem, quę genus est, est quantitas, vt ratio partium est: Prętereà, quia tota ratio & argumentum illorum inualidum est: dicunt enim aliter non posse distingui species quantitatis, quàm in ratione mensurę: hoc autem inualidum est, sic enim optimè distingui possunt, & distinguuntur. Linea est ratio partium secundum longitudinem in continuo: superficies ratio partium secundum latitudinem: corpus ratio partium secundum profunditatem: tempus ratio partium successiuarũ in continuo: locus est ratio partium continentium aliquid: numerus ratio partium discretarum: oratio ratio partium discretarum cum successione. Et hæc valdè obserua.

Ad 1. Respondetur igitur per hæc ad argumenta quatuor suprà posita, quibus probabatur quantitatem non esse genus. Ad primum respon. Burleus & Scotus, q 17. Linea, superficies, & qualibet alia quantitatis species, dupliciter potest considerari. Vno modo vt est in subiecto, & simul cum subiecto sumitur: & tunc prædicatur genus de illis denominatiuè, quia cum subiecto sumuntur. Altero modo considerantur in abstracto absque subiecto: & sic species quantitatis sunt, & tũc falsum esset dicere, linea est quanta. Ista responsio non placet, quia linea non dicit subiectum magis quàm albedo: vt ergo de albedine nunquàm dicitur, quòd est qualis, ita nec de linea dicetur illa ratione. Pretereà, quia subiectum nõ per lineam, sed per lineatum explicatur. Proptereà aliter dicendum est, nempe illam prædicationem concreti de abstracto non esse denominatiuam, sed essentialem in re, licet modus quidam denominatiuus sit: id quod fit propter peculiarem rationem, quæ in quantitate reperitur, vt explicui in quarto

fundamento.

Ad 2. Ad secundum respond. quòd ex vna specie in communi altera non fit: nulla enim species in sua ratione, & natura admittit aliam speciem sibi coæqualem: tamen ex indiuiduo vnius speciei non pugnat, vt materialiter fiat indiuiduum alterius speciei: vt enim ex aqua fit ignis, aqua tamen non manente, ita ex continuo fit discretum, continuo tamen non manente: nec hoc est inconueniens vllum.

Ad 3. Ad tertium resp. quòd linea non dicitur numerata à numero denominatiuè, quia numerus in ea sit, sed dicitur numerata ab actu intellectus, per quem numeramus: numerare enim opus est rationis & intellectus.

Ad 4. Ad quartum est maximè notanda solutio: negatur enim maior: ratio enim generica, in qua omnis quantitas conuenit, est habere partes eiusdem rationis, vt suprà diximus: negatur etiam minor, imò ratio diuisibilitatis vniuocè competit continuo & discreto, non autem vni per prius, alteri per posterius. Verum est, quòd ex diuisione continui aliquando resultat, & fit numerus, tamen non semper: nec ex natura numeri est, fieri ex continuo, constituto autem numero, & continuo, vnumquodque per se diuisibile est, & non vnum per alterum. Ad illud de mensura, fuit magna sine dubio in hoc apud scriptores ambiguitas: nam ratio mensuræ, scilicet mensurantis, per prius discreto conuenit, vti diximus: & sic est ratio analoga: at ratio mensuræ passiuæ, id est, qua subiectum mensurabile est, vniuoca est omni quantitati: & hæc sufficiant. Sat scio me aliqua ex parte breuem in verbis & obscurum in his fuisse: tamen mediocriter auditori versato, & diligenti manifesta ista erunt, cuius rationem semper in his habeo, præsertim quia viua voce ista exponenda à magistro sunt.

QVAES. II. *Circa reliqua, quæ in hoc capite continentur an rectè dicta sint ab Aristotele.*

Argumenta in contrarium. QVia multa sunt in hoc capite, quæ intelligentia, & examine aliquo indigent particulariùs à nobis tractanda sunt, & disputatione elucidanda.

1. Arg. Est igitur primum argumentum contra ordinem procedendi Aristotelis & ipsius modum. Vnumquodque vniuocũ prius per definitionem, quàm per diuisionem notificandum est: sed quantitas est genus vniuocum, ergo à definitione oportebat exordiri, non à diuisione, vt fecit Aristo.

2. arg. Secundò, Arist. in diuisione præposuit cõtinuum discreto, ergo

ergo malè posteà in tractatu discretum proposuit continuo.

Tertiò, Nihil in vno Prædicamento collocatum constitui debet in altero: sed corpus est in Prædicamento substantiæ: ergo nullo modo corpus potest esse species substantiæ, & quantitatis. *3. arg.*

Quartò, Videtur doctrina ista non consonare doctrinæ eiusdem Aristo. 5. Meta. cap. 13. ibi enim inter quantitates non numerat locum, nec orationem: & inter quantitates per accidens, ponit tempus, & motum: at hîc & locum, & orationem, & tempus inter quantitates per se constituit, motus autem non meminit. *4. arg.*

Quintò, Videtur, quòd nullo modo oratio quantitas sit: nam vel accipitur pro oratione vocali, mentali, vel scripta: sed oratio scripta est potiùs substantia materialiter, formaliter verò, scilicet vt significatiua est, est relatio, vel qualitas: mentalis autem quę in intellectu est, est qualitas, cùm in intellectu non sit quantitas: vocalis autem, si materialiter sumatur, est aër verberatus, qui substantia est: si formaliter, est ipsum significare, quod non est quantitas: ergo nullo modo oratio est quantitas: & hoc admisso, quòd esset quantitas, nō esset ponenda inter discretas, sed inter continuas: vnica enim syllaba continua est, & motu continuo profertur. *5. arg.*

Sextò, Magnitudo, multitudo sunt quantitatis species subalternæ, & longitudo etiam est quædam species ipsius: ergo magnum, multa, longum, species sunt quantitatis, & non pertinent ad Prædicamentum ad aliquid. *6. argu.*

Septimò, Vnitas & punctum ad quantitatem spectant, vt patet: tamen non sunt sub aliqua specie ex asignatis: ergo diminuta doctrina hæc videtur. *7. argu.*

Octauò, Multa etiam alia videntur prætermissa, quæ tamen quantitates sunt, vt graue, leue, omnia etiam pondera, omnes mensuræ, vncia, libra, modius, gomor, & reliqua huiusmodi, quæ non apparet in alio Prædicamento esse constituenda, quàm in isto, quorum tamen Aristo nullatenus meminit. Ista argumenta à nobis soluenda ordine sunt: ex quorum solutionibus perfecta Prædicamenti huius cognitio dependet. *8. argu.*

Ad primum argumentum respondet Albet tract. de quantitate. c.1. hîc considerari quantitatem, vt mensura est: cùm autem alia sit ratio mensuræ in continuis, alia in discretis, nec eiusdem rationis sit vna in omnibus mensuræ ratio, non definitione, sed diuisione vsus est. Hæc resp. non satisfacit. *1 solu. Ad 1.*

Primò, quia, vt ſuperiùs diximus, hîc quantitas in ſua ratione prima conſideratur, ſcilicet vt eſt ratio partium. Secundò, quia ſi non eſt vna ratio menſuræ in continuo, & diſcreto, non eſſet genus, nec hîc tanquam genus conſideratur, quod videtur falſum: quòd ſi eſt ratio vna quantumuis communiſſima, hæc potius definienda erat.

2. Solut. Doctores Louanienſes dicunt id factum fuiſſe, quia generaliſſima non habent definitionem propriam conſtantem ex genere & differentia, cùm ſint ſuprema genera. Sed hoc non placet, quia eadem ratione nullum aliud definiret: at definit ad aliquid, & qualitatem. Præterea, quia generaliſſima habent deſcriptionem: imò, vt ſuperiùs diximus, & declarauimus Ariſt. 5 Meta. c. 13. quantum ipſum deſcripſit ante diuiſionem. Proptereà exiſtimo dicendum eſſe, Ariſtotelem non tradere hîc rerum cognitionem diſtinctam, niſi quãtùm ſufficit Logico pro rerum coordinatione, & pro prædicationibus, & ipſarũ partibus perfectè intelligendis: & quia ipſum quantùm eſt maximè notum, vtpotè maximè præ omnibus aliis ſenſatum, nulla circa id vſus eſt deſcriptione, ſicut in aliis fecit, quæ non ſubſtant ſenſibus in vniuerſum.

3. Solu.

Poſſumus tamen facilè eius definitionem aſſignare, ſicut & ipſius ſpecierũ: hæ enim definitiones ſpecierum ex Ariſto. verbis deducuntur. Poteſt autem quantitas in communi per ſuas proprietates deſcribi: quãtitas eſt ratio partium, vel quæ per ſe partes habet: quantitas eſt ratio menſuræ ſubſtantiæ: quantitas eſt ratio diuiſibilitatis in partes eiuſdem rationis: ſimiliter eſt forma, ſecundum quam æquale, vel inæquale aliquid dicitur. quantitas verò continua eſt quantitas, cuius partes termino communi copulantur: diſcreta verò eſt, cuius partes termino communi non copulãtur: linea eſt continua quantitas, cuius partes in puncto copulantur primo: ſuperficies, cuius partes in linea copulantur: corpus, cuius partes ſuperficie copulantur: locus eſt ſuperficies vltima corporis cõtinentis: tempus eſt continua quantitas ſucceſſiua, cuius partes inſtanti copulantur: numerus eſt continuorum permanentium menſura diſcreta: oratio eſt ſucceſſiuorum menſura diſcreta.

Quãtitatis deſcriptio.

1. Solu. Ad 2. Ad ſecundum reſpondent aliqui, continuam quantitatem in ratione diuiſibilitatis priorem eſſe diſcreta, ex diuiſione enim continui reſultat numerus: at in ratione menſuræ priorem eſſe diſcretam, non enim menſuramus niſi quantitate aliqua continua ſumpta tanquam vnitate, cuius multiplicatione

tione mensuramus: vt vtimur vlna, grano, palmo, multiplicatis ad mensurandum: & hoc consilio ductus Arist. priùs continuum posuit in diuisione, in declaratione verò discretum anteposuit. Hæc ratio non mihi displicet.

Aliter etiam respondet Alber. tracta. isto. cap. 1. & benè. Quantitas enim continua notior est, quia magis composita, at discreta simplicior est, id est, prior est: nam discreta quantitas nullam habet positionem: at inter continuas inuenitur positio: ac propterea Aristo. tali ordine vsus est, vt vnum & alterum exprimeret. Hæc doctrina est vera & Aristo. ipsius 1. Post. ca. 23. Arithmeticam simpliciorem Geometria existimat, & 1. Metaphy. cap. 2. ob id, quòd illa sit de discreta quantitate, hæc de continua.

2. Solu.

Ad tertium respondetur. Corpus tripliciter sumitur, est enim æquiuocum, Primo pro toto composito substantiali, ex materia & forma constituto, quo pacto dicimus, Angelus non est corpus: plantæ verò, animalia, lapides sunt corpora: & sic corpus est vnum genus substantiæ, de quo suprà diximus esse generalissimum. Secũdo modo sumitur corpus pro altera parte viuentis, quo pacto dicimus, animal constare ex anima & corpore: & sic non est genus, nec prædicatur de speciebus vllis: sed ponitur reductiuè in Prædicamento substantiæ, sicuti pars. Tertio modo sumitur pro quantitate quadam, scilicet profunditate, quæ est accidens corporum substantiæ, & isto modo est species huius Prædicamenti: nec hoc est vllum inconueniens, quòd vnum secundum diuersas rationes ad varia pertineat Prædicamenta.

Ad 3. Corpus tribus modis sumitur.

Ad quartum non est facilis solu. Quidam enim dicunt, has quantitates, scilicet locum, tempus, orationem, dupliciter posse considerari: vno modo, vt sunt rationes diuisibilitatis, seu in ratione diuisionis, & sic ab Aristo. considerantur in 5. Metaphy. & tunc locus non est species distincta à superficie, cùm eadem sit superficiei, & loci diuisio: similiter nec oratio à numero distinguitur: tempus autem & motus sunt diuisibilia ad diuisionem spatij, per quod fit motus, id est, quantitates per accidens sunt. Hoc igitur fuit in causa, quo minùs Aristo. locum & orationem non posuerit, tempus autem & motum inter quantitates per accidens assignauerit. Possunt tamen secundo considerari in ratione mensuræ, & tunc locus est quantitas per se distincta à superficie, quia locus est mensura corporum separabilium à se: similiter & oratio à numero distinguitur, cùm oratio sit mensura sonorum

discretorum: tempus etiam est per se quantitas, cùm sit motus mensura: motus autem semper est quantus per accidens in ratione diuisionis: quia diuiditur per aliud, scilicet spatium: & in ratione mensuræ, quia mensuratur per tempus. Cùm igitur hîc consideretur quantitas, vt est mensura, optimè ponuntur eius species aliter, quàm in Met. in qua consideratur quantitas, vt est ratio diuisibilitatis.

Ista solutio non est spernenda: est enim insignium virorum: tamen mihi in hoc non placet, nam esse mensuram est passio quantitatis ipsius fluens ab eius natura: sed talibus speciebus prædictis non inest per se quantitatis ratio secundum eos: ergo nec inerit passio: à quo enim per se remouetur natura, remouebitur etiam & passio: & prætereà, quia diximus hîc etiam naturam ipsam quantitatis considerari.

2. Sol. Burleus ad hoc dicit, locum non esse speciem per se quantitatis illo modo: nam locus denotat duo, superficiem de materiali, & continentiam de formali: materialiter ergo non differt à superficie: formaliter verò non est quantitas, quia continentia quantitas non est: ac propterea ab Arist. non numeratur in 5. Meta. hîc verò locus ponitur inter quantitates, quia Arist. loquitur vulgariter, & secundum opinionem celebriorem. Omnes autem antiqui locum inter quantitates constituebant: & hoc videtur docere Auerr. 5. Meta. com. 18. Hæc sententia fuit Alb. tra. isto cap. 5. vbi locum explicat esse illud spatium totum, longum, latum, profundum, quod est inter latera corporis continentis, vt antiqui credebant, 4. Physic. immò vulgus modò ita existimat. Hoc tamen impugnat illic Arist. & secundum veritatem ostendit, locum esse superficiem vltimam corporis continentis: hoc etiam videtur docere Simplicius: & Doctores Louanien. asserunt locum secundum Arist. non esse quantitatem distinctam à superficie: hîc autem fuisse locutum iuxta receptam sui temporis, & communem opinionem.

Dicit secundò Burleus motum esse quantitatem per se, sicut tempus etiam in ratione diuisionis: fuisse autem prætermissum ab Aristot. non quia non esset, sed quia non curauit omnes species enatrare.

Dicit tertiò in Meta. tempus, & motum dici quanta per accidens, non quòd non sint per se quantitates, sed quia ab alio, scilicet à spatio & mobili recipiunt esse quantitates, sed recipiunt ab iis effectiuè solùm, in se tamen quantitates formaliter sunt.

De oratione autem dicit quartò, esset etiam per se quantitatem à numero distinctam.

Ista sententia Burlei, in hoc quòd concedit motum esse quantitatem per se, est Alberti Magni tract. isto cap. 10. & Iambli. vt refert in præsenti Simpl. Dicunt enim motum duo dicere, & fluxum & formam aliquã, cuius est fluxus: & quòd successio quantùm ad fluxum, est quantitas, quantùm ad formam, non: sed aliquando est qualitas, aliquando vbi, aliquando quantitas secundum quod fluxus potest esse in qualitate, vel vbi, vel quantitate: ac propterea hîc non numerat inter quantitates, quia totum eius esse non est quantitas, nec vnius est generis.

At Porphyrius lib 2. interro. & Ammo. credunt motum secundum suam naturam non esse quantitatem: sed esse quantum per accidens, sicut substantia est quanta per accidens. Ad locum Meta. Resp. illic Alex. Aristotelem solùm tractare de quantitate permanente, propterea ista prætermisit.

Sed in hac difficultate ne confusio insit audienti, quantum pro captu logico exigitur, existimo ita dicendum. Primò omnes has species hîc numeratas esse quantitates per se: & hæc est communis opinio, non solùm in ratione mensuræ, sed etiam in ratione partium, & diuisibilitatis, vt superiùs diximus. *3. Sol.*

Dico secundò, tempus dupliciter posse diuidi Vno modo secundum partes successionis, scilicet præsens, prætetitum, futurum, & secundum hãc diuisibilitatis rationem est quantitas per se. Et ita hîc consideratur. Altero modo diuiditur secundum spatium per quod mobile tempus efficiens mouetur: & secundum hanc diuisibilitatem est quantitas per accidens, vt dicitur in Metaphysica: considerare autem tempus secundum suas partes ad Physicum spectat, & id notius est propterea in Metaphy non inter quantitates per se constituitur, sicut in Logica. *Tempus duobus modis diuiditur.*

Dico tertiò, orationem sub numero comprehensam fuisse illic: non enim ibi loquitur de numero particulariter, vt distinguitur ab oratione, sed vt numerus est idem quod multitudo, vt ibidem interpretatur Auerroes

Dico quartò, locum etiam sub superficie contineri, ibi enim considerat supeificiem in communi, vt includit superficiem ambientem, & terminantem: hîc autem loquitur particulariter de superficie terminante.

Dico vltimò, motum non esse quantitatem per se, vt benè *Motus nõ*

est per se quãtitas. dicit Ammon. & Porphy. quia motus, vt motus, est solùm actus quidam imperfectus, vt suo loco tractabitur. Hæc omnia obserua, quia existimo Aristot. & veritati maximè esse conformia.

Ad 5. Ad quintum, est insignis difficultas de intellectu orationis, quid sit. Omissis aliorum sententiis, dicam quæ in hoc diligenter excogitaui, ídque declarabo sequentibus fundamentis.

1. funda. Vox cuiusmodi sit sonus. Aduerte igitur primò, quod sonus est quoddam accidens & qualitas effecta in aëre ex collisione duorum corporum, Vox autem est non omnis sonus, sed ille tantùm qui efficitur in aëre ex collisione quarundam corporis partium, scilicet linguæ, palati, dentium, &c. est autem vna vox, quę vnica fit percussione, plures autem voces, quæ pluribus fiunt percussionibus, sicut sint syllabæ: quælibet enim syllaba vnica fit percussione, plures autem pluribus. Oratio autem est aggregatio ex multis vocibus syllabarum, vt dominus: vnde omnis oratio est discontinua, & discreta.

2. funda. Discretionem esse duplicẽ. Aduerte secundo, Discretio duplex est: quædam subiecti, vt albedo lactis, & albedo niuis discreta sunt, quia duobus insunt discretis subiectis: altera est discretio formæ, sicut quando duo insunt vni subiecto, tamen vnum alteri idem non est: sicut albedo & dulcedo lactis. Oratio igitur discreta est, non quidem subiecto, quia in eodem aëre omnes syllabarum percussiones recipiuntur, sed discretæ formæ: nec similiter est discreta in tempore cæli, quia vnico tempore simul duo possunt loqui quorum sermones simul tempore & subiecto sunt, formæ tamen discretæ sunt.

3. funda. In voce tria possunt considerari. Aduerte tertiò, In ista voce possumus tria considerare. Id quod est eius essentia, scilicet id, ratione cuius est sonus. Secundò, aliquid quod se habet, vt qualitas eius, scilicet quòd sit acuta, grauis, sonora, rauca. Tertiò, est quædam extensio, & velut corpulentia ipsius vocis, secundum quam vox magna, breuis, æqualis, inæqualis dicitur: & hęc est vocis quantitas, quæ dicitur tempus vocis. Vnde quando audis syllabas habere tempus, non intelligas de tempore, quòd dicitur dies, annus, &c. sed de ista intrinseca extensione & vocis dilatatione, quæ maior est in vna, quàm in altera, secundum quod breuis, altera longa dicitur.

4. funda. Quid sit oratio. Aduerte quartò, Oratio dicitur iste numerus horum temporum syllabarum successiuarum, & discretarum: sed maximè considera, quod non solùm oratio est multitudo temporum

rum horum,sed superaddit temporum diuersitatem, & ordinem: vnde alia oratio est populus pro arbore,alia pro ciuitate,nam illa est ex prima lōga,& hęc ex prima breui:similiter alia est species orationis dominus,alia domini.In summa hęc oratio continet omnia carmina,& carminum genera,& omnes pedes carminum, quæ non solùm diuersa sunt in multitudine syllabarum, sed præcipuè ordine, & quantitate:vnde musæ,in recto spondæus est, cùm ex vtraque longa constet: at in recto singulari trochæus est,quia posterior est breuis,& sic de reliquis. Hæc oratio est iudicio meo numerus musicus & harmonicus,de quo Musica speculatur.

Sub oratione,quę species est quātitatis, quanam contineātur.

Ex his sequitur, hîc multò aliter orationem quàm in libro Perihet.sumi: hîc enim pro vna etiam dictione vocali, illic pro pluribus. Prætereà in præsenti impertinens est, quod significet, nam etiamsi non significet, oratio dicitur:illic autem est necessaria vocum significatio Prætereà in præsenti oratio non est ipsa vox, sed quantitas ipsarum vocum & dictionum:in lib.verò Perih.oratio est ipsa vox significatiua, ac proptereà hic Ar.dixit,oratio quæ in voce fit:quasi non sit vox,sed vocis quantitas.

Orationē aliter hic aliter in lib. Periher.considerari.

Per hæc patet solutio ad argum.Ad replicam dico,Quamuis syllaba sit per se continua, tamen quia syllaba non per se, sed cum dictione ordinatur, non facit quantitatis per se speciem, sed cum oratione, quæ discreta est:aut dicendum est syllabam esse vnitatem in oratione, sicut est vnitas in numero arithmetico.

Sol.

Ad sextum res.magnitudinem, longitudinem, & multitudinē,aliquando sumi absolutè pro ipsis quantitatibus vt magnitudo idem sit,quòd quantitas continua,pręsertim permanens,quo pacto sumitur.1.cæli ca.1.longitudo idem quòd linea:multitudo discreta quantitas:& tunc magnitudo non opponitur paruitati,nec multitudo paucitati,nec breuitati longitudo:vnumquodque enim continuum magnum est, longum est:& numerus quiuis est multa. Altero modo sumuntur ista respectiuè, vt vnum respectu alteriu. dicatur, & sic opponuntur, tunc enim sunt ad aliquid: nec est inconueniens,quod res in vno Prædicamento colloce.ur, passio verò in alio: vt enim homo est in Prædicamento substantiæ, risibilitas autem in qualitate, ita quantitas est in vno Prædicamento,istæ autem passiones eius,magnum,paruum,æquale, & reliqua in Prædicamento ad aliquid sunt.

Ad 6.

Ad septimum est facilis solutio ex his quæ diximus in Prę-

Ad 7.

Quomodo omnes mẽsuræ ad quantitatem pertineant. dicamento substantiæ: vnitas enim, & punctum ad quantitatem pertinent, reductiuè tamen, tanquam principia quantitatis: vnitas enim est principium discretæ, punctus continuæ permanentis.

Ad 8. Ad octauum dico omnes mensuras ad hoc Prędicamentum pertinere, non secundũ relationem, per quam ad mensurata referuntur, vt dicit Simpl. sed secundum id, quod mensurant, quod quantitas est: & sic sub his speciebus cõtinentur: quædã enim sub loco, qui per modũ vasis cõtentiui mensurat: quædam sub linea, quæ per modũ longitudinis: quædam sub numero, qui per modũ multiplicationis solùm. Ex his omnibus cuilibet facillimũ erit istas species ordinare in tabula aliqua: aduertatq; singula dictorum esse genera continentia multa sub se: numerus enim multas numerorũ species, oratio similiter varias species. & genera continet: idẽ de linea quæ multas mensuras cõtinet, similiter & de aliis. Hæc de quantitate.

Possent quidem multa alia dici, sed hęc sufficiant, ne extra modum limites Logicos transgrediamur, Logicum agentes, Vides Simp. de grauitate, an sit quantitas, vt vult Archytas.

De his, quæ ad aliquid dicuntur. Cap. VII.

1 *AD aliquid verò talia dicũtur, quæcunque hæc ipsa quæ sunt, aliorum esse dicuntur, vel quomodolibet aliter ad alterũ, vt maius hoc ipsum, quod est alterius dicitur: aliquo enim maius dicitur, & duplum alterius dicitur hoc ipsum quod est: alicuius enim duplum dicitur: similiter autem & alia quæcunque huiusmodi sunt.*

2 *At verò sunt etiam & hæc ad aliquid: vt habitus, dispositio, sensus, scientia, positio: hæc enim omnia, quæ dicta sunt, hoc ipsum quod sunt, aliorum esse dicuntur, vel quomodolibet aliter ad alterum, & nõ aliud quiddam. habitus enim alicuius habitus esse dicitur, & scientia alicuius scientia, & positio alicuius positio: & alia quoque similiter.*

3 *Ad aliquid igitur sunt, quæcunque hæc ipsa quę sunt, aliorũ esse dicuntur, vel quomodolibet aliter ad alterũ, vt mõs magnus dicitur ad alterum: magnus enim mõs dicitur*

dicitur ad aliquid, & simile alicui simile, & cætera talia similiter ad aliquid dicuntur. Sunt autem & accubitus, & statio, & sessio positiones quædam, positiones verò ad aliquid sunt: iacere autem & stare vel sedere, ipsa quidem non sunt positiones, denominatiuè verò dicuntur ab ijs, quæ dicta sunt positionibus,

4 *Inest autem & cōtrarietas in iis, quæ sunt ad aliquid vt virtus vitio contrarium cùm sit vtrunque eorum ad aliquid: vt scientia ignorantiæ. Non autē omnibus iis, quæ sunt ad aliquid insunt contraria. Duplici enim nihil est contrarium, neque triplici, neque vlli talium.*

5 *Videtur autē & magis & minus ea quæ ad aliquid sunt suscipere: simile enim & dissimile magis & minus dicitur, & æquale & inæquale magis & minus dicitur, cū vtrūq; sit ad aliq̄d. simile enim alicui simile dicitur, & inæquale aliud inæquale. Non autē omnia quæ sunt ad aliquid suscipiunt magis & minus, duplum enim non dicitur magis & minus duplū, nec aliquid taliū.*

6 *Omnia autem quæ sunt ad aliquid, ad cōuertentia dicuntur vt seruus domini seruus, & dominus serui dominus esse dicitur, & duplū dimidij duplum & dimidium dupli dimidium, & maius minore maius, & minus maiore minus: similiter autem & in aliis: Sed casu aliquotiens differūt secundū locutionem, vt scientia scibilis scientia dicitur: & scibile scientia scibile, & sensus sensibilis sensus, & sensibile sensu sensibile.*

7 *At verò aliquotiens non videbitur cōuenienter ad quod dicitur assignetur, si peccet is qui assignat, vt ala si assignetur auis, non conuertitur, vt sit auis ala. Non enim prius conuenienter assignatum est ala auis: neque enim quatenus auis est eatenus ala ipsius dicitur, sed eò quòd alata est: multorum enim & aliorū alæ sunt, quæ non sunt aues. Quare si assignetur conuenienter, cōuertuntur; vt ala alati ala est: & alatum ala alatum,*

Aliquo

8 *Aliquotiens autẽ fortè & nomen fingere necesse erit, si nõ fuerit nomẽ impositũ ad quod cõuenienter assignetur: vt remus si assignetur nauigij, nõ est assignatio conueniens, neque enim eo ꝙ nauigium est, eo ipsius remus dicitur, sunt enim nauigia quorũ remi non sunt: quare non cõuertitur: nauigiũ enim nõ dicitur remi nauigiũ. Sed fortè cõuenientior assignatio erit, si sic quodãmodo assignetur: remus remigatæ rei remus est, aut quomodocunque aliter: nomẽ enim non est positum, & conuertitur si conuenienter assignetur: remigatum enim remo remigatum est. Similiter autẽ & in aliis: vt caput conuenientiùs assignabitur capitati caput, quàm si animalis assignetur: neque enim eo ꝙ est animal, caput habet, multa enim animalia sunt capita non habentia.*

9 *Sic autẽ fortasse facillime quis sumet, quibus posita non sunt nomina si ab iis quæ prima sunt, & iis ad quæ conuertuntur, nomina ponantur: vt in iis quæ prædicta sunt, ab ala alatũ, à remo remigatũ. Omnia igitur quæ ad aliquid dicuntur, si cõuenienter assignẽtur, ad conuertẽtia dicũtur, quoniã si ad quodlibet aliud assignãtur, & non ad id, ad quod dicuntur, non conuertuntur.*

10 *Dico autẽ, quoniã neque eorum quæ in cõfesso ad conuertentia dicũtur, & nomina eis posita sunt, nihil conuertitur, si ad aliquid eorũ quæ sunt accidẽtia assignẽtur, & nõ ad id ad quod dicũtur, vt seruus si nõ domini assignetur, sed hominis vel bipedis, vel cuiuscunque talium, non conuertitur, neque enim dici potest, homo est serui homo: nõ enim cõueniẽs est assignatio. Amplius, si quidẽ cõuenienter assignetur ad quod dicitur, omnibus aliis sublatis, quæcũque accidẽtia sunt: relicto autẽ solo illo ad quod assignatũ est cõuenienter, semper ad ipsum dicetur, vt si seruus ad dominum dicitur, circunscriptis omnibus, quæ accidẽtia sunt domino, vt esse bipedẽ, vel scientiæ susceptibilem, vel hominẽ, relicto verò solo quòd*

dominus

dominus est semper seruus ad ipsum dicetur, seruis enim domini seruus dicitur. Si autẽ non conuenienter ad id, ad quod dicitur, assignetur, circunscriptis omnib. aliis, relicto autẽ eo solo, ad quod assignatum est, non dicetur ad ipsum: assignetur enim seruus hominis: & ala auis, & circunscribatur ab homine esse dominum, non sanè amplius seruus ad hominẽ dicetur: cùm enim dominus non sit, neque seruus est: similiter & de aue, si adimitur eam alatam esse: non enim amplius erit ala ad aliquid, cùm enim non sit alatum, nec ala erit alicuius. Quare oportet, assignare ad id, ad quod conuenienter dicitur. Et si sit nomen positum, facilis erit assignatio: si autem non sit, fortasse necessarium erit nomẽ fingere: si autem sic assignentur, manifestum est: quoniam omnia, quæ ad aliquid sunt, ad conuertentia dicuntur.

11 *Videntur autẽ ipsa ad aliquid simul esse natura: & in plurimis quidẽ verum est: in aliquibus verò non verum: simul enim duplum & dimidium sunt: & cùm sit dimidium, duplũ est: & cum sit dominus, seruus est: & cùm sit seruus, dominus est: similiter autem his & alia. Simul autẽ hæc auferũt sese inuicẽ: si enim nõ sit duplũ, non erit dimidium: & si non sit dimidium, non erit duplum: similiter autem & in aliis, quæcunque talia sunt.*

12 *Non autẽ in omnibus his quæ ad aliquid, verũ videtur esse simul natura. scibile enim sciẽtia prius videbitur esse, nãque in pluribus præexistentibus rebus scientias accipimus: in paucis enim vel nullo quisquam hoc perspiciet simul cum scibili scientiam esse factam. Amplius, scibile sublatum simul aufert sciẽtiã: sciẽtia verò simul non aufert scibile: nam si scibile non sit, non erit scientia, nullius enim erit scientia: sciẽtia verò si nõ sit, nihil prohibet esse scibile, vt circuli quadratura si est scibilis, scientia quidem eius nondum est, ipsa vero scibilis est. Amplius, animali quidẽ sublato non erit scientia,*

tia, scibilium verò plurima esse contingit.

13 *Similiter autẽ his sese habẽt ea quæ de sensu sunt: sensibile enim prius quàm sensus esse videtur, sublatũ enim sensibile simul aufert sensum: sensus verò sensibile non simul aufert: sensus enim circa corpus & in corpore sunt, sensibili autẽ sublato aufertur & corpus: sensibile enim corpus est. Cùm autẽ corpus non sit, aufertur, & sensus, quare simul aufert sensibile sensum: sensus verò sensibile non simul aufert: sublato enim animali sensus quidẽ aufertur, sensibile autẽ erit corpus: vt calidũ, dulce, amarum, & omnia alia quæcũque sunt sensibilia. Amplius, sensus quidẽ simul cum sensitiuo fit: simul enim fit animal, & sensus: sensibile verò antè animal, aut sensũ est. Ignis enim & aqua, & alia huiusmodi, ex quib. ipsum animal constat, antè sunt, quàm animal omnino sit, aut sensus: quare prius sensibile quàm sensus esse videbitur.*

14 *Habet autẽ dubitationem, vtrùm nulla substãtia ad aliquid dicatur, quẽadmodum videtur, si hoc cõtingat secundum quasdã secundas substantias. Nam in primis substantiis verũ est, nã neque tota, neque partes primarum substãtiarum dicuntur ad aliquid. Nam quidam homo nõ dicitur alicuius quidã homo, neque quidã bos alicuius quidam bos. Similiter autẽ & partes: quædam enim manus nõ dicitur alicuius quædã manus, sed alicuius manus, & quoddam caput nõ dicitur alicuius quoddam caput, sed alicuius caput. Similiter autem & in secũdis substantiis, atque hoc quidẽ in plurib. vt homo non dicitur alicuius homo, nec bos alicuius bos, nec lignum alicuius lignũ, sed alicuius possessio dicitur: in huiusmodi ergo manifestum est, quoniã non sunt ad aliquid. In aliquibus verò secundis substãtiis habet dubitationem, vt caput alicuius caput dicitur, & manus alicuius dicitur manus, & singula huiusmodi: quare hæc fortasse, ad aliquid esse videbuntur. Si igitur suffi-*

cienter eorum quæ sunt ad aliquid definitio assignata est, aut omnino difficile, aut impossibile est ostendere ꝙ nulla substantia eorum quæ sunt ad aliquid dicitur.

Si autẽ non sufficiẽter, sed sunt ad aliquid, quib. hoc ipsum est esse, ad aliquid quodã modo se habere, fortasse aliquia cõtrà ista dicetur. Prior verò definitio sequitur quidem omnia ea, quæ sunt ad aliquid, non tñ in ipsis idem est cũ eo quod esse ad aliquid, ipsa quæ sunt, aliorũ dicantur. Ex his autẽ manifestum est quod si quis aliquid eorum quæ sunt ad aliquid definitè sciet, & illud ad quod dicitur definitè sciturus est. Manifestũ igitur & ex ipsis est, si enim nouit aliquis hoc, ꝙ aliquid est (est autem esse iis quæ ad aliquid sunt, idẽ ac ad aliquid aliquo modo se habere) & illud nouit, ad quod hoc aliquo modo se habet. Si enim nõ nouit omnino ad quod hoc aliquo modo se habet, neq; si ad aliquid hoc aliquo modo se habet noscet. Sed & in singulis palã hoc est, vt si quid nouit quis definitè quod duplũ est, & cuius duplum est, mox definitè nouit: si enim nullius definitorum nouit ipsum duplũ esse, neque si sit duplum omnino nouit. Similiter autẽ & hoc aliquid si nouit quis qđ melius est, & quo melius est, statim definitè necessarium est nosse: propter hęc autẽ non indefinitè hoc cognoscet, ꝙ hoc est peiore melius: suspicio enim hæc est, nõ scientia: nõ enim adhuc sciet exactè qđ est peiore melius: si enim sic accidit, nihil est deterius ipso. Quapropter palam est ꝙ necessariũ est, si nouerit quis aliquod relatiuorũ definitè, & id ad quod definitè, necesse est nosse. Caput verò, & manus, & eorum singula, quæ substãtiæ sunt, ea ipsa quę sunt sciri definitè possunt: ad quod verò dicãtur non est necessarium scire: cuius enim hoc caput, vel cuius hæc manus sit, nõ est scire definitè, quare non erunt hæc ad aliquid. Si verò nõ sunt hæc eorũ quæ sunt ad aliquid, verè erit dicere quòd nulla substantia eorũ est quæ sunt

15

ad ali

ad aliquid. Fortasse autem difficile sit de eiusmodi rebus vehementer asserere, nisi ea sæpè pertractata sint: dubitasse autem de horum vnoquoque non est inutile.

Cur potiùs de prædicamento Ad aliquid, quàm de Qualitate egerit?

NOn parua primò se nobis offert difficultas, cur Prędicamentum hoc qualitati anteponatur. ratio enim dubitandi est: prius est rem esse in se, quàm ad aliud comparari: sed qualitas conuenit rei secundum se, relatio verò vt alteri comparatur: ergo prior est qualitas secundum naturam: imò Aristo. ipse 5. Metaphy. cap. 14. quale proposuit, & in diuisione horum Prædicamentorum præcedenti. Archytas illa ratione motus, vt refert Simp, quale anteposuit ipsi Prædicamento ad aliquid.

Duplex ordo est in Categoriis. Circa hoc aduerte ex Simplicio in his Prædicamentis, quòd duplex est ordo quidam naturæ, & essentiæ, secundum quem vnum in suo esse & natura alterum præcedit: alter est ordo doctrinæ, secundum quem vnius cognitio, & doctrina prius traditur cognitione alterius, & vnum prius, alterum posterius docemur.

Hoc supposito doctores Louanien. dicunt hîc nõ ordinẽ naturæ, sed doctrinę solùm seruari, secũdum quem illa semper prẹmittenda sunt, quæ magis priorum cognitioni necessaria sunt, siue priora sint siue posteriora. Cõstat autem post quantitatem magis necessariam esse relatiuorum cognitionem, cùm in Prædicamento quantitatis longa facta fuerit mentio eorum, scilicet de magno & paruo. & reliquis, quæ ad aliquid dicuntur. Quam rationem etiam tradit Ammon. huius ordinis, quo ad aliquid præponitur qualitati.

At Simp. Porph. & Boët. etiam ordinem naturæ cum ordine doctrinæ seruari insinuant secundum Arist quia substantia corporea prius est quanta, quàm qualis, cùm quantitas sit eius passio prima, sed ad quantitatem immediatè sequitur esse magnum, vel paruum, æquale, inæquale, quæ omnia ad aliquid sunt: prius ergo est ad aliquid ipso quali. Nec obstat aliquas relationes, & habitudines esse posteriores qualitatibus, scilicet illas quæ ex qualitatibus oriuntur: sat est à toto genere, quòd natura ipsius ad aliquid in aliquibus præcedat qualitatem, non autem qualitas vlla antecedat quantitatem prior igitur natura est relatio, similiter & doctrina propter rationem dictam prius.

Ad

Ad aliquid verò talia dicuntur quæcunque hoc ipſum quod ſunt aliorum eſſe dicuntur, vel quomodolibet aliter ad aliud, &c. 1

Caput iſtud in tres partes diuiditur. Prima continet definitionem quandam eorum, quæ ad aliquid ſunt, & ipſius explicationem: quæ definitio communis erat tempore Ariſto. imò ipſius Platonis, vt vult Alber. & Boët. quamuis id neget Simplicius. Secunda continet quatuor proprietates, quæ ſecundum talem definitionem conſequuntur. Tertia proponit vnum abſurdum, quod iuxta talem definitionem ſequitur, & ea reiecta aliam ponit, quæ maximè relatis conuenit. Similiter quandam ipſorum infert proprietatem.

Nota. Attende autem has definitiones generaliſſimorum, vt ſæpè dixi, non eſſe proprias definitiones, cùm genere & differentia careant, ſed deſcriptiones quædam ſunt, per quas rem magis manifeſtam facimus per ea quæ clariora ſunt.

Nota. Aduerte igitur, accidentis duplex eſſe genus. Quoddam ineſt ſubiecto abſque alterius ſubiecti depēdentia, vt albedo ineſt niui, calor igni, ſuperficies corporis abſque alterius vllius ordine, & habitudine. Et hoc accidens abſolutū dicitur.

Accidentis duplex genus reperiri. Quoddam accidens ineſt alicui ſubiecto cum dependentia alterius ſubiecti accidētis: vt paternitas ineſt vni homini, dependēter tamen ab alio, cui ineſt filiatio, ſimile ineſt huic albedini, depēdenter tamen ab altera albedine, cui ineſt etiā illa ſimilitudo: tale igitur accidens dicitur reſpectiuum, & ad aliquid, cuius natura hæc eſt, vt non inſit vnum alteri, quin etiam alterum ei correſpondens, alteri ſimul inſit.

Nota. Ex quo collige rationem tituli huius Prædicamenti: dicitur enim in plurali de his quæ ſunt ad aliquid, & ſemper Ariſt. in capite pluraliter loquitur; cuius ratio eſt, vt notat Ammon & Alber. tract. iſto. c. 3. quia nunquam iſta ſingula conſiſtunt, ſed ſemper bina, vnum ad alterum. Nec propter hoc negamus, quin ſingulariter poſſit proferri, vt notat Simpl. dici enim poteſt, pater eſt ad aliquid, & duplum eſt ad aliquid: ſed ad inſinuandam horum naturam, quæ ſine multitudine eſſe non poteſt, pluraliter loquimur.

Per hæc itaque manifeſtatur Ariſtotelis deſcriptio. Illa ſunt ad aliquid, quorum hoc ipſum, quod ſunt, id eſt, quorum natura, & ſubſtantia eſt, ad aliud dici, & referri: at quia variè vnum ad alterum dicitur, aliquando per habitudinem genitiui, vt pater eſt filij pater, aliquando per habitudinem datiui, ſimile eſt alicui ſimili ſimile: vel ablatiui, maius eſt mi-

nore maius:aliquando id fit per accusatiuum, aliquãdo cum præpositione,aliquando fine illa, vt dicit Simpl. Propterea dicit Aristo. aliorum dicuntur, vel quomodolibet aliter ad aliud, scilicet dicuntur. Hæc est omnium explicatio communis descriptionis huius.

Ponit Arist. exempla per varios casus. Maius,inquit,aliquo maius est,duplum etiam alterius duplum est:& alia similiter quæ adinuicem conferuntur. Hæc Græcè genitiui habitudinem explicant:quamuis Latinè sint casus varij.

2 *At verò sunt etiam & hæc ad aliquid,&c.*

Prosequitur Aristoteles exempla proponere eorum, quæ ad aliquid sunt. ponit autem ista quę sequuntur, scilicet habitum,dispositionem,scientiam,sensum,positionem: in quibus notabis hæc quatuor prima ad obiectum referri. Si enim habitus est, alicuius obiecti habitus est, similiter & dispositio:differunt enim hoc solo habitus & dispositio,quòd habitus inhęret subiecto,à quo difficilè remoueri potest: dispositio est,quæ facilè remouetur:similiter scientia,& sensus,alicuius obiecti scientia, & sensus sunt: positio autem refertur & ad subiectum,& ad locum:est enim positio habitudo corporis ad locum.

Dub. 1. Dubitabis,vt quid Aristo. non continuauit hæc exempla prioribus, sed quadam interruptione vsus est,dicens, (sunt etiam & hæc ad aliquid.) Respondet Ammo. id factũ fuisse *Solut.* propter duo. Alterum est, quia priora exempla erant habitudinis genitiui,quibus explicatur illa definitionis pars, aliorũ dicuntur: nunc autem ista sunt habitudinis aliorum casuum quibus explicatur illa altera pars, vel quomodolibet aliter ad aliud. Alterum est,quod etiam notat Simpl. ista, quæ ad aliquid dicuntur, oriuntur ex multis Prædicamentis: quædam ex quantitate, vt duplum, maius: quædam ex qualitate, vt sciẽtia,habitus:quædam ex situ,vt positio,& cubatio:& quia exempla priora erant de his, quæ quantitatem consequuntur, posteriora verò de his,quæ qualitatem, & alia sequuntur,ideò distinxit, & interruptione illa vsus est. Sed potest huius tertia ratio non spernẽda adhiberi, quòd ista definitio Aristotelis nõ est ipsius,sed communis, quam ipse est postea reiecturus:suscipit tamen eam modò explicandam, quia tũc passim circunferebatur: ac propterea multa secundum hanc infert,& dicit,quæ non tanquam vera, sed tanquam absurda ex tali definitione promanantia recipienda sunt: id, quod doctè aduertit Ammo. Est autem vnum ex his, quod subiunxit,

iunxit, ac si dicat: si ad aliquid sunt, quę aliorum dicũtur, ista ad aliquid sunt, scilicet habitus, dispositio, & reliqua, quę tamen verè ad aliquid non sunt, cùm sint aliorum Prædicamẽtorum: ac propterea secundum talem definitionem probat esse ad aliquid, dum dicit ista dici ad aliud, & nõ aliud quiddam, id est, non habent aliud quicquam, quàm ad aliud dici: sed horum veritas posteà examinanda est.

Ad aliquid igitur sunt, quæcunque hoc ipsum quod sunt, &c. 3

Ex manifestatione superiori per exempla infert definitionem eandem, velut aliqua ratione probatam: infert etiam eam, vt aliis exemplis habitudines aliorum casuum exprimentibus declaret: magnum enim ad aliquid dicitur, & simile & reliqua. Subiunxit etiam accubitum, stationem, & sessionem esse ad aliquid: & probat, quia sunt positiones, positio verò ad aliquid est: at ipsorum concreta, scilicet sedere, stare, non sunt ad aliquid.

Dub. 1. Dubitabis, quare id dicit Aristo. de concretis. Respondent Ammo. & Simpl. quia concreta sunt alterius Prædicamenti, scilicet situs, abstracta verò huius: & posset quis decipi, existimans etiam ista poni in hoc Prædicamento, cùm eorum abstracta collocentur. Notantque vnum isti doctores maximè aduertendum, non semper abstractum, & eius cõcretum ad idem pertinere Prædicamentum: nam locus & tempus sunt in quantitate, tamen esse in loco est aliud Prædicamentum, vbi: & esse in tempore, est aliud, scilicet quando, quæ duo Prædicamenta sunt denominatiua ab illis.

Concretũ & abstractum non semper ad eandẽ pertinent Categoriã.

Dub. 2. Dubitabis quare statio, sessio, ad aliquid sunt, non autem sedere, & stare. Respondent etiam isti doctores, quia abstracta non includunt subiectum ipsum, sed tãtùm habitudinem ad illud dicunt, quæ ad aliquid est: at ipsa concreta non habitudinem, sed subiectum ipsum & substantiam dicunt. Hæc omnia intellige iuxta definitionem assignatam: an enim ista sint secundum definitionem exactam Aristotelis, quam in fine tradit, posteà examinabimus.

Inest autem contrarietas in his quæ sunt ad aliquid, &c. 4

Hæc est secunda pars capitis, in qua ea quæ huic Prędicamento insunt, Aristoteles ponit, & enarrat. Incipit autem à communibus: hæc enim est doctrina, quam ipsemet docet. 1. Phy. c. 7. vt primùm communia, deinde propria tradantur. Conuenit igitur his quæ ad aliquid sunt, habere contraria: hoc autem exemplis manifestat, virtus enim vitio, & igno-

rantię ſcientia contraria eſt:at hoc,inquit,non omnibus quę ad aliquid ſunt, ineſt: duplum enim non habet contrarium, nec dimidium,& tamen iſta ad aliquid ſunt.

Dub.1. Poſſet quis non immeritò obiicere: ſuperiùs enim in quãtitate dixit Ariſto. magnum & paruum non eſſe contraria, quia ſunt ad aliquid:quo igitur modo hîc docet, ea, quæ ad aliquid ſunt,eſſe contraria? Nec poteſt dici, hîc loqui de cõtrarietate largè, vt complectitur quamcũque oppoſitionem: ſic enim non diceret, aliqua non habere contrarium, cùm conſtet,omnia quæ ad aliquid ſunt,relatiuè opponi:loquitur ergo de contrarietate propria,de qua in aliis Prædicamentis loquutus eſt.

Sol. Aduerte, iſtos reſpectus, qui ad aliquid ſunt, ſemper eſſe ſimul cùm aliis accidentibus abſolutis, à quibus procedunt: vt ſimilitudo eſt cum qualitate, magnum cum quantitate, &c. Vnde dupliciter poſſunt conſiderari: vno modo, ſecundum illos reſpectus puros,& vt ad aliquid ſunt, & tunc non habent contrarium,& hoc eſt,quod dixit cap. de quantitate: altero modo ſecundum illud accidens cui copulantur, quod fundamentum vocatur:& tunc ſi illud habuerit contrarium, dicetur iſtud habere contrarium,ſi verò non habuerit, dicetur iſtud non habere: & quia non omnia accidentia in quibus ad aliquid fundãtur, contraria habent, ideò dicit aliqua habere, nempe ex illis quæ in qualitatem fundantur, aliqua verò non habere, ſcilicet illa quæ in quantitate innitũtur Ita docet Simpl. & Ammo.& bene:cuius ſignum eſt, quòd quãdo contraria aſſignat,non ponit correlatiua: vt ſcientia non contrariatur ſcibili, ſed ignorantiæ: virtus non contrariatur ei cuius virtus ineſt,ſed vitio: non ergo vt adinuicem referuntur contrarietatem habent,ſed vt ſecundum ſe & in fundamento ſumuntur.

Dub.2. Dubitabis, quomodo in hoc Prædicamento ſcientiam, virtutem,& alia collocet, cùm tamen hæc in quarto Prædicamento conſtituantur. Reſpõdet Ammo.non id ex propria ſententia feciſſe, ſed ſimulanter ad labefactandam illam definitionem ex qua ſequebatur, iſta in hoc Prædicamẽto eſſe.

Solutio. At verò aliter reſp. Simpl. & Boët.in pręſenti & Alber. tract. iſto. ca.4. quod maximè notandum eſt:aſſerunt enim iſta & in hoc Prædicamento,& in aliis eſſe, non eſt enim inconueniens,quòd vna res ſecundum varias rationes, & conſiderationes,ad varia pertineat Prędicamenta:ſcientia enim,ignorantia,virtus,& reliqua, vt ſecundũ ſe ſumũtur, & ſubiectum ipſum

ipsum perficiunt,& disponũt, qualitates sunt, & ad quartum Prædicamentum pertinent: at vt ad obiectum suum referuntur secundum tales habitudines, & respectus in Prædicamẽto isto collocantur: sed harum opinionum iudicium posteà in disputatione proferetur.

Videntur autem magis & minus ea, quæ ad aliquid sunt, suscipere, &c. 5

Hæc est secunda ipsius ad aliquid proprietas, scilicet suscipere magis & minus, quàm exemplari inductione manifestat: simile enim, & dissimile, æquale, & inæquale ad aliquid sunt, tamen suscipiunt magis & minus: vnum enim alio magis est simile, & magis dissimile, æquale, vel inæquale, magis, vel minus.

Hic aduerte, quando audis, ista esse ad aliquid, ne intelligas, ista esse ad aliquid adinuicem: aliud enim est, esse ad aliquid seu, quod alij vocant, relatiua, & esse ad aliquid ad seinuicem, quod alij vocant correlatiua: relatiua enim, seu ad aliquid dicuntur plura, quorum singula ad aliud dicuntur, non tamen vnum ad alterum inter se: vt patet, duplum, simile, relatiua sunt, seu ad aliquid, quia dicuntur ad aliud, nõ quidem inter se, sed singula ad suum proprium terminum: pater enim ad filium, duplum ad subduplum, simile ad simile: correlatiua verò, seu ad aliquid adinuicem dicuntur: quorum vnum ad alterum dicitur, sicut pater, & filius sunt correlatiua. Per ista intelliges exempla numerata esse relatiuorum, sed non correlatiuorum.

QVAEST. *An relatio suscipiat magis & minus.*

Dubitatur, an suscipere magis, vel minus, competat relatis, ratione fundamenti, sicut habere contraria, an ratione naturæ propriæ, ita vt inquantum ad aliquid sunt, magis, vel minus suscipiant. Hoc dubium est principale, & dignum consideratione, priùs tamen sunt explicanda verba, quæ post ista sequuntur; inquit enim Aristo. non omnibus hoc inesse relatis, duplum enim magis vel minus non recipit. *Dub. 1.*

Ad dubium igitur respondet Alber. tract. isto. ca. 5. Simpl. Ammo. & Boët. & tandem est sententia communis, relatiua, suscipere magis, vel minus, non sui ratione, sed fundamenti: quod si eis obijcias, aliqua fundamenta non suscipere contraria, vt quantitas, in qua æquale, vel inæquale fundantur, non suscipit magis vel minùs, ipsum tamen æquale, & inæquale magis suscipiunt. Ad hoc non eodem modo respondent: Boët. enim & Simpl. dicũt æquale, & inæquale esse pas- *1. opin.*

ſiones quaſdam, qualitates ipſius quantitatis: & quantitas ſecundum ſe non ſuſcipit magis, vel minus, ſed ſecundum has qualitates: & iudicio meo, isti doctores hoc ſibi volunt, quod relatio nō eſt, quæ magis, vel minus denominatur, ſed quantitas per has relationes, quæ qualitates ipſius ſunt: quantum enim vnum eſt magis vel minus inæquale alteri.

Iſta opinio non abſoluit dubium, nec reſpondet quæſtioni: nam eodem modo qualitas non ſuſcipit magis vel minus, ſed ſubiectum per eam: vnum enim eſt magis alteri ſimile ſubiecto per albedinem, & tamen hoc non obſtante aſſerimus, qualitati à ſe, & non à ſubiecto, conuenire ſuſcipere magis: eſſet ergo idem dicendum de relatione.

2 opin. Albert. tract. iſto c. 5. aliter reſpondet: dicit enim quantitatem aliquo modo ſuſcipere magis, vel minus: vna enim maior, altera minor eſt, & hoc ſufficit, vt ab ea relatio æqualis vel inæqualis ſuſcipiat magis vel minus.

Sed nec hoc plenè ſatisfacit: nā cùm magis & minus in relatione ſit intenſiuè, & maius & minus in quātitate ſit extenſiuè, videtur, non relationi à fundamento, ſed à ſe, id ineſſe.

3. opin. Ammonius aliter etiam reſpondet: inquit, æquale, vel inæquale non ſuſcipere propriè magis vel minus, ſed impropriè, & abuſiuè: quod enim propriè magis vel minus ſuſcipit, cùm ſuo contrario miſcetur: vt album, quo magis eſt cùm nigro miſtum, minus eſt album, quo verò minus, magis eſt album: & æquale, & inæquale non miſcentur illo modo: æquale enim nihil habet inæqualitatis, nec inæquale aliquid participat æqualitatis: cùm æqualitas conſiſtat in indiuiſibili, à quo recedere, eſt non amplius eſſe æquale: & inæquale nihil participat æqualitatis, dum inæquale manet: impropriè tamen eſt, illud magis & minus, quomodo æquale etiam vocamus, quod non multùm diſtat ab æqualitate propria Hæc ex Ammonio.

4 opin. At ſi hoc altiùs conſideramus, inueniemus Archytam, vt refert Simp. exiſtimaſſe, ſuſcipere magis vel minus, ineſſe ipſis relatis, vt relata ſunt, & non ratione fundamenti: vnde Archytas ipſe non aſſignauit illud, ſcilicet habere contraria in his quæ ad aliquid ſunt: poſuit tamen habere proprietatem, ſcilicet ſuſcipere magis: illa enim proprietas non relatis à ſe, ſed à fundamento inerat: hæc verò ipſis ſecundum ſe competit.

Et hæc opinio probatur argumēto, iudicio meo, ſatis conuincenti. Si non ſuſcipit relatio magis vel minus, niſi ratione funda

fundamenti sequitur, quoties fundamentum suscipit magis, & ipsa relatio suscipiet magis, & quoties fundamentum suscipit minus,& ipsa relatio suscipiet minus,& quoties fundamẽtum nec magis,nec minus est susceptiuum,nec ipsa relatio suscipiet. Sed videmus totum oppositum.patet: Sint duo alba,vnum intensum vt octo, alterum intensum vt quatuor: ista sunt similia,tunc sumo similitudinem illius, quod est vt octo:& pono quod albedo remittatur,& fiat vt septem,tunc similitudo est maior, & illud magis simile: & si fiat vt sex, magis erit simile:& si fiat vt quatuor,multò similius. Præterea sint duo alba vt quatuor,ista sunt maximè similia:augeatur,& intendatur vnum,& fiat,vt quinque,tunc minus erunt similia, & quò magis vnum intenditur, tantò in eo minus existet similitudo. Præterea æquale,& inæquale, magis suscipiunt,tamen non ratione fundamenti,quia fundamentum vel non suscipit,vel multò aliter suscipit, scilicet extensiuè, inæquale verò intensiuè suscipit.

Proptereà existimo esse dicendum,dupliciter posse intelligi,relationẽ suscipere magis vel minus, ratione fundamenti. Vno modo,vt non habeat aliam intẽsionem,nec suscipiat magis vel minus aliter,quàm suum fundamentum:sicut non habeat contraria,nisi contraria fundamẽti:ita,vt non illa relationi, sed fundamento contraria sint,vt aliqui intelligunt: & iste sensus est falsissimus,vt argumẽta superiora euidenter probant: Altero modo,quod non suscipiãt magis vel minus, per solam sui mutationem, sicut qualitates, scilicet albedo, nigredo,& alia, quæ sola sui mutatione intenduntur: at ista intendantur,& remittantur per mutationem fundamenti aliquam,licèt non sit aptum suscipere magis vel minus,sicut in quantitate,vbi est maius & minus,fit magis vel minus,æqualis vel inæqualis,ex mutatione quantitatis,quia vel augetur, vel minuitur.Et iste sensus est verissimus, & intentus ab Archyta,& Metaphysico dignus. *Resp. ad dubium.*

Patet igitur,relationes in se,& secundum se,magis vel minus suscipere non tamen sine aliqua subiecti,seu potiùs fundamenti mutatione,& variatione:nec ista est sicut prima cõmunitas suscipiendi contraria.Et hoc doctè aduertit Caietanus,& est maximè memoriæ mandandum. *Dub.2.*

Dubitatur,Si relatiua suscipiũt magis vel minus, secũdum se,& non secundum fundamentum,quæ igitur relatiua non suscipient magis vel minus? Ad hoc dico, relatiua quãuis in se magis & minus recipiant,non tamen id fit,nisi aliqua fun- *Sol.*

damenti variatione comitãte. Sunt autem quædam accidentia relatiua, quæ non ex tali fundamento procedunt, ſed ex fundamento vnico modo inuariabili ſe habente, vt duplum triplum, & alia, quę ex quantitatibus ſic ſe habentibus conſequuntur, ſcilicet quòd vna alteram bis aut ter adæquatè contineat: & tales non ſuſcipiunt magis nec minus: qua variato fundamento ab illa vniformitate, deſtruitur relatio. Quędam alia procedunt ex fundamento, ſed non vno modo, & inuariabili ſe habente, vt ſimilitudo ex duobus albis vtcunque ſe habentibus fluit: & inæquale ex quantitate: & iſta, variato fundamento magis vel minus recipiunt.

Dub 3. Dubitatur præterea: nam hoc pacto æquale non ſuſciperet magis nec minus, quia æqualitas oritur inter duas quantitates indiuiſibili modo ſe habẽtes, ita vt neutra ab altera excedatur, nec excedat. Reſpondeo non hìc in tanto rigore ſumi

Sol. æquale, ſed abuſiuè: vt etiam quod accedit ad prorſus æquale, dicatur æquale, & quòd magis accidit, magis æquale.

6 *Omnia autem quæ ſunt ad aliquid ad conuertentia dicuntur, &c.*

Hæc eſt tertia proprietas relatiuorum, ſcilicet correlatiua dici ad conuertentia: & diutius immoratur in iſta, quàm in aliis, facitq; quatuor. Primò eam exemplis explicat. Secundò oſtendit, quo modo in ea contingat errare. Tertiò adhibet remedium contra errorem. Quartò docet canonem obſeruandi, quando ad conuertentia dicantur.

Notab. Aduerte igitur, non hìc de conuertentia duorum terminorum, æqualium, qua ab vno ad alterum valet illatio agi, quàm aliqui vocant conuertibilitatem, vt notat Albert. tra. iſto. c. 6. nec ſimiliter de conuertentia duarum propoſitionum, qua ab vna ad alteram, tranſmutatis extremis, licet argumentari, qua conuerſio vocatur: ſed eſt ſermo de mutua illatione qua correlatiua ſe ita habent, non vt vnum de alio prædicetur, ſed vt vnum per habitudinẽ ad alterum exprimatur, & ad inuicem conferantur: quod exemplis manifeſtat Ariſt. ſeruus eſt heri ſeruus, & herus eſt ſerui herus: duplum eſt dimidij duplum, dimidium eſt dupli dimidium. Notatque Ariſt. vnum in iſta conuertentia, quamuis correlatiuorum habitudo mutua ſit, tamen non ſemper ſecundum locutionem eſſe eoſdem caſus: aliquãdo enim vnum per genitiuum, alterum verò altero caſu refertur, vt ſcientia eſt ſcibilis obiecti ſcĩẽtia, ſcibili autem eſt ſcientia ſcibile, vel per ſcientiam: ſenſus eſt ſenſibilis rei ſenſus, ſenſibilis verò res eſt ſenſu, vel per ſenſum ſenſibilis:

idem

idem in multis aliis euenit.

At verò aliquoties non videbitur conuerti, &c. 7

Hæc est secunda particula, in qua docet istam conuertentiam mutuam deficere, quando non est conueniens correlatiuorum assignatio, id est, quando vnum alterius nō est proprium correlatiuum. Exemplo manifestatur: ala, & auis, non ad conuertentiam dicuntur mutuò, quamuis enim verum sit, auis est ala auis, non tamē ala est alicuius auis ala, quia multa habent alas, quę tamen aues non sunt: hęc autem conuertentia non fit, quia non sunt correlatiua vera, hæc enim sunt, ala & alatum, & tunc est conuertentia, ala est alati ala, & alatum est ala alarum: nam vespæ, & apes, & formicæ alatæ sunt, non tamen aues sunt: patet ergo quoties conueniens assignatio fit, correlatiua dici ad conuertentiam.

Aliquoties autem & nomen fingere necesse erit, &c. 8

Hæc est tertia particula, in qua docet remedium ad conuertentiam faciendam: multoties enim non potest fieri ista nominum correlatiuorum assignatio, & accommodatio, ratione defectus nominum, quia vnum correlatiuum habet quidem nomen, sed non alterum. Verbi gratia, remus, & triremis: triremis enim remo triremis est, non tamen è contra remus est triremis remus, cùm alia à triremibus remos habeant. Tunc autem vult Arist. vt in tali nominum defectu conuertentiam assignandam, nomen fingamus, quo aptè correlatiuum expliceretur, vt remus est remati remus. Similiter, inquit, caput, & animal, non conuertuntur: non enim animal est capite animal, cùm animalia sint caput non habentia, vt vermes, conchylia, cancri: licebit ergo fingere capitatum, & tunc conuertentur, caput est capitati caput: capitatum est capite capitàtum. Aduerte, Græcè non remus est, sed pedalium, quod est clauus, seu gubernaculum, quò nauis gubernatur. Boët. verò transtulit remum, vt simili vteretur exemplo in Latina lingua, sed nihil refert.

Sic autem fortasse facilimè quis sumet, &c. 9

Tradit regulam, qua modus nomina fingendi ostenditur. Inquit, ab illo nomine, cuius correlatiuum assignandum est, esse sumendum denominatiuum comprehendens omnia, quæ illud nomen participant. Verbi gratia, volo assignare correlatiuum capitis, quod non est impositum: tunc à capite sumēdum est denominatiuum, scilicet capitatum, quod omnia ea quæ capite prædita sunt, comprehendat: idem in aliis obseruandū est: ex quo infert, omnia ad aliquid dici ad con-

uertentiam,si eorum fiat conueniens assignatio. Hæc omnia exempla vult Ammon. non esse ex propria sententia, sed ex aliena ad repellendam illorum definitionem, ex qua ista sunt ad aliquid, caput, manus, clabis, quę tamen substantię sunt: & probat Ammo. ista verè non esse ad aliquid, quia eorum, quæ ad aliquid sunt, vno destructo alterũ non consistit, at manus, caput, & reliqua abscissa ab eo cuius sunt, & dicuntur manus, & caput. Sed posset responderi Ammo. ista æquiuocè iam dici caput & manus, vt docet Arist. 2. de anima, cap. 1. & lib. 1. de partibus, cap. 1. De hoc tamen dicetur posteà.

10 *Dico autem neque eorum, quæ indubitanter, &c.*

Hæc est quarta particula, in qua Arist. ostendit non solùm non fieri conuertentiam, quando defectu impositionis nominum non fit conueniens correlatiuorum assignatio, sed etiam non fieri, quando etiamsi nomina imposita sint, tamen non assumitur nomen, talem habitudinem explicans. Verbi gratia, Si quis dicat pater est, ergo hominis pater est, non valet, non quia nomen correlatiui deficiat, sed quod non assumatur illud nomen, secundum quod verè est relatio, scilicet pater est filij pater: in quo docemur in conuertentia non solùm correlatiua, sed etiam nomina ipsam talem correlationem significantia esse sumenda, quæ si sumantur, in omnibus erit conuertentia.

Nota 1. Subiungitque rationem ad obseruandum an fuerit recta correlatiui assignatio. Pro cuius declaratione, aduerte, quòd sicut in re vna multæ aliæ coniunguntur, ita etiam variis, vnum, & idem nominibus significatur: singula autem illud significant ab vnica speciali ratione, & forma, quæ in illo est: idem enim dicitur homo animal, album, pater legens, & reliqua. Ex quo sequitur, quod vnum correlatiuum posset multis nominibus assignari, ductis ab iis, quæ in eo sunt: verbi gratia, pater est filij pater & si filius est homo, hominis pater, colorati pater, studentis pater, tamen non omnia ista explicant rationem, secundum quam refertur pater, nisi filius: & propterea ab Aristot. omnia illa, accidentia vocantur, non quòd omnia accidentia sint, sed quòd accidant, & non sint de natura relatiui.

Canon autem est hic ad cognoscendum quòd sit verè inter illa correlatiuum: obseruandum est, an si omnia alia remouerentur, & illud solum superesset, diceretur adhuc ad aliquid, & esset conuertentia, quãdo enim id fit, est correlatiuũ: quando verò non, correlatiuum non est. Verbi gratia, pater est filij

pater: si

pater: si volumus ergo cognoscere, an filius sit verè correlatiuum, obseruare oportet, an remoto à filio, quòd sit homo, quòd sit albus, quòd sit bipes, manēte hoc, quòd filius sit, adhuc pater cōuerteretur: & quia ita est, est verū correlatiuum: tamē pater est hominis pater, & homo nō est correlatiuum: quia remotis omnibus aliis ab homine, scilicet quòd sit filius albus, & reliqua, non conuerteretur pater. Hæc, exemplo de domino & de ala, manifestat Aristoteles.

Videtur autem ad aliquid simul esse natura, &c. 11

Hæc est quarta proprietas eorum, quæ sunt ad aliquid, vt sint simul natura, & vnum absque altero minimè possit existere, vt duplum non est sine subduplo, nec pater sine filio. Aduerte ex Arist. cap. 13. horum Prædicamentorum duo esse necessaria, vt aliqua sint simul natura. Alterum, vt ab vno ad alterum mutua sit consequentia, quantùm ad eorum existentiam: vt si pater est, est etiam filius. Alterum, vt neutrum sit causa alterius: defectu prioris, homo, & animal non sunt simul natura: nec vniuersaliter inferius & superius: defectu verò posterioris, sol & lux non sunt simul natura, quia sol est causa lucis: vtraque tamen hæc in correlatiuis obseruantur, valet enim, ab vno ad alterum, & vnum alterius non est causa. *Notā.*

Dubitatur. Pater & filius, causa & effectus, sunt correlatiua, tamen vnum est ante alterum, & vnum est causa alterius: pater enim est ante filium, & causa est causa effectus: ergo non sunt simul natura. Pro hoc nota, duo esse in his quæ ad aliquid sunt: alterum est ipsa forma relationis, secundum quam ad aliud sunt, alterum ipsum fundamentum & subiectum, cui talis relatio inest, & ipsum denominat. Igitur secundum relationis formam nullum relatiuum antecedit suū correlatiuum, nec eius est causa: non enim est prior relatio paternitatis, nec prius aliquid dicitur pater, quàm relatio filiationis, & quàm aliquid dicatur filius, nec similiter vnū est alterius causa, cùm sit mutua vtriusque dependentia à se inuicem: & hoc est quod hîc docet Arist. At secundum fundamentum, & subiectū nihil vetat, quòd vnū sit prius altero, & causa eius, vt argumentum probat: ille enim homo qui pater dicitur, antecessit hominem, qui filius est. Similiter & res, quæ est causa præcessit rē, quę est effectus: nō tamē prius fuit pater & prius fuit causa, quàm fuerit filius, & quàm fuerit effectus. Ita docet Ammon. & benè, & Albertus tract. isto cap. 7. inquit relatiua esse simul natura, id est, formam relationis: nam secundum *Dubium.* *Duæ quædam in relatiuis reperiri.*

naturam

naturam eorum,quæ referuntur, non sunt simul. Simp. cum Archyta asserit,relatiua esse adinuicē sibi causas, vt pater est causa vt sit filius,& filius causa vt sit pater:tamē diximus iam ex Arist.correlatiuorum vnū non esse alterius causam,quamuis & illud sit probabile.

Non autem in omnibus relatiuis verum videtur,&c.

12 Hanc correlatiuorum proprietatem non vniuersalem esse concēdit,manifestatque duplici instantia, aliqua correlatiua non esse simul natura.Primò in scientia,& scibili,quæ correlatiua sunt,tamen scibile est prius sciētia,quòd probat dupliciter.Primò,quia à rebus ipsis præexistentibus scientiæ acceptæ sunt,ergo res scibiles præcesserunt scientias Secundò scibili ablato auferturscientia , & scientia ablata non tollitur scibile, ergo non sunt simul. Consequentia est certa ex hoc, quod diximus,simul natura esse simul existentia.Antecedens dupliciter probatur.Primò quòd ablato scibili auferatur sciētia:scientia non potest esse sine obiecto,sed ablato scibili aufertur obiectum ,ergo sine scibili non est scientia. Secundò verò quòd ablata scientia non auferatur scibile,patet primò, quia multa scibilia sunt,quorum scientia nondum est inuenta,quadratura enim circuli apud Geometras scibilis est,tamē nondum eius est sciētia.Præterea, sciētia auferri potest ablato homine, in quo est scientia : sed etiam si homo non esset, manerent multæ res scibiles,non ergo scientia aufert scibile, & sic simul natura non sunt.

Dubium Circa hoc aduerte verba Arist. inquit enim : A rebus ipsis iam existentibus scientias accepimus , in paucis enim aut in nullis res scibilis, & scientia simul sunt. Posset esse dubium de sensu horum verborū.Boë.inquit,hîc loqui Arist.de scientia, qua res impossibiles, & imaginarias cognoscimus : hæc enim cognitio simul est cum re cognita, nec fuit res scibilis ante scientiam,sed quia istæ scientiæ sunt raræ,& impropriæ, propterea dixit(in paucis aut in nullis.) Hæc ratio est etiam Ammon.& Simpl.

Aliam etiam huius declarationem affert Ammon. & Alb. tract.isto.c.7.pro quo aduerte id:quod in quæstione quadam proœmiali diximus, scientias esse in duplici genere. Quædā sunt speculatiuæ, per quas solū res cognoscimus, & hæ sunt posteriores rebus quia à rebus sumptæ sunt.Quædā aliæ sunt scientiæ practicæ, per quas non solùm res cognoscimus, sed etiam eas operamur:& istę sunt Priores rebus scibilibus,cùm sint ipsarum causæ.Propter has,inquit Ammon. & Alb.dixit Arist.

Arist. in paucis sciētiā: & scibile esse simul: ac quia aliquo modo in practicis etiā res præcesserūt, propterea dicit (in nullis.)

Sed dices, Scientia practica prior est re scibili, nō ergo scientia & scibile simul hîc sunt. Respondēt, sumendum esse scibile per intellectum: ac si dicat simul fuit scientia. verbi gratia, scamnicum ipso scamno faciendo cognito. Aliam huius interpretationem addit Simpli hîc loqui de scientia intelligentiarum, quæ simul est cum ipso scibili: quælibet enim se cognoscit tanquā scibile: quæ cùm paucæ sint, & à multis negatæ, proterea dic. t (in paucis, aut in nullis.) Quælibet harū interpretationum est bona, sed non parua in hoc, & sequenti exemplo est difficultas, quam in disputatione elucidabimus. *Obiect.* *Resp.*

Similiter his sese habent ea, quæ de sensu sunt, &c.

Altera instātia manifestat Arist. nō omnia correlatiua simul esse: hæc autē est de sensu, & sensibili, quæ correllatiua sunt, tamen simul nō sunt. Probatur: Sensibili ablato, sensus aufertur, sed sensu ablato, non aufertur sensibile: ergo non sunt simul, sed vnum est altero prius. Loquitur autē hîc de sensibili passiuè, pro eo quod sentiri potest. 15

Probatur antecedens dupliciter. Pro cuius declaratione aduerte, sensus esse corpore, vt in subiecto: visus enim est in oculo, auditus in aure, & reliqui in corpore subiectantur, & circa corpus sunt tanquam circa obiectum: quod enim sentimus, corpus est, vnde & corpus est sensibile. Sēsus tamē quāuis in corpore vt in subiecto sint, non tamen in quocunque, sed in corpore animalis: quamuis corpus, quod sentitur, sit non solùm animal, sed etiam alia omnia, vnde corpus quod sentit, animal est, corpus sensibile, id est, quod sentitur, & animal, & alia corpora sunt. *Notab. Sensus omnes in corpore tanquam subiecto existere.*

Est modò primum argumentum. Ablato sensibili aufertur quodcunque corpus, & animal: sed ablato animali aufertur sensus, ergo de primo ad vltimum, ablato sensibili aufertur sensus, non tamen è contra, ablato sensu aufertur sensibile: nā ablato animali auferrur sensus, tamen ablato animali, non propterea auferuntur reliqua corpora quæ sensibilia sunt. Vis huius rationis hæc est Ablato superiore aufertur inferius, & eius proprietas, non tamen ablato inferiori aufertur superius cum proprietate, sed sensus est passio animalis, quod est inferius corpore, cuius corporis passio est sensibile: ergo ablato animali cum sensu non aufertur corpus cum sensibili, his verò ablatis auferuntur illa: ergo non sunt simul. Posterior ratio est. Sensus non est, nisi quando animal est, seu ante animal sunt illa,

ſunt illa,ex quibus animal fit, ſcilicet elementa, quæ ſenſibilia ſunt,ergo ſenſibile eſt prius ſenſu.

14 *Habet autem dubitationem,vtrùm nulla ſubſtantia ad aliquid dicatur,&c.*

Iſta eſt tertia capitis pars,in qua Ariſtoteles mouet dubium quoddam ad oſtendēdam inſufficientiam definitionis prioris.Dubium autem eſt:vtrum nulla ſubſtantia ſit ad aliquid. Circa quod diuidit ſubſtantiam quadrupliciter,in primam & ſecundam,in partes primæ, & in partes ſecundæ ſubſtantiæ: verbi gratia, homo, quidam homo, caput, quoddam caput: quo ſuppoſito docet primas ſubſtantias, & earum partes ad aliquid non dici:non enim dicimus,quidā homo,eſt alicuius quidam homo,nec quoddā caput,dicitur alicuius quoddam caput,ſed tantùm alicuius caput. Similiter id etiam manifeſtum eſt in ſecundis ſubſtantiis:homo enim non dicitur alicuius homo,niſi per modum poſſeſſionis, quo pacto dicitur, equus alicuius eſt equus : ſed tunc non refertur vt ſubſtantia, ſed vt res poſſeſſa.At de partibus ſubſtantiarum ſecundarum eſt ambiguum:nam videntur ad aliquid dici, caput enim alicuius eſt caput,& manus alicuius eſt manus.Ad quod reſpōdet Ariſto.ſecundum definitionem præcedentem ſequi,illas eſſe ad aliquid neceſſariò, cùm ad aliud dicātur:quod tamen abſurdum iudicat,cùm tales partes ſubſtātiæ ſint,vt ſuperiùs dictum eſt.

15 *Si autem non ſufficienter,ſed ſunt ad aliquid,&c.*

Hîc ſuam definitionem proponit, ſecundum quam nulla ſubſtantia ad aliquid eſt:definitio verò talis eſt, Ad aliquid ſunt,quibus hoc ipſum eſt eſſe ad aliquid aliquo modo ſe habere,i.quorū natura eſt ad aliquid,aliquo modo ſe habere.

Diſcrimē poſterioris & prioris definitionis relatorum.

Eſt autem diſcrimen inter hanc,illam definitionem: hæc enim dicit naturam eorum quæ ad aliquid ſunt,eſſe ad aliud ſe habere : illa autem dicit, ad aliquid eſſe, quæ dicuntur ad aliud Poſſunt autem multa ad aliud dici,& cum alio conferri,quæ tamen non ſecundum naturam ſuam ad aliud:poſſumus enim hominem cum alio conferre, homo tamen ſecundum naturam ſuam ad aliud non eſt : quæ igitur verè ad aliquid ſunt ſecundum naturam ad aliud ſunt:cùm igitur partes ſuſtantiarum ſecundum ſuam naturam ſubſtantiæ ſint, & ad aliud non ſint,non pertinent ad aliquid.

Ex qua definitione Ariſt.vnicum corrollarium infert,ſcilicet vnum relatiuū definitè non poſſe cognoſci quin alterum correlatiuum definitè cognoſcatur : quod dupliciter probat.

Primò,

Primò, ratione ex definitione sumpta: nã natura eorum, quæ ad aliquid sunt, est ad aliud: ergo non cognoscitur natura talis quin cognoscatur illud etiam aliud, ad quod refertur. Probat secũdò inductione exemplari, vt de duplo, & aliis: si quis enim cognoscat determinatè aliquod duplũ, & determinatè cognoscet dimidium, cuius est duplũ. Similiter si quis cognoscit aliquid esse melius determinatè, necesse est cognoscat id quod eo deterius est. Nec satis est ad cognoscendum, hoc esse melius, cognoscere aliquid deterius esse in communi & indeterminatè: sed cognoscere debet certò hoc ipso esse deterius. Potest enim esse, quòd aliquid sit deterius, sed nõ illo deterius. Propterea si determinatè hoc melius esse cognoscere debemus, oportet vt id determinatè quod illo deterius est cognoscamus. Nec sufficit cognoscere deterius in cõmuni, ista enim est cognitio confusa, & opinio: potest enim esse aliquid deterius, sed non illo.

Dubitatur, quid est definitè cognoscere relatiuum; Auer. Alber. & S. Tho. existimant definitè cognoscere, esse cognoscere per definitionem quidditatiuam, vt sit sensus, qui quidditatiuè vnum relatiuum cognoscit, & correlatiuum necesse est quidditatiuè cognoscat. Hæc doctrina vera est, sed non admodum ad mentem Aristotelis. *Dubium. 1. opin.*

Potiùs dicendum est cum Boët. definitè cognoscere, esse determinatè, & particulariter cognoscere: verbi gratia, duplũ dupliciter consideratur. Vno modo in communi, vt duplum est, & tũc qui duplũ cognoscit, satis est cognoscat dimidium in communi. Altero modo potest cognosci duplum aliquod particulare, scilicet hoc duplum, quod est octo ad quatuor: & tunc vt cognoscamus octo esse duplũ, quod est determinatè cognoscere, & definitè, non satis est cognoscere dimidium in communi, sed quatuor esse huius dimidium: & vt vtamur exemplo Arist. quod nõ benè à multis intelligitur. Vt maius, seu melius determinatè cognoscatur, scilicet hoc melius, nõ satis est cognoscere deterius in communi, nam ex cognitione deterioris in communi, scilicet aliquid est deterius, nõ cognoscitur hoc esse melius, nisi cognitione incerta, & opinatiua. Oportet enim cognoscamus definitè illud deterius quod illo meliori est deterius: aliter enim posset cognosci deterius in cõmuni, & si nullũ sit in particulari deterius illo, profectò illud nõ dicetur melius. Hãc interpretationẽ valdè cõsidera. *2. opin.*

Caput verò & manus & eorum singula, &c.

Ex hac proprietate relatiuorum, necessariò colligit partes substantiæ

ſubſtantiæ ad aliquid non eſſe. Patet, nam manum, & caput definitè cognoſcere poſſumus, vt tamen non cognoſcamus particulariter & diſtinctè, ea quorum tales partes ſunt: poſſumus enim caput animalis cuiuſdam caput eſſe cognoſcere, vt illud animal tamen non cognoſcamus: præſertim quando caput videtur, occulto animalis corpore, vel cùm animalis ſpecies incognita eſt: tunc enim caput etiam vniuerſaliter cognoſcitur ignorata ſpecie illa, cuius caput eſt.

Ex quo diſſoluitur dubium, ſcilicet nullam ſubſtantiam eſſe ad aliquid. At quia illa definitio prior communiter recepta erat, hæc autem nouiter inducta, non probata, inquit Ariſto. difficilè eſſe in his maximè obſcuris, & receptis quicquam aſſerere abſq; probatione: tamen ſaltem recipiatur iſta per modum dubitationis: non enim parùm eſt vtile in iſtis benè dubitaſſe. Atque hæc circa textus interpretationem.

QVAESTIO I. *Vtrùm ad aliquid ſit ſpeciale genus entis.*

POſt textus interpretationem, vt moris eſt, ea, quę grauiora dubia ſunt, & quæ magis naturam eorum, quæ conſideramus aperiunt, tractabimus. Ac primò circa ipſum ad aliquid. Poſterius circa dubia ex verbis Ariſtor. & ſenſu procedentia, verſabimur.

Eſt igitur prima quæſtio, An ſicut ſubſtantia eſt quoddam entium genus ab omnibus aliis diſtinctũ, & ſimiliter quantitas eſt aliud genus, qualitas, & reliqua, ita ſit ipſum ad aliquid, de quo diximus.

Arg in contrarium. Videbitur autem genus aliquod non eſſe, propter rationes ſequentes. Prima, Id quod nunquam per ſe ſumitur, ſed cum vtilis, imò omnibus rerum naturis coniunctum, & commixtum, non facit per ſe vnum genus, ſed huiuſmodi eſt ad aliquid: ergo non eſt vnum diſtinctum ab aliis genus Maior eſt nota cum conſequentia: minor probatur, quia relatio modò eſt cum quantitatibus, vt æquale, magnum, duplum: modò cum qualitatibus, vt ſimile, diſſimile: modò cum actionibus vt pater, cauſa: modò cum aliis: ergo nunquam per ſe eſt. Secundò, Id quod nõ eſt in rebus, ſed ſolùm habet eſſe per intellectus operationem, non pertinet ad genus aliquod entis, quia hîc conſiderantur entia realia, quæ habent eſſe præter operationem intellectus, vt ſubſtantia, quantitas, & reliqua. At ipſum ad aliquid nõ eſt in rebus, niſi per operationem intellectus: ergo non eſt inter ea, quæ ſunt genera entis. Minor patet, quia ſimilitudo, æqualitas, & reliqua, nõ videtur aliud habere

1. Argu.

2. Arg.

habere esse, quàm per operationem intellectus cognoscentis,& vnum alteri comparantis. Tertiò, Omne quod est, vel est subiectum,quod est substantia, vel est in subiecto, quod est accidens: sed ad aliquid nec est subiectum, cùm non sit substantia, nec est in subiecto, cùm relatio vt relatio non sit in alio esse,sed ad aliud esse: ergo nec est accidens,nec substantia,& ita non est entis genus. Quartò, Genus omne habet differentias,species,& genera subalterna:sed istud ad aliquid hæc non habet, ergo non videtur esse genus:nec enim apparent species,nec differentiæ,nec has explicat. Arist.non ergo est genus aliquod entis peculiare distinctum ab aliis.

3. arg.

4. arg.

Circa hanc difficultatem fuit antiquorum opinio ante Arist.& Platonem,cuius meminit Auer.5.Met.com.20.quam Alb.c.1.huius tract.adscribit Zenoni.Hi existimabant,ad aliquid non esse peculiare aliquod genus, sed multis mistum & ex variis congestum, quorum rationes superiùs aliqua ex parte in principio proposuimus. Altera fuit opin. Aristo. & Plato. & reliquorum omnium, ad aliquid esse vnum quoddam genus ab aliis omnibus distinctum & diuersum.

1. opin.

2. opin.

Pro horum declaratione ne per ignota procedamus, erit primum fundamẽtum hoc. Quemadmodum ab hac intrinseca proprietate,quæ est per se esse,omnis substantia in vniuersum dicitur substantia,ita similiter ab hac intrinseca proprietate, scilicet esse in subiecto, quæ dicitur inhærentia, omne accidens dicitur accidens: & sicut omnis substantia per se est,ita omne accidens in subiecto est & inhæret.Accidentia tamen dupliciter inhærent, & in subiecto sunt: quædam insunt in subiecto, ita vt non ordinent subiectum ad aliquid aliud extra ipsum subiectum:vt albedo,& quantitas, insunt subiecto, non tamen vt ipsum ordinent ad aliquid extra se:& ista accidentia dicuntur purè absoluta. Quædam alia insunt in subiecto, ita vt ipsum per se ordinent ad aliquid aliud extra ipsum, vt scientia inest animæ, vt cognoscat per eam res alias,similiter potentia visiua inest oculo, vt ipse oculus alia extra se videat: & ista accidentia dicuntur relatiua.

1. funda.

Accidentia dupliciter inhærent subiecto.

Hæc autem sunt in duplici differentia. Quædam enim sic insunt subiecto, & ordinant ipsum ad aliud, vt tota eorum natura non sit ordinare ad aliud, sed ipsum subiectum in se afficere,& disponere:sicut sciẽtia inest quidam animæ vt intelligat,tamen scientiæ natura præcipua non est ad aliud,sed ipsam animam perficere,& disponere in se:similiter habitus,

Accidentia relatiua duplicia sunt.

potentia,& alia multa: talia accidentia dicuntur relatiua secundũ dici. Quædam alia, sic ad aliud subiectum ipsum ordināt, vt eorum tota natura, vt alia sunt, sit ad aliud subiectum ipsum afficere: vt paternitas, & alia, quæ dicuntur relatiua secundum esse.

Hæc autem relatiua secundum esse, dupliciter sumuntur: vno modo, vt sunt in ipsis rebus: altero modo, vt à nobis cognoscuntur, scilicet quando vnum alteri comparamus. Ista autem relatiua, vt in rebus sunt, dicuntur ad aliquid, quod nomen Plato primus, vt dicitur, imposuit: vt verò à nobis cognitæ sunt, dicuntur magis propriè relationes: quia intellectus vnum alteri confert, & vnum ad alterum refert; quamuis etiam inde tractum nomen, accipiatur quoque pro illis, vt sunt in rebus: vt autem in intellectu sunt, dicuntur relationes conceptæ.

Accidētia quonã respectu dicãtur relatiua. Ex his omnibus vnum infertur, quod valdè memoriç mãdandum est: accidentia non dici relatiua, nec secundum esse, nec secundum dici per respectum ad subiectum, sic enim omnia essent relatiua, cùm omnia subiecto insint: sed dicuntur relatiua, per id, ad quod subiectum ipsum ordinant, quod dicitur terminus. Vnde multa sunt accidentia, quæ nec secundum dici, nec secundum esse, relatiua sunt, cùm subiectum ad aliquid extra se non ordinent.

2. fund. Sit secundum fundamentum Hæc est natura eorum, quæ sunt ad aliquid, vt nunquam insint subiecto, nisi medio aliquo accidenti absoluto, & simul coexistente alio accidenti insit relatio alterius subiecti. Vnde ad relatiui existentiam tria necessaria concurrunt Primum, subiectum ipsum, cui inhæret, quod ab aliquibus dicitur fundamentum remotum. Secundum est aliud absolutum accidens, ratione cuius inhçret, quod dicitur fundamentum propinquum. Tertium illud accidens alterius subiecti, in quod relatiuũ terminatur, quod dicitur terminus siue correlatiuum, quod quidem est eiusdē rationis cum altero: habet enim & fundamentum & subiectum, & illud etiam alterum vt terminum: cùm inter vtrumque sit mutua habitudo: verbi gratia, sunt duo alba, vnum alteri simile, similitudo vnius inest corpori vni vt subiecto, media albedine vt fundamento, & dependet ab altera similitudine vt à termino: hæc pariter similitudo inhæret alteri corpori vt subiecto, media eius albedine vt fundamento, & ab illa similitudine priori tanquam termino vicissim dependet: ex quo fit vt cum relatio & à termino, & à fundamento, & à sub

& à subiecto dependeat, necessario horum quolibet destructo & ipsa destruatur.

Vnde similitudo vnius albi, potest tripliciter perire, & recedente altero simili, & ipso corpore destructo, & ipsa etiam albedine mutata: quamuis non sit hoc vniuersaliter verum de fundamentis, nisi quando fundamenta sunt permanentia: in successiuis enim non valet, vt fundamentum paternitatis est generatio, quæ transit manente paternitate.

Hîc tamen vnum est maximè considerandum, relationes non ab omnibus his tribus æqualiter depēdere: relatio enim duo habet, alterum, vt accidens est, & hoc est subiecto inhęrere: alterum, vt tale accidēs est, scilicet relatiuum, & hoc est ad aliud esse: vt accidens est, à subiecto suo necessariò depēdet: vt relatio est, à termino. Vnde Gilbertus dicebat relationem vt relationem non habere esse infixam, sed affixam, id est, ad aliud fixum: ratione verò vtriusque à suo fundamento dependet. Verbi gratia, similitudo dependet ab albedine, & vt accidens est, ita similitudo, quia verè non inhæret subiecto nisi albedine interueniente: & similiter, vt ad aliquid, & relatio est, ab illa depēdet, quia talis similitudo non esset, nisi à tali albedine. Et hinc est, vt diximus, quòd variatis fundamentis, ipsæ etiam in se variantur relationes: vt maximè patet in his relationibus, quæ consequuntur quantitatem, vt duplum triplum, in quibus fit mutatio ex variatione fundamenti. Hoc dixerim, vt maximè attendamus fundamenta, ad distinguendas relationum naturas, quę ab eis per se pendent tanquam à causa intrinseca.

3. funda. Tria esse in communi fundamēta omnium relationum

Sit tertium fundamentum. Fundamenta harum relationū sunt tria in communi. Primum est quantitas, supra quam fundatur æquale, inęquale, & omnes proportiones Arithmeticæ, Geometricæ, & Mathematicarum aliarum: similiter omnes relationes temporis & loci. Aliud fundamentum est qualitas, suprà quàm fundatur simile, dissimile, amicus, inimicus, &c. Tertium est actio, & passio, qua fundantur pater, filius, causa, effectus, & alia multa.

Hæc autem est triplex, quædam enim actio est naturalis, vt generatio, productio, denique omnis illa, quæ à natura procedit: quędam est artificialis, quales sunt actiones artificum: quædam verò sunt mentis, vt cognitionis, appetitus circa res. Supra primas fundatur pater, filius, causa, effectus naturalis. Supra secundas, omnes relationes & habitudines, quę inter artificiata repeniūtur: Supra tertias, omnes Logicæ

& aliæ multæ, vt esse genus, speciem, esse magistrum, discipulum, doctorem, lectorem, & reliqua.

4. Fund. Sit quartum fundamentum. Relatio in communi duplex est: quædam realis, quædam rationis. Realis est relatio existens in rebus absque operatione intellectus, per quam vnum ad aliud est: vt paternitas, quæ est in aliquo homine sine aliqua intellectus operatione, per quam ad filium refertur. Contra relatio rationis est, quæ non est in rebus, nisi per operationem intellectus: vt animal dicitur genus respectu speciei, sed talis relatio generis non dicitur nisi per operationem intellectus.

Relatio alia est realis, alia rationis.

Item relatio est duplex, quædam mutua, quædam nō mutua. Mutua est, quando ex parte vtriusque extremi correlatiui est realis vel rationis: verbi gratia, pater refertur ad filium per paternitatem, quæ est relatio realis: similiter & filius refertur ad patrem per filiationem, quæ etiam est relatio realis. Item genus ad speciem refertur per relationem generis, quæ est relatio rationis: & species refertur per speciei formā, quæ pariter est relatio rationis. Relatio non mutua, est quādo ex parte vnius extremi est relatio realis, ex parte alterius verò non est, nisi rationis: verbi gratia, nos referimur ad Deū per relationem realem: & Deus ad nos per relationem rationis, quia nos sumus realiter serui Dei relatione in nobis existente: at ipse dominus noster dicitur, non quia habeat in se aliquod accidens reale, per quod dicatur dominus, sed quia cognoscimus, & comparamus eum ad nos, qui sumus sui. Similiter scientia refertur realiter ad scibile, scibile verò non, nisi per intellectus operationem.

Relatio alia est mutua, alia non mutua.

Iterum relatio est duplex, quædam æquiparantiæ, quędam disquiparantiæ. Æquiparantiæ est, quando denominatio est eiusdem rationis in vtroque correlatiuo: vt similitudo, quæ est inter duo alba, secundum quam vnum alteri dicitur simile, & etiam alterum ei dicitur eodem modo simile. Disquiparantiæ est, quando est diuersa denominatio in vtroque, vt paternitas, & filiatio, duplum, subduplum. Ammon. vocat relatiua vniuocationis, æquiparantiæ relatiua: & disquiparantiæ, vocat relatiua æquiuocationis.

Relatio alia est æquiparātiæ, alia disquiparātiæ.

Tamen summoperè aduerte non solùm dici relatiua ęquiparantiæ, quia est eadem in vtroque denominatio, sed etiam quia fundamētum est eiusdem rationis in vtroque: vt vnum simile, alteri dicitur simile, quia est in vtroque fundamētum eiusdem rationis, scilicet quia vtrumque est album, vel nigrum:

grum: relatiua verò disquiparantiæ, habent fundamentum diuersę rationis, vt pater supra actionem, filius supra passionem fundatur: similiter duplum super totum aliquod, subduplum supra patrem similirer mediatè fundatur.

His suppositis fundamentis sit prima conclusio. Non omnis relatio est rationis, sed sunt multę relationes reales in rebus existentes præter operationem intellectus. Hæc conclusio est contra antiquos illos ante Arist. & Platonem, qui nullam in rebus relationem constiruebant, sed tantùm adinuicem res per intellectum referri: cuius oppositum docet Arist. & Auer. 12. Meta. com. 19. & eandem etiam ipsorum opinionem arguit Amm. in pręsenti. Hęc autem conclusio non solùm veritati naturali est conformis, sed maximè deseruit Theologicæ veritati, secundum quam relationes in diuinis reales collocantur: quamuis hæ, alię sint ab his, quæ in hoc Prędicamento ponuntur.

Relationes quædã sunt in rebus absque operatione intellect⁹

Et probatur conclusio. Seclusa operatione intellectus vnum album magis cum altero albo, quàm cum nigro conuenit: & pars ad totum vnum magis, quàm ad aliud accedit: ergo seclusa intellectus operatione, est similitudo inter illa, quæ relatio est: imò in vniuersis rebus hoc experimur, quòd quædam magis, quædam minus inter se conueniunt, & mutuò se afficiunt: ergo est inter eas relatio extra opus intellectus. Præterea quia res ordinatæ perfectiores existunt seipsis inordinatis etiam extra intellectum, & non ob aliud nisi propter ordinem, qui est relatio: ergo dantur relationes reales.

Secunda conclusio. Relatio sola realis pertinet ad istud Prædicamentum, nullo modo relatio rationis. Hęc patet, quia relatio est vnum ex decem generibus entis: sed ens diuisum in ista Prędicamenta est ens reale, vt patet 6. Meta. c. 2. ergo relatio Prędicamenti huius est realis.

2. Concl.

Dubitabis. Quare aliquę sunt relationes reales, aliquę verò rationis. Dico, & id aduertendum est, quòd relatio realis nunquam consurgit in aliqua re, nisi aliqua mutatione facta in illa re, cùm nullum ens reale possit habere esse vel in se, vel in aliquo, nisi per mutationem aliquam in eo existentem: cùm autem reperiantur res quæ connexionem cum aliis habent, non per sui mutationem aliquam, sed per intellectus operationem, inde est, quod sint in his relationes rationis solùm. Verbi gratia, res non mutantur per hoc quod scientiæ de eis acquirantur, mutatur tamen ipsa scien-

Dubium cur relatioq quædã sit realis, quædam rationis.

tia, quæ realiter ex rebus fit, quæ tamen antè non erat: propterea res scibiles dicuntur, non relatione reali, sed intellectus comparatione: at ipsa scientia, in qua est mutatio, refertur relatione non rationis, sed reali: eodem modo se habent genus, & species. in rebus enim nulla est mutatio, propterea illæ vtræque relationes per intellectum solùm sunt.

3. conclu. *Relata secundū dici esse etiā huius Categoriæ quodammodo.* *Respectus duplex.*

Tertia conclusio. Probabile maximè mihi videtur etiam relatiua secundum dici in Prædicamento hoc collocari: & me in hac parte mouet auctoritas Alb. Simp. & Boët. & Pau. Ven. quamuis minùs principaliter, cùm secundum naturam suam præcipuam, in aliis Prædicamentis sint: nec obstat argumentum Ammon. quia ex hoc, inquit, sequeretur omnia accidentia in hoc Prædicamento esse reponenda, cùm omnia sint relatiua secundum dici, habent enim respectum ad subiectum. Hoc argumentum nullius est roboris, quia, vt dixi in primo fundamento, & maximè est considerandum, non quicunque respectus facit relatiuum secundum dici: est enim duplex respectus & ad subiectum, qui respectus dicitur transcendentalis, qualem omnia accidentia habent ad substantiam, sed hîc non facit accidens relatiuum: est alter respectus ad terminum, qui dicitur prædicamentalis, & iste facit accidens relatiuum, & hunc non omnia accidentia habent, vti diximus.

Hoc tamen non obstante, probabile est etiam, sola relatiua secundum esse, in hoc esse Prædicamento, vt vult Ammo. præsertim quia his solùm competit definitio posterior Arist. quamuis ad hoc posset dici, etiam relatiua secundum dici secundum in ratione cuius in hoc Prædicamento collocantur, totum esse habere ad aliud.

4. concl. *Relatio distincta ab aliis generibus facit Categoriā.*

Quarta conclusio Ad aliquid est vnum genus entis ex decem, distinctum ab omnibus aliis. Probatur, quia illud ens facit nouum genus quod est ens reale, & diuersum habet prædicandi modum de substantia: tale autem est ad aliquid, quod solum de substantia vt alteri refertur, prædicatur: ergo est nouum genus.

Per ista potest ad argumenta responderi. Ad primum distinguitur maior: quod enim ita cum aliis est mistum & confusum, vt non habeat naturam ab eis diuersam admitto non facere genus per se distinctum: at relatio licèt alia accidentia sequatur, suam tamen naturam habet diuersam ab aliis omnibus: propterea est vnum nouum genus.

Ad 1.

Ad 2. Ad secundum negatur minor: immò, vt diximus in prima conclu

conclusione, non solùm relationes sunt per intellectus comparationem, sed etiam ante opus intellectus extiterunt in rebus relationes, per quas vna res ad aliam se habet.

Ad 3. Ad tertium negatur etiam minor: nam relatio non solùm est ad aliud, sed etiam est in alio: vt enim dicimus, & relatio est accidens, & tale accidens, vt accidens, est in alio, scilicet subiecto, vt tale accidens, scilicet relatiuum, ad aliud est.

Ad 4. *Notab.* Ad quartum negatur non esse genus, nec alia in hoc Prædicamento. Pro quorum declaratione aduerte: relatio dupliciter consideratur. Vno modo vt est forma accidentalis determinata ad vnum extremum correlatiuorum; vt quando dicimus paternitatem, filiationem, & huiusmodi: tunc enim relationes determinatas ad vnum extremorum correlatiuorum sumimus. Altero modo relatio sumi potest in communi vt non est determinata vlli extremorum, sed indifferenter consideratur, siue pro vno extremo, siue pro altero, vt quando dicitur relatio disquiparantiæ: tunc enim dicimus non solum relationem vnius extremi, scilicet paternitatem, sed etiam alterius simul extremi, scilicet filiationem.

Ad aliquid quo modo sit genus generalissimum. Hoc supposito dico genus generalissimum esse ad aliquid, quod est idem ac accidentalis forma, per quam vnum ad aliud se habet, non explicando, & determinando formam huius correlatiui vel illius: & sub hoc etiam sunt genera subalterna, quæ etiam relationis formam indeterminatę dicunt, vt ad aliquid æquiparantiæ, ad aliquid quantitatis. At quando relationes determinatæ sumuntur ad extrema, frequenter sunt species, vt paternitas, filiatio, duplum: quando autem cum determinatis subiectis, sunt indiuidua, vt hæc paternitas, hic filius, hoc duplum.

Poterit ergo ipsum ad aliquid primò diuidi per differentias ex fundamentis sumptas, quę nomine simplici carent, vt aliud sit in quantitate, aliud in qualitate, aliud in actione & passione. Poterit iterum diuidi in communi in ad aliquid æquiparantiæ, & ad aliquid disquiparantiæ: quæ differentiæ singulę genus subalternum constituunt. Et iterum ad aliquid in quantitate, potest rursus diuidi per æquiparantiam in quantitate; & disquiparantiam: similiter ad aliquid in qualitate, quamuis quæ in actione, & passione sunt, disquiparantiæ tantùm sint. Et hæc satis sint quantùm ad naturam eorum, quæ ad aliquid sunt, quæ verò hîc deesse videntur, Deo iuuante, in Metaphysica explanabuntur.

QVAEST. II. *Circa reliqua, quæ in textu ab Aristotele dicuntur, Num rectè dicta sint.*

Argumẽta in cõtrarium. EOrum, quæ sunt ad aliquid natura, & his quæ ad ipsum in communi spectant, vtcunque elucidatis, superest aliqua, quæ in literæ interpretatione prætermisimus, breuiter examinare. Et vt ad disputationis normam reducatur, arguitur primò: Nullum est discrimen inter priorem & posteriorem definitionem: ergo non benè ab Aristot. prior reiicitur: quòd si prior ista non erat conueniens, frustrà in medium adducitur. *1. Argu.*

2. Arg. Secundò, Vitium est in definitione idem per idem definiri, cùm sit repetitio principij: sed in secunda definitione id fit: ergo non est bona. Minor probatur, quia definiens ad aliquid, ipsa in definitione iterum sumit, scilicet quibus hoc ipsum est esse, ad aliquid aliquo modo se habere.

3. Arg. Tertiò, omne genus habet aliquam passionem sibi propriam, at ad aliquid nullam habet talem, nec ab Aristot. assignatur, ergo vel non est genus, vel insufficienter traditur ab Aristo. Minor patet, quia suscipere contrarietatem, & magis vel minus aliis generibus competunt, vt patet: dici verò ad conuertentiam etiam aliis inest, cùm homo, & risibile conuertantur, quæ ad aliquid non sunt, similiter album, & albedo: album enim albedine est album, albedo autem est albi albedo. Simul autem esse natura ipse Arist. docet non omnibus inesse relatiuis: ergo nihil eis est proprium.

4. Arg. Quartò, videtur Arist. sophisticum esse argumentum, quo probat scientiam, & scibile, sensum & sensibile non esse simul: nam comparat scibile in potentia cum scientia in actu: si enim vtrumque eodem modo consideratur, simul sunt vel in actu, vel in potentia.

5. Arg. Quintò, asserit partes primę substantiæ nõ dici ad aliquid. videtur hoc falsum: dicimus enim, hoc caput est huius capitati caput: sicut alia relatiua, hic pater est huius filij pater.

6. Arg. Sextò, vnum relatiuum non potest definiri per alterum: ergo non qui definitè cognoscit vnum, cognoscit alterum. Probatur: definitio est per clariora, vt dicitur 6. Top. cap. 2. at correlatiua sunt æquè ignota. Præterea, quia vnum non est de essentia alterius, cùm nec sit vnum alterius genus, nec differentia, nec pars, ergo vnum non est de definitione alterius quidditatiua.

Resp. ad primum. Ad hæc argumenta respondetur. Sed pro primi solutione est aduertendum, nominum defectum maximè in hoc Prædicamento generare æquiuocationem, quæ obscuritatis & deceptionis

deceptionis mater est: propterea alia Prædicamenta, in quibus nomina imposita rebus significandis sunt, oportebit respicere: sunt autem tria in alijs. Primum, est subiectum,& subiecti nomen, in quo tale accidens inest. Secundum, est ipsa forma in abstracto considerata,& nomen ipsius,vt albedo,nigredo. Tertium, est ipsamet accidentalis forma,vt est in subiecto,& ipsius nomen:quod denominatiuum est,vt album,nigrum,quale.

Hæc ergo omnia sunt in isto Prædicamento,sed non sunt omnia nomina per quæ explicentur:est ipsum subiectum,cui inest relatio,scilicet homo,cui inest paternitas,& albũ,quod est simile:est forma,scilicet ipsa relatio, sed non est nomen, quo explicetur distinctè:nam relatio secundum se,& vt est in subiecto, & ipsum subiectum, cui inest relatio, dicuntur ad aliquid, quamuis gratia distinctionis varia sit additio. Dici enim ad aliquid,est nomen denominatiuum,quòd de subiecto habente relationem dicitur: vt enim dicimus, homo est albus,homo est qualis,ita homo dicitur ad aliquid.Esse verò ad aliquid, est nomen ipsius relationis, & in concreto,& in abstracto:vt enim dicim⁹ albũ est quale,albedo est qualitas, ita dicitur pater est ad aliquid, & paternitas est ad aliquid.

Et hinc manifestatur illa distinctio Arist.5.Met.c.15.dupliciter ad aliquid esse,per se & per accidens:vocat per se ad aliquid,quod hîc vocat esse ad aliquid,seu habere se ad aliquid: vocat per accidens ad aliquid, quod hîc dicit ad aliquid,scilicet subiectum relationis, quod dicitur ad aliquid, non tamen est ad aliquid.

Ad 1. Per hoc patet solutio ad argumentum:definitio enim illa prior potius est subiectorum, & eorum quæ ad aliquid sunt per accidens: posterior verò est eorum quæ per se ad aliquid sunt,scilicet relationum, & in concreto & in abstracto.

Ad replicam respondetur cum Auer. illam definitionem fuisse communem:propterea traditam ab Arist.quia facilius erat veritatem docere illum,qui doctus est communia,quàm qui ignarus prorsus est.

Ad 2. Ad secundum respondetur,illud ad aliquid positum in definitione,non esse idem cum definito: nam definitũ est particulare ad aliquid,in definitione verò sumitur ita, vt idem sit quod aliqua res.Et notãda est vis ill us præpositionis(ad)denotat enim habitudinẽ termini:aliud enim est esse in aliquo, aliud esse ad aliquid:esse in aliquo,est esse vt in subiecto:esse ad aliquid,est esse vt ad terminum:non enim vti diximus ac-

cidēs est ad aliquid, quia sit in subiecto, sed quia sit ad terminum. quod expressè docet Aristo. 5 Met. c. 15. Visus, inquit, ad aliquid est, non respectu cuius est visus, scilicet subiecti, sed respectu eius, quod videtur, scilicet coloris.

Ad 3. *Notab.* Ad tertium est notandum, Sanctus Augustinus in suis Categoriis assignat quatuor propria relatiuorum. Primum est simul intelligi, vt sicut vnum absque altero existere nequit, ita nec vnum absque altero est intelligibile. Secundum est, dici ad conuertentiam. Tertium est, vt simul in eodem subiecto possint existere, respectu diuersorum, vt idem pater & filius esse potest: & duplum & subduplum. Quartum, vt alterum de altero in obliquo prædicetur, pater enim est filij pater, & filius est patris filius: hæc tamen ferè ad ea, quæ Aristo. tradidit, reducuntur.

Propterea ad arg. dico cum Simp. & aliis, conuertentiam esse propriam omnino relatiuorum: non autem quæcunque conuertentia hîc sumitur, sed illa, per quam mutua affectio, & ordo relatiuus exprimitur. Quando autem dicimus, album est albedine album, album refertur ad albedinem, non vt ad terminum, sed vt ad formam, albedo verò ad albū, vt ad subiectum refertur. Propterea non est similis conuertentia Similiter illa proprietas, esse simul natura, solis relatiuis inest, & omnibus his, quæ verè relatiua sunt: scientia aut etiam scibile: sensus, & sensibile, non absolutè relatiua sunt, sed secundum quid. scilicet secundum dici.

Ad 4. Ad quartum respondet Sim & Ammo. admittendo illa, si in actu simul sumantur, esse simul: similiter si vtrunque etiam in potentia.

Sed profectò hoc est expressè contra Arist. 3. ani. cap. 2 vbi docet contra antiquos sensibile & sensum in actu simul esse: tamen in potentia non esse simul: & ibi id fatetur Simplicius.

Notab. Propterea maximè considerandum est, quid Arist. per ista vocabula significet. Vocat igitur sensum actu ipsam operationem sentiendi: sensum potentia ipsam potentiam, qua sentimus, sensibile verò actu ipsum obiectum, quando actu sentitur: sensibile verò potentia, ipsum sensibile, quando actu non sentitur. Simili modo scientia in actu, est ipse actus, & operatio contemplādi: scientia potentia, est ipse habitus vel intellectus absque operatione: scibile autem actu, res est ipsa cognita de præsenti: scibile verò potentia, est res, quæ actu non consideratur. Ex his patet prius esse sensibile & scibile potentia,

tia, quam ipsas potentias sciendi vel sentiendi. Hoc maximè est considerandũ, quia conducit ad multa in Aristotele difficilia intelligenda.

Ad quintum est aduertendũ, relationẽ posse sumi tripliciter: vno modo in specie, altero modo particulariter, tertio modo singulariter. Vt si dicamus, paternitas, aliqua paternitas, hæc paternitas, hæc si in specie sumatur: tunc ad terminũ refertur in specie: paternitas eñ est ad filiationẽ, & duplũ ad subduplũ: si particulariter verò sumatur, etiam ad terminum particularem refertur: aliquid duplum est alicuius subdupli duplũ, & aliquod melius aliquo peiori melius, vt Arist. docuit.

Ad 5. *Notab.* 3

At in singulari non dependet à singulari termino: nõ enim induiduatur relatio, nisi à subiecto in quo est, vt hæc paternitas non est, quia est ad hãc filiationem, sed quia est in hoc patre, scilicet tali homine, & hoc duplum non est ab hoc subduplo in singulari: potest enim esse hoc duplum respectu huius medietatis, & omnium æqualium.

Hinc est, vt insinuaret Arist. relatiua in singulari, vt singularia sunt, nõ à terminis, sed potiùs à substãtiis pẽdere, inde dicit partes primæ substantiæ, scilicet singulares non referri in singulari, cùm relatiua alia sub ratione singulari nõ referãtur.

Ad sextum respondetur, vnum correlatiuum esse de definitione essentiali alterius, nõ quia sit pars essentiæ vel tota eius essentia, sed quia est terminus & complemẽtum ipsius essentiæ, sine quo nulla ratione esse potest. Ac propterea dicit Alb. vnum correlatiuum non definiri per alterum, sed potiùs ad alterum: & quamuis per se æquè ignota sint, tamẽ simul sumpta mutuò se declarant & manifestant.

Ad 6.

Sed hæc satis sint de quæstione hac, quia vlterius prosequi est difficultatibus Metaphysicis omnia confundere, & horum omnium exactiùs disputandorum tempus proprium nos Deo iuuante expectat.

De Qualitate & Quali. Cap. VIII.

Qualitatem verò dico, secũdum quam quales quidam esse dicuntur. Est autem qualitas, eorum quæ multipliciter dicuntur. 1

Vna quidẽ igitur species qualitatis, habitus & dispositio dicãtur. Differt autẽ habitus a dispositione, quod permanentior, & diuturnior est. Tales verò sunt sciẽtiæ & virtutes: scientia enim videtur esse permanẽtiũ & diu- 2

turno

turnorum: ut si quis vel mediocriter sumat scientiã nisi grandis permutatio facta sit, vel ab ægritudine, vel ab aliquo huiusmodi: similiter autem & virtus, ut iustitia & tẽperantia, & singula taliũ non vidẽtur posse facilè moueri, neque facilè permutari. Dispositiones verò dicũtur, quæ sunt facilè mobilia, & citò permutabilia: ut calor, & infrigidatio, & ægritudo, & sanitas, & quæcũque alia huiusmodi: afficitur enim quodãmodo secũdum eas homo: citò autem permutatur, & ex calido frigidus fit, & ex sanitate in ægritudinem transit. Similiter autem & in aliis, nisi aliqua earũdem cõtingit per tẽporis longitudinem cõgenita, & immobilis, vel omninò difficile mobilis existens, quã iam quispiã ut habitũ vocet.

3 *Manifestum est autẽ quòd hæc volunt habitus dicere quæ sunt diuturniora, & difficiliùs mobilia. Nãque disciplinas non multùm retinẽtes, sed facilè mobiles existentes, non dicunt habitu habere, & tamẽ dispositi sunt aliquo modo secundum sciẽtiam peius, meliúsve. Quare differt habitus à dispositione, quòd hæc quidem facilè mobilis sit, ille verò diuturnior & difficiliùs mobilis. Sunt autem habitus & dispositiones, dispositiones verò non necesse est habitus esse: qui enim retinent habitum, & quodammodo dispositi sunt secundum ipsos: qui autem dispositi sunt, non omninò retinent habitum.*

4 *Aliud verò genus qualitatis est, secundùm quod pugillatores, vel cursores, vel salubres, vel insalubres dicimus: & simpliciter quæcunque secũdum potentiam naturalem vel impotentiam dicuntur. Nõ enim quoniam sunt dispositi aliquo modo, vnũquodque huiusmodi dicitur: sed quòd habẽt naturalem potentiã vel impotẽtiam facilè aliquid facere, vel nihil pati: ut pugillatores, vel cursores dicuntur, non quòd sint dispositi aliquo modo, sed quòd habeant potẽtiam naturalem, vel impotentiã aliquid facilè faciẽdi. Salubres autẽ dicuntur eo quòd habeant*

poten-

potentiam naturalem, vt nihil à quibuslibet accidētib. facilè patiantur: insalubres verò, quòd impotētiam habeant naturalem nihil facilè à quibuscunque accidētibus patiēdi. Similiter autē his durū & molle se habent: durum enim dicitur, quòd habeat potentiā nō facilè secari: molle verò, q̄ eiusdem ipsius habeat impotentiam.

5 *Tertium verò genus qualitatis est, passibiles qualitates & passiones. Sunt autem huiusmodi, vt dulcedo, & amaritudo, & austeritas, & omnia his cognata: amplius, & calor & frigus, & albedo, & nigredo. Quòd quidem igitur & hæ qualitates sunt, manifestum est: quæcunque enim has susceperint, ipsa qualia dicuntur secundum ipsas: vt mel quoniam dulcedinem suscepit, dicitur dulce, & corpus album, quoniam albedinē suscepit. Similiter & in cæteris.*

6 *Passibiles verò qualitates dicuntur, non quòd ea, quæ illas susceperint qualitates, aliquid patiantur: neque enim mel quoniam aliquid passum sit, dicitur dulce, neque aliquid aliud huiusmodi. Similiter autem his, & calor & frigus passibiles qualitates dicuntur, non quòd ea, quæ illas suscipiunt: aliquid passa sint, sed quoniam secundum sensus vnaquæque dictarum qualitatū passionis effectiua est, passibiles qualitates dicūtur: dulcedo enim passionem quandam secundum gustum efficit, & calor secūdum tactum: similiter autem & alia. Albedo autem, & nigredo, & cæteri colores non eodē modo iis, quæ dicta sunt, passibiles qualitates dicūtur: sed eo quòd ipsæ ab aliqua passione innascuntur.*

7 *Quòd enim fiunt propter aliquā passionē multa colorum mutationes, manifestum est, erubescens enim aliquis rubeus factus est, & timens pallidus, & vnūquodque talium: quare etiam si quis natura aliquid talium accidentium perturbationúmve passus est, similem colorem verisimile est eum habere: quæ enim affectio nunc*

in eo,

in eo, quod verecundetur circa corpus facta est, etiam secundum naturalem constitutionem eadem fieri potest affectio, vt & naturalis color similis sit. Quæcunque igitur talium accidentium ab aliquibus passionibus difficilè mobilibus & permanentibus principium sumpserunt, passibiles qualitates dicuntur: siue enim secundum naturalem constitutionem pallor fit, nigredo, qualitates dicuntur (quales enim secundum eas dicimur) siue propter ægritudinem longam, vel propter æstum eidẽ contigit nigredo, vel pallor, & non facilè prætereunt, vel etiam per vitam permanent, passibiles qualitates & ipsæ dicuntur: similiter enim quales secundum eas dicimur. Quæcũque verò ex iis, quæ facilè soluuntur, & citò transeunt, fiunt, passiones dicũtur, qualitates verò minimè: non enim aliqui secundum ipsas dicuntur quales, neque enim qui propter verecũdiã rubeus factus est, rubeus dicitur, neq; cui pallor propter timorẽ venit, pallidus est: sed magis eo, ꝙ aliquid passus est: quare passiones quidẽ huiusmodi dicũtur, qualitates verò minimè.

8 *Similiter autem his & secundum animam passibiles qualitates & passiones dicuntur. Quæcũque enim mox in nascendo ab aliquibus passionibus difficulter mobilibus fiunt, qualitates dicuntur & ipsæ, vt amentia, mentis alienatio, & ira, & alia huiusmodi: quales enim secundum eas dicuntur, id est, iracundi atque amẽtes. Similiter autẽ & quæcunque alienationes nõ naturales, sed quæ ab aliquibus aliis accidentibus facta sunt, difficilè prætereuntes & omninò immobiles, qualitates sunt etiam huiusmodi: quales enim & secundũ eas dicuntur. Quæcunque verò ab iis quæ facilè & citò prætereunt fiunt, passiones dicuntur, vt si quis cõtristatus, iracundior fiat: non enim dicitur iracundus, qui huiusmodi passione iracundior est, sed magis quia aliquid passus: quare passiones quidem huiusmodi dicuntur,*

quale

qualitates verò minimè.

Quartum verò genus qualitatis est figura, & circa vnumquodque cōstans forma. Amplius autem ad hæc rectitudo, & curuitas & si quid aliud his simile est: secundum enim vnumquodque eorum quale quid dicitur, triangulum enim vel quadrangulū esse quale quid dicitur, & rectum aut curuum, & secundum etiā formam vnumquodque quale dicitur, 9

Rarum verò & spissum & asperū, & lene putabuntur quidē quale quid significare: sed aliena huiusmodi putantur esse à diuisione, quæ circa quale est: quandam enim positionē magis videntur partium vtrumque mōstrare: spissum enim dicitur eò quòd partes sibypsis propinquæ sint, rarum verò, eò quòd distent à se inuicē: & lene quidem, q̄ in rectitudinem aliquo modo partes iaceant, asperum verò, quòd hæc quidē superet, illa verò sit inferior. Fortasse quidem igitur alius quispiā modus apparuerit qualitatis, sed ferè qui maxime dicuntur, hi sunt. Qualitates itaque sunt, quæ dictæ sunt. 10

Qualia verò sunt, quæ, secundum has denominatiuè dicuntur, vel quomodolibet taliter ab his. In plurimis itaq; & ferè in omnibus denominatiuè dicūtur, vt à cādore candidus, & à Grāmatica Grammaticus, & à iustitia iustus: similiter in aliis. In aliquibus verò, eò quòd non sunt posita qualitati nomina, non contingit ea quæ dicuntur, ab iis denominatiuè dici, vt cursor aut pugillator qui secundū naturalē dicuntur potētiam, à nulla qualitate denominatiuè dicitur, nō enim posita sunt nomina potētiis, secundum quas isti quales dicūtur: sicuti disciplinis, secundū quas pugiles vel palæstrici secūdum dispositionē dicuntur: pugillatoria enim & palæstrica disciplina dicitur, quales verò ab his denominatiuè dicuntur, qui disponuntur. Aliquando autē & posito nomine non dicitur denominatiuè, quod secundum eam 11 2. sol.

quale

quale dicitur: vt à virtute studiosus: eo enim quòd virtutem habeat studiosus dicitur, sed non denominatiuè à virtute: non autem in pluribus hoc tale est. Qualia ergo dicuntur, quæ denominatiuè à dictis qualitatibus dicuntur, aut aliquo modo aliter ab eis.

12 *Inest autem & contrarietas secundum qualitatem: vt iustitia iniustitia contraria est, & albedo nigredini, & alia. Similiter autem & ea quæ secundum eas qualia dicũtur: vt iniustum iusto, & album nigrò. Non in omnibus autẽ hoc accidit: rubro enim aut pallido, aut huiusmodi coloribus nihil est cõtrarium qualibus existentibus. Amplius, si contrariorum alterum fuerit quale, & reliquum erit quale: hoc autẽ palam est ex singulis proponenti alia Prædicamenta, vt si est iustitia iniustitiæ cõtrarium, quale autem est iustitia, quale igitur & iniustitia. Nullum enim aliorum Prædicamentorum aptabitur iniustitiæ, neque quantum, neque ad aliquid, neque vbi: nec omnino aliquid huiusmodi, nisi quale: sic autem & in aliis, quæ secundum quale sunt contraria.*

13 *Suscipiunt autẽ qualia magis & minus. Album enim magis & minus albũ alterum altero dicitur, & iustum alterum altero magis & minus: sed & ipsa intensionem suscipiunt, cùm candidum nãque sit, contingit amplius candidum fieri. Non tamen omnia, sed plurima: iustitia namq;, si dicatur magis & minus iustitia, potest quilibet ambigere: similiter autẽ & in aliis dispositionibus. Quidam enim dubitant de talibus iustitiã, nãque iustitia nõ omnino aiũt magis & minus debere dici, nec sanitatem sanitate: minus autem habere altero sanitatem aiunt: & iustitiam alterũ minus altero habere dicitur: sic autẽ & Grammaticã, & alias dispositiones. Sed tamen ea, quæ secundũ eas dicũtur, indubitãter recipiũt magis & minus: Grãmaticior enim alter altero dicitur & iustior, & sanior: sic autẽ & in aliis. Triãgulus verò*

&

& quadrangulus non videntur: magis & minus suscipere, neque aliqua aliarum figurarum: quæ enim definitionem trianguli recipiunt & circuli, omnia similiter trianguli vel circuli sunt. Eorum autem, quæ non recipiunt rationem eandem, nihil magis alterum altero dicetur: nihil enim quadratum magis, quàm parte altera longius, circulus est: neque alterum enim recipit circuli rationem. Simpliciter autem si vtraque non recipiunt propositi rationem, nō dicetur altero magis: non ergo omnia qualia recipiunt magis & minus.

14 *Horum itaque, quæ prædicta sunt, nullum est proprium qualitatis. Similia verò aut dissimilia secundum solas dicuntur qualitates: simile enim & dissimile alterum alteri non est secundum aliud, nisi secundum id, quod quale est. Quare proprium est qualitatis, secūdum eam simile, vel dissimile dici. At verò non decet cōturbari, ne quis nos dicat de qualitate propositum faciētes multa eorum quæ sunt ad aliquid cōnumerasse: habitus enim & dispositiones eorū, quæ ad aliquid sunt esse dicebamus. Penè enim in omnib⁹ qualitatibus genera ad aliquid dicuntur: nihil autem eorum, quæ sunt singularia: nam cum disciplina genus sit, id ipsum quòd est alterius dicitur: alicuius enim disciplina dicitur. eorum verò quæ singularia sunt, nihil ipsum quo ad alteri⁹ dicitur, vt Grammatica non dicitur alicuius Grāmatica, nec Musica alicuius alterius Musica: sed fortè secundū genus & hæ ad aliquid dicuntur, vt Grammatica alicuius dicitur disciplina, non alicuius Grammatica, & Musica alicuius disciplina, nō alicuius Musica. Quapropter quæ singularia quidē sunt, non sunt ad aliquid: dicimur autē quales secūdum singula, hæc enim & habemus: sciētes enim dicimur, eò quòd habemus singularum sciētiarum aliquas: quare hæ erunt etiā qualitates, quæ singulares sunt secundum quas aliquādo & quales*

dicimur: hæ autem nõ ſunt eorum quæ ſunt ad aliquid. Amplius, ſi contingit idem ipſum & quale & ad aliquid eſſe, nihil eſt inconueniens in vtriſque hoc generibus enumerare.

Cur primùm de Qualitate egerit, quàm de aliis ſequentibus Prædicamentis, ac cur titulo duplicato.

CVrioſum eſt, inquit Boët. cur qualitatem reliquis Prædicamentis antepoſuerit, dubitare, cùm maxima ſit diſceptatio etiam prioribus duobus eſſe præponendam: tamen ne vlla prorſus ſuperſit dubit. rio, huius ratio eſt manifeſta, quã dat Alb. tract. iſto ca. 1 Eſt enim qualitas principium actionis, & paſſionis ipſi ſubſtantiæ inhęrens: propterea meritò anteponitur actioni & paſſioni, & aliis quatuor quę ſubſtantiæ ſunt extrinſeca, qualis eſt locus, à quo eſt vbi, & tempus, à quo quando, & reliqua. Titulus tamen eſt maximè notandus. De qualitate & quali: ita enim legitur Gręcè, περὶ τῦ ποιῦ καὶ ποιότητος: & quamuis Alex. Acharius, & Simpl. ſolũ exiſtiment legendum illorum vnum, illúdq; vitio ſcriptorũ tribuant, tamen Ammo. Boët. Alb. & S. Augu. ita legunt, vt vtrũque in inſcriptione retineatur. Cuius prima ratio traditur à Porphy. nempè vt vtriuſque vocabuli cognitio haberetur, & qualitatis, & qualis. Secunda ratio eſt Alb. c. 2. quia qualitas & modi prędicandi ipſius manifeſtantur per ipſum quale in concreto: proptereà vtroque modo inſcribitur. Tertia ratio eſt Ammo. Pro quo aduerte, accidens dupliciter poteſt conſiderari. Vno modo ſecundum ſe, & vt à ſubiecto ſeparatum cognoſcitur, quod nomine abſtracto ſignificatur. Altero modo, vt eſt in ſubiecto, quod ſignificatur per nomen concretũ. Cognoſcere autem accidens in abſtracto, intellectus ipſius eſt, cuius eſt tale accidens abſtrahere: at cognoſcere accidẽs in cõcreto, ſenſus eſt. hic enim album, nigrum, calidum ſentit: Propterea nobis eſt in concreto accidens notius, quàm in abſtracto. Ex his extat hæc ratio Ammon. hîc enim traditur qualitas & manifeſta iſta, eſt in concreto, propterea titulus vtriuſque meminit. Quarta ratio eſt Boët. Inquit, quale aliquando pro ſubiecto, aliquando pro ipſa qualitate ſumi: & ne forſan quis deciperetur, exiſtimans hîc quale conſiderari ratione ſubiecti, propterea Ariſt. vtrumq; copulauit: vt nihil aliud per quale, quàm per qualitatem intelligeremus, cùm quale ſignificet ipſam qualitatem, vt eſt in ſubiecto. Omnes

hę ratio

hę rationes bonæ ſunt,& hæc vltima eſt etiam Simpl.

Ex his patet ratio,quare non de quantitate, & quanto inſcripſit: quantitas enim eſt accidens in vniuerſum ſenſibus ſubſtans, & ſuſcipiens mutuam prędicationem in concreto, & abſtracto,vt diximus:at ipſa qualitas non ſenſibus in vniuerſum ſubſtat,cùm ſint innumeraię qualitates inſenſibiles: nec de concreto abſtractum vel contrà prędicatur:propterea ſatis fuit, ibi de quantitate inſcripſiſſe, non autem hic, cum iſta non ita idem ſint.

Qualitatem verò dico, ſecundum quam quales quidem eſſe dicuntur, &c I

Caput hoc in quatuor partes diuiditur.Prima definitionem ſeu deſcriptionem ipſius qualitatis cum diuiſione ſpecierum ipſius continet. In ſecunda traditur de quali. In tertia ſunt tres proprietates qualitatis.In quarta eſt dubium & ſolutio.

In prima ergo parte,diſtinctionis cauſa, quinq; ſunt particulę.In prima eſt deſcriptioqualitatis in ſingulis quatuor,ſũt quatuor ſpecies ipſi⁹ qualitatis,ſingulę in ſingulis particulis.

Eſt ergo qualitas ſecundum quam quales quidem dicuntur,vt ab albedine corpus quale dicitur:ſi enim interrogeris, quale corpus eſt? dices album.

Hìc primò aduerte hìc deſcribi,& manifeſtari abſtractum per concretum,quia vt dixi ex Ammon. notiora nobis ſunt concreta,vtpotè ſenſibus percepta: & ſimiliter quia concretum eſt magis compoſitum cùm ſignificet accidens,vt eſt in ſubiecto, compoſitum autem notius eſt nobis, quàm ſimplex,vt docet Auer. 1. Phyſic. com. 3.

Nota 1. Cur abſtractum per cõcretum explicetur.

Aduerte ſecundò,ne turberis in verbis Ariſto.definit enim qualitatem in ſingulari, & vtitur verbo plurali: ob eámque cauſam exiſtimemus ex hoc ab vnica qualitate ſemper multa dici qualia:ſed in definitionibus voces à numero abſoluũtur: vt idem ſit ſenſus,qualitas eſt, à qua aliquid dicitur quale,ſicut à qualitatibus aliqua qualia dicuntur.

Nota 2.

Aduerte tertiò,quòd Alber. in pręſenti notat dici per verbum primæ perſonæ,ſcilicet (quidam dicimur) vt intelligamus duplices eſſe qualitates: quædam ſunt ſpirituales, quæ non niſi animæ,vel rei ſpirituali inſunt:quædam ſunt corporeæ,quæ non niſi corporibus inſunt.Propterea enim dicit per verbum perſonæ primę qua ſignificantur homines,in quibus ſoli hæ vtræque qualitates ſimul ſunt. Iſta doctrina vera eſt, ſed impertinens ad Ariſto. Græcè enim habetur verbum tertiæ perſonæ, vt vertit Boëtius.

Nota. 3.

Nota 4. Aduette quartò, videri istam non esse bonam descriptionem: omnia enim accidentia in quali prædicantur, & secundum ea, quales dicimur: ergo non hoc isti Prædicamento proprium est.

Qualitas quot modis accipiatur. Propterea nota ex Arist.5.Meta.c.14.qualitatem multipliciter sumi. Primò, pro omni forma substantiali, & differentia rei constituta: formę enim qualitas inest, & differentia generis dicitur qualitas, sed essentialis. Altero modo qualitas sumitur pro quacunque forma accidentali, quæ est extra naturam subiecti: & sic comprehendit omnia nouem Prædicamenta. Tertio modo sumitur specialiter pro accidēte huius quarti Prędicamenti, à quo dicitur aliquid simpliciter, & purè quale. Dicit enim Alb c.1. & bene, à qualitate primo modo non dicitur aliquid quale tantùm, sed cum aliqua compositione, sicut & à quantitate non quale absolutè, sed quantum, vel aliquot. Ab aliis verò dicitur aliquid, non quale, sed qualiter se habet: quod sedet enim vel stat, vel iacet, vel currit, vel patitur, potiùs dicitur aliquo modo se habere, quàm quale absolutè. Hæc verò qualitas huius Prædicamēti quale simpliciter facit: & ita est intelligenda descriptio. Et huic consonat, quod Porphy. dixit in cap. de communitatibus in differentia generis, & accidentis, accidens prædicari in quale, vel in quomodo vnumquodque se habet.

Nota 5. Posita descriptione, qualitatem diuidit. Qualitas, inquit, multipliciter sumitur. Non hîc intelligas multipliciter, id est æquiuocè sumi, sed genericè, nimirùm quia multas species habeat, vt notat Ammo. Boët. & Albet. & hoc manifestum ex his quæ subiungit: Vna, inquit, species est, quod non dixisset, nisi qualitas esset genus, vt notat Simpl.

Vna quidem species qualitatis habitus, & dispositio est, &c.

Hæc est secunda particula, in qua Aristo. de prima specie qualitatis tractat. Et primò differentiam inter habitum, & dispositionem assignat: ex qua quid vtrumque sit ostenditur. Secundò, illam differentiam probat. Tertiò, quomodo adinuicem se habitus & dispositio habeant, aperit.

Differt ergo habitus à dispositione, quòd habitus est quędam qualitas difficulter à subiecto mobilis, qui non facilè corrumpitur, & à subiecto non facilè recedit, sicut scientia, virtus: qui enim semel scientiam acquisiuit, non facilè perdet eam, sed magna difficultate, vtpotè morbo aliquo grauissimo correptus. Dispositio verò est qualitas facilè à subiecto mobilis, & quæ remouetur citò à subiecto, vt sanitas & ægritu

& ægritudo,quæ facilè recedunt. Quamuis, vt notat Ariſtot. aliquæ diſpoſitiones longa conſuetudine fiunt habitus, vt febris, quæ tempore longiori fit hectica.

Ex his facilè colligitur,quid vtrunque ſit:eſt enim habitus qualitas nō facilè mobilis à ſubiecto.Diſpoſitio verò eſt qualitas facilè mobilis à ſubiecto: vocamus verò mobilem qualitatem, non quæ cum ipſo ſubiecto corrumpitur, ſed quæ ſubiecto manente poteſt recedere,& corrumpi.

Manifeſtum eſt autem quoniam hæc, &c.

3 Hoc diſcrimen Ariſt.probat ex vſu loquendi in ipſis diſciplinis: illos enim qui non probè veritatem perceptam retinent,vocamus diſpoſitos, quamuis inter hos aliqui magis, aliqui minùs diſpoſiti inueniantur:illos verò,qui probè retinent,nec facilè ab ea mobiles ſunt,habitus aſſerimus habere. Poſteà hæc duo comparat:omnis, inquit, habitus diſpoſitio eſt,non tamen omnis diſpoſitio habitus eſt, neque qui diſpoſitionem tenet, neceſſariò habitum tenet.

Nota. Diſpoſitio duob' modis dicitur.

Pro quo aduerte, quòd dupliciter dicitur diſpoſitio. Vno modo generaliter pro qualitate facilè, vel difficile mobili, quo pacto. 5. Metaphy. ca. 20. & in præſenti habitus diſpoſitio dicitur. Altero modo ſpecialiter pro qualitate facile mobili, & ſic habitus non eſt diſpoſitio: vnde diſpoſitio eſt nomen generis & cuiuſdam ſpeciei generis.Subdit exemplū Ammon. de nomine: aliquando enim nomen communiter pro omni parte orationis ſumitur, aliquando particulariter pro vna parte, vt eſt à verbo diſtincta. Et hæc eſt expoſitio communis,& vera:quamuis etiam aliter poſſimus Ariſt. interpretari,vt loquatur de diſpoſitione particulariter dicta, vt ſit ſenſus: Habitum præcedunt diſpoſitiones cùm prius ſubiectum habeat diſpoſitionem, per quam ad habitum peruenit, quamuis id non ſemper ſit neceſſarium, tamen diſpoſitionem non præcedit habitus, cùm ex diſpoſitionibus fiat habitus,non autem ex habitu diſpoſitio. Vtraque expoſitio eſt bona, prior communis eſt.

Aliud verò qualitatis genus eſt, &c.

4 Hæc eſt particula tertia,in qua tractat de ſecunda ſpecie: nec mireris quòd habitum vocauerit ſpeciem, hoc verò genus dicat,quia vt notant Ammo.& Simpl. hæc quatuor ſubalterna genera ſunt,quæ & ſpeciei & generis nomen iure ſibi vendicant, vt ex interpretatione Porphy. manifeſtum habemus.

Nota 1.

Pro cuius autē generis intellectione aduerte operationum

Principia actionum esse duo. duo esse principia: alterum quod simpliciter ad operandum est: alterum ad benè vel malè operandum: verbi gratia, rusticus habet principium vt cognoscat, vt operetur: tamen doctus & artifex etiam aliud habet principium vt benè operetur, vt perfectè cognoscat. Prius dicitur potentia, posterius habitus vel dispositio: prius à natura est rebus concessum, posterius acquisitum, & à nobis partum: prius ad quácunque operationem est necessarium, sine potentia enim non contigit operari, nec benè nec malè: posterius non est in omni operatione necessarium: nec in omnibus operantibus sunt habitus. Istud verò, scilicet habitus & dispositio est in prima specie prædicta, at prius illud principium pertinet ad hanc secundam speciem, quæ dicitur potentia vel impotentia naturalis, ne intelligamus de illo principio quod non est naturale, id est, à natura concessum, sed à nobis conquisitum.

Nota 2. Potentiæ naturalis quatuor sunt gradus. Aduerte secúdò, quòd huius potentię quadruplex est gradus seu species. Prima est quędam naturalis promptitudo ad facilè agendnm aliquid, secundum quam sunt homines pugillatores, luctatores, id est, naturalem habent quandam insitam potentiam ad ista opera: nec loquimur de his, qui arte & vsu id efficiunt, nam tunc ad primam pertinerent speciem, sed de his, qui naturaliter id præstant: similiter sunt aliæ innumeræ aptitudines hominum, secundum quas naturaliter inclinantur ad facilè opera aliqua exercenda. Secunda species est naturalis quædam potentia, secundum quam aliquid fortiter resistit sibi contrariis, & aduersantibus, secundum quam dicimus homines salubres, quibus talis inest potentia, vt omnibus nociuis fortiter resistant, nihílque eis noceat: in hac est durities, qua aliquid resistit diuisioni & sectioni, quæ tendit in ipsius destructionem. Tertia est quędam actiua potentia, secundum quam difficulter aliquid agit, qualiter est hebetudo seu ingenij, seu corporis ad operationes exequendas. Quarta est quædam potentia, qua aliquis facilè suscipit id, quod sibi aduersatur, & in sui destructionem tendit, qua potentia dicimus homines insalubres, qui semper valetudinarij sunt à natura, & omnia eis nocét, similiter mollities est in his, secundum quam facilè res sui diuisionem patitur. Et maximè notandum est, duas priores vocari ab Aristo. naturales potentias: duas verò posteriores, quæ prioribus contrariæ sunt, impotentias naturales: & meritò, quia potentia operandi difficulter, potiùs dicitur potentia non operandi facilè: & potentia non resistendi, & patiendi, impotentia resistendi.

Ita

Ita tamen ista intelligas, vt non propterea existimes impotentiam esse priuationem seu negationem potentiæ, sed dicit qualitatem positiuã contrariam potentiæ. Per hæc facillimè intelligitur ista species, & sensus Arist.

Dubitabis, quare hoc genus duplici nomine sub disiunctione explicatur: dico id esse, quia nomen vnicum non est, quo istas quatuor qualitates explicemus: ideò duplici simul nomine Arist. est vsus. dicit enim φυσικὴ δύναμις ἢ ἀδυναμία. *Dubium. Solut.*

Tertia verò species qualitatis est paßibiles qualitates, &c. 5

Aggreditur explicare tertium qualitatis genus: & quia iste textus obscurus est, & doctrinam continet obseruandam, aliquot fundamenta opus erit præmittere. Primò passio tripliciter, quantum pro præsenti sufficit, apud Arist. accipitur. Vno modo pro receptione cuiusque formæ, siue tendentis in rei perfectionem siue in disconuenientiam: vt patimur quando recipimus calorem, siue iste sit nociuus, siue proficiuus: quomodo 2. de anim c 5. & li. 3. c. 2 sensus docet pati quando recipiunt speciem, & similitudinem obiecti. Altero modo accipitur passio pro receptione formæ disconuenientis, & nociuæ, vt quando subiectum patitur sibi calorem aduersum. Tertiò modo passio significat illam qualitatem, quæ ex passione prouenit, tanquam ipsius effectus, vt nigredo, quæ ex combustione procedit, dicitur etiam passio. Et harum duarum acceptionum meminit 5. Metaph cap. 21. *Nota 1. Paßio tribus sumitur mod.*

Aduerte secundò, quòd istę qualitates tripliciter se habent ad passionem secundo modo dictam. Quædam solùm sunt principia actionum, seu passionum, quia faciunt passionem, non tamen fiunt ex passione alia: quales sunt primæ quatuor qualitates calor, frigus, siccitas, humiditas. Quædam sunt effectus passionum, tamen ipsæ non efficiunt passionem propriam in alio, quales sunt colores: ij enim ex passione primarum quatuor fiunt, tamen ipsæ non in alio passionẽ efficiunt cùm colores per se nihil frigefaciant, vel calefaciãt, vel alium colorem producant. Quędam aliæ sunt qualitates, quæ etiam fiunt ex passionibus secundo modo, & ipsæ sunt causæ etiam passionum in alio, quales sunt odores & sapores: hi enim ex primis qualitatibus fiunt colores, tamen ipsi rursum efficiunt passionem in sensibus: cùm odor, & sapor calefaciant, exsiccent, & humectent. Et hinc est quod minùs multò defatigamur videntes, cùm non patiamur à coloribus, quàm gustantes & olfacientes, quia patimur. *Nota 2.*

Nota 3. Aduerte tertiò, quòd isti colores & qualitates, quę sunt effectus passionum sunt in triplici differentia. Quędam proueniunt ex naturali passione, quæ fit simul cum ipsa rei generatione, vt albedo cygni, nigredo corui: hi enim colores sunt ex passione illa, quæ fuit inter qualitates quando ista generata sunt. Quædam proueniunt passione accidentali, scilicet quæ non est à natiuitate, tamen est passio perseuerans, vt qui ex aliquo morbo colorem aliquem diuturnum contraxit pallidum, vel rubrum, vel alium. Quædam proueniũt ex accidentali passione, sed non perseueranti, & facilè recedenti, vt rubedo, quæ ex verecundia, & pallor qui ex timore procedunt. Hi autem tres modi qualitatum, & sunt ratione corporis, vt hi quos diximus, & sunt aliquando ratione mentis & animę, vt insania, furor, dementia, quę proueniunt & ex passione natiua, & ex passione accidentali perseueranti, & aliquando ex passione subita, & non durabili.

Nota 4. Aduerte 4. quòd illæ qualitates quę sunt causæ passionum, non solùm efficiunt passionem in nobis, sed etiam in aliis multis, vt calor, qui calefacit omnia mista: aliquæ solùm efficiunt passionem in animalibus, vt odores & sapores, tamẽ ab Arist. omnes sumuntur, quia ingerunt animalibus passionem: quia nobis istæ omnes passiones notiores sunt, qui animalia sumus: non enim cognosco ignem alteri, scilicet ligno intulisse passionem, nisi passionem, quàm ego experior, cognoscens & tangens lignum, & ignem.

Expositio textus. His suppositis deueniamus ad Ari. hęc enim particula continet quatuor. Primò speciem exemplis explicat, & probat enumeratas esse qualitates. Secundò ostendit, quomodo dicantur passibiles qualitates. Tertiò discrimen inter passibiles qualitates, & passiones constituit. Quartò id in qualitatibus secundum mentem etiam explicat.

Dicit ergo primò, genus tertium qualitatis esse passibiles qualitates & passiones, quales sunt dulcedo, amaritudo, albedo, nigredo, & calor, ac similes. Quòd autem hæ qualitates sint, manifestum est: per eas enim dicitur subiectum quale nempe album, dulce, calidum.

6 *Paßibiles verò qualitates dicuntur, &c.*

Explicat quomodo istæ dicantur passibiles qualitates.

Nota. Qualitas dicitur paßibilis. Aduerte autem tripliciter aliquam qualitatem posse dici passibilem. Vno modo, quia subiectum recipiens illã, secundum eam patitur, vt calor in manu receptus dicitur qualitas passibilis, quia manus secundum eum patitur. Altero modo

dicitur

dicitur passibilis qualitas, quia ipsa sit causa passionis, vt calor ignis est causa passionis in ligno vel in tactu. Tertiò dicitur passibilis qualitas, quia sit effectus passionis, vt diximus. Hoc supposito ostendit has qualitates non dici passibiles, eo quòd ipsarum subiectum aliquid patitur: nō enim mel patitur, quia habet dulcedinem, nec ignis, quia habet calorem: sed dicuntur passibiles quia sunt causæ passionum, vt calor, & sapores, vel quia sunt effectus passionis, quales sunt colores. Dupliciter ergo passibilis qualitas dicitur, vel quia est causa passionis in alio subiecto, vel quia est effectus ipsius passionis.

triplician causa.

Quoniam ergo fiunt per aliquam passionem, &c. 7

Hîc ostendit Arist. colores omnes esse effectus passionum, & tale est arg. Colores isti, qui à natura sunt, similes sunt iis, qui fiunt ex accidenti: sed isti ex accidenti, scilicet qui proueniunt ex verecundia vel timore, fiunt ex aliqua passione: ergo existimandum est illos etiam qui à natura sunt, ex passione prouenisse. Et nota admodum hanc rationem: ex ea enim deduces pulchram viam naturales causas indagandi, penes causas accidentales, ex quibus similes proueniunt effectus, quā ipse obseruauit. 30. sect. prob. q. 1. vbi quærens naturā melancholicorum, eos ebriis in effectibus similes contemplans, quod ebriis accidentaliter accidit, id melancholicis à natura prouenire existimat.

Nota modū & rationē inuestigādi causas naturales.

Statim subdit has qualitates, quę effectus passionum sunt, esse in duplici differentia, quædam proueniunt ex passione durabili, & perseuerāti, siue à natura, siue ab aliquo accidenti, scilicet morbo, vel quolibet alio: & istæ dicuntur passibiles qualitates: & quædam sunt effectus passionum qui non durant, sed transeunt, & istę non dicuntur qualitates, sed passiones: & probat quia simpliciter ab his non denominamur quales, nō enim qui rubedinem contrahit ex verecundia, rubeus dicitur, sed passus ruborem: nec intelligas quod iste rubor nullo modo sit qualitas, cùm in hoc Prædicamēto sit, sed dicit, quod quantum ad denominationem absolutè non est dicenda qualitas, videlicet permanens, ita vt ab ea talis denominetur, scilicet rubeus.

Dubitabis, quare hîc non meminit odorum, & sonorum, cùm tamen passibiles qualitates sint, sunt enim causę passionum in sensibus. Dicendum quòd odorum, & saporum, prorsus est eadem ratio, nec odores, nisi per sapores, cognoscuntur, adeò, vt ferè eisdem nominibus nominentur species, & differentię odorum & saporum, vt docet 2. de ani. cap 9. pro-

Dubiū.

pretereà non meminit odorum, quia sub saporibus ea ratione comprehenduntur, vel quia non erat necesse connumerare omnes qualitates, & præsertim omnibus notas.

De sono dicit Alb. non meminisse: quia nō fit ex qualitatibus primis, sicut reliquæ qualitates passiones: forsam posset dici, potiùs esse passionem animæ, quàm passibilem qualitatem, cùm non sit perseuerans. Dubitatur circa dicta: nam colores videntur causa passionis, omnis enim sensus patitur à sensibili, vt dicitur 2. de anim. c. 12. imò in q. 30. sect. 51. proble. dicit Arist. viridi maximè delectari oculos, quos alij colores defatigant. Dico primò colores non agere in oculos passione corruptiua, cùm imprimant speciem, & similitudinem, quæ non corrumpit. Dico secundò, quòd colores aliqui agūt passione corruptiua, sed id non fit ratione coloris, sed subiecti, in quo tales colores sunt, quod est humidum, vel siccum, vel splendens magis, vel minus: & inde prouenit, quòd lædat vel delectet visum. Dubitatur secundò, odores, & sapores sunt etiam effectus passionum, vt diximus, vt quid ergo magis dicuntur qualitates passibiles, quòd sint causæ passionis, quàm quòd sint effectus, quando quidem vtrumque habeāt? Ad hoc solutio in promptu est: dignius enim est esse causam passionis quàm effectum, & vnumquodque à principaliori sumit denominationem.

8 *Similiter autem his, & secundum animam, &c.*

Postquàm Arist. ostendit esse passibiles qualitates secūdum corpus qui effectus sint passionum, & similiter esse passiones, hoc idē esse etiam in qualitatibus secundum animam ostendit: sunt enim quædam qualitates prouenientes ex passione secundum animam, sed à natiuitate, vt dementia, secundum quam quis nascitur demens: sunt etiam quæ ex passione accidentali, sed permanenti proueniunt, vt dementia ex morbo, vel aliquo alio diu perseuerans. Sunt etiam aliæ ex passione citò recedenti, vt dementia ex ira subita, paruo tempore durans. Quemadmodum autem illæ duæ priores qualitates dicebantur qualitates, quia secundum eam dicebamur quales, tertia verò non qualitas, sed passio erat, cùm secundam eam subiectum non diceretur quale, ita similiter in his quę secundum mentem sunt, illæ duæ priores sunt qualitates, & ab eis quales denominamur: posterior verò non qualis, sed passio dicenda est, nec secūdum eam quale quid dicitur, non enim dicitur demens qui ex breui ira in quandam dementiam breuissimè durantem incidit, sed potiùs dicitur quòd passus

est de

est dementiam.

Quartum verò genus qualitatis est figura, &c.

9 *Dubium.* Accedit iam ad vltimã qualitatis speciem quæ est figura vel forma. Dubium autem est, quid per hæc duo intelligat. Ammo. existimat per figuram intelligere eam, quæ in rebus inanimatis est, per formã verò eam, quæ in animatis est: non autem hîc loquimur de forma substantiali rerum, sed de ista exteriori sensibili, quam ars imitatur. *1. Sent.*

2. Sent. Boët. & Simpl. per formam intelligunt idem, quod per pulchritudinem, per figuram verò eam solam quæ in quantitate consistit, Alb. c. 8. idem existimat esse figuram. & formam, sed ratione differre: nam figura dicitur respectu quãtitatis, cuius extrema faciunt figuram: forma verò dicitur respectu subiecti naturæ, quælibet enim natura specifica suam habet propriam figuram exteriorem, quæ dicitur forma.

3. Sent. At profectò mihi placet sententia Iambli. vt refert Simpl. hic enim dicit per figuram intelligi eam, quæ in solis mathematicis est quãtitatibus, vt esse triangulum, quadrangulum, cubum, & reliqua: & per formam intelligit eam quæ in corporibus naturalibus est. Et hoc patet ex ipso Arist. qui probat figuram esse qualitatem, quia secundum eam, dicitur quale aliquid: ista subdens exempla, esse triangulare, quadrangulare.

Huic generi adiungit Arist. curuitatem & rectitudinem, quæ qualitates sunt, quia quodammodo figuræ sunt quamuis imperfectæ.

Vbi notat Ammon. & benè, quòd ex quantitatibus procedunt passiones seu affectus, figuræ, & formæ, sed non hæc omnia ab omnibus quãtitatibus: à linea procedunt affectus, scilicet curuitas, rectitudo, etiam & angulus: à superficie continenti longitudinem & latitudinem, procedunt affectus, scilicet angustia, amplitudo, etiam procedũt figurę, scilicet triãgulus, quadrangulus, & reliquæ figurę superficiales: à corpore verò procedunt affectus, grauitas, leuitas, similiter figurę, scilicet cubus, pyramis: procedunt etiam formæ à tali quantitate, vt est in subiecto substãtiali. Omnia autẽ ista quæ à quantitate dimanant, qualitates sunt.

Rarum verò & spissum & asperum, &c. 10

Excludit dubiũ. Posset quis dubitare an istę qualitates sint, cùm secundum ea quale dici appareat? Respondet non esse qualitates, sed potiùs pertinere ad positionẽ, quæ ad aliquid est, quod ex horum definitione apparebit: est enim rarum, quod

quod partes sibi habet distãtes inuicem:spissum, quod partes sibi coniunctas habet:asperum, quod partes inæqualiter habet insurgentes:lene, cuius partes rectitudinem quãdam obseruent: hæc autem ad partium positionem spectant: concludit has esse qualitates, quæ maximè qualitates dicuntur: (forsan autem alius apparebit modus qualitatis.) Hæc verba in disputatione examinabuntur.

11 *Qualia verò sunt, quæ secundum has denominatiuè dicuntur, &c.*

Hæc est secunda huius capitis pars principalis, in qua de ipso quali Arist. tractat, ipsumque describit, Quale, inquit, est, quod à qualitatibus denominatiuè dicitur, vel quomodolibet aliter.

Hæc descriptio duas habet partes. Altera est, quale dici denominatiuè à qualitate: diximus enim superiùs, tunc dici denominatiuè, quando in nomine est quædam conuenientia cum extremitatis differentia aliqua, & in re est quædam forma, & id quod formam participat: patet autẽ ita esse in multis qualitatibus, vt candor, & candidus, albedo, albus, calor, calidus: in his, cõcreto denominatiua sunt à qualitatibus ipsis abstractis.

Altera pars est (vel quomodolibet aliter,) quia aliquando non fit denominatio ab aliquibus qualitatibus vel quia nomen eis non est impositum, vt dicuntur pugillatores, cursores, à potentia quadam naturali currendi, & actum pugillis exercendi, cui potentiæ non est nomen impositum, sicut sunt nomina imposita artibus, quibus hęc fiũt. Diximus enim pugillatores dici & ab arte, & à potentia quadã naturali: similiter cursores, luctatores, artibus quidem nomen impositum est, sed non potentiis.

Huiusmodi aliquãdo nomina quidem imposita sunt qualitatibus, sed non ab illis sumitur nomen concretum denominatiuum idem significans, vt qualitas quædam dicitur virtus, sed non ab ea virtuosus quis, sed studiosus dicitur: sed ista non sunt multa: omnia autem hæc qualia dicũtur quæ vtcunque à qualitatibus sumuntur.

Dubium. Dubitatur. Videtur Arist. non seruasse præceptum illud. 6. Top. cap. 3. ne committatur circulus in definitionibus, vt vnũ per aliud, & hoc iterum per illud definiatur: hìc autem qualitatem per quale, modò quale per qualitatem describit.

Solut. Ad hoc respondet Boë. istam nõ esse propriè definitionem sed descriptionem quandam, in qua non est vllum absurdum vt vnum per alterum describatur, tanquam per notius nobis, & hoc

& hoc iterum per illud tanquã per notius natura:quale enim nobis est notius, cùm sit magis compositum, & composita nobis sunt notiora : at qualitas est notior natura, & minus nobis nota:est enim prior natura qualitas, quàm quale, & est ipsius qualis causa : vnde postquàm iam nobis manifesta est qualitas per ipsum quale, iterum quale per qualitatem manifestamus, tanquam per notius natura, vt cognoscamus radicem & causam ipsius qualis esse qualitatẽ: nec iste est circulus, tunc enim hîc fit quando idem est modus cognitionis.

Inest autem & contrarietas secundum qualitatem, &c. 12

Hæc est tertia capitis pars, in qua explicãtur ea quæ qualitatibus insunt: hæc autem sunt tria. Primũ est qualitatibus inesse contrarietatem, quod exemplis manifestatur, iustitiæ enim iniustitia, & albedini nigredo contrariatur: & non solùm hoc abstractis qualitatibus, sed ipsis qualitatibus inest, iustum enim iniusto, & albũ nigro contraria sunt: hoc tamen non omnibus inest qualitatibus, nam rubedo, pallor, & reliqui colores medij, non habent contrarium.

Dubitabit hîc aliquis, nam iste locus videtur aduersari alteri loco 5. Phy. c. 1. vbi dicitur non solùm extrema, sed etiam media extremis contraria esse, & 2. Ethi. c. 8. & 1. mag. moral. c. 9. docet extrema vitiosa, & inter se contraria, & cum virtute, quæ est in medio: liberalitas enim quæ in medio est, prodigalitati & auaritiæ contrariatur. Ad hoc dico, dupliciter aliquid posse alteri contrariari : vno modo secundum se primo : altero modo secundum aliquid, quod in se participat: verbi gratia, ignis aquæ est contrarius, non quidem secũdum se, sed ratione caloris, & frigiditatis, quæ in eis sunt : at ipse calor & frigiditas secundum se contraria sunt. Modò dico, quòd colores medij contrariantur, extremis, sed non secundum se, sed vt magis vni aut alteri accedunt extremo : verbi gratia rubrum aduersatur albo, quia magis participat nigrũ, at ipsi colores extremi secundum se contraria sunt, & per hoc patet concordia huius loci cum illo 5. Physic. *Dubium.* *Sol.*

Ad illud de virtute respondet Alb. c. 9. virtutem contraria extremis in ratione boni, id est, in quantum virtus bonum morale est, extrema verò mala sunt, bonum autem, & malum extrema sunt.

Dubitabis, cùm multa clara exẽpla possent proponi qualitatum non habentium contraria: figura enim & forma contraria non habent, vt quid Aristo. hoc de coloribus mediis, quod non satis perspectum erat, proposuit; Iudicio meo id *Dub. 2.* *Sol.*

non

non sine causa factũ esse existimandũ est: causa igitur huius est, vt intelligamus perfectam & primam cõtrarietatẽ inesse extremis,& aliis ipsorũ ratione, ac propterea verbis sequentibus,alteram contrariorum proprietatem subiungit,scilicet, vt sint talia extrema, quæ sub eodem genere sint:vt si vnum ad qualitatem, & alterum etiam ad qualitatem spectet: sunt enim contraria in vno & eodem Prædicamento.

13 *Suscipiunt autem qualia magis & minus,&c.*

Inest etiam qualibus suscipere magis & minus: nõ solùm autem vnum altero magis album,calidum, aut frigidum est, sed etiam vnum, & idem modò albũ, modò magis albũ est.

Dubium. Sed posset quis dubitare,an sicut suscipiunt cõtrarietatem qualitates sicut qualia,ita suscipiant etiam magis vel minus,

Sol. vel vna,sit magis albedo,quàm alia. Et dicitur hoc quibusdã visum fuisse,inter quos fuit Plato,vt referunt Alexan Boë.& Albert.At ipse Arist.magis accedit ad hoc, quòd non abstracta,sed concreta,magis vel minus suscipiant.ista tamen proprietas non inest omnibus, cùm ipsis abstractis qualitatibus non insit, immò nec omnibus qualibus: hæc enim quæ à figuris dicuntur, non suscipiunt magis vel minus, sed ratio earum in indiuisibili consistit:vt aliquid videlicet sit circulus vel non sit, conuenit absolutè: non verò dicitur magis vel minus circulus,quàm alter.Nec quadrangulum vnum vtpotè quadratum, est magis quadrangulum altero, quod sit altera parte longius,sed absolutè vtrumque est, & dicitur quadrangulum seu quadratum:esse enim circulum vel aliam figuram consistit in vnica ratione non suscipienti variationem: hoc idem in ipsis concretis. Quadratum autẽ dicitur figura plana, quatuor rectis lineis æqualibus contenta:altera verò parte, longius, quod quadrangulum vocant, est ex quatuor lineis,duabus existentibus inæqualibus,aliis duabus.

14 *Horum itaque quæ prædicta sunt,&c.*

Ostendit nullum ex his duobus esse proprium qualitatibus cùm non insit omnibus: propterea verum proprium ponit omni,& soli conueniens, vt secundum solam qualitatem dici contingat simile vel dissimile.Ne autem existimes simile & dissimile esse qualitates, sunt enim ad aliquid, sed sunt passiones qualitatis: nec est inconueniens quòd res in vno Prædicamento, & eius passio in altero collocetur, vt diximus:homo enim in substantia, at risibile in qualitate est, ita qualitates huius Prædicamenti sunt, at simile & dissimile ad aliquid pertinent.

At verò non decet conturbari,&c.

15

Hæc est vltima capitis pars, in qua Aristot. respondet cuidã obiectioni, quæ ei ex dictis præcedẽtibus obiici poterat: nempè, in Prædicamento ad aliquid collocata sunt scientia & habitus: nihil autem vnũ, & idem in duobus Prædicamentis est constituendum: ergo non sunt ista in Prædicamento qualitatis, vel non sunt ad aliquid.

Ad hoc dupliciter respondet. Primò inquit, scientiam, & habitũ in genere esse ad aliquid, species verò ipsius esse qualitates: nec repugnat genus esse in Prædicamento ad aliquid, & species in qualitate, & hoc idem docet 4. Top 4. Respondet secundò, etiam genus, scilicet scientiam & habitum esse in hoc Prædicamento qualitatis, & ad aliquid: nam vnum, & idem secundum diuersas rationes, ad diuersa potest pertinere Prædicamenta: vt scientia quatenus subiectum facit quale, in quãtitate est quatenus ad obiectum refertur, ad aliquid est.

Ex vtraque solutione Aristot. habetur secundum ipsius mentem, sciẽtiam & habitum aliquomodo ad aliquid pertinere, quod nos suprà diximus contra Ammon.

Dubitatur, quo pacto fieri potest, vt genus, quòd de natura specierum est, sit in vno Prędicamento, & species in alio: cùm suprà docuerit Arist. quicquid de genere essentialiter prædicatur, etiam de specie prædicabitur. Ad hoc respondet Alex. Scientia secundum naturam suam est qualitas, quia subiectum ipsum primò disponit secundum se: ex scientia autem similiter & ex habitu nascitur quidam respectus ad obiectũ, & ratione huius respectus, qui non est natura scientiæ, sed à natura fluit, est in Prædicamento ad aliquid: sicut risibile ratione subiecti est in substãtia, ratione risibilitatis est in qualitate. Species autem sunt in Prædicamento in quo est natura sui generis: & ita hîc fit: nam scientia, & habitus secundũ naturã suã in qualitate sunt. Et hoc est quod benè dicit Simpl. quia species scientiæ & habitus ipsius, non sunt scientiæ, & habitus species, quatenus illa sunt ad aliquid, sed vt qualitates sunt.

Dubiũ 1.

Solutio.

Tamen est aliud dubium, quod maximè hoc ipsum manifestat, & cuius consideratio à multis præter missa est. Nam sicut à natura scientiæ in communi fluit quidam respectus, & comparabilitas ad obiectum scibile in communi, ita ex qualibet scientia in particulari fluit respectus particulari ad suum obiectum; ergo qua ratione genus ad aliquid spectat, ita etiam

Dubiũ 2.

etiam ipsæ species pertinebunt. Præterea, non videtur recta doctrina, propterea scientiam esse ad aliquid, quia respectus ex ea consequatur, ratione cuius ad aliquid est: eodem enim modo diceretur: Petrus est in qualitate ratione coloris, qui in eo est.

Solutio. *Nota cur sciētia dicatur esse ad aliqd, non autē species subiecta.* Dico ad hoc, est etiam valdè notandum, quòd scientia in communi non solùm habet illum respectum, sed etiam nomen ipsum scientiæ: & talem qualitatem simul cum respectu significat, cùm scientia dicatur ab hoc, quod est scire, & cognoscere aliquid. At reliquæ scientiæ particulares habēt quidem respectum, sed nomina ipsarum solam qualitatem sine respectu significant, vt Grammatica, Rhetorica, Geometria: & inde nō dicuntur ad conuertentiam cū obiecto, non enim dicitur Grammatica est, vt ita loquamur, Grammaticabilis Grammatica, sicut dicitur scientia est scibilis scientia.

Inde est, quòd scientia & habitus in genere possunt ad aliquid pertinere ratione alicuius in sua significatione contenti, non tamen ipsius species: & hoc valdè obserua circa hunc textum. Atque hæc de capitis interpretatione.

QVAESTIO PRIMA.

Virùm qualitas sit genus: & de eius speciebus, ac specierum Qualitatum diuisione.

Argumēta in contrarium, quando scilicet sit genus. Hoc Prędicamētum dignum est speculatione & propter rerum obscuritatem, & ipsarum insignem, & vniuersalem vtilitatē, cùm & morali, & naturali philosopho, & mathematico maximè sit huius opus, quādoquidem omnia hęc ferè comprehēdit. Est igitur prima difficultas, An qualitas sit genus supremum omnium specierum enarratarum? videtur enim nō esse genus, cùm Arist. dicat qualitatem multipliciter dici, quod idem videtur ac æquiuocè dici, vel saltem analogicè, vt loquitur Arist. 4. Met. cap. 2.

1. argum. Præterea, quia genus significat aliquam communem naturam omnibus suis speciebus: at non patet quæ ista sit natura communis, quam dicit qualitas.

2. arg. Præterea in hoc Prædicamento non videntur omnes satis conuenire: Simpl. enim existimat qualitatem esse analogum: Ammon. Alex. & alij esse vniuocum genus.

3. arg. Præterea Simp. & Boër. credūt aliàs esse qualitatis species præter has: Ammon. & Albert. non esse vllum illud genus.

4. Argumēta contra diuisionem. Præterea insufficientia huius diuisionis positæ ab Ari. non conueniunt, quidam enim aliter, quàm alij illam sumunt. In primis Ammon. sic procedit, Qualitates se habent in duplici diffe

differentia, quædam dicunt potentiam vel impotentiam, & hę faciunt secundam speciem: quędam dicunt actum, & rursus sunt in differentia duplici, quædam sunt perfectiuæ vel deprauatiuæ subiecti, quædam nec perfectiuæ, nec deprauatiuæ: vocantur perfectiuæ, quæ simul sunt cum natura rei, vt calor ignis, albedo niuis, vel quæ tẽdunt in perfectionem rei, vt virtus, scientia: deprauatiuæ verò sunt, quæ subiectorum sunt destructiuę, & ipsorum imperfectionem habent, vt acor vini, putredo pomi: vocat autem non perfectiuas, quæ non sunt secundum naturam rei, sed fiunt per aliquam rei mutationem, vt dulcedo in iure, quæ fit cum alteratione iuris. Similiter figuræ & formæ, quæ nec sunt etiam deprauatiuæ, cùm non tendant in rei corruptionem.

in illas quatuor species.

Ratio illius diuisionis ex Ammon.

Tertia subdiuisio. Quæ sunt perfectiuæ vel deprauatiuæ, sunt adhuc in duplici differentia, quædam insensibiles, id est, quæ non sensu aliquo percipiuntur, quales sunt habitus tam boni, quàm mali, & dispositiones, & hę faciunt primam speciem: quædam sunt sensu perceptibiles, id est, quæ agunt in sensus nostros, & istę sunt illæ qualitates passibiles, quę sunt causa passionis, vt calor, frigiditas, sapor.

Illæ autem quæ nec perfectiuæ, nec deprauatiuæ sunt, iterum se habent dupliciter, quædam insunt in superficie exteriori solùm, sicut figura & forma: quædam etiam in profundo corporum, vt color, & albedo, & reliqui colores, qui quãuis soli superficiei inesse videantur, tamen eorum causa à profundi mutatione prouenit. Similiter etiam se habẽt aliæ qualitates, quæ in profundo etiam sunt: & hæ vel sunt durabiles, & tunc dicuntur qualitates passibiles, quæ sunt effectus passionum: vel non sunt durabiles, & sunt passiones. Hęc inter alia dicit Ammonius.

Sed profectò ista doctrina non videtur exacta, non enim explicat quæ sit ratio cuiusque horum generum, quod maximè refert. Prætereà dicit qualitates primæ speciei esse sensu imperceptibiles: cùm tamen cõstet oppositum ex ipsis Arist. exemplis: dicit enim calorem, & frigiditatem esse dispositiones, & posse fieri habitus, & tamen ista sensibilia sunt.

Simpl. aliter procedit, inquit, qualitates se habere in duplici differentia. Quædam sunt aduẽtitiæ, & acquisitę, & istę faciunt primam speciem: quædam naturales, & istæ vel dicunt potentiam, vel actum. Si dicant potentiam, constituunt secundam speciem: si dicant actum, vel est in profundo subiecti, & sic est tertia, vel in superficie exteriori, & sic fit quarta

Ratio diuisionis illius ex Simp.

species.

At nec hæc videtur omninò exacta sententia, non enim explicat rationes specierum harum, nec sufficientiam. Præterea quia ponit qualitates primæ speciei aduentitias: constat autem secundum Aristotelem sanitatem esse in prima, quæ tamen naturalis est qualitas.

1. fund. Ratio vera illius diuisionis

Propterea aliter in hac parte est procedendum. Est igitur primò considerandum, vt docet D. Thò. 1. 2. q. 49. art. 2. qualitas est nihil aliud quàm modus & determinatio eius quod indifferens est, non tamen quicunque modus facit hoc Prædicamentum: sunt enim in rebus consideranda duo, esse rei, & ipsius operatio: & in substãtiis corporis est tertium aliud, quod quantitas dicitur: & ratione horum trium est indifferentia quędam. Primò. res secundum suum esse solitariè cõsiderata manet indifferens, vt benè vel malè se habeat: & determinatur quantum ad hoc per qualitates primę speciei, quę sunt habitus vel dispositiones, quę modificant rem, vt benè vel malè se habeat in se. Manet prętereà res indifferens, vt possit operari, vel non possit operari: & quantùm ad hoc modificatur à qualitatibus secundæ speciei, quę dicuntur potentię per quas subiectum est potens operari. Tertiò manet indifferens etiam quantum ad operationes, quę dicũ ur passiones sensus: quia scilicet vel ex illis procedunt, & quantùm ad hoc modificatur à qualitatibus tertiæ speciei. Tandem modificatur res in sua quantitate à figura vel forma: quantitas enim tenderet in infinitum, nisi à figura terminaretur, & concluderetur. Nec manet alius modus intrinsecus in ipso subiecto: nam quod sit in loco, tempore, ad aliud, sunt ista ab extrinseco: ex quibus patet qualitatem esse modum rei intrinsecum, vel secundum esse, vel secundum operationem, vel secundum quantitatem.

2 funda. Ordo specierũ qualitatis vnde sumẽdus sit.

Est secundò considerandum, quòd ordo horum generum non est sumendus secundum rem absolutè, sic enim potẽ ię pręcedunt habitus, sed secundum ordinem modificandi, secundum quem habitus & dispositio pręcedunt, quia esse rei disponunt benè vel malè: & alię species quę rem ipsam totam, & substantiam disponunt, pręcedunt figuram, quæ est circa quantitatem exteriorem. Erunt igitur rationes formales singulorum generũ istę. Prima species, est qualitas ipsum subiectum benè vel malè disponens. Secunda species, qualitas principium operandi. Tertia species, modificans secundum passiones. Quarta, modificans quantitatem.

Est

Est tertiò considerandum, vnam & eandem rem posse pertinere ad diuersa Prædicamenta, vel ad diuersa genera eiusdem Prædicamenti diuersis rationibus, vt bene docet Simp. Quemadmodum enim vnius conclusionis, vt dicitur. 1. Post. ca. 26 potest esse scientia, & etiam opinio, si ab vno per demonstrationem, ab altero per rationem probabilem cognoscatur, ita similiter res variis rationibus formalibus sub variis potest esse generibus. Verbi gratia, calor & frigus, si vt causa passionis circa sensum sunt, sumantur, ad tertiam pertinent speciem: at si respectu sui subiecti considerentur, quatenus illud bene vel malè disponunt, sunt habitus vel dispositiones. Et ita considerauit Aristo. qui illa in duobus generibus constituit. Similiter forma, & figura, si vt terminus quantitatis sunt, sumantur, in quarta sunt specie: at si vt subiecti perfectionem vel imperfectionem dicunt, habitus sunt, vel dispositiones.

3. Fund. Vna res quomodo ad diuersas categorias etiã pertineat.

His suppositis est prima conclusio. Qualitas genus est ad omnia ista quatuor genera. Hæc est sententia communis: nec Simplicius aliter voluit affirmare, solùm hoc dixit, species qualitatis non esse æqualiter perfectas, & propterea vocauit analogum: sed hæc analogia non impedit quin sit genus. Nec obstat illud verbum (multipliciter) vt notat Porphy. quod aliquando significat æquiuocè, aliquando notat solam multitudinem absque æquiuocatione. Et hoc probant verba Aristo. quæ sequuntur: dicit enim, Vna species qualitatis est, quod nisi esset genus, dici non posset: & patet ratione, quia dicit vnicam naturam, scilicet esse modum intrinsecum, vt explicui, & prædicatur in quid de omnibus qualitatibus, vt notum est: ergo est genus.

1. Concl.

De prima Specie Qualitatis, & eius diuisione.

Accedamus deinde ad singulas species, seu potiùs genera. Et primò, dubitatur an habitus & dispositio differant specie, ita vt sint duę species vel genera inter se. Et quidem Ammo. Boët. & Alb. docent differre numero: sicut albedo remissa, & albedo intensa: paruus calor, & magn⁹ calor, nõ differũt specie, sed numero: ita dispositio & habitus. At S. Tho. 1. 2. q. 49. art. 2. optimè ad hoc respõdet: inquit enim aliquos esse habitus, qui non differunt nisi numero à dispositione: vt calor, qui facilè mobilis est, & calor qui fortiter radicatus est in subiecto: & aliquando dispositiones ex nimia radicatione in subiecto fiũt habitus, at alię qualitates ex natura sua sunt dispositiones, quæ ex natura sua sunt facilè mobiles, vt ephimera

Dubium

Solut.

ex natura sua dispositio est,& non potest fieri habitus: aliæ sunt habitus ex natura sua, scilicet quæ ex natura sua sunt difficilè mobiles,vt habitus virtutum,habitus scientiæ: & in his clarum est,habitum & dispositionem specie differre.

Et quia hoc tempore solent præfigi auditoribus aliquot tabulæ, quibus ea quæ in Prædicamentis singulis continentur,descripta sint; licèt id negotij Dialectici non sit, tamen quia citra vtilitatem non est, per modum simplicis enatrationis proponemus ea, quæ in singulis his generibus comprehenduntur, aliqua rescindentes, quæ minus consideratè ab aliquibus ad ista genera trahuntur. Fiet ergo per modum diuisionis, vt posteà cuilibet sit facilè omnia hæc suis tabellis accommodatè describere.

Habitus alius est animæ, ipsius corporis.

Habitus igitur sunt in duplici differentia: quidam sunt animę,quidam corporis:animę sunt,qui ab animis originem, vel in anima sedem habent: corporis sunt,qui præcipuè sunt in corpore, & ad aliquam operationem corpoream primò ordinantur: & horum quidam in toto corpore sunt vt sanitas,ægritudo:quidam in parte, vt habitus in manu pulsandi: in pedibus saltandi.

Rursus,habitus animæ quidam acquisiti sunt, quos labore,& industria paramus:quidam infusi,qui à solo Deo in nobis generantur,vt gratia,fides, spes,charitas, & reliquæ virtutes,& dona infusa, quorum Aristo. nullam habuit notitiã, tamen in ista prima specie collocandi sunt.

Habitus acquisiti quidam sunt intellectiui,id est,existentes intellectu:quidam sunt morales,id est,pertinẽtes ad mores nostros, secundum quos benè vel malè laudabiliter, vel vitiosè, operamur: horum moralium quidam sunt virtutes, vt iustitia,prudentia,quidam vitia,siue per excessum,vt prodigalitas,temeritas,siue per defectum,vt timiditas, auaritia.

Habituum autem intellectiuorum quidam sapientia,quidam scientia,quidam intellectus,ars,& prudentia sunt: & hi semper veri,id est,per quos semper verum cognoscimus,alij non semper veri sunt, vt opinio Sapientia est rerum altissimarum cognitio. Hæc si sit supernaturalis, id est, cognitio non vi naturali acquisita, sed à reuelatione Dei pendens, est Theologia:si naturaliter acquisita,est Metaphysica.

Scientia est quadruplex:Mathematica, Physica, Moralis, Rationalis. Mathematica, quę dimensiones corporum, & quantitatum passiones cõsiderat,quæ quadruplex est: Arithmetica,Geometria,Musica,Astrologia, Physica, quæ motus

& rerum

& rerum mutationes speculatur, duplex est: Medicina, & quam vocamus naturalem Philosophiam. Moralis mores instruit vel singulorum proprios, & dicitur Ethica: vel cōmunitates,& dicitur Politica: vel domorum & familiarum particularium,& dicitur Oeconomica. Rationalis triplex: Grāmatica, Rhetorica, Dialectica. Intellectus dicitur cognitio principiorum primorum. Ars multiplex est, nauigandi, fabrilis, militaris,&c.

Omnes hi habitus in hac prima specie, seu genere collocantur,& omnia inferiora horum habituum: qui si non difficilè mobiles fuerint, dispositiones erunt. defectu enim vnius nominis generici, idem genus duplici nomine explicamus.

De secunda specie Qualitatis,& eius diuisione.

Secunda species est naturalis potentia,& impotentia: nec oportet iterum hanc declarare, quia in textu interpretatione eam satis exposuimus: tantùm ea, quę sub ea continentur, explicabimus. Potentia duplex est, corporis, & animæ: corporis, quędam actiua, vt virtus magnetis,& guttæ: quædam passiua, vt salubritas, mollities, durities.

Potentia animæ, quadruplex: vegetatiua, cognoscitiua, appetitiua, loci motiua.

Vegetatiua duplex: principalis,& ministerialis. Principalis triplex: nutritiua, per quam viuentia alimentum in sui naturam conuertunt: augmentatiua, per quam crescunt: generatiua, per quam sibi simile generant. Ministerialis quadruplex, attractiua, per quam vnumquodque membrum ad se alimentum trahit: alteratiua, seu digestiua, per quam alimētum disponit: retentiua, per quam ipsum retinet, ne, dum digerit & disponit, relabatur: expulsiua, per quam superfluum alimenti expellit.

Sensitiua,& intellectiua sunt partes potentiæ cognoscitiuę Intellectiua est intellectus. Sēsitiua duplex: exterior, quales sunt quinque sensus, visus, auditus, olfactus, gustus, tactus: interior, sunt sensus communis, imaginaria, phantasia, cogitatiua, memoria.

Potentia appetitiua, duplex: concupiscibilis, & irascibilis: per concupiscibilem inclinamur in bonum, vel auersamur malum: per irascibilem tendimus in bonum arduum ad obtinendum, vel contra malum arduum ad euitandum: reliquæ passiones particulares, id est, amor, odium, & reliqua non inter potentias, sed inter passiones collocandæ sunt.

Loci motiua, est vel volandi, vel natandi, vel progrediēdi

potentia. Inter appetitus collocanda eſt voluntas: eſt enim appetitus rationalis:reliqui ſunt appetitus ſenſitiui.

Ad hanc etiam ſpeciem pertinent ferè omnium ſpecierum & generum propriæ paſſiones,vt riſibilitas,hinnibilitas:omnes aptitudines,& inclinationes particulares ad aliquid operandum.Et non ſolùm iſtæ qualitates in abſtracto,ſed etiam in concreto,ſicut in qualibet ſpecie,ſumi poſſunt.

De tertia ſpecie Qualitatis,& eius diuiſione.

Tertia ſpecies eſt paſſibilis qualitas vel paſſio. Diximus autem ſuperiùs qualitates paſsibiles eſſe in duplici differentia:quædam ſunt cauſæ paſsionis in ſenſibus,qualia ſunt obiecta,tactus,guſtus,& odoratus:quædam ſunt effectus ex aliqua paſsione ſubiecti prouenientes,difficilè tamen mobiles: nam ſi non ſunt durabiles,non qualitates, ſed paſsiones vocãtur:paſsio enim & paſsibilis qualitas, quæ eſt effectus paſſionis quales ſunt colores, differunt penes facilè, & difficilè mobile:non autem ſicut prima ſpecies, vt notat Simpl.nam qualitas primæ ſpeciei dicitur facilè, vel difficile mobilis,ea tamen eſt,quæ ſubiectum bene vel malè ſecundum ſuum eſſe diſponit.At iſta tertia ſpecies eſt qualitas: quæ ſecundum paſsionem eſt facilè vel difficilè mobilis.

Sub hac ſpecie ſunt paſsiones animæ, vt ira, amor, gaudium,ſpes,& reliquæ. Similiter aliqui conſtituunt lumen,lucem & ſpecies,quibus fit cognitio:ſed iudicio meo iſtæ nulla ratione in hac ſpecie continentur,cùm non ſint per ſe cauſa paſsionis,nec effectus vllius paſsionis:immò exiſtimo Ariſt. non meminiſſe harum, quia ſecundum communem ſententiam,lumen non erat accidens,ſed ſubſtantia

Poſſunt tamen optimè collocari in prima ſpecie. Lumen enim diſpoſitio eſt, & ſpecies ipſæ:ſunt enim iſta facilè mobilia: lux autem, quæ in ipſo corpore luminoſo eſt, habitus quidam ipſius eſt.De ſono diximus potius eſſe ſub paſsione: eſt enim effectus paſsionis, ſcilicet colliſionis duorum corporum,& permanens non eſt.

De quarta ſpecie Qualitatis,& eius diuiſione.

Quarta ſpecies eſt figura,vel forma, quam in textus interpretatione explicuimus. Figura quædam eſt diſcretorum, vt numerus triangularis,quadrangularis:eſt etiam figura continuorum,vt triãgulus,& figuræ Geometricæ. Prætereà,figura quædã ſuperficialis,quæ in ſuperficie deſcribitur, vt triangulus in ſuperficie chartæ,& eſt figura ſolida, vt corpus colũnale, pyramidale,atq; hæ dictæ ſunt figuræ perfectæ:aliæ verò ſunt imperfectæ,

imperfectæ, vt curuum, rectum, par, impar, concauum, connexum, & similia. Et in vniuersum omnes figuræ, & formæ rerum à quantitate prouenientes, in hoc sunt genere, siue naturales, siue artificiatæ sint.

Dubitatur de raro, & spisso, leni & aspero, an sint qualitates. Quare breuiter oportebit ista explicare. Boë. & Aug. vocant rarum corpus, quod intra se habet concauitates, & poros quosdam, quorum ratione alienum corpus potest recipere in se, vt spongia, & pumex: vocant autem densum corpus, quod intra se alienum recipere nequit.

Dubium

1 sententia.

Alij verò vocant rarum corpus, quod sub magna quantitate paucam continet substantiam, quamuis porosum non sit, vt cera liquefacta: spissum verò vel densum, quod sub parua quantitate multas continet substantiæ partes, vt ferrum. Vtraque explicatio est bona.

2. sententia.

Nec mihi placet quod dicit Alber. rarum esse diaphanum, & spissum opacum: potest enim esse diaphanum, & spissum, vt vitrum, & crystallus.

3. sententia.

Asperum verò dicitur, cuius partes exteriores inæqualiter insurgunt, & quædam prominentes, quædam depressæ sunt: lene verò, cuius partes exteriores æqualiter insurgunt. Vnde patet discrimen: lene enim & asperum considerantur secundum partes exteriores, at rarum & spissum secundum partes minùs principaliter interiores: rari enim partes magis inter se distant: at partes spissi inter se magis adunantur.

Hoc supposito est sententia communis Alb. Auer. Gilberti, & aliorum, ista principaliter esse positionem: dicunt enim ordinem partium inter se, at minùs principaliter, & secundariò dicere qualitates secundum quas ista tactu percipiuntur. Et quamuis ista sententia mihi omnino non placeat, cùm secundum Arist. nullatenus qualitates sint, tamē propter tantam asserentium authoritatem hoc modo recipiamus. non enim hic locus est exactiùs hæc omnia inuestigandi. Et hæc de qualitate sufficiant.

Responsio ad dubium.

De Actione & passione. Cap. IX.

R*Ecipit autē agere & pati cōtrarietatem, & magis & minus. Calefacere enim ei, quod est frigefacere contrarium est, & calefieri, ei, quod est frigefieri, & delectari ei, quod est contristari. Quare suscipiunt con-*

trarietatem, & magis & minus: est enim calefacere & magis & minus, & calefieri magis & minus, & tristari magis & minus: suscipiunt igitur magis & minus agere & pati. De his igitur tot dicuntur.

Cur tam breuiter de reliquis sex categoriis Aristoteles egerit.

SEx Prædicamenta, quæ supersunt, summo compendio Arist. percurrit, cuius rationem tradunt Porph. & Simp. nempe quòd his, qui discere incipiunt, satis sit, si ea, quæ proposita & tractata priùs sunt, optimè perceperint, eorum verò, quæ sequuntur, summam eam tenuerint, vt ad ipsa redigere vnumquodque ex inferioribus valeant: præsertim quia illorum quatuor amplissimus est in scientiis vsus, horum autem non ita frequens, & ea quæ necessaria sunt in Physica tradantur.

At quidam, dictus Gilbertus Porretanus Græcus author, id negocium assumpsit, vt hæc sex latiùs explicaret, quia in eis multa digna speculatione inueniuntur, ac propterea author sex principiorum communiter est nuncupatus: cuius consilio alij viri illustres Philosophi ducti, eadem principia tractarunt: inter quos fuerunt Simpl. & Alber. Non ergo nobis dabitur vitio, si idem consilium sequentes, aliquid in horum Prædicamentorum cognitionem breuiter addiderimus, si tamen priùs hæc pauca verba Aristo. interpretati fuerimus.

Duas ergo actionis & passionis proprietates ponit. Prior est, actio & passio contrarietatem habent: calefacere enim est contrarium ei quod est frigefacere, & calefieri, ei quod est frigefieri: nec explicat quid vtrumque sit, istis exemplis contentus. Posterior est, actio, & passio suscipiunt magis & minus: aliquid enim magis vel minus calefacere vel calefieri potest.

Notab. Circa hæc aduerte primò, actiones, & passiones secundum se non suscipere contrarietatem, sed secūdum formas, in quibus insunt, vel secundum id, circa quod sunt: omnis enim actio vel passio terminatur in aliquam formam, verbi gratia, calefactio in calorem, frigefactio in frigiditatem, & secundum tales formas seu terminos contraria recipiunt. Similiter etiam magis & minus secundum tales formas habent.

Notab. Aduerte secundò, quòd ex hoc sequitur, non omnem actionem, vel passionem contraria habere, nec magis nec minus recipere, cùm multæ actiones & passiones fiant secundum formas non suscipientes contraria, vel magis & minus: vt generare

generare vel generari non recipiant ista. Similiter nutrire, scribere & alia: non ergo hæc sunt propria simpliciter, cùm nec omni nec soli insint.

De cæteris Prædicamentis. Cap. X.

DIctum est de eo, quod est situm esse, in iis, quæ sunt ad aliquid, quod denominatiuè à positionibus dicitur. De reliquis verò, id est, Quando, & Vbi, & Habere propterea quòd manifesta sunt, nihil de ipsis aliud dicitur, quàm quæ in principio dicta sunt, quòd Habere quidem significat calceatum esse, armatum esse. Vbi verò, vt in Lycio, in foro: & alia quæcunque de his dicta sunt. Igitur de omnibus generibus, quæ proposuimus, sufficiunt quæ dicta sunt.

NE mireris, si ferè nihil de istis dicturus, eundē ordinem, quem suprà in istis enarrandis proposuerat, peruerterit: illic enim rectum naturæ ordinem obseruauit, secundū quem vltimo loco actionem & passionem enumerauit, cùm res nō absolutè operetur, nisi iam omninò perfecta: quā perfectionem ex variis Prædicamentis habeat: at hîc præposuit, quia plura de his verba facturus erat. Similiter adiungit Prædicamentum Situs, cuius paulò antè in Prædicamento ad aliquid meminerat, docetq; situm esse denominatiuum à positione, quæ in Prædicamento ad aliquid est, vt sedere, stare, accūbere, reliqua exemplis solū absoluit, & sic se de decē generibus doctrinam tradidisse concludit. Nos autem de singulis his latiùs, sub breuitate tamen dicamus, ab actione incipientes.

DE ACTIONE.

QVAESTIO I. *Quid sit Actio.*

TRia nobis de actione tractāda sunt, vt eadem Aristotelis methodus obseruetur. Primum, quid sit actio. Secūdum, de speciebus ipsius. Tertium, quæ sint eius proprietates. *1. diuisio. & eius explicatio.*

Circa primum, actio à Gilberto sic describitur. Actio est forma, secundum quam denominamur agere vel facere in subiectam materiam: verbi gratia, id, secundum quod ignis dicitur calefacere aquam, vel aliquid aliud, quod vocatur subiecta materia, dicitur actio.

Et vt hanc definitionem intelligas, aduerte quòd ad actionem concurrunt quatuor. Primū, ipsum quod agit simul cum *Nota quatuor*

ad actionem concurrere. virtute, & principio, per quod debet agere: concurrit & id quod per talem actionem agitur seu fit primò: concurrit tertiò id, in quod agitur, & præter hæc est ipsa actio. Exemplo hoc manifestatur, Ignis agit & calefacit aquã: hic est primum id quod agit, scilicet ignis, cum virtute per quam agit, scilicet cum calore: secundum est ipsa aqua, in quam agit: est tertium ipse calor qui actione fit: & tandem est calefactio & hæc dicitur actio, à qua ignis denominatur agens, & calefaciens.

Vnde virtus ignis per quam agit, scilicet calor, quæ in eo est, non est actio, qua ignis ab eo calidus dicitur, non autem calefaciens: nec similiter calor productus vt calor est, actio est, quia ab eo, aqua non dicitur calefaciens, sed calida vel calefacta, nec ipsa aqua est actio: id ergo, quod superest, à quo ignis denominatur agens, vel calefaciens, dicitur actio. propterea non dicitur, actio est forma, per quam agimus, quia tunc virtus agentis esset actio, cùm per eam agamus, quod tamen falsum est: sed dicitur, actio est, à qua denominamur agere. Quid autem aliud ista actio sit non apparet. Si enim calefactio non est, calor ignis, nec aquæ calor, nec aqua ipsa, quid aliud sit, non est facilè explicare.

2. definit. & eius cõfutatio. Quidam non rectè ita dicunt, actio est relatio agentis ad patiens. Vnde secundum hanc descriptionem calefactio est relatio ignis ad aquam, vel ad id quod calefacit. Sed hoc dictum, & assertum, licèt multorum sit, est intolerabile, & indignum philosopho Peripatetico: est enim doctrina expressè & latè ab Ari. tradita. 3 Physi c. 1. & 2. actionem & passionem formaliter esse motum, & actionem, scilicet calefactionem esse in aqua patiente: quomodo ergo actio est relatio existens igne vel in ipso agente

Respõ. ad quæstionem. Quid sit actio, & passio. Propterea secundum Arist. & veritatem dicendum est, & ne ab exemplo discedamus, quòd calor qui in aqua ab igne producitur, potest considerari, vt est quædam qualitas à qua aqua denominatur, & est calida, & tũc calor dicitur, & ad tertiã qualitatis speciẽ pertinet. Altero modo consideratur vt in fluxu quodam & successu est, secundum quem paulatim incessanter in aquam introducitur: & tunc calor iste sic fluens motus est. Potest tertiò iste calor fluẽs cõsiderari, vt sic fluit, quòd ab igne, & ignis virtute procedat: & tunc dicitur actio. Et tandem quartò vt in aquam paulatim immittitur, & dicitur passio. Nihil ergo aliud est calefactio, quã ipse calor fluẽs, ab ipso igne procedẽs. Erit igitur actio actus, seu formam ab aliquo procedens, & in aliud fluens: non ergo simpliciter

actio

actio relatio est, sed forma fluens, quamuis aliquid relationis habeat. Ex hoc maximè menti trade.

Dubium. Quòd si obiicias, quomodo ignis dicitur calefaciēs ab illo calore fluenti, qui in aqua est: videtur enim aliquid non posse denominari ab eo, quod in se non est. Ad hoc dico, dubiū hoc non esse nouum, sed Arist. propositum loco allegato: ad quod ipse respondet, id non esse inconueniens, vt aliquid ab eo, quod in se non est, ab eo tamen procedit, denominetur: Vide tu, quomodo consonent ista Arist. doctrinæ, cùm afferunt actionem esse relationem.

QVAEST. II. *De speciebus Actionis.*

Quot modis accipitur Act. SVperest secundò, vt de ipsius actionis speciebus dicamus. Et quidem hoc nomen, Actio, aliquādo ab Arist. pro operatione immanente, id est, non transeunte in materiam exteriorem vsurpatur, ad differētiam illius, quod est facere, quod significat operationem transeuntem, vt patet 9. Et hic. 4. Aliquādo pro actione solùm humana sumitur, vt patet. 1. magn. moral. cap. 11. inquit, nullum inanimatorum, nec animatorum, vno homine excepto, dicimus agere. Aliquando sumitur pro actione naturali, quæ propriè secundum qualitates fit, de qua in exemplo superiori loquuti sumus: & sic loquitur Aristot. 3. Physicorum cap 2. at in præsenti latiùs nomen extenditur pro quacunque agentis operatione, siue transiens, siue immanens sit.

Diuisio Actionis. Vnde possumus actionem diuidere. Primò in duo genera subalterna, nempè in actionem animæ, & actionem corporis, actionem animæ vocamus quamcunque actionem, cuius principium primū est anima, vel aliqua substantia immaterialis, vt includantur etiam actiones angelorū: actiones corporis vocamus eas, quarum primum principium non est anima, vt anima.

Actio animæ est quadruplex, quædam, procedens ab anima, vt rationale principium est, sicut amare, velle, sapere, iudicare: quædam procedit ratione sensus, vt imaginari, sentire, amare, appetitu sensitiuo: quædam procedit ab anima ratione potentiæ vegetatiuæ, vt augere, nutrire, attrahere, digerere: quædam ab anima ratione potentiæ motiuæ: & hæc duplex, altera quæ transit exteriùs ad locum, vt ambulare, natare, volare; altera quæ transit in corpus aliud, quales sunt percussiones & operationes omnium artium: vnde hæ omnes actiones animæ sunt, quippe quæ nō sine anima possunt exerceri.

Ex quo

Ex quo colliges, quòd minùs rectè aliqui percussiones & operationes artis vocent corporis operationes, cùm ab anima ita dependeant, sicut sentire: nec propterea dicendæ sunt corporis, quia corpore exercentur, cùm etiam nutritio, & vegetatio, atque sensatio, corpore ac circa corpus exerceantur.

Actio ergo corporis est, quæ à forma corporis, id est, quæ ab anima nō est, procedit, qualis est ignis calefactio: & denique elementorū actiones, & mistorum inanimatorū, vt actio magnetis in ferrum, & similiter omnes actiones, quæ quamuis ab animatis procedant, non tamen procedunt ab eis vt animata sunt: vt actiones: quæ sunt à virtutibus herbarum, à partibus animalium, & à reliquis. Vnde posset cōgruè diuidi talis actio corporis, in actionem elementorum simplicem, & actionem mistorum inanimatorum, vt lapidum, & aliorum, & in actionem animatorum, non vt animata sunt.

Potest rursus actio secundò diuidi in actionem immanentem, & actionem transeuntem. Actio immanens illa dicitur, quæ in exteriorem materiam non transit, vt amare, sapere: actio transiens exteriùs transit, id est, extra ipsum agens, vt scindere, secare.

De proprietatibus Actionis.

Circa tertium verò, oportet ipsius Actionis proprietates tradamus. Et quidē præter illas duas suprà ab Arist. positas Gilber. duas alias tradit: altera est, omnis actio est cum motu, & motus etiam cum actione, id est, Actio non fit sine aliquo motu, motus enim ab agente fluens actio est.

Hoc intellige de motu largè sumpto pro quacunque processione ab alio, quamuis non sit successiua, & paulatim tendens: sunt enim aliquæ actiones quæ in instanti ab agentibus procedunt, vt illuminatio solis, generatio substantiæ.

Altera proprietas, Actio infert passionem, id est, non contingit aliquid agere, quin aliquid aliud re, vel ratione distinctum patiatur. Hæc de actione.

DE PASSIONE.

Quid, & quotuplex sit Passio.

Passio, intelligentia, quæ de actione diximus, facillima cognitu est: ferè enim eadem omnia actioni & passioni communia sunt, præter definitionem & naturam, propter quod semper sibi mutuò copulantur.

Quid sit passio. Passio igitur est, vt Gilb. describit, actionis effectus: vt enim vtamur eodem exemplo superiori, calor fluens, & ab igne

igne procedēs, vt in ipsam aquam introducitur, dicitur passio. Vnde ipsa passio, dicitur effectus actionis, quia ex hoc quod ab igne calor fluit, & succedit, quod actio est, inde in aquam introdicitur, & pasio est: vnde pasio est forma fluēs, vel in subiecto adueniens.

Posset etiam eodem modo, quo actio describi, scilicet Passio est secundum quam subiectum patitur. Nec definienda est vt aliqui faciunt, Pasio est relatio patientis ad agens. Vocamus autem hîc pasionem, non ipsam formam absolutam, vt in Prædicamento qualitatis, sed formæ receptionem, siue nociua sit, siue conueniens.

Diuisio passionis. Potest autem prima illa diuisione diuidi in pasionem animæ & corporis: nec existimes cum quibusdam, qui tabulas conscripserūt, pasionem animę esse, quia ab anima fit, vt videri, amari: sed pasio animæ dicitur, qua aliquid ratione animæ in se patitur, vt tristari, augeri, nutriri, & reliqua quæ dicemus. Pasio verò corporis est, qua inanimata vel animata non vt animata sunt, patiuntur, vt calefieri, frigefieri, secari. Esto autem diligens in his considerandis, quæ philosophica sunt, & altiores & profundiores radices habent, quàm appareat.

Nota 1. Circa has pasiones & actiones considera, ne decipiaris ex voce, dum omne verbum actiuum, vel habēs vocem actiuam existimas significare actionem: semper enim respiciēda est significatio, an sit pasio, vel actio: vnde sunt verba actiua, & neutra, quæ si ad examen philosophicum iudicentur, pasionem significant, vt videre, audire, intelligere: hæc enim si operationem apprehensiuam significent, pasionem dicunt: similiter veneo, vapulo, fio: alia cōtrà sub voce pasiua actionem significant, vt multa deponentia.

Nota 2. Nec similiter existima omnia verba significare actionem vel pasionem: aliqua enim substantiam vel aliquid substantiæ, scilicet existentiā eius significant, vt sum, subsisto, existo.

Nota 3. Hîc notat vnum Simpl. & Ammon. hæc prædicamenta potiùs explicanda per abstracta, aut per infinitiuum, vt dicatur actio, pasio, agere, pati calefactio, vel calefacere: nam concreta, & verba cùm includant subiectum, videntur claudere relationem simul, vt agens, & patiens. Hæc de pasione.

DE QVANDO.

Quid sit Quādo, seu esse in tēpore: & quæ eius species, & propria.

1. Quand HOc est aliud Prædicamentum, quod iuxta ordinē Gilb. sequitur immediatè actionem & pasionē. Et ante huius expli

Nota sex postremas Categorias ex quatuor praecedentibus componi.

explicationẽ,eſt vnum notandũ maximè, quod doctè docuit Ammon.iſta ſex Prædicamenta eſſe facta,& velut compoſita ex quatuor præcedentibus. Actio enim & paſſio ſunt formæ fluentes,& ab alio in aliud procedentes: hæc autem, formæ aliorum ſunt Prædicamẽtorum.Prætereà,Quãdo,nihil aliud eſt,quàm tempus,quod quantitas eſt,cum ſubſtantia,ſcilicet eſſe in tempore:ſimiliter Vbi,eſſe in loco, & à relatione cum ſubſtantia;Eſſe ſitum ,ſcilicet iacere,ſedere; & Ab habitu,vt potè indumento & ornatu,ſcilicet eſſe veſtitum.

2.funda. Nec intelligas iſta Prædicamenta eſſe accidens cum ſubſtantia:hoc enim eſt falſum,ſed ſunt accidentia aliorum Prædicamentorum, vt doctiſſimè dicit Albert. ſuperaddentia certum modum, qui in aliis Prædicamentis non continetur: proptereà Prædicamenta per ſe conſtituunt. Et hoc valdè nota:ſunt enim nõ ita multi,qui hoc aduerterint. Verbi gratia,locus in ſe & reſpectu ſubiecti ſui,quantitas quædam eſt: tamen reſpectu corporis,quod continet,& circumſcribit, dicitur vbi, & non quantitas. Similiter tempus reſpectu illius quod à tempore menſuratur,dicitur quando. Similiter & habitus eſt quartæ ſpeciei qualitatis in ſe,& reſpectus ſui ſubiecti:at reſpectu corporis,cuius habitus eſt,dicitur aliud Prædicamentum.

3.Funda. Tandem ſcias eſſe aliqua accidentia, quæ non ſolùm ſuo ſubiecto inſunt, ſed etiam extrinſecum corpus afficiunt ſecundum ſe: & iſta duo Prædicamenta reſpiciunt,qualia ſunt locus,tempus,& reliqua quatuor:ex quo fit,iſta quatuor vltima, præſertim in concreto ſumenda eſſe, vt explicent talem modum.

Dubiũ 1. Dices,ergo iſta ſunt relatiua ad aliquid. Dico non eſſe ad

Solutio. aliquid.Primò,quia iſta habitudo non eſt ad terminum, ſed ad ſubiectum, licèt extrinſecum. Prætereà quia aliud relatiuum non denominatur à ſuo correlatiuo: pater enim non denominatur à filio, ſed à paternitate: at locatum à loco ſic ſe habente per modum formæ dicitur locatum, & ab habitu veſtitum.Prætereà,quia ſolùm an aliquid denominat: at hîc non ſolus reſpectus loci, aut locati denominat locatum, ſed ipſe locus ſic ſe habẽs.Vnde ſicut album dicitur ab albedine ſic ſe habente, qui modus albedinis non eſt relatio: ita eſſe in loco à loco ſic ſe habente: non tamen talis modus eſt ad aliquid, at quia iſta denominatio, & modus ſumitur ab extrinſeco, nec in re eſt, tam verum ſubiectum, locatum, ſicut corpus albedinis, videtur minimùm habere

relationis,

relationis, tamen absoluta simpliciter sunt secundum formam à qua denominantur, licèt aliquid relationes habentia: sed nullo modo ad aliquid, nec relata simpliciter sunt vocanda.

Ex quo intelliges, quàm digni sint reprehensione, qui omnia ista Prædicamenta per relationem tantùm describũt: quis enim vnquam sibi persuadeat, esse vestitũ, esse in loco, esse tantùm relationes?

Nota.

Accedamus ergo ad Prædicamentum, Quando, quod à Gilb. ita describitur, Est id quod ex temporis adiacẽtia relinquitur. Explicemus ergo quid sit tempus, & quid esse in tẽpore, & quid est quod relinquitur ex hoc quòd aliquid est in tẽpore Tempus est rerum mẽsura continua successiua, scilicet est quædam mẽsura rem totam ita mensurans, vt non totam simul mensuret, sed partem post partem, & quando vna pars est & aduenit, altera recedit, vt patet in his, quæ in tempore sunt. Corruptibilia enim omnia habẽt duo, suum esse, & suas operationes, & vtrũque sub tempore: nam esse quod habitura sunt, non totum simul habẽt, vt patet in puero, & planta, & aliis, quæ paulatim acquirunt esse, & substantiam, & non totam simul, & vna parte acquisita, altera abit & recedit: similiter si operantur, non simul omnia faciunt, sed est initium operationis, medium, & finis: & horum vno succedente, alterum recedit.

Quid sit tẽpus. & quid sit in tẽpore quod tur, Quando

Nihil ergo aliud est esse sub tempore, quàm variationẽ & fluxum in suo esse, & operatione secundum temporis variationem pati. Id autem est relinqui ab adiacẽtia temporis denominari ab ipso tempore mensurante, & fluente: & hoc est Quando, non tempus ipsum, sed tempus sic se habens. Et quia tempus est quid successiuum, non verè denominat, nisi quando aliqua pars & quantitas eius sumitur simul, vel quia transacta est, vel quia transitura erit, vel quia iam iam transiens percipitur: id ergo dicitur. Quando esse, quod relinquitur ex adiacentia temporis. Vocat autem adiacentiam, non inhærentiam quia tempus nõ inhæret nobis, sicut albedo corporis sed ab extrinseco mẽsurat: tempus enim est motus primi cæli realiter, vel eius passio.

Genera ipsius Quando penes partes principales temporis sumenda sunt, vt esse in præterito, præsenti, futuro: sub quibus sunt variæ species temporis, quæ diuersas nominationes inducunt: vt superiori anno, proximo die, heri, & rel.qua Quamuis enim tẽpus sit quãtitas vnius speciei, ramen

Species seu diuisio ipsius, Quando.

tamen simul cum hoc modo sumptum, & genera, & species varias efficit.

Proprietates ipsi⁹, Quando. Proprietates huius Prædicamenti vel rei, quam vocamus, Quando, sunt tres. Prima quod non habet contrarium ratione sui: heri enim non est contrarium hodie, nisi ratione eorum, quæ in tempore accidunt, quia heri fuit fortè lætus, hodie mæstus. Secunda, quando non suscipit magis & minus. Tertia proprium ipsius quando, vt solum denominet corpora corruptibilia: hæc enim omnia solùm sunt propriè sub tempore, & dicuntur Quando, id est, esse in tempore, vel fuisse, vel forè.

DE VBI.

Quid sit Vbi, seu esse in loco, & quæ eius species & propria.

VBi, vt Gilb. definit, est circūscriptio corporis ex circumscriptione loci proueniens. In huius declaratione oportebit aduertere, quid sit locum circumscribere corpus: ex hoc enim apparebit, quid sit loci actiua circumscriptio, & ipsius corporis circumscriptio passiua.

Quid sit locus, & quid circūscribi, & esse in loco, quod dicitur, Vbi. Locus, vt superiùs diximus, est superficies vltima corporis continenti. Ista igitur superficies, quæ locus est, primò ipsum corpus locatum totum circūstat, & ambit, ita vt illud locatum idem, vel pars eius alibi non sit. Secundò, ipsius locati partes etiam ambiuntur, vt vbi vna est, altera non sit, & vbi totum est pars adæquatè non sit. Tertiò, ita locus corpus circumstat, vt dum tale corpus ibi est, aliud quicquam tali in loco esse non possit: verbi gratia, est vinum in aliquo vase, & in illa parte aëris circumdante qua apertum est vas, tunc vinum ita à tali loco continetur, vt alibi non sit, nec vinum, nec pars eius, & similiter pars loci quæ continet inferiorem partem vini, non continet superiorem partem, & prætereà nihil aliud vas capiet, dum ibi vinum fuerit. Hoc est locum circumscribere corpus, & loci talis habitudo, & modus, dicitur circumscripto actiua: & ex hoc patet quid sit corpus circumscribi à loco, & quid sit ipsa circumscriptio loci passiua: & corpora quæ sic in loco sunt, dicuntur esse circumscriptiuè in loco.

Hinc demū patet, quid sit Vbi, seu esse in loco: nihil enim aliud est, quàm à loco sic affici, à loco circumscribi, vt quemadmodum esse album, est ab albedine sic se habenre denominari, siue ab albedine affici, ita vbi à loco, vt esse Romæ, esse in classe.

Vnde

Vnde inutiliter quidam distinguunt duplex Vbi:actiuum, scilicet circumscriptionem loci,& passiuum,scilicet circumscriptionem corporum:cùm vnum sit Vbi,scilicet à loco circumscribente contineri,vt declaraui.

Quid sit, esse in loco impropriè.

Hinc fit quod ad maiorem declarationem adiungã.Quãdo aliquid ita est in aliquo loco, vt alibi simul sit, vel possit ibi alia simul compati,vel non habeat partes iuxta partes loci,non dicitur esse Vbi propriè:propter quod Theologi optimè dicunt, Deum non esse in cœlo, tanquam in loco, quia simul est extra cœlum:& corpus Christi non est circumscriptiuè in hostia,quia simul est in multis hostiis, & illic nõ est secundum quantitatem hostiæ,quia in qualibet hostiæ parte est totum corpus. Sed de his hactenus.

De variis modis existendi in loco.

Vnum solùm inferamus,propriè non esse in loco,nisi corpus sensibile,secundum istam definitionem præsentem.Præterea non mihi placet distinctio illa de Vbi cõposito,quod est pro corporibus,& de Vbi simplici pro angelis: hoc enim est præter Aristo. doctrinam, licèt aliâs illud vnum sit. Potiùs diuidemus hoc modo, vt aliud dicamus esse in loco circumscriptiuè,quia scilicet à loco circumambitur, vt corpus, aliud esse in loco definitiuè, scilicet quia ibi sit præsens tantùm,nec circumambitur à loco, scilicet aliqua superficie loci,vt Angelus. Aut etiam hoc pacto distingui potest, aliud esse in loco proprio,aliud in loco communi:in loco proprio, quæ adæquatè corpus continent:in loco communi,id est,in adæquato, vt esse Romæ, esse in terra.

Proprietates Vbi.

Potest etiã esse analoga diuisio, esse in loco per se, vt corpus:esse in loco per aliud,vt pũcta,& lineę, per superficiẽ dicũtur esse in loco. Proprietates sunt faciles,propriè nõ habere contrarium,nec suscipere magis vel minus Hæc de Vbi.

DE POSITIONE, SEV SITV.

Quid sit Positio, & quotuplex, & quæ eius propria.

Positio duplex.

POsitio est quidam partium situs, & generationis ordinatio. In declaratione aduerte,quòd duplex est positio. Altera est ordo partium inter se, secundum quem vna est ante aliam,vel in alia,vel alio quouis modo: & ista est positio de qua in Prędicamento quantitatis locuti sumus, quæ ad aliquid est,cùm sit purus ordo. Alia est positio ipsarum partiũ inter se,& in ordine ad locum qui situs dicitur:& hęc est huius Prædicamenti, secundum quem corpus sic vel aliter se

habet ad locum, secundum suas partes, vt dicimus, sedere, stare, cubare: hæc enim omnia ordinem partium secundum locum dicunt. Propterea definitio dicit partium situs, nam situs locum includit.

Positio autem duplex est, quædam naturalis, quædam accidentalis. Naturalis est, quam natura præfixit animantis, secundum quam homo sursum habet caput, bruta deorsum seu prona brachia, tali loco, & reliqua. Positio acidentalis est, quam voluntas humana præfigit: quæ duplex est, quædam animatorum, vt stare, sedere, accumbere: altera inanimatorum, vt adiacere, erigi, obliquari, & similia. Ad explicandos igitur hos situs tam naturales quàm voluntarios, dicitur partium situs, & generationis ordinatio.

Proprietates sit⁹. Proprietates situs faciles sunt, non habere contrarium propriè, nec suscipere magis vel minus. Et hæc breuiter sufficiant de Positione.

DE HABITV.

Quid sit Habitus, & quotuplex, & quæ eius propria.

Habitus quib. modis sumatur. HAbitus multipliciter sumitur Vno modo pro qualitate difficilè mobili, & sic est primum genus qualitatis. Altero modo pro habitude & relatione rei penitus extrinsecæ ad aliud, cuius dicitur esse: secundum quod dicitur amicus est habitus, dignitas est habita ab alio. Tertio pro aliqua forma, vel re, certo modo se habente circa corpus, quo pacto dicimus, esse vestitum, esse calceatum: & sic hoc Prædicamentum facit, & describitur, Habitus est corporum, & eorum quæ circa corpus sunt, adiacentia.

Diuisio Habitus. Habitus est duplex. Quidam pertinens ad ornamẽtum, vt habere annulum, mitram, & reliqua Quidam ad indumentũ, vt esse calceatum, & similia. Et hęc adhuc sunt in duplici differentia, sunt enim vel indumenta domestica, vel militaria.

Proprietates Habitus. Proprietates huius eædem sunt cum superioribus Et hæc breuis explicatio Logico sufficiat, plura aliis in locis propriis cognituro.

DE POSTPRÆDICAMENTIS.

De Oppositis. Caput XI.

1 *DE Oppositis autẽ, quot modis solent opponi, dicẽdũ est. Dicitur enim alterũ alteri opponi quadrupliciter,*

pliciter, aut vt ea quæ ad aliquid, aut vt contraria, aut vt priuatio et habit⁹, aut vt affirmatio & negatio. Opponitur autem vnunquodq; istorũ, vt sit figuratim dicere tanquã ea quæ ad aliquid quidem, vt duplũ dimidio: tãquam contraria, vt malum bono: tanquã autem secũdum priuationem & habitum, vt cæcitas & visio: tanquam verò affirmatio & negatio, vt sedet nõ sedet.

2 *Quæcunque igitur ad aliquid opponuntur, ea ipsa quæ sunt, oppositorum dicũtur, aut quomodolibet aliter ad ipsa, vt duplum dimidij, hoc ipsum quod est alterius dicitur: alicuius enim duplũ dicitur: & scientia scibili tanquam ea quæ sunt ad aliquid opponitur, & dicitur scientia ipsum quod est scibile: & scibile dicitur ipsum quod est ad oppositum ad scientiam: scibile enim aliquod dicitur, scilicet scientia scibile. Quæcunque ergo opposita sunt tanquam ad aliquid, ea ipsa, quæ sunt oppositorum, vel alio quolibet modo adinuicem dicunt.*

3 *Illa verò, quæ opponuntur vt contraria, ea ipsa quidem quæ sunt nullo modo ad se inuicem dicuntur: contraria tamen sibi inuicem dicuntur: neque enim bonum mali dicitur bonum, sed contrarium, quare differunt inuicem hæ oppositiones.*

4 *Quæcunque verò contrariorum talia sunt: vt in quibus nata sunt fieri, & de quibus prædicantur, necessarium sit alterum ipsorum inesse, horum nihil est mediũ: quorum verò non est necessarium alterum inesse, horum omnino est aliquid medium. Vt ægritudo & sanitas in corpore animalis nata sunt fieri: & necessarium est alterum ipsorum inesse animalis corpori, vel ægritudinẽ, vel sanitatem: & par quidem, & impar de numero prædicantur: & necesse est horum alterum numero inesse, vel impar: & non est horum aliquod medium, neque ægritudinis & sanitatis, neque imparis atque paris.*

5 *Quorum autem non est necessarium alterum inesse,*

eorum est aliquod medium, vt nigrum & album in corpore animalis nata sunt fieri, & non est necessarium alterum eorum inesse corpori, non enim omne corpus vel album vel nigrũ est, sed & paruum & studiosum prædicantur quidem de homine, & de aliis compluribus: non est autem necessarium alterum eorum inesse iis, de quibus prædicãtur: non enim omnia aut praua aut studiosa sunt, sed est aliquid eorum medium: vt albi & nigri, fuscum, & pallidum, & quicũque alij colores: praui vero & studiosi, quod neque prauum neque studiosum est. In aliquib⁹ igitur mediis posita sunt nomina: vt albi & nigri, fuscum & pallidum, & quicunque alij huiusmodi colores: in aliquibus verò non est nomine facili medium assignare, vtriusque verò extremorum negatione medium definitur: vt quod neque bonum neque malum est, neque iustum, neque iniustum.

6 *Priuatio vero & habitus dicuntur quidem circa idem aliquid: vt visio & cæcitas circa oculum: vniuersaliter autem dicere, est in quo natus est habitus fieri, circa hoc dicitur vtrunque eorum fieri.*

7 *Priuari verò tũc dicimus vnumquodque habitus susceptibilium quando in quo natum est inesse, vel quãdo illud natum est habere, nullo modo insit: edẽtulum enim dicimus, non quod non habet dẽtes, & cæcum non quod habet visum, sed quod nõ habet, quãdo natum est habere: aliqua enim ex natiuitate neque dẽtes habent, neque visum, sed non dicuntur edentula, neque cæca. Priuatio verò & habere habitũ, non est priuatio & habitus: habitus enim visus est, priuatio verò cæcitas: habere autẽ visum, nõ est visus, nec cæcũ esse, cæcitas: priuatio enim quedã est cæcitas, cæcum verò esse priuari, non priuatio est. Amplius, si idem esset cæcitas & cæcum esse, vtraq; de eodem prædicarentur: sed cæcus quidem dicitur homo, cæcitas verò homo nullo modo dicitur. Opponi quidem*

dem etiam ista videntur, priuari scilicet & habere habitum, quemadmodum priuatio & habitus: idem enim modus est oppositionis. Nam sicut cæcitas visui opponitur, sic cæcum esse, & visum habere opponuntur.

Non est autem neque hoc, quod sub affirmatione & negatione est, affirmatio & negatio: affirmatio namque oratio affirmatiua est, & negatio oratio negatiua: quod verò sub affirmatione & negatione est, nulla est oratio, sed res. Dicuntur autem hæc esse opposita adinuicem, tanquam affirmatio & negatio: nam & in his modis oppositionis idem est: sicut enim affirmatio ad negationem opponitur, vt quod sedet, ei quod non sedet, sic & res quæ sub vtroque est, opponitur; scilicet sedere aliquem, ad non sedere. 8

Quòd autem priuatio & habitus non opponuntur vt aliquid, manifestū est: nō enim dicitur idipsum, quod est oppositi, visus enim non est cæcitatis visus: non vllo alio modo ad ipsum dicitur. Similiter autē neque cæcitas visionis cæcitas dicitur: sed priuatio quidem visionis dicitur, cæcitas verò visionis non dicitur, neque visus cæcitatis. Amplius, ad aliquid omnia ad cōuertentia dicūtur, quare si cæcitas eorum quæ ad aliquid sunt, esset, vtique & conuerteretur ad illud, ad quod dicitur, sed non conuertitur: non enim dicitur visus cæcitatis visus. 9

Quòd autem neque vt contraria opponuntur quæ secundum priuationē & habitū dicuntur, ex his manifestum est. Contrarium enim, quorum nihil est mediū, necesse est vel in quibus fieri nata sunt, aut de quibus prædicātur, alterum ipsorū inesse semper: eorum enim nihil mediū erat, quorum alterum inesse susceptibili necessariū erat, vt in lāguore & sanitate, & impari atq; pari: quorum verò aliquid medium est, nunquam necesse est omni inesse alterum. neq; enim necesse est omne susceptibile vel candidum vel nigrum esse, neq; frigidū vel ca- 10

lidum:horum enim mediũ aliquid nihil esse ꝓhibet. Insuper autẽ & horum erat aliquid medium, quorum alterum inesse susceptibili nõ necessariũ erat, præter illa, quibus vnum inest naturaliter, vt igni calidum esse, & niui cãdidum: in his enim determinatè necessariũ alterum est inesse, & nõ vtrumuis contingit, nõ enim possibile est ignẽ frigidũ esse, neque niuẽ nigrã. Quare omni quidẽ susceptibili non necessarium est alterum ipsorum inesse, sed solis quib. natura vnum inest: & his determinatè vnum nõ vtrumuis cõtingit. In priuatione autẽ & habitu neutrũ eorum quæ dicta sunt verum est: nõ enim semper alterum eorum inesse susceptibili necessarium est: quod enim nõdum natum est habere visum, neq; cæcum, neque visum habens dicitur, quare non erunt hæc, vt ea cõtraria, quorum nihil est mediũ. Sed neque vt ea, quorum aliquid est medium: necessarium enim est aliquãdo omni susceptibili alterum eorum inesse. Quãdo enim iã ad habendam visionẽ natum fuerit, tunc aut cęcum, aut habẽs visum dicetur. Et eorum nõ determinatè alterũ, sed vtrumuis cõtingit: non enim necessarium est vel cæcum vel visum habẽs esse, sed vtrumuis cõtingit, in contrariis autem, quorum aliquid medium est nunquã necessarium erat omni susceptibili alterum inesse, sed quibusdam: & his determinatè vnum, & non vtrumuis contingit. Vnde palam est quòd secundum neutrum modorum tanquam contraria opponuntur ea, quæ secundum priuationem & habitum opponuntur.

11 *Amplius, in contrariis quidem cùm sit susceptibile, adinuicem mutationẽ fieri possibile est: nisi alicui vnum natura inest, vt igni calidum: etenim sanum possibile est lãguere, & cãdidum nigrum fieri, & calidũ frigidum, & ex studioso prauum, & ex prauo studiosum fieri possibile est. Semper enim bene mobilior ad virtutem fit, etiam quodcunque incrementum sumpserit à principio,*

quare

quare etiam verisimile est plenius eum sumere incrementum, & hoc dum semper fit perfectè in contrarium habitū restituetur: nisi forte tēpore prohibeatur. Verum in priuatione & habitu impossibile est adinuicem mutationem fieri: ex habitu enim in priuationem mutatio fit, à priuatione verò in habitum impossibile est: neque enim cæcus factus aliquis, rursus vidit: neque cùm caluus fuerit: rursus comatus factus est: neque cùm fuerit edentulus, dentes ei iterum orti sunt.

Quæcunque verò tanquam affirmatio & negatio opponuntur palàm est quòd nullo prædictorū modo opponuntur: in solis enim his necessarium est semper, hoc quidem eorum verum, illud autē falsum esse: neque enim in contrariis necessariū est semper alterum verum esse, alterū autē falsum. neque in iis, quę ad aliquid sunt, neq; in habitu & priuatione. Vt sanitas & lāguor contraria sunt: & neutrum horum, neque verum neque falsum est. Similiter autem & duplum & dimidium tāquam quæ ad aliquid opposita sunt: & nō est eorum neutrū, neque verum, neque falsum: sed neque ea quę secundum priuationē & habitum dicuntur: sicut visio & cæcitas. Omninò autē eorum, quę secundum nullam dicuntur cōplexionē, nihil neque verum neque falsum est: omnia autem quæ dicta sunt, sine cōplexione dicuntur. Veruntamen maximè tale hoc contingere videbitur in iis, quæ secundum cōplexionem cōtraria dicuntur: sanum namq; esse Socratē, ad languere Socratem, contrarium est. Sed neque in his necessarium semper alterum verum esse, & alterum falsum: cum enim Socrates sit, aliquid quidem verum, aliud autē falsum erit: cùm verò nō sit, ambo falsa sunt. In priuatione verò & habitu cùm nō sit omninò, neutrum verum est: cùm autē sit, nō semper alterum quidē verum erit, alterum autę falsum: habere namq; visum Socratē, ei, quod est cæcum esse Socratē, opponitur.

12

sicut priuatio & habitus: & cùm sit, necessarium est alterum verum esse vel falsum: cùm enim nondum sit natus habere, vtraque falsa sunt: & cùm non sit omnino Socrates, similiter quoque & falsa sunt vtraque, & visum eum habere, & cæcum eum esse. In affirmatione verò & negatione semper siue sit, siue non sit, hoc quidem falsum erit, illud autem verum. Languere nanque Socratem, & non languere Socratem, cùm ipse sit, palam est quod alterum eorum verum, alterum verò falsum est, & cùm non sit, similiter: languere etenim cùm non sit, falsum est, non languere autem, verum. Quare in his solis proprium erit semper alterum eorum verum, alterum falsum esse, quæcunque tanquam affirmatio & negatio opponuntur.

13 *Contrarium autē bono quidem ex necessitate malum est, hoc autē per singulorum inductionem palàm est: vt sanitati lāguor, & iustitiæ iniustitia: & fortitudini timiditas: similiter autem & in aliis. Malo autem aliquādo quidem bonum est contrarium, aliquando malum. Defectui enim, cùm malum sit, superabundātia cōtraria est, cùm sit etiam ipsa malum: similiter autem & mediocritas, cùm vtrique contraria sit, bonum est. Sed in paucis quis tale hoc aspiciet, in pluribus verò semper malo bonum contrariū est. Amplius, contrariorum non necessarium est, si alterum sit, & reliquū esse. Sanis nāque omnibus, sanitas quidem erit, languor verò non. Similiter autem albis omnibus, albedo quidem erit, nigredo verò non. Amplius, si ei, quod est Socratē sanum esse, Socratem languere, cōtrarium est, non contingit autem simul vtraque eidem inesse, nō vtique continget cùm alterum cōtrarium sit, & reliquum esse, cùm enim sit, Socratem sanum esse, languere Socratem, non erit. Palàm verò est quod circa idē, aut specie, aut genere nata sunt fieri contraria: Languor nanque & sanitas in corpore animalis nata*

nata sunt fieri, albedo autem & nigredo simpliciter in corpore: iustitia verò, & iniustitia in anima hominis. Necessarium autẽ est omnia contraria vel in eodẽ genere esse, vel in contrariis generibus, vel ipsa genera esse: album enim & nigrum in eodem genere sunt, color enim eorũ genus est: iustitia verò & in contrariis generibus, illius nanque virtus genus est, huius autem vitium: bonum verò, & malum non in genere sunt, sed ipsa sunt genera aliquorum existentia.

Cur iam de his post Prædicamenta, & de quot, quóque ordine differat. I

Diximus in principio huius tractatus, cum in tres partes esse diuisum. In prima quidem parte tradũtur quędam præambula ad Prædicamentorum cognitionem necessaria. In secunda de ipsis Prædicamentis, & generibus agitur. In tertia, quæ Postprædicamenta dicitur, aliqua quæ in ipsis Prædicamentis communiter reperiuntur, & ipsorum velut proprietates communes sunt, continentur.

Hæc autem sunt quinque, Oppositio, Prius, Simul, Motus, Habere. De quorũ singulis in suis capitibus agemus: & quomodo in Prædicamentis inueniantur, explicabimus. Primum ergo est Oppositio, de qua in quatuor primis Prædicamentis sermo factus est, dum dicitur substantię non esse contrarium, & in quantitate magnum opponi paruo, & in qualitate pariter, & relatione, & prætereà in omnibus Prædicamentis oppositio inuenitur, cùm differentiis oppositis genera quæque diuidantur. Agit igitur de oppositione.

Est autem hoc caput diuisum in tres partes principales. Prima continet quatuor species oppositionis, & earum declarationes. In secunda fiunt quædam earum adinuicem collationes, vt cuiusque differentia nota fiat. In tertia particulariùs agitur de contrariis.

De Oppositis verò quoties solent opponi, &c. I

Hæc est prima pars, in qua materiam capitis proponit, nempè agendùm esse de oppositorum modis: quadrimembremque facit diuisionem, & eorum exempla opponit, postèa de singulis differit.

Opposita igitur quadrupliciter opponũtur. Relatiuè, Contrariè, Priuatiuè, Cõtradictoriè. Relatiuè, vt duplum dimidio opponitur. Cõtrariè, vt bonum & malũ. Priuatiuè, siue secun-

dum priuationē & habitum, vt visio & cæcitas Contradictoriè, seu tanquam affirmatio vel negatio, vt sedet, non sedet.

Dubium. Hîc dubitabis, quomodò malum & bonum sit contraria, cùm malū nihil aliud dicat, quàm carentiam & priuationem boni: malum enim est priuatio alicuius boni quod in re erat futurum, vel iam erat, vt cæcitas dicitur malum oculi, quia priuat oculum visu suo: vt autem duo sint contraria, vtraque debent esse alicuius naturæ positiuæ. *Sol.* Ad hoc dico, non esse negandum naturam mali esse priuatiuam, nullum enim ens positiuum in sua natura est malum. Sed hîc Arist. sumit bonum, & malum pro ipsis rebus quæ dicuntur bonæ & malæ, vt habitus virtutis, & habitus vitij: ille enim bonus, hic verò malus dicitur, & contrarij sunt: & vnum contrarium vniuersaliter dicitur bonum, alterum malum in rebus naturalibus, vt dulcedo bona, amaritudo mala.

2 *Quæcunque igitur vt ad aliquid opponuntur, &c.*

Singulos oppositionum modos aggreditur: & primum à relatiuè oppositis incipit Illa autem opponuntur ad aliquid, quæcunque hoc ipsum quod sunt, oppositorum dicuntur vel quomodolibet aliter ad ipsa. Ponit exēpla variorum casuum, quibus relatiua ad sua correlatiua referuntur, vt diximus superiùs: ex quibus variis exemplis rursus eadem infert velut probatam definitionem. *Dubiū. 1.* Dubitabis quare dixit (oppositorum dicuntur) & non, aliorum dicuntur, vt supetiùs dixit. Dico relatiua dupliciter posse comparari. Vno modo ad sua correlatiua, vt scientia ad scibile, virtus ad suum obiectum. Altero modo ad alia, quæ sibi correlatiua non sunt, vt scientia ignorantiæ, virtus vitio. *Solutio.* Si relatiua primo modo sumantur, sic intra ad aliquid opponuntur, & ita loquitur in præsenti: ac propterea dixit, oppositorum dicuntur, vt cognoscamus hanc oppositionem esse intra ipsa correlatiua adinuicem. *Relatiua duobus modis posse considerari.* Si posteriori modo sumantur, contrariam aliquando sortiuntur oppositionem, vt scientia ignorantiæ, & virtus vitio contraria est. suis tamen correlatiuis vnumquodque horum ad aliquid seu relatiuè opponitur: & hoc etiam in exemplis manifestatur. *Dubiū 2.* Dubitatur quomodo duo correlatiua dicuntur opposita adinuicem: cùm simul existant, & vnum alterum non auferat, immò absque altero alterum nequit consistere. Respondet Albertus, non opponi secundum hanc coëxistentiam, sed secundum quod vnum, alterum à subiecto expellit: *Solutio.* patet enim non compatitur in eo subiecto, in quo est, filiationem eam, ad quam dicitur, & cui opponitur:

nitur:& hac ratione simul non existunt.

Illa verò, quæ opponuntur, vt contraria, &c. 3

Secundo loco aggreditur contraria, & ipsa sic describit. Contraria sunt, quæ cùm adinuicem nō sint, vnum alteri inuicem cōtrarium dicit. Et est aduertenda ista descriptio, duas autem habet partes. Altera est, Contraria adinuicem non dicuntur, non enim dicitur album est nigri album, & nigrum est albi nigrum : tamen hæc particula non sufficit : nam in priuatiuè oppositis etiam hoc inest, & in contradictoriis: non enim dicitur, cæcitas est visus cæcitas, & è contra : propterea est altera particula, (Et vnum alteri est contrarium) id est, est similis & æqua ratio & habitudo in vtroque secundū quam album nigro contrarium, & item albo nigrum est contrarium: & hoc in nullis aliis oppositis, præter relatiua, inuenitur : propterea excepit relatiua. dicitur enim cæcitas est priuatio visus, sed non dicitur visus priuatio cæcitatis. Similiter non sedet; dicitur negatio illius, qui sedet : sed sedet, non dicitur negatio alterius, sed affirmatio. Hoc igitur indicat illa particula in contrariis, alterum alteri sibi inuicem contrarium dicitur. Dubitatio hîc oritur, Contrarietas est quædam relatio, sicut similitudo, dissimilitudo, inæqualitas, & reliqua: ergo quæ opponuntur secundum contrarietatem, opponuntur relatiuè. Dico hoc esse sophisma: hîc enim non sumimus oppositionem in illa relatione, quæ dicitur contrarietas, sed in ipsis extremis quibus inest talis contrarietas : quæ extrema, scilicet album, nigrum, si secundum talem relationem contrarietatis opponuntur, sunt relatiua : sed secundum formas ipsas absolutas, quibus contrarietas inest, cōtraria sunt, & non ad aliquid. *Dubium.*

Quæcunque verò contrariorum talia sunt, &c. 4

Diuisionem quandam contrariorum hîc ponit. Contraria quædam non habent medium, quædam autem medium habent : illæ medium non habent, quæ circa proprium subiectum ita se habent, vt proprio eorum subiecto proposito, sit necessarium alterum illorum inesse : verbi gratia, par & impar sunt contraria non habentia medium, quia posito numero aliquo, qui est subiectum paritionis vel imparitionis, necesse est quòd ille numerus sit par vel impar : & proposito aliquo, quòd est subiectū sanitatis & ægritudinis, necesse est vt illud aliàs sit sanum vel ægrū. Secundū enim Arist. non est, medium inter sanitatē & ægritudinē, vt vult Galen. hîc enim asserit cōualescētiam esse mediū: hoc tamen nō recipit Arist.,

Sed

Sed hoc determinare est extra rem: sat est hîc posita esse pro exemplo ista duo: tanquam non habentia medium. Hîc aduerte, semper sumendū esse subiectum proprium cōtrariorū. Id autem propriū subiectum vocat, circa quod apta sunt cōtraria vt versentur, & ei insint: vt corpus aliquando mixtum dicitur subiectum proprium albedinis & nigredinis, cui albedo vel nigredo inesse potest: aliter enim nisi proprium subiectum sumas, medium inuenies in non habentibus medium, vt angelus nec est sanus, nec æger, nec par, nec impar: sumēdum ergo est proprium subiectum.

5 *Quorum autem non est necessarium, &c.*

Explicat quæ medium habeant, nempe quæ subiecto proprio posito non est necesse alterum illorum inesse: vt album & nigrum medium habent: posito enim corpore, non est necesse quod album sit, vel nigrum; potest nāque esse rubrum, vel pallidum, quamuis, inquit, non omne medium nomē habeat: in quo insinuat duplex esse contrariorū mediū, alterum per participationem, alterū per negationem extremorum. Illud est participationem, quod est aliqua forma ex extremis composita, vt pallor, rubor, quæ ex albedine & nigredine constitur: illud autem est per negationē extremorum, quando non est aliqua forma media vel cōposita ex extremis, sed aliquod subiectum particulare proprium, à quo vtrunque extremum remouetur: vt prauū & studiosum habent medium, non quidem participatione, sed subiecto: nam datur aliquod ex proprij subiectis, quod nec sit prauum, nec studiosum, scilicet homo qui nondum habet habitū virtutis vel habitum vitij, hîc enim prauum & studiosum sumuntur, secūdum habitum, nam secundum actum nullus est homo adultus rationis capax, qui non sit bonus vel malus, scilicet in peccato vel in gratia, potest tamē esse qui nec habitum virtutis nec vitij habeat, vt qui vnum aut alterum peccatum habet, ex quibus nondum factus habitus est.

Duplex medium cōtrariorum.

6 *Priuatio verò, & habitus dicuntur quidem circa idem, &c.*

Explanatis contrariis accedit ad opposita priuatiuè: explicátque quæ opponātur priuatiuè, seu quid sit priuatio & habitus, & quid priuari & habitum habere. Priuatio, inquit, & habitus circa idē aliquid sunt, vt cæcitas, & visus circa oculum. Pro cuius declaratione aduerte, cōtraria versari quidem circa idem subiectum, sed non semper circa idem subiectum speciē vel numero: vt album & nigrum, calidum, frigidū: circa corpus sunt, quia non nisi corpori insunt, at non in eadem

corporis

corporis specie, nec in eodem corpore numero. Similiter reliquæ oppositiones nõ est necesse sint circa idem subiectum numero: at habitus, & priuatio nata sunt fieri circa idem subiectum specie & numero, vt cæcitas & visus, semper circa oculũ, & in oculo, in quo visus est, ibi nata est cæcitas inesse. Ac propterea dicit Aristot. debent non solùm circa idem, sed circa idem aliquid: & quia non eodem modo, & ordine se habent circa tale subiectum: non enim simul sunt in eodem, sed vno adueniente alterum recedit, & non æqualiter, nam post habitum potest semper aduenire priuatio, nõ tamen semper post priuationem aduenit habitus; cùm nunquam, postquàm aliquis mortuus est, iterum naturaliter redeat ad vitam; sicut post vitã, semper est mors, propterea dicit habitus & priuatio videlicet fiunt circa illud subiectum circa quod habitus aptus est esse: non enim vtrunque semper versatur circa subiectum in quo priuatio est: in oculo enim, in quo priuatio est visus inesse non potest: sicut in quo visus est, cæcitas inesse potest. Posteà explicat quid sit esse priuatum in concreto, dicitque illud subiectum priuatum dici, quod caret habitu, & forma, quam aptum erat habere illo tempore, quo ea caret. aduerte non quodcunque subiectum non habens formam, aliquam, dicitur priuari tali forma, sed illud subiectũ, cui talis forma inesse apta est. Verbi gratia, lapis non dicitur priuatus visu seu cæcus, eo quòd non habeat visum, quia non est aptus habere visum. Nec hoc sufficit, sed est necessaria etiam circũstantia determinata partis, & temporis: non enim dicetur homo cæcus, eò quod non habet visum in manu, quãuis homo sit aptus ad videndum: sed præter subiectum aptũ est necessaria circunstãtia partis, scilicet quòd nõ habeat visum in oculis. Similiter circunstantia temporis, vt careat forma, tempore quo habiturus illam erat: catulus enim ante nouem dies non dicitur cæcus, quamuis non videat quia illo tempore non est aptus habere visum, nec infans dicitur edentulus, quia tali tempore non est aptus habere dẽtes. Illud ergo priuatum dicitur, quod cùm sit subiectum aptum ad formam aliquam debito tempore, & parte, illa caret: vt dicitur homo cæcus, qui visu sic caret quo tempore & parte habiturus erat eum: in quo manifestatur natura priuationis: est enim priuatio negatio formæ in subiecto, apto, secundum naturam, illam habere, debitis circunstantiis.

Priuari verò & habere habitum, non est priuatio, & habitus, &c 7

Cùm aliter priuationem, & habitum, aliter priuatum esse, & habere

& habere formam explicaret, ostendit idem ista duo nō esse: differunt enim, sicut albedo, & album esse, cùm vnum subiectum includat, alterum verò minimè. Id autem probat dupliciter. Primò, cæcum esse, & cæcitas idem non sunt: & similiter visum habere, & visus: at cæcum esse, & visum habere, sunt priuari & haberi: cæcitas autē & visio priuatio & habitus, ergo priuatio, & priuatum est, & habere, & habitus non sunt idem. Prætereà 2. de aliquo prædicatur cæcum esse & visum habere, de quo non cæcitas, & visio: ergo idem non sunt: nam homo dicitur priuatus & cæcus, non tamē cæcitas vel priuatio. Statim subiunxit, in quo hæc conueniant, nempe eadem oppositione opponantur, scilicet priuatiua, abstracta, & cōcreta: vt enim cæcitas & visio priuatiua sunt, ita cæcum esse & visum habere.

8 *Non est autem quod sub affirmatione, & negatione est, &c.*

Hîc explicat ea, quæ contradictoriè opponuntur, & explicat penes voces: quia oppositio contradictoria non solis rebus inest, nisi vt cognitione apprehēduntur: vel oratione explicantur: nam, non sedet, absolutè in rebus nō est, nisi vt oratione, vel conceptu sumitur, vt posteà dicemus, docétque affirmationem & negationem non esse id, quod affirmatur vel negatur, sicut vox significans nō est res significata, tamē hoc vtrique inest, quòd sicut oratio in se opponitur, ita res quæ per talem orationem significatur.

9 *Quoniam autem priuatio, & habitus non opponuntur, &c.*

Hæc est secūda principalis capitis huius pars, in qua Arist. istas oppositiones confert: ac primò priuatiua cum relatiuis, contraria autem non comparat, quia superiùs dixerat nō esse adinuicem. Probat autem dupliciter priuatiua non esse ad aliquid: Primò, quia visus & cæcitas non dicuntur adinuicem non enim visus est ad cæcitatem, nec cæcitas ad visum. Secundò, quia non dicuntur ad conuertentiam: non enim visus cæcitatis visus est, nec cæcitas visionis est cæcitas: non ergo sunt ad aliquid.

10 *Quoniam autem neque vt contraria, &c.*

Hîc cum contrariis comparat & dupliciter probat, quæ secundum priuationem & habitum opponuntur, non opponi contrariè. Primum argumentum est hoc breuiter, quia satis prolixum est in littera. Contraria quædam habent medium, quædam non habent medium: at priuatiua, nec sunt ex contrariis habentibus medium, neque ex non habentibus: ergo non

non sunt contraria. Minor probatur de cõtrariis non habentibus medium. Ista contraria sic se habent, quód in subiecto proprio necessariò alterum insit, & hoc in omni subiecto, ita vt nullum detur subiectum susceptibile, cui alterum illorum non insit. At datur aliquod subiectum proprium priuationis & habitus, cui non necessariò vnum horum insit: catulus enim est subiectum proprium, & aptum, quamuis ei deficiat circunstantia temporis, tamen nec est cęcus nec videns. Probatur autem de contrariis habentibus medium: hæc enim sic se habent, vt in nullo proprio eorum subiecto vnum necessariò insit, nisi quando à natura insunt: vt album & nigrum habent medium, & nullum corpus dabitur quod necessariò sit album vel nigrum, nam potest esse pallidum. Patet. Illi corpori, cui à natura inest album vel nigrum, sicut niui, & pici, inest albedo vel nigredo naturaliter. Similiter de calido & frigido: calor enim inest naturaliter igni. Pręterea ista subiecta quibus naturaliter inest vnum contrariorum ex his, habent vnum determinatè, id est, ita vnum quód non alterum, vt nix albedinem, ignis calorem: at in priuatiuis hoc non fit: in primis sunt subiecta propria in quibus naturaliter non insunt, & tamen in eis necessariò vnum oppositorum inest, vt homini, & cani adulto necessariò inest vel cæcitas vel visus: neutrum tamen à natura inest, cùm eis manentibus possint abesse. Præterea, quia non datur extremum determinatum ad vnum subiectum, sicut in illis contrariis datur vnum quod necessariò sit album & non nigrum, at in his nullum datur subiectum ex natura sua determinatum ad vnum, quodlibet enim est cæcum, vel videns.

Dubium. Circa istam rationem dubitabis, videtur enim nõ procedere rectè: nam ad probandum non esse contraria nõ habentia medium, sumit subiectum non susceptibile priuationis & habitus, nempe catulum ante nonum diem: & postea sumit subiectum susceptibile pro contrariis mediatis. Ad hoc dico argumentum esse bonum: & eius vis, & robur hoc est. In contrariis non habentibus medium omni tempore alterum illorũ inest subiecto susceptibili, nec expectat tẽpus aliquod, vt insit subiecto: at priuatiua, nõ omni tempore subiecto insunt, cùm catulus aliquo tempore nec vicẽs nec cæcus sit: & tamẽ ille subiectum est, cùm post aliquod tẽpus visurus sit, vel futurus cæcus. Quòd si dicas, catulus nondum est aptus tunc, vt recipiat alterum illorum: Ex hoc colligitur aliquid aliud præter subiectum esse necessariũ ad priuationem, quãdo qui

Solu.

habet ad locnm, secundum suas partes, vt dicimus, sedere, stare, cubare: hæc enim omnia ordinem partium secundum locum dicunt. Propterea definitio dicit partium situs, nam situs locum includit.

Positio autem duplex est, quædam naturalis, quædam accidentalis. Naturalis est, quam natura præfixit animatis, secundum quam homo sursum habet caput, bruta deorsum seu prona brachia, tali loco, & reliqua. Positio acidentalis est, quam voluntas humana præfigit: quæ duplex est, quædam animatorum, vt stare, sedere, accumbere: altera inanimatorum, vt adiacere, erigi, obliquari, & similia. Ad explicandos igitur hos situs tam naturales quàm voluntarios, dicitur partium situs, & generationis ordinatio.

Proprietates sit⁹. Proprietates situs faciles sunt, non habere contrarium propriè, nec suscipere magis vel minus. Et hæc breuiter sufficiant de Positione.

DE HABITV.

Quid sit Habitus, & quotuplex, & quæ eius propria.

Habitus quib. modis sumatur. HAbitus multipliciter sumitur Vno modo pro qualitate difficilè mobili, & sic est primum genus qualitatis. Altero modo pro habitude & relatione rei penitus extrinsecæ ad aliud, cuius dicitur esse: secundum quod dicitur amicus est habitus, dignitas est habita ab alio. Tertio pro aliqua forma, vel re, certo modo se habente circa corpus, quo pacto dicimus, esse vestitum, esse calceatum: & sic hoc Prædicamentum facit, & describitur, Habitus est corporum, & eorum quæ circa corpus sunt, adiacentia.

Diuisio Habitus. Habitus est duplex. Quidam pertinens ad ornamẽtum, vt habere annulum, mitram, & reliqua Quidam ad indumentũ, vt esse calceatum, & similia. Et hęc adhuc sunt in duplici differentia, sunt enim vel indumenta domestica, vel militaria.

Proprietates Habitus. Proprietates huius eædem sunt cum superioribus Et hæc breuis explicatio Logico sufficiat, plura aliis in locis propriis cogniturо.

DE POSTPRÆDICAMENTIS.

De Oppositis. Capat XI.

1 *DE Oppositis autẽ, quot modis solent opponi, dicẽdũ est. Dicitur enim alterũ alteri opponi quadrupliciter,*

pliciter, aut vt ea quæ ad aliquid, aut vt contraria, aut vt priuatio et habit⁹, aut vt affirmatio & negatio. Opponitur autem vnunquodq; istorũ, vt sit figuratim dicere tanquã ea quæ ad aliquid quidem, vt duplũ dimidio: tãquam contraria, vt malum bono: tanquã autem secũdum priuationem & habitum, vt cæcitas & visio: tanquam verò affirmatio & negatio, vt sedet nõ sedet.

Quæcunque igitur ad aliquid opponuntur, ea ipsa quæ sunt, oppositorum dicũtur, aut quomodolibet aliter ad ipsa, vt duplum dimidij, hoc ipsum quod est alterius dicitur: alicuius enim duplũ dicitur: & scientia scibili tanquam ea quæ sunt ad aliquid opponitur, & dicitur scientia ipsum quod est scibile: & scibile dicitur ipsum quod est ad oppositum ad scientiam: scibile enim aliquod dicitur, scilicet scientia scibile. Quæcunque ergo opposita sunt tanquam ad aliquid, ea ipsa, quæ sunt oppositorum, vel alio quolibet modo adinuicem dicunt. 2

Illa verò, quæ opponuntur vt contraria, ea ipsa quidem quæ sunt nullo modo ad se inuicem dicuntur: contraria tamen sibi inuicem dicuntur: neque enim bonum mali dicitur bonum, sed contrarium, quare differunt inuicem hæ oppositiones. 3

Quæcunque verò contrariorum talia sunt: vt in quibus nata sunt fieri, & de quibus prædicantur, necessarium sit alterum ipsorum inesse, horum nihil est mediũ: quorum verò non est necessarium alterum inesse, horum omnino est aliquid medium. Vt ægritudo & sanitas in corpore animalis nata sunt fieri: & necessarium est alterum ipsorum inesse animalis corpori, vel ægritudinẽ, vel sanitatem: & par quidem, & impar de numero prædicantur: & necesse est horum alterum numero inesse, vel impar: & non est horum aliquod medium, neque ægritudinis & sanitatis, neque imparis atque paris. 4

Quorum autem non est necessarium alterum inesse, 5

eorum est aliquod medium, vt nigrum & album in corpore animalis nata sunt fieri, & non est necessarium alterum eorum inesse corpori, non enim omne corpus vel album vel nigrũ est, sed & parnum & studiosum prædicantur quidem de homine, & de aliis compluribus: non est autem necessarium alterum eorum inesse iis, de quibus prædicãtur: non enim omnia aut praua aut studiosa sunt, sed est aliquid eorum medium: vt albi & nigri, fuscum, & pallidum, & quicũque alij colores: praui verò & studiosi, quod neque prauum neque studiosum est. In aliquib⁹ igitur mediis posita sunt nomina: vt albi & nigri, fuscum & pallidum, & quicunque alij huiusmodi colores: in aliquibus verò non est nomine facili medium assignare, vtriusque verò extremorum negatione medium definitur: vt quod neque bonum neque malum est, neque iustum, neque iniustum.

6 *Priuatio vero & habitus dicuntur quidem circa idem aliquid: vt visio & cæcitas circa oculum: vniuersaliter autem dicere, est in quo natus est habitus fieri, circa hoc dicitur vtrunque eorum fieri.*

7 *Priuari verò tũc dicimus vnumquodque habitus susceptibilium quando in quo natum est inesse, vel quãdo illud natum est habere, nullo modo insit: edẽtulum enim dicimus, non quod non habet dẽtes, & cæcum non quod habet visum, sed quod nõ habet, quãdo natum est habere: aliqua enim ex natiuitate neque dẽtes habent, neque visum, sed non dicuntur edentula, neque cæca. Priuatio verò & habere habitũ, non est priuatio & habitus: habitus enim visus est, priuatio verò cæcitas: habere autẽ visum, nõ est visus, nec cæcũ esse, cæcitas: priuatio enim quedã est cæcitas, cæcum verò esse priuari, non priuatio est. Amplius, si idem esset cæcitas & cæcum esse, vtraq; de eodem prædicarentur: sed cæcus quidem dicitur homo, cæcitas verò homo nullo modo dicitur. Opponi quidem*

dem etiam ista videntur, priuari scilicet & habere habitum, quemadmodum priuatio & habitus: idem enim modus est oppositionis. Nam sicut cæcitas visui opponitur, sic cæcum esse, & visum habere opponuntur.

Non est autem neque hoc, quod sub affirmatione & negatione est, affirmatio & negatio: affirmatio namque oratio affirmatiua est, & negatio oratio negatiua: quod verò sub affirmatione & negatione est, nulla est oratio, sed res. Dicuntur autem hæc esse opposita adinuicem, tanquam affirmatio & negatio: nam & in his modis oppositionis idem est: sicut enim affirmatio ad negationem opponitur, vt quod sedet, ei quod non sedet, sic & res quæ sub vtroque est, opponitur; scilicet sedere aliquem, ad non sedere. 8

Quòd autem priuatio & habitus non opponuntur vt aliquid, manifestũ est: nõ enim dicitur idipsum, quod est oppositi, visus enim non est cæcitatis visus: non vllo alio modo ad ipsum dicitur. Similiter autẽ neque cæcitas visionis cæcitas dicitur: sed priuatio quidem visionis dicitur, cæcitas verò visionis non dicitur, neque visus cæcitatis. Amplius, ad aliquid omnia ad cõuertentia dicũtur, quare si cæcitas eorum quæ ad aliquid sunt, esset, vtique & conuerteretur ad illud, ad quod dicitur, sed non conuertitur: non enim dicitur visus cæcitatis visus. 9

Quòd autem neque vt contraria opponuntur quæ secundum priuationẽ & habitũ dicuntur, ex his manifestum est. Contrarium enim, quorum nihil est mediũ, necesse est vel in quibus fieri nata sunt, aut de quibus prædicãtur, alterum ipsorũ inesse semper: eorum enim nihil mediũ erat, quorum alterum inesse susceptibili necessariũ erat, vt in lãguore & sanitate, & impari atq; pari: quorum verò aliquid medium est, nunquam necesse est omni inesse alterum. neq; enim necesse est omne susceptibile vel candidum vel nigrum esse, neq; frigidũ vel ca- 10

quare etiam verisimile est plenius eum sumere incrementum, & hoc dum semper fit perfectè in contrarium habitū restituetur:nisi forte tēpore prohibeatur. Verum in priuatione & habitu impossibile est adinuicem mutationem fieri: ex habitu enim in priuationem mutatio fit, à priuatione verò in habitum impossibile est: neque enim cæcus factus aliquis, rursus vidit:neque cùm caluus fuerit: rursus comatus factus est: neque cùm fuerit edentulus, dentes ei iterum orti sunt.

12 *Quæcunque verò tanquam affirmatio & negatio opponuntur palàm est quòd nullo prædictorū modo opponuntur:in solis enim his necessarium est semper, hoc quidem eorum verum, illud autē falsum esse:neque enim in contrariis necessariū est semper alterum verum esse, alterū autē falsum. neque in iis, quę ad aliquid sunt, neq; in habitu & priuatione. Vt sanitas & lāguor contraria sunt:& neutrum horum, neque verum neque falsum est. Similiter autem & duplum & dimidium tāquam quæ ad aliquid opposita sunt:& nō est eorum neutrū, neque verum, neque falsum:sed neque ea quę secundum priuationē & habitum dicuntur:sicut visio & cæcitas. Omninò autē eorum, quę secundum nullam dicuntur cōplexionē, nihil neque verum neque falsum est:omnia autem quæ dicta sunt, sine cōplexione dicuntur. Veruntamen maximè tale hoc contingere videbitur in iis, quæ secundum cōplexionem cōtraria dicuntur:sanum namq; esse Socratē, ad languere Socratem, contrarium est. Sed neque in his necessarium semper alterum verum esse, & alterum falsum:cùm enim Socrates sit, aliquid quidem verum, aliud autē falsum erit:cùm verò nō sit, ambo falsa sunt. In priuatione verò & habitu cùm nō sit omninò, neutrum verum est:cùm autē sit, nō semper alterum quidē verum erit, alterum autē falsum:habere namq; visum Socratē, ei, quod est cæcum esse Socratē, opponitur,*

sicut priuatio & habitus: & cùm sit, necessarium est alterum verum esse vel falsum: cùm enim nondum sit natus habere, vtraque falsa sunt: & cùm non sit omnino Socrates, similiter quoque & falsa sunt vtraque, & visum eum habere, & cæcum eum esse. In affirmatione verò & negatione semper siue sit, siue non sit, hoc quidem falsum erit, illud autem verum. Languere nanque Socratem, & non languere Socratem, cùm ipse sit, palam est quod alterum eorum verum, alterum verò falsum est, & cùm non sit, similiter: languere etenim cùm non sit, falsum est, non languere autem, verum. Quare in his solis proprium erit semper alterum eorum verum, alterum falsum esse, quæcunque tanquam affirmatio & negatio opponuntur.

13 *Contrarium autẽ bono quidem ex necessitate malum est, hoc autẽ per singulorum inductionem palàm est: vt sanitati lãguor, & iustitiæ iniustitia: & fortitudini timiditas: similiter autem & in aliis. Malo autem aliquãdo quidem bonum est contrarium, aliquando malum. Defectui enim, cùm malum sit, superabundãtia cõtraria est, cùm sit etiam ipsa malum: similiter autem & mediocritas, cùm vtrique contraria sit, bonum est. Sed in paucis quis tale hoc aspiciet, in pluribus verò semper malo bonum contrariũ est. Amplius, contrariorum non necessarium est, si alterum sit, & reliquũ esse. Sanis nãque omnibus, sanitas quidem erit; languor verò non. Similiter autem albis omnibus, albedo quidem erit, nigredo verò non. Amplius, si ei, quod est Socratẽ sanum esse, Socratem languere, cõtrarium est, non contingit autem simul vtraque eidem inesse, nõ vtique continget cùm alterum cõtrarium sit, & reliquum esse, cùm enim sit, Socratem sanum esse, languere Socratem, non erit. Palàm verò est quod circa idẽ, aut specie, aut genere nata sunt fieri contraria: Languor nanque & sanitas in corpore animalis*

nata

nata sunt fieri, albedo autem & nigredo simpliciter in corpore: iustitia verò, & iniustitia in anima hominis. Necessarium autē est omnia contraria vel in eodē genere esse, vel in contrariis generibus, vel ipsa genera esse: album enim & nigrum in eodem genere sunt, color enim eorū genus est: iustitia vero & in contrariis generibus, illius nanque virtus genus est, huius autem vitium: bonum vero, & malum non in genere sunt, sed ipsa sunt genera aliquorum existentia.

Cur iam de his post Prædicamenta, & de quot, quóque ordine disserat.

DIximus in principio huius tractatus, cum in tres partes esse diuisum. In prima quidem parte tradūtur quędam præambula ad Prædicamentorum cognitionem necessaria. In secunda de ipsis Prædicamentis, & generibus agitur. In tertia, quæ Postprædicamenta dicitur, aliqua quæ in ipsis Prædicamentis communiter reperiuntur, & ipsorum velut proprietates communes sunt, continentur.

Hæc autem sunt quinque, Oppositio, Prius, Simul, Motus, Habere. De quorū singulis in suis capitibus agemus: & quomodo in Prædicamentis inueniantur, explicabimus. Primum ergo est Oppositio, de qua in quatuor primis Prædicamentis sermo factus est, dum dicitur substantię non esse contrarium, & in quantitate magnum opponi paruo, & in qualitate pariter, & relatione, & prætereà in omnibus Prædicamentis oppositio inuenitur, cùm differentiis oppositis genera quæque diuidantur. Agit igitur de oppositione.

Est autem hoc caput diuisum in tres partes principales. Prima continet quatuor species oppositionis, & earum declarationes. In secunda fiunt quædam earum adinuicem collationes, vt cuiusque differentia nota fiat. In tertia particulariùs agitur de contrariis.

De Oppositis verò quoties solent opponi, &c.

Hæc est prima pars, in qua materiam capitis proponit, nempè agendūm esse de oppositorum modis: quadrimembremque facit diuisionem, & eorum exempla opponit, posteà de singulis differit.

Opposita igitur quadrupliciter opponūtur. Relatiuè, Contrariè, Priuatiuè, Cōtradictoriè. Relatiuè, vt duplum dimidio opponitur. Cōtrariè, vt bonum & malū. Priuatiuè, siue secun-

dum priuationē & habitum, vt visio & cæcitas Contradictoriè, seu tanquam affirmatio vel negatio, vt sedet, non sedet.

Dubium. Hîc dubitabis, quomodò malum & bonum sit contraria, cùm malū nihil aliud dicat, quàm carentiam & priuationem boni: malum enim est priuatio alicuius boni quod in re erat futurum, vel iam erat, vt cæcitas dicitur malum oculi, quia priuat oculum visu suo: vt autem duo sint contraria, vtraque debent esse alicuius naturæ positiuæ. *Sol.* Ad hoc dico, non esse negandum naturam mali esse priuatiuam, nullum enim ens positiuum in sua natura est malum. Sed hîc Aristot. sumit bonum, & malum pro ipsis rebus quæ dicuntur bonæ & malæ, vt habitus virtutis, & habitus vitij: ille enim bonus, hic verò malus dicitur, & contrarij sunt: & vnum contrarium vniuersaliter dicitur bonum, alterum malum in rebus naturalibus, vt dulcedo bona, amaritudo mala.

2 *Quæcunque igitur vt ad aliquid opponuntur, &c.*

Singulos oppositionum modos aggreditur: & primum à relatiuè oppositis incipit Illa autem opponuntur ad aliquid, quæcunque hoc ipsum quod sunt, oppositorum dicuntur vel quomodolibet aliter ad ipsa. Ponit exēpla variorum casuum, quibus relatiua ad sua correlatiua referuntur, vt diximus superiùs: ex quibus variis exemplis rursus eadem infert velut probatam definitionem. *Dubiū. 1.* Dubitabis quare dixit (oppositorum dicuntur) & non, aliorum dicuntur, vt superiùs dixit. Dico relatiua dupliciter posse comparari. Vno modo ad sua correlatiua, vt scientia ad scibile, virtus ad suum obiectum. Altero modo ad alia, quæ sibi correlatiua non sunt, vt scientia ignorantiæ, virtus vitio. *Solutio.* Si relatiua primo modo sumantur, sic intra ad aliquid opponuntur, & ita loquitur in præsenti: ac propterea dixit, oppositorum dicuntur, vt cognoscamus hanc oppositionem esse intra ipsa correlatiua adinuicem. *Relatiua duobus modis posse considerari.* Si posteriori modo sumantur, contrariam aliquando sortiuntur oppositionem, vt scientia ignorantiæ, & virtus vitio contraria est. suis tamen correlatiuis vnumquodque horum ad aliquid seu relatiuè opponitur: & hoc etiam in exemplis manifestatur. *Dubiū 2.* Dubitatur quomodo duo correlatiua dicuntur opposita adinuicem: cùm simul existant, & vnum alterum non auferat, immò absque altero alterum nequit consistere. Respondet Albertus, non opponi secundum hanc coëxistentiam, sed secundum quod vnum, alterum à subiecto expellit: *Solutio.* pater enim non compatitur in eo subiecto, in quo est, filiationem eam, ad quam dicitur, & cui opponitur:

nitur:& hac ratione simul non existunt.

Illa verò, quæ opponuntur, vt contraria, &c. 3

Secundo loco aggreditur contraria, & ipsa sic describit. Contraria sunt, quæ cùm adinuicem nõ sint, vnum alteri inuicem cõtrarium dicit. Et est aduertenda ista descriptio, duas autem habet partes. Altera est, Contraria adinuicem non dicuntur, non enim dicitur album est nigri album, & nigrum est albi nigrum : tamen hæc particula non sufficit : nam in priuatiuè oppositis etiam hoc inest, & in contradictionis: non enim dicitur, cæcitas est visus cæcitas, & è contra : proptereà est altera particula, (Et vnum alteri est contrarium) id est, est similis & æqua ratio & habitudo in vtroque secundũ quam album nigro contrarium, & item albo nigrum est contrarium: & hoc in nullis aliis oppositis, præter relatiua, inuenitur : proptereà excepit relatiua. dicitur enim cæcitas est priuatio visus, sed non dicitur visus priuatio cæcitatis. Similiter non sedet; dicitur negatio illius, qui sedet : sed sedet, non dicitur negatio alterius, sed affirmatio. Hoc igitur indicat illa particula in contrariis, alterum alteri sibi inuicem contrarium dicitur. Dubitatio hîc oritur, Contrarietas est quædam relatio, sicut similitudo, dissimilitudo, inæqualitas, & reliqua: ergo quæ opponuntur secundum contrarietatem, opponuntur relatiuè. Dico hoc esse sophisma: hîc enim non sumimus oppositionem in illa relatione, quæ dicitur contrarietas, sed in ipsis extremis quibus inest talis contrarietas : quæ extrema, scilicet album, nigrum, si secundum talem relationem contrarietatis opponuntur, sunt relatiua : sed secundum formas ipsas absolutas, quibus contrarietas inest, cõtraria sunt, & non ad aliquid. *Dubium.*

Quæcunque verò contrariorum talia sunt, &c. 4

Diuisionem quandam contrariorum hîc ponit. Contraria quædam non habent medium, quædam autem medium habent : illæ medium non habent, quæ circa proprium subiectum ita se habent, vt proprio eorum subiecto proposito, sit necessarium alterum illorum inesse : verbi gratia, par & impar sunt contraria non habentia medium, quia posito numero aliquo, qui est subiectum paritionis vel imparitionis, necesse est quòd ille numerus sit par vel impar : & proposito aliquo, quòd est subiectũ sanitatis & ægritudinis, necesse est vt illud aliàs sit sanum vel ægrũ. Secundũ enim Arist. non est, medium inter sanitatẽ & ægritudinẽ, vt velt Galen. hîc enim asserit cõualescẽtiam esse mediũ: hoc tamen nõ recipit Arist.,

Sed

Sed hoc determinare est extra rem: sat est hic posita esse pro exemplo ista duo: tanquam non habentia medium. Hic aduerte, semper sumendũ esse subiectum proprium cõtrariorũ. Id autem propriũ subiectum vocat, circa quod apta sunt cõtraria vt versentur, & ei insint: vt corpus aliquando mixtum dicitur subiectum proprium albedinis & nigredinis, cui albedo vel nigredo inesse potest: aliter enim nisi proprium subiectum sumas, medium inuenies in non habentibus medium, vt angelus nec est sanus, nec æger, nec par, nec impar: sumẽdum ergo est proprium subiectum.

5 *Quorum autem non est necessarium, &c.*

Explicat quæ medium habeant, nempe quæ subiecto proprio posito non est necesse alterum illorum inesse: vt album & nigrum medium habent: posito enim corpore, non est necesse quod album sit, vel nigrum; potest nãque esse rubrum, vel pallidum, quamuis, inquit, non omne medium nomẽ habeat: in quo insinuat duplex esse contrariorũ mediũ, alterum per participationem, alterũ per negationem extremorum. Illud est participationem, quod est aliqua forma ex extremis composita, vt pallor, rubor, quæ ex albedine & nigredine conflãtur: illud autem est per negationẽ extremorum, quando non est aliqua forma media vel cõposita ex extremis, sed aliquod subiectum particulare proprium, à quo vtrunque extremum remouetur: vt prauũ & studiosum habent medium, non quidem participatione, sed subiecto: nam datur aliquod ex proprij subiectis, quod nec sit prauum, nec studiosum, scilicet homo qui nondum habet habitũ virtutis vel habitum vitij, hic enim prauum & studiosum sumuntur, secũdum habitum, nam secundum actum nullus est homo adultus rationis capax, qui non sit bonus vel malus, scilicet in peccato vel in gratia, potest tamẽ esse qui nec habitum virtutis nec vitij habeat, vt qui vnum aut alterum peccatum habet, ex quibus nondum factus habitus est.

Duplex medium cõtrariorum.

6 *Priuatio verò & habitus dicuntur quidem circa idem, &c.*

Explanatis contrariis accedit ad opposita priuatiuè: explicátque quæ opponãtur priuatiuè, seu quid sit priuatio & habitus, & quid priuari & habitum habere. Priuatio, inquit, & habitus circa idẽ aliquid sunt, vt cæcitas, & visus circa oculum. Pro cuius declaratione aduerte, cõtraria versari quidem circa idem subiectum, sed non semper circa idem subiectum specie vel numero: vt album & nigrum, calidum, frigidũ: circa corpus sunt, quia non nisi corpori insunt, at non in eadem

corporis

corporis specie, nec in eodem corpore numero. Similiter reliquæ oppositiones nō est necesse sint circa idem subiectum numero: at habitus, & priuatio nata sunt fieri circa idem subiectum specie & numero, vt cæcitas & visus, semper circa oculū, & in oculo, in quo visus est, ibi nata est cæcitas inesse. Ac propterea dicit Aristot. debent non solùm circa idem, sed circa idem aliquid: & quia non eodem modo, & ordine se habent circa tale subiectum: non enim simul sunt in eodem, sed vno adueniente alterum recedit, & non æqualiter, nam post habitum potest semper aduenire priuatio, nō tamen semper post priuationem aduenit habitus; cùm nunquam, postquàm aliquis mortuus est, iterum naturaliter redeat ad vitam; sicut post vitā, semper est mors, propterea dicit habitus & priuatio videlicet fiunt circa illud subiectum circa quod habitus aptus est esse: non enim vtrunque semper versatur circa subiectum in quo priuatio est: in oculo enim, in quo priuatio est visus inesse non potest: sicut in quo visus est, cæcitas inesse potest. Posteà explicat quid sit esse priuatum in concreto, dicitque illud subiectum priuatum dici, quod caret habitu, & forma, quam aptum erat habere illo tempore, quo ea caret. aduerte non quodcunque subiectum non habens formam, aliquam, dicitur priuari tali forma, sed illud subiectū, cui talis forma inesse apta est. Verbi gratia, lapis non dicitur priuatus visu seu cæcus, eo quòd non habeat visum, quia non est aptus habere visum. Nec hoc sufficit, sed est necessaria etiam circūstantia determinata partis, & temporis: non enim dicetur homo cæcus, eò quod non habet visum in manu, quāuis homo sit aptus ad videndum: sed præter subiectum aptū est necessaria circunstātia partis, scilicet quòd nō habeat visum in oculis. Similiter circunstantia temporis, vt careat forma, tempore quo habiturus illam erat: catulus enim ante nouem dies non dicitur cæcus, quamuis non videat quia illo tempore non est aptus habere visum, nec infans dicitur edentulus, quia tali tempore non est aptus habere dētes. Illud ergo priuatum dicitur, quod cùm sit subiectum aptum ad formam aliquam debito tempore, & parte, illa caret: vt dicitur homo cæcus, qui visu sic caret quo tempore & parte habiturus erat eum: in quo manifestatur natura priuationis: est enim priuatio negatio formæ in subiecto, apto, secundum naturam, illam habere, debitis circunstantiis.

Priuari verò & habere habitum, non est priuatio, & habitus, &c 7

Cùm aliter priuationem, & habitum, aliter priuatum esse,

& habere

& habere formam explicaret, ostendit idem ista duo nõ esse: differunt enim, sicut albedo, & album esse, cùm vnum subiectum includat, alterum verò minimè. Id autem probat dupliciter. Primò, cæcum esse, & cæcitas idem non sunt: & similiter visum habere, & visus: at cæcum esse, & visum habere, sunt priuati & haberi: cæcitas autē & visio priuatio & habitus, ergo priuatio, & priuatum est, & habere, & habitus non sunt idem. Præterea 2. de aliquo prædicatur cæcum esse & visum habere, de quo non cæcitas, & visio: ergo idem non sunt: nam homo dicitur priuatus & cæcus, non tamē cæcitas vel priuatio. Statim subiunxit, in quo hæc conueniant, nempe eadem oppositione opponantur, scilicet priuatiua, abstracta, & cõcreta: vt enim cæcitas & visio priuatiua sunt, ita cæcum esse & visum habere.

8 *Non est autem quod sub affirmatione, & negatione est, &c.*

Hîc explicat ea, quæ contradictoriè opponuntur, & explicat penes voces: quia oppositio contradictoria non solis rebus inest, nisi vt cognitione apprehēduntur: vel oratione explicantur: nam, non sedet, absolutè in rebus nõ est, nisi vt oratione, vel conceptu sumitur, vt posteà dicemus, docétque affirmationem & negationem non esse id, quod affirmatur vel negatur, sicut vox significans nõ est res significata, tamē hoc vtrique inest, quòd sicut oratio in se opponitur, ita res quæ per talem orationem significatur.

9 *Quoniam autem priuatio, & habitus non opponuntur, &c.*

Hæc est secũda principalis capitis huius pars, in qua Arist. istas oppositiones confert: ac primò priuatiua cum relatiuis, contraria autem non comparat, quia superiùs dixerat nõ esse adinuicem. Probat autem dupliciter priuatiua non esse ad aliquid: Primò, quia visus & cæcitas non dicuntur adinuicem non enim visus est ad cæcitatem, nec cæcitas ad visum. Secundò, quia non dicuntur ad conuertentiam: non enim visus cæcitatis visus est, nec cæcitas visionis est cæcitas: non ergo sunt ad aliquid.

10 *Quoniam autem neque vt contraria, &c.*

Hîc cum contrariis comparat & dupliciter probat, quæ secundum priuationem & habitum opponuntur, non opponi contrariè. Primum argumentum est hoc breuiter, quia satis prolixum est in litera. Contraria quædam habent medium, quædam non habent medium: at priuatiua, nec sunt ex contrariis habentibus medium, neque ex non habentibus: ergo non

non sunt contraria. Minor probatur de cõtrariis non habentibus medium. Ista contraria sic se habent, quód in subiecto proprio necessariò alterum insit,& hoc in omni subiecto, ita vt nullum detur subiectum susceptibile, cui alterum illorum non insit. At datur aliquod subiectum proprium priuationis & habitus, cui non necessariò vnum horum insit: catulus enim est subiectum proprium,& aptum, quamuis ei deficiat circumstantia temporis,tamen nec est cęcus nec videns. Probatur autem de contrariis habentibus medium:hæc enim sic se habent,vt in nullo proprio eorum subiecto vnum necessariò insit,nisi quando à natura insunt:vt album & nigrum habent medium, & nullum corpus dubitu quod necessariò sit album vel nigrum, nam potest esse pallidum. Patet. Illi corpori, cui à natura inest album vel nigrum, sicut niui, & pici, inest albedo vel nigredo naturaliter. Similiter de calido & frigido:calor enim inest naturaliter igni. Pętereà ista subiecta quibus naturaliter inest vnum contrariorum ex his, habent vnum determinatè,id est,ita vnum quòd non alterum, vt nix albedinem, ignis calorem:at in priuatiuis hoc non sit: in primis sunt subiecta propria in quibus naturaliter non insunt,& tamen in eis necessariò vnum oppositorum inest, vt homini, & cani adulto necessariò inest vel cæcitas vel visus: neutrum tamen à natura inest, cùm eis manentibus possint abesse. Præctereà,quia non datur extremum determinatum ad vnum subiectum, sicut in illis contrariis datur vnum quod necessariò sit album & non nigrum, at in his nullum datur subiectum ex natura sua determinatum ad vnum, quodlibet enim est cæcum,vel videns.

Circa istam rationem dubitabis, videtur enim nõ procedere rectè:nam ad probandum non esse contraria nõ habentia medium, sumit subiectum non susceptibile priuationis & habitus, nempe catulum ante nonum diem : & postea sumit subiectum susceptibile pro contrariis mediatis. Ad hoc dico argumentum esse bonum : & eius vis , & robur hoc est. In contrariis non habentibus medium omni tempore alterum illorũ inest subiecto susceptibili,nec expectat tẽpus aliquod, vt insit subiecto:ac priuatiua , nõ omni tempore subiecto insunt, cùm catulus aliquo tempore nec vidẽs nec cæcus sit: & tamẽ ille subiectum est, cùm post aliquod tẽpus visurus sit, vel futurus cæcus. Quòd si dicas,catulus nondum est aptus tunc,vt recipiat alterum illorum : Ex hoc colligitur aliquid aliud præter subiectum esse necessariũ ad priuationem, quãdo qui

Dubium.

Solu.

doquidem illi nondum ineſt aliquod horum,ſiue habitus,ſiue priuatio:quod tamen in contrariis non eſt,cùm tale tẽpus poſtquàm ſubiectum exiſtit,non expectetur: & ita differũt à cõtrariis.Et hic eſt ſenſus veriſſimus ipſius Ariſt. quem optimè inſinuauit Simp.Similiter,de altera parte argumẽti circa contraria mediata. Vis argumenti hęc eſt.Nullo tempore eſt neceſſarium aliquod illorum contrariorum ſubiecto ineſſe, niſi ſit à natura vnum extremum:at aliquãdo, vt ipſe textus expreſſè dicit,eſt neceſſarium alterum iſtorum, ſiue habitus ſiue priuatio inſit,vt homini vel cani adulto:ergo non eſt ex illis contrariis:& hoc obſerua.Dices,quo pacto calor igni,& albedo niui ineſſe à natura dicuntur. Dico non ineſſe à natura,quia ſint de eorum ſubſtantia,vt aliqui exiſtimarunt,credentes eſſe formas ſubſtantiales, cùm tamen hoc ſit contra Ariſt.ipſum,vt rectè dicit Alb.cap. 8 aſſerit enim eſſe contraria : ſubſtantiæ nihil eſt contrarium ; ſed dicuntur de natura illorum, quia ſunt paſſiones naturam conſequentes non ſeparabiles,niſi per corruptionem ſubiecti.

Calor vt à natura igni ineſſe dicatur.

11 *Amplius in contrariis quidem:cùm ſit ſuſceptibile.&c.*

Hoc eſt ſecundum argumentum,quo probat priuatiuè oppoſita,non eſſe contraria:etenim contraria circa idem ſubiectum poſſunt mutuò ſe expellere,& adinuicem mutuari,niſi quando vnum ineſt à natura,vt, poteſt quod languorem habet ſanari,& quod ſanum eſt languere,& calidum fieri frigidum , & frigidum fieri calidum , & ex ſtudioſo poteſt quis prauus , & ex prauo ſtudioſus fieri:quod probat, nam homo prauus ſi benè incipiat aſſueſieri,abſq; dubio poteſt vel modicum in virtute proficere , at ſi iterũ atque iterum aſſueſiat poterit ad virtutem peruenire,vel ſaltem magnũ incrementum facere.Hoc dicit propter Platonem,vt dicit Alb.qui dicebat virtutem non fieri aſſuetudine : & contra Stoicos, qui exiſtimabant virtutem eſſe inamiſſibilem. Contraria igitur mutuò mutantur,at in priuatiuis id non fit, ergo ſunt diuerſa.Minor patet,quia ex videnti cæcum fieri poteſt, & comato caluum,& ex habenti dentes edentulum:latè cõtra, à priuatione ad habitum regreſſus eſt impoſſibilis.

Quæſtio,Nam à Priuatione ad Habitum poſſit eſſe regreſſus.

Argumẽta in contra. Dubitatur:nam videtur à priuatione eſſe regreſſus ad habitum:nam à ſomno poteſt quis ad vigiliã reſtitui, & à nocte & tenebris aër redit ad lucem, & ex non igne fit ignis: quomodo ergo à priuatione non eſt regreſſio?

1 fund. Circa hoc aduerte. Duplex poteſt conſiderari regreſſus: alter

alter ad idem numero, vt idem prorsus numero, quod antè fuit redeat:alter regressus ad idem specie,vt redeat idem specie,cum eo,quod antè fuit: vt quando aliquis infirmus sanatur,restituitur quidem ei sanitas eadem, non quidem numero,sed specie. Prætereà,regressus iste in specie est duplex:alter immediatus,alter mediatus. Immediatus est,cùm absque aliqua alia mutatione illud, in quod aliquid mutatum est, iterum redeat,vt si aër vertatur in aquam, & ex aqua rursus absque vlla alia mutatione fiat iterum aër, est regressus immediatus. At regressus mediatus est,quando non eò vna mutatione,sed variis illud restituitur, vt dicit Aristo. ex vino fit acetum,tamen ex aceto non immediatè fit vinum, nisi priùs mutetur in aquam,& rursus aqua vino infusa mutetur in vinum. 8. Meta. ca. 5.

Regressus duplex.

Regressus in specie duplex.

Aduerte prætereà.Priuatio est triplex.Prima priuat solùm actum,vt somnus, qui priuat tantùm actum videndi, & tenebræ lucem. Altera non solùm actum,sed etiam potentiam priuat: vt cæcitas quæ est in oculo læso, in quo non est potentia visiua. Ista potentia est duplex: propinqua, & remota. Propinqua est proximum principium ad operandum, quod non indiget altero supraaddito principio post se ad operationem,vt est potentia visiua ad videndum; & illius est priuatio priuans potentiam propinquam. Altera est potentia remota,quæ est principium operandi,sed tamen indiget alio principio superaddito, vt anima est principium remotum ad videndum, quia indiget alio principio ad visionem, nempe potentia visiua. Et ita est tertia priuatio priuans potentiam propinquam,& remotam, vt mors quæ etiam corpus priuat anima, & dispositione, quæ erat in corpore ad animam,quęque dat principia vitæ.

2. fund. Priuationem esse tripli.

Hoc supposito sit prima conclusi. Regressus ad idem numero in omni priuatione naturaliter est impossibilis: verbi gratia, quando dormiens restituitur ad visionem seu vigiliam, non est illa visio, & actus idem numero cum eo, qui erat antè. Dico naturaliter,nam supernaturaliter Deus idem numero potest restituere: immò restituit, quando in hoc mundo mortuus resuscitauit, & nos in resurrectione post mortem erimus eiidem numero.

1. Concl.

Secunda conclusio. Regressus ad idem specie ex priuatione priuante actu,est possibilis. Hæc clara est, vt argumenta probant de somno,tenebris,& aliis.

2. concl.

Tertia.Regressus immediatus ex priuatione priuante po-

3. conc.

tẽtia siue propinqua siue remota, est impossibilis, vt qui amisit potentiam visiuam, rursus naturaliter non videbit, & cadauer non fiet homo. & hoc est quod hîc docet Aristo. at dixi regressum immediatum, quia mediatè regressus potest ille fieri, vt patet in aceto, quod fit aqua & rursus vinum: & cadauer terra, & iterum terra planta, & fructus, & fructus cibus, sanguis, & semen, ex quo iterum fit homo: sed iste regressus, mediatus est. Ad illud de igne & aqua, dico, quando ignis fit aqua, priuatio illa priuat materiam actu, sed non potentia propinqua: quia materia elementorum est in potentia propinqua ad quamlibet formã elementi: & hoc notat, quamuis pertineat potiùs ad Philosophiam.

12 *Quæcunque verò tanquam affirmatio, &c.*

Hîc iam Arist. opposita cõtradictoriè aliis omnibus comparat: docétque prætereà non esse nec relatiuè opposita, nec contrariè, nec priuatiuè, tali argumento. In oppositis contradictoriè, semper vnum est verum, alterum falsum: at in aliis omnibus oppositis, neque est verum, neque falsum: ergo sunt distincta opposita. Antecedens probat, quia reliqua non sunt complexa, nec propositiones, vt exemplis probat: ista verò secundum complexionem dicuntur. Proponit autem dubiũ: quòd si reliqua opposita cum complexione sumantur, vt Socrates est albus, Socrates est niger, pater, filius, videns, cæcus: respondet adhuc non esse eadem, quia in istis non est necesse vnum esse verum, alterum falsum. Patet: si enim subiectum non existat, reliqua opposita sunt falsa, vt si Socrates non sit, falsa sunt ista, Socrates est albus, niger, pater, filius, videns, cæcus. Imò in priuatiuis non solùm quando subiectum non èst, sed etiam quando aptum non est, erit falsum vtrunque oppositum, vt diximus: at in cõtradictoriis semper siue subiectum sit, siue non sit, alterum est verum, alterum falsum, vt si non sit Socrates, falsum erit, quòd sedet, verum tamen erit, quòd non sedet: hæc enim est natura talium oppositorum.

13 *Contrarium autem bono ex necessitate quidem malum est, &c.*

Hæc est tertia capitis principalis pars, in qua aliquot theoremata contrariorum, quæ eorum naturam manifestant, ponuntur.

Primum est. Bono ex necessitate malum contrariatur, malo autem & bonum, & malũ aliquando. Huius prior est pars, bono ex necessitate malum contrariatur: quæ non significat, quòd

quòd semper bonum habeat contrariū, non enim hoc ita est, multa namque bona contrarium non habent: sed significat, quod quoties bonum habet contrarium, id malum, non bonum est. Oportet autem intelligere, quid per bonum, quid per malum intelligat: & quidem dupliciter potest ad hoc responderi: primò per bonum intelligitur qualitatem secūdum se appetibilem, vt est iustitia, scientia, sanitas: per malum autem qualitatem secundum se non appetibilem, vt vitium, ignorantia, languor: & tunc est sensus, qualitati bonæ, qualitas mala opponitur, vt sanitati languor, iustitiæ iniustitia: malæ autem aliquando bona, vt timiditati fortitudo: aliquādo mala, vt timiditati temeritas: sunt enim duo mala, alterū per excessum, alterum per defectum, virtuti, quæ in medio est, contraria. Nec mireris, si vni duo cōtraria sint, cùm id sit diuersis rationibus. Potest secundò etiam respondere generaliùs, vt per bonum intelligat qualitatem conuenientem subiecto, & per malum qualitatem disconuenientem subiecto, vt calor est bonus subiecto cui conuenit, & huic frigiditas mala: vt sit sensus, cui vnum contrarium bonum est, & conueniens, alterum malum est, & nociuum: at cui aliquod malum est, alterum, aliquando est bonum, aliquando etiam malum. Vterque sensus mihi probatur, sed prior est melior.

Alterum theorema. Non est necessarium vtrumque contrariorum esse in rerum natura: potest enim vnum absque altero inesse: possunt enim omnia bene se habere, possunt prætereà omnia colorata esse alba.

Tertium. Contraria simul non sunt in eodem subiecto, nihil enim est sanum & languidum, calidum, & frigidum: hoc intellige secundum eandem partem subiecti, & in gradibus intensis: aliter enim possunt esse simul Ista est communis limitatio huius theorematis, quamuis ego existimem non esse opus limitatione: sensus enim est, Vnum & idem subiectum numero simul non recipit absolutas prædicationes contrariorum: non enim dicitur calidum, & frigidum, quamuis in vna parte calorem, in altera frigiditatem possit recipere.

Quartum. Contraria existunt absolutè in eisdem subiectis vel specie vel genere, non tamen in eodem numero, vt modò dixi: in quo à priuatiuè oppositis differunt, quę ordine quodam circa idem subiectum numero existunt, vt diximus superiùs.

Quintum. Contraria vel sunt in eodem genere proximo,

vt album, nigrum: vel ſub diuerſis generibus eiuſdem Prædicamenti, vt iuſtitia ſub virtute, iniuſtitia ſub vitio: vel ipſa ſunt genera eiuſdem Prædicamenti, vt virtus quæ dicitur bonum, vitium quod dicitur malum: nunquam tamen ab eodē Prædicamento egrediuntur: ſunt enim in Prædicamēto qualitatis. Ex his poſſet contrariorum deſcriptio ſumi. Contraria, ſunt qualitates, quæ cùm adinuicem non dependeant, ſub eodem ſunt Prædicamento, & ab eodem ſubiecto mutuò ſe expellunt, ab eodem, inquam, numero.

Dubia quædam ſcitu digniora.

Dub. 1. De numero & ordine oppoſitorum. Circa iſtud caput dubium eſt de numero, & ordine harum oppoſitionum prædictarum: ad quod bene reſpondet Ammo. Oppoſitio enim aut poteſt conſiderari vt in rebus eſt, aut vt in rebus ſecundum quod voce ſignificantur: ſi hoc poſtremo modo conſideretur, eſt oppoſitio, quæ dicitur affirmatio & negatio: vt autem in rebus eſt, aut res ſunt abſolutæ, aut reſpectiuæ: ſi reſpectiuæ, fit oppoſitio ad aliquid: ſi abſolutæ, aut agunt adinuicem & mutuò ſe expellunt, aut non: ſi adinuicem & mutuò ſe expellunt, ſunt contraria: ſin verò non mutuò, ſunt priuatiua. Patet igitur non eſſe alias oppoſitiones præter has.

Ordo oppoſitorū. Ex hoc colligitur ordo: eſt enim ordo ab imperfectiori oppoſito, & debiliori. Patet autem minimam oppoſitionem eſſe relatiuorum, quæ non ſe mutuò expellunt à ſubiectis, immò de neceſſitate ſimul exiſtunt. Poſt hanc oppoſitionem aliarùm minima, eſt contraria, quia eſt regreſſus ab vno ad alterum mutuus: in priuatiuis verò non eſt mutuus regreſſus. Oppoſitionum autem maxima eſt ſecundum affirmationem & negationem, quæ adeò repugnant, vt nunquam ſimul ſtent, ſiue ſubiecto extante, ſiue non extante, ſemper enim alterum verum, alterum falſum eſt: in aliis id non fit, vt diximus circa textus interpretationem.

Nota. Hîc vnum aduerte, alias tres oppoſitiones abſolutè eſſe in rebus: quia eſt oppoſitio incomplexorum exiſtentium: etiam ſunt in vocibus, ſi cum complexione ſumantur, vt diximus, quando facimus ex illis complexiones: at contradictio cùm ſit ſecundum affirmationem & negationem, non eſt in rebus abſolutè, ſed in eis, vt voce & conceptu ſignificantur.

Dub. 2. De cōtradictione. Obiicies fortaſſe, etiam eſſe contradictionē in ſimplicibus vt homo, non homo, equus, non equus. Non negamus hoc, ſed eſt magnum diſcrimen à reliquis oppoſitis: nam reliqua

Solutio. oppoſita ſecundum vtrunque extremū ponunt aliquid reale.

In rebus etiã priuatiuis hoc fit:nam priuatio non est pura negatio in quodam subiecto: at in his contradictoriis extremum negatiuum est ens rationis putum, cùm sit negatio, nec ponat subiectum, nam non homo etiam quæ non sunt, significat:prætereà ab Arist.4.Metaph.tex.7.vocatur negatio extra genus.

Dubitatur, An oppositio sit genus ad has quatuor:videtur enim esse analogum, cùm Arist. dicat oppositionem dici quadrupliciter:& prætereà quia oppositiones sint inæquales: maxima enim oppositio est contradictoria,minima relatiua: & quod magis est,quia omnis oppositio mensuratur per contradictionem: ynum enim extremum negationem alterius debet habere,vt Aristo.docet 10.Meta. Albert. cap.2.ita existimat,scilicet esse analogum,& Iamblichus: & ita mihi videtur: præsertim cùm aliqua sit oppositio non absolutè realis,sed rationis,vt contradictoria. Simplicius & Porphyrius credunt esse genus quoddam:& sententia quoque ista probabilis est satis.

Dub. 3.

Sol.

Circa priuationem aduerte,vt dicebamus,in hoc differt à negatione pura,quòd negatio non ponit existentiam subiecti,possumus enim verè dicere,chimæra non sedet: at priuatio ponit aliquod subiectum, non enim cæcum dicitur, nisi quod existit: secundum autem quod quadrupliciter præsupponit subiectum, quadruplex est priuatio, vt docet Arist. 5. Meta. capit. 22. Tribus quidem modis primis non propriè, quarto verò propriè dicitur priuatio Primò priuatio dicit carentiam alicuius formæ in subiecto quocunque, siue apto, siue inepto ad illam formam: quo pacto dicitur planta cæca,& mare surdum. Altera priuatio dicit carentiam formæ in subiecto apto ad illam formam,non quidem in specie, sed in suo genere:id est, quia tale subiectum est aptum ratione sui generis, suscipere illam formam, quamuis non secundum suam speciem, vt talpa dicitur cæca, non quidem quòd sit apta in tota sua specie,vt vult Aristo. videre tamen est in tali genere,in quo visus reperitur,est enim animal. Tertiò dicitur priuatio,negatio formæ in subiecto, apto quidem & secundum speciem recipere talem formam, sed non tali tempore,vt catulus est cæcus ante nonum diem. Tandem quartò priuatio dicit negationem formæ in subiecto quidem apto, & secundum speciem, & tempus, vt homo cæcus qui caret visu,quando habiturus eum erat: & sic sumitur priuatio ab Arist.in præsenti:& hæc dicitur propriè priuatio.

Priuatio quadruplex.

De modis Prioris. Cap. XII.

1 *Prius autem alterum altero dicitur quadrupliciter. Primò quidem & maximè secundum tẽpus: secundum quod antiquius alterum altero, & vetustius dicitur: in eo enim quod tempus amplius est, & antiquius, & vetustius dicitur. Secundò autem, quod non conuertitur secundũ subsistendi consequentiam, vt vnum duobus prius est: duobus enim existentibus, mox vnum esse consequens est, vno verò existẽte duo esse necessarium est: quare non conuertitur ab vno consequentia, vt reliquũ sit, prius autẽ illud esse videtur, à quo non conuertitur eius, quod esse consequentia. Tertiò verò secundum ordinem quendam prius dicitur: quemadmodũ & in scientiis, & in orationibus: nam in demonstratiuis scientiis est prius & posterius ordine: elementa enim in Geometria priora sunt ordine iis, quæ describuntur, sed in Grãmatica elementa syllabis priora sunt, & in orationibus similiter proœmium narratione prius ordine est. Amplius, præter ea quæ dicta sunt, quod melius & honorabilibus est, prius natura esse videtur: consueuerunt autem & multi honorabiliores & magis dilectos à se, priores apud se dicere: est quidem & penè alienissimus priorum hic modus. Modi igitur qui dicti sunt de priore, ferè tot sunt.*

2 *Videtur autẽ pręter eos, qui dicti sunt, alter esse prioris modus: eorum enim, quæ conuertuntur secundum esse consequentiam, quod alteri quomodolibet causa est: conuenienter prius natura dici possit. Quod verò quædam sunt huiusmodi, palam est: esse namque hominem, secundum ipsius esse consequentiam, ad veram de se conuertitur orationem, nã si homo est, vera est oratio, qua dicimus quod homo est, & conuertitur: nam si vera est oratio, qua dicimus quod homo est, est homo. Est autem vera oratio, nequaquam causa: vt sit res, veruntamen res quodammodo causa videtur, vt sit vera oratio, eò enim*

quòd

quòd res est vera oratio aut falsa dicitur. Quare secundum quinque modos prius altero dici potest.

HOc est aliud postprædicamentum: nempè quot modis dicatur, priùs: constat enim in Prædicamento substantiæ, substantiam singularem fuisse dictam primam: & in capite, Ad aliquid, scibile priùs esse scientia: & tandem inter omnia Prædicamenta, & inter prædicata singulorum Prædicamentorum est quidam ordo, secundum quem vnum priùs, alterum posterius est: propterea oportuit, vt, quotupliciter prius aliquid diceretur, explicaret.

Prius autem alterum altero dicitur quadrupliciter, &c.

Quatuor modos, quibus vnum altero priùs esse communiter dicitur, assignat. Primus est, secundum quem, vnum alteri tempore præcedit: quo pacto dicimus, Imperium Persarum fuisse prius Romanorum Imperio. Hunc prioris modum maximè proprium appellat, eò, quia notissimus omnium est cùm fundetur in tempore, quod omnibus patet. Præterea quia fuit prima impositio, & significatio huius vocabuli, Prius, cùm sit maximè nota: & reliqua, quæ priora dicuntur, eatenus priora dicuntur, quatenus ad prioritatem illam primam referuntur: vt enim prius tempore sine posteriori existere potest, ita quæ independentia ab aliis sunt, priora dicuntur eis, quæ ab illis dependent.

Secundus modus prioris est, secundum quem illud dicitur prius, à quo non conuertitur subsistendi consequentia, id est, id quod ab aliis infertur, quod tamen non infert: vt vnum est priùs duobus, quia si duo sunt, vnum est, non tamen si vnum est, duo sunt: & sic vniuersaliter omnia superiora suis inferioribus hoc modo priora dicuntur.

Tertiò, aliquid dicitur prius ordine, qui modus non in tempore, nec in illatione, sed in quadam multorum habitudine consistit, secundum quam vnum alterum consequitur, ponit exempla de duplici ordine, & de ordine docendi, & de ordine dicendi. Ordine quidem docendi, seu doctrinæ, elementa in Geometria seu definitiones, vt quid sit punctum, quid linea, quid superficies, quid figura priùs traduntur, quàm descriptiones, id est, propositiones per se notæ, & reliquæ cõclusiones, vt à puncto in punctum lineam ducere, totum est maius parte, triangulus habet tres angulos æquales duobus rectis: similiter in Grammaticis elementa, id est, literas priùs docemur quàm syllabas, & syllabas priùs quàm dictiones.

Ordine autem dicendi priùs procemium, quàm narratio, & hæc, quàm confirmatio. Omnia igitur hæc ordine priora dicuntur, ita, vt quamuis priùs tempore diceretur narratio, procœmiū tamen ſemper ſuam prioritatem ordinis haberet.

Quartò, Id dicitur prius quod dignus eſt, & honorabilius: quomodo magis amicos, priores aliis apud nos vocamus, ſeu primos apud nos, & hæc eſt prioritas dignitatis: ſed iſtum docet eſſe modum alienum, & improprium, vulgare tamen. Ratio huius ex Ammo. hæc eſt: hunc enim modum dicit non eſſe proprium, quia verè non fundatur in ipſis rebus: ſed in exiſtimatione & affectione noſtra, quæ extrinſeca eſt ipſis quæ priora dicuntur, vel poſteriora. Aliam etiam huius rationem tradit Simpl. nempe quia in ſermone non eſt vſitatus modus loquēdi amiciores, & honorabiliores vocare priores: ac propterea dicit alieniſſimum hunc modum, quaſi impropriè dictum tali vocabulo, quòd tamen vulgariter dicitur.

Videtur autem præter eos, qui dicti ſunt, &c.

Hi ſunt quatuor modi prioris, qui communes ſunt, & ab omnibus aſſignantur: prҿter hos vnum alium ex propria ſententia, vt notant Alb. & Boë. enumerat: ac propterea ſuperiori numero hic non eſt comprehenſus, cùm dixit, Prius quadrupliciter dicitur, quia ad ſecundum cōmunem ſententiam docebat: id enim vltimo alio modo Prius dicitur, quod cū alio in conſequentia conuertitur, & illius eſt cauſa, vt homo eſt prior riſibilitate, quia inter vtrunque eſt mutua conſequentia, & homo eſt riſibilitatis cauſa: & hoc dicitur prius natura. Ponitur huius exemplum: iſta propoſitio, homo eſt, vera eſt, eo quòd homo in ſe ſit: etiam conuertitur, nam ſi homo in re eſt, & ipſa propoſitio vera erit: tamen quòd homo ſit, ſcilicet res ipſa, eſt cauſa veritatis propoſitionis. Vt enim docet Ariſt. 9. Met. c. 12. non quòd nos verè te putamus albū eſſe, tu albus es, ſed quia tu albus es, nos qui dicimus, verū dicimus: & hoc eſt quod dici ſolet, veritatem eſſe in rebus ſicut in cauſa: de quo diſſeremus in lib. Perih. Res igitur eſt prior natura, quam propoſitio dicatur vera, & vniuerſaliter omnis cauſa prior eſt natura ſuo effectu: hęc autē prioritas non dicit illam temporis præceſſionē: poſſunt enim duo ſimul eſſe tempore, vnum tamē altero natura prius eſſe: ſicut in eodem tēpore eſt ſol & lux, homo & riſibilitas: at ſol luce, & homo riſibilitate priores natura ſunt, eò quòd ſol lucis, & homo riſibilitatis ſint cauſa. Hi ſunt modi Prioris, quos Ariſt. enumerat: & idem prorſus ſunt modi poſterioris: nam in oppoſitis, quot modis dicitur

dicitur vnum, tot etiam alterum: vnde etiam est posterius tempore, in consequentia, dignitate, ordine, & natura.

Nota 1. Circa hoc caput aduerte, maximè Prius & Posterius esse in Prædicamento ad aliquid, sunt enim mutuò correlatiua: imò omnia Postprædicamenta in Prędicamẽtis sunt supradictis: oppositio enim ad aliquid est, & cõtrarietas, & reliqua similiter, simul ad aliquid est. Motus autẽ ad actionem, & passionem refertur: habere ad aliquid. Et Postprędicamenta ista fiũt propter duo: primò, quia sunt proprietates diuersorum Prædicamẽtorum, & pluribus insunt: in substantia enim qualitate, quantitate, & quando, inest prioritas: alia similiter multis competunt. Secundò, quia ista multipliciter dicuntur: proptereà in communi sumpta nullius sunt Prædicamenti: æquiuoca enim à Prædicamento excluduntur, vt talia sunt, nec ad Prædicamentum pertinent nisi ratione significatorum per se. Proptereà ista hîc per se sumuntur, vt distinguantur, & distincta in suis collocentur generibus. Aduerte prætereà Ari. exactiùs tradidisse in 5. Met. c. 11. de priori, & posteriori: hîc autem illos modos assignat, qui in ipsis Prædicamentis frequentiores sunt: quamuis forsan omnes alij ad hos reduci possent, vt dicit Simp. sed hoc in Metaphysicam reseruemus.

Nota 2. Aduerte etiam, non repugnare vnum, & idem multis modis esse prius: similiter vnum esse prius vno modo, & posterius altero: verbi gratia, pars est prior toto natura, quia est causa: sed totum prius dignitate. Similiter animal est prius homine consequentia, similiter etiam natura, quia est superius homine, & ipsius causa.

Nota 3. Aduerte tandẽ, omnem causam suo effectu esse natura priorẽ: hic tamẽ Ari. nõ loquitur nisi de causa, & effectu quæ simul sunt, & conuertuntur: non quòd illa causa, quæ simul non est cũ effectu, non sit natura prior, vt Petrus qui absque suo parte, qui causa est, potest esse, sed quia talis causa, quæ sine effectu est, sit prior tẽpore: qui modus prioris perfectissimus est.

De modis Simul. Cap. XIII.

Simul autẽ dicuntur simpliciter quidem & propriÿssimè, quorũ generatio in eodem est tempore. neutrum enim eorum, neq; prius, neque posterius est. Simul autem secundum tempus hæc dicũtur. Natura verò simul sunt quæcunque conuertuntur quidem secundum eius quod est esse consequentiam, sed nequaquam alterum alteri

causa est vt sit, vt in duplo & dimidio. Conuertuntur etenim hæc: nam cùm duplum sit, dimidium est, & cùm dimidium sit, duplum est: sed neutrum alteri causa est, vt sit. Dicuntur autem simul natura & quæ ex eodem genere è diuerso abinuicem diuiduntur. Et diuerso autē diuidi abinuicem dicuntur, quę secundum eadē sunt diuisionem, vt volatile, greßibile, & aquatile: hæc enim abinuicem è diuerso diuiduntur, cùm sint ex eodē genere: animal nanque diuiditur in hæc, in volatile, greßibile, & aquatile: & nihil horum prius vel posterius est, sea simul hæc natura esse videntur. Diuiditur autem & vnunquodque horū in species rursus, vt volatile greßibile, & aquatile: erunt ergo & illa simul natura quæcūque ex eodem genere secundum eandem sunt diuisionē. Genera verò speciebus semper priora sunt: neque enim conuertuntur secundum eius quod est esse consequentiam, vt cùm quiddā aquatile sit, animal est: cùm vero sit animal non necesse est vt aquatile sit. Simul ergo natura dicuntur quæcunque quidem conuertuntur secundum eius quod est esse consequētiam, sed nequaquam alterum alteri vt sit, causa est, & ea quæ ex eodem generè è diuerso diuiduntur abinuicem. Simpliciter autem simul sunt, quorum generatio in eodem est tempore.

HIc de Simul aduerbio tractat, ac tres modos, quibus aliqua simul esse dicuntur, tradit. Primus est propinquissimus, quo multa simul tempore dicūtur. (Quorum generatio est in eodem tempore) id est quorum vnum tempore, neque prius, nec posterius est, quo pacto simul dicimur currere, & loqui, si currentes loquamur, & simul fuerunt Alexander. & Aristoteles Alius modus est, quo aliqua dicūtur simul natura, nempe quæ in consequentia mutuo conuertuntur, & vnum non est alterius causa: dicimus enim simul natura esse duplū, & dimidium patrem & filium: & correlatiua quę se inuicem ponunt, & vnum alterius non est causa: & iste modus est oppositionis modis duobus Prioris, scil. cet secūdo, & quinto. Tertius modus est, quo illa dicuntur simul, quæ ex æquo diuidunt aliquod genus, vt volatile, greßibile, aquatile simul sunt, quia ex

æquo animal diuidunt. Diuidere ex æquo genus, est quando æquè immediatè differentiæ, vel species genus aliquod diuidunt, ita vt vna nõ diuidat id, quod per aliã cõstituitur, sicut si diuideretur animal per rationale, volatile, & irrationale: tunc enim volatile & irrationale non essent simul, quia volatile potiùs diuidit irrationale: prætereà diuidunt ex æquo quãdo nulla est adinuicem depẽdentia, vt volatile nõ magis à gressibili, quàm gressibile à volatile dependet: propterea iste modus est oppositus modo tertio Prioris, scilicet ordine. Ex hoc colligit Arist. genera & species nõ esse simul natura, sicut duplum & dimidium, quia non est mutua consequentia à genere ad speciem: vbi nõ sumit genus ad speciem ratione intentionis secũdæ, nam sic sunt correlatiua, & simul natura, vt diximus, sed pro ipsis naturis, scilicet animali, homine, & reliquis. Tripliciter ergo Simul esse contingit, vt dictum est.

Dubitabis fortè an esse simul, opponatur Priori. Albert. respondet nõ opponi, sed esse disparatum, quia Prius posteriori opponitur, & è contrà Præterea quia multis modis dicitur esse Prius si loco & dignitate, quibus non dicitur esse simul: sed profectò probabilius mihi videtur quòd opponãtur: & id patet ex Ari qui tanquam de opposito ad prius & posterius, loquitur de simul: nec ratio quicquam valet: nã prius posteriori propriè opponitur, at Simul vtriq; Priori, scilicet & Posteriori. Ad aliud respondet Ammo. c. de Priori, illũ modum prioris dignitate, esse improprium propterea non habere oppositum modum de simul, quamuis posset quidem dici in re esse talem modum, quia re vera duos possumus æqualiter amare, & honorare, licet modus loquendi per Simul non sit proprius. Similiter esse potest, vt duo sint simul loco, nõ quidem vt sint in eodem penetratiuè: sed in eodẽ loco vulgati, vel communi, vt sint in eadem sede: in eodem scamno.

Dubium nũ prius & simul sint opposita.

Solutio.

De speciebus Motus. Cap. XIIII.

Motus autem species sunt sex: generatio, corruptio, augmentũ, diminutio, alteratio, & secundum locum mutatio. Alij itaq; motus palam est quòd abinuicem diuersi sunt: nõ enim est generatio corruptio, neque augmentũ diminutio, neque secundum locũ mutatio, similiter autem & alij. In alteratione verò habet quandam dubitationem: ne sit fortè necessarium, id quod alteratur per

tur per aliqua reliquarum motionũ alterari. Hoc autẽ non verũ est, nã secũdum omnes penè passiones, aut cùm plures accidit nos alterari, nulla aliarum cõmunicante motionum, nam neque necessarium est quod per passionem mouetur, neque diminui. Similiter autem & in aliis. Quare alia præter alios motus erit alteratio: nam si esset eadẽ, oporteret id, quod alteratur, mox & augeri, vel minui, vel quandam aliarum motionum sequi: sed non necesse est. Similiter autem & quod augetur, aut alia aliqua mutatione mouetur, alterari oporteret: sed sunt quædam quæ augmentantur, quæ non alterantur, vt quadratum gnomone circumposito creuit quidẽ, alteratum verò nihil factum est: sic & in aliis huiusmodi, quare alij motus sunt abinuicem.

Quadrati accretio, Gnomone circumposito.

Est autẽ simpliciter motui quidẽ quies contrarium; iis verò, quæ p singula sunt, & singula, generationi quidem corruptio contrariũ, augmentationi verò diminutio, secundum locũ mutationi secundum locũ quies: maximè autẽ videtur opposita esse ad contrariũ locũ mutatio, vt ei, quæ inferius est, ea quæ superius est, & ei, quæ superius est, ea quæ inferius est: reliquorũ verò assignatorum motuum non facilè est assignare quid fortè est contrarium. Videtur autem nihil esse ei cõtrarium, nisi quis

quis & in hoc secundum qualitatem quietem opponat, aut in contrarium qualitatis mutationem: sicut & in mutatione secundum locum, quietem secundum locum, aut in contrarium locum mutationem: est enim & alteratio mutatio secundum qualitatem: quapropter opponitur motui secundum qualitatem quies secundũ qualitatem, aut in contrariũ qualitatis mutatio, vel album fieri ad id, quod nigrum est fieri: alteratur enim in contraria, qualis mutatione facta.

EXacta eorum, quæ in hoc capite continentur, cognitio prorsus physica est, & abundè, si facit Deus, eam illic tradēmus: sat erit in præsenti facilem aliquam adhibere explanationem, quæ Logico pro his cognoscendis, & in Prædicamento collocandis sufficiat.

Quid Motus? & An vniuocè dicatur de eius speciebus.

Aduerte igitur ante capitis interpretationem, quòd res antequam facta sit, dicitur esse in potentia alicuius materiæ, quod nihil aliud est, quàm dicere, quòd ex aliquo alio possit fieri, verbi gratia, Planta antequàm sit, dicitur esse in potentia seminis, quia ex semine fieri, & potest, phiala antequam sit, est in potentia argenti, ex quo fieri potest, vnde quando aliquod agens aliquid facit ex aliquo, verbi gratia, ignis ignẽalium ex ligno, & artifex phialam ex auro, dicitur tale agens educere rem ex potentia in actum.

Motus quid sit.

Motus igitur, in communi, & latè sumpto vocabulo loquendo, est ille transitus rei ex potentia in actum, vt transitus plantæ ex potentia seminis in actum plantæ dicitur motus plãtæ: dico autem lato vocabulo, & in communi loquendo, quia propriè, non dicitur motus, nisi quando talis transitus est accidentis alicuius: hîc tamen communius loquitur Arist. de transitu tam substantiæ, quàm accidentis, & vtrumque lato vocabulo vocat motum.

At cùm iste transitus fiat secundum formas, & res varias diuersorum Prædicamentorum, fit vt motus, qui est transitus formæ, non omnino habeat vniuocationem, ac ideò inter Postprædicamenta, vt distinguatur, collocetur: quamuis enim Arist. vocet species motus, non propterea intelligit motum esse propriè genus, & vniuocum, sed particularia vocat species: & hoc nota admodum pro horum intelligẽtia. Sequitur igitur cap.

SPECIES MOTVS.

Motus autem species sunt, &c.

CAput in duas partes diuiditur: in priori continentur sex motus species, in posteriori earum proprietates. Species igitur motus sunt, generatio, corruptio, augmẽtum, diminutio, alteratio, latio seu motus secũdum locum. Harum singulas breuiter explicemus. Generatio, est productio compositi substantialis, vt productio ignis, plantę, hominis. Corruptio, est destructio huius substantiæ, vt extinctio ignis, mors hominis. Augmentum, est acquisitio maioris quantitatis, præsertim in viuentibus, vt quando crescit planta, & animal. Diminutio, est amissio habitæ quantitatis, vt quando decrescit homo senectute, & fructus attrectatione manuum minuitur. Alteratio, est qualitas motus, vt productio caloris in aqua: & vniuersaliter motus secundum qualitates, alterationes dicuntur. Latio, est motus secundum locum, vt progressus, natio, volatus.

Hoc supposito probat Aristot. differentias inter motus, qui magis conuenire videntur, vt eorum distinctio fiat notior. & primò dubitat de alteratione, an sit distinctus motus ab aliis. Et probat esse motum distinctum, quia stat esse alterationem quando nullus ex aliis motibus est patet, quando aliquid calesit, tunc alteratur, tamen nec augetur, nec minuitur in sua quantitate, nec mouetur, secundum locũ, nec generatur, nec corrumpitur: ergo alteratio est ab omnibus his distincta. At de augmento, & diminutione est maius dubium, quia res naturales non augentur nec minuuntur, nisi simul alterentur à qualitatibus: non enim viuens crescit nisi calore naturali alterante cibum, & conuertente in substantiam ipsius viuẽtis, vnde procedit augmentum. Propterea egregiè Arist. ostendit exemplo Geometrico augmentum fieri sine alteratione; ex quo patet non esse idem: si enim idem essent, nullibi esset vnum, vbi alterum non esset.

Nota. In quo tu diligenter considera pulchram Aristotelis viam inquirendi distinctionem duorum, quæ simul sunt: nempè num alibi vnũ absque altero inueniantur, quærere: si enim ita sit, sine dubio illic, vbi simul erant, vnum & idem non erant: verbi gratia, video semper ferè colorum simul cum quantitate, possem dubitare, an idem sit: tunc aduertam, an alicubi vnum sine altero inueniatur: & quia quantitatem in cælis & elementis puris, in quibus color nõ est, inuenimus, ideò vbicunque illa duo sint distincta indicamus. Hoc maximè memoriæ

oriæ trade: quia quanti hoc momenti sit, postea scies.

De Exemplo Arist. Argumentationis Quadrati.

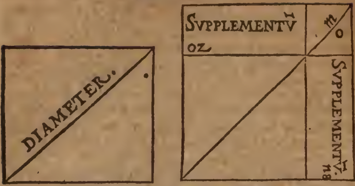
Pro intelligentia igitur exempli Arist. de quo tractat Eu-.lib 2. aduerte quod quadrangulus est figura constans ex quatuor lineis rectis, siue omnes sint inter se æquales qui di-tur quadratum, siue duæ solum duabus æqualibus inæqua-s sint, & æquales inter se, ita vt duo latera æqualia, duobus teribus æqualibus inæqualia sint, qui dicitur quadrangu-s altera parte longior Diameter autem dicitur linea recta uadranguli diuidens angelos duos per medium, vt in figu-infra scripta manifestatur, talis autem quadrangulus dici-r continere diametrum illum, à quo diuiditur. *Not. 1.* *Not. 2.*

Aduerte præterea, quòd talis diameter cuiusque quadran-uli potest protrahi ex vna parte, vt extra quadrangulum sit, talis pars protracta potest circumscribi quadrangulo alio, oc pacto à latere quadranguli prioris protrahatur linea, ita t ab ea ducatur linea recta vsque in extremum punctum Diametri protracti & ab altero latere similiter id fiat (loquor utem de lateribus, quę à Diametro nō sunt intercisa) postea lineis duabus illius anguli prioris quadranguli, à quo dia-eter est protractus, singulæ lineæ rectæ trahātur, quousque liis negantur tunc resultabūt, & vnus quadrangulus paruus stam partem diametri circumscribens, & duo quadranguli ltera parte longiores, ad duo latera prioris quadranguli: & ti duo dicuntur supplementa, quadrangulus verò cum duo-us supplementis dicitur gnomon. *Not. 3.*

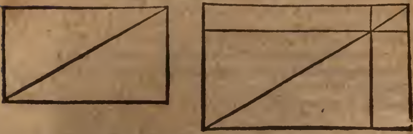
Hoc supposito scias istum gnomonem additum quadran-uló sic se habere, vt solùm augeat illum, non tamen mutet iguram: sed si erat altera parte longior quadrangulus, addito gnomone, vel detracto, resultabit quadrangulus altera parte ongior: si erat autem quadratum, etiam manebit cum illo ugmento quadratum: vbi vides rem agere non mutata qua-itate: ac inde fit augmentum sine alteratione. Hæc facili & implici narratione dicta sint: nam omnia ista exactè & de-nonstratiuè tractare, non est præsentis loci: figuram con-idera.

Quadrata

Quadrata.

Quadranguli altera parte longiores.

2 *Est autem simpliciter motui quidem quies contrarium, &c.*

Hæc est altera huius c. pars, qua Arist. quomodo ista inter se contrarientur, exponit: ac docet, motui in communi quietem opponi, in particulari autem particularia sortiri contraria: vt generatio contraria est corruptioni, augmentum diminutioni. Secũdum locum autem motus habet quietem secundum locum contrarium: & motus sursum contrarius est motui deorsum. Similiter alteratio habet in communi contrarium quietem secundum qualitatem, non enim aliud assignari potest: in particulari autem dealbatio contrariam habet denigrationem, & calefactio frigefactionem. Hîc aduerte quietem non esse propriè contrariam, sed priuationem, est enim quies motus priuatio: vocat autem hîc cõtrarium etiam priuatiuum largè: sicut 1. Physi. etiã priuationem vocat contrarium, dum dicit principia esse cõtraria. Hæc de istis motibus Logico sint satis.

Vnum autẽ hîc est maximè aduertẽdum singulos hos motus posse dupliciter sumi: vno modo vt significent actionem, altero

tero vt significent passionē. Verbi gratia, alteratio, est actio
cundum quam alterat agens, & alteratio, est nomen passio-
s secundum quam alteratur patiens: similiter generatio,
rruptio, latio, & reliqua: propterea distinguenda sunt tan-
iam æquiuoca: vt enim actionem dicunt, ad Prædicamen-
m actionis pertinent: vt autem passionem ad Prędicamen-
im pasśionis spectant.

De modis Habere. Cap. XV.

HAbere secūdum plures modos dicitur. Aut enim vt habitum & dispositionem, aut aliam aliquam ualitatem: dicimur enim disciplinam aliquam atque irtutem habere. Aut vt quantum, vt quam contingit liquis habens magnitudinem: dicitur enim tricubitam habere magnitudinem vel quadricubitam. Aut vt ea, quæ circa corpus sunt, vt vestimentum, vel tunicam. Aut vt in parte, vt in manu annulū. Aut vt partem, vt manum vel pedem. Aut vt in vase, vt modius grana tritici, aut amphora vinum, vinum enim habere amphora dicitur, & modius grana tritici: hæc enim omnia habere dicuntur, vt in vase. Aut vt possessionem: habere enim domum & agrum dicimur: Dicitur autem & vir vxorem habere, & vxor virum, sed qui nunc dictus est modus, alienissimus est eius quod est habere: nihil enim aliud vxorem habere significamus, quàm quod cohabitant. Fortè tamen & alij quidam eius, quod est habere, apparebunt modi: sed qui dici consueuerunt, penè omnes enumerati sunt.

TAndem vltimum Postprædicamentum distinguit, quod est Habere: est enim ęquiuocum admodum vocabulum hoc, varia Prædicamenta, & varias res diuersorum Prædicamentorum amplectens. Dicitur igitur primo modo Habere secundum habitum, vel dispositionem, vt non sit aliud Habere, quàm dispositum vel habituatum esse, quo pacto dicimur habere calorem, scientiam, odium, frigiditatem, & reliqua: ista non aliud sunt, quàm esse frigidum, calidum, scientem, & reliqua. Secundò, Habere, est secūdum quantitatem, vt habere tres vlnas, tres palmos: hoc nō est aliud, quàm esse

mensurabile secundum tres vlnas, vel palmos. Tertiò, secundum vestimentum, vel ornatum, vt habere vestem, annulū: & hoc non est aliud, quàm esse vestitum, ornatum annulo. Quartò, secundum partem, habere caput, pedem, animam, quod non aliud est, quàm esse capitatum, animatū. Quintò, habere per modum vasis, vt amphora habet vinum: horreū, triticum: in summa habere denotat concretum aliquod nomen ab his quæ habentur, quod aliquando est impositum, vt habere calorem, calidum esse: aliquando non est impositum, vt amphora habet vinum, non enim à vino est concretum significans vinum in amphora, sed suppletur per illud verbū, habere. Sextò, Habere secundum possessionem, vt habere agrum, domum, libros, diuitias. Vltimò, dicitur vir habere vxorem, & vxor virum: sed istum dicit esse improprium. quia vir non dicitur habere vxorem, nisi quia cohabitat, videlicet legitimè in legitimo matrimonio. Sic autem cohabitare nō est habere, nec sic matrimonio esse coniunctum, est habere. Tandem concludit forsan alios esse modos habendi, sed ex communibus penè omnes sunt isti enumerati: reliqui ad hos reduci possunt: de quibus vide in 5. lib. Meta. ca. 23. Et hæc circa hoc caput sufficiant.

DE PRÆDICAMENTIS IN COMMVNI.

QVAEST. I. *De numero Prædicamentorum, vtrùm tantùm sint decem Prædicamenta.*

Singulis iam generibus manifestatis locus postulat, vt de eorum sufficientia aliquid dicamus: ac primò de eorum numero, deinde de eorum distinctione agemus. De eorum ergo numero, magna fuit inter antiquos digladiatio, nec adhuc inter neotericos de hoc vnanimis est consensus, quibusdam multiplicantibus, quibusdam dementibus ex his, quæ assignata sunt.

Antiquorum 1. opi. Inter antiquos numerum Prædicamentorum coarctantes, primus fuit Plato, qui, vt refert Arist. Met. c. 3. vnum esse omnium genus, & Prædicamentum existimauit, nempè ipsum ens: quam sententiam illic repellit Arist. & nos suprà reiecimus, cùm ens non sit vniuocum.

2. opin. Post hunc fuit Zenocrates, & Andronicus, qui duo Prædicamenta constituerunt, diuidentes res omnes in per se, & in alio: & substantias vocabant res per se, accidētia verò res in alio,

lio,vt refert Simpl.ſed iſta ſententia non eſt vera,quia ſicut ns non eſt genus ad iſta decem, quia non poteſt contrahi ltra differentia,quæ non ſit etiam ens,ita accidens non po-eſt contrahi differentia,quæ non ſit accidens:vnde proinde on erit genus ad omnia accidentia, ſed æquiuocum, aut a-alogum: omnis enim differentia debet diſtingui à genere, am contrahens diſtinguitur a contracto.

Alia fuit ſententia Stoicorum aſſerentium,quatuor ſolùm ſſe Prædicamenta, nempè ſubſtantiam, quale, quomodo ſe abet,quomodo ſe habet ad aliud:ſed iſta ſententia diminu-t clariſſimè eſt, cùm præter iſta quatuor ſit etiam Quan-im, vt docet Simplicius. *3. opin.*

Quarta ſententia fuit Nicoſtrati,qui referente Simplicio, tionem & paſsionem ſub vno conſtituit Prædicamento, empè ſub motu,& ita viſus eſt nouem Prædicamenta con-ituere:ſed de hoc poſteà dicemus. *4. opin.*

Vltima ſententia fuit Ariſt. Pythag. Archytę,& aliorum,& ommunis antiquorum poſt hos, decem eſſe Pręedicamenta, ita docet Ariſto.5.Meta.ca.7. & plurimis locis id repetit, affirmat. *5. opin.*

nter Neotericos etiam adhuc lis ſub iudice eſt:quidã enim lùm quatuor Prædicamenta recipiunt,inter quos eſt Suel-nus in ſuis ludicris,nempè ſubſtãtiam,quantitatẽ, qualita-m,ad aliquid:reliqua enim,vt ipſe vult,ad iſta reducuntur. *Neotericorum 1. opin.*

Alij nouem ponunt,nam Vbi ad quantitatem referunt:alij am Quando reponunt in quantitate,vt Paul.Ven.refert. *2. opin.*

Alij vndecim faciunt:præter iſta enim decem,vnum aliud entibus rationis faciunt, ſed quia multa ex his facilè di-ntur,& abſque conſideratione,opus erit, vt breuiter quid hoc certius ſit explicemus. *3. opin.*

Oportet ergo aduertere Prædicamentorum duplicem eſſe nſiderationem: altera eſt ſecundum quam entia quædam tia, & inter ſe diuerſa ſunt: altera vt cùm entia diuerſa t, varium obtinent pręedicandí modum. Quod quidem ter dici ſolet, Pręedicamenta conſiderari ſecundum pri-s intentiones,vel ſecundum primas, vt ſubſtant ſecundis. c autem eſt inter hæc diſcriminis: contemplari enim a entia vt entia ſolùm ſunt, Metaphyſici eſt: at conſide- alia entia, vt Prædicabilia, & prædicata quædam ſunt, gici eſt. *1. funda. Categoriarũ duplex eſt conſideratio.*

Aduerte ſecundò iſta duo,nempè modum eſſendi,& mo-n prædicandi,ſeu eſſe & prædicari, ita eſſe coniuncta, vt *2. fund. Diuerſa entia di-*

uersos habere modos prædicandi.

diuersum ens diuersum habeat prędicandi modum: & quæ idem sunt, eundem etiam habeant prędicandi modum, quod dici solet, modus prędicandi sequitur modum essendi. Verbi gratia, quia quantitas est ens diuersum à qualitate, modus prędicandi quantitatis est alterius rationis à modo prędicãdi qualitatis. illa enim in quanto, hæc in quali prędicatur. Præterea sicut in ipsis entibus, vt entia sunt, datur vnum primum ens, penes quod omnia alia distinguuntur, & à quo habent esse, vt docet Arist. 4. Meta. c. 2. ita in ipsis, vt prędicata sunt, dabitur vnum primum subiectum, à quo omnia alia distinguantur, & de quo varia prędicata prędicētur. Hoc autem est prima substantia: ac propterea Arist. 12. Meta. c. 1. comparat substantiam inter reliqua Regi, & Imperatori in exercitu.

3. funda.

Ex hoc est tertiò aduertendum, quòd si nos volumus numerum Prędicamentorum venari, cõstituto primo ente, scilicet substantia prima, diuersos modos entis circa ipsam primos, & supremos, inquirere debemus, logicè autem modos prędicandi diuersos, de prima substantia.

Quibus modis aliquid de prima substãtia prædicetur.

Hos autem pulchrè docet S. Tho. lib. 5. Met. lect. 7. inquiens, quod multipliciter aliquid de prima substantia prædicatur. Primò, tanquam de eius natura, & essentia, & ex talibus prędicatis constituitur Prędicamentum primum, nẽpè Substantiæ. Secundò, tanquam accidens inhęrens ipsi: & hoc vel est absolutum, vel ad aliud: si ad aliud, est Prædicamentum tertium Ad aliquid: si autem est absolutum accidens, vel competit primæ substantiæ ratione materię, vel ratione formę suę: si competit ratione materię, est Quantitas, si ratione formæ, est Qualitas. Est enim hoc notãdum discrimen inter quantitatem & qualitatem, quòd quantitas competit rebus ratione materiæ: quod est dicere, ratio propter quam inest alicui quantitas, est materia, & nisi materia sit, quantitas non erit, vt patet in angelis, in quibus quantitas nõ est, quia materia non est: qualitas autem sequitur formam, quod est dicere, ratio propter quam rebus inest qualitas, est forma, ita vt etiã si detur res absque materia, posit habere qualitatem, vt patet in Angelis, & anima rationali, in quibus sunt scientiæ, & habitus, & non habent materiam. Tertiò, aliquid prędicatur de prima substantia ab extrinseco, quia ei non inhæret: & hoc vel est tanquam mensura eius quãtitatis, & sic est Vbi, seu esse in loco continenti, & mensurante quantitatem locati: vel est tanquam mensura corporis, cum ordine partiũ ipsius corporis, vt sedere, stare, & hic est Situs: vel est tãquàm

mensura

ıenſura operationis,ſeu durationis,rei, & hoc eſt Quando:
el tandem non eſt menſura,& hoc eſt Habitus Prædicamẽ-
ım,ſcilicet eſſe veſtitum.Hęc quatuor extrinſecè prædicari
icũtur de prima ſubſtantia,quia locus,ſitus,tempus, veſtis,
on inſunt ipſis inhęſiuè,de quibus prædicantur. Quartò,id
uod prędicatur poteſt eſſe partim inhærens, partim non in-
ærens,& hoc eſt duplex:vel inhæret ſecundum principium
ſic eſt Actio,vel ſecundum finem , & ſic eſt Paſſio. Verbi
ratia,ſumo calefactionem,ſecundum quam ignis calefacit:
ta calefactio ineſt igni ſecundum ſuum principium , quia
alor,qui in igne eſt,eſt principium eius:non tamen ſecun-
ım finem,nam calor productus,qui eſt finis actionis, eſt in
qua , vel in re calefacta. Vides igitur actionem ſecundum
ıncipium inhærere agenti,non ſecundùm finem: è contrà,
aſſio inhæret ſecundum finem, non ſecundum principium:
opterea dicuntur iſta prædicara partim inhærere , partim
on inhærere,ſeu ab intrinſeco , & ab extrinſeco eſſe. Hæc
t ſufficientia horum decem generum.

Ex his eſt prima concluſio. Tantùm eſſe decem Prædica- *1. Concl.*
enta eſt probabile , non tamen eſt euidens, & demonſtra-
m.Hæc concluſio quo ad priorem partem nota eſt, ex au-
oritate tot doctorum aſſerentium decem Prædicamenta:
niliter ex diuiſione ſuperiùs adducta ex S. Tho. Quo ad
ſteriorem partem etiam nota eſt , cùm à multis negetur,
c ab vllo hucuſque demonſtretur.

Secunda concluſio.Entia rationis ad Prædicamenta entiũ *2. concl.*
ılium reducuntur,nec particulare Prędicamentum conſti-
ınt.Circa quam aduerte,non quodcunque ens in Prędica-
enta diuidi,ſed ens reale finitum:entia enim rationis,quia
n habent verum eſſe, niſi inquantùm cùm entium realiũ
nſideratione ſumuntur, genus proprium non faciunt , ſed
alia reducuntur tanquam extrinſecæ quædam proprieta-
:vnde negationes,priuationes,entia rationis logica,redu-
uè ſunt in Prædicamento eorum quorum ſunt negatio-
s,priuationes,vt entia rationis logica: quemadmodum A-
to. ſub eadem potentia conſtituit viſibile , & non viſibile,
orabile,& non odorabile, & reliqua.

QVAES. II. *De abſtractis & concretis Prædicamentorum,vtra potiùs in eis collocentur.*

DVo nobis vltimò circa Prædicamentorũ diſtinctionem
examinanda ſuperſunt:alterum an in his Prædicamẽtis
ſtracta nomina potiùs,quàm concreta ſumenda ſint,alte-

rum quam inter se sortiantur Prædicamenta distinctionem.

1. opin. Circa primum non conuenit inter doctos: nam Auic. lib. 3. suæ Meta. c. 3. existimat abstracta accidentium præcipuè esse in Prædicamentis, cuius sententiæ fuit S. Tho. opusculo 42. c. 19 & alij multi.

2. opin. At in oppositū est sine dubio sententia Arist. qui abstracta in vno Prædicamento ponit, cōcreta verò in alio: nam in ad aliquid collocat sessionem accubitū in abstracto: eorum autem cōcreta sunt in Prædicamento situs, & illic id nos notauimus cum Simpl & Ammon. præterea, quia in quibusdam Prædicamentis si abstracta sumas, non erit nouum Prædicamentū, vt vbi, quando, vestitum esse, quorum abstracta sunt locus, tempus, vestis, quę in aliis Prædicamentis sunt: ac propterea ab Aristo. consultò in concreto ponuntur, vt patet.

1 fund. Sit igitur pro huius declaratione primò aduertendum, tam in substantiæ nominibus, quàm accidentis, esse abstracta, & concreta: vt notum in his est, homo humanitas, animal animalitas, album albedo, calidum calor. Inter concreta autem & abstracta hoc discrimen est: nam abstracta significant solam naturam accidentis, vel substantiæ, at concreta significant naturam simul cum suo modo intrinseco; nempe concreta substantiæ substantiam, vt est per se; concreta accidentium, accidentium naturam, vt est in alio, ex quo fit, vt homo & humanitas eandem rem, seu naturam significent. Differunt autem, quòd humanitas quandam naturam solam, homo naturam cum modo substantiæ, scilicet vt est per se, significat: similiter album, & albedo.

Concretum & abstractū numero quomodo differat.

Quid differāt concreta substātiæ & accidentis. At discrimen est notandum inter substantiæ & accidentis concreta: nam concreta accidentium cùm significēt rem cum modo, qui modus est esse in alio, inde talia concreta aliqua ex parte significant aliquid præter ipsum accidens, scilicet subiectum, ac ideò dicuntur connotatiua: sed concreta substantiæ cùm significent rem cum modo, qui modus non est ad aliud extrinsecum, sed esse per se, ideò talia dicuntur absoluta, & prorsus nihil præter substantiam significare, vel connotare.

2. funda. Sit secundò aduertendum, Prædicamenta se habere in duplici differentia: quædam enim continent rerum naturam præcipuè, simul etiam naturæ modū, qualia sunt substantia, quantitas, qualitas ad aliquid, & partim actio & passio: in his enim accidentium diuersæ naturæ continentur, modi etiam, qui talem naturam intrinsecè consequuntur, scilicet esse per se, seu

Categoriarum quædam rerū naturas cōtinent,

e, seu esse in alio: alia verò Prædicamenta præcipuè modos accidentium, non ipsas naturas continent qualia sunt reliqua quatuor, vbi, quando, &c. vbi enim non locus, sed esse in locó: quando non tempus, sed esse in tempore: vestitum esse, non vestis est.

& modos, quædam solū modos accidētium.

Dubium.

Dices fortasse tu: Quare hi modi quatuor faciunt nouum Prędicamentum à suis formis, non aurē alij modi: verbi gratia, quare esse calidum non est alretius Prædicamenti, quàm calor, & esse in loco, tempore, esse vestitum, nouum faciunt Prædicamentum, prærer illud, in quo sunt, locus, tempus, vestis, seu habitus, & situs? Dico ad hoc, & est valdè notandum, quòd illi modi aliorum sunt modi accidentis vt accidens est: nam modus accidentis, vt accidens est, esse in subiecto, & tales sunt modi horum, nēpè quantitatis, qualitatis, & aliorum: proptereà concreta non faciunt aliud Prędicamentum ab abstractis, quia illa dicunt modos eiusdē rationis & naturæ cū abstractis. At isti modi horū quatuor non sunt modi accidentis, vt accidens est, cùm non sint per modum inhærentię: esse enim in loco, nō est inhærere, nec esse in tēpore, nec esse vestitum, nec sedere: proptereà Arist. superiùs explicās quid est esse in subiecto sicut accidēs hos modos reiicit, vt illic declarauimus, ac ideò nouum alterum Prædicamentum faciunt, quàm suæ formæ, & quàm abstracta. Et hoc nota admodum.

Sol.

1 concl.

His suppositis, est prima conclusio. Sine illo dubio quatuor Prædicamenta enumerata in cōcreto cōstituuntur. Hęc conclusio propter rationes suprà in principio positas patet, & ex natura horum Prædicamentorum in secundo fundamento exposita, quam nescio an ita multi penetrauerint.

2. conclu. Prædicamenta esse in concreto sumenda.

Secunda cōcl Multò probabilius est Prædicamēta in concreto sumēda esse. Probatur primò. Omnia Prędicamenta accidentium distinguuntur & cōstituuntur penes nouē modos essendi, & prędicandi de prima substantia: sed hi modi nō nisi per concreta explicantur: ergo concreta pręcipuè in Prędicamento sunt. Maior patet etiam ex ipsis oppositum sententibus: prætereà ex Arist 4. Meta. c. 2. qui sumit Prædicamenta accidentiū per habitudines ad substantiā, & in Prædicamēto substantiæ omnia comparat cum secundis substantiis respectu primarum. Secundò probatur Concreta magis significāt accidentia, quàm abstracta, & similiter magis significant id, quod in Prędicamenro est: ergo illa sunt constituenda. Probo antecedens ex 7. Met. c. 1. vbi dicit Arist. albedinem & sessionem esse non ens, album & sedere esse ens, perinde est, ac si

dicat, concreta magis significare naturam accidentis, quæ est esse in alio. Tertiò probatur, ille modus accidentis est in eodem Prædicamēto, scilicet albedo, vt est in subiecto, calor, vt est in subiecto: sed tales modi significāt per cōcreta, ergo ista sunt in Prædicamento. Patet consequentia, quia in substantia ideò sunt concreta, quia significant modum intrinsecum substantiæ: sed etiam accidentibus suus est modus intrinsecus: ergo eorum concreta etiam, in his quinque Prędicamentis præcipuè ad Prædicamentum pertinent.

3. conclu. Tertia concl. Abstracta aliqua ab ipso Ari. in Prædicamento ponuntur, vt patet in quantitate, qualitate, ad aliquid: ne si concreta ponat, aliqui decipiātur, existimantes subiecta concretorum in prædicamento illo esse, vel aliquos alios respectus, qui in subiectis sunt: qui enim dicit calidū, videtur dicere subiectum: qui dicit agēs, videtur dicere relationem agentis: propterea ne subiectum caloris in qualitate cōstituamus, & actionem in relatione, propterea in abstracto sumit: sed re verâ abstracta, vt in subiectis sunt, id est, cùm tali modo in Prędicamento ponuntur, qui modi in concreto significantur.

QVAESTIO III. *De distinctione Prædicamentorum, An distinguantur realiter inter se.*

1. fund. Distinctio alia realis, alia rationis, & quænam illa. ALterum examinandum est, An omnia ista decem genera distinguantur realiter. Hoc autem ea causa disputo, vt saltem ipsos explicem terminos, qui profectò assiduè à Neotericis tractantur, & minùs declarantur. Oportet ergo intelligere, quid per distinctionē realem intelligamus. Distinctio quidem duplex est, altera realis, altera rationis: distinctio realis non est aliud, quàm multarū rerum pluralitas: res autē dicitur quodcunque ens existens citra operationē intellectus, vt calor extra intellectus operationem subiecto inhæret: propterea calor dicitur res. Erit igitur distinctio realis, pluralitas rerum, id est, entium diuersis existentiis existentibus, sicut albedo & dulcedo lactis realiter distinguuntur, quia diuersas habent extra intellectum existentias.

2. funda. Distinctio realis triplex. Huius distinctionis triplex est gradus. Primò, quędā distinguuntur realiter, quia sunt diuersa supposita existentia, vt Petrus, & Paulus, homo, & leo realiter distingui dicūtur. Secundus gradus est, quo distinguuntur ea, quæ diuersis suppositis seu subiectis insunt, vt albedo niuis, & albedo cygni. Tertiò, distinguuntur realiter ea, quę cùm in eodem subiecto insint, in eo tamen variam habent existentiam, vt albedo, & frigiditas in eadem niue realiter distinguuntur.

Distinctio

Distinctio autem rationis est, quę inuenitur inter entia rationis, & quæ non sunt in rebus extra intellectū cuius est triplex gradus. Primus est, quando vtrumque extremum est ens rationis, vt Adam & Antichristus distinguuntur ratione, quia neuter est in rebus, nisi per operationē intellectus. Alter gradus est, quando vnum quidem extremū est ens reale, alterum tamen per intellectum: quę distinctio est sæpè inter cōtradictoria, scilicet homo, nō homo, leo, nō leo: similiter inter me & Antechristū est huius gradus distinctionis, quia ille nō est nisi per intellectū, ego autē realiter sum. Tertius gradus distinctionis huius est, qui est inter extrema, quę tamē vnū sunt in rebus, & vnam habēt existentiam, tamen hoc vnum æquiualet multis, & ista multa sic vnum sunt, quòd ex natura sua esse possunt multa. Verbi gratia, in homine anima vegetatiua, sensitiua, rationalis, eædē res sunt: tamen ista anima facit, quòd tres animę per se faciūt: & ista tria sic vna anima in homine sunt, quòd ex natura sua posśūt esse distincta in diuersis rebus: nā in plantis est vegetatiua sine aliis, in brutis sensitiua sine rationali: ista igitur dicuntur tria & distincta, ratione, & intellectu, aliter cognoscente vnū, aliter alterum: sed talis distinctio non est vlla ex illis dictis, quia hîc ista omnia extra intellectum sunt, quāuis vna res existant. Hæc distinctio peculiari nomine dicitur distinctio rationis ratiocinatæ: aliæ quæ distinctiones rationis ratiocinantis dicuntur.

Distinctio ratio nis triplex.

His suppositis breuiter, quia locus iste alienus est ab hac disputatione, sit prima cōcl. A substantia omnia nouē Prædicamēta realiter distinguuntur in cōmuni: dico autem in cōmuni, nō quòd omnia & singula distinguantur, sed quòd in omnibus Prædicamentis sunt accidentia realiter à substantia distincta, quod alij dicūt pro generibus singulorū. Inter se non omnia realiter distinguūtur: similitudo enim quæ ad aliquid est, vt multi volūt, nō distinguitur à qualitate realiter, nec figura à quātitate, nec quādo à tēpore, nec vbi à loco: scire autē quę distinguātur, quę nō distinguātur, prętermittatur modò. Quę realiter nō distinguuntur ratione tertio modo distinguuntur. Hoc enim notissimū est: aliter enim nō esset distinctum Prædicamentum, nisi esset ens reale, & aliquo modo ab altero diuersum, & distinctum. Et hęc sufficiant pro Prędicamētorū explanatione. Sit laus Deo optimo maximo, qui nos ad finem perduxit: ipse faciat, vt hæc omnia studia in sui nominis gloriā & magnam legētium vtilitatem cedant. Amen.

1. Conc.

2. conclu.

3. Conc.

Finis Prædicamentorum.

GILBERTI PORRETANI, PERIPATETICI, SEX PRINCIPIORVM LIBER.

De Forma. Cap. I.

FOrma est compositioni cõtingens, simplici, & inuariabili essẽtia consistens. Cõpositio etenim non est quoniam à natura compositionis seiungitur. Cõpositio enim alteri vnaquęque adueniens, maiorem se coniunctam efficit quodãmodo. In forma autẽ hoc commune nõ est: nam in eo quòd corpus album est, non dicitur maius aut minus seipso non albo, nec si nõ album intelligatur, destructio cõpositionis, vel minoratio aliqua facta est, sed alteratio solùm. Quoniam autem fortasse in aliis idem contingit proferri, additum cõueniẽter existimo, inuariabili essentia cõsistens: in anima enim alteratio cõtrarietatis inuenitur, vt tristitię & gaudij. Sed quoniam (vt aiunt quidã) simplicitati, nulli vero variationi subiecta est, vt ea, quæ est anima mundi, dissociãs hãc ab omnibus addidit, cõpositioni cõtingens. Erit itaque terminus formæ dicta definitio: neque enim superflua neque diminuta si quis subtiliter inuestigauerit, reperietur. Habet autẽ dubitationem ex præcedentibus vtrum aliqua forma variabilis sit: hoc autem videtur in pluribus, nã eadem oratio susceptiua veri & falsi est: & albedo claritatis & obscuritatis, & oratio eius quod est in re, & nõ est. Sed non est ita, nã nihil differt albedinem clarã dicere, quam suscipiens clarum dicere: nõ est autẽ oratio eadẽ susceptiua cõtrariorum, nec oratio eius quæ in re

in re est & nõ est: sed orationes notæ sunt earũ quæ sunt in anima passionũ: de his autẽ dictum est alibi. Substãtiale verò est, quod confert esse ex quadã cõpositione compositioni, vt in pluribus quod impossibile est deesse ei: vt ratio & sensus, siue horum similia, vt continuum & discretum. Hoc verò erit vt materia, & illud vt forma: vt corpus, quod est hominis materia, anima verò forma: erit itaq; substãtiale, vt corpus, homo, & ratio. Hæc autem in his quæ de Categoriis dicta sunt, expedita sunt.

Videtur autẽ forma quædam à natura esse, quædam verò ab actu: ratio enim à natura est, color verò, & passio, quædã in actu cõsistunt. In quibusdã autẽ dubitatio est, vtrùm à natura, an ab actu incipiant esse, vt in figura incisionis: nã nihil additionis fit, sed separatio quędam partium. Dico autẽ figurã esse à natura: assentiri verò ab actu: sed quæ cõiunctionis est, ab actu est, vt domus: manifestum autẽ de his: sed in his, quæ in pluribus sunt, palàm non est: nã ea quæ in plurib. sunt, in actione esse impossibile est, à natura autẽ non videtur fieri, quoniã ea, q̃ à natura sunt, à creatura p̃existẽte sumunt principium: palàm verò est creaturã nõ esse: nihil enim rationis omnino, quare hæ creaturæ sunt, poterit explicari. Natura igitur in his occultè operatur: nã sicut ex plurium partium coniunctione cõstitutio quædã primorum excedens quantitatẽ, efficitur, sic ex singularũ discretione vnum quoddã intelligitur, eorũ excedens prædicationẽ. Quapropter cõmunitas omnis naturalis est, quia à singularitate procedit, quæ creationi adæquatur. Subtiliter autem etiã speculantes sicut naturam in actionibus operari latenter inuenimus, sic creaturarum creatorem in natura, ex actu, qui numero naturã stabiliuit. Sed hæc hactenus: alterius enim considerationis sunt. Formarum verò alia quidem est in subiecto, & de subiecto dicitur: vt scientia in subiecto quidem est, vt in

anima: & de subiecto quidẽ dicitur, vt de Grãmatica. Quædam autem in subiecto est, de subiecto autem nullo dicitur, vt albedo Socratis. Quædã verò neque in subiecto est, neq; de subiecto dicitur, vt humanitas Socratis & Platonis: similiter autẽ & his, quæcunque formarum sunt indiuiduæ. Quædam verò dicuntur de subiecto & in subiecto nullo sunt, vt rationale, mortale. Eorum verò quæ in subiecto sunt, & quæ de subiecto non sunt dicibilia, alia quidem sensibilia sunt, alia insensibilia. Sensibile verò est, quod sensu cõprehẽditur, vt albedo, color, sonus, sapor, percussio, dulcedo. Insensibilia, quæ ratione cõprehenduntur, vt doctrina, disciplina: simpliciter autem nihil eorũ quæ de subiecto dicuntur, sensibilia sunt. Manifestum est autẽ ex his, quæ proposita sunt, sita alicubi, vt nigredo in oculo: quædã verò difficilè est assignare, vt scientia, paternitas, filiatio: nisi fortè in cõponentium & generantium complexione, singulorum autem quæ dicta, incomplexionis eius, quæ in voce est, notatio est: hoc verò subsistens erit vel contingens. Eorum verò quæ cõtingunt existenti, singulum aut extrinsecus aduenit, aut intra substantiam cõsideratur simpliciter: vt linea, superficies, corpus. Ea verò quæ extrinsecus cõtingunt aut actus, aut pati aut dispositio, aut esse alicubi, aut in mora, aut habere necessariò erunt. Sed de his, quæ subsistunt, & quæ non solùm in quo existunt, exigunt, in eo, qui de Categoriis libro inscribitur, disputatum est: de reliquis verò continuò agamus.

De Actione. Cap. II.

Actio verò est, secundum quam in id, quod subiicitur agere dicimur: vt secãs quis in eo quod secet, secans dicitur. Est autem alia quidẽ animæ, alia verò corporis. Differunt autẽ quoniã ea, quæ corporis est, mouens est necessariò illud in quo est: idem enim q; corpus agens est, & mobile est, actio autẽ animæ non id mouet,

in quo

in quo est, sed cõiunctum: anima autẽ dum agit, immobilis est, mouet enim corpus: anima autẽ permanet immutabilis, quoniã anima nec secũdũ locũ mouetur, nec secundũ quemquã aliorum motuũ, nisi secundũ alterationem, nõ in suscipiendo crementũ, neq; decrementum mouetur, neque diminuẽdo, neque ad oppositum locum trãseundo: locus enim corpus est: anima verò nõ est corpus. Impossibile est autẽ nõ corpus corpore moueri, quia nullam loci suscipit mutationem: solùm verò corpus, eo ꝙ de loco ad locum trãsit, mouetur. Hoc autem in quibusdam dubitabile apparebit, speculo enim permanente immobili, imaginis motus fieri videtur ad oppositi mutationes: impossibile ergo erit soluere, cõcesso, ꝙ ibi forma existat verè. Si verò nõ est incredibilis error, in vulgo notabitur: licèt sit cõuenientius. Scire autem oportet, ꝙ omne quod in motu est, in actione est: moueri enim actio est: si quid enim mouetur agit necessariò: omnis ergo actio in motu est, omnisq; motus in actione firmabitur: Proprium igitur actionis est in motu esse sicut propriũ motus in actione. Et in his quidem actionibus in quibus est generatio aliqua, palã est: de his verò quæ corrũpuntur, fortasse obiicitur: nam qui destruit, in motu est: nihil autem facere videtur, nã nihil efficitur, sed quod factũ est, destruitur. Dico autẽ actionem, nõ quid sed in quid agat exigere. Nõ est autem motus actio, sed quale, quiescere enim quale est: quare & motus quidẽ quale erit. Simpliciter autem quæcunq; contrariorum oppositionẽ suscipiunt, eiusdẽ suscipiunt generis prædicationẽ. Naturalis verò actionis proprietas est, passionẽ ex se in id quod subiicitur inferre: omnis enim actio passionis est effectiua, & omne passionẽ inferens actio est. Cõtingit autẽ motionẽ actione effici, actio enim eius quod per se mouetur ... us actionis, quæ per aliud mouetur generatiua est: actio enim ab animali illata, ab ea quæ est animalis, principiũ sumit.

ſumit. Nihil autē intereſt ſiue agere, ſiue pati, animalis eius, qđ ab animali agere eſt, principiū dicatur. Et ſic actus quidē eſt primordiale principiū, pati verò permixtum, quāobrē actionis, paſſionisq́, actus eſt generatiuus. Facere vero id qđ quale eſt, ex ſe gignit. Qualitas, quæ calor eſt, eā efficit, quę calefacere eſt, actionē. Quātitatum verò particulariū poſitio effectrix eſt, & qualitatum: aſperitas enim & ſimilia qualia ſunt: linea verò & ſuperficies, & ſoliditas quātitates ſunt: vniuerſa enim è ſitu ſubſtantiā & generationē habēt. Quātitas autem quātitatis, vt lōgitudinis linea latitudinis planū, altitudinis ſolidū corpus: Qualitatis verò qualitas: vt calor caliditatis: Situs autē agere & pati. In diſpoſitionis nāque cōpoſitione quędam generatio ſimplicium fit, quam in motiua actione cōſiſtere neceſſe eſt. Quādo verò tempus. Vbi verò locus. Habere autē corpus. Ea enim quæ circa corpus ſunt, habere dicuntur. Eorum verò, quæ in ſubiecto nō ſunt, indiuiduorū corruptio quidē eſt in primis generatio autē in his, quæ mox poſt primorum conſtitutionem cōſiſtunt. Eorum verò, quæ de ipſis prædicata ſunt, ea à quibus omnino generaliter nulla eſt prædicatio, vt omnes quidē homines eius hominis qui communis eſt & vniuerſalis. Recipit autē facere & pati cōtrarietatē, & magis & minus: ſecare enim ad plantare contrarium eſt, & vrere ad humidū facere, & calefieri magis & minus dicitur, & infrigidari, ſiccari, & humidū fieri, triſtari, & gaudere magis & minus dicitur.

De Paſſione. Cap. III.

P*Aſſio eſt effectus illatioq́, actionis, ſecundum quam hæc quidē patiuntur magis, illa verò minimè: ſecūdum quod quadā animantiora ſunt aliis, vt animātius quidē brutū eſt arbore, animantius verò irrationali rationale. Omnia verò quæ de generatiōe dicta ſunt, eadē dici poſſunt de ea, quæ in reb. eſt paſſione: quadā autem*

prolatione,

prolatione, non recta, sed mutatione. Est autem pati eorum quæ multipliciter dicũtur: animæ enim actionum vnaquæq; passio dicitur, quas quidẽ sub actione locauimus, vt amor, odium, tristitia, & gaudere: quæ omnia qualitates passibiles, actiones animæ appellamus. Dicitur quoque passio ꝙ in naturam agit: vt morbus, febris, ægritudines, & reliqua quæ qualia dicta sunt. Passio verò vt dictum est, prima est generatio actionis. Nõ est autem in agente passio, sed in eo in quod agitur, & operantis actum suscipit: percutiens enim pati non dicitur, sed materia actum suscipiens. Ea verò, quæ nunc relinquuntur, in eo, qui est de Generatione, libro tractantur. Et de passione hæc sufficiant.

De Quando. Cap. IIII.

QVando verò est, quod ex adiacentia tẽporis relinquitur. Tempus verò q̃n non est: vtriusque autem ratio cõiuncta est, vt tẽpus quidem præteritum q̃n non est, effectus autẽ eius, & affectio, secundum quã dicitur aliquid fuisse, q̃n est. Instans autem quando nõ est, sed secundum ꝙ aliquid æquale vel inæquale est: eius autem affectio, secundum quã aliquid dicitur in instanti esse quando est. Futurum similiter tempus q̃n non est, sed id quod futurũ est: quoniã contingere necesse est, secũdum quod aliquid dicitur futurũ esse cras, vel in aliquo tẽpore. Est igitur quãdo, aliud ex eo quod abiit, aliud ex eo quod instat, aliud verò ex eo quod necesse est contingere. Dictũ est enim in Categoriis præteritũ & futurum esse quãtitates, & quod magis est cõtinuãs ad præsens. De præterito quidem dictũ est hoc, nõ quod in substantia permaneat, sed quoniã in excessu suo nondum præteriit, de futuro autem, quoniã necesse est contingere, ꝙ tantũ est, ac si instaret: nulla enim differẽtia est in eo, quod permanet, & quod futurũ est, & quod nũc abiit. Quamobrẽ & de futuris agitur, & secundũ ea aliquid

dicitur

dicitur,& nũcupationẽ existẽtiũ sortiũtur: vt Sol orietur cras,cras erit nauale bellũ,heri obijt Socrates:& aliquid dicitur secundũ tempus,id quod futurũ est, de eo, qui nascetur futurũ,aut necessariò de eo ꝙ est: vt Callias disputabit cras, vel non disputabit cras:disputabit, enim futurã actionẽ significat:nihil autẽ inde est, quod in substãtia adhuc sit. Differt enim quando, ab eo ꝙ est vbi:quoniã in quocũq; tempus est,vel fuit,vel erit:in eo quidem quãdo est,vel fuit,vel erit, quod secundũ idem tempus dicitur,quãdo enim quod existẽti est cũ ipso instanti est,& simul in eodẽ sunt: quãdo verò ex eo, quod abiit,& quod futurum est,nunquã simul erunt, vbi verò & locus à quo est vel sit,nunquã simul in eodem:vbi autem in circumscriptione est,locus autem in cõplectente. Distat autẽ quando,quod ex preterito est,ab eo quod ex futuro procedit: quoniã quando quòd ex futuro præterito posterius est:quod verò ex preterito,est prius futuro. Quãdo autẽ vnum & idem,primum quidẽ ex futuro est,secundum ex præsenti,posterius verò ex præterito: quemadmodum tẽpus:primum quidẽ nunc est futurum, posteà verò præsens,deinde præteritum. Sicut autem & tẽpus,aliud quidem compositum est,aliud verò simplex. Est autẽ compositum quod in composita actione cõsistit, simplex verò quòd cũ simplici procedit: Et ita quando, aliud simplex,aliud cõpositũ:simplex quidẽ,vt in momẽto,& nũc esse:cõpositum autẽ,vt in hora,dic hebdomada,& similib. Amplius queadmodũ temporis partes sine mora succedent,similiter & partes quãdo:quãdo quippe præteritũ & futurum ad præsens copulatiuè reducũtur. Distat autẽ & tempus ab eo quod quando, quoniã secundũ tẽpus aliquid est mensurabile:vt motus annuus,quis & motus multus dicitur,eo ꝙ multo tempore permanet. At verò secundum quãdo nihil mensuratur,sed aliquando dicitur esse, & secundum idẽ temporale,

potale,& variabile pronuntiatur. Inest autẽ quãdo nõ suscipere magis & minus:nõ enim dies vel diurnus magis & minus die vel diurno dicitur,nec vnumquodque diurnius alio:sic & de aliis:quare omni quãdo inest nõ dici secundũ magis & minus. Amplius,quãdo nihil est cõtrarium:etenim quãdo ex præsenti est vnum,& idem quando de futuro & præterito: impossibile est autẽ duas de eodem prædicari indiuiduo contrarietates. Amplius autem,cõtraria nunquã in eodem erunt insimul:quãdo autẽ,quod secundũ præteritum & futurũ, insimul erit in eodem:idem nãque quod est fuisse, verum est esse, & permansurum. Contrariorum verò ratio est,nunquã in eodem simul cõsistere,neque de indiuiduo eodẽ dici, & in eòdem tẽpore. Quare contrarietas in eo,quod quando est,non enunciabitur. Est autẽ quando in omni eo,quod incipit esse, vt corpus quidẽ vniuersum aliquãdo est & in tẽpore:suscipit enim tẽporum alterationes, alteratur enim corpus in æstu,vêre, hyeme, & autũno. Similiter autem & animalia acutiùs quædã in hyeme, quædam in æstate,quædam in vêre speculantur secũdum instrumẽti complexionẽ. Anima enim coniuncta corpori imitatur complexiones ipsius,vt qui aridæ,vel gelidæ compaginationis,demẽtiores seipsis in autumno fiunt sæpe: quib⁹ verò sanguis principatur, in vêre. Similiter autẽ & in aliis secundum similitudinem complexionis animalium & temporum. Erit igitur in tempore,quicquid temporis suscipiens variationes, alteratur secundum tempus. Huiusmodi verò sunt quæ dicta sunt: de paucis autem,aut de nullis aliis conuenientius erit proferre.

De Vbi. Cap. V.

VBi verò,est circumscriptio corporis,à circumscriptione loci proueniens. Locus autẽ in eo,quod capit,est,& circumscribit. Est ergo in loco quicquid à loco circumscribitur & cõplectitur. Nõ est autem in eodem

locus & vbi, locus autem in eo quod capit: vbi verò in eo quod circunscribitur & complectitur. Videtur autem non omnia adesse: anima enim nusquam est: nullũ enim locum occupat, neque implet: animatum nãque aliud capere potest. Nunquã autem contingere palã est occupatum quidem aliquo locum capere aliud, & cõplecti posse occupãte permanente: granum enim modio adueniens retineri nõ posset, aëre quo implebatur quiescẽte, aëre enim expulso granum vtiq; recipitur. Nequaquã igitur duo in eodem loco esse simul possunt, nec idẽ vnũ in diuersis. Quamobrem nec anima quidem localis erit, cùm locum nullatenus occupet. Similiter autẽ & quacunq; à corporis ratione dissentiunt loci carent circunscriptione. Mouet autem quis quaestionem fortasse, idem in diuersis & pluribus: concludẽs etenim vox in auribus diuersorũ est, vox autem etsi aër non sit esse non poterit sine aëre, & in auribus diuersorum est. Quare dicitur & corpus idẽ esse in diuersis locis: vox enim omnino vna & eadem in diuersis quidem aëris partibus esse potest. Cõcedentibus itaq; nobis vnã & eandem vocem omnino in auribus diuersorum sentiri, vtiq; & confiteri oportet omnino vnã particulam aëris ad aures diuersorum peruenire: simpliciter autem vnum & idem in pluribus totum impossibile est inueniri. Quãobrem etiã concedere cogimur, vel diuersum quidem in aurib. diuersorum sentiri, vel vnum & idem omnino in pluribus locis. Relinquitur igitur diuersum sensum esse imaginabiliter sic generãtium, & similiter quare & vox quædã non animalis est: ea enim quæ imaginabiliter fit similiter animalis non est, quoniã ab animali non profertur. Adhuc autem dicimus omnem vocem animalis esse. Quis enim vocem ab initio audiuit, in silentio quidem simpliciter, nisi animalium? quare vox quidẽ animalis dicitur, quæcunque quidem ab ipso proferente fit: vnius

ergo

ergo vox ad aures diuersorum dirigitur: vna autem & eadem non cõtingens est. Vbi autem, aliud quidem simplex, aliud verò compositum. Simplex quidem, quod à simplici loco procedit: cõpositum autem, quod ex cõposito. Locus autẽ, simplex est origo, & cõstitutio eius quod est cõtinuorum. Locus autem, vt dictum est quidem, cõpositus habet particulas copulatas ad eũdem terminũ, ad quem particulæ corporis copulantur: corporis verò partes iuxta punctũ. Loci ergo particulæ solidorũ particulas claudunt: etenim loca simplicia corporis minimi occupatiua sunt. Quare nec locus sine corpore, nec soliditas sine loco erit. Cõtentio autem de sphæra extremitate oritur: nihil enim extra ipsam est. In ea autẽ locus esse non pòterit, vt dictum est à superioribus, quod ab eo quidem loco ambitur. Confitentibus ergo nobis sphæram localem esse, cõfiteri vtiq; necesse est aliud quidem præter eam, in quo extremitatis locus existat: nihil autem præter ipsam est, quare extremitas quidẽ in loco non est: de huiusmodi autem insolitum & occultum est pronũciare & contra sensibilia. Caret autem vbi intẽtione & remissione: non enim dicatur alterum altero magis in loco esse vel minus, licèt etiam maiorem vel minorem locum possideat: non autem secundum vbi, vel secũdum quantitatem aliquam est magis & minus, sed secũdum id quod quale est. Inest autem vbi nihil esse contrarium, eo quòd nec loco quidem inest contrarietas: locus enim loco non est contrarius. Quod autem nec aliis, manifestũ est: sursum enim & deorsum esse contraria pluribus videntur: multum enim distare videtur id quòd sursum est, ad id quod deorsum est, quemadmodum sursum & deorsum. Quare contrarietas videtur vbi circa sursum esse & deorsum, quemadmodum circa locorum quantitates. Contingit autem contraria in eodem esse: sursum enim & deorsum esse, in eodem sunt: idem enim sursum

& deorsum est ad diuersa quidem sumptum: nam turris altitudo sursum est ad nos, sphæræ autem extremitati comparata inferior est. Amplius, contrarium sibimet quidem idem fore contingit: si enim sursum esse & inferius esse contraria sunt, cum idem sursum & deorsum sit, colligitur idem sibimet contrarium fieri. Non ergo contrarietas vlla in eo quod in loco est.

De Positione. Cap. VI.

Positio, est quædam partium situs, & generationis ordinatio, secundum quam dicuntur stantia, vel sedētia, vel aspera, vel lenia, vel quomodolibet aliter disposita: sedere autem & iacere positiones nō sunt, sed denominatiuè ab his dicta sunt. Solet autē quæstio induci de curuo & recto, aspero & leni, quadrāgulo & triangulo, bicubito & tricubito, magno & paruo, breui & lōgo, & similib. quandā enim positionem partium significare vidētur. Asperum enim dicitur, cuius partiū vna alteri supereminet. Lene verò dicitur, cuius particulæ æqualiter porrectæ sunt: similiter autem & de aliis. Nō sunt autem positiones ea quæ dicta sunt omnia, sed qualia circa situm existentia: ex eo namque quod partes sic sunt disposita, ex eo talia sensibus iudicantur: non autem ex eo quod talia, scilicet & aspera & lenia, vel bicubita vel tricubita sunt: similiter autē & de aliis huiusmodi, quæ partium habent positionem. Erit igitur vnūquodq; prædictorum non positio, sed quale, quod circa positionē nascitur. Suscipere autem videtur situs contrarietates. Nam sedere, ad id quod stare, contrarium esse videtur: contraria enim sunt, quæ in eodem indiuiduo, eodemq; tempore impossibile est reperiri: vicissim tamē possibilia inesse, sedens autē illicò stare potest, & stans sedere: quocunq; autem sedente, impossibile est eundē stare. Ponentibus autem nobis hæc contraria esse, incōuenientia recipere cogimur, hoc, quòd vnum sit contrarium pluriū,

secundum

ſecundum enim dictorum conſequentiã,nõ magis ſedere ad id quod eſt ſtare contrarium eſt,quàm ad accũbere. Similiter autem & quemadmodum ſedere,& ſtare nũquam in eodem ſimul reperiuntur,ita & accumbere & ſedere & ſtare:ſecundum igitur huiuſmodi diſpoſitiones ſitui nulla cõtrarietas inerit. Fortaſſis autẽ nec inſolitũ quidem putabitur vnum plurium eſſe contrariũ:pallor etenim ad album & nigrum cõtrarium eſſe videbitur: nã ſub eodem genere cùm ſint,nunquã ſimul inueniuntur,& viciſſim trãſmutãtur:relinquitur ergo vnũ pluribus eſſe aduerſum. Nõ eſt autem pallidũ ad nigrũ vel album cõtrarium:etenim cùm vtrumq; in eodẽ eſt:pallidũ enim & colores reliqui ex albo & nigro cõficiũtur. Neceſſarium ergo in quocunq; pallidum eſt,in omni eo eſſe album & nigrum: ſimiliter autẽ & de cæteris quidem colorib. Amplius autem cõtrariorum quidem ratio eſt circa idem natura exiſtere. ſedere enim & iacère, nõ circa idẽ natura ſunt ſubiuncta: eſt enim ſedere propriè circa rationalia:iacère verò & accũbere circa diuerſa:huius autẽ ſignum eſt equi & hominis ſimilitudo, quib⁹ ſine dubio accubitus eſſe probatur. Propriũ autẽ poſitionis,neque magis, neq; minus dici. Sedere autem non magis poſitio eſt,quã accũbere,neque minus,neque ſedens alterũ altero magis & minus dicitur, neque accumbens, neque vniuerſaliter ſecundum aliã poſitionẽ. Magis autem propriũ videtur eſſe poſitionis ſubſtãtiæ proximè aſſiſtere,omnib. quidem aliis firmis ſuppoſitis. Poſitio autẽ nihil aliud quã naturalis ipſius ſubſtãtiæ ordinatio qualis vel à principio quidẽ innata eſt, vt ea quæ aſperis & lenibus, æqualibus & inæqualibus ineſt: vel à naturali quidem motu cõſuetudo,vt ſeſſio, & accubitus,& ſimilia. Quicquid igitur proximè ſubſtãtiæ eſt aſſiſtens, id neceſſariò poſitio eſt, & omnis quidem poſitionis huius ratio ſuſcipit prædicationem.

De Habitu. Cap. VII.

Habitus est corporum, & eorum, quæ circa corpus sunt, adiacentia, secundum quam hoc quidem habere, illa verò dicuntur haberi. Hæc autem non secũdum totum dicũtur, sed secundum particularem diuisionem, vt armatum esse, calceatum esse. His autem neque simplicia nomina imposita sunt, quibus ea appellantur, sed sunt eis posita, armatio, calceatio: horum autem secundum proportionem & reliquis. Suscipit autem habitus magis & minus: armatior enim est eques pedite, dicitur & calceatior, qui calceamentis & caligis vtitur, quàm qui solis calceamentis vel caligis vtitur: in quibusdam autem nõ videtur quòd cum magis & minus prædicentur vt vestitum esse, & similia. Habitui quoque nihil est contrarium: etenim armatio calceatio non est cõtraria: idem etenim armatus & calceatus, quòd autẽ aliis contrarium non est, palam est: similiter autem his & reliqua. Proprium quidem habitus est in pluribus existere, vt in corpore, & in his quæ circa corpus sunt existentia: adiacet enim corpori, & his quæ circa corpus sunt. Hoc autem, vt dictum est, fit secundum eam quæ est in partibus diuisionẽ. In paucis autem aliis principiis huiusmodi inuenies: in quãtitate enim solùm, & in his quę ad aliquid sunt similia reperies, ad aliquid autem: vt figuraliter dicatur, & similitudo & dissimilitudo, quæ insunt pluribus similibus & dissimilibus. Quantitas autem vt numerus qui in numeralibus inest, vtique semper crescens secundum vnitatum multifariam ascensionem. simpliciter autem nihil inuenies tot distribui partibus, vt numerum, non autem omnis quantitas aut relatio talium est. Habitus autẽ omnis in pluribus necessariò existit, vt in corpore, & in his quæ circa corpus sunt. Omne igitur quòd in corpore & circa corpus est existens, habitus nomen sortitur. Quare magis proprium

quidem habitus erit in corpore & circa corpus existẽtibus, secundum eam quæ partium est diuisionem, vt in pluribus existere. Dicitur autem habere multis modis: habere enim dicitur alterationem, vt albedinem, & nigredinem: quantitatem, vt longitudinem, nihil enim aliud est dicere albedinem aut longitudinẽ habere, quàm album aut longum esse. Dicitur etiam vas aliquid habere, vt modius triticum, quod nihil aliud est habere, quàm continere. Habere quoque in membro dicimur, vt in digito annulum, quod tantundem est dicere, quãtùm est digitum in annulo esse. Dicitur vir vxorem habere & recipere vxor virum: hic autem insolitus est habendi modus, quo vir habetur vel haberi dicatur, hoc autem habere nihil aliud est, quàm cohabitare. Quare modi habendi qui dici consueuerunt, quinario numero terminantur. Fortassis quidem essent alij modi habendi præter hos, qui dicti sunt: sed si qui est diligens inquisitor inueniat. Et quidem de principiis hæc dicta sufficiant: reliqua verò in eo quod de Analyticis est quærantur volumine.

De eo, quod est plus, minúsve suscipere.
Cap. VIII.

Dicitur autẽ magis & minus suscipere tripliciter. Aiunt enim quidam secundum crementũ vel diminutionem eorum, quæ suscipiunt subiectorum. Aliter autem & alij ipsa quidẽ quę suscipiuntur, in suscipiente diminui & crescere annuntiant. Alij autem secundum vtrunque amborum diminutionem & augmentationem. A primis itaque inchoantes, quę eorum rata sit ac firma sententia manifestabo. Si quis verò primam & secũdam destruxerit, vtique & tertiam destruit, quæ ex vtraque conficitur coniunctione. Non ergo secundũ suscipiẽtium ipsorum crementum vel decrementum, cùm magis vel minus aliqua dicũtur. Nulla enim ratio obuiaret dicẽ-

ti hominē & animal & ſubſtantiā, & cætera conſimilia cum magis & minus dici, cōcedentibus nobis ſecundum ſubiecti intenſionem & remiſſionem qualibet cum magis & minus dici. Amplius autem equus quidem & augmenti, & diminutionis motum frequenter ſuſtinet: dicitur enim equus minor, vel maior lapide quodam, qui nunquam intenſionem & remiſſionem paſſus eſt: mons etiam alio monte maior dicitur, cùm neuter creſcat vel decreſcat. Amplius autē margarita albior quidem equo dicitur, cui pedem album contingit habere: hoc autem non eſt, quia equus quidem in eſſentia à margarita ſuperatur. Colligere igitur oportet vel margaritā quidem albiorem equo pronunciari, ſecundum magnitudinem ſubiecti vel paruitatem vel non verum albiorem equo margaritam eſſe: vel nihil omnino magis vel minus dici ſecundum ſubiectorum magnitudinē vel paruitatem. neque ſecundum crementum vel diminutionem. Hoc autem palam eſt quòd ſecundum magnitudinē ſubiecti margarita albior equo non dicitur, tamen margaritam albiorem equo eſſe non falſum eſt. Relinquitur ergo nihil ſecundum magnitudinem ſubiecti amplius vel minus dici: ſimiliter autem neque ſecundum paruitatē. Amplius autem neque ſecundum ea quæ inficiunt. Si enim ſecundum magnitudinē albedinis vel alicuius cæterorū dicitur aliquid albius aliquo, vel ſecundū paruitatem minus album, vel quomodolibet aliter, vtique & maius albus equus, vel homo, vel quodlibet aliud albius margarita dicetur: etenim maior albedinis quantitas equo accidit quàm margaritæ. Amplius autem magis & minus alterum altero dicitur, non ſecundum ſubiecti, neque accidentis crementum. Quoniam autem non ſecundum ſubiecti crementum vel magnitudinem aliud paruius alio dicatur, manifeſtum eſt neque ergo, ſecundum ipſius accidentis ampliorem quantitatem: etenim

quan

quãtitas vltra subiectum protendi non potest, quoniam terminus quantitatis est corpus:paruitas autem quantitati supponitur: quare vltra paruum quidem subiectum paruitas ipsa non porrigitur:quanto igitur subiectum paruius efficitur,tanto paruius quantitas minoratur. Patet itaque nihil secundum magis & minus prædicari,neque secundum subiecti,solùm augmentum vel diminutionẽ,neque secundum accidentis: quare neque secundum vtrunque. Oportet igitur ab alia eã inuenire,quæ cùm magis & minus dicantur. Huiusmodi verò sunt ea, quæ sunt in voce eorum quæ adueniunt & non secundum subiecti vel mobilis crementũ vel diminutionẽ,sed quoniã eorum,quæ sunt in voce,impositioni propinquiora sunt,siue ab eadem remotiora sunt:de his etenim cùm magis dicuntur quæ proximiora sunt ei quæ in ipsa voce est impositioni, cum minus autẽ de his quæ remotiora cõsistunt. Vt album dicitur illud,in quo pura albedo est:quanto igitur ad vocis impositionem accidens puriori inficitur albedine,tanto & candidior assignabitur:& paruũ quidem dicitur,quod aliis comparatum staturæ diminutione & quantitate vincitur:quicquid igitur est, quod in quantitatis mẽsura superatur, id cõtinuò paruius pronunciatur:similiter autẽ de aliis. Dubitabit autẽ aliquis,quare hæc quidẽ cùm magis & minus dicãtur,substantiæ verò minimè. Hoc autẽ contingit,quoniã substantiarum impositio quidẽ in termino est,vltra quẽ transgredi impossibile est. Additur autem & de accidentibus quibusdã,quæ sine magis & minus dicũtur:vt quadrangulus,& triãgulus, & similia,non enim triãgulus magis vnus altero dicitur. Cõtingit autem,quoniã in substantiarum quidem designatione accipitur. Etenim quadrãgulus quantitas nuncupatur,& corpus quadrangulatũ vel eadem quæ in superioribus est ratio hic vetat, quoniã homini impositio in termino

facta est, vltra quē transgredi non licet, queādmodum in superlatiuis etenim albissimus vel nigerrimus & huiusmodi sine amplius sunt, & minus eo, quòd huiusmodi impositio in termino est, vltra quē porrigi impossibile est & citra permanere: possibile enim si contingit, nullū sequitur impossibile. Quapropter si omnes puncti componātur nullā faciunt magnitudinem, quoniā punctus puncto additus nihil auget. Est autem generatio simplex, & corruptio non congregatione nec segregatione atomorum, sed quando transmutatur ex aëre specificato in hoc totū. In subiecto enim duo sunt, quorū hac quidem est forma secundū rationem, hac autē secundū materiā: quando igitur in his duobus est transmutatio, generatio & corruptio erit simpliciter secundū veritatem. Dicitur autē simpliciter generari in his magis hoc aliquid & forma, quàm terra: musicus homo corruptus est, homo immusicus generatus est, homo manet: idē siquidē in his passio non esset, secundum se musica & immusica, his quidē generatio esset, his autem corruptio. Ideo hominis quidē hæ passiones, hominis autem musici & immusici generatio quadā & corruptio: nunc autē est hominis hæc passio manentis musica & immusica: ideoq; alteratio talis est. Est autem materia maximè quidem suiectum generationis & corruptionis propriè susceptibile. Sed quare discens non dicitur generari simpliciter, sed quod generari disciplinatum, hæc determinata sunt in Prædicamentis: hæc autem hoc aliquid significant & substantiam, hæc autem quale, hæc autem quantum. Quæcunque igitur non substantiam significant, non dicuntur simpliciter, sed secundum aliquid generari. Est autem cui inest secundum naturam moueri, vt ignis.

Libri, sex Principiorum, finis.

PERI

PERIHERMENIAS ARISTOTELIS LIB. I.

EXPOSITIO.

Per doctorem Franciscum Toletum, Societatis IESV.

De fine seu scopo huius libri, inscriptione, connexione cum aliis, modo procedendi & eius diuisione.

ANTE explanationem libelli de interpretatione Aristotelis, quinque præmittere oportebit. Primò, quod institutum, quis finis & scopus huius libri sit. Secundò, quæ inscriptio libri, & quæ inscriptionis causa. Tertiò, quàm connexionem & ordinem cum reliquis partibus Logicæ habeat. Quartò, quis procedendi modus: scilicet, quæ libri diuisio, quǽve eius partes.

1. Finis seu scopus huius libri.

Circa primum aduerte, scopũ & institutũ huius libri esse sumẽdum à scopo, & instituto totius Logicæ, Logicæ autem institutum hoc est, syllogismi, vel demonstrationis, quæ perfectissima argumentatio est, cognitionem exactam tradere. Cùm tamen demonstratio, & syllogismus materiam, & formam habeant, materia autem sint simplices propositiones, quæ ex simplicibus dictionibus, seu conceptibus cõponuntur, fuit necessarium, syllogismi cognitionem traditurum, de simplicibus vocibus, & de complexis, ac propositionib. priùs disserere. Cùm verò de simplicibus, (rerum significatiuis vocibus in libro Prædicamentorum tractatũ sit) in hoc sequẽti libro nostro, de complexis, quibus verum vel falsum exprimitur, disputatur. Et hic est huius libelli scopus proximus.

2. inscriptio.

Huius inscriptio est Græcè περὶ ἑρμηνείας, id est de interpretatione: ἑρμηνεύω enim idem est, quod interpretor. nec illa est vna dictio, vt aliqui dicũt, sed est genitiuus cũ præpositione.

Sed

Sed quid interpretatio significet, declarare oportet. Boët.in prima editione inquit, interpretatio est vox significatiua per se aliquid significans. Vbi duo docet interpretationem habere, esse vocem significatiuam; nam voces non significatiuæ nõn dicuntur interpretationes: alterum esse significatiuam per se; nam coniunctiones & præpositiones, & syncategoremata non sunt interpretationes, quamuis significatiuæ voces sint, quia per se non significant.

1. opin.

At verò quia illa definitio nõ videbatur exacta: nam voces brutorum, cùm significatiuæ sint passionum ipsorũ, interpretationes dicerentur, quod non ita est: propterea in secunda editione sua aliam particulam addidit, nempe quòd sit vox articulata, id est syllabis, & pronuntiatione distincta ita, vt possit charactere designari, quales nõ sunt huiusmodi voces brutorum.

At quia adhuc istud non satis erat, nam sunt voces brutorum articulatæ, quales psittacorum, picarum, coruorum, & aliorum, tandem addidit, quod sit vox explicãs conceptus internos, quales nõn sunt illæ voces psittacorum.

Quid sit interpretatio.

Vnde licet ex omnibus eius dictis integram colligere descriptionem. Interpretatio est vox significatiua per se, articulata, interiores passiones manifestans.

Ex quo asserit vnum hoc discrimen esse inter voces, vt in libro Prædicamentorum considerantur, & vt hîc sumũtur: illic enim vt rerum significatiuæ sunt, veniunt in cõsiderationem: hîc autem vt interiorum passionum manifestatiuæ, ac propterea titulus est de interpretatione.

Obiect.

Quod si obiicias non rectam inscriptionem esse quandoquidem aliæ multæ orationes sunt interpretationes, nempè optatiua, imperatiua, & reliquæ, de quibus hîc non agitur, sed solùm de Enuntiatiua: ad hoc respondet Boëtius, non esse inconueniens inscriptionem esse vniuersalem, quamuis nõ tractetur nisi de particulari, subdit exemplũ, si quis vellet de homine differere, rectè inscriberet, De animali.

Respon.

2. opin.

Aliter respondet Alex. istam esse mancam inscriptionem, oportet enim addere de interpretatione logica seu philosophica, quæ sola enunciatio est.

Ammo. dicit hîc interpretationem sumi pro enũciatione, quia illa est præcipua interpretatio, qua verũ vel falsum exprimimus: idem S.Th. dicit. Ex quibus constat, subiectum secundum hos doctores huius libri esse enunciationem simplicẽ, quæ hîc interpretatio dicitur: simplices enim dictiones non

3. opin.

non interpretatio,sed partes interpretationis sunt.

Hæc doctrina est bona & communiter recepta. At in hac parte tria existimo esse dicenda. Primò,non solùm voces vt cõceptuum significatiuæ sunt,hîc cõsiderari,sed etiam vt rerum manifestatiuæ sunt:nam Arist.propositionem explicans quo sit vniuersalis, particularisque semper in ordine ad res explicat.

Est autem discrimen inter ea,quę in Prædicamentis,& hîc considerantur,vt notat Alb.tract.hoc 1.c.2.In Prædicamentis enim res præcipuæ considerantur, quæ vocibus significãtur, & illa est rerum consideratio,& eorum quæ rebus insunt,vel accidũt, vt quod sint genera,vel species:at hîc primò de vocibus,vt rerum significatiuæ sunt,agitur,& de his,quæ vocibus prima insunt,vt esse nomen, verbum, propositionem, & reliqua huiusmodi.

1.Fund. Discrimẽ rerũ quæ in hoc lib. de catego riis consi- derãtur.

Dico 2 cum Alb. loco allegato (& est maximè memoriæ mandandum)Propositio tripliciter potest considerari.Primò respectu rerum,vt rerum complexionem solùm significat: & sic eius partes sunt nomen,& verbum,similiter habet secundum hoc varia accidentia,esse nempè vniuersalem, particularem,affirmatiuam, negatiuam, veram, falsam, simplicem, compositam, & alia. Altera ratio consideratur: vt est ordinabilis in syllogismo, vel argumẽtatione;& sic accidit ei cõuersio,quòd sit maior,aut minor,aut conclusio.Tertiò consideratur,vt non solùm est in argumentatione ordinabilis, sed & probatiua alterius;& sic ęst necessaria, probabilis, contingens,&c.

2.Fund. & Resp. ad q. de inscript.

Cùm igitur tripliciter consideretur enunciatio,hîc primò solummodo consideratur, nempe respectu rerum , quarum complexionem verè, vel falsò significat: secundo verò modo ad libros Priorum pertinet: Tertio modo ad reliquos libros. Vt autem hoc esset manifestũ propterea inscribitur de interpretatione,vt intelligamus hîc enunciationem considerari,vt rerum est significatiua,respectu quarum interpretatio dicitur.

Enuntiatio quomodo variè à variis libris tractetur.

Propterea multò meliùs Interpretationem,quàm Propositionem dixeris esse obiectum:nõ enim hîc de ea,vt ęst argumentationis pars differitur, sed vt est rerum significatiua: quod inest ei primò.

Dico tertiò, quãuis possimus dicere hîc interpretationem esse inscriptionem particularem,tamẽ possumus etiam sustinere vniuersaliter sumi pro quacunque etiam oratione, licèt

3.Fũd.Interpretationis no-

intentio

mine quæ cunque oratio acci pi potest. intentio non sit nisi de sola enunciatiua tractare,sufficit enim quod oratio in communi definiatur & diuidatur,vt fit in c.4. hui⁹ ad hoc quod simpliciter inscribatur de interpretatione.

1. Dub. *4. opin.* Dubitatur, An enunciatio simplex tantùm sit huius obiectum,an enunciatio in communi,vt comprehendit tam simplicem,quàm coniunctam. Ammon. & Sanctus Tho. & ferè reliqui affirmāt simplicem enunciationē hîc esse obiectum, non autem tractari de coniūcta. Cuius duplex est ratio. Altera est Sancti Thom. quia coniuncta constat ex simplicibus, propterea ad eas refertur.

Conditionalem solam cur veteres dixerint Hypotheticā. Altera ratio est,quæ etiam est Ammon. Pro qua aduertere oportet, istos antiquos doctores non vocare hypotheticam propositionem nisi condirionalem,quia hæc nō habet virtutem absolutam,sed ex suppositione:vt qui dicit,si homo currit mouetur, absolutè non dicit quòd currat, nec quòd moueatur, sed ex suppositione dicit si homo currit, tunc verum erit quòd mouetur. Dicitur hypothetica,quòd ex suppositione aliquid afferat.

Hoc supposito est ratio horum doctorum. Hîc agitur de enuntiatione,cuius futurus est vsus in demonstrationibus,& aliis syllogismis:sed hæ propositiones cùm non habeant veritatem absolutam,non sunt aptæ ad quicquam probandum nisi quatenus fundantur in simplicibus,vt patet:si homo currit,mouetur,nihil probat,nisi adiūgas simplicem,homo currit,ergo mouetur,propterea non meminit nisi simplicium.

Hæ rationes,salua pace,mihi non placent:nam cùm coniunctę sint enunciationes,& verum,vel falsum significent,& sint alię pręter conditionales,profectò alicuius partis logicæ istæ erunt:cùm autem non alterius,erit huius præsentis.

Enunciationē quālibet in hoc libro ab Arist. tractari. Propterea probabilius mihi videtur, hîc quamlibet enunciationem cōsiderari,cùm Arist. omnem definiat in c 4. diuidat in simplicem & cōiunctam. Quòd si Arist. pauca tradidit de his:eo est,quia hîc considerantur non vt syllogismum ingrediuntur, sub qua ratione habent multa peculiaria,sed sub ea ratione hîc sumuntur,vt rerum: vel falsum complexè dicant,quomodo ferè eadem cum simplicibus communia habent.

2. Dub. *1. opin.* *Vox simplex cur non dica-* Dubitatur vtrùm vna vox sit dicenda interpretatio,an potiùs tota enunciatio. Boët. & Alb. existimant singulas voces per se esse interpretationes,at S. Tho id nō recipit:potiùs dicendas esse partes interpretationis cēset:& mihi hoc placet. Cuius ratio hæc mihi se offert,quia hîc simplices voces non

per se

per se considerantur, sed vt partes enũciationis sunt cùm autem partes obiecti non habeant idem nomẽ cum toto obiecto, non enim partes animalis: rectè vocabis Animalia, quod est obiectum in sciẽtia de animali, ita nec partes enũciationis dicentur interpretatio, sicut ipsa enũtiatio, quæ vt interpretatio est, est obiectum in præsenti libro.

tur interpretatio.

Sequitur circa tertium de connexione huius cum reliquis partibus Logicæ. Pro quo aduerte Logicam esse regulã operationum intellectus quantùm ad veritatem, vel falsitatem. Et quia voces respondent conceptibus, & operationibus intellectus, inde etiam logica regulat sermonem quantùm ad veritatem, sed secundariò & mediatè: opus erit ergo intellectus operationes cognoscere, nã quo ordine ipsæ procedunt, eodem etiam partes Logicæ.

Tertium connexio huius lib. cũ cæteris.

Triplex igitur operatio intellectus. Primò, res singulas per se, & seorsum intelligere, quæ dicitur simplicium apprehensio, cui operationi respondet locutio simplicium vocum per se. Altera est compositio, vel diuisio, id est quãdo rem vnam alteri copulãdo intelligimus siue affirmãdo, siue negãdo: cui etiam respondet sermo, qui per solas propositiones fit. Tertia est ratiocinatio, quando ex vno cognito alterum cognoscimus, cui respondet discursus vocalis.

Triplex est intellectus operatio.

Iuxta has operationes tres, est triplex Logicæ pars. Prima circa simplicia, & hæc est liber Prædicamẽtorum: secũda circa cõposita, & hæc est iste liber: tertia circa discursus, & sunt reliquæ Logicæ partes,

Liber de interpretatione

Hinc patet hunc librum esse immediatè post Prędicamenta: & inde apparet vtilitas eius, vt enim sine compositione non discurrimus, ita nec sine libro hoc constabit doctrina sequentium.

immediatè sequitur categorias.

Circa 4 quis sit modus procedẽdi. Dico esse facilem nempe definitiuum, exemplarem, inductiuum. Tandem de diuisione dico præcipuè hìc agi de quadruplici propositione, & ipsius proprietate, primò de simplici finita: deinde de simplici, de extremo infinitiuo: rursus de propositione de tertio adiacente: & vltimò de propositione cum aliquo ex illis quatuor modis.

Quartũ. Quis modus procedendi, & diuisio libri.

ARIST.

ARISTOTELIS STAGIRITÆ PERIPATETICORVM PRINCIPIS, DE INTERPRETATIONE LIB. I.

Seuerino Boëtio interprete.

SVMMA LIBRI.

De Notis. De Orationis principiis. De ipsa Oratione, Enunciatione, ac ipsius speciebus. De Enunciationum oppositionibus, ac circa ipsarum veritatem, & falsitatem, regulis, in quocunque tempore.

De Notis: & vt in intellectu, ita etiam in voce verum & falsum reperiri. Cap. I

Sectio prima secũdũ Græcos.

1 *PRimum oportet ponere quid sit nomen & quid verbum: posteà quid est negatio, & affirmatio, & enunciatio, & oratio.*

2 *Sunt ergo ea, quæ sunt in voce, earũ quæ sunt in anima passionum notæ: & ea quæ scribuntur, eorum quæ sunt in voce. Et quemadmodùm nec literæ omnibus eædem, sic nec eædem voces.*

In 3. de anima, tex. 39.

3 *Quarum tamẽ hæc primũ notæ sunt, eadẽ omnibus passiones animæ sunt: quarũ hæ similitudines, res etiam eædem. De his verò dictũ est in iis, qui sunt de Anima: alterius enim hæc sunt negotij. Est autẽ queadmodùm in anima, aliquãdo quidẽ intellectus sine verò, vel falsò, aliquãdo autem cui iam necesse est horũ alterũ inesse, sic etiam in voce: circa cõpositionem enim & diuisionẽ est verum & falsum. Nomina igitur ipsa & verba consimilia sunt ei qui sine cõpositione & diuisione est, intellectui: vt homo vel album quando non aliquid additur,*

circa cõpositionẽ & diuisionem est verum & falsum.

neque

neque enim falsum, neque verum adhuc est. Signū autem huius est, hircoceruus enim aliquid significat, sed nondum verum aliquid vel falsum, nisi esse vel non esse addatur, vel simpliciter, vel secundum tempus.

Primùm oportet constituere, quid sit nomen. Hoc caput diuiditur in duas partes. In prima, quæ procemij loco est, Philosophus proponit ea de quibus tractaturus est: In secunda, quę ad tractatum pertinet, de vocum significatione differitur.

Proponit igitur esse necessarium ante omnia constituere, id est, definire, quid sit nomen, quid verbum, quid negatio, affirmatio, & oratio. Dicit autem (Primùm) id est, ante doctrinā syllogismi, & demonstrationis, qui finis totius Logicæ sunt. Dicit (oportet) quasi necessarium sit, ita vt absque horū cognitione non possit demonstrationis haberi cognitio. Dicit (constituere, seu ponere) id est definire, quia definitio positio dici solet. Pòst proponit ea, quæ tractanda sunt, inter quæ vnum est obiectum, nempe Enuntiatio: Alterum Enuntiationis genus, scilicet Oratio: aliud Enuntiationis species, Affirmatio, & Negatio: aliud partes essentialis Enunriationis, scilicet Nomen, & Verbum.

Hîc primò dubitabis, cùm scientia non definiat suum obiectum, cur quærit quid sit Enunriatio? Dico scientiam definire quidem suum obiectum, non tamen probare definitionem de suo subiecto. Verbi gratia, scientia de anima definit quid sit anima, non tamen ad eam scientiam pertinet probare talem definitionem de anima: ita similiter hic definitur Enuntiatio, sed definitio non probatur. *1. Dub.* *Sol.*

Dubitatur secundò, quare nō dixit oportere definire quid sit propositio, seu Enuntiatio, seu vniuersalis, particularis, vera, falsa. Dico, ea quę sunt in scientia duplici modo cognoscuntur: quædam definitione, quale est subiectum, & ipsius partes: quędam discursu, & probatione, quales sunt proprietates: ac propterea Arist. non dixit, quid sit vniuersalis vera, falsa, quia ista demonstrāda potiùs quàm definienda sunt: ac propterea etiam dixit, oportet primùm definire, quid nomē, verbum, & reliqua, quasi passiones cognosci nequeāt, & probari, nisi pręsupposita definitione subiecti, & ipsius partium. *2. Dub.* *Solutio.*

Dubitatur 3. de ordine isto, quo tractanda enumerat: vltimo enim loco orationem, quæ genus est, ponit: cùm tamen generis priusquàm specierum cognitio sit tradenda, vt docce- *3. Dub.*

Aristo. 1. de partibus. c. 1. Præterea negationem affirmationi præposuit, cùm constet affirmationem priorem esse. Ad hoc accedit, Aristo. pòst in progressu ordinem præposterum obseruasse: nam prius de oratione, secundò de affirmatione, vltimò de negatione disseruit.

1. Sol. Respondet S. Tho huius causam esse quia inceperat proponere partes, dum posuit nomen, & verbum: posteà, vt eandem rationem partium continuaret, posuit affirmationem, & negationem, quæ sunt species Enuntiationis, & Enuntiationem posteà, quæ est species orationis: partes autẽ species dicuntur, non sicut nomen & verbum, quæ sunt partes essentiales: species autem sunt partes potentiales generis. Sed ista ratio non mihi admodum placet, quia si ista causa sufficiebat, vt species generi anteponeret, quare non fecit, vt eũdem posteà ordinem in tractatu obseruaret?

2. Solut. Propterea dico cùm Boët. in secunda editione id esse factum, ne si primo loco orationem constitueret, arbitraremur ipsum hîc de qualibet oratione differturum, quod ita nõ est: propterea species antepofuit, vt genus non alia ratione considerari hîc intelligeremus, quàm vt has species continet, quarum hîc est præcipua consideratio.

Dubium 1. Solut. Ad illud de affirmatione & negatione respondet S. Tho. admittendo affirmationem esse priorem, tamen inquit negationem magis includere rationem partium, à quibus incipit Arist. Nam negatio dicit diuisionem & separationem prædicati à subiecto, diuisio autem partes importat.

2. Solut. Aliter respondet Syrianus, vt refert Boët. inquit, duplicem esse negationem. Vnam, quæ consurgit ex defectu aliquo particulari, sicut non currere eum, qui currebat: & talis posterior est affirmatione. Alteram ex defectu communi, sicut ex non esse: & hæc prior est, priùs enim fuit non esse, quàm esse. Sed ista opinio est extra Arist. vt bene dicit Alber. qui mundum semper esse, & fuisse posuit.

3. Solu. Boët. dicit negationem esse quidem posteriorem affirmatione si vna ad alteram referatur: at si ad suum genus comparentur, vna altera prior non est, cùm sint species inde pendentes respectu generis: & ita non est mirum, si negationem præposuerit, cùm sit species, sicut affirmatio. Et hæc est bona & apta responsio.

4. Solut. Quamuis possimus etiam cum Alb. tract. hoc 1 c. 3. dicere, nempe hîc considerasse Aristo. has species, vt oppositionem habẽt, & quia oppositio incipit à negatione, ad quam omnia opposita,

opposita, vt suprà diximus, reducuntur, propterea eam præposuit: an tamen istæ species sint, posteà examinabimus.

Sunt ergo ea, quæ sunt in voce, &c.

Aristo. de verbis, nominibus, & orationibus tractaturus quæ significatiua sunt, de eorum significatione, & diuersitate significádi ante omnia disputat, vt docet Boët. Et quidem in hoc textu quatuor assertiones continentur. Pro quarū declaratione fundamentum vnum aduertēdum est. Homo tripliciter se circa res habet. Primò ipsas non sōlùm sensu, sed etiam intellectu percipit, formans earum similitudines, quæ dicuntur passiones & conceptus: at quia isti conceptus occultissimi sunt, vtitur vocibus, velut quibusdam signis ad tales conceptus explicandos. Cùm autem voces hæ non sint permanentes, nec totæ simul, nec omnibus præsentes esse possint, vtitur homo alio signo, nempe scriptura, vt docet August. tom.3 lib.2. doct. Christ. c.4. sunt igitur quatuor: res cognitæ, ipsi conceptus, & cognitiones, quæ dicuntur passiones, & voces, & scripturæ.

1. fund. Homo tribus modis se habet circa res.

Hoc supposito, est prima Arist. assertio. (Ea quæ sunt in voce, sunt signa & notę passionum quę sunt in anima, & ea quę scribuntur eorum, quę sunt in voce) id est, vóces explicāt conceptus internos animę, & scripturę ipsas voces explicāt. Vocat passiones conceptus intellectus, non quod intellectus patiatur; quando intelligit, passione aliqua destructiua, sed quia intellectus intelligit recipiendò species à rebus, sicque intelligere pati, & intellectio passio dicitur 3. de anima. c. 4. Dicit autem passiones quę sunt in anima, qùia vt inferius dicemus, voces significant res, vt ab anima intelliguntur, atque indicant ipsos conceptus. Et ideò excluduntur voces brutorum, quæ hasce passiones non explicant, & etiam voces humanæ, quibus naturaliter affectus explicamus. Loquimur enim hîc de voce explicante conceptus intellectus.

Cur cōceptus intellectus passiones appellarit.

Ex quo comperitur deceptio Andronici, qui citat philosophi dictum 1. de Anima text. 3. & reprehendit de hoc: existimantis hunc non esse librum Arist. quia non vocat Arist. conceptus, passiones in libro de anima: sed iam hoc ex ipso Arist. probauimus esse falsum.

Andronici error negantis hunc esse librum Aristo.

Hęc verba Alexander interpretatur similitudinariè, id est, sicut voces sunt signa conceptuum, ita scripturæ vocum: at Porph. & Boët. hoc non recipiunt: nam voces ita sunt signa conceptuum, vt mutatis vocibus non mutetur rei cō. eptus. At voces mutantur ex mutatione scripturarum, aliter enim

vna vox aliter altera scribitur.

Dubium Dubitatur primò circa assertionem, quare Aristo. non dixit voces, sed ea quæ sunt in voce; vel literas, sed ea quæ scribuntur: & non dixit passiones, sed passiones quæ sunt in anima? Ad hoc resp. Porph. hîc intelligenda esse semper nomen,

1. Solu. & verbum, orationem, & reliqua. Est enim oratio triplex: & quæ fit intellectu, & quæ fit verbo, & quæ scripto, vt etiam dicit Ammo. ac ideò ad distinguenda dicit ea, quæ sunt in voce, id est, nomina, verba, & reliqua, quæ voce fiunt; & ea quæ scribuntur, nempe nomina, verba, & reliqua, quę in scripto sunt: similiter quæ sunt in anima.

Voces ex impositione habēt quòd sint signa cōceptuum. Sed meliùs dicendum est cum Boët. Ammo. & S. Tho. voces ipsas secundum se, non esse signa conceptuum, nisi priùs constituantur & imponantur ad significandum, sicut argentum secundum se non est vas quousque introducatur forma; vnde nomina & verba non sunt voces solùm, sicut nec vas argentum, sed sunt voces cum impositione & significatione; habet se enim vox ad nomina & verba, sicut argĕtum ad vas, cùm, vt ex quinto de generatione animalium, ca. 7. habetur, sit eorum materia. Est enim subiectum. Ac propterea optimè Arist. non dixit voces, sed ea quæ sunt in voce, nempe nomina, verba, & reliqua, quæ ex voce, addita significatione fiunt, ea verò ratione non dixit literas, quia literæ etiam sunt in voce, sed dixit ea, quæ scribuntur.

Secunda assertio Aristo. (quemadmodum literę omnibus non sunt eædem, sic nec voces:) ac si dicat, nō omnes eisdem characteribus in scribendo vtuntur, nec similiter iisdem vocibus idem significāt; nam alia voce Latinus, & Græcus alia, & alij singuli ex reliquis conceptum hominis, & cuiuslibet

Vocū significatio nō est naturalis. alterius explicant, & similiter aliter vnus, aliter alius talem vocem characteribus exprimit: in quo comperitur significationem vocum esse ad placitum, non naturalem, si enim voces naturaliter significarent, idem apud omnes repræsentarent, sicut apud omnes eadem est ignis natura.

Tertia assertio (res, & passiones animæ eædem apud omnes sunt) ac si dicat eadem est natura hominis, & idem apud omnes hominis conceptus, quamuis non eadem voce, & scriptura ad talem rem, & conceptum significandum omnes vtantur. Idem de aliis dicendum est.

Dubium At circa hoc dubium posset esse, quomodo idem sint conceptus apud omnes, cùm constet alium conceptum me habere hominis, alium habere Petrum, aliū Ioannem: præterea quomodo

quomodo es apud omnes sunt eædem, cùm diuersæ vestes, pro diuersitate locorum sint, aliæ domus, alij ritus, alij mores, & negotia

Ad hoc autem dico primò, quòd Arist. vocat eosdem conceptus, non quidem numero, quòd vnicus & idem numero conceptus sit in omnibus, hoc enim falsum & impossibile est: sed vocat eosdem forma & substãtia, sicut dicitur eadem imago Regis, quæ est Romæ, & quæ est Mantuæ, quia sub eadem forma, & ratione idem significat: per sensus enim eadem re omnibus proposita omnes eundem conceptum eius in mente habebunt, si intelligant eam, non tamen eadem voce talem conceptum exprimenr, nec scriptura. *1. Solu.*

Dico secundò cum Alb tract. 2. c. 3. cùm Arist. dicit easdem esse res omnibus, intelligere oportet de rebus naturalibus & ipsarum natura: natura enim Ignis, Leonis, Plantę apud omnes in quibus reperiuntur, eiusdem naturæ sunt: non tamen loquitur de artificiatis, & quæ à nostra dependent volũtate, harum enim eadem est ratio cum vocibus significatiuis. *2. Solu.*

Vnum autem verbum in litera est considerandum, nempe (voces esse notas passionum primò:) Notat enim vnum Boë. & optimè, voces non solùm conceptus nostros significare, sed etiam res per tales conceptus cognitas: qui enim dicit hanc vocem, homo, non solùm hominis conceptum internum, sed etiam rem ipsam tali conceptu cognitam significat; prima tamen vocum institutio fuit ad conceptus manifestandos, sicut scripturarum institutio ad voces: propterea voces primò dicit esse notas, & signa passionum. *Voces & conceptus & res significãt.*

Quarta assertio Arist. Quemadmodum operatio intellectus duplex est, vt dicitur etiam 3. animæ, ca. 6. text 21. altera simplex apprehensio, in qua non est verum nec falsum, altera est compositio vel diuisio, in qua necessariò, inest verum vel falsum: ita etiam in vocibus quæ conceptibus correspondẽt, aliquæ sunt, quæ nec verè, nec falsò significant, vt dictiones per se, nempe nomina vel verba per se: quædam sunt, quę verum vel falsum significant, vt voces compositæ secundum Enuntiationem, quod probat exemplo eleganti. Qui dicit hãc solam vocem hircoceruus, seu idem Græcè tragelaphus, nihil nec verè nec falsò dicit, quousque verbum aliquod addit, scilicet est, vel non est.

In quo exemplo notandum est cum Boët. in secunda editione, esse compositæ figuræ ab hirco & ceruo, significátque animal simile ceruo in cornibus, hirco verò in mento & *Notab.*

barba: vt sic sensus, si nomen compositum, quod magis videbatur significare verum vel falsum, non significat per se sine verbo, multò minùs significabunt alia simplicia, nempe nomina & verba.

Possumus etiam secundò exponere vt sit & nomen monstri, sicut chimæra ex Boët. 2. editione, & Psel. & tunc sit subtilis interpretatio: si nomen hoc rem significans impossibilem, nihil veri vel falsi significat, quousque addatur verbum, nulla ergo dictio per se, nec vlla compositio, quæ non sit Enuntiatio, verum vel falsum significabit.

Dubium. *1. Solut.* Hîc autem sunt notãda illa verba (nisi, inquit, addatur verbum simpliciter vel secundum tempus.) Quid enim intelligit per verbum (simpliciter,) & per verbum (secundum tempus?) Ad quod respondet primò S. Tho. verbum (simpliciter,) significare verbũ præsentis temporis, quod perfectè verbum est: futurum autem & præteritum, vocari verba secundum tempus, id est, secundum quid, quia reliqua per præsens regulantur; præteritum enim præsens fuit, futurum præsens erit.

2. Sol. At Ammon. per verbum (simpliciter) intelligit verbum cuiusque temporis sine aduerbio temporali, vt est, vel fuit, vel erit: at per verbum (secundum tempus,) idem verbum addito aliquo temporis aduerbio, vt hodie est, cras erit, olim fuit.

3. Sol. Boët. in prima editione, idem cùm S. Tho. sentit, sed alia ratione procedit. Dicit verbum præsentis vocari simpliciter, id est, solitariè verbum, quia re vera præsens, inquit, non est tempus, cùm non sit nisi vnicum instans præsens, sed significat confinium temporis præteriti & futuri, instans enim non est tempus, sed continuatio temporum, vt dicitur 4. Physic. ca 10. præteriti verbum, & futuri dicuntur verba secundum tempus, quia præteritum, & futurum tempus sunt.

4. Sol. At in 2. editione aliam subiunxit expositionem, quæ est Alex. & Magentini, & quam valdè laudat Alb tra. 2. c. 2 etiam est Auicen. Pro quo aduertendum, verbum est, aliquando denotare substantiam, & vnionem substantialem prędicati cum subiecto, vt in propositionibus essentialibus fit, homo est animal, rosa est flos, Deus est: hîc enim non denotatur, nisi quod prædicatũ est, de essentia subiecti: propterea omni tempore sunt veræ, quas propositiones vocant sempiternæ veritatis. Aliquando, est, significat existentiam, quando certum tẽpus importat, & pro eo vnit, vt qui dicit homo est, leo est albus, hîc denotatur, quòd hoc tempore præsenti existit homo, & leo est albus. Verbũ primo modo dicitur verbum simpliciter

Verbi est, duplex in propositione consideratio.

plicites

pliciter,quasi non restringens extrema pro tempore determinato,posterius dicitur secundum tempus,quia temporis certam differentiam dicit,& secundum eam vnit extrema. Omnes expositiones hæ sunt bonæ,& recipiendæ. Vtcunque sit, sine nomine & verbo vocibus nec verum,nec falsum inest.

QVAEST. I. *De significatione, & modo significandi vocum.* 2

Difficultas est de vocum significatione, nempe,an significent, conceptus, an potiùs res,an vtrunque,& de modo significandi, an naturaliter, vt voluit Plato, an ad placitum,vt voluit Aristo.significent.

1. funda. Pro quorum facili declaratione sit primum fundamẽtum.

Quid signum. Signum vt dicit Aug de doct. Christi.c.1 est res,quæ præter speciem,quam ingerit sensibus , aliquid aliud facit in cognitionem venire,id est,est res, quæ per sui cognitionẽ alterius cognitionem inducit:sicut fumus est signum ignis , cognitio enim fumi cognitionem ignis facit.

Signorũ diuisio 1. Est autem signum proprium,& improprium.Signum proprium est , quod non solùm sui cognitione alterius facit cognitionem,sed etiam ad hoc ordinatum est siue à natura,siue ab alio, vt aliud indicet : quo pacto ramus appositus est proprium signum vini vendibilis , qu a sui cognitione facit cognitionem vini,& ad hoc ordinatus est vt indicet vinum. Improprium autem est , quod sui quidem cognitione aliud facit cognoscere,non tamen ad hoc ordinatum est:vt fumus est signum ignis , & effectus causarum , & è contrà, sed non sunt propriè signa,cùm non ad hoc ordinata sint. Huiusmodi sunt multa signa naturalia , quæ ventura indicant,de quibus Plin.lib.27.vt fragor arborum signum tempestatis est,& ranarum coaxatio signum pluuiæ:quæ prognostica dicũtur, sed non propria signa , quia ad hoc instituta non sunt ; nisi quis velit cum Virgil.dicere.1.Geor. ad hoc esse instituta:inquit enim,

Atque hæc vt certis possimus discere signis,
Aestúsque,pluuiasq; & ingentes frigore ventos,
Ipse pater statuit,quid menstrua Luna moneret,
Quo signo caderent Austri:quòd sæpe videntes,
Agricolæ propriùs stabulis armenta tenerent,&c.

Signorũ altera diuisio. Signum in cõmuni triplex est:Quoddam naturale:Quoddam voluntariũ,siue ex instituto,vel ad placitum,quod idem est:Quoddam ex cõsuetudine quadam.Signum naturale est, quod ex se habet,vt per sui cognitionem alterius cognitionẽ faciat:sicut vox animalis signũ naturale est effectus interni,

& fumus signum naturale ignis. Signum ad placitum, quod voluntate humana habet per sui cognitionem alterius inducere cognitionē, non tamen ex natura sua: sicut sonitus campanæ est signum ad placitum lectionis, quia id non habet sonitus ex se, sed ex hominum instituto Signum ex consuetudine est, quod nec ex natura sua, nec ex humano instituto, alterius facit cognitionem, sed ex quadam consuetudine: sicut canis sæpe aliquem sequēs præuisus, inducit illius cognitionem, & mappæ appositę sunt signa prandij ex quadam consuetudine, quia prope tempus prandij solent apponi mappæ.

2. Fund. Vocũ duplex signi ficatio. Sit secundum fundamentum. Duplex significatio in vocibus reperitur, altera est naturalis, qua affectiones animæ internas exprimunt, & similiter suum prolatorem: qua significatione participant voces brutorum & humanæ, quæ naturaliter significant passiones interiores, & ad hoc constitutæ à natura sunt. Et de his loquebatur Aristot. 7. Politic cap 2. vox est molesti & iucundi significatio. Similiter significat naturaliter suum prolatorem, sicut fumus indicat ignem: & ita per loquutionem distinguimus hominem, per rugitum cognoscitur leo. Talis autem significatio naturalis est, & omnes voces tali significatione gaudent.

Altera significatio inest vocibus, scilicet quòd significent & manifestent conceptus intellectus, & res ipsas cognitas. Talis autem significatio ad placitum, & ex humano instituto est, quæ non inest nisi vocibus humanis: & ab hac significatione, ad placitum voces dicuntur nomina, verba, orationes, & locutiones. Et hoc maximè est obseruan[dum].

3. Fund. Signorũ diuisio. 3. Sit tertium fundamentum. Duplex est signum: alterũ manifestatiuum solùm: alterum manifestatiuũ & suppositiuum simul. Signum manifestatiuũ est, quod per sui cognitionem alterius facit cognitionem, vt sonitus est signum manifestatiuum lectionis. Manifestatiuum verò & simul suppositiuum est, quod non solùm aliud manifestat, sed etiã illius loco substituitur, & eius vices sortitur, sicut Prorex, qui ipsius Regis personam indicat, & ipsius locum tenet. Ita se habent voces istæ significatiuæ, sunt enim signa manifestatiua cõceptuum interiorum, & affect onum, & de hac significatione loquitur hic Arist. Sunt enim signa manifestatiua, & suppositiua reiũ, quia non solùm res indicant, sed earum loco sumuntur: ac de vocibus istis loquimur perinde, ac de ipsis rebus. De qua significatione, seu acceptione, locutus est Arist. 1. Elenc. c. 1.

1. Conclu. His suppositis fundamẽtis, sit prima conclusio. Significatio

vocum

vocum, qua omnes ſuum indicant prolatorem, vel qua paſſiones internas exprimunt, naturalis eſt, quæ omnibus vocibus brutorum etiam ineſt. Hæc concluſio nota eſt ex primo fundamento, & ſecundo. Non enim iſta ſignificatio ineſt ipſis vocibus, ex aliqua conſuetudine, vel ex inſtituto humano: ergo à natura.

2. concluſ.

Secunda concl. Significatio, qua voces intellectus conceptus, res & manifeſtant, non à natura, ſed ad placitum ineſt. Hęc eſt ſecundum mentem Ariſt. nec oppoſitum exiſtimauit Plato, quantùm exiſtimo: ſed forſan loquebatur de priori ſignificatione: vel vt explicat benè Michaël Pſellus. c de nomine, ideò dicebat ſignificationem naturalem, quia loquebatur de optimo, & perito impoſitore, imponente talia nomina rebus, qualia illarum naturis conueniebant. Propterea vocabat nomina naturaliter ſignificare: ſolemus enim artificialia, quæ maximè naturam imitantur, naturalia per exaggerationem vocare. Et forſan illud eſt Geneſis 2. omne, quod vocauit Adam, ipſum eſt nomen eius.

Plato cur vocũ ſignificationem dixerit naturalem.

3. conclu.

Tertia concl. ſcripturæ vocum ſunt manifeſtatiua, & ſuppoſitiua ſigna, vt ſcribere vocis prorſus locum obtinet, eſt enim ſcriptura, vox quaſi quædam perpetua.

4. concl.

Quarta concl. ſimul ſcripturę, & voces, res indicant, earum loco conſtitutæ, & ſimul conceptus rerum proferentis manifeſtant: & hoc eſt, quod dici ſolet, voces ſubordinantur conceptibus, vel ſignificant res mediantibus conceptibus. Idem de ſcripturis. Non tamen exiſtimes voces, vel ſcripturas pro ipſis conceptibus ſupponi, ſed ſolùm pro rebus: conceptus tamen indicant & manifeſtant. Et hæc de vocum ſignificatione dicta ſufficiant.

QVAESTIO II. *Quid ſit veritas, & in quo ſubiecto.*

Quid ſit veritas.

Quæſtionem hanc exactè diſquirere ad Metaphyſicũ potiùs, quàm ad Logicũ pertinet: breuiter tamen quid in ea ſentiendũ ſit pro captu Logico explicabimus. Veritas igitur duplex eſt, quędam incomplexa, quę tranſcendentalis ſeu in eſſendo ab aliis dicitur: altera veritas complexa, ſeu in dando. Veritas incõplexa, eſt conformitas quædam rei ad ſua principia; vt talis ſit res, qualem ſua principia eſſe petunt: vocamus enim verum amicum, qui eſt ſecundũ leges præſtitutas amicitiæ, vocamus verum aurum, quod eſt ſecundum principia naturalia auri. Et hac veritate vnũquodque ens verum eſt ſecundum naturam ſuam & proptereà dicitur veritas incõplexa, quia in ſimplicibus ineſt: & dicitur tranſcendentalis, quia

Veritas alia complexa, alia incõplexa.

Quid veritas incomplexa ſit.

omnibus conuenit: quam definiebat Auic.est proprietas esse vniuscuiusque rei prout stabilitum est ei. Et hęc veritas inest etiam primæ operationi intellectus, quando talem conceptum habet rei, qualis est res: & sensui, quando talem habet speciem, quale est obiectum. Et de hac dixit Arist.2.de anim. cap.6. sensus propriorum sensibilium semper est verus.

Altera veritas est complexa, quæ est conformitas intellectus componentis vel diuidentis ad res cōpositas, vel diuisas: id est, quando ita componit vel diuidit, sicut res se habēt. Dicitur autem componere, quando affirmat iudicando: diuidere verò, quando negat etiam iudicando. Talis autem conformitas veritas dicitur: difformitas verò dicitur falsitas, quando aliter intellectus componit vel diuidit, quàm se habeant res: Verbi gratia, mēte affirmo, homo est animal: vel nego, homo non est animal: veritas est illa conformitas prioris cognitionis ad rem: falsitas verò est difformitas posteriorum ad rem.

In quo subiecto sit.

Hinc patet secundū, si petas, vbi est veritas, seu in quo subiecto? Dico cū Ammo.& aliis, est in intellectu tanquā in subiecto: illa enim conformitas vel difformitas intellectui inest. Præterea est in rebus, tāquā in causa, quia ab eo, quod est res, vel non est, inde intellectus verus, vel falsus dicitur. In propositione autē vocali est, vt in signo indicāte intellectus conceptus, & res: vnde res dicitur vera causaliter, propositio tanquam signum, seu instrumentaliter; intellectus formaliter.

Vnde verum analogicè de his tribus dicitur, sicut sanum, quod de animali formaliter, de vrina vt de signo, de medicina effectiuè siue causaliter dicitur. De hac igitur veritate loquimur, quæ non in simplicibus, sed enunciationibus inest. Et hæc de quæstione præsenti sufficiant Logico.

De Nomine. Cap. II.

1 *NOmen igitur est vox significatiua secundū placitum, sine tēpore, cuius nulla pars significatiua est separata: in nomine enim quod est equiferus, ferus nihil per se significat, quemadmodum in oratione, quæ est equus ferus. At verò non quemadmodum in simplicibus nominibus sic se habet in compositis. In illis enim nullo modo pars significatiua est, in his autem vult quidem sed nullius est, separata: vt in eo quod est equiferus, hoc, quod est ferus, nihil significat per se. Secundum*

placitum

placitum verò, quoniam natura nominum nullum est; sed quādo fit nota, quoniam designant & illiterati soni, vt ferarum, quorum nullum nomen est.

2 *Non homo verò non est nomen, at verò nec positum nomen est, quo illud oportet appellare: neque enim oratio, neque negatio est: sed sit nomen infinitum, quoniam similiter in quolibet est, & quod est, & quod non est.*

3 *Philonis autē, aut Philoni, & quæcunque talia sunt, non sunt nomina, sed casus nominis. Ratio autem ipsorum est, in aliis quidem eadem: differunt autem, quoniam cùm est, vel fuit, vel erit, neque verum neque falsum est: nomen verò semper, vt Philonis est, vel non est, nondum enim neque verum dicit, neque falsum.*

Cur de Nomine, & Verbo tantùm, & non de aliis partibus orationis agitur? & cur hoc loco? & cur priùs de Nomine, quàm de Verbo?

ARistoteles de enuntiatione tractaturus ordinem obseruat naturæ: nempè à partibus ad ipsum totū procedendo: sunt autem partes enunciationis nomen & verbum.

Dubium. Circa quod meritò dubiū occurrit, quare solùm has duas tradiderit partes, cùm aliæ multæ sint orationis partes, quas etiam ipse in sua Poëtica tradidit? Ad quod respōdet Ammo. & S.Th. id esse factum, quia partes necessariæ enuntiationis *Solut.* hæ sunt: sine his enim nulla constat enūciatio, potest autem absque aliis constare: imò reliquas non existimat partes esse, sed iuncturas partium, quæ se sicut claui in nauibus habent.

At si petas, quare saltem illas nō adducit, siue nomine partium, siue nomine quouis alio, quamuis necessariæ non sint? Aduerte circa sermonem non eodem modo Logicus, Grammaticus, & Rhetor se habent. Grammaticus enim eius congruitatem inquit, Rhetor eius ornatum, similiter Poëta eius compositionem: propterea plures petūt partes, quàm nomen & verbum. At Logicus veritatē sermonis quærit: est enim artifex scientiarum, in quibus veritas sola petitur, & exquiritur: at veritates scientiarum in rebus naturisque, & proprietatibus, ac operationibus ipsarum consistunt: hæc autem omnia non nisi verbo, & nomine explicantur, propterea Logicus, vt Logicus, non alias quærit suæ orationis partes, quàm nomen, & verbum.

Dubitatur

2.dubiū. Dubitatur secundò, Cùm in libro Prædicamentorum de simplicibus tractatum sit, quid modò oportuit iterum de simplicibus istis disserere? Ad quod respond. S. Tho. simpli- *Solutio.* ces voces tripliciter posse considerari. Vno modo vt rerum solùm significatiuæ sunt, & earum loco ponuntur: & sic ad prædicamenta spectant. Altero modo, vt enunciationis partes sunt: & sic ad hunc librum referuntur. Tertiò, vt ordinem syllogisticum habent, qui in tribus terminis & propositionibus consistit: & sic ad libros Priorum pertinent.

Circa quam doctrinam, quæ vera est aduerte, quia illic, nempè in Prædicamentis, voces respectu rerum considerantur, sicut innumeræ voces secundum multitudinem rerum: quælibet enim res suam habet vocem. At quia hîc voces, vt etiam partes enunciationis sunt, considerantur, & huius non sunt nisi duæ partes necessariæ, nomen, & verbum: inde multitudo illa vocum superior ad duo coarctatur: quia ex illis omnibus, aut nomen, aut verbum tantùm conficitur. At in syllogismis, quia omnis ordo eorum in tribus cōsistit dictionibus, illa multitudo ad tria coarctatur, nempe maius extremum, minus, & medium.

Hinc patet illud, quod dicit Ammo. nempe hæc omnia re idem esse ratione verò diuersa: vocem simplicem, nomen, verbum, dictionem, terminum. Vox simplex, est vox solùm respectu rei considerata, quo pacto non in nomen, nec in verbum est distinguenda: & sic ad Prædicamenta diximus pertinere. Nomen & verbum dicitur vox, quando iam præter rem significatam in vna consideramus casus, articulos, non in alia: & hoc ad enunciationem dirigitur. Dictio dicitur vox, quando iam in compositione & oratione spectatur. Terminus, cùm ordine syllogistico collocatur.

3.dub. Dubitatur 3. Quare potiùs à nomine, quàm à verbo inci- *1.Sol.* pit Aristot. Ad quod respondēt Ammon. & S Thom. quia nomē significat naturam, & rem: verbum autem id, quòd adiacet rei. Prius autem est res, quàm id, quod adiacet rei: sicut substantia prior est accidēte, & materia prior est forma: quam etiam expositionē sequitur Alber. tract. 2. cap. 4. Nec ista ratio est spernenda.

Sed mihi occurrit alia ratio obseruanda: scilicet, nomen esse simplicius verbo, quia nomen significat aliquid: at verbum aliquid cum tempore: compositum ergo magis est verbum, quàm nomen. Et est textus notandus Aristot. 1. Post. cap. 23. Arithmetica, inquit, prior est Geometria, quia simplicior: nā Arithmetic.

Arithmetica confiderat quantitatem non habentem positionem, at Geometria tractat de quantitate cum positione: simile est prorsus de nomine significante sine tempore, & de verbo significante cum tempore.

Nomen igitur est vox significatiua secundum placitum, &c. 1

Hoc breue caput non aliud, quàm nominis definitionem, & eius explicationem cōtinet. Diuiditur autem in duas particulas. In priori vna pars definitionis constituitur. In posteriori altera pars, quæ magis difficilis est, ponitur & probatur.

Nominis integra definitio non ponitur initio capitu.

In quo egregium Aristotelis artificium considera, qui non statim integram definitionem proposuit, sed paulatim, quia partes probatione indigebant: quod multi non aduertentes, verba priora integram esse definitionē existimauerūt: quod tamen falsum est, cùm Arist. & paulatim definitionis partes, & earum probationem exposuerit.

In priori ergo parte hæc verba continentur (Nomen igitur est.) Dicitur (igitur) quasi sequatur ex illis verbis prooemij, (Oportet definire, quid nomen &c.)

Partes definitionis sunt (vox significatiua, ad placitū, sine tempore, cuius nulla pars est separata significatiua.)

Vox significatiua.

Non probat, quid sit vox significatiua, quia iam hoc ex primo capite manifestum erat.

Sed probat vltimam illam partē, quia magis proxima erat, nempe, quòd sit talis vox, cuius partes per se separatæ nō sint significatiuæ: nam oratio esset nomen, quod tamen non est, nomen enim pars orationis est non oratio, cùm pars non sit ipsum totum.

Cuius nul la pars separata significat

At quia potest quis dubitare de nominibus compositis quæ sunt nomina, & tamen eorum partes per se videntur significare, vt equiferus: respondet, partes quidem videntur significare, non tamen significāt: In nominibus autem simplicibus partes nec videntur significare, nec significant.

Probat alteram particulam, (secundū placitum.) Tali ratione, voces brutorum naturaliter significant, & tamen nec nomina, nec verba sunt, aliter bruta haberent locutionem: ergo nomina, & verba non à natura, sed ab impositione depēdent: similiter de vocibus illiteratis, & inarticulatis etiam humanis, quæ nomina non sunt, quia non imposita sunt ad significandum.

Ad placitum.

Illam particulam (sine tempore) non probat, quia est negatiua, & pēdet ex declaratione affirmatiuæ, scilicet cum tempore,

Sine tempore.

pore,propterea differt in caput sequens.

2 *Non homo verò non est Nomen.&c.*

Hæc est posterior capitis pars,in qua Arist.conatur adhuc definitionem perficere:nam non homo,non leo, nō sunt nomina, tamē eis competunt verba definitionis hucusque assignata:nec sunt nomina,quia significant tā id quod est,quàm id quod non est,qui enim dicit non homo,dicit ea,quæ non sunt homo,quod entibus, & non entibus competit: nec ista sunt orationes,quia partes nō significant per se,nec negationes,quia non sunt enunciationes:dicuntur ergo defectu nominis nomina infinita.

Ex quo colligitur nō esse definitionem illam exactam,nisi addamus differentiam aliam ad excludenda ista, scilicet, quòd nomen sit vox finitæ & determinatæ significationis.

3 *Catonis autem,& Catoni,& quæcunque,&c.*

Hic textus est aduertendus, in quo Arist. adhuc conatur aliam superaddere differentiam,ad cōplēdam definitionem. Et vtitur ratione hac,Catonis & obliqui nō sunt nomina,sed alia secundū se ipsa,id est, differunt à nominibus & tamē ratio eius est,id est,definitionis præcedētia verba illis competunt : ergo adhuc aliquid deest. Et ad cognoscēdam hāc differentiam,scrutatur quare nō sint nomina,nempe, quia non semper cum verbo faciunt propositionem:at nomē cum verbo facit enunciationem. Addamus ergo talem differentiam, quod sit vox recta,id est,cum verbo semper propositionem faciens,eritque perfecta nominis definitio:Vox significatiua ad placitum, sine tēpore, cuius nulla pars separata significat, finita,& recta.

Nominis perfecta definitio.

Vbi nota, Arist.non dixisse obliquum cum verbo non facit enuntiationem,sed semper nam aliquādo facit, vt placet Petro,tædet me,sed id non semper,an nomen semper id habet. Aduerte igitur hoc Ari.artificium in perfecta nominis definitione indaganda:nec verò existimandum est,illam priorem esse integram definitionem quamuis nonnulli sic existimarint,vt S.Th.Auer.Ammo.cùm tamen non sit.

QVAEST. *vnica. Nū definitio Nominis rectè sit tradita,in qua singulæ eius particulæ examinantur:ac primò de voce. quid sit,& quotuplex, &c.*

Circa hāc definitionē oportet verba singula examinare.In primis de voce dicamus. Arist.2.de ani.c.8.definit, quid sit sonus, & quid vox Sonus est qualitas prouenìens in aëre ex duorū corporum collisione,quæ qualitas auditu est perceptibilis.

Quid sonus,

bilis, vt sonitus campanæ, sonitus ex collisione manuum. Vox autem est sonus, sed nõ omnis sed is quid ab ore animali procedit cum imaginatione aliquid significãdi, id est, quæ apta est exprimere passionem internam: vnde vox quidẽ sonus est, non tamen omnis sonus est vox, sed sonus animalis: non quicunque, sed ore factus: stridor enim cicadarum non est vox, quia ore non fit.

Quid vox.

Vox autem primò diuiditur in illiteratam & literatam, seu articulatam & inarticulatam. Vox illiterata seu inarticulata, dicitur, quæ non est prolatione syllabarũ distincta: ita vt scribi possit, vt latratus canum, mugitus bouũ. Literata seu articulata, quæ syllabis est distincta, ita vt possit describi, vt vox, homo, animal. Iterum, Vox quędã significatiua, quædam non significatiua actu. Et inter literatas seu articulatas, etiam aliqua significatiua reperitur, vt leo, album: aliqua nõ significatiua, vt blitiri. Similiter inter illiteratas aliqua est significatiua, vt latratus canum, rugitus, & voces brutorum: aliqua non significatiua, vt sibilum, & aliæ, quas homo inaniter proferre potest. Cùm igitur multiplex vox sit, nomẽ est inter voces significatiuas articulatas.

Vocis diuisio 1.

Dubitatur an vox sit genus in hac definitione? Ad hoc respondet Psellus vocem dupliciter posse considerari: vno modo, vt ab ea secludatur significatio, vt vox sit sonus ore animalis, prolatus, & sic nõ genus est, sed potiùs materia nominis, & verbi, & orationis: altero modo, vox cum significatione in communi, & sic genus est.

1. Dub. *1. opin.*

Amm. verò & S. Tho simpliciter dicunt vocem esse materiam orationis, seu potiùs subiectum.

2. opin.

Circa quod aduerte, nomen, verbum, orationem, & similia duo includere, alterum vt subiectum & materiam, alterum vt formam, sunt enim velut artificiata quędã, scilicet, statua, cathedra, imago, quæ duo includunt formã, seu figuram & subiectum, ex quo fiũt, nempe lignum, aurum aut aliud aliquid.

1. fund.

Orationis materia vox est, vt expresse docet Arist. lib. 5. de gene. animal. c. 7 forma vero est significatio ad placitum: vt enim suprà diximus, significatio naturalis nõ facit orationẽ, aliàs bruta haberẽt locutionem, quæ soli homini concessa est, vt dicitur sect. 11. proble. q. 57.

Quo supposito, dico absolutè, vox est materia, & subiectũ orationis, & nominis, & verbi, non autem genus. Hæc patet. Vox est quid naturale, at oratio est quid voluntarium, & ad placitum: sed naturale non est genus artificiati: ergo nec vox

1. concl.

est genus

est genus orationis, nec aliorum.

2.conclu. Dico 2. ista definitio non datur per genus,& differentiam, sed per subiectum,& formam: sicut qui diceret, domus est lapides,& ligna, sic constructa, quem modum definiendi commendat Aristò. 8. Meta. cap. 3. ita similiter vox est subiectum, reliqua vnius formæ locum habent, ita enim artificiata definire oportet.

3.conclu. Dico 3. si aliquid loco generis ibi cõstituitur, non est vox, sed significatiua ad placitum, quod totum vnico erat dicendum nomine, quod Ammo. aliis verbis indicat, dicens notam, seu signum vocale esse genus nomini. Et hoc mihi placet; genus enim artificiatorum debet sumi præcipuè secundum formam: quod autem vox nec tanquam genus sumi possit, patet, quia sola vox non prædicatur propriè, est enim expressa doctrina Arist 2.gen.c.1. statua non dicitur aurum, sed aurea.& 7.Meta.cap.7. at si loco generis vox constitueretur, propriè prædicaretur, quod non est cùm sit subiectum, & materia. Et secundum hoc potest dici hanc definitionem esse per genus,& differentiam; vox enim significatiua ad placitum est genus, reliqua differentia.

Vox cur genus esse non possit nominis.

2.Dubiũ Circa illam particulam, ad placitum, quæ suprà iam explanata fuit, Amm. recitat sentẽtias quatuor: quidã enim asserebant nomina secundum subiectum & secundum significationem esse à natura,& hi fuerunt Cratillus,& Heraclitus.

1.opin.

2.opin. Alij asserebant vocem esse natura, & significationem vocabant naturalem, quia, vt suprà diximus, maximè competebat rebus significatis.

3.opin. Aliis significationem asserebant ita esse ad placitum, vt in impositione nulla ratio naturæ rei fuerit habita, sed à casu quodam.

Arist. verò docuit significationem esse ad placitum, sed ita vt rei consideratio in impositione haberetur, quamuis non hoc in omnibus dictionibus factum fuisse credendum est.

Alia particula (sine tempore) relinquatur in cap. de verbo.

4.opin. Sequitur altera (Cuius nulla pars separata significat) vbi aduerte, hoc discrimẽ esse inter duo nomina, quæ cõueniunt in compositione & quæ cõueniunt in cõgruentia grammatica, sicut armiger, & arma gerens: nam quæ conueniunt in congruentia, retinent suam significationẽ, ita vt tota oratio non habeat significationem nisi partium ipsarũ significatarum. At quando conueniunt in compositione, perdunt suam significationem,& fit vna significatio totius: quãuis significatio

o hæc ſit ferè ſimilis aliquando ſignificationibus partiũ,
le iam tunc partes ibi non ſignificant, etiam ſi ſignificare
cantur aliquando.
Aſſimilatur autem hæc compoſitio mixtioni naturali;
ando enim elementa componunt rem, deſtruuntur ele-
enta, & fit vnum aliud, & duo colores mixti corrumpun-
:,& faciunt tertium:congruentia autem ſimilatur congre-
tioni,qua plura grana faciunt cumulum:& vnumquodque
anet per ſe integrum.
Poteſt autem probari nomina compoſitæ figuræ non ha-
ere de ſe partes ſignificantes,imò nec quæ videntur ſemper
gnificare,nam ſi illud per ſe haberent,ſemper eſſet:quod ta-
ien non eſt,nam partes huius armiger, nec videntur ſigni-
icare, nec plus in his, in quibus videntur, ſignificantur, vt
liximus.

Dubitabis quare excluditur oratio à ratione nominis, ſal-
em complexum ex duobus,vt homo albus Dico,quia in his
eſt ſignificatio per accidens: orationis enim ſignificatio eſt
ex partibus:at nomen per ſe debet ſignificare. Prætereà,quia
hic tradit partem neceſſariam enuntiationis,tales autem par-
tes ſunt ſimplices,compoſitæ enim orationes ex ſimplicibus
conſtant.

Dubium. Cur nomẽ eſſe debeat vox ſimplex. Sol.

Alia particula eſt(finita)circa quam aduerte negationem
dupliciter cadere ſuper aliquod nomen,vno modo negatiuè,
altero modo priuatiuè. Tunc cadit negatiuè,quando ita de-
ſtruit ſignificationem nominis, vt prorſus nihil ponat in re,
vt,non homo, dicit puram negationem hominis.Tunc cadit
priuatiuè, quando ita deſtruit ſignificationem nominis, vt
ponat aptitudinem in aliquo ſubiecto, vt,non homo, ſit id,
quod non eſt homo, ſed poteſt eſſe homo:quò pactò eſt fre-
quentiſſimus horum vſus in Philoſophia, quando dicimus
ex non igne fit ignis,id eſt,ex eo,quod non eſt ignis, ſed eſt
in potentia ad ignem,ex non aqua fit aqua.

3. Dub. 1. funda.

Eſt autem aduertendum,quando negatio cadit ſupra con-
notatiuos terminos, communi vſu tenetur priuatiuè, quia
negat formam, & ponit ſubiectum, vt non album, corpus,
quod non eſt album: non conſecuta miſericordiam, id eſt,
plebs non recipiens miſericordiam: quando verò ſupra ter-
minos abſolutos,vtroque modo teneri poteſt.Sed hic in præ-
ſenti non vocatur infinitum, niſi quando tenetur negatiuè,
quia tunc veritatem habent verba Ariſtot. non homo eſt in
quolibet & quod eſt, & quod non eſt. De quorum interpre-

2 funda.

3. fund.

B tatione

tatione aliqui sunt sine causa soliciti: existimant enim esse intelligenda, quantum ad significationem, id est, significant id, quod est, & id quod non est, non tamen quantum ad prædicationem, cùm non dicamus, chimæra est non homo, est enim propositio affirmatiua de subiecto non supponēte, quæ falsa est, vt ipsi existimant. Sed mihi non probatur hæc sententia: dicendum est enim cum S. Tho. & Amm. hæc intelligenda esse de prædicatione: dicitur enim leo est non homo, & chimæra est non homo: non enim omnis propositio affirmatiua de subiecto non supponenti est falsa, cùm prædicatum sit intrinsecum subiecto: vt enim ista nullo refragante est vera, chimæra est monstrum, ita eadem ratione erit ista, chimæra est non homo.

1. Concl. De hoc autē infinito termino dico primò esse incōplexam vocē, semper enim attendēda est significatio vocis: nō homo autem vnicum primò significat, nempe negationē hominis, ac propterea dicit Arist. nec esse orationem, nec negationū.

2. concl. Dico secundò, esse vocem vniuocam, quia quamuis significet quæ sunt, & quæ non sunt, ea tamen significat sub vna ratione negationis alicuius, & vt suprà diximus, ex Ammo. in prædicabilibus nō prohibet res, quæ in nullo essentialiter cōueniunt, in aliqua proprietate vniuocè conuenire, vt esse genus, speciem vniuocè inest substantiæ, & accidenti, ita negatio alicuius vniuoca est his quæ sunt, & non sunt. Aduerte tamen talis negatio est ens rationis, non esse hominem, non esse leonem, solùm rebus intellectu inest, propterea potest conuenire his, quæ sunt sicut alia entia rationis.

3. conclu. Dico tertiò, probabilius est tales voces esse absolutas non connotatiuas. Connotatiui enim termini duo significant, vnum principaliter, alterum minùs principaliter, quod dicuntur connotare, vt album principaliter albedinem, minùs principaliter corpus significat: at, non homo, & similes voces singulæ vnum tantùm significant, scilicet negationem concretam: absolutæ ergo sunt censendæ.

Connotatiui termini, duo significant.

4. conclu. Dico quartò, transcendentia in tota sui generalitate sumpta, non infinitantur, vt non ens, non vnum. Ratio est, quia solùm dicuntur de his, quæ non sunt: idem enim est non ens, & nihil: at infinitæ voces de his quæ sunt, & non sunt dici debent. Similiter nec priuantur, quia nullum est subiectum. quod priuetur ente in communi: possunt tamen infinitari & priuari, si particulariter sumantur, vt infinitatur ens sumptum pro ente perfecto, seu pro substantia. Et sic apud Aristo. reperitur

priuatum ens.1.Phy.vt non ens fit, quod non eſt perfe-
a ens, eſt tamen in potentia vt perficiatur.

ltima particula eſt(recta) quæ ſignificat, vt ſit talis vox,
cum verbo ſemper verum vel falſum conſtituat, vt pa-
ex ipſo textu: ex quo fit adiectiua adiectiuè ſumpta no-
a non eſſe, quia eadem ratione cum verbo nihil veri vel
i faciunt, vt albus eſt. Dico, adiectiuè ſumpta, quia quãdo
ſtantiuè ſumuntur, tunc nomina ſunt, vt, album, currit.
Nec ſufficit, quod cum ſubſtantiuo faciant propoſitio-
n, quia pari ratione obliqui eſſent nomina, quia cũ recto
ſſunt propoſitionem facere, vt, filius Petri currit. Non ergo
ectiua ſunt nomina, ſed adiectiones nominum.

In obliquis autem aduerte eundem conceptum corre-
ondere recto, & obliquis quantùm ad ſignificationem
incipalem: vt, homo, hominis, homini, ſemper eandem
m ſignificant, ſed differt, nam rectus habet ſignifica-
onem abſque modo, at obliqui habent aliquem modum
gnificandi, quem vocant per modum, vt cuius, cui, vel vt
uem, &c.

Et hic modus ſignificandi mutat veritatem propoſitionis:
liud enim eſt dicere Michaël eſt Dei, & aliud Michaël eſt
Deus: prior eſt vera, poſterior falſa. Vnde circa veritatem
ropoſitionum aduertendus eſt modus ſignificandi obliquo-
um in quo ſæpe fallaciæ reperiuntur. Cùm igitur à nomine
olo modo differant, dicuntur caſus nominis.

Modus quẽ ſignificãt obliqui mutat propoſitionum veritatẽ.

De Verbo. Cap. III.

1 *Verbum autem eſt, quod conſignificat tempus, cuius pars nihil ſignificat ſeorſum, & eſt ſemper eorum, quæ de altero prædicãtur, nota. Dico autem, quòd ſignificat tempus: vt valetudo quidem nomen eſt, valet verò, verbum, ſignificat enim nunc eſſe: & ſemper eorum, quæ de altero dicuntur, nota eſt, vt eorum quæ de ſubiecto, vel in ſubiecto ſunt.*

2 *Non valet autem, & non laborat, non verbum dico, conſignificat enim tempus, & ſemper de aliquo eſt. Differentiæ autem huic nomen poſitum non eſt, ſed infinitum verbum ſit, quoniam ſimiliter in quolibet eſt & quod eſt, & quod non eſt. Similiter autem &, valebit,*

& ,valebat, non verbum est, sed casus verbi. Differunt autem à verbo, quòd hoc quidem præsens consignificat tempus, illa verò id quod circumcirca est.

3 *Ipsa igitur secundum se dicta verba nomina sunt, & significant aliquid: constituit enim qui dicit intellectum, & qui audit quiescit: sed si est, vel non est, nondum significat, neque enim signum est rei esse, vel non esse: neque si ipsum ens dixeris nudum: *ipsum enim nihil est, consignificat autem compositionem quandam, quam sine compositis non est intelligere.*

* a. l. ipsum per seipsum.

SEquitur altera enuntiationis pars, quæ Verbum dicitur. In hoc autem capite vnus est Scopus, nempe verbi definitio: tamen in duas est diuisum partes: in priori definitio continetur, in posteriori dubio tacito respondetur. Circa definitionẽ verò, Arist. vtitur eadem methodo, qua in capite de nomine: non enim omnes partes definitionis statuit, sed aliquot, cæteras autem probando addit, ponit autem quæ sequuntur.

1 *Verbũ autẽ est, quod consignificat tẽpus, cuius nulla pars significat extrà, & est semper eorũ, quæ de altero prædicantur, nota, &c.*

In primis hîc subintelligere oportet verba eadem, quæ in nominis definitione erant, nempe vox significatiua, ad placitum: hæc enim nomini, verbo, & orationi insunt.

Dubiũ. Sed dubitabis, quare Aristot. hæc subticuerit? Respondet Ammo. & S. Tho. quia ista sunt verbo cum nomine communia. Quod si obiicias, & illa particula cuius nulla pars signãs extrà, etiam est communis, & tamen est adiecta hîc ab Arist.

Solutio. Respondet Ammo. hanc particulam nõ esse eandem cum ea, quæ est in definitione nominis. Dicit enim cũ Porph. duplex esse complexum, & ex nomine, vt homo albus, & ex verbo, vt currit vel vincit. Illa ergo particula in definitione nominis excludit complexum ex nominibus: at particula verbi excludit complexa ex verbis. Et mihi placet ista responsio.

S. Tho. aliter respondet: inquit enim, in verbo hanc particulam esse iterum positam, quia verbum videtur magis habere rationem complexi, quàm nomen, cùm significet rem, vt de aliquo dicitur: propterea ne quis maiori occasione deciperetur existimans verbum esse complexum, iterum posita est illa particula, sed magis mihi probatur expositio Ammo.

Mihi occurrit alia ratio, nempe quia illa omnia vnius generis

s locum obtinent, cúmque nomen, & verbum ex æquo es enuntiationis sint, genus in vnius definitione colloca- in alterius definitione subiecit, cùm sit idem contex-, & differentias addidit.

Sol. aliá authoris.

Accedit igitur ad has definitionis particulas explanandas, prima est (consignificat tempus) quam exemplo manifest, & probat. Valetudo, seu sanitas, & sanatur: nomen illud, am rem significat; at verbum rem cùm tempore, nempe itatem nunc esse significat: ex quo patet hoc distinguere rbum à nomine.

Notat autem Ammo. non dixisse Arist. verbum significare mpus, sed consignificare, seu connotare: est enim discrimen rer hæc duo; significare enim tempus, est principaliter esse gnum temporis, vel alicuius partis temporis, quod nomini-us concessum est, significant enim principali significatione mpus, vt dies, hora, annus: at consignificare, nempe, quando liud principaliter significat, tamē prout tempore fit, & men-uratur. tempore, inquam, scilicet, præterito, vel futuro. Idem tiam notat Boët.

Aliam particulam non explicat, quia in definitione nominis iam explanata fuit, & illic diximus, quare complexa à ratione nominis vel verbi excludantur.

Sequitur tertia particula (& est nota eorum, quæ de altero prædicantur) vbi distinguit ea, quæ prædicantur in ea, quæ de subiecto sunt.

Sed dubitabis, quid sibi velit, notā esse eorum semper, quæ prædicātur. Ad hoc dicit Boët. in vtraq; editione verba semper significare accidens: & hoc est, notam esse eorum, quæ prædicantur; verba enim actionem vel passionem significant, quæ accidentia sunt, quorū est prædicari de substātia, nomina autem non semper accidens significāt. Quod si dicas, quid intelligit per dici de subiecto, & esse in subiecto, respondet ips: cum Porph. vtrunque accidenti conuenire: accidēs enim inhæret substantiæ, & de ea prędicatur; propterea dicitur esse in subiecto, & de subiecto, vnde verba sunt, vel significant accidens, quod prædicatur de subiecto, & est in subiecto.

1. Dub.
1. Sent.

Mihi non placet ista expositio, primò quia nō omnia verba significant actionem, vel passionem: nam. Est, est verbum, non tamen actionem vel passionem significat præterea alia, vt caleo, frigeo, non actionem vel passionem significant, sed qualitatem; & superiùs diximus, verbum, habere, reperiri in omnibus ferè prædicamentis. Secundò quia cùm paulò

Confutatio prioris sententiæ.

ſuperiùs eſſe in ſubiecto, & dici de ſubiecto diſtinxerit, inconueniens videretur vtrunque confundere,& mutare: præterea quia accidens non ſemper prædicatur, aliquando enim eſt ſubiectum in prædicatione propria, vt albedo eſt color, calidum calefacit.

2.ſent. Ammo.& Pſellus per hęc verba intelligunt, verbum Semper eſt nota eorum, quæ prædicantur,id eſt, ſemper obtinet locum prædicati. Dicit, ſemper,quia nomen aliquando ſubiectum,aliquando prædicatum eſt,verbum ſemper prædicatum eſt:hoc autem intelligendum eſt, vt Ammon.& S.Tho. dicunt,quando verbum vt verbum ſumitur, aliquando enim loco nominis ſumitur, & ſubiectum eſt, vt currere eſt bonum,curro eſt verbum.

2.Dub. Dices quomodò ergo verbum eſt pręd̄icatum de ſubiecto *1.ſent.* & in ſubiecto? Reſpondet Ammo.& Pſellus, & etiam Boët. verbum aliquando de ſubſtantia prædicari, vt homo ambulat;& ſic conſtituit prædicationem accidentalem, & dicitur eſſe in ſubiecto:aliquando de inferiori; & ſic conſtituit prædicationem eſſentialem,& dicitur de ſubiecto, vt currere eſt mouere. Vnde Ariſtot.per eſſe in ſubiecto intelligit prædicatum accidentale, per dici de ſubiecto prædicatum eſſentiale, & verbum eſt vtrunque prædicatum.

Iſta ſententia eſt probabilis,ſed mihi non in omnibus placet,primò,quia ampliùs dicit eſſe notam eorum,quæ prædicantur,quàm eſſe prædicatum,vt dicemus:præterea quia illa prædicatio, currere eſt moueri, non eſt verbi de verbo:nam ipſemet Ammon. dicit teneri, vt nomen aliter verbum eſſe ſubiectum, probabilius multò eſſe ſumere has propoſitiones currens mouetur,ædificans agit,calidum calefacit: præterea quia adhuc per dici de ſubiecto non videtur Ariſt.intelligere eſſentialem prædicationem,nec per eſſe in ſubiecto accidentalem: præterea quia ſemper loquitur de verbis adiectiuis, non de verbo Eſt,quod tamen ab Ariſt.magni fit.

2.ſent. Propterea,ſaluo meliori iudicio,mihi videtur ſenſum Ari. hunc eſſe,nempe verbum eſt nota eorum,quæ de altero prædicantur:id eſt,ſemper prædicat aliquid, id eſt ſignificat aliquid,vt de altero dicitur.Dupliciter autem verbum prædicat aliquid,vno modo prædicat ſolam rem quam ſignificat,vt in verbis iſtis,currit, vincit, & ſimilibus: & tale verbum vocat Auer.prędicatum,vt quod:aliquãdo non ſolùm ſuam ſignificationẽ prædicat, ſed adiunctam aliud, vt homo eſt albus:& tunc vocat Auer.verbum tale prędicatum,vt quo.Hoc autem aliquando

Verbũ aliquid, de alio duobus modis dicit.

liquando est substantia, vt homo est animal: aliquando est ccidens, vt homo est albus. Præterea dicit Arist. Prædicata a, quæ dicuntur de subiecto, nempe substantiam, vel quæ in ubiecto sunt, nempe accidentia: alia enim verba præter, Est, erè semper prædicant accidens.

Hæc igitur est huius particulæ declaratio, per quam verbum à participio, & infinitiuo excluditur, similiter à modis aliis, scilicet optatiuo, subiunctiuo, qui non prædicant rem: nam prædicare ad propositionem spectat, quæ non fit ex illis modis, in quibus nec verum, nec falsum est.

Non sanatur verò, non ægrotat, &c.

Definitio verbi nondum est completa ex partibus præcedentibus, vt benè dicunt Ammo. & doctores Louanienses: propterea Ari. conatur eam perficere nouis differentiis: ideóque proponit aliquid, cui præcedentia competunt, quod tamen non est verbum, vt nos inde aliud ad præcedentia superaddamus. Non sanatur, non est verbum, cùm de eo quod est & quod non est, prædicetur, & tamen consignificat tempus, & habet reliqua. Collige, verbum ergo debet esse præter dicta, vox finita, sicut & nomen.

At adhuc hæc non sunt satis, nam præteritum, & futurum non sunt verbũ, cùm tamẽ omnia præcedẽtia habeant. Quod autem non sunt verbum, probat: quia verbum debet tempus præsens cõsignificare: at præteritum & futurum non præsens, sed circa præsens significant, nempe præteritum, quod fuit præsens, futurum quod erit præsens: ergo perfectè, & absolutè verbum debet esse præsentis temporis consignificatiuum, quia omnia reliqua tempora à præsenti dependent, & ad præsens ordinantur: propterea addenda est differentia, quæ hoc significat, nempe quòd sit vox recta.

Definitio igitur perfecti, & absoluti verbi integra est, Verbum est vox significatiua ad placitum, tempus cõsignificans, eorum, quæ de altero dicuntur, semper nota, finita, & recta.

Verbi perfecti integra definitio.

Ipsa igitur secundum se dicta verba nomina sunt, &c.

Hæc est capitis posterior pars, in qua secundum Ammon. intendit Arist. ostendere, quomodò verba se habeant ad significandum verum vel falsum.

Ad secundum S Th aggreditur ostendere, in quo verbum cum nomine conuenit, & in quo à nomine differt; quod idem dicit etiam Boët.

Mihi verò videtur, vt ista verba illatiuè legantur, quod ex contextu patet, in quibus Aristot. ex præcedenti definitione

elicit duo: alterum quid verbum significet, quid consignificet, in quo cum nomine conuenientia, & differentia apparebit: alterum nec verum, nec falsum significare probat, quod in t.c. dixerat de nomine, & verbo per se: sed non probauerat de verbo, sicut de nomine.

Dub. 1. Sent.

Dicit igitur verba secundum se dicta nomina sunt, & aliquid significant, hic manifestatur significatio verbi, nempe significat aliquid, sicut curro cursum, amo amorē significat.

Dices, cùm nomen, & verbū sint distinctæ partes, quomodo verbum nomen appellat? Ad hoc resp. Ammo. & S. Th. hîc nomen communiter sumi pro dictione significante. Sed ista expositio nō placet: esset enim in breuissimo contextu æquiuocatione vti, cùm modò nomen pro dictione, modò vt distinguitur contra verbum, sumatur.

2. Sent.

Boët. & Auer. dicunt nomen hîc sumi, vt in præcedenti capite definitum est: & sensus est; Verba secundum se, id est, extra propositionem, dicta sunt similia nominibus.

Nota. Verba nominib⁹ nō differre, quantum ad rem significatam attinet.

Pro cuius declaratione aduerte in verbo duo posse considerari: alterum id, quod principaliter significat; & hoc nō est aliud, quàm res, etiam per nomen significata, sicut curro principaliter id, quod nomē cursus, significat, & lego idem, quod lectio: alterum consignificat verbum, seu minùs principaliter significat, si significat rem per modum compositionis cum altero, & vt subsṫat tempore. Hoc igitur est, quod Ari dicere intendit. Verba secundum se, id est, extra compositionem quantum ad rem significatam non differunt à nomine, propterea dicit (& aliquid significant) vbi illud (&) tenetur secundum Amm. declaratiuè.

Probat autem Arist. quòd significent aliquid: nam qui profert, voces cōstituit, id est, determinat intellectum audientis, vt cōceptum formet alicuius rei, & qui audit, quiescit, id est, conceptum format, non solùm vocis, sed etiam rei, vt qui audit, legit, lectionis format notitiam. Signum ergo est, verba per se esse significatiua, & aliquid significare.

Nota.

Nota autem hîc verbum Græcum, διανοια, significare intellectum, qui à sensu & imaginatione dependet, id est, intellectum intelligentem ea, quæ sentit, & talis est intellectus, qui intelligit & format conceptum ex vocibus, quas sentit.

Posita significatione verbi extra propositionem, remouet quod remouerat c. 1. nempe significare verum vel falsum: tamen non probauerat de verbo, nunc probat: propterea dicit verbum secundum se nihil veri vel falsi significare: significat quidem

uidem rem, sed non rem esse, vel non esse. Argumentum à maiori est notum, ipsum verbum (Est) quod non solùm est erum verbum, vt dicit Psellus, sed significat ipsum esse, aduc verum vel falsum non dicit, ergo multò minùs alia verba, & hoc est, quod dicit (si ipsum, Est, purum dixeris, nihil dixeris) id est, si, Est, extra propositionem dixeris, nihil veri vel falsi dicis, vt interpretatur optimè Boët. & Amm. Psellus & alij doctissimi. Vnde vide, quàm longè ab Arist sensu sint, qui dicunt (nihil dixeris) id est, est syncategorema: nec mireris, quòd Græcè dicitur ipsum ens, nam sumitur pro ipso verbo, Est, quod non bene aduertit Alexand.

Tandem subdit Arist. quòd verbum consignificat compositionem, id est, rem significatam componi verè vel falsò: sed talis compositio non intelligitur, nec est sine extremis.

Ex quibus collige verbum tria habere: significat enim rem aliquam, in quo cum nomine conuenit, sed illam per modum compositionis, & vt tempori substat, significat, quod soli inest verbo.

QVAESTIO *vnica. De his, quæ in capite tertio de Verbo continentur, num rectè ab Aristotele dicta sint.*

Nota.

DVbium est, an verbum sit propositionis pars, id est sit subiectum, vel prædicatum. Est autem notandum ex Porph duplex esse verbum: alterum, quod vocatur adiectiuum; hoc autem illud est, quod actionem, passionem, vel aliquod accidens significat, vt currit, legit: alterum est, quod vocatur substantiuum, vt sum, es, existo, subsisto.

Verbum duplex.

Adhuc istud aliquando est cum apposito, & supposito, quod dicitur de tertio adiacente, vt homo est albus: aliquando est cum solo supposito, quod dicitur de secundo adiacente, vt homo est.

1. opin.

Difficultas ergo præcipua est de verbo substantiuo, quando est de tertio adiacente: sunt enim quidã Neoterici, qui putant esse syncategorema: nec prędicatum esse, nec subiectum: sed solùm vnire prædicatum subiectò. Quorum argumenta sunt primò, quia si esset propositionis pars esset terminus: nã 1. Prior. c. 1. terminus est, in quem resoluitur propositio, vt in subiectum & prędicatum: at illic nõ fit mentio de verbo. Prętereà, quia quando Arist. loquitur de quantitate propositionum, quòd prędicatum insit subiecto, aut omni subiecto, nec pro subiecto, nec pro prædicato sumitur verbum. Prætereà, quia nec est maior extremitas, nec minor, nec medium, vt patet. Prætereà, quia in conuersione, in qua ex prędicato fit sub-

Arg. 1. 2 3 4

iectum, verbum non transmutatur: ergo non est tale verbum pars propositionis.

2. opin. Opposita sententia est omnium Græcorum & Latinorum antiquorum, & doctorum Louaniens. & ratio maximè hoc probat, quia verbum, Est, cùm non mutet, nec perdat suam significationem, si sine apposito est prædicatum, & significat aliquid, ergo cum opposito etiam: præterea Arist. cap. 2. li. 2. huius, Homerus est poëta, homo est albus, vocat de prædicato coniuncto: quod non esset, nisi verbum esset pars prædicati cum apposito.

1. fund. Propterea aduerte propositionis partes esse in duplici differentia Quędam sunt materiales, scilicet nomen ipsum, tam appositum, quàm suppositum: quędam sunt formales, nempe verbum, qua parte compositionem significat; verbi gratia, in domo aliqua lapides, ligna, calx, & reliqua, partes materiales dicuntur, at illa cōpositio, & connexio partium forma est: ita similiter suppositum, & appositum materia enūtiationis sunt, at ipsa compositio, seu ipsum componens, quod verbum est, est forma.

Obiectio. Quòd si dicas, quomodò appositū est materia, cùm habeat locum prędicati & formę?

Dilatio. dico formam esse, si ad subiectum comparetur, materiam verò respectu totius propositionis & verbi componentis, quod est forma enuntiationis.

2. Fund. Verbum esse propositionis & materialē & formalē partem. Aduerte secundò, Omne verbum non solùm componit, sed significat aliquid, quod cōponit, cùm significet aliquid, quod illi doctores non aduertunt; vt curro significat cursum componendo, & ipsum, Est, significat ens componendo: ex quo fit vnum dignum consideratione. Verbū ratione rei significatæ est pars materialis, quia est cum nomine idē, at ratione connotati est formalis pars, cùm vtrunque habeat. Est tamen discrimen, aliquādo nihil prædicat nisi suam significationem, vt homo currit, homo est: aliquando suam significationē determinatam, & limitatam ab altero, vt homo est albus, id est, illud ens, quod est albū: perinde enim est addere appositum verbo substantiuo, ac aliis: vt enim dum dicis, ego amo Petrum, illud additum nō aufert, quin verbum amo secundum rem significatam prædicetur, sed limitatur, ita quando dicitur, homo est albus. Et hoc obserua contra eosdem.

Ex quo sequitur manifestè, omne verbum esse partem propositionis, formalem quidem vt vnit, & componit, materialem verò secundum id, quod significat: hoc enim prædicat, vt diximus ex Ammon. & aliis, semper verbum esse prædicatum, quamuis quando cum apposito tenetur, si partiale prædi

prædicatum,& si nõ sit prædicatum,quomodo ipsi cõsonant Aritosteli dicenti superius verbum semper esse prædicatum?

Aduerte tertiò pro solutione argumentorum cõuersiones, quantitates,numerum terminorum syllogismi, semper cõsistere in partibus materialibus enunciationis: & ita quando conuertis propositionem, non formam verbi, sed significatam rem conuertis, vt homo currit, currens est homo: ita homo est animal, animal est homo: quòd si non dicis ens animal est homo, est ex eo, quia sub vnoquoque includitur ens. Per hoc patet responsio ad omnia argumenta.

3 fund. resp. ad arg.

Circa verbum infinitum est dubium, in quo à negato differat. S. Tho. dicit infinitum esse vnicam dictionem simplicem, at negatum esse duas, nempe negationem & verbum: tamen asserit in propositione esse infinitum; id quod recepit etiam Amm.2.Periher.c.1.

Dub. 1. opin.

Oppositum tamẽ habuit Alex. & Boët.2.Periher. qui in propositione verbum infinitum esse idem cũ negato volunt. Idẽ docet Alb.tract.de nomine,cap.5.& tract. de verbo, c.2.

2. opin.

Pro cuius declaratione maximè aduertendum est,primò, verbum habere significationem; significat enim rẽ aliquam aut operationem, aut proprietatẽ:habere etiam cõsignificationem,quia significat aliquid per modum compositionis,& vnionis cum aliquo,sub certa differentia temporis.

1. fund.

Est autem discrimen:quando enim infiniatur verbum,negatio destruit significationem eius?non currit,dicit negationẽ cursus:at quando negatur,negatio cadit supra eius compositionem, vt, homo non currit, idem sit,ac dicere,non est talis compositio homo currit.

Et huius expositionis author est Arist.si attentè cõsideretur:nam verbum infinitũ,concedit esse notam eorũ,quę prædicantur,& prædicatur de eo,quod est,& quod non est:quæ verba,absque dubio, argumento sunt, infinitum esse in propositionem,& negatam habere significationẽ.Prętereà docet negationem oppositam esse affirmationi: cùm autẽ oppositio consistat secundum formas, negatio erit opposita formæ affirmationis,quæ affirmatio formaliter cõsistit in compositione:ergo circa compositionem erit negatio etiam. Aduerte secundò,compositionem non habere verbum,nisi in propositione,cùm compositio non sit absque extremis:at significationem habet & in propositione,& extra propositionem: ex quo fit, vt extra propositionem non sit negatum verbum, at in propositione, & extra propositionem sit infinitum, cùm semper

2. funda. & dubij solutio.

ſemper retineat ſuam ſignificationem.

Eſt tamen diſcrimen conſiderandum inter negatũ in propoſitione,& infinitum:nam infinitum habet ſolam negatam ſignificationem,& hanc componit,vt homo non laborat. id eſt,eſt non laborem habens:at negatum habet negatã compoſitionem : & hoc formaliter loquendo, at quia talis compoſitio infiniti,id eſt nõ laborans,æquiualet negationi, non eſt laborans, inde dixerunt illi doctores infinitum, & negatum eſſe idem,& Ariſt. 2.Perih.ſub negato,includit infinitũ. Non ſunt autem idem formaliter, cùm negatio in vno ſupra compoſitionem, in altero ſupra ſignificationẽ cadat. Et hoc eſt obſeruandum.

Dub.2. Dubitabis,an omne verbũ poſſit infinitari? Ad quod idem *Sol.* dico,quod de nomine ; nempe, Verbum ens tranſcendenter ſumptum non infinitatur,niſi vt limitatur pro ente actu vel pro perfectè exiſtente:quod etiam docet Alber.

Dubium autem eſt de quibuſdam propoſitionibus,in quibus verbum,tempus importare non videtur,vt Chimæra eſt monſtrum vacuum eſt locus carens corpore, homo eſt animal. *Sol.* Ad quod breuiter dico, Verbũ in his abſolui à tempore, non ꝙ non ſignificet tempus, hoc enim fieri nõ poteſt, nam non eſſet verbum:ſed cùm verbum faciat duo in propoſitione, videlicet vt vniat extrema, & talem vnionem reſtringat ad differentiam temporis quã importat, verbum tunc abſoluitur à tẽpore,quando vnit extrema, ſed non reſtringit ea ad differentiam tẽporis,quam importat,quod quidẽ fit,quando extrema ſunt eſſentialia,& naturaliter coniuncta, vt in illis quas diximus,quæ dicũtur ꝓpoſitiones ſempiternę veritatis.

De Oratione,Enunciatione,vna,ac pluribus, Affirmatione,& Negatione,ac Contradictione. Cap. IIII.

1 *ORatio autẽ eſt vox ſignificatiua,cuius partiũ aliqua ſignificatiua eſt ſeparata vt dictio,ſed non vt affirmatio*vel negatio:vt homo aliquid ſignificat, ſed nõ quod eſt,aut nõ eſt,ſed erit affirmatio vel negatio ſi quid additũ fuerit.Sed non hominis ſyllaba vna.neque enim in eo,quod eſt ſorex, rex ſignificat, ſed vox nũc eſt ſolũ.In duplicib. verò ſignificat quidẽ aliquid,ſed non ſecundum ſe,quẽadmodum dictũ eſt*.Eſt autem oratio*

** Mu.co. non habent vel negatio.*

** a.l. ad-*

omnis

nnis quidem significatiua, nō autem sicut instrumen-tum, sed quemadmodum dictum est secundū placitum. *dit in superiorib.*

Enunciatiua verò non omnis sed in qua verum vel alsum est. Non autem in omnibus inest, vt deprecatio oratio quidem est, sed neque vera, neque falsa. Cætera igitur relinquantur. Rhetoricæ enim vel Poeticæ conuenientior est consideratio: enūciatiua verò præsentis est speculationis. Est autem vna prima oratio enunciatiua affirmatio, deinde negatio: aliæ verò omnes cōiunctione vna. Necesse est autem omnem enunciatiuā orationem ex verbo esse, vel casu verbi, etenim hominis ratio nisi addatur aut est, aut fuit, aut erit, aut aliquid huiusmodi, nondum oratio enunciatiua est: quoniam vnū quiddam est, & non multa animal gressibile bipes: non enim eo quòd propinquæ partes dicuntur, vna erit. Est autē alterius hoc tractare negotij. Est autē vna oratio enunciatiua, quæ vnum significat vel cōiunctione vna: plures autem quæ plura & non vnum, vel inconiunctæ.

3 *Nomen igitur, vel verbū dictio sit solum quoniā non est dicere sic aliquid significāte voce, vt enuntiare, vel aliquo interrogante, vel non, sed ipso sponte proferente.*

4 *Harum autem hæc quidē simplex est enunciatio, vt aliquid de aliquo, vel aliquid ab aliquo: hæc autem ex his composita, velut oratio quædam iam composita. Est autem simplex enūciatio, vox significatiua de eo, quod est aliquid, vel non est, quemadmodum tempora diuisa sunt. Affirmatio verò est enunciatio alicuius de aliquo. Negatio verò enunciatio alicuius ab aliquo.*

5 *Quoniam autē enunciare est, & quod est, nō esse, & quod non est, esse, & quod est, esse, & quod non est, non esse, & circa ea quæ extra præsens, tēpora sunt similiter, omne vtiq; contingit quod quis affirmauerit negare, & quod quis negauerit affirmare. Quare manifestum est quòd omni affirmationi opposita est negatio, & omni negationi*

negationi affirmatio. Et sit hoc contradictio, affirmatio & negatio opposita. Dico autem opponi eiusdem de eodem non autem æquiuocè, & quæcunque cætera talium contra sophisticas determinauimus importunitates.

1 *Oratio autem est vox significatiua, cuius partium aliquid, &c.*

Finis & scopus huius capitis est explicare, quid enũciatiò sit, & quæ eius species. In tres autẽ partes est diuisum: in prima explicatur genus enunciationis: nempe oratio quid sit: secundò, quid enunciatio, & quotuplex: tertiò, quæ species enunciationis simplicis, & quomodò inter se, se habeant.

Circa primum, est definitio orationis, Vox significatiua, cuius partium aliquid est significatiuum separatũ vt dictio, non vt affirmatio. In primis hîc reperitur genus, vox significatiua quia cùm oratio sit composita, & non sit pars, sicut verbum poterat esse dubium, si genus non exprimeretur, cuius aliquid partium, idem est, ac cuius aliqua pars significat, vt dictio non vt enunciatio.

Dubium. In primis propter hæc verba Aspasius & Porph. voluerũt *1. Sent.* hanc definitionem nõ esse orationis in communi, sed simplicis: quia oratio composita habet partes, quæ sint enunciationes. At ista sententia videtur contra Arist. quia in hoc eodem capite, ponit enunciationem speciem orationis, & enũciationem rursus diuidit in simplicem, & compositam: quod fieri non posset, nisi eius genus comprehenderet etiam orationes compositas.

2. Sent. Alex. & Amm. & S. Th. asserunt hîc etiam compositam orationem comprehẽdi: nam in composita sunt etiam dictiones sicut in simplici.

Sed dices, cur adiecit, & non vt affirmatio? Resp. Boë. in 2. edi. ex Alex. & Porph. quia aliquando dictio orationem etiam seu enunciationem significat: proptereà adiecit illud verbum vt pro simplici dictione sumi significaret. Et hæc quidem est bona interpretatio.

3. Sent. Possumus autem aliter contextũ hunc faciliùs, nec minùs verè explicare. Pro quo aduerte, quòd in oratione tres possent partium modi concurrere: primum, syllabæ ipsæ; literæ enim non partes, sed elementa dicuntur: secundò, dictiones simplices: tertiò propositiones: & inter syllabas aliquando inueniuntur aliquæ significatiuæ, sed non vt syllabæ sunt; vt in hoc nomine sorex, rex syllaba significare videtur.

Vult ergo Arist. orationẽ habere partes significatiuas, non partes,

tes, quæ ſint enuntiationes, nec partes, quæ ſint ſyllabæ: quæ ſint dictiones. Et ſenſus eſt: cùm oratio omnis ha- at partes, partes, quæ orationem cõſtituunt: nõ ſunt enun- tionis, quamuis aliquando eſſe poſſint, nec ſyllabæ, etiam- liquando ſignificare videantur: ſed partes, quæ ſint dictio- s & tales dictiones, vt per ſe ſignificent, ad excludẽdas par- nominis compoſitæ figuræ, de quo ſuperiùs diximus.

Reſp. ad dubium.

At quia nondum explicuerat, quo pacto ſignificaret ora- , addit, quòd non ſignificat vt inſtrumentum, ſicut alij di- bant, id eſt naturaliter, ſed ad placitum Circa quod aduerte tionem aliquid habere naturæ, aliquid volũtarij, & ab in- tuto, ſicut res artificiaræ: verbi gratia, cathedra nec tota eſt arte, quia lignum eſt à natura, nec tota eſt à natura, quia ma eſt ab arte: tamen ſimpliciter profetimus eſſe ab arte, ia iudicium ſumitur ſecundum formam: ita oratio habet cem à natura, tamẽ ſignificationem, ordinationem, diſpo- onem, & reliqua à volũtate: propterea abſolutè dicitur eſ- ad placitum, & non à natura, & eſt inſtrumentum volun- ium, non naturale.

Oratio partim à natura, partim ab inſtituto aliquid habet.

Enunciatiua verò non omnis ſed in qua verum, &c. 2

Hæc eſt ſecũda pars: in qua Ariſt. mira breuitate multa di- Primò inſinuans diuiſionem orationis in enuntiatiuam, non enuntiatiuam; docet, enuntiationem eſſe orationem, qua eſt verum vel falſum: reliquæ autem non ſunt enun- iuæ, quarum vſus eſt Rhetorum, & Poëtarum, ſicut vſus ntiationis eſt Dialectici.

Et huius ratio eſt: finis enim Dialectici eſt indagatio veri- s, & argumentatio, quæ huius inſtrumentũ eſt: at veritas niſi enuntiatione ſignificatur, nec argumentatio ex alijs m ex enunriationibus componitur, propterea enuntiatio ad Dialecticum ſpectat.

Dialectica cur enũtiationẽ ſolam contẽple- tur.

Definitione poſita ipſam enuntiationem Ariſt. diuidit: ac nò in vnã principaliter, cuius ſpecies affirmatio, & nega- ſunt, & in vnam cõiunctione, diuidit. Explicat autem ex ous oratio enuntiatiũa componatur, & quid ſit vna enun- o. Dicit ergo enuntiatiuam omnem componi ex verbo, caſu verbi, intellige ſimul ex nomine, nam ex vno non fit poſitio: exprimit autem hoc quia nulla oratio, quantum- que vna ſit, enũtiatiua dicetur, niſi habeat verbum: quod nifeſtat in definitione: definitio enim oratio eſt, & vna, dum tamen enuntiatiua eſt, quouſque ſit verbum.

ıcet aliquis, definitio quomodò eſt vna oratio, ſcilicet animal

animal greſſibile,bipes? Reſpōdet non eſſe vnam,quia ſimul & continuò profeㄦatur; vel quia partes coniunctionem habeant Grammaticalem: ſed alia ratione, quam inquit non eſſe præſentis loci, ſed 7. Meta. ca. 12. & 8. Meta. ca. 6.1.15. vbi id tractat, ſed nos dicemus poſteà.

Tandem explicat,quæ enuntiatio dicatur vna, & diſtinguit:quædam eſt vna,quia vnum ſignificat,vt homo eſt animal:quædam eſt vna,quæ coniunctione eſt vna, quãuis plura ſignificet,vt homo eſt animal, & leo vincit. Vnde ex oppoſito duplex eſt propoſitio, ſeu enuntiatio, plures, & quæ plura ſignificat,vt canis mouetur:vel non vnum ſignificat,vt Petrus & Paulus ambulant; vel quæ ſunt ſine coniunctione, vt homo eſt anĩmal, Leo vincit, equus currit.

Poteſt etiam dici,ideò dixiſſe vnam propoſitionem plura, & non vnum ſignificare,quia vniuocum aliquando ſignificat plura,tamen vt conueniunt in vno,& ita explicat Pſellus.

3 *Nomen igitur & verbum dictio ſit ſolùm,&c.*

Ne,dum dicit propoſitionem ſignificare vnum,aliquis deciperetur, exiſtimans ſignificare vnũ ſicut nomen & verbum per ſe,hoc remouet, docens iſta eſſe ſolùm dictiones nec ſignificare vnum enuntiatiuè, ſiue quis vtatur his reſpondēdo alicui interrogationi, ſiue ex ſe proferat ea: nunquam enim ſimplici dictione enuntiat quis. Hoc eſt,quod dicit(Non eſt dicere ſic aliquid ſignificantem vocem enuntiare) id eſt,non eſt aſſerendum vocibus ſolùm ſimplicibus per ſe vtentem enuntiare(vel aliquo interrogante,vel non verum: id eſt,ſed ipſo proferente)id eſt,ſiue interrogatus reſpondeat voce ſimplici,vel ipſe ex ſe ipſo loquatur & proferat, nunquam voce ſimplici aliquis enuntiabit,niſi aliquid ſubintelligat,vt ſit in reſponſionibus,& in quibuſdã vocibus aliis, vt pluit, tonat, & ſimilia,quæ enuntiant virtute alicuius ſubintellecti.

4 *Harum autem hæc quidem ſimplex eſt enuntiatio,&c.*

Hìc continetur diuiſio enunciationis in ſimplicē & compoſitam.Simplex, vt homo currit compoſita, vt homo currit,& leo vincit.

Dub. Dubitabis an iſta ſit eadem diuiſio cum ea,quæ eſt in vnũ & plures.Et reſp.ſecundum Amm.& Boë.& S.Tho non eſſe *Solutio.* eandem:nō enim eſt idem eſſe ſimplex & vnũ, vt docet Ari. 12.Met.c.7.vnũ enim opponitur multis ſimplex autē opponitur cōpoſito:vnde vnitas enũciationis vel pluralitas, conſiderantur ſecundum ſignificationem dictionum enũciationis,& ipſius enũciationis.At ſimplicitas vel cōpoſitio ſecundum

n numerum dictionum, quæ sunt necessariæ ad Enunionem, vel abundantes: potéstque esse plures, & simplex, anis mouetur: potéstque esse composita, & vna: vt ani- gressibile, bipes, mouetur. Et hanc modò diuisionem to. assignat.

Estque simplex Enuntiatio, vt subdit Arist. (vox significãs uid esse, vel non esse de alio) id est, habens simplex prætum de simplici subiecto: composita verò, quæ præter superaddit, nempe habens plura prædicata, vel subiecta, vtraque plura.

bi est dubium, an hîc Aristo. definiat simplicem Enuntiaiem? Alex. enim asserit esse definitionem Enuntiationis, æquiuoca est ad affirmationem & negationem: ac proeà definitur per sua significata, quomodò definiri possunt nia æquiuoca, nempe definitione nominis. — *Dubium 1. sent.*

t S. Tho. & Ammo. nolunt esse illam definitionem, sed sionem Enuntiationis in affirmationem & negationem: atio est, quia iam superiùs definita erat Enuntiatio, nemoratio, in qua est verum vel falsum. Sed ratio ista parùm etur firma, cùm prius Enuntiatio in communi definita it, hîc autem Enuntiatio simplex. — *2. sent.*

ropterea dico cum Boët. & Porphy. istam esse definitio- Enuntiationis simplicis: scilicet est vox, quæ significat uid esse, vel non esse de alio. — *3. sent. cũ respon. ad dubium.*

Datur autem talis definitio per ea quæ sunt inferiorum ierum, quia non est facilè propriam assignare differen-, &c. vt dicit Boët. quod simul definiendo diuideret simem in affirmationem & negationem, quas definit, dicẽs, matio est Enunciatio alicuius de aliquo, negatio est Etiatio alicuius ab aliquo.

bi præpositiones sunt aduertendæ: nam (Ab) importat ndam separationem, quæ fit in negatione: (De) quandam unctionem quæ fit in affirmatione. An verò Enuntiatio enus ad affirmationem, & negationem, vel æquiuocum, mus postea.

Quoniam autem Enuntiare, & quod est, non esse, &c. — 5.

îc Arist. explicat, quomodò se affirmatio, & negatio inse habeãt, quę est tertia capitis pars. Et intendit docere oppositas inter se: ad quod probandum ingeniosè sumit Alterum est, quadrupliciter contingit enuntiare. Primò l est esse, id est, affirmare quod est; quod fit in Enuntiae vera, vt homo est animal. Secundò, quod non est, non

esse,id est, negare,quæ non sunt; quod fit in negatione vera, vt homo non est. Tertiò,quod est non esse,quod fit in negatione falsa,vt homo non est animal. Quartò,quod non est esse,quod fit in affirmatione falsa, vt homo est leo.

Ex hoc fundamento sequitur alterum:omne quod affirmatur,posse negari,& contrà. Et hoc manifestè sequitur ex præcedenti:si enim non affirmarentur,nisi quæ sunt,& negarentur,nisi quæ non sunt; non omnis affirmatio haberet negationem,nec è contrà:cùm igitur & quę sunt, & quę non sunt Enuntiare cōtingat esse,vel nō esse,illud manifestè sequitur.

Ex vtroque autem sequitur negationem opponi affirmationi,& è contrà. Non autem quæcunque affirmatio cuicunque negationi opponitur, sed quando sunt ex eisdem extremis,& habent vniuocas dictiones,& reliqua quæ sunt necessaria,quæ explicuit 1. Elenc. c. 4. propter sophistas.

QVAEST. I. *De Oratione.*

VT ordinem Aris. in disputando obseruemus,de oratione oportet priùs differere Et quidem proposita eius diuisione duo dubitari possunt: primū,an omnis oratio ab Arist. hîc definiatur? alterum, an oratio sit genus Enuntiationis?

Quotuplex sit Oratio?

1. diuis. Circa primum quotuplex oratio sit inquiramus. Laurent. Valla in sua Dialectica,orationem primò in plenam; pleniorem, & plenissimam diuisit. Vocat plenam orationem, quæ solùm partibus necessariis constat: nempe nomine & verbo; vt homo currit: vocat pleniorem, quæ plures habet partes, quàm necessarias, vt syllogismus: at quæ numeris omnibus absoluta est,plenissima dicitur; quales orationes Rhetoricæ. Ista diuisio,quamuis bona sit, non tamen est prima, nec diuidit omnem orationem.

2. diuis. Propterea Boët. diuisio amplectenda est, quem posteà omnes ferè sunt sequuti: quamuis ipse à Græcis eam diuisionem acceperit. Est igitur oratio duplex,perfecta,& imperfecta. Perfecta est, quæ perfectum sensum generat in animo auditoris. Vocamus sensum,sententiam ipsam:vocamus perfectum, non cui non possit aliud adiungi,sed qui facit intellectum quiescere: quantùm ad apprehensionem alicuius rei, vocamus auditorem, aduertentem & intelligentem. Oratio verò imperfecta, est oratio imperfectum sensum generans, quales sunt orationes sine verbo, vel cum verbo, in quibus est coniunctio suspendens,vel relatiuum, qui, cum vno verbo, & aliæ similes.

Oratio alia est perfecta, alia imperfecta.

Oratio

Oratio perfecta diuiditur ab Ammo. in præfatione huius ri,& à S. Tho. tract. super hunc librum ca. 3. in quinque rtes,in Enuntiatiuam,vocatiuam, interrogatiuam, impeiuam,optatiuam,vel deprecatiuam: in prima inest verum falsum, in reliquis verò non. *Perfecta orationis partitio.*

Harum quatuor sufficientiam ponit S.Tho. Inquit enim: mo potest comparari ratione alicuius inferioris,vel ratioalicuius superioris.Cum inferiori,tripliciter se habet: vel lt illius mentem in se conuertere, & ad hoc vtitur vocati oratione:vel vult mentem eius sibi explicari,& vtitur inrogatiua:vel vult vt exequatur aliquod opus,& vtitur imratiua,vel exhortatiua: cum superiori verò non nisi deprelua,vel desideratiua vtitur. Rel.quæ ad has reducuntur. *Nota.*

Sed dices,quare in his non est verum vel falsum, sicut in intiatiua?Nota ex Boet. in homine duplicem potentiam: era est intellectus,in quo solo inest verum,vel falsum : ala est appetitus,in quo inest bonum vel malum. Enuntiaa solùm explicamus ea, quæ intellectu concipimus, proreà illi inest verum vel falsum: aliis omnibus explicamus quę habemus in appetitu; propterea nec verum nec fal habent. Quòd si interdũ enuntiamus ea,quę appetimus, it,quatenus eadem cognoscũtur ab intellectu. Reddi etiã ratio potest,quia ab eo,quod res est,vel non est, enũtiaest,& dicitur vera vel falsa:sola autem indicatiui enũtiat, òd aliquid sit vel non sit: aliæ non ita. Et hinc etiam est, òd illa sola perfectum generat sensum,aliæ minimè. *Dubium 1. Solu.* *2. Solut.*

An oratio in communi hic definiatur ab Aristotele, an solùm oratio perfecta?

Iis igitur suppositis dubium est,an oratio, tam perfecta, m imperfecta hîc definiatur,an sola perfecta? Albe.tract. Enunciatione,c.1 cum Philop existimat solam perfectam definiri.Est autem ratio Alb. quia sola perfecta est genus ntiationis : hîc autem oratio consideratur, vt est genus ionis.Ratio verò Philop. est:partes non dicuntur,nisi reitu totius : sed oratio imperfecta non est totum ; totum perfectum est:ergo imperfecta non habet partes, & sic on competit definitio. *1.opin.*

lij,de quibus superiùs diximus,inter quos sunt Aspasius, orphy. solam hîc simplicem orationem definiri volunt. *2.opin.*

t verò opposita sententia est Boët S.Tho. & aliorum, pe orationem in communi, vt includit tam perfectam, a imperfectam,simplicem, & cõpositam hîc definiri. Et *3.opin.*

ita est tenendum. Primò, quia definitio omni competit orationi, vt patet, & suprà exposuimus. Præterea, quia hîc definitionem vocat Arist. orationem, & vnam, quæ tamen est imperfecta oratio, cùm sit sine verbo.

Nec argumentum Alber. habet robur, quia non solùm oratio perfecta est genus enuntiationis, sed etiam oratio in communi. Habet enim se oratio ad enuntiationem, sicut viuens ad hominem; est namque genus remotius.

Per gen⁹ remotum quādo liceat definitionem extruere.

Quòd si dicas, non licet definire, nisi per genus propinquum, dico id non esse semper verum: quando enim addimus differentias quæ sunt ab illo genere vsque ad propinquum, licet benè definire per remotum: vt si dicas, homo est viuens, sensibile, rationale, vt docet Arist. 6. Top. ca. 3. loc. 27. ita illa differentia verum vel falsum secum habet, quòd sit oratio perfecta.

Partes in toto duplici se habēt modo.

Ad illud Philop. respondet bene S. Tho. partes in aliquo toto se habere dupliciter: aliquæ primò sunt ipsius totius, quales sunt illæ quæ nihil aliud, quàm tale totum componunt; sicut caput, pectus, brachium, & similia componunt corpus: aliquæ non primò totum ipsum componunt, sed per aliud; vt oculus, lingua, nasus, non primò corpus ipsum, sed caput, & per caput corpus componunt. Ita similiter lapides non primò domum, sed parietes constituunt: ex quo fit, vt partes non solùm respectu totius perfecti, sed etiam imperfecti dicantur.

Sol. arg

Hinc patet solutio: potest enim esse oratio imperfecta, & partes habere, nempe illas, ex quibus primò oratio perfecta non componitur: vt, Deus iustus, & bonus, est oratio, & tales partes primò istam orationem componunt, & per eam componunt aliquā perfectam, vt si addas, miseretur peccatorum.

Ad illud Aspasij suprà responsum est.

Patet igitur orationem in communi hîc definiri ad Arist.

Dubium

An oratio sit genus Enuntiationis?

Dubitatur, an oratio sit genus enuntiationis? Quidam existimant non esse genus, præsertim propositionis, quia propositio est in voce, mente, & scripto: at oratio non est, nisi in sola voce.

Solutio.

Dico primò, orationem non solùm voce, sed in mente & scripto etiam reperiri, vt suprà diximus de mente Boët. & Ammo. Dico secundò: hîc consideratur propositio, vt rem verè vel falsò significat, & vt conceptus est manifestatiua, ac propterea enuntiatio dicitur: hoc enim est enuntiare, rei veritatem

itatem, vel falsitatem manifestare: ideò huius genus optiнè ponitur oratio. Quæ autem sit propositio in mente, primo Prio. cap. 1. tradetur.

QVAEST. II. *De Enuntiatione. De nomine Enuntiationis.*

PRimò, de nomine Enunriationis. Secundò, de eius diuisionibus. Tertiò, quales diuisiones sint, est tractandum.

Eadē oratio, vt variè cōsideratur, ita varia habet nomina.

Circa nomen aduerte, multa nomina eandem orationem significare, diuersis rationibus: primò oratio, vt verū vel falsum significat, quatenus conceptus & rei est manifestatiua, Enuntiatio & Interpretatio dicitur. Eadem quatenus in syllogismo, tanquam aliud probans, sumitur, Propositio: quatenus iam probata, Cōclusio; quatenus sub dubio ponitur probanda; si fuerit necessaria, Quæstio, vt, vtrùm homo sit risibilis? si probabilis, Problema, vt, parentes sint honorādi, nec ne? si apparens & multiplex, Sophisma, vt, vtrum canis moueatur; quatenus adducitur ad obuiandum dicti alterius, Instantia; quatenus ipsi innititur, Demonstratio, Dignitas, Postulatio, Petitio, seu Suppositio dicitur.

Et ita horum est vsus loquendi apud Peripateticos, quamuis iam Neoterici quamlibet orationem, significantem verum vel falsum, Propositionem vocent: tamen ista distinctio obseruanda est. Propriè igitur talis oratio, vt hîc consideratur, Enunciatio dicitur.

De diuisione Enuntiationis.

1. Diuisio Enuntiationis.

Hæc igitur Enuntiatio primò diuiditur in vnam & plures. Enuntiatio vna est, quę vnum significat, id est, vnicam complexionem, actu & potentia significat, vt homo currit. Triplex autem inuenitur Enuntiatio vna. Primò, vna voce & significatione, quando est vna complexio in re & in voce, vt homo currit. Secundò, vna re, sed non voce, quando voces idem re significant, vt animal gressibile, bipes currit: illud enim subiectum vnicam rem significat. Tertiò, vna coniunctione, vt quando dicitur homo currit, & leo vincit: nec ponimus cum Alber. vnam voce, sed non re, quia talis est simpliciter plures, vt canis mouetur.

Enuntiatio vna triplex est.

Enuntiatio multiplex in quatuor mēbra diuiditur.

Propositio plures est, quæ plura, & non vnum significat, quæ verba suprà explicuimus. Est autem quadruplex Propositio, seu Enuntiatio multiplex. Primò, quando sunt plures non connexæ formaliter, vt homo currit, leo vincit, Petrus ridet. Secundò, quando est vna quidem voce, sed multæ re, vt canis mouetur. Tertiò, quādo est cum multiplici subiecto

non connexo, vt Petrus, leo, equus mouetur: sunt enim tales multæ non actu, sed potestate. Quartò, quando id est à parte prædicati, vt homo est doctus, iustus, studiosus, diligens: sunt enim omnes hæ quatuor plures, cùm vel formaliter, vel virtualiter plures connexiones absq; coniunctione significent.

1. Sent. Dubitatur, quid sit Enuntiatio coniunctione vna? In hac parte Neoterici multùm ab antiquorum doctrina deuiant: idem enim per Enuntiationem coniunctione vnam, & per compositam intelligunt, quam vocant Propositionem hypotheticam. Dicunt autem Propositionem hypotheticā quamcunque Enuntiationem constantem ex pluribus Enuntiationibus principalibus, media aliqua coniunctione, siue sit copulatiua, siue disiunctiua, siue quæcunque alia.

2. Sent. Antiqui verò hypotheticam vocabant causalem, rationalem, conditionalem Enuntiationem, vt refert Boë. super Topic. Cic. ex Eudemo, & Theophrasto, & ratio est clara, quia hypothetica idem est, ac si Latinè dicas suppositiua, quasi propositio, in qua vna supposita & data parte, pars altera sequitur: quod non in copulatiuis fit. Et hoc idem docet Boët. in tract. de syllog. f. hypoth vbi illas tres Enuntiationes communiter vocat conditionales. Philop. addit etiam disiunctiuam constantem ex oppositis partibus immediatè, quia etiā in hac, data vna parte, sequitur altera, vt vel Petrus stat, vel non stat, currit, vel non currit.

3. Sent. Ex hoc fit, vt hìc per Enuntiationem coniunctione vnam intelligatur conditionalis, quæ in illas tres diuiditur, & disiunctiua: & ista est sententia Ammo. Boë. & Alber Mag. tract. de Enuntiatione. c. 2. & similiter Arabum, Auic & Algaze. vbi Ammo. copulatiuam nō vnam appellandam censet, sed multiplicem: est enim vt manipulus ex multis congregatus.

At quamuis ista sententia sit tenenda, quantum ad hoc, quòd hypotheticæ propriè dicendæ sint disiunctiua & conditionalis, existimo tamen hìc per Propositionem coniunctione vnam non solam hypotheticam, sed etiam copulatiuam, & si quæ aliæ sunt, quarum partes quacunque coniunctione sunt coniunctæ, esse intelligendum: cùm tales Enuntiationes non solùm habeant hoc, quòd in se multas simplices concludant, sed speciali aliquid, quantùm ad veritatem vel falsitatem, præter simplices addant.

2. Diuisio Enuntiationis. Secunda diuisio est Enuntiationis ipsius in simplicem & compositam. Hæc autem, vt diximus superiùs, & docet Boët. in 2. editione, non est eadem cum superiori, cùm possit esse simplex,

ſimplex,& plures, vt canis mouetur:& vna,& compoſita, vt animal rationale,mortale currit. Simplicitas enim Propoſitionis conſiſtit in hoc,quòd vnum ſimplex ſubiectum,& prædicatum habeant,vt homo diſputat:cōpoſita verò in hoc,quòd multitudinem in ſubiectis & prædicatis patiantur.

Vnde diſtinguitur compoſita in eam,quæ ex pluribus Propoſitionibus fit,vt ſi lucet ſol,eſt dies:& in eam,quæ ex pluribus ſubiectis vel prædicatis vnum facientibus ſeu ſignificantibus conſtat, vt animal rationale,mortale , eſt homo : & in eam, quæ ex pluribus ſimiliter ſubiectis vel prædicatis, non tamen facientibus vnum conficitur,vt homo,& leo,& equus currit,homo eſt iuſtus,ſapiens,& diligens.

Tertia eſt ſubdiuiſio Enuntiationis ſimplicis in affirmationem,& negationem,vt ſuprà explicuimus. *3. Diuiſ.*

Quibus ſuppoſitis eſt dubium de diuiſionibus his,quales ſunt,eſtque aduertendum,has diuiſiones eſſe ſecundum ſubſtantiā Propoſitionis,ſcilicet quòd ſit vna vel plures,ſimplex vel compoſita , affirmatio vel negatio : aliæ diuiſiones ſunt ſecundum accidentia,vt quòd ſit vniuerſalis vel particularis. Et quidem de diuiſione in vnam & plures,ſimplicem & compoſitam,omnes ferè conueniunt eſſe analogi in analogata. *Dub.1.*

At de tertia ſubdiuiſione eſt dubium, an ſit generis in ſpecies , vel analogi in analogata,Alex.Alphiod.cuius meminit etiam Ammon. in procem. huius libri , & vt videre eſt apud ipſum in 1. Prio c 1.& ibidem Philop.contra Alex.& Buran. qui defendit Alexandrum , & ſuſtinuit eandem ſententiam, ſuſtinet eſſe æquiuocam Enuntiationem, ad affirmationem, & negationem. Præcipua ratio hæc eſt : vbi prius eſt & poſterius,ibi eſt analogia:at affirmatio eſt prior negatione : ergo Enuntiatio eſt æquiuoca ad ea. Maior eſt clara,quia in vniuocò ratio eſt eadem. Minor patet ex Ariſt. in hoc capite, vbi dicit,(vna prima Enūtiatio affirmatiua) vbi Boēt.2.editione illud(prima)iungit cum affirmatione,vt ſit ſenſus:affirmatio eſt prior deinde negatio. Et expreſsè primo Poſter.ca. 1.vocat priorem affirmationem negatione : & probatur ratione , quia affirmatio eſt compoſitio , negatio diuiſio : ſed prior natura eſt compoſitio diuiſione : ergo & affirmatio eſt prior negatione Præterea,quia negatio eſt priuatio,affirmatio eſt habitus : ſed habitus naturaliter prior eſt priuatione: ergo & affirmatio prior. *Dub.2.*

Oppoſita ſententia eſt Porph Ammo Boēt.Simpl.in prædi- quantitatis, S.Tho.& aliorum,aſſerentium talem diuiſio- *1. opin.*

nem esse generis in species. Propterea sit primò aduertẽdum,
1. fund affirmationem quadrupliciter esse negatione priorem. Primò est prior, quia simplicior est: negatio enim fit ex affirmatione aliquo superaddito: & hoc est, quod dicit Boët. affirmatio est prior negatione, id est prolatione; & Amm. dicit, est prior affirmatio simplicitate dictionis. Secũdò est prior, quia notior: nullus enim cognoscit affirmationem per negationem, at negationem ipsam ex ipsa cognitione affirmationis consideramus: & hæc prioritas notionis ponitur ab Arist. 1. Post. ca. 21. Tertiò, est prior secundum rem significatam, vt dicit S. Tho. tract. super hunc lib. c. 6. nam affirmatio significat rem esse, negatio non esse: quamuis autem in particulari prius sit aliquid non esse, quàm esse: tamẽ absolutè loquendo, esse, semper præcessit non esse: aliter nihil posset produci: propterea, dicit Ari 9. Met. actus prior est potentia. Quartò dicitur prior secundum intellectum, quia intellectu prius componimus, quod est affirmare, quàm diuidamus, quod est negare.

2. funda. Est secundò valdè aduertendum, quòd non vbicunque est prius, & posterius, ibi est æquiuocatio, seu analogia Logica. Dupliciter enim aliquid dicitur prius, vel posterius. Vno modo inuenitur inter aliqua inter se, secundum quod vnum altero est perfectius, vel vnum virtualiter includit alterum: quo pacto vna species altera prior est, vt homo leone, & quadrangulus triangulo, & binario trinarius. Tale autem prius & posterius non aufert vniuocationem duorum vel plurium in aliquo superiori, vt patet in exemplis assignatis, imò inter species generum talis ordo inuenitur.

Altero modo inuenitur prius & posterius in ipso superiori respectu inferiorum, quãdo eius ratio vni inest primò, & per ipsum aliis: vt sanum dicit sanitatem, quæ primò inest animali, in vrina verò & medicina per ordinem ad animal: similiter inest ens substantiæ, & accidenti, non sic autem animal homini, & leoni. Tale prius, & posterius cõstituit analogiam. Hoc autem non inuenitur in enuntiatione respectu affirmationis vel negationis: quamuis enim vna respectu alterius prior sit, vt diximus, tamen enuntiatio primò illi inest, cùm æquè ipsa, & eius definitio de vtraque prædicetur.

Est ergo vniuoca enuntiatio sicut figura, numerus, animal, in quibus est eadem ratio. Hæc doctrina est Simpl. in prædic. quantitatis, & Amm. in hoc c. & Boët & S. Tho loco allegato; & est consideranda.

2. conclu. Ex quibus patet Enuntiationem simplicem esse genus ad affirma

affirmationem,& negationem.

· Nec argumentum Alex. quicquam valet: non enim probat, *Ad 1. ar.* nisi affirmationem esse priorem negatione, si adinuicē comparentur: at si ad Enuntiationem referantur, non prius vna enuntiat, & participat naturam Enuntiationis, quàm altera.

Dices, esse affirmatiuā vel negatiuam, videtur dicere qua- *Dubium.* litatem Enuntiationis: ergo affirmatio & negatio non differunt specie, sed qualitate, & accidenti; sicut homo albus & homo niger, non differunt specie, vt dicitur 10. Met. c. 12. *Solut.*

Dico, esse affirmatiuam vel negatiuam, esse quidem qualitates Enuntiationis, sed qualitates essentiales, constituentes cum ipso genere species distinctas, quomodò differentię dici solent qualitates generis. Pro quo aduerte, quòd esse affirmatiuam vel negatiuam, non consistit in materia propositionis: aliter enim non constituerent speciē; sed in forma, nempe in compositione, quam verbū importat: & quia sunt diuersę cōpositiones affirmatio, & negatio, & diuersi modi enuntiandi, inde constituunt varias species; ac propterea negatio semper debet cadere supra verbum, & non solùm supra significationem verbi, nam hæc non est negatio, homo est non currens.

Circa hoc caput concurrere posset dubium, cuius solutio- *Dubiū 2.* nem prætermisit Arist. quare definitio, cùm plures partes habeat: dicatur vna? quod ipse 7. Met. c. 12. docet.

Dico, & est aduertendūm, singulas partes definitionis per *Solutio.* se dicere totam naturam definiri confusè, vnam autem partem explicare distinctè: verbi gratia, rationale dicit totam naturam hominis confusè distinctè verò illam, vt principium ratiocinandi est animal dicit totam hominis naturam confusè, distinctè verò hoc, quod principium sentiendi est, & sic de reliquis, vnde definitio est conflata ex pluribus, idem confusè significantibus: sed singulis aliquid in eo distinctè exprimentibus. Ideò dicitur vna, quia re vera idem dicit vnum, quod alterum, quantùm ad rem, sed non quantum ad modum significandi: qui modus non multiplicat orationem, cùm vnitas, & multitudo à re significante sumatur. Et hanc doctrinam obserua.

Tandem dubitatur circa illa verba Arist. (contradictio est *Dub. 3.* affirmatio & negatio opposita) videtur enim non esse verum nam etiam ad oppositionem contrariam & subcontrariam: est necessaria affirmatio & negatio.

Dico quòd contraria, & subcontraria oppositio non in sola negatione & affirmatione consistunt, sed in quantitate etiā

subiecti, quòd vtraque sit vel vniuersalis vel particularis: at cõtradictio per se in pura negatione & affirmatione, ita, vt si solam affirmationẽ & negationem inspicias, remota quantitate est contradictio: propterea inuenitur contradictio in singularibus propositionibus,& in ipsis terminis, vbi nulla est vniuersalitas vel particularitas, quæ sunt quantitates: propterea dixit, cõtradictio est affirmatio & negatio, quasi formaliter in his consistat: at quia non quæcunque negatio affirmationi cuicunque contradicit, ideò addit, opposita.

Nota. Quæ autem affirmationes & negationes oppositę sint, partim hîc explicat, partim explicuit 1. Elen. c. 4 Est enim oppositio vnius & eiusdem, non solùm rei, sed rei & nominis, non synonymi, sed eiusdem, ad idem, secundum idem similiter, in eodem tempore: id est, dicuntur constare ex eodem subiecto, & prædicato, dicuntur termini esse vniuoci, non synonymi, sed idẽ prorsus, & dicuntur sumi secundum idem. Vnde non opponuntur hæ Enũtiationes, ista tabula est dupla, & ista nõ est dupla, si prius ad medietatẽ, posterius ad tertiam cõparetur, quia non ad idẽ. Sic etiam quia non sunt secũdum idem, ista non opponũtur, Aethiops est albus secũdum dentes, non est albus secũdum faciem. Rursus quia non similiter, nec istæ opponuntur, Petrus currit velociter, non currit tardè Et quia non eodem tempore, & loco non hæ opponuntur, heri legi, hodie non legi, sum extra pontem, non sum extra pontem, si vna hîc, altera alibi proferatur. Et hæc de hoc capite.

Diuiditur Enuntiatio iuxta quãtitates notas Enuntiationum oppositiones assignantur, citráque ipsarum veritatem ac falsitatem regulæ traduntur: ac quæ sit vna affirmatio & negatio determinatur. Caput V.

1 *Sectio secunda secundum Græcos.*

*QVoniam autem sunt hæ quidem rerũ vniuersales, illæ verò singulares (Dico autem vniuersale, quod in pluribus prædicari natum est. Singulare verò, quod non: vt homo quidem vniuersaliũ est, Callias verò eorũ quæ sunt singularia:) necesse est quoq; enuntiare, quod inest aliquid, aut non, aliquando quidem alicui eorum quæ vniuersalia sunt aliquando eorum quæ singularia * sunt.*

*a. l. sũt.

si ergo

Si ergo in vniuersali vniuersaliter enuntiet quis quod est, autem non est: contrariæ Enuntiationes erunt. Dico autem in vniuersali enuntiare vniuersaliter: vt omnis homo albus est, nullus homo albus est.*

Quando autē in vniuersalibus, non vniuersaliter autem, non sunt contrariæ: quæ autem significantur, esse aliquando contraria. Dico autem non vniuersaliter enuntiare in iis, quæ vniuersalia sunt, vt, est albus homo, non est albus homo: cum enim vniuersale sit homo, non vniuersaliter vtitur enuntiatione: omnis namque non vniuersale significat, sed quòd vniuersaliter.*

In eo verò quod prędicatur vniuersale, id quod est vniuersaliter prędicare, nō est verū. Nulla enim affirmatio vera erit, in qua cùm vniuersale sit prædicatū, vniuersaliter prædicatur, vt est omnis homo, omne animal.

Opponi autē affirmationē negationi dico cōtradictoriè, quæ vniuersaliter significat idē, quod nō vniuersaliter, vt omnis homo albus est, non omnis homo albus est, nullus homo albus est, aliquis homo albus est. Contrariæ verò vniuersalē affirmationē, & vniuersalē negationē, vt omnis homo iustus est, nullus homo iustus est.*

* si quidem in vniuersali.

2 *a.l. quid est aliquid, aut non erunt hæ cōtrariæ enunciationes.

3 *a.l. hæ quidē non sunt contrariæ.

4

5

* a.l. vt omnis homo albus est, nullus homo albus est.

De subiectis, & prædicamentis enuntiationum.

Cùm in capite præcendenti negationem, & affirmationem opponi inter se doceret, nunc de hac enuntiationum oppositione differere prosequitur. Cùm autē oppositio & secūdum quantitatem, & secundum veritatem, vel falsitatem Enūtiationum constet, in hoc capite de quantitate, quæ præcipuè in subiectis spectatur, in sequēti de veritate, & falsitate tractat.

Primò igitur hanc conclusionem constituit. Omnis Enuntiatio aut est de subiecto vniuersali, aut de subiecto singulari, siue affirmatiua, siue negatiua sit, quā tali syllogismo demonstrat Quoties enūtiamus, siue affirmatiuè, siue negatiuè, id de re enūciamus: sub omnis res vel vniuersalis est, vel singularis: ergo quoties enuntiamus, vel de vniuersali, vel de singulari, rem enuntiamus. Maiorem non exprimit, Minorem sub forma diuisionis proponit, eamq; descriptione & exemplis illustrat, inquit.

Quoniam

1 *Quoniam autem sunt hæc quidem rerum vniuersalia &c.*

Ac si dicat, quia res quædam sunt vniuersales, quædam sunt singulares. Et nota, quòd dicit (quoniam) vt intelligas esse probationem à causa. Ex hoc enim, quòd res sint vel vniuersales, vel singulares, & semper de re enuntiamus, fit vt enuntiatio vel sit de subiecto communi, vel singulari.

Quæ dicatur res vniuersalis. Describit autem, quę dicatur vniuersalis: & dicit, Vniuersale est quod in pluribus prædicari aptum est, vt homo, animal, leo. Dicit autem (aptum est) quia non est necesse, si rem vniuersalem proferamus, quod actu eam de multis prædicemus. Sat erit, si ipsa aptitudo sit, vel, vt S. Tho. dicit, propter multa, quæ actu non habent plura, de quibus prædicentur: sunt tamē vniuersalia, quia aptitudinem habent: vt sol, mundus. Singulare est, quod non est de pluribus prædicari aptum; vt Socrates, Plato.

Dub. Dices, quare Arist. non dixit de prædicatis, quæ prædicata enuntiare contingat? *Solutio.* Dico primò, quia quantitas propositionis non à prædicato, sed à subiecto sumitur, vnde ista prædicatio censetur sigularis, Plato est animal, quamuis prædicatum sit vniuersale.

Dico secundò, quia ex doctrina præcedenti prædicamentorum constat semper vniuersalia prædicari: reliquæ enim sunt prædicationes indirectæ vel impropriæ; æqua enim de æquis, vel superiora de inferioribus, non autem inferiora de superioribus, nec singularia de se ipsis, propriè prædicantur. Hac igitur de causa Arist. non prædicatorum, quæ iam determinata sunt esse vniuersalia, sed subiectorum meminit.

2 *Si ergo in vniuersali vniuersaliter enuntiet quis, quoniam est &c.*

Circa illam partem, qua, de re vniuersali, aliquid vel affirmatiuè vel negatiuè enuntiatur. Aristot. trimembrem diuisionem necessariam facit: & per singulas posteà partes procedit, ostendendo, quomodò opponantur; & reliqua circa eas explicando.

Tripliciter ergo de vniuersali affirmatiuè vel negatiuè enuntiamus: primò de vniuersali vniuersaliter, vt omnis homo iustus est: nullus homo iustus est: secundò de vniuersali, de neutro tamen vniuersaliter, vt homo iustus est, homo iustus non est: tertiò de vniuersali, sed de vno vniuersaliter, de altero non vniuersaliter, vt omnis homo iustus est, homo iustus non est, vel nullus homo iustus est, homo iustus est: nec aliter vllo modo enuntiare contingit de vniuersali.

In omnibus

In omnibus autem his notat Amm.semper intellige de affirmatione & negatione ex eodem subiecto, & prædicato:& cum reliquis circunstãtijs, quæ sunt ad oppositionem necessitatiæ.De oppositis enim affirmationibus,& negationibus hîc differitur.

Accedit igitur ad primæ partis explicationẽ,& docet quoties de vniuersali vniuersaliter enuntiamus affirmatiuè & negatiuè,tales sunt Enuntiationes cõtrariç,vt omnis homo iustus est,nullus homo iustus est.Exponit autẽ quid sit de vniuersali vniuersaliter enunt are , exemplo quodam : nempe, quando propositio signum aliquod vniuersalitatis habet,vt omnis homo albus est,nullus homo albus est.

Dubitat S.Th.quare talis oppositio dicatur cõtraria.Et respondet subtiliter & benè,vt etiam Amm.dici per similitudinem ad res,quæ contrariæ dicuntur : illæ enim res contrariæ dicuntur, quæ maximè inter se distant & secum pugnant, vt album maximè à nigro distat,& calidum à frigido:vnde media non proptè extremis contraria sunt, cùm ab eis non distẽt maximè.At istç propositiones maximè distãt,omnis homo albus est,nullus homo albus est:cùm prior ponat omnia indiuidua hominis copulatiuè,at altera omnia etiam neget. Ista verè,non omnis homo albus est,nõ aufert omnia:significat enim aliquis homo albus non est. Meritò ergo illa dicuntur contraria. *Dub.* *Sol.*

Quando autem in vniuersalibus non vniuersaliter non sunt contraria,&c.

Hoc est alterum diuisionis membrum:nempe,aut enũtiamus de vniuersali , non tamen vniuersaliter , vt homo albus est,homo albus non est. Explicat autem quãdo de vniuersali non vniuersaliter prædicemus,nimirùm quãdo dicimus,homo albus est,homo albus non est.

Quod si dicas , in his enuntiationibus subiicit vniuesale, ergo vniuersaliter enuntiamus;respondet,homo,leo,animal, & similia subiecta significare quidem nõ vniuersalẽ,sed non cum hoc modo vniuersalitatis, quã significat ipsum signum omnis,nullus, & similia:hæc enim signa nõ ipsum vniuersale significant,sed ipsum vniuersaliter subiici:quod non aliud est, quàm denotare,prædicatum,omni inferiori subiecti,copulatiuè nullo dẽpto,inesse, vel ab omni eo remoueri. Tales autem enuntiationes asserit non esse contrarias,quas nos vocamus subcontrarias.

Addit tamẽ hæc verba de ipsis.(Quæ significantur est esse aliquando.

aliquando cōtraria) qui locus satis est difficilis propter varias interpretationes. In primis Hermi. vt refert Boë. in 2. editio.

1. Expos. exponebat hoc pacto: istas subcontrarias aliquādo significare contraria: quia aliquando vna est vera, & altera est falsa, vt in materia necessaria vel impossibili, vt homo est animal, homo non est animal. Sed ista reiicitur expositio, quia nondum quicquam de veritate vel falsitate dictum est.

2. Expos. Alex. quem commēdat & sequitur S. Tho. interpretabatur subcontrarias aliquando significare contrarias, quia in certa materia, scilicet necessaria æquiualent cōtrariis, vt homo est animal, & omnis homo est animal, homo non est animal, & nullus homo est animal, non tamen in materia contingenti.

3. Expos. Tertia expositio habet profectò celebres interpretes, nempe Porph. Amm. Psell. & Boë. huiusmodi est. Pro quo notant aliqua esse, quæ habent contraria, aliqua carent contrariis. Album enim calidum, par, contraria habēt: animal verò corpus, currit, ambulat, contaria non habent. Hinc fit quorūdam negationes importare contraria, quorundam verò non: vt non album, importat contrarium, nempe nigrum vel medium, quod participat de contrario, non sanum importat ęgrūm: at non ambulat, non animal, nō importat cōtrarium. cùm igitur in his particularibus in vna affirmetur prædicatum, in altera negetur, & negatio aliquando importet cōtrarium, fit vt aliquando tales enūtiationes licèt contrariæ non sint, eorum tamen significata contraria sint, vt homo est calidus, homo non est calidus, ibi non calidus, dicit, quod sit frigidus, homo nō est sanus, id est, est ęger. Hoc autem dicit, ne existimemus contrarietatem prædicatorum, Enuntiationes contrarias facere: & propter tantam expositorum authoritatem non mihi displicet hæc expositio.

Quod si dicas, hoc etiam in cōtrariis enūtiationibus inest: respondetur, id verū esse: sed in istis particularibus hoc notatur, quia aliam cōtrarietatem nō habent, quàm prædicatorū.

Amm. ait propterea dubitasse in subcontrariis, quia in his est prædicatum negatum, id est, homo non albus: sed hæc ratio nulla est, quia & in vniuersali negatur prædicatum, nullus homo est albus: meliùs diceretur quòd in cōtrariis dubiū non erat, cùm contrariæ iam sint. At in his est dubium, cùm non sint contrariæ: posset enim quis arbitrari esse contrarias, quia significant res contrarias, & nō significare cōtraria cùm non sint contrariæ: propterea autem vtrūque esse, & esse, nō contraria, & significare aliquando contraria.

Est alia

Est alia expositio modernorum sine dubio non spernenda, nempe hîc Arist. loqui de enũtiationibus in quibus subiectũ est vniuersale sine aliquo signo nec vniuersali, nec particulari quas indefinitas vocãt, vt homo albus est, homo nõ est albus. Et has dicit esse, seu aliquando fieri cõtrarias, nẽpe signis solùm additis vniuersalitatis omnis, nullus: quod non fit in singularibus, nec in particularibus, quæ signum habent particulare. Hæc expositio, quam sequitur Suessanus. *4. expos.*

Inter has omnes mihi placet expos. 3. Porphyr. & aliorum. Quamuis sub censura sanioris iudicij adderem, hunc locum hîc nos posse commodiùs interpretari, vt loquatur de his quæ subiectum habent vniuersale, siue cum signo particulari sint, vt aliquis homo est albus, aliquis homo non est albus: siue sine aliquo signo, vt homo est albus: quia sicut nec istæ sunt cõtrariæ, ita nec illę: ac propterea Arist. loquitur negatiue, scilicet, quæ sunt de subiecto vniuersali, nõ vniuersaliter. Nec dixit particulariter, vt vtrasque intelligeremus: & quãdo est cum signo particulari, & sine aliquo signo: aliter enim diceret de vniuersali particulariter vel indefinitè. Et sensus iste est has propositiones nõ esse contrarias, tamen extrema, quæ per has enuntiamus (aliquando est esse contraria) id est, contingit enunciare contrariè, vt homo est albus, homo non est albus, aliquis homo est albus, aliquis homo nõ est albus. Eadem significata & eandem rem, quam non contrariè enũciaui per illas, possum aliquando contrariè enuntiare, nempe si vniuersaliter profetam: per hoc enim quod vniuersaliter, vel particulariter, seu indefinitè dico, non aliam rem, sed alio, & alio modo enuntio. Ac propterea dicit, (quæ significantur) vt non de ipsis enũtiationibus intelligas quòd possunt fieri contrariæ, sed de rebus significatis quæ modò contrariè, modò non cõtrariè enuntiari valent: quam expositionem existimo maximè textui consonam. *5. expos.*

In eo verò quod vniuersale prædicatur, id quod est vniuersaliter. &c. 4

Hîc dubiũ Arist. aufert: posset enim quis dubitare in propositionibus contrariis affirmatiuis, an sit addẽda vniuersalitas etiã prædicato: nam in negatiuis prædicatum vniuersaliter dicitur, virtute negationis omnia distribuẽtis. at in affirmatiuis prædicatum est quidem vniuersale, sed non vniuersaliter dicitur: propterea dubium est, an vniuersalitas sit addenda. Et hanc expositionem aduerte: non enim loquitur de negatiuis, sed de affirmatiuis: in his enim prædicatum vniuersale est, sed non vniuersaliter dicitur.

Respon

Respondet igitur Arist. id non esse faciendum, Cuius ratio est, quia esse Enuntiationem affirmatiuam, in omni materia falsam facere, cùm semper sit affirmatio falsa, in qua affirmatur prædicatum vniuersaliter, de subiecto vniuersaliter, vt omnis homo omne animal est.

Et reputat Arist. inconueniens genus de speciebus, & superius de inferioribus vel æquale de æqualibus falsò affirmari, cùm etiam negatio falsa sit: & tunc in materia necessaria vtraque esset falsa, & affirmatio & negatio. Vbi aduerte Aris. loqui de propositionibus, quę in disciplinis vsu veniunt, non de aliis portentosis, quæ confingi possent.

Nec est recipienda doct. Boë. & Leui in suis annotationibus super Auer. qui asserunt, signum vniuersalitatis posse vel addi prædicato superiori, vt homo, seu omnis homo est omne animal, & tūc est falsum hoc affirmare: vel posse addi prædicato æquali, vt omnis homo est omne rationale; & tunc est superfluum. Hoc non placet: immò semper est falsum, vt hîc docet Ari. & recipit Alb. tract. de oppo. c. 1. & S. Th. quia sensus esset, hic homo est omne rationale, & hic homo est omne rationale, & ita de cæteris. Siquidem omnis accipitur distributiuę, quę singulę particulares essent falsę, & ita tota vniuersalis falsa: quia cùm nullus homo sit omne rationale, nec omnis homo erit omne rationale. Quòd si in alio sensu acciperentur illę voces distributæ vniuersaliter, non quasi distributæ, sed acceptione, vt Dialectici vocant, simplici, verum esset dicere, omnis homo est omne rationale: nam sensus esset, idem est re ipsa, omnis homo, & omne rationale, Sed si distributiuę accipiantur, sensus est falsus, vt diximus.

5 *Opponi autem affirmationem negationi dico, &c.*

Hoc est tertium diuisionis membrum, in quo Arist. proponit ea, quæ de vniuersali altero dicūtur vniuersaliter, de altero verò vniuersali, nō vniuersaliter; vt omnis homo albus est, non omnis homo albus est: vel vt negatiua sit vniuersaliter, nullus homo albus est, aliquis homo albus est: illud enim nō omnis, locum particularis habet, nēpe aliquis. Non tales autem Enuntiationes docet esse contradictorias: contrarias verò, quando vtraque est vniuersalis, vt omnis homo est albus, nullus homo est albus. Hæc continentur in hoc capite.

QVAEST. *De diuisione rerum, qualis scilicet sit talis diuisio.*

Dub. DVbiū posset alicui esse: qualis diuisio esset hęc (Rerū quędā sunt vniuersales, quædā particulares seu singulares) videtur

videtur hic Arist. admittere res aliquas existentes vniuersales, quod tamen ipse negat expresse contra Plato.7.Met.c.13.

Ad quod facile est respondere ex his, quæ superiùs diximus in materia vniuersalium super Porph. Diximus enim rerum naturas non existere vniuersales secundum se, sed quatenus ab intellectu non consideratis indiuiduis, & inferioribus apprehenduntur, dicunt vniuersales: quatenus verò cum ipsis accidentibus & singularibus sunt, sunt singulares: vt natura humana de se nec est vniuersalis, nec singularis: sed vt ab intellectu non consideratis indiuiduis percipitur, fit vniuersalis; vt autem in ipsis indiuiduis est, & cognoscitur, dicitur singularis: vnde esse vniuersalem vel singularem, accidit rei, alterum per intellectum, alterum à rebus ipsis. Vnde meritò dici debet ista diuisio subiecti in accidentia. *Solut.*

Est autem hic notandum vnum, quòd res non habet esse vniuersalis, nisi respectu intellectus. at esse singulare à rebus habet: & inde ab intellectu cognoscitur singularis, quando cum talibus accidētibus indiuiduis consideratur intellectus: ergo vtrunque cognoscit & rem vniuersalem & singularem, sed cum discrimine: nam cognoscit vniuersale, & ipsam rem vniuersalem facit, at cognoscit singularem rem, sed non facit. *Nota 1.*

Hinc sequitur, quod dicit Amm. & S.Th. Cùm hic non de rebus secundum se, sed vt vocibus significantur, tractetur, & non possint res vocibus significari, quin primò cognoscantur, fit vt quia res in vniuersali, & in singulari cognoscuntur, ita etiam voce significentur. Ac ideò ista diuisio rerum, in ordine ad intellectū prima fit, quia res & in vniuersali, & in singulari cognoscit: ac deinde, in ordine ad voces significantes id, quod intellectu comprehendimus. *Nota 2.*

Est autem hic notanda doctrina S.Th. quam tradit in præsenti, & tractat. de Enuntiatione c.7.& 8 nam aliqua res; verbi gratia, homo, potest dupliciter considerari, vel vt est in intellectu obiectiuè cognitus, vel vt est in ipsis rebus & singularibus existens. *Nota. 3.*

Si modo priori consideretur, acquirit prædicata in duplici differentia. Quædam conueniunt ei à tali operatione intellectus vt quòd sit vniuersale, quòd sit prædicatum, subiectum, species, & similia: quæ dicuntur prædicata secundæ intentionis: Quædam alia conueniunt ei, quatenus est res, quæ velut vna consideratur, ac si per se existeret; vt quando dicimus, homo est dignissima creatura inferiorum, homo est creatus ad

vitam æternam,homo redemptus est: & ista prædicata sunt realia.

Altero modo potest domo considerari, vt est in rebus, & tunc acquirit prædicata in duplici etiam differentia: quædam ei secundum naturam suam competunt, vt homo est animal,rationalis,risibilis,viuens:quædam ei proueniunt ab indiuiduis,in quibus est,vt homo currit, homo legit,scribit, est doctus.

Est autem inter hæc discrimen, nam priora prædicata, cùm ei secundum naturam competant,semper insunt,& vbicunque natura talis est,ibi & talia sunt prędicata,& cùm natura in omnibus sit indiuiduis, etiam sunt ibi talia prædicata:at verò alia prædicata cùm ab indiuiduis ei proueniant,& non semper indiuiduis idem insit,ideò de natura nec vniuersaliter,nec semper prædicantur.

Nota 4. Et ex hoc,ad distinguendum, quando naturæ aliquid, vt in omnibus est.conueniat,inuenta sunt signa tam affirmatiua,quàm negatiua, omnis,nullus & similia;ad denotandum verò quando non omni ex parte naturæ competat aliquid, inuenta sunt signa particularia,aliquis,aliquis nō:imò quando volumus ostendere,quòd aliquid naturæ ab aliquo certo indiuiduo proueniat,vtimur signo demonstratiuo: quamuis vniuersale,cum signo particulari,& sine vllo signo,æquipolleat.Et de similibus prædicatis Aristot. loquitur in præsenti, quæ rei, vel secundum naturam vel ab indiuiduis competunt:in his enim licet subiecto signum aliquid addere.

Nota 5. Similiter est notandum, quòd singulari triplex prædicatum competit, primum vt ab intellectu cognoscitur, & sic dicimus: Petrus est indiuiduum: alterum à natura speciei, Petrus est animal: tertium à sua propria & singulari conditione, & sic dicitur, Petrus currit, studet, legit, &c. Et hæc sufficiant pro his prædicatis & pro declaratione diuisionis.

De regulis.

De regulis oppositarum Enuntiationum. Cap. VI.

Qvocirca has quidem impossibile est simul esse veras: his verò oppositas contingit aliquando in eodem simul esse veras: vt non omnis homo albus est, & aliquis homo albus est. Quæcunque igitur contradictiones vniuersalium sunt vniuersaliter, necesse est alteram esse veram vel falsam: & quæcunque in singularibus sunt: vt est Socrates albus, non est Socrates albus. Quæcunque autem in vniuersalibus quidem, non vniuersaliter autem, non semper hæc quidem vera est, illa verò falsa est: simul enim verum est dicere quòd est homo albus, & quòd non est homo albus: & est homo pulcher, & non est homo pulcher: si enim turpis est, non est pulcher, & si sit aliquid, non est.

1 De regu. oppositarum propositionũ.

2

Videbitur autem subitò inconueniens esse: idcirco quoniam videtur significare idem hoc, non est homo albus, & hoc, nullus homo est, albus, hoc autẽ neque idem significat, neque simul necessario.

3

4 *Manifestum est autem quòd vna negatio vnius affirmationis erit. Hoc enim idem oportet negare negationem, quod affirmatio affirmauit, & ab eodem vel ab aliquo singularium, vel ab aliquo vniuersaliũ: vt vniuersaliter, vel vt non vniuersaliter dico autem vt est Socrates albus, non est Socrates albus: Si autem*aliud aliquid ab eodem, vel ab alio idem, non est opposita: sed erit ab ea diuersa. Huic verò, quæ est omnis homo albus est, illa, quæ est, non omnis homo albus est. Illi verò, quæ est, aliquis homo albus est, illa quæ est, nullus homo albus est, illi autem, quæ est, est homo albus, illa quæ est, non est homo albus.*

*a leg. aliud vel ab ali. idẽ non eod.

5 *Quòd igitur vna affirmatio vni negationi opponitur contradictoriè, & quæ sunt hæ, dictum est, & quod contrariæ aliæ & quæ sunt illæ, dictum est, & quòd non omnis vera vel falsa contradictio, & quare, & quando vera vel falsa.*

Quocircà has quidem impoßibile est, &c.

1 MOdò Aristo. de his Enuntiationibus oppositis determinat, qualiter se ad veritatem & falsitatem habeant. Ac primùm de contrariis infert, cùm de vniuersali vniuersaliter enuntient, simul veras esse non posse: vt omnis homo est iustus, nullus homo est iustus, nulla ratione simul veræ esse possunt, cùm impossibile sit idem prædicatum vniuersaliter affirmare & remouere ab eodem verè: ac inde ista verba sunt legenda, vt illata ex his quæ dixerat in fine præcedenti: omnia enim hæc sub vno contextu sunt.

Contrariæ propositiones poßũt simul esse falsæ.

Hüic possumus addere, contrarias posse simul esse falsas: vt, omnis homo est albus, nullus homo est albus, vtroque modo est falsa: & in hoc assimilatur qualitatibus contrariis: hæ enim simul eidem subiecto inesse non possunt, ab eodem tamen remouentur: vt vni corpori inesse calidum & frigidum, simul possibile non est, tamen esse aliquod corpus, quod nec calidum nec frigidum sit, fieri potest, nempe cælum. Ita similiter contingit in his, non posse simul esse veras, falsas tamen nil prohibet.

Subdit autem Arist. oppositas contrariis, nempe particulares,

lares, simul posse veras esse: particulares enim sunt contradictoriæ contrariis: vt aliquis homo est albus, aliquis homo non est albus. Hæ simul veræ sunt, quæ tamen contradicunt contrariis: aliquis enim homo est albus, contradicit huic, nullus homo est albus; aliquis verò homo nõ est albus, huic, omnis homo est albus: quæ duæ vniuersales sunt contrariæ.

Huic adde particulares in nulla materia posse esse simul falsas: in contingenti quidem simul veræ possunt esse, & in hoc habent se opposito modò ad contrarias, quæ simul veræ esse non possunt, possunt tamen simul esse falsæ.

Sub contrariæ nullo modo possũt esse falsæ.

Quæcunque igitur contradictiones vniuersalium sunt vniuersaliter, &c.

2

Hîc de contradictoriis modò loquitur. Et est aduertendũ, quòd constituit triplex genus contradictoriarum: primum quando sunt de subiecto vniuersali in vna vniuersaliter sũmpto, vt, omnis homo est albus, aliquis homo non est albus: secundum singularium, vt Plato legit, Plato non legit: infimum genus est, de vniuersali sine signo, quas nos indefinitas vocamus, vt homo albus est, homo non est albus.

Et primùm quidem ac secundum genus contradictoriarũ, docet sic se habere, vt necessariò altera sit vera, altera falsa: impossibile est enim simul esse veras, aut falsas: at tertium genus nihil prohibet sic se habere, vt aliquando vtraque sit vera: vt istæ possunt esse veræ, homo est pulcher, homo non est pulcher, homo est albus, homo non est albus. Quod probat de primis: potest enim esse, quòd sit homo pulcher, & quòd sit homo turpis, & verum sit simul vtrumque dicere: tunc sic arguitur, homo est turpis, est simul vera cum hac, homo est pulcher. Sed ista, homo non est pulcher, est eadem cum hac, homo est turpis: ergo simul veræ sunt, homo est pulcher, homo non est pulcher. Probat de aliis, homo est albus, potest esse vera cum hac, homo fit albus, si vnus iam sit albus, alter fiat: sed ista, homo non est albus, stat simul cum hac, homo fit albus: nam quod fit non est: ergo simul veræ sunt, homo est albus, homo non est albus.

Videbitur autem subitò inconueniens esse, &c.

3

Remouet dubium quorundam asserentium, homo non est albus, esse idem cum hac, nullus homo est albus: quod si ita esset, non essent simul veræ, homo est albus: & homo non est albus, sicut nec istæ, homo est albus, nullus homo est albus: quæ sunt contradictoriæ primi generis.

Ad hoc respondet Aristot. non idem significare illas duas:

nam vna enuntiat vniuersaliter de subiecto, scilicet, nullus homo est albus: altera non vniuersaliter, scilicet, homo non est albus: neque idem significat, neque simul necessariò, id est, potest esse falsa illa, nullus homo est albus, vt modò sit: est enim falsa. Illa autem est vera, homo non est albus: nam Æthiops homo est, qui tamen non est albus.

4 *Manifestum est autem, quoniam vna negatio, &c.*

1. Expositio. Omnes ferè expositores in hoc conueniunt, vt in his verbis Aristot. doceat, vnius affirmationis vnam esse negationem: eo, quia ex præcedentibus posset quis de hoc dubitare, cùm huic enuntiatiuæ, affirmationi, omnis homo est albus, opponantur duæ negationes, nempe, nullus homo est albus, & non omnis homo est albus. Docet autem modò vni affirmationi vnam opponi negationem tantùm in eodem genere oppositionis: & ita declarat Magentinus, & Psellus: & addit Alber. si quando euenit multas negationes opponi vni affirmationi, in eodem genere oppositionis, tunc illæ sunt æquipollentes.

Hæc autem expositio, quamuis doctrinam veram contineat, videtur præter mentem ipsius Aristot. nec vlla ratione cum verbis quadrat: cùm manifestè de sola oppositione contradictoria hìc loquatur: quæ in tres gradus est diuisa, vt superiùs diximus.

2. Expositio. Propterea cum Boët. sic mihi videntur ista verba continuanda, vt sit quædam alia ratio ad probandum has Enuntiationes, homo non est albus, & nullus homo est albus, non esse idem. Ratio est huiusmodi. Vni affirmationi, vna sola negatio contradicit: sed hæc, homo non est albus, contradicit huic, homo est albus: hæc autem, nullus homo est albus, contradicit huic, aliquis homo est albus: ergo non sunt idem: aliter illa affirmatio homo est albus, vel aliquis homo est albus, quæ sunt diuersæ, haberent duas negationes, vel si vna negatio esset, vna negatio duabus affirmationibus correspondere.

Maiorem probat ratione & exemplo. Ratio est, quia negatio contradictoria debet id solùm negare, quod affirmatio affirmabat: ergo vnius affirmationis vna est negatio. Exemplis manifestat: & est inductio quædam exemplaris: nam huic, Socrates est albus, contradicit, Socrates non est albus. Similiter in vniuersalibus vniuersaliter, huic, omnis homo est albus, hæc, non omnis homo est albus, vel æquiualens, aliquis homo non est albus: & illi, aliquis homo est albus, illa, nullus

nullus homo est albus, ac si diceretur, nec aliquis homo est albus: similiter & isti, homo est albus, ista, homo non est albus. Quando enim aliud prædicatum in vna, aliud in altera enuntiamus, non sunt oppositæ: vel quãdo idem prædicatum in vna de vno subiecto, in altera de altero enũtiamus, similiter nõ sunt oppositæ Et hinc fit, hanc nullus homo est albus, nõ opponi huic, homo est albus: quia illa negat aliud subiectum, nẽpe aliquis homo, cùm idẽ sit, nullus & non vllus, vel non aliquis Et hæc interpretatio est maximè obseruanda.

Sed tota hæc ratio pendet ex cognitione discriminis inter propositionem particularem, & indefinitam, nempe aliquis homo est albus, homo est albus, & in primis non differunt quantùm ad veritatem vel falsitatem, nam quoties verum est, enuntiare indefinitè, verum est enuntiare particulariter: ad vtriusque autem veritatem sufficit vnius inferioris veritas. Vt autem in hoc conuenire certum est, ita etiam in hoc differre est manifestum, quòd particulares iam habent quantitatem determinatam, at indefinitæ sunt indifferentes, & ad vniuersalitatem, & ad particularitatem, ac propterea indefinitè, id est, indeterminatè dicuntur.

Nota rē

Est aliud discrimen valdè notandum, quòd signum particulare additũ vniuersali, iam ipsum ad aliquod indiuiduum, & ad vnum determinat, quamuis non distinctè illud manifestet: vt quid dicit aliquis homo, vnum dicit singulare, quamuis, quod sit non determinet. Ac ideò dicitur determinatum vniuersale: quasi iam ad singulare vnum sit limitatũ. At vniuersale sine signo ex significatione Enuntiationis, non est limitatum ad singulare, nec ex modo Enuntiandi; quamuis quo ad veritatem Enuntiationis sit limitatum, quia ad eius veritatem sufficit vnum singulare, sed ibi est totũ vniuersale.

Ex quo sequitur, has Enuntiationes, aliquis homo est albus, aliquis homo non est albus, quando diuersa indiuidua demonstrantur, esse quidem veras, sed non oppositas: vt doctè concedit S. Tho. nec Arist. eas vocauit oppositas, sed oppositas contrariis, non autem inter se. At hæ, homo est albus, homo non est albus, etsi sub subiecto diuersa singularia sumas, sunt opposita: quia variatis singularibus non mutatur vniuocatio subiecti vniuersalis, quod illa omnia sub vnico conceptu significat: sicut mutatur vniuocatio huius, aliquis homo, quia hoc tenetur pro singulari, & eo variato fit æquiuocatio & impeditur oppositio, sicut in his, Alexand. est rex, Alexander nõ est rex, si in vna regem, in altera philosophum intelli

Particulares propositiones quãdo nõ sint opposita.

intelligas, hoc est ex modo Enunciationis: quamuis iam Dialectici considerantes tam particulares, quàm indefinitas quãtum ad veritatem esse idem, vtrásque subcontrarias vocent: sed tamen aliter secundum Aristot. est dicendum, qui omnia exacto iudicio perpendit.

5 *Quoniam igitur vna affirmatio vni negationi, &c.*

Hîc resumit ea, quæ dicta sunt, nempe vnam negationem vni affirmationi contradicere, & quot gradus contradictoriarum sint, & qui sint. Dictum est similiter alias oppositiones esse contrarias, & quo pacto non omnes contradictoriæ sint veræ, vel falsæ, sed quæ sunt ex primo & secundo genere, & quod tertij generis contradictoriæ non necessario veræ, vel falsæ sint, & quare.

Vbi vides Ari non ponere nisi duas oppositiones contrarias, & contradictorias: & sub contradictoriis includit tres gradus, nempe contradictorias communiter dictas & indefinitas, particulares verò ab oppositis reiicit.

De affirmatione & negatione vna. Cap. VII.

*VNa autẽ affirmatio & negatio est, quæ vnum de vno significat, vel cùm sit vniuersale vniuersaliter vel non similiter, vt omnis homo albus est, non omnis homo albus est: est homo albus, non est homo albus: nullus homo albus est, aliquis homo albus est: si album vnum significat. Si verò duobus vnum nomen positum est ex quibus non est vnum: non est vna affirmatio, neque vna negatio: vt si quis ponat hoc nomen tunica homini: & equus: quòd tunica alba est, hæc non est vna affirmatio, nec vna negatio. Nihil enim differt hoc, q̃ diceret, quòd est homo * equus albus: hoc autẽ nihil differt, quàm dicere est homo albus, & est equus albus. Si ergo hæ multa significant, & sunt plures, manifestum est, quòd & prima, vel multa, vel nihil significat: neque enim est aliquis homo equus. Quare nec in his nec esse est hanc contradictionem veram, illam verò falsam esse.*

* al. add. &.

Cùm vnam negationem vnius affirmationis esse oppositam docuerit, optimo consilio in hoc capite, vt Amm. tradit, quid affirmatio vna, & negatio vna sit, ostendit.

Est

Eſt autem vna negatio, vel vna affirmatio, quæ vnũ de vno ſignificat, id eſt, vnum ac vniuocum habet ſubiectum ſimiliter & prędicatum, vt homo eſt albus, omnis homo eſt albus, nullus homo eſt albus. Oſtendit autem vniuocũ oportere eſſe prædicatum dum dicit, ſi albus vnum ſignificat, id eſt, ſi vniuocũ ſit, non quòd non ſit vniuocum, ſed vt oſtẽdat neceſſariam eſſe vniuocationẽ prędicati, ſimiliter eſt neceſſaria vniuocatio ſubiecti. Et hoc oſtendit, dum dicit, ſi tunica ſignificaret idem, quod hæ duæ voces, homo & equus, tunc tunica eſt alba, vel nõ eſt alba, nec eſſet vna negatio, nec affirmatio: ſicut nec iſta, homo, equus, eſt albus, nam iſta ęquiualet iſtis, homo eſt albus, equus eſt albus, abſque vlla coniunctione.

Nam quamuis in textu ſit coniunctio, ſcilicet homo eſt albus, & equus eſt albus, talis coniunctio eſt continuatiua ſermonis: non conſtitutiua propoſitionis coniunctæ.

Quod aliqui non aduertentes dixerunt, æquiualere hanc, tunica eſt alba, illi, homo eſt albus, & equus eſt albus, quantũ ad multiplicitatem propoſitionum, ſed non quantùm ad veritatem, quia tunica eſt alba, eſt vera, ſi vnum ſignificatum eſt verum, at coniuncta pendet ex vtriuſque partis veritate.

Sed hoc prorſus eſt præter mentem Ariſt. non enim illa eſt coniunctè ſumenda: ſed tanquam duæ Enuntiationes inconnexæ, & tunc in omnibus ſunt æquiualentes, & vtraque eſt plures, tam tunica eſt alba, quàm iſte homo eſt albus, equus eſt albus. Et hoc patet ex illa, quam ſine coniunctione ſumpſit, nempe homo equus eſt albus, non ergo illud (&) ſumendum eſt niſi vt ſermonis particula continuatiua.

Hinc docet quando negatio vel affirmatio non eſt vna, ſed æquiuoca, nõ eſſe neceſſe, affirmationem & negationem eſſe veram vel falſam, ſicut nec in contradictoriis de ſubiecto vniuerſali non vniuerſaliter ſumpto: quæ poſſunt eſſe verę, ita & iſtæ, Petrus currit, Petrus non currit, ſi pro pluribus ſumatur ſubiectum. Et hæc eſt expoſitio communis.

Sed mihi videtur aliquid ampliùs præter hoc Ariſtotelem velle docere: videlicet, non ſolùm quid ſit vna affirmatio in ſe, & quid negatio vna in ſe: ſed quid ſit vna affirmatio, & negatio ſimul, vt vnitas cadat ſuper vtranq; ſimul. Et dicit vnam affirmationem & negationem eſſe, quæ ſignificant vnum de vno, id eſt, eodem prædicato, & ſubiecto participant, & pro eodẽ ſumpto: vt quòd altera affirmat, idẽ prorſus altera neget. *r. Expoſ.*

Et hoc patet: nam, tunica eſt alba, tunica non eſt alba, non vocat Ari. vnam affirmationem & negationem, ſi in vna pro

equo, in altera pro homine sumatur:& tamen constat, vtranque per se esse vnam:quia æquiuocum pro vno significato est vniuocum:suum igitur hîc Arist. vtramque simul,& docet, vt participent eodem subiecto,& prædicato.

Vnde si dicis, omnis homo est albus, eius negatio idẽ subiectum habebit, non omnis homo est albus: hîc enim de contradictoriis loquitur:& si dicis aliquis homo est labus, negatio erit, nullus, id est, nec aliquis homo est albus.

Solutio dubij. Et ex hoc apparet solutio dubij præcedentis: ista enim homo est albus, habebit hanc, homo non est albus: non hanc nullus homo est albus, ista enim non est vna cum illa affirmatione, quia nullus homo est albus, est illius, aliquis homo est albus, quæ aliud habet subiectum.

Nota. Et considera: in subiecto numerat etiam signum quantitatis:& ex hac expositione nostra, facilis est cõtextus,& exempla Arist. manifestantur, quæ per contradictoria dantur. Et hoc est obseruandum circa hoc caput.

Quo pacto in futuris contingentibus contradictionis regula veritatem habeat.

Cap. VIII.

IN ijs ergo quæ sunt & quæ facta sunt necesse est affirmationem vel negationem veram esse vel falsam. Et in vniuersalibus quidem vt vniuersaliter, semper hanc quidem veram, illam verò falsam esse, & in ijs, quæ singularia sunt, quemadmodum dictum est. In vniuersalibus autem, quæ non vniuersaliter dictæ sunt, non necesse est: dictum est autem & de his. In singularibus verò, & futuris, non similiter.

*Nā si omnis affirmatio & negatio vera vel falsa est, & omne necesse est esse vel nõ esse:*quare si hic dicat futurum esse aliquid ille verò non futurũ dicat hoc ipsum manifestum est, quod necesse est verum dicere alterum ipsorum, si omnis affirmatio vel negatio vera vel falsa est, vtraque enim non simul in talibus.*

* a. l. si enim hic quidam dicit.

Nā si verũ est dicere, quòd albũ vel non albũ, necesse est esse albũ vel non albũ,& si est album vel non album, verum erat affirmare vel negare: & si non est, falsum

dicit:& si falsum dicit,non est.Quare necesse est semper affirmationem aut negationem veram esse vel falsam. Nihil igitur neq; est,neque fit,nec à fortuna,nec vtrũlibet contingit,neque erit,neque non erit, sed ex necessitate omnia,& non vtrumlibet contingit:aut enim qui dicit verus est,aut qui negat:similiter enim vel fieret, vel non fieret,quod enim vtrumlibet contingit, nihil magis sic vel non sic se habet,vel habebit.

*Ampliùs autem, si est album nunc,verũ erat dicere priùs,ꝙ erit album:quare semper fuit verũ dicere,quolibet eorũ,quæ facta sunt,quod est,vel erit:si autẽ semper verum fuit dicere quod est,vel erit, non potest hoc non esse vel non futurum esse:quod autem non potest fieri,& quod impossibile est non fieri,impossibile est non fieri,necesse est fieri:omnia igitur quæ futura sunt,necesse est fieri. Nihil igitur vtrumlibet contingit neque à fortuna erit,*nam si à fortuna,non ex necessitate.* 4

* *a.l.addit:sed omnia ex necessitate.*

At verò nec quod neutrũ verũ est dicere cõtingit,vt quod neq; erit,neq; non erit. Primũ enim cùm sit affirmatio falsa,negatio nõ vera erit:& cũ hæc falsa sit, cõtingit affirmationẽ non verã esse. Et ad hæc si verũ sit dicere,ꝙ albũ est simul & magnũ,oportet esse vtrũque: si verò erit cras oportet fore cras,si autẽ neq; erit, neque nõ erit cras,nõ erit vtrũlibet cõtingẽs,vt est nauale bellũ:oporteret enim neq; fieri nauale bellũ, neq; nõ fieri. 5

Quæ ergo cõtingunt incõuenientia hæc sunt & huiusmodi:alia siquidẽ omnis affirmationis & negatiõis, aut in vniuersalib. dictis vt vniuersaliter,vel in iis quæ sunt singularia,necesse est oppositarũ,hãc quidẽ veram esse, illam verò falsum. Nihil autẽ vtrũlibet contingit esse in iis,quæ fiũt,sed omnia esse & fieri ex necessitate. Quare neque cõsultare oportebit,neque negotiari:ꝙ si hoc quidem facimus erit hoc:si verò hoc,non hoc,non erit hoc. 6

Nihil enim prohibet,& in annũ decies millesimum 7

hunc

hunc quidem dicere hoc futurum esse, illum verò non dicere: quare ex necessitate erit vtrumlibet eorum, quod ab ipso verum erat dicere tunc.

8 *At verò nec hoc differt si aliq. dixerint contradictionem, vel nō dixerint: manifestū enim, quod sic se habent res etiā si non hic quidē affirmauerit quid, ille verò negauerit, nō enim ꝑpter negare vel affirmare erit, vel nō erit, nec in decies millesimū annū magis, quā in quātolibet tēpore. Quare si omni tēpore sic se habebat vt alterū vere diceretur, necesse erat hoc fieri: & vnūquodque eorū quæ fiūt, semper sic se habebat, vt ex necessitate fieret: si enim verè dixit quis quod erit, nō potest non fieri: & quod factum est, verum erat dicere semper quod erit.*

9 *Si itaque hæc impossibilia sunt: videmus enim esse futurorū principiū, & ab eo qđ consultamus, atque aliqđ agimus: & ꝙ est, omninò in iis, quæ nō semper actu sunt, possibile esse, & nō esse similiter, in quib. vtrūque cōtingit & esse & nō esse, quare & fieri, & nō fieri: & multa nobis manifesta sunt sic se habētia: vt ꝙ hanc vestē possibile est incidi, & nō incidetur, sed prius exteretur: similiter aūt & nō incidi possibile est, nō enim esset eā prius exteri possibile, nisi possibile esset non incidi: quare & in aliis gn̄ationib. quæ secūdū huiusmodi potētiā dicūtur.*

10 *Manifestum igitur est, ꝙ nō omnia ex necessitate vel sunt, vel fiūt: sed alia quidē vtrūlibet cōtingit, & nihil magis affirmatio, quàm negatio erat vera vel falsa, alia verò magis quidem, & vt in pluribus alterum, nihilominùs contingit fieri, & alterū, alterum verò minimè.*

11 *Igitur esse quod est, quando est, & non esse, quod non est, quando non est, necesse est: sed non omne, quod est, necesse est esse, nec, quod non est necesse est non esse: nō enim idem est, omne quod est, necessariò esse, quando est, & simpliciter ex necessitate esse, similiter autem & in eo, quod non est.*

Sed

Sed & in cõtradictione eadẽ ratio est, esse quidẽ vel non esse omne necesse est, & futurũ esse vel non: non tamen diuidentẽ dicere alterum necessarium. Dico autẽ vt necesse est futurum esse bellum nauale cras, vel non futurum esse: non tamẽ fieri cras bellum nauale necesse est, neque non fieri: fieri tamen vel non fieri necesse est. 12

Quare cùm similiter orationes veræ sint, queadmodum & res, manifestum est, quæcunque sic se habent vt sint vtrumlibet contingens, & contraria suscipiant, necesse est similiter se habere & contradictionem quod contingit in iis quæ non semper sunt, vel nõ semper non sunt, horum enim necesse est alteram partem contradictionis veram esse vel falsam, non tamen hãc vel illam, sed vtrumlibet contingit, & magis quidem veram alteram, non tamen iam veram vel falsam. 13

Quare manifestum est, quòd non est necesse omnis affirmationis vel negationis oppositarum, hanc quidem veram, illam autem falsam esse: non enim quemadmodùm in iis, quæ sunt sic se habẽt, & in iis, quæ non sunt quidem, possibilibus tamen esse vel non esse, sed quemadmodum dictum est. 14

Antequam hoc caput interpretemur, quod insigne & obscuram continet doctrinam oportebit aliquot prius statuere fundamenta, vt eius facilior fiat interpretatio.

Est igitur primò aduertendum ex Ammo. c. 5. præcedenti, quæ doctrina est celeberrima, & communissima triplex esse genus Enuntiationum secundum materiam, nempe necessarium, impossibile, contingens. *1. fund.*

Est autem materia propositionum cohærentia prædicati, ad subiectum, id est, habitudo & ordo quidam prædicati ad subiectum, secundum quem vel taliter prędicatum ad subiectum se habet, vt ei semper insit, nec ab eo separari possit: & talis materia dicitur necessaria, in qua genus Enũtiationum sit necessarium, in quibus genera de speciebus, vel species de indiuiduis, vel proprię passiones, vel accidentia inseparabilia prædicantur, & alia huiusmodi: vel secũdum talem ordinem se habet secundum quem prędicatum nec subiecto insit, nec vlla ratione inesse possit.

Et huius

Et huiusmodi cohærẽtia,& ordo est materia, quam vocãt remotam, in qua constituuntur Enuntiationes impossibiles affirmatiuæ, vt homo est leo, album est nigrum.

Suminus enim has materias secundum Enuntiationes affirmatiuas, quæ sunt necessariæ vel impossibiles: nam negatiuæ sunt in eadem materia cum suis affirmatiuis: & negatiuæ se habent opposito modo; in materia enim necessaria sunt impossibiles, in remota necessariæ.

Tertiò est talis ordo, secũdum quem prædicatũ inest subiecto ita vt possit non inesse, vel non inest sed potest inesse; vt homo currit homo disputat: & tales propositiones tam affirmatiuæ, quàm negatiuæ dicuntur contingentes.

Est autem triplex gradus Enuntiationum cõtingentium. Primus, quando pdicatum frequẽter inest subiecto, quamuis aliquãdo nõ insit, vt homo loquitur, homo meridie prandet. Secundus, quando prædicatum rarò inest: & hoc dicitur contingens à fortuna, illud verò contingens in plurimùm, vt fodiens vineam inuenit thesaurum. Tertius, quãdo prædicatum frequenter inest, & frequenter nõ inest, vt homo ambulat, Petrus cantat: & tale contingens dicitur ad vtrumlibet.

8. Fund. Est secundò aduertendum. Enuntiationes contradictoriæ possunt fieri in hac triplici materia secũdum triplex tempus, præsens, præteritum, & futurum: vt omnis homo est animal, non omnis homo est animal: omnis homo fuit animal, non omnis homo fuit animal: omnis homo erit animal, omnis homo nõ erit animal: similiter in aliis omnibus, vt facilè erit cuilibet tales contradictiones constituere. Prætereà possunt fieri contradictiones & de subiecto vniuersali, vt in exemplis propositis, & de subiecto singulari etiam in omni materia, & secundum quodlibet contingens: ex quo resultat copiosus Enuntiationum oppositarum numerus.

9. Fund. Aduerte tertiò: in contradictionibus de præsenti, & de pterito in omni materia, altera est determinatè vera, altera determinatè falsa. Est autem determinatè vera Enuntiatio, quæ sic est vera, vt pro tempore, quo est vera, non possit esse falsa: è contrà determinatè falsa est, quæ pro tempore, quo est falsa, non potest esse vera, verbi gratia, Petrus currit, Petrus non currit, Petro currente, affirmatiua est determinatè vera, quia quo tempore currit non potest est falsa: negatiua verò determinatè falsa, quia eodem tempore non potest esse vera.

Hoc ergo in omni materia inuenitur in cõtradictionibus de præterito, & de psenti, vt vna sit determinatè vera, altera

deter mi

determinatè falsa, siue affirmatiua, siue negatiua sit.

At in contradictionibus de futuro est ambiguum an vna sit determinatè vera, altera determinatè falsa. Nõ est autẽ in omnibus de futuro dubium: nam in materia necessaria & remota, iam determinata est de futuro, sicut de præsenti, & de præterito. Similiter in materia contingenti, quando in plurimùm, vel rarò euenit prædicatum, non est magnum dubium quia iam ferè est determinatè vera affirmatiua in plurimùm eueniens, & falsa rarò contingens: sed dubium est de contingenti ad vtrumlibet. Similiter nec difficultas quando subiectum est vniuersale, quia iam istæ vniuersales ferè etiam determinatæ sunt, cùm in plurimùm vniuersales affirmatiuæ, vel negatiuæ falsæ sint. Sed summa difficultas est in Enuntiationibus de futuro cõtingenti ad vtrumlibet, de subiecto singulari, vt Petrus cantabit, Petrus non cantabit.

Et hic est scopus huius capitis, nempe examinare an in cõtradictionib. istis vna pars sit determinatè vera, altera falsa, sicut in his, quæ sunt de præterito, & præsenti. Est autem in duas partes diuisum caput: in priori sunt argumenta circa hãc difficultatem: in posteriori est quæstionis determinatio.

In his ergo, quæ sunt, & quæ facta sunt, &c. 1

Boët. hæc verba non initium capitis, sed præcedentiũ epilogum esse existimat: at S. Th. noui capitis initium asserit. Parùm autem refert hoc, quamuis conformior sit Arist. sententia S. Tho.

Proponit igitur in contradictoriis de præsenti, & de præterito necessariò affirmationem, vel negationem esse veram, vel falsam iam in contradictoriis de subiecto vniuersali vniuersaliter, quàm contradictoriis de subiecto singulari: nam in aliis de subiecto vniuersali non vniuersaliter sumpto, id non est necessarium, cùm vtraque possit esse vera.

Et nota, ista verba esse legenda disiũctiuè, vt sit sensus: affirmatio vel negatio est vera, vel falsa, id est, vel affirmatio est vera, & negatio est falsa, vel negatio est vera, & affirmatio est falsa: non enim est legenda disiunctim, hoc modo: affirmatio est vera falsa, negatio est vera vel falsa. Ac propterea dixit, necesse est hanc quidem veram, illam verò falsam esse: quod vocamus determinatè veram, & determinatè falsam, scilicet quãdo in cõtradictione, do tibi vnã partẽ quę vera sit & alterã quæ falsa sit. At verò in singularibus & futuris, id est, in cõtradictionibus enuntiationũ de futuro, de subiecto singulari, nõ est necesse vt vna pars determinatè sit vera, altera falsa.

S.Tho.

S.Thq.vult vt addamus verbum in futuris,nempe contingentibus,at Porphy.& Alex.in hoc,quod dicit ſingularia,volunt contingentiam includi: nam ſingularia contingentia ſunt.Sed melius eſt,dicamus cum Amm. in hoc, quòd dicit futura, notat contingentiam: neceſſaria enim non fore, ſed ſemper eſſe, propriùs dicuntur.

2 *Nam ſi omnis affirmatio,vel negatio vera vel falſa eſt,&c.*

Hîc Ariſt.incipit probare non omnem affirmationem vel negationem eſſe veram vel falſam:& facit hoc argumentum. Omnis affirmatio vel negatio,eſt vera vel falſa:ergo quę sũt, neceſſariò ſunt,& quę nõ ſunt,neceſſariò nõ ſunt:illud enim (&) legẽdum eſt illatiuè pro igitur.Alterum enthymema facit de futuro:omnis affirmatio vel negatio eſt vera vel falſa: ergo ſi vnus dicat,Petrus leget;& alter,Petrus non leget, neceſſariò vnus dicet verum,alter dicet falſum;& ſic neceſſariò leget vel neceſſariò non leget.Conſequentiam & antecedens primi enthymematis probat,& priùs cõſequentiam. Nam ſi verum dicit qui dicit,album eſt, neceſſariò album eſt, aliter enim non dicet verum: & ſi qui dicit,album non eſt,falſum dicit,ergo neceſſariò non ita eſt,aliter non eſſet falſum.

3 *Etſi eſt album, vel non album,verum erat affirmare,&c.*

Hîc probat Ariſt.antecedens,quòd affirmatio pręſentis vel negatio ſit vera vel falſa:nam fieri non poteſt, quin album ſit vel non ſit. Vtroque autem modo verum vel falſum dicitur, nam ſi eſt,verum eſt dicere,quòd eſt falſum,quòd non eſt,ſi verò non eſt,è contrà verum eſt dicere,quòd non eſt,falſum verò quòd eſt: ſemper igitur talis affirmatio vel negatio erit vera vel falſa. Poſteà probat cõſequentiam in enthymemate ſecundo: nam antecedentis eadem eſt probatio, & poſterius iterum probabitur,ſi,inquit,in his affirmatio vel negatio eſt vera vel falſa, ita vt vnus dicat verũ, alter falſum, omnia neceſſariò erunt,nec quicquam à fortuna,nec ad vtrumlibet, nec erit,nec non erit,id eſt nullũ erit contingẽs,nec raro,nec ad vtrumlibet,nec in plurimũm,ſed omnia fient,vel nõ fiẽt, id eſt vel neceſſariò fiẽt,vel neceſſario nõ fient:& ita non eſt vtrũlibet,hoc enim eſt,quod poteſt ſic eſſe,vel nõ eſſe, fore; vel non fore,neceſſaria autẽ non habent hanc indifferentiá.

4 *Amplius autem ſi eſt album nunc,&c.*

Hæc eſt altera ratio, qua ex determinata veritate futurorum infert neceſſitatem in omnibus:aliunde tamẽ ſumit neceſſitatem,ſcilicet ab ipſa re iam exiſtenti, argumentatur ſic, modo ſit album, ergo verum fuit dicere heri, album erit, & omnia,

omnia, quæ facta sunt, antequàm fierent, verum fuit dicere fient:tunc sic, verum fuit dicere fore, ergo necessariò futura erant:nam si verum erat, quòd futura essent, non potuerunt non esse, si non potuerunt non esse, impossibile fuit non fore; si impossibile fuit non fore, ergo necessarium fuit vt fierent; & sic necessariò eueniunt omnia & euenerunt.

At verò quoniam neutrum verum est dicere, &c. 5

Posset quis dicere: neutrum verum est, scilicet, album non erit, album erit. Hoc reiicit: nam sequeretur, in contradictoriis negatiuam esse falsam, affirmatiuã non veram, & è contrà: & ita vtraque pars esset falsa, cùm non sit vera ista, album erit, nec ista, album non erit. Prætereà si ex hoc quod dicitur album est, sequitur si verum est, quòd album sit, & magnum est, quòd magnum sit; ita si verum est dicere, erit cras, oportet, fore cras: si ergo verum est dicere, nec erit, nec non erit, sequitur, quòd res nec erit, nec non erit, & ita non est contingens: hoc enim est, quod potest esse, & non esse. Non ergo dicendum est, neutram partem esse veram contradictionis, sicut non est verum dicere, nec est, nec non est, nec erit, nec non erit, cùm alterum necessarium sit, vel est, vel non est, vel erit, vel non erit: nõ ergo est conueniens ista solutio harum.

Ea igitur absurda, quæ contingunt, hæc sunt: &c. 6

Infert Arist. incõuenientia, quæ sequuntur ex affirmatione hac, quòd omnis negatio vel affirmatio est vera vel falsa determinatè, nullum scilicet esse contingens ad vtrumlibet, sed omnia euenire ex necessitate. Hinc sequitur aliud absurdum, quòd scilicet non esset negotiandum, nec consultandum: negotia enim & consilia sunt de his, quæ sic vel aliter possunt euenire: negotiamur autem, vel consultamus, vt hoc vel isto eueniant modo. Si autem omnia necessariò euenirent, non oporteret hæc facere, quod absurdum est.

Nihil enim prohibet, & in annum decies millesimum, &c. 7

Hic Aristot. reiicit vnum, quod possit quis dicere: nempe Enunciatio de futuro proximo tempore Enuntiata, est vera vel falsa, & tunc est effectus necessarius: tamen à multo tempore ante rem, est contingens. Hoc repellit: quia si in decies millesimum annum aliquid Enuntiaretur futurum, vel non futurũ, tunc vnum illorum esset verum necessariò, siue futurum, siue non futurum, & iam necessariò eueniret: imò cùm omnia, quæ facta sunt, antequam essent, possent Enũtiari verè futura esse, nec essariò euenerũt. Nota illa verba superioris textus. (Quoniam si hoc quidẽ facimus, & reliqua) esse verba

negotiantiũ:ac si diceret, si omnia necessariò sunt, non oportet negotiari, & dicere, si hoc facimus, erit hoc, si hoc non facimus, non erit hoc : cùm tamen omnia ex necessitate sunt.

8 *At verò nec hoc differt, si aliqui dixerint, &c.*

Excludit aliam responsionem aliquorũ. Posset enim quis dicere esse res contingentes in se, tamen quando quis enuntiat eas sub affirmatione, vel negatione, fieri necessarias, vel impossibiles. Hoc excludit dicens, propter nostram affirmationem vel negationem res non ita esse, vel non esse, imò quia ita sunt, vel non sunt, inde affirmatio vel negatio dicitur vera vel falsa : vnde si necessaria est omnis affirmatio vel negatio, profectò & rem esse est necessarium, vel non esse:& ita omnia eueniunt necessariò absque nostra affirmatione, de quibus affirmatio si fieret, vera erat futura.

9 *Siquidem hæc impossibilia sunt, videmus enim, &c.*

Nota. Hîc ratione probat nõ esse ita rebus necessitatem semper, sed multa esse contingentia. Pro quo aduerte duplex esse genus effectuum contingentium. Quidam sunt voluntarij, qui radicem, & causam suæ contingentiæ habent in voluntate nostra, vt legere, non legere, studere, non studere, & similia. Quidam alij sunt naturales, qui contingentiam habẽt à materia rei:ex quo enim res factæ sunt ex materia apta ad multa recipienda, fit vt ipsæ res expositæ sint varijs accidentibus, vt quòd infirmentur, quòd non infirmentur; quòd moriantur, vel non, quòd calefiant, vel non. Hæc ex materia proueniunt. An verò sola voluntas, & sola materia horum contingentium sit causa, non est præsentis disputate.

Aristot. ergo has duas radices contingentiæ ponit, & argumentatur à causa:nempe, datur voluntas in nobis libera, datur potentia in rebus materialibus ad esse,& non esse:ergo sunt effectus contingentes. Et de primo probat, quia consultamus,& negotiamur, & apti sumus à natura ad consilia & negotia : frustrà ergo natura hoc faceret, nisi consilia & negotia profutura essent : quòd si omnia necessariò euenirent, illa omnia essent frustrà. Similiter probat in naturalibus potentiam ad esse non esse:hæc vestis potest incidi, vt manifestum est, potest etiam non incidi forcipe. Patet : quia potest deteri,& vsu consumi. Si ergo potest vsu consumi, potest non incidi, ergo potest incidi,& non incidi:& sic in rebus est potentia ad esse,& non esse.

10 *Manifestum igitur est, quoniam non omnia ex necessitate, &c.*

Hîc sententiam suam concludit : nempe, non omnia ex necessita

necessitate esse, vel fieri, sed aliqua esse contingentia ad vtrũlibet, in quibus tam affirmatio, quàm negatio non est magis dicenda vera, quàm falsa: & esse cotingens in plurimùm, quòd frequenter accidit, quamuis aliquando deficiat, & non accidat: & esse similiter contingens non in plurimùm, scilicet ratò eueniens. Quæ sententia sine dubio digna est laude, cùm hominem liberum constituat, & in naturalibus multa contingentia affirmet, quod & veritati & religioni Christianæ maximè est conforme: est enim homo in suis operationibus liber, nec omnia secundum naturam eueniunt, id est, in rebus ipsis naturaliter eueniunt, sed multa contingenter.

Igitur esse quod est, quando est, &c. 11

Hæc est huius capitis secunda pars, in quo Aristo. quo pacto veritas in affirmatione & negatione sit, manifestat. Distinguit autem primò res, posteà Enunciationem. Res igitur vna simplex, dupliciter potest esse necessaria: vno modo absolutè quando nullo alio supposito aliter se habere nón potest, vt Sol est quid necessarium absolutè; secundum enim naturam suam aliter se habere non potest: similiter in simplicium Enũtiationum significatis, vt hominem esse animal.

Res dupliciter dici potest necessaria.

Alia res est necessaria secundum quid, nempe ex suppositione aliqua; vt homo currit, pro illo tempore, pro quo currit, necessariò currit, quia simul non potest currere, & non currere. Et hoc est, quod dicit, Res quando est, necesse est esse, & quando non est, necesse est non esse.

Est autem notandum non valere consequentiam ab isto necessariò secundum quid, ad necessarium simpliciter: vt nõ valet, Petrus quando currit, necessariò currit, ergo Petrus necessariò currit: Petrus quando non currit, necessariò non currit, ergo necessariò non currit.

Huiusmodi fallaciâ peccat argumentum primum, quãdo album est, dicitur, si est vera, ergo necessariò ita est, ergo res necessariò est alba: dicitur, quod est necessitas secundũ quid, vt pro illo tempore, quo propositio est vera, res sit, tamen absolutè rem esse non est necessarium. Vnde in contradictione de præsenti datur pars determinatè vera, & determinatè falsa: sed ista determinat o veritatis vel falsitatis nõ est secundum necessitatem absolutam, sed secundum tempus, scilicet, pro illo, in quo vnum est, alterum non est: seu pro tempore quo Petrus currit, & Petrus non currit: quo tempore est vnum determinatè verùm, alterum falsum.

12 *Et in contradictione eadem ratio est, &c.*

Distinxerat rem simpliciter, id est, non in comparatione ad suum oppositum: modò rem in ordinem ad suum oppositum distinguit, scilicet, currere non currere, cantare vel non cantare: & in communi, vocat esse, vel non esse, futurum, vel non futurum.

Inquitque dupliciter esse posse hoc totum necessarium, nempe cantare, vel non canere, legere, vel non legere. Vno modo, vt cadat necessitas supra vtrumque disiunctim, & simul, vt necesse sit cantare, vel non cantare, esse, vel non esse, futurum, vel non futurum; quæ necessitas dicitur disiunctionis: & sic asserit omne disiunctum esse necessarium etiam in contingentibus, præteritis, præsentibus & futuris, vt necessarium est Antichristum fore, vel non fore, Petrum cantaturũ, vel non cantaturum, cantare, vel non cantare, cantasse, vel non cantasse.

Altero modo necessitas potest cadere supra illa membra diuisiuè, vt necessarium sit cantare, aut necessarium non cantare, necessarium sit fore, aut necessarium sit non fore. Et isto modo non est necessitas in cõtingentibus: nec enim est necessarium quòd cantet, nec necessarium quòd non cantet, nec necessarium quòd futurus sit Petrus albus, nec necessarium quòd non sit futurus albus.

Imò est maxima fallacia argumentari à necessitate disiũcti ad necessitatem partium per se in contingentibus: non enim valet, necessarium est Petrum cantaturum, vel non cãtaturum: ergo necessarium est Petrum cantaturum, vel necessarium est Petrum non cantaturum.

Talis igitur necessitas est in contingentibus, similiter & talis veritas, nempe disiunctim, sed non diuisiuè, quamuis sit discrimen inter præsens & futurum, nam in præsenti datur pars terminatè vera, & falsa determinatè altera, sed talis determinatio non est absoluta, sed secundum quid, nempe pro tali tempore. At in futuro non est pars determinatè vera, nec determinatè falsa, sed de singulis partibus dices, est vera vel falsa: vt, Petrus cantabit, est vera vel falsa; Petrus non cantabit, est vera vel falsa.

13 *Quare cùm similiter orationes veræ sint, &c.*

Id quod Arist. dixit de ipsis rebus oppositis, in ipsis Enuntiationibus esse idem prorsus confirmat: vt sicut necessarium est rem esse, vel non esse simul, non tamen singula per se, ita similiter necessaria est affirmatio vel negatio disiunctim vt

Petrum

Petrum fore, vel non fore; neutram tamen partẽ per se. Imò quælibet pars est indeterminata, vt nec sit dicenda vera, nec sit dicenda falsa, sed vera vel falsa: quia in contingentibus de futuro tam indifferens est, quod res sit, quàm quòd res non sit: quamuis, vt dicit Arist. aliqua contingentia magis determinata sint ad esse, nempe quæ frequentiùs accidũt. Tamen cùm & hęc possint aliter esse, nondum veritatem habent determinatam: ac ideò nec vera, vel falsa per se sunt dicenda, sed vera vel falsa simul.

Quare manifestum est, quoniam non est necesse, &c. 14

Hîc concludit non esse necessarium, vt omnis affirmatio vel negatio sit determinatè vera vel falsa, sed aliter in futuris aliter in præsentibus & præteritis. In futuris neutra pars per se determinatè vera, vel determinatè falsa, sed vtraque vera, vel falsa: at in præsentibus, & præteritis vna determinatè vera, altera determinatè falsa: sed ista determinatio est secundum quid, nempe secundum tale tempus, quo sunt vel fuerunt, vt diximus.

Dubium Dubitabis tu, sicut in Enuntiationibus de præsenti vna est determinatè vera, altera falsa, & similiter in Enuntiationibus de præterito: talis autem determinatio est secundum tempus, quare non dicemus idem in his quæ sunt de futuro, vt vna sit vera, nempe pro tempore, quo futura sit res, & vna falsa, quo tempore non futura sit res?

Solutio. Dico esse latissimum discrimen: nam antequam res sit, semper manet in differentia vt possit esse & non esse, fieri vel non fieri: propterea Enuntiatio de futuro non potest habere constantem veritatem: at quãdo iam res est vel non est secundum tempus pręsens vel præteritum, vacat ista indifferentia: quod enim est, non est indifferens, vt illo eodem tempore non sit, similiter quod non est, non potest illo eodem tempore esse: propterea ista constantem habent veritatem vel falsitatem, sed secundum quid, scilicet secundum tempus præsens.

Ex quo soluitur argumentum secundum superius, nempe si album est modò, fuit heri verum determinatè dicere, album erit: nego consequentiam: quia antequàm esset, erat indifferens ad esse, & non esse: propterea talis propositio hesterna non magis erat determinatè vera, quàm falsa: erat igitur illa de futuro indeterminatè vera, licet de præsenti sit determinata.

QVAESTIO VNICA. *De contingentibus.*

QVamuis non sit præsentis loci ista exactiùs, quàm ab Arist. dicta sunt examinare, tamen vt saltem ea melius intelligantur, vnum, aut alterum circa hoc dicemus. Solet autem summa in hoc versari difficultas, quo pacto cùm gloriosus Deus horum futurorum, antequàm sint, præscius sit, possint contingenter euenire: Deus enim in sua scientia non decipitur, sed infallibilis est.

1. Error. Circa hoc fuerunt duo Philosophorum errores: quidam enim Stoici, inter quos fuit Chrysippus, vt refert Cicero de Fato, & Aul. Gel lib. 6. c. 2 existimabant omnes effectus euenturos esse necessariò: existimabant enim causas omnes esse destinatas ad suos effectus, & talem ordinem cõstitutum ab æterno in mente diuina, qui mutari non posset: quẽ ordinem vocabant fatum. Et hæc est opinio ferè Poëtarum. Virg.

Te tua fata trahunt, nec cœpta relinquere possis: & similiter,

Parce metu, Cytheræa, manent immota tuorum Fata tibi: & Lucanus,

Quò tibi feruor abit? aut quo fiducia fati? similiter,

Martémque secundum, Iam nisi degenero, fatis debere recusat: & alia plurima.

2. Error. Alij contingentiã in rebus, & libertatem afferebant, tamen Deum esse pręscium horũ singularium futurorum negabant: cuius sententię, seu dementię fuit Cic lib. de natura. Deorum, vt refert Aug. 5. de ciuit. c. 9. Idem etiam impiè sensit Auerr.

3. sentent. vera. At veritas Christiana consistit in medio, nec modò Christiana, verùm etiam Philosophica, quàm ferè omnes veteres Peripatetici sunt assecuti, vt videre est apud Ammon. hic, qui eam tribuit Arist. Psel. & Magenti. ibid. apud Alex. Aphro. in lib. quem de fato ex sententia Arist. conscripsit ad Antonium & Seuerum Imperatores, c. 16. & apud eundem, primò naturalium quæstionum. c. 4. & 25. & in c. 14. apud Themistium in Paraphrasi. 12. Meta. apud Philoponum in 1. Pos. suo comment. 94 & pulcherrimè apud Simp. 8. Physi. in 2, digressione contra Philop. paulò pòst principiũ, vbi ait, Dei Opt. cognitionem esse omnium simul præsentium, præteritorum, & futurorum. Idem super Epicterum, c. 67. & 2. Physic. 77. & 2. de cælo 56. Idem etiam Eustratius 10. Ethic. c. 8 ad calcem.

Tenet ergo hæc sententia, esse effectus contingentes in rebus, esse libertatem in homine suarum operationum, & omnium futurorum Deum esse ab æterno præscium.

1. fund. Pro cuius expositione aduerte primò duplex esse genus

causarum. Quædam causæ sic operantur, vt nunquã naturaliter impediantur, vt Sol oritur, Sol occidit, & istæ causarum superiorum actiones & motus naturales non impediuntur. Aliæ causæ impediuntur à suis operationibus & effectibus naturaliter, vt equus impeditur à productione equi, quia aliquando vel producit monstrum, vel non prouenit ambrio ad perfectionem: impeditur etiam aliud à contrario suo, vt patet in his causis naturalibus inferioribus.

Præterea adhuc est duplex causa, quædam quę est determinata ad operandum ita, vt propositis necessariis ad operandum, non possit non operari, vt ignis proposito combustibili non potest non comburere, quæ esse dicuntur naturales: quædam non est determinata ad operandum, sed propositis necessariis potest non operari, qualis est voluntas hominis, quæ si ei proponatur aliquod bonum vt velit, potest velle, & non velle: & hæc dicitur causa libera.

2. Fund.

Aduerte secundò, omnium effectuum positiuorum Deus est causa, quod est dicere, ignis solùm nõ comburit, sed Deus cum igne, & omnis res operatur, sed simul cõcurrerente Deo ad talem operationem cum illa re: & est maximè necessarium. Ita autem Deus concurrit cum illa re, vt simul operetur secundum modum naturæ illius rei: cum igne enim concurrit eo modo, quo ignis operatur, nempe necessariò calefaciendo: & cum voluntate hominis liberè volendo, non enim cogit res vt agant, sed secundum modum illarum rerum, & naturam, iuuat eas, vt agant cum iis, quæ necessariò agunt, necessariò, cum his, quæ impediuntur, modo etiam, quo impediri possit, operatur, nec earum destruit naturas.

3. Fund.

Aduerte tertiò, omnia antequam fiant Deus cognouit, & omnium est ab æterno præscius, non tamen eodem modo omnia cognoscit, sed necessaria cognoscit, futura necessaria, & contingentia cognoscit, vt contingentia: id est, ita cognoscit futura esse, vt simul cognoscat posse non fieri.

Præscientia Dei, rebus futuris nullam imponit necessitatem.

Vnde sicut ex hoc quòd omnium est author, & cum omnibus causis operatur, non sequitur quòd causæ necessariò operentur omnes, quia secundum modum illarum concurrit; ita ex hoc quòd omnia præscit ac præcognoscit, nullam futuris necessitatem imponit, sed illa vt futura sunt cognoscit, vnde sic cognouit me hodie lecturum, vt etiam cognosceret liberè lecturum, & me posse non legere.

Vnde respondetur ad argumentum commune in hac materia. Deus scit me lecturum cras: ergo ego non possum non

legere:concesso antecedenti,negatur consequentia. Quòd si dicas, DEVS non potest falli,ergo non possum non legere, dico,stante præscientia diuina,non possum non legere,quod alij vocant in sensu composito:sed hoc non colligit absolutè, me non posse non legere.explicatur:ergo necessariò lecturus sum vel non lecturus,liberè tamen me applicabo,vel ad hoc, vel ad illud extremum:DEVS přescit,ad quod liberè me postea sum applicaturus.Dicere itaque,stante præscientia diuina non possum non legere,est dicere,Deus non decipi potest in cognitione illius , quod ergo sum posteà liberè facturus:ex quo non colligitur,quod ego posteà necessariò sim operaturus.Et hoc vocant aliqui quod non licet arguere à sensu composito ad sensum diuisum.Et hæc sufficiunt de hac difficultate in præsenti.

Finis Libri primi de Interpretatione.

ARIST.

ARISTOTELIS DE INTERPRETATIONE, LIBER II.

SVMMA LIBRI.

De Enuntiationibus infinitis. De Enuntiationum vnitate, ac pluralitate. Et prædicationibus coniunctis, atque diuisis. De Enuntiationibus modalibus. Et quæ Enuntiationes magis inuicem sint contrariæ.

De Enuntiationibus infinitis cuiuscunque generis, ipsorúmque oppositionibus, ac consequentiis. Nomina item, ac verba transposita, idem significare. Cap. I.

*QVoniam autem est aliquid de aliquo affirmatio significans: hoc autem vel nomen est, vel innominatum: vnum autem oportet esse & de vno id, quod est in affirmatione: nomen autẽ dictum est & innominatum prius (non homo enim nomen quidem non dico, sed nomen infinitum: vnũ enim significat aliquo modo infinitum nomen: quemadmodum & non valet non verbum, *sed infinitum verbum) erit igitur omnis affirmatio & negatio, vel ex nomine & verbo, vel ex infinito nomine & verbo.* 1

*a.l. addit dico.

Sine verbo autem nulla affirmatio vel negatio est: est enim vel fuit, vel erit, vel fit, vel quæcunque alia huiusmodi verba, ex ijs sunt quæ posita sunt: consignificant enim tempus. 2

Quare prima erit affirmatio & negatio est homo, non est homo: deinde, est non homo, non est non homo. Rursus est omnis homo, non est omnis homo: est omnis 3

non homo: non est omnis non homo. Et in ijs, quæ extrinsecus sunt temporibus, eadem ratio est.

Sectio 3. secũdum Græcos.

4 *Quãdo autẽ, est, tertiũ adiacẽs prædicatur, dupliciter dicũtur oppositiones. Dico autẽ vt est iustus homo, ipsum est, tertiũ dico adiacere nomẽ, vel verbũ in affirmatione.*

5 *Quare ob id ipsum quatuor erunt illæ, quarum duæ quidem ad affirmationem & negationem se habebunt secundum consequentiam, vt priuationis: duæ verò minimè. Dico autem quòd est, * aut iusto adiacebit, aut non iusto: quare etiam negatio quatuor igitur erunt. Intelligimus verò quod dicitur ex ijs, quæ subscripta sunt. Est iustus homo; huius negatio est, non est iustus homo: est non iustus homo: huius negatio est, nõ est non iustus homo: est enim hoc in loco, & nõ est, iusto & non iusto adiacebit. Hæc igitur, quemadmodum in resolutoriis dictum est, sic sunt ordinata.*

*a.l. addit hinc.

6 *Similiter autem se habebunt, & si vniuersaliter nomini sit affirmatio: vt, omnis est homo iustus: negatio huius; non omnis est homo iustus: omnis est homo non iustus: nom omnis est homo non iustus,*

In fine primi priorum.

7 *Tamen non similiter singulares veras esse contingit, contingit autem aliquando.*

Enuntiationum indefinitarum dispositio, ex 1. Priorum in fine.

Simplex affirmatio.	*Simplex negatio.*
Homo iustus est.	*Homo iustus non est.*
Priuatoria negatio.	*Priuatoria affirmatio.*
Homo iniustus non est.	*Homo iniustus est.*
Infinita negatio.	*Infinita affirmatio.*
Homo non iustus non est.	*Homo non iustus est.*

Earundem dispositio in terminis vniuersaliter, ac in parte.

Sĩplex affirmatio vniuersaliter.	*Simplex negatio in parte.*
Omnis homo iustus est.	*Non omnis homo iustus est.*
Priuatoria negatio in parte.	*Priuatoria affirmat. vniuersaliter.*
Non omnis homo iniustus est.	*Non omnis homo iustus est.*
Infinita negatio in parte.	*Infinita affirmatio vniuersaliter*
Non omnis homo non est iustus.	*Omnis homo non iustus est.*

Vt dis

Vt disposita sunt hæ Enuntiationes de subiecto finito, eodē pacto disponi possunt Enuntiationes de subiecto infinito, addendo ipsi homini dictionem, non.

Hæ igitur duæ, opposita sunt mutuò. Aliæ autem duæ ad non homo: quasi ad subiectū aliquod additum, vt est iustus nō homo, nō est iustus non homo: est non iustus non homo, nō est nō iustus non homo. Plures autem his non erunt oppositiones: Hæ autem extra illa, ipsæ secundum se erunt, vt nomine vtentes eo, quod est non homo. 8

In quibuscūque autē. Est non cōuenit, vt in eo, quod est sanum esse, & ambulare, in iis idē facit sic positū, ac si, Est, adderetur: vt, sanus est omnis homo, non sanus est omnis homo: sanus est omnis nō homo, nō sanus est omnis non homo. Non enim dicendum est, nō omnis homo, sed, Non, negationē ad id, quod est homo, addēdū est: omnis enim nō vniuersale significat, sed ꝙ vniuersaliter. Manifestum est autem ex eo, quod est, valet homo, nō valet homo, valet non homo, non valet nō homo: hæc enim ab illis differunt, eò quòd vniuersaliter non sunt: quare omnis, vel nullus nihil aliud consignificat, quàm quòd vniuersaliter de nomine vel affirmationem, vel negationem, ergo & reliqua eadem oportet opponi. 9

*Quoniam verò cōtraria est negatio ei, quæ est, omne est animal iustum illa, quæ significat, ꝙ nullū est animal iustum, hæ quidē manifestum est, ꝙ nunquā erunt neque veræ simul, neque in eodem, his verò opposita erunt aliquādo: vt nō omne animal iustum est, & est aliquod animal iustū. Sequūtur verò & hæ, eā quidem, quæ est, omnis est homo non iustus, hæc, nullus homo est iustus: *illam verò, est non omnis homo non iustus, opposita, quòd est aliquis non iustus: necesse est enim aliquē esse.* 10

* *al. illā. verò, quæ est, aliquis est homo iustus opposita, ꝙ non omnis homo est nō iustus.*

Manifestum est autē etiam, ꝙ in singularibus si verum est interrogatū negare, quod & affirmare verum est, vt putásne, Socrates sapiens est? nō. Socrates, igitur est nō sapiēs. In vniuersalib. verò nō est vera, quæ similiter di- 11

ter dicitur: vera autē negatio est, vt, putásne, omnis homo sapiens est: non omnis igitur homo nō sapiens est: hoc enim falsum est: sed non igitur omnis homo sapiens est, verum est: hac enim opposita est, illa verò contraria.

12 *Quæ verò secundum infinita cõtraiacentes, sunt nomina & verba, vt in eo quod est non homo, vel non iustus, quasi negationes sine nomine & verbo esse videbũtur, sed non sunt: semper enim vel veram vel falsam esse necesse est negationem: qui verò non homo dixit, nihil magis, quàm qui dicit homo. sed etiam minùs verus vel falsus fuit, nisi aliquid addatur.*

13 *Significat autē est, omnis nō homo iustus, nulli illarũ idem, nec huic opposita, quæ est, non est omnis non homo iustus: ea verò, quæ est, omnis non iustus non homo est, illi, quæ est, nullus est iustus non homo, idem significat.*

14 *Transposita verò nomina & verba idē significãt: vt est albus homo, & est homo albus. Nã, si hoc nō est, eiusdem multæ erunt negationes: sed ostensum est, quòd vna vnius est. Eius enim quæ est, est albus homo, negatio est, non est albus homo: eius autem, quæ est, est homo albus, si non eadem est ei, quæ est, est albus homo, erit negatio, vel ea, quæ est, non est non homo albus, vel ea, quæ est, non est homo albus, sed altera quidē est negatio ea, quæ est, non est homo albus, *eius, est non homo albus: altera verò eius, quæ est, est albus homo: quare erunt duæ vnius. Quòd igitur transposito nomine & verbo, eadem sit affirmatio & negatio, manifestum est.*

** a.l. negatio eius quæ est, est nō homo albus.*

DE ENVNTIATIONIBVS INFINITIS.

De nomine & diuisione huius libri ac primi eius capitis.

Nomē libri huius.

HIc est secundum Latinos secundus Perihermenias liber, secũdum Græcos verò, apud quos vnicus est tãtùm continuus liber in sectiones diuisus, est ista sectio tertia: cùm autem hoc nihil doctrinæ veritatem impediat, diuisionem Latinorum Latini sequemur.

Est

Est quidem obscurus liber, & quorũdam locorum difficultate aliis Logicæ partibus non postponendes: sed vtilis valdè eius cognitione est, ac sine ea, Logici nomen nullus sibi iure vẽdicabit Dabimus operã, vt sensum Aristot. simul & ipsius verba ita interpretemur diuino auxilio, vt vel minimũm aduertẽti, admodùm facilia sint nec obscuritas ignorantiæ, nec labor tædij cuiquam sit causa.

Nomẽ libri huius: Obscuritas libri huius.

In hoc igitur libro continentur quatuor. Primum est de Enũtiationibus, quæ aliquam particulam addiram alicui extremo recipiunt, nempe infinitum sortiuntur subiectum, vel prædicatum, vel vtrumque. Secundũ est, quomodò se habeãt propositiones, quæ præter verbum substantiuum aliud recipiunt prædicatum, quantùm ad coniunctionẽ & diuisionem verbi cum illo prædicato. Tertium, de Enuntiationibus habentibus modum aliquem ipsas modificãtem. Quartum cuidam dubio de Enuntiationum oppositione satisfacit.

Diuisio libri.

In quibus omnibus docemur pręcipuè multiplicare Enuntiationes innumeras. Etenim in priori libro, vt tradit Albert. libro 2 hoc, cap. 5. tradita sunt ea, quæ ad constitutionem Enuntiationis pertinebant, tam essentialem, quàm accidentalem, nempe eius partes, nomen, verbum ; eius genus, ratio: eius constitutio, vna, plures, simplex, composita : eius species: eius quantitas, quæ accidẽs est: eius veritas, vel falsitas: eius oppositio : nunc eius multiplicatio, secundum aliquod ad dictum : atque etiam, vt docet Alber. eius consequentia, nempe vnius ad alteram, vt patet etiam in tractatu.

Nota.

In hoc igitur capite tria principaliter continentur Primò tractat de Enũtiationibus, de verbo (Est) extremum finitum, vel infinitũ habentibus. Secundò de Enuntiationibus aliorum verborum. Tertiò aliquid de harum oppositione tradit.

Diuisio 1. capitis.

Quoniam autem est aliquid de aliquo affirmatio significans, &c. 1

Variationem Enuntiationum secundum extrema, & partes ipsarum assignare intendens, meritò ea, quæ dicta sunt, repetit: ex quibus colligit, primò variari Enunriationem secundum nomen subiectum vel verbum, cùm hæc primò, & necessariò ipsam conflent, & componant, ac proptereà talia verba, sub nota causali assumit, dum dicit: (Quoniam autem) dicit autẽ (omnis affirmatio aliquid de aliquo significat, aliquid autem nomen est vel innominatum) id est, quod de aliquod dicitur, vel de quo aliquid dicitur, vel est nomẽ vel innominatum,

nominatum, ſcilicet finitum, vel infinitum: ipſum enim infinitum vocat innominatum, quia ante Ari. nomine vocabat, proptereà dicit innominatum prius.

Et quantùm exiſtimo, in his verbis etiam includit verbum, vt ſit ſenſus aliquid vel eſt nominatum, vel innominatum. Et colligit Enuntiationem ſignificare vnum de vno: ex quo infert omnem Enuntiationẽ conſtare ex nomine & verbo, vel ex nomine infinito & verbo. Vt totus diſcurſus ſit iſte: omnis Enuntiatio vnum de vno ſignificans ex nomine, vel ex infinito nomine & verbo conſtat: at omnis Enuntiatio vnum de vno ſignificat: ergo omnis Enũtiatio conſtat ex nomine, & verbo, vel ex infinito nomine, & verbo. Maiorẽ non explicat, minorem aſſignat: & prima verba minoris ſunt probatio, nempe, Enũtiatio aliquid de aliquo, ſiue innominatum ſiue nominatum ſit ſignificat: ergo vnum de vno. Interponit autem parentheſim, qua explicat, quid vocet innominatum: dicit autem (infinitum nunc dictum eſt nomen) id eſt nominatum eſt, quod tamen prius nomine carebat: non tamen dicitur nomen, ſed infinitum nomen; ſicut non ſanatur, non verbum, ſed infinitum dicitur verbum: & reddit rationem, quare nomen infinitum tamen dicatur, & inquit, quia vnum aliquo modo ſignificat.

Dub. 1. Dices, quare hîc ſolùm loquitur de affirmatione in principio; *Solutio.* Dico, & aduerte, hîc Ariſto. multiplicationem Enuntiationum docere intendit, proptereà quærit omnium primam: hæc autem eſt affirmatio, quæ ſimplicior eſt, & prior negatione.

Dub. 2. Dubitabis, quomodò infinitum nomen, & verbum vnum ſignificant, cùm antè & quæ ſunt & quæ non ſunt ſignificare dicta ſint? *Solutio.* Dico, non ſignificare vnum ex parte res, nam quæ ſunt, & quæ non ſunt, in nulla re conuenire queunt: ſed vnum ex parte intellectus apprehẽdẽtis ea, ſub negatione alicuius, ſcilicet, quòd non ſunt homo, non ſunt leo, non ſanãtur, ac proptereà dicit vnum aliquo modo ſignificant, at quia ſub hac minima, & debili entitate nihil certi continetur: ſed quæ ſunt, & quæ non ſunt, infinitum nomen, vel verbum dicitur.

Nomen infinitum vt vnum aliquid ſignificet.

Dub. 3. Dubitabis, quare non enumerat etiam eã Enuntiationem, quæ fit ex verbo infinito? *Sol.* Reſpondetur ex Alexandro, Boë. Alberto, & Ammo. quòd in propoſitione verbũ infinitum non differt à negato. Et hæc eſt ſententia Arabum, quamuis etiam doceat Amm. poſſe dici ſub verbo incluſiſſe finitũ, & infinitũ,

ſed

ſed prior ſententia eſt potior, quæ eſt intelligenda vt ſuperiùs declarauimus cap. de verbo.

Præter verbum autem nulla eſt affirmatio, vel negatio, &c. 2

Hoc dicit Ariſto. vt oſtendat multiplicandam eſſe Enũtiationem per nomen, quãdo eſt finitum vel infinitum: non per verbum, quod non ſic dicatur in Enuntiatione. Oſtendit non ſic nomen, vt verbum, ſe habere ad Enuntiationem: aliquando enim Enuntiatio eſt ſine nomine, vtpote, cùm nomẽ habet infinitum: at ſine verbo nec affirmatio, nec negatio eſſe poteſt: Vel vt ſit ſenſus, affirmationem, & negationem in verbo conſiſtere: quando enim negatio in verbum non cadit, non eſt negatiua Enuntiatio; ſimiliter de affirmatione. Cùm igitur verbum ſemper ſit neceſſarium in Enuntiatione variatio erit ſecundum nomen finitum vel infinitum, & hoc cum verbo eſt, fuit, erit, ſit, vel ſimile, quæ ſunt verba, cùm ſignificent tempus, & quibus definitio præcedens verbi competit. Et nota ſicut ſuprà aſſumpſit affirmationem, quia erat prior, hic aſſumit verbũ ſubſtãtiuum, & ſimilia, quæ ſunt omnium verborum prima: ex his enim primæ Enuntiationes ſunt.

Quare prima eſt affirmatio, & negatio, &c. 3

Infert primam omnium affirmationem & negationem eſſe hanc, homo eſt, homo nõ eſt. Secunda de nomine infinito, non homo eſt, non homo non eſt. Tertia affirmatio & negatio vniuerſalis ſimplex: vocatur enim ſimplex Enuntiatio finita, vt omnis homo eſt, nõ omnis homo eſt. Quarta infinita, omnis nõ homo eſt. Hoc ſimiliter docet in aliis eſſe tẽporibus: nempe, præterito, & futuro, ſecundum quæ etiam ſimiles ordinari poſſunt Enuntiationes. Et erunt viginti quatuor ſimplices, ſiue duodecim oppoſitiones, vt facilè eſt cuilibet exemplo comperire. Quòd ſi his velis addere oppoſitiones ſingularium & particularium, multiplicabis multas alias ſecundum finitum, infinitum, & ſecundum diuerſa tempora, non tamen ſecundum vniuerſalitatem: ac propterea forſam Ariſt. harum non meminit, nec enim ſingulare, nec particulare capax eſt vniuerſalitatis.

Quando autem eſt tertium adiacens, prædicatur, &c. 4

Poſtquàm de Enuntiationibus ſimplicibus, quæ ex vnico nomine, vel infinito nomine, & verbo conſtant, egit, accedit ad compoſitiones, quæ cum verbo etiam aliud admittũt prędicatum, quas vocant de tertio adiacente, & ipſum. Eſt tertium adiacens prædicatur, id eſt, eſt prædicatum tertio loco

ſuperue

superueniens, non quòd in Enuntiatione tria sint prædicata, sed quòd ipsum prædicatur tãquam tertium nomen, vel verbum, id est, tanquam tertia dictio: hic enim, secũdum omnes ferè, nomen pro dictione significante sumit, & dicit, Est, tertiam dictionem, in Enuntiatione dico adiacens, quam etiam vocat verbum, vt non quamcũque dictionem esse significet: vnde sic est litera ordinanda, Dico, Est adiacere, tãquam tertium nomen, seu, vt potiùs dicam, verbum, in Enuntiatione.

Nota. Vbi hîc aduerte cum Ammo. quod nos suprà docuimus, ipsum Est, tertium adiacens prædicari, quod hîc expressè docet Arist. Quando enim dico homo est albus, esse album de homine prędico, licèt Albertus c. 2 huius doceat, Est, tertium adiacens, non esse prædicatum, sed copulam extremorum: idem Boët. cap. de verbo, & Suessa. ibidem.

Dub. cur verbũ est tertiũ adiacens dicatur. Dices quare vocatur tertium, cùm potiùs locum obtineat medium vel primum apud Arist. qui suo loquendi modo verbum præponit? Dico cum Albert. prolatione quidem non esse tertium, at re tertium est: vt enim composita præcedunt formam componentem, nempe lapides, & ligna formam domus, ita & nomina seu subiectum, & prædicatum ipsum verbum.

Quamuis iudicio meo mihi videatur iste locus aliter interpretandus, & tunc cessat hoc dubium: est enim sensus, Dico. Est tertiũ quando adiacet nomen vel verbum, id est, quãdo verbum, Est, est tertium, vel nomen aliquod est tertium: dummodò enim sunt tres dictiones, vel verbum tertium, vel nomen dicetur tertium: vnde si verbum dici tertium velimus, fiet propter rationem Albert. nomen verò potest dici tertium, quia vltimò prædicatur.

Quando igitur talis est Enuntiatio, tunc insurgũt alię nouæ oppositiones, nempe, & de prædicato finito & infinito. Quare dupliciter erunt oppositiones, altera oppositio erit secundum prædicatum finitum: altera oppositio secundũ prædicatum infinitum. At propterea subiunxit, quatuor erunt Enũtiationes: ex duabus enim oppositionibus quatuor emergunt Enuntiationes. Hîc autem præsupponit subiectum finitum postea enim dicet, quando subiectũ est infinitũ. Harum quatuor exẽpla subdit, homo est iustus, homo nõ est iustus, homo est non iustus, homo non est non iustu: & tali ordine collocantur, quo enarratæ sunt, vt habetur 1. Ptio. cap. vlt.

Hæc exẽpla de iniusto nõ sunt ex textu Arist. nec exempla Enuntiationum vniuersalium, sed posteà ab Ari. tradũtur aliqui:

aliqui tabulam hanc inseruerunt, non tamen in textu continuanda sunt.

Quarum duæ quidem ad affirmationem & negationem, &c. 5

Textus hic insignem & celeberrimam difficultatem continet, quem variè viri doctissimi interpretantur, & Græci, & Latini. Ne tamen tyronem in re hac tam diuisis sententiis obruamus, vnam, quæ magis Aristot. videtur conformis, adducemus: quæ expositio est Porph. Boëc. Alb. & S. Tho. Ea nimirùm est: inter has quatuor assignatas Enuntiationes (quæ quidem secundum affirmationem & negationem) id est, quarum vna est affirmatiua, altera negatiua, (dicuntur ad consequentiam) vt ab affirmatiua ad negatiuam valeat, (duæ verò minimè dicuntur) id est à negatiuis ad affirmatiuas non valet: vel vt alij volunt (duæ verò minimè) id est, nec affirmatiuæ inter se, nec negatiuæ dicuntur secundum consequentiam: sed primum sequamur.

Verbi gratia, ab affirmatiua simplici ad negatiuam infinitam valet, non è contrà; vt homo est iustus, ergo homo non est non iustus: similiter ab affirmatiua infinita, ad negatiuam simplicem, non è contrà; vt homo est non iustus, ergo homo non est iustus: sunt enim ita compositæ, vt affirmatiua finita simplex simul sit cum negatiua infinita, & affirmatiua infinita, cum negatiua simplici: ac propterea Theophr. vocabat has transpositas.

A negatiuis verò non valet: non enim dices, homo non est iustus, ergo est non iustus; quia prima, non existente homine, est vera, quia est negatiua, ac posterior falsa: similiter in aliis duabus.

Ac propterea Aristot. has infinitas comparat priuatiuis, in quibus vt Arist. docet 1. Prior. cap. vltimo, non valet à negatiuis ad priuatiuas. sed valet è cōtrà; vt homo non est iustus, non valet, ergo est iniustus: quia de equo potest dici, quòd non est iustus, non tamen quòd est iniustus. Valet tamen; homo est iniustus, ergo non est iustus. *Nota.*

Plura enim comprehendit negatio, quàm priuatio, & infinitatio, quamuis infinitatio in plus se habeat, quàm priuatio vt docet Ammo. *Nota. Negatio latius se extendit quam priuatio aut infinitatio.*

Dices enim de equo, quod est non iustus, nō tamen quòd est iniustus: neutrum tamen dices de homine non existente, nec quòd est non iustus, nec quòd est iniustus, dices tamen, quòd non est iustus. In plus ergo se habet negatio, deinde infinitatio, posteà priuatio, vltimò affirmatio, quæ solùm de

habente dicitur, ac propterea bene dicitur affirmatiuam simplicem, & affirmatiuam infinitam habere se ad negatiuas, sicut priuationes, quia ab eis valet consequentia ad negatiuas, non è contrà.

Hæc est huius loci explanatio diligenter mente obseruanda horum doctorum insignium, secundum quam Arist. per duas quæ secundum consequentiam dicuntur, intelligit affirmatiuas, per eas verò, quæ minimè, negatiuas duas significat, à quibus non valet consequentia.

Altera expositio

Quòd si licet inter tot graues doctorum sententias vnum, quòd mihi diu cogitanti se obtulit, interponere, dicam vnũ, quod quantùm coniicere possum, ipsius Aristo. proprium explicat sensum. Verba igitur Aristot. fideliter in Latinum conuersa sunt ista eadem, quæ in Boëtij versione habẽtur, quam etiam Græci interpretes suis commentariis insinuant (Quatuor erunt illæ, quarum duæ ad affirmationem & negationem se habent secundum consequentiam, vt priuationes, duæ verò minimè.) Habere se ad affirmationem & negationem, non est aliud, quàm opponi, vt patet de cõtextibus omnibus præcedentibus: semper enim affirmationem vel negationem vocat ipsam contradictionem. Sensus igitur est, duæ ex illis quatuor opponuntur, sicut priuatiuæ, duæ verò non opponuntur priuatiuæ, illæ, quæ sunt de extremo infinito. Affirmatiua infinita est, sicut affirmatiua priuatiua: negatiua infinita est, sicut negatiua priuatiua. Aliæ duæ non sic opponuntur, nempe affirmatiua, & negatiua simplices. Et hoc est, quod dicit, se habent secundum consequentiam, vt priuationes: id est, se habent ad modum, & similitudinem priuationum, vt interpretatur Boët in prima editione Et similitudo in hoc consistit: vt enim in priuatiuis tam affirmatio, quàm negatio habent prædicatum cum negatione, vt homo est iniustus, homo non est iniustus, ita in infinitis, vt homo est non iustus, homo non est non iustus.

Nec oportet intelligere hìc consequentias, quòd valeat ab vno ad alterum, quæ sine dubio non sunt certa; vt enim diximus superiùs etiam ex mente horum doctorum, infinitum de his quæ sunt, & quæ non sunt, prædicatur. Vnde affirmatiua infinita tam ampla est, quàm negatiua: vt enim dicitur, Chimæra non est homo, ita Chimęra est non homo, quamuis sit infinitum superius priuatino. Ista expositio non mihi displicet, quamuis huius iudicium ab aliis potiùs, quàm à me sit exhibendum.

similiter

Similiter autem se habebunt, & si vniuersalis, &c. 6

Eandem rationem obseruandam docet quando prædictæ oppositiones in vniuersali sumuntur: sunt enim aliæ quatuor Enuntiationes eodem ordine, omnis homo est iustus, non omnis homo est iustus, omnis homo est non iustus, non omnis homo est nõ iustus, dicit has similiter se habere, sicut priores, tu intellige secundum sententiam priorem illorum doctorum similiter, id est, affirmatiua simplex infert negatiuam infinitam, & non infertur ex ea, vt omnis homo est iustus, ergo non omnis homo est non iustus: præterea affirmatiua infinita infert negatiuam simplicem, non è contrà: vt omnis homo est non iustus, ergo non omnis homo est iustus, sicut fiebat in illis prioribus: at secundum expositionem nostram, similiter se habent istæ, quia priuatiuis assimilantur duæ, nempe infinita, vt declaraui.

Sed non similiter Angulares veras esse contingit, &c. 7

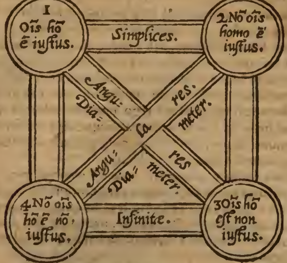
Hîc est alius locus difficilimus expositorum iudicio: dixit enim Aristo. has quatuor esse similes illis quatuor superioribus, nunc discrimen ostendit vnum, nempe in illis Angulares simul esse veras, in his verò non, sed aliquando, id est, aliquas Angulares.

Difficultas est, quas vocet Angulares Enuntiationes, vocat enim positas per diametrum: in cuius expositione laborauerunt Græci, tamen expositio Boët. est amplectenda. Vocat Angulares affirmatiuas finitam, & infinitã inter se, vt homo est iustus, homo est non iustus; & negatiua finita & infinita inter se, homo non est iustus, homo est non iustus. Similiter in vniuersalibus, omnis homo est iustus, omnis homo est non iustus, sunt angulares: similiter negatiuę, non omnis homo est iustus, non omnis homo est non iustus.

Est autem modò discrimen: in primis enim quia indefinitæ sunt, omnes angulares simul esse veræ possunt in materia contingenti: at in his vniuersalibus impossibile est, quod simul omnes sint veræ: aliquæ possunt quidem, nempe illę negatiuæ particulares.

Dices, quare vocat Angulares seu oppositas per diametrum? Dico, cùm talem habeãt ordinem, vt affirmatiua simplex sit prima, eius negatiua secũda, affirmatiua infinita tertia, eius negatiua quarta, si constituas quadratum, & singulis angulis tribuas singulas ex his, ita vt primo superiori angulo sit affirmatiua simplex, secundo eius negatiua, tertio inferiori dextro affirmatiua infinita, quarto eius negatiua. *Dub. 8.* *Sol.*

(hoc enim ordine tales anguli numerantur) tunc inuenies affirmatiuas in angulis per diametrum oppositis, & negatiuas similiter, vt hac sequenti figura intelliges.

Altera expositio. Simili figura constituendæ sunt particulares. Alij variè sumebant angulares in figura, nam vtrasque affirmatiuas superioribus angulis describebant, & tunc dicebant opponi per diametrum, id est, per lineam rectam, similiter negatiuas in inferioribus, ac per diametrum opponi lineam, videlicet perpendiculariter cadentem supra vtramque adinuicem. Sed ista expositio non est recipienda: diameter enim non est quæcumque linea recta, aliter costæ quadrati dicentur diameter, quod absurdum est, sed vt diximus, diameter est linea in duas medietates figuram per oppositos angulos diuidens. Patet igitur sensus huius loci.

Concludit Aristo. has igitur duæ oppositiones præcedentes, altera quando est prædicatum finitum, altera quando est infinitum.

8 *Aliæ autem duæ ad non homo, &c.*

Illæ duæ oppositiones erant subiecto existente finito: at si sumatur infinitum, nempe non homo, sunt totidem: non homo est iustus, non homo non est iustus, non homo est non iustus, non homo non est non iustus. Similiter in vniuersali, nec possunt esse plures oppositæ secundum finitum, vel infinitū, quàm hæ, vt patet (istæ autem extra illas sunt) id est

est,non est consequentia inter has,& illas:inter se tamen istę eandem rationem,quàm superiùs diximus, obseruant, vt ab affirmatiuis ad negatiuas valeat consequentia, non è contrà: vel,vt dixi,de similitudine ad priuatiuas(vtentes tamen non homo, vt nomine) id est habent semper tam affirmatiuæ, quàm negatiuæ simplices, vel infinitæ in prædicato idem subiectum infinitum, sicut in aliis erat subiectum finitum semper, nec mutabatur in aliqua.

In quibus verò Est non conuenit, &c.

Hæc est secunda pars,in qua de aliis verbis adiectiuis disserit:docétque quamuis in his non sit ipsum(Est) perinde tamen esse oppositiones faciendas,ac fiunt in ipso (Est.) Hoc intellige de(Est)secundo adiacente; ista enim verba adiectiua,quamuis re ipsa,tertio adiacenti æquipolleant:tamen voce, vt dicit Boët. similia secundo adiacenti sunt, propterea infinitionem subiecti solam habent; vt homo sanatur,homo non sanatur,non homo sanatur, non homo non sanatur: similiter in vniuersali.

Nota. 1. Et quamuis ista exempla Boët. sint per verbum(Est)scilicet,homo sanus est,legenda sunt tamen per verba adiectiua, vt habetur Græcè, & ipsemet legit in suis editionibus.

Nota 2. Enuntiationes, quæ post verbū adiectiuum vocē aliquam negatā habent, non sunt absolutè infinitæ dicendæ.

Hîc aduerte ex 1. Prio. cap. 42. ista verba adiectiua aliquādo aliquod additum recipere post se,vt amat homo Deū, & similia, & ratione talium appositorum recipiunt infinitatem,vt homo amat non Deum,video non album:tamē quia ista prædicati principalis non obtinent rationem,sed potiùs sunt verbi significationis adiuncta, non vocantur tales Enūtiationes infinitæ absolutè.Propterea maximè cauendum est in istis, ne argumentemur ab illis tanquam ab infinitis affirmatiuis ad negatiuas:non enim valet,video non album,ergo non video album, possum enim album & nigrum simul videre:nec valet,amo non Deum,nempe Petrum, qui non est Deus,ergo nōn amo Deum: nec valet, possum non currere, ergo non possum currere: quia argumentamur à non distributo ad distributum,ex parte participij inclusi in verbo adiectiuo, vt aliàs dictum est.

Dubitat autem Aristo. quando infinita sit vniuersalis, an addenda sit negatio signo,an subiecto,vt dicamus non omnis homo,an dicendum sit,omnis non homo? Respondetur, negationem non esse addendam signo, quia illud non significat vniuersale, sed vniuersaliter, id est, modum quendam, secundum quem notamus cuilibet parti vniuersalis conne-

nire prædicatū, vel à qualibet remoueri. Probat autem quòd non significat vniuersalem rem, sed modum, quia hæ Enuntiationes, homo currit, non homo currit, non differunt ab illis, in quibus talia signa sunt, nisi in hoc quòd illæ sine tali signo rem enuntient vniuersalem, non vniuersaliter; hæ verò cum signo, rem vniuersalem, sed vniuersaliter: non ergo illa signa addunt, nisi hunc modum vniuersalitatis. Et vide quod diximus suprà, capite quinto, indefinitas, & vniuersales non differre in re significata, sed in modo significandi.

Concludit Aristo. (ergo & reliqua eadem oportet apponi) id est, si istæ oppositæ de verbis adiectiuis sunt similes aliis, reliqua oportet apponi, id est, obseruanda sunt ea, quæ diximus de illis, quantùm ad angulares veras vel falsas: vel possumus interpretari (ergo & reliqua debent apponi eadem) id est, si non est differentia inter has, nisi in signo, negationes sunt ita vniuersalibus vniuersaliter ponendæ in ipsis vniuersalibus sicut in illis in quibus non est signum, vt dicatur omnis non homo est iustus, quando negatio infinitat.

10 *Quoniam verò contraria est negatio ei, quæ est, &c.*

Hæc est tertia pars, in qua Aristot. ostendit, quæ propositiones simul veræ esse possint, quia docuerat angulares non posse simul esse veras aliquando. Sunt ergo tria dicta. Primum contraria simul esse vera nequeunt, vt omne animal est iustum, nullum animal est iustum.

Secundum, opposita his, nempe particularia vera possunt esse in materia contingenti; vt, non omne animal est iustum, aliquod animal est iustum.

Tertium dictum, hæ duę oppositæ, nempe, nullum animal est iustum, aliquod animal est iustum, se consequuntur cum aliis duobus oppositis infinitis, nempe, omne animal est non iustum, non omne animal est non iustum: pari modo vniuersalis affirmatiua infinita cum negatiua infinita, & particularis negatiua infinita cum particulari affirmatiua simplici; vt, nullus homo est iustus, cum hac, omnis homo est non iustus, &, non omnis homo est non iustus, cum hac, aliquis homo est iustus.

Nota. Aduerte, quod propterea dixit has consequi se cum illis, quia illæ primæ non sunt Angulares. At quia Angulares se cum illis consequuntur, fit vt eadem sit harum & illarum ratio. Verbi gratia, istæ non sunt simul veræ, omne animal est iustum, nullum animal est iustū: sed non sunt Angulares. At, omne animal est non iustum, quæ est Angularis affirmatiuæ,

est

est idem cum hac, nullum animal est iustum. Ergo sicut hæc cum affirmatiua simplici, non erat simul vera, ita nec illa infinita, quæ æquipollet negatiuæ. Similiter in particularibus, vt, aliquod animal est iustum, aliquod animal non est iustum, sunt simul veræ: sed non sunt Angulares. At affirmatiua æquipollet negatiuæ Angulari, scilicet non omne animal est non iustum. Propterea ostendit veritatem vel falsitatem in illis primis, quia illic est magis nota: postea ostendit, has illis æquipollere.

Sed vnum dubium magnum superest: an ab affirmatiua sit procedendum ad negatiuam, aut è contrà: sunt enim varij textus Latini & Græci in hoc. In primis hîc Boëtius legit, ab affirmatiuis esse procedendum: at in suis commentariis, in vniuersalibus à negatiua ad affirmatiuam procedendum, in particularibus ab affirmatiua ad negatiuam: quod idem docet Albert. cap. 3. *Dubium.*

At in textu Græco præsenti, & traductione noua sic habet, vt ab affirmatiua vniuersali ad negatiuam, & à negatiua particulari ad suam affirmatiuam fit consequentia: quod etiam recipit Psellus.

Ego existimo dicendum cum Ammo. vt mutuò se consequantur affirmatiua & negatiua. Quòd si dicas, infinitum non prædicatur affirmatiuè de his quæ non sunt, non enim dicitur, Chimæra est non homo; dico, superiùs diximus ita affirmatiuam sicut negatiuam esse veram. Et hoc hîc dicit Ammon. & hoc corroborat expositionem, quam attuli in illis verbis (Duæ verò minimè.) *Solutio.*

Quòd si hoc non placet, dic cum Psello, hîc Arist. loqui de supponentibus terminis, & his, quæ existunt.

Vel cùm Alberto, vt ponatur constantia, qua indicemus rem subiectam esse, atque tunc est mutua consequentia.

Manifestum est autem etiam quoniam in singularibus. &c. 11

Ostendit diuersimodè se habere negationem in Enuntiationibus singularibus, & in vniuersaliter vniuersalibus: in singularibus enim nihil prohibet vel in principio, vel in medio, vel in fine collocare, vt Socrates est non sapiens, vel Socrates non est sapiens, vel non Socrates est sapiens, idem est dicere: at in vniuersaliter vniuersalibus non idem est: differt enim dicere, omnis homo est non sapiens, & non omnis homo est sapiens, quia illa est contraria vniuersalis, hæc contradictoria. Vnde in interrogationibus multùm differt, quærere de vniuersali, & de singulari: nam si respondens verè negat sin-

gulare, possum ergo verè affirmare per indefinitam, vt putásne Socrates est sapiens? si verè respondet interrogatus, non est, possum inferre, ergo Socrates est non sapiens. In vniuersali nō licet, vt, putas, omnis homo est albus? nō, non dicam, ergo omnis homo est non albus, sed, non omnis homo est albus. In quo docemus, ex negatiua vniuersali non inferre affirmatiuam vniuersalem, vt, non omnis homo est iustus, ergo omnis homo est non iustus. In singularibus id licet semper ex negatiua inferre affirmatiuam: vbi constat secundum Arist. valere à negatiua ad affirmatiuam infinitam, vt Socrates non est sapiens, ergo Socrates est non sapiens: exceptis tamen illis, in quibus non fit propter vniuersalitatem, non autem propter suppositionem, vel non suppositionem, vt aliqui interpretantur superiùs.

12 *Illa verò secundum infinita contraiacentes nomina, &c.*

Arist vnum hîc dubium remouet: cùm enim negationes nominibus per se apponantur, & verbis per se, vt, non homo, non iustus, non currit, posset quis dubitare esse negationes absque nomine, & verbo: non homo enim est negatio absque verbo, non currit, est negatio absque nomine; quòd suprà negatum est, cùm dixit affirmationem & negationem esse ex nomine, vel ex finito nomine & verbo simul. Et hoc est, quod dicit, (illæ negationes contraiacentes) id est, compositæ secundum infinita nomina, & verba. (Sunt autem compositæ ad finita nomina & verba) videtur esse negationes. Respondet, nullo modo esse negationes, & probat. Omnis negatio verum vel falsum significat: at illæ voces negatæ nec verum, nec falsum significant, quousque aliud eis addatur: ergo non sunt negationes. Quòd autem nihil veri vel falsi significent, manifestat ex oppositis, nempe, homo, animal, per se item vincit, currit, nihil per se veri vel falsi significant, quo fit, vt multò minùs illa. Huius ratio est secundum Ammon & Alb. quia cum illa aliquam naturam significent, magis videbantur verum vel falsum significare, quàm illa infinita, quæ nihil videntur significare, vel secundum Caietanum, illæ voces simplices sunt propinquiores Enuntiationi, quàm infinitæ, quia Enuntiatio simplex & finita prior est: & cùm hæ veri vel falsi nihil significent, ergo minùs significabunt infinitæ voces per se.

Infinita nomina & verba nō esse negationes.

13 *Significat autem, est omnis non homo iustus, &c.*

Illo dubio de negatione interposito, reuertitur Aristot. ad ostendēdam consequentiam in infinitis. Superiùs autem dixit de

xit de infinitis ex prædicato, subiecto manente finito:nunc docet eas, quæ subiectum habent infinitum:& primum dicit has omninò esse extra illas, quod superiùs dixit: id est, non valet consequentia ab his quæ de subiecto infinito sunt ad eas, quæ finitum habent subiectum, tamen inter se habent similem rationem cum illis. Vnde istæ, omnis homo est iustus, non omnis homo est iustus, nihil significant, cum illis de infinito subiecto:tamen quemadmodum illæ duæ sunt æquiualentes, omnis non homo est non iustus, & nullus non homo est iustus:adde tu, sicut etiam illæ idem valent, aliquis homo est iustus, &, non omnis homo est non iustus, ita & hæ, aliquis non homo est iustus, &, non omnis non homo est non iustus, eadem enim in his est inter se ratio.

Duplex modus argumetandi pene finitum & infinitū.

Transposita verò nomina & verba, idem significant, &c. 14

Dubium vltimò soluit, quod oritur ex eo, quòd modò nomen, modò verbum postponit, modò substantiuum, modò adiectiuum:posset quis decipi, existimans esse propterea diuersas Enuntiationes: quod repellens Arist. docet nomina & verba transposita idem significare. Verbi gratia, idem est, est albus homo, &, est homo albus:quod probat, quia aliter vna affirmatio duas haberet oppositas negationes, quod suprà reprobatum est Patet, sumo has, est albus homo, &, est homo albus:illa prior habet hanc negationem, non est albus homo, illa posterior, quam habebit, vel hanc, non est non homo albus:& hoc non, quia ista correspondet illi, non homo est albus:vel hanc, non est homo albus, sed ista est negatio etiam illius, est albus homo:ergo vel ista, est albus homo, habebit duas negationes, priorem scilicet, non est albus homo, & hanc, non est homo albus, vel istæ erunt: eadem negatio, ita vt est:quòd si vna negatio sunt, non est albus homo, & non est homo albus, ergo & eadem affirmatio erunt, est albus homo, est homo albus.

Hic vnum probandum superest, nempe illas duas negationes, non est homo albus, & non est albus homo esse negationes illius, est albus homo. Hoc facile est, quia eodem modo se habet quantum ad oppositionem, cum vna sicut cum altera; nec in veritate vel in falsitate vllo modo illæ differunt.

Colligit ergo (nomina, & verba transposita idē significant,) Circa quam aduerte, duplicem esse trāspositionem ex Amm. & Caierano. Est situalis solùm, in qua solus situs terminorum mutatur, sicut qui solùm mutat duo loca:altera est situalis, & formalis, quando non solùm locus, sed aliqua mutatur for-

Verborū & nominum in enuntiatione du-

plex est transpositio. ma, vt qui cum loco valetudinem, vel dispositionem mutat: ita similiter quando non solùm termini, quo ad situm mutantur, sed quo ad formam, quia ex subiecto in prædicatum, vel ex prædicato in subiectum mutantur.

Propositio autem Arist. de sola transpositione situaliter intelligenda est, quando nomen vel verbum situm mutant, non formam, sed prædicatum manet, & subiectum manet idem, nec proprietas Logica mutatur.

Ex hoc capite duos vsus maximos percipimus: alter est, abundantia Enuntiationum multiplex: nam vel est verbum adiectiuum vel substantiuum: si adiectiuum, tunc vel subiectum est finitum, vel infinitum, tam in affirmatione, quàm in negatione, vel vniuersaliter, vel non vniuersaliter: & tunc sunt octo propositiones de præsenti, totidem de futuro, totidem de præterito. Si fuerit verbum substantiuum, tunc vel de secundo adiacente, vel de tertio: si de secundo, eodem modo sunt octo, secundum quolibet trium temporum: si de tertio, tunc vel subiectum est infinitum, & tunc secundum prædicatum finitum vel infinitum sunt octo secundum quodlibet temporum, vel de subiecto infinito, & tunc sunt totidem secundum tempora: vnde resultat magnus numerus, quem describere exemplis cuilibet erit facilè. Quòd si velis hîc sumere subiecta singularia, & particularia, facies tot Enuntiationes quot præcedentes, demptis vniuersalibus vniuersaliter: quia singula, vel particularia vniuersalitatem non recipiunt.

Duplex modus argumentādi penes finitum & infinitū. Alter fructus est, modi arguendi penes finitum, & infinitum: qui sunt duo, quādo subiectum est finitum: alij duo subiecto existente infinito. In subiecto finito alter ab vniuersali affirmatiua infinita ad negatiuam simplicem vniuersalem: & è contra subiecto supponenti: vt omnis homo est non iustus, ergo nullus homo est iustus, alter ab affirmatiua finita particulari ad negatiuam infinitam particularem, & è contrà, vt aliquis homo est iustus, ergo non omnis homo est non iustus. Idem modi sunt seruato subiecto infinito, vt omnis non homo est non iustus, ergo nullus non homo est iustus: & aliquis non homo est iustus, ergo non omnis non homo est non iustus. Et hæc sufficiant circa hanc materiam de infinitis Enuntiationibus.

De Enuntiationum vnitate, ac pluralitate. Et quo pacto veritas & falsitas in eis reperiatur in prædicationibus coniunctis, atque diuisis.

Cap. II.

AT verò vnũ de plurib. vel plura de vno affirmare vel negare, nisi sit vnum aliquid, quod ex plurib. significatur, non est affirmatio, neque negatio vna. Dico autem vnum, non si vnum nomen positum sit, non sit autem vnum aliquid ex illis, vt homo est fortasse & animal, & bipes, & mansuetum, sed ex his vnum fit, ex albo autem, & homine ipso ambulare non est vnum. Quare nec si vnum aliquid de his affirmet aliquis, erit affirmatio vna: sed vox quidem vna, affirmationes verò multæ, nec si de vno ista sed similiter multæ. 1

Si ergo Dialectica interrogatio respõsionis est petitio vel propositionis, vel alterius partis cõtradictionis, propositio verò contradictionis est vnius pars, non erit vna responsio ad hac: neque enim interrogatio vna, neque etiam si sit vera. Dictum est autem de his in Topicis. 2 — 8 Top.

Simul autem manifestum est, q nec hoc ipsum, quid est, Dialectica interrogatio est: oportet enim datum esse ex interrogatione eligere, vtram velit contradictionis partem enuntiare: sed oportet interrogantem determinare, vtrùm hoc sit homo, an non hoc. 3

*Quoniam vero hac quidem prædicantur cõposita, vt vnum omne prædicatũ fiat, eorũ, quæ extra prædicantur, alia vero non, quæ est differentia? De homine enim verum est dicere, & extra animal, & extra bipes: & hoc vt vnũ: & hominẽ, & albũ: & hæc, vt vnum: sed nõ si coriarius est, & bonus, etiã coriarius bonus. *Si enim quoniã vtrumque verũ, esse oportet & simul vtrũque, multa incõuenientia erunt. De homine enim & hominẽ verum est dicere & albũ: quare & omne: rursus si albũ ipsum,* 4

* a. l quare non si alterum, verum.

*ipsum,& omne,quare erit homo albus,albus : & hoc in infinitum : & rursus musicus albus ambulans, & hæc eadem frequenter implicita in infinitũ. Ampliùs,si Socrates,Socrates est, & homo, & Socrates homo Socrates,& si homo & bipes,erit homo bipes. Quòd igitur, si quis simpliciter*dicat complexiones fieri multa accidit dicere inconuenientia,manifestum est.*

* a.l. addit & vt cõtingit.

5 *Quemadmodùm autem ponendũ est,nunc dicimus. Eorum igitur,quæ prædicantur,& de quibus prædicari accidit,quæcunque secundum accidens dicuntur,vel de eodem,vel alterum de altero,hæc non erunt vnũ, vt homo albus est, & musicus, sed non est vnum album & musicum,accidentia enim sunt vtraque. Nec si album, musicum verum est dicere, tamen non erit album musicum vnum aliquid : secundum accidens enim album musicum:quare non erit album musicum vnũ aliquid: quocircà nec coriarius bonus simpliciter, sed animal bipes,non enim secundum accidens.*

6 *Ampliùs,nec quæcunque insunt in altero,quare neque album frequenter,neque homo,homo animal est vel bipes:insunt enim in homine animal & bipes.*

7 *Verum est autem dicere de aliquo & simpliciter:vt aliquem hominẽ, hominem, aut aliquẽ albũ hominem, hominem album,non autẽ semper.Sed quando in adiecto quidem aliquid oppositorum insit,quod cõsequitur contradictio,non verum,sed falsum est:vt hominẽ mortuum,hominem dicere:quando autẽ non insit,*verum.*

*a.l.addit, semper.

Aut,quando insit quidẽ,semper non verũ est:quãdo verò non insit,non semper verũ est:vt,Homerus est ali-

8 *quid,vt poëta,vtrùm igitur est? an nõ? secundum accidens enim prædicatur,Est,de Homero(ꝙ enim est poëta)sed nõ secũdũ se prædicatur de Homero ipsum, Est.*

9 *Quare in quibuscunque prædicationib.neque cõtrarietas inest si definitiones pro nominibus dicantur, &*

secundum

ſecundum ſe prædicetur, & non ſecundũ accidẽs, in his aliquid & ſimpliciter verũ erit dicere. Quod autẽ non eſt quoniam opinabile eſt, nõ eſt verum dicere eſſe aliquid: opinio enim eius eſt, non quid eſt, ſed quòd nõ eſt.

Huius capitis ſcopus eſt, cùm multæ ſint Enuntiationes coniunctæ, quæ plura prædicata, vel ſubiecta habent, & multæ ſint ſimplices, quæ ſingula ex illis per ſe prædicantur, aliquando euenit, vt quæ verè coniuncta prædicamus diuiſim enũtiemus falſo: vt cadauer eſt homo mortuus, vera eſt coniuncta, diuiſa falſa, cadauer eſt homo: aliquando diuiſa vera enuntiamus, vt homo eſt Muſicus, homo eſt albus tamẽ coniuncta falſa eſt, Muſicus albus. Ariſt. igitur hoc capite docet, quando diuiſa coniungere, quando cõiuncta diuidere liceat: & hic eſt ſcopus capitis: quod in tres particulas claritatis cauſa diuidi poteſt. Primò docet, quæ multiplex, quæ vna Enuntiatio ſit, hoc enim neceſſarium eſt ad doctrinam de coniunctis & diuiſis. Secundò mouet quæſtionem circa hoc, & argumentis diſputat circa illam. Tertiò ſoluit difficultatem hanc, docendo quod intendit.

At verò vnum de pluribus, vel plura de vno, &c. 1

Primò ergo conſtituit, quid Enuntiatio vna, quid multiplex ſit. Eſt aduertendum, quòd poſſumus quadrupliciter enũtiare, vel de plura de pluribus, vt homo, & leo eſt fortis, & māſuetus: vel vnum de vno, vt homo eſt albus: vel plura de vno, vt Deus eſt iuſtus fortis & patiens, vel vnũ de pluribus, vt homo & leo eſt fortis. Inter has vnam Enũtiationem vocat Ari. quæ vnũ de vno enuntiat, reliquas verò multiplices.

Quatuor mod. alia de aliis enuntiare poſſumus.

Explicat autem, quid vocet vnum, quid plura. Vnum non ſolùm debet eſſe voce, ſed re ſignificata, ita vt ſi vna vox ſit, multa tamen æquiuocè ſignificet, talis Enũtiatio ſimpliciter ſit multiplex; ſecũdum quid vna, nempe voce, vt canis currit: ſimiliter plura intelliguntur te, quæ non faciunt vnam rem per ſe, nam ſi ſint plures voces, vnam tamen rem ſignificent, vel plura vnam rem facientia per ſe; ſicut animal bipes, manſuetum, quæ eſt definitio hominis, tunc talis erit Enuntiatio vna. In ſumma, eſt conſideranda vnitas, vel pluralitas rerum ſignificatarum, non vocum.

Dubitabis, quare Ariſt. dicit hæc verba cum cõiunctione & dubitatione, nempe, homo fortaſſe eſt animal, & manſuetum & bipes? Reſpondens Boë. ex Porphyrio in ſecunda edit. docet, quòd iſtæ partes definitionis dupliciter poſſunt prędicari,

Dubium.

Solutio.

cati,

cari,aut per ſe,& tunc faciunt plures Enuntiationes, homo eſt animal,& homo eſt bipes,& homó eſt māſuetus:aut cō-iunctæ, & tunc faciunt Enuntiationem vnam, vt homo eſt animal,bipes,manſuetum. Hîc autem illam coniunctionem (de)notat per ſe ſumi:vt ſit ſenſus,iſtæ partes,quę per ſe ſumptæ Enuntiationes plures faciunt,coniunctę tamen,& quando de vno ſubiecto prædicantur, vnam faciunt Enuntiationem,quia ſignificant rem vnam Dixit autem(fortaſſe) quaſi aliquando accidat ex illa vna plures fieri Enūtiationes,quando ſeparatim partes ſumantur.

1 *Si ergo Dialectica interrogatio reſponſionis,&c.*

Iuxta Alber.& Eſcula & alios, his probat Ariſt illam eſſe enuntiationem multiplicem,in qua plura enūtiamus de pluribus,vel vnum de pluribus, vel plura de vno. Probat autem ex reſponſione : propoſitio enim eſt reſponſio interrogationis:ſed illa non eſt vna interrogatio,quæ ſit per tot prædicata vel ſubiecta :ergo nec erit vna reſponſio, nec vna Enuntiatio, ſed multiplex : vnde qui petit,canis ne eſt ſubſtantia? multa petit: ideò non debemus vnica reſponſione reſpondere,etiam ſi verum ſit illa multa enūtiare ſimul. Accidit enim quòd vera ſit , vt Deus eſt iuſtus , & ſapiens , verum quidem vtrumque,ſed interrogatio eſt multiplex, & ideò non debet eſſe vnica reſponſio.Hæc eſt interpretatio horum.

Altera expoſitio. At melius eſt cum Græcis iſta verba non tāquàm probatiua,ſed illatiua legere:vt ſit ſenſus:ex qua tales Enuntiationes ſunt multiplices, vt interrogationes harum non mereantur vnam reſponſionem.

Nota 1. Sed vt iſta rectiùs intelligantur,aduerte, quòd hîc non de Dialectica in communi loquitur,quæ in partem demonſtratiuam,& Topicam eſt diuiſa,ſed ſolùm de parte Topica.

Diſcrimē quod ſit inter eum qui demōſtratione, & ſyllogiſmo topico vtitur. Eſt autem diſcrimen inter eum , qui demonſtratione vtitur,qualis eſt ille,qui habet rei ſciētiam:& illum qui ſyllogiſmo Topico,qualis ille eſt,qui rei habet opinionem:qui demōſtrat,quærit ſemper neceſſaria;quę ſemper vera ſunt, nec aliter ſe habere poſſunt,vt quòd homo ſit riſibilis,quòd ignis ſit calidus:& ea intentione circa illa verſatur; vt eorum cauſam indaget,& conſequatur.At Topicus conſiderat probabilia, quæ taliter ſe habent,vt aliter ſe habere poſſint, & ea inquirit vt probabiliter,& opinatiuè cognoſcat.

Hinc ſequitur vnum:quòd qui vtitur demonſtratione,ſumit vnam partem cōtradictionis probādam,nempe quæ neceſſaria eſt, nā ambę partes ſimul neceſſarię eſſe nō poſſunt:

at

at qui Topicè procedit, quia vtraque pars contradictionis potest esse probabilis, probat vtranque, modò hanc, modò illam, quod docet Arist. primo Elenchorum cap 11.

Hinc etiã sequitur, quòd aliter vtitur interrogatione scientificus, & qui demonstrat aliter Topicus. Qui demonstrat, interrogat vnam partẽ, quæ necessaria est, vt sibi demonstretur: petit enim Physicus, an anima sit immortalis, vt demonstret: petit Geometra, an triangulus habeat tres æquales duobus rectis vt demonstret. At Topicus petit vtramque partem contradictionis, siue hanc, siue illam, vt probabiliter circa vtramque disputet.

Nota 2.

Est igitur interrogatio Dialectica, seu Topica, contradictionis petitio, vt sibi hæc vel illa detur pars: & hoc est, quod docet Ari. Sed consideranda sunt verba: inquit, (est petitio responsionis, vel propositionis: vel alterius parti contradictionis.) Omnia idem sunt: sed nota varios modos vel respõdendi vel interrogandi Topicè. Aliquando solet responderi per particulam nõ, vel sic: vt, est anima diuisibilis; potest dici, sic, vel non: proptereà dicit (est petitio responsionis.) Aliquando repetitur eadem propositio: vt si dicat, anima est diuisibilis: ideò dicitur petitio propositionis. Aliquando qui interrogat, exprimit duas partes: vt, anima est diuisibilis, an non? & tunc respondetur per vnam partem contradictionis: proptereà dicit, (est responsio alterius partis contradictionis)

Nota 3. Topicum licèt non semp formaliter, virtute tamẽ vtrãque contradictionis partẽ semper rogare.

Tamen hìc aduerte, licèt Topicus aliquando interroget, vnam partem formaliter, aliquando ambas partes virtualiter, tamen semper interrogat inter vtramque partem contradictionis, siue hoc, siue non: quod nõ facit demõstrator, nec virtualiter, nec formaliter.

Simul autem manifestum est quoniam &c.

Hìc vnum infert, quòd maximè declarat interrogationem Topicam, nempe petere, quid est homo? non est Topica interrogatio, nec petere quid hoc est? pro quo aduerte: ex Boë. in secunda editione: triplex est interrogatio, prima est Topica, quæ cõtradictionis partem quærit, ita vt determinet contradictionem, sed liberum relinquat respondenti, quamlibet eligere: vt qui dicit, anima est vna, an non? hic coarctat interrogans respondentem, vt intra has partes respondeat, quanquam maneat in electione, hoc vel illud respõdere. Hæc igitur est interrogatio Topica. Alia est interrogatio non Dialectica, seu non Topica, quæ inter contradictionis partes non quærit, sed vaga est, quæ si fuerit rei necessariæ, est demon

Nota. Triplicem esse interrogationem.

demonstratiua, vt quid est homo? Hîc enim nullam partem determinat: similiter, quæ differentia est animalis? Si verò fuerit rei accidentis, seu contingentis, est interrogatio familiaris; vt, cuius est domus? quando venisti? Hîc patet sensus Aristo. dicit enim quid est non esse interrogationem Dialecticam, id est Topicam, quia non determinatur ad aliquot partes contradictionis alicuius. Et obserua hanc doctrinam.

Dubium sol. Obiicies, primo Top. cap. 4. inter interrogationes Topicas est vna, definitionis problema: definitio autē explicat quid est: ergo est interrogatio Topica ipsius quid est. Dico ad hoc, Duplex est quæstio, seu interrogatio, quid est: altera vaga & indeterminata ad partes contradictionis, vt si dicas, quid est homo? quid est Angelus? & talis non est Topica, vt hîc dicitur altera est determinata sub contradictione, vt vtrū animal rationale sit definitio hominis, nécne? & talis est Logica & hoc docet primo Topico. Idem est dicendum de Genere, de Differentia, quæ si interrogentur vagè, non sunt interrogationes Topicæ: vt, quod est Genus hominis? quæ est Differētia hominis? si verò determinatè petantur, sunt Logicæ: vt an rationale sit differentia hominis, nécne? Et hanc solutionem maximè serua, quam etiam Ari. hîc exprimit, dum dicit, Dialecticum determinare, an hoc sit homo, an nō hoc.

Duplicē esse ipsius quid est interrogationem.

4 *Quoniam verò hæc quidem prædicantur composita, &c.*

Incipit Arist. quæstionem de coniunctis & diuisis proponere: huiusmodi autem est interrogatio. Cùm multa diuisim verè enuntientur, quæ si coniuncta prædicemus, Enuntiatio falsa erit, alia autem multa & coniuncta, & diuisa verè enuntientur, quę erit huius distinctionis causa? Quòd autem illud ita eueniat, patet: dicimus enim verè diuidentes, Socrates est homo, & Socrates est albus, & etiā verè cōiūgimus, Socrates est homo albus: similiter, homo est animal, & homo est bipes, & cōiunctè homo est animal bipes: aliquando non ita, dicitur enim, est homo citharœdus, & homo est bonus, non autem est citharœdus bonus; si enim ille sit studiosus, non tamen admodùm peritus artis citharizandi, diuisa est vera, coniuncta est falsa.

Quid igitur dicetur ad hoc? posset quis respondere, & assignare regulam hāc: quando diuisa enuntiare verum est, tunc enuntiare coniuncta verum erit. Hoc reiicit Arist. tanquam falsum. Primò de homine est verum dicere, quòd est homo, & quòd est albus: ergo coniunctè, quòd est homo albus. Vlteriùs de illo homine verū est dicere, quòd est homo albus: & iterum

& iterum quòd est albus:ergo dicetur,quòd est homo albus, albus:& iterum sumam illud idem, & faciam multas negationes,quod non licet. Præterea,de homine est verum dicere,quòd albus,& diuisim quòd est Musicus, & quòd est ambulans,ergo quòd est albus Musicus,ambulans: & iterum de homine est verum ista coniunctè dicere, & iterum vnum ex illis:ergo omnia coniunctè: & iterum sæpius illa replicabo, quod absurdum maximè est. Præterea Socrates est Socrates, & est homo,ergo dicam Socrates est Socrates homo:quę est nugatio, nec admittenda.

Quemadmodum autem ponendum est, &c. 5

Determinat hanc difficultatem, & primò de coniunctis, quando liceat diuisa coniungere, postea de diuisis, quando liceat coniuncta diuidere. Circa primum duas regulas assignat,quando non licet diuisa coniungere. Altera est,quando quæ diuisim prædicantur,sunt accidentia ad inuicem, vel respectu alicuius tertij, tunc talia non faciunt vnum per se: verbi gratia,homo est albus,& homo est Musicus, nõ valet, ergo albus Musicus,quia vtraque accidunt homini:similiter homo est citharœdus,& est bonus,non valet,ergo est citharœdus bônus, quia vtraque accidunt homini, & adinuicem etiam. Dico (adinuicem)quia si vnum alteri accidat, non è contrà,non impedit:vt Socrates est homo & est albus,valet, ergo est homo albus, quia vnum est accidens alterius, non autem è contrà.

Diuisa attributa quando liceat cõiungere.

Nec quacunque insunt in altero, &c. 6

Altera regula est, nec his, quæ ita diuisa prædicantur, vt vnum includatur in altero actu:qua ratione superiora argumenta non valent coniuncta,quia in vna parte actu includitur altera. Dico(actu)quia potentia nihil prohibet: dicimus enim,homo est animal,& rationale, ergo animal rationale: & tamen animal,quia genus est, differentias continet in potentia.

Verum est autem dicere de aliquo & simpliciter, &c. 7

Hîc de diuisis agit, ostenditque coniuncta diuidere aliquando licere, vt hîc est homo albus, ergo est homo, & est albus:sed non semper id licet. Quando verò non liceat,duabus regulis explicat: altera est, quando coniunctum constat ex partibus repugnantibus, non licet vti diuisione; dicitur enim, cadauer est animal mortuum, sed non diuides, ergo est animal:similiter imago est homo pictus,non valet, ergo est homo:quia illa duo repugnant quòd sit mortuum,& ani-

Quando coniūcta attributa nõ liceat diuidere.

Obiectio. mal, quòd sit homo & quòd sit pictus. Dices tu, si repugnant, quomodò coniunguntur: non enim dicitur homo irrationalis? Dico, & aduerte: quando iunguntur, vnum non retinet significationem principalem, sed trãsumptiuam, ibi enim fit distractio termini, vt non pro significato proprio, sed improprio supponat: at quando non additur membrum distrahẽs, non fit coniunctio, propterea non dicitur homo irrationalis, nec animal insensibile.

Dilutio.

8 *An etiam quando inest, semper non verum est, &c.*

Dubitat Aristo. an sicut semper est falsum huiusmodi cõiuncta repugnantia diuidere, ita semper verum sit reliqua coniuncta semper diuidere? Et docet adhuc non esse: quod explicat Auerr. & Boërius, quando partium coniuncti vna per alteram inest subiecto; & dicitur per accidens, vnde non valet, est citharœdus bonus, ergo est bonus, quia bonus inerat subiecto per artem citharizandi, non per se. Vide Caietanum hîc.

Et ponit alteram regulam: quando vnum prædicatur per accidens, non licet diuidere, vt, Homerus est Poëta, est vera: non tamen licet dicere, ergo Homerus est; quia, Est, per accidens prædicatur.

Dubium Verbum, Est, quãdo per se, & quãdo per accidẽs prædicatur.

Dices tu, quid est, quòd (Est) per accidens prædicetur? nota ex Boët. & Ammon. Aliquando (Est) vnit suam significationem, nempe existentiam immediatè subiecto, & mediatè vnit prædicatum, vt, homo est albus, id est, existit albus: & tunc dicitur per se prædicari, id est, immediatè de subiecto. Aliquando non immediatè subiecto vnitur, sed mediante prædicato, vt Homerus est Poëta, non dicitur hîc, quòd Homerus immediatè per se existat, sed existentia illi applicatur ratione Poëtę, vt sit sensus: Homerus in sua poësi existit, non in se, & tunc dicitur per accidens prædicari de subiecto, quia nõ ratione sui, sed ratione talis prædicati. Et hoc obserua: vbi vides clarè ipsum (Est) de tertio adiacente prædicari.

9 *Quare in quibuscunque prædicationibus, &c.*

Con[illegible] Aristo. hîc ostendens, quando ita non fit, vt in his duob[illegible]ibus, coniuncta diuidi possunt: & pro primo casu osten[illegible], quando cognoscatur repugnantia illorum coniunctorum, nempe si definitiones eorum assignentur, vt patet, si definiatur animal, & mortuum, tunc cognoscitur repugnantia: animal enim est viuens, mortuum verò priuatum vita.

Secundam regulam ostendit pulchro exemplo. De re quę non

non est, dicimus quòd est imaginabilis, seu opinabilis: dicere, quòd opinabilis est, non est dicere, quòd est in se: imò non est, sed dicitur quòd existat, non in re, sed in imaginatione. Ita fit in illis, Homerus est Poëta, &c.

Nota. In diuisione & coniunctione attributorum quæ nam sint seruanda.

Circa hoc aduerte, quando diuisa cõiungis, vt serues idem subiectum pro eodem, & secundum idem tempus, & cõiungas totalia prædicata. Vnde non valet, animal est cygnus, & animal est nigrum, ergo est animal cygnus niger; non enim pro eodem sumis subiectum: nec valet, Cicero fuit puer & fuit sapiens, ergo fuit puer sapiens; non enim idem tempus sumit: nec valet, video hominem, & video nigrum, ergo video hominem nigrum: quia totalia prædicata non iungo, prædicata autem totalia sunt, videns hominem, & videns nigrum. Circa diuisionem aduerte, quando negata diuidis, diuide disiunctiuè, vt Socrates non est homo albus, ergo non est homo, vel non est albus: at affirmata copulatiuè, vt Socrates est homo albus, ergo est homo, & Socrates est albus. Hæc de hoc capite.

De Enuntiationibus cum modo, & earum adinuicem oppositionibus, ac consequentiis: tum ex aliorum, tum ex propria opinione.
Cap. III.

Sectio quarta, secundum Græcos.

1 HIs verò determinatis considerandum est, quemadmodùm se habent negationes & affirmationes ad se inuicem, quæ sunt de possibili esse, & non possibili, & de contingenti, & non contingenti, & de impossibili & necessario: habent enim aliquas dubitationes. Nam si eorum, quæ complectuntur, illæ sunt sibi inuicem oppositæ contradictiones, quæcunque secundum esse & non esse disponuntur, vt eius quæ est, esse hominem negatio est, non esse hominem, non ea, quæ est, esse non hominem: & eius quæ est, esse album hominem, ea quæ est, non esse album hominem, sed non ea quæ est, esse non album hominem: (si enim de omni aut affirmatio, aut negatio est, lignum erit verum dicere, esse non album ho-*

* a.l. adminem:) * Quod si hoc modo & in quibuscunque esse dit quod non additur, idem faciet quod pro eis additur, vt eius, inconueniens est. quæ est, homo ambulat, non hæc, ambulat non homo, negatio erit, sed hæc, non ambulat homo: nihil enim differt dicere, hominem ambulare, vel hominem ambulãtem esse. Quare si hoc modo vbique, & eius quæ est, possibile esse, negatio erit possibile non esse, sed non ea quæ est, non possibile esse.

2 Videtur autem idem posse & esse & non esse: omne enim quod est possibile diuidi, vel ambulare, & nõ ambulare, & non diuidi possibile est. Ratio autem est: quoniam omne quod sic possibile est, non semper in actu est, quare inerit ipsi etiam negatio: potest enim & non ambulare quod est ambulatiuum, & non videri quod est visibile. At verò impossibile est de eodem oppositas veras esse affirmationes & negationes, non igitur eius quæ est, possibile esse, negatio est hæc, possibile non esse.

3 Contingit enim ex his, aut idem affirmare & negare simul de eodem, aut non secundum esse vel non esse, quæ apponuntur, fieri affirmationes, & negationes: si ergo illud impossibile est, hoc erit magis eligendum: est igitur negatio eius quæ est, possibile esse, ea quæ est, non possibile esse, sed non ea quæ est possibile non esse. Eadem quoque ratio est & in ea quod est, contingens esse: etenim negatio eius est, non cõtingens esse, & in aliis quoque simili modo, vt in necessario & impossibili.

4 Fiunt enim quemadmodum in illis esse & nõ esse appositiones subiectæ verò res hoc quidem album, illud verò homo: eodem quoque modo hoc in loco, esse quidem & non esse, vt subiectum sit, posse verò & contingere appositiones sunt, determinantes (quemadmodum in illis, esse & non esse) veritatem & falsitatem, similiter hæ in eo quod est, esse possibile, & esse non possibile.

5 Eius verò quæ est, possibile non esse negatio est, non ea quæ

quæ est, nō possibile esse, sed ea quæ est, non possibile non esse, & eius quæ est, possibile esse, non ea quæ est, possibile non esse, sed ea quæ est, non possibile esse. Quare & sequi sese inuicē videbuntur possibile esse, & possibile nō esse, idem enim possibile esse, & non esse: non enim contradictiones sunt sibi inuicē huiusmodi, possibile esse, & possibile non esse. Sed possibile esse, & non possibile esse, nūquam simul in eodem vera sunt, opponuntur enim: neq; ea quæ est, possibile nō esse, & non possibile non esse, nūquā simul in eodem vera sunt. Similiter autem & eius quæ est, necessarium est esse, negatio nō est ea quæ est, necessarium non esse, sed ea quæ est, non necessariū esse, eius verò quæ est, necessarium non esse, ea quæ est, non necessarium non esse: & eius quæ est, impossibile esse, nō est ea quæ est, impossibile non esse, sed hæc, nō impossibile esse: eius verò quæ est impossibile non esse, ea quæ est, nō impossibile non esse. Vniuersaliter verò (quēadmodùm dictum est) esse quidem & non esse oportet ponere, quēadmodum subiecta: negationem verò & affirmationē hæc facientem, ad esse & non esse apponere: & has oportet putare esse oppositas dictiones: possibile, & non possibile: contingens, non contingens: impossibile, non impossibile: necessarium, non necessarium: verum, non verum.

Consequentiæ verò secundum rationem fiunt cū ita ponuntur: illam enim quæ est, possibile esse, sequitur ea quæ est, contingit esse: & hæc conuertitur illi, & nō impossibile esse, & non necessarium esse: illam verò quæ est, possibile non esse, & contingens non esse, ea quæ est, non necesse non esse, & non impossibile non esse: illam autem quæ est, non possibile esse, & non contingens esse, ea quæ est, impossibile esse, & necesse non esse: illam verò quæ est, non possibile non esse, & non contingens non esse, ea quæ est, impossibile non esse, & necessarium esse. Consideretur autem ex subscriptione, quemadmodum dicimus. 6

Enuntiationum modalium consequentia secundum alios.

Ordo I.	Ordo II.
Antecedentes.	Antecedentes.
Poßibile esse.	*Non poßibile esse.*
Contingens esse.	*Non contingens esse.*
Sequentes.	Sequentes.
Non impoßibile esse.	*Impoßibile esse.*
Non necessarium esse.	*Necessarium esse.*
Ordo III.	Ordo IIII.
Antecedentes.	Antecedentes.
Poßibile non esse.	*Non poßibile non esse.*
Contingens non esse.	*Non contingens non esse.*
Sequentes.	Sequentes.
Non impoßibile non esse.	*Impoßibile non esse.*
Non necessarium non esse.	*Necessarium non esse.*

HÆ igitur, impossibile, & non impossibile, eam quæ est, contingens & possibile, & non contingẽs, & possibile, sequuntur quidem contradictoriè, sed conuersim: eam enim quæ est, possibile esse, negatio impossibilis sequitur, quæ est, non impossibile esse, negationem verò affirmatio: nam illam, non possibile esse, ea quæ est, impossibile esse, affirmatio enim est impossibile esse, non impossibile verò negatio.

8 *Necessarium verò quemadmodùm se habet, considerandum est. Manifestum est*enim quòd non eodem modo se habet, sed contraria sequuntur, contradictoria autem sunt extrà: non enim est negatio eius quæ est, necesse non esse, ea quæ est, non necesse esse: contingit enim veras esse vtrasque in eodem: quod enim est necessarium non esse, non est necessarium esse.*

*a l. autem.

9 *Causa autem huius est, cur non sequitur necessarium similiter cæteris: quoniam contraria, impossibile esse, necessario redditur idem valens: nam quod impossibile esse, necesse hoc, non quidem esse, sed potiùs non esse, quod*

verò

verò impoſsibile non eſſe, hoc neceſſarium eſſe: quare ſi illa ſimiliter ſequuntur poſsibile & non poſsibile, hæc è contrario: quoniam non ſignificant idem neceſſarium & impoſsibile, ſed (quemadmodum dictum eſt) conuerſim.

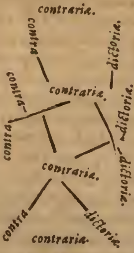
An certè impoſsibile eſt ſic poni contradictiones neceſſarij: nam quod neceſſarium eſſe, poſsibile eſſe: nam ſi non, negatio conſequetur: neceſſe enim eſt aut affirmare, aut negare: quare ſi non poſsibile eſſe, impoſsibile eſſe, igitur impoſsibile eſſe, quod neceſſe eſſe: quod eſt inconueniens. At verò illam quæ eſt, poſsibile eſſe, non impoſsibile eſſe, ſequitur: hanc verò, ea quæ eſt, non neceſſarium eſſe: quare contingit quod neceſſarium eſſe, non neceſſarium eſſe: quod eſt inconueniens. 10

At verò neque neceſſarium eſſe, ſequitur eam quæ eſt, poſsibile eſſe, neque ea quæ eſt, neceſſarium non eſſe: illi enim vtraque contingit accidere. Harum autem vtralibet vera fuerit, non erunt illa vera: ſimul enim poſsibile eſſe, & non eſſe: ſi verò neceſſe eſſe vel non eſſe, non erit vtrumque poſsibile: relinquitur ergo, non neceſſarium non eſſe, ſequi eam quæ eſt, poſsibile eſſe, hæc enim vera eſt & de neceſſe eſſe: hæc enim fit contradictio eius, quæ ſequitur illam quæ eſt, non poſsibile eſſe, illam enim ſequitur ea quæ eſt, impoſsibile eſſe, & neceſſe non eſſe, cuius negatio eſt, non neceſſe non eſſe. Sequuntur igitur & hæ contradictiones ſecundum prædictum modum: & nihil impoſsibile contingit ſic poſitis. 11

Enuntiationum modalium consequentia secundum Aristotelem.

Ordo I.
Amabimus.
Antecedens.
Possibile esse.
Contingens esse.
Sequentes.
Non impossibile non esse.
Nō necessariū esse.

Ordo III.
Purpurea.
Antecedentes.
Nō possibile nō esse.
Non contingens non esse.
Sequentes.
Impossibile non esse.
Necessarium esse.

Ordo II.
Edentuli.
Antecedentes.
Possibile non esse.
Cōtingens nō esse.
Sequentes.
Nō impossibile nō esse.
Nō necessariū esse.

Ordo IIII.
Iliace.
Antecedentes.
Non possibile esse.
Non contingēs esse.
Sequentes.
Impossibile esse.
Necessarium non esse.

Dubitatio.

12 *Dubitabit autem aliquis, si illam quæ est, necessarium esse ea quæ est, possibile esse, sequitur. Nā si nō sequitur, contradictio sequetur, quæ est, nō possibile esse: & si quis hanc non esse dicat contradictionem, necesse est dicere possibile non esse: quæ vtraque falsæ sunt de necesse esse.* **At verò rursus idem videtur esse possibile incidi, & non incidi, & esse & non esse: quare erit necesse esse, contingens non esse, hoc autem falsum est.*

** a.l. addit. quare ad necessarium esse possibile esse sequitur.*

13 *Manifestum est autem, quòd non omne possibile vel esse, vel ambulare, etiam opposita potest: sed est in quibus non sit verum. primum quidem in iis, quæ non secūdum rationem possunt, vt ignis calefactiuus est, & habet vim irrationalem. Quæ igitur secundum rationem potestates sunt, eædem plurium etiam contrariarum sunt: irrationales verò non omnes: sed (quemadmodum dictū est) ignem nō est possibile calefacere, & non: neque quæcunque*

que alia semper agunt: alia verò possunt & secundum irrationales potestates simul opposita suscipere: sed hoc huius gratia, dictum est, quoniam non omnis potestas oppositorum susceptiua est, neque quæcunque secu nam eandem speciem dicuntur.

Quadā verò potestates æquiuocæ sunt: possibile enim non simpliciter dicitur, sed hoc quidem, quoniam verum est quod in actu est, vt possibile ambulare, quoniā ambulat iam, & omnino possibile esse, quoniā iam est in actu quod dicitur esse possibile, illud verò, quoniam actu esse posset, vt possibile ambulare, quoniā ambulare posset. Et hæc quidem in solis mobilibus est potestas, illa verò & in immobilibus: vtraque verò verum est dicere, possibile ambulare vel esse, & quod ambulat & actu est, & ambulatiuum. Sic igitur possibile non est verum de necessario simpliciter dicere, alterum autem verum est. Quare quoniam partem vniuersale sequitur, illud quod ex necessitate, consequetur posse esse, sed non omne.* 14

** a. l. ad particulare.*

Et est quidem fortasse principium, quod necessarium est, & quod non necessarium est, omnium vel esse, vel non esse, & alia, velut horum consequentia, considerare oportet. 15

Aliorum modorum ad ipsum necessarium consequentia.

Ordo I.	Ordo II.
A purpure.	Li edentu.
Necessarium esse.	*Non necessarium esse.*
Non possibile non esse.	*Possibile non esse.*
Non contingens non esse.	*Contingens non esse.*
Impossibile non esse.	*Non impossibile non esse.*
Ordo III.	**Ordo IIII.**
Ce illia.	Mus amabi.
Necessarium non esse.	*Non necessarium non esse.*
Non possibile esse.	*Possibile esse.*
Non contingens esse.	*Contingens esse.*
Impossibile esse.	*Non impossibile esse.*

16 *Manifestum est autem ex iis, quæ dicta sunt, quod id, quod ex necessitate est, secũdum actum est: quare si priora, sunt sempiterna, & quæ actu sunt, potestate priora sunt. Et hæc quidem sine potestate actus sunt, vt primæ substantiæ: alia verò cum potestate quæ natura quidem priora sunt, tempore verò posteriora: alia autem nunquam actus sunt, sed potestates solùm.*

His verò determinatis perspiciendum est, &c.

1 Ista est huius libri tertia principalis pars, in qua de enuntiationibus modalibus differit, id est, de Enuntiationibus quæ aliquem habent modum ex his, possibile, contingens, impossibile, necesse, ratione quorum Enuntiationes nouum habent oppositionis modum præter aliquas.

Atque hoc caput in tres partes principales est diuisum: in prima de harum oppositione differit: in secunda de earum mutua consequentia: in tertia dubium quoddam soluit de possibili & necessario.

Circa primum quærit an oppositiones in his sint sumendę, (ab eo, quod est esse vel non esse) id est, an illę sint contradictorię, quarum vna dicit rem esse, altera rem non esse: & ex vna parte probat ita esse, quia in aliis omnibus Enuntiationũ oppositionibus ita fit, vt patet, si discurramus per omnes. Primùm his, quæ sunt de secundo adiacente, homo est, opposita non est, non homo est, sed in qua ipsum est negatur, homo non est. Similiter de tertio adiacente, est albus homo, negatio est, non est albus homo, non autem illa, est non albus homo: nam si ista esset, duæ cõtradictoriæ veræ esse possent, quę tamen non possunt, sed si negatio vera est, affirmatio falsa est, & è contrà, & si negatio falsa, affirmatio vera est: at istæ si sunt oppositæ, est albus homo, est non albus homo, sequitur quod esset verùm dicere de ligno, quòd est non albus homo, quæ tamen falsa est: quòd tamen sit vera patet, quia eius affirmatio est falsa, est albus homo de ligno: ergo non est illa eius negatio, sed hæc in qua negatur (Est) non est albus homo. Idem fit in aliis verbis, quæ quamuis non sunt ipsum, Est, tamen se habent ad ipsius modum, vt homo ambulat, negatio non est, non homo ambulat, sed homo non ambulat. Simili ergo ratione huius negatio, possibile esse, erit, possibile non esse, in qua ipsum, Est, negatur sicut in aliis.

Videtur

Videtur autem idem posse esse & non esse, &c. 2

Ex opposita parte argumentatur Arist. si oppositio huiusmodi sumatur in his, sequitur duas contradictorias esse veras simul: hoc autem impossibile est: ergo oppositio non sic est sumenda secundum esse, & non esse in his. Illa maior patet, nam idem potest esse & non esse, ambulare & nō ambulare, incidi & non incidi: quia non omnia semper actu sunt, id est, nō omnia semper habent operationem, sed aliquando sunt & operantur, posteà non sunt nec operantur, propterea idem & potest esse, & potest non esse. Ecce quo pacto duæ oppositæ simul veræ de eodem existunt.

Contingit enim ex his autem idem affirmare, &c. 3

Ex his concludit Aristo. vel asserendum esse duo opposita esse vera, vel oppositionem non penes esse vel non esse sumendam esse in istis. At minùs inconueniens est hoc asserere, quàm docere duas oppositas simul veras: propterea hoc erit dicendum, oppositionem in istis non secundum esse, vel non esse consistere, sed secundum modum ipsum. Vnde huius, possibile esse negatio non erit, possibile nō esse, sed, non possibile esse, & huius, contingens esse, hæc, non contingens esse. Et vniuersaliter obserua, vt semper verbum relinquas in vtraque simile, modum autem neges vel affirmes: & sic oppositionem certam in omnibus facies, vt in exemplis poteris comperire.

Fiunt autem quemadmodùm in illis esse, &c. 4

Comparat Aristo. has modales ad reliquas Enuntiationes, & assignat duo discrimina notanda. Alterum est: in illis ipsum (Est) habeat locum principalis oppositionis, & prædicari, nomina verò erant subiectū, vt homo est albus, ipsum (Est) hîc est forma, homo, & albus, sunt respectu eius subiecta. At hîc in modalibus ipsum (esse, vel non esse) habet locum subiecti, ipse verò modus est prædicatum, vt, possibile est esse, possibile est non esse.

Alterum est: illic, veritas vel falsitas secundum esse vel non esse considerabatur, vt homo est, homo non est; & harum veritas vel falsitas à verbo dependet, id est, quando res ita se habet, sicut verbum ipsum enuntiat. At hîc, non à verbo, sed à modo dependet: vt, possibile est esse, huius veritas non ab eo quòd res est vel non est, vt verbum notat, petenda est, sed à modo, nempe ab eo, quod esse potest, quamuis actu non sit.

In quo vnum docemur maximè necessarium, pro modalium veritate vel falsitate indaganda: non respicere solùm *Nota.*

tempus

tempus per verbũ importatum, sed ipsam modi qualitatem: nec respicere solùm, an ita sit vt verbum enuntiat: sed modus est considerandus. Si quis enim dicat, Petrus impossibiliter currit, quamuis non currat, est falsa, quia modus denotat sic non currere, vt non possit non currere.

Et inde aliqui nouas regulas faciunt: nempe ad veritatem Enuntiationis de possibili requiri non quòd res sit, sed quòd possit esse, sicut ad falsitatem, non quòd res non sit, sed quòd non possit non est: & alias similiter constituunt regulas pro aliis, quæ ex modorũ significatione cuilibet aduertenti parùm, notæ esse possunt, & olim diximus in introductione.

5 *Eius verò, quæ est possibile non esse, negatio est, &c.*

Prosequitur Aristot. exempla proponere harum oppositarum, quæ secundum modi negationem constituuntur: & superiùs posuit exempla, quando esse est affirmatum, modò ponit, quando esse est negatum.

Nota. Et, vt verbo vno dicam, aduerte, oppositionem consistere in negatione ipsius modi inuariato manente ipso infinitiuo verbi, si in vna opposita fuerit negatum, ita maneat in altera, si affirmatum verò, simili modo. Verbi gratia; huius, possibile est esse, est negatio, nõ possibile est esse; & huius, possibile est non esse, hæc, non possibile est nõ esse; & huius, impossibile est esse, hæc, non impossibile est esse; huius autem, impossibile est non esse, hæc, non impossibile est non esse. Idem in aliis est faciẽdum. Atque hæc est prima pars huius capitis, in qua harum oppositio continetur.

In secunda parte continentur harum consequentiæ. Et quia multa circa hoc diximus in introductione nostra, non admodũ in his immorabimur: sed aliqua repetemus, quantum pro huius partis intelligentia sufficiat, & auditores has Enuntiationes memoria tenere valeant.

1. Fund. Erit igitur primò aduertendum, quatuor esse Enuntiationes secundum modos quatuor, hoc ordine constitutas, vt prima sit de possibili, secunda de contingenti, tertia de impossibili, quarta de necessario. In singulis autem ex his duæ sunt partes: altera verbum infinitiui, vt, possibile est currere, contingens est esse, quod habet locum subiecti, & dicitur communiter dictum: altera pars est ipse modus cum verbo. Secundum quas duas partes constituitur quadruplex ordo modalium: primus earum, in quibus tam modus, quàm dictum, sunt affirmata, vt, possibile est currere, contingens est ambulare, & reliqua. Secundus ordo est earum, in quibus

modus

modus affirmatur, ſed dictum negatur, vt, poſſibile eſt non currere, contingit non ambulare, impoſſibile eſt non viuere, neceſſarium eſt non moueri. Tertius ordo earum, in quibus negatur modus, ſed affirmatur dictum, vt, non poſſibile eſt currere & ſimilia. Quartus earũ, in quibus negatur vtrunque, vt, non poſſibile eſt non currere.

Ex quo fit, vt ſinguli modi faciant quatuor Enuntiationes hoc ordine, vt in prima totum affirmetur, in ſecunda affirmetur modus negato dicto, in tertia negetur modus affirmato dicto, in quarta negetur vtrunque, vt facile eſt cuilibet in tabula has deſcribere ordine hoc modo, poſſibile, contingens, impoſſibile, neceſſe.

Sit ſecundum fundamentum. Quęlibet harum de poſſibili habet alias tres ſibi reſpondentes, vnam de contingenti, alteram de impoſſibili, tertiam de neceſſario. *2. Fund.*

Vnde efficitur, vt in omni ordine ſint quatuor æquiualentes. Verbi gratia, in ordine primo Enuntiationem de poſſibili, ſcilicet quando totum eſt affirmatum, vt poſſibile eſt currere, reſpondet ei altera de contingenti, ſcilicet contingẽs eſt currere: alia de impoſſibili nẽpe, impoſſibile eſt currere: vltima de neceſſitate, non neceſſe eſt non currere. Idem fit in aliis ordinibus.

Sed vt optimè ſciatur, quæ quibus æquiualeant, in ſingulis ordinibus oportebit dictiones quaſdam antiquorum explicare. Aduerte igitur tertiò, eſſe quatuor has dictiones, Amabimus, Edentuli, Iliace, Purpurea, in quibus omnes hæ æquiualentes continentur: circa quas aduerte primas ſyllabas ſignificare modales de poſſibili, ſecundas de contingẽti, tertias de impoſſibili, quartas de neceſſario. Præterea ſunt quatuor vocales: A, deſignat modalem totam affirmatiuam: E, deſignat negatiuam de dicto, affirmatiuam de modo: I, negatiuam de modo, affirmatiuam de dicto: V, negatiuam de vtroque. *3. Fund.*

In his ergo dictionibus facilè comperies omnes æquipollentes, ſi obſerues, quæ ſyllaba correſpondet cui modali, & qualis litera fuerit, talem facies modalem. Verbi gratia, in Amabimus, prima ſyllaba eſt de poſſibili, & quia eſt, A, erit tota affirmata, poſſibile eſt currere. Secunda eſt de contingenti: & quia eſt, E, erit etiam tota affirmata, vt contingens eſt currere. Tertia eſt de impoſſibili: & quia eſt, I, erit negata de modo, ſed affirmata de dicto, non impoſſibile eſt currere. Quarta eſt pro neceſſario, & quia eſt, V, erit tota negatiua, non

non necesse est nō currere. Hæ igitur quatuor sunt æquiualentes. Eadem arte tu poteris inuenire in aliis, & in tabula describere: quæ quia latè à me iam sunt in introductione disputata, prætereunda sunt: non quòd necessaria, non sint, sunt enim maximè, sed, quia facilè ex illis intelligi possunt.

Sit quartum fundamentum. Si velis oppositiones harum cognoscere, scias eas, quæ in prima & tertia dictione cōtinētur, sibi esse inuicem contradictorias; similiter quæ sunt in secunda, & quarta: tertia & quarta, sunt contrariæ: prima & secunda subcontrariæ, quamuis Aristo. præcipuè hîc contradictorias considerat. His suppositis ad textus explicationē accedamus.

4. Fund.

6 *Consequentiæ verò secundum rationem fiūt, cùm ita ponūtur, &c.*

Hîc Arist. harum modalium consequentias, secūdum antiquorum opinionem ponit: & ita constituit quatuor ordines modalium, in quibus hoc vnum discrimen ab his, quas Arist. assignat, & nos suprà assignauimus, inuenies: quod in primo ordine, loco huius, non necessarium est non esse, habet non necessarium est esse, sicut non impossibile est esse: ponunt enim has, possibile est esse, contingens est esse, nō impossibile est esse, non necessarium est esse, & ita, sicut nos dicimus, Amabimus, ipsi dicerent, Amabiris. Præterea in secundo ordine, sicut nos dicimus, non necessarium est esse, dicunt, non necessarium est non esse, & dicerent, Edētulus, permutāt nanque quartum modalem primi. & secundi ordinis. In reliquis idem dicunt, cum Arist. & his quæ suprà diximus.

7 *Hæ igitur impossibile, & non impossibile eam quæ est, &c.*

Approbat Arist. aliqua, quæ dicta sunt ab antiquis circa tres modos primos: possibile enim, contingens, impossibile, se mutuo sequuntur contradictoriè, ita, vt non possibile, & non contingens inferāt impossibile, & è contra, & nō impossibile inferat possibile, & contingēs, & è cōtra, dicto inuariato manente in omnibus, contradictione facta sola in modis.

8 *Necessarium verò quemadmodùm se habet, &c.*

Circa necessarium verò non bene antiqui senserunt, & vt intelligas istum textum, recordare illius, quod diximus, primum, & tertium ordinem sibi contradicere: similiter secundum & quartum: duos verò vltimos, tertium & quartum esse cōtrarios. Cùm igitur isti antiqui in tertio, & quarto bene assignauerint modales, sequitur, vt in contrariis de necessario nō errauerint: imò rectè assignabant quarta enim de Iliace est, necessarium non esse, quarta de Purpurea est, necessarium

cessarium esse, quæ contraria sunt, possunt enim ambo esse falsa, simul autem vera esse nequeunt. At in primo, & secũdo ordine errabant circa quartas de necessario: propterea non assignabant veras contradictorias: nam primus ordo contradicit tertio, secundus quarto, in tertio autem quarta de Iliace est, necessarium non esse, in primo ordine, quia dicebant, Amabitis, est ista, non necessarium est esse, & sic constituebant has contradictorias, necessarium est non esse, & non necessarium est esse: similiter in secundo constituebant has contradictorias, non necessarium est non esse, & necessarium est esse in Purpurea, & Edentulus, quæ cõtradictoriæ veræ non sunt. Hoc igitur est, quod dicit Arist. (circa necessarium contrariæ sequuntur, id est, bene sunt assignatæ, at contradictoriæ sunt extrà, id est, non sunt veriæ contradictoriæ: & hoc in Enuntiationibus de necessario, aliæ enim bene assignantur, & hoc est, quod dicit, illius, necesse est non esse, quæ est in Iliace, non est contradictoria hæc, quam isti assignant, non necesse est esse, dicẽtes, Amabitis. Et probat non esse oppositas, quia ambæ veræ simul esse possunt, vt patet: nam Chimæram necesse est non esse, & eandem non est necesse esse: & hoc est, quod dicit, (quod enim necessarium est non esse, non est necessarium esse) vt exemplo patet, nõ igitur sunt contradictoriæ

Causa autẽ huius est, quod non sequitur similiter in cæteris, &c. 9

Dicet aliquis, cur sicut dicimus, possibile est esse, contingens est esse, non impossibile est esse, vbi semper manet esse affirmatum, non etiam dicemus, non necessarium est esse, vt in omnibus quatuor consequentibus remaneat dictũ eodem modo? Causam huius docet: quia sicut ipsi modi, possibile, & impossibile, quia idẽ non significant modo opposito se consequuntur, vt impossibile, & non possibile, similiter possibile, & non impossibile, ita impossibile, & necessarium idem dicunt, sed opposito modo secundum dictum: nam quod est possibile esse, est necessarium non esse, & quod est necessarium esse, est impossibile non esse. Cùm ergo secũdum di[...] opposito modo se sequantur, non potest eodem modo in vtraque: vnde istæ nõ æquiualent, non impossibile est [...], non necessarium est esse, sed non esse, vt dicet inferiùs, [...] nec illæ æquipollent, possibile est esse, impossibile est [...], sed non impossibile est esse.

[...]t certè impossibile est sic poni contradictiones de necessario, &c 10

Argumento probat non sic ponendam contradictionẽ de necessario

necessario: ac si dicat, non istæ sunt æquiualētes, possibile est esse, contingens est esse, nō impossibile est esse, cum hac, non necesse est esse. Argumentum est huiusmodi. Quod necessarium est esse, possibile est esse, quod possibile est esse, nō impossibile est esse, quod non impossibile est esse, per se non necessarium est esse: ergo de primo ad vltimum, quod necessarium est esse, non necessarium est esse, quod absurdum est, & implicat. Dices tu, nō valet, quod necesse est esse, possibile est esse. Probat, quia si non valet, necessarium est esse, ergo possibile est esse, necessarium erit non possibile, quòd si non possibile, ergo impossibile: erit ergo necessariū impossibile, quod fieri vllo modo nequit: non ergo æquiualent, non impossibile esse, & possibile esse, cum hac, nō necessarium esse.

11 *At verò neque necessarium esse sequitur eam, &c.*

Dicet quis: si non sequitur illa, non necessarium est esse, vt dicunt antiqui, sequetur vna ex his, aut necessarium est esse, vt dictio sit Amabitas, vel illa, necessarium est non esse, vt dictio sit Amabites. Respondet nullo pacto vllam ex his constare cum ea quæ est, possibile est esse: nam possibile esse, simul vera est cum hac, possibile non esse, vt suprà docuimus: at, necessarium esse, non admittit illam, possibile non esse, similiter, necessarium non esse, non admittit illam, possibile est esse: ergo nulla ex his sequitur eam, quæ est, possibile esse. A sufficienti ergo partiū diuisione colligit hanc esse illi consequentem, non necesse non esse, & ita dictio non erit Amabitis, nec Amabitas, nec Amabites, sed Amabimus. Et ita est vera contradictio cum illa, quæ est in Iliace, scilicet, necesse est non esse, hæc, non necesse non esse. Dices, quare non loquitur de secundo ordine, in quo etiam errabant antiqui? Dico, quia cùm duo vltimi rectè assignati sint, & hìc primus sumat illam, quæ est in secundo, relinquit manifestum nullam aliam ponendam in secundo, nisi eam, quæ erat in primo, quia nulla restat, & erit ista, non necesse est esse, vt dictio non sit Edentulus, sed Edentuli.

12 *Dubitabit autem aliquis, si illam quæ est, &c.*

Constitutis ordinibus modalium secundum consequentias & oppositiones, sequitur tertia pars principalis capitis in qua Arist. dubium mouet circa id quod paulò superiùs dictum est, nempe valere hanc cōsequentiam, est necessarium ergo est possibile. Dubium igitur est, an valeat, necessarium est esse, ergo possibile est esse: & ex altera parte videtur sequi, nam si non valet, necessarium est esse, ergo possibile est esse,

esse, ergo sequitur vel non possibile est esse, vel possibile est non esse, vt supià diximus, quæ vtraque de necessario asserere falsum est. At ex altera parte, quòd non sequatur, probatur: quia quod possibile esse, potest esse, & non esse: quod possibile est ambulare, & incidi, potest non ambulare, & non incidi: at quod necessarium est esse, non potest non esse: ergo necessarium non est possibile. Solutio Arist. consistit in hoc, non omne possibile potest esse, & non esse, sed aliquod, vnde superius est ad necessarium: & sicut non valet, homo est animal, & animal est leo: ergo homo est leo, quia homo non est omne animal, ita non valet, necessarium quod est, possibile est esse, possibile esse potest esse, & non esse: ergo necessarium potest esse, & non esse. Sed hanc solutionem oportet latiùs explicemus ipsum textum interpretantes.

Manifestum autem, quoniam non omne possibile, &c. 13

Docet non omne possibile esse ad opposita, scilicet ad esse & non esse, ambulare, & non ambulare: aliquod enim possibile est solùm ad vnum vel esse, vel operari.

Nota 1. Quid sit potentia.

Pro cuius explicatione aduerte. Potentia, vt habetur 5. Meta. ca. 13 non est aliud, quàm principium operationis, vel esse. Illud enim principium, quo operamur siue agentes, siue patientes, dicitur potentia, siue talis potentia tẽdat ad solam operationem, siue tendat ad esse: potentia enim ambulandi est ad operandum, at potentia vt sit ignis vel rosa, vel animal, est potentia ad esse.

Nota 2. Potentia alia est irrationalis, alia rationalis.

Duplex est autem potentia, vt habetur 9. Meta. altera irrationalis, altera rationalis: illa est rationalis, secundum quam operamur ex electione voluntatis, vt ipsa voluntas est potẽtia rationalis, quia liberè secundum eam operamur: similiter intellectus est potentia rationalis, secundum quem hoc vel illud intelligimus: & denique quæcunque potentia operatur non ex se, sed à voluntate imperata.

Potentia irrationalis est, quæ non ex electione, sed ex sua dispositione naturali habet operationem, vt potentia ignis ad calefaciendum, visus ad videndum: hæc autem adhuc duplex , altera actiua ad agendum vel faciendum, altera passiua ad patiendum, vt lignum habet passiuam potentiam, vt comburatur: rationales autem potentiæ actiuæ sunt.

Nota 3.

Est autem considerandum, vnum discrimen inter has potentias: rationales enim & irrationales passiuæ, sunt indifferentes ad plura opposita, non quòd simul recipiant, vel agant opposita, sed quod ipsæ sint principia ad operandum non

magis hoc oppositum, quàm illud. Verbi gratia, voluntas est potentia indifferens non magis ad volendum hoc, quàm ad nolendum, intellectus ad essentiendum vel dissentiendum, similiter in passiuis irrationalibus lignum est in potẽtia non magis ad calorem recipiendum, quàm ad frigiditatem, & materia secundum se non est in potentia magis, vt sit hoc, quàm illud, vel aliud: at potẽtia actiua irrationalis est ita determinata ad vnum agendum, vt per se aliud non faciat, nec possit illud non facere: vt ignis est in potentia ad calefaciendum, ita, vt per se non possit frigefacere, imò nec non calefacere, nam non calefacere, aliquando non prouenit ex potentia ignis, sed ex impedimento extrinseco.

Nota 4. Quot modis potentia dicitur, totidem & possibile dicitur

Aduerte præterea, cùm tot modis dicatur potentia, totidem dicitur possibile, quod à potentia dicitur: possibile enim & secundum potentiam rationalem, & secundum irrationalem tam actiuam, quàm passiuam: & sicut non omnis potentia est ad opposita, ita nec quodcunque possibile.

Expositio textus.

His suppositis, accedamus ad textus explanationem. (Manifestum, inquit, est, non omne possibile esse vel ambulare) id est, operari (esse ad opposita) nempe, vt possit operari, & non operari, vt possit hoc vel illo modo operari. Est enim aliquod possibile, quod ad vnum est: & huiusmodi est id, quod secundum potentiam irrationalem dicitur possibile, vt ignis potest calefacere, sed ex se potest non calefacere, vel frigefacere. Nec omnis potentia irrationalis est huiusmodi, sed ea quæ actiua est: nam passiua oppositorum est susceptiua: sicut & potentiæ rationales, quæ contrariorum modorum potentiæ sunt: voluntate enim & intellectu multos actus contrarios operamur circa varia opposita.

Concludit, non igitur omnis potestas suscipit opposita, nec solùm de potestate in communi loquendo, imò in eadem specie potestatis: scilicet irrationalis inuenitur potestas, quæ non sit oppositorum, qualis est actiua.

Duplex est potentia irrationalis actiua.

Vnum verbum hîc considera circa verba ista Arist. (ignem non est possibile calefacere, & non, neque quæcunque alia semper agunt.) Duas hîc insinuat potentias irrationales actiuas: altera, quæ semper ex se determinatur ad agendum, nec ex se potest non agere, tamen ab extrinseco impeditur, vt ignis se habet ad calefaciendum, qui ex defectu combustibilis, non calefacit: altera, quæ nunquam deficit, vt potentia, secundum quam cœlum mouetur, nec naturaliter impediri potest, & ab vtraque potentia dicitur possibile.

Quædam

Quædam verò potestates æquiuocæ sunt, &c. 14

Adhuc potestatem, seu potentiam distinguit: est enim nomen non simpliciter, id est, non vniuocè dictum; & hæc dictio comprehendit omnes potentias, quæ dictæ superiùs sunt: quædam est potentia includens actus priuationem, secundum quam ea, quæ in potentia sunt, actum nondum habent, sed actus principium: dicitur enim posse ambulare, qui nondum ambulat, & esse, quod nondum est: Altera dicitur potentia, quæ est simul cum actu, secundum quam id, quod currit, dicitur posse currere quod operatur, posse operari, & quod est, posse esse: quæ potentia aliquando non aliud dicit, quam non repugnantiam ad actum, vt idem sit, qui currit, potest currere, & dicere, qui currit non habet repugnantiam, nec impedimentum ad cursum: quæ dicitur potentia Logica, & in rebus Mathematicis potentia Mathematica.

Quæ sit potentia Logica.

Est autem discrimen inter has: prior enim est in rebus mobilibus, & corporeis, quæ aliquando sunt actu: aliquando non sunt, seu aliquando operantur, aliquando non: at posterior est etiam in necessariis, & his, quæ semper sunt, & semper operantur.

Possibile ergo vtranque comprehendit, ac propterea est superius ad necessarium, & conuenit ei, sicut vniuersale conuenit parti, scilicet inferiori: ideo infertur ex necessario possibile, sicut ex inferiori superius.

Et est quidem fortasse principium, &c. 15

Alium ordinem consequentiarum modalium perfectiorem ponit: & quia proprius erat præter communem, ideò (fortasse) dixit, non dubitationis, sed modestiæ causa. Ordo est, vt incipiamus à necessario ad possibile, contingens, impossibile, quandoquidem inferius est in consequentia, & ab inferioribus ad superiora rectior est consequentiarum processus.

Sumendæ sunt igitur quatuor de necessario, eo ordine, quo constituebantur de possibili. Prima tota affirmatiua de necessario. Secunda negatiua de dicto, affirmatiua de modo. Tertia negatiua de modo, affirmatiua de dicto Quarta negatiua de vtroque. Modorum autem hic erit ordo, necesse, possibile, contingens, impossibile.

[illegible] vt rectiùs hæc memoria teneas, accipe quatuor dictiones [illegible] positas, in quibus omnes æquiualentes inuenies, obseruando eandem rationẽ sicut in aliis, solùm ordinem mutando. Semper enim prima syllaba pro necessario. Secunda pro

posſibili. Tertia pro contingenti. Quarta pro impoſsibili deſeruit. Dictiones autem hæ ſunt: Argutule, Veſtigia, Sine metu, Mutabatis. Circa quas aduerte primam tertiæ, ſecundam quartæ contradicere, & vlteriùs, primam & ſecundam eſſe contrarias, tertiam & quartam ſubcontrarias: poterit ergo quilibet in tabula aſsignare omnes has.

36 *Manifeſtum autem ex his, quæ dicta ſunt, &c.*

Hunc ordinem conſequentiarum, rerum vniuerſo ordini comparat, & ipſa comparatione comprobat. In vniuerſo enim tres rerum naturas comperies: quædam ſunt ſemper actu, ita vt nunquam defuturæ ſint, nec defuerint: & hæ ſunt, primæ ſubſtantiæ. Vocat autem hîc primas ſubſtantias, non, vt in prædicamẽto ſubſtantiæ, ipſa ſingularia, ſed glorioſum Deum, & intelligentias: & hæ ſunt ſecundum Ariſtot. naturæ ſempiternæ, & omnium principia prima. Iſtæ habent actum ſine potentia, id eſt, quæ habent in ſe, ſemper habuerunt, & habebunt, nihil illis defuit, nec deerit: propterea dicuntur non eſſe in potentia, ſcilicet, quæ eſt cum priuatione, & his aſsimilatur neceſſarium, qui modus ſignificat, quod ſemper eſt.

Sunt aliæ naturæ, quæ habent actum cum potentia, id eſt, ita ſunt, quòd non ſemper fuerunt, vel non ſemper erunt. Et iſta ſi comparentur ſecundum id, quod actu ſunt, & id, quod potentia fuerunt, inueniemus actum perfectiorem eſſe, & natura priorem, id eſt, nobiliorem potentia, quia res perfectiori modo exiſtit, quando eſt, quàm quando eſſe poteſt: at potẽtia prior eſt tẽpore actu ipſo, quia prius tempore potuerunt eſſe, quàm ſunt, & fuerunt, quales ſunt naturæ iſtæ corruptibiles: & in his inuenitur poſsibile propriè & contingens.

Aliæ ſunt naturæ, quæ nunquam perueniunt ad actum perfectum, ſed ſemper manent in potentia: vt ſi velis numerare numerum maximum, nunquàm peruenies ad illum, ſi diuidatur continuum, non dabitur minima pars, tempus motus ſecundum Ariſto. non peruenient ad actum conſummatum. In his inuenitur impoſſibile, quatenus nunquam ad actum perfectum peruenire põſſunt.

Cùm igitur harum rerum iſte ſit ordo, vt primæ res primo loco, mediæ ſecundo, vltimo verò iſta poſtrema conſtituantur, ergo & modi eis correſpondentes eundem obſeruabunt ordinem, & ita à neceſſario incipientes ad poſſibile, contingens, & impoſsibile deueniemus. Iſtum rerum ordinem exactiùs proſequi Metaphyſici eſt: ſatis ſit iſta circa expl-

planationem attigisse. Hæc de textus interpretatione.

QVAEST. *Quid sit Modus, quid modalis Enuntiatio, & quotuplex? Et de eius quantitate.*

Circa caput hoc oportet breuiter examinare, quid sit modalis, & quotuplex, & de eius quantitate. Hęc autem faciliùs percipientur, si, quid sit modus, examinauerimus.

Circa quod antiqui & moderni Græci, ac Latini laborarunt non parùm. Inter Latinos S. Tho. tractat. de Enuntiat. cap. 11. inquit, Modus est rei adiacens determinatio, id est, additum aliquod extremum Enuntiationis, vel totam Enuntiationem determinans: dicimus enim, homo doctè disputat: illud (doctè) prædicatum determinat, & limitat, vt stet pro disputatione docta: at quia ista definitio omnibus modis communis erat, eam limitat dicens, Modum esse Enuntiationis compositionem determinatam. Duo enim in verbo consideramus: alterum est eius significatio, id est, res, quam significat, vt disputo, disputationem significat: & lego, lectionem: alterum est verbi compositio, quod est ipsius formale.

Quid sit modus.

1. sent.

Sunt igitur modi in duplici differentia: quidam determinant verbi significationem, vt doctè disputat, velociter currit: alij, determinant verbi compositionem, vt Petrum currere est possibile, id est, ista compositio est posibilis, Petrus currit. Tales autem sunt isti modi præsentes.

Quotuplex modus.

Quòd si obiicias, esse plures modos, nempè verum, falsum, respondet S. Tho, istos nihil addere ad simplices Enuntiationes: idem enim est dicere Petrus currit, & Petrum currere est verum: propterea non habent peculiarem difficultatem, ideò hic prætermittuntur.

Albert. tract. 2. cap. 1. dicit illos modos verum, falsum, differre ab istis, quia non ampliant tempus dicti, sicut isti quatuor.

2. sent.

Alij plures etiam modos multiplicant etiam compositionem determinantes, vt scibile, optabile: sed hoc est multiplicare modos præter artem, & rationem.

Græci aliis verbis, quamuis eundem facientibus sensum, modum definiunt.

3. sent.

Ammo. & Psel. Modus est vox significans, qualiter prædicatum subiecto insit, quæ definitio est etiam Arist. At Græci hanc definitionem communem pluribus modis faciunt, dicúntque Arist. hîc solùm præcipuos considerasse.

4. sent.

5. Sent. 1. Fund. Attributũ se tribus modis habet ad subiectũ.

At circa hoc aduertendum est primò: triplex est Enuntiationis materia, vt superiùs diximus: materia enim est habitudo prædicari ad subiectum. Tripliciter autem prædicatum se habet ad subiectum, vnde est triplex materia. Primò prædicatum aliquod ita inest subiecto, vt non possit non inesse, vt homo est animal; & talis est materia necessaria: alterum non inest; sed nec potest inesse, vt homo est lapis: & talis est materia remota seu impossibilis: aliud non inest, sed potest inesse, vel inest, sed potest non inesse, vt Petrus currit, & talis est materia contingens.

Est igitur Modus vox significatiua Enuntiationis materiam explicans, vt patet in illis modis assignatis, & ita sumitur in præsenti. Cùm autem triplex sit materia, triplex erit modus rei necessarium, impossibile, contingens: nam possibile, vt docet Boët. sola voce differt à contingenti; & quia possibile componitur, dicimus enim impossibile, sed non dicimus incontingens.

2. Fund. Duplicẽ esse compositionẽ modalis Enuntiationis.

Aduerte secundò: duplex est compositio in modali Enuntiatione: altera est dicti, vt hæc compositio, Sortem currere: altera est modalis totius, vt Sortem currere est possibile; quando audis modum determinate materiam totius Enuntiationis, seu compositionis, intellige de dicto, vt notant Alb. tract. 2. c. 1. & Alex. qui dicit enim, Sortem currere est possibile, determinat compositionem illam, Sortem currere, non autem totam ipsam modalem, nam modalis ipsa nulla est contingens, sed vel impossibilis, vel necessaria.

Præterea quando dicimus modum explicare materiam, intellige cum Ammon. & Psel. modum non esse materiam, materia enim est ipsa Enuntiatio dicti; sed explicat modus materiam illam, & aliquando explicat materiam quæ non est, vt qui dicit Petrum currere est necessarium: sicut aliquando diuidimus, quæ diuidenda non sunt, & componimus, quæ componenda non sunt, vt quando dicimus, homo non est animal, leo est rationalis.

Ex his omnibus facile colligitur, quid sit Enuntiatio modalis, & quotuplex, & quomodò non sunt plures quàm illæ quas Arist. enarrat, & quantùm ab aliis omnibus differant.

De Quantitate modalium.

Circa quantitatem modalium, aduerte in eis esse triplicem quantitatem: duas ex parte subiectorum, tertiam ex parte modi. Est enim in modalibus duplex subiectum. Alterum ipsius dicti quod Alb. vocat subiectum locutionis: vt in hac, Sortem currere est possibile, Sortes est subiectum locutionis.

Alter-

Alterum est subiectum totius modalis, quod vocat subiectum Enuntiationis.

Et iuxta hæc duo subiecta insurgit, duplex quãtitas, secundum quid, altera ex dicto: & secundum hanc quædam modalis dicitur vniuersalis, quædam particularis, quædam indefinita, quædam singularis, vt Enuntiationes simplices.

At secundum subiectum Enuntiationis, quod est ipsum dictum integrum, semper modalis est singularis, quia illud integrum dictum locum habet vnius singularis subiecti, cùm non possit distribui totum ipsum.

Tertia quantitas est præcipuè à modo: sunt enim duo modi vniuersales, necesse, & impossibile, & æquiualentes & duo particulares, possibile, contingens, & æquiualentes: & secundum hos modales vniuersales vel particulares dicuntur.

Dices, quare illi duo sunt vniuersales, hi duo particulares? *Dubium.* D.co, quia necesse est quod omni tempore inest, impossibile *Solutio.* quòd nullo tempore, propterea vniuersalitatem temporis claudunt reliqui duo aliquando vel non aliquando; propterea temporis particularitatem habent.

Præterea necesse, vel impossibile, si superiori vel vniuersali termino iunguntur: distribuunt virtualiter: Idem enim est dicere, homo necessariò est animal, & omnis homo necessariò est animal, & homo impossibiliter est leo, & nullus homo est leo: reliqui non similiter Hæc sufficiant, quia quæ restant, latè iam in introductione dicta à nobis sunt.

Quæ Enuntiationes contrariæ magis sibi inuicem esse dicantur.

Cap. IIII.

Vtrùm autẽ contraria est affirmatio negationi, an affirmatio affirmationi, & oratio orationi, quæ dicit, quòd omnis homo iustus est, ei quæ est, nullus homo iustus est, aut omnis homo iustus est, ei quæ est, omnis homo iniustus est, vt, est Callias iustus, non est Callias iustus, Callias iniustus est: vtra harum contraria est? Nam si ea, quæ sunt in voce, sequuntur ea quæ sunt in intellectu, illi autem contraria est opinio contrarij, vt quòd omnis homo iustus est, ei quæ est, omnis homo iniustus est: etiam in iis, quæ sunt in voce, affirmationibus necesse est similiter sese habere: quod si neque illi contrarij opinio con-

sectio 5. secũdum Græcos. Idem in principio primi huius.

traria est, nec affirmatio affirmationi erit contraria: sed ea quæ dicta est negatio. Quare considerandum est, quæ opinio falsa opinioni veræ contraria est, vtrum negationis, an ea, quæ contrarium esse opinatur. Dico autem hoc modo, est quædam opinio vera boni, quòd bonum est: alia autem quòd non bonum, est falsa, alia verò, quòd malum: vtra harum contraria veræ? & si est vna, secundum quamnam contraria?

2 *Nam arbitrari contrarias opiniones definiri, eò quòd contrariorum sunt, falsum est. Boni enim quòd bonum est, & mali quod malum est, eadem fortasse opinio est etiam vera, siue plures, siue vna sit: sunt autem ista contraria: sed non eo, quòd contrariorum sint, contraria sunt, sed magis eo, quòd contrariæ.*

3 *Si ergo est boni quidẽ quòd est bonum opinio, alia autem quod nõ bonum est, est autẽ aliquid aliud quod non est neque esse potest, aliarũ quidẽ nulla ponenda est, neque quæcunque esse quod nõ est opinãtur, neque quæcunque nõ esse quod est: infinitæ enim vtræque sunt, & quæ esse opinantur quod non est, & quæ non esse quod est.*

4 *Sed in quibuscunque fallacia est, hæ autem sunt in his ex quibus sunt generationes, ex oppositis verò generationes: quare etiam fallaciæ.*

5 *Si ergo quod bonum est, & bonum & non malum est: & hoc quidẽ secundum se, illud verò secundum accidẽs, (accidit enim ei nõ malũ esse) magis autem in vnoquoque vera est, quæ secundum se est etiã falsa, siquidem & vera: ergo ea quæ est, quod nõ est bonũ quod bonum est eius quæ secundũ se, falsa est: illa verò quæ est, quod malum est, eius quæ secundũ accidens: quare magis erit falsa de bono, ea quæ est negationis opinio, quàm ea quæ e contrarij. Falsus est autẽ maximè circa singula, qui contrariam habet opinionẽ: contraria enim sunt eorum quæ plurimum circa idẽ differunt. Si igitur harũ contraria est altera*

est altera: magis verò negationis est contraria, manifestum est quod hæc erit contraria. Illi verò quæ est quod malum est, quod bonum est, implicita est: etenim quod non bonum est, necesse est fortè ipsum eadem opinari.

Amplius, si etiam in aliis similiter oportet se habere, & hoc modo videbitur bene esse dictum. Aut enim vbique ea quæ est contradictionis: aut nusquam: quibus verò non sunt contraria, de illis quidem falsa, quæ est verò opposita: vt qui hominem non putat esse hominem, falsus est: si igitur hæ contrariæ sunt, etiam & aliæ, quæ sunt contradictionis. 6

*Amplius, similiter se habet opinio boni quod bonum est, & non boni quod non bonum est: & præter has boni quod bonum est, & non boni quod bonum est. Illi ergo quæ est, non boni quod non bonum, veræ opinioni, quæ est contraria? Non enim ea quæ dicit, quod malum est, *si aliquando fuerit vera, nunquam autem vera veræ contraria est: est enim quoddam non bonum malum: quare contingit simul esse veras. At verò nec illa quæ est, quod non malum: vera enim & hæc: simul enim & hæc erunt. Relinquitur igitur ei quæ est non boni, quod* non bonum est, contraria ea quæ est non boni, quod bonum est: falsa enim hæc, quare & ea quæ est boni quod non bonum est, ei quæ est boni, quod bonum est.* 7

* a. l. simul enim aliquando.

* a. l. non bonū verè contraria ea quæ est non boni, quod bonum falsa, falsa enim hæc.

Manifestum ergo est, quòd nihil interest, nec si vniversaliter ponamus affirmationem: vniuersalis enim ne- contraria erit vt opinioni quæ opinatur, quod om- nod est bonum, bonum est, ea quæ est, quod nihil eo- quæ bona sunt, bonum est: nā ea quæ est boni, quod vniuersaliter sit bonum, eadem est ei, quæ opina- uod quicquid bonum est, quod bonum est: hoc au- bil differt ab eo quod est, quod omne quod est bo- onum est: similiter autem & in non bono. 8

are si in opinione sic se habet, & sunt hæ, quæ sunt 9

*in voce affirmationes & negationes, nota earũ quę sunt in anima, manifestũ est quod affirmationi cõtraria quidem negatio est, qua de eodem vniuersaliter: vt & quæ est, quòd omne bonum bonum est, vel quòd omnis homo bonus ea qua est, quòd nullum, vel nullus: contradictoriæ autẽ quæ est, quòd non omne, *aut non omnis. Manifestum est autem, quòd & veram veræ non contingit esse contrariam, neque opinionem, neque contradictionem: contrariæ enim quæ circa opposita sunt: circa eadem autem contingit verum dicere eundem: simul autem non contingit idem inesse contraria.*

* al. quo

1

Vtrùm autem contraria est affirmatio negationi, &c.

Hæc est quarta & vltima pars huius lib. in qua Ari. dubium vnum proponit circa oppositionem: quod caput aliqui non esse Aristot. existimarunt, inter quos & Porphy. & dubius est Ammonius. At quia reliqui antiqui Græci, & Latini hoc tanquam Arist. recipiunt, nòn erit inutile illud exponere.

Quęstio igitur est huiusmodi. Vtrum affirmat oni opponatur magis negatio contraria, an affirmatio de prędicato contrario? Verbi gratia, huic affirmationi, omnis homo est iustus, vtra est magis opposita, vel hæc, nullus homo est iustus, an hæc, omnis homo est iniustus? & huic: Sortes est iustus, vtra magis opponitur: Sortes non est iustus, an hæc, Sortes est iniustus? vbi prædicatum est contrarium. (Nam si ea, quæ sunt in voce sequuntur ea) Proponit viam, secundum quam ista quæstio determinanda est, nempe vt ea, quæ in mente sunt, consideremus: voces enim non aliud sunt, quàm signa eorum, quæ menti insunt. Considerandum ergo est quæ opinio in mente opinioni opponatur, an quæ est secundum negationem, an quæ est secundum contrarium. Voces enim eodem modo opponentur.

Vnde sit quæstio huiusmodi: aliquis habet hanc opinionem, bonum est bónum, veram, habet, aliam falsam, bonum non est bonum, & aliam etiam falsam, bonum est malum. Peto, quę opinio harum duarum illi opposita est? Et nota is. verba Arist. (Si est vna, secundum quam contraria) potest esse vnus sensus, in vna harum duarum est contraria, vtra erit siue illud (Si) sit dubitantis, siue asserentis: Et hic sensus est bonus, & ita exponit Caietanus.

Nota. Aliter interpretatur Ammo. & Boëtius, notuntque vnum, quod

quod nos suprà explicuimus capite de oppositis. Duplex est contrarium: quoddam habet medium, quando non est necesse, vt alterum extremorum proprio insit subiecto, vt album & nigrum: non enim est necesse vt corpus vel sit album, vel sit nigrum; potest enim esse rubrum. Talia dicuntur habere medium. Alia medio carent quorum alterum necesse est inesse proprio subiectio, vt par, impar, sanum, ægrum, calidum, frigidum: necesse est enim numerum esse parem, vel imparem, corpus calidum, vel frigidum, animal sanum, vel ægrum. In contrariis habentibus medium negatio vnius contrarij non est eadem cũ affirmatione alterius contrarij, vt nõ est idem, non est album, & est nigrum: at in aliis vna est re, idem enim re est, non est par, & est impar, non est sanum, & est ægrum.

Intelligitur in his respectu proprij subiecti, aliàs enim non idem sunt: nam Chimera non est calida, nõ tamen propterea est frigida. Respectu ergo subiecti susceptiui vtriusque contrarij oportet intelligere.

Hoc supposito, est clarus sensus Ari. dicit enim, an bonum non est bonum, opponatur huic, bonum est bonum: an ista, bonum est malum? (Quod si vera sit) id est, si aliquando idem re sit, vt in contrariis medio carentibus sit respectu proprij subiecti: hinc, vtram assumemus tanquam oppositam, negationem an affirmationem? Et hic est sensus etiam bonus.

In ista quæstione aduerte, quod vocatur opinio iudicium intellectus, quo assentimus, vel dissentimus alicui Enũtiationi; & opinari, aliquando iudicare dicitur, vt patet tertio de anima cap. 3 Imaginari, inquit, possumus cum volumus: opinari autem, id est, iudicare, non: quamuis aliis locis aliter opinio sumatur, vt videbitur.

Nota. Quid nomine opinionis hic intelligatur.

Nam arbitrari, contrarias opiniones definiri, &c.

2

Excludit respõsionem quam aliquis ei poterat dare, nempe contrarias opiniones esse, quæ sunt circa res cõtrarias vt opinio boni, & opinio mali contrariæ sunt. Docet id nõ sufficere ad cõtrarietatem opinionum, quod dupliciter probat. Primò, quia eadem est fortasse opinio contrariorum. Et secundò, quod si non est eadem, sed plures sunt: possunt ambę veræ esse, vt opinio de bono quod bonũ est, & opinio de malo, quod malum est: hæ opiniones vel vna sunt, vel siue vna, siue plures sint, veræ simul sunt: vtrumque autem repugnat opinionibus contrariis.

Hoc est ergo vnum, aliud, nempe quòd opiniones cõtrario modo se habeãt, & tum contrariæ, sunt non tamen propterea

Nota 1.

preterea quod contrariorum sint oportet ergo in inuestigandis opinionibus contrariis, quomodò contrariæ se habeant inuestigare.

Nota 2. Aduerte quando Ari.dicit eandem opinionem esse contrariorum, vt quod bonũ est bonum, & malum est malum non intelligas de opinione, & iudicio actuali hoc enim fieri non potest, cùm alio actu iudicem bonum esse bonum, & aliò diuerso numero actu, malum esse malum: sed de eadem opinione, intellige habituali, id est, eodem habitu vtrunque cognoscitur.

Quomodo eadem opinio cõtrariorũ.

Vel quod melius est, intellige de iudicio actuali: & tunc sit sensus, quod est vna opinio specie, contraria autem non sunt vnius speciei; propterea illæ duæ actuales opiniones non sunt contrariæ, scilicet, quod bonum est bonum, & quod malum est malum.

3 *Si ergo est boni quidem quoniam bonum est, &c.*

Incipit Aristoteles determinare hanc quæstionem: docetque oppositionem cõsistere in negatione eiusdem prædicati de eodem subiecto, nõ autẽ in affirmatione oppositorum: & primò probat non consistere in alio, quàm in negatione eiusdem. Vnum vni tãtùm opponitur: sed infinita essent opposita quæ illo opponuntur modo, nempe affirmando opposita, vel negando propria alicuius: ergò nõ hoc modo est sumenda oppositio. Minor probatur. Sit hæc opinio, bonum est bonum: si eius opposita sunt, quæ affirmant id, quod bono non conuenit, vel remouent quæ conueniunt, sunt hæc innumera; nam dici potest bonum est malum, bonum est odibile, bonum est inhonestum, bonum est inutile; similiter remouẽdo propria, bonum non est amabile, bonum non est vtile, bonum non est sectandum; si igitur opposita hæc sunt, infinita sunt: non ergo sumenda est oppositio affirmationis alicuius per affirmationem oppositorum, nec per negationem eorum omnium, quæ insunt alicui subiecto.

4 *Sed in quibus fallacia est, hæ autem sunt, &c.*

Ostendit secundum quam affirmationem & negationem sit sumenda oppositio: ac docet consistere oppositionem in negatione & affirmatione eiusdem prædicati de eodem subiecto. Hoc autem dicit his verbis (in his consistit oppositio, in quibus fallacia, fallacia verò in his est, in quibus generationes, generationes verò ex oppositis fiunt, secundũ idem.

Not. 1 Pro quorum verborum intelligentia est aduertendũ, quòd generatio, est mutatio alicuius ex non esse ad esse: quando fit

Generatio.

aliquid

aliquid quod non erat antè,tunc generari dicitur.Corruptio *quid sit.* autem est mutatio ab esse ad non esse:scilicet,quãdo aliquid quod erat,nõ est,dicitur mutatum fuisse.Vnde termini generationis & mutationis primi sunt ens & non ens : generatio incipit à non ente,& terminantur in ens:corruptio incipit ab ente,& terminatur in non ens. Versantur igitur inter opposita secundum idem,nempe inter ens & non ens.

Aduerte secundò , intellectus noster in rerum cognitione *Nota 2.* proportionaliter se habet his mutationibus. Vera siquidẽ cognitio rei assimilatur generationi : sicut etenim generatio procedit ex eo quod non erat,ad id,quod est,ita vera cognitio procedit ex eo,quod nõ erat cognitũ,ad id,quod cognitũ est:& sicut corruptio est ab ente in non ens,ita error & deceptio est ab ea cognitione, qua verè res cognoscenda erat, recessus in illam cognitionem, qua rẽ aliter, quàm est, cognoscimus Vnde si petas,in quo consistit vera cognitio?dicã, in eo quò d res,vt est,cognoscitur Si peras, in quo error & deceptio?dicam,ante omnia in eo,quod cognoscis de re, quod nõ est.Sunt igitur termini cognitionis & fallaciæ ens,& non ens,homo,est non homo,& reliqua. Oppositio ergo sumenda est per affirmationem & negationem eiusdem de eodem.

Hæc doctrina in hoc consistit,vt quemadmodum generatio in hoc consistit,quòd aliquid fiat ex eo quod nõ erat,siue fiat ex terra,siue ex aëre,siue ex alia quauis re:& deceptio in eo quòd intelligat quod nõ est res siue intelligat hoc vel illud falsum:ita & oppositio in hoc quòd idem neget de eodẽ, de quo affirmatum erat. Et est subtilis non solùm doctrina, sed etiam probatio eiusdem conclusionis,quòd oppositio sit secũdum affirmationem & negationem eiusdem de eodem.

Si ergo quod bonum est,&c. 5

T ibus rationibus probat conclusionem illam.Primò,illa sunt magis opposita,quæ magis secũdum se repugnat in veritate,& falsitate, id est, quorum vnum magis est falsum, & alterum est magis verum:sed ita se habent affirmatio, & negatio eiusdem : ergo ea sunt magis opposita. Maiorem probat,quia contraria maximè distant. Minorem ostendit : ista propositio,bonum est bonum,est magis vera quàm hæc,bonum non est malum:ergo & ista magis falsa,bonum non est bonum,quàm hæc, bonum est malum:& ita illæ duæ opponuntur,bonum est bonum,& bonum non est bonum,& aliȩ duæ inter se, bonum est malum,& bonum non est malum.

Probãt quòd illa sit magis vera,quia secundum se est vera, id est,

id eſt, immediatè, & ſine cauſa Si enim dicat quis quare bonũ eſt bonũ, non eſt cauſa, at illa, bonum nõ eſt malũ, eſt ſecũdum accidens, id eſt, mediata, quia cauſam habet: propterea enim bonum nõ eſt malum, quia bonum eſt bonũ. Iſta ergo opponetur, bonum non eſt bonum, non autẽ illa, quæ implicita eſt, id eſt, bonũ eſt malum Iſtã vocat implicitam, quia includit illam tanquam priorem, bonũ nõ eſt bonum. Attende rationem hanc, quæ ſubtilis eſt.

6 *Amplius ſi & in aliis oportet ſimiliter ſe habere &c.*

Idem probat ſecunda ratione, quæ talis eſt: inueniuntur oppoſitiones, in quibus non poteſt aliter quàm per affirmationem & negationem ſumi contrarietas: ergo in omnibus ita ſumetur, vel in nullis, quandoquidem oppoſitio eſt eiuſdem rationis. Antecedens patet in his: in quibus nõ eſt contrariũ, vt homo eſt homo: hîc enim non aliter cõtradicimus quàm per negationẽ eiuſdem falſam, ſcilicet homo nõ eſt homo: ergo etiam in aliis ita erit, in quibus contrarium eſt. Quòd ſi in his dicas nõ eſſe oppoſitionem, ergo nec in illis: quòd ſi in iſtis ſaluatur oppoſitio per affirmationem & negationem, eadem erit oppoſitio in illis, cùm etiam poſſimus illic negare & affirmare.

7 *Amplius ſimiliter ſe habet opinio boni, &c.*

Hæc eſt tertia ratio, qua idem probat Ariſt. Argumẽtum autẽ eſt huiuſmodi, iſta, bonũ eſt bonum, & iſta, nõ bonum non eſt bonum, ſunt veræ, & de ſubiecto oppoſito penes finitum, & infinitum: hæ autem falſæ, bonum non eſt bonum, & non bonum eſt bonum, & oppoſitę ſecundum ſubiectũ, vnde harum duarum, & illarum æqua eſt ratio. ſed huic, nõ bonum non eſt bonum, opponitur illa, non bonum eſt bonum: ergo & illi, bonum eſt bonum, altera, bonum nõ eſt bonum. Quòd autem illi, non bonum non eſt bonũ, opponatur illa, non bonũ eſt bonum, patet; quia nõ opponi poteſt iſta, non bonum eſt malum, nec iſta, non bonum nõ eſt malum, nam eſſent duæ oppoſitæ veræ.

Quod probatur: & vt hoc inconueniens appareat, ſume in vniuerſali, omne non bonum non eſt bonum, quæ vera eſt, ſi iſta eſt contradictoria, nõ bonum eſt malum, eſt vera cũ illa, ſi iſta, non bonum non eſt malum, etiam eſt vera: aliquod enim non bonũ non eſt malum. Sunt enim quę nec ſunt bona, nec mala, moraliter loquendo: lapis enim nec eſt bonus, nec malus, id eſt, nec iuſtus nec iniuſtus. Neutra ergo illi opponitur, ſed iſta, non bonũ eſt bonũ, quę negatio eiuſdem

eſt, &

est, & falsa: ergo & illa ita opponentur, bonum non est bonum, & bonum est bonum. Est autem argumentum hoc ab oppositis; ita se habet negatio & affirmatio de non bono, sicut affirmatio, & negatio de bono: & illa opponuntur secundum affirmationem, & negationem eiusdem; ergo & hæc.

Manifestum ergo quoniam nihil interest, &c. 8

Concludit Aristo. oppositionem omnem secundum affirmationem, & negationem esse primo sumenda, tam in contrariis, quàm in contradictoriis: vt enim opinioni, omne bonum est bonum, opponitur opinio contradictoriæ, quæ dicit, non omne bonum est bonum, ita & opinio ista contrariæ, quæ dicit, nullum bonum est bonum: vtraque enim negatio est eiusdem, siue in vniuersali, siue non vniuersaliter sumatur negatio. 9

Quare si in opinione sic se habet, &c.

Determinata quæstione oppositarum opinionum, facilè concludit, quid de voce dicendũ sit: si enim vox est nota eorum quæ sunt in intellectu, in intellectu autẽ oppositæ sunt illæ opiniones, quæ secundum affirmationẽ, & negationem sunt, in hoc etiam eodem Enuntiationum vocalium cõsistit oppositio: & sicut contrariæ opiniones de eodem simul esse veræ nequeunt, ita nec voce contrariæ vel contradictoriæ Enuntiationes veræ simul erunt de eodem.

Dico (simul) quia de eodem contrariæ veræ, & contradictoriæ possunt enũtiari, vt de Petro quòd est albus, & quòd non est albus, quòd sedet & non sedet: sed simul, id est, pro eodem tempore, id omnino repugnat, vt suprà diximus.

Hîc est finis capitis, & totius libri de Interpretatione Arist. Si aliqua prætermissa sunt, eo factum est, quia suis locis copiosè, & exactè tradentur Deo fauente: cui sit gloria in sempiternum, Amen.

FINIS.

LAVS DEO,

B. Q. V. M.

FRANCI

FRANCISCI TOLETI SOCIETATIS IESV COMMENTARIA,

Vnà cum Quæſtionibus, in libros Poſteriorum Analyticorum Ariſtotelis.

De ſubiecto, inſcriptione, ordine, procedendi modo, & diuiſione horum librorum.

Dignitas qualis ſit librorũ de poſteriori analyſi.

POſteriorum libri & dignitate, & vtilitate reliquas omnes Logicæ partes antecellũt:hi enim ſunt qui aliis tum ſcientiis, tùm artibus magnũ vſum exhibent,& à quibus,& vniuerſalis peritia, & exacta cognitio Logico comparantur, adeò vt Ariſt. The. viſus fuerit conſultò in his, ob eorum ſublimitatem,obſcuritatem affectaſſe.

Quinque præmittẽda horũ librorum explicationi.

Antequàm autem ad contextum deſcendamus,non abs re erit quinque prælibare, ex quorum cognitione facilior erit proceſſus:primum eſt libri obiectum, alterum inſcriptio,tertium ordo,quartum procedendi modus, poſtremò diuiſio:ex his enim reliqua,quæ præmitti ſolent,manifeſta fient.

QVAESTIO I. *Prolegomenorum de ſubiecto & lib. Poſt. Analy.*

1. Fund. Logica in quẽ finem ſit reperta.

CIrca primum aduertendum eſt,Logicam, vt ſæpe diximus,in hunc vſum fuiſſe inuẽtam, vt modum aperiret, quem intellectus noſter obſeruat in rerũ veritatibus cognoſcendis & indagandis:vt enim artes docent modum quo res operamur,ita & Logica modum quo nos intelligimus. Duplex autem eſt rerũ veritas:altera,quæ per ſe ipſam,poſtquã intellectui obiicitur, nota fit, nec intellectũ erga eam errare contingit,quales ſunt veritates eorũ,quę principia dicũtur: vt,omne totũ eſt maius ſua parte, quodlibet eſt vel nõ eſt, & ſimilia,de quibus Ariſtoteles in 2.Metap.in principio dixit,in ianuis quis aberrat?Hæc autem non opus habent Logica,ſunt enim per ſe manifeſta,nec aliter intellectus ea cognoſcit,

gnoſcit, quàm ſenſus, putà viſus ſuum obiectum præſens, vt bene dixit Linconien. 1. Poſterior. cap. 9. & Ægid. 2. Poſt. cap. vltimo.

Altera veritas rerum eſt, quæ non ſtatim per ſe intellectui eſt manifeſta, niſi vtamur aliquo diſcurſu & ratiocinatione, qua talem veritatem per aliam notiorem deducamus: quales ſunt eæ veritates quę de concluſionibus habentur; non enim ſine diſcurſu tales cognoſci poſſunt. Hæc autem Logica indigent, quę talem modum, nempe diſcurſum & ratiocinationem, oſtendat, explicet, & doceat. Atque hîc eſt vſus & neceſsitas Logicę. Licèt enim modum cognoſcendi etiam ſimplicia tradat, quod factũ eſt in prędicamentis, tamen ea omnia in compoſitam, & diſcurſiuam cognitionem ordinantur.

2. fund. Veritatẽ diſcurſu comparatam eſſe duplicem

Eſt præterea aduertendum, veritatem hanc, quæ diſcurſu habetur, eſſe in duplici differentia: quædam eſt, cuius cognitio dicitur ſcientia, quędam verò cuius cognitio dicitur opinio: ſeu clariùs, quaſdam res opinione, quaſdam ſcientia diſcurrentes cognoſcimus. Ea ſciuntur, quæ ſic ſe habent ſicut cognoſcuntur, nec aliter ſe habere poſſunt, quàm vt intelliguntur: verbi gratia, ſcimus hominem eſſe riſibilem, quia re vera ita eſt, nec aliter eſſe poteſt, quin homo ſit riſibilis, & nobis manifeſtum eſt ita id eſſe: propterea ſcientia, cognitio vera, neceſſaria, & clara dicitur. De his verò opinamur, quæ ſic ſe habere non conſtat, ſed cõiectura & probabilitate quadam cognoſcuntur, quare aliter ſe habere poſſunt, quàm opinamur: & ideò opinio incerta, obſcura, ac mutabilis cognitio dicitur.

Duplicẽ eſſe in nobis diſcurſum.

Iuxta has duas cognitiones duplex eſt in nobis diſcurſus, & is, quo ſcientiam conſequimur, qui demonſtratio dicitur, & is, quo opinionem, qui ſyllogiſmus Topicus nuncupatur: vnde fit, vt Logica maximè in hac vtraque parte verſetur, nempe & Demonſtratiua, & Topica, quæ Dialectica peculiariter dici ſolet. Harum altera his libris continetur, nempe demonſtratio, altera verò lib. Topicorum.

1. concl. Demonſtratio, horũ librorum eſt obiectũ.

Eſt igitur horum librorum obiectum & materia circa quã verſantur, demonſtratio, nempe ſyllogiſmus: quo ſcientiam rerum conſequimur: quæ ſententia eſt communis omnium Græcorum, & ferè omnium Latinorum, imò ipſius Ariſtotelis, qui 1. Priorum, cap. 4. propoſuit obiectum Analyticæ partis ipſam demonſtrationem, præmittendo tamen cognitionem ſyllogiſmi in communi, tanquàm vniuerſalioris. Ex [illegible]cto autem apparet, quãta ſit vtilitas huius partis Logicę,

à qua, velut ab instrumento necessario, scientiæ reliquę dependent.

Opi. contraria, & eius rationes.

At circa hoc fuit Auerrois sententia in hoc prologo, non in his libris demonstrationem solam per se, sed etiam definitionem considerari: propterea demõstratio obiectum non erit, cùm non omnia, quæ in hac parte considerantur, complectatur. Hanc sententiam receperunt quidam iuniores, quorum rationes præcipuæ sunt.

Prima ratio.

Primò, ad Logicum spectat tractare per se de definitione: est enim instrumentum cognoscendi, qua consideratione ad Metaphysicum pertinere non potest: sed nulla pars Logicæ est quæ definitionem considerat, nisi ista: ergo ad hanc partem pertinet. Probant minorem, quia si ad aliquam partem aliam spectaret, maximè ad 6. Top. eorum: sed ad eam non pertinet, cùm Topicus ibi non definitionem construat, sed constructam examinet, vt notat Alex. ibidem in principio.

Secundò, etiam si non esset demonstratio, adhuc definitio esset, & à Logico consideraretur, ergo definitio non propter demonstrationem, sed propter se in Logica consideratur.

Præterea nobilior est definitio ipsa demonstratione: ergo non ipsius causa debet à Logico considerari, sed potiùs demonstratio propter definitionem. Antecedens patet, ex Arist. 7. Meta. text. 4. Nobilius, inquit, est scire quid sit homo, quàm qualis sit: sed illud habetur per definitionem, hoc autem per demonstrationem: ergo potiùs instrumẽtum est definitio, quàm demonstratio. Ob hæc igitur asserunt horum librorum tam demonstrationem, quàm definitionem esse obiectum.

Confut. huius opinionis.

Hæc sententia non est recipienda, multis ex causis. Primò, quia est contra communem omnium Græcorum & Latinorum opinionem. Secundò, est etiam contra Aristotelem: nam 1. Priorum, c. 4. Proponit se intendere de demonstratione disserere, priùs autem de syllogismo, tanquam de superiori: quo loco definitio non per se, sed cum demonstratione sumpta ponitur: aliàs enim ante syllogismum esset tractanda, cùm syllogismus non sit definitione superior. Tertiò, sententia ista est contra rationem. Primò: sicut totius scientiæ vnicum, est commune obiectum, ita partium scientiæ vnicum est per se particulare obiectum: sed libri hi vna pars Logicæ sunt: ergo vnicum est eorum per se obiectum: non ergo definitio simul & demonstratio per se considerantur, præsertim cùm maximè differant: definitio enim est instrumentum simpli-

cium,

cium, demonstratio compositorum: definitione, quid res sit: demonstratione, qualis, & propter quid sit, scimus. Hoc argumento coguntur isti ponere obiectum horum librorum modum sciendi: contemplantes autem talium instrumentorum diuersitatem, asserunt tale obiectum esse æquiuocum. Sed confutatur hoc argumento: Vel illud est purè æquiuocum, vel analogum: si purè æquiuocum, ergo iam non datur vnum obiectū, cùm in eo nulla sit vnitas rei, sed solius vocis: si verò est analogū, ergo vnum significatum est propter alterum. Quartò, rationes huius sententiæ inualidissimæ sunt.

Ad 1. Ad primum respondetur cum Eustrat. prologo. 2. Post. definitionem hìc non considerari secundum se, sed vt est causa vna qua probamus passionē inesse subiecto, quo etiam modo aliæ causæ quoque hìc considerantur. Ad maiorem autem argumenti, Eustrat. admittit Metaphysicum per se considerare definitionem. Sed mihi hoc non satisfacit: nam Metaphysicus eam considerat vt dicit rei substantiam, non vt est cognitionis instrumentum: hoc enim Logicum est, vt dixit Auer. 7. Meta. com. 42. Propterea neganda est maior: Logicus enim non per se, & immediatè definitionem considerat, sed vt ad demonstrationem pertinet: quod optimè dixit Ægid. in Procemio. 1. Priorum: vt enim intellectus operationes simplices non sunt propter se, sed ad compositas ordinantur, ita & definitio, quæ simplicium est, non propter se, sed ad argumentationem ordinanda est. Nec ex hoc sequitur definitionem non tractari exactè in Logica: vt enim Physicus exactè de forma & materia dicit, & de anima, & reliquis, licet vt ad corpus naturale ordinantur, ista consideret, ita & Logicus de definitione.

Definitio vt Logica consideratur.

Alber. tract. 1. suæ Logicæ, c. 5. dicit hanc partem Logicæ, de definitione, non extare: vnde posset optimè dici, quod quāuis Logicus de definitione per se ageret, tamen talis tractatus omnibus libris de argumentatione anteponēdus esset, cùm sit simplex, esset enim immediatè post prædicamenta.

Ad 2.

Ad 3. Ad secundum respondetur facilè: si demonstratio esset ablata, maneret definitio, sed Logica esset manca, nec habere eam rationē, quam modò habet, cùm eius finis muretur.

Ad tertium negatur definitionem esse potiorem: nec ille textus quicquam contra nos probat: illic enim inquit, nobilius esse scire quid res sit, quàm solùm qualis sit: at demonstratio non solum ostendit qualis res sit, sed propter quid etiā talis sit. In hoc autem includitur quid sit. Et hæc ex maxima

cognitio, nempe scite res per suas causas, quod demonstratione fit: immò si textus consideretur, est cōtra eos: nam subdit Arist. rationem, quare sit melius scire quid, quia, inquit, qui scit quid, facilè sciet quale: ac si dicat, qui scit definire, scit demonstrare. Hactenus de subiecto, nunc de inscriptione horum librorum dicamus.

QVAEST. II. *De inscrip. Lib. Post. Analyt.*

1 INscriptio huius libri Græcè est, τῶν ἀναλυτικῶν ὑστέρων, id est, resolutoriorum posteriorum: in cuius gratiam prius quid resolutio sit explicemus, circa quam vehementer Neoterici digladiantur.

Quid resolutio. Resolutio igitur, vt Alexand. & Philoponus 1. Priorum in principio asserunt, non est aliud, quàm ingressus quidam rei in ea principia, ex quibus est, seu à quibus pendet. Verbi gratia, est corpus aliquod ex elementis constitutum, dissoluitur, in eadem elementa redit: talis reditus resolutio dicitur.

Resolutio alia est realis, alia rationis. Est autem hæc resolutio duplex, quædam realis, quædam rationis. Realis est, quæ in ipsis fit rebus, actione in ipsis realiter existente, vt quando verè mixtum in elementa resoluitur, quando totum in particulas sequatur. Resolutio rationis est, quæ ipsis rebus accidit, non quidem actione existente in ipsis, sed intellectus operatione: vt enim mixtum sui corruptione in elementa realiter resoluitur, ità intellectus sua consideratione mixtum in elementa redigit, talísque resolutio rationis dicitur.

Resolutio rationis duplex, Mathematica, & Logica. Hæc resolutio rationis duplex est: altera Mathematica, altera Logica. Mathematica est, qua propositam conclusionem in proprias causas, per quas demonstretur, reducimus: vt nihil aliud sit talis resolutio, quàm inquisitio & perscrutatio quædam causarum illius conclusionis: sicut in Moralibus, consultationes sunt inquisitiones mediorum ad res faciendas, vt docet Aristoteles 3 Ethicorum, cap 3. Ex quo patet hanc resolutionem non esse demonstrationem: demonstratio enim, per causam effectum monstrat, resolutio verò posito effectu causam indagat: resolutio tamen ipsi demonstrationi deseruit, vt docet Eustrat. in prolog. 2. Poste. Talis resolutio Mathematica dicitur. non quòd solus Mathematicus ea vtatur, cùm & aliæ scientiæ etiam in proprias causas conentur sua redigere, sed quòd Mathematici frequentiùs, & clariùs id efficiant.

Quid resolutio rationis Logica, & quotuplex.

Logica resolutio, quamuis multiplex sit, vt 1. Prior diximus, tamen

tamen quantum ad rem spectat, duplex est altera vniuersalis, altera particularis. Vniuersalis est, qua cōclusionem aliquam in figuras quasdam, & modos, quibus est syllogizanda, redigimus, ab his enim tanquam à principiis illationis dependet: similiter eadem resolutione reliquas argumentationis species in syllogismum, in cuius vi innituntur, resoluimus: & ipsum etiam syllogismum in duas propositiones, & in tres terminos reducimus. Resolutio verò particularis est, qua propositam conclusionem, figura & modo iam suppositis, in præmissas, & principia quædam necessaria, & quæ ipsius causam importent, reducimus: quæ quidem resolutio maximè deseruit Mathematicæ resolutioni; hæc enim in causam resoluit effectum: Logica verò particularis præmissas necessarias secundum causam disponit & quærit. Possumus enim in syllogismo aliquo duo considerare, & illationem quandam, qua conclusio ex præmissis infertur, & probationem etiam, qua conclusio per principia necessaria, & per suas causas probatur. Vnde dupliciter resoluimus conclusionem, & in principia inferendi, nempe figuras, & modos; quæ resolutio à Latinis dicitur, resolutio formæ, à Græcis resolutiò syllogismi simpliciter: & in principia probantia, non vtcunque, sed necessariò, & per causam; quæ resolutio à Latinis dicitur, materiæ, à Græcis particularis. Illa resolutio prior est, cùm sit formæ, & communior, hæc posterior, cùm sit materiæ, & particularis. Vnde fit vt pars Logicæ, qua communis resolutio traditur, liber Priorum dicatur; pars verò, qua particularis continetur, liber Posteriorum.

Logica resolutio alia est particularis, alia vniuersalis.

Hæc igitur est inscriptionis huius ratio: De resolutione Posteriori, id est, de modo inquirendi principia necessaria, & præmissas, quæ causæ sunt per quas conclusio est demonstranda, ac in eas resoluenda. Hîc autem oportebit vnum adnotare, has partes Logicæ resolutiuas dici, non quòd ipsæ resoluendo procedant, sed quòd resoluere doceant iuxta duos hos resolutionis modos. Cùm autem resolutio non fiat, nisi composito, vel eo, quod resoluendum est, præcedente, hinc fit vt istæ partes Logicæ ostendant quòd est resoluendum, nempe conclusionem aut syllogismum, & ea; in quæ ista sunt resoluenda.

Conclusio duobus modis resoluitur.

Conclusio quæst.

Dubium. An hi lib. aliqua ex parte sint compositiui.

Dubitatur, an hi libri aliqua ex parte compositiui sint, & non semper resolutiui. Respondent Philop. & Bura. I. Priorū, in his aliquid compositionis contineri: nam in lib. Priorum

Aliorum sententia. docemur syllogismum componere, in libro verò Posteriorum demonstrationem: tamen quia potior est resolutio, & difficilior, idcircò libri resolutiui dicuntur.

Propria opinio. Mihi aliter videtur dicendum, nempe hos libros docere conclusionem propositam in præmissas, quibus inferatur, resoluere, quod simpliciter syllogizare dicitur, & cõclusionem etiam in præmissis necessarias resoluere, quod est demonstrare: & quia hæc tradi non potuerunt, quin priùs quid syllogismus, quid demonstratio esset explicaretur, propterea ista in his continentur: hoc tamen non est componere, sed ea ostendere, in quæ resolutio facienda est. Fatendum est tamen cùm ex resolutione nota fiat compositio, eadem arte nos doceri & resoluere & componere, sed illud prius.

QVÆST. III. *De Diuisione Logices in partem Iudicatiuam, & Inuentiuam.*

Est aliud dubium, in quo elaborauerunt, qua ratione hæc pars Logicæ Analytica iudicatiua dicitur, Topica verò inuentiua.

1. Aliorũ sententia. Ad quod aliqui responderunt non tam verè, quam subtiliter: nempe Topicam argumentari ex signis quibusdam, Analyticam verò à causis: & quia signa ad inuentionem, causæ ad resolutionem spectare videntur, inde ad Topica inuentio, ad Analytica resolutio & iudicium spectat. Sed hoc, præter quàm quòd leue est, non satisfacit: nam pars prior Analytica cùm non per causam syllogizet, non esset iudicatiua; quod falsum est.

Refellitur ea sententia.

2. Sent. Alij respondent, in Topica & Analytica esse inuentionem & iudicium: liber enim Priorum medium syllogizandi inuenit, & de inuento iudicat: & Posteriorum liber docet etiam inuenire medium, nempe causas, & præmissas, & de eisdem iudicare, an ita sint: & demum liber Topicorum docet inuenire probabilia, & de ipsis, an talia sint, iudicare: tamen quia in parte Analytica difficilius est iudicare, quàm inuenire, iudicatiua dicitur. Est autem difficilius iudicare, quia conclusioni demonstrandæ vnum est medium, quia non nisi necessarium demonstramus, non enim vtraque pars contradictionis demonstratur: at istud innumeras habet leges & conditiones, propterea inuentio est facilis, quia est vnius: iudicium difficile, quia multa debet habere. At in Topica facilius est iudicare, quia considerat probabile, quod facilè examinatur, sed difficilius est inuenire, quia oportet vtramque contradictionis partem probabiliter ostendere: ac propterea à principaliori

paliori inuentiua dicitur. Hæc sententia habet aliquid apparentiæ, sed caret fundamento.

Alij respondent, aliter Topicum & Analyticum esse inuentiuum: nam præmissas vterque quærit ad conclusiones probandas, interest tamen inter vtrumque: nam demonstrator solùm verum probat, & à falso separat; at Topicus verum à falso non discernit, cùm solum probabile cõsideret, quod aliquando verum, aliquando falsum esse potest: ideò alter iudicatiuus, quasi discretiuus veri à falso dicitur, alter solum inuentiuus manet.

3. senti.

Dicendum est meo iudicio; Primò, duas esse argumentationis partes; alteram habentem se vt materiam, nempe propositiones ipsas, & terminos rerum significatiuos; alteram vt formam, dispositionem nempe secundum figuram & modum: vnde qui argumentationem aliquam componere vult, opus habet quærere hæc duo, & formam, & materiam aliquam, quæcunque sit.

Propria authoris opin.

1. funda.

Secundò, inuenire nõ esse aliud, quàm occultum siue ignotum inquisitione aliqua manifestum & notum facere, vt exemplo eorum qui inueniunt aliquid comprobari potest: iudicare verò est sensu, vel dissensu, rem sic vel aliter se habere cognoscere. Verbi gratia, inuenimus rem, dum vario discursu tandem in eius cognitionem deuenimus: iudicamus, dum talem, qualem quærebamus, consideramus.

2. fundamentum. Inuenire & iudicare quid sint.

Tertiò, ignoranti argumentationem opus esse priùs duplici inuentione, similiter duplici iudicio: oportet enim materiã inuenire, ex qua confici debet argumentatio, similiter ea iudicare, an talis sit qualem quærebat: oportet prætereà formam qua eam disponat inuenire, & an talis forma sit iudicare. His enim omnibus absoluitur argumentatio: atque ad Logicum aliqua spectant, qui argumentationem docet. Dico aliqua, quia materia non est negotij Logici: non enim res considerat, sed formam argumentandi ipsius applicat.

3. funda.

Quartò, inuenire argumentandi formas, non esse ipsius Logicæ artis, cùm sit ante ipsam, nam id est inuenire Logicam: sed artis est, ipsas formas inuẽtas docere, probare, & declarare, & rebus applicare: quod totum ad iudicium pertinet: proptereà liber Priorum formæ iudicatiuus dicitur. Similiter inuenire res, seu terminos, quibus forma applicatur, non Logici, sed aliarum scientiarum, seu habituum qui res considerant, munus est: ea tamen secundum propositiones ordinare, & an tales sunt, quales petuntur dignoscere, hoc est iudicare,

4. funda. qualis inuẽtio, quæq; iudicium ad Logicum pertineat.

& ad Logicum ſpectat.

5. Fund. Quintò, materiam hanc eſſe triplicem, neceſſariam, probabilem, apparentem, in quarum ſingulis eſt inuentio, & iudicium proprium. Omiſſa apparenti, de qua dicemus poſteà, neceſſariam ad librum præſentem, Topicam, ſeu probabilem ad libros Topicorum referri certum eſt. Cùm autem inuentio non ſit Logici, ſed iudicium materiæ neceſſariæ, inde liber Poſt. iudicatiuus dicitur, quia nihil ex hoc Logico, præter ipſum iudicium accedit. *Obiectio* Dices, eodem modo liber Topi. iudicatiuus dicitur, cùm inuenire probabile, non ſit Logici, *Dilutio.* ſicut nec inuenire neceſſarium, vt diximus. Reſpon. eſſe valde diuerſam rationem.

Vltimò, ergo maximè aduertendũ, quòd Logicus, vt Logicus purus eſt, nullam rem cõtemplatur, ſed tantum res alio habitu cognitas ordinat ſecundum formam argumentationis, aut diuiſionis, aut definitionis, aut enuntiationis, aut alterius ſimilis: quapropter antiqui Stoici, & Plato Logicam à reliquis ſcientiis non ſeparabant, ſed coniunctam eis addiſcebant, vt dicit Philop 1 Priorum in principio: hinc eſt quòd Dialecticum ſcientem, ac Metaphyſicum vocabant, vt videre eſt apud Plo. 1. Ennea. lib. 3. cap. 4. At Peripatetici eam ſepararunt: ac priùs ipſam puram addiſcebant: poſteà ſcientias, vt docet Ariſt. 2. Metaphy. c. 3. Stultum eſt, inquit, ſimul ſcientiam & modum ſciendi diſcere.

Hoc idem Alb. c. 1. huius lib. & lib. 1. Met. c. 5. Id refert Orige ſuper Cant. ho. 1.

Reſponſio ad quaſt. Cùm igitur res quædam ſint neceſſariæ, quarum ſcientiæ ſunt, quædam probabiles, quarũ ſunt opiniones, quæ ſolo intellectu abſque habitu ſæpe producuntur, Logica à rerum neceſſariarum cognitione fuit ſeiuncta omnino, ac illarum cognitio fuit ſcientiis reſeruata: at à cognitione probabilium non fuit prorſus abiũcta; imò cùm illa ſub nullo habitu comprehendãtur, relicta fuerunt Dialecticæ. Hinc eſt quod ſæpe clamat Ariſt. vt 1. Ele. c 8. & 11. Dialecticam conſiderare quid in vna quaque re ſit probabile, nõ quòd talis cognitio ipſius propria ſit, ſed illi relicta eſt. Hinc ſit quod Top. maximas habet reales, quibus vtitur, ſed vt probabiles ſunt. Ex hoc apparet inuẽtionem probabilium Logicã eſſe, ac ob id liber Top. inuentiuus dicitur: nõ ſic de neceſſario, in quo ſolùm logicus iudicio vtitur. Et hoc eſt admodùm memoriæ mandandũ: eſt enim ianua multarum veritatum, quæ in Logica occurrunt.

Dialectica vt dicatur cõſiderare quid in quaq; re ſit probabile. Lib. Topi. vt ad inuentionẽ, hi verò ad iudicium dicantur pertinere.

QVAESTIO IIII. *De ordine horum librorum.*

EX his, quę propoſuimus ſuperiùs, tertium erat Ordo, quo nẽpę loco hic liber ſit addiſcendus: ſermo enim eſt de or-

dir-

dine doctrinæ. Hic autẽ doctrinæ ordo, triplex esse potest, vt constat ex Aristo. varijs in locis. Primus est secundum necessarium, id est, quando vnum in doctrina prius altero traditur, quia hoc sine eius cognitione haberi non potest: quo pacto multi ex grauioribus Ari. interpretibus primo de anima docent cognitionem & scientiam de anima præcedere sciẽtiam de animalibus: quia animalia absque animæ cognitione cognosci nequeunt. Alter est ordo secundum notius, quando id pręmittitur, quod est notius, licèt ex eius cognitione alterum non dependeat: quo pacto liber Meteor. præmittitur libris de anima, quia mixta illa meteorologica notiora sunt. Tertius est secundum dignius, quando id præmittitur quod dignius est: quo pacto Aristot. 2. de anima anteposuit visum reliquis sensibus, quia dignior erat & nobilior.

Triplex ordo doctrinæ.

Hoc igitur supposito, petimus quo ordine liber hic aliis sit anteponendus, vel postponendus: & nulli dubium est librum Priorum præcedere ordine doctrinæ, propter necessitatem, & quia notior est. Huius rei ab auctoribus triplex in hoc prologo ratio reddi solet. Prima est: Notiora sunt priùs tradenda minùs notis: sed syllogismus in communi notior est demonstratiuo, quia est vniuersalior, vniuersaliora autem notiora nobis sunt: ergo lib. Prior. qui de syllogismo in communi est, debet antecedere. Et hęc ratio est etiam ipsius Arist. 1. Priorũ. cap. 4. Altera ratio est: Rectus & necessarius doctrinæ ordo poscit, vt passiones priùs de proprio & immediato subiecto demonstrentur, quàm de mediato: ergo subiectum immediatum priùs est tradẽdum. Declaro antecedens. Mobile, est passio quædã primo corpori naturali inhærens, mediatè verò & secũdariò elemento, cælo, aliisque corporibus: talis passio recto doctrinæ ordine necessariò prius de corpore naturali, quàm de hoc vel illo corpore demõstranda est: sequitur ergo vt necessariò antecedat corporis naturalis doctrina. Hoc igitur supposito, sequitur argumentũ: Inferre, est passio tradenda de demõstratione: hæc autem immediatè competit syllogismo: priùs ergo de syllogismo est ostendenda, ob idq; syllogismi doctrina antecedit. Tertia ratio est: Quia nisi cognitio syllogismi in cõmuni præcederet, idem multoties inutiliter repereretur: nam in demonstrationis doctrina oportebat explicare ea quæ insunt ratione syllogismi in communi, & eadem iterum repetere in syllogismo Topico. Et hæc est ratio, qua Ari. 1. de partibus c. 1. ostendit communia particularibus esse priùs tradenda: non igitur de hoc dubitabit vllus.

Libri Priorum cur hos ordine doctrinæ præcedãt.

1. Ratio.

& 1. Elen. cap. 9.

2. Ratio.

3. Ratio.

Dubium. Dubium autem est de libris Topicorum & Elenchorum, an huic sint anteponendi. Philopon. & Auic. quorum etiam meminit Auerr. in hoc prologo, asserunt librum Topicorum immediatè sequi librum Priorum, & huic nostro esse anteponendum. Est autem vna ratio Philoponi: quando intellectus ad aliquam veritatem capiendam disponitur, priùs rationibus probabilibus, quàm demonstratiuis præparatur: ergo cognitio & doctrina probabilium, quæ Topica est, antecedere debet doctrinam demonstratiuam. Antecedens est notissimum: est enim his mos communis, & præsertim Aristot. qui priùs veritatem rei probabiliter & Dialecticè exagitat, quàm demonstratiuè conuincat. Altera est ratio Auicennæ: communiora sunt præmittenda: sed probabile est superius necessario, quod vocat intelligibile; nam omne necessarium est probabile, non tamen omne probabile est necessarium: præmittenda ergo est doctrina probabilium. Circa librum Elench. Philop. docet esse postponendum libris Posteriorum, quia sunt de syllogismo deceptorio: priùs autem oportet docere veritatis instrumenta, quàm erroris.

1. Ratio.

2. Ratio.

Hæc opinio non est recipienda, imò asserendum est cum Alex. 1. Elench ca. 4. & Alber. hoc libro, tract. 1. c. 1. & S. Tho. atque etiam Auerr in hoc Prologo, & reliquis, librum Posteriorum immediatè coniungi cum libris Prior. Et profectò non debet quis dubitare hoc esse de mente ipsius Aristot. vt diximus 1. Prior. c. 4. vbi se velle demonstrationem tractare proposuit, à syllogismo tamen incepturum, quia communior erat: post syllogismi igitur cognitionem immediatè demonstrationis doctrina sequitur.

Ratio, qua probatur authoris sententia. Ratio autem huius ab authoribus in præsenti multiplex assignatur, qua non solùm dignitate, sed etiam cognitione, & necessitate hunc librum esse anteponendum probatur. Imperfectum non cognoscitur nisi ex profecto: sed Topicus syllogismus est imperfectum quid, demonstratio verò perfectum: ergo huius cognitio anteponenda est. Maior est certa. In imperfecto ad aliqua priuatio, quæ sine positiuo cognosci nequit: nullus enim quid cæcitas, quid tenebræ, quid mors cognoscet nisi visum lumen, & vitam præcognoscat. Minor ostenditur ex effectibus ipsorum, nam Topicus syllogismus inducit opinionem conclusionis, demonstratiuus verò scientiam: at opinio est quædam scientia imperfecta, est enim cognitio incerta & obscura.

Potest etiam minor aliter explicari & probari: propterea aduerte

aduerte cum Alberto & S.Thoma in Prologo,tres esse rationis & intellectu processus.Primus quo ex necessariis & semper veris propositionibus deducit cõclusiones necessarias ac semper veras, quas non contingit aliter esse: & hic processus est perfectissimus, cùm cognitionem discursiuam perfectissimam generet,nempe scientiam, talis est demonstratio. Alter est processus ab isto deficiēs & imperfectus quo intellectus non ex necessariis & semper veris,sed ex his quæ maiori ex parte vera sunt,infert conclusionē nō semper veram, sed quæ aliter se habere possit:& talis est processus Topicus. Tertius est,qui nō est necessariis aut probabilibus,sed ex apparentibus inducit cõclusionē apparētem: & hic est imperfectissimus,efficit enim deceptionem,sicut secundus opinionem.Cùm igitur hi duo processu, sint obliqui & imperfecti, regulandi sunt ex perfecto,ob idque eius cognitio anteponi debet:eadémque ratione libri Topicorum antecedunt libros Elenchorum.

Ratio cõfirmatur Tres esse rationis processus.

Ad argumentum primum Philop.respondet Auer.in præsenti concedendo, priùs oportere rationibus probabilibus rem attingere quàm demonstratione ostendamus:negat tamen eundem ordinem obseruandum esse in eorum doctrina, imò priùs oportet docere necessaria, quorum sunt demonstrationes:quàm probabilia.

Soluitur 1.Philo.

Ad secundum Auicen. etiam respondet Auerroēs dupliciter,primò admittēdo necessaria esse probabilia. Non tamen sequitur,vt doctrina probabilium sit præmittēda,quia in Logica non considerātur ipsa probabilia aut necessaria, sed traduntur regulæ ad cognoscenda probabilia & necessaria,quæ sunt diuersę inter se,nec aliorum regulæ in aliquo cum aliorum regulis communicant, & sic soluitur primo argumentum.Alteram etiam affert solutionem,nempe negando omnia necessaria esse probabilia : hoc enim falsum est, cùm multa sint necessaria quæ sunt non probabilia, vt diximus lib.1.Topicorum.

Solut. 2.Auicē.

QVAESTIO V. *De modo procedendi.*

SEquitur modus procedendi.Hic autem facilis est,nempe definitiuus,diuisiuus,inductiuus,& syllogisticus,eiusmodi enim instrumentis demonstrationis naturam manifestat.

Sed dubium est vnū à quo vix aliqui se possunt expedire: num demōstratione vtatur circa ipsam demōstrationē:non enim fieri posse videtur antequam cognita sit demonstratio, posse quēquā vti demonstratione, ob idq; aliqui id negant,

Dubiū.

inter quos fuit Paulus Venetus: quod profectò est clarissimè contra Aristotelem, qui c.2. huius libri, demonstratione probauit, demonstrationem constare ex veris & primis, &c. quia facit scire: vnde à fine materiã probauit, quod est demõstrare: & hoc idem etiam sæpè facit. Propterea dico sine dubio Ari. in inuestigandis his, quæ ad demonstrationem exiguntur, vti etiam demonstratione.

1. opinio. *2. opinio.* *Solutio.*

Atque vt hoc ex suo principio intelligatur, aduerte hominem solo intellectu absque alio habitu & sciẽtia sæpe syllogizare, & discurrere, & demonstrare, & rationibus ac demonstrationibus acquiescere, licet earum naturam ignoret, quod docuit Ari. 1. Rhetor. ad Theodect. ca. 1. perfectè verò cognoscere hos discursus, & ratiocinationes perfectè facere, Logicæ artis est, nec peruentum fuit ad eorum cognitionem, nisi eisdem rationibus naturaliter exercitis, & imperfectè cognitis: quod doctè dixerunt Philopo. & Alb. 1. Prior. ca. 2. docentes, in artibus & scientiis præsupponi notiones naturales. Iuxta hoc respondeo, qui tradit doctrinam demõstrationis, cùm iam demonstrationem cognouerit, potest circa eam demonstratione vti: qui verò discit, talem demonstrationem recipit notione naturali, qua cognoscit esse rationem bonam, quamuis nõ cognoscat exactè naturam illius, quousque demonstrationem in vniuersum didicerit.

Obiectio. *Solutio.*

Quod si obiicias, quomodò demonstratio probat demonstrationem, nam se ipsam probaret? dico, demonstratio qua probat, sumitur vt instrumentum probandi; demonstratio quæ probatur, tanquam obiectum commune omnibus demonstrationibus: non repugnat autem vt idem probet se ipsum diuersa ratione sumptum, scilicet vt instrumentum est, & vt sub eo, quod probatur, continetur, quo pacto definitio se ipsam definit.

De Diuisione.

Superest vt de diuisione dicamus. Et quidẽ in duas partes principales diuiditur hic totus liber, in priori sunt ea quæ ad demonstrationem ipsam pertinẽt, in posteriori verò quæ ad ipsius medium, sub quo definitio est. Et sufficiat ista generaliter diuisisse, quæ posteà particularius sunt enarranda.

ARIST

ARIST. STAGIRITÆ, PERIPATETICORVM PRINCIPIS, POSTERIOrum resolutoriorum, Liber primus.

Seuerino Boëtio Interprete.

SVMMA LIBRI.

De Demonstrationis essentia, conditionibúsque ad eam requisitis. De differentia Demõstrationum, quòd, seu quia, &, propter quid. Quæ figura aptior sit Demonstrationi. De ignorantiæ speciebus, quæ in scientiis accidunt. Finitos esse demonstratiuarum propositionum terminos. De Demonstrationum variis speciebus, ac earum inter se comparatione. De variis demùm theorematibus ad Demonstrationem conferentibus.

Omnem doctrinam, omnémque disciplinam intellectiuam ex præexistenti fieri cognitione. Quot sunt præcognitionum modi, quæque ea, quæ præcognoscuntur. Dubitationum solutio circa hanc propositionem contingentium.

Cap. I.

*Omnis doctrina & omnis disciplina * discursiua ex praexistente fit cognitione.*

*Manifestum autẽ hoc speculantibus in omnibus. Mathematicæ namque scientiarum per hunc modum * accedunt, & aliarum vnaquaque artium. Consimiliter autem & circa * rationes, & quæ per syllogismos, & quæ per inductionem. Ambæ enim per ea, quæ præcognoscuntur, faciunt doctrinam: illæ quidem accipientes, tanquam à cognoscentibus, istæ verò monstrantes vniuersale per id quod manifestum sit singulare. Itidem & Rhetoricæ persuadent: aut enim*

* Verbũ hoc, διανοητικὴ, quod discursiua interpretatum est, alij pressius syllogistica, alij latius intellectualis, ratiocinatiua, cogitatiua hic & alibi vertunt.

2 * al. perficiuntur.

* λόγους, orationes, aliqui vertunt.

3

enim per exempla, quod est Inductio, aut per enthymemata, quod est syllogismus.

3 *Bifariàm autem necessarium est pręcognoscere: alia nanque quòd sunt prasuscipere necessarium: alia verò quid est quod dicitur, intelligere oportet: alia autem ambo: vt quòd quidem omne aut asserere, aut negare, verum quòd est: triangulum verò, quòd hoc significat: vnitatem autem ambo, & quid significat, & quòd est: non enim consimiliter horum vnum quodque manifestum nobis est.*

4 *Est autem cognoscere, alia quidem priùs cognoscentem, quorundam verò & simul accipientem cognitionem: vt quæcunque sunt sub vniuersalibus quorum habet cognitionẽ: quòd enim omne triangulum habet duobus rectis æquales, prascivit: quòd autẽ hoc, quod est in semicirculo, triangulum est, *simul inducens cognouit. Quorundam enim in hunc modũ disciplina est, &, non per medium, extremum cognoscitur: quæcunque iam si singularia sunt, & non de subiecto aliquo.*

* *a. l. simul dicẽs cognouit. Ita vt cõiunctim hæc verba legantur, hoc modo legit. Io. Grã. illo Thε. 8. Auer.*

Ante verò quàm inductum sit, aut acceptus fuerit syllogismus, modo quidem aliquo fortasse dicendum est

5 *scire, modo autem alio non.*

6 *Quod enim sciuit si est simpliciter, hoc quomodo sciuit quòd duos rectos habet simpliciter? sed manifestum quod ita quidem: scit, quoniam vniuersaliter scit, simpliciter autem non scit.*

7 *Si verò non, quæ in Menone, dubitatio continget, aut enim nihil addiscet, aut quæ nouit.*

8 *Non enim iam, veluti quidam nituntur soluere, dicendum: ánne nosti omnem binarium, quòd par est, aut non? asserente autem, attulerunt quendam binarium, quem non existimabat esse: quare neque parem. Soluunt enim non dicentes omnem scire binarium parem esse, sed quem sciunt, quòd binarius. Atqui sciunt quidem*

Vide 2. Prior. ca. 26.

cuius

cuius demonstrationẽ habent, & cuius acceperũt: acceperũt autẽ non de omni, de quo vtiq; noscant, quod triangulum, aut quod numerus, sed simpliciter de omni numero, atque triangulo: nulla enim propositio accipitur talis, quòd quem tu nosti numerum, aut quam tu nosti recti lineam, sed de omni. Cæterum nihil, puto, vetat, quod addiscit aliquis, est sic scire, est autem sic ignorare: absurdum enim, non si nouit quodammodò quod addiscit, sed si ita, vt inquantum addiscit, & sic.

Omnis doctrina & omnis disciplina.

ARistoteles, optimus artifex, ea omnia, quæ de qualibet re proposita peti solent de Demonstratione tradit: quærimus enim primò an res sit, deinde quid sit, tertiò, qualis sit, postremò quare talis sit: his enim scientia absoluitur. Atque hæc quatuor de Demõstratione docet, quia multi negarunt Demonstrationem esse, negantes scientiam haberi de rebus, cùm caducæ & mutabiles sint; quales fuerunt Heraclitus, Democritus, & alij. Alij asserẽtes nihil de nouo sciri, sed sciẽtiam nostram non esse aliud, quàm recordationem & reminiscentiam eorum, quæ anima sciebat; qualis fuit Plato, vt quidam asserunt. Hos remouet errores, docens & scientiam esse, ac de nouo fieri affirmans, ideóque Demonstrationem esse. Propterea statuit omnem doctrinam fieri ex præexistenti cognitione: atque posteà intendit inferre ex ista vt notat Phil. Demonstrationem, quæ doctrina est, fieri ex præexistenti cognitione.

De sensu propositionis, Omnis doctrina, &c. 2

Sed dubiũ est de sensu huius celebratissimę propositionis. Quidam recentiores per doctrinam & disciplinam, intelligũt quamcunque cognitionem intellectus: propterea enim additur illud verbũ, intellectiua, ad excludẽdas cognitiones sensuum. Cognitio autem intellectus duplex est, altera simplex seu incomplexa, in qua non est verum vel falsum, quã Auerroës in præsenti vocat secũdum viam formationis: altera est cognitio composita & cõplexa, in qua inest verũ aut falsum, quam vocat Auerroës secundum viam verificationis: Hæ autem cognitiones sic se habent, vt nunquam sit cõposita, quin simplex præcedat: simplex tamẽ esse potest, vt nulla alia simplex, aut composita præcedat in intellectu; non tamen esse

Prima opi. recẽtiorum.

potest

potest quin præcedat aliqua cognitio sensus, cùm non contingat intellectum intelligere absque præcedenti sensus cognitione, quo supposito, secundum horum sententiam sensus propositionis est, omnis cognitio intellectus fit antecedenti cognitione sensus.

Improbatur prima expositio. Hæc doctrina vera est, sed non videtur ad mentem Arist. esse: non enim simplices notitias intellectus quis doctrinas aut disciplinas vocabit, sicut nec ipsas notitias sensuum exteriorum.

2. senten. Themist. Aliorum fuit opinio, asserentium per doctrinam & disciplinam intellectiuam esse intelligendam cognitionem complexam veritatis. Hęc autem duplex est, quędā prima & immediata, quę ex alterius veritatis cognitione non dependet, qualis est cognitio principiorum per se notorum: altera est veritatis cognitio, quæ ex altera pendet, quæ discursiua dicitur. Et hæc vtraque veritas semper præsupponit aliquam cognitionem: non enim quis totum maius esse parte intelliget, quin priùs quid totum, quid pars sit cognoscat. Et tunc dicunt illud verbum, intellectiua, addi ad excludendas cognitiones sensuum, quæ etiam doctrinæ dicuntur, vt patet in multis breuis, quæ dicunt, & doctrinam aliquam capiunt.

Probatur. Hæc sententia non est spernenda: est enim Themist. Phil. S. Th. & doctrina vera est, & conformis Arist. sed, quæ non vi-

2. Sent. ex parte. detūr admodùm ad mentem Arist. nam non videtur de quacunque cognitione veritatis loqui, sed de discursiua, vt patebit: nihilominùs tamen est sententia probabilissima.

3. senten. Alb. & aliorum. Alia est sententia, quæ maximè mentē Ari. exprimit: nempè per doctrinam & disciplinam intellectiuā intelligi veritatem discursiuam, quę ratiocinatione & discursu habetur: hoc enim illud verbum, intellectiua, Græcè significat. Et tunc est sensus, omnis cognitio, vel omnis assensus, qui ratione & discursu habetur, fit ex aliquo alio antecedenti iudicio, nempe præmissarum, aut principiorum, aut antecedentis, ex quo illa discursiua cognitio deducitur. Hæc est expositio Auer. Alb. Linconien. Apolin. Pauli, & Ægidij: & mihi videtur ad mentem Aristotelis esse.

Nota 1. Circa verba autem notare oportet cum Philop. & aliis, per doctrinam & disciplinam eādem rei cognitionem intelligi: nam eadē cognitio vt à magistro procedit, doctrina dicitur, vt verò à discipulo recipitur, disciplina. Attende autē ex Linconien. non solùm doctrinam seu disciplinam dici quam à magistro viua voce quis accipit, sed etiam quā ex scripturis

vel

vel proprio labore inueniendo consequitur.

Aduerte præterea per cognitionem intelligi, non inuentionem, vt voluit Alex. sed quid superiùs, nempe cognitionem tam discursiuam, quàm non discursiuam, inuentam, aut à magistro traditam, intellectiuam, aut sensitiuam: vt sit sensus, doctrinam, id est, iudicium conclusionis haberi ex præexistenti cognitione, siue hęc sit alio discursu habita, siue immediatè cognita, siue sit intellectus, siue ipsius sensus. *Nota 2.*

Aduerte præterea, cùm illa præpositio, ex, dicat habitudinem termini, aut partium, aut materiæ, aut causæ efficientis, hîc causam efficientem denotat: vt sit sensus, cognitio, seu assensus præmissarum faciunt doctrinam seu assensum ipsius conclusiónis Atque hæc est huius propositionis explicatio. *Nota 3.*

Manifestum autem hoc speculantibus, &c. 2

Inductione propositionem probat in omnibus artibus & disciplinis quæ ratione vtuntur. Nec hæc probatio est per exempla, vt quidam ex recentioribus afferunt, sed est inductio, vt docet Auer. Philop. Themist. & alij.

Inductio igitur est, primò in Mathematicis artibus: hæ enim doctrinam faciunt suarum conclusionum ex præcedenti cognitione principiorum; & sub his disciplinis intellige alias scientias speculatiuas.

Secundò, inductio fit in aliis artibus; & per eas intelligit Themist. artes operatiuas, licèt id non placeat Auer. sed tamen verum dicit Themist. his enim non contingit veritatem discursu consequi, nisi ex pręexistēti cognitione, quamuis Themist. explicet de veritate non discursiua secundum suam interpretationem, vt diximus.

Tertiò, in orationibus Dialecticis, id est, in ratiocinationibus probabilibus, quæ sunt syllogismi, & inductiones, in quibus fit doctrina, id est, conclusionis cognitio ex præcedenti cognitione: nam in syllogismo Dialectico accipimus præmissas tanquam notas & datas, in inductione verò ex singularium cognitione doctrinam vniuersalis facimus. Hic nota dixisse syllogismos pluraliter, nam Dialecticus de quo hîc fit sermo, non solùm vnam partem contradictionis, sicut Demonstrator, sed vtranque probabiliter ostendit, propterea syllogismos dicitur facere.

Vltimò inductio fit in discursibus Rhetoricis, quæ sunt enthymema, & exemplum, in quibus non fit doctrina consequentis nisi ex præcognitione antęcedentis.

Vocat autem enthymema syllogismum, & exemplum

inductionem, vt notat Themist. quia enthymema sit imperfectus syllogismus, & exemplum imperfecta inductio.

Refutatio sententiæ Themistij. Sed non mihi admodùm hoc placet: nam licèt enthymema dici possit imperfectus syllogismus, cùm syllogismo perficiatur, tamen exemplum cùm non ad inductionem, sed ad syllogismum reducatur, & in ipso perficiatur, non dicetur imperfecta inductio; exemplum enim per singulare probat singulare, at inductio per singulare vniuersale.

Sententia authoris. Propterea mihi videtur sensus Arist. esse, enthymema esse apud Rhetoricum, quod apud Dialect. cum syllogismus, & exemplum quod apud Dialecticum inductio: & hoc solùm intendit Arist. dum vocat enthymema, & exemplum inductionem & syllogismum.

3 *Dupliciter autem præcognoscere oportet, quædam enim, &c.*

Postquàm Aristot. omnem doctrinam ex præexistenti cognitione fieri docuit, nunc ea, quæ ante demonstrationem præcognoscere oportet, ac modos quibus præcognoscantur, tradit.

Nota de præcognitionibus aliqua. Pro quorum intelligentia aduertendum est, ea dici præcognita, quorum cognitio est necessaria ipsi Demonstrationi, adeò vt Demonstratio absque tali eorum cognitione non possit procedere: non tamen in ipsa Demonstratione, sed extra cognoscuntur, modus autem cognitionis quo hæc præcognoscere necesse est, præcognitio dicitur, vt modò clariùs explicabitur. *Tria ad demonstrationẽ concurrere, & quænam illa.* Concurrunt enim ad Demonstrationem tria: quæstio quæ demonstranda proponitur, vt, an animus sit immortalis: propositiones ex quibus est demonstranda quęstio, nempe omnis actus immixtus materiæ est immortalis, omnis animus est actus immixtus materiæ; ex his enim sequitur, animus ergo est immortalis: tandem principia quorum virtuti & robori innituntur & probant hæ propositiones, nempe impossibile est duo contradictoria esse simul vera: ex huius enim veritate prouenit vt illæ duæ propositiones illam quæstionem probent, aliter enim illis concessis, negaret conclusionem aliquis, nisi sequeretur negata concusione animum esse actum immixtum & non esse actum immixtum, quod fieri non potest: & talia principia demonstrationis dicuntur dignitates, quarum vsus clariùs & frequentiùs in Mathematicis perspicitur.

Nota 2. Est secundò aduertendum, non omnia hæc tria Demonstrationem componere & constituere, sed duo priora: quæstio enim; mutata forma fit conclusio, nam sub forma dubitandi

tandi, quæstio est, sub forma verò affectionis illata, est conclusio. Præterea ipsæ propositiones intrinsecæ Demonstrationem componunt tanquam præmissæ: at dignitates extra Demonstrationis compositionem manent, non enim eam formaliter componunt.

Expos. His duobus suppositis Aristot. docet eum qui aliquam Demonstrationem facit, aut ea conuincitur præcognoscere debere tria, duo ex parte quæstionis, vnum ex parte propositionum. In quæstione enim sunt partes duæ, prædicatum, quod à Latinis passio, à Græcis quæsitum seu interrogatum dicitur, quòd demonstrandum de altera parte proponitur, quam Latini subiectum, Græci datum vocant, vt in superiori quæstione an animus sit immortalis, immortale quæsitum, animus verò datum dicitur.

De subiecto cur iã quid sit & quod sit præcognoscatur. In hac ergo quæstione de dato, duo præcognoscere necesse est, nempe quid animus significet, & an sit: nisi enim hæ duo iã de animo præcognouerimus, nequaquã ad Demonstrationem accedemus: nam quæstio hæc de illo supponit: est enim sensus, supposito cognosci, quid animus significet, & animũ esse, petitur an sit immortalis, hoc enim est demonstrandum:

De quæsito solùm quid sit, non autẽ quod sit præcognosce. De quæsito verò vnum præcognoscere oportet, nempe quid significet, vt quid per immortale significetur: nam quod immortale sit, hoc ipsum in Demonstratione cognoscitur, dum de subiecto demonstratur. Ex parte autem præmissarum vnum oportet præcognoscere, nempe dignitates quæ extra Demõstrationem sunt: his enim non præcognitis non fit Demonstratio. Opus autem est de his præcognoscere an sint, id est, veras esse: nam sicut an sit, de re simplici, petit an ens sit: ita de complexo an sit, petit an verum sit. Patet igitur, tria esse præcognita, datum, seu subiectum, quæsitum & dignitatem, duas autem præcognitiones, an sit, quid significet.

Expo. verborũ textus. His suppositis ad textus verba accedamus, in quibus notare oportet per vnitatem, intelligi subiectum, seu datum: per triangulum, quæsitum, seu passionem: per verum est: affirmare vel negare, quamlibet dignitatem. Nec decipiaris existimans hæc ad vnam & eandem Demonstrationem pertinere: vnitas enim & triangulus non ad eandem Demonstrationem pertinent, sed diuersam, vt notat Philop. Alb. & alij: nam triangulus est primum quæsitum in Geometria, & vnitas primum datum in Arithmetica, dignitas verò illa omnibus est communis Demonstrationibus.

Dubium. Dubitabis, nónne maiorem & minorem oportet præco-

Sol.1. Sol altera & verior. gnoſcere, cùm concluſionis doctrina non niſi ex propoſitionum præcognitione fieri poſſit: quare ergo dignitatem ſolam præcognoſcẽdam docet? aliqui ſua dignitate etiam ipſas propoſitiones intelligendas dicunt, quòd tamen non eſt ad Ariſt.mentem in hoc textu. Propterea diligenter aduerte: hîc intendit Ari.ea præcognita manifeſtare, quæ in ipſa Demonſtratione non cognoſcũtur, ſed antè: cùm in ea non reperiantur: cùm autem duo ſint quæ demonſtrationem præcedant, ad ipſam tamen neceſſaria, nempe dignitas, & quæſtio, (hæc enim formaliter non faciunt Demõſtrationem, licet ſint neceſſaria) hæc oportet præcognoſcere: reliqua enim ſicut propoſitiones, & concluſio vt concluſio eſt, in ipſa demonſtratione cognoſcuntur: ob id igitur talia præcognita aſſignauit,

Eſt autem cognoſcere alia quidem.

4 Iſtum textum magnæ difficultatis eſſe varia & multiplex grauiſſimorum interpretum expoſitio cõprobat. In medium adducam ea omnia quæ dicuntur; ex his enim vtilitatem decerpemus, licèt ad mentem Ariſt. hę omnes expoſitiones non ſint. *1. expo. Latinorum.* Latini ferè omnes hunc textum ita explicant, vt velit Ariſtot. explicare & docere quo ordine maior & minor ante concluſionem præcognoſcantur. In præcedenti enim textu, (vt diximus in dubio propoſito) ipſi exiſtimant Ariſtot. inter principia præcognita, maiorem & minorem cum dignitatibus annumeraſſe: nunc verò inter has duas præcognitiones ordinem aſſignare intendit, qui talis eſt, ac duplici propoſitione continetur, quarum altera, maior, multo tempore antè cognoſci poteſt, quàm concluſio: poteſt enim quis antè ſcire omnem triangulum habere tres angulos, quàm ſciat hunc in particulari triangulum habere tres angulos: altera, minor, ſimul tempore cum concluſione cognoſcitur; non enim ſtat quemquam ſcire hunc eſſe triangulum, quæ minor eſt, quam ſimul ſciat habere tres angulos æquales duobus rectis, quæ erat cõcluſio. Notant tamen, licèt ſimul tempore minor cum concluſione cognoſcatur, priùs tamen natura ipſa minorem cognoſci, cùm ſit cauſa concluſionis.

Conſequens ex hac expoſitione. Ex qua expoſitione ſumunt commune dictum tanquam hîc traditum: Cognita maiori & minori, ſimul tempore cognoſcitur concluſio. Et hoc dictum limitant, docentes eſſe intelligendum, ſuppoſita cognitione conſequentię bonæ: niſi enim bonam eſſe conſequentiam cognoſcamus, non opus eſt ſimul cognoſcere concluſionem. Et ita interpretatur Ariſto. cùm dicit, ſingularia cognoſcimus inducentes, id eſt,

illa

illa singularia quæ in minori cognoscuntur, quæ sunt vltima, id est, minores extremitates, absque altero medio, sed simul inducentes & inferentes conclusionem cognoscimus. Ita exponunt S. Tho. Ægid. Lincon. Paul. Apolli. & alij cum his.

Improb. 1. expo. Hæc quidem doctrina vera est, sed, pace eorum dicam, extra mentem & textum Aristotelis. Nam id quod de minori dicunt, etiam de maiori dici potest: vt enim minori cum maiori cognita statim cognoscitur conclusio, ita maiori cum minori posita cognoscitur conclusio. Quòd si dicas, maiori per se absque minori cognita non cognoscitur conclusio, ita etiam dicam, minori absque maiori cognita non cognoscitur conclusio, & vtramque per se prius tempore cognoscere possumus, quam ipsam conclusionem. Præterea ista doctrina est generalis omnibus minoribus; vt quid ergo Aristoteles limitauit ad singularia, quæ non dicuntur de subiecto? Præterea quia verba textus non admittunt expositionem hanc, vt consideranti patere potest.

2. expo. Philopo. Philoponus aliter locum interpretatur, vt Aristoteles velit in hoc textu ostendere inuentionem etiam fieri ex præexistente cognitione, cùm superiùs probatum fuerit de doctrina & disciplina. Quantùm autem ex ipso Philopo. coniici potest, per doctrinam intelligit ipse cognitionem conclusionis, quæ per aliud medium habetur, siue à nobis inuentum, siue ab alio acceptum: per inuentionem autem intelligit cognitionem singularium, quam per nos acquirimus ex aliquo vniuersali priùs cognito: vt qui sciuit omnem triangulum habere tres angulos æquales duobus rectis, perspecto aliquo triangulo per sensum, statim eum tres angulos duobus rectis æquales habere cognoscit. Et talis cognitio inuentio dicitur. Et de hac dicit Aristot. in præsenti, quòd fit ex præexistente cognitione, nempe ex ipso vniuersali priùs cognito, & non per medium aliquod, sed ex ipso sensu illud singulare esse ostendente. At quia est alius modus, qui videtur esse in præexistente cognitione, nempe cùm priùs aliquid cognouimus, & rursus illud obliuione intercedente cognoscimus, quæ recordatio dicitur, hunc modum Arist. in principio textus posuit, vt etiam explicaret omnes modos cognoscendi ex præexistente: tamen, vt vult Philopo. ista non est cognitio, sed recordatio. *Recordatio.*

Improb. 2. expo. Ista est sententia Philoponi, quamuis admodùm obscurè ipse loquatur: nec videtur admodùm literæ consona. Nam Aristoteles nō loquitur de cognitione illa, qua cognoscimus

hunc triangulũ habere tres angulos æquales duobus rectis, quam ipse Philopon. inuentionem vocat, sed de hac cognitione sensus, qua hunc triangulũ esse absq; medio percipitur.

3. expo. Themist. Themistius verò, quem sequitur Auer multò aliter exponere videtur: interpretatur enim Aristotelem velle excipere duas cognitiones, quæ videntur ex præexistente cognitione fieri, & non fiunt. Altera est, quæ est per recordationem seu reminiscentiam, cùm idem eodem modo, quo antè cognouimus, obliti tamen fuimus, rursus cognoscimus: atque hæc non propriè fit ex præcedenti, cùm sit eadem cum præcedenti, id est, eiusdem rei, eodem modo cognitæ. Et hoc est, quod dicit Aristo. est quædam cognoscere priùs cognoscentem, id est, quædam cognoscimus, quæ antè cognouimus. Altera cognitio est singularium, quorum vniuersale cognouimus: hæc enim videntur ex præexistenti fieri cognitione, sed non fiunt: nam qui scit omnem triangulum habere tres angulos æquales duobus rectis, si posteà videat triangulum hunc, tunc cognoscit eum habere tres angulos æquales duobus rectis, sed non totum ex præexistente cognitione vniuersalis: sed hunc triangulum esse absque præcedenti cognitione solo sensu percipit: sed habere tres angulos æquales duobus rectis, id mente & ex præcedenti cognoscit. Proinde statim docet Aristoteles quo pacto etiam illam conclusionem singularem partim antè cognoscamus, in verbis, quæ in textu sequuntur.

Admittitur expositio hæc. Ista est expositio Them. quam obscurè satis tradit Auerr. nec mihi displicet, maximè enim videtur textui & sensui congruere, quamuis illa priora verba non sint exactè declarata, vt inferiùs videbimus.

4. expo. Alb. Albertus, c. 4. aliter videtur exponere: dicit enim hîc Arist. velle ostendere quomodò conclusiones vniuersales & singulares cognoscamus: ac de vniuersalibus primò dicit, eas cognosci alia priùs cognoscendo, id est, earum cognitio procedit per præmissas quæ habeant medium proprium ipsarum: sicut quando hominem risibilem per animal rationale, aut per medium proprium hominis probamus: at singulares non possunt per medium proprium probari, sed solùm per applicationem communis & vniuersalis, quod sensu fit: vt probamus hunc triangulum habere tres angulos æquales duobus rectis, nõ proprio medio, sed solùm applicando vniuersale, id est, cognoscendo illum esse triangulum. Et hoc est, quod Ari. dicit absque medio cognosci, id est, sine medio demonstratiuo, sicut conclusio vniuersalis. Hæc sentit Albert.

His

His propoſitis exiſtimo Ariſt.ſic eſſe exponendum,vt velit oſtendere ea, quæ in doctrina aliqua diſcurſiua continentur,dupliciter cognoſci. Docuerat enim ante ipſam Demonſtrationem præcedere cognitionem dignitatum,dati,& quæſiti: ſupereſt vt oſtendat quomodò aſſentiamur his, quæ in ipſa Demonſtratione, ſeu doctrina diſcurſiua continentur. Ac docet aliqua eſſe,quibus non aſſentimus niſi per aliquam rationem præcedentem, vt quando præmiſſas ſumimus vniuerſales, & quæ præcedente indigent probatione, qualis eſt maior in hoc diſcurſu Omnis triangulus habet tres angulos æquales duobus rectis: iſte eſt triangulus: ergo iſte habet tres angulos æquales duobus rectis. Et hoc eſt, quod dicit, eſt cognoſcere, id eſt, aliqua cognoſcimus in diſcurſu alia cognoſcentes,id eſt,propter præcedentem alium diſcurſum. At verò aliqua ſunt in diſcurſu, quæ non alias cognouimus, nec diſcurſu præcedenti,ſed ſolùm in illo eodem diſcurſu inducentes cognouimus.Et hæc ſunt ſingularia, quia ſub vniuerſali maiori ſubſumimus:non enim ſicut ipſa maior,per diſcurſum cognoſcũtur,ſed ſine medio, ſolo ſenſu,vt quòd iſte ſit triangulus:non enim loquitur de concluſione, ſed de minoribus ſub vniuerſali ſumptis.Et iſta expoſitio,iudicio meo eſt valde notanda:maximè enim Ariſtotelem explicat:quòd ſi hæc non placet,placeat expoſitio Them.poſita.

Auct. expoſit.

Antequàm autem ſit inducere. 5

Cùm, præmiſſæ quomodò cognoſcantur,in diſcurſu proximè docuerit, nunc de ipſa concluſione loquitur:ac docet, ipſam concluſionem,antequàm inducta & illata ſit,quodammodò eſſe cognitam, & quodammodò non. Verba textus ſunt notanda Dicit:antequàm ſit inductum,aut acceptus ſyllogiſmus:nam cùm iam minor eſt adhibita,ſiue particularis, ſiue ſingularis,quod vocat inductum,vt quando ſub illa vniuerſali additur,iſte eſt triangulus,ſiue vniuerſalis, quod vocat acceptus ſit ſyllogiſmus, vt in vera Demonſtratione,nullo modo ignoratur concluſio, imò perfectè ſcitur: at antequàm minor addatur, & ſyllogiſmus perficiatur, ſed tamen vniuerſales ac maiores propoſitiones conſtitutæ ſunt, tunc partim ſcimus,& etiam partim & aliquo modo ignoramus.

Quod enim neſciunt ſi eſt ſimpliciter. 6

Incipit declarare quo modo talem concluſionem aliquo modo ſciamus, & aliquo modo ignoremus: ídque docet in illa ſingulari dicens,ignoramus illam ſingularem in particulari,cùm neſciamus illũ eſſe triangulum, at ſcimus vniuerſa-

liter,dum ſcimus in illa maiori vniuerſali, illum habere tres angulos:ſimiliter de aliis concluſionibus, quas in præmiſſis ſcimus in virtute:non autem in propria forma & actu:quouſque inferantur. Hæc eſt explicatio iuxta textum quæ communiter habetur. Et profectò auderem dicere iſta verba ſub interrogatione legenda,ſic:Quod enim neſciuit ſi eſt ſimpliciter,hoc quomodò ſciuit,quod duos habeat rectos ſimpliciter?ac ſi dicat,nos in illa vniuerſali ſimpliciter & particulariter non ſcire illam concluſionem ſingularem: nam de quo ignoramus,an ſit,quomodò perfectè ſcire poterimus,habere tres angulos æquales duobus rectis?ac ſi dicat,non ſcimus perfectè, hunc triangulum habere tres angulos, quouſque illum triangulum eſſe ſciamus:ac ob id concludit in illa vniuerſali maiori concluſionem non actu & in propria forma cognoſci,ſed vniuerſaliter & in potentia.Et hîc locus eſt notandus, quem doctè quidem Bura.ſub interrogatione interpretatus eſt.

7 *Si verò non Menonis ambiguitas.*

Ex modo, quo partim ſciamus concluſionem antequam ſit inducta,& partim neſciamus, ſoluit duos cauillos, vt declarat Themiſt.& communiter omnes. Alter eſt Menonis apud Platonem in dialogo ſic inſcripto: hic enim probabat non poſſe cuiquam contingere ſcientiam per inuentionem, tali argumento:nam qui inueſtigat,vel ſcit id, quod inueſtigat;& tunc non eſt inuenire nec diſcere,cùm iam id cognoſcat: ſi verò non ſcit, fruſtra quærit, cum etiam ſi illi occurrat,non deprehenſurus ſit.

Nota.

Ad hoc autem reſpondendum eſt, nos quærere & inuenire ea,quæ ſciueramus & cognoueramus,in vniuerſali tamen & in virtute,ignorabamus autem in particulari, ac proptereà id diſcimus: nec eſt abſurdum nec impoſſibile, quemquam diſcere id,quod cognoſcebat: ſed cognoſcebat in vniuerſali, diſcit autem in particulari. Inconueniens eſſet, ſi eo modo quo ſciuit,poſteà diſceret.

Nota.

Vbi aduerte,diſcrimen eſſe inter Platonem & Ariſtotelem. Plato enim diſcebat non ſciri quicquam de nouo, ſed ſcire eſſe reminiſci, Ariſtoteles verò etiam docet prorſus concluſionem non ſciri de nouo, ſed eius cognitio in virtute præceſſit.Eſt autem inter hæc duo magnum diſcrimen: nam reminiſcentia eſt cognitio illius quod antè eodem modo & ſub eadem forma cognouimus,obliuio tamen interceſſit: & ſic Plato exiſtimabat nos ſcire de nouo. At illa cognitio vniuerſalis

uerſalis ſeu virtualis quæ præceſſit,ſecundum Ariſtot.non eſt quæ poſteà redit:ſed primò rem in ſuo pricipio & in vniuerſali ſciuimus,poſteà eam in particulari diſcimus.

Non enim ſicut quidam conantur. 8

Hic eſt alter cauillus,vt ſuprà diximus ſecũdum Themiſt. qui eſt Sophiſtarum volentium probare nos non ſcire: quia ſi ſciremus,tunc eſſet ſcientia huius, Omnis dualitas eſt numerus par,quod concedendum eſt: tum autem faciebant ſophiſma,tu ſcis omnem dualitatem eſſe parem.Hæc, quæ eſt abſcondita, & quam tu non cognoſcis,eſt dualitas: Ergó tu ſcis illam eſſe parem. Quod eſt falſum:nam cùm neſcias eſſe dualitatem,non ſcies eſſe parem.Reiicit ſolutionem quorundam:aliqui enim coniuncti ſophiſmate reſpondebant, ſe non ſcire omnem dualitatem eſſe parem, ſed omnem eam,quam ſcirent eſſe dualitatem.Ariſtoteles hoc reprehendit, ac dicit abſque vlla limitatione fatendum eſſe omnem dualitatem ſciri eſſe numerum parem.Cuius ratio eſt pulchra:nam quando demonſtratio illius fit,abſque vlla limitatione fit:nec præmiſſæ,quibus demonſtratur,limitatur ad has vel illas dualitates,ſed ad omnes.Oportet igitur reſpondere, non ſcire nos hanc dualitatem diſtinctè & particulariter eſſe parem, quò vſque ſciamus illam eſſe dualitatem: ſcimus tamen eam in communi & vniuerſali.

Alij ferè omnes hunc cauillum poſteriorem cum eo, qui Menonis eſt,coniungunt,ac vnum faciunt: & tunc ſic debet continuari. Nam aliqui reſpondebant ad prius argumentum, nos ſcire ea,quæ ignorabamus:aduerſus quos erat argumentum probans nos ſcire antequàm inducta ſit concluſio:nam ſi ſcis omnem dualitatem eſſe parem,etiam ſcies hanc,quæ eſt in manu mea,eſſe parem:quæ eſt concluſio. Et tunc reſpondebant aliqui,quòd ſuperiùs diximus. Hæc circa capitis expoſitionem.

QVAEST. I. *De ijs.quæ in expoſitione textus dicta ſunt:*

VT magis quæ dicta ſunt elucidentur,vt moris eſt noſtri, aliqrãtum oportebit diſputare:ac eſt arg.primum. Multæ ſunt ſcientiæ ac doctrinæ, quæ non ex præexiſtenti fiunt cognitione:ergo illa prima propoſitio eſt falſa. Probatur antecedens:Angelorum ſcientia eſt doctrina, & tamen non eſt ex præexiſtenti cognitione, nam à Deo ſimul cum omnibus ſcientiis naturalibus creati ſunt:præterea multa homines diſcunt quæ ignorabant, & non eſt præexiſtenti cognitione & iudicio. *1. Arg.*

2. Argu. Secundò, contra id, quod dicitur, oportere de subiecto seu dato præcognoscere quid est: aut intelligitur de quid est rei, aut de quid est nominis. Si dicas de quid est rei, videtur expressè contra textum, in quo sermo est de definitione nominis: si verò dicas intelligi de definitione nominis, tunc est diminutus Arist. nam in Demonstratione propter quid, oportet præcognoscere definitionem substantialem subiecti, nam per eam demonstramus passionem de ipso.

3. Argu. Tertiò, contra id quod dicitur de quęsito seu passione, supponimus quid significet, non tamen quia est, videtur hoc falsum: nā cognoscentes passiones conuenire & esse in suis subiectis, monemur ad quærendas causas & demonstrandum: & Philosophi ex admiratione effectuum & passionum quas experiebantur, cœperunt philosophari: ergo ante Demonstrationē oportet præcognoscere passionē esse, sicut de subiecto.

4. Argu. Quartò, non est idem quia est subiectum, & quia est dignitas: nam alterum est incomplexum, alterum complexum: ergo sunt diuersæ præcognitiones, & ita sunt plures quàm duæ: imò quæstio an sit, seu quia est, solùm est de simplici, de complexo enim est qualis res sit.

5. Argu. Quintò, non existente subiecto est de eo Demonstratio & scientia: ergo non debet de eo præcognosci an sit. Probatur antecedens: nam propositiones quarum est scientia sunt sempiternæ veritatis, quæ semper sunt veræ, etiam si extrema non supponant.

6. Argu. Sextò, non potest intellectus simul plura cognoscere, cùm sit potentia finita: ergo non cognoscit simul maiorem & minorem cum conclusione. Nam si dicas posse intellectum simul illa tria cognoscere, saltem non poterit centum, tunc demus quòd intelligat simul omnia, quæ potest, demptis duobus, tunc fiat syllogismus, clarum est, quòd assentiet maiori & minori, quia potest, sed non conclusioni, quia vltrà iam non potest.

7. Argu. Septimò, nullus est defectus illius syllogismi sophistarum: ergo responsio Arist. nulla est. Probatur antecedens: nam benè sequitur, Scio omnem dualitatem esse parem: ista occulta est dualitas: ergo illam scio esse parem, etiam in particulari: non apparet quis sit huius defectus. Hæc videntur magis examinanda in præsenti.

Ad primum. Cognitio- Pro solutione primi notandum, superiorem esse cognitionem doctrinâ ac disciplinâ discursiuâ: nam doctrina discursiua solùm significat cognitionem & iudicium rei quod aliquo

discursu

diſcurſu habetur:vnde nō omne iudicium intellectus doctrina diſcurſiua dicitur, cùm iudicium principiorum per ſe notorum non ſit doctrina:non enim per diſcurſum habetur,ſed ipſo lumine naturali,abſque ratiocinio illis aſſentimur:at cognitio ſignificat quodcūque iudicium ſiue ſine diſcurſu, ſiue cum diſcurſu habeatur,ſiue ſit in intellectu, ſiue ſit in ſenſu, quale eſt iudicium ſingularium.Et tunc eſt ſenſus,Omne iudicium ex diſcurſu aliquo procedens, fit ex præexiſtenti cognitione,id eſt,iudicio altero, ſiue hoc ſit altero diſcurſu habitum, ſiue abſque vllo diſcurſu, ſiue ſit in intellectu, ſiue in ſenſu;nam multorum vniuerſalium iudicium intellectus fit ex præexiſtenti iudicio ſingularis quod eſt in ſenſu. Ex his ſoluitur argumentum primum:ſcientia enim Angelorū non ex diſcurſu aliquo habita,ſed à Deo ſolo infuſa eſt : prætereà etiam ipſi abſque diſcurſu res intuentur : propterea non dicitur doctrina diſcurſiua,de qua ſolùm dictum eſt, ex præexiſtenti fieri cognitione.

nē doctrinā ac diſciplinam latius patere.

Hoc idem dicimus de illis veritatibus aliis & iudiciis,quæ abſq; diſcurſu fiunt,quamuis multoties latet occultus diſcurſus & præexiſtens iudicium.Cùm enim credo alterius dicto, latet iudicium antecedens,viris cordatis eſſe credendum : & hoc frequenter accidit in his quæ autoritate dicentis,ratione alia non interueniente,recipiuntur.

Ad ſecundum. Prima ſolut.

Ad ſecūdum Caietanus cōtendit, per quid eſt, intelligendam eſſe definitionem ſubſtantialē ſubiecti:hāc enim oportet præcognoſcere, quod per eam demonſtranda ſit paſſio de ipſo ſubiecto in Demonſtratione, propter quid, quæ procedit per cauſam:nam in Demonſtratione,quia qua per effectum rem demonſtramus, non eſt opus definitione ſubiecti, ac ob id non opus eſt præcognoſcere. Hæc ſentētia Caietani eſt contra oēs ferè expoſitores Græcos & Latinos, & contra ipſum textū Ari.vbi expreſsè loquitur de definitione nominis.

Nota differentiam inter definitionem nominis & rei.

Oportet in hac re aduertere,multū intereſsè inter definitionem nominis & definitionem ſubſtantialem rei:nam definitio rei explicat rei ipſius naturam,reſoluēdo in omnes partes eſſentiæ:vnde per talem definitionem rem cognoſcimus cognitione & conceptu diſtincto,quo cōceptu cognoſcitur res,& omnes partes eſſentiæ eius,at definitio nominis ſolùm applicat ſignificationē nominis ad rem ſignificatā, indicando quæ res ſit quam ſignificat:non autē rem ipſam ita explicat, vt naturā & eſſentiam diſtinctè manifeſtet,ſed ſolū confusè eam dicit quatenus intelligatur eſſe quædam res ab aliis

diſtincta

distincta & separata, quomodò rudes recipiunt res ipsas vocabulis expressas.

Primum. Ex quo fit primum discrimẽ, quòd vnius vocis possunt esse plures definitiones nominis, modis variis explicantes rem vnam quam vox significat: ac definitio rei vna est: cùm vnicum sit genus proximum, & differẽtia per quæ res definitur.

Secũdũ. Est secundum discrimen: accidentia non habẽt perfectas definitiones rei. Cùm enim eorũ essentia sit imperfecta, & à substantia dependẽs, non definiuntur absque substantia: quã definitionẽ Arist. 7. Meta. c. 5. vocat per additamentum: substantia est, quæ perfectam definitionem habet, cùm nõ definiatur per aliquid extra genus suum: definitio verò nominis tam substantiæ, quàm accidẽtis, perfecta est, cùm nominum accidentis & substantiæ significatio perfecta sit & propria.

Tertium. Tertiò differunt: nam voces, significãtes res veras & naturales, definiuntur definitione etiam rei: at definitio nominis inest vocibus significãtibus rerum figmenta & impossibilia, vt Chimæra, infinitum, vacuum.

Quartũ. Postremò differunt: nam complexa non definiuntur definitione rei, vt homo albus, cùm non faciant vnam essentiam per se: at definiuntur definitione nominis, nam si vestis significaret id quod hoc totum, homo albus, posset definiri, vt dicitur. 7. Meta. cap. 4.

2. Solut. authoris. His suppositis, circa harum definitionum declarationem, dico primò, in omni Demõstratione, quæcunque sit, oportere præcognoscere de subiecto quid significet: & hæc est mens Arist. in præsenti, vbi generaliter loquebatur. Dico secundò contra Caietanum: multæ sunt Demõstrationes, potissimùm propter quid. in quibus, non opus est præcognoscere quid sit subiectum. Et hoc profectò patet: nam Astrologi demõstrant Lunam eclipsari per suam causam, & nesciunt quæ sit natura cælorum & lunæ: & demõstrãt multa Mathematici de figuris, de numeris, ignorantes naturas eorum: non ergò oportet præcognoscere naturam subiecti, sed rem significatam percipere. Dico tertiò, neque in ipsa Demonstratione, quæ fit aliquãdo per definitionem subiecti ipsa definitio est præcognoscenda: nam quamuis ante conclusionem præcognoscẽda sit, non tamẽ ante totam Demõstrationem, imò in ipsa cognoscitur Demõstratione, cùm sit medium: Arist. autem loquitur de his quæ extra Demonstrationẽ præcognoscuntur. Ex quibus infertur, hîc de definitione nominis, non de definitione rei, Aristot. loqui.

Ad tertium oportet distinguere, scientiam, seu doctrinam esse in duplici differentia. Quædam est quam inuētione consequimur, cùm nimirùm per nos ipsos speculantes ex aliquibus notionibus ad ea, quę erāt incognita nobis, peruenimus: quomodò scientiarum inuentores sunt adepti scientiam & cognitionem rerum. Quædam est scientia, quæ acquisitione habetur, quando ab alterius dictis, vel scriptis, eorum, quæ ignorabat, aliquis cognitionem consequitur. Hæ duæ scientiæ, nempe inuenta, & acquisita, nō differunt ex parte obiectorum & eorum quæ sciūtur, sed ex parte modi inuestigandi & acquirendi; nam scientia, quam habuit primus inuentor huius, triangulus habet tres Angulos æquales duobus rectis, eadē est specie cum ea quam nos habemus, cùm sit eiusdem rei, & per eandem causam, sed ille per se causam inuestigauit, nos à magistro recipimus; sicut eadem est via quā duo peragunt, alter ignorans, sed ducē habens, alter etiam ignorans, sed per se peragere intendens: vnde sicut hoc est difficilius illo, quia mens vagatur & laborat studio certam viam consequēdi, ita inuenitę est difficillimum, & multis expositum erroribus.

Ad 3. 1. Fund.

Est præterea aduertendum, aliam viam obseruare eum qui inuenit, aliam eū qui discit: qui inuenit, semper à sibi notioribus incipit, & ab eis ad reliqua procedit ignota, siue illa sint priora, siue posteriora: at qui addiscit, incipit frequēter etiam à notionbus natura & prioribus, licèt ei sint ignota, cùm sit doctor qui ea sibi manifesta faciat: neuter tamen dicitur scire quousque effectum per causam, & posteriora natura per priora cognoscat: hoc enim est scire, rem per causam cognoscere.

2. Fund.

Est præterea aduertendum, discrimē esse inter res Mathematicas, & res Physicas, seu Metaphysicas. In Mathematicis enim causæ sunt nobis notiores effectibus: notius enim nobis est, lineas omnes à centris æqualium circulorum esse æquales, quàm super datam lineam æquilaterum triangulum constituere: illud tamē est huius causa. At in naturalibus effectus sunt nobis notiores causis, quippè sensibiles ferè sunt: similiter in Mathematicis, quæ partim sunt Physicæ, vt in Astrologia: notiùs enim est eclipsim esse, quàm interpositionem terræ, quæ illius est causa. Ex his fit: vt quamuis in addiscendo semper causæ præcedant effectu & passiones in inueniendo tamen aliquando præcedant effectus, vt in naturalibus; aliquando causæ, vt in Mathemati cis.

3. Fund.

His

3. solut. His ſuppoſitis dico primò, in ſcientia acquiſita, cùm cauſam primò cognoſcamus, ac per eam probemus effectũ, ſeu paſſionem ineſſe ſubiecto non opus eſſe præcognoſcere effectum eſſe. Dico ſecundò in inuentione Mathematica non etiam opus eſſe effectum eſſe præcognoſcere,cùm is per cauſam quę primò cognoſcitur demonſtretur. Dico tertiò in inuentione naturali effectum eſſe pręcognoſci,cùm per eũ indagemus cauſam.Dico vltimò hoc non eſſe contra Ariſtotelem,qui docuit ad demonſtrandũ vniuerſaliter nõ eſſe opus præcognoſcere paſſionem eſſe:quod ſi aliquando præcognoſcitur,id eſt,in via inuentiua, nõ autem in via demõſtratiua, de qua loquimur. Præterea non ita perfectè & vniuerſaliter præcognoſcitur illum effectum ſeu paſionem eſſe, ſicut poſt demonſtrationem:quod probatur ex eo,quòd poſtquàm cognouimus illum eſſe per inuentionem, iterùm per cauſam eundem demonſtramus.

Ad 4. Ad quartum reſpondetur, non dubium eſſe, non eandem eſſe præcognitionem re, ſubiecti & dignitatis: nã ſicut aliud eſt ens exiſtens,aliud ens verum, vt dicitur 6.Metap.c.2.nec aliter,quàm analogicè cõueniunt, alia quæſtio & præcognitio vnius alia alterius:at quia vnicum eſt ens in vtrunque diuiſum,licèt analogum, vox tamen vna & conceptus idem vnica eſt præcognitio,quia eſt vtriuſque: ſicut quamuis ſubſtantia & accidens analogicè ſub ente contineantur, tamen vna cenſetur quæſtio,an ſit de ſubſtantia & accidẽti.Nec inſtantia valet: nam quando de aliquo ſubiecto accidens petimus, dicitur quæſtio qualis ſit:at quando de toto complexo per modum vnius ſumpto quærimus,eſt quæſtio ſimplex,an

Dubium. ſit.Dices,quare ergo non petimus de dignitate,quid ſit? Re-

Solu. Caietan ſpondet Caietanus dupliciter:primò, quia nõ habent cõplexa definitionem rei:ſecundò,quia nec habent ſecundũ ſe definitionem nominis;nã ſignificatio cõplexi, eſt ſignificatio

Confutatio ſol. partium,non ſua.Sed neutra ſolutio placet:non prior,quia,vt diximus, hîc non de definitione rei ſermo eſt, ſed de definitione nominis:nõ poſterior, quia licèt ſignificatio complexi

Solutio alia auth. pendeat ex partibus, tamen modo alio ſignificat complexũ: propoſitio enim modo compoſitionis & diuiſionis rẽ ſignificat: & hoc poterit explicari nominis definitione. Propterea dico ſignificationem dignitatum eſſe notiſſimam cuilibet etiam addiſcenti ſcientiam,cùm vocabulorum illorum ſignificatio ſit communis & vulgaris.Propterea non curat Ariſto. explicare per ſe hanc præcognitio nem, ſed cum ea quæ eſt, an ſit,

an sit, coniunxit: at significationes subiectorũ & passionum non ita patent, cùm sint particularia: & propterea in his separantur quæstio & præcognitio, an sit, & quid sit.

Ad 5. Ad quintum respõdetur, præcognoscere subiectum esse, est præcognoscere subiectum existere, nõ quòd in præsenti modò existat, sed temporibus à natura statutis: quo pacto scientia est de fulgure, vento, eclipsi, quę dicuntur esse, quòd suis temporibus existant quamuis aliqua alia omni tempore existant: sed an propositiones essent veræ, etiam si nullo tempore existant, alibi dicimus.

Ad 6. Ad sextum respondetur, sensum illius, maiori & minori cognitis simul cognoscitur cõclusio esse, si quis assenrit maiori & minori, tales assensus necessariò efficient assensum cõclusionis absq; vlla mora. Quòd si petas an, quãdo aduenit assensus conclusionis, maneant alij assensus; respondeo pro præsenti manere: nec est inconueniens aliquibus simul variis assensibus assentiri, cùm sint per modum vnius. Ad instãtiã dico in illo casu, si quis assentit maiori & minori, etiã assentiet conclusioni, sed propter necessitatẽ huius assensus intellectus pdet aliquẽ assẽsum ex aliis octo quos habebat.

Ad 7. Ad septimum respõdetur, Arist. non assignasse defectum illius syllogismi, sed concedit conclusionem de scientia in vniuersaliter loquendo: at, si inferatur de scientia particulari & in propria forma, tunc dicendum est variari appellationẽ verbi, cùm modò vniuersali, modò significationẽ particulari & singulari applicet. Alij dicũt maiorẽ esse modalẽ cõpositã, sub qua nõ licet singularia subsumere, cũ per suã de inesse regulãda sit immediatè. Sed hæc de hoc capite sufficiãt.

Quid sit Scire, quid Demonstratio, & quæ conditiones ad eius Propositiones requirantur. Quid sit propositio. Immediatum principium, ac eorum species. Propositiones magis, quàm cõclusionem, credendas esse. Cap. II.

Scire autẽ arbitramur vnũquodque simpliciter, sed non sophistico modo, qui est secundũ accidens, cum causam existimamus cognoscere, propter quã res est, q̃d illius causa est, & non contingere hoc aliter se habere. 1

Planũ igitur, ꝙ tale aliquid scire est: nanque & non 2

scientes

*a.l.ipsū *scientes,& scientes: illi quidem existimant * ipsi sic se habere, scientes verò & habent.*

Quare cuius simpliciter est scientia, hoc impossibile est aliter se habere. Si igitur & alter est sciendi modus, posteriùs dicemus. Dicimus autem & per Demonstrationem cognoscere. Demonstrationem verò dico syllogismum scientialem. Scientialem autem dico, secundum quem, eo quòd ipsum habeamus, scimus.

4 *Si itaq; est ipsum scire, quale posuim⁹, necesse & Demonstratiuā scientiā ex veris esse, & primis, & immediatis, & notioribus & prioribus & causis conclusionis.*

5 *Sic enim erunt & principia propria eius quòd demonstratur: syllogismus enim erit & sine his: Demonstratio autem non erit: non enim faciet scientiam.*

6 *Vera quidem igitur oportet esse: quoniam non est non ens scire, vt quòd diameter commensurabilis.*

7 *Ex primis autem indemonstrabilibus, quoniam non sciet non habens Demonstrationem ipsorum: scire enim quorum Demonstratio est, non secundum accidens, habere Demonstrationem est.*

8 *Causas quoque, & notiora oportet esse, & priora. Causas quidem, quoniam tunc scimus, quando causam cognoscimus: & priora, siquidem causæ: & præcognita, non solum altero modo eò quòd intelligantur, sed & eò quòd cognoscantur quòd sunt.*

9 *Priora verò sunt, & notiora bifariam: nō enim idem prius natura & ad nos prius, neque notius natura & nobis notius. Dico autem ad nos quidem prima, & notiora, quæ sunt propinquiora sensui: simpliciter autem priora, & notiora, quæ longius. Sunt autem longissimè quidem ipsa maximè vniuersalia, proximè verò ipsa singularia: & opponuntur hæc sibi inuicem.*

* a. l. idē autē est. *Ex primis autem est, quòd ex principiis propriis: idem * enim dico primum & principium.*

Principium

Principium autem est Demonstrationis propositio immediata. Immediata verò, quæ non est alia prior. 11

Propositio autem est Enuntiationis altera particula, vnum de vno. Dialectica quidem, quæ similiter accipit vtramuis: Demonstratiua verò quæ determinatè alteram, quoniam veram. 12

Enuntiatio autem contradictionis vtrauis particula. Contradictio verò oppositio, cuius non est medium secundum seipsam. Particula autem contradictionis, quæ quidem aliquid de aliquo, affirmatio: quæ verò aliquid ab aliquo, negatio. 13

Immediati verò principij syllogistici positionem quidem dico, quam non est monstrare, neque necesse habere docendum quippiam: quam autem necesse est habere docẽdum quippiam, dignitatẽ: sunt enim quædam talia. hoc enim maximè in talibus consueuimus nomẽ dicere. Positionis verò, quæ quidem accipit vtramlibet particularum Enuntiationis, vt dico esse aliquid, aut non esse aliquid, suppositio: quæ verò sine hoc, definitio. Definitio enim positio quidem est: ponit enim Arithmeticus vnitatem indiuisibilem esse secundum quantum. Suppositio autem non est: nam quid est vnitas, & esse vnitatem non idem.* 14

* *Aliqui eodẽ etiã antiqui addunt hæc verba: quæ è domo discẽs promit secũdum vnã quamque sciẽtiam: & ita videntur legere Themist. & Ioã. Grã.*

Quoniam autem oportet credere, & scire rem, eò quòd talem habemus syllogismum, quem vocamus Demonstrationem: est autem hic, eò quòd hæc sunt, ex quibus est syllogismus: necesse est non solùm præcognoscere prima, aut omnia, aut quædam, sed magis: semper enim propter quod est vnumquodque, illud magis est, vt propter quod amamus, illud amicum magis. 15

Quare siquidem scimus per prima & credimus, & illa scimúsque & credimus magis, quoniam per illa & posteriora. *Vide 2. Meta. text. 4*

Fieri autem non potest, vt credat magis iis quæ scit, 16

*quæ non est, neque sciens, neque meliùs dispositus, quàm si esset sciens. Accidet autem hoc, nisi aliquis præcognoscet per Demonstrationem * credentium: magis enim necesse est credere principiis, aut omnibus, aut quibusdam, quàm conclusioni.*

* Alex. exponit credētiū, pro creditorum.

17 *Habiturum autem scientiam, quæ est per Demōstrationem, non solùm oportet principia magis cognoscere, & magis ipsis credere, quàm ei quod monstratur, sed neque aliud ipsi credibilius esse, neque totius his, quæ sunt opposita principiis, ex quibus erit syllogismus, qui est contrariæ deceptionis: siquidem oportet scientem simpliciter à credulitate impermutabilem esse.*

1 *Scire autem opinamur vnumquodque simpliciter, sed non sophistico modo, &c.*

Capitis Scopus.

SCopus & finis huius capitis est, in generali describere ea, ex quibus Demonstratio conficitur, & in quę resoluenda sit, postquàm in capit. præcedenti statuit esse Demonstrationem, cùm doctrina ex præcedente cognitione fiat. Caput autem diuiditur in quinque partes, secundum numerum eorum quæ ad Demonstrationem sunt necessaria.

Ante omnia verò, quid scire sit explicat, & meritò: cùm enim optima via construendi, & cognoscendi instrumenta sit, ipsum finem in quem ordinantur cognoscere: iuxta finem namque media sumuntur: finis autem Demonstrationis sit scire, oportuit primò explicare quid ipsum sit, vt rectiùs Demonstratio, quæ instrumentum est quo scimus, manifesta fieret.

Differunt enim Demonstratio, & scire, vt notat Philop. tripliciter. Primò, scientia est ipsius Demōstrationis effectus & finis, Demonstratio instrumentū est & modus quo scientiam rei consequimur. Secundò, notius est quid scire sit, cùm omnes ferè id intelligant, quàm demonstrare, quod non omnes quid sit percipiūt. Tertiò, scire est vniuersalius, cùm etiā sine Demonstratione sciamus: est enim scientia immediatorum principiorum, est etiam scientia per definitionem,

Describit igitur in principio Arist. ipsum scire: nempe, scire est rei cognoscere causam per quam est, & quòd illius est causa, & quòd non potest aliter se habere. Tria secundum Auer. hîc petuntur vt scire dicamur. Primò, vt rei causam cognosca

gnoscamus,talem autem causam vt sit causa in esse, & non solùm causa cognitionis, quomodò fumus posset dici causa ignis,quia per eum ignem cognoscimus: hæc autem causa, quæ necessaria est ad scientiam, debet esse causa etiam esse rei,ac ob id dicitur,propter quam res est. Secundò, vt talem causam effectui applicemus, id est, sciamus huiusmodi causam illius rei esse causam: si enim causam rei cognosceremus,& non illam causam esse rei illius intelligeremus, non diceremut scire. Tertiò,quòd non cõtingat aliter se habere.

Hoc tertium aliqui exponunt, vt res quæ scitur, aliter se habere non possit:nam scientia non est propositionum contingentium,sed necessariarum.Alij verò aliter,& bene, inter quos est Alber. dicunt hoc cadere supra necessitatem illationis:vt sit sensus, non contingit aliter se habere, quin posita causa ponatur effectus,tũc enim scimus,cùm per talem causam scimus.Philop.meliùs exponit, nempe non est contingere aliter se habere, id est, non potest res absque tali causa esse,nec similitet poni causa quin talis sit effectus.Hęc igitur necessaria sunt,vt scientiam consecuti dicamur.

Aduerte autem hoc dici simpliciter.id est, propriè & perfectè scire.& non modo sophistico. Notant Philop. & Themist.aliud esse scire sophisticũ, aliud modo sophistico Scire sophisticum,est cognitio procedens ex argumento fallaci & deceptorio:quę fallacia vocatut accidentis,quia ipsa est pręcipua qua vtuntur Sophistæ,& ad quam reliquæ reduci possunt:& ita scire ipsum dicitur secundum accidens. Est autem hæc accidentis fallacia, propter vicinitatem accidentis cum subiecto, tribuere vni quod non nisi alteri inest: vt si dicas, omne album est color,nix est alba,ergo nix est color,hoc est scire sophisticum.At scire sophistico modo,est non per causam, sed per aliquod accidens procedere, etiam si ratio sit probabilis,& non sophistica: vnde per scire modo sophistico, siue secundum accidens, intelligit quamcunque cognitionem discursiuam,quæ non est per causam.

Manifestum igitur erit, quoniam, &c. 2

Probat prædictam descriptionem ex communi modo loquendi omniũ: sic enim nominis definitiones & descriptiones,qualis hæc est,probari debent. Omnes enim tam ignari, quàm sapientes tunc opinantur se scire, cùm rei causam se habere existimant:nec in rei cognitione quiescũt, quousque causam teneant,licèt differant ignari à sapientibus.Ignari enim non veras causas habent,sed quas solùm opinantur esse

causas: at sapiētes habent causas quas opinantur esse causas, & verè sunt, vterq; tamen se scire opinatur, cũ causam habet. Et nota verbũ, Opinãtur, est enim cõmune scienti, & nesciēti, quia vterque opinatur se scire, cùm causam habet, licèt per opinionem sapiens etiam verè sciat, rusticus verò non.

3 *Quare cuius simpliciter est scientia, hoc impoßibile aliter, &c.*

Si expositionem Latinorum obseruamus, Aristote. ipsum scibile seu obiectum scientiæ definit: vt sit sensus, illud scitur, quod aliter se habere non potest, id est, quod simpliciter est necessarium, & omni tempore; vt homo est risibilis, triangulus habet tres angulos: vel quod est necessarium ex suppositione causæ; vt posita terræ interpositione necessaria est eclipsis, & tunc illud, quare, non illatiuum, sed continuatiuum sermonis legũt. At mihi magis placet expositio Auerrois, vt ex probatione præcedenti velit Aristoteles inferre, non posse alio modo scientiam alicuius haberi, quàm prædicto, nempe per causam: & huic subnectit, Si quis alius est sciendi modus, posterius dicetur, qui nempe modus nõ fit per causam. Auerroës per hunc modum intelligit definitionem, secundum quam rem incompletè scimus, de qua tractaturus est lib. 2. Posteriorum. Sed meliùs mihi videntur exponere Themist. & Philop. & per hunc sciendi modum intelligat cognitionem principiorum immediatorum, quæ non fit per causam, sed ex se ipsis cognoscuntur ipsa. Quamuis non præter mentem Aristotelis possemus etiam exponere per hunc modum intelligi Demonstrationem, quia, nempe scientiam quæ ab effectu sumitur, de qua 1. Post. c. 10. agitur.

Dicimus autem scire & per Demonstrationem, &c.

Aliqui Latini hanc versionem considerantes existimarũt hanc esse aliam descriptionem ipsius scientiæ: nempe, scire est per Demõstrationem intelligere. At iste sensus est præter sensum Aristotelis: Græcè enim nõ habetur, nisi (per Demõstrationem cognoscimus:) ac si vellet Aristoteles dicere; Postquàm quid sit ipsum scire explicui, volo te intelligere Demonstratione nos scire, & ipsam esse scientiæ instrumentum & modum. Oportebat enim vt ipsam Demõstrationem coniungeret cum suo fine, cùm Demonstrationis declarandę causa ipsum scire definierit. Posses autem dubitare, quæ est ista Demonstratio, per quam cognoscimus? Respondent esse syllogismum scientificum, id est, quem habentes, scimus. Nota causam finalem, & per talem causam definitionem, scilicet Demonstratio est syllogismus faciens scire, id est, per quem

Dubiũ. Solut.

quem habemus causam rei veram, vt exponit Auer. non causam cognitionis solam, aut causam fictam, vt per reliquos syllogismos fieri solet.

Si igitur est scire, vt posuimus.

4 *Secunda pars capitis.*

Hæc est secunda capitis particula, in qua Arist. ex ipso scire colligit qualis sit demonstratiua scientia, quæ Demonstratione habetur, ac proinde quid sit ipsa Demonstratio. Dicit igitur, si tale est scire quale dictum est, profectò Demonstratiua sciētia est ex veris, primis, & immediatis, prioribus, notioribus, & causis conclusionis: Vnde sumitur definitio materialis Demonstrationis à fine demōstrata: Demonstratio est syllogismus procedens ex veris, primis, & immediatis, prioribus, notioribus, & causis cōclusionis. Aduerte autem hîc per scientiam Demonstratiuam intelligi posse ipsum scire, quod est effectus Demonstrationis: idem notat Albert. tract. 2. c. 2. & Linco. dicētes, Ex, posse sumi pro causa materiali, & etiam effectiua, secundum quod per Demonstrationem ipsum syllogismum demōstratiuum possumus intelligere, aut per Demonstrationem, ipsam scientiam Demonstratione acquisitam. Meliùs autem interpretabimur, si per eam intelligatur ipsa Demōstratio, quę scientiā efficit, & ipsius est via & modus. Singulas huius partes posteà Arist. discutere incipit.

Sic enim principia erunt propria eius, &c. 5

Græci & Latini exponunt hîc Arist. satisfacere cuidā obiectioni Nam vt sit scientia alicuius, debet ex causis propriis non ex generalibus & communibus procedere: nō enim scit nisi qui causam propriam tenet. Vnde non scit hominem respirare, qui ob id scit, quia animal est, nisi sciat, quia pulmonem habet: hęc enim est propria causa. Oportebat igitur dicere Demonstrationem procedere ex propriis. Ad hoc velut respondens dicit, si Demonstratio ex his quę dicta sunt, procedit. Etiam ex propriis procedet, vera enim prima, & cętera erunt etiam propria. Aueiroës aliter exponit, & meliùs, vt dicat Arist. sic erunt propria eius quod demonstrandum est, id est, si vera sunt principia, & propositiones similiter primæ, priores, notiores, & causę erunt propriæ, id est, accommodatæ, & aptæ ad demonstrandū. Quasi dicat, si aliter se habuerint, non per ea quicquam demonstrabitur, quamuis syllogizari possit. Ac propterea subiunxit, syllogismus quidem erit, etiam si non ex his procedat, non tamen demonstratio. Nota ex Themist. posse syllogismum procedere ex falsis, & ex his verum inferre: sequitur enim, omnis lapis est animal, omnis

homo est lapis, ergo omnis homo est animal; non tamen Demonstratio. Præterea posse syllogismum procedere ex effectibus, non tamen Demonstrationem: vt, omne risibile est animal rationale, omnis homo est risibilis, ergo omnis homo est animal rationale. Preterea potest syllogismus ex causis non propriis procedere, non tamen Demonstratio: vt si Chirurgus probaret vulnus circulare difficilius curari, quia figura rotunda habet latera distantia, cùm sit capacissima, non esset hoc demonstrare, quia causa est Geometrica, non ipsius propria. Potest igitur syllogismus esse, licet ex his non procedat.

6 *Vera quidem igitur oportet esse.*

Incipit singulas definitionis partes discutere. Ac primò, quod procedat ex veris, ratio est, quia quod non est, non scitur, id est, vt dicit Philop. falsi non est scientia: vt, non est scientia, diametrum esse commensurabilem costæ, quia id falsum est. Dices, vnde sequitur? quia scientia est verorum, propterea Demonstrationem ex veris procedere. Nonne ex falso etiam infertur verum, vt superiùs diximus? dico, verum quidem ex pręmissis falsis sequi, quantùm ad vim illatiuam, & propter syllogismi dispositionem: sed non sequitur quantùm ad vim probatiuam, & tanquam ex causa; quia quod non est, quomodò potest esse causa, aut probare id quod est? cùm igitur in demonstratione non solùm insit vis probatiua quæcunque præter illatiuam, sed etiam probatiua per causam rei, non poterit in ea verum nisi ex vero procedere. Et ita docet Aristor. lib. 2. Priorum. cap. 2. vbi hæc ipsemet fatetur de Demonstratione.

7 *Ex primis autem & indemonstrabilibus.*

Partem aliam definitionis explicat, nempe quòd procedat ex demonstrabilibus. Sensus est, quoties aliquid demõstrandum proponitur, tales propositiones adducendæ sunt, vt ipsæ iam alia Demõstratione non egeant. Quòd si aliquando acciderit per propositiones demonstrabiles demonstrare, non erit perfecta Demonstratio, quousq; hæ per indemonstrabilia tandem demonstrentur. Et hoc est, quod dicit, quòd non sciet, qui ipsorum Demonstrationem non habet. Sensus est, non quòd ipsa demonstrentur, sed qui ipsorum Demonstrationẽ non habet, id est, qui per ea non demõstrat. Vbi aduerte hîc non negare Ari. eam esse Demonstrationem, quæ per demonstrabilia, vt malè putauit Auer. probat. Est enim ista Demonstratio, animum esse impassibilis substantiæ, quia est

imm or

immortalis,licèt demõstretur etiam esse immortalis:sed non erit ista perfecta Demonstratio,quousque illę per vltimas demonstrentur,quæ iam ampliùs nõ valeant demonstrari:quæ expositio est D.Tho & Philop.Et hoc patet ex Arist.1.Top.c. 1.vbi dicit,Demonstrationem procedere ex primis, & veris, aut ex his quæ per prima & vera fidem sumpserunt. Quo in loco illam esse Demonstrationem fatetur,quæ ex demõstrabilibus procedit:cognitis tamen,& per indemonstrabilia demonstratis. Probat autẽ Ari.quòd opus sit per indemonstrabilia tandẽ demonstrare. Virtualiter autem est hîc supplẽdus discursus:non scitur conclusio,nisi sciãtur præmissæ:sed præmissæ cum demõstrabiles sunt,nõ sciuntur nisi demonstrentur:nec illæ nisi per prima, & immediata:ergo non contingit sine his demõstrare perfectè. Minorem probat,quia scire demõstrabilia, est ipsorũ habere Demonstrationẽ:ergo propositiones demõstrabiles sine Demõstratione nõ sciũtur. Dixit autẽ scire quæ Demõstrationẽ habẽt nam quæ nõ demõstrari possunt,sicut ipsa prima, absque Demonstratione sciuntur.

Dubitabis,quare dixit prima & indemonstrabilia.Philop duas adfert solutiones, quas possumus ad vnam reuocare: quia nempe sunt aliqua prima,sed non indemonstrabilia : vt animum esse immortalem est prius quàm esse impassibilem, sed non est illud indemonstrabile.Prætereà aliquid est indemonstrabile,sed non est primum:nam vestem esse cãdidam, indemonstrabile est,cùm sit per accidens, & nõ est primum. Proptereà Arist.vtrumque coniunxit.Melius tamen est,si dicamus , per primum intelligi principium,vt ipse Arist.paulò inferiùs dicit:& tunc cum Buran.oportet legere absque coniunctione,scilicet ex primis indemonstrabilibus. *Dub. 1.* *Solutio.*

Dubitabis,quid per ista prima indemõstrabilia oportet intelligere.Tho. Alb & Phil intelligunt dignitates ipsas , quæ proloquia & prosata dicuntur:hæc enim sunt prima , ex quibus Demõstrationes procedunt, & in quibus sistunt & finiũtur.At quamuis hoc probabile sit, possumus meliùs cũ Auer intelligere ipsas propositiones quæ in ipsa Demonstratione. sumuntur quæ primę sunt,cùm iam ampliùs non valeant demonstrari Et profectò videtur esse hæc mens Aristot.qui loquens de primis,dixit,non scire,nisi qui per hęc demonstrat: sed per dignitates non fit demonstratio:sunt enim principia extrinseca:ergo non de his oportet intelligere.Prætereà quia paulo pòst explicãs quid per prima intelligat, dicit principia propria: sed dignitates sunt cõmunes pluribus Demonstra- *Dub. 2.*

tionibus ergo non de his loquitur in hoc verbo.

8 *Causas quoque & notiora oportet esse, &c.*

Prosequitur probare reliquas definitionis partes: & quia duæ sequentes ex vltima pendebant, incipit eã probare, nempe quòd procedat ex causis: cùm enim Demonstratio faciat scire, & scire sit, rem per causam cognoscere, sequitur eam procedere ex causis: & ex hoc patet, quòd etiam procedat ex prioribus, nam causæ priores sunt effectu. Subdit, debere esse notiores non solùm altero modo, id est, quantùm ad quid significant, sed etiam quantùm ad quia sunt, vt exponunt Philo. & Themist. Non enim solùm propositiones oporret cognóscere & apprehendere quid significent, sed etiam quòd sunt veræ iudicare. In quo loco apparet id quòd suprà diximus contra Caietanum, complexa habere nominis definitionem Apparet etiam contra Themist. non hoc esse intelligendum de dignitatibus: nam de his solùm, quia sunt, oportet intelligere, vt superiùs dictum est.

Dubium. Dubitatur, cùm dictum fuerit Demõstrationem procedere ex primis, superfluum videtur addere, ex prioribus. *Solut. Philop.* Phi. Respon. per priora hîc intelligenda esse proxima: eæ enim sunt causæ priores, quæ proximæ sunt & propinquæ effectui. At hoc non videtur correspondere menti Arist. nam in textu per hoc, quòd propositiones sunt causæ, probat debere esse priores: quę probatio esset nulla, si per priores proximas intelligeret: non enim sequitur, si est causa, quòd sit proxima. *Solutio. Albert.* Alb. resp. & secundum expositionem The etiam oportet dicere, quòd non de eodem dicuntur illa duo, scilicet prima, & priora, sed prima dicunrur dignitates & proloquia ex quibus procedit Demonstratio: at dicuntur priores propositiones, ex quibus tanquam præmissis Demonstratio conficitur. Et est bona solutio. Tamen secundum expositionem nostram dubium non est; nam per primum intelligebamus principium.

Priora autem & notiora dupliciter sunt.

Cùm propositiones priores & notiores ostendisset, quia id multipliciter euenire potest, nempe vt aliquid sit prius & notius, distinguit: sunt enim quædam notiora & priora natura, quædam notiora & priora nobis: non enim hæc eadem sunt, sed opponuntur: priora & notiora natura sunt vniuersalia, quæ à sensu remota sunt: priora verò & nobis notiora sunt singularia. Hîc textus est obscurus satis, occurrunt enim aliquot circa ipsum dubia.

Dub. 1. Primum, quomodò hîc vniuersalia notiora natura asserit, cùm

cùm 1.Physic.c.1.vniuersalia nobis notiora doceat?

Præterea, quomodò hîc opponi notiora nobis, & natura dicitur, cùm 1.Phy c.1.eadem esse tradat? *Dub. 2.*

Præterea, qua ratione ista distinctio assignatur, non enim videtur, quid ex ea colligi possit. *Dub. 3.*

Multæ sunt sententiæ, tamen duæ mihi videntur dignæ vt proponantur, vt vna aut altera eligi possit: priùs tamen terminos, prius nobis & natura, intelligere oportebit.

1. Funda. Aduerte igitur, quemadmodum natura non simul producit omnia, nec simul omnibus dat esse, sed ordinem quẽdam obseruat, vt quibusdam priùs, quibusdam posteriùs det esse, atque hic ordo naturæ dicitur: ita & noster intellectus non simul per se omnia cognoscit: sed quædam priùs, quædam posterius cognoscit. Atque cùm non eundem obseruet semper ordinẽ quem natura, fit vt aliud sit priùs natura, aliud nobis. Priora natura sunt, quæ priùs esse sortita sunt, qualia immaterialia respectu corruptibilium, causæ respectu effectuum, partes respectu totius, simplicia respectu cõpositorum ex eis. Priora verò nobis sunt, quæ occurrunt priùs nostræ cognitioni, sicut sensibilia priora immaterialibus, cõposita simplicibus, totum partibus, & aliquando effectus causis Hinc est, quòd illa dicũtur notiora natura, id est, ex se priùs cognoscibilitatem sortita: cùm enim priùs habuerint esse, inde cognoscibilitatem, si non esset defectus ex parte nostra, qui alligati sensibus magis naturâ posteriora cognoscimus.

1. Expo. Auerr. Hoc igitur supposito est prima expositio Aue. per singularia oportere hîc intelligere cõposita sensibilia, & quæ eis proxima sunt: at per vniuersalia ipsas causas & causas causatum, quæ ob id vniuersales dicuntur, quia multos effectus producant, sicut materia forma, primũ ens: & ita interpretatur vniuersalia lõginqua à sensu, nam causæ occultæ sunt. composita verò sensibilia proxima sensui propter eorum accidentia, quæ sensu percipiũtur. Nec hic locus cõtradicit alteri.1.Phys. hic enim est sermo de vniuersalibus in prædicando, quæ nobis notiora sunt. Hæc expositio probabilis est, & possumus etiam secundum ipsius doctrinam respondere ad secundum dubium, quomodo 1.Phy. dicit eadem aliquando esse nobis nota, & natura: id enim intelligendum est de causis Mathematicis, quæ notiores sunt effectibus: hîc verò locus est de causis sensibilium, quæ ignotiores sunt nobis effectibus, quæ omnia capite prædicenti explicuimus.

2. Exp. d. Tho. verior. At S. Tho. & Ægid. cui videtur consonare etiam Them.

aliter exponunt. Propterea aduerte per vniuersalia hîc vniuersalia in prædicando intelligi, per singularia verò indiuidua sensibilia. Possunt autem vniuersalia dupliciter comparari, aut ad ipsa singularia indiuidua, aut inter se, secundum quod vnum est magis vniuersale altero. Tunc dicitur primò, si vniuersalia ad indiuidua comparentur, & loquamur de cognitione nostra in communi, siue sit intellectiua, siue sensitiua, indiuidua & singularia nobis sunt notiora. Patet, quia prima cognitio nostra est sensus, qui incipit à singulari, vniuersalia nanque ab intellectu post sensum percipiuntur: & hoc est quod hoc loco Arist. voluit, vt verba manifestant. Dicitur secundò, si vniuersalia inter se comparentur, tunc vniuersaliora nobis sunt notiora: & hoc docet 1. Phy.

Sol. 1 Du. *Sol. 2 Du.* Ex hac oppositione soluitur secundum dubium, & pariter primum. Respondetur enim 1. Phy. dici aliquando eadem nobis & natura esse notiora simul propter Mathematicas caussas, vt diximus: hîc autem dicuntur opponi relatiuè, nempe singularia, & vniuersalia: aut per opponi possumus intelligere diuersa esse, & non eadem.

Ad 3. Ad tertium dicitur, ad hoc Ari. hæc distinxisse, vt ostenderet Demonstrationem non ex singularibus, quę nobis notiora sunt, procedere, sed ex notioribus natura, nẽpe ex vniuersalibus. Nec hoc impedit quo minùs ex nobis & natura notis possit Demonstratio procedere, cùm & vniuersalium quędam nobis nota sint. Hæc expositio mihi magis placet.

9 *Ex primis autem est, quod ex proprijs.*

Regreditur Arist. vt verbum illud, primis, explicet ac declaret. Diciturq; per, prima, intelligi principia: vbi nota, adiunxisse, propria vt indicaret non quæcũque prima se dixisse, sed quæ propria & particularia sint conclusioni demonstrandæ, quales sunt immediatę pręmissæ, vt diximus. At si per, prima, dignitates intelligamus, ſic propterea add[i]tum, vt intelligamus dignitates esse communes multis Demonstrationibus & non esse vsui singulis, nisi limitentur secũdum terminos particularium Demonstrationum, vt dicitur 11. Meta. ca. 3. & nos dicemus inferiùs: quam expositionem tetigit Auerroës.

10 *Est autem principium Demonstrationis.*

Tertia pars capitis. Hęc tertia capitis pars, in qua describit ferè omnia Demonstrationis principia: & quia, primum, id est, principium interpretabatur, definit quid principium sit, dicens principium est demonstrationis propositio immediata; & iterũ, immediata est, qua non est altera prior. Alb. distinguit immediatam propositionem,

positionem,& respectu cõclusionis,& respectu propositionũ. Illa est immediata respectu cõclusionis, quę proximam causam continet illius, ita vt non sit alia propinquior; sicut immortalem esse animum,est proxima causa,quòd sit impossibilis.Ea autem est immediata respectu propositionum, quæ causam dicit, quæ vlteriùs per aliam antecedẽtem nõ potest demonstrari,sicut dignitates,& propositiones quibus definitio de definito prædicatur. Dubitat verò Albertus,quomodò hîc sumatur:sed dubium nõ est,quin modo posteriori, nempe pro ea, quæ indemonstrabilis est:hæc enim principiũ dicitur.Aduerte ex Themistio non sat fuisse dixisse, est propositio immediata,sed addere oportuit Demõstrationis: nam sunt immediatæ aliæ, vt vestis est candida, quæ principium non est, quia ad Demonstrationem non est apta, quod contingens sit,& sensu videtur.

Propositionem duob. modis dici immediatã.

Propositio est enuntiationis altera pars. 11

Quia principium per propositionem descripserat,nũc propositionẽ describit. Est autem propositio enũciationis altera pars,vnum de vno. Notat Auer.& Philo.discrimen inter hæc tria,enuntiationem, quæstionem, & propositionẽ, & addere possumus couclusionem.Enuntiatio dicitur oratio rem verè, aut falsò significãs,nec alteri,quàm reb. cõparatur:at Quæstio est enũciatio per modum interrogationis proposita.quæ iam probata dicitur conclusio:Propositio verò dicitur, vt est præmissa,seu principiũ,ex quo aliquid probatur.Vnde enunciatio superior est his: omne enim verũ ac falsum significãt, ac propterea hîc dicitur propositio vna pars, id est, vna species enuntiationis.Additur vnum de vno,scilicet significans, propter eas,quæ ex æquiuocis cõficiuntur,quæ plures enuntiationes potiùs,quàm enuntiatio dicuntur,vt diximus in libro Periherm.

Enuntiatio. *Quæstio.* *Propositio.*

Dialectica quidem est similiter accipiens. 12

Duas propositionis species cõstituit,Dialecticã,id est,Topicam, & Demonstratiuam. Dialectica est accipiẽs similiter quãlibet,scilicet partẽ enũtiationis:ac si dicat est propositio, siue vera,siue falsa,siue affirmatiua,siue negatiua.Dicit,accipiẽs:quia Dialecticus cũ probabiliter procedat,ac ex probabilib.syllogizet,petit à respondente propositiones aliquas ex quibus procedat:ac propterea dicitur accipiẽs.Dicitur,similiter,quia Dialecticus non magis vnã partẽ,quàm alterã eligit, dummodò probabiles sint. Hinc apparet natura syllogismi dialectici: procedit enim ex quibuscunque propositionibus

Propositionis duæ species.

tam

tam veris, quàm falsis, dummodò probabiles sint. Prætereà probat quamcũque partem quæstionis, dummodò sit probabilis. Statim definitur propositio demõstratiua, nempe enuntiatio quæ ad vnùm est determinata, nempe ad verũ, ac si dicat demonstratiua propositio non est quælibet, siue vera, siue falsa, sed quæ vera est, & necessaria. Vnde colligitur natura Demonstrationis: non enim ex quibuscunque procedit, sed ex veris & necessariis; nec probat quamcunque quæstionis partem, sed veram & necessariam.

13 *Enuntiatio autem contradictionis qualibet.*

Describit enũtiationem, quam in descriptione propositionis sumpserat. Est autem enuntiatio cõtradictionis vtraque pars, id est, oratio, tam affirmatiua, quam negatiua: non quòd simul vtraq; pars dicatur oratio, vt vult Paulus Venetus, sed quælibet per se. Explicat autem singulas partes. Primùm contradictio est oppositio, cuius non est medium secundum se: dicitur oppositio, quia in cõtradictione sunt duo extrema repugnantia, sicut in aliis oppositis dicitur, cuius nullũ est medium, nã alia opposita habent medium in proprio subiecto, vt album nigrum habent fuscum, aut in extraneo subiecto, nã lapis nõ est cæcus, nec videns, nec sanus, nec æger: at contradictoria nullum medium habet, nam de quolibet est verũ, aut affirmare, aut negare. Vide caput de oppositis, in quo diximus multa de his. Dicitur secundũ se, quia reliqua opposita fundãtur in contradictione, nam vnum oppositum dicit virtualiter alterius negationem, & ex hac parte medium nõ habent: at id non secundum se, sed vt ad cõtradictoria reducuntur: at ipsa contradictoria secundum se medio vacant. Statim partes cõtradictionis explicat, nẽpe affirmatio, quæ aliquid de aliquo enũtiat, negatio verò quæ aliqd ab aliquo diuidit.

14 *Immediati autem principij syllogistici.*

Quarta pars capitis. Hæc est quarta pars capitis, qua immediata principia Demõstrationis, quæ hactenus in tertia parte descripserat, diuidit. Est enim duplex principium, & quod non est demonstrare, nec est necesse prehabere docẽdũ; & hoc positio dicitur; & etiam, quod nõ est demonstrare, tamen est necesse præhabere docendum. In cuius gratiam aduerte, in Demõstratione non contineri ea omnia, quæ ad generandam sciẽtiam sunt necessaria, sed opus est vt animus dispositus sit aliis etiã principiis, vt Demonstratio in eo sciẽtiam faciat. Sunt autẽ hæc principia in duplici differẽtia: quædam quæ absque vlla Demonstratione cognoscuntur; sed solùm lumen naturale. Ea docet

docet esse vera,adeò vt, si semel quid significêt apprehendimus,statim illis acquiescamus.Et hæc dignitates dicuntur,& communes animi cóceptiones: sine his enim nõ fit Demonstratio,ipsæ tamen absque Demonstratione cognoscuntur.

Dices, quare necesse est vt hæ cognoscantur antequam scientiam doceamur;Respõ.cum Philop.quia sunt per se notæ,& non opus est arte aut magistro exteriori,vt eis assentiamur:sed lumẽ intellectus nostri solùm est magister, ac ob id cum tali cognitione ad artes discẽdas accedimus.Et est optima respõsio. Possumus tamen respõdere aliter:propter quod aduertere oportet has dignitates,vt plurimùm cõfici in materia vniuersaliori, quàm sit ea, quam artes particulares tractant:nam,omne totum est maius parte,& similia,nõ solùm rebus Geometricis, sed etiam aliis insunt, propterea non est illius artis hæc docere.Dices,cuius igitur erunt artis?Respõd. Aristot.11.Meta. c.3.& 4.cap.3.id esse Metaphysici,qui communia tradit.

Dubium

Solutio.

Dices,ergo non poterimus accedere ad artes alias,quæ his indigent principiis sine Metap.Dico,& nota: nullæ artes habẽt res ita sibi proprias,quin aliquibus earum absque vlla arte possimus assentiri : hoc tamen nõ efficit, vt illius artis esse designant:ita se habẽt hæc principia, quæ ad Metaphysicam pertinent,licèt sine Metaphy. habitu cognoscantur perfectè.

Obiectio.

Dilutio.

Ex his fit manifesta definitio dignitatũ,nẽpe principium, quod non est demonstrare, sed est necesse præhabere docendum. Alia sunt principia, ex quibus Demõstrationes procedunt,sunt tamen magis particularia,quæ positiones dicuntur, vt à puncto in punctum linea duci potest, in quolibet centro circulum describere. Hæc autem principia in tribus differunt à dignitatibus: dignitates enim nunquam demonstrari possunt,at positiones non demonstrantur in illa scientia cuius sunt,possunt tamen in alia scientia demõstrari.Præterea dignitates sunt communes pluribus artibus, at positiones sunt ex materia peculiari illius artis:ac propter hæc duo finis eas Aristo.esse principia quæ non demonstrãtur,nec est necesse præhabere docendum, nam propria ars quælibet declarat.Præterea dignitates nulla via oportet probare,at positiones probantur, licèt non demonstratione, inductione tamẽ aliqua,& exemplo manifestantur, cùm nõ statim ex terminorum apprehẽsione cognoscantur, sicut dignitates.Hæc igitur principia hîc Arist.manifestat,ex quibus demonstratio procedit.

Positiones à dignitatibus trifariam differũt

Statim

Statim positionem subdiuidi in eam,quę propositio est,& rem esse,aut non esse significat,& hæc suppositio dicitur: & eam quæ non significat rem esse,aut non esse, & hæc definitio est. Definitio enim non est propositio, est tamen positio: nam in scientiis ponuntur definitiones subiectorum, & eorum de quibus tractant tãquam principia:nam in Geometria ponuntur definitiones lineę,puncti,superficiei & aliorum,in Arithmetica ponitur definitio vnitatis,scilicet quod est indiuisibile secũdum quantitatem.Hîc aduerte,inter suppositiones esse præmissas Demõstrationis cuiuslibet,quæ supponũtur ad scientiã conclusionis,sicut suppositiones aliquæ communes in scientiis supponuntur ad scientiam multarum Demonstrationum.

Dubium *Themist.* *Solutio* *Albert.* *S. Thom.* *n. Philop.*

Hîc est dubium, quomodò Arist.definitionem vocat positionem,cùm positio sit principium,& principium propositio, at definitio non sit propositio. Themist. dubium hoc proposuit, sed aliis discutiendum reliquit, forsan quia existimauit Arist.in hoc dormitasse. Albert.respondet docendo, non omnem positionem esse propositionem, sed non respondet ad Arist.qui positionem principiũ dixit, principiũ verò per propositionem definiuit.S.Tho.respondet definitionem quidem secundum se non esse propositionem, sed ea cognita, facilè esse propositionem constituere Philop.respondet sumendam definitionem applicatam cum definito, quod in propositione fit.ac ob id definitio ꝓpositio dicitur. At quia Arist. dixit, non significare esse aut non esse,explicat,talẽ propositionem definitionis non prædicare aliud. Esse prædicati de subiecto, sed idem prorsus,ac ob id dicitur non significare esse vel non esse. Auerroës tãdem admittit definitionem sumendam cum definito,quod in propositione,fit: sed dicitur non significare hanc propositionem esse,aut non esse,id est,existere, quia re vera istæ definitiones,quæ positiones dicũtur,sunt nominis, definitiones verò nominũ, etiam si cum definito propositionem faciant,ponunt rem esse,aut non esse,sed significationẽ manifestant.Hoc intellige:frequẽtiùs ita esse nam etiam definitiones rei positiones dicuntur:quælibet enim sciẽtia definitionem sui subiecti non demõstrat, sed supponit:& ita tollitur omnis contradictio.

Auerr.

15 *Quoniam autem oportet credere.*

Pars quinta & vltima. h

Hęc est vltima capitis pars,in qua Arist.probat id quod superiùs dixit, nempe propositiones esse notiores conclusione. Et probat primò cognosci, posteà cognosci magis, & tãdem cognitionem

cognitionem propositionum aut esse scientiam, aut aliud genus cognitionis melius quàm scientiam. Argumentũ autem huiusmodi est. Quia Demonstrationem tenemus & cognoscimus, scimus tem: sed Demõstratio est propositiones ipsæ: ergo quia tales propositiones cognoscimus, rem & conclusionem scimus. Secundò, His propter quæ aliis credimus, magis credimus: sed propter propositiones, vt probatum est, conclusioni credimus: ergo præmissis magis credimus. Maior patet: propter quod enim vnumquodque tale est, illud magis est. Hîc aduerte Arist dixisse, quòd oportet omnibus, aut quibusdam propositionibus magis assentire, quia vt notat Phil. aliquando accidit propositiones esse demõstrabiles iterum & tunc est scientia illarum, sicut & cõclusionis, cùm per aliud cognoscantur: quãuis vt benè dixit Albertus, quatenus per illas propositiones etiam si demonstrabiles aliis assentimur, magis eis assentimur. *Capitis.*

Non potest autem credere magis quæ non scit. 16

Hîc Arist. probat propositionũ cognitionẽ aut esse scientiam, aut aliam meliorem cognitionem quàm scientiam. Et hæc litera est corrupta, cùm non sit ita Græcè: oportet enim sic legere, Fieri non potest, vt credat magis quæ scit. Sensus est, nõ potest quis magis assentire propositionibus, quas nec scit, nec earum habet aliam meliorem cognitionem, quàm conclusioni, quam scit. Cùm igitur magis propositionibus assentiatur, quàm conclusioni quam scit, præmissarum profectò habebit aut scientiam, aut aliam meliorem cognitionem Et hoc intellige de dignitatibus & aliis principiis.

Aduerte tunc principiorum haberi sciẽtiam, cùm demonstrabilia sunt, & per causam cognoscuntur: cum verò indemonstrabilia sunt, illorum cognitio vocatur intellectus, qui est præstantior quàm scientia. 4

Posteà subdit illud absurdum, nempe assentire magis iis, quæ nescimus, quàm iis quæ scimus sequi, nisi quis propositionum ipsarum habet talem cognitionem, quàm diximus. Sunt autem verba, (nisi aliquis præcognouerit per Demonstrationem credentium) id est, nisi qui ex illis, quæ per Demonstrationem credunt, præcognouerit, i. propositiones sic cognouerit. At melius est sensus, si sic interpretemur, nisi aliquis cognoscat ea per quæ in Demonstrationem credimus, nem. e propositiones: nam licèt ille genitiuus, credentiũ, sit Græcè, tamen significat fidem facere, nempe πιστευόντων.

Debentem

17 *Debentem autem habere scientiam.*

Concludit eum, qui scit non solùm propositiones habere notiores conclusiones, sed præter propositiones nihil debere habere notius, quàm oppositas propositiones (ex quibus fit syllogismus contrarius Demonstrationi, qui dicitur syllogismus ignorantiæ) esse falsas: nam qui scientiam habet, non potest mutari aliqua ratione opposita Demonstrationi. Et hæc circa capitis expositionem.

QVAEST. VNICA. *Circa ea quæ secundo capite continentur.*

Impugnatur text[9]. Aduersus ea quæ in textu docemur occurrũt aliquot difficultates & argumenta. Primò contra definitionem ipsius scire: nam cùm definitio per genus & differentiam rei 1 debeat assignari, nullum genus, nulla differentia in eiusmodi definitione apparet: ac ob id non videtur esse bona.

2 Secundò, tunc, inquit, scimus, cùm causas cognoscimus, & ex causis ad effectus procedimus. Angeli perfectè sciunt, & tamen non per causas cognoscunt, cùm non sint discursiui nec ex cognitione causarum ad effectuum cognitionem procedant, sed simul vtrumque cognoscant.

3 Tertiò, contra id, quod dicitur per Demonstrationem nos scire. Demonstratio non ostendit medium esse causam conclusionis, sed solùm procedit ex causa: at ad scientiam non sat est cognoscere causam, sed quod illius est causa: ergo per Demonstrationem non scimus.

4 Quartò, multæ sunt Demonstrationes potissimæ quæ ex causis non procedũt: ergo videtur diminuta definitio. Probatur antecedens: nam de Deo demonstramus esse infinitum, quia est actus purus, & vnum attributum per aliud, & tamen in ipso Deo non est aliquid quod sit causa aut effectus.

5 Quintò, si Demõstratio semper ex causis procederet, semper ex notioribus natura esset: sed notiora natura sunt sæpe ignota nobis: ergo ex ignotis nobis procedet: non ergo esset instrumentum scientiæ nostræ: non enim quis ex ignoto ad notius procedit.

6 Sextò, nõ videtur esse vlla propositio immediata: ergo non bene per immediatam propositionem definit principiũ. Probatur antecedẽs: si enim aliqua esset, maximè ea, in qua definitio de suo definito prædicatur: sed hæc non est, cùm possit demonstrari per aliam definitionẽ: finalem enim per materialem demonstramus, & contrà.

7 Septimò, Assensus præmissarũ est causa necessaria assensus conclusionis,

concluſionis:ſed cauſa neceſſaria nō impedia producit a effe-ctum ſibi æqualem:ignis enim ignem æqualem producit:ergo aſſenſus concluſionis erit æqualis aſſenſui præmiſſarum.

Octauò, illa Maxima, Propter quod vnumquodque tale, & illud magis,eſt falſa:ergo ex ea nihil probatur.Patet antecedens:non enim ſequitur,ego deambulo propter ſanitatem, ergo ſanitas magis deambulat:nec,homo inebriatur propter vinum, ergo vinum magis inebriatur. Hæc ſunt præcipua dubia. 8

Circa primum eſt notandum, ſcire dupliciter ſumi, vno modo cōmuniſſimè, pro quacunque cognitione, ſiue clara, ſiue dubia, ſiue certa, ſiue incerta: quo modo quicquid cognoſcimus,dicimur ſcire.Altero modo ſumitur ſtrictiùs, pro cognitione clara & euidenti rei,quæ dicitur comprehenſio. *1.Fund.*

Huius ſecundæ ſcientiæ quatuor ſunt gradus,vt notat Albert.tract.2.c.1.& Linc.ſuper hoc caput. Primus eſt ſcientiæ impropriè dictæ, pro quacunque clara & euidenti cognitione rerum contingentium:dicimus enim, ſcio hominem currere,dum video:ſcio etiam quæ ſenſu dignoſco:ſed iſta, licèt euidens ſit, propriè tamen non eſt ſcientia, cùm nec ſit per cauſam,nec res ſint ſtabiles. *4.gradus comprehenſionis.* 1

Secundus gradus ſcientiæ eſt proprius pro cognitione rerum quæ plerumque ſunt per ſuam cauſam:vt ſcimus in hyeme pluuias eſſe,tonitrua in autumno, licèt id aliquando deficiat:ac proptereà non eſt eorum perfectiſſima ſcientia. 2

Tertius gradus eſt magis propriè ſciētiæ, pro cognitione rerum ſimpliciter neceſſariarum, quæ ſemper ita ſe habent, qualia ſunt principia immediata & per ſe nota: non tamen hæc ſcientia eſt per cauſam, cùm illa non habeant cauſam. 3

Vltimus gradus eſt ſcientiæ propriiſſimæ, pro cognitione rei ſimpliciter neceſſariæ per ſuam cauſam: & hoc ſcire eſt, quod præſertim hîc conſideratur & deſcribitur: quamuis etiam latiùs definiri poſſumus dicere, pro cognitione rei ſimpliciter neceſſariæ, aut quæ plerumque eſt per ſuam cauſam. 4

Eſt ſecundò aduertendum ex Ægid. tres eſſe rationes per quas ſcientia perfecta rei debeat eſſe per cauſam; quando talis res cauſas habet. Prima eſt ex parte rerum quæ ſciuntur: cùm enim ſcientia ſit perfecta cognitio eſſe ipſarum rerum, eſſe autem rerum à ſuis cauſis pendeat & procedat, ob id ſcientia cauſas rerum cognoſcimus: aliter enim eſſe earum perfectè non cognoſceretur.Secunda eſt ex parte intellectus, qui ſumit cognitionem ab ipſis rebus:at res à ſuis dependent *2. Fund.* *1.Ratio.* *2.Ratio.*

causis,ideò & intellectus noster in sua perfecta cognitione à causis dependet,& ad causas cognoscendas inclinatur. Tertia est ex parte obiecti intellectus, quod est verum ipsum transcendentale:sed rei veritas consistit in adæquatione & similitudine ad suas causas,ergo intellectus hoc verum perfectè non cognoscet nisi ex causis.

3. Ratio.

3. Fund. Est tertiò aduertendum, hanc scientiæ definitionem esse nominis, vt omnes fatentur: non tamen adeò est nominis, quin per eam ipsam etiam rem possimus intelligere. Definitio enim rei hæc est: Scientia est cognitio vera, certa, & euidens, ex propriis causis rei genita. Cognitio,loco generis est: vera,ad excludendos errores:certa, ad excludendam opinionem,quæ est incerta: euidens,ad excludendam fidem, quæ cùm sit vera & certa, est obscura:ex causis,ad excludendā cognitionem principiorum,quæ vera certa, & euidens est, sed non per causam.Hæc omnia in illa definitione Aristot.sunt: nam dicitur cognoscere, per causam, & quod res est, in quo manifestatur veritas & non est aliter se habere certitudo, & quod illius est causa,claritas & euidentia.

Ex dictis soluitur primum. Ex his respondetur ad primum, non esse in definitionibus nominum genera & differentias:talis autē est hæc definitio:at quia simul explicat rem,ideò virtualiter genus habet & differentiam, vt diximus.

Ad 2. Ad secundum respondetur, & est maximè notanda solutio,aliud esse scire,aliud per demonstrationem scire.Scire solùm dicit hoc, vt rem & causam rei cognoscamus applicando:at scire per Demonstrationem est,non solùm rem & causam cognoscere,sed ita vt per cognitionem causæ venerimus in cognitionem effectus: vnde scire per Demonstrationem superaddit modum sciendi, qui est per discursum & Demonstrationem,qui modus est & instrumentum sciendi: ipsa tamen ratio scientiæ in cognitione rei & causæ consistit:& hęc est in Angelis, licèt non per talem modum, nempe discurrendo,ob idque Angeli habent perfectè scientias, & sciunt, licèt non per cognitionem causarum in effectum cognitionem deuenerint, sicut nos, nam hoc est modus sciendi, non scire nempe ipsum discurrere. Et sic soluitur argumentum secundum:& nota solutionem.

Ad 3. Solutio aliorum. Ad tertium, aliqui voluerunt particulam causalem addendam in maiori & conclusione,vt dicamus, omne animal rationale est risibile,quia est animal rationale:omnis homo est animal rationale:ergo omnis homo est risibilis, quia est animal rationale. Sed ista opinio non consonat Aristot. nullus

enim

enim in ſcientiis talium Demonſtrationum eſt vſus. Et talis opinio procedit ex eo, quòd Demonſtrationes paucas habemus potiſsimas, in quibus experiremur non eſſe opus tali additione. Propterea dico Demonſtrationem oſtendere cauſam, & ipſum effectum: ex ipſa tamen cognitione cauſæ ſtatim cognoſcimus illam eſſe illius effectus, & non poſſe aliter habere: habet enim hoc cauſa, vt ipſius cognitio perfecta ſimul etiam claudat applicationem ad effectum: nõ ergo opus eſt addere, cùm in ipſa cognitione principiorum comprehendatur Et per hoc ſoluitur argumentum.

Solutio verior.

Ad quartum reſpondetur, admittendo illas eſſe Demonſtrationes, & eiuſmodi ſæpe fiunt in Metaphyſica: tamen per cauſam non ſolùm oportet intelligere cauſas illas quatuor Phyſicas, ſed rationes & conceptus quoſdam obiectiuos, qui ſe habent per modũ cauſarum, ex qua ſoluitur argumentum.

Ad 4.

Ad quintum, Themiſt. hoc 1.c.4. dicit Demonſtrationem procedere ex notioribus natura, nec ſe ſubmittere ad menſuram ingenij noſtri, ſed rectam tenere naturæ viam. Sed iſta ſententia non videtur ſoluere dubium: propterea dico ſemper Demonſtrationem procedere ex notioribus natura, cùm ex cauſis procedat: ſimiliter procedit ex notioribus nobis, nam in Philoſophia, in qua cauſæ ſunt ignotæ nobis, effectus verò notiores, non demonſtramus effectus per cauſas, niſi cũ cauſæ notiores ſunt effectibus. Sunt enim effectus quidã per ſe noti, alij verò occulti: per ſe notas cauſas indagamus, per quas indagatas & notas alios effectus nobis occultos demonſtramus. Et hoc eſt valde notãdum, vnde ſemper etiam ex notioribus nobis procedimus, vel quia ipſa ſunt ſimul natura, & nobis nota, vel quia aliqua via priùs ea nobis nota fecimus.

Ad 5.

Dices, quod cùm per eoſdem effectus indagamus cauſas, quos iterùm per cauſam indagamus & demonſtramus, videtur inutilis regreſſus, & quòd cauſa non ſit notior, cùm ab eodem effectu ſumpſerit cognitionem. Auerroës has Demonſtrationes dicebat oſtendere propter quid ipſius effectus ſed non eſſe ipſius, cùm primo ſit cognitus eſſe 2. cœli. com. 35. & 8. Phyſic. com. 65.

Dubium cõtra ſolutiones.

Solu. Auer.

At tu aduerte admodum, licèt effectu indagemus cauſam, tamen per cauſam illum eundem effectum multò perfectius cognoſcimus: antè enim experientia aliqua particulari, non per cauſam vniuerſaliter, & immutabiliter illam cognoſcimus, propterea non eſt inutilis iſte regreſſus Preterea licèt ab effectu incepimus cauſam indagare, tamen illi inuentę fir-

Soluitur melius.

mius adhæremus, & illius cognitio multò maiorem claritatem in nobis facit ex ipsius speculatione prouenientem: vnde notior est effectu, non enim illius cognitio tota ex effectu prouenit, quamuis ex eo sit orta. Vnde tres sunt hîc cognitiones, prima imperfecta effectus, per quam ad secundam causæ cognitionem perfectam deuenimus, & per hanc ad tertiam eius effectus perfectam cognitionem regressi sumus. Et hoc nota.

Ad 6. Ad sextum respon. duplicem esse propositionem immediatam, alteram simpliciter, quæ nullo modo potest demonstrari quales sunt dignitates, & per se nota; alteram secundum quid, quæ aliquo genere demonstrari non potest, licèt in alio demonstretur. Tales sunt definitiones, quæ per causas assignantur: nam licèt propositiones earum per diuersum genus causæ demonstrentur, tamen secundum idem genus non demonstrantur.

Ad 7. Ad septimum respon. semper verum esse magis assentiri præmissis, quàm conclusioni, cùm conclusio non nisi ex præmissis cognoscitur: nam si conclusionem non solum ex præmissis, sed etiam alia via, experientia nempe, aut fide teneremus, magis conclusioni, quàm præmissis assentiremur: cùm verò propter solas præmissas credimus, clarior est assensus præmissarum, quamuis non possit semper distingui iste claritatis excessus. Nec argumentum conuincit: nam quando causa est vniuoca, & eiusdem speciei, effectum æqualem producit, at quando est diuersæ speciei, non producit æqualem, sicut sol non producit solem. Cùm igitur cognitio principiorum sit alterius speciei, est enim sine medio absque causa, cognitio verò conclusionis per medium, & causam, præmissæ similem effectum non producunt in æqualitate.

Ad 8. Ad octauum omissis aliorum sententiis, ista propositio; Propter vnumquodque tale, & illud magis, quadrupliciter est limitanda. 1 Primò, quando idem prædicatum inest vtrique vni propter alterum: vnde non valet, deambulo propter sanitatem, ergo sanitas magis deâbulat; non enim vtrique deambulare inest: & ita declarat Philo. 2 Secũdò, vt tale prædicatum suscipiat magis & minus; aliter enim non valebit: vnde non sequitur, Ego sum risibilis, quia homo est risibilis: ergo homo est magis risibilis; nec valet, Petrus est homo propter patrem suum: ergo pater est magis homo: & ita limitat Alber. 3 Tertiò, vt sit in rebus positiuis: nam in effectibus priuatiuis non valet; non enim sequitur, Petrus est paruus propter patrem;

trem:ergo pater est magis paruus: Propter Deum non diligo mundum: ergo magis non diligo Deum:ita limitant Doctores Louanienses Quartò,vt sint diuersa prædicata,aliter non valet:vt video propter oculos:ergo oculi magis vident, non sequitur:nam non aliud est videre meum,& oculorum. 4

At profectò si rectè perpendamus, sub prima limitatione reliquæ clauduntur.Quando enim aliquod prędicatum inest multis,vni propter alterum,tunc magis, aut perfectius inest alteri: cùm igitur credamus præmissis, & conclusioni, huic autem propter præmissas, magis credimus præmissis, & per hoc soluitur argumentum.Est autem aduertendum, cognitionem conclusionis dici Scientiam: præmissarum verò immediatarum, & dignitatum. Intellectum,non vt potentiam significat, sed vt cognitionem quandam talium principiorum, & habitum significat.6. Ethic.c.6. At cognitio conclusionis simul & præmissarum Sapientia, vt dicitur lib.1.Mag. mor.c.33.quamuis sapientia in alia significatione etiam scientiam rerum altissimarum significat,qualis Theologia supernaturalis,& Metaphysica inter naturales,vt dicitur 1.Metap. c.2.Et hæc pro capitis disputatione sufficiant,

Scientia. Intellectus. Sapientia.

Opinionum confutatio, & eorum qui omninò Demonstrationem tollunt; & eorum qui omnium Demonstrationem esse ponunt. Cap. III.

NOnnullis quidem igitur, eò quòd oportet prima scire non videtur scientia esse: quibusdam verò esse quidem,verùm omnium Demonstrationes esse:quorum neutrum neque verum,neque necessarium. 1

Qui quidem enim supponunt non esse omninò scire,hi in infinitum existimant reduci,tanquam non scientes posteriora per priora,quorum non sunt prima; rectè dicentes impossibile namque infinita per transire. Si verò stant,ac sunt principia, hæc esse ignota,cum Demonstratio de ipsis non sit,quod dicunt esse scire solùm:si verò non est prima scire,neque quæ ex his esse scire simpliciter,neque propriè, sed ex suppositione,si illa sunt. 2

3 *Alij autem ipſum quidem ſcire confitentur, per Demonſtrationē enim eſſe ſolùm, ſed omnium eſſe Demonſtrationem nihil prohibere: * contingere enim circulo fieri Demonſtrationem, & ex ijs quæ ad ſe inuicem.*

*a.l. contingit enim circulariter omnia demonſtrare.

Nos verò dicimus, neque omnem ſcientiam demonſtratiuam eſſe, ſed eam quæ immediatorum eſt, indemonſtrabilem. Quódque hoc ſit neceſſarium, manifeſtum. 4 *Si enim neceſſe quidem ſcire priora, & ex quibus Demonſtratio, ſtant autem aliquando immediata, hæc indemonſtrabilia neceſſe eſt eſſe.*

5 *Hæc igitur ita dicimus, & non ſolùm ſcientiam, ſed & principium ſcientiæ eſſe quoddam dicimus, quo terminos cognoſcimus.*

6 *Circulóque quòd impoſſibile demonſtrare, ſimpliciter planū: ſiquidem ex prioribus oportet Demonſtrationem eſſe, & notioribus: impoſſibile enim eſt, eadem eiſdem ſimul priora, & poſteriora eſſe. Niſi altero modo, vt alia quidem ad nos, alia verò ſimpliciter, quo modo inductio facit notum. Si verò ſic, non eſſet vtique ſimpliciter ſcire bene definitum, ſed dupliciter: aut non ſimpliciter altera Demonſtratio, quæ ſit ex nobis notioribus.*

7 *Accidit autem dicentibus circulo Demonſtrationem eſſe, non ſolùm quod nunc dictum eſt, ſed nihil aliud dicere, quàm quod hoc eſt, ſi hoc eſt: ſic autem omnia facile monſtrare. Manifeſtum autem, quòd hoc contingit tribus terminis poſitis, per multos nanque aut paucos reflectere dicere, nihil differt: per paucos autē aut duos. Quando enim A exiſtente, ex neceſſitate ſit B. hoc autem, ipſum C. A. exiſtente erit C. Si itaque A. exiſtente, neceſſe eſt B. eſſe, hoc autem exiſtente, ipſum A. hoc enim erat circulo, ponatur A. in quo C. Dicere igitur B. exiſtente, A. eſſe, eſt ipſum C. eſſe dicere: hoc autē quoniam A. exiſtente ipſum C. eſt C. autem ipſi A. idem. Quare contingit dicere circulo aſſerentes eſſe Demonſtratio*

strationem, nihil alterum, quam quod A. existente A. est. Sic autem facile est omnia monstrare.

Verùm neque hoc possibile, præterquam in iis, quæcunque se * *inuicem consequuntur, quemadmodùm propria. Vno quidem igitur posito, quod nunquam necesse est aliquid esse alterum monstratum est. Dico autem vno, quod neque termino vno, neque positione vna posita: ex duobus autē positionibus primis & minimis contingit, siquidem & syllogizare. Si igitur & A. sequatur ex ipso B. & C. & hæc ex se inuicem, & ex ipso A. sic quidem contingit ex se inuicem monstrare omnia petita in prima figura,* * *quemadmodùm monstratum fuit in his, quæ de syllogismo. Monstratum autem est quòd in aliis figuris, aut non fit syllogismus,* * *aut non de acceptis. Quæ verò non contrà prædicantur nullo modo est monstrare circulo. Quare quoniam pauca talia in Demonstrationibus, manifestum quòd vanumq́ & impossibile est dicere, ex iis, quæ ad se inuicem, Demonstrationem esse, & propter hoc omnium contingere esse Demonstrationem.*

8 * a. l. non nisi in cōuertibilibus.

* a. l. vtin libro Priorum ostēsum est.

* a. l. ex his quæ sumpta sunt.

Quibusdam autem igitur, &c.

ARist. in hoc capite euellit duos errores quorundam, procedētes ex his, quę dixerat in vltima parte capitis: nempe principia, & præmissas sciri, & earum scientiam esse, cùm per eas conclusioni assentiamur. Ex hoc autem aliqui existimantes nihil sciri, nisi per Demonstrationem, asserebant non posse scientiam esse. Alij idem arbitrantes, esse quidem existimabant scientiam, sed circulum esse in Demonstrationibus, nempe per conclusionem, præmissas, & per præmissas conclusionem demonstrari. Vtrumque autem, inquit Aristot. scilicet scientiam non esse, aut circulum fieri, nec est verum, nec necessarium: id est, non est vera sententia, nec rationes aut probationes habet necessarias, vt Latini exponunt: at meliùs possemus dicere, non est necessarium, id est, non necessariò sequitur ex eo, quòd principia sciamus.

1 *Intentio Arist.*

Dubitabit Philo cùm quęstio, quid sit, postponēda sit quęstioni, an sit, qui fiat, vt Arist. definita Demonstratione, modò

Dub. Philop.

disputet, an sit, nempe contra priores, qui scientiam & demonstrationem de medio auferebant.

1. Resp. quorūdā. Respondent, quæstionem, quid nomen significet, anteponendam quęstioni, an sit, quando nomen obscurum est: quod fecit Ari. 4. Physi. vbi primò quid vacuum, id est, quid significet; posteà, an sit, disputauit: secùs esset de definitione, quid res sit; hæc est enim postponenda. *Reiicitur 1. Resp.* Hæc sententia mihi non placet, supponit enim definitionem nominis esse eam, quæ data est de Demonstratione, quod tamen est falsum: est enim definitio rei & per materiam, & etiam altera, quæ datur per finem: cùm præsertim nullibi aliam Demonstrationis definitionem habeamus.

2. Resp. Lincon. resp. hoc caput non esse de necessitate huius libri, quia non pertinet necessariò ad artem errores repellere: est tamen id de artis perfectione: sed hoc dictum non tollit difficultatem.

3. Sol. aliorum. Alij, & bene, dicunt quæstionem, an sit, aliquando postponi quæstioni, quid sit, sed per accidens, nempe cùm dubia, an sit res, oriuntur ex ipsa definitione rei, vt accidit in præsenti: nam isti auferebant Demonstrationem, propterea quod ex pręmissis notioribus deberet procedere. Et mihi responsionis doctrina placet, licèt hoc dubium alienum videatur ab instituto ipso Arist. Nam hîc non de Demonstratione videtur tractari, sed de scientia quam isti auferebant de medio, quamuis crediderint non esse scientiam sine Demonstratione, ideoque simul Demonstrationem auferrent: de scientia tamen sermo est, quæ in capite præcedenti definitione nominis definita est, vt diximus, & forsan hoc voluit significare Philop. *4 sen. authoris.*

2 *Ponentes autem non esse, &c.*

Motiuū 1. erroris. Incipit in particulari vtrūque errorem explicare: illi enim, qui scientiā negabant, sic argumentabantur: non scimus cōclusionē, nisi sciamus præmissas: sed scire non possumus præmissas, nisi alia Demonstratione: ergo nō scitur cōclusio, nisi monstratis præmissis. Iterùm, hæ præmissæ non sciuntur, nisi sciantur aliæ præmissæ, per quas demonstrantur: hæ autem iterum per Demonstrationem sciuntur: sic consequenter procedimus in infinitum, nec ad vltimas peruenire est, quę sciantur, cùm iterùm Demōstratione opus sit: ergo non erit scientia posteriorum conclusionum, nisi tantùm ex suppositione, nempe supposito, quod præmissæ sciantur: tamen re vera non est absoluta scientia, cùm in processu infinito non detur vltimum. In quo bene profectò dicunt, nempe quòd in processu

non

non sit vltimum, & quòd, nisi sciantur priora, non scientur posteriora.

Hi autem de eo, quod est scire. 3

Alij scite esse fatebantur, tamen eundem errorem tenentes nihil sciri nisi Demonstratione affirmabant, ac propterea contingere circulum in Demonstratione, nempe quòd sit peruenire ad vltimas pręmissas, & non in infinitū procedere; hæ tamen vltimæ iterùm circulo per priores conclusiones demonstrabantur, & sic erat scientia, & per Demonstrationem, sed circularem. *Motiuū. secūdi erroris.*

Nos autem dicemus, neque omnem scientiam. 4

Reiicit Ari. communem illorum errorem, existimantium, nihil sciri, nisi Demonstratione: ac dicit, non omnem scientiam esse per Demonstrationem, sed esse sciētiam indemonstrabilem: ac si diceret, non omnia, quæ scimus, per Demonstrationem scimus, sed peruenimus ad aliqua prima, quę scimus quidem, sed non alia Demōstratione. Et hoc patet: nam in discursibus conclusionem cognoscimus, præmissis cognignitis, sed dantur præmissæ, & principia, quæ prorsus immediata sunt, nec demonstrari valent, vt patet de dignitatibus, & multis aliis propositionibus; ergo talium cognitio & scientia erit & non per Demonstrationem vllam aliam. *Exclusio errorum.*

Et hoc igitur sic dicimus. 5

Repetit suam in hoc sententiam, dicens (de hoc sic dicimus) id est, de hoc nos ita sentimus, non solùm esse scientiā, sed esse quoddam principium scientiæ, quo terminos cognoscimus. Sensus horum verborum secundum plerosque Latinos est, esse quędam habitum, & cognitionem in nobis ipsorum principiorum, & dignitatum, quæ cognoscuntur ex sola terminorum apprehensione absque vlla Demonstratione: atque tales dignitates vocantur principium scientiæ Philop. per hoc principium intelligit Deum; cuius lumine intellectus noster illustratus cognoscit terminos, id est, intelligentias, quæ sunt vltima in cognitione. At melius mihi videtur locum intelligere Themistius, qui per principium intelligit intellectum nostrum, per terminos, subiectum & prædicatum propositionum: vt sit sensus, non solùm est scientia, sed est intellectus & potentia, principium scientiæ, quo solo intellectu absque Demonstratione, quid extrema significent, intelligimus, & ex tali sola apprehensione tales propositiones scimus absque vllo alio discursu.

Nota tamen ex Albert. tract. 2. c. 6. quemadmodùm visibilia *Nota.*

sunt in duplici differentia, quædam, quæ non proprio lumine videntur, sed externo indigent, sicut colores corporum opacorũ, quæ non nisi solis, aut alterius luminosi extrinseci videntur: quædam verò alia proprio lumine videntur, sicur luminosa ipsa, & aliqui vermes: & lapides: ita propositiones sunt duplices, quædã quæ non statim cognoscuntur veræ, quantumcunque, quid subiectum, quid prædicatum sit, apprehẽdatur, sicut multę propositiones, quę probatione indigent: quędam verò sunt, quæ statim simul atque subiectum & prædicatum apprehendimus, eas absque vllo alio discursu cognoscimus, quales sunt dignitates: & hæ dicuntur propositiones per se notæ, & scientiarum principia. Et de his loquitur Ari dum dicit, intellectu solo apprehendente terminos cognosci: cùm primum enim, quid totum, quid pars significet, apprehensum est, statim totum maius esse parte, dignoscitur.

S.Th. distinguit duplicem propositionem per se notã: existimat enim isſẽ esse immediatam propositionem, & per se notam. Est autem quędam immediata, quæ caret medio, quo demonstretur, & termini illius sunt omnibus noti: vt, omne totum est maius parte, & similes, & has vocat per se notas secundum naturam, & secundum nos Quædam verò sunt quidem immediatę, non tamen ies illę sunt omnibus notę, sicut propositiones, in quibus definitiones de definitis, seu passiones de suis proximis causis prædicantur: & hæ dicuntur per se notæ secundum naturam tantùm: vtraque tamen propositio est per se nota. Et de his est sermo in præsenti.

Mihi magis videtur, Ari. sensisse de principiis per se notis secundum nos, & naturam in præsenti textu, vt Græci exponunt, ita vt non omnis immediata sit per se nota: sunt enim immediatę aliquæ, nempe multæ Demonstrationum propositiones, quæ inductione colliguntur, vt docet 2.Post.ca.vltimo. Et dicuntur principia scientiarum, vt dicitur 1.Met.ca.1. quæ tamen non per se ex ipsis terminis cognoscimus.

6 *Circulo autem quod impossibile sit, &c.*

Circulo nõ demõstrari simpliciter. 1.Probatio.

Triplici argumẽto probat Ari. circulum non posse fieri in Demonstrationibus. Primũ est. ex eo quòd Demonstratio ex prioribus, & notioribus procedit: si autẽ esset circulus, sequeretur, quòd idem esset prius & posterius, notius & ignotius, quod fieri nõ potest. Et patet: nam præmissæ hę sunt priores, & notiores conclusione, si iterùm per conclusionem eãdem pręmissas demõstrat: ergo iam conclusio erit prior, & notior, cum facta sit pręmissa Demõstrationis; erunt igitur præmissę notiores

notiores,& ignotiores,priores,& posteriores illa cõclusione: Quòd si dicas, Nõ est absurdum,fieri enim potest,vt aliquid sit prius natura & notius,tamen posterius & ignotius nobis: quod fit in inductione;nam singularia nobis notiora,& priora sunt,p quæ probamus vniuersale,quod notius est, & prius natura. Aduersus hoc instat Arist nam si in circulo procedimus ex notioribus solùm nobis ,iam non est Demonstratio, nec faciet scientiam:vera enim Demonstratio ex notioribus natura procedit.Quòd si isti,qui circulo demonstrant,solùm asserant in regressu procedere ad probãdas præmissas ex nobis tantùm notioribus,hæc Demonstratio non est,nec scientiam facit simpliciter,nisi velint alium modum scientiæ ponere, qui non est per causam, & per priora naturâ, quod falsum est.Quæ enim Demonstratio ex nobis tantùm notioribus est,non est simpliciter Demonstratio.Et quãuis per modum interrogationis hæc verba Ari. proferantur,sunt tamen assertiuè intelligenda.

Excluditur obiectio.

Accidit verò dicentibus,&c.

7 *secunda probatio.*

Hæc est secunda ratio,qua Ari. eundem repellit errorem, nempe si circulo contingeret,vti fieret,vt idem per idem demonstraremus, quod falsum est, esset autem tunc satis leue, cuncta demõstrare,scilicet,hoc est,quia hoc est.Hoc autem probatur sumendo tres terminos:nihil enim refert in tribus, aut pluribus,aut paucioribus loqui:idẽ enim sequitur inconueniens ex circulo.Sint termini,A.B.C.tũc supponit Ari. istũ esse bonum argumẽtandi modũ,Quia A.est,B. est:& quia B. est.C.est:ergo de primo ad vltimum,quia A.est.C est:nam si B.sequitur ex A,quicquid sequitur ex B.sequitur ex A.& cuius est causa B.eius etiã est causa A.quod enim sequitur ex consequenti,sequitur etiã ex antecedenti,& cuius est causa consequens,etiã est causa antecedens,quod est causa cõsequentis.Tũc sumamus circulum in duobus terminis,quia A.est,B. est,per circulum valet regressus,quia B.est.A. est:argumẽtor igitur,quia A.est.B.est,& quia B.est,A.est,ergo de primo ad vltimum,quia A.est,A.est.Hoc significat illud,quo Ari.dicit; Ponatur A.loco ipsius C.id est,quemadmodum ex ipso B.inferebatur C.ita etiam infertur A.ergo sicut C.inferebatur ex A.quia ex eo inferebatur B.ita & A.quod infertur ex B.inferetur ex eodem A.ex quo ipsum B.inferetur:vnde ex se ipso inferetur,& tandem demonstrare continget idem per idem, quod falsum,& absurdum est.

At

8

At verò neque hoc poßibile.

Tertia probatio. Hoc est tertium argumentũ, quo circulum in Demonstrationibus reiicit. Supponit vnum, quod dicit ostẽsum esse primo Prior. ca. 12. ex vno termino, aut vna posita propositione nihil inferri necessariò, sed opus est tribus terminis, & duabus propositionibus minimis, id est, non paucioribus. Ex his autem necessariò sequitur alterum: & probat: siquidẽ contingit syllogizare, id est, ex his fit syllogismus, qui necessariò infert: ergo ex duabus propositionibus alterum potest inferri necessariò. Modò est argumẽtum, Si circulus est in demonstrando, cùm Demonstratio sit syllogismus, opus est tribus terminis, & duabus propositionibus, nempe, A. b. c. sed circulus in his non potest esse, nisi sint omnia cõuertibilia, cõuerti igitur debent A. b. c. ad inuicem; Tũc sic, ex tribus terminis conuertibilibus non fit syllogismus, nisi in primo modo primæ figuræ: ergo omnes Demonstrationes debent fieri in illo primo modo, aliter non esset circulus. Præterea essent in terminis conuertibilibus, aliàs non posset circulariter syllogizari: fit enim circulus, quãdo cum conclusione & conuertente maioris inferimus minorem, vel cùm eadem conclusione, & conuertente minoris inferimus maiorem: vniuersales autem propositiones affirmatiuæ non possunt vniuersaliter conuerti, nisi quando termini sunt æquales & conuertibiles. Ex his cõcludit argumẽtum, vanum esse asserere, omnium esse Demonstrationes, & circulum in omnibus cõtingere, cùm non id fit, nisi in vno modo primę figuræ, & id in conuertibilibus, multò verò plura sint quæ demonstrantur.

Notatur in 2. & 3. figura non fiat circulus. Hîc oportet notare verba illa, quòd in secunda, & tertia figura nõ est circulus, aut non est de acceptis: explicãt D. Th. & ferè omnes, ob id in his duabus figuris non esse circulum, quia cùm in secũda vna præmissa sit negatiua, altera affirmatiua, conclusio verò negatiua, si volumus circulo syllogizare affirmatiuam, fiet syllogismus ex puris negatiuis, qui inutilis est. In tertia verò cùm cõclusio sit particularis, præmissæ verò aut vniuersales ambę, aut vna particularis, nõ poterit syllogizari circulo nisi particularis, non vniuersalis: aliàs enim esset argumentari ex puris particularibus, aut inferre cõclusionem vniuersalem ex præmissa particulari. Propterea in his figuris nõ est circulus: at quia aliqua præmissa syllogizatur, nempe negatiua in secunda figura; particularis verò in tertia, propterea, addit Arist si circulus fit, nõ de acceptis fit. Exponunt ergo, nõ de acceptis omnibus, id est, licèt circulus fiat,

non

non tamẽ ambę præmiſſæ ſyllogizantur circulariter. Quamuis poſſimus exponere licèt in ſecũda aliquando vtraque circulariter ſyllogizetur, hoc fit mutando negatiuam in propoſitionem hypotheticam, vt dixit libro ſecundo Prior. cap. 6. & illic declarauimus: ſed hic circulus non eſt, cùm non ſit in eiſdem propoſitionibus, ſed mutatis: propterea dixit, ſi circulus ſit, non de acceptis ſit. Hæc eſt huius capitis expoſitio.

QVAEST. I. *De regreſſu demonſtratiuo.*

DVbitatur, An ſit regreſſus in Demõſtratione. Circa quod oportet aduertere, Regreſſum vocari illũ ſyllogiſmũ, quo probamus concluſionem, qua ante ipſius præmiſſas probaueramus; vt ſi quis per interpoſitionem terræ probat eclipſim per quam cognouimus ipſam interpoſitionẽ. Talis regreſſus etiã dicitur ſyllogiſmus circularis. Difficultas autem non eſt, an in eodem genere cauſæ fiat iſte regreſſus ita vt præmiſſæ ſint talis cauſa cõcluſionis, qualis eſt cõcluſio præmiſſarum: hoc enim fieri nõ poteſt, & hoc impugnat Ari. Nec eſt difficultas, an in diuerſis generibus cauſarũ poſſit eſſe circulus, & regreſſus ſyllogizando, cùm id manifeſtum ſit: nam Demonſtrationẽ ex veris, primis, &c. eſſe probamus, quia facit ſcire, & è cõtra facere ſcire, quia ex veris, &c. cõſtat, oſtẽdimus ſyllogizando. Nec etiam eſt difficultas, an ſyllogiſmi circulus fiat inter cauſam, & effectum: cùm ſit etiam manifeſtum, cauſam per effectum, & iterùm eundem effectum per cauſam eãdem ſyllogizari aliquãdo poſſe. Sed difficultas eſt, an cùm talis regreſſus ſit ſyllogiſticus, ſit aliqua probatio, & per talem regreſſum probemus, & cognoſcamus.

Explicatur titulus, quid videlicet ſit regreſſus.

Ratio dubitãdi potiſſima hæc eſt, quia cùm præmiſſæ huius regreſſus ſint probatę priùs per talem concluſionem, non poſſunt eſſe ipſa notiores: & tunc ſyllogiſmus inutilis erit, cùm non ex notioribus procedat.

Reſponſio Auerro. iſtarum.

Ad hanc difficultatem reſpondẽt iuniores, diſtinguentes duplicem Demonſtrationem propter quid, ex Auerr. 2. cæli, com. 3. & 8. Phyſ. com. 65. Alteram, quæ eſt cauſæ & eſſe, id eſt, per quam oſtẽdimus cauſam effectus, & ſimul probamus effectum eſſe: vt porè cùm à cauſis notioribus nobis ad effectus occultos procedimus: & hęc eſt potiſſima demõſtratio. Alteram, quæ ſolùm oſtendit effectus cauſam, ſed non ipſum eſſe: & talis eſt Demõſtratio tantùm cauſæ, qua fit, cùm effectum primò cognouimus, ac per eum indagauimus cauſam, & ſic admittunt regreſſum fieri à cauſa ad effectum cognitum priùs quantùm ad eſſe: ſed regreſſus oſtendit cauſam

ſecundum

ſecundum quam ignotus erat effectus.

Alia reſponſio & verior. At quamuis iſta ſententia non ſit ſpernenda, aliter mihi videtur poſſe reſponderi,& magis ad mētem Ari.ex ſententia potiſſimùm D.Th.1.cæli.59.vbi elegātiſſimè etiam deſcendit Alexandrum aduerſus Simpl.& explicat totã vim regreſſus demonſtratiui.Dico igitur,omnē demonſtrationem probare effectum eſſe,& ſimul illius oſtēdere cauſam, quod abſque vlla diſtinctione conceſſit Them.2.Poſt.c.2.Propterea aduerte,quod ſuprà diximus,quamuis exiſtentia effectus cognoſcatu rante cauſam,id fit imperfectè & particulariter: at poſtquàm Demonſtratio accedit, eum vniuerſaliter cognoſcimus,& certiùs ac clariùs.Quod docuit expreſſe Ari.1. Poſt.c.24.vbi dicit, etiam ſi videremus triangulum habere tres angulos,adhuc Demonſtrationem quæreremus,quia id non cognoſceremus vniuerſaliter,niſi Demōſtratione : proptereà ſemper Demōſtratio effectum eſſe probat, licèt cum diſcrimine : nam aliquādo præceſſit aliqua cognitio imperfecta effectus.Dices,ſi illa cognitio effectus fuit imperfecta, & particularis,cùm per eam peruenerimus in cauſam, etiam cognitio cauſæ erit imperfecta. Dico, non ita eſſe : nam illa cognitio effectus fuit via ad cauſam inueniendam ; tamen ex ipſa cauſa inuēta,& aliis intellectus ſpeculationibus perfectiùs cognoſcimus cauſam,adeò vt per eam regrediamur ad effectum vniuerſaliter cognoſcendum, quòd ignotum erat ante cauſam.Et hoc de regreſſu ſentio.

Demonſtrationis propoſitiones veras eſſe veritate neceſſaria. Quid ſit id,quod dicimus.De omni, quid Per ſe, quid Vniuerſale.

Cap. IIII.

1 *QVoniam autem impoſſibile aliter ſe habere,cuius eſt ſcientia ſimpliciter,neceſſarium vtique fuerit ſcibile,quod eſt ſecundum demonſtratiuam ſcientiam: demonſtratiua autem eſt, quam habemus, eo quòd habemus Demonſtrationem:ex neceſſariis igitur ſyllogiſmus eſt Demonſtratio. * Accipiendum igitur ex quibus,& qualium Demonſtrationes ſunt.*

**a.l.oſtēdendum.*

Primùm autē determinemus,quid dicimus de omni, & quid per ſe,& quid vniuerſale.

De omni

De omni quidẽ igitur hoc dico, quòd sit vtique, non in aliquo quidem, in aliquo autem non: neque aliquando quidem, aliquando autem non: vt si de omni homine animal, si verum hunc dicere hominem, verum & animal: & si nunc alterum, & alterum: & si in omni linea punctum consimiliter. Signum autem, etenim instantias ita ferimus, tanquam de omni interrogati, aut si in aliquo non, aut si aliquando non. 2

Per se autẽ, quæcunq; & insunt in eo quod quid est: vt triangulo linea, & lineæ punctũ: substantia namque ipsorũ ex his est, & in oratione dicente, quid est, insunt. 3

Et quibuscunque inexistẽtium ipsis, ipsa sunt in oratione, quid est declarante: quemadmodum rectum inest lineæ, & circulare, & impar & par numero, & primũ & compositum, & æquilaterũ & altera parte longius: & omnibus his insunt in oratione quid est dicente, ibi quidem linea, hîc autem numerus. Consimiliter autem & in aliis, talia singulis per se dico. 4

Quæcunque autem neutro modo insunt, accidentia: vt musicum, aut album animali. 5

Ampliùs, quod non de subiecto dicitur alio aliquo, vt ambulans alterum quid existens, ambulans est & album: substantia verò, & quæcũque hoc aliquid significant, non alterum quid, existentia sunt, quod sunt. Quæ quidem igitur nõ de subiecto, Per se dico, quæ autem de subiecto, Accidentia. 6

Ampliùs autẽ alio modo, quod quidẽ propter ipsum inest vnicuiq;, Per se: quod verò nõ propter ipsum, Accidens. Quemadmodum si ambulante fulgurauit, accidens: non enim propter ambulare fulgurauit, sed cõtingit, dicimus: hoc si autẽ propter ipsum, Per se: vt si quid iugulatum interit, & secundum iugulationẽ, quoniam propter iugulari, sed non accidit iugulatum interire. 7

Quæ igitur dicũtur in simpliciter scibilibus ꝑ se sit, 8 *vt in*

vt insint prædicatis, aut illa insint subiectis, & per ipsa sunt, & ex necessitate. Non enim contingit non inesse, aut simpliciter aut opposita: vt lineæ rectum, aut curuum & numero impar, aut par. Est enim contrarium, aut priuatio, aut contradictio in eodem genere, vt par, & impar in numeris inquantùm sequitur: Quare si necesse asserere, aut negare, necesse & per se inesse. Quid igitur de omni, & per se, determinatū sit hūc in modū.

9 *Vniuersale autem dico, quod vtique & de omni sit, & per se, & secundum quod ipsum. Manifestum igitur quòd quæcunque vniuersalia, ex necessitate insunt rebus.*

10 *Per se autē & secundum quod ipsum, idem: vt per se lineæ inest punctum, & rectum: etenim secundum quod linea: & triangulo secundum quod triangulum, duo recti: etenim per se triangulum duobus rectis æquale.*

11 *Vniuersale autem est tunc quando in quolibet, & primo monstretur: vt duos rectos habere, neque figuræ est vniuersale, quāuis est monstrare de figura quòd duos rectos habet, sed nō de qualibet figura, neq; vtitur qualibet figura monstrans. Quadrangulū enim figura quidē est, non habet autem duobus rectis æquales, *æquicrus verò habet quidē quodcunque duobus rectis æquales, sed non primò, sed triangulū prius. Quod igitur quoduis primū mōstratur duos rectos habēs aut quodcūque aliud, huic primo inest vniuersale, & Demonstratio per se de hoc vniuersaliter est, de aliis verò quodammodo non per se: neque de æquicrure non est vniuersaliter, sed in plus.*

* *Isosceles.*

Quoniam autem impossibile est, &c.

I CVm Demonstrationem ex veris docuisset esse, nunc, vt dicit Themist. ex quib. veris procedat, explicare intendit: nō enim ex quibuscūque, sed ex necessariis Demōstratio est: at qa adhuc necessariū multiplex est, quale debeat esse, hoc capite explicat, ideoq; explicat qd sit dici de omni, qd, per se, quid vniuersaliter: hæc enim ad necessarij cognitionē opus sunt. Probat autem ante omnia, Demonstrationem esse

Intentio Aristo. in hoc capite.

xento

ex propositionibus necessariis, quia id, quod demonstratur, & Demonstratione scitur, est necessarium: at necessarium nõ demonstratur nisi ex necessariis, quamuis syllogizari possit, vt dicitur 2 Prio. c. 2.

Argumentatur igitur Ari. hoc pacto: quod scitur, aliter se habere non potest: ergo quod demonstratiuè scitur, est necessarium: nam id necessarium est, quod aliter se habere non potest Et argumentum est à superiori ad inferius ex parte subiecti, nam sciri superius est ad sciri per Demonstrationem: ex parte verò prędicari à definitione ad definitum; nam non posse aliter se habere, est definitio necessarij. Tunc vlteriùs procedit argumentum: Quod scitur demonstratiuè, est necessarium: & tale est, quod per Demonstrationem fit: ergo Demonstratio est ex necessariis. Infert oportere accipere, ex quibus & qualibus sint Demonstrationes: dicit ex quibus, propter propositiones: dicit ex qualibus, propter quęstionem, circa quam est Demonstratio. Nam omnia necessaria sunt, primò tamẽ se tria illa, quæ diximus, proponit explicaturum.

De omni quidem igitur hoc dico.

2 *Quid sit prædicatum de omni.*

Explicat, id prædicatum dici. De omni, quod omnibus inest inferioribus subiecti, & omni tempore; vt risibile dicitur de omni homine, quia omnibus inest indiuiduis, & omni tempore. Et hoc negatiuè explicat, dicendo, quando prædicatum non sic inest, vt quibusdam subiecti inferioribus insit, quibusdã non: vel aliquando insit, aliquando non, sed omnibus debet inesse, & omni tempore. Exempla ponit in his propositionibus, omnis homo est animal, & omni lineæ inest punctum. Probat autem tale esse dici de omni: nam cùm instantias ferimus, id est, cùm redarguere volumus propositiones non de omni dici, dupliciter instamus, aut si non de omnibus dicitur prædicatum, aut si non omni tempore: signum igitur est, vtrumque esse necessarium ad propositionem de omni.

Dici de omni duplex, prioristicum, & posterioristicum.

Notat Themi. c. 9. & D. Thom. Aliud esse dici de omni in libris Priorum, quod ad syllogizandum requiritur, quod vocãt aliqui prioristicum: aliud dici de omni in libris Posteriorum, quod ad Demonstrationem quæritur, quod vocant posterioristicum. In illo enim solùm vniuersalitas in inferioribus subiecti sat est: in hoc verò alterius opus est vniuersalitate temporis. Sed profectò declaratione indiget Them. nam ad syllogizandum tantùm, non opus est quod prædicatum insit omnibus inferioribus subiecti, cùm etiam ex falsis syl-

logizetur, sed sat est, quòd vniuersaliter enuntietur: vnde tale dici de omni consistet in eo quòd vniuersaliter prædicatum denotatur inesse subiecto. At in libro isto, quòd enuntietur opus est, & etiam quòd verè insit, & omni tempore: sicut in libro Topicorum requiritur, quòd probabiliter insit, in libro verò Elenchorum, quòd apparenter Et hoc nota. Dices, nonne etiam est dici de nullo in hoc libro? Dico esse quidem, nempe quòd de nullo inferiori subiecti dicitur omni tempore: tamen quia ex affirmatione facilè constat, vel quia affirmatiuum est præcipuum, & frequentius, illud prætermissum est.

3 *Per se autem sunt, quæcunque sunt in eo.*

Primus modus prædicãdi per se. Explicat modò, quid per se dicatur: ac in quatuor modos distinguit. Primus est, prædicata quæ sunt de definitione quidditatiua subiectorum, per se prædicantur de ipsis, vt linea per se de triangulo dicitur, nam est de ipsius definitione: triangulus enim est figura plana tribus lineis terminata: similiter pũctum est de definitione lineæ, est enim linea magnitudo, cuius extrema sunt duo pũcta: itaque ad istum modum pertinent omnia prædicata, quæ sunt aut definitiones subiectorum, aut partes definitionum, vt genera, differentiæ, & horum partes. Notat autem Themist. quæ dicuntur per se hoc modo includere de omni: vt sit sensus, illa dicuntur per se, quæ cùm sint de omni, sunt etiam de quidditate subiecti. Nec oportet hîc sentire cum Paulo Veneto, qui non solùm propositiones has, sed earum conuertentes ad hunc modum reducit, vt animal est homo, rationale est homo. Alij etiam identicas, & disparatas reducunt, quę omnia sunt pręter mentem Aristotelis, qui solùm de propriis propositionibus & naturalibus prędicationibus, quales, ad Demonstrationem sunt aptæ, loquitur,

4 *Et quibuscunque eorum quæ insunt.*

Secũdus modus prædicã. di per se. Secundus modus est eorum, quæ sic insunt subiectis, vt de eorum definitione sint ipsa subiecta, quales sunt passiones propriorum subiectorum, quæ per se inesse dicuntur. Notant hîc Philop. & Them. & bene, quòd primus modus est prædicandi per se; iste inhærendi per se: propterea dicunt, ista, quæ per se inesse dicuntur, esse accidẽtia. Notant etiam iidem authores hunc modum non includere necessariò dici de omni: nam potest accidens dici per se, quamuis non omni insit, vt simum inest naso, & Grammaticum homini. Huiusmodi Aristot. ponit quatuor exempla. Primum de curuo, & recto; hæc enim per se insunt lineæ, ac per eam definiuntur; nam

rectum

rectum est linea, cuius extrema non egrediuntur à medio; curuum est linea, cuius extrema egrediuntur à medio. Alterum exemplum est de pari, & impari, quæ per numerum definiuntur, vt notum est. Tertium de primo, & composito; hęc enim insunt etiam numero.

Dubium Sed dubitabis, quid per hæc intelligere oportet? Philop. & Albertus per numerum primum intelligunt eum qui non est ex alio numero compositus, qualis est solus binarius; per cōpositum verò intelligunt quemcunque alium numerum. At meliùs cùm Alex. quem hîc refellit Philop. & cum D. Tho. dicamus: numerus primus est, qui sola vnitate mensuratur, quales sunt binarius, ternarius, quinarius, & alij: compositus verò est, qui alio numero mensuratur, vt nouenarius, qui ternario mensuratur, & similes alij multi.

Explicat quartum exemplū Arist. secundum Philop. Quartum exemplum est, æquilaterum, & altera parte longius. Hæc Alex. dicit esse passiones figuræ. Philop. verò meliùs attendens, Arist. in his exemplis, non alia subiecta ponere, quàm lineam & numerum, hæc duo posteriora etiam numeris attribuit: nam & numeri aliqui sunt æquilateri, aliqui altera parte longiores, vt docent Arithmetici. Quamuis possimus pro Alexandro dicere, quòd ista sunt quidem in numeris, sed vt numeri faciunt figuras: vel quòd non ascribantur numero, sed lineæ; nam hæc per lineam definiuntur; æquilaterum enim est habens lineas ęquales omnes; altera parte lōgius habēs inæquales lineas. Et ita figuræ competunt, quę ex lineis fit. Auer. sumens ista duo in vniuersali dicit esse passiones habentis latera, sed constat Arist. non hæc duo in vniuersali, sed vt numeris insunt, cōsideraſſe. Et bene dicit Philopo.

Quæcunque verò neutraliter sunt. 5

Themist. asserit hunc esse modum tertium per se, secundum quem accidentia dicuntur immediatè inesse alicui subiecto, vt color per se, id est, immediate inest superficiei, mediatè verò, & per accidens substantiæ, quem modum Aristo. assignauit 5. Met c. 18. Sed profectò ista expositio nō quadrat textui, vt satis clarè indicant exempla, album nempe & musicum insunt animali, hæc autem non immediatè inhærent. Propterea cum Philop. D. Tho. & reliquis dicamus, vt velit Aristot. docere reliqua prædicata, quæ nec sunt de subiecti definitione, nec subiecta de eorum definitione, non per se, sed per accidens dici: quo pacto album & musicum per accidens animali insunt; non enim de eius definitione sunt, nec animal de eorum definitione: & non sumpsit hominem; nam

iam musicum per se illi inesset, cùm homo sit de definitione musici.

6 *Amplius quod non de subiecto, &c.*

3. Modus Tertius modus, vt explicant Them. D. Tho & Philop. quos cæteri sequuntur, est per se existendi: vt illa dicantur per se, quæ per se existunt, quod Themist. & Philop. putant solùm conuenire primis substantiis: hæ enim per se existunt. Secundæ enim & accidentia in primis existunt, licèt cum discrimine: nam secundæ substantiæ sunt de natura primarum, non autem accidentia.

Aliter etiam exponit Philop. vt secundæ substantiæ dicantur etiam per se hoc modo tertio, quia non dicuntur de subiecto, id est, non sunt in subiecto: vult enim vt per dici de subiecto intelligamus esse in subiecto. Sed sine dubio dicendum est, hîc illa dici per se, quæ substantiæ sunt, siue primæ, siue secundæ, cùm neutra inhæreat. Nec oportet mutare verbum Arist. nam non dixit, quæcunque de subiecto dicuntur, sed quæ de subiecto alio, id est, diuerso dicuntur, & quòd verum subiectum sit, quod etiam secundis inest substantiis, quæ non de subiecto alio quodam dicuntur, sicut accidentia, album, ambulans, ac propterea per se dicuntur. Et hoc notauit & bene Albert. Mag. hoc tract. 2. c. 9. Et sic notus est tertius modus.

Item alio modo quod quidem propter ipsum, &c.

4. Mod. Quartus modus, vt bene notant Græci, & D. Tho. cum cæteris, non est prædicandi, sed est inter causam potiùs & effectum, licèt etiam fiant prædicationes. Primus enim modus fuit per se prædicandi, secundus per se inhærendi, tertius per se essendi, quartus per se causandi: vt accuratiùs cæteris explicat D. Thom. Ille enim effectus est per se alicuius causæ, quando propter ipsam est, vt, interire, secundum iugulationem, est per se effectus iugulati. Dicit interire secundum iugulationem, vt verbum sumatur pro morte illa, quæ ex tali causa sequitur. Similiter, domificium est per se effectus domificatoris: at quando effectus non propter illud est, per accidens ei dicitur; vt ambulanti accidit coruscatio, non enim quia ambulauit, coruscauit: similiter accidit fodienti vineam inuenire thesaurum. Hoc igitur est per se quarto modo, quod propriè ad causam & effectum refertur. Et hoc est de modis per se. In quo nota cum Philo. & Them. & D. Tho. ad initium lectionis 9. non omne de omni esse per se: nam cygnus est albus, coruus est niger, de omni quidem sunt, non tamen prædicata

dicata per se prædicantur primo modo, nec per se insunt subiectis, cùm nec de eorum definitione, nec ipsa de accidẽtium talium definitione sint, vt patet: omni tamen & semper insunt. Aduerte etiam alios esse modos dicendi per se, vt patet ex 5. Meta. c. 18. Tamen isti, qui hoc loco explicati sunt, vidẽtur magis pertinere ad negotium præsens, quamuis non omnes ad Demonstrationem apti sint: tertius enim non est prædicandi, propterea nõn est ad Demonstrationem.

Quæ ergo dicuntur in simpliciter scibilibus. 8

Quibus modis per se vtimur in Demõstratione. Exposit. D. Tho.

Secundum ferè omnium sententiam, hîc Ari. explicat qui modi sint ad Demonstrationem apti, quamuis non omnes æqualiter exponant. S. Tho. & alij ex Latinis, de secundo intelligunt: hîc enim est conclusio, quæ scitur simpliciter, nempe in quo de suo subiecto passio prædicatur: & ad hãc vtimur quarto modo, nempe in quo passionem de definitione, quæ causa est, prædicamus; vt ad demonstrandum hominem esse risibilem, sumimus animal rationale esse risibile. Aliter exponunt alij, & si ea colligamus, in quibus penè omnes alij conueniunt (vt interim omittamus pecularia dissidia Themist. Philo. & Auer.) hæc illorum est sententia, velle Ari. duos modos enarrare, primum, & secundum, horum enim est vsus ad demonstrandum. Et litera istis videtur fauere, quam aliqui sic vertunt: quæ igitur dicuntur in simpliciter scibilibus per se, sic, vt insint prædicatis: aut illa insint subiectis, id est, hæc sunt, quæ ad simpliciter scientiam opus sunt: quamuis hæc verba non sint ita expressa in Græco sermone. Boët. vertit ad literam sic: sicut esse prædicatis aut inesse: illi enim duo infinitiui, esse, & inesse, sunt Græcè eiusdem verbi, sed alter est actiuus, alter pasiuus: ac si diceret, quæ sic sunt per se vt existant in prædicatis, id est, sint de eorum definitione, qui modus est secundus, & hoc est esse in prædicatis: vel quæ sic sunt, vt ita loquar, vt existant à prædicatis, id est, prædicata sint de eorum definitione, qui modus est primus, & hoc est prædicatis inesse: est enim infinitiuus pasiuus. Ex hoc patet, hos duos modos esse ad demonstrationem aptos.

Dubium

Dubitabis fortè de quarto, nam vtimur eo in Demonstratione, vt si dicas, Appetenti vindictam sanguis ebullit circa cor: iratus vindictam appetit: ergo irato ebullit sanguis: maior enim est in quarto modo, nam effectus prædicatur de causa propria. Respondet Philo. modum quartum non esse ad prædicationem, sed ad causalitatem, propterea vtilis est Demonstrationi, quæ ex causa procedit, sed non componit

Sen. Phil.

ipſam. Quòd ſi dicas, fiunt prædicationes ſecundum ipſum, ergo Demonſtrationem componit: poſſet dici illas prædicationes eſſe iam in primo aut ſecundo modo, nam ille non eſt prædicandi.

Expoſit. Auct. Primus & ſecund⁹ modus per ſequā do ad Demonſtrationē conducant.

At quamuis iſta ſit expoſitio communis, & non ſpernenda, poſſemus Ariſt. interpretari, vt velit hîc oſtendere, quando hi duo modi, nempe primus & ſecundus, ad Demonſtrationem ſimpliciter apti ſint: id autem fieri quando ſunt propter ipſum, & ſunt ex neceſſitate; non enim ſemper primus eſt propter ipſum: vt quando genus, & differentia remota prædicantur, vt homo eſt ſenſibilis, homo eſt ſubſtantia, non enim his ad ſimpliciter demonſtrandum vtimur. Similiter non ſemper ſecundus eſt ex neceſſitate, vt naſus eſt ſimus, linea eſt curua. Tunc autem ad Demonſtrationem apta hæc ſunt, cùm & ſecundum ſe, ſeu propter ipſa, & ex neceſſitate ſunt. At quia dubium videbatur, quando ſecundus modus ex neceſſitate ſit, id explicat dicendo, quando tales paſſiones cum oppoſitione prædicamus; vt linea eſt recta, vel curua, numerus eſt par, vel impar: ſic enim hæc ex neceſſitate ſunt. Et probat: nam iſta ſimul iuncta ſunt, ſicut priuationes, aut contraria, aut contradictoria reſpectu proprij ſubiecti, quæ neceſſariò ſub diſiunctione affirmantur. Nota literam par aut impar in numeris ſecundum quod ſequitur, Græcè enim eſt (par, quod non impar) vt ſit ſenſus, in numeris idem eſt dicere, quantum ad conſecutionem, par, & impar, ſeu non impar, & impar: vt ergo impar, vel non impar, neceſſariò de numero prædicantur, ita etiam par & impar. Sic igitur explicatum eſt quid de omni, quid per ſe ſit.

9 *Vniuerſale autem dico, &c.*

Quid ſit prædicatum vniuerſale.

Explicat tertium, nempe vniuerſale. Tunc autem eſt vniuerſale, cùm non ſolùm de omni, & de per ſe, ſed etiam ſecundum quod ipſum eſt. Id autem ineſt alicui ſecūdum quod ipſum eſt, cùm illi primò ineſt & immediatè: vt, riſibile ineſt homini, & habere duos rectos, triangulo: eſt enim per ſe, homo eſt ſenſibilis, ſed non ſecundum quod ipſum, quia non vt homo, ſed vt animal, eſt ſenſibilis. Tale igitur vniuerſale eſt neceſſarium, id eſt, hoc eſt neceſſarium, quo in Demonſtratione vtimur: non enim quodcunque neceſſarium ad Demonſtrationem aptum eſt, ſed quod eſt vniuerſale.

10 *Per ſe autem & ſecundum quod ipſum, &c.*

Modò id, quod per ſe eſt, ſecundum quod ipſum aſſerit eſſe: in quo apparet cōtradictio, quia videtur diſcrimen inter

iſta

ista assignasse: imò differunt, vt notat Theoph. aliquid enim est per se, quod non est secundum quod ipsum & vniuersale, vt diximus. Et ita est: sed respondet Philop. non idem prorsus esse per se, & secundum quod ipsum: habent enim se, vt superiùs & inferiùs, vt notat S. Tho. omne enim secundum quod ipsum, est per se, & non è cõtrà. Hîc autem voluit Aristot. dicere in aliquibus idem esse per se, & secundum quod ipsum: quamuis possimus dicere, idem prorsus esse per se, & secundum quod ipsum, & quod ad vniuersale requiratur aliud, nempe quod insit primo, quod posteà subiungit.

11

Vniuersale autem est tunc, &c.

Explicat, quid vniuersale sit exactè, nempe cùm aliquid primò inest: vt habere tres angulos, inest quidem figuræ, sed non secundum quod ipsum, cùm non omni insit. Similiter inest isosceli, sed non primò, cùm non soli: triangulo autem inest primò, & vniuersaliter. Et huius est Demonstratio tanquam vniuersalis, quia potissima est Demonstratio, in qua passio cum subiecto conuertitur, vt notat Philopo. reliquæ non sunt potissimæ Demonstrationes, in quibus passio cum subiecto non conuertitur. Hæc de interpretatione huius capitis quarti.

QVAEST. I. *Quomodò accidentia definiantur per subiectum.*

Accidentia in duplici differentia.

VNum oportet hîc adnotare circa modum secundum quo accidentia per sua subiecta definiuntur. Accidentia sunt in duplici differentia. Quædam, quæ consequuntur aliquod subiectum specificum, nec ad aliud se extendunt, intra vnam speciem semper cõclusa, sicut risibile, Grammaticum, quæ soli insunt homini. Quædam alia subiectum commune consequuntur, & genericum, ac multis speciebus insunt, vt color, quantitas, albedo. Omnia autem accidentia à subiecto aut vno, aut altero modo dependent: vt enim nũquam per se existunt, nisi in subiecto, ita neque eorum natura est absque dependentia à subiecto Illa, quæ à subiecto peculiari dependent, habent se in duplici differentia. Quædam ipsam naturam specificam secundùm se consequuntur; vt risibile, disciplinabile, hominis naturam secundũ se respiciunt. Quædam naturam illam quidem specificam consequuntur, sed non absolutè, nisi vt dispositione aliqua determinatur; vt simitas sequitur nasum, non absolutè, sed cum quadam dispositione.

Hinc oritur latum discrimen inter ista: quæ enim sequuntur naturam secundum se vniuersaliter, ei insunt, vt risibile

generis definiuntur, vt simus est nasus curuus: cùm verò in abstracto per subiectum in obliquo loco differentiæ definiri oportet, vt simitas est nasi curuitas. Quod qua ratione id fiat, alibi est discutiendum.

Quot modis circa prædicatum Vniuersale primum errare contingat: quoque modo ipsum verè cognoscatur. Cap. V.

*Oportet autem non latêre, quòd plerunque contingit peccare, & non esse, quod monstratur primum vniuersale, secundum quod videtur monstrari vniuersale primum. Decipimur autem hac deceptione, quando vel nihil sit accipere superius præter*singulare.*

1 * aliqui col. l. singulare, aut singularia, sed fortè ea verba aut singularia addita fuere.

Vel sit quidem, sed innominatum sit in rebus specie differentibus.

*Vel contingat esse, vt in parte totum, in quo monstratur: iis*enim, quæ sunt in parte, inerit quidem Demonstratio, & erit de omni, sed tamen non erit huius primi vniuersaliter Demonstratio. Dico autem huius primi secundum quod huius Demonstrationem, quando sit primi vniuersaliter.*

2 *a.l parti nánque Demonstratio cõpetit.

*Si quis igitur monstrauerit, quòd recta non coincidunt, videbitur vtique huius esse Demonstratio, * eo quòd in omnibus est rectis.* Non est autem: *siquidem non quoniam sic æquales sit hoc, sed secundum quod quomodocunque æquales.*

3 * aliqui co. ad propriè.

*Et si triangulum non esset aliud, quàm * æquicrus, secundum quod æquicrus videretur vtique inesse. Et proportionale, quod* & alternatim secundum quod numeri, & secundum quod lineæ, & secundum quod solida, & secundum quod tempora: quemadmodũ & monstrabatur aliquando seorsum, contingens vtique de omnibus vnica Demonstratione monstrari. Sed quia non sunt nominatum quiddam omnia hæc vnum, numeri,*

4 *Isosceles.

5 * Multi codi. non habent illud, &c.

longitudines, tempora, ſolida, & ſpecie differunt à ſe inuicem, ſeorſum accipiebatur: nunc autem vniuerſaliter monſtratur: non enim ſecundum quòd lineæ, aut ſecundum quòd numeri inerat, ſed ſecundum quòd hoc, quod vniuerſale ſupponunt eſſe.

6 *Propter hoc neque ſi aliquis monſtrauerit ſingulum triangulum Demonſtratione, aut vna, aut altera, quòd duos rectos habet vnum quodque * æquilaterum ſeorſum, & *gradatum, & æquicrus: nondum nouit triangulum, quòd duobus rectis, niſi ſophiſtico modo, neque vniuerſaliter triangulum, neque ſi nullum eſt præter hæc triangulum alterum: non enim ſecundum quod triangulum nouit, neque omne triangulum, niſi ſecundum numerum: ſecundum ſpeciem autem non omne, & ſi nullum eſt, quod non nouit.*

* *Iſopleuron.*
**Scalenon.*

7 *Quando igitur non nouit vniuerſaliter, & quando nouit ſimpliciter? Manifeſtum, quòd ſi idem eſſet triangulo eſſe, & æquilatero, aut vnicuique, aut omnibus, ſi autem non idem, ſed alterum, ineſt autem ſecundum quod triangulum, non nouit.*

Quo pacto cognoſcatur prædicatum vniuerſale.

Vtrùm autem ſecundũ quòd triangulum, aut ſecundum quòd æquicrus ineſt, & quando ſecundum hoc eſt in primo, & vniuerſaliter, cuius eſt Demonſtratio? Planum, quòd quando ablatis inerit primò quemadmodum æquicruri æneo, triangulo inerunt duo recti, ſed & quòd ſit aheneum, ablato, & quòd æquicrus, ſed non figura, aut termino: ſed non primis. Quo igitur primo? ſi quidem triangulo: ſecundum hoc ineſt & aliis, & huius vniuerſaliter eſt Demonſtratio.

Oportet autem non latêre, &c.

CVm potiſſimam Demonſtrationẽ vniuerſalis eſſe oſtendiſſet, nẽpe cùm paſſionẽ de primo ſubiecto demonſtramus, nunc quando in hoc erremus oſtẽdit. Nã accidit aliquãdo exiſtimare nos demonſtraſſe vniuerſale, & tamen non demõſtrauimus. Quod tripliciter docet accidere. Primò quãdo eſt

1. error.

est aliqua passio alicuius speciei, cuius non est nisi vnum aut alterum indiuiduum: tunc de tali indiuiduo demõstrantes existimamus vniuersaliter demonstrasse, & non demonstramus: Verbi gratia, si quis demonstraret, lunam eclipsari, nempe hanc, quæ vna est, existimans hanc esse primum subiectum, cùm vnica sit, deciperetur, cùm id illi, non vt hæc est, sed vt luna est, & secundum speciem insit.

Aut si sit quidem, sed innominatum sit, &c. 2

Hîc est secũdus error, cùm nempe aliqua passio inest multis speciebus, propter aliquod commune, quod tamen innominatum est, tunc demonstrantes de illis, vniuersaliter credimus demonstrasse: sed non ita est, nisi de illo primo demonstretur. Verbi gratia, progredi inest equo, homini, & multis, non propter specificas rationes, nec quia animalia sunt, cùm non omne animal progreditur: inest tamen propter aliquid commune innominatum, tunc si de his aliquis, tanquam de primis demonstraret, deciperetur. *2. error.*

Aut contingat esse sicut in parte. 3

Tertius error est, cùm demõstramus de aliquo toto quod verè est, vt in parte, id est, quod est inferius illo, de quo demonstrandum est, existimantes vniuersaliter demonstrasse, quia omnibus inferioribus illius inest. Verbi gratia, si quis de viuenti sensibili demõstraret, quòd augetur, crederet se vniuersaliter demonstrasse, quia omni viuenti sensibili id inest, sed non demonstrat: nam id: nempe viuẽs sensibile, est pars, scilicet in modo, respectu eius, de quo primo demonstratur, nempe viuentis, cui primò inest augeri. Et nota admodùm hanc esse deceptionem, quando totum sumimus cum parte, quę vocatur pars in modo, & demõstrantes de illa parte existimamus demonstrasse primò. *3. error.*

Si ergo aliquis monstrabit, &c. 4

Exempla eorum quæ dixit, proponit. Incipit autẽ à tertio errore. Si quis demonstraret, nunquam concurrere, de lineis rectis æquè distantibus, crederet vniuersaliter demonstrasse, sed non demonstrat: nam licèt omnibus rectis æquè distantibus insit, non tamen quia rectæ sunt, sed simpliciter, quia æquè distantes, siue rectæ, siue obliquæ, vt notat Philop. siue etiam tortuosæ sint. Et nota istum errorem, est enim declaratio nostra, licèt exemplum Philop. etiam partim declaret. Circa literã nota illud verbũ (Nisi quidẽ) esse legendũ pro, Siquidem non, vt sit litera absque parenthesi huiusmodi. Siquidem *Exempla errorũ: & primò 3.*

quidem non quoniam sic æquales, fiat hoc, sed quia quomodolibet æquales: & sic sensus manifestus.

5 *Et si triangulus non esset alius.*

Exemplum 1. errorum. Exemplum primi erroris ponit. Si nullus esset triangulus: nisi Isosceles, tunc de illo demõstrantes habere tres angulos æquales duobus rectis, existimamus vniuersaliter demõstrasse, & non id est, cùm non vt Isosceles est, talis passio ei insit, sed vt triangulus est.

Exemplũ 2. errorũ. Secundi autem erroris exemplum est. Si quis demonstret, proportionatim cõmutari de numeris seorsum, aut de lineis, aut de tempore, vniuersaliter videtur demonstrasse, quia non est nominatum aliud commune, propter quod talis passio eis accidat: tamen re vera non est Demonstratio vniuersalis, nõ enim lineæ, vt linea est, nec numero, vt numerus est id eis inest. Hic aduerte commutatam proportionem eã dici, qua sicut se habet primum ad secũdum, ita tertium ad quartum, ita se habet primum ad tertium, sicut secundum ad quartum. Verbi gratia, sicut se habẽt duo ad quatuor, ita sex ad duodecim, ergo sicut se habent duo ad sex, ita quatuor ad duodecim. Aduerte illa verba (Nunc autem vniuersale monstratur) non mutanda esse, vt pro (Nunc) legamus (Non) sed sic debent legi. Et tunc notat Philo. quòd (Nunc) non dicit tempus, sed sensus, Nunc, id est quando de illo superiori demonstramus, vniuersaliter demonstramus, quamuis possimus dicere, sensum esse, nunc quando illud vniuersale non apparet, tãquam vniuersale demonstramus, licèt non ita sit.

Propter hoc nec si aliquis &c.

6 Nota hîc, quòd quamuis de omnibus inferioribus nullo dempto, demonstremus passionem, adhuc vniuersaliter non cognoscimus, quousque de primo demonstremus: vt si de omnibus speciebus triãgulis, seorsum demõstraremus illam passionem, adhuc secundum speciem non cognosceremus, omnem, id est nondum ipsam rationẽ trianguli communem cognosceremus, & sic non esset Demonstratio vniuersalis.

7 *Quando ergo non nouit vniuersaliter.*

Phil. vult Arist. hîc exponere, quando demonstrantes de omnibus inferioribus demonstremus vniuersaliter, & quando non, & dicit, quando superius non est aliud prorsus quàm inferiora, tunc demonstrantes de inferioribus, vniuersaliter demonstramus, quod in æquiuocis accidit: quando verò superius est aliud quid, vt in vniuocis non sufficit demonstrare de inferioribus. Sed mihi videtur Ari. probare, quòd ille non sciat

sciat vniuersaliter, qui per inferiora scit, sed sophistico modo: quia si idem esset triâgulum esse, & Isosceleni, & reliquas esse, tunc qui de omnibus inferioribus demonstrat, vniuersaliter demonstraret: at cùm id non sit (alio est enim ratio superioris & inferiorum) ob id nô demonstrat simpliciter, & vniuersaliter qui de inferioribus demonstrat.

Vtrum autem secundum quod est triangulus. 8

Documẽtũ ad cognoscẽdũ terminum cui primũ passio cõpetat.

Ponit regulam cognoscendi quando est subiectũ primum. Et duas partes habet: alteram, quando semotis aliquibus à re, adhuc passio illi inest, talia semota non erant illius passionis subiecta prima, vt si triangulo æreo inest habere tres angulos, semoto æreo, adhuc manet passio, etiã semoto æquicrure, non ergo erant hæc subiecta prima: alteram, quando semotis aliquibus, passio aufertur, tunc illud, quo primo semoto proximè aufertur passio, est subiectum primum. Verbi gratia, ablato animal, & etiam ablato homine, aufertur risibile, sed ablato animal, non aufertur primò risibile, sed ablato homine: homo igitur est subiectũ primum: similiter ablata figura, aufertur habere tres angulos, sed nô primò, sed quia aufertur triangulus; triangulus igitur subiectum illius primum: & vniuersaliter, id est primũ subiectum & vniuersale, quo primùm ablato, aufertur passio.

Hanc ablationem oportet intelligere per intellectum, intellectione enim separamus. Nota pulchram regulam ad res examinãdas, qua vsus est capite de ad aliquid: nota literam, quo igitur primò, id est, quo ablato, aufertur primò habere tres angulos? Resp. si triãgulo nempe ablato aufertur illa passio Est, id est, triangulus est primum, & secundum eum inest talis passio aliis inferioribus ipsius.

Dub.

Dubitatur hoc loco; nam sæpe demonstramus vniuersale, & illud non est de omni, cùm non omni tempore sit: luna enim deficit, in hyeme sunt pluuiæ, & similes affectiones demonstrantur, quæ tamen non sunt de omni, cùm non omni tempore sint. Aliqui illas, vt aptitudinem dicunt, sumẽdas esse docent; quod falsum est, cùm non secundum aptitudines demonstrentur secundum actum. Propterea dicendum, aliqua semper esse & euenire, tripliciter contingere: quædam enim dicuntur semper esse, quia incessanter sunt & cõtinuò, vt hominem esse risibilem: quędam, quia temporibus à natura determinatis nunquam deficiunt, vt lunam deficere, solem oriri, & occidere, quædam, quæ temporibus certis & statutis plerunque eueniunt, vt pluuias esse in hyeme, & similia. Horum

rum omnium est scientia & Demõstratio, vt docet Aristo .1. Post.c.7.& 24. licet non in æquali gradu, & similiter sunt de omni, id est, semper eueniunt, aut sunt, modo tamẽ quo diximus, & hoc est, ad mentem Peripateticorum.

Demonstrationem esse ex iis, quæ sunt per se, ac Necessarij. Cap. VI.

1 *SI igitur est demõstratiua sciẽtia ex necessariis principiis (quod enim scitur, non potest aliter se habere: per se verò inexistentia necessaria sunt rebus: alia quidem enim in eo quod est quid insunt: aliis autem, quæ de ipsis prædicantur, ipsa insunt in eo quod est quid, quorum alterum oppositorum necesse est inesse) manifestum quòd ex talibus quibusdam sit vtique demonstratiuus syllogismus: omne enim aut sic inest aut secundum accidens: accidentia verò non sunt necessaria.*

2 *Aut igitur sic dicendum, aut principium ponendũ, quòd Demonstratio necessarium est: & si demõstratum est nõ potest aliter se habere. Ex necessariis igitur oportet esse syllogismum: ex veris quidem enim est & non demonstrantem syllogizasse: ex necssariis verò non est, nisi demonstrantem: hoc enim in iam proprium Demonstrationis est.*

3 *Signum autem, quòd demonstratio ex necessariis, quoniam & instantias ita ferimus ad eos, qui existimant demonstrare, quòd non necesse si existimemus, aut omninò contingere aliter, aut sermonis vtique gratia.*

4 *Planum autem ex his, & quòd fatui sunt, qui se existimant rectè principia accipere si probabilis sit propositio, & vera, veluti Sophistæ, * quod scire est scientiam habere, non enim * quod probabile, aut nõ principium est: sed * primum ipsius generis, circa quod mõstratur: & verum & non omne proprium.*

*a.l. quoniam. * a.l. eo quod. * a.l. eo quod primum.

5 *Quod autem ex necessariis oportet esse syllogismũ, manifestum & ex his. Si enim qui nõ habet rationem*

cum

eius quod est propter quid, existente Demonstratione, non est sciens: esse autem posset, vt A. de C. ex necessitate esset: B. verò medium, per quod demonstratū est, non ex necessitate: non sciuit propter quid: non enim est hoc propter medium: hoc enim contingit non esse, conclusio autem necessaria.

6 *Præterea si aliquis non sciuit nunc habens rationē, & saluus, saluare non oblitus, neque * priùs sciuerat corrumpi autem posset medium si non est necessarium: quare habebit quidem rationem saluam, * saluare, non autem sciuit: neque igitur priùs sciuerat, si verò non est corruptum, contingit autem corrumpi quòd accidit, esse vtique possibile & contingens, sed est impossibile ita se habentem scire.*

* a. l. co. ad igitur.

* a l sal- uus.

7 *Quandoquidē igitur conclusio ex necessitate sit, nihil prohibet medium nō necessarium esse, propter quod monstratum est: est enim necessarium & non ex necessariis syllogizatum esse, quemadmodum & verum non ex veris.*

8 *Quandò autē medium ex necessitate, & cōclusio ex necessitate: quemadmodum & ex veris verū semper: sit enim A. de B. ex necessitate: & hoc de C. necessariū igitur & A. ipsi C. inesse. Quando autem non necessaria sit conclusio, neque medium necessariū potest esse: sit enim A. ipsi C. non ex necessitate inesse: ipsi autē B. ex necessitate & hoc ipsi C. ex necessitate & A. igitur ipsi C. ex necessitate inerit, sed non suppositum fuerat.*

9 *Quoniam igitur quod scitur demonstratiuè, oportet ex necessitate inesse, manifestum quòd & per medium necessarium oportet habere Demonstrationem, aut non sciet neque propter quid, neque quòd necesse est illud esse, sed vel existimabit non sciens, si suspicetur tanquam necessarium, quod non necessarium: aut neque existimabit similiter, & si quòd sciat per media, & si propter quid, & per immediata.*

Acciden

9 *Accidentium verò nō per se, quomodo determinata vt sunt per se non est scientia demonstratiua, non enim ex necessitate monstrare conclusionem: accidens nãque contingit non inesse. De tali enim dico accidente.*

10 *Atqui dubitare fortasse quispiam posset, cuius causa hæc oportet interrogare de his, si non necesse est conclusionem esse: nihil enim differt, si quis interrogatus quacunque, posteà dicat conclusionem.*

11 *Oportet autem interrogare, non tanquam necessariũ sit propter interrogata, sed quoniam dicere necessariũ illa dicenti, & verè dicere, si verè sint in existentia.*

Si igitur est demonstratiua scientia ex necessarijs, &c.

Intentio & continuatio Arist. — 1 IVxta Græcorum & Arabum expositionem, Ari. probat Demonstrationẽ constare ex his quę sunt per se. Sumit autem pro medio, quòd ex necessariis procedat, & in eo probãda caput totum explet. Sequendo igitur Themistij expositionẽ facit hoc argumentũ: Quæ sunt per se, sunt necessaria: Demonstratio procedit ex necessariis: ergo ex his quæ sunt per se. Ari. minorẽ primo loco ponit, & probat: Quia demonstratiua scientia nõ potest aliter se habere, ergo procedit ex necessariis, & ita Demõstratio est ex necessariis. Maiorem probat, quia quæ sunt per se, aut sunt de definitione subiectorum, aut subiecta de definitione ipsorum: sed hæc vtraque sunt necessaria: quamuis enim aliquæ passiones per se non prædicentur necessariò, tamen si cum oppositis sumantur, necessariò prædicãtur, vt diximus. At posset quis obiicere vt notat Themi. (*Alber. c. 15.*) illum syllogismum esse nullum, cùm in secũda figura ex puris affirmatiuis procedat. Ostendit illam maiorem esse exclusiuam, nempe tantùm per sunt necessaria: & tunc est bona consequentia, nam æquiualet huic, omnia necessaria sunt per se, & tunc syllogismus est in prima figura. Probat autem sic: quæ dicuntur, aut per se, aut per accidẽs dicuntur: at quæ per accidens sunt, necessaria non sunt; sola ergo per se necessaria sunt: quod superiùs dixit, quæ neutro modo insunt, accidentia sunt, & sic est clarus contextus.

Dubium. Dubitat Them. c. 14. nã aliquod per accidens necessarium videtur, vt cygnus est albus, coruus est niger. *Solutio.* Resp. The. duplex necessarium: alterum simpliciter, quod omnibus quibus inest, necessariò inest, qualia sunt per se: alterum secundum quid,

quid,quod non omnibus, quibus inest, necessariò inest,qualis albedo:multis enim inest,quibus non necessariò inest: ob id igitur talia non sunt necessaria, cùm solùm secundum quid necessaria sint.

Aduerte S.Tho.Ægid.Caie. & alios aliter rationem hanc inducere: nempe,vt velit Aristo.probare Demonstrationem procedere ex necessariis,& sumere pro medio, quod procedat ex his, quæ sunt per se: tamen melius est, vt sequamur expositionem prædictam Græcorum, quamuis Philopo. rationem non sub illa forma componat, sed existimet rationem esse hypotheticam & necessariam, quamuis non reducatur ad formam syllogisticam:non enim,vt inquit ipse,omnis consequentia necessaria ad syllogismum reduci potest. At aptior videtur expositio Themist. quam priùs proposuimus: licèt etiam possimus interpretari secundum expositionem Philopon. *Nota.*

Aut igitur sic dicendum,&c.

Incipit probare Demonstrationem ex necessariis procedere: & inquit, aut id sic dicendum, id est,aut id simpliciter absque vlla ratione alia fatendum est, aut ad eius probationem supponendum esse principium hoc,scilicet Demonstrationem, id est,conclusionem Demonstrationis esse necessariam, & quod demonstratur non posse aliter se habere. Ex quo habetur primum argumentum: conclusio est necessaria: ergo procedit ex necessariis. Et probatur consequentia ex differentia,quæ est intra demonstrantem,& non demõstrantem:qui enim non demonstrat, ex veris non necessariis potest colligere; vt si dicas: omne ambulans est animal.omnis homo ambulat,ergo omnis homo est animal:at qui demonstrat,ex necessariis procedit, immò hoc Demonstrationi est proprium.Et nota illud verbum literæ (sed aut) quo frequentiùs Boëtius vtitur pro dictione exceptiua,n:si,vel præter. *1. Ratio. Probat Aristot. Demonstrationẽ procedere ex necessariis.*

Signum autem est,quòd Demonstratio. 3

Hoc est secundum argumentum ex signo: omnes enim, qui contra aliquam Demonstrationem instant, & non esse Demonstrationem probare contendunt, sic procedunt, probantes quoniam non sit necesse,id est, quod non ex necessariis sit; siue re vera id ita esse opinentur,siue gratia orationis tantùm & disputationis id velint probare,hoc medium assumunt,quod non sit ex necessariis. *2. Ratio.*

Manifestum autem ex his est. 4

Infert,eos esse stultos, qui existimant demonstrasse, dum

ex veris & probabilibus procedant, cùm non probabilia sint Demonstrationis principia, sed propria & prima generi, id est, subiecto de quo demonstratur: & hæc necessaria sunt: non autem omne verum, aut probabile, est proprium huiusmodi & necessarium.

Circa literam aduerte primò: illa verba (quoniam scire, scientiam est habere) non eodem modo exponi: nam S Tho. Ægid. & alij ea accipiũt, ita vt sint ratio stultitiæ illorum, qui ex probabilibus procedentes demonstrasse se existimant: vt sit sensus quoniam scire, scientiam est habere) id est, scire & demonstrare, est scientiam habere, scientia autem est eorum quæ aliter se habere non possunt.

Expositio Philopon. Auer. & Lincon. At Ph lop. Auer & Lincon. illa intelligunt ita, vt sint quædam propositio vulgaris Demonstrationis, quam Protagoras se facere existimabat: ea enim erat: scire est scientiam habere: qui habet aliquid, scit quid illud sit: ergo qui scit, scit quid scientia sit. Hæc enim Demonstratio non est: tantùm enim probabile illud est: qui habet aliquid, scit quid illud sit: non est autem necessarium. Hæc expositi est magis literalis.

Nota. Aduerte prætereà, ad aliquam conclusionem posse adduci rationes in duplici differentia, vel communes, vel proprias. Communes sunt, quæ non per particularia principia subiecti illius procedunt, sed per communia, etiam aliis subiectis cõuenientia. Vt si velis probare hominem esse risibilem per cõmunia, sic dices: omne proprium inest suo subiecto: risibile est proprium homini: ergo risibile inest homini: est ratio cõmunis quæ multis subiectis inest, per eam enim quælibet propria possent probari. Similiter si velis probare iustitiam esse bonam, dices sic: à quo remouetur vnum contrarium immediatum, illi inest alterum: à iustitia remouetur malum: ergo est bona. Ratio communis ista est, qua multa alia subiecta probantur. Propriæ rationes sunt, quæ ex peculiaribus subiecti principiis procedunt: vt si hominem esse risibilem probes, quia est animal rationale, & iustitiam esse bonam, quia est habitus tribuens cuique quod suum est.

Nota. Attende igitur Demonstrationes semper ex propriis procedere: ob id dicitur, non omne verum proprium est, nec Demonstrationi aptum: sunt enim communia vera, probabilia, & aliquando necessaria, non tamen ex eis Demonstratio fit, sed ex propriis.

5 *Quod autem ex necessariis. &c.*

3. Ratio. Tertium argumentum huiusmodi est: syllogismus, quo existente

existente non scimus, non est Demonstratio: sed per eum qui ex necessariis non procedit, non scimus: ergo non est Demonstratio. Probatur minor, quia non cognoscimus propter quid & causam conclusionis necessariæ Et ostenditur: sit cõclusio, omne C est A: necessariæ sint præmissæ, omne B. est A: omne C. est B: contingentes, poterit medium corrumpi manente conclusione, cùm sit necessaria, & medium contingẽs: non est igitur illud causa: nam si causa esset, illo ablato auferretur conclusio: at conclusio non tollitur: non ergo tale medium est propter quid conclusionis. Vnde concluditur, quòd non est Demonstratio conclusionis necessariæ, medio existente non necessario.

Amplius si aliquis nescit. 6

4. *Ratio.*

Quartum argumentum est. Supponatur quòd verum est, quatuor esse causas propter quarum singulas ignoremus cõclusionem aliquam quam sciuimus: Prima, quia ipse homo moritur, & amittit scientiam illam, saltem modo, quo sciebat: Altera, quando res ipsa mutatur, & non se habet sicut se habebat: Tertia, quando obliuiscimur illius: Quarta, quando petit ratio, qua illam cognoscebamus: At quando hæc quatuor sunt, absque dubio rem scimus: & non scire, est argumẽtum aliquid ex his deesse. Tunc argumentor, Habeat aliquis Demõstrationem, quòd homo sit animal, per medium contingens, quia omnis homo ambulat, si iste scit, pone casum vt non ambulet, tunc peto an sciat? clarum est quòd non, cùm non sit medium: tunc est argumentum: manet iste viuus, manet res eadem, scilicet homo est animal, neque est oblitus, & ratio perseuerat, quia syllogismus adhuc est, & non scit cum his: ergo profectò ratio deest, quæ cùm sit eadem, sicut per eam modò non scit, nec per eam antè sciebat, etiam medio non destructo: si enim illa esset ratio, semper per eam sciret, cùm eadem ratio maneat. Quòd si dicas, medium non esse corruptum quando scit, potest tamen corrumpi sine dubio, quod accidit, & conclusio etiam erit contingens, sicut medium: hoc autem non est scire.

Cùm igitur conclusio quidem, &c. 7

Explicat, qualiter syllogizando necessarium se habeat: ac tria principia statuit. Primum est: Nihil prohibet conclusionem esse necessariam, & medium contingens, per quod monstrata, id est, syllogizata est. Et probat: vt enim verum ex non veris, ita & necessarium ex non necessariis inferri potest. Hoc intellige non de Demonstratione, sed de syllogismo, quo ad

Necessarium ex

nō necessariis colligi potest non demōstrari.

illationem. Secundum principium. Si præmissæ necessariæ sunt, conclusio necessaria erit. Probat ex principio, Dici de omni: si enim omne B. necessariò est A. & omne C. necessariò est B. etiam omne C. necessariò erit A. Tertium: Cùm conclusio non est necessaria, præmissæ non erunt necessariæ Hoc probat ex secundo principio: detur enim conclusio non necessaria, C. est A: præmissæ verò B. est A. C. est B. necessariæ; tunc per secundum principium, si præmissæ sunt necessariæ, conclusio erit necessaria, & per se erat non necessaria; erit ergo necessaria & non necessaria, quod est impossibile.

18 *Quoniam igitur, si scit demonstratiuè, &c.*

Concludit iam, vt notat Philop. nempè Demonstrationem esse ex necessariis, dicitque cùm id, quod demonstratiuè scitur, sit necessariam, oportere vt sit ex necessariis Demonstratio, & per mediū necessarium; aliter enim nec quia, nec propter quid, id est, nulla Demonstratione cognoscet, quare conclusio non erit necessaria, nisi sciat nempè per propositiones necessarias; sed si existimat propositiones esse necessarias, & non sunt, tunc opinabitur se scire, & demonstrare, & re vera nesciet, quia non sunt necessariæ: si verò non sunt necessariæ nec existimat esse necessarias: tūc nec sciet, nec similiter opinabitur se scire; ac si in his dicat, adeò verum est Demonstrationem ex necessariis procedere, vt nullus opinetur se demōstrare, & scire, nisi simul ex necessariis opinatur se demonstrare, quòd si non opinetur ex necessariis procedere, non opinatur se scire; quòd si opinatur esse necessaria, & non sunt, opinabitur se scire, sed non sciet, & hoc, siue procedat per media, id est, mediata, siue per immediata & propter quid. Aduerte, per Demonstrationem quia, intelligi Demonstrationem quæ ab effectu procedit, per Demonstrationem propter quid, quæ à causa, de quibus inferiùs dicemus,

9 *Accidentium autem, &c.*

Quia accidentia aliqua necessaria videbantur qualia sunt inseparabilia, quorum non est scientia, nec Demonstratio, ne erremus, vt notat Themist. Philopon. docet solius accidentis illius esse Demonstrationem, quòd per se est eo modo, qui definitus est c. 4 ac propterea dicit non esse scientiam illius, quod contingit non inesse: sub quo verbo etiam inseparabilia comprehendit, ad differentiam propriorum. Et probat horum non esse scientiam, quia non sunt necessaria: quod posteà discutiemus in fine capitis.

Et tamen

Et tamen ambiget fortaſſe,&c. 10

Obiicit his,quæ dixit de accidentibus: ſi enim neceſſaria non ſunt,nihil ex eis neceſſarium concludetur? vt quid igitur ex iſtis ſyllogizamus, & de iſtis reſpondenti interrogationes facimus,cùm nihil magis ex interrogatis neceſſarium ſequatur, quàm ſi quaſlibet propoſitiones ad libitum ſumeremus?& hoc ſignificant illa verba (differt enim nihil, ſi aliquis interrogatus contingentia,id eſt, quæuis, poſteà dicat concluſionem) vt bene interpretatur Philop. Hic enim eſt ſermo de Dialectico, qui ex probabilibus & contingentibus procedit, ac de eis ſuas facit interrogationes, quæ videntur ſuperflua, ſi nihil neceſſarium ex datis concludendum ſit. Circa literam nota illud (cuius cauſa hæc oportet interrogare de his) id eſt, quare hæc accidentia petimus, vt per ea concludamus & noſtras faciamus concluſiones de his,id eſt, de accidentibus eiſdem,cùm non ſint neceſſaria.

Obiectio

Oportet autem interrogare. 11

Reſpondet, circa accidentia nos vti interrogatione, non vt quicquam neceſſarium concludatur, ſed vt neceſſariò cõcludamus, & ex datis & conceſſis à reſpondente, ipſum ad concedendam concluſionem conuincamus, & ſi conceſſa ſunt vera,etiam ad concluſionem veram admittendam compellamus. Ac propterea non eſt inutile interrogare: in quo duplex neceſſitas,vt notat Philop.inſinuatur,& illationis,ſeu ſecundum conſequentiam, & ſimiliter conſequentis, ſeu ſecundum rei naturam:Eſt enim aliud, concluſionem eſſe neceſſariam,aliud inferri neceſſariò, vt alibi diximus. Vult autem Ariſt in hoc docere, neceſſitatem demonſtratiuam non ſolam eſſe ſecundum illationem, hæc enim in accidentibus etiam inuenitur,ſed etiam abſolutam, quæ dicitur neceſſitas conſequentis.Hæc de capite ſexto.

QVAEST. I. *Circa caput ſextum.*

Contra textum.

1. Arg.

ADuerſus ea, quæ in textu continentur, eſt argumentum primum. Dicit enim proprium eſſe Demonſtrationis ex neceſſariis procedere.Contra hoc argumentor:nam ſunt ſyllogiſmi ex neceſſariis procedentes, qui tamen Demonſtrationes non ſunt,vt patet in his, quæ ex effectibus procedunt; vt cùm animalia corruptibilia eſſe,ex eo quòd ſeneſcãt,probamus,& ignem eſſe, quia cineres ſunt: ſimiliter quando ex ſignis certis procedimus, vt lac habere, probat peperiſſe:& eſſe fructus,arborem floruiſſe conuincit. Hæc omnia neceſſaria ſunt,tamen Demõſtrationes non ſunt,cùm non ex cau-

ſis procedant:non ergo hoc Demonſtrationi eſt proprium.

2. Argu. Secundò, contra rationem tertiam argumentor. Probat enim concluſionem neceſſariam non ſcire propter quid per medium contingens:quia cùm hoc poſſit non eſſe, non erit cauſa eius, quod neceſſarium eſt. Hoc videtur falſum: nam contingens poteſt eſſe cauſa neceſſarij;vt patet ſi vulnus aliquod lethale infligatur equo, eſt cauſa,& contingens, quòd equus nunquam ampliùs viuat: hoc autem neceſſarium eſt: ergo contingens eſt cauſa neceſſarij.

3. Argu. Tertiò,ex illis quatuor, quæ ad ſcientiam ſunt neceſſaria, videtur,vt non ſit obliuio, neceſſarium non eſſe: nam ſi quis rationem habet, oblitus non eſt: non ergo oportet addere, quòd rationem habeat,& obliuio non ſit. Immò vlteriùs videtur falſum quòd ſcientia deſtruatur per mortem,cùm maneat anima immortalis,quæ ſcire poſſit.

4. Argu. Quartò, videtur contradictio expreſſa in dictis Ariſto.hîc enim dicit,quòd nec quia, nec propter quid, per contingens poſſumus cognoſcere neceſſarium:at 2. Prior.cap.2.dicit per falſum verum colligi quia,ſed non propter quid.

5. Argu. Quintò, ſunt accidentia quæ non ſunt per ſe, tamen non contingunt ſeparari:ergo falſum docet, quæ non ſunt per ſe, contingere non ineſſe.Probatur antecedens,de albedine quæ inſeparabiliter ineſt cygno,vt & nigredo coruo.

1 Fund. Circa primum oportet aduertere, rationes, quæ inferunt concluſionem neceſſariam, ſe habere in duplici differentia. Quædam ſimul probant neceſſariam concluſionem, & cauſam oſtendunt propter quam eſt neceſſaria: & iſtæ ſunt potiſſimæ Demonſtrationes,de quibus præcipuus ſermo in præſenti eſt,quæ per proprias cauſas procedunt. Quædam ſunt quæ concluſionem neceſſariam probant, ſed non dant cauſam quare neceſſaria ſit: huiuſmodi ſunt illæ,quæ per cauſas remotas procedunt, vt omne animal rationale eſt vegetatiuum, omnis homo eſt animal rationale, ergo omnis homo eſt vegetatiuus. Similiter ſunt illæ quæ ab inferioribus ad ſuperiora procedunt;vt omne animal eſt ſubſtantia,omnis homo eſt animal, ergo omnis homo eſt ſubſtantia. Similiter ſunt illæ,quæ ab effectu procedunt; vt omne riſibile eſt animal rationale, omnis homo eſt riſibilis, ergo omnis homo eſt animal rationale.Item ſunt illæ, quæ à ſigno ſunt;vt omne quod orbiculariter illuminatur, eſt rotundum, luna orbiculariter illuminatur,ergo eſt rotunda.

Nota. Nec exiſtimes idem eſſe ſignum & effectũ: ſuperius enim eſt

est signum, nam & causa signum dicitur aliquando, vt Iris est signum pluuiæ, & causa materialis: similiter aliqua signa sunt quę nec causa, nec effectus sunt propriè, vt lac habere, signum est quòd pepetit: & fructus habere, quòd arbor floruit, quæ nec causa, nec effectus, vnum alterius dicuntur.

Signũ & effectus differũt.

Aduerte secundò ex Ari. 1. Rhe ad Theo. cap 2. duplex esse signum, quoddam necessarium & insolubile, quod Græcè dicitur τεκμήριον: quoddam probabile, & solubile, quod dicitur non habere proprium nomen. Illud insolubile & necessarium est, quod semper infert signatum, nec deficere contingit, vt, cineres, & fumus sunt signa necessaria ignis: & arteriam moueri inordinatè, signum aduersæ valetudinis: & hoc dicit pulcherrimum signum esse, & scientiam efficere in Rhetor. ad Alex. cap. de signo. Illud necessarium non est, sed probabile, quod non indicat necessariò rem: vt, esse pallidũ, est signum probabile, quod aliquis fuerit timore perterritus, non necessarium. Et hoc dicit inducere opinionem in Rhet. ad Ale. Ex hoc signo clarum est fieri Top argumenta. At ex illo signo necessario, quod aliqui signum necessarium, vestigium, & indicium vocant, argumenta trahimus dupliciter. Vno modo, probantes rem contingentem, necessariò tamen, quoties sub tali signo cõtingentia subsumimus; vt, is habet febrim cui arteria inordinatè mouetur, sed mouetur Socrati, ergo habet febrim. Conclusionem contingentem necessariò ex signo probamus, quia cum minori non necessaria coniungimus, quomodo Rhetorici vtuntur etiam necessariis: licèt Quintilianus lib. 5 talia signa necessaria ab arte probabilium sine ratione reiecerit; & talia argumenta Topica sunt, nec ex necessariis procedunt, cùm non omnes propositiones necessariæ sint. Altero modo conclusionem necessariam probamus, cùm etiam sub eis subsumimus necessarium: vt, quod orbiculariter illuminatur, rotundum est, luna orbiculariter illuminatur, ergo est rotunda, totum est necessarium, & de syllogismo à signo loquimur dicentes, probare conclusionem necessariam, sed non dare causam, quare sit necessaria.

2. Fund. Duplex signum.

Aduerte tertiò dubium esse, an hi syllogismi, qui non per causam propriã conclusionem necessariam probant, Demonstrationes sint; si enim nõ sunt, quomodò ex necessariis procedunt, si autem Demõstrationes, quomodò non ex propriis causis probant? Philop. 1. Post. c. 3. com. 15. vocat eos syllogismos, qui ex huiusmodi signis necessariis & effectibus procedunt, Demonstrationes cõiectutales, quasi non perfectè De-

3. Fund.

monstrationes. Alex. 1 Top. c. 1. dicit, tales syllogismos posse dici Demonstrationes, cùm ex necessariis sint, posse autem dici Topicos, quatenus Dialecticus ex his, aut ex probabilib. procedit, sunt enim loca Dialectica etiam necessaria, vt à definitione, à definito, à proprio genere, &c. sed his Dialecticus tanquam probabilibus vtitur.

Soluitur 1. argu. Mihi in hoc videtur dicendum, omnes illos syllogismos, præter eũ, qui à propria causa procedit, esse imperfectas Demonstrationes, quas omnes vocat Aristo. quia, seu quod est, quasi declarantes & probantes rem esse necessariam, non ostensa propria causa. Et in hoc loco, cùm dicit Demonstrationi esse proprium ex necessariis procedere, comprehendit vtramque, tam quia, quàm propter quid. Et hoc patet: nam paulò inferiùs dicit, medium contingens non posse esse conclusionis necessariæ, nec in ratione quia, nec propter quid. Et sic soluitur argumentum primum.

Ad 2 sol. Aegid. triplex. Ad secundum laborat Ægidius respondendo, adducit tres solutiones. Prima, quòd vulnus est causa solius mutationis & corruptionis equi, quæ non est necessaria, cùm iam transierit. Dicit secundò, quòd vulnus per accidens est causa mortis, quia non intendit corruptionem, sed generare formam cadaueris Et hæc non est necessaria. Tertiò dicit, quòd non est necessarium, quòd equus sit semper mortuus, quia potest redire, non idem numero, sed idem specie, cùm ex illius materia possit alius generari equus.

Solu. authoris. Sed profectò in re facili non opus erat cumulare tot solutiones. Dico igitur, aliud esse causam rei, quæ est necessaria, aliud esse causam rei, quòd sit necessaria: cõtingens facit rem, quæ est necessaria, vulnus enim facit equum esse mortuum, quod necessarium est, postquàm factum est, sed non est causa quòd sit necessarium: nam ab aliis causis prouenit quòd id necessarium sit nempe quia idem numero corruptum non potest materiam eandem informare, vel quia idem tẽpus non potest restitui. Per accidens ergo est contingens causa necessarij, non per se. Cùm ergo in Demonstratione, nõ per accidens causas, sed per se indagemus, nunquam contingens necessarium demonstrat. Et sic soluitur argumentũ secundum.

Ad 3. ex Philop. Ad tertium respondet Philopon. solum tria annumerasse, nempe, rationem, quòd res sit, & subiectum sit, illud aliud sub his includitur, & est probabile. At alij illud, nempe, non esse

Ex Aeg. oblitum, distinguunt ab aliis: & tunc respondet Ægidius, quòd potest quis habere rationem conclusionis; & oblitus

esse

esse conclusionis cùm non illam rationem applicat conclusioni, licèt verum sit, si rationem applicatam habet, non posse oblitum esse. Vtraque expositio est bona, & textui quadrat.

Ad aliã partẽ argum.

Ad aliam partem dico, non esse colligendum ex hoc textu, secundum mentem Ari. animam rationalem esse mortalem: quod falsum est, vt euidenter ex aliis locis Arist. suo loco deducemus, vtque docent Theop. Themist. Simpl. Philop. Ammo. & pręstantissimi quique Ari. interpreres: solùm enim voluit dicere, quòd quando homo moritur, licèt maneat eadem scientia in anima, tamen iam est alius modus cognoscendi, quia non intelligit abstrahendo à phantasmate, sicut quando erat in corpore, vel quod iam illa scientia non est hominis, cùm homo sit compositum, quod moritur, scientia verò quantùm ad substantiam, & cognitionem, manet in anima, modo cognoscendi mutato.

Ad 4.

Ad quartum dicitur, quòd dupliciter se habet, per quia syllogizamus: vno modo, quantùm ad illationem, & sic ex falso verum inferimus, quod dicitur 2. Ptior. Altero modo quãtum ad probationem: & sic nullum falsum verum probat, nec contingens necessarium. Et hoc est, quod hîc dicitur.

Ad 5. ex Phil.

Ad quintum Philop. in præsenti duas adhibet solutiones. Altera est, quòd coruus potest separari à nigredine per intellectum, non autem homo à risibilitate. Sed hæc solutio non est exacta: nam sicut de natura hominis risibilitas: vtrunque ergo subiectum potest ab accidenti separari.

Ex The.

Altera solutio est etiam Them c. 14. quòd albedo de se non est necessaria & dicitur posse separari, quia non omnibus, quibus inest, necessariò inest, & inseparabiliter. Sed adhuc dubia est solutio, quia saltem respectu corui est necessaria, & de illo nigredo demonstrari posset.

3. Ex Aegidio.

Ægidius dicit, aliter se habere passionem, aliter ipsum accidens inseparabile: nam subiectum accidentis huius potest absque eo intelligi, & cum opposito coniũgi sine implicatione: possumus enim coruum album imaginari, nec erit repugnantia destruẽs naturam: at hominẽ absque risibilitate possumus intelligere, & cum opposito risibilitatis minimè, quia esset implicatio: & ita interpretatur, quomodò tale accidens contingat non esse: & nos supra Porphyrium ita sensimus.

4. Ex. Alb. & conuenientissima.

At ad mentẽ pręsentem Aristotelis æstimò esse dicendum, cum Alberto tract. 2. ca 15. illa dici necessaria, quæ vel sunt de essentia subiectorum, vel subiecta sunt de natura ipsorum, qualia non sunt ista inseparabilia. Quòd si petas rationem

horum, dicam, quia aliter non possunt de subiecto demonstrari: nam si albedinem de Cygno demonstras, non nisi per aliquid albedinis demonstrabis, tunc: cùm hoc enim sit in Cygno, & non sit eius natura, quomodò de Cygno demonstrabitur, nisi ipsa natura sit causa? Nota ergo, quare non sit Demonstratio eorum, quæ inseparabiliter insunt, nisi per se insit. Atque hæc de quæstione hac satis sint.

Demonstrationem ex proprio cōstare oportere, quia est ex iis, & de iis, quæ sunt per se, neque licere ex alio genere transcendentem monstrare.

Cap. VII.

Auer. in media expositione in explanatione horũ textuum vsque ad 66. seriem Arist. variat, quod causam prabet dubitandi.

1 *QVoniã autẽ ex necessitate insunt circa vnũquodque genus quæcunque per se insunt, & secundum quòd vnumquodque, manifestum quòd de iis quæ per se sunt, sunt scientiales Demonstrationes, & ex talibus sunt. Accidentia enim non sunt necessaria. Quare non necesse est, conclusionem scire propter quid est, neque si semper esset, non per se autem: veluti per signa syllogismi, quod enim per se, non per se sciet, neque propter quid: propter quid autem scire, est per causam scire. Propter ipsum igitur oportet & medium tertio, & primum medio inesse.*

2 *Non igitur est ex alio genere transcendentẽ mõstrare, vt Geometricũ Arithmetica. Tria enim sunt, quę sunt*
3 *in Demonstrationibus. Vnum quidẽ quæ demonstratur, ipsa conclusio: hoc autẽ est, quod inest generi alicui per se. Vnum autem, dignitates: dignitates autem sunt ea, ex quibus tertiũ genus ipsum subiectum, cuius passiones & per se accidẽtia declarat Demõstratio. Ex quibus quidẽ igitur Demõstratio, contingit eadem esse: quorum autem genus alterum, quemadmodũ Arithmetica & Geometria, non est Arithmeticam Demonstrationem coaptare ad accidentia magnitudinibus, nisi magnitudines numeri sint. Hoc autem vt contingit in quibusdã posterius*

rius dicetur. Arithmetica verò Demonstratio sẽp habet genus, circa quod Demõstratio, & aliæ consimiliter.

Quare aut simpliciter necesse est idẽ esse genus, aut aliquo modo, si debet Demonstratio transcendere: aliter verò, quòd impossibile, manifestum. ex eodem enim genere necesse est extrema & media esse: namque si nõ per se, accidentia erunt. 4

Propter hoc Geometriæ non licet monstrare, quòd contrariorum vna est scientia: sed neque quòd duo, cubi cubus: neque alij scientiæ, quòd alterius. 5

Nisi quæcunque ita se habent inter se, vt sit alterum sub altero, vt perspectiua ad Geometriam, & Harmonica ad Arithmetice. 6

Neque si quid inest lineis, non secundum ꝙ linea, & secundum quòd ex principiis propriis: vt si recta pulcherrima linearum, aut si in contrarium se habet ipsi circunferentiæ: non enim secundum quòd proprium genus ipsorum est, sed secundum quòd commune aliquod. 7

Manifestum autem, & si fuerint propositiones vniuersaliter, ex quibus est syllogismus quòd necesse & cõclusionem perpetuam esse huiuscemodi Demonstrationis, &, vt simpliciter dicam, Demonstrationis.

cap. hoc exponit Themist. post octauum in c. sui, 18. & 19. quod nonnihil redditãm biguitatis

*Non est igitur Demõstratio corruptibiliũ, neq; scientia simpliciter, sed ita, sicut secundũ accidens: quoniam non *vniuersalis ipsius est, sed aliquãdo, & quodãmodo.* 8 9

**al. l. vtiliter.*

*Quãdo autẽ sit, *necesse est alterã non vniuersalem esse propositionẽ, & corruptibilem. Corruptibilẽ quidẽ, quoniã & cõclusio, existens: *non vniuersalem autem, quoniam hoc quidẽ erit, illud verò non erit, in quib. est: quare non est syllogizare vniuersaliter, sed quod nunc.* 10

** ali co. ad talis.*

** ali. co. ad propositionem.*

Consimiliter autem se habet & circa definitiones: quoniam definitio est, aut principium Demonstrationis, aut Demonstratio positione differens, aut cõclusio quædam Demonstrationis. 11

Eorum

12 *Eorũ verò, quæ ſæpe fiunt demonſtrationes, & ſcientia, vt Lunæ defectus, manifeſtum, quòd ſecundum quòd quidem tales ſunt, ſemper ſunt: ſecũdum quòd verò non ſemper, ſecundum partem ſunt:* quẽadmodum autem defectus, conſimiliter aliis.*

*co. Argy. nõ habet hæc verba.

13 *Quoniam autem manifeſtum, ꝙ vnumquodque demonſtrare non eſt, niſi ex vniuſcuiuſque principiis, ſi quod monſtratur inſit, ſecundum ꝙ illud, non eſt ſcire hoc: & ſi ex veris, & indemonſtrabilibus monſtratũ ſit: & immediatis. Eſt enim ſic mõſtrare, quemadmodum Bryſo quadraturã: ſecundum cõmune enim monſtrant tales rationes, quod & alteri inerit: quocirca & in aliis coaptabuntur rationes non cognatis. Igitur non ſecundùm quòd illud ſcit, ſed ſecundũ accidens: neque enim coaptari poſſet Demonſtratio & in aliud genus.*

14 *Vnumquodque autẽ ſcimus non ſecundùm accidens, quando ſecundum illud cognoſcamus, ſecundum quòd ineſt ex principiis illius, ſecundum quòd illud, vt duobus rectis æquales habere, cui ineſt per ſe, quod dictum eſt, ex principiis huius.*

15 *Quare ſe per ſe & illud ineſt, cui ineſt, neceſſe eſt medium in eadẽ cognatione eſſe: ſi verò nõ ſed quẽadmodum Harmonica per Arithmeticã. Talia autẽ mõſtrãtur quidẽ ſimiliter, differunt verò ipſum enim ꝙ, alterius ſcientiæ, ſubiectũ namque genus alterũ: ipſum verò propter quòd ſuperioris, cuius per ſe paſſiones ſunt.*

16 *Quare & ex his manifeſtum ꝙ non eſt demonſtrare vnũquodq; ſimpliciter, niſi ex vniuſcuiuſq; principiis.*

17 *Sed horum principia habent commune. Si verò manifeſtum eſt hoc, manifeſtum & quod non eſt vniuſcuiuſque propria principia demonſtrare: erunt enim illa omnium principia, & ſcientia illorũ domina omnium.*

18 *Et namque magis ſcit, qui ex ſuperioribus cauſis ſcit: ex priorib. enim ſciuit, cùm ex nõ cauſatis ſciat cauſis: quare*

quare si magis sciuit, & maximè; & si scientia illa esse, & magis, & maximè.

Demonstratio autem non coaptatur in aliud genus: nisi vt dictum est, Geometriæ in perspectiuas, aut mechanicas, & Arithmeticæ in harmonicas. 19

Difficilè autē est cognoscere, si sciuit, aut nō: difficile est enim cognoscere, si ex vniuscuiusque principiis scimus, aut non quod est scire. Existimamus autē, si habeamus ex veris quibusdam syllogismū, & primis, scire: hoc autem non est, sed oportet primis cognata esse. 20

Quoniam autem ex necessariis, &c. 1

Summa capitis.

HOc capite duo præcepta Demōstrationis traduntur: alterum, Demōstrationē ex propriis principiis subiecti procedere; alterum, esse incorruptibilium, & eorum quæ mutari non possunt. Reperitur igitur initio capitis Demonstrationē esse ex his, quæ per se sunt, vel quia id interruptum erat probando ex necessariis esse, vel quia, vt notat Phi. adiūgit aliud, quod priùs non dixerat, nempe Demōstrationem esse ex necessariis, propriis, & peculiaribus cuique subiecto, de quo fit Demonstratio. Vnde Enthymema facit. Quæ sunt per se, insunt ex necessitate cuique subiecto, & secūdū quod tale est, id est, propriè & peculiariter; ergo Demonstratio est ex his, quæ per se sunt. Addenda est maior; ex talibus enim necessariis Demonstratio fit, sicut superiùs dixerat.

Accidentia enim non necessaria sunt, &c. 2

Infert, qui per accidentia procedit, non scire propter quid, cùm nō sint necessaria. Hoc autem iam superiùs declaratum est; imò, inquit, etiā si per ea quæ semper insunt procedat, nisi sint per se non demōstrat, nec scit causam & propter quid, sed quod est per se: id est, conclusionem necessariam non scit per se, id est, per causam, quales sunt illi syllogismi, qui per signa procedunt. Hi enim nō sunt per causam, nec demonstrāt, quia non ex per se procedūt. Dices, quomodò fit hoc? nónne iste est à signo, & effectu, omne risibile est animal rationale, omnis homo est risibilis, ergo omnis homo est animal rationale? tamen ex his, quæ per se sunt procedit: hoc enim de signis necessariis oportet intelligere, vt superiùs declarauimus. Dico Arist. loqui generaliter & de eo quod euenit communiter, vt talia signa necessariò inferant, sed nō per propo-

sitiones

sitiones vtrasque necessarias, & per se, plurimũ enim minores nõ sunt ꝑ se: vt si dicas, Cui inordinatè mouetur pulsus, is feb i laborat: Socrati inordinatè mouetur: ergo laborat. Ac proptereà dicit Ari. nõ ex per se procedere, quod ad Demonstrationẽ est necessarium, nẽpe vt vtraq; propositio sit per se. Et ob id optimè concludit, oportet primũ medio, & medium extremo propter ipsum, id est, per se inesse: ac si dicat: vtraque propositio debet esse per se in Demonstratione: quód si aliquando id in signo accidit, id raro, & per accidens est, nec talis est propria Demonstratio, cùm non ex causis procedat.

3 *Non ergo est ex alio genere, &c.*

Preceptũ notandũ. Proponit primum præceptum, nẽpe, nõ licet demonstranti, transire genera & subiecta, id est, non possumus passiones vnius generis de alio demõstrare, nec Demõstratione vnius scientiæ conclusionem alterius scientiæ demonstrare, sed ex propriis cuiusque principiis proprias passiones probare. *Tria sunt in Demõstrationibus.* Sunt autem tria in Demõstrationibus: dignitates & principia, quæ sunt fundamenta Demonstrationum: est subiectum genus de quo demonstramus: est passio, quam vocant cõclusionem, tanquam conclusam & probatã de genere. Inter hæc tria nihil prohibet dignitates esse easdem in diuersis scientiis: nam illa vulgata principia per se nota, cõmunia sunt Geometris, Arithmeticis, & reliquis: at passiones particulares sunt cuique sciẽtiæ, sicut & subiecta. Vt enim numerus, & magnitudo diuersa, sunt, ita etiã & quæ eis accidunt: si enim eadẽ essent, similiter numerus, & magnitudo eadẽ essent. Hinc fit, vt Arithmeticam demonstrationem non sit cõuenire, id est, applicare in accidentia magnitudinibus, id est, ad probandas passiones magnitudinum. Vt sit ratio hæc: scientiæ quæ habent diuersa subiecta, diuersas habent passiones: non ergo passiones vnius subiecti per principia alterius scientiæ, quæ circa aliud subiectum est probari, possunt: at quia id aliquãdo licebit, nempe cùm scientiæ sint subalternãs & subalternata, dicit se posteriùs hoc traditurum.

Dubium. Dices, quare in Demõstratione nõ annumerauit præmissas? *Solutio.* Dico hîc per ipsam Demonstrationem intelligere ipsas propositiones, & solùm numerat ea, quę extra Demõstrationes sunt, nempe subiectum passionem in conclusione, & dignitates, quæ omnia Demonstrationem non componunt, vt talia sunt, sicut fecit in capite primo.

4 *Quare autem simpliciter necesse est, &c.*

In quibus Ostendit, scientiam vnam nõ demonstrare possiones alterius,

tius,nisi sit idem prorsus subiectum, aut aliquo modo idem. Dicit hoc, quia quādo subiectum vnum sub alio continetur, passiones superiores poterimus demonstrare de inferiori, vt passiones trianguli de Isoscele, passiones de homine, quæ sunt animalis: quando verò subiecta sunt prorsus diuersa, id non fit. Probat. Quia cùm Demōstratio ex his quę per se sunt procedat, medium, subiectum, & passio debent adinuicē conuerti, & propria esse aliter per se non essent: non ergo per medium alterius subiecti possumus passionem de alio subiecto monstrare; non enim essent tunc per se.

contingat de genere in genus descendere.

Propter hoc Geometræ non est demonstrare, &c. 5

Exemplo manifestat, vnam sciētiam quæ sunt alterius nō demonstrare Geometra enim non demonstrat, contrariorum eandem esse disciplinam: non enim talis conclusio ex his quę Geometra docet, cōficitur, est enim propria Metaphysico, & etiam Dialect. qui vt notat Pilop. circa omnia vaganrur, intellige tamen non demonstrando, sed probabiliter disputando. Alterum exemplum est, Geometra etiam non demōstrat, quòd duo cubi faciant cubum, quia cubus non est materia Geometriæ, quæ plana, & superficialia cōsiderat, sed est Stereometriæ, quæ corpora, & solida speculatur: cubus autē corpus est. Et ita exponit Philop & notat, quòd Ari. intelligit per hoc, quòd duo cubi sunt vnus cubus, id quod est duplare cubum: vt sit sensus, Geometria nō demōstrat duplare cubum, sed Stereometria. Est autem cubus corpus omnium laterum æqualium, qualis tessera, seu taxillius: duplare verò cubum, est dare cubum alium in dupla proportione ad primū, & hoc est, quod Stereometria docet Et Philo. ponit Demonstrationem Apollonij circa huiusmodi duplationem: at pace eius alius est sensus Ari quem egregiè docet Alb. c. 16.

Corollarium.

Duplare cubum quid sit.

Quod vt intelligas aduerte, quòd sicut Geometræ habent corpora cubica, ita & Arithmetici habent numeros cubicos, qui ex bina multiplicatione super numerum quēlibet per se ipsum resultāt: vt ter tria ter, quæ sunt viginti septem, est numerus cubus: bis duo bis, quæ sunt octo, & similes. Est autem discrimen inter hos & illos cubos, quòd cubus Geometricus non facit cubum alteri adiūctus, vt si taxillus supra taxillum ponatur: non fit cubus, sed trabs: at si cubus vnus numerus multiplicet alterum, resultat cubus, vt octies viginti septem faciunt ducenta sedecim, quæ etiam sunt cubus. Hinc patet, quòd subtiliter posuit Ari exemplum in eo, quod propriū est Arithmetico: in quo insinuat, non solùm quando prorsus non

Not. de solidis numerorum.

attinent

attinent res vnius ſcientiæ ad alteram, non eſſe probandas ab illa, vt in priori exemplo, ſed etiam quando videtur eadem, ſed non eſt eadem veritas: Geometra enim de cubo etiam tractat, ſed ei ineſt id quod cubo Arithmetico ineſt.

Sed aut quæcunque ſe habent ad inuicem.

6 Oſtendit, aliquando licere vni ſcientiæ probare quæ ſunt alterius, quando nimirùm vnius obiectum ſub alterius obiecto eſt, quas vocant ſcientias ſubalternas, ſicut ſe habet Geometria ad Perſpectiuam, & Arithmetica ad Muſicam. Nota circa literam, particulam (ſed aut) loco exceptiuæ (niſi.)

Scientiæ ſubalternæ.

Aduerte ex doctrina communi, tria requiri vt duæ ſcientię ſint ſubalternæ. Primum eſt, quòd ſubiectũ vnius ſit ſub ſubiecto alterius: vnde Geometria non ſubalternatur Arithmeticæ quia earum ſubiecta non ſic ſe habent, vt vnum ſub altero ſit, eſt enim vna de numero, altera de magnitudine.

Dubium. Quid requiratur ad ſubalternationem.

Alterum eſt, quòd vnum ſubiectum ſic ſit inferius altero, vt non ſit inferius quidditatiuè, ſicut ſpecies reſpectu generis: tunc enim non eſſent duæ ſcientiæ: nam eadem eſt ſci[illegible]tia generis & ſpeciei, vt animalis, & hominis. 4. Meta.[illegible] ſed debet eſſe inferius accidentaliter per aliquam diff[illegible]tiam materialem, vt ſe habet linea viſualis, de qua eſt P[illegible]ctiua, & linea in communi, de quà Geometria eſt, & [illegible]rus ſonorus, de quo eſt Muſica, & numerus, de quo A[illegible]h[illegible]tica; ſunt enim inferiora accidentaliter.

3 Tertium, quòd ſcientia, quæ eſt de vniuerſali, quæ [illegible] ſubalternans, probet principia particularis quæ dicit[illegible]ternata, ita vt cõcluſiones vniuerſalis ſint principia pa[illegible]laris ſcientiæ: vt patet, nam Muſicus dicit ſextam eſ[illegible] nantiam imperfectam, non probat, Arithmeticus i[illegible] quia eſt propoitio ſuperpartiẽs: Chirurgus dicit vul[illegible]cularia difficiliùs curari, non probat, ſed Geometra, quia [illegible]ra magis diſtant in circulo. In his igitur ſcientiis docet Ari. poſſe fieri tranſitum. Sed hæc latiùs in fine expoſitionis capitis examinabuntur.

Nota.

7 *Neque ſi aliquid ineſt lineis, &c.*

Docet, non ſolùm ſcientiam vnam probare nõ poſſe concluſiones alterius, ſed quamque ſciẽtiam limitem habere ex eo, quòd tales paſſiones conſiderare debeat, quæ ſuo ſubiecto inſunt ſecundum eius principia propria: quæ vero inſunt, ſed non ſecundum principia propria, aliis ſcientiis relinquenda ſunt. Verbi gratia, ſciẽtia de homine conſiderabit ea, quę homini inſunt ſecũdum principia propria, vt homo eſt, vt quod

sit discursiuus, admiratiuus, risibilis: quæ verò communiter insunt, relinquet, vt quòd coloratus, quòd quantus. Similiter de lineis speculabitur Geometra, quòd figuras componant, quòd faciant angulos: quòd verò recta sit pulcherrima, aut contraria circulari, relinquet, quæ communia sunt, & non lineis, vt lineæ sunt, insunt: quæ doctrina est Aristot. 4. Meta. cap. 1. & lib. 11. cap. 6. Ex his habes, scientias de suis subiectis, quæ eis insunt per se, & propriè considerare, & per media & rationes eis peculiares: hoc enim est ex propriis procedere.

Manifestum autem est si fuerint, &c. 8

Demonstratio ex perpetuis esse debet

Hîc continetur alterum præceptnm principale Demonstrationis, nempe Demonstrationem esse ex perpetuis, & incorruptibilibus propositionibus: quod patet quia ex vniuersalibus procedit, vniuersalia autem insunt omni, semper, & per se, & secundum quod ipsum. Nota literam, cùm dixisset huiusmodi Demonstrationem, nempe quæ procedit ex vniuersalibus esse ex perpetuis, vt videbatur indicare aliam esse Demonstrationem: propterea corrigit dicendo, vt meliùs dicam simpliciter Demonstrationis, quasi nulla sit alia vera emonstratio, nisi quæ ex vniuersalibus procedit. Aduerte, non esse aliud dicere Demonstrationem esse perpetuorum, quàm quòd veritates, quæ in Demonstratione sunt, non mutantur, nec mutari possunt: semper enim triangulus habet tres angulos, nec vllo ,empore succedet, & accidet quòd non habeat. Similiter de aliis veritatibus, quæ sub scientia sunt & Demonstratione.

Non ergo Demonstratio corruptibilium, &c. 9

Docet non solùm propositiones esse incorruptibiles, sed quòd nec conclusiones contingat corruptibiles esse, quarum scientia Demonstrationes sunt: nam corruptibilium non est scientia, nec demonstratio nisi sicut secundum accidens, & non vniuersalis. Hoc dixit, vt notat Philop. & Themist. propter singularia: horum enim est demonstratio mediata, quatenus sub vniuersali continentur: ac idcircò dixit, vt notat Philop. sicut secundum accidens: sed talis non est demonstratio propria & per se, cùm non sit vniuersalis, sed aliquando, & sic, id est, pro tempore certo: dum enim iste triangulus est, habet tres angulos, sed non semper est, sed nunc. Similiter, Petrus est animal, non semper est: talium igitur non est simpliciter demonstratio & scientia.

Cùm autem ita sit, &c. 10

Ostendit, cùm conclusio corruptibilis est, vnam saltem

præmiſſam eſſe corruptibilem : nam ſi eſſet vtraque neceſſaria, concluſio non eſſet corruptibilis. Similiter non erit vniuerſalis, nam ſi corruptibilis, hoc quidem erit, hoc non erit, ex quibus eſt : ac ſi dicat, ſi propoſitio corruptibilis eſt, non erit vniuerſalis, quia ſingularia in quibus verificatur, quędam erunt, quædam non erunt ; vt patet in hac, homo eſt ambulans: vel vnum ſingulare, vel multa, ex quibus eſt illa demõſtratio, aliquo tempore non erunt : non erunt ergo vniuerſalia, hæc enim omni tempore ſunt.

11 *Similiter ſe habet de definitione, &c.*

Idem quod de demonſtratione dixerat, nempe non eſſe corruptibilium, & de definitione tradit : non enim eſt definitio, niſi perpetuorum. Et probat. Demonſtratio eſt ex perpetuis: ſed definitio non eſt extra demonſtrationem, cùm aut ſit concluſio, aut principium demonſtrationis, aut ſit ipſa demonſtratio poſitione differens : ergo & definitio eſt perpetuorum. Nota vſum definitionis in arte Poſteriorum non eſſe extra demonſtrationem, vt ſuperiùs diximus.

Nota.

1 Expo. Auerr. Triplex eſt definitio.

Hæc verba dupliciter exponuntur, vno modo ab Auerroë, 1. animæ, com. 12. dicit, triplicem eſſe definitionem: altera eſt paſſionis, vt riſibile eſt aptum ad riſum: altera ſubiecti, vt homo eſt animal rationale: tertia eſt ex vtroque congregata, vt animal rationale, aptum ad riſum. Illa, quæ eſt paſsionis, dicitur concluſio, quia demõſtratur per definitionem ſubiecti, quæ ob id dicitur principium: vt, omne animal rationale eſt aptum ad riſum, omnis homo eſt animal rationale, ergo omnis homo eſt aptus ad riſum. Tota verò ex vtraque aggregatio dicitur demonſtratio differens poſitione : quia tota vera omnia, ex quibus demonſtratio conficitur, continet: ſolùm deeſt figura, & modus.

2. Expoſitio melior Philop. The. & S. Th.

Iſta expoſitio eſt bona: ſed altera eſt melior Philop. The. B. Thomæ. Eſt enim triplex definitio, vt docet Ariſt. 1. animę: c. 1 altera materialis, vt quæ iram ſanguinis efferueſcentiam circa cor definit: altera formalis, ad quam finalis etiam reducitur, vt ira eſt appetitus vindictæ: tertia ex vtroque compoſita, vt ira eſt efferueſcẽtia ſanguinis circa cor, ob appetitum vindictæ. Dicunt igitur quòd cùm materia ſit infima cauſa, potiùs demonſtratur per formalem, vel finalem : & ita concluſionis locum obtinet, illa verò principij. At vtraque eſt demonſtratio poſitione differens, non ſolùm quia deeſt figura ſyllogiſmi, ſed, vt notant Græci, quia quod erat in concluſione & vltimum in demonſtratione, ſcilicet materia, eſt

primum

primum in definitione: dicitur enim ira est efferuescentia sanguinis in corde ob appetitum vindictę. Et ista est expositio melior priori.

Eorum autem, quæ sæpe fiunt, &c.

12 Vt The. Philop. & alij dicunt, & bene respondet Ari&. cuidam obiectioni: non enim demonstratio perpetuorũ videtur esse, cùm demonstremus lunam deficere, & similia, quæ non semper sunt. Respondet, hæc eo modo, quo ad demonstrationem pertinent, semper esse: demonstrant enim ad causas relata & sic nunquam deficiunt, vt exponunt Græci, & Albe. quamuis ista, vel illa, in singulari non sint semper, sed secundum partem, nempe singularia, quæ transeunt Et talium singularium non est per se Demonstratio, vt notat Philopo. est enim demonstratio per se ipsius vniuersalis.

Obiectio in textu, & eiusd. solut.

Quoniam autem manifestum est, &c.

13 Regreditur, vt ostendat ex propriis vniuscuiusque principiis esse demonstrandũ, eo quòd ex per se oporteat demonstrare, adeò vt quamuis ex veris indemonstrabilibúsque procedamus. si non ex propriis, sed ex communibus procedimus non sit scire per se, & simpliciter, sed secundum accidens: quo modo Brison procedebat demonstrando circuli quadraturam. Argumenrabatur enim quocunque datur & maius & minus, ei datur æquale: sed circulo datur quadratum maius, & datur etiam minus: vt patet de his, quorum vnum intra circulum, alterum extra descriptum est: ergo datur quadratum æquale circulo. Hoc non est scire simpliciter sed per accidẽs: nam medium maius & minus, est quid commune multis: debebat autem probare ex principiis propriis quadrati.

Brisonis quadratura circuli Demonstratio.

Ita interpretes declarant Brisonis rationẽ, cuius nihil dixit Arist. Propterea mihi dubium est, an illa fuerit, cùm non solùm ex communibus, sed ex falsis procedat: at Arist. ex veris & immediatis videtur dicere procesfisse. Dico ex falsis: nam illud principium, quo datur maius & minus, datur ei æquale, est falsum, vt docet Campanus: nam angulo semicirculi datur recti lineus maior, nempe rectus, & obtusus, & datur minor, scilicet acutus, nunquam tamen datur æqualis: similiter ternario datur numerus alius maior, alius minor, non tamen æqualis Sed satis nobis sit. Brisonem ex communibus processisse principiis, propterea non demonstrasse, siue sit hæc, siue vlla alia ipsius ratio: impertinens enim hoc est.

Nota de Brisonis syllogismo.

Vnum quod autem scimus non secundum accidens.

14 Explicat quando non secundum accidens scimus: & dicit

tunc id esse, cùm scimus passionem ex principiis propriis, & proximis, per quæ illi subiecto, de quo demonstratur, inest. Vt tunc scimus risibilem hominem, cùm per illa principia scimus, per quæ proximè inest homini, vt per animal rationale: similiter triangulum habere tres angulos scimus, non per accidens, cùm ex propriis principiis triãguli propter quæ ei inest, scimus. Vnde tunc per accidens scimus, cùm per aliquod accidens extraneum, vel per aliquod intrinsecum, commune tamen, & non per proprium cognoscimus.

15 *Quare si per se, & illud inest.*

Iste locus est magnæ obscuritatis, quamuis variè ab interpretibus exponatur. Adducam tamen expositionem nostrã, quæ mihi magis ad mentem Aristo. & secundum veritatem consona videtur.

Nota 1. duplices passiones de subiecto posse probari.

Aduerte igitur primò, duplices passiones posse probari de aliquo subiecto: quasdam proprias, quæ soli insunt, & secundum quod ipsum, vt de homine risibile, disciplinabile: quasdam communes, quæ ratione superiorum ei insunt, vt quòd homo sit sensitiuus, quòd vegetatiuus, quòd corruptibilis, quamuis harum passionum non sit demonstratio vniuersalis, sicut primarum. Quando passiones priores demonstramus, oportet pro medio sumere principium proprium & soli intrinsecum subiecto cuius est passio: vt enim passio soli inest, ita & illius principium soli inerit. Cùm verò demonstramus passiones superiores, etiam principium superius sumemus: nam sicut passio non soli inest, ita nec principium, sunt enim syngenea: vnde demonstramus de homine risibile, per animal rationale, demonstramus verò vegetatiuam, per corpus animatum.

Nota 2. passiones subalternãtis sciẽtia multas de subiecto subalternata doceri.

Aduerte secundò maximè, multas pasiones subiecti subalternantis considerari de subiecto subalternatæ: vt de diatessaro dicit Musicus, est proportio sesquitertia, & hoc prædicatum Arithmeticum est. Perspectiuus similiter dicit, conum visiuum esse angulum minorem recto, & tamen prædicatum Geometricum est: & huiusmodi sunt multa. Ex quo fit, cùm istæ pasiones non insint inferiori subiecto, nisi per superius, vt per id debeant demonstrari: vnde medium superioris erit sicut & pasio, quamuis veritas conclusionis sit subalternatæ: quod Aristo. vocat, quia pertinere ad subalternatam, propter quid verò ad subalternanrem.

Expositio textus.

Hoc supposito, veniamus ad literam. Docet, adeò verum esse, vt per ea principia, per quæ inest pasio subiecto, debeat probari,

probari, vt si illud, nempe passio per se inest, id est, proximè & soli subiecto suo inest, cui inest, per medium etiam in eadem proximitate debeat demonstrari: si verò non ita per se inest, sed sicut Musica ad Arithmeticam, id est, tanquam passio superioris inferiori inhærer, tunc per principium superius passionis illius debet demonstrari. Quamuis differant demonstrationes hæ communes à propriis: propriæ enim ad eandem scientiam pertinent integræ, at hæ communes non sic sed propter quid seu medium, est superioris scientiæ, cuius est passio: at ipsum quia, id est, conclusionis veritas, remota causa, erit inferioris & subalternæ.

Quare ex his manifestum, &c. 16

Quomodo contingat simpliciter demõstrare.

Concludit, simpliciter demonstrare non contingere aliter quàm ex propriis principiis: non enim passionem particularem & propriam subiecto probabis per commune medium, sed propriam proprio, communem communi: illius tamen proprio principio, passionem demonstrabis: quamuis, vt diximus, non sit demonstratio vniuersalis illa, quæ passionem communem etiam per suum principium concludit: est tamen demonstratio, & ea licet vti in subalternatis sæpe.

Sed horum principia habent commune, &c. 17

Philop. D. Tho. Auer. & alij, hæc verba in hunc sensum exponunt, vt cùm dixisset demonstrationem perfectam ex propriis procedere principiis, velit docere hæc principia propria, habere communia alia principia, per quæ nulla scientiarum particularium demonstrat. Cuius ratio est, quia ex communibus non ex propriis procederet, quod fieri non potest: hæc autem communia sunt alterius scientiæ, dominę & reginæ omnium aliarum.

Dubium Quæ sint principia proxima, quæ communia: item quæ sciẽtia reliquarum omnium domina.

Dubitabis, quæ sunt ista principiis propria, quæ sunt ista communia, quæ est ista scientia domina omnium? Dico, duplicia principia distingui posse; quædam essendi, quædam cognoscendi. Essendi sunt illa, quę dant esse rei, vt materia, & forma, & alię causę dant esse corpori. Cognoscendi, sunt dignitates, & axiomata, & propositiones, quibus res cognoscimus. Hęc autem vtraque sunt in duplici differentia; quędam propria, quędam communia. Propria essendi, sunt principia proxima quæ dãt esse rei: vt anima rationalis, & corpus tale, sunt proxima principia hominis, & in Philosophia naturali, materia & forma principia corporis naturalis. Principia verò cognitionis propria, sunt dignitates cuilibet scientiæ appropriatæ; dicit enim Geometra, si ab æqualibus lineis æquales

lineas demas, &c. Et similiter de aliis principiis: similiter Arithmeticus habet eadem determinata ad numerum. Communia verò principia essendi sunt, partes essentiales, & causę cõmunes, vt esse actus, substantia, forma, potentia, quæ sunt in essentia multarum rerum, & ab his dependent particularia. Cognitionis autem communia, sunt illæ dignitates nulli materiæ peculiari contractæ: vt, si ab æqualibus æqualia demas, &c. omne totum est maius parte, quodlibet est, vel non est: quorum veritati innititur veritas particularium, sicut esse propriorum principiorum essendi dependet ex cõmunibus. Propreteà igitur Arist. dixit, principia propria habere communia principia: intellige de principiis essendi cum Auerr. & simul de principiis cognoscendi cum Phil nam de omnibus his principiis id dictum veritatem habet. Hæc autem scientia, quæ communia omnia considerat, tam essendi, quam cognoscendi, Meta. est, vt docet Arist. 4. Meta. c. 3. & li. 11. c. 3.

18 *Et namque scit magis ex superioribus, &c.*

Scientiarũ domina Metaphysica. Probat scientiam hanc esse dominam. Scientia est, quę ex prioribus causis procedit: ergo magis scientia, quæ adhuc ex superioribus & minus causatis est: ergo & maximè scientia, quæ ex supremis & non causatis principiis est. Talis est ista Metaphysica, quæ omnium communia principia considerat: ergo domina est, & maximè scientia.

19 *Sed Demonstratio non conuenit &c.*

Dubium in textu, & eius solutio Auer. hîc docet Arist. concludere: sed meliùs videtur dicendum, quòd respondeat dubitationi. Posset enim quis dicere & petere, num hæc scientia domina per communia demonstret propria scientiarum. Respondet, id non esse: nunquam enim est transitus ab vna scientia in alteram, nisi per modum subalternationis, vt paulò superiùs dixit, & illic declarauimus: quod non est in his principiis, cùm sint eadem, contracta tamen, vt posteà declarabitur.

20 *Difficile autem est cognoscere, &c.*

Difficultatem in indagandis propriis cuiusque principiis proponit, quod quidem scire est, cùm non nisi per propria sciamus: nos autem, ex veris & primis procedentes, existimamus demonstrasse, cùm hæc non sufficiant, sed debeant esse

Cur propria inuenire principia difficile. principia propria, & syngenea. Notat Philo. difficile esse propria inuenire principia, quia particulares rerum naturæ sunt admodùm occultæ: ac idcircò earum principia propria, per quę demonstrare oportet, difficilè cognoscuntur. Atque hæc de capitis expositione.

QVAEST.

QVAEST. I. *Circa cap.7.*

OPortet vt ea, quæ hoc ca. dicta sunt, illustremus: Ac primum dubium sit de illis tribus conditionibus, quas secundum communem opin. ad subalternationem scientiarum necessarias assignauimus. Prima enim quòd subiectum vnius sit sub subiecto alterius, videtur contra Ari. c. 10 huius lib. vbi docet, scientiam vnam tradere propter quid alicuius, ac proinde erit subalternās, & tamen nō est subiectum ipsius superius, vt patet de Geometria, quæ reddit propter quid Medico, quare vulnera circularia difficiliùs curentur; & tamen Medicinæ subiectum, nempe corpus humanum, non est sub Geometriæ obiecto, puta magnitudine.

1. dub. circa subalternationū conditiones.

Præterea contra secundam, quòd sit inferius accidentaliter, est argumentum. Si esset inferius accidentaliter, esset pars in modo & totum per accidens: sed de toto per accidens non est scientia. 6. Met. c. 2. nec definitio 7. Met. cap. 4. non igitur erit de eo scientia subalternata.

2. Argu.

Contra tertiam est argumētum. Si conclusio subalternantis est principium subalternatæ, tunc peto, vel talis conclusio est ex terminis ipsius subalternatæ, vel non: si non, igitur non erit principium illius: si verò est, ergo non poterit probari per medium superioris scientię, nam tunc esset superius, & passio non posset de eo vniuersaliter prædicari. Verbi gratia, dicit Medicus, vulnus circulare difficiliùs curatur: si medium est Geometricum, nempe, circulari partes maximè distant, non poteris Demonstrationē facere: nam dices, cuius circuli partes maximè distāt, difficiliùs sanatur: circularis vulneris partes maximè distant: tūc illa maior est falsa, quia difficiliùs sanari nō inest circulo in cōmuni, quē solùm sumit Geometra.

3. Argu.

Ad hanc difficultatem dico primò. Si scientia aliqua debet subalternari alteri, & ab ea accipere propter quid, debet aliquo modo eius subiectum sub subiecto alterius contineri. Dico autē aliquo modo, quia simpliciter nō est opus. Verbi gratia, simpliciter obiectum Medicinæ nō est sub Geometria, vt dicit Ari. tamē illud obiectū, cuius propter quid dat Geometra, est aliquo modo sub Geometria, nempe vulnus circulare: similiter Astrologia accipit à Geometria, propter quid, propterea cælū, de quo Astrologia est, aliquo modo sub Geometria est, vt habet figurā & dimensionem: & vniuersaliter nulla scientia reddit propter quid alterius subiecti, nisi sit aliquo modo sub suo subiecto: cùm autē subalternata de suo subiecto totali accipiat propter quid, erit illud sub subiecto alte-

Ad 1. dubium.

rius:non enim ſcientia eſt ſimpliciter ſubalterna alteri ex eo, quòd alicuius particularis ſubiecti concluſionis aliquãdo ab ea accipiat propter quid, cùm ſubiectum commune & totale non ſit ſub altero. Et hoc docuit illic Ari. nempe poſſe ſcientiam, propter quid tradere alicuius concluſionis alterius:quãuis enim huius commune ſubiectum ſit ſub altero, tamen illud particulare ſub eo erit, à quo ſumit proptur quid.

Ad 2. fund. Dico ſecundò, meritò ſcientiam ſubalternatã habere ſubiectum cum illa differentiã materiali & accidenrali. Pro cuius declaratione aduerte, ſcientias in communi primò diſtingui penes diuerſum modum cognoſcendi intellectus. Modus autem cognoſcendi intellectus eſt per abſtractionem à materia:res enim abſtrahendo intelligimus.

Triplex materia. Materia verò triplex eſt. Quædam, quæ dicitur ſingularis & ſignata:hæc autem ſunt proprietates & conditiones indiuiduorum ſingularium. Quædam eſt materia, quæ dicitur ſenſibilis:hæc autem eſt ſubiectum cum accidentibus ſenſibilibus, & cum motu & mutatione, in quibus verſantur hæ inferiores ſubſtantiæ: non enim ſunt niſi cum his inuolutæ diſpoſitionibus. Tertia màteria eſt, quæ dicitur intelligibilis:quæ ſunt quantitates & dimenſiones.

2. Fund. Triplex intelle ctꝰ abſtractio, & intelligendi modus. Secundò nota, cùm triplex ſit materia, triplex eſt etiam intellectus abſtractio, & triplex intelligendi modus. Quædam enim intellectus intelligit abſtrahendo à materia ſingulari, non tamen à materia ſenſibili:vt quandò ſubſtantias has corruptibiles conſideramus, in communi quidem, ſed quatenus his ſubſtant mutationibus & qualitatibus ſenſibilibus:conſideramus enim hominẽ, leonem, animal, non puram ſubſtantiam, ſed motibus, & mutationibus ſubiectam. Quædam alia intelligimus nõ ſolùm à ſingulari, ſed etiam à materia ſenſibili abſtrahentes, vt res Mathematicas:triangulũ enim conſideramus abſtractum à materia ſenſibili, nõ enim in ære, aut ferro, aut ligno cõſideramus:ſed in communi abſtractum ab his omnibus ſubiectis:quæ dicuntur materia ſenſibilis, quædã alia intelligimus ab omni materia abſtrahentes, vt quando ens ſubſtantiam, intelligentiam:ac Deum conſideramus.

3. Fund. A triplici abſtractione triplex ſciẽtia ſpeculatiua. Tertiò nota, iuxta tres abſtractiones tria eſſe ſcientiarum ſpeculatiuarum genera. Primũ eſt Philoſophia naturalis, quæ conſiderat res abſtractas à materia ſingulari, ſed non à materia ſenſibili. Alterum eſt Mathematica pura, id eſt, Geometria & Arithmetica, quæ res tractant abſtractas à materia ſenſibili, ſed non ab intelligibili:nã triangulos, & figuras in quanti-

tate

tate,quę materia intelligibilis eſt,cõtemplatur. Tertium genus eſt Metaphyſica,quæ res ab omni materia ſeparatas ſpeculatur. Vide igitur tria genera ſcientiarum ſecundum diuerſum intelligendi & abſtrahendi modum ſumptum.Sunt præter hæc quædam ſcientiæ quæ cùm de re quæ abſtrahi poterat à materia ſenſibili tractent, nõ abſtrahũt ab ea,vt Perſpectiua de linea viſiua , Muſica de numero ſonoro : hæc enim vtraque,& ſimiles,de quantitate tractant , & non abſtracta à materia ſenſibili,ſed limitata ad viſum,vel ſonũ, cum tamen lineę & numeri abſtrahi ab his poſſent.Tales dicuntur ſcientiæ mediæ inter Philoſophiam,ac puram Mathematicam,ac ſubalternari vtrique,quamuis præcipuè Mathematicæ. *Scientiæ mediæ.*

Ex quo elicere potes,cuius gratia hæc dicta ſint,nimirùm vt intelligeremus quare ſcientię ſubalternatæ addant in ſubiecto differentiam materialem ; hoc autem eſt,quia ſcientiæ inter ſe genere non diſtinguuntur , niſi varius ſit modus abſtrahendi à materia. Cùm igitur ſubalternans ſit abſtractior, oportet vt ſubalternata ſit de ſubiecto cõtractiori, & hoc diligenter nota. *4. Fund.*

Per quod reſpondetur ad ſecundum : non enim Perſpectiuus habet pro obiecto totum hoc, lineam viſualem , eſſet enim totum per accidens , ſed lineam vt eſt in viſuali materia:ac ſi dicas,non ſpeculatur quaſcunque lineas,ſed eas,quæ in tali materia ſunt.Idem de aliis huiuſmodi. *Hic ſoluit 2. Arg.*

Dico circa tertium,paſſiones in duplici differentia reperiri in ſcientia ſubalternata, quaſdã communes, quæ inſunt ſubiecto illius, non primò,ſed à ſuperiori deriuatæ:vt dum dicimus,conus eſt minor recto, diateſſaron eſt proportio ſeſquitertia:hæc enim prædicata ſuperioris ſcientiæ ſunt Quædam aliæ paſſiones ſunt propriæ ſubiecti inferioris, tamen nõ poteſt per medium proprium ſuum probare : vt dicit Medicus vulnera circularia difficiliùs ſanari;tota cõcluſio medica eſt, ſed medium eſt Geometræ.Quãdo ergo paſſiones ſunt communes,tũc per medium ſuperioris ſcientiæ probantur , vt diximus in textu:at cùm ſunt peculiares, tunc per medium ſuperioris probantur, contractum tamen ad illud ſubiectum:vt Medicus non ſumet medium commune,latera circuli maximè diſtant,ſed latera vulneris circularis , & dicet:vulnus.cuius latera maximè diſtant, difficilè ſanatur;vulnus circulare eſt vulnus laterum maximè diſtantium;ergo tale vulnus difficiliùs ſanatur. Per hæc poſſunt intelligi reliqua : & ſic patet ſolutio argumenti tertij. Et eſt notanda doctrina : non enim *Ad 3. Duo genera paſſionũ in ſciẽtia ſubalternata.*

intelligere oportet, quòd omnia principia subalternatæ debeant demonstrari in subalternante, cùm oppositum experientia doceat, sed ad sensum expositum.

2. Dub. principale circa totum cap. Alterum dubium est circa caput: videtur enim quòd vna scientia etiam non subalterna demonstret conclusionē alterius: nam Philosophus demonstrat rotundum cælum, similiter Astrologus, & diametrū esse asymmetrum probat Arithmeticus, quia aliter numerus par esset æqualis numero impari. *Solutio.* Dico, quòd sicut vna res variis rationibus ad diuersa prædicamenta, & ad diuersas scientias spectare potest, ita etiam eadem conclusio, & quæque scientia suis mediis eā demonstrabit: vnde Philosophus ostendit rotunditatem cæli per motum, Mathematicus verò per æquidistantiam à centro. Ad illud de diametro dico, cùm res Arithmeticæ, & Geometricæ ex parte conueniant, cùm Arithmeticus figuras etiam innumeris speculetur, aliquando propter communionem subiectorum, & rerum quas tractant, etiam media sibi communicant: nec hoc est contra id quod Arist. docet.

Dub. 3. Tertium dubium est de Metaphysica, an probet scientiarū principia: ex hoc enim loco sumitur illud vulgate dictum, Nulla scientia particularis sua probat principia; sed Metaph. hoc munus est. Dico pro præsenti, Multæ scientiæ particulares sumuntur à Meta. ex parte enim subiectorum indigent. Metaphysica stabiliente ens, substantiam accidens, quæ nisi essent, subiecta reliqua fuerent. Secundò, indigent illius passionibus: sæpe enim de vno, de multis, de identitate, de diuersitate, de toto, de parte, & similibus, scientiæ tractant, quæ Metaphysica sunt. Tertiò, indigent, quia nullæ propositiones vllam vim probatiuam haberent, nisi in virtute principij, quodlibet est vel non est, vt alibi diximus. Quartò, indigent, quia veritates, dignitatum pecularium in virtute vniuersalium nituntur, vt diximus in textu: & hoc sensu Metaphysica dicitur probare principia aliarum scientiarum, quæ dum sua probat, simul alia probat; vt qui omne animal sensibile probat, simul etiam hominem sensibilem ostendit, non in propria forma: ita dum Metaphysicus stabilit suas communes dignitates & principia, stabilit inferiora, sed non in propria forma particulari ea demonstrat, imò nec sua semper demonstrat, nempe quæ per se nota sunt, sed à cauillis aliorum defendit, & contra negantes ea dialecticè; & ad impossibile redescendo inuenitur, vt dicit Simpl. 1. Phy. Atque satis de quæstione hac.

Demonstra

Demonstratiuarum scientiarũ Principia nonnulla esse communia, nonnulla propria: quæque ea sint, & quo pacto præcognoscantur: pariter & reliqua Demonstrationem ingredientia.

Cap. VIII.

Dico autem principia in vnoquoque genere hac, quæ quòd sunt, non contingit monstrare. 1

Quid igitur significant & prima, & quæ ex his accipitur, quòd autem sunt, principia quidem necesse accipere, alia verò monstrare, vt quid vnitas, aut quid rectum, aut triangulum: esse autem vnitatem accipere & magnitudinem, altera verò monstrare. 2

Sunt autẽ, quibus vtuntur in demõstratiuis sciẽtiis, alia quidẽ propria vniuscuiusq; sciẽtiæ, alia verò communia, communia autẽ secundũ proportionem: quoniam vtile vtique quantùm in eo, quod sub sciẽtiã est genere: propria quidem quemadmodùm lineam esse tale & rectum: communia verò, vt, si ab æqualibus æqualia auferãtur, quòd æqualia sunt reliqua. Sufficiens autem est vnum quodque horum, quantum est in gẽnere: idẽ enim faciet, & si non de omnibus acceperit, se in magnitudinibus solum. Arithmetico autem in numeris. 3

*Sunt autem propria quidem, & quæ accipiũtur esse circa quæ scientia speculatur inexistentia per se, veluti vnitates Arithmetica. Geometria verò puncta, & lineas: hæc enim accipiũt esse, & hoc esse. Horum autem passiones per se quidem significat: vnaquæque accipiũt: veluti Arithmetica quidem, quid impar aut par, aut quadrangulum, aut cubus; Geometria verò, quid * irrationale, aut refrangi, aut concurrere. Quòd autem sunt, monstrãt & per communia, & ex demonstratis, & Astrologia consimiliter.* 4

* a.l. proportionale.

Omnis enim demonstratiua scientia circa tria est, & quæcũq; esse ponũtur. Hæc autẽ sunt, genus, cuius per se 5

Passionum est speculatiua: & communia, quæ dicimus dignitates, ex quibus primò demonstrant: & tertium passiones, quarum quid significat vnaquæque accipit.

6 *Nonnullas tamen scientias nihil prohibet quædam horum despicere, vt genus non supponere esse, si sit manifestum quod est: non enim similiter planum: quòd numerus est, & quòd frigidum & calidum: & passiones non accipere, quid significăt, si sint planæ quemadmodum neque communia nō accipit, quid significant: hoc quod est, æqualia ab æqualibus demere, quoniã notum: sed nihilominùs natura tria hæc sunt, circa quod monstrat, & quæ monstrat, & ex quibus.*

7 *Non est autem suppositio, neque petitio, quòd necesse est esse propter ipsum, & videri necesse: non enim ad extrinsecam rationem demonstratio, sed ad eam, quæ in anima: quoniam neque syllogismus: semper enim est instare ad extrinsecam rationem, sed ad intrisecam rationem, non semper.*

Ab hoc 7. textu vsque ad 13. in aliis codicibus etiam huius versionis durat c. 10. atq; tractatur in eo potissimũ differẽtia inter dignitates, suppositiões, petitiones, atque definitiones, &c.

Quæcunque igitur monstrabilia existentia accipit ipse non monstrans, hæc quidem, si apparentia discenti accipiat, supponit, & sunt simpliciter suppositio, sed ad illum solum: si verò, aut nulla inexistente opinione, aut & contraria inexistente accipiat idem petit. Et hoc differunt suppositio & petitio: est enim petitio, quòd sub cōtrarium est addiscẽtis opinioni, aut quod aliquis demōstrabile existens accipiat & vtatur non monstrans.

Termini quidem igitur non sunt suppositionis: neque enim esse, aut non esse dicunt, sed in propositionibus suppositiones, terminos autem solùm intelligere oportet: hoc

8 *autem non est suppositio, nisi & ipsum audire suppositionem*

9 *aliquis esse dicat, sed quibuscunque existentibus eo quòd illa sunt conclusio.*

10 *Neque Geometra falsa supponit, quemadmodùm quidã asseruere, dicentes quòd nō oportet falso vti: Geometram*

tram verò mentiri, dicentē pedalem nō pedalem aut rectam descriptam, non rectam existentem. Geometra verò nihil concludit, eò quòd hac est linea, quam ipse locutus est, sed quæ per hæc ostenduntur.

Præterea petitio & suppositio omnis, aut vt totū, aut vt in parte: definitiones verò neutrum horum. 11

Formas quidem igitur esse aut vnum aliquid præter multa, non necesse, si Demonstratio erit. Esse quidem igitur vnum de multis verum dicere, necesse est: non enim erit vniuersale, nisi hoc sit: si autem in vniuersale non sit, mediū non erit, quare neque Demonstratio. Oportet igitur aliquid vnū & idē in pluribus esse, nō æquiuocè. 12

Non cōtingere autem simul asserere & negare, nulla accipit Demonstratio: nisi oporteat monstrare & cōclusionem sic: monstratur autem accipientibus primum de medio, quòd verū, negare autē non verum. Mediū autem nihil differt esse & nō esse accipere: consimiliter autem & tertiū, si enim datum est, de quo hominē verum dicere, si & non hominem verum, sed si solum hominem animal esse totū, non animal autem, non erit enim verum dicere Calliam, si & non Calliā, tamen animal: non animal autē non. Causa autem, quoniam primum non solùm de medio dicitur, sed & de alio, eò quòd est in pluribus: quare neque si medium & idem est, & non idem, ad conclusionem nihil differt. 13

Ab hoc 13 textu vsque ad 15. habetur in aliis codicibus c. 11. tractās de cō tradictionis principio.

Omne autem asserere, aut negare Demonstratio ad impossibile accipit: & hæc neque semper vniuersaliter, sed quantùm sufficiens est: sufficiens autem est in genere. Dico autem in genere, vt circa quod genus Demonstrationes fert, quemadmodum dictum est & priùs. 14

Communicant autem omnes scientiæ sibi inuicem secundum communia. Communia autem dico, quibus vtuntur, tanquam ex his demonstrantes, sed non de quibus monstrant, neque quod monstrant. 15

In aliis incipit hic cap. 12.

Et

16 *Et Dialectica omnibus,& si aliqua vniuersaliter tẽtet mõstrare communia: vt quòd omne asserere, aut negare, aut quòd æqualia ab æqualibus, aut taliũ nõnulla.*

17 *Dialectica verò nõ est ita determinatorum quorundam, neque generis alicuius, vnius: non enim interrogaret: demõstrantẽ enim nõ est interrogare, eò quod oppositis existentibus non monstrauit idem: monstratum est autem hoc in iis, quæ de syllogismo.*

1 *Dic autem principia in vtroque genere, &c.*

Summa capitis, & eius diuisio. DE principiis Demonstrationum, quæ necessaria per se, aut propria docuerat esse, sermo est in hoc capite: quòd in tres partes diuiditur. In prima principia ipsa distinguit, ac quo conueniant, quóve differant, & inter se, & à principiatis ostendit: in secunda communia principia ab aliis quibusdam separat principiis in particulari: in tertia, quomodò quodam communi principio vtamur in Demonstratione mõstrat: reperit autem aliqua quæ in prooemio dixerat, quia illic ænigmaticè, vt inquit Philop. loquutus fuerat, vel quia illic non per se, sed vt doctrinam ex præexistenti fieri cognitione probaret, illa dixerat: nunc verò per se hæc docet.

Quæ sint principia in scientiis Proponit igitur, quæ principia dicãtur in scientia aliqua, illa nempe, quæ non demonstrantur esse. Vbi aduerte, non esse legendum, sicut aliqui legunt, scilicet principia sunt, quæ cùm sint, non demonstrantur esse, id est, sunt vera & indemonstrabilia. Iste enim non est Ari. sensus: legendum enim est, quod sunt nõ demõstratur, id est, principia sunt in scientia aliqua ea, quæ non demonstrantur esse. Est autẽ hæc pulchra regula principia dignoscendi, & in scientia qualibet, & Demonstratione: ea scilicet esse principia quæ talis scientia, seu talis Demonstratio non probat esse, sed supponit. Verbi gratia, supponit Geometria esse lineas, signa, id est, puncta, Arithmeticus vnitates, numeros: hæc dicuntur principia. Similiter in qualibet peculiari Demõstratione non demõstramus subiectum esse, nec medium, dicũtur principia. Hoc autem non solùm de simplicibus principiis, sed etiam de complexis, quales sunt propositiones, dignitates, & præmissæ in Demonstrationibus singulis: hęc enim omnia, vt nõ demonstrantur in scientia illa, vera esse dicuntur principia scientiæ: vt verò præmissæ in illa Demonstratione cuius sunt non demonstrantur, illius principia dicuntur. Et vniuersaliter, quod

est

eſt in ſcientia, aut Demonſtratione, ita vt illic nō demōſtretur eſſe, ſed ſupponatur, id eſt, principium, ſiue ſimplex, ſiue complexum ſit.

Quid quidem igitur ſignificent, &c. 2

Aſſignat id in quo principia, & ea quorum principia ſunt, conueniant. Oportet autē per principia hîc non ſolùm complexa, ſed etiā ſimplicia, vti diximus, intelligere: per ea verò, quæ ex principiis ſunt, ſeu per principiata, etiam complexa, quæ cōcluſiones ſunt, & incomplexa ſeu ſimplicia, quæ ſunt paſſiones & quæſita. Eſt ergo conuenientia inter hæc, quòd de omnibus oportet in Demonſtrationibus, & in ſcientiis, ſupponere, quid ſignificent: hoc enim non demonſtratur in ſcientiis, nec de principiis, nec de principiatis: at diſcrimen eſt quod de principiis omnibus. Prætereà oportet ſupponere, quòd ſint, ſi ſimplicia, quò exiſtant, ſi cōplexa, quòd vera ſint: at de principiatis id demonſtramus: nā concluſionem veram eſſe demonſtramus, ſimiliter ipſam paſſionem ineſſe demonſtramus, non autem ſupponimus. Ari. ponit exempla in ſimplicibuſ principiis & principiatis ſolùm, nēpe in ſubiectis, vt vnitate, & magnitudine; in paſſionibus, vt in recto, & triangulo.

Quid per principia hic intelligēdum, item quid per principiata.

Sunt autem quibus vtuntur in demonſtratiuis, &c. 3

Principia præſertim complexa hîc diuidit in communia & propria. Communia ſunt, quæ ſcientiam illam tranſcendunt, vt ſi ab æqualibus æqualia demas, reſtant æqualia: hoc enim pluribus ineſt ſciētiis. Propria verò quæ ex his, quæ in ſcientia tali ſunt, conſtant: vt, linea eſt magnitudo indiuiſibilis ſecundum latitudinem: rectum eſt cuius extrema nō exeunt à medio, hæc enim Geometrica ſunt. Poſſes dubitare, cū ſciētia ex propriis procedat, quomodò principia habet communia? Reſpōdetur, non vti ſcientias his communibus, vt communia ſunt, ſed vnaquæque ſcientia & Demōſtratio ea limitat ad ſuam materiam, ad quam eis indiget. Geometra dicit, ſi ab æqualibus magnitudinibus æquales demas: Arithmeticus ad numeros contrahit: & ſingulæ Demonſtrationes ſuis terminis adaptant, nec propter hoc minor eſt vis illorum principiorū cùm ſemper ſint vera & neceſſaria, & immediata: & proptereà dicitur communia ſecundum analogiam, quia ex eis vnaquæque ſcientia accipit pro ſua materia.

Dubium.

Solutio.

Sunt autem propria quidem, & hæc, &c. 4

Præter propria complexa, quę aſſignauerat, incomplexum principium aſſignat, nēpe ſubiectū, de quo accipimus quòd ſit, &

ſit,& quid ſignificet.Et hoc eſt,quod dicit,Eſſe & eſſe hoc:at que de tali ſubiecto demõſtramus paſſiones,quæ ei per ſe inſunt,& de his, quid ſignificent ſupponimus.Poſſes dubitare, quare modò ſeparatè de ſimplici & in cõplexo principio loquitur:Dico,& hoc eſt aduertendum,hoc eſſe diſcrimẽ inter complexum & ſimplex principium:cõplexum enim in commune,& proprium diſtinguitur ; at ſimplicia omnia propria ſunt,ob id primò propria cómplexa cum ſimplicibus non cõiunxit,ſed cum communibus,poſteà ſimplicia adiunxit,exẽpla ponit horum , quæ nota ſunt.Irrationalis dicitur quantitas, quæ alteri nõ cõmunicat in parte aliquota , vt diameter coſtæ,quæ paſſio Geometrica eſt : inflecti verò dicitur eadem linea,quando ab vno puncto reſilit,ſicut pila:concurrere dicuntur duæ lineæ,quæ coniunguntur in puncto.

Dubium. *Solutio.*

5 *Omnis enim demonſtratiua ſcientia , &c.*

Oſtendit ſufficienter de his determinaſſe, cùm non ſit aliquid in Demonſtratione præter paſſionẽ, & ſubiectum,quod principium eſt ſimplex,& dignitates principia complexa.Dices,quid de concluſione?Dico,ſub ſubiecto & paſſione comprehenditur.Dices,quid de præmiſſis?Dico,ſub dignitatibus eſſe : nam dignitates licèt ſub communi forma Demonſtrationem non componant , tamen limitatæ, & contractæ,propoſitiones,& præmiſſæ fiunt,ex quibus demonſtramus.

Dubium. Dices,nónne etiã ex propoſitionibus, quæ dignitates non ſunt,demonſtramus?non enim ſemper Euclides ad dignitates recurrit,ſed per ea,quæ demonſtrata ſunt,demõſtrat aliã.

Solut. Dico,ita eſſe:& hoc eſt,quod in præcedentibus verbis dixerat Ari.demonſtrant per communia, & per ea,quæ demonſtrata ſunt:at quia nullus perfectam habet Demonſtrationem, niſi ad illa indemõſtrabilia perueniat,propterea dixit ex dignitatibus eſſe Demonſtrationem:ſed addidit hoc,tanquam ex primis, quia etiam ex demonſtrabilibus ſunt demonſtrationes,ſed non tanquam ex primis,hæc enim dignitates ſunt.

6 *Quaſdam tamen ſcientias nihil prohibet,&c.*

Soluitur dubiũ ab Ariſt. Poſſet quis dubitare,an ſemper illa ſupponere neceſſe ſit. Reſpondet Ari.non opus eſſe ſemper:nam quãdo ſubiectum eſſe notum eſt,vt calidum eſſe, frigidum eſſe,non opus eſt ſupponere,ſicut quando obſcuriſ eſt,vt numerum eſſe.Similiter de paſſione:cũ enim nota eſt ſignificatio, non opus eſt ſupponere,ſicut nec de principiis illis, quæ dignitates ſunt, ſupponimus quid ſignificent,hoc enim notum eſt:quæ verò nota non ſunt,ſupponuntur,quod ſuprà etiam non diximus de prin

de principiis,& dignitatibus. Concludit, siue supponantur ista, siue non, semper illa tria in Demonstratione esse, dignitates, passionem, subiectum.

Non est autem suppositio. 7

Secunda capitis pars.

Hæc est capitis secunda pars, in qua discrimen inter ista quatuor principia ponitur, dignitatem, suppositionem, petitionem, definitionem. Dignitas est principium necessarium, non solùm in se, sed quòd etiam omnibus videtur, & cognoscitur necessarium, vt quodlibet est, vel non est, & similia: hæc enim lumine naturali ab omnibus cognoscuntur per se absque alio medio. Posses obiicere, non esse omnibus manifestum, quandoquidem negari potest. Respōdet Arist. verbo & voce posse negari, sed non intellectu, secundum quem demonstrationes & syllogismos mensurare oportet: nam rationes exteriores potest quis pro libito negare voce, sed interiores non pro libito negamus: sunt igitur hæc principia nota, & ab omnibus interius necessariò concessa, quæ Alber. in præsenti iterum comparat visibilibus, quę suo lumine videntur, vt superiùs etiam diximus ex ipsomet.

Quæcunque ergo demonstrabilia. 8

Suppositiones, & petitiones

Suppositiones & petitiones declarat: hæc enim sunt demonstrabilia principia, quæ cùm demonstrari possint, non demonstrantur ab aliquo, sed sine demonstratione accipiuntur esse vera. Differunt tamen: si enim ista discenti, id est, ei, cui fit Demonstratio, nota sunt, ac si essent demonstrata, dicuntur respectu illius suppositiones: quod sæpe accidit in argumentando; recipit enim qui respondet propositiones aliquas absque probatione, quæ probari poterant, quia illi notę sunt. Si verò discenti non sunt nota, vel quia non est vnius opinionis, id est, quia non scit illa, vel quia contrariè opinatur, & illa existimat non esse, tunc dicuntur petitiones, seu postulationes, quia demonstrator petit, vt modò admittat ea, vt Demonstratio procedat, & posteà probabuntur. In quo apparet differentia horum duorum, à dignitatibus, & inter se: à dignitatibus quidem, quia sunt dignitates indemonstrabiles, & omnibus per se notæ, hæc verò demonstrabilia, & non omnibus nota: inter se verò, nam suppositiones videntur discenti, petitiones verò non videntur: vtraque tamen recipiuntur esse absque Demonstratione, cùm demonstrari queant.

Termini igitur non sunt suppositiones, &c. 9

Definitio

Definitio aliud est principium in Demonstratione: quod

quartum principiū quid sit notum est, ob id, quid non sit potiùs explicat. Non est igitur suppositio, nec petitio: quod duplici ratione probat: altera est, quia suppositiones significant esse, vel non esse, non autem definitiones: cuius ratio est, nam suppositiones in propositionibus sunt, id est, suppositiones sunt propositiones, termini verò & definitiones solùm intelliguntur, cùm in simplici intellectus operatione sint, in qua non est propositio, sicut nec videre, vel audire sunt propositiones, quia simplices cognitiones sunt. Philop. illa verba (suppositiones in propositionibus sunt) exponit in hunc sensum, quòd definitiones sumptæ in propositionibus, nempe de definitis enuntiatæ, sunt suppositiones, vt homo est animal rationale, triangulus est figura tribus lineis terminata: & est expositio etiam bona, mihi tamen videtur prior melior. Concludit Aristo. suppositiones esse, ex quibus existentibus sequitur conclusio, eò quòd ipsæ sunt, id est, sunt propositiones per quas conclusio infertur & probatur.

Quædam notatu digna.

1. Nota. Sunt hìc aliquot notanda. Primum est, ista tria, suppositionem, petitionem, definitionem, sub vnico genere comprehẽdi, nempe sub positione, cuius meminit c. 2. superiori: nunc tamen numerans ipsas species reliquit genus ipsum: nec hoc absurdum videri debet.

2. Nota. Est estiam notandum, suppositiones, & petitiones esse in duplici differentia: quædam sunt demonstratiuæ, quædam Dialecticæ. Demonstratiuæ omnes sunt necessariæ, & de his est sermo in præsenti, vnde malè docuit Philop. petitiones posse esse falsas, cùm dicat Aristo. esse demonstrabiles: quædã verò Dialecticæ, petunt enim & supponunt etiam hi, qui probabiliter disputant: atque hæ possunt esse falsæ: sunt enim probabiles.

3. Nota. Tertiò notandum est, esse suppositiones in scientia, similiter petitiones, & in Demonstratione peculiari. In scientia suppositiones, & petitiones sunt propositiones, quæ cùm demonstrabiles sint saltem in alia scientia supponuntur, vel vt notæ discenti, vel vt petitæ: deseruiunt tamen pro multis conclusionibus illius scientiæ, sicut à puncto in punctum lineam ducere, & similes. In Demonstratione verò qualibet præmissæ, quæ in ea non demonstrantur, dicuntur suppositiones, aut petitiones in illa Demõstratione: si enim sunt notæ respondenti, suppositiones, si verò non, petitiones.

4. Nota. Tandem notandum est, cùm Arist. dicit, suppositiones & petitiones

petitiones esse demonstrabiles, non intelligi, semper esse demonstrabiles Demonstratione propter quid: sunt enim aliquę suppositiones immediatæ, vt quando definitiones de definitis sumimus: sed dicuntur demonstrabiles, vel quia demonstrari possunt, vel non sunt ita notæ, quin aliqua ratione saltem à postpriori indigeant: & tamen absque tali probatione proponuntur.

Neque autem Geometra falsa supponit, &c.

10 *Dubium* Posset quis dubitare, an supponere liceat falsa, vt quidam existimant Geometras falsa supponere in suis Demonstrationibus: supponunt enim lineam bipedalem, quæ forsan est tripedalis, & lineam rectam, quæ curua est, & similis. Respondetur, non licere, nam Geometræ non vtuntur illis suppositionibus, vt ex illis demõstrent, sed vt ostendant, veras lineas, & veras rectas, & veras quantitates, per quas demõstrant: non ergo vtuntur suppositionibus falsis, per quas demonstrant. *Solutio.*

Amplius petitio & suppositio, &c

11 Hoc est alterum argumentum, quo suppositionem non esse ipsam definitionem probat. Suppositio enim & petitio est vniuersalis, & in parte, id est, particularis: at definitio nec vniuersalis, nec particularis dicitur, non enim est propositio, cuius proprium est, vniuersalem, vel particularem esse, non ergo est suppositio, aut petitio.

Species quidem igitur esse, &c.

12 *Dubium* Cùm multa de vniuersalibus locutus sit, dubium esse posset, an cùm Demonstrationes & definitiones sint vniuersalium, opus sit, species, id est, ideas ipsas vniuersales separatas ponere. Vnum enim motiuum Platonis ideas constituentis hoc fuit, nempe quia scientiæ & definitiones, quæ vniuersalium sunt, non aliter essent. Respondet Arist. non opus esse ob Demonstrationes, & scientias, ideas separatas ponere: sufficit enim naturam in ipsis singularibus constituere, quæ valeat de multis vniuocè prædicari, non autem separatam, nisi per operationem intellectus. Multa de vniuersalibus alibi diximus, ob id hîc his supersedebimus. Vide quæstionẽ procemij super Prophyrium. *Solutio.*

Non contingere autem idem simul, &c.

13 *Tertia pars capitis.* Locus hîc summæ obscuritatis est ob defectum verborum Aristot. propterea rem, & sensum potiùs, quàm orationem, omnes Græci, Latini, & Arabes explanant, in sensu autem nõ plenè omnes conueniunt. Quorum expositiones & sensus quartare, prolixũ & inutile esset. Sumam ex his omnibus, quæ

mihi magis veritati videntur conformia,& literæ Arist.consonantia:addam autem,quæ videtur singulis deesse,ac ipsum integrum contextum conabor exponere.

Principia vniuersalißima duo esse.

Duo igitur sunt principia vniuersalissima, quorum veritati innituntur reliqua:alterum negatiuum,scilicet de nullo est verum affirmare,& negare:& alterum affirmatiuum, scilicet de quolibet affirmare,vel negare,verum est. His duobus, sicut & reliquis, Demonstrationes vtuntur limitatis, & coarctatis ad peculiarem materiam. Quod quidem quando, & quomodò fiat,in præsenti docet Arist. quæ est tertia pars capitis:de his enim magis videtur dubium, cùm generalissima sint,quàm de aliis.Incipit autem à negatiuo,& dicit,tunc tale principium in Demonstrationem ingredi, cùm talis est conclusio, quæ illo sic ingredienti indigeat: quando nempe de subiecto conclusionis enuntiamus aliquod prædicatum, affirmando ipsum,& remouēdo oppositum : vt si dicas,Callias est animal,& non est non animal.

Quando liceat negatiuum principiū in Demōstratione sumere.

Ad huiusmodi conclusionem demonstrandam oportet in Demonstratione etiam sumi tale principium contractum. Sumimus autem sic sumendo duos terminos contradictorios,altero affirmato,altero negato & remoto, vt in illa conclusione eadem apparet:sic autem in Demonstratione sumi debet.Ecce quando liceat tale principium in Demonstratione sumere,sed quomodo, & quo loco in demonstratione eo vtendum, docet.Sunt enim tres termini in Demonstratione,maius extremum,nempe prædicatum maioris, minus extremum, subiectum minoris medium, scilicet subiectum maioris & prædicatum minoris.Tale principium non in medio,non in minori extremo,quod dicitur tertium, sed in primo,id est,maiori extremo,cōstituendum est:& dices, omnis homo est animal,& non est non animal; Callias est homo; ergo Callias est animal,& non est non animal.

Dictum principiū quomodo & quo in loco sumendum.

Dubium

Solutio.

Dices,quare non in medio, & tertio sumi debet? Huic respondet Arist.quia est inutile prorsus ad talem conclusionem inferendam; nam etiam si oppositum medij sumeres absque negatione ipsius, adhuc sequitur conclusio:Similiter de tertio:nam etiam si dicas , omnis homo , & non homo est animal,& non est non animal, dummodo Callias sit homo tantùm sequitur,Callias est animal,& non est nō animal.Similiter de tertio:etiamsi enim non Callias sit homo, dummodò Callias sit homo,sequitur eadem conclusio.

Dubium aliud.

Dices tu, quare de medio & oppositio medij enuntiamus maius

maius extremum, non de medio autem enũtiamus primum, & oppositum primi. Dicit enim homo, & non homo animal, at homo non dicitur animal & non animal. Respond. quia maius extremum est superius medio, non intelligas semper id esse in Demonstratione, nempe quòd sit superius: sed hoc est argumentum non posse tale principium esse necessarium in medio, quia si necessarium esset, semper esset: at cùm primum est superius non licet: argumentum igitur est, non esse necessarium, idem dicendum de tertio. Hunc crediderim esse integrum sensum Arist. & valdè notandum.

Solutio.

Literam igitur ipsam exponamus (non contingere autem simul) id est, istud principium, De nullo est verum affirmare, & negare, nullam Demonstrationem ingreditur, nisi cùm opus est demonstrare conclusionem, sic, id est, per illud principium, quod fit cùm id in conclusione est: tunc autem in Demonstratione accipi sic debet, accipientibus primum, id est, maius extremum de medio in maiori, quod verum, negare autem non verum, id est, affirmando ipsum primum & negando negationem primi, quæ falsa erat: non enim dicebatur, homo est animal, & non animal, hoc enim falsum est: dicemus ergo, homo est animal, & non non animal: & remouere contradictorium primi, est dicere, quòd negare primũ, non est verum

Expositio textus.

Medium autem nihil differt esse, &c.

Hìc probat, non posse in medio illud esse, quia in medio, & minori extremo possumus oppositũ medij sumere, etiam oppositum minoris extremi: dicitur enim, homo & nõ homo est animal. Callias & non Callias est homo: non igitur principium est necessarium, cùm oppositum verè liceat sumere

Nam si datum est, &c.

Ostendit id exemplo, quomodò sit inutile cum medio oppositum medij sumere ad conclusionem inferendam: dicens (si datum est, de quo hominem verum est dicere) id est detur quòd Callias sit homo, & non hominem verum, id est, licèt verum sit quòd non homo est animal, & non non animal, dummodò detur, sed si solùm hominem, totum nempe hoc, homo est animal, & non non animal, erit enim verum, id est, sequitur conclusio, Callias est animal, & non non animal: vt sit sensus, dummodò homo sit animal, & nõ non animal, & Callias sit homo, sequitur, quòd Callias sit animal, & non non animal, siue etiam non homo sit animal, & non Callias homo.

Causa autem quoniam primum, &c.

Reddit rationem cur id liceat in medio, nempe sumere ipsum & oppositum: quia nempe maius extremum superius est, & contingit esse, cùm enim conuertibile est, id non licet: at maius extremum, & oppositum in nullo casu licet verè sumere, sed semper negando oppositum, vti diximus. Posteà concludit, nihil differre ad conclusionem, duo opposita in medio sumere, & in tertio: non ergo est ibi tale principium necessarium. Hæc circa literam.

Quædam notatu digna.

1. Nota. Oppositũ medij non debere sumi in vtraque propositione.

Sunt aliqua notanda pro perfecta intelligentia huius. Primum: quando dicit Arist. oppositum medij posse sumi, vt homo & non homo est animal, non intelligas, quòd in vtraque propositione id licet: nam minore erit falsa, vt notat Auerr. scilicet, Callias est homo & non homo: sed sensus est, si in medio tale principium sumendum esset, nunquam medium, & oppositum sumere liceret: at in maiori id fit: non ergo in medio est ponendum id principium.

2. Nota. Oppositũ medij solũ in maiori sumitur.

Aduerte secundò, non solùm in maiori oppositum medij sumi posse, imò, vt notat Philop. aliter sumi est impossibile, cùm primum est superius: est enim falsum dicere, homo & non homo est animal, & non est non animal, cùm multa, quę sunt, non homo, licèt non omnia, sint animalia.

3. Nota. Principiũ generale hoc, solũ in prædicato non subiecto conclusionis locum habet.

Aduerte maximè tertiò, quare Arist. non ponat principium hoc in subiecto conclusionis, sed solùm in prædicato: dicimus enim etiam homo, & non non homo est risibilis. Dico cùm in subiecto est, nõ potest poni in Demonstratione: nam esset consequentia mala, nec esset bona forma cùm detur antecedens verum, & consequens falsum, vt patet in hac, omne animal rationale est sensitiuum, omnis homo & non non homo est animal rationale, non valet, ergo homo & non non homo est sensitiuus.

4. Nota. Demonstrationes quæ cum generali illo sumũtur principio...

Aduerte quartò, cum Philop. tales Demonstrationes, quæ cum hoc principio sumuntur, non esse inutiles, quamuis id videatur sancto Thomæ: sunt enim, vt dicit Phil. multa, quæ apparent secundum opposita prædicari, vt elementa esse corruptibilia, & non corruptibilia, quia corrumpuntur secundum partem, non corrumpuntur secundum totum, scilicet cælum esse in loco, & non esse in loco, quia secundum partes locum habet, non secundum totum, & alia huiusmodi: ex quibus quis posset existimare, posse hæc opposita affirmari:

mati: aduersus quos possumus & debemus sic oppositas monstrare conclusiones.

pio nō esse inutiles.

Aduerte quintò, quamuis istud exemplum Aristot.non sit Demonstratio propria, quia est de singulari, puta Callia, tamen possent fieri multæ huiusmodi Demonstrationes: vt si dicas, omnis actus habens esse in se est immortalis, & non non immortalis: anima rationalis est talis actus: ergo anima est immortalis,& non non immortalis. Et sic etiā in aliis fit.

5. Nota. Multæ demonstrationes fieri possunt similes Aristotelicæ in præsenti.

Aduerte sextò, cùm Philop.cùm audis contradictionem inter terminos, putà, homo, non homo, animal, nō animal, non intelligas contradictionem perfectam, hæc enim non nisi in propositionibus est: sed est quædam imperfecta contradictio quæ dicitur secundum finitos & infinitos terminos.

6. Nota. Contradictionē terminorum simpliciū esse imperfectam.

Commune autem aut affirmare, &c.

Themistius & Philop. volunt, vt postquàm Aristot. probauit Demonstrationi ostensiuæ deseruire illud principium, modò probet etiam deseruire Demonstrationi ad impossibile. D.Tho. verò, & alij hoc ad principium affirmatiuum referunt, vti diximus in principio: & quamuis vtrumque sit verum & probabile, magis videtur consonare literæ sententia D.Tho. Est ergo sensus, quòd hoc principium de quolibet est verum affirmare, aut negare, deseruit Demonstrationi ad impossibile, sed debet contrahi ad materiam illius Demonstrationis, sicut etiam dictum est de aliis principiis communibus.

14 Exposit. Them. & Philop.

Expositio verior D. Thomæ.

Propter quod aduerte ex lib 1. Prio.ca.22. & 23.esse duplicem syllogismum, ostensiuum, & ad impossibile. Probamus enim aliquam conclusionem dupliciter. Vno modo, illam veram ex veris concludendo: vt qui hominem esse risibilem probaret sic, omne rationale est risibile, omnis homo est rationalis, ergo omnis homo est risibilis. Talis syllogismus & probatio dicitur ostensiua. Altero modo eandem conclusionem probamus ostendendo suum contradictorium esse falsum: cùm enim contradictoriorum hoc aut illud sit verum, si falsum ostenditur vnum, probatur alterum verum. Talis syllogismus & probatio dicitur ad impossibile Demonstratio.

Nota de syllogismo ostensiuo, & ad impossibile.

Fit autem hoc modo: sumendo primum contradictorium conclusionis probandæ putà, nullus homo est risibilis, si probanda est, homo est risibilis: secundò ex eo, cum alia propositione vera, inferendo conclusionem falsam in bona consequentia, vt cùm sit illa bona consequentia, & conclusio falsa, necessarium sit aliquam præmissam esse falsam, quę erit

Demonstratio ad impoßibile quomodo fiat.

illius primę contradictoria: nam altera coassumpta erat vera. Sumitur enim sic, nullus homo est risibilis, omne rationale est risibile, ergo nullum rationale est homo, in Cæsare, conclusio est falsa, ergo altera præmissa. Non minor, quia est manifesta: ergo maior, quæ est contradictoria prioris. Tunc tertiò vtatur principio contracto sic, aut omnem hominem non esse risibilem, aut aliquem esse risibilem, verum est: sed nullum hominem esse risibilem non est verum: ergo hominem risibilem esse, verum est. In quo tertio processu vtor hoc principio affirmatiuo contracto. Et hæc est mens Arist.

15 *Communicant autem omnes scientiæ, &c.*

In quibus principiis omnes sciētiæ cōmunicent.

Concludit, scientias omnes communicare in istis principiis communibus, vt dictum est: non tamen in his, ex quibus demonstrant, nec quod demonstrant, id est, non in subiectis, nec in passionibus, nec similiter in propositionibus, ex quibus proximè demonstrant, nec in conclusione, quam demonstrant.

Tria genera cōmuniū principiorum.

Vbi aduerte, communia principia esse in triplici differentia. Quædam sunt communissima omnibus scientiis, & omnibus Demonstrationibus, qualia sunt illa duo prædicta: in his vis omnis probatiua & illatiua nititur, vt dictū est. Quædam sunt communia multis quidem scientiis, sed non omnibus, nec vniuersis Demonstrationibus, qualia sunt illa Mathematica, omne totum est maius parte, & similia. Quædam vni scientiæ propria, sed communia multis illius scientiæ Demonstrationibus: vt in Philosophia naturali, motus est, in Morali, omnes appetunt bonum. Huiusmodi sunt multa in singulis artibus Mathematicis. In pręsenti sermo est de communissimis: in his enim solùm omnes scientiæ conueniunt, in reliquis multæ, aut vnius scientiæ variæ Demonstrationes, sed non omnes.

Quomodo principia cōmunia probent aliquam cōclusionē.

Aduerte prætereà, hæc principia communia non per se conclusionem probare aliquam, nisi vel limitentur, vel cum aliis sumantur propositionibus: non enim semper formaliter sunt in Demonstratione, sed virtualiter: vt non semper illa priora duo & reliqua in Demonstratione sunt secundum se, licèt virtus saltem priorum sit semper. Est enim similitudo. Vt enim causæ naturales quædam sunt vniuersales, variis effectibus procreandi promptæ, vt sol, cæli, intelligentiæ, nihil tamen producunt eorum, nisi adiunctæ particularibus causis, sol enim cum leone producit leonē, & cum equo equum; ita similiter illa principia communia: non enim ipsa sola, nec

particula

particularia sola,sed simul vtraque probant. Ac ob id dicuntur communia secundum analogiam & proportionem:quia sicut in hac scientia cum principiis huius producunt hanc conclusionem , ita etiam in alia scientia & Demonstratione producunt cum aliis particularibus principiis aliam conclusionem:ob id dicuntur principia analoga & proportionalia, respectu variarum conclusionum particularium , quæ in variis scientiis & Demonstrationibus sunt. Et hoc est maximè notandum.

16

Et Dialectica quidem de omnibus,&c.

Duas scientias ex communibus procedere docet, Dialecticam & Metaphysicam:sed discrimen est inter vtramque.Metaphysic.communia per communia probat,ac propterea Demonstratione vtitur:nam multa probat de ente per causas etiam communes. Et sic ex communibus procedere,non est contra id , quod dictum est: solùm hoc est traditum , quod propria non licèt per communia procedendo demonstrare: & sic Dialectica procedit,ac ob id non demonstrat , sed probabiliter ratiocinatur: hic enim de Dialectica pro Topica sermo est.Vt,Dialecticus probat,amorem esse in concupiscibili,per commune,quia vbi est vnum contrarium , ibi est alterum ; odium verò est in concupiscibili : ergo & amor. Sic igitur procedit ex communibus,sed non demonstrat.

Aduerte discrimen inter Dialecticam seu Topicam & Metaphysicam.

Dices,quomodò dicit,quò Metaphy.communia illa principia demonstret , cùm sint immediata ? Resp.S.Tho. quem sequitur Ægid.quòd non à priori demonstret,sed contra negantes conatur ostendere,& declarare,& aliqua via probare. Prçtereà,quia de illis demonstret passiones,scilicet quòd sint immediata,quòd sint per se nota,& alia. Vnum fateor,quod mihi videtur, multa principia per se nota habere causam: quis enim negare poterit , non esse causam , quòd totum sit maius parte,& multorum aliorum:sed quia sunt per se lumine naturali cognita,& non per causam, propterea immediata dicuntur. Metaphysici tamen est per tales causas,si quando concurrerit probare. Et hoc est quod dixit sub forma dubitandi(si qua tentat monstrare communia) quia non id facit,nisi contra negantes ea,quod raiò occurrit. Sed hoc in secundum librum Metaphysicæ reseruetur.

Dub. Soluitur ex D.Th.

Principia per se nota habere quãdoq; causam.

17

Sed Dialectica non est sic definitorum, &c.

Discrimen est Dialecticæ ab aliis scientiis , quòd non est vnius generis definiti,sicut aliæ scientiæ sunt. Aliqui dicunt quòd quia est de argumẽtatione,quç aptatur omnibus rebus.

Dialectica vt differat ab aliis sciẽtiis.

melius est,quod non sit generis vnius,id est;Topica non habet rem certam,& materiam,circa quam probabiliter disputet, sed circa quamcunque materiam & rem probabiliter disputando vagatur. Præterea differt ab aliis scientiis, etiam à Metaphysica,quòd scientiæ vnam partem determinent contradictionis,quam demonstrant,non enim contradictoria simul demonstrari valent: at Dialectica vtitur vtraque parte contradictionis,& vtranque probat Topicè,ac ob id interrogatione vtitur,quæ fit de parte contradictionis vtraque,quia vtranque*expositus est probare. De qua interrogatione dictum est in libro de syllogismo 1.Priorum cap.primo.Atque hæc de capite octauo.

*promptus.

Demonstratiuarum scientiarum esse interrogationes & responsiones proprias, &c. Cap. IX.

1 *SI verò idem est interrogatio syllogistica & propositio contradictionis: propositiones autem secundum vnam quamque scientiam, ex quibus syllogismus secundum vnamquamque scientiam: erit vtique aliqua interrogatio scientialis:ex quibus qui secundum vnamquamque proprius fit syllogismus.*

2 *Planum igitur, quòd non omnis interrogatio Geometrica fuerit, neque Medicinalis, similiter autem & in aliis,sed ex quibus aut monstratur aliquid,de quibus Geometria est, aut ex eisdem monstratur Geometria, quemadmodùm Perspectiua:consimiliter autem & in aliis. Et de his quidem & rationem subiiciendum ex Geometricis principiis,& conclusionibus.*

3 *De principiis verò non Geometricis & conclusioni-*4 *bus,rationem non subiiciendum Geometræ, in quantum Geometra. Consimiliter autem & in aliis scientiis.*

*Neque igitur omnẽ interrogationẽ *vnusquisq; sciẽtificus interrogare debet:neq;*omne interrogatũ respondere de vnoquoque:sed quæ secũdum sciẽtiam determinata sunt.Si autẽ disputabit cum Geometra,in quantum Geometra,sic,manifestũ quòd bene , & si ex his aliquid monstret:*

*Græcè sonant,vnũ quemque sciẽtificũ interrogare oportet
*a. l. ad omne.

monstret: si autem non, non bene. Planum autem, quòd neque redarguis Geometram, nisi secundum accidens. 5

Quare non erit in nō Geometricis de Geometria disputandum: latebit enim praua disputans. Consimiliter autem & in aliis scientiis se habet;

Quoniam autē sunt Geometricæ interrogationes, suntne igitur & non Geometricæ? & iuxta vnāquanq; scientiam, quæ secūdum ignorantiam* qualemnā Geometricæ sunt? Et vtrùm secundum ignorantiā syllogismus, qui ex oppositis syllogismus, aut paralogismus?* 6

Secundum Geometriam verò, aut ex alia arte: vt Musica est interrogatio nō Geometrica de Geometria: coalternas verò concidere existimare, Geometrica quodammodò, & non Geometrica alio modo. 7

Duplex enim hoc, quemadmodum irrhythmicum: & alterum quidem non Geometricum, eo quòd non habet, quemadmodum irrhythmicum: alterum verò, eo quòd malè habet: & ignorantia hæc, & quæ ex talibus principiis contraria. 8

In Mathematicis verò non est similiter paralogismus, quoniam medium est semper: quod duplex: de hoc enim omni, & hoc rursus de alio dicitur omni: quod autem prædicatur non dicitur omne. 9

Hæc autem sunt, ac si intellectione viderentur. In rationibus verò latet, nunquid omnis circulus figura? si verò descripserit, planum, quid autem, carmina circulus? manifestum, quod non sunt. 10 11

Non oportet autem instantiam in ipsum ferre si sit propositio inductiua: quemadmodum enim neque propositio est quæ non est in pluribus, nō enim erit in omnibus: ex vniuersalibus autem syllogismus: planum quod neque instantia: eadem enim propositiones, & instātia: quam enim fert instantiam, hæc fieri potest propositio, aut demonstratiua, aut dialectica.

* a. l. sunt sanè non Geometricæ.

* a. l. aliquā Geometrica sunt.

τὸ ἄῤῥυθμον, absque rhythmo & forma.

Vide primo Elenchorū c. 9.

Vide pro hoc Ari. 2. Top. nō lōgè à principio: ibi, Amplius problema propositionis facientē sibi ipsi instare.

Contingit

12 *Contingit autem quosdam non syllogisticè dicere, eò quòd ex vtrisque consequentia accipiunt: quemadmodùm & Caneus facit, quod ignis multiplicata proportione: etenim ignis celeriter gignitur, vt ait: & hac est proportio. sic autem non est syllogismus, nisi celerrimam proportionem sequatur multiplex, & ignem celerrima in motu proportio.*

13 *Aliquando quidẽ igitur non contingit syllogizare ex acceptis: nonnunquam verò contingit, sed non videtur.*

14 *Si autem impossibile esset ex falso verum monstrare, facile vtique esset resoluere: conuerteretur enim ex necessitate. Sit enim A. ens: hoc autem existente, hac sunt, qua noui, quòd sunt, vt B. ex his itaque monstrabo quod illud est. Conuertuntur autem magis, qua sunt in Mathematicis, quoniam nullum accidens accipiunt, (sed & hoc differũt ab iis, qua sunt in disputationibus) sed definitiones.*

15 *Augentur autẽ non per media, sed eò quòd assumunt Vt A. de B. hoc autem de C. rursus hoc de D. & hoc in infinitum. Et in latus, *vt A. & de C. & de E. vt numerus quantus, vel & infinitus hoc, in quo A. impar numerus, quantus in quo B. numerus impar, in quo C. est igitur A. de C. & est per quantus numerus, in quo D. par verò numerus, in quo E. est igitur A. de E.*

* *Co mul. leg. vt A. de B sed male. & ideo Ioã. Gr. dicit legẽdum esse vt A. de B. & de D.*

Si autem idem est interrogatio syllogistica &c.

1 *Argum. capitis.* *Diuisio in 3. Partes.*

CVm & cõclusiones, & propositiones, & principia propria esse in demonstratione qualiber, scienria docuisset, nũc etiã interrogationes, respõsiones, ac alia propria esse docet. Atque in tres partes caput est diuisum. In prima, interrogationes, responsiones, disputationes propria esse in scientiis traditur. In secũda esse etiam proprias interrogationes secũdum ignorantiam. In tertia verò de defectibus in syllogismis scientiarum disserit. Proponit igitur hanc conclusionem: Interrogationes sunt propriæ in scientia qualibet. Et affert hãc probationem: propositiones, ex quibus syllogismi scientiarum fiũt, sunt propriæ in qualibet sciẽtia: sed interrogationes syllogi

syllogisticæ sunt propositiones: ergo interrogationes sunt propriæ in qualibet scientia. Minorem in principio, suo more, ponit.

Circa hæc dubitabis primò, quomodò hîc interrogationes in scientia & Demonstratione ponat, cũ in fine capitis præcedentis hoc Dialecticæ proprium esse dixerit? Res. S.Th. quem sequũtur Ægi.& alij Philosophi, Demonstratorem & Dialecticum interrogare, sed cum magna differentia nã Dialecticus interrogat cõclusionem, & propositiones, ex quibus syllogizat: Demõstrator verò solam interrogat cõclusionem, propositiones accipit. Cuius rationem dat Ægi. Dialecticus enim cùm ex omnibus procedat, potest non solùm cõclusionem, sed etiã propositiones negatas probare: at Demonstrator conclusionem quidem negatam demõstrabit, sed nõ propositiones: ideò eas nõ interrogat, sicut Dialecticus. Est etiã altera differentia: nam Dialecticus conclusionem interrogat, paratus quamcunque cõtradictionis partem probare: at Demonstrator partem veram, & necessariam probat. Sic ergo ad dubium resp. At quia hæc solutio non videtur consona Aristo. (nam hîc loquitur de interrogationibus demonstratiuis, quæ sunt propositiones, & non de conclusionibus) respondetur etiam esse interrogationes propositionum, sed demonstrabilium, quæ sunt conclusiones, & posteà sumuntur ad alias probandas tanquã propositiones. Hæc solutio non mihi placet, cũ absolutè Ari. interrogationes vocet propositiones: propterea dico etiam Demõstratorem interrogare propositiones, non vt indifferenter sumat consensum respõdentis, sed vt euidentiam, & certitudinem etiam à respondente venetur: sæpe enim interrogamus etiam necessaria, vt simul acquiescere respondentẽ faciamus, qua via sæpe vtitur Plato. Quod si acciderit respondentem nõ concedere, licèt non demonstremus eas, tamen declaramus exẽplo, inductione, aut ad incommodum ducentes. De his igitur interrogationibus Demõstrationis est hîc sermo, quæ aliæ sunt à Dialecticis: & sic soluitur dubium. Dialecticus enim de vtraque parte contradictionis petit, quia vtraque vtitur: non Demõstrator sic facit.

1. Dub. — *Solut. ex D. Th.* — *2. Solut* — *3. Solut. auctoris.*

Dubitabis præterea, quid per interrogationem syllogisticam intelligitur: Dico, non intelligi syllogisticam, id est, Dialecticam, vt vult Philop. Sed intelligitur ea interrogatio, quæ propositionẽ petit, cui respondere possumus, ita esse vel non esse: sunt enim multæ aliæ interrogationes: vt, vnde venis? cur

4. Dub. — *Sol.*

ferium

ferrum trahitur à magnete? hæ enim non sunt syllogisticæ. Etiã dicitur interrogatio syllogistica, id est ex quibus syllogismus componitur, ad excludendam quæstionem, quæ est interrogatio conclusionis. Dubitatur præterea, quomodò interrogationes propositiones dicantur: non enim ex eis syllogismus conficitur. Resp. Thom. & Albert. tract. 3. c. 4. dici propositiones secundum substãtiam: eadem enim est res propositio, & interrogatio, modo solo differunt. Tãdem dubitabis, quid per propositionem cõtradictionis intelligere oporteat. Dico, propositionem, quæ est vna pars cõtradictionis, qualis est demonstratiua.

3. Dub. *Solut.* *4. Dub.* *Solutio.*

2 *Manifestum itaque quòd nõ omnis, &c.*

Infert, nõ omnem interrogationem esse Geometricã, aut Medicinalem, id est, nõ omnes interrogationes, quæ in particularibus scientiis sunt, sunt illarũ propriæ, sed hæ duæ sunt propriæ Geometriæ: altera, quæ fit propositionum, ex quibus conclusiones Geometricæ probãtur: altera, propositionum, ex quibus in Perspectiua conclusiones probantur. Et vniuersaliter duæ sunt interrogationes scientiæ cuilibet familiares: eæ, ex quibus ipsius conclusiones probãtur, & eæ, ex quibus quæ in subalternata sunt etiam probantur. Nota literam (aut quod ex eisdem mõstratur, &c.) id est aut eæ interrogationes, etiam sunt Geometricæ, ex quibus eisdem mõstratur aliquid, vt visibilia, id est, mõstrantur quæ sunt perspectiua.

Nota duplices interrogationes scientiis familiares.

3 *Et de iis quidem & rationem ponere, &c.*

Hæc sunt verba continua præcedẽtibus, Sensus est: de his etiam, scilicet perspectiuis principiis, reddẽda est ratio Geometriæ, ac ideò talium propositionum interrogationes, per quas perspectiua probantur, sunt Geometricæ. Idem etiam in aliis subalternis dicẽdũ est, aut suamet principia nulla scientia probat: nec ipsorum propter quid reddit, non enim Geometra, vt Geometra, sua principia probat, sicut probat subalternatæ principia. Dico vt Geometra, quia secundum aliam artem accidere potest principia alicuius scientiæ probare, vt notum est.

Nulla scientia sua principia demonstrat.

4 *Neque omne est vtique vnum, &c.*

Infert secũdò, cùm sint propriæ interrogationes in qualibet scientia, non esse interrogandum quemlibet scientem quamcunque rem: nõ enim Geometram etiam omnia interrogabis, nec Arithmeticum, sed quæ propria illius sunt. Nec similiter quilibet artifex tenetur, nec debet cuilibet interrogationi respõdere: imò in disputatione nullus aliquẽ artificẽ redarguit

Non omnia interroganda, aut respõdẽda.

redarguit: niſi ex principiis illius artis redarguat: qui enim Geometram de re Phyſica cõuincit, per accidens, nõ vt Geometram, conuincit. Oportet ergo & ex propriis diſputare, & redarguere, non extraneis illius artis.

Quare non vtique erit in non Geometricis, &c. 5

Concludit, non eſſe diſputandũ in Geometria de nõ Geometricis principiis & rebus: latebit enim praue diſputans, id eſt in illa arte non poterit cognoſci an praue diſputet, cùm non ex illius principiis procedat. Vel ſecundum Themiſt. in non Geometricis, id eſt, cũ ignaris Geometrię, non eſt Geometricè diſputandum, quia non poterit ab illis percipi, quando praue diſputetur. Vel aliter: ne diſputetur, in Geometria nõ Geometricè, quia ſi ſic diſputatur, eſt praua diſputatio, & non apparet, cùm diſputatio in Geometria fiat. *Varia interpretatio quorũdam verborũ textus.*

Quantum autem ſunt Geometricæ, &c. 6

Hęc eſt ſecũda pars capitis, in qua tres quæſtiones proponit. Prima eſt, vtrũ ſicut ſunt in ſcientia, putà Geometria interrogationes Geometricæ, ita etiã ſint ageometricæ. Altera quæſtio eſt (quia vt poſteà dicturus eſt, ſunt duę interrogationes ageometricæ, ſeu amuſicę, vt ita dicã, & ſecũdũ quaslibet ſcientiã: vna eſt ſecundum ignorantiã negationis altera eſt ſecũdũ ignorãtiã malę & prauæ diſpoſitionis) dubitat, ſecundum quam harum ignorantiam, interrogationes factę in ſciẽtia, magis vicinæ ſint & proximæ illi ſciẽtiæ. Vnde ſic lege literam Boëtij (ex his interrogationibus, quæ ſecundum ignorantiã fiunt in Geometria, qualis eſt Geometrica, & ſecundum vnamquamque ſcientiam) id eſt, ita petitur in aliis ſciẽtiis. Tertia quæſtio eſt, cùm duplex ſit vitium in ſyllogiſmo facto in ſcientiis, & ſecundum formam, qualis eſt paralogiſmus, & ſecundum materiam, qualis eſt is, qui ex oppoſitis ſcientiæ procedit, vter ex his magis dicantur ſyllogiſmus ignorantiæ in illa ſcientia & arte. Hæ ſunt quæſtiones tres. *Secunda pars capitis* *1. Quaſt.* *2* *3*

Secundum Geometriam, &c. 7

Soluit duas priores quæſtiones, diſtinguendo duas ageometricas quæſtiones, ſeu potiùs interrogationes. Altera eſt, quæ fit in Geometria de re Muſica: ſi enim Geometram interroges ea, quæ aliarũ ſunt ſciẽtiarum, interrogationes ageometricæ ſunt. Altera eſt, quæ fit in Geometria de oppoſito eius quod in Geometria eſt: vt ſi interroges, an parallelæ cõcurrãt: hęc ageometrica eſt interrogatio non ſicut prior: nam prior de materia extranea à Geometria erat, hęc de eadẽ materia, ſed de oppoſito principio. Idem poteris cuilibet ſcien- *Solutio duarum primarũ quæſtionum.*

tiæ

tiæ adaptare : in omni enim hæ duæ fiunt interrogationes à ſcientia alienæ,& in hoc reſpondetur ad primam quęſtionē, ſunt enim ageometricę quęſtiones.Poſteà has duas comparat,& eam quę ex oppoſitis eſt,magis ad Geometriam accedere docet , cùm ferè ex materia eadem ſit , quamuis non ſit prorſus Geometrica , cùm ex oppoſitis ſit, & ex hoc ſoluitur ſecunda quæſtio Nota literam textus ſic legendam(interrogatio non Geometrica)id eſt,ageometrica eſt, aut ſecũdum Geometriam,putà,quæ ex eadem materia,ſed oppoſito modo,aut ex alia arte,vt ex Muſica eſt, vti diximus.

Ordinatio textus

8 *Dupliciter autem hoc eſt, vt irrhythmicum, &c.*

Dupliciter accipitur non Geometricum.

Ex vocabulo,ageometricum nempe,ſumit rationē diſtinctionis prædictę:nam ageometricum vno modo dicitur purè negatiuè,quod nullo modo ad Geometriam pertinet,quales ſunt illæ interrogationes aliarum ſcientiarum , quæ in Geometria fiunt : alterò modo priuatiuè , quod aliquo modo ad Geometriam pertinet,ſed oppoſito modo ſumptum.Et ponit exemplum arithmeticũ:incõſonans etenim duobus his modis dici poteſt,ſicut ageometricum,& quod non habet prorſus conſonantiam,quod vocat in non habendo, & quod malam habet conſonantiam,quod voçat in prauè habendo. Vbi nota duplicem ignorantiam : altera eſt puræ negationis,quæ eſt in non habendo prorſus illam ſcientiam : altera eſt prauæ diſpoſitionis,quæ eſt oppoſitum ſcientiæ exiſtimare.Illæ interrogationes ageometricę,quæ ſunt ex aliis ſcientiis,dicuntur ſecundum ignorantiam negationis:quæ verò ſunt ex oppoſitis,ſunt prauę diſpoſitionis,vt petebamus in ſecũda quæſtione.Ignorãtia,quę eſt ex talibus principiis,id eſt,ignorantia prauæ diſpoſitionis,iſta eſt contraria ſcientię.Ex quo patet ſolutio tertiæ quæſtionis:magis enim ignorat ſcientiam, qui in materia,quàm qui in forma ſyllogiſmi deficit.

Ignorantia duplex.

Solut. 3.quæſt.

9 *In doctrinis autem non eſt ſimiliter,&c.*

Tertia capitis pars.

Tertia capitis pars hæc eſt.Quamuis autem Caietanus & alij velint hîc tertiæ quæſtioni reſponderi,melius eſt cũ Philop.dicere iam reſponſum eſſe, vt diximus. Hîc autem vult Ari.diſcrimē inter ſyllogiſmos ſcientiarũ,præſertim Mathematicarum,quas doctrinas vocat,& inter ſyllogiſmos dialecticos aſſignare.Ac primùm circa defectus,qui in ſyllogiſmi forma accidunt:quorum primus eorum,qui in dictione ſunt, eſt æquiuocatio.Hanc in ſcientiarum rationibus nõ euenire oſtēdit,quia medium,inquit,eſt duplex,dicitur enim de omni in minori,& de ipſo omni in maiori aliud dicitur. Vt autē explicaret,

explicaret, quòd vniuersalitas non est prędicato, sed subiecto addenda, non enim homo est omne animal, propterea adiũxit, quòd prædicatur, non dicitur, omne, quod idem dixerat lib. de Interpret.

Dices, quod vocat medium duplex? Auerro. respondet per medium duplex, intelligi, quod medium sit vnum, & voce, & re significata: in æquiuocatione enim medium simpliciter est vnum, nempe voce sola.

Exposit. Auer.

Sed meliùs Philopon. per medum duplex intelligit, quòd idem medium bis sumatur, & in maiori, & in minori, & de omni, quod in æquiuoco non est, cùm pro vno in maiori, pro altero in minori sumatur. Hoc autem frequentiùs accidit in Dialecticis, quàm in demonstratiuis: cuius rationem assignat Philop. nam quælibet scientia determinatas res continet, & determinata vocabula ad illas res, ideò animus scientis minùs est vagus in rerum apprehensione, quàm Dialecticus qui circa omnia vagatur: propterea ei æquiuocationes accidunt, cùm plura sub vno vocabulo coniungit. Verbi gratia, Geometra per circulum quandam figuram concipit, qui eam considerat: Poëta verò quoddam carminis genus, quia id tractat: propterea neutri accidit æquiuocatio. Dialecticus verò, qui circa vtrumque disputat, vtrumque apprehendit, & exponitur errori æquiuocationis. Hæc est mens Philop.

Exposit. Philop.

Quamuis possemus etiam dicere, per medium duplex voluisse dicere, scilicet quòd in maiori & in minori bis de omni sumatur: raro autem hoc in æquiuocatione accidit, in qua sæpe altera præmissa particularis est.

3. Alia exposit. Auctoris

Hæc autem sunt, vt est videre, 10

Potest dici postquàm Aristo. proposuit medium dupliciter sumi de omni in Demonstratione, hîc prosequi rationem explicando differentiam à syllogismo Dialectico, vt totum sit vna ratio, quod mihi magis placet, vel quòd sit noua ratio, scilicet quæ sunt in scientiis, sunt perspicua & præsentia intellectui, sicut quæ videntur: at Dialectica, cùm orationes, & sermones consideret, non ita perspicuas res habet, ob id magis in ea fit æquiuocatio, nam æquiuocatio magis ad nomen fit, quàm ad rem & intellectum: verbi gratia, si circulus describeretur, clarum est, quòd non esset æquiuocatio, nullus enim carmen circulum talem concederet, sic Mathematicus res velut descriptas tractat, at in nomine quo Dialecticus vtitur, æquiuocatio est: ob id igitur minus in scientiis fit æquiuocatio: vide de hoc eodem ipsum Aristo. 1. Elench. c. 9.

Aequiuocatio magis ad nomen fit, quàm ad rem.

vbi id ipſum latiùs docet,& eodem exemplo vſus eſt.

11 *Non oportet autem inſtantiam.*

Quanta huius loci perplexitas. *1. Expoſi.* Hunc locum adeò difficilem exiſtimauit Philop. vt alios interpretes expectaret. Adducit tamen quandam expoſitionem,quæ illi non placet,illam tamen recipit S.Tho.& alij,vt velit Ariſto.docere modum, quo Demonſtrationibus inſtamus, diuerſum ab eo,quo in Dialecticis inſtamus: inſtantia enim debet in ſcientiis eſſe vniuerſalis. Vt ſi fiat ille paralogiſmus omnis circulus eſt figura: carmen eſt circulus: ergo carmen eſt figura:ſi volumus inſtare minori,per vniuerſalem inſtantia fiet,probãdo nullum carmen eſſe circulum,non per ſingularia,ſic omnis circulus eſt figura:nullum carmen eſt figura:ergo nullum carmen eſt circulus. Quòd autem inſtantia debeat eſſe vniuerſalis,probat Ariſt.quia inſtantia ſit propoſitio poſteà,ſiue Dialectica,ſiue demonſtratiua,ad faciendum ſyllogiſmum: ſed ſi inſtantia eſſet ex ſingularibus, non eſſet in pluribus nec vniuerſalis, ideò nec apta ad ſyllogiſmum ex vniuerſalibus.

Nota de Inſtantia. Hoc eſt quod Philop.diſplicet: nam inſtantia ſemper eſt concluſio illata contra reſpondentis dicta,non ergo eſt propoſitio Ad hoc tamen videtur tacitè reſpondere S.Tho.quòd licèt inſtantia ſit primò concluſio,tamen ſumitur poſteà tanquam propoſitio ad inferendum aliud oppoſitum reſpondenti Et hoc idem dicebant illi,quos citat Philopon.& ponit eorum exemplum. Verbi gratia, ſumatur illa inſtantia præcedens,nullum carmen eſt circulus,quæ erat concluſio,& ſic dicatur:nullum carmen eſt circulus:circulus eſt figura: ergo nullum carmen eſt figura: ecce enim intuli oppoſitum concluſionis prioris paralogiſmi. Sed profectò hoc exemplum eſt reprehendendum:& miror cur Philop diſſimulauerit: eſt enim in prima figura ex minori negatiua: poſſent quidem alia exempla poni.

Dubium Sed dubium eſt, nam cap.4.inſtantias particulares contra propoſitiones de omni poſuit:vnde videtur poſſe inſtari particulariter in ſcientiis. Ob id dico, ſaluo meliori iudicio,dupliciter nos inſtare in ſcientiis: aut ad deſtruendum tantùm falſam Demonſtrationem: aut non ſolùm ad deſtruendum, ſed etiam ad conſtruendam oppoſitam Demonſtrationem. Et tunc inſtantias vniuerſales ponimus, quippe cùm ex eis futura ſit Demonſtratio, quod non opus eſt etiam in Dialecticis conſtructionibus oppoſitorum. Et hoc eſt quod hîc docet,aliter inſtantias tales eſſe in ſcientiis,aliter in Dialecticis.

Solutio. *Dupliciter nos inſtare in ſcientiis.*

cis. Verbi gratia, dicat qs:nulla virtus est qualitas:omnis iustitia est virtus: ergo nulla iustitia est qualitas. Sic iusto maiori;omnis habitus est qualitas:omnis virtus est habitus: ergo omnis virtus est qualitas. Iterum per hanc demonstro oppositum alterius conclusionis, sic: omnis virtus est qualitas: omnis iustitia est virtus:ergo omnis iustitia est qualitas. Hoc autem sæpe accidit.

Contingit autem quosdam, &c. 12

Defectum tradit, qui aliquando accidit in scientiis,nempe sumere medium consequēs,& superius vtraque extremitate: tunc enim est vitium in secunda figura ex puris affirmatiuis. Quomodò argumentabatur Cęneus Philosophus,volens demonstrare ignem in multiplicata analogia fieri : & sumebat pro medio quid superius, nēpe celeriter generari.Et dicebat; quod in multiplicata analogia fit,celeriter generatur; ignis celeriter generatur; ergo ignis in multiplicata proportione fit.Aduerte circa hāc rationem,ignem in multiplicata analogia fieri,esse,quòd semper maior fiat ignis, quàm erat materia,ex qua factus erat,vt experientia monstrat,ex parua enim stuppa fit magna flamma:quòd verò celeriter generetur,est, quòd paruo tempore eius productio fiat,vt notum est.

Quid sit, ignem in multiplicata analogia fieri.

Sed quid per multiplicatam analogiam intelligat,exponit Philoponus cum Proclo. intelligi proportionem multiplicē: in quo reprehendit Alex.qui super particularem intelligebat. Dices,quare multiplex proportio citò generatur? Respondet Philop.quia statim per numeri duplationem fit, vt patet,1.2. 4.8.16 32.quilibet enim numerus ex his est duplus suo dimidio,& multiplex ad priores.Sed pace Philop. citiùs fit multiplex,quàm sic:non solùm enim per duplationem,sed per generationem cuiusque numeri : sunt enim multiplices ad vnitatem,vt patet,1.2.3.4.5.6 Cæneus igitur medium commune sumebat:oportebat enim conuersa maiori dicere; quod celeriter generatur, in multiplicata proportione fit; ignis celeriter generatur;ergo,&c.Sed tunc maior esset falsa:nam aliqua celeriter generantur,& non in multiplicata analogia,vt cùm aër citò fit aqua,quia erat aliàs maximè dispositus, & tamen aqua in minori proportione fit,quia est densior aëre:non igitur bene demonstrauit Cæneus.

Quid sit multiplicata analogia.

Aliquando quidem igitur non contingit, &c. 13

Docet aliquando ex acceptis,putà affirmatiuis,in secunda figura licere argumentari ; intellige cùm sunt termini conuertibiles:aliquando non licere,cùm non sunt conuertibiles,

Quādo liceat argumentari

Ex duab' affirmatiuis in secunda figura.

quamuis talis syllogismus in conuertibilibus non videatur, id est, sit imperfectus quousque per conuersionem in primam figuram restituatur: vt, omne risibile est animal rationale; omnis homo est animal rationale; ergo omnis homo est risibilis: conuersa vniuersaliter maiori, fit prima figura. In hoc vult ostendere Arist. vt D. Tho. & alij dicunt, hunc defectum raro committi in Demonstrationibus præcipuis, in quibus semper ferè termini sunt conuertibiles: non enim syllogismus, qui ex puris affirmatiuis in secunda figura fit, vitiosus est, cùm termini conuertibiles sumuntur.

14 *Si autem esset impossibile.*

Aliam differentiam, vt omnes fatentur, Arist. assignat inter Demonstrationem, & syllogismum Dialecticum; nempe faciliorem esse resolutionem in Demonstrationem, quàm in syllogismo dialectico. Est autem resolutio, vt notat Them. cap. 16. & Philop. vera conclusione proposita, propositionum ex quibus confecta & collecta est exquisitio & inuentio. Est autem discrimen inter conclusionem veram dialecticam, & demonstratiuam, quòd dialectica, cùm ex probabilibus sit syllogizata, probabilia autem sint multa, & vera, & falsa, talis conclusio ex multis, tum veris, tum falsis syllogizari potest. Ob id non habet determinata principia, ex quibus syllogizetur: propterea est difficilis resolutio. At conclusio demonstratiua ex veris tantùm, non quibuscunque, sed necessariis colligitur. Hæc autem determinata sunt: propterea est facilior resolutio in Demonstratione.

Quid resolutio.

Hoc igitur est: quod dicit Arist. si verum non posset ex falso colligi, sed semper ex vero, facile esset resoluere: nam tunc conuerterentur conclusio & propositiones: intellige quo ad veritatem, ita vt propositiones veræ, etiam conclusio vera, & si conclusio vera, etiam propositiones essent, vt si A. est, nempe conclusio, B. nempe præmissæ etiam sunt, & contrà. Quòd si conuertuntur, facile erit per conclusionem præmissas indagare & resoluere. At cùm non ita sit, imò verũ ex falso sequi possit, non erit talis conuersio, quod in dialecticis fit; ideò resolutio conclusionum in propositiones veras est difficilis. In Mathematicis verò Demonstrationibus, cùm non per accidentia fiant propositiones, sed per definitiones, & ea quæ per se sunt, non est resolutio difficilis. Verbi gratia, quòd homo sit animal, potest dialecticè probari, quia loquitur, quia currit, quia legit, & per alia multa: & sic quia conclusio est vera, & ob id illæ propositiones veræ essent, adhuc facilius esset

In Mathematicis resolutio nõ est difficilis.

lius eſſet talem concluſionem reſoluere, at poteſt concluſio eſſe vera, & illa omnia ex quibus ſyllogizari poteſt falſa: propterea difficile eſt eam in propoſitiones ſuas probatiuas reſoluere. At in Demõſtratione, cùm ex veritate cõcluſionis ſequatur etiam veritas propoſitionũ, non eſt ea difficultas in reſolutione circa propoſitiones, cùm determinatæ ſunt & veræ.

Augentur autem non per media, &c. 15

Confirmat indeterminationem propoſitionum in Dialectica, ex diuerſo augmento Demonſtrationum. Eſt enim triplex augmentum: primum in pòſt ſumendo, cùm per concluſionem probatam, iterùm aliam, & per hanc aliam probamus: & hoc augmentum etiam eſt in Demonſtratione, vt patet in Euclide. Per vnam enim probatam aliam demonſtramus. Alterum augmentum eſt in ſumendo ad latus, cùm aliquam ſuperiorem paſſionem de variis inferioribus per media variè demonſtramus, vt ſenſibile de homine per rationale, & de equo per hinnibile: exemplum Ariſt. eſt, numerus infinitus, id eſt, in communi, qui vocetur A. demonſtretur de impari, id eſt, de ternario, qui dicitur C. per imparem quantum, id eſt, imparem in communi, qui ſit B. dices igitur, omnis impar eſt numerus; ternarius eſt impar; ergo ternarius eſt numerus. Iterum idem A. nempe numerus demonſtretur de pari, nempe quaternario, qui ſit E. per parem quantum, id eſt, in communi, qui ſit D. dices, omnis par eſt numerus; quaternarius eſt par; ergo eſt numerus: & ſic etiam augentur Demõſtrationes. Tertium augmentum eſt per media varia demõſtrando eandem concluſionem, & hoc non fit in Demonſtrationibus: nam vnius effectus vnum eſt principale mediũ, in Dialectica id fit vt diximus, ideò difficilis eſt reſolutio.

Triplex augmentum. 1 2 3

Dices, nónne etiam per varias cauſas augentur Demonſtrationes, cùm vnum multis cauſis demonſtrari poſſit? Dico verum eſſe: at in eodem genere non multiplicantur Demonſtrationes: cùm autem Mathematicæ ſcientiæ ferè per vnicum genus cauſæ demonſtrant, non contingit in talibus Demonſtrationibus, multiplicari media. Et hoc tantùm intendit in præſenti.

Dubium ſolut.

De Demonſtrationũ Quot, & Propter quid, ſpeciebus ac differentiis. Cap. X.

QVod verò differt, & propter quid ſcire, primum quidem in eadẽ ſciẽtia, & in hac dupliciter. Vno 1

quidem modo si non per immediata efficiatur syllogismus: non enim accipitur prima causa: scientia verò ipsius propter quid secundum primam causam.

Alio autem, si per immediata quidem, sed non per causam, sed per notius eorum, quæ conuertuntur: nihil enim prohibet eorum, quæ conuersim prædicantur, notius aliquando esse, quod est non causa: quare erit per hoc Demonstratio.

2 *Vt quod planetæ propè, per id quod non scintilliant, sit in quo C. planetæ: in quo B. non scintillare, in quo A. propè esse: verũ itaque B. de C. dicere: planetæ enim non scintillant. Sed & A. de B. quod enim non scintillant propè est: hoc autem acceptum sit per inductionem, aut per sensum: necesse igitur A. inesse ipsi C. quare demonstratum fuit, quod planetæ propè sunt. Hic igitur syllogismus non ipsius propter quid, sed ipsius quod, est: non enim propter non scintillare, propè sunt, sed propterea quia propè sunt, non scintillant. Euenit autem & per alterum monstrari alterum: & erit ipsius propter quid Demonstratio. Vt sit C. planetæ: in quo B. propè esse A. non scintillare: inest itaq; & B. ipsi & C.* quare & ipsi C. A. & A. ipsi B. non scintillare: & est syllogismus ipsius propter quid: accepta enim est prima causa.*

*a L. & A. ipsi B. nõ scintillare, quare & ipsi C. A.

Rursus quemadmodum Lunam monstrant, quod sphærica, per augmenta: si enim quod ita augetur est sphæricum, augetur autem Luna, planum, quod sphærica. Sic igitur ipsius quod, factus fuit syllogismus. Et conuerso autem posito medio ipsius propter quid: non enim propter augmenta est sphærica, sed quia est sphærica, accipit augmenta talia. Luna, in quo C. sphærica, in quo B. augmentum, in quo A.

3

4 *In quibus autem media non conuertuntur, & est notius, quod non est causa, ipsum quidem quod, monstratur, ipsum autem propter quid, non.*

Amplius,

Amplius, in quibus medium extrà ponitur: etenim in his ipsius quod, & non ipsius propter quid, est Demonstratio: nō enim dicitur causa. Vt propter quid nō respirat paries: quoniā nō animal. Si enim hoc non respirādi causa est, oporteret animal esse causam respirandi. Vt sit negatio causa est ipsius nō esse, affirmatio causa est ipsius esse. Quēadmodùm si hoc, quod est incōmensurabilia esse calida & frigida, eius, quod est, non sanū esse, hoc quod est, cōmensurabilia esse, eius quod est, sanū esse: consimiliter autē & si affirmatio ipsius esse, negatio ipsius non esse. In iis autem, quæ sic assignata sunt, non contingit, quod dictum est: non enim omne respirat animal.

Syllogismus autē fit talis causę in media figura: vt sit A. animal: in quo B. respirare: in quo C. paries. A. igitur inest omni B. omne enim respirās est animal: ipsi autem C. nulli: quare neq; B. C. nulli: nō itaque respirat paries. 6

Assimilantur autē tales causæ iis, quæ secundum excessum dicūtur. Hoc autē est plus distans dicere mediū. 7

Vt illud Anacharsidis, quòd in Scythis non sunt tibicies: neque enim vites. 8

Secundum quidem igitur eandem scientiam, & secūdum mediorum positionem istæ differentiæ sunt eius, qui est ipsius quod, ad eum, qui est ipsius propter quid syllogismum. 9

Alio autem modo differt ipsum propter quid, ab ipso quod, eò quòd per aliam sciētiam vtrunque speculatur. Talia autē sunt, quæcunque sic se habent inuicem, vt sit alterum sub altero: vt Perspectiua ad Geometriam, & Mechanica ad Stereometriam, & Harmonica ad Arithmeticam, & Apparentia ad Astrologicam. 10

Ferè autem vniuocæ sunt nonnullæ istarum scientiarum, vt Astrologia, & quæ Mathematica, & quæ Nautica, & quæ Harmonica, & Mathematica, & quæ secundum auditum. 11

Hic enim ipsum quidem quod, sensitiuorum est scire, ipsum verò propter quid, Mathematicorum. Hi nanque habent causarum Demonstrationes, & plerunque non sciunt ipsum quod: quemadmodùm qui vniuersale speculantur, multoties nonnulla singularium nesciunt, quia non aduertunt.

13 *Sunt autem hæc, quæcunque cùm alterum quid sint secundum substantiam, vtuntur formis: disciplinæ namque, circa formas sunt: non enim de subiecto aliquo Geometrica sunt: si enim de subiecto aliquo Geometria sunt: sed non inquantum Geometrica, de subiecto.*

14 *Sed habet autem & ad Perspectiuam, vt hæc ad Geometriã, alia ad hanc, vt quod est de Iride: ipsum enim quod, Naturalis est scire, ipsum verò propter quid, Perspectiui, aut simpliciter, aut secundũ* Mathematicam.*

*disciplinam.

15 *Multæ autem & non sub se inuicem scientiarum, ita se habent, vt Medicina ad Geometriam: quòd enim vlcera orbicularia tardiùs sanatur, Medici est scire, propter quid verò, Geometriæ.*

Sed quia differt & propter quid.

Duplex Demonstratio, quia, & propter quid.

Differentia Demõstrationis quia, & propter quid.

1 Duplex genus Demonstrationis distinguit, quæ sunt instrumenta duarum scientiarum. Altera enim Demonstratio, Quia est, quæ facit scientiam, quæ dicitur quia est. Altera Demonstratio propter quid, quæ scientiã potissimam facit per causam. Est autem caput in duas diuisum partes: in priori ostendit quomodò hæ duæ Demonstrationes se habeant in eadem sciẽtia, in posteriori quomodò sint in diuersis. Proponit igitur differre scire quia, & propter quid, ac proinde ipsas Demonstrationes. Scire enim propter quid, est per causam primã cognoscere. At scire quia, dupliciter contingit: vno modo, cùm propter causam, sed non primam, cognoscimus: altero modo, cùm immediatum effectum non per causam cognoscimus: fieri enim potest, vt effectus, licèt cum causa conuertatur, sit notior nobis: & tunc per illam demonstrantes facimus Demonstrationes quia.

2 *Vt quod propè sint planetæ, &c.*

Ponit duo exempla: alterum est, stellæ, non scintillantes sunt prope nos: planetæ non scintillant; ergo sunt prope nos.

Sic

Sic syllogismus ab effectu procedit, quia effectus notior est, cùm sensu & inductione percipiatur:sensu, quia ipsos planetas non scintillare visu dignoscimus:inductione, quia in his omnibus, putà argento, auro, plumbo, quæ prope nos sunt, non scintillare comperimus. Poterit talis quia, fieri propter quid, maius extremum mutando in medium, sic: quæ sunt prope nos, non scintillant;planetæ sunt prope nos;ergo planetæ non scintillant. Hîc est per causam demonstratio. Nota per A. maius extremum, per B. medium, per C. minus extremum intelligi in præsenti loco. 3

Iterùm sic Lunam demonstrat.

Ponit secundum exemplum:quicquid circulariter illuminatur est rotundum; Luna sic illuminatur;ergo est rotunda. Est etiam ab effectu, & poterit eodem modo fieri propter quid, sumendo causam pro medio, quod est rotundum, sic illuminatur;Luna est rotunda;ergo sic illuminatur. 4

In quibus autem media non conuertuntur, &c.

Docet non semper Demonstrationem quia, fieri propter quid:cùm enim effectus notior est, sed cum causa non conuertitur, fit solùm quia, non propter quid; vt, omne progressiuum est animal, omnis leo progressiuus est:ergo omnis leo animal. Non dices tamen omne animal progressiuum est: sunt enim multa animalia quæ non sunt progressiua. In his tamen est Demonstratio quia, non propter quid. 5

Amplius in quibus medium, &c. 1. Exposi.

Assignat exemplum secundi generis Demõstrationis quia est, nempe cùm sit per causam mediatam. Et dicit (in quibus medium extrà ponitur:) per medium extrà poni intelligit Alex. quod fit in secunda figura, in qua medium dicitur extrà poni, vt dicitur 1. Priorum, cap. 5. quia sit superius, & prædicatum de vtraque exterminate. Quia verò hæ Demonstrationes quæ sunt per causam remotam, fiunt in secunda figura, ideò dicit (in quibus medium extrà ponitur.) Etiam aliter exponit, quòd medium extrà poni, sit causam esse remotam, & distantem ab effectu, quasi alia causa sit ante ipsam. 2. Expos.

Vtraq; expositio bona est. Prior partim est Alber. c. 6. trac. 3. exemplum autem est hoc: si quis probaret parietem non respirare, quia non est animal, assignaret quidem causam, sed remotam, propria enim causa non respirandi est, non habere pulmonem, remota verò non esse animal: nam si non est animal, non habebit pulmonem: non tamen est causa proxima. Et probat Aristot. illam non esse causam proximam : nam si

non animal esset proxima causa non respirandi, animal esset causa proxima respirandi:in proximis enim causis, si affirmatio est causa affirmationis,& negatio est causa negationis,vt non temperies qualitatum est causa proxima non sanandi, etiam temperies est causa sanandi.& è contra.Non sic autem est de animali:non enim animal est causa proxima & immediata respirandi,cùm multa sint animalia quæ non respirent, vt pisces:ob id etiam non animal non est causa non respirandi. Nota exemplum Ari.qui non sumpsit contrarium, nempe male habendi,sed non sanandi:nam in causis etiam proximis non valet à negatione causæ ad effectum contrarium:sed ad negationem eiusdem effectus : non enim dices,si animal rationale est causa risibilis, non animal rationale est causa flebilis,sed non risibilis.

Dubi. ex Philop. Dubitabit Philo.nam Arist.videtur procedere ab opposito accidentis ad oppositum consequentis , quod non licet. Dicit enim , si non animal est causa non respirandi animal est *Solut.* causa respirandi.Respondet hîc Arist. non facere propositiones,aut argumentationes,sed dicere de causis immediatis & proximis : quòd si est causa proxima alicuius effectus , eius negatio erit causa negationis illius effectus;& contrà , si negatio est causa negationis , affirmatio etiam erit causa affir- *Causa proxima quanam sit.* mationis.Dices,quid est causa proxima?Dico illam esse proximam, ex qua omni & sola procedit effectus : vnde animal non est causa proxima progressiui motus , quia non omni animali inest,nec similiter non respirare,non est ab eo , quod est non esse animal , quia non soli non animali inest, multa enim animalia non respirant : causa verò proxima , sola & omnis effectum producit,& in huiusmodi causis est vera illa propositio Arist. Nec impedit , quòd effectus possit ab alia causa procedere , quando hæc est illi proximè subordinata: vnde animal rationale causa censetur non remota risibilis, licèt risibile ab admiratiuo proueniat : admiratiuum enim subordinatur animali rationali , tanquam causæ principali à qua reliquæ procedunt.

6 *Syllogismus autem fit talis, &c.*

Ostendit in qua figura similes sint Demonstrationes faciendæ, ac in secunda docet constitui debere. Dices enim, omne respirans , est animal;nullus paries est animal : ergo nullus paries respirat. Per A.medium intelligit,per B.maius extremum,per C.minus.

Dubium ex Philo. Dubitat Phil.an possit in secunda figura fieri Demonstratio

propter

propter quid. Respondet,& bene, posse fieri, & ponit exemplum obscurũ:clarius erit si sic dicatur; omne respirãs habet pulmonem;paries non habet pulmonem;ergo non respirat. *Solut.*

Dubitat prætereà, an in prima figura possint hæ Demonstrationes negatiuæ fieri:Respõdet subtiliter,quòd nõ: quia cùm maius extremum cõcludatur negatiuè de minori,propter medium negatiuum,deberet medium negari de minori extremo,& fieret in prima figura minor negatiua,quod non licèt: non enim dices;omne pulmonem habens respirat; paries non habet pulmonem;ergo non respirat, Dico hoc non esse dicẽdum,est enim falsum:possumus enim optimè in prima figura Demonstrationes facere per causas negatiuas sumendo pro medio totam causæ negationem,sic;nullum non habens pulmonem respirat;omnis paries est non habẽs pulmonem;ergo nullus respirat. *Alterum dubium Philopon.* *Quid sentiat auctor.*

Comparantur autem huiusmodi, &c. 7

Philop.& Themist.dicunt hîc Ari. Comparare has causas remotas his, quæ dicuntur secundum excessum.Explicãt autem ea dici secundum excessum,quæ non sunt necessaria,sed superflua: ac si dicat,istæ causæ remotæ sunt superfluę, cùm sine his demonstrare possimus.Sed re verà melius exponit S. Thom. nempe superiora & communiora dici secundum excessum: & est sensus, has remotas causas dici, vt prædicata superiora,excedunt enim & superant effectus Dices, qua ratione id docetur?Dico,quia reddit rationem quare tales Demonstrationes,quia,sint in secunda figura,nempe cùm media, scilicet causæ remotæ, sint superiores effectibus, ac de illis prædicentur,cùm autem medium superius est, secũdam facit figuram. *Expositio Philopon.*

Sic enim illud est quod Anacharsides, &c. 8

Vtitur alio exẽplo eiusdem ex Anacharside,qui cùm Scytha esset,& degeret Athenis, occurrentibus fœminis præ vino nimio saltantibus, quas vocat Aristot. auletrides, fuit interrogatus, an in Scythia essent similes: respondit, non esse vites. Hæc causa est remota: proxima enim erat ebrietas ex vino. Est autem Demonstratio sic facienda; vbi sunt auletrides sunt vites;in Scythia non sunt vites; ergo in Scythia non sunt auletrides. Demõstratio est,quia,non enim est proxima causa. non esse vites, cùm esse vites non sit causa quòd sint,cùm etiam vbi vites non sunt,reperiantur tales vinum enim potest differri. Vtitur similibus literis sicut in priori exemplo. *Nota.*

Secundum

Secundum igitur eandem scientiam &c.

9 Concludit se dixisse de Demonstratione quia, & propter quid secundum eandem scientiam, & secundum mediorum positionem, id est, quomodò differant in mediis, & per quot media Demonstratio, quia, procedat, quæ est prior pars capitis.

Dubium An demõstratio, quia sit dicenda demõstratio Dubitatur, an Demonstratio, quia, sit dicenda Demonstratio. Dico, non esse potissimam Demonstrationem, qualis est definita superiùs, ac de qua locuti sumus hactenus, hæc enim soli propter quid, insunt: est tamen quædam Demonstratio imperfecta, distincta specie ab ea, quæ est per causam primam: harum enim distinctio secundum media sumi debet:

Solut. hæc autem differunt specie in his demstrationibus.

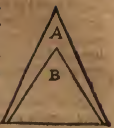
2. Dub. Dubitatur secũdò. Nam videtur esse aliud genus Demonstrationis, putà à signo, similiter Demonstratio propter quid causę, & propter quid simpliciter, vt superiùs diximus ex Auer. Prætereà est ad impossibile Dem̃ostratio, vt, si ignis nõ esset attractiuus, nõ esset calidus, consequens est falsum ergo

Solut. & antecedens. Dico, sub Demonstratione, quia, non solùm comprehendi Demonstrationẽ ab effectu, sed quancunque, quæ per causam primam non procedit, siue sit ab effectu, siue à signo, siue à causa remota, siue quę fit inter superiora & inferiora quidditatiuę: inferiora enim superiorum & superiora inferiorum sunt remota causa, cùm ex negatione inferioris non sit negatio superioris, nec ex affirmatione superioris sequatur affirmatio inferioris, quæ sunt opus ad causam primã, vt diximus. Dico secundò, non opus esse illam Demonstrationem, propter quid, distinguere, quia omnis Demonstratio causæ ostendit causam & conclusionem esse, vt latè diximus superiùs. Dico tertiò, illas Demonstrationes reduci vel ad quia, vel ad propter quid: vnde illa reducitur ad hãc propter quid, omne calidum est attractiuum, ignis est calidus, ergo est attractiuus.

10 *Alio autem modo differt ipsum, &c.*

Vide de subalternatione Al. tra. hoc 3. c. 7. In secũda parte docet, quia, & propter quid, differre in diuersis scientiis. Non intelligas hîc esse aliud genus Demonstrationis, quia, sed quòd sit aliqua Demonstratio potissima propter quid, cuius causa & propositiones sint vnius sciẽtiæ: conclusionis verò cognitio quæ dicitur, quia, sit alterius sciẽtiæ, quod accidit in subalternatis, vt diximus latè superiùs. Ponit exẽplũ Phil. Perspectiuus enim dicit res ad maiorẽ distãtiam minores apparere, quia sub minori videatur angulo,

putà A ad minorem verò distãtiam maiores apparere, quia sub maiori angulo videtur, puta B.a: quare angulus B. fit maior A. Geometræ est scire, ꝑpter quid Perspectiui verò quia. Ponit Aristot. multa exempla subalternatum. Nota per apparentiam, vt vult Philopo. intelligi Nauticam, quæ sub Astrologia est.

Ferè quidem vniuocæ sunt nonn... &c. 11

Sententia Philop.

Philop. subalternantes & subalternatas scientias vult dici ferè vniuocas, quia vtræque sunt eiusdem rationis ferè, quia non absolutè & simpliciter. Sed crediderim mentem Aristo. esse, quòd aliquæ subalternantes, & subalternatę idem habẽt cõmune nomen, vt Musica dicitur ipsa Mathematica, & speculatiua etiã Musica dicitur hęc practica ei subalterna quam vocat secundum auditum. Similiter. Nautica dicitur Astrologia, sicut sua subalternans, hoc tamẽ non in omnibus est inuenire. Nota subalternantes vocari Mathematicas; quarum est cognoscere propter quid, subalternas verò sensibiles, quippe quę magis sensui accedant, cùm materiales sint, quarum est cognoscere quia, & conclusiones.

Nota.

Hi enim habent Demonstrationes causarum, &c. 12

Ostendit subalternantes ipsas causas cognoscere, non tamen quia: accidit enim frequẽter, quòd quis teneat causam: & effectum ignoret, cùm causam non applicat. Et ponit exemplum: sæpe enim contingit propositionem aliquam vniuersalem cognoscere, purà, omnem mulam esse sterilem, & ignorare hanc vel illam, mulam esse sterilem, quia nõn aduertit, nec occurrunt cognitioni: ita fit in causis & effectibus. Potest ergo in subalternantę cognosci propter quid, vt non cognoscatur effectus.

Sunt autem hæc, quæcunque alterum, &c. 13

Expositio Philop.

Philop. vult verba hæc dicta esse de subalternãtibus & superioribus scientiis Mathematicis, vt sit sensus: hæ scientiæ cùm substantiam ab aliis diuersam habeant, cuius species, id est figuras, lineas, quantitates, cõsiderent, tamen solis speciebus cõtentæ sunt: abstrahunt enim à materia omni sensibili. Quòd si ista, quæ Geometria & Mathematicę puræ considerant, in substantia & subiecto sunt, non sic ad Mathematicam spectant, sed abstracta ab eo. Est bona expositio.

Melior expositio D. Thomæ.

At S. Tho. aliter exponit, & bene vt priora verba sint pro inferioribus sciẽtiis, hæ enim cùm aliud quid sint à superio-

ribus

ribus secundum substantiã & materiam speciebus tamen & figuris vtuntur, sicut superiores, sed contractis ad illam materiam, reliquæ verò eas à materia separat, licet in materia sint, propter quod vult has differre penes maiorem, vel minorem à materia abstractionem.

14 *Habet autem se ad Perspectiuam, &c.*

Docet sicut perspectiua ad Geometriã se habet: ita se habere scientiam de Iride ad Perspectiuam, cui subalterna est, scire enim quia est sciẽtia de Iride: quæ Physica dicitur, quia est in materia sensibili, vel quia sit pars Physicæ, vt aliqui volũt: at scire propter quid, est Perspectiui simpliciter, vel secũdum disciplinã, id est, vel, Geometriæ, cui perspectiua subiicitur, vt benè explicat Ægidius: nam aliquãdo aliqua de Iride ex Geometria probantur.

15 *Multa autem & non sub se inuicem, &c.*

Concludit, aliquando conclusionem vnius scientiæ probari in alia, quamuis tales scientiæ non sint subalternæ, vt patet. Medicus enim dicit, vulnera circularia difficiliùs sanari: Geometra dat causam, quia latera circuli maximè distant: non tamẽ Medicina subiicitur Geometriæ. Huiusmodi sunt multa alia. Latè diximus de subalternatione cap. 7. superiori: similiter de aliis difficultatibus, quæ hîc poterant occurere, in aliis capitibus disputatum est, ideò supersedebimus.

Primam figuram maximè scientiæ esse accommodatam. Cap. XI.

1 *Figuratum autẽ maximè scientialis est prima. Mathematicæ namque scientiæ per has Demõstrationes ferunt, vt Arithmetica, & Geometria, & Perspectiua, & ferè, vt dixerim, quæcũque ipsius propter quid: considerationem faciunt: aut enim omnino, aut vt plurimùm, & in plurimis per hanc figuram ipsius propter quid fit syllogismus, quare & propter hoc erit vtrique maximè scientialis: maximè namque proprium ipsius scire est propter quid speculari.*

2 *Posteà & ipsius quid est scientiã per solam hãc venari possibile: in media enim figura non fit prædicatiuus syllogismus: ipsius verò quid, est scientia affirmationis: in*

*a. l. affirmatiuus.

nis:in vltima autem fit quidem, sed non vniuersaliter: ipsum autem quid est, vniuersalium est:non enim homo aliquo modo est animal bipes.

Amplius hæc quidem illarum nihil indiget, illæ verò per hanc condensantur & augentur quousque ad immediata venerint. Manifestum itaque, quòd ad sciendum maximè propriè est prima figura. 3

Quemadmodum verò contingebat A. inesse B. indiuiduè, ita & non inesse accidit. Dico autem indiuiduè inesse aut non inesse, eò quòd nō est ipsorum medium:sic enim non erit secundū aliud inesse, aut non posse. Quando igitur aut A. aut B. in toto aliquo sit, aut & ambo, non contingit A. ipsi B. primò non inesse. 4

Sit enim A. in toto C. si igitur B. non est in toto C. (contingit enim ipsum quidem A. esse in aliquo toto, ipsum verò B. non esse in hoc) syllogismus erit, quòd A. ipsi B. non insit:si enim C. A. quidem omni, ipsi verò B. nulli, A. nulli eorum, quæ B. 5

*Cōsimiliter autem & si B. in toto aliquo est, vt in D. ipsum nāque D. omni B. inest, ipsi autē A. *nulli ipsum B. quare ipsū A. *nulli eorū, quæ B. inerit p syllogismū. Eodē pacto mōstrabitur & si ambo in toto aliquo sint.* 6

Quod autem contingit ipsum B. nō esse in quo toto est A. aut rursus, A. in quo toto est B. manifestum ex coordinationibus, quæcunque non commutantur ad se inuicem. Si enim nullum eorum, quæ sunt in A. C. D. coordinatione, de nullo prædicatur eorum, quæ sunt in B. E. F. ipsum verò A. in toto est H. coordinato existenti planum, q B. non erit in H. cōmutarentur enim coordinationes. Consimiliter autem & si B. in toto aliquo est. 7 8

Si verò neutrum sit in toto nullo:nō insit autem A. ipsi B. necesse est indiuiduè non inesse. Si enim erit aliquod medium, necesse alterum ipsorū in toto aliquo esse. 9

Aut enim in prima figura, aut in media erit syllogismus 10

* οὐδενὶ τῷ δ. Gr. abest tamen τὸ δ. à MS.

* οὐδενὶ τῷ β. Gr.

ſmus. Si quidẽ igitur in prima B. erit in toto aliquo: affirmatiuam nãque oportet, quæ ad hoc, propoſitionẽ fieri.

11 *Sin autem in media, vtrum contingerit, ad vtraque enim accepto priuatiuo, efficitur ſyllogiſmus. Ambabus verò negatiuis exiſtentibus, non erit. Planum itaque, quod contingit aliud, alij non ineſſe indiuiduè: & quomodo contingit, & quomodò diximus.*

1 *Figurarum autem faciens ſcire maximè, &c.*

Intentio Ariſt. & continuatio textus. CVm principia materialia Dēmõſtrationis hucvſque tradiderit, nempe propoſitiones, nunc de principio formali, hoc eſt, de figura, per quam præcipuè Demonſtrationes fiunt, ſermonem facit: atque hæc cauſa eſt cõmunis huius cõtinuationis textus. Quamuis poſſemus forſan magis ad rem dicere, quòd cùm paulò ante Demonſtrationes, quia, in ſecunda figura fieri dixiſſet, nunc Demonſtrationes propter quid, præcipuè in prima fieri velit oſtendere.

Diuiſio capitis. Caput autem in duas partes diuiſum eſt. In priori probat, primam figuram maximè ſeruire Demonſtrationibus, in poſteriori loquitur de immediatis propoſitionibus negatiuis.

Dubium ex Ægi. Reſpõſio. Proponit igitur concluſionem hanc in principio: figura, quę maximè ante alias ad ſcientiã eſt apta, eſt prima. Quam tribus rationibus oſtendit. Prima eſt quaſi quędam inductio, omnes enim Mathematicæ, vt Geometria, Arithmetica, Perſpectiua, ſimiliter reliquæ ſcientiæ, quæ per cauſas demonſtrant, aut omninò, aut vt plurimũ per primam figuram demonſtrant: cùm igitur Demonſtratio quę per cauſam procedit ſit nobiliſſima & maximè ſcirę faciat, atque iſta per primam figuram procedat, colligitur primam figuram facere præcipuè ſcire. Nota quod dicit, vt plurimum: quia non ſemper in prima figura fiunt.

Dubium ex Ægi. Reſpõſio. Dubitat Ægidius, quare Demonſtratio, quæ per propter quid eſt, fiat magis in prima figura. Reſpondet, diſtinguẽdo: aut enim per ipſum propter quid, probamus aliquid ineſſe, aut non eſſe: ſi ineſſe, cùm ſit affirmatio, & vniuerſalis, nõ poteſt colligi in ſecundã, nec in tertia: ſi nõ ineſſe, poteſt colligi in ſecũdã, etiam & in prima: vt nullum animal rationale eſt brutũ; omnis homo eſt animal rationale; ergo nullus homo eſt brutum. Fit etiam in ſecunda; nullum brutum eſt animal rationale; omnis homo eſt animal rationale; ergo nullus homo eſt brutũ. Cùm igitur quæ fiunt per ſecundam fiant, per

primam

primam, non autem è contrà, vt plurimùm prima aptior est Demonstrationi.

Posteà ipsius quod quid est. 2

Hæc est secunda ratio pro eadem conclusione. Maximè definitio vtilis est demonstrationi:sed hanc non nisi per primam consequimur: ergo figura prima ante alias demonstrationi conducit. Probat minorem, nam definitio de definito affirmatiuè & vniuersaliter prædicari debet: si vniuersaliter, non poterit in tertia concludi:si affirmatiuè,non in secunda, quæ negatiuè concludit. *2. Ratio.*

Dices,quomodò definitio de definito demonstratur, non enim definitionis est demonstratio? Philop. respondet definitionem non demonstrari,tamen partes definitionis demõstrari:ostendimus enim differentiam diuidendo genus. Dicit secundò, quòd etiam probamus definitionem per ipsius definitionem,sic:omnis oratio explicãs quid sit homo,est ipsius definitio;sed animal rationale explicat quid sit homo; ergo ipsius est definitio. Alij aliter respondent: mihi videtur dicẽdum,non quidem hîc dicere. Arist. quòd demonstretur, sed quòd ostendatur vel ab effectu, vel à signo, vel alio modo à posteriori. Et sic ad talem probationem vtimur prima figura. *Dubium* *Solutio Philop.* *Auctoris*

Ampliùs hæc quidem illis, &c. 3

Tertia ratio est,quia ista est figura nobilissima; non enim indiget aliis:at aliæ indigent ipsa;nam per eam densantur,& augmentantur,donec ad immediata perueniant. *3. Ratio.*

Dices,quomodò reliquæ duæ densantur & augmentantur per primam? Respondet Philop. quòd densatio inest propriæ materiæ,augmentum formæ:& cùm prædicatum sit forma, subiectum materia, quoties prædicatum fit subiectum, est densatio;quoties verò subiectum prædicatum est, augmentatio. Cùm secunda figura ad primam reducitur,prædicatum vnius præmissæ fit subiectum, nam medium erat in vtraque prædicatum,ob id per densationem secunda intendit in primam:at in tertiam medium,quod erat subiectum in vtraque, fit in vna prædicatum; propterea per augmentationem reducitur ad primam. Ita etiam exponit Ægidius. *Dubium* *Soluitur ex Philo.*

At Themist. aliter exponit. Dicit enim densari & augmẽtari esse prosyllogizari præmissas syllogismi & Demonstrationis,cùm sunt mediatæ. Talis autem prosyllogizatio dicitur densatio, quia magis accedit ad immediatas propositiones:est enim vt quædam coarctatio. Dicitur etiam augmẽtatio propter multitudinem mediorum: modò enim per *Aliter Themist.* *Prosyllogizatio.*

vnum, posteà hoc per aliud immediatiùs probamus. Est autem in prosyllogizatione hoc notandum, quòd secunda Figura non potest prosyllogizare suas vtrasque pręmissas, cùm altera sit affirmatiua, & non possit concludi in secunda, similiter nec tertia, cùm altera sit vniuersalis. Debent ergo à prima prosyllogizari, hæc enim & suas, & aliarum propositiones prosyllogizat, quia quocunque modo concludit. Propterea dicit Arist. reliquas densari & augmentari, quousque ad immediatas suas propositiones reducantur.

3. Expos. Hæc expositio est bona: quamuis possemus etiam dicere, quòd per densari intelligat reductionem modorum aliarum figurarum ad primam, quatenus plures modi ad vnum primę reducuntur, vt diximus olim: & hoc etiam idem sit augmentari. Nam dum modos aliarum ad primam reducimus, augentur modi, nempe qui erant in aliis Figuris, & similiter ij, ad quos reducuntur: ipsa verò prima immediata dicitur, cùm non sit opus ad alias reducere, nec per eas confirmare ipsam.

4 *Sicut autem A. esse in B indiuiduè.*

Cùm de immediatis propositionibus modò sermonem fecisset, vt volunt Them. & Philo. nunc de immediatis tractat. Ac primò docet esse immediatas, nō solùm affirmatiuas, sed etiam negatiuas propositiones, sicut etiam mediatas. Vocat autem affirmatiuas immediatas, cùm prædicatum subiecto indiuisibiliter, id est, non per medium aliquod inest: negatiuas verò immediatas, cùm prædicatum subiecto non inest, & hoc nulla media causa probari potest. Et nota per A. intelligi prædicatum, per B. verò subiectum.

Quatuor genera propositionum negatiuarū Vt autem discursum perfectum Arist. intelligas, aduerte ipsum distinguere propositiones negatiuas in quatuor genera, hoc ordine. Primum, cùm prædicatum, putà A. est sub aliquo toto, id est, cōtinetur sub aliquo genere, vel aliquo quod de illo vniuersaliter prædicetur essentialiter, subiectum verò, putà B. non est sub aliquo toto, vt qualitas non est homo. Alterum, cùm econtrà subiectum est sub aliquo toto, nō autem prędicatum, vt nullus homo est qualitas. Tertium, cùm vtrūque est sub toto, vel diuerso, vt homo non est albedo, vel eodem, vt homo non est equus, sub animali. Quartū, cùm neutrum est sub toto, vt, nulla substantia est quantitas. Intendit ergo Arist. tres priores esse mediatas propositiones, & demōstrabiles, quartā verò indemonstrabilē. Et aduerte hic loqui de negatiuis necessariis & per se: singulas ergo explicemus.

Sit enim A. in toto C.

5 *1. Genus cùm prædicatum est sub toto, nõ autem subiectum.*

Agit de primo genere, cùm prædicatum est sub toto, non autem subiectum. Et intendit talem propositionem posse demonstrari per tale totum, quod dicatur D. affirmatum de prædicato, & negatum de ipso subiecto: nã potest esse, quòd totum prædicati sit alienum a subiecto, & tunc faciam syllogismũ in Camestres ad illam conclusionem, nulla qualitas est homo, sic sumendo, animal; omnis homo est animal; nulla qualitas est animal, ergo nulla qualitas est homo.

Similiter autem est si B. in toto aliquo, &c.

6 *2. Genus.*

Ostendit secundum genus, cùm subiectum est in toto, nõ autem prædicatum: vt, nullus homo est qualitas, tunc per illud totum subiecti, quòd sit D. putà animal, negatũ de prædicato, affirmatiuum de subiecto, fiet Demonstratio in Cæsare, sic; nulla qualitas est animal, omnis homo est animal, ergo nullus homo est qualitas.

Eodèm autem modo, &c.

7 *3. Genus.*

Tertium genus eodem modo potest demonstrari, sed dupliciter: aut enim per totũ subiecti, aut per totum prędicati, vt nullus homo est albedo. Per totũ prædicati sic; omnis albedo est color; nullus homo est color, ergo nullus homo est albedo. Per totum subiecti sic, nulla albedo est animal; omnis homo est animal, ergo nullus homo est albedo. Cùm verò extrema sub vno proximo genere sunt: vt, homo non est equus, per ipsorum definitiones tunc demonstrari poterunt.

Quod autem contingit B. non esse, &c.

8

Cùm supposuisset in probatione, in toto prædicati non esse subiectum, & econtrà, ostendit id posse fieri ex prædicamentis quæ adinuicem non commutantur, id est, non prædicantur: vt sit vnum prædicamentum subiecti A. C. D. sit aliud prædicati B. E. F. clarum est quòd si A. sit in G. id est, in quodam genere sui prædicamenti, quòd in illo non erit B. cùm sit alterius coordinationis. Per tres literas vnum prædicamentum intelligit: plura enim in eo prædicata ordinantur.

Si verò neutrum sit in toto, &c.

9 *4. Genus*

Quartũ genus, cùm nec prędicatum nec subiectum in aliquo sunt, docet esse immediatum; vt, nulla substãtia est qualitas: & vniuersaliter, quoties vnum generalissimum de altero negatur, tunc non est mediũ illud demõstrandi, cùm non habeãt superiora, nec proprias definitiones. Et probat. Nam si aliquod sit mediũ, oportet vt vniuersaliter prędicetur de sub-

iecto, aut prædicato: sed extrema sunt suprema: non ergo habent superius essentiale. Ens enim est analogum, & de omnibus prædicatur: vnde non est medium ad concludendum negatiuè, etiam si esset vniuocum, vt patet, nam de vno deberet negari.

10 *Aut enim in prima Figura, aut media &c.*

Ostendit quòd tale medium, deberet de altero extremo vniuersaliter prædicari affirmatiuè. Nam aut talis Demonstratio fiet in prima Figura, vel in secunda. Omittit tertiam, quæ cùm non concludat vniuersaliter non est apta Demonstrationi, de qua est sermo. Si igitur fiat in prima, minor est affirmatiua, in qua medium de conclusionis subiecto affirmatur: non ergo fiet in prima, nam subiectum illud non habet superius.

11 *Si verò in media, &c.*

Nec in secunda fieri docet, nam licet in ea minor non sit semper affirmatiua, tamen ad vtrumque contingit, id est, aut maior, aut minor erit affirmatiua, cùm ex vtraque negatiua non fiat syllogismus. Cùm medium verò sit in vtraque prædicatum, prædicabitur affirmatiuè de vno extremo illius: quod fieri non potest. Concludit ergo, esse mediatas & immediatas propositiones negatiuas, & quando sint, se iam docuisse. Atque hæc de hoc capite vndecimo, quod absoluit præceptiuam partem horum librorum.

Quot, quibúsue modis syllogisticis, tum in immediatis, tum in mediatis propositionibus ignorantia dispositionis, & quomodò ignorantia negationis exoriatur. Cap. XII.

1 *Ignorantia verò, quæ non secundum negationem, sed secundum dispositionem dicitur, est quidem deceptio, quæ per syllogismum fit. Hæc autem in primò quidem inexistentibus, aut non inexistentibus contingit dupliciter: aut enim quando simpliciter existimet inesse, aut non inesse, aut quando per syllogismum accipiat suspicionem. Simplicis quidem igitur suspicionis simplex est deceptio, eius verò, quæ est per syllogismum, plures.*

Non

*Non insit enim A.*nulli eorum quæ B. indiuiduè: si igitur syllogizet A. inesse ipsi B. medium accipiens C. deceptus erit per syllogismum.* 2 * μηδενὶ τῷ β.

*Contingit quidem igitur vtrasque propositiones esse falsas, contingit autem alteram solùm: Si enim neq; A. *nulli eorũ quæ C. insit: neque C.* nulli eorum quæ B. assumpta verò fuerit vtraq; è cõuerso, ambæ falsæ erũt.* 3 * μηδενὶ τῶν γ. * μηδενὶ τῷ β.

Euenit autem ita se habere C. ad A. & B. vt neque sub A. sit, neque vniuersaliter in B. Impossibile nãque B. esse in toto aliquo: dicebatur enim A. primo ipsi nõ inesse: A. vero non necesse omnibus entibus inesse vniuersaliter: quare ambæ falsæ. 4

Sed & alteram contingit veram accipere, nõ tamen vtram volueris, sed A.C. C.B. namq; propositio semper falsa erit: eo quod ipsũ B. in nullo sit: A.C. vero euenit. 5

Quemadmodum si A. & ipsi C. & ipsi B. insit indiuiduè: quando enim idem primo prædicetur de pluribus, neutrum in neutro erit. 6

Differt autem nihil, neque si nõ indiuiduè insit. Deceptio quidem igitur inexistẽdi & per hæc, & ita fit solùm: nõ enim erat in alia Figura inexistẽdi syllogismus. Quæ vero est non existendi, & in prima fit, & in media Figura. Primùm itaque dicamus, quot modis in prima fit, & quomodo se habentibus propositionibus. 7

Contingit quidem igitur vtrisque falsis existentibus: quemadmodùm si A. & ipsi C. & ipsi B. insit indiuiduè. Si enim acceptum fuerit A. quidem nulli C. C. vero omni B. falsæ erunt propositiones. 8

Contingit autem & altera falsa existente; & hac vtrauis. Euenit enim A. C. quidem veram esse. C. B. vero falsam. A. C. quidem veram, quoniam non omnibus entibus inest A. 9

C. B. vero falsam, quoniam impossibile est C. inesse ipsi B. cui nulli inest. A. non enim amplius vera erit 10

A. C. propositio. Simul autem si & ambæ sunt veræ & conclusio erit vera.

11 *Sed & C.B.contingit verã esse, altera existente falsa, queãdmodùm si B.& in C.& in A.est:necesse enim alterũ sub altero esse:quare si acceperit A. nulli eorum, quæ C.inesse,falsa erit propositio.Planũ igitur, quòd altera falsa existente & vtrisque,erit falsus syllogismus.*

12 *In media autem Figura totas quidem esse propositiones ambas falsas,nõ contingit.Quando enim A.omni B. insit,nihil erit accipere,quod alteri quidem omni,alteri verò nulli inerit.Oportet autem sic accipere propositiones,vt huic quidẽ insit,illi verò non insit,siquidem erit syllogismus.Si igitur sic acceptæ falsæ,planũ quòd econtrariò econuersò se habebunt.Hoc autem impossibile.*

13 *In aliquo verò vtramque nihil prohibet falsam esse: queãdmodũ si C.& A.& B.alicui insit.Si enim A.quidem omni acceptũ fuerit inesse , B.verò nulli,falsæ quidem ambæ propositiones , non tamen totæ, sed in aliquo. Et econuersò quoque posito priuatiuo consimiliter.*

14 *Alteram verò falsam esse , & vtramuis , contingit: quod enim inest A.omni,& B.inest.Si igitur acceptum fuerit , ipsum C. inesse quidem toti A.toti verò B.non inesse,C.A.quidem vera erit,B.C.autem falsa.*

15 *Rursus quod B.quidẽ nulli inest, neque A.omni inerit. Si enim ipsi A. & ipsi B.sed non inerat.Si igitur acceptum fuerit, C. A.quidem toti inesse, B.vero nulli, B.C.quidem propositio vera,altera autem falsa. Consimiliter vero & transposito priuatiuo. Quòd enim nulli inest A.neque B.nulli inerit.Si igitur acceptum fuerit, C.A.quidem toti non inesse, A.C.quidem propositio vera erit,altera autem falsa.*

16 *Et rursus quod omni B.inest,accipere inesse nulli A. falsum:necesse enim si B.omni,& A.alicui inesse.Si igitur acceptum fuerit,C.inesse quidem omni B.nulli verò*

A.

A. C. B. quidem vera erit. C. A. autem falsa. Planum igitur, quòd & ambabus existentibus falsis, & altera solùm, erit syllogismus deceptorius in indiuiduis.

Ignorantia autem non secundum negationem, &c.

I Inuentio Arist. ex Philop.

CONuenit, vt dicit Philo. scienti, non solùm scientiæ cognitionẽ tradere, sed etiã quæ scientiæ opponatur, ignorantiã exponere. Cùm igitur Ari. de scientia & modis, quibus eam consequimur, tractauerit, nunc de ignorantia sciẽtię opposita, ac quibus viis eam imbibamus differit. Et quia, sicut scientia erat de immediatis & mediatis propositionibus, ita etiam ignorantia, de vtraque ignorantia differit, & quæ fit secundũ propositiones immediatas, & hoc in capite præsenti, & quæ fit secundum mediatas, & id in capite sequenti. Cùm autẽ immediatæ sint in duplici differentia, affirmatiuę, & negatiuæ, priùs de negatiuarum ignorantia, quæ solùm fit in prima Figura, posteà de affirmatiuarum etiam ignorãtia, quę fit in prima, & tandem de earundẽ affirmatiuarum ignorãtia, quæ fit in secũda, differit. Tertia enim figura, cùm non concludat vniuersaliter, excluditur: hìc enim de vniuersalibus & per se est sermo: & eadem ratione excluduntur modi particulares aliarum duarum, & tantùm est sermo de vniuersalibus.

Duplex ignorantia.

Proponit igitur, duplicem esse ignorantiam, & secundum negationem, & secundum dispositionem. Illa est secundum negationem, quæ est simplex negatio, & carentia scientiæ, quam ignorantiam rustici, pueri, & ij, qui nihil didicerunt, habent: quæ non aliud est, quàm non habere rei cognitionem. Illa verò dicitur ignorantia secundum dispositionem, cùm opinamur oppositum veritatis: vt qui opinaretur, hominem non esse risibilem, plantas non habere vitam, talis haberet ignorantiam dispositionis.

Ignorantiã dispositionis duobus modis cõtingere.

Adhuc ista ignorantia dupliciter contingit. Vno modo si ne syllogismo, cùm nimirùm vel auctoritate aliqua, vel vana experientia, aut exemplo, aut consuetudine aliquis deceptus opinatur oppositum veritati: vt qui solem paruæ quantitatis propter visum iudicaret, aut qui triangulum non æqualere duobus rectis, cùm tres angulos videat, existimaret, aut qui aliquod falsum acciperet sine consideratione rationis, hi haberent ignorantiam dispositionis simplicem & sine syllogismo. Altero modo talis ignorantia euenit per syllogismum cùm nimirùm aliquo syllogismo decepti opinamur oppositum veritas præsertim necessariæ, nam de hac est sermo: &

talis definitur ab Aristot. sic: per syllogismum facta deceptio.

Assignat autem discrimen inter vtramque: nam ignorantia sine syllogismo simplex est; id est, qui sine syllogismo in aliquo decipitur, tantùm in illo decipitur: at qui in aliquo per syllogismum decipitur, in multis decipitur; nam syllogismus probans falsum, aut vnam, aut vtramque præmissam habet falsam Hîc enim loquimur de syllogismo ignorantiæ opposito scientiæ præcedenti tantùm in materia, qui ex falsis probare intendit oppositum veritatis necessariæ & scientificæ.

2 *Non sit enim A. in nullo B.*

Incipit docere, quid sit decipi in negatiuis immediatis: quod quidem est, cùm opinamur oppositas vniuersales affirmatiuas veras per aliquod principium & medium falsum, quod in Barbara fit: nam solùm in modo hoc vniuersaliter affirmatiuè concludimus. Dicit igitur, non sit A. in B. id est, sit aliqua negatiua immediata, putà, nulla substantia est quantitas, si aliquis per aliquod medium C. putà numerum, existimet omnem substantiam esse quantitatem, sic; omnis numerus est quantitas; omnis substantia est numerus; ergo omnis substantia est quantitas; decipitur in negatiuis immediatis.

3 *Contingit igitur vtrasque propositiones, &c.*

Ostendit primò, quoties in negatiua immediata decipimur inferentes oppositam affirmatiuam falsam, posse vtramque præmissam esse falsam, & similiter posse vnam esse veram & alteram falsam. Quòd autem vtraque posset esse falsa, patet: sumatur ista propositio cuius sit ignorantia: omne B. est A. nempe omnis substantia est quantitas: si pro medio sumamus aliquid de quo non sit A. supple quantitas, & ipsum non sit de B. nempe de substantia, & sit C. nempe color, tunc contrariè sumendo, id est, affirmando quantitatem de illo de quo negabatur; & ipsum affirmando de substantia de qua negabatur, vtraque præmissa erit falsa, sic; omnis color est quantitas; omnis substantia est color; ergo omnis substantia est quantitas. Sensus est, quòd si illam probemus per medium de quo vniuersaliter prædicatum non affirmetur, & quod de subiecto conclusionis etiam vniuersaliter non affirmetur, tunc vtraque propositio erit falsa, sicut conclusio.

4 *Potest autem sic se habere, &c.*

Quòd autem tale medium sic ad conclusionis extrema se habere possit, probat primùm: quia illud medium C. non prædicatur vniuersaliter de subiecto conclusionis in minori: quia illud

illud subiectum est generalissimum, de quo nihil vniuersaliter prædicatur,& de ipso prædicatum non prædicatur vniuersaliter in maiori: prædicatum enim erat vnum generalissimum, quod nō de omnibus entibus affirmatur:ob id possum sub eo sumere aliquid de quo ipsum non affirmetur verè.

Sed alteram contingit veram,&c. 5.

Probat,etiam posse in simili ignorantia vnam propositionem esse veram:sed hanc impossibile est esse minorem, quæ semper erit falsa,quā vocat B.C.maior potest esse vera,quam vocat A.C. Quòd minor non possit esse vera, declarat, quia in minori obiicitur subiectum conclusionis vniuersaliter affirmatiuæ subiecto maioris: est enim minor primæ figuræ semper affirmatiua:at cùm subiectum conclusionis sit generalissimum,nihil verè de eo vniuersaliter affirmabitur:manebit igitur maior vera,minor verò falsa.

Vt si A.& in C.& in B.indiuisibiliter est, &c. 6

Probat, maiorem posse veram esse, & minorem falsam: quòd enim minor semper sit falsa,probatum est. Et nota rationem,quæ obscura est.Demus illam conclusionem immediatam; nulla quantitas est substantia, nullum B.est A.tunc A.nempe substantia,immediatè & indiuisibiliter negatur de B. quantitate: sub substantia iterum sumamus subiectum de quo immediatè affirmetur,putà, corpus, dicatur C.hoc stante impossibile est quòd corpus C.affirmetur de quantitate B. *Nota.* Nam, vt egregiè dixit Philopo. cùm vnum prædicatum de duobus prædicatur primò & immediatè, siue de vtroque negatiuè,siue de altero affirmatiuè, de altero negatiuè, siue de vtroque affirmatiuè, impossibile est quòd illa duo affirmentur adinuicem,vt ipse benè probat.

Cùm igitur substantia de quantitate immediatè negetur de aliquo verò affirmetur immediatè,putà corpore.si quis ad probandam affirmatiuam falsam, omnem quantitatem esse substantiam; sumat pro medio in prima Figura illud immediatum affirmatiuum substantiæ, faciet maiorem veram,sed minorem falsam:nam minor erit affirmatiua ex duobus immediatis eiusdem prædicati;quod esse non potest.

Nota autem sensum literæ secundum Alexan.cùm A.putà, prædicatum, est indiuisibiliter in B.& in C.& immediatè de vtroque prædicatur, sed cum discrimine: nam de B.negatur immediatè,quòd est subiectum conclusionis,de C.verò affirmatur,quod est subiectum maioris.

Differt autem nihil, &c.

7 Docet, quamuis sub conclusionis prædicato sumamus aliquid mediatum, cótingere maiorem veram, minorem falsam esse: vt si dicas, omnis homo est substantia; omnis quantitas est homo; ergo omnis quantitas est substantia. Nota, illam priorem probationem esse necessariam, nempe quãdo est necessarium, quòd minor falsa, maior sit vera, ex ratione immediatæ prędicationis: modò hæc probatio est duplex, nam maior probatur vera, quia est de inferiori affirmatiua, minor falsa, quia nihil de generalissimo affirmatur vniuersaliter.

Quæ verò est non inexistendi, &c.

8 Concludit, se dixisse de ignorantia negatiuæ, quæ fit per primam, hæc enim sola concludit vniuersaliter affirmatiuè, oportet vt de ignorantia affirmatiuæ immediatæ agat: quæ fit, cùm oppositam negatiuam vniuersalem existimamus veram per syllogismum. Cùm autem talis syllogismus inferens negatiuam fiat in prima & secunda Figura, priùs de eo, qui in prima fit, tractat.

Contingit igitur vtrisque falsis, &c.

9 Tractat modò de ignorantia immediatæ affirmatiuæ in prima Figura, quæ est, cùm negatiuam oppositam inferimus vniuersaliter: quod fit in Celarent: & tunc ex vtraque falsa procedere possumus. Et id modò probat. Si affirmatiua immediata, omnis homo est animal, scilicet omne B. est A. ignorantia sit opposita, nullus homo est animal: tunc si pro medio sumamus aliquid, de quo etiam immediatè affirmatur animal, putà C leo, vtraque erit falsa: maior: quia est negatiua, & negamus prædicatum de eo, de quo immediatè affirmatur: minor etiam est falsa, quia affirmantur duo immediata eiusdem prædicati, quæ, vt diximus, affirmari nequeunt: vt si dicas, nullus leo est animal; omnis homo est leo; ergo nullus homo est animal.

Contingit autem & altera falsa, &c.

10 Probat, etiam in eadem figura, posse vnam tantùm propositioné esse falsam, siue hæc sit maior, siue sit minor: sed primò ostendit cur maior, puta A C. est vera, & minor B C. falsa. Ratio autem propter quam maior possit esse vera, est, quia cùm prædicatum conclusionis ignoratæ non prædicetur de omnibus, si pro medio sumatur aliquid eorũ quibus nõ inest, erit maior vera in qua negamus prædicatum de tali medio: vt si ad eandem cõclusionem; nullus homo est animal; sumatur medium lapis, & dicatur; nullus lapis est animal; omnis homo

homo est lapis; ergo nullus homo est animal.

Sed quae est, C.B. falsa, &c. 11

Quod verò minor sit falsa, postquàm maior est vera, probat, quia cùm aliquod prædicatū de aliquo vniuersaliter affirmatur, & de altero negatur etiam vniuersaliter est impossibile quòd illa duo affirmētur. Verbi gratia, si animal de homine vniuersaliter affirmatur, & de lapide vniuersaliter verè negatur, non poterit lapis affirmari de homine: nam si affirmetur, sequetur contradictoria alterius vniuersalis, aut affirmatiuæ, aut negatiuæ: vt si des; nullus lapis est animal, & des, homo est lapis, aut lapis est homo, sequetur, homo non est animal, aut in Ferio, aut in Felapton. Similiter si des; omnis homo est animal, & homo est lapis, sequitur: lapis est animal, in Datisi.

Hoc est igitur, quod dicit (si detur maior negatiua vera, nullum C. est A.) scilicet nullus lapis est animal, cùm animal de omni homine prædicetur, putà A. de omni B. non poterit C. de B. id est, lapis de homine affirmari vniuersaliter: aliter inferetur oppositum maioris negatiuæ, dicendo: omnis homo est animal, lapis est homo: ergo lapis est animal, contra eam maiorem, nullus lapis est animal.

Addit rationem alteram, propter quam oportet esse minorem falsam: quia cùm maior fuerit vera, si minor etiam esset vera, iam conclusio non esset falsa, nam ex vtraque vera non fit conclusio falsa: at conclusio est falsa, cùm sit negatiua opposita affirmatiuæ immediatæ: ergo stante maiore vera, necessariò minor est falsa, forma enim syllogismi bona esse supponitur.

Sed & eam, quae est C.B. contingit veram esse, &c.

Probat modò, minorem C.B. posse esse veram maiori falsa existēte: quod fiet cùm medius terminus, putà C fuerit sub prædicato & superius subiecto, tūc enim de ipso prædicatum negare in maiori, falsum erit, ipsum verò de subiecto affirmare in minori, erit verum: Verbi gratia, si per syllogismū ignoretur ista; nullum animal est viuēs; per hoc medium, corpus, tunc maior falsa, minor vera erit: vt, nullum corpus est animal, omne viuēs est corpus, ergo nullum viuens est animal. Quando dicit, si B. sit in C. & in A. sensus est, si subiectū conclusionis sit in C. id est, in medio, & in A. id est, prædicato cōclusionis, tūc vniuersaliter negare in maiori A. de C falsum erit, sed verum affirmare in minori C. de B. Ecce quomodò decipi cōtingat in prima Figura circa affirmatiuas immediatas,

tas,& ex vtraque propositióne falsa,& ex vna falsa,altera vera existente.

13 *Sed in media figura,&c.*

Affirmatiua seu negatiua propositio quadicatur in totũ falsa,qua in parte.

Transit ad ostendendum,in secunda Figura quando in affirmatiuis decipiamus inferendo negatiuas oppositas.Et primò docet,nõ posse vtrasque propositiones esse in totum falsas.Vocat vniuersales, tam affirmatiuas, quàm negatiuas, in totum falsas,quæ secundum nullum singulare veritatem habent; vt, nullus homo est animal; omnis homo est lapis : in parte verò falsæ dicuntur, quæ secundum aliqua singularia veræ sunt; vt omne animal est gressibile; nullum animal est bipes.

Dicit ergo,in secunda figura,cùm cõclusio est falsa opposita immediatæ affirmatiuæ,non posse vtraque propositiones esse falsas in totum,cuius probatio difficilis est.

Nota de medio in secũda figura.

Propterea aduerte, quòd in secunda Figura medium sit in vtraque præmissa prædicatum,ac ob id de vno extremo conclusionis debet affirmari in vna, de altero verò negari : aliquando tamẽ maior est affirmatiua,vt in Camestres,aliquãdo verò minor vt in Cesare. Loquamus ergo de priori, vt vtraque huius propositio sit in totum falsa,& medium debet nulli prædicato conclusionis inesse:& omni subiecto competere.Sic enim fiet,vt maior affirmatiua sit falsa,in qua mediũ de conclusionis prædicato affirmamus,& minor falsa,in qua medium de subiecto conclusionis negamus.Oppositum fit in Cesare,nã medium debet omni prædicato, & nulli subiecto inesse:sic enim erit vtraque in totum falsa.

Dicit igitur Aristot. fieri non posse, vt tale medium detur, quando cõclusio est affirmatiua vniuersaliter immediata,vt, omnis homo est animal ; nam tunc contraria negatiua esset vera,vt patet:Si des enim in Camestres aliquid,quod de nullo animali,& de omni homine prædicatur,argumentabor sic ex ipsis:nullum animal est,putà D; omnis homo est D; ergo nullus homo est animal.Propositiones per se veræ:ergo conclusio similiter.Si des in Cesare aliquid,quod de omni animali, & nullo homine verè dicatur:argumẽtabor in Camestres ex datis;omne animal est D; nullus homo est D:ergo nullus homo est animal,non igitur cùm infertur negatiua opposita immediatæ affirmatiuæ, potest vtraque præmissa in totum esse falsa.

Probat modò id Arist.nam si vtraque est falsa in totum in Camestres,ex contrariis,quæ erunt veræ, inferam in Cesare conclusio

conclusionem eandē falsam esse veram, & ex vtraque etiam fa sa in Cesare inferam ex cōtrariis vtrisque veris in Camestres, cōclusionem illam falsam esse veram. Verbi gratia fiat syllogismus; omne animal est D; nullus homo est D; ergo nullus homo est animal: si das propositiones vtrasque falsas in totum, ergo contrariæ erunt veræ. Sumam illas in Cesare, & probabo, veram cōclusionem falsam, sic: nulllum animal est D; omnis homo est D; ergo nullus homo est animal. Si propositiones veræ, conclusio erit vera. Idem de Cesare. Non ergo decipi possumus ex vtraque propositione in totum falsa in secunda Figura.

In aliquo autem vtramque, &c. 13

Ostendit, posse aliquando esse vtrāque propositionem in parte falsam: vt si sumas medium particulariter cōpetēs vtrique extremo, tūc negare de altero vniuersaliter, de altero verò affirmare, erit in parte falsum. Vt si ignoraretur, nullum animal esse viuens, per brutum, sic: omne viuens est brutum; nullum animal est brutum; ergo nullum animal est viuens: esset in parte vtraque falsa. Idem fit è conuerso, posito priuatiuo, id est, priori negatiua, & minori affirmatiua, scilicet in Cesare, sicut in Camestres.

Alteram autem falsam, &c. 14

Cùm probasset, ex vtraque falsa in parte, non tamē in toto posse aliquem decipi in secūda Figura circa immediatas affirmatiuas, nunc ex altera etiam tātùm falsa decipi posse docet, quæcunque sit: at quia sunt duo modi Camestres, & Cesare ostendit quando in Camestres ex vna vera, altera falsa decipiamur, posteà in Cesare. Ac primùm, quando in Camestres maiori vera, minori falsa, deinde econtrà. Dicit igitur, sume superius prædicato, quod dicitur A. nam hoc etiam superius erit subiecto B. & pone pro medio, & sit. C. tunc fiet maior vera, & minor falsa: vt, si ignorātia est huius nullus homo est animal, per viuens sic; omne animal est viuens, nullus homo est viuens; ergo nullus homo est animal.

Iterùm quod in B nullo est, &c. 15

Quòd si medium nulli insit subiecto, tunc non omni prædicato inerit, & fiet maiori affirmatiua falsa, minore vera, sic: omne animal est brutum; nullus homo est brutum; ergo nullus homo est animal.

Similiter autem sit transposito priuatiuo. 16

Hoc etiam fieri in Cesare docet, sed priùs cùm maior est vera, vt si medium sumas extraneum vtrique extremo, sic: nullum

nullum animal est insensibile, omnis homo est insensibilis, ergo nullus homo est animal. Quòd si mediũ omni subiecto insit, tunc alicui inerit prædicato, & fiet maior falsa, & minor vera: vt si dicas, nullum animal est rationale, omnis homo est rationalis, ergo nullus homo est animal. Aduerte has literas in hoc capite, per C. medium, per B. minus, per A. maius extremum intelligi, per A. C maiorem, per C. B. verò minorem. Concludit in immediatis decipi posse, & ex vtraque falsa, & ex altera tantùm.

De ignorantia in mediatis propositionibus. Cap. XIII.

1 *IN his verò, quæ insunt non indiuiduè, aut nõ insunt, quãdo quidẽ per proprium mediũ efficiatur falsi syllogismus, nõ possunt ambæ falsæ esse propositiones, sed ea solum quæ est ad maius extremum. Dico autẽ proprium medium per quod fit contradictionis syllogismus.*

Insit enim A. ipsi B. per medium C. quoniam igitur necesse est C. B. affirmatiuam accipi cùm sit syllogismus, planum, quòd semper hæc erit vera, non enim conuertitur. A. C. verò falsa, hac enim conuersa contrarius fit syllogismus.

2 *Consimiliter autem & si ex alia coordinatione acceptum fuerit medium: vt D. licèt in toto A. sit, & de B. omni prædicetur; necesse enim D. B. quidem propositionem manere, alteram verò conuerti, quare hæc quidem semper vera, illa autem semper falsa: & quasi talis deceptio eadem est ei quæ est per proprium medium.*

3 *Si verò non per propriũ medium efficiatur syllogismus, quando sub A. quidẽ sit medium, ipsi verò B. nulli insit, necesse est falsas esse ambas: accipiendæ nãque sunt è contrario, quàm se habent propositiones, si debet syllogismus fieri sic autem acceptis, ambæ efficiuntur falsæ, quemadmodùm si A. quidẽ toti D. inest: D. verò * nulli eorum, quæ B. his enim cõuersis syllogismus erit, & propositiones ambæ falsæ.*

* μηδενὶ τῶ β. Gr.

4 *Quando verò mediũ non sit sub A. vt D. A. D. quidem*

dem vera erit, D.B. autem falsa: nam A.D. quidē vera, quoniam nō erat in A. ipsum D. D.B. autem falsa, quoniam si esset vera, conclusio vera esset, sed erat falsa.

Sed cùm per medium figurā efficitur deceptio, ambas quidem non contingit falsas esse propositiones totas. Cùm enim sit B. sub A. nihil cōtingit, huic quidē omni, illi verò nulli inesse, quemadmodùm dictum est prius. 5

Alteram autem euenit, & vtramlibet. Si enim C. & A. & B. insit, si acceptum fuerit, ipsi quidem A. inesse, ipsi verò B. nō inesse, A.C. quidem vera erit, altera autem falsa: Rursus si acceptum fuerit C. ipsi quidem B. inesse, A verò nulli, B.C. quidem vera erit, altera autem falsa. 6

Si igitur priuatiuus sit deceptionis syllogismus, dictum est, quando, & per quæ erit deceptio.

Si autem affirmatiuus, quando quidē per proprium medium, impossibile ambas esse falsas: necesse est enim C.B. manere, siquidem erit syllogismus, quemadmodum dictum est & priùs, quare C.A. semper erit falsa: hæc enim est quæ conuertitur. 7

Consimiliter autem & si ex alia coordinatione accipiatur medium, quemadmodum dictū est & in priuatiua deceptione. Necesse enim D.B. quidē manere, A.D. autem conuerti: & deceptio eadem est ei, quæ priùs.

Quando autem non per proprium, si D. quidē sit sub A. hæc quidem erit vera, altera autē falsa: euenit enim A. pluribus inesse, quæ non sunt sub se inuicem. 8

*Si verò nō sit D. sub A. planū quidem, quòd hæc semper erit falsa, affirmatiua namque accipitur. D.B. verò cōtingit, & veram esse, & falsam: nihil enim prohibet A. quidem nulli D. inesse, D. verò ipsi B. omni: vt animal scientiæ, scientiam autē Musicæ. Neq; rursus si neq; A. *nulli eorū, quæ D. neque D. *nulli eorū, quæ B. Manifestum igitur, quòd non existente medio sub A. &* 9

* μηδενὶ τῶν.
* μηδενὶ τῶν.

ambas

ambas euenit falſas eſſe, & vtram volueris.

Quot igitur modis, & per quæ euenit fieri deceptiones quæ ſecundum ſyllogiſmum, & in immediatis, & in iis quæ per Demonſtrationem, manifeſtum.

1 *In iis autem, quæ non indiuiſibiliter.*

Inuentio Ariſto. in hoc cap.

POſtquàm de immediatorum ignorãtia tradidit, nunc de mediatis differit: ac primò de ignorantia affirmatiuarum in prima Figura, quæ contingit cùm oppoſitas negatiuas opinamur per ſyllogiſmũ. Poſſumus autem ignorare has dupliciter, aut per proprium medium, aut per medium non propriũ. Vocatur medium proprium, id, quo talis affirmatiua vera demonſtratur: vt animal rationale demonſtrat hominem eſſe riſibilem. Cùm igitur per tale medium decipimur, id eſt, illud aſſumimus ad probãdam oppoſitam negatiuam eſt ignorantia per proprium medium: vt ſi dicat quis, nullum animal rationale eſt riſibile; omnis homo eſt animal rationale: ergo nullus homo eſt riſibilis.

Medium propriũ quodnam ſit.

Idem contingit in negatiuis mediatis: eſt enim proprium medium quo demonſtramus non eſſe; vt per animal rationale demonſtramus nullum hominem eſſe hinnibilem. Cùm igitur de illo probamus oppoſitum, ſic; omne animal rationale eſt hinnibile; omnis homo eſt animal rationale; ergo omnis homo eſt hinnibilis; eſt ſimiliter ignorantia per medium propriũ. Tale medium dicit Ari. eſſe id, per quod fit ſyllogiſmus contradictionis, id eſt, ſyllogiſmus probans oppoſitam concluſionem veram: cùm vero non per tale medium contingit ignorantia, dicitur per medium non proprium.

Dicit igitur Ari. quòd quoties in mediatis decipimur per medium proprium, non contingit propoſitionem vtramque falſam eſſe, ſed minor eſt vera, quæ autẽ eſt verſus maius extremum, id eſt, maior falſa? Ratio autẽ hæc eſt, quia eſt eadẽ minor in ſyllogiſmo ignorantiæ, & in ſyllogiſmo contradictionis & veritatis: in vtroque enim eſt affirmatiua, cùm ſit in prima Figura maior verò non eſt eadẽ, ſed cõuerſa, id eſt, mutata in contrariam negatiuam ſicut concluſio: vt patet, ſi dicas: omne animal rationale eſt riſibile: omnis homo eſt animal rationale: ergo omnis homo eſt riſibilis, eſt ſyllogiſmus veritatis: iſte verò ignorantię: nullum animal rationale eſt riſibile: omnis homo eſt animal rationale: ergo nullus homo eſt riſibilis. Hoc literis explicat ſolũ in affirmatiuis, per

A. maius

A.maius extremum, per B. minus, per C.medium intelligit. Conuerti verò vocat mutari ex affirmatiua contraria in oppositam negatiuam:& quòd minor sit vera, probat:nam mutata & conuersa maiori syllogismi ignorantiæ, manente minore fit contrarius syllogismus verus.

Similiter autem est & si ex alia, &c. 2

Ostendit, quòd quamuis non sit medium proprium per quod demonstretur conclusio, sed sit ex alia coordinatione, nempe sit medium quo quocunque modo conclusionis illius veritas probetur, si per illud decipi contingat, minor futura sit vera, quia est eadem quæ erat in syllogismo vero:sed maior falsa, quia est mutata in negatiuam:vt si per risibile decipiamur, opinantes hominem non esse animal rationale, quamuis risibile non sit medium demonstratiuum, tamen quia per id probatur verè hominem esse animal rationale, censetur hoc loco medium. Idem de aliis mediis veritatis.

Si verò non per proprium medium, &c. 3

Manifestat, quando non est medium propriũ, posse vtrasq; propositiones esse falsas: vt si medium sit de quo omni prædicatum dicitur, & quod de nullo subiecto dicatur:tunc enim cùm contrario modo sumendæ sint propositiones, erunt falsæ:nam in maiori prædicatum conclusionis negari debet de medio, de quo verè affirmabatur, & in minori affirmari de quo verè negabatur. Sit enim syllogismus primæ Figuræ Celarent, verbi gratia, sit conclusio; nullus homo est sensibilis; nullum B. est A. sumatur medium D. irrationale, fiat syllogismus talis: nullum irrationale est sensibile; omnis homo est irrationalis:ergo nullus homo est sensibilis:tunc vtraque est propositio falsa.

Cùm verò non sit sub A. medium. 4

Probat, etiam posse maiorem esse veram, & minorem falsam: vt si sub maiori extremo sumamus medium cui non inest ipsum, tunc maior erit vera A.D quia est negatiua, minor verò D.B. falsa, quia cùm conclusio sit falsa, & maior vera, necessariò minor erit falsa:vt si sub sensibili sumatur plãta, sic:nulla planta est sensibilis;omnis homo est planta:ergo nullus homo est sensibilis. Prætermisit non absque ratione, posse etiam maiorem falsam, minorem veram esse: vt si sub sensibili sumatur, cui ipsum inest, & quod etiam inest homini, & subiecto, vt animal, sic:nullum animal est sensibile:omnis homo est animal: ergo nullus homo est sensibilis: quia istud medium est proprium. Fieri autem non potest, quòd

cùm medium non eſt proprium, poſſit minor eſſe vera, eſt enim affirmatiua: medium autem non proprium nequit verè affirmari de ſubiecto: eſſet enim ſimile proprio, vt diximus.

5 *Sed per mediam Figuram, &c.*

Nunc de ignorantia earundem mediatarum affirmatiuarum in ſecunda Figura tractat, ac dicit idem prorſus quod ſuperiùs dixit de immediatis, non poſſe vtranque propoſitionem in totum falſam eſſe, quia cùm prædicatum verè inſit ſubiecto, non poterit medium inueniri quod de vno vniuerſaliter affirmetur, de altero vniuerſaliter negetur, quod neceſſarium eſt vt vtraque ſit falſa. Relege ſuperiorem locum: de immediatis namque illic latè declaratum & probatum eſt hoc.

6 *Altera verò poteſt eſſe falſa, &c.*

Sed vnam falſam, alteram veram ſiue maior, ſiue minor ſit eſſe poſſe oſtendit: nam ſi ſumatur medium competens vtrique extremo, tūc ſi maior ſit affirmatiua, & minor negatiua, vt in Cameſtres, erit prior vera, poſterior falſa, ſic; omne ſenſibile eſt animal: nullus homo eſt animal, ergo nullus homo eſt ſenſibilis. Si vero idem econtrà fiat in Ceſare, vt ſit maior negatiua, minor affirmatiua, prior falſa, poſterior erit vera, ſic: nullū ſenſibile eſt animal, omnis homo eſt animal, ergo nullus homo eſt ſenſibilis. Concludit ſe iam de ignorantia affirmatiuarum quæ per ſyllogiſmum negatiuum ſit dixiſſe, tam in prima, quàm in ſecunda Figura.

7 *Si verò ſit affirmatiuus, &c.*

Nunc de ignorantia negatiuarum tractat, quę ſit per affirmatiuas oppoſitas in prima Figura. Ac docet id, quod in principio de affirmatiuis, cùm ſit ignorantia per medium proprium, minores ſemper veras, maiores falſas eſſe, quia illæ ſunt eadem quæ erant in ſyllogiſmo vero, hæ verò ſunt contrariæ: vt ſi hominem eſſe hinnibilem, per animal rationale ignoremus, ſic: omne animal rationale eſt hinnibile: omnis homo eſt animal rationale, ergo omnis homo eſt hinnibilis. Vtitur eiſdem dictis literis. Idem docet cùm medium eſt ex alia coordinatione, quod declaratum eſt priùs.

8 *Cùm verò ſit non per proprium, &c.*

Oſtendit modo, quando non per medium proprium ſit, poſſe maiorem veram, minorē vero falſam eſſe: vt ſi ſub maiori extremo ſumatur aliquid cui ipſum ineſt: poteſt enim vnum de pluribus prędicari, de vno affirmatiuè, de altero negatiuè: ob id talia duo non poterunt affirmari adinuicē verè,

vt ſi

vt si sub A. hinnibili, sumas D. equum, sic; omnis equus est hinnibilis: omnis homo est equus: ergo omnis homo est hinnibilis: tunc maior vera, minor falsa erit.

Si verò non sit D sub A. &c.

Cùm autem medium, putà D. non est sub A. id est maiori extremo, semper sic maior est falsa, cùm sit affirmatiua: non enim ista ignorantia prouenit nisi in Barbara, hîc enim cōcluditur vniuersalis affirmatiua: at minor tali medio existēti, potest aliquando vera, aliquando falsa esse, quę dicitur C. D. Nam cùm D. id est, medium, omni subiecto inerit, minor erit vera: potest enim esse, quòd illud maius extremum cōpetat nulli medio, quod cōpetit omni subiecto: sicut animal nulli scientiæ competit, scientia verò omni Musicæ inest. Si verò tale medium nulli insit subiecto, sicut ipsi nulli inest prędicatum, vtraque falsa erit. Ex quibus concludit, se iam de ignorantiis tam mediatorum, quàm immediatorum tractasse. 9

De ignorantia puræ negationis.
Cap. XIIII.

PLanum autem est, & quòd si quis sensus defecerit, necesse & scientiam aliquam deficere, quam impossibile est accipere. 1

Siquidem addiscimus, aut inductione, aut Demonstratione. Est autem Demonstratio ex vniuersalibus, inductio verò ex iis, quæ secundum partem: impossibile autem vniuersalia speculari nisi per inductionem. 2

Quoniam & quæ ex abstractione dicuntur, erunt per inductionem nota, si quis voluerit nota facere. 3

*Quòd insunt vnicuique generi nonnulla, & si nō separabilia sunt, secundum quod tale * hoc vnumquodq;.* 4 * al quale.

Inducere autem non habentes sensum, impossibile: singularium namque sensus est: non enim cōtingit accipere ipsorum scientiam: neque enim ex vniuersalibus sine inductione, neque per inductionem sine sensu. 5

Manifestum est autem, &c.

DE ignorantia puræ negationis tractat, quæ est non scire quod sciri poterat. Docet autem quando necessaria sit 1 Intent. Arist.

talis ignorantia:& constituit conclusionem hanc.Deficiente aliquo sensu,necessariò deerit aliqua scientia,quam non poterit ille, cui sensus deest, accipere.

Nota. Nota hîc loqui de defectu à natiuitate: cùm enim aliquis sensu vsus est,quem posteà amisit, poterit habere scientiam eorum,quæ tali sensu percipiuntur:potest enim factus cęcus, si primum vidit,scientiam de coloribus consequi,non tamen qui à natiuitate visu priuatus est.

Nota. Nota similiter,quod dicit,aliquam scientiam defecturam, quia ex defectu vnius sensus solùm deerit scientia illorum, quæ tali sensu percipiuntur: cæcus enim scientia colorum, surdus scientia sonorum priuabitur, non aliis.

Nota Nota similiter,quod dicit(quam impossibile est accipere) quia non priuabitur ille scientia,quasi illam habuerit, & per sensus defectum amiserit: hoc enim est falsum. Cùm enim scientiam habemus semel,licèt posteà sensus destruatur,non idcircò scientia destruitur,sed priuatur scientia ad hunc sensum,quòd nunquam illam acquiret: proptereà dicit, quam impossibile est accipere.

2 *Siquidem discimus,aut per inductionem, &c.*

2. Concl. Prædictam conclusionem probat tali ratione.Scientia aut inductione, aut Demonstratione accipitur: sed inductio & Demonstratio pendent à sensu:ergo hoc deficiente perit inductio ac Demonstratio,ac proinde scientia. Minor probatur,nam inductio fit ex particularibus, quæ notum est sensu percipi:Demonstratio verò ex vniuersalibus quidem primò, sed cùm vniuersalia hæc non nisi inductione cognoscantur, etiam dependet Demonstratio à sensu.

Nota. Propositiones scientiarum aliàs esse mediatas aliàs immediatas Hîc aduerte, propositiones, quæ in scientia sunt, esse in duplici differentia. Quædam immediatæ, quæ causam non habent, vel in illa scientia saltem causa earum non consideratur: & via cognoscendi has est per sensum & inductionem, vt docet 2. Post. cap. vltimo. Quædam sunt mediatæ, quæ causam habent: & earum cognitio est per Demonstrationem: vnde mediatas per immediatas demonstramus, immediatas verò inductione percipimus: vt experientia ostendit ignem esse calidum, tamen ex hac demonstramus esse leuem.

Nota, de quibus principiis hîc sit sermo. Aduerte etiam cum Auer. quòd Arist. hîc non loquitur de vniuersalibus principiis illis,quæ sunt communissima,sed de principiis & propositionibus, quæ sunt ex subiectis peculiaribus,sensu propriè perceptis.Hæc enim sunt quæ inductione colliguntur

colliguntur, per quas reliquas mediatas conclusiones demonstramus.

Quoniam & quæ ex abstractione, &c. 3

Ostendit Arist. hæc vniuersalia propria sensibilium inductione cognosci. Et est probatio à minori: vniuersalia enim Mathematica, quæ minùs videntur indigere sensu & inductione, cùm sint abstracta, indigent inductione: ergo & vniuersalia sensibilia, quæ minus abstracta sunt, magisque sensui proxima. Antecedens patet: nam, à puncto in punctum lineam ducere, super quodlibet centrum quantumcunque occupando spatium circulum describere, & similia hæc, singularium inductione nota fiunt.

Quia sunt in vnoquoque genere. 4

Philo. & S. Tho. cõmunes dignitates inductione colligi putant.

Quamuis locus hîc aliter ab aliis exponatur, existimo sensum esse, vt velit ostendere, tam in sensibilibus, quàm in mathematicis esse vniuersalia, quæ inductione cognoscantur, quamuis non omnia. Sunt enim alia, quæ Demonstratione immediatè cognoscuntur, sed hæc ex aliis pendent, quæ inductione probantur, cùm non sint realiter extra singularia, & separata, sicut in scientiis considerantur: vniuersalia enim mathematica realiter in sensibilibus sunt, ob id dicit, in vnoquoque genere, nempe sensibilium & mathematicorum esse quædam, quæ nimirum inductione cognoscuntur, quamuis hæc non sint separabilia, id est, cum hæc non sint abstracta, secundum quod huiusmodi vnumquodque est, id est, sicut in scientiis talia considerantur.

Inducere autem non habentes, &c. 5

Verba hæc copulantur illis impossibile est vniuersalia speculari nisi per inductionem. Inductio autem est ex singularibus: singularia autem non scientia, sed sensu percipiuntur, ergo sensu destructo singulare non percipitur, nec fit inductio, nec vniuersale cognoscitur, nec Demonstratio procedit. 6

An Deficiente sensu deficiat scientia illius subiecti.

Dubium solut.

Intellectu nihil intelligi, quod non fuerit aliquo modo in sensu, et quã

Dubitatur primò, an sit in vniuersum verum, quod deficiente sensu deficiat scientia, quæ est in intellectu. Dico, nihil intellectum cognoscere, quod aliquo modo non fuerit sub sensu. Non tamen eodem modo omnia sub sensu sunt, ideò etiam non eodem modo ab intellectu cognoscuntur: aliqua enim secundum suos effectus tantum sensui subduntur, & alia sunt entia realiter separata, Deus optimus & intelligentiæ, quæ nullo sensu percipiuntur nisi per extrinsecos suos effectus: aliqua sensui substant secũdum similia, vt cum

vidimus vnam vrbem, per eam quas non vidimus intelligimus: alia secundum partes, vt cùm viso auro per se, & monte, statim montem, aureum imaginamur: alia secundum se vel ea quæ sunt in se, vt accidentia sensibilia, & substantiæ quæ sub istis sunt. Impossibile igitur est, quòd intellectus intelligat ea: quorum nihil percepit aliquo sensu: vnde si omnes sensus alicui deficerent à natiuitate, quod fieri non potest, nihil intellectus intelligeret. Non tamen eodem modo, vti diximus, intellectus intelligit ea, quæ sensu percipiuntur, nam quæ quarto aut tertio modo, & aliquando secundo cognoscuntur intellectione confusa & connotatiua, intelligi non dicuntur, qualiter prima cognoscuntur, sed distincta & propria notitia, propterea res immateriales obscurè in hac vita cognoscimus.

Sit variis modis aliquid in sensu. Sẽsibus à natiuitate omnibus sublatis, intellectũ nihil percepturum.

Alterum dubium.

Dubitatur, an in præsenti ita ampliùs sit sensus Arist. Dico limitatè magis hîc loqui Aristotelem: solùm enim est sermo de his, quæ secundum se vel aliquid sui sensu percipiuntur aliquo, quorum est cognitio intellectu distincta: hæc enim illo sensu deficiente non scientur. Nec loquitur de principiis communissimis: quamuis ista dependeant à sensu, non quòd inductione probentur, sed quòd sensu terminorum significationes, nempe res ipsas, necessarium sit apprehendere: de quibus dicemus 2. Post. cap. 18.

Syllogismum omnem ex tribus constare terminis, maiori, ac medio: & hos in infinitum tam in propositionibus affirmatiuis quam negatiuis, abire non posse. Cap. XV.

1 *Est autem omnis syllogismus per tres terminos, & qui quidem monstrare potest, quòd A. inest ipsi C. eo quòd inest ipsi B. & hoc ipsi C. priuatiuus autem alteram quidem propositionem habens, quòd aliud quid alij inest, alteram verò, quòd non inest. Manifestum igitur, quòd principia, & quæ dicuntur suppositiones, hæ sunt accipientem enim hæc ita, necesse est monstrare, vt quòd A. inest ipsi C. per B. Rursus verò quod A. ipsi B. per aliud medium, & quòd B. ipsi C. consimiliter.*

Secundum

Secundum opinionem igitur syllogizantibus & solum dialectice, planum quod hoc solum considerandum, si ex quibus contingit probabilissimis fiat syllogismus: quare etsi est aliquid in veritate eorũ, quæ sunt A.B. medium, videtur autem non esse, qui per hoc syllogizauit, syllogizatus est dialectice. Ad veritatem autem ex iys, quæ insunt, oportet considerare. Se habet autem sic.* 2

* τῶν α β μέσον.

Quoniam est, quod ipsum quidem de alio prædicatur, non secundum accidens: (dico autem secundum accidens, vt album aliquando illud dicimus esse hominem, non similiter dicentes & hominem album: hic quidem enim, non alterum aliquid existens, album est: album verò, quoniam accidit homini esse albo) sunt itaque nonnulla talia, vt per se prædicentur. 3

Sit igitur C. tale, quod ipsum quidẽ non amplius insit alij huic autẽ B. primò & non sit aliud intermedium. & rursus E. ipsi ipsum F. consimiliter & hoc ipsi B. an igitur hoc necesse est stare, aut cõtingit in infinitum ire?* 4

Et rursus si de A. quidem nihil prædicatur per se, A. verò ipsi H. inest primo, intermedio autem nulli priori, & H. ipsi G. & hoc ipsi B. an & hoc stare necesse est, aut & hoc contingit in infinitum ire? Differt autem hoc à priori tantùm, quoniam hoc quidem est, an cõtingit incipienti à tali, quod nulli inest alteri sed aliud illi, sursum in infinitum ire: alterum verò incipientem à tali, quod ipsum quidem de alio, de illo autem nihil prædicatur: deorsum considerare si contingit in infinitum ire. 5

* Argyropo. legit. D. ipsi B. E. ipsi D. & F. iidẽ ipsi cõpetat E.

Amplius, media an contingit infinita esse determinatis extremis? Dico autẽ veluti, si A. ipsi C. inest, medium verò ipsorum B. ipsius verò B. & A. altera: horum autem altera: an & hæc in infinitum contingit ire, aut impossibile? est autem hoc considerare idem: & si Demonstrationes in infinitum vadunt: & si est Demonstratio cuiuscunque, aut ad se inuicem terminantur. 6

7 *Consimiliter autem dico & in priuatiuis syllogismis ac propositionibus, vt si A.inest B.nulli, aut primo, aut erit aliquid medium, cui priori non inest, veluti si ipsi G.quid B.inest omni, & rursus alij adhuc priori hoc, vt si ipsi H.quod G.omni inest: in his etenim aut infinita, quibus non inest prioribus, aut stant.*

8 *In iis verò, quæ conuertuntur, non similiter se habet: non est enim in iis, quæ retrouersum prædicantur, de quo primo prædicatur, aut vltimo: omnia hæc consimiliter se habent, siue sunt infinita, quæ de ipso prædicantur, siue vtraque sunt, quæ dubitantur infinita, præterquàm quòd si non similiter contingit conuerti, sed hoc quidem, vt accidens, illud verò vt prædicamentum.*

1 *Est autem omnis syllogismus per tres terminos, &c.*

3. Suppositiones. Aristot. de immediatis propositionibus sermonem facere intendit, ac in præsenti tres suppositiones proponit, ac postea tres quæstiones. *1. Suppos.* Prima suppositio est ex libris Priorum, omnis syllogismus & prosyllogismus, affirmatiuus, vel negatiuus, ex tribus terminis solùm conficitur, ex eo qui probatur, de quo probatur, per quem probatur: taléfque propositiones ex his conjectæ in illo syllogismo principia & suppositiones dicuntur. Dicit ergo, est omnis syllogismus per tres terminos, & qui probare possibilis est, quoniam A. est in C. id est, affirmatiuus, qui potest probare quod A. maius extremum est in G. minori, per medium B. de quo A. prædicetur in maiori, & ipsum prædicetur de B. in minori, quod est in Barbara, vel Darij. Et nota modum Arist. simul enim dicit affirmatiuum constare ex tribus terminis & ipsum explicando probat: posteà subiungit negatiuum, quem ex vna affirmatiua, & altera negatiua constare docet: & has propositiones ex his terminis dicit vocari suppositiones & principia in illo syllogismo, cùm eas accipientes, id est, non probantes, per eas alias demonstremus. Tandem addit iterùm, quòd A. sit in B. & B. in C. manifestat prosyllogismus maioris & minoris, in quibus etiam solùm tres esse terminos constat. Atque hæc est suppositio prima.

2 *Secundum igitur opinionem syllogizantibus, &c.*

2. suppos. Altera suppositio est, Demonstratorē à Dialectico differre.

Dialecticus

Dialecticus enim solùm ex probabilibus procedens, non curat an aliquę propositiones sint re vera immediatę, sed si recipiantur vt immediatæ, licèt mediatæ sint, eis vt maximè probabilibus vtitur. Non sic Demonstrator: quærit enim non solùm immediatas in opinione, sed quæ sic sunt, & sic se revera habent. Hoc docet, vt intelligas nos quæsituros immediatas pro positiones secundum rem, & non secundum opinionem solam: aliter enim non demonstratur.

Quoniam autem est, eo quod ipsum quidem, &c. 3

Tertia suppositio est, quędam prædicari secundum se, quędam secundum accidens. Vocat secundum accidens, quando aliquid non secundum se prædicatur, sed secundum alterum: vt quando dicimus, album est lignum : non enim dicere volumus quod ipsum album secundum se sit lignum, sed id cui accidit album esse, lignum est: at quando dicimus, lignum est album, ipsum lignum secundum se non secundum alterum dicimus album. Has vocat secundum se prædicationes, quando prædicatum inest subiecto secundum se, id est, non secundum alterum quod subiecto substet: illas verò secundum accidens, cùm prædicatum non secundū se de subiecto, sed secundum alterum inest, quod fit cùm de accidenti subiectum prædicamus. Et hoc multùm conducit ad probandum postea, non esse processum in infinitum in his prædicationibus.

3. supposi.

Nota, non hîc vocare secundum se prædicari, quod per se inest primo aut secundo modo, sed quod non subiecto inest secundum aliud cui subiectum ipsum subsit: oppositum vocatur secundum accidens.

Nota. Quid hoc loco secū-dum se dicatur prædicari.

Nota verba: aliter, inquit, dicimus album hominem, aliter hominem esse album: & secundam prædicationem declarat, cùm enim non sit alterum aliquod, album est, id est, cùm homo dicitur albus, non est aliquid aliud cui insit homo, quod sit album, sed ipse secundum se, id est, non secundum aliud, subiectum: primum verò declarat, album enim dicitur homo, quia id quod substat albo, homo est. Concludit aliquas esse prædicationes secundum se.

Si igitur c. huiusmodi, &c. 4

Quæstiones tres proponit. Prima est, an dato aliquo subiecto vltimo, quod non de alio prædicetur, possint de hoc infinita prædicata ordine prædicari, vt de ipso aliquid primo dicatur, de hoc aliud, & de hoc aliud superius, & possit sic in infinitum procedi; an sit finitus talium prædicatorum numerus? Et nota istam literam, quæ corrupta est: est enim litera sic

1. Quæst.

legenda, ſicut legit Argy. Sit itaque C. tale, vt ipſum quidem nulli competat rei, B. autem huic competat primo, vt non ſit inter ipſum medium vllum, & rurſus D. ipſi B. & E. ipſi D & F. identidem ipſi competat E. per has enim literas ordo prædicatorum ſignificatur de illo ſubiecto vltimo C.

5 *Et iterùm ſi de A. quidem, &c*

2. Quæſt. Altera quæſtio eſt, an dato aliquo ſupremo prædicato, de quo nihil ſuperius prædicetur, poſſint ſub illo infinita ſubiecta ſecundum ordinem ſubici: vt ſit A. ſupremum prædicatum, at ſub A F ita vt A. ipſi immediatè competat, & poſteà hoc in alio & hoc in alio, & ſit proceſſus in infinitum. Ponit autem differentiam inter vtramque quæſtionem: prior enim eſt, an dato vltimo ſubiecto numerus prædicatorum ſurſum in infinitum aſcendat: altera verò eſt, an dato ſupremo prædicato, ab hoc incipiendo numerus ſubiectorum deorſum in infinitum deſcendat.

6 *Ampliùs, media nunquid.*

3. Quæſt. Tertia quæſtio eſt, an determinatis extremis, id eſt, dato ſubiecto vltimo & prædicato ſupremo, poſſint inter hęc media infinita ſumi. Hoc clariùs explicans dicit, hoc quærere eſſe quærere, an Demonſtrationes in infinitum procedant, & omnium ſit Demonſtratio, vel non ſit, ſed omnia adinuicem concludantur, id eſt, ſint finiti proceſſus ex omni parte, tam extremorum, quàm mediorum.

7 *Similiter autem dico, &c.*

Hoc idem oſtendit in priuatiuis ſeu negatiuis, an ſit proceſſus in his talis, nempe quòd non ſit in B. quia non ineſt alteri, & huic non ſit, per aliud, & ſic in infinitum.

8 *Sed in conuertibilibus, &c.*

Hanc tertiam quæſtionem non habere locum in terminis conuertibilibus oſtendit, quia in his non datur vltimum & ſupremum: nam omnia adinuicem prædicantur, & quocunque dato prædicato, omnia reliqua de ipſo, & ipſum de omnibus prædicatur, ſiue conſideres ex parte prædicati proceſſum, ſiue ex parte vtriuſque dubitati & extremi, verum eſt quòd differunt tales prædicationes: nam directè paſſiones de ſubiecto, indirectè verò ſubiectum de paſſionibus prædicatur, vnde quamuis veræ, non tamen æquæ ſunt tales in iſtis prædicationes.

Quòd

Quòd extremis finitis existentibus, media non possint esse infinita.
Cap. XVI.

QVòd igitur intermedia nõ cõtingit infinita esse, si deorsum & sursum stent prædicamẽta, manifestũ. Dico autem sursum, quod in magis vniuersale, deorsum verò, ꝗ in id, quod secundũ partem. Si enim A. prædicato de F. infinita sunt intermedia, in quib. est B. planũ ꝗ contingere posset, vt & ab A. deorsum alterum de altero prædicaretur in infinitũ (antequã enim in F. deueniatur, infinita sunt intermedia) & ab F. su-sum infinita, & antequã ad A. deueniatur, quare si hæc impossibilia, & ipsius A. & F. impossibile infinita esse media.

Neque enim si quis diceret, quòd alia quidem sunt ipsorum A. B. C. contigua inuicem, vt non sit medium, alia verò nõ est accipere, nihil differt: quodcunq; enim accipere eorum, quæ B. erit ad A. aut ad F. aut infinita media, aut non, à quo autem sint primùm infinita, siue statim, siue non statim nihil differt: quæ enim sunt post hac, finita sunt.

Quoniam igitur media non, &c. 1

TErtiam quæstionem esse impossibilem ostendit, nempe quòd extremis finitis existẽtibus, media possint esse infinita. Primò autẽ explicat quid processus sursum, quid deorsum sit: processum sursum vocat, cùm ex particularibus ad vniuersalia progressus fit, deorsum verò, cùm econtrà ab vniuersalibus ad particularia proceditur: sursum ergo est vniuersale, deorsum verò particulare. Argumentatur autem sic: si ab A. prædicato deorsum vsque ad C. sunt media infinita, ergo nunquam perueniri poterit ad ipsum C. per B. id est, per talia media, cùm infinitum pertransiri non possit: non ergo erit vltimũ ipsum C. Similiter si ab ipso C. subiecto vsque ad A. media sunt infinita, ergo nunquam peruenietur eadẽ ratione ad ipsum A. non ergo erit supremum: impossibile est ergo media infinita esse inter extrema determinata: esset enim vt dicunt Themist. & Philopo. sicut qui diceret esse numerum finitũ ab vnitate vsque ad denariũ, tamen esse infinitos nume-

Philo. hic cõ. 83. dicit nostrã cognitionẽ sursũ procedere à particularibus ad vniuersalia: non verò è cõtra ab vniuersalibus ad particularia.

ros intermedios. Quòd si obiicias, in linea quadã finita dari duo extrema puncta determinata, & tamẽ esse infinita intermedia puncta. Respondẽt prædicti auctores, non esse parem rationem: nam illa intermedia puncta sunt in potentia, at verò prædicata debent esse actu, ob id infinita non sunt inter extrema determinata.

Neque enim si aliquis, &c.

2 Posset quis dicere, quòd non omnia media erunt immediata, sed quædam erunt cõtingentia, id est contingua, inter quæ non est medium, quædam verò alia non esse immediata Dicit Ari. hoc nihil referre: nã cùm infinita media sint accipienda inter A. & C. siue sint statim, id est, immediata, siue non statim, id est, mediata, nunquam ad extrema perueniretur; nõ ergo esse possunt infinita media inter extrema finita, putà, homo est risibilis: inter hæc enim duo extrema nõ possunt media infinita esse, siue immediata sint, quorum singula non habeant medium, siue mediata sint, quæ per similia media debeant probari: non enim ab homine in risibile, nec à risibili in hominẽ perueniri poterit, cùm hæc priùs trãseunda sint.

Quòd si prædicationes affirmatiuæ sint finitę sursum & deorsum, impossibile sit Demonstrationes nagatiuas in infinitum procedere. Cap. XVII.

1 *PLanum autem & in priuatiua Demonstratione; quòd stabitur, siquidem in prædicatiua statur ad vtraque. Sit enim non contingens, neque sursum ab vltimo in infinitum ire (dico autem vltimum, quod ipsum quidem alij nulli inest, illi verò aliud, vt F.) neque à primo in vltimum (dico autem primum, quod ipsum quidem de alio, de illo vero nihil aliud) si vtique hæc sunt, & in negatione stabit.*

Tripliciter nãque monstratur non existens: aut enim 2 *cui quidẽ ipsum C. B. inest omni, cui verò ipsum B. ipsum A. nulli. Ipsius itaque B. C. & semper alterius distantiæ, necesse est progredi ad immediata: prædicatiua nãque est hæc distantia: alterum verò manifestum, quòd si alij*

*alij non inest priori, vt ipsi D. hoc oportebit ipsi B. omni inesse. Et si rursus alij priori ipsi D. non inest, illud oportebit ipsi D. omni inesse. Quare quoniam, * quæ rursum est, via stat, & quæ deorsum stabit: & erit aliquid primò cui non inest.*

*al. l. quà deorsū est, via stat, & quà sursū stabit.

Rursum, si B. quidē omni A. ipsi verò C. nulli ipsum A. eorum quæ C. nulli inest. Rursus hoc si oportet mōstrare planum quòd aut per superiorem modum monstrabitur, aut per hunc, aut tertiū. Primus igitur dictus fuit: secundus verò mōstrabitur. Sic autem vtique monstraret, vt quòd D. ipsi quidē B. omni inest, ipsi verò C. nulli, si necesse est inesse aliquid ipsi B. Et rursus si hoc ipsi C. non inerit, aliud ipsi D. inest, quod ipsi C. non inest. Igitur quoniam inesse semper superiori stat, stabit & non inesse.*

3 * τῶν ὑπάρχει.

Tertius verò modus fuerat, si A. quidē B. omni inest, ipsum verò C. non inest, nō omni inest C. cui A. Rursus verò hoc, aut per superius dicta, aut similiter mōstrabitur. Illo quidē itaque modo statur, sin autē sic, iterū accipietur B. inesse ipsi E. cui ipsum C. non omni inest. Et hoc rursus cōsimiliter. Quoniā autem suppositū est stari & deorsum, planum quòd stabit & C. non inexistens. 4

Manifestum autē quòd & si non vna via monstretur, sed omnibus, aliquando quidem ex prima figura, aliquando autem ex secunda, aut tertia, quòd & sic stabitur: finitæ enim sunt viæ: finitæ autem finities, necesse est, finita esse omnia. Quòd igitur in priuatione, siquidem & in eo quod est inesse statur, manifestum. 5

Planum autem & in priuatiua Demonstratione, &c. 1

Arist. miro profectò ingenio in hoc capite probare intēdit, quòd si prædicationes affirmatiuæ sint finitæ sursum & deorsum, quòd erit impossibile Demonstrationes negatiuas in infinitū procedere: & hoc per tres ipsas figuras ostendit. Hoc est igitur quod dicitur (sit igitur contingens) id est, supponatur ita esse, quòd nec ab vltimo sursum in infinitum proce-

Intentio Arist.

procedatur affirmando, nec à primo deorsum descendatur. Explicat autem, per vltimũ intelligi subiectũ quod de nullo prędicatur, per primum verò prædicatum de quo nihil aliud affirmatur. Hoc supposito etiam in negatiuis non erit Demonstrationum infinitus processus: quod ingeniosissimè ostendit.

2 *Tripliciter autem monstratur non esse, &c.*

In prima Figura nõ posse Demonstratione negatiuã in infinitum abire.

In triplici Figura potest negatiua demonstrari: sed de prima est argumẽtum primum, quod huiusmodi est. Nõ potest demonstrari negatiua nisi per medium, de quo maius extremum negetur in maiori, & quòd in minori de subiecto affirmetur: sed ex suppositione est finitus numerus prædicatorũ affirmatiuorum: ergo erit numerus finitus mediorum, per quæ in prima Figura negatiua demonstratur.

Verbi gratia, si sit demonstranda, homo nõ est qualitas, demonstrabitur per animal, de quo negetur qualitas, & quod affirmetur de homine, scilicet, nullum animal est qualitas; omnis homo est animal; ergo nullus homo est qualitas. Iterũ, si maior demõstrãda erit per aliquod de quo negetur qualitas, & quod affirmetur de animali, ac per consequens, hoc etiam competet homini, scilicet viuens, sic; nullum viuens est qualitas; omne animal est viuens; ergo nullum animal est qualitas. Iterum, si maior demonstranda est, erit per superius viuenti, ac perinde animali, & homini, de quo negetur qualitas, & hoc per aliud simile, sed est finitus numerus eorum quæ de homine affirmantur ex suppositione: ergo iam ampliùs negatiua demonstrari non poterit.

Dicit igitur Aristot. & facit in prima Figura syllogismum, nullum B. est A. omne C. est B. ergo nullum C. est A. Minor est finita secundum prædicationem ex suppositione; ergo & maioris erunt finitæ Demõstrationes: nam si maior negatiua est probanda, erit per D. quod etiam sit in C. & illud per aliud simile: sed deorsum, id est, in minoribus affirmatiuis, stat numerus ergo & sursum in maioribus negatiuis; erit enim vltima indemonstrabilis.

3 *Item si B. quidem in omni A. &c.*

In secunda Figura.

Hoc idem in secunda Figura probat: & ratio hæc est. In secunda figura non demonstratur negatiua, nisi per medium quod de vna extremitate affirmetur: quòd si altera negatiua est demonstranda, erit per medium, quod etiam de altera extremitate affirmetur ascendendo: sed in his affirmatiuis prædicatis, numerus est finitus: ergo etiam numerus talium mediorum

diorum ad negatiuas ostendendas erit finitus.

Verbi gratia. si sit demonstranda, nulla qualitas est homo, in Camestres erit per aliquid quod affirmetur de homine, sic: omnis homo est animal; nulla qualitas est animal; ergo nulla qualitas est homo. Iterum si minor est demõstranda, erit per aliquid quòd affirmetur de animal. & perinde de homine, vt [illegible] hoc modo: omne animal est viuens; nulla qualitas est viuens, ergo nulla qualitas est animal. Idem de illa minori: sed finitus est numerus prædicatorum affirmatiuorum de vna extremitate: ergo & numerus mediorum negatiuarum demonstrandarum.

Proponit igitur Ari. syllogismum in Camestres; omne A. est B; nullum C. est B; ergo nullum C est A. Sumit minorem, dicens: aut est demonstranda per primã Figuram, & sic probatum est illas Demõstrationes esse finitas: aut per tertiã, & idem postea probabitur: aut per secundam, & sic probatur idem. Si enim demonstrare oportet, nullũ C. est B. erit per D. quod affirmetur de B. ac perinde de A. & negetur de C. & si iterùm alia minor est probanda, nullum C est D. erit per aliquid quod affirmetur de D. ac perinde de B. & A. & negetur de C & sic consequenter: sed finitus est numerus superiorum, quæ affirmantur de A ergo etiam erit finitus demonstratiuorum eorum, quæ negantur de C.

Tertius autem modus, &c:

4 *In tertia Figura.*

Id ostendit in tertia Figura, in qua medium est subiectum in vtraque propositione: & ratio hæc est. Negatiua non demonstratur nisi sumendo medium de quo affirmetur vna extremitas: sed finitus est numerus subiectorum affirmatiuorum: ergo erit numerus Demonstrationum finitus: hæc enim figura sumit medium deorsum, id est, sub extremis, illæ sursum, id est extremum aliquod.

Verbi gratia sit, substantia non est qualitas, concludẽda in Felapton; sumendum est aliquid de quo affirmetur substãtia, vt corpus, sic; nullum corpus est qualitas; omne corpus est substantia; ergo substantia non est qualitas. Iterùm si maior in eadem Figura particulariter est concludenda, vel vniuersaliter, quia est in materia necessaria, tunc sub corpore oportet sumere, ac perinde sub substantia: sed ex suppositione finitus est numerus deorsum affirmatiuorum: ergo sistunt Demonstrationes negatiuorum.

Proponit ergo Ari. syllogismum in Felapton: nullum B. est C; omne B, est A; ergo non omne A. est C. Tunc si maior iterùm

rum demonstratur, aut erit per primam, vel secundam, vel tertiam Figuram; sed in prima & secunda probatum est fini ri numerum: erit ergo in tertia. Sed probatur quòd etiam in hac, oportebit enim sumere E. quòd sit sub B. ac perinde sub A. sed iste numerus est finitus: ergo & negatiuus. Omnes hæ rationes sub hac continentur: non potest præmissa negatiua monstrati, nisi per medium affirmatiuum de vna præmissa extremitate: sed ex suppositione tam deorsum, quàm sursum affirmatiuæ prædicationes sunt finitæ: ergo ex tali etiam suppositione est finitus numerus negatiuarum Demonstrationum.

5 *Manifestum autem est, &c.*

Nota 1. Propositiones negatiuas esse mediatas, tũ subiecti, tũ attributi, tũ vtriusque ratione.

Vt sensus Arist. hîc percipiatur, aduerte propositiones negatiuas mediatas esse quasdam ratione subiecti, id est, quæ per medium superius subiecto ad immediatas reducuntur: vt, nullus homo est qualitas: quasdam mediatas ex parte prędicati, quæ per superiora prædicati reducuntur: vt, nulla qualitas est homo: quasdam ex parte vtriusque, vt, homo non est lapis. Quæ mediatæ ex parte subiecti sunt, per primam Figuram reducuntur, vt factum est superiùs: quæ, verò ex parte prædicati, per Camestres: quæ verò ex parte vtriusque, per vtramque Figuram, vt notum est, primò resoluitur in immediatas ex parte vnius extremi, posteà ex parte alterius.

Nota 2.

Aduerte prætereà, quasdam esse mediatas ex parte superiorum, & tales per duas Figuras, primam, & secundam, reducuntur: quasdam ex parte inferiorum: & hæ per tertiam: quasdam ex parte vtriusque, & huiusmodi per plures figuras reduci debent. Vnde potest esse, quòd sit aliqua propositio negatiua mediata ex parte, subiecti & prędicati sursum & deorsum: & hæc per omnes figuras ad omnes immediatas reduci debet, vt animal non est color.

Posset quis dubitare, an talium sint infinitę Demõstrationes; Respondet Arist. quamuis non sit via vna tale demonstrandi, sed modò per primam, modò per secundam, modò per tertiam Figuram ostendantur, tamen sunt Demõstrationes finitæ, quia Figuræ sunt finitæ, & singulæ singularum Demonstrationes finitæ, finita autem finitæ sæpius sumpta finitum faciunt. Concludit, manifestum esse, statum, id est, terminum esse in negatiuis, si in esse, id est, in affirmatiuis prædicationibus finis vtrinque est.

Quòd

Quòd prædicationes affirmatiuæ non possunt in infinitum procedere.

Cap. XVIII.

QVod autem in illis, logicè quidem speculantibus, ita manifestum. In iis quidem igitur, quæ in eo quod quid est prædicantur, planum: si enim est definire, aut si cognoscibile ipsum quod quid erat esse, infinita verò non est pertransire, necesse est terminata esse, quæ in eo quod quid est prædicantur. 1

*Vniuersaliter autē sic*dicimus: est enim dicere verè, album ambulare, & magnū illud lignum esse, & rursus lignum magnum esse, & hominē ambulare: sed alterum est ita dicere, & illo modo: quādo enim album esse dixero lignum, tunc dico quod cui accidit vt sit albū, lignū est. Sed non tanquam subiectum ligno album est: neque etenim album existens, neque quod est album aliquid, factum fuit lignum: quare non est nisi secūdum accidēs. Quando autem lignum album esse dixero, non quòd alterum quid est album, illi verò contingit lignū esse (veluti quādo musicum album esse dixero: tunc enim quòd homo albus est, cui contingit esse musicum, dico) sed lignum est subiectum, quod quidem & erat non alterum quid existens, quàm quod lignum, aut lignum quoddā.* 2 * λέγωμεν Græ.

*Si itaque oportet*nomina ponere, sit quidem ita dicere, prædicare: illo verè modo, aut nequaquam prædicare, aut prædicare quidem non simpliciter, secundum accidens autem prædicare. Esto autem, vt quidem album, quod prædicatur: vt verò lignū, illud de quo prædicatur. Supponatur itaque prædicatum prædicari semper de quo prædicatur simpliciter, sed non secundum accidens: sic enim Demonstrationes demonstrant.* 3 * νομοθετῆσαι Græcè.

Quare aut in eo quod quid est, aut quod quale, aut quantum, aut ad aliquid, aut faciens, aut patiens, aut vbi, aut quando, cùm vnum de vno prædicatum fuerit. 4

5 *Amplius, substantiam quidem significantia, quod illud, aut quod illud aliquid significant, de quo prædicantur: quæcunque verò non substantiam significant, sed de alio subiecto dicuntur, quod non est, neque quod illud, neque quod illud aliquid, accidentia: quemadmodum de homine album: non enim est homo, neque quod album, neque quod album quid, sed animal fortasse: quod quid enim animal est, homo est.*

Quæcunque verò non substantiam significant, oportet de aliquo subiecto prædicari, & non esse aliquid album, quod non alterum quid existens album est.

6 ✻ *Species enim valeant: namque & teretismata sunt: & si sunt, nihil ad sermonem sunt: Demonstrationes enim de talibus* ✻ *sunt.*

✻ ἀδη, Idea.

✻ al. non sunt.

7 *Amplius, si non est hoc huius qualitas, & illud huius, neque qualitatis qualitas, impossibile est mutuò prædicari sic, sed verum quidem dicere contingit, mutuò autem prædicari verè non contingit.*

8 *Aut enim vt substantia*✻*prædicabitur, veluti si genus existens, aut differentia prædicati. Hæc autem mõstrata sunt, quòd non erunt infinita, neque deorsum, neq; sursum, vt homo bipes, hoc animal, hoc autem alterum, neque animal de homine, hoc autem de Callia hoc de alio, in eo quod est quid: substantiam enim omnem est definire talem, infinita verò non est pertransire intelligẽtem: quare neque sursum, neque deorsum infinita: illam namque non est definire, de qua infinita prædicantur.*

✻ Argyr. addit: aut vt accidẽs

9 *Sic itaque genera inter se non retrouersum prædicabuntur: erit enim ipsum, quod ipsum aliquid est.*

10 *Neque vtique qualis, aut aliorum nullum, si non secundum accidens prædicatum fuerit: omnia enim hæc accidunt, & de substantiis prædicãtur. Sed certè neque sursum infinita erunt: de vnoquoque namque prædicatur quod vtique significat: aut quale quid, aut quãtum quid,*

quid, aut de talibus, aut quæ in ſubſtantia. Hæc autem determinata ſunt, & genera prædicamentorum determinata ſunt: aut enim quale, aut quantum, aut ad aliquid, aut faciens, aut patiens, aut vbi, aut quando.

Suppoſitum autem fuit, vnum de vno prædicari: ipſa verò de ipſis, quæcunque non quid ſunt, non prædicari: accidẽtia nãque ſunt omnia: ſed hæc quidem per ſe, illa autem ſecundum alterum modum. Hæc verò omnia de ſubiecto aliquo prædicari dicimus: accidens autem non eſſe ſubiectum aliquid: nihil enim talium ponimus eſſe, quod non alterum quid exiſtẽs dicitur, ſed ipſum aliis, & alia quædam de alio. Neque ſurſum itaque vnum de vno, neque deorſum ineſſe dicetur: de quibus enim dicũtur accidentia, quæcunque inſunt in ſubſtantia vniuſcuiuſque, hæc infinita non ſunt: ſurſum autem & ipſa quoque accidentia vtraque nõ infinita ſunt. Neceſſe eſt igitur eſſe aliquid, de quo primũ aliquid prædicatur, & de hoc aliud, & hoc ſtare, & eſſe aliquid quod non amplius neque de alio priori, neque de illo aliud prius prædicatur. Vnus igitur modus dicitur Demõſtrationi hic. 11

Amplius autem alius eſt, ſi de quibus priora aliqua prædicantur, eſt horum Demonſtratio. Quorum autem eſt Demonſtratio neque melius euenit ſe habere ad ipſa, quàm ſcire, neque ſcire ſine Demonſtratione. Si autem hoc per hæc notum, hæc autem non nouimus, neque melius nos habemus ad ipſa quam ſcire, neque quod per hæc notum ſciemus. Si igitur eſt aliquid ſcire per Demonſtrationem ſimpliciter & non ex quibuſdam, neque ex ſuppoſitione, neceſſe eſt ſtare prædicationes intermedias: ſi enim non ſtant, ſed eſt ſemper acceptio ad ſuperius, omnium erit Demonſtratio: quare, ſi infinita non euenit per tranſire, quorum eſt Demonſtratio, hæc non ſciemus per Demonſtrationem. Si igitur neque melius nos habemus ad ipſa, quàm ſcire, non erit aliquid ſcire 12

per Demonstrationem simpliciter, sed ex suppositione.

Logicè igitur ex his quidem aliquis crederet de eo, quod dictum est.

13 *Resolutorie verò per hæc manifestum breuiùs, quòd neque sursum, neque deorsum infinita prædicata contingit esse in demonstratiuis scientiis, de quibus consideratio est: Demõstratio namque eorum est, quæcunque per se insunt rebus. Per se verò dupliciter sunt: quæcunque etenim in illis insunt in eo quod quid est, & quibus ipsa in eo quod quid est inexistẽtibus ipsis, vt in numero impar, quod inest quid numero, inest autem ipsi numerus in ratione ipsius: & rursus multitudo, aut diuisibile in ratione numeri inest: horum autem neutra contingit infinita esse, neque vt impar numeri.*

14 *Iterùm enim in impari aliud esset, cui inerat existẽti. Hoc autem si sit, primum numerus inerit inexistentibus ipsi. Si igitur non contingit infinita talia esse in vno, neque sursum erunt infinita: sed necesse vtique omnia inesse ipsi primo, vt numero, & illis numerum: quare conuertentia erunt, sed non supertendentia.*

15 *Neque etiam, quæcunque in eo quod quid est insunt. Neque hæc infinita sunt: neque enim esset vtique definire. Quare si prædicata quidem per se omnia dicũtur, hæc autem non infinita, starent vtique quæ sursum: quare & deorsum. Si autem sic, & quæ in medio* duobus terminis semper inerunt infinita.*

*al.l. duorum terminorum fuerint vtique finita.

Si verò hoc, planum iam, quòd necesse est demonstrationum principia esse, & non omnium esse demonstrationem: quod dicebamus quosdam dicere à principio. Si 16 *enim sunt principia, neque omnia demõstrabilia, neque in infinitum iri potest. Esse enim vtrumuis horum, nihil aliud est, quàm esse nullam distantiam immediatam, & indiuisibilem, sed omnes diuisibiles: intrò namque proijciendo terminum, sed non assumendo demonstratur,*

quod

quod demonstratur. Quare si hoc in infinitum cõtingit ire contingeret vtique duorum terminorum infinita intermedio esse media: sed hoc impossibile, si stant prædicamenta sursum & deorsum. Quòd autem stant, monstratum fuit logicè quidem prius, resolutoriè verò nunc.

Sed quod in illis, iis quidem, &c. 1

CVm negatiuas Demonstrationes sistere, si affirmatiuæ prædicationes finitæ sint, ostenderit; nunc prædicationes hasce affirmatiuas non in infinitum posse procedere ostendit. Ac primò præmittit tres suppositiones, secundo duas Logicas rationes adducit ad id probandum, tertiò ratione demonstratiua idem probat. *Intentio Arist.*

Proponit igitur in illis, nimirum in affirmatiuis prædicationibus terminum esse (manifestum est iis qui logicè speculantur) id est, per rationes logicas manifestum est: sunt enim hæc verba continuata cum fine præcedentis capitis. Ac primò vnum augmentum facit pro prædicationibus substantialibus, non posse procedere in infinitum, si definitiones sunt, sicut reuerà sunt, & si scientia est rerum, sicut reuerà est: quod si prædicata substãtialia infinita essent, nec definitiones, nec scientię rerum essent: non enim infinitum cognosci nec definiri valet: definitio autem per omnia prædicata essentialia danda est, aliter perfecta definitio non esset. Arist. nõ probat definitionem esse, quia est principium logicum, ob id pro petitione non neganda sumit, & per ipsum probat.

Vniuersaliter autem sic dicimus. 2

Quia particulariter loqui videbatur, vniuersaliorem de omni prædicatione sermonem capit, ac suppositionem primam constituit. Triplex est prædicatio accidentalis: prima, cùm accidens de accidente prædicamus, vt album ambulat: altera, cùm de accidente subiectum prędicamus, vt magnum est lignum: tertia, cùm de subiecto accidens, vt lignum est magnum, homo ambulat.

Sed diuersum esse docet, sic aut illo modo dicere, nimirum cùm de accidente subiectum, aut de subiecto accidens prædicatur. Est autem discrimen nam cum dico album esse lignum, dico quòd id cui accidit esse album, est lignum, sed non quod ipsum album secũdum se sit subiectum ipsi ligno: & si dicat, lignum non de albo secundum se dicitur, sed se-

cundum id quod albo ſubſtat. Et hoc probat:nam ſi lignum diceretur de albo ſecundum ſe,tunc album diceretur factum eſſe lignum,ſicut lignum,quia ſecundum ſe album eſt, dicitur factum fuiſſe album, & ſubiectum quodque dicitur factum eſſe tale:at non dicitur, album factum eſt lignum, non ergo ſecundum ſe album ſubiicitur ligno.

Nota. Nota verba:per quod album eſt, intelligitur vniuerſaliter album:per quod album aliquod eſt,particulariter: vt ſit ſenſus.nec album in communi,nec in particulari dicitur factum eſſe lignum. At cùm dico,lignum eſt album, non dico quòd aliquid cui lignum inſit ſit album, ſed ipſum ſecundum ſe, nempe ſecundum quod lignum, aut lignum aliquod album eſt,& album factum eſt. Atque illo modo ſe habet prædicatio,cùm accidens de accidente prædicatur,non enim ſecundum ſe ſubiicitur, ſed ſecundum aliud, vt qui dicit album muſicum,dicit quod id cui album accidit,eſt muſicum, non quod ipſum album ſecundum ſe ſit muſicum.

3 *Si igitur oportet nomina ponere,&c.*

Vult Ariſto.quòd duæ prædicationes, nimirùm cùm accidens de accidente, aut ſubiectum de accidente prædicaotur, aut non ſint prædicationes,aut ſecundum quid,id eſt,ſecundum accidens ſint prædicationes: reliquas verò eſſe ſecundum ſe, id eſt, ſimpliciter prædicationes, vt cùm album eſt prædicatum,lignum verò ſubiicitur. At quia nomen prædicationis omnes comprehendebat, dicit, quòd ſi licet nomina ponere,prædicatio dicatur ſola,quæ eſt ſecundum ſe,aut ſaltem ſupponatur, quandoquidem ſumus in materia Demonſtrationis, in qua non niſi ſecundum ſe prædicationes ſunt.Atque hæc eſt prima ſuppoſitio.

4 *Quare in eo quod quid eſt,&c.*

Altera ſuppoſitio eſt, prædicationes ſecundum ſe eſſe ſecundum decem prædicamenta ſolùm, videlicet ſecundum quantitatem,qualitatem,&c.cùm vnum de vno prædicamus: nam cùm plura ſimul de vno prædicamus, tunc tale prædicatum non ad vnum tantùm prædicamentum ſpectat.

Categorias accidentium poſſe vno modo ad ſubſtãtiã conferri, Hic aduerte, quòd prædicamenta accidentium dupliciter poſſunt comparari,vno modo ad ſubſtãtiam, de qua in concreto prædicantur;& ſic faciunt prædicationes ſecundum ſe, ſed accidentales,id eſt,extra naturam ſubiecti: altero modo ſingula in ſe ipſis,vt cùm genera,& differentias accidentium de ſuis ſpeciebus prædicamus; & ſic faciunt prædicationes eſſentiales,ſicut cum ſubſtantiã de ſubſtantia prædicamus:at

verò

verò cùm inter se vnum prædicamentum de altero accidēti, aut substantia de accidenti prædicatur, tunc prædicationes fiunt secundum accidens, vt dictum est, non secundum se.

altero ad ea quæ quæq; in se cōtinet.

Amplius, substantiam quidem significantia, &c. 5

Discrimen ponit inter prædicationes, in quibus substantiam de substantia, aut accidens de substantia prædicamus: ambæ enim sunt secundum se. Est autem duplex discrimen.

Alterum, prædicata substantialia significare esse ipsius subiecti, sed differenter, quædam quod subiectum est, putà vniuersaliter, cùm nempe conuertuntur cum subiecto, vt differentiæ, quædam quod aliquod esse est subiectum, id est, particulariter vt genus: non enim omne animal est ipse homo, sed aliquod: at verò accidentia nec quod subiectum est, nec quod aliquod subiectum est, id est, nec conuertibiliter, nec inconuertibiliter sunt esse subiecti, vt album de homine.

Et nota quòd dicit, album de homine, vt indicet accidentia inter se etiā naturales, & essentiales prædicationes facere, sicut cum substantiam de substantia prædicamus. Aduerte quòd dicit, hominē esse quod animal est, intellige tum, quod aliquod animal est, homo enim est particulare animal, dicit, forsan, propter Ideas Platonis, quas nondum reprehendit.

Alterum discrimen est, accidentia enim non secundum se prædicantur: sed secundum ea quæ ipsis substant, vt dictum est, at substantię, cùm nihil illis substet, non secundum aliud, sed secundum se prædicantur. 6

Species enim valeant, & genera, &c.

Nota de ideis.

Posset quis existimare, vt notant Them & Phil. accidentia secundum se prædicari cùm secundum se sint abstracta: nam album ipsam ideam albi, pulchrum ipsam pulchritudinem significat. Respondet Arist. has ideas esse quid fictitium, & vanum, nec quicquam ad Demonstrationem facere: ex illis enim quæ dictæ sunt prædicationibus fiunt. Ob id dicit, species & genera, id est, ideæ valeant, recedant, & abiiciantur: sunt enim monstra, & quamuis essent, inutiles ad Demōstrationes & prædicationes essent. Græcè dicitur τερετίσματα, quod nomen aliqui præcantus musicorū, quo se ad musicam parant, significare dicunt, ob id aliquid fidium attrectationes vertunt: alij significare dicunt cantus cicadarum Boët. vertit monstra, alij portēta, sensum potius attēdentes, quā vocabuli significationem: sensus enim est, esse quid fictum & vanum.

Amplius, si non est hoc huius qualitas, &c. 7

Tertia suppositio est, in qua, secundum Philo. vult osten-

dere,cùm econtrà prædicamus ſubſtantiam de accidenti eſſe inordinatas, & innaturales prædicationes: & id peculiariter in vno prædicamento qualitatis oſtendit:quamuis poſſemus dicere cum Latinis,nomine qualitatis quodcunque accidens hic intelligi.Dicit igitur Ariſt.cùm impoſſibile ſit duo ad inuicem ſic ſe habere, quòd vnũ alterius ſit qualitas & forma, & hoc vice verſa illius forma, non erunt æquè prædicationes,quæ fiunt accidentis de ſubſtantia, & ſubſtãtiæ de accidente:nam accidens eſt forma ſubiecti,nõ autem ſubiectum accidentis.Prædicationes quidem erunt veræ,ſed non æquales:nam illæ naturales,hæ verò innaturales & indirectę ſunt. Hoc etiam intellige in aliis prædicatis eſſentialibus generum,& differentiarum: non enim eſt æqua prædicatio ipſorum & ſubiectorum de ipſis,ob eandem rationem.

8 *An etiam ſicut ſubſtantia prædicabitur, &c.*

Nota ſummam probationis Ariſt. Conſtitutis tribus ſuppoſitionibus proponit argumentum pluribus verbis,quàm forſan opus eſſet. Breuiter autem hoc argumentum eſt,quo probat nec in prædicationibus per accidens eſſe proceſſum infinitum.Aut prædicationes iſtæ ſunt ſecundum ſubſtantiam, in quibus ſubiectum eſt genus, aut differentia prædicati,vt animal eſt homo, rationale eſt homo:aut ſunt per accidens, in quibus ſubſtantia de accidentibus prædicatur,vel econtrà:aut per accidens, in quibus accidens de accidenti prædicatur.Sed omnes hæ ſunt finitæ tam ſurſum,quàm deorſum: & probatur,nam primæ ſunt finitæ, cùm genera & differentiæ ſint finita;vt enim prædicationes directæ generum & differentiarum finitæ ſunt,(cùm alias nõ eſſet definitio) ita etiam ſunt indirectæ eorundem prædicationes finitæ,ſimiliter ſecundæ:nam accidentia, quæ prædicantur de ſubſtantia,ſunt finita, cùm ſint nouem genera, & vnumquodque finitas differentias & genera habeat. Ergo erunt etiam finitę prædicationes ſubſtantiæ de accidentibus ſimiliter tertiæ: nam accidentia ipſa diuerſorum generum non prædicantur ſecundum ſe, ſed ſecundum ſubiectum cui inſunt, vt dictum eſt:ſed ſubiectum finitum eſt, nempe ſubſtantia,cui finita inſunt accidentia:ergo tales prædicationes erunt finitæ Vnde patet,non ſolùm per accidens, ſed per ſe prædicationes finitas eſſe, cùm tot ſint, quot prædicamenta ſunt:hæc autem omni ex parte ſunt finita.Hæc eſt ratio Ariſtot.breuiter collecta.Ipſius verba explicemus.

Cùm oſtendiſſet,non æquè prędicari ſubſtantiam de accidenti,& accidens de ſubſtantia,dicit etiam, cùm ſubſtantiæ

inter

inter se prędicantur, hoc idem euenire, vt non sit ęqualis prędicatio: vt cùm genus aut differentia subiiciuntur prædicato cuius genera sunt aut differentiæ. Et quamuis interrogatoria sint verba, sensus tamen est affirmatiuus. Posteà adiungit, talia, cùm sint in quid est, non esse infinita; aliàs nihil definiri aut intelligi posset. Dicit autem non esse infinita sursum, vt dicamus homo est bipes, & hoc nempe bipes, est animal, & hoc, nempe animal, aliud quid; & sic consequenter: similiter non esse infinita deorsum, vt animal de homine, homo de Callia; & sic consequenter: finitū est enim vtrunq; extremum.

Sic igitur genera non æqualiter, &c. 9

Postquàm ostendit, in similibus prædicationibus non esse processum in infinitum, monstrat tales non esse æquales cum his, in quibus genera de speciebus prædicantur. Et hoc probat de genere: & sensus clarus est, verba tamen obscurissima. Sensus iste est; genus particulariter inest speciei, id est, aliquod animal inest homini, non tamen omne animal: at species vniuersaliter substat generi: non ergo erit æqualis prædicatio, nisi velis quòd idem sit quod particulariter prædicatur & quòd vniuersaliter.

Dicit ergo (erit ipsum) id est, genus erit vniuersaliter species, cùm dicitur, animal est homo (quod quidem) id est, quæ species (quod ipsum aliquod est) id est, est ipsum genus particulariter. Speciem autem vniuersaliter de genere non intelligas prędicari: sed idem est dicere, quòd genus est vniuersaliter species, & quòd genus vniuersaliter de specie prædicetur similiter, idem est, quòd species sit genus particulariter, & quòd species de genere particulariter prædicetur. Atque hæc est prima pars argumenti, vt suprà declaraui.

Nota locutiones Logicas.

Neque tamen de qualitate, aut aliorum nullo, &c. 10

Secundam argumenti partem proponit, nempe quòd in prædicationibus secundum accidens, quibus substantia de accidenti prædicatur, non sit processus infinitus. Et primò ostendit esse secundum accidens: nam accidentia potiùs de substantia, quàm de accidenti substantia prædicantur. Quòd verò hæ finitæ sint, patet: nam accidentia non sunt nisi finita, nempe nouem genera, & singula in vnoquoque genere finitas habent differentias & genera, vt probatum est.

Secunda pars ratio Arist.

Suppositum autem fuit, &c. 11

Tertia argumenti pars hæc est, nempe cùm accidentia ad inuicē prædicantur, quæ non sunt ordinata essentialiter (nam de his dictum est in prima parte) talia non prædicantur, nisi

Tertia pars ratio. Arist.

quæ ad aliquid ſunt, id eſt, niſi in concreto cum ſubiecto accipiantur: non enim albedo, dulcedo, ſed album dulce dicitur. Cùm igitur hæc non niſi ſecundum ſubiectum prædicentur (ſunt enim aliter accidentales, quam cùm accidens de ſubſtantia prædicatur, vt dictum eſt) ſubiectum autem, nempe ſubſtantia ſit finitum, & accidentia quæ ei inſunt finita ſint, tales etiam prædicationes finitæ erunt. Atque hæc eſt ratio prior, qua probatur in affirmatiuis prædicationibus non eſſe infinitum proceſſum.

12 *Adhuc autem alius, ſi de quibus, &c.*

Ad vltimã rationem præmittũtur tria ſuppoſita. Poſterior ratio eſt ad idem oſtẽdendum, ſuppoſitis tribus. Primò, cùm aliqua cõcluſio eſt mediata, poteſt demonſtrari. Secundò, talis cõcluſio non ſcietur quouſque demonſtretur: non enim cõtingit ſcire mediata, niſi per Demõſtrationem. Tertiò, nunquam ſcitur concluſio, quouſque ſciamus præmiſſas, vel earum meliorem diſpoſitionem habeamus, quam ſit ſcientia: eſt enim intellectus principiorum, vt dictum eſt. *Ratio ipſa.* His ſuppoſitis, eſt ratio Ariſto. iſta concluſio mediata poteſt ſciri ac per Demonſtrationem cognoſci: ſed niſi principia eſſent, impoſſibile eſt talem concluſionem cognoſcere: non ergo proceſſus infinitus. Minor patet, quia nunquam ſciemus præmiſſas demonſtrabiles: ſi ergo non ad vltimas ſimpliciter perueniatur, ſolùm eſt ſcientia ex ſuppoſitione; & ita nunquam quod ſimpliciter demonſtrabile eſt, per Demonſtrationem ſimpliciter cognoſcemus, quod eſt impoſſibile. *Datarũ rationum examen.* Has vtraſque rationes vocat Ariſto. logicas priorem quidem, quia communis eſt non ſolùm propoſitionibus per ſe, ſed omnibus: poſteriorem verò, quia, vt dixit Alex. procedit ex ſuppoſitione, nempe ſupponit quòd ſit Demonſtratio, vel forſan quia non à priori & ex cauſis procedit.

Analyticè autem manifeſtum eſt, &c.

13 *Tertia pars cap.* Hæc eſt tertia capitis pars, in qua Ariſt. analyticam, id eſt, demõſtratiuam rationem adducit ad idem probandum, qua ſe breuiùs id probaturum dicit: Ratio autem hęc eſt. Demonſtratio cõficitur ex propoſitionibus per ſe: ſed in talibus non eſt proceſſus infinitus: ergo nec in propoſitionibus demonſtratiuis. Minorem probat, diſtinguendo per ſe in ea quorum prædicata ſunt de ſubiectorum definitione, & ea quorũ ſubiecta ſunt de definitione prædicatorum, nempe quæ ſunt per ſe primo, aut ſecundo modo. Et ponit exempla: impar enim ineſt numero per ſe ſecundo modo; magnitudo verò & diuiſibile inſunt numero primo modo, ſunt enim ipſius genera.

Poſteà

Posteà dicit (horum neutra contingit infinita esse) quæ verba dupliciter exponit Philop. Primò vt sit sensus (horum neutra)nimirum,nec diuisibile, nec magnitudo, quæ genera sunt numeri, contingit in infinitum progredi: nam posteà adiunxit,neque vt impar numero,id est, nec etiam per se secundo modo infinita sunt. Altero modo etiam exponit,vt sit sensus (horum neutra) id est, nec quæ per se primo modo, nec quæ secundo modo infinita sunt:& posteà per repetitionem adiunxit, nec impar numero, quia de his quæ sunt per se secundo modo incipiebat probare.

Verború Arist. expositio.

Iterùm enim si impari aliud insit, &c. 14

Probat,quæ sunt per se secundo modo non esse infinita. Et aliquot interpretes volunt vt sic sit probatio; si huic subiecto insunt passiones in infinitum,sequitur, vt sicut prima immediatè inest,subiecto,& per ipsum definitur,ita secunda inerit immediatè primæ, & per ipsam definietur, & consequenter per subiectum, & pari modo tertia secúdæ, & quarta tertiæ, & sic erit processus in infinitú in prædicatis definitiuis,quod impossibile est,vt probatum est; semper enim superiora per omnia antecedentia definiri debent.

Prima expositio.

Hæc explicatio non placet Philo. & meritò:nam cùm non priora per posteriora, quæ in infinitum procedunt definiantur,sed è contrario sequentes passiones per antecedentes,hæ autem semper finitæ sint à subiecto incipientes, nunquam dabitur passio cuius quidditatiua prædicata procedant in infinitum.

Proinde aliter exponit, quo etiam modo exponit Themi. quòd si passiones in infinitum procederét,cùm actu sit passio in subiecto erũt in subiecto vno infinitæ passiones:quo datò sequitur non esse scientiam, cùm scientia ex passionum subiecti cognitione oriatur,infinita autem cognosci non valent. Aduerte literã:inquit(cùm impar insit numero,si aliud etiam per se inest impari, cui existenti per se impari ipsum impar inerat)id est,erat de definitione ipsius:vt sit sensus,si aliquid insit impari ,de cuius definitione ipsum impar sit, tanquam eius quod ipsi per se inest,vt passio,primùm, vt vult Philop. concludit , quòd erit etiam in numero : nam numero inest passio, & quæ insunt passioni insunt subiecto,ac propterea ista sunt in ipso numero:si ergo illa sunt infinita,erunt in vno infinita;quod impossibile est,quamuis ista cõuertibilia sunt.

Secũda expositio, & melior.

Neque tamen quæcunque sunt in eo &c. 15

Quòd verò,quæ sunt per se primo modo infinita non sint: probat,

probat, quia non esset aliàs definire, vt superiùs est dictum: vnde concluditur, quòd nullo modo erunt infinita nec sursum, nec deorsum, nec inter extrema determinata contingit infinita intermedia sumere.

16 *Si verò hoc manifestum, &c.*

Duo hoc loci corollaria in Arist. Ex his omnibus concludit duo Arist. alterum esse principia Demonstrationum vltima & immediata: alterum quòd non omniũ est Demonstratio, quòd in principio, nempe ca. 3. aliquos asserere dictum est. Asserere autẽ omnium esse Demonstrationẽ, est asserere, nihil esse sine medio, sed omnia mediata. Et hoc ostẽdit: nam non demonstramus assumẽdo, id est, per medium superius extremitatibus, sed intus mittendo, id est per mediũ intra ipsas extremitates: vt homo est risibilis, demonstratur per animal rationale medium inter hominem & risibile: & sic ostẽditur omnis affirmatiua. Si igitur omnia mediata mõstrabilia sunt, nihil est immediatum; & ita inter duo extrema subiectũ nempe & prædicatum media sunt infinita: quod impossibile est, cùm prædicationes terminentur superiùs, & inferiùs, vt hactenus probatum est.

Quo pacto mediatæ propositiones ad immediatas deduci possint.

Cap. XIX.

1 *MOnstratis autem his, manifestum est, quòd si aliquid idẽ duobus insit, vt A. & ipsi C. & ipsi D. cùm non prædicetur alterum de altero, aut nullo modo, aut non in omni: quod non semper secundum commune aliquid inerit, vt æquicruri, & gradato hoc, quod est duobus rectis æquales habere, secũdum cõmune aliquod inest, secundum quod enim figura quædam inest, & non secundum quod alterum. Hoc autem non semper ita se habet: sit enim B. secũdum quod A. ipsi C. D. inest: planum igitur erit, quòd & B. ipsi C. & D. secũdum aliud commune, & illud secũdum alterum: quare inter duos terminos infiniti vtique inciderent termini: sed impossibile. Secundum igitur commune aliquid inesse, nõ necessarium est semper idem pluribus: siquidem erũt * mediata interualla.*

* *a. l. immediata.*
* *a. l infinita.*

In

In eodem tamen genere & ex iisdem indiuiduis necesse est terminos esse: siquidem ipsum commune erit ex iis, quæ per se insunt: non enim erat ex alio genere in aliud transcendere, quæ monstrantur. 2

Manifestum autem, & quod quando A. insit B. siquidem est aliquid medium, est monstrare quod A. inest B. & elementa huius sunt hæc, & tot quot media sunt: immediatæ namque propositiones elemēta sunt, aut omnes aut vniuersales. Si autem non est aliquod mediū, non amplius est Demonstratio: sed in principio via est hæc, 3

Consimiliter autē & si A. ipsi B. non inest, siquidem est quoddam aut mediū, aut prius, cui non inest, est Demonstratio: si autē non, non est: sed principia & elementa tot sunt, quot termini. Horum namque propositiones principia Demonstrationis sunt: & quēadmodum nonnulla principia sunt indemonstrabilia, quòd est istud hoc, & inest istud huic, ita & quod non est istud hoc, neque inest istud huic. Quare, hæc quidem est aliquid, illa autem non esse aliquid, erunt principia.

Quando autem opus sit monstrare, accipiēdum est, quod de B. prædicatur primò. Sic s. & de hoc cōsimiliter A. & ita semper procedenti nunquam extra ipsum propositio, neque existens accipitur ipsius A. in demōstrando: sed semper mediū cōdensatur, quousque indiuisibilia fiant & vnū. Est autem vnum, quādo immediatum factū fuerit, & vna propositio simpliciter, quæ immediata. Et quemadmodum in alio principiū simplex: hoc autem non idem vbique, sed in pondere quidē mina, in cantu verò* diesis, illud autem in alia: consimiliter in syllogismis vsum vnum est oppositio immediata, in Demonstratione verò ac scientia intellectus.* 4

* *a. l. ipsius Aris. non meminit.*

* *Diesis est primus sensibilis sonus, vel semitoniū*

In monstratiuis igitur syllogismis ipsius inexistentis, nihil extrà cadit.

In priuatiuis verò, vbi quidem quod oportet inesse, nihil

nihil extrà hoc cadit:vt si A.ipsi B.per C.non inest: si enim omni quidem B.C.inest, A. verò ipsum C.nulli rursus si opus fuerit,quod A. C.nulli inest mediū accipiendum est ipsius A.& C.& ita semper progredietur.

6 *Si autē oportuerit monstrare,q D.ipsi E.non inest, eò q C.D.quidē enim inest.E.verò nulli,aut non omni, nunquam cadit extra E.hoc autem est, cui non oportet inesse*.In tertio autem modo,neque à quo oportet, neque quod oportet priuare,nunquam extra ibit.*

** a.l. A negatiuū tertia figura neutrum extremorū ibit.*

Monstratū autem his,&c.

Ex his,quæ hactenus discussa sunt,Aristo.cap.isto aliquot infert dicta: quorum primum est, cùm aliquod commune inest duobus vel pluribus, quorum alterum de altero non prædicatur, aut saltem non vniuersaliter prædicatur, non semper per aliud commune medium inest.

1 *Primum dictum.*

Verbi gratia,habere tres angulos ęquales duob.rectis inest quidem isosceli, & isopleuro per aliud commune, nempe vt figura quædā,scilicet triangulus, sunt, & triangulus sine alio modo inest illis.Id probat ex his quæ dicta sunt:nam insit A. commune in C.& D. per aliud commune B. si hoc per aliud illis inest,& iterùm hoc per aliud in infinitum, inter duo extrema, putà A.& C.D.erunt infinita media,quod impossibile esse probatum est: dabitur igitur aliquid commune, quod insit immediatè pluribus.

2

In eodem genere,& ex eisdem.

Ne quis existimaret,mediatè commune omne inesse,quia nunquam deest medium propositionem syllogizandi quancunque, dicit se de mediis veris, & propriis loqui, quæ sunt eiusdem generis cum atomis, id est, extremis:nam Demonstratio non transcendit genera, sed ex propriis procedit, vt dictum est: non autem commune semper per medium proprium inest;de hoc enim est sermo.

3

Manifestum est,autem,&c.

Secundum dictum.

Ponit secundum dictum.Cum aliqua propositio medium habet,erit quidem Demonstratio;& etiam quot sunt media sursum,tot erunt propositiones per quas fient Demonstrationes:nam ex singulis mediis compositis cum extremitatibus fiunt propositiones ad demonstrãdum binæ:atque tales propositiones immediatę dicũtur principia & elemēta Demonstratio

Principia

strationum. Dicit autem, quòd non omnes immediatæ dicuntur elementa, sed vniuersales: iam singulares, quibus inductione immediatas propositiones probamus, licèt immediatæ etiam sint, non dicuntur elementa demonstrationum. Vel forsan dixit hoc, quòd non quæcunque præmissæ dicuntur elemẽta & immediatæ, sed vniuersales, id est, dignitates communes in quas vltima fit Demonstrationum reductio. Hoc idem in negatiuis docet esse. Cùm verò propositio medium non habet, iam ampliùs non fit Demonstratio: vnde concludit tot esse principia, & elementa alicuius, quot sunt media; & tot sunt propositiones. Nam ex illis fiunt propositiones, quæ principia sunt: & sicut in affirmatiuis datur vltima & immediata propositio, ita & in negatiuis: & sic erit principium negatiuum vltimũ; sicut etiam est affirmatiuum.

& elemẽta Demõstrationũ

Cùm igitur indigeat monstrare aliquid. &c. 4

Tertiò dictum est. Cùm aliquid affirmatiuũ prima figura concludi debet, oportet mediũ sumere quod sit super minus extremum, & inferius maiori; nunquam tamen superius erit maiori extremo. Dico autẽ, quod sit super minus extremum immediatè: & sic oportet procedere, quousque ad immediata perueniatur; quod vocatur densari, vt superius dictum est.

Tertium dictum.

Verbi gratia si debet probari, omnis homo est substantia, sumatur proximum homini, animal; & iterùm si debet probari, animal est substantia, sumatur viuẽs, proximũ animali; & sic consequenter: non autem sumatur aliquid extrà, id est, superius maiori extremo, nec remotum à minori: non enim per corpus probabitur omnis homo est substantia, sed per proxima, donec densando perueniamus ad corpus immediatum substantiæ.

Hoc est igitur, quod dicit (cùm monstrandum est aliquid sumatur primum) id est, proximum B. id est, subiecto, (non autem quid extrà) id est, superius maiori, vel remotum minori (quamuis esse ipsius A. demonstretur) id est, quamuis prædicatum de subiecto demonstretur, oportet proximum subiecto sumere ad id Demonstrandum, donec perueniatur ad immediatum & primum, quòd est propositio immediata. Nam in vnoquoque genere semper datur vnũ, quod sit primum & summum eorum quæ sunt in illo genere. Nam semper quæ sub aliquo communi sunt genere, ab vno debent dependere primo, siue in suo esse, siue in sui cognitione, siue in ordine suæ perfectionis: vnde sicut in mẽsuris ad vnam vltimã peruenitur, putà Mina, & in Musica ad Diesim, id est, semitonium

Quæ sub aliquo cõmuni sunt genere, ab aliquo primo depẽdere, tũ in

esse, tum cognitione, tũ ordine suæ perfectionis.

mitonium minus, & non est vlterior progressus: sic in demonstratiua scientia ad intellectum, quæ est cognitio principiorum, & in syllogistico discursu, Demonstrationem ad vltimas propositiones secundum se immediatas peruenire necessarium est. Vnde concludit (quòd in coostensiuis) id est, affirmatiuis syllogismis, eius quod est, id est, conclusionis affirmatiuæ (nam ostensiuus syllogismus etiam est negatiuus: ob id addit, eius quòd est, vt limitet ad affirmatiuos) nihil cadit extrà, id est, medium non est superius vtraque extremitate, vt dictum est.

5 *Sed in priuatiuis vbi, &c.*

Quartum dictum. Quartum dictum est, in negatiuis syllogismis tam primæ quàm secundæ figuræ, in propositione affirmatiua extremum non esse extra medium, id est superius ipso: nam medium debet affirmari vniuersaliter de extremo in vna propositione: vt si A. negari de B. probandum est per C. tunc B. non erit superius C. nam affirmatur C. de B. in minori in prima figura, de C. verò negatur A.

6 *Iterùm si indigeat quod, &c.*

Hoc idem docet fieri in prosyllogizanda maiori, nullum C. est A. sumendum enim est medium superius C. in minori prosyllogismo, & sic in aliis prosyllogismis negatiuis fieri debet.

7 *Si verò indigeat monstrare, &c.*

Hoc idẽ ostendit in secunda figura vt si monstraret, oportet nullum E. esse D. in Camestres vel Baroco, tunc sumere oportet medium, quod de omni D. prædicetur affirmatiuè in maiori, ac ob id erit superius illo; de nullo verò E si fuerit in Camestres, vel de aliquo non, si in Baroco; minor enim vnius est vniuersalis, alterius verò particularis, sed vtraque negatiua, cui medium oportet non inesse. Semper ergo in affirmatiua primæ & secũdæ figuræ propositione nunquã extremũ erit extra medium: at in tertia figura mediũ non erit superius vlla extremitate: nã debet vtrique subiici: in prima ergo medium non erit extra maius extremũ; in secunda vnum extremum nõ erit extra medium, putà in affirmatiua propositione: in tertia verò medium non erit extra extremum vtrumque, cùm vtrique subiiciatur.

Dum

Demonstrationem vniuersalem particulari esse præstantiorem. Cap. XX.

Cum verò sit demonstratio, hæc quidem vniuersaliter, illa verò secundum partem, & hæc quidem prædicatiua, illa verò priuatiua, dubitatur vtra melior sit: consimiliter autem & de ea, quæ demonstrare dicitur, & de ducente ad impossibile demonstratione. 1

Primum igitur considerabimus de vniuersali & particulari, hoc autem cum declarauerimus, & de ea quæ monstrare dicitur, & de ea, quæ ad impossibile, dicemus.

Videtur igitur fortasse aliquibus ita considerantibus, eam secundum partem esse meliorem: si enim secundum quam magis scimus demonstrationem, melior est demõstratio (hæc enim est virtus demõstrationis) magis autem scimus vnumquodque, cùm ipsum sciamus secundum se quam quando secundum aliud, vt musicum Coriscum, quando quod Coriscus musicus est, quàm quando quod homo musicus est: similiter autem & in aliis. Vniuersalis autem, quod aliud non, quod ipsum contingit, monstrat, vt quod æquicrus non quod æquicrus, sed quod triangulus: quæ verò secundum partem, quod ipsum, mõstrat. si igitur melior quidem, quæ secundum ipsum, talis autem quæ secundum partem: vniuersali magis, & melior vtique secundum partem est, demonstratio erit. 2

Amplius, si vniuersale quidem non est aliquid præter singularia. demõstratio verò opinionẽ facit esse aliquid hoc secundum quod demonstrat, & quandam naturam esse in entibus talem: vt trianguli præter quosdam, & figuræ præter quasdam, & numeri præter quosdã numeros: melior autem, quæ est de ente, quàm quæ de nõ ente. 3

Et propter quam non decipietur, quam propter quã decipietur: vniuersalis autem est talis (procedẽtes enim 4

monstrant, quemadmodum de proportionato, vt quod vtique sit aliquid tale erit proportionatum) quod neque linea, neque numerus, neque solidum, neque planum, sed præter hæc aliquid.

5 *Si igitur vniuersalis quidem magis hæc, de ente autẽ minus, quam particularis, & facit opinionem falsam tor vtique esset vniuersalis, quàm particularis.*

6 *Et primum quidẽ nihil magis in vniuersali, quàm in particulari, altera ratio est: si enim ꝙ duobus rectis inest, nõ inquãtum æquicrus, sed inquantum triangulus, noscens, quid æquicrus minus nouit inquantum ipsum, quã qui nouit, quod triãgulus: & omninò si non quidem secundum ꝙ sit triangulus postea monstrat, nõ erit vtique demõstratio, sin autem nouit vnumquodq;, inquãtum vnũquodque inest, magis nouit, si itaque triangulus in plus est, & eadem ratio, & nõ secundum æquiuocationem triangulus, & inest omni triangulo hoc, ꝙ est duos, non triangulus inquãtum, æquicrus, sed æquicrus inquãtũ triãgul⁹ habet tales angulos: quare qui vniuersaliter scit, magis nouit secundũ quod est, quã qui secũdum partẽ: melior itaque vniuersalis, quã particularis.*

7 *Amplius siquidem esset aliqua ratio, & non æquiuocatio, vniuersale vtique nihil minus esset quibusdã particularibus: sed & magis quanto incorruptibilia in illis sunt, quæ verò particularia corruptibilia magis.*

8 *Præterea nulla necessitas est suspicari aliquid esse hoc præter hæc, & quòd vnum significat nihil magis, quàm in aliis quæcunque non aliquid significant, sed aut quale, aut ad aliquid, aut facere; si igitur est non demonstratio causa, sed qui audit.*

9 *Amplius si demonstratio quidem est syllogismus monstratiuus causæ, & ipsius propter quid, vniuersale autem magis est causa: cui enim per se inest aliquid, hoc idem ipsi causa est, vniuersale autem primum, causa igitur*

igitur vniuersale est, quare & demonstratio melior: magis enim causa & ipsius propter quid est.

Praterea vsque ad hoc querimus propter quid, & tūc opinamur scire, quādo nō sit aliquid aliud quā hoc aut factum aut existēs: finis enim & terminū ipsum extremum iā sic est. Vt cuius gratia venit? vt accipiat argētum: hoc autē? vt reddat, cui debet: hoc autem? ne iniustitiā committat, & ita procedētes, quando nō amplius est propter aliud, neque alterius causa propter hoc, sicut finē dicimus venisse, & esse, & fieri, & tūc cognoscere, maximè propter quid venit, si autē similiter se habet in omnibus causis, & iis quae sunt propter quid, in iis verò quacunque sunt causa sic: sicut, cuius causa sic nouim⁹ maximè, & in aliis: igitur tunc maximè scimus, quādo non amplius insit hoc, quoniam est aliud, quādo igitur cognoscimus, quod quatuor exteriores sunt aequales, quoniā aequicrus, adhuc deficit, propter quid aequicrus? quoniam triangulus: & hoc quoniā figura rectilinea, si autē hoc nō amplius propter aliud erit, tunc maximè scim⁹, & vniuersale est tunc, vniuersalis igitur melior est. 10

Amplius quaecunque magis particularia sunt, in infinita incidunt, vniuersalis verò in simplex & terminum: sunt autem infinita quidem non scibilia: inquantum autem finiuntur scibilia, inquātum igitur vniuersalia magis scibilia, quàm inquantum particularia demonstrabilia igitur magis, quae vniuersalia sunt, demōstrabilium verò magis, magis est demonstratio, simul enim magis quae ad aliquid existunt: melior itaque est vniuersalis, quoniam & magis est demonstratio. 11 12

Amplius si eligibilior sit illa, secundum quam hoc & aliud, quam illa, secundum quam hoc solum nouit: qui verò vniuersalem habet, nouit: & quod secundum partem, hic autem vniuersale non nouit: quare & sic vtique eligibilior erit.

13 *Amplius autem sic: vniuersale enim magis scire e[x] co quod monstratur per mediũ quod est proximus principio, valdè autẽ proximum est immediatum, hoc vero principium. Si igitur quæ ex principio est ea, quæ nõ ex principio, aut quæ magis ex principio est ea, quæ minus certior est demonstratio, est autem talis, quæ vniuersalior, melior vtique esset vniuersalis: veluti si oporteret demonstrare A. de D. per media, in quibus B. C. superius, itaque B. est, quare quæ per hoc vniuersalior est. Sed ex iis quæ dicta sunt, nonnulla Logica sunt.*

14 *Maximè autem manifestum q̃ vniuersalis est potior, quoniã propositionum priorem quidem habentes, nouimus quodãmodo & posteriorem, & habemus potẽtia, vt si quis nouit, quod omnis triangulus habet tres duobus rectis æquales, nouit quodammodo & æquicrurem, quod duobus rectis est potẽtia, & si nõ nouit æquicrurẽ quod triangulus sit: qui vero hanc habet propositionem, vniuersalem, nullo modo nouit, neque potentia, neque actu.*

15 *Et vniuersalis quidem intelligibilis est, sed particularis in sensum desinit. Quod igitur vniuersalis melior ea, quæ secundum partem, tot nobis dicta sint.*

Cum autem sit omnis demonstratio, &c.

1 Demonstratione & ipsius principiis prætractatis, modò ipsas demonstrationes inter se comparat, ac tres quæstiones circa hoc proponit examinandas. Prima est, an Demõstratio vniuersalis præstantior sit particulari. Altera, an demõstratio affirmatiua quæ vocatur cathegorica seu prędicatiua, sit etiã præstantior negatiua. Tertia, an ostentiua demõstratio pręstet ei, quæ ad impossibile demonstret? Prima quæstio hoc vigesimo capite discutitur, quod in duas partes diuiditur, in priori sunt tres rationes dialecticæ: pro parte negatiua quæstionis, & earum responsiones & dissolutiones, in posteriori sunt rationes partem affirmatiuam veram determinantes. Aliæ quæstiones sequentibus capitibus determinantur.

Cõparatio Demõstrat.

Quot sint huius capitis partes.

2 *Videbitur igitur fortassis vtique quibusdam, &c.*

1. ratio dialecti. Hæc est prima ratio dialectica, qua probat potiorem esse demonstrationem particularem vniuersali. Demonstratio,

secun

secundum quam magis scimus, est potior demonstratione, secundum quam minus scimus, sed secundum particularem magis scimus, quàm secũdum vniuersalem, ergo particularis est potior: maior probatur, quia hæc est virtus demõstrationis, id est, hæc est vis & natura demonstrationis, vt per eam sciamus, erit ergo illa potior, secundum quam magis scimus, minor probatur, vnumquodque magis scitur, cùm secundum se, quàm secundum aliud scitur, sed quę quis per vniuersalem demonstrationẽ cognoscit, secũdum aliud, quę verò per particularem secundum se vnumquodque scit, ergo per particularem mag's scitur, maior explicatur & probatur exemplo: sit ista propositio, Coriscus est musicus clarum est, quod per talem magis cognoscimus musicum Coriscum, quia per se & immediatè cognoscimus, quam per hanc homo est musicus.

Minor probatur, fiat demonstratio vniuersalis de Isosche-le, qui habet tres angulos, æquales duobus rectis, talis erit de triangulo in communi, cui talis passio primo inest, fiat altera particularis de ipso Isoschele, quia habet similiter tres angulos duobus rectis ęquales, tunc erit per ipsum Isoschelem, magis ergo cognoscet & sciet ipsum Isoschelem habere tales angulos, cum de ipso in particulari scit, quam cum de ipso in vniuersali scit, ergo magis scimus per demonstrationem particularem.

Quid sit demõstratio vniuersalis.

Hic aduerte, vt dicit Albet. hoc tract. c. 1. primo per vniuersalem demonstrationem intelligi eam, in qua de aliquo subiecto vniuersali & communi demonstramus: per particularẽ verò eam, in qua de aliquo subiecto singulari, vel minus cõmuni demonstramus idem: non enim vocatur particularis, quasi conclusio particulariter sumatur, vniuersalis verò, quia vniuersaliter, sed secundum subiectum vniuersale, aut singulare, vel minus commune. Nota prætereà, quòd ista ratio procedit sumendo rem particularem aliquam, & probando eam melius cognosci, cum per proprium cõceptum particularem cognoscitur, quam cum per vniuersalẽ, & ex hoc probabiliter infert particularem demonstrationem esse potiorẽ, & ita textus indicat, & benè aduertit Them c. 40.

Et in hoc decipitur Philop. minor enim quantum aberret à sensu Arist. & qui eum sequuntur, atque ex isto errore asseruit exemplum Arist de triangulo esse falsum, nec potuisse aliter fieri sed in his non est audiendis, expositio enim data est purus Arist. sensus.

3 *Amplius, si vniuersale quidem non est, &c.*

Secunda & tertia rat. Hic secundam, & tertiam rationem connectit, quatum vis hæc est, quod demonstratio vniuersalis sit de subiecto, quod minus esse habet, quàm particulare, cùm vniuersalia non per se existant, ob id igitur erit potior particularis demonstratio, prætereà demonstratio vniuersalis magis facit errare, quam particularis, nam quæ de vniuersali aliqua demõstrat, de eo separatim à singularibus demonstrat, quod cum non sit, faciet opinionem falsam, hanc vtramque rationem copulauit, quia ex eo quod vniuersale non est per se, vt dicitur in prima ratione, inde prouenit error, quod existimetur separatum, vt benè aduertit Phil.

In textu verò rationes sic sunt ordinandę, prior est hęc potior est demonstratio, quæ est de subiecto, quod est, quàm de subiecto quod non est, minor ponitur, inferius, scilicet (vniuersalis est huiusmodi) vt sit ista demonstratio: vniuersalis est de eo quod non est, particularis de eo quod est concluditur in fine, ergo potior est particularis, maior probatur, quia omnis demonstratio opinionem conficit, id est probat circa aliquid, quod sit, & circa naturam in rebus existentem, minor verò prior in principio textus, vniuersale non est præter singularia, quod exemplo manifestat, vt triangulus figura, numerus, non est præter singularia ipsa. loquitur conditionaliter, quia supponit & non probat.

4 *Et propter quam non errabitur.*

Ratio posterior est; potior illa est demonstratio, secundum quam non cõtingit errare & decipi, quam ea secũdum quam decipi euenit, sed vniuersalis est huiusmodi, secundum quam decipimur, non autem particularis, ergo hæc est potior. minorem probat, nam qui de proportionali aliquid demonstrat de illo abstracto à lineis: numeris, solidis, id est, corporibus plano, id est, superficie demonstrat, vt patet. & tamen re vera non est separatum. hoc exemplum declarauimus cap. 5. est enim idem illic, & potest poni quodcũque aliud exemplum, cum enim de homine demonstramus, non de Petro, non de Ioanne, sed separatim ab his demonstratio fit.

5 *Si igitur vniuersalis magis hæc est, &c.*

Hic conclusionem ex vtraque ratione simul infert, dicens, si vniuersalis est huiusmodi, nimirum secundum quam magis erratur, & si vniuersalis est de eo quod minus est, magis quàm particularis, profectò indignior erit vniuersalis, & potior particularis, nota valdè has rationes sic ordinatas, quia

textus

textus est obscurus & perplexus, nec interpretes rationes in forma ponunt.

6 *Soluūtur rationes. Ad primam.*

Et primum quidem nihil magis.

Soluit prædictas rationes, & primo ad primam respondet, & sensus iste est, & notandus, quem non attigit Philop. pace ipsius ratio prior probabat de Isochele magis cognosci habere tres angulos æquales duobus rectis, quādo de eo demōstratur, quam cum de triangulo, quia per triangulum confusè, & per aliud cognoscitur Isocheles. dicit modò, quod minus cognoscit qui de Isochele secundum se demonstrat, habere tres angulos quàm qui de triangulo demonstrat habere tres angulos, minus inquam cognoscit de ipso Isóchele, quia qui de Isoschele secundum se cognoscit habere tres angulos, non secundum ipsum cognoscit, nam hæc affectio seu passio, ipsi primo non inest, qui verò de triangulo cognoscit, secundum se ipsum cognoscit, vnde melius est cognoscere & demonstrare de eo cui secundum se inest passio, cum verò hoc sit vniuersale, erit potior demonstratio vniuersalis.

Solutio igitur breuiter est, sicut qui de triangulo cognoscit habere tres angulos, non cognoscit de Isoschele secundum se, vt ratio probat, ita profecto qui de Isoschele habere tres angulos cognoscit, minus secundum se cognoscit, cum id non illi secundum se insit, cum autem potior demonstratio sit quæ id quod inest secundum se alicui, de eo demonstret, erit talis demonstratio vniuersalis.

Atque hoc est quod dicit litera, nempè, prima ratio non magis est pro demōstratione vniuersali, quàm particulari, id est, sicut qui per vniuersale non secundum se cognoscit particulare, ita nec qui de particulari passionem vniuersalis cognoscit, secūdum se cognoscit, vnde nihil probat ratio, quod demonstratio particularis facit secundum se cognoscere.

Litera quæ sequitur est sic emendanda (si enim quod duobus rectis inest, non est secundum quod Isoscheles, sed secundum quod triangulus, cognoscentes quod Isoscheles habet tres angulos, minus inquantum ipsam cognoscit, quàm cognoscens, quod triangulus) sensus est prædictus, minus cognoscere secundum se particulare, qui de ipso demonstrationem passionis vniuersalis facit, quam qui ipsum particulare per vniuersale cognoscit, & hoc probat dicens, aut omnino talis passio non inest triangulo vt talis est, id est, vniuersali, vt vniuersale, & tunc de eo non potest demonstrari aut illi inest, & tunc potior erit de eo demonstratio, quia secundum

se illi inest:& tunc melius demonstramus cum secundum se subiecto inhærentia demonstramus.

Postea concludit, cum illud cui primo talis passio inest, nempe triangulus, sit vniuersalior & superior Isoschele, & non superior secundum nomen, sed secundum rationem & vniuocationem & hoc patet, nam non solum Isoscheli illa passio inest, sed etiam aliis triangulis, ac ideo si primo triangulo secundum se inest, erit potior demonstratio ipsius vniuersalis, quàm particularis.

Amplius siquidem sit quædam.

7 *Soluitur secunda ratio.*

Respondet secundæ rationi, non propterea minus esse vniuersale, quia nō si extra singularia, imò magis esse, cum singularia corruptibilia sint, non autem vniuersalia, & ita dicit, si detur vna ratio communis à multis participata, nō sicut in æquiuocis, in quibus nihil nisi nomē commune est: in vniuocis verò ratio communis vltra nomen datur, talis ratio magis erit, quam ipsa singularia, & eo magis, quo incorruptibiliora sunt ipsis aduerte vniuersalia non corrumpi nisi per accidens, quod est dicere, quamuis Petrus, Ioannes, Cæsar corrumpantur, semper manet homo, & animal, & naturæ hæ communes in aliis, & aliis indiuiduis, conseruatæ, sicut manet idem Tyberis: licet aquę aquis succedant, corrumpuntur per accidēs; quia talia singularia corrupta desinunt participare naturas communes: sed hoc ex professo examinare metaphysicum est: est ergo solutio, quamuis illæ rationes communes non per se existant extra singularia, non idcirco minus sunt.

Vniuersalia per accidens tātum corrumpi. Vide Phi. dubitātē de corruptibilitate norū vniuersaliū.

8 *Amplius nulla necessitas est, &c.*

Soluitur tertia rat.

Respondet tertiæ rationi, non propterea quod de ipso vniuersali secundum se aliquid demonstratur, esse necessarium existimare illa esse separata, sicut cum de accidentibus secundum se demonstramus, non ob id extra substantiam esse opus est cognoscere, quod si aliquis id opinatur, ipse potius est causa suæ deceptionis, quàm demonstratio, non enim quæ in scientiis separata considerantur, necesse est in re separata existere, nec id opinari.

9 *Amplius si demonstratio est syllogismus, &c.*

Vniuersalis demonstratio particulari præferenda.

Hæc est capitis posterior pars in qua multis argumentis probat vniuersalem demonstrationem particulari esse præferendam, quorum primum est, demōstratio est syllogismus per causam & propter quid rei probatiuus, sed vniuersale magis est causa, quàm particulare, ergo demonstratio vniuersalis est potior, minorem probat, illud cui aliquid, puta passio per se

per se & primo inest, ipsius passionis est magis causa, sed vniuersali per se primo inest passio, vt habere tres angulos triangulo vniuersali, risibile homini, ergo ipsius demonstratio erit magis per causam & potior.

1. ratio.

Amplius vsque ad hoc quærimus propter, quid, &c. 10

Hoc est secundum argumentum, tunc maximè scimus cũ ad primam causam peruenimus cuius iam non est causa alia, sed vniuersale est causa prima, ergo magis scimus per vniuersale, & sic est porior demonstratio, maiorẽ explicat exemplo causæ finalis, vt si quis mercator venerit pro argento, & pecunia aliqua, vt soluat debitum, tunc aduentus causa est, vt recipiat argentum, huius verò, vt soluat debitum huius vt iustè agat, quæ est prima causa, cuius non est alia, & qui per causam talem scit, maximè aduentum scit, pari modo res se habere in aliis causarum generibus docet.

Secunda ratio.

Et nota literam dicit (eius quod fit, aut factum) id est, siue sit causa alicuius operationis, vel alicuius rei existentis.

Nota.

Nota etiam quod dicit hoc esse in causis, quæ habent causas, nam in aliis tunc maximè scimus, cum non est amplius quod quæramus, primum enim dicit propter finales causas, posterius verò propter alia genera causarũ, vt explicat Phi. quod verò vniuersale sit prima causa, quæ erat minor, probat exemplo, habere angulos extrinsecos æquales quatuor rectis inest Isoscheli, sed quia triangulo, & triangulo, quia figura recti linea, huic verò non secundum aliud, at illud est vniuersale, figura enim rectilinea communis est, cui primo inest angulos externos haber æquales quatuor rectis.

Nota.

Esset simile exemplum, sensibile inest Petro, sed quia homo est, homini verò, quia animal est, huic verò vltimo: dices, nónne inest per definitionem: nonergo immediatè. dico Arist. loqui de immediatione subiectorum, & sic non est aliud superius ratione cuius insit, definitio enim est eadem natura subiecti.

Dubium

Solut.

Amplius quantocunque vtique magis, &c. 11

Tertium argumentum est, de magis demonstrabili & magis scibili prior est demonstratio, sed vniuersale est magis demonstrabile, & scibile, quàm particulare, ergo illius potior est demonstratio. maiorem probat. nam quæ ad aliquid sunt, sic comparantur, vt cuius obiectum præcipuum, & illud sit præcipuum minorem probat, infinitum non est scibile, ergo quod

Tertia ratio.

quo aliqua magis accidunt ad infinitum, minus scibilia sunt, sed particularia magis accedunt ad infinitum; vniuersale verò recedit, nam vniuersale vnum est, particularia multa, quod supra dicebat Porphyr. vniuersale esse magis collectiuum, quia quæ in multis inueniuntur dispersa, sub vnam colligit naturam, particularia verò diuisiua, quia in singulis natura separatur, erit ergo magis scibile vniuersale, multitudo enim cognitionem impedit, ac consequenter erit magis demonstrabile, & ipsius demonstratio potior.

12 *Amplius si magis eligenda, &c.*

Quarta ratio. Quartum argumentum proponit, illa est demonstratio melior, qua plura cognoscimus, sed demonstratione vniuersali cognoscimus plura, quàm particulari, ergo illa est potior, minor probatur, nam qui vniuersale cognoscit, cognoscit etiam singularia, non autem qui particulare cognoscit, vniuersale cognoscit: vniuersale enim omnia singularia comprehendit, at singula inferiora non ipsum vniuersale totum continent: hinc fit comparatio inter cognitionem vniuersalis & singulorum inferiorum, nam demonstratio particularis non fit de omnibus simul singularibus, sed de singulis per se.

13 *Amplius autem sic, vniuersale enim magis, &c.*

Quinta ratio. Quintum argumentum est, potissima demonstratio est, quæ est primū per principium, ergo illa erit potior quæ magis accedit ad primū principium, sed vniuersalius magis accedit minus vniuersali, ergo illius demonstratio est potior. verbi gratia sic hæc propositio demonstranda, homo est substantia puta D. est A. erunt in hac multa media, quædam minus vniuersalia C. animal, viuens, quædam magis vniuersalia B. vt corpus, tunc clarum est, quod magis vniuersalia accedunt propius ipsi immediato: vt magis viuens, quam animal, & corpus, quam viuens, ergo potior est demdnstratio vniuersalis, quippè quæ magis accedit immediato.

Nota duas rationes logicas, & quæ ex probabili b⁹ & quæ ex communibus licet necessariis.

Ex his argumentis dicit aliquot esse logica, non quod sua scibilia tātum sint, vt notat Phil. & S. Tho. sed quod ex communibus procedant, & non ex his quæ demonstrationi insunt, quales sunt tertia & quarta ratio, sunt enim ex locis communibus comparatis, & ex loco, plura bona sunt eligibiliora paucioribus, vt habetur tertio Ethicorum: ac proinde logica dicuntur, id est, communia.

14 *Maximè autem manifestum est, &c.*

Sexta ra. Sextum argumentum est, qui propositionem vniuersalem cognoscit,

cognoscit,etiā particulares illius scit, potētia tamē vt superius dictū est, vt qui triāgulum,scit habere tres angulos, potentia etiam scit Isochelem habere tres angalos,licet non aduertat hunc esse Isoschelem,at qui particularē cognoscit,nec potentia, nec actu cognoscit vniuersalem, cum particularis non contineat vniuersalē,ergo potior est demonstratio vniuersalis:dices, nónne hæc ratio erat quarta?dico nō esse hanc & illam eādem,nam quarta erat de ipso vniuersali simplici, qui enim ipsum cognoscit,inferiora cognoscit, hæc verò est de vniuersali complexo,puta de vniuersali propositione.

Et vniuersalis quidem intelligibilis est,&c. 15

7. ratio. Septimum & vltimum argumentum est,vniuersalis intellectu,singularis sensu perficitur, ergo potior est vniuersalis, cum cognitio intellectu sit præstantior.

Nota. Attēde hic quod dicit,particularis demōstratio sensu perficitur,id est,in sensum definit,nam sensus non percipit semper totam propositionem singularem,nempe cùm prædicatū non est sensibile, vt iste triangulus habet tres angulos æquales duobus rectis,ratione enim prædicatum,cognoscitur sed sensus subiectū singulare discernit,ac vniuersalis ꝓpositio secūdū vtrūq;extremū,cū vniuersale sit,intellectu cognoscitur: ꝓpterea singularis desinit in sensū, quia à predicato ratione percepto in subiectū sensu cognitū,tāquā in vltimū tenditur.

Attende præterea rationes has procedere cùm passionem cōmunem de subiecto communi vel de singulis per se inferioribus demonstramus, hæc enim erat quæstio, vtra ex his demonstratio potior esset.

Demonstrationem affirmatiuam negatiua digniorem esse,atque ad scientiam magis idoneam. Cap. XXI.

Quod autē monstratiua sit dignior priuatiua hinc manifestum,sit enim hæc demōstratio melior(aliis eisdem existētibus)quæ est ex paucioribus,petitionibus, aut suppositionibus,aut propositionibus,si enim notæ similiter sunt,celerius cognoscere per has inerit, hoc autem eligibilius est. 1

Ratio autem propositionis,quod melior, quæ ex minoribus,vniuersaliter hæc est: si enim consimiliter esset 2

hoc,

hoc, quod est, nota esse media, priora notiora essent. Sit demonstratio quidē per media B.C.D. quod A. ipsi E. inest: quæ verò per * *F.G. quod A. ipsi D. cōsimiliter itaque se habet quòd A. ipsi D. inest, & A. ipsi E. quod A. inest ipsi D. prius & notius est, quam quod A. ipsi E. per hoc enim illud demonstratur, credibilius autem est id, quod est per quod: igitur demonstratio, quæ per pauciora, est melior, aliis eisdem existentibus.*

* *a. L.B. c.*

3 *Ambæ igitur & per terminos tres & propositiones duas monstrant: sed hæc quidem esse aliquid accipit, illa verò & esse & non esse aliquid, per plura igitur, quare & peior est.*

4 *Præterea quoniam monstratum fuit, quod impossibile est, vt vtriusque existentibus priuatiuis propositionibus fiat syllogysmus, sed hanc quidem oportet, talem esse, illam vero, quod inest.*

Amplius ad hoc oportet hoc accipere, prædicatiuas enim (aucta demōstratione) necessarium, est fieri plures, priuatiuas vero impossibile est plures esse vna in omni syllogismo. Sit enim nulli inexistēs ipsum A. in quot ipsum, B.C. verò omni inexistens ipsum B. si vero oporteat rursus augere vtrasq; propositiones, medium iniciendum ipsius quidem A.B. sit D. ipsius verò B.C.E. E. quidē igitur manifestum, q́ est prædicatum, D. verò de B. quidem prædicatiuum ad A. verò vt priuatiuum ponitur: D. enim de omni B. A. autem nulli oportet eorum, quæ D. inesse: fit igitur vna priuatiua propositio, quæ est A.D. Idem vero modus & in aliis syllogismis, semper enim medium prædicatiuorum terminorū prædicatiuum ad vtraque priuatiui autem in altera priuatiuum necessariū est esse, quare hæc vna talis fit porpositio, alia verò prædicatiua.

5 *Si igitur notius per quod mōstratur & credibilius: monstratur autē priuatiua quidem per prædicatiuam:*

hoc

hoc autem per illam non mõstratur:prior igitur & notior existens & credibilior vtique erit.

Amplius,si principiũ syllogysmi est vniuersalis propositio immediata est autem in monstratiua quidẽ affirmatiua in priuata,vero negatiua vniuersalis propositio,affirmatiua autem negatiua prior & notior ,propter nãque affirmationem negatio nota. Et prior affirmatio,quemadmodũ & ipsum esse ipsõ nõ esse:quare melius principium monstratiua quàm priuatiua qua verò melioribus.principiis vtitur,melior est. Amplius principalior sine enim monstrante non est priuatiua. 6

Quòd autem de monstratiua sit dignior,&c.

ABsoluit modo secundam quæstionem,nimirum affirmatiuam demonstrationem esse digniorem priuatiua & facit primum argumentum tale. Demonstratio quæ paucioribus mediis indiget vt ad immediata reducatur principia,dignior est ea, quæ pluribus:cæteris tamen omnibus paribus, sed affirmatiua indiget paucioribus quam negatiua, ergo illa est dignior. Nota quod dicit cæteris paribus, nempè quòd vtraque sit ex veris,& necessariis,& per se,nã si quo procedit ex paucioribus non sit ex his,aut sit ex causis remotis,aut effectibus, non erit dignior,similiter quod vtraq; sumat æquales terminos, nam si negatiua sumit terminos superiores, affirmatiua inferiores,paucioribus medijs indigebit negatiua, debet igitur esse sors ęqualis propotionaliter vtriusq; in reliquis omnibus,& hoc aduerte.

1 Cõparat affirmatiua demõstrat.cum negat. prima ratio.

Probat maiorem dupliciter;Primo in particulari,cum sunt æquè notæ vtræque propositiones vel nobis vel natura , vel simpliciter,vt dicit Alb.vocat autem has positiones,vel suppositiones,vel propositiones,id est dignitates,vt ostẽdat varietatem demonstrationum, non enim omnes eisdem vtuntur principiis.

Probatio maioris.

Probat igitur:dignius est citius cognoscere,quàm tardius, sed cũ propositiones omnes sunt æquè notæ citius cognoscimus cũ pauciora sunt media, quàm cũ plura, ergo dignius est cognoscere per eas quæ paucioribus indigent mediis nã, vt dicit.Philop. cum actus porissimus intellectus sit simplex, quo rẽ absque discursu cognoscit,quo magis ad ipsum acceditur , eo actus est perfectior,cuius adhuc rationem adducit

Lync.

Lync.illud enim est optimum, quod nullo indiget, vt Deus est, reliqua quo paucioribus indigent, perfectiora, & meliora sunt,vnde Ari.2.cæli c.12.dicit elegāter : quanto res perfectiores sunt,tanto paucioribus actionibus suum bonum consequuntur,vnde(inquit)Deo absque vlla actione bonū inest, est enim ipsum bonum,& fœlicitas : illis verò qui propinqui sunt ipsi per vnam,alijs remotis per plures. videmus etiā hoc in natura euenire,semper enim natura res in suam perfectionem inclinat per pauciores actiones inquantum potest,vnde elementa rectè in sua loca tēdunt,quia linea recta est breuissima,hæc intellige semper cæteris partibus, est enim melius per plures actiones maius consequi bonum, quam paucioribus minus.colligitur ergo perfectius esse paucioribus mediis indigere,quàm pluribus, cū cætera paria sunt, & propositiones æquæ notæ.

a *Ratio autem propositionis,quod melior sit,&c.*

Alia probatio vniuersalis eiusdēmaioris.

Vniuersaliter probat modo illam maiorem, non limitando,quod propositiones sint similiter notæ,immò probat notiores esse & priores,quæ ex paucioribus sunt, & locus iste nō parū est obscurus.ratio autē hæc est, sumatur propositio, homo est substantia,quæ demōstratur per tria media, primo per animal est substantia,secūdo ista, per viuens est substantia,tertiò hæc per corpus est substantia. tūc clarum est,quod potior est secunda demonstratio scilicet,omne viuēs est substantia,omne animal est viuens,ergo omne animal est substātia quàm prima.scilicet omne animal est substātia,omnis homo est anima,ergo omnis homo est substātia, quia secūda certior est prima,cùm enim præmissæ secundę sint certiores & priores conclusione, erunt etiam certiores principiis primæ,nam conclusio secundæ præmissa est primæ, ob eandem rationem,tertia melior est secunda notum est.

Sumatur prætereà alia propositio, numerus est diuisibilis, quæ duo media habet,scilicet quantitas discreta est diuisibilis & quātitas est diuisibilis,tunc peto,ista assimilatur tertię, an secundę? notum est, quòd secundæ cum duobus indigeat mediis,sed illa est certior & præstantior,ergo & hæc,est igitur præstantior,quę paucioribus indiget mediis,hęc ratio est valdè notanda, quam attigit Philopon. sed non plenè. Aris. verò solum vnam partem priorem posuit.

Dicit ergo,si similiter media cognita sint,id est ex eadem coordinatione,tunc priora notiora sunt,& probat exemplo, sic

sic,omne E.est A scilicet omnis homo est substantia per tria media,B.C.D.nempè animal, viuens corpus, sit iterū secunda propositio,omne D.est.A.nempè omne animal est substātia per B.C.nempè per viuēs,corpus,quæ propositio similiter se habet,id est,ex eadem coordinatione est.

Quuamuis aliqui textus habeant F.G.media vt sit diuersa propositio: vt supià diximus, sed melius est sequi nostrum textum.

Tunc,inquit,melior erit & prior demonstratio D.A quam A.E.quia ista per illam probatur, hic est addenda altera pars argumenti,vt diximus,ex quo cōcludit vniuersaliter demōstrationem ex paucioribus certiorem & digniorem esse cæteris partibus,vt diximus, & præterea ne illa quæ ex pluribus mediis est,sit experientia etiam cognita,vel.aliunde certitudo & dignitas adueniat,puta ex materia vel alia via.

Ex his habes primò,quòd demonstrationes passionū quæ magis accedunt subiecto:sunt potiores illis,quæ magis rece dunt,nam posteriores præsupponūt priores,habet etiam demonstrationis subalternantium scientiarum esse potiores illis subalternatis, quarum principia per illas probantur, ob eandem rationem,& tandem potiores eas esse,quæ magis ad per se nota & immediata principia accedunt.

Demōstratione prioris passionis & subiecto vicinioris est potiorē ea quæ est passionis remotioris.

Vtraque quidem per terminos tres,&c.

Hactenus maiorem illius primi syllogismi probauit,nunc verò probat minorem; quòd negatiua demonstratio pluribus indigeat mediis quā affirmatiua, quia negatiua indiget propositionib.affirmatiuis,& negatiuis vt demonstretur, at affirmatiua solis affirmatiuis, quamuis non plures termini sint in vna, quàm in alia,in omni enim demonstratione sunt tres.notant Philopo.& A.ber. & ferè alij omnes non esse intelligendum, quod plura media numero habeat negatiua, quàm affirmatiua,cū vtraque æqualia habere possit sed plura specie,nam aliud est ad cōcludendam, affirmatiuam præmissam,aliud specie ad negatiuam, at in affirmatiua media sunt eiusdem rationis, nempè ad concludendas vtrasque præmissas,quæ affirmatiuæ sunt.

3 Probatio minoris primi syllogismi.

Dices,Maiori non videtur correspondere minor cùm maior sit de pluralitate mediorum etiam numero, vt probatum est in affirmatiuis istis omnibus, dubium verò hoc est magnum,& ego miror interpretes, quomodo locum hūc confusum reliquerint.

Dubium.

Appollin.

Solutio. Apolin. mouet dubium, sed non soluit: dico, sequens expositionem Alber. isto cap. 3. esse aduertendum, quòd negatiua propositio pluribus mediis etiam numero indiget quàm affirmatiua, vt patet si sumamus similiter propositiones: sit affirmatiua distans à generalissimo per duo media, scilicet omne animal est substantia per viuens, & corpus, sumamus eandem negatiuam de alio generalissimo, scilicet nullum animal est qualitas, tunc inuenies tria media, viuens, corpus, substãtia, minus enim distat omne subiectum à suo affirmatiuo immediato, quã à suo negatiuo, cuius ratio est pulchra, quia ab affirmatiuo distat per intermedia subsumpta sub maiori extremo, vt à negatiuo distat per intermedia eadem, & per omnia sua prædicata superiora, à quibus tale negatiuum prædicatum remouetur, & ista huius loci declaratio est.

Negatiuã propositionem plura numero habere media per quæ probetur, ipsa affirmatiua. Subiectũ propius ab attributo abesse affirmatiuo quã negatiuo.

Amplius quoniam ostensum est, &c.

Altera ratio. Nouum aliud argumentum hic possumus componere, sicut componit Them. c. 41 quod tale sit priuatiua demonstratio indiget affirmatiua, affirmatiua autem non indiget negatiua, ergo illa est potior. antecedens patet, nam impossibile est quòd negatiua sit vtraque præmissa, sed vna saltem debet esse affirmatiua, at vtraque propositio potest esse affirmatiua, tunc vlterius in augmentata demõstratione id est, in prosyllogizatione demonstratiua, demonstrantes, negatiuam præmissam ex vna tantum negatiua propositione, altera verò affirmatiua demonstrabimus, at præmissam affirmatiuam ex vtraque affirmatiua, ergo indiget negatiua affirmatione.

4

Et iste est sensus illius priuatiuas in omni syllogismo plures vna esse non posse, oportet enim alteram præmissam esse affirmatiuam, at affirmatiuas plures esse contingit.

Exemplo comprobat, sit demonstratio, nullum B. est A. omne C. est B. ergo nullum C. est A. si prosyllogizare oportet maiorem, oportet sumere medium D. de quo negetur A. sed quod affirmetur de B. sic, nullum D. est A. omne B. est D. ergo nullum B. est A. at oportet minorem demonstrare, sumendum est medium affirmatiuum de vtroq; puta E. omne E. est B omne C. est E. ergo omne C. est B. & sic fit in aliis syllogismis, vnde cõcluditur præmissam negatiuam ex vna, affirmatiuam verò ex vtraque affirmatiua demonstrari, indiget ergo negatiua demonstratio affirmatiua, non ẽ contra, ergo hæc est potior.

Si igitur notius est per quod demonstratur. 5

Hæc est conclusio totius argumenti, vndè patet non benè expofuisse Philop. qui non rationem, sed corrollarium præcedentia verba esse affirmauit, imò aliter interpretatur, quam dictum est, sed quæ diximus certiora sunt. *Conclusio totius argumenti.*

Amplius sit principium syllogismi. 6

Tertium argumentum ad idem probandum hoc est, quarum principia immediata sunt potiora, & demonstrationes sunt potiores, sed principia affirmatiuę demonstrationis sunt potiora principij, negatiuæ, ergo illa potior est. minor probatur, principium negatiuæ est immediata affirmatiua, principium affirmatiuæ: est immediata negatiua, affirmatio verò prior est negatione, sicut esse prius est, quàm non esse, vnde concludit repetendo secundam rationem, esse affirmatiuam digniorem. *3. ratio.*

Dices, quomodo esse prius est non esse, cum prius res non fuerit quàm sit? dico in particulari sumendo, prius est hanc rem non esse, quàm esse, tamen communiter & à toto genere semper ens præcessit natura non ens: nam si nihil esset, nihil fieri posset, propterea Deus ab æterno est. *Obiectio. Diiutio. Esse vt dicatur prius ipso non esse.*

Dices, quomodo affirmatio dicitur prior negatione: cum vtraque sit species hoc soluimus lib. de interpretatione, vbi etiam hunc locum explicuimus, illic vide latè. *Alia obiectio. Vide sol. in lib. de interpr.*

Demonstrationem ostensiuam, illa quæ ducit ad incommodum potiorem esse. Cap. XXII.

Qvoniam verò prædicatiua priuatiua melior est planum, quòd & ad impossibile ducente, oportet autem scire, quæ est differentia ipsarum. 1

Si itaque A. inexistens nulli B. ipsi verò C. omni ipsum B. nec esse vtique eorum, quæ C. nulli inesse ipsum A. Sic igitur acceptis, ostensiua vtique priuatiua esset demonstratio, quòd A. ipsi C. non inest: quæ verò ad impossibile ita se habet, si oporteat monstrare quòd A. ipsi B. non inest, accipiendum est A. inesse ipsi B. & B. ipsi C. quare contingit A. ipsi C. inesse. Hoc autem sit notum & confessum, quòd impossibile, non igitur po- 2

test A. ipsi B. inesse, si igitur B. ipsi C. confessum est inesse. A. ipsi B. impossibile est inesse.

3 *Termini igitur consimiliter ordinantur. Differt autem vtra sit notior propositio priuatiua, vtrum quòd A. ipsi B. non inest, an quod A. ipsi C. cum igitur conclusio est notior, quòd non est quæ ad impossibile, sit demõstratio, cum autem in syllogismo sit, demonstratiua est.*

4 *Natura autem prior est, quòd A. ipsi B. quàm quod A. ipsi C. inest: priora enim sunt conclusione, ex quibus est conclusio, est autem A. ipsi C. non inesse conclusio, A. verò ipsi B. ex quo est conclusio.*

5 *Non enim sic cõtingit ablatũ esse aliquid, hoc est cõclusio, illo verò ex quibus sunt, sed hoc quidem est ex quo syllogismus est, qui vtique sic se habet, vt aut totius ad partem, aut partis ad totum habeat rationem: sed A. C. & A. B. propositiones non se habent ita inter se.*

6 *Si igitur quæ ex notioribus & prioribus melior: sunt autem ambæ ex eo, quòd non sit aliquid, credibiles, sed hæc quidem ex priori, illa verò ex posteriori: melior simpliciter vtique erit priuatiua demõstratio ea, quæ est ad impossibile quare, & quæ hæc melior prædicatiua est manifestum, quòd & ea quæ ad impossibile est melior.*

Et ad impoßibile ducente, oportet autem scire, &c.

1 DEterminat quæstionem tertiam, nempe ostensiuam esse potiorem ea quæ ad impossibile ducit, sunt autem hæc verba continua cum illis capitis præcedentis, vt ratio sit (quòd quidem prædicatiua dignior priuatiua manifestum est & ad impossibile ducente) sensus est, cum prædicatiua sit potior negatiua, hæc verò sit potior ducente ad impossibile, etiam prædicatiua erit potior ista, & ita omnis ostẽsiua tam prædicatiua, quàm negatiua erit potior ducente ad impossibile, antè tamen, quàm probetur, differentiam vtriusque constituit.

Comparatio demõstrationis ostensiuæ, & ad impoßibile.

Diximus autem latè 2. Prior. ca. 14. ostensiuam demonstrationem esse, cum aliquam propositionem siue affirmatiuam,

Quid demõstratio ostensiua.

uam,ſiue negatiuam demonſtramus per ſua principia ipſam inferendo.

At demonſtratio ad impoſſibile eſt, cum propoſitionem aliquam non per ſe ad ſuam oppoſitam falſam oſtendendo, veram eſſe probamus,modus autem probandi eſt, ſumendo oppoſitam probandæ cum aliqua præmiſſa alia manifeſtè vera, & inferendo concluſionem falſam in bona conſequentia,vt inde colligatur talis præmiſſa falſa,cum falſum ex falſa ſequatur,ac tandem illa prima propoſitio vera. Verbi gratia,ſit iſta probanda ad impoſſibile, nullus homo eſt irrationalis, ſumam eius oppoſitam cum præmiſſa clarè vera, ſic, omnis homo eſt irrationalis, omne animal rationale eſt homo,infero ergo omne animal rationale eſt irrationale: conſequentia eſt bona,concluſio falſa, ergo & aliqua præmiſſa, non minor,ergo maior,ergo eius oppoſita negatiua erat vera,cum non contingat in materia neceſſaria contrarias ſimul eſſe falſas,aut ſimul veras. Sicut negatiuam propoſitionem demonſtramus,ita affirmatiuam,ſumendo oppoſitam negatiuam, demonſtrare poterimus.

Quid demõſtratio ad impoſſibile.

Ariſt. verò vtitur negatiua tantum, quia vult ſolum probare modo negatiuam oſtenſiuam eſſe potiorem ducenti ad impoſſibile,nam inde probatur quòd etiam affirmatiua ſit ea potior,cum ſit potior quàm negatiua.

Si igitur A. in nullo B. &c. 2

Exemplum ponit oſtenſiuæ negatiuæ tale, nullum B. eſt A. omne C. eſt B. ergo nullum C. eſt A. At verò non ſic eſt ad impoſsibile,vt patet hoc exemplo,ſi velit aliquis demonſtrare illam propoſitionem quæ erat maior ſyllogiſmi oſtenſiui, nempe nullum B. eſt A. ad impoſsibile, ſic demonſtrabit, ſumendo oppoſitam, omne B. eſt A. & aliam clarè veram ſcilicet omne C. eſt B. inferatur, ergo omne C. eſt A, quæ ſit falſa,nam cum hæc ſit falſa aliqua erit pręmiſſa falſa, non minor,quia nota, ergo maior, omne B. eſt A. erat ergo oppoſita vera, nullum B. eſt A.

Vbi aduerte,quòd oportet illam propoſitionem quę coaſſumitur cum oppoſita probandæ eſſe notam, vel quia manifeſtè vera,vel quia data à reſpondente,alias nõn demonſtrabitur ad impoſsibile, nam reſpondens dicet non oppoſitam probandæ,ſed coaſſumptam eſſe falſam:aduerte etiam quòd hic non ſumit contradictoriam oppoſitam,quamuis id velit Philop non enim eſſet demonſtratio,cum propoſitiones non eſſent de omni,ſed ſumit contrariam, quia in materia neceſ-

Cur demõſtratio ad impoſsibile contrariam,non autẽ contradicentem acci-

piat propositionis probādæ. ſaria particularis vel indefinita æquiualet vniuerſali,& ſi vna eſt vera, altera falſa, ſicut in contradictoriis, & contrà ſi vna falſa, altera vera eſt.

Termini igitur ſimiliter ordinantur,&c.

3 Similitudinem inter vtramque demõſtrationem aſsignat, nempe in ordinatione terminorum: ſicut enim tres termini ſecundum figuram in oſtenſiua ordinantur,ita in demõſtratione ad impoſsibile ſunt tres termini ſecũdum figuram aliquam diſpoſiti, quamuis non eodem modo vtraque concluſionem probet,vt dictum eſt,ſed differunt hę demonſtrationes in negatiua propoſitione,in quo termino,& qualis ſit.

Nota. In ſyllogiſmo oſtenſiuo negatiuo, & ſyllogiſmo ad impoſsibile ducẽte eſſe propoſitionem negatiuã Propter quod aduerte quòd in ſyllogiſmo illo oſtenſiuo eſt vna præmiſſa negatiua, puta maior nullum B. eſt A. in qua maius extremum de medio prædicatur, in ſyllogiſmo verò ad impoſsibile eſt etiam vna negatiua, puta oppoſita concluſionis falſæ illatæ, ex cuius veritate colligimus concluſionem falſam, vt ſi dicas, omnis homo eſt irrationalis, omne rationale eſt homo, ergo rationale eſt irrationale, at nullum rationale eſt irrationale, ergo concluſio eſt falſa, & per conſequens aliqua præmiſſa. Vide igitur quomodo in hac demonſtratione eſt illa negatiua, nullum rationale eſt irrationale, quæ eſt ex maiori extremo de minori negato, quod dicitur nullum C. eſt A.

Dicit modo Ariſto. cum talis negatiua eſt notior, quàm negatiua maior oſtenſiui,poſſumus per hanc probare ad impoſsibile illam maiorem, at cum maior eſt notior, manebit demonſtratio oſtenſiua,non ad impoſsibile: verbi gratia, ſi quis velit probare ad impoſsibile,nullus homo eſt irrationalis, ſic dicet, omnis homo eſt irrationalis, omne animal rationale eſt homo, ergo omne animal rationale eſt irrationale, ſed nullum animal rationale eſt irrationale, ergo concluſio falſa, & aliqua præmiſſa iſta eſt bona demonſtratio, quia notius eſt nullũ animal rationale eſſe irrationale,quàm nullum hominem eſſe irrationalem, propter expreſſam repugnantiam:quòd ſi non eſſet notior hęc negatiua,non poſſemus aliam probare, quia vtramque admittere nollet quis, ſed falſam concederet.

Senſus clarus eſt ſicut in ſyllogiſmo ad impoſsibile propoſitio coaſſumpta cum oppoſita probandæ debet eſſe clarè vera ne ei falſitas concluſionis attribuatur, ita & concluſio clarè falſa,& eius oppoſita manifeſtè vera, ne aliquis etiam concluſionem dicat eſſe veram & oppoſitam falſam: in probatione

batione,ergo ad imposibile negatiua est clarior, quàm negatiua præmissa demonstrationis ostensiuæ. Aduerte igitur 'ireta: dicit enim quòd differt,in quo,& qualis sit notior priuatiua,id est, vtra negatiua sit notior, an quæ est syllogismi ostensiui maior,puta illa,nullum B.est A. an quæ est opposita conclusioni ex qua est syllogismus ad imposibile, puta nullum C est A. si hæc enim quæ cōclusio dicitur notior est, fiet syllogismus ad imposibile, cùm verò ea quæ in syllogismo ostẽsiuo erat notior est, sit tantum ille ostensiuus & non ad imposibile,propter rationem quam dedimus.

Natura autem prior est, &c.

At quamuis negatiua syllogismi ad imposibile sit notior, natura tamen prior est illa maior ostensiui, nempe prior est, nullum B. est A. quæ erat maior,quam nullum C. est A. quæ erat in syllogismo ad imposibile, quod probat, quia hæc est conclusio syllogismi illius ostensiui, cuius maior probatur, puta nullum B est A. omne C. est B. ergo nullum C. est A. conclusio autem posterior est natura propositionibus in vera demonstratione. 4

Et nota artificium Arist.quod aliqui nō intelligentes vitio dederunt,vt meminit Philop. hi enim eum reprehendebant, quia in syllogismo ad imposibile non probatur maior ostẽsiui,sed eadẽ conclusio,& non aduertunt quòd Arist.nō probat illam vt maiorem,sed vt quādam propositionem, vt alia sit quæ probatur ostensiuè,alia quę ad imposibile,sed illā in syllogismo & demonstratione sumpsit,vt melius ostenderet negatiuam in syllogismo ad imposibile esse illa posteriorẽ natura,cum ex illa ostensiuè propter quid demonstretur.

Nec oportet te intelligere semper demonstrationem ad imposibile procedere ex negatiua posteriori natura, nisi cum illa,ex qua syllogismus ostensiuus fit,est in demonstratione propter quid.

Quando demōstratio ad imposibile viatur negatiua natura posteriori

Dices, nónne si illa non esset in demonstratione propter quid, tunc negatiua demonstrationis ad imposibile esset prior? dico, esset quidem, sed hic de demonstratione potissima, quæ per causam est, loquimur.

Non enim si contingit remoueri, &c.

Posset quis dubitare,quomodo,si per illam conclusionem negatiuam ad imposibile probamus maiorem illam negatiuam, posit esse, quòd ista sit prior,ex qua enim probamus posterior erit,respōdet,non idcirco quòd ex illa conclusione negatiua remoueamus oppositum prædictæ maioris, maior 5

Dubium

habebit rationem conclusionis illatę ex illis tãquam ex caussis & præmissis, hoc enim fieret si talis maior esset sub illa negatiua sumpta sicut pars sub toto, id est, sicut particulare suo vniuersali, at non sic sumitur, nullum B. est A. sub illa, nullum C. est A. sed potius contrà, vt dictum est.

6 *Si igitur ex dignioribus, &c.*

Prob. con. Argumentum colligit quo intentam conclusionem probat, potior est demonstratio quæ ex prioribus & certioribus natura procedit, quàm ea, quæ non sic se habet, at negatiua ostensiua est ex prioribus & credibilioribus natura, quàm quæ ducit ad impossibile vt notum est, ergo erit præstantior illa, affirmatiua verò est potior negatiua, ergo erit etiam potior ducenti ad impossibile, ergo omnis ostensiua potior.

Quæ scientiæ certior ac prior sit: quæ vna quæúe diuersæ inter se scientiæ sint. Et quòd eiusdem plures esse demonstrationes possint. Cap. XXIII.

1 *Scientia autẽ est certior & prior scientia, quæ ipsius quod & propter quid est eadem, sed non ea, quę seorsum ipsius quod ab ea, quæ propter quid: & quæ non de subiecto est ea, quæ de subiecto, vt Arithmetica Harmonica: & quæ ex paucioribus ea, quæ est ex appositione, vt Arithmetica Geometria.*

2 *Dico autem ex appositione, vt vnitas est substantia sine positione, punctus verò substantia cum positione, hoc autem ex appositione.*

3 *Vna autem scientia est, quæ est vnius generis, quæcunque ex primus componuntur, & partes sunt, aut passiones horum per se.*

4 *Altera verò scientia est ab altera, quarumcunque principia, neque ex iisdẽ, neque altera ex alteris sunt: huius autem signum, cum ad indemonstrabilia venerit: oportet enim ipsa in eodem genere esse cum his, quæ demonstrantur: signum autem & huius, cum ea, quæ*

non

monstrantur per ipsa, in eodem genere sint, & cognata.

Plures autem demonstrationes esse eiusdem euenit, non solum ex eadem coordinatione accipienti non continuum medium, (vt eorum, quæ A.B.C.& D.& E.) sed & ex altero vt sit A. transmutari, in quo autem D.moueri, ipsi sium verò B.lætari, & rursus E.quiescere. Verum est igitur & D.de B. & A.de D.prædicari: nam quod lætatur mouetur, & quod mouetur: transmutatur: rursus A.de E.& E.de B.verum prædicari: quare per altera media, & non ex eadem coordinatione syllogismus est, non tamen, vt neutrum de neutro dicatur mediorum: necesse est enim eidem alicui ambo inesse. Considerandum autem est & per alias figuras, quot modis contingit eiusdem fieri syllogismum.

Certior autem est scientia, &c. 1

NVnc tandem de ipso effectu demonstrationis, nempè de scientia differit, ac tria theoremata in cap. præsenti ponit notatu digna, quorum primum est, vna scientia dicitur certior & prior alia tripliciter, primò illa certior est quæ quia & propter quid simul docet, id est, quæ veritatem & eius causam docet, quam ea quæ solum quia id est veritatem docet, sed extra propter quid, id est, sine causa, vel ab effectu, vel à signo, vel à causa remota.

Intentio Arist. primũ th. Tripliciter vna scientia certior & prior alia.

Secundò, scientia certior est quæ non est de subiecto, quàm quæ est de subiecto notat Philopo. non debere vocari scientiam quæ non est de subiecto, singularem, sicut in cap. de substantia, sed vocat scientiam non esse de subiecto quæ tractat de re abstracta à subiecto, subiectum vocat materiam sensibilem, vt no ant S Tho Alb Aeg & Auerr vnde scientia quæ abstrahit à materia sensibili certior est illa, quæ considerat res in materia sensib li, vt Geometria quàm Perspectiua, & Arithmetica, quam musica notior est: nam Geometria, & Arithmetica sunt magis abstractæ; similiter Metaphysica, & Mathematica certiores, quàm Physica sunt, quippè quæ à materia sensibili abstrahant, huius certitudinis Auerr reddit rationem, nam quanto res est materialior tanto magis exposita est prædicatis per accidens, quæ impediunt scientiam, vt

triangulus in materia sensibili, id est, æneus vel terreus, est albus,calidus, & similia per accidens, à quibus liberatur abstrahens,à materia huiusmodi.

Tertio, Scientia quæ ex additione est, minus est certa, quam ea quæ non ex additione, vt Arithmetica certior est quàm Geometria,nam principium Arithmeticæ,puta vnitas, est sine positione,at principium Geometriæ,nempè pũctum dicit positionem, positio autem est ordo partium in ordine ad locum, quam positionem, habet continuum permanens, de quo agit Geometria,non autem discretum, de quo est Arithm.quare ista certior, non enim exponitur prædicatis per accidens, quæ ex situ & loco oriuntur. Dices nónne est iste modus certitudinis est idem qui præcedens?respondet Ægi. & benè, non esse eundem nam illic consideratur abstractio à materia sensibili,hic alia abstractio,& à cõtinuo & positione.

Dubium. *Solutio.*

2 *Dico autem ex additione,vt vnitas, &c.*

Geometria est ex additione ad Arithmeticam. Explicat & probat quod Geometria sit ex additione ad Arithmeticam, per principia ipsarum, nam principium Geometriæ est punctum, hoc autem est substantia posita, id est, habens positionem:non intelligas quod punctum secundum se positionem habeat, cùm non secundum se sit in loco, sed secundum corpus, quod superficiebus, lineis, & punctis terminatur:vnitas verò est substantia sine positione, ergo propterea abstractior est & minus ex additione.

Punctum quomodo habeat positionem.

Dubium. *Solutio.* Dubitat Philonam videtur quod vnitas sit ex additione: nam illud quod dicitur,sine additione, additum est.respondet non esse id adiunctum aliquod:sed tantum dicere negationem positionis,negatio autem non est additio realis.

Dub alterum *Solut.1.* Dubitabis,quomodo punctum & vnitas dicantur substantia cum accidentia sint,respondet Phil id secundum Pytagoricos dictum esse,existimabant enim lineas, puncta,superficies & cætera esse rerum substantias, de quo disputat 3.Met. c.5.& etiam secundum eos vocat substantias.5. Met.c.8.At S. Th id secundum Platonicos dictum esse censet.Vtraque opinio & S Th.& Phil.vera est,nam tam Platonici,quàm Pythagorici fuerunt huius sententiæ,vt habetur,1.Met.text.14.

Alia sol. Aliter alij exponunt, vt per substantiam intelligamus naturam tam substantiæ, quàm accidentis, vt sumitur 1.c.antepredic.& ita exponit Alb.

3.Alber. *4.Auer.* Alij per substantiam idem quod indiuisibile intelligunt, inter hos est Auerr. Alij per substantiam intelligunt veram substantiam, sed hæc dicuntur substantia, quia eis ablatis substan

substantia destruitur, ita exponit Ægid. quælibet ex his est congrua expositio, prima mihi maximè placet.

Circa has certitudines tres aduerte ex Albert. & S. Thom. quod dupliciter potest sumi certitudo in scientia, vno modo ex parte rei, altero modo ex parte modi cognitionis, ex parte rei quanto res est immaterialior & simplicior, tanto eius cognitio est certior, vt dicit Auerr. materia enim obstat cognitioni, cum materialibus multa per accidens insint, ex parte verò modi, cum res per causam cognoscitur, eius est certior cognitio, potior tamen est hæc priori, nec decipiaris existimans idem esse dignitatem & certitudinem, nam dignitas potius à rei nobilitate, quam ab immaterialitate, vel à modo cognoscendi sumitur, cum igitur hæc duplex sit certitudo, prior duobus vltimis modis continetur, posterior verò in primo, vt explicatum est.

Nota. Certitudinē scientiarū duplici ex causa sumi.

Vna autem scientia est, quæ est vnius generis, &c.

3 De vnitate scientiarum secūdū Theorema.

Secundum Theorema constituit, de vnitate & diuersitate scientiarum, loquitur autem non de scientia peculiari alicuius conclusionis, sed de generali habitu scientiæ. Alber. autem, S. Tho. Ægid. & alij nonnulli, sic exponere videntur, vt Arist. velit quatuor ostendere, quæ sub vna scientia continentur, quorum primum est, vnicum commune obiectum comprehendens omnia quæ sub tali scientia sunt, sicut est corpus naturale in Physica, ens in Metaphysica, & tale vocant genus scientiæ: hoc autem debet esse vnum, vel vniuocum, vel saltem analogum analogia enim non impedit scientiam, vt expressè docet Arist. 4. Met. c. 2. alterum est principia scientiæ: sunt enim in qualibet scientia propositiones per se notæ & indemonstrabiles in illa, ex quibus procedunt eius demonstrationes, vt superius est dictū: tertium est, partes illius subiecti, per partes intelligunt species inferiores subiecto, vt Physicus non solum corpus naturale, sed etiam ipsius species, puta animalia, plantas, & reliqua mixta, & horum species considerat, vt docet Arist. 4. Met. c. 2. species inquit, & species specierum vnius scientiæ generis est considerare, per partes etiam intelligunt partes essentiales & integrales subiecti, & inferiorum subiecti, quas omnes vna scientia cōsiderat. Physici enim est considerare partes corporis naturalis, materiam & formam, partes animalium, & plantarum. & reliquorum corporum naturalium similiter, quartum est, passiones subiecti & inferiorum subiecti, & partium eorum, vt notum est in qualibet scientia, sic illi exponunt, & sine dubio doctrina

Prima expositio D. Th. Alb. & aliorū.

est verissima maximéque notanda, quamuis non ita videatur textui respondere.

Secunda expositio Phil. Philop. aliter literam hanc interpretatur vt sit sensus: vna scientia dicitur, quæ versatur circa vnum genus theorematum, id est, conclusionem demonstrabilium, sunt autē theoremata vnius generis quæ constant ex eisdem principiis illius generis, sicut Geometrica theoremata omnia fiunt ex lineis, ex triangulis, ex figuris, vel ex aliis, quæ sub genere Geometriæ continentur, puta continuo: similiter omnia sunt ex eisdem principiis & dignitatibus illius subiecti, præterea sunt vnius generis partes & passiones horum, nempe principiorum, vel theorematum: partes principiorum sunt partes integrantes vel essentiales subiectorum, vt partes circulorum, quadratorum, corporum, passiones principiorum. vt passiones linearum, quæ sunt principia figurarum, scilicet frangi, concurrere, & similia.

Intelligere etiam possumus partes theorematum, aliquando enim multæ veritates simul demonstrantur, quarum singulæ dicuntur partes theorematis illius, vt demonstrat Euclid. angulos æquicrus qui sunt ad basim esse æquales, & qui sunt extra basim esse æquales etiam, sunt ista duo, quorum singula dicuntur partes, etiam intelligere possumus passiones theorematum, quæ sunt illæ, quæ ad veritatem demonstratam consequuntur, quale illud est quod ex dicto theoremate sequitur, nempe angulos extra basim æquicruris esse maiores iis, qui sunt intra basim. sunt etiam alia multa quæ ex variis theorematis demonstratis sequuntur.

Ita exponit Philo. & benè, quamuis, breuius forsan possimus Arist. interpretari, vt sit sensus, scientia vna est quæ est vnius generis, id est, quę de iis quæ sunt eiusdem generis tractat: explicat autem quæ dicātur eiusdem generis, & dicit ea esse quę ex eisdem principiis fiunt, vt homo, leo, plāta, & mixta, ac elementa eiusdem generis dicuntur, cùm ex eisdem principiis fiant, sunt enim ex materia & forma subdit passiones horum, quæ ex eisdem principiis fiunt, nempe ex principiis subiecti scientiæ, esse eiusdem etiam generis, vt in vna scientia sit subiectum, eius principia, & passiones, & ea quæ ex eisdem principiis constant: per partes autem idem quod per passiones intelligit, & sic patet sensus literæ.

4 *Altera autem scientia est ab altera, &c.*

Diuersitatem scientiarum modo constituit, dicens scientias esse diuersas, quæ tractant de rebus quæ non fiunt ex eisdem

dem principiis, nec principia vnius fiunt ex principiis alterius, sicut Physica & Mathematica, habent enim principi diuersa illa enim quæ tractat de iis quorũ principia sunt ex eisdem sicut principia hominis, leonis & equi sunt ex isdem primis, vt ex materia & forma, nõ faciunt diuersas scientias: similiter, ea quorum principia vnius fiunt ex aliis, vt hominis principia ex principiis generis animalis, non faciunt diuersam scientiam: quamuis ista possemus intelligere de principiis complexis & cognitionis, sed idem est sensus.

Ponit autem duo signa alterum vt resoluamus rem in vltima principia sua, & sic cognoscemus an ex eisdem principiis res fiant. vt equum in materiam & formam, figuram in lineas, quæ cùm diuersa sint principia, ad vniuersas pertinebunt scientias, alterum signum est ad cognoscendum ipsum principium an sit diuersum nempè cùm non fuerit eiusdem generis, & proximũ & cognatũ cũ ipso principiato: sunt enim principia & ea, quæ ex principiis fiunt eiusdem generis: hæc etiam intellige de principiis complexis & conclusionibus.

Plures autem demonstrationis eiusdem, &c.

5 *Tertium theorema.*

Hoc est tertium theorema, in quo, quantum mihi videtur rationem reddere videtur quare per principia assignauerit scientiarum diuersitatem, docétq; vnius rei plures posse esse demonstrationes, non solum ex vno ordine, sed etiam ex diuerso, in quo manifestat posse de eadẽ re varias esse sciẽtias, ac proinde melius per principia diuersitatẽ earum assignari.

Dicit ergo. Plures possunt esse demõstrationes vnius, non solùm accipiendo medium non continuum ex eodem ordine sed etiam accipiendo ex diuerso. In primis per eũdem ordinem intelligit eandem generis coordinationẽ: vt omne B. est A potest demonstrari per C. & per D. & per E. nẽpe homo est substantia, per animal, viuens, corpus per media diuersi ordinis intelligit media nõ inuicem ordinata, sicut Themist. dicit, bipes & rationale, per quæ demonstratur animal.

Mediũ nõ cõtinuum quidnam hoc loco dicatur.

Sed dices, quid per medium non continuum intelligit? aliqui intelligunt medium mediatũ, sicut viuẽs est homini, aliqui medium in diuerso syllogismo, non continuum dicunt: at cùm in eodẽ syllogismo plura media disponuntur, sicut fit in conglobato syllogismo, dicũtur continua, vt omne corpus est substantia, & omne viuens corpus, & omne animal viuẽs, & omnis homo animal, ergo omnis homo est substantia.

Sed iudicio meo per non continuum medio in eodem ordine

dine intelligit mediatum supremo in affirmando, vt sit sensus ad probandum omnem hominem esse substantiam plura media ordinata inueniemus, sed mediata, vnicum est enim immediatum, nempè corpus ipsum.

6 *Vt sit A. transmutari, in quo autem D. moueri, &c.*

Ponit exemplum demonstrationis per plura media diuersi ordinis, sit cõclusio omne lætans transmutatur, omne B. est A. sint duo media, mouẽs D & quiescens. E. tunc dicet omne D. est A. omne B. est D. ergo omne B. est A. id est, omne quod mouetur, transumtatur, omne lætans mouetur, ergo omne lætans, transmutatur. similiter etiam dicetur, omne E. est A. omne B. est E. ergo omne B. est A. id est omne quiescens trãsmutatur

Dubium. Dubitatur quomodo quiescens transmutatur, & quomodo lætans dicetur quiescere & transmutari, sunt ad hoc innumeræ solutiones; tamẽ quæ mihi magis ad rem facere *Solutio.* videtur, est, vt hic sumantur aptitudinaliter ista, vt sit sensus, quod lætans aptum est moueri & quiescere, licet non simul quiescat ac moueatur, ac ob eam causam est mutabile, loquitur enim de lætitia sensibili similiter iste sensus illius maioris, quiescens mutatur, id est, est mutabile, nulli enim quies inest cui nõ insit & motus & mutatio aptitudine, est enim, idem oppositorum subiectum.

7 *Non autem est neutrum de neutro, &c.*

Cùm media diuersi ordinis eiusdem esse docuisset, ostẽdit non esse adeo diuersa media; quin prædicẽtur inuicem, nam eidem aliqui insunt, inter se ergo prædicantur, quamuis non essentialiter, vt quiescens mouetur, id est, cui quies, inest, motus inest, aliqui legunt, quod non prædicentur, sed existimo melius legi, sicut expositum est tandem concludit posse etiam in aliis figurarum modis per plura vnum demonstrari.

QVÆSTIO I.

Circa cap 23.

1. argum. Occurrunt aliquæ difficultates in hoc capite, est autẽ argumentum primum, si vna sciẽtia esset, quæ vnius est generis, sequeretur quod vnica esset scientia de substantia, quæ vnum genus est, cõsequens autem est falsum, nam alia scientia est Medicina, alia Phýsica, alia Astrologia, alia de Angelis quæ tamen omnia sub vno substantiæ genere continentur.

2. argum. Secundò, si eiusdem sciẽtiæ esset considerare genus & ipsius species, sequeretur quod Metaphysica quæ de substãtia tractat, & de aliis generibus, omnes species rerum considerare-

ret, nullaque ſcientia reliqua eſſet, quod falſum eſt.

Tertiò, ſi ſcientiæ diuerſæ, diuerſa habent principia, ergo non eſſet eadem principia, communia multis ſcientiis, hoc verò falſum eſt, nam ſunt dignitates multis & aliquæ omnibus ſcientiis communes. *3. argum.*

Quartò, ſi vna concluſio poteſt multa habere media, ergo agentur demonſtrationes ex parte mediorum, cuius oppoſitũ docuit Ariſto. cap 9. ſuperiori, vt dictum eſt, hæc ſunt quæ præcipuè explicare oportet in capite iſto. *4. argũ.*

Circa argumentum primum oportet aliquot præmittere fundamenta & cõcluſiones, primum ſit, triplicem eſſe vnitatem in ſcientiis, ſicut in aliis accidentibus, eſt enim vnitas numerica, ſpecifica & generica, ſcientiæ diſtinguũtur numero penes ſubiecta quibus inhærent, vt enim alia eſt albedo tua, alia illius, propter diuerſitatẽ ſubiectorum, ita alia Dialectica huius alia illius ſimiliter, de aliis ſcientiis. de hac autem vnitate nõ eſt ſermo in præſenti, ſed de vnitate ſpecifica & generica, & hæc ab obiectis, id eſt à rebus de quib. ſcientiæ tractant, ſumitur: ſunt enim diuerſæ ſcientiæ ſecundum diuerſitatem reũ de quibus ſunt, cuius rationem dat ſanctus Thomas: ſcire enim eſt quædam operatio animæ in res, vt igitur motus ſumunt ſpeciem à terminis ad quos ſunt, ita ſcientiæ ab obiectis. *1. fund. Triplex vnitas numerica, ſpecifica. generica 2. funda. Res alio modo ſe adſenſum alio ad intellectũ habere.*

Si ſecundum fundamentum, aliter ſe habet, res ſeu obiectum, quod ſcitur ad intellectum, aliter res quæ ſentitur ad ſenſum, res enim ſentitur ſecundum quod eſt nempe ſingularis, in loco, præſens: & cum aliis conditionibus, at res nõ intelligitur ſicut eſt, ſed abſtracta in vniuerſali à conditionibus materialibus, vnde vt ſciẽtia ſit opus eſt, vt ſit aliqua res, quæ cognoſcatur, & ſit quędam neceſſaria conditio, nempe quod ſit abſtracta à materia, ſicut ignis non comburit, niſi ſit aliqua materia, & proxima, ex quo fit vt qui dicit aliquid eſſe ſcibile, dicat non ſolum rem cuius ſcientia eſt, ſed etiam cõditionem quæ eſt abſtractio, quam Caie. vocat rationem formalem ſub qua non eſt igitur diuerſitas ſcientiarum tantum in diuerſitate rerum ſecũdum ſe, ſed ſimul cum diuerſa abſtractione, & hoc eſt quod dicunt Metaphyſici, ſcientias diſtingui ſecundum diuerſitatẽ rerum formalem in ratione ſcibili, id eſt ſecundum abſtractionem variam, res enim cõſtituitur in genere ſcibili per abſtrationem. poteſtq́ue eſſe vt vnũ genus entis & diuerſa genera ſcibilia, ſicut corpus, & angelus vnius generis ſint in genere rei, tamẽ duo in genere ſcibili,

Abſtra-ctio eſt differen-tia cõſti-tuẽs ſcien-tias.

bili, quia magis abſtractus eſt angelus, quã corpus: ſimiliter poteſt eſſe, quod ſunt duo genera ſecundum rẽ, & vnum in genere ſcibili, quia nimirum habent eandem abſtractionem, vt planta, & animal: differentia ergo varians, & conſtituens ſcientias eſt abſtractio.

3. fund.

Sit tertium fundamentum, materiam eſſe triplicem, quandã ſingularem, nempe conditiones indiuiduantes, in quibus naturæ ſpecificæ ſunt extra intellectum: quãdam ſenſibilem,

Triplex materia, ſingula-ris ſenſibi-lis, intelli-gibilis.

ſcilicet qualitates elementares, & quæ ex his proueniũt, cum quibus ſubſtantiæ corporeæ commixtæ inueniũtur: tertia eſt materia intelligibilis. nempe magnitudo, in qua figuræ geometricæ fiunt.

Quinque gradus ab-ſtractionũ primus.

Secundum hanc materiam triplicem quinque gradus abſtractionum ſumi poſſunt, primus à materia ſingulari, ſed nõ ſenſibili, rerum quæ abſtrahi non poſſunt à materia ſenſibili: quales ſunt ſubſtãtiæ iſtę naturales: nõ enim abſque qualitatibus ſenſibilibus poſſunt conſiſtere, ſecundum quam abſtractionem ſumitur Phyſica.

ſecundus.

Secundus eſt à materia ſingulari, ſed nõ ſenſibili earũ tamen rerum quæ à ſenſibili abſtrahi poterant, vt Perſpectiua & Muſica, & ſimiles, hæ enim non abſtrahũt à ſenſibili materia, nõ ſicut Phyſica, nam illæ ſunt de rebus quæ poſſent à ſenſibili abſtrahi hæc verò non.

tertius.

Tertius eſt à materia ſenſibili, ſed non intelligibili, qualis Geometrica, cõſiderat enim figuras nõ ſubiectas qualitatibus tamen in magnitudine, quæ eſt materia intelligibilis.

quartus.

Quartus eſt, vt ait AEgid. ab intelligibili ſecundũ rationem: ſed nõ realiter, talis eſt Arithmetica quæ tractat de numero abſtrahẽdo à magnitudine ſecundũ rationem, quamuis realiter numerus ſit in corporibus.

quintus.

Quintus eſt à materia intelligibili ſecundum rem, ſicut Metaphyſica quæ agit de his, quæ realiter non habẽt quãtitatem, nempe de intelligẽtiis, & de Deo, quamuis nõ ſecundum omnem partẽ Metaphyſica realiter abſtrahat, cum tractet de communibus etiam rebus ſenſibilibus. hi igitur ſunt varij abſtractionum gradus notãdi ſecundum quos ſciẽtiarum diuerſitas ſumenda eſt.

1. cõcluſ. Diuerſita-tẽ generi-cauſa ſciẽ-tiarũ ſumi

Eſt igitur prior concluſio: diuerſitas generica ſciẽtiarum ſumitur ex diuerſitate rerum & ſimul diuerſitate abſtractionũ, id eſt, ſcientiæ dicantur genere diuerſæ, quæ cum de diuerſis rebus ſint, varias habẽt abſtractiones. vnde Perſpectiua, & Geometria dicuntur diuerſæ genere, licet varia ſit ab

ſtractio,

stractio, qa sunt de eadē re in parte, at Metaphysica, Mathematica, Physica, genere distinguūtur, variè enim abstrahunt.

ex diuersitate rerū & abstractionum.

Posterior conclusio, scientiæ distinguūtur specie, quæ de diuersis rebus sunt cum eadem abstractione, vel de eadem re sub diuersa abstractione, sicut sciētia de plantis, & de animalibus sunt variæ specie, quia sunt res distinctæ sub eadē abstractione, similiter Perspectiua, & Geometria differunt specie, quia variè eandem rem abstrahunt, nec in hoc assentior Caie. qui credit scientiam & triangulo tantum numero differre à scientia quadianguli, imò differunt scientiæ illarum specie sicut demonstrationes, si enim multæ de illis essent, sicut sunt de plātis & animalib. ita essent duo habitus specifici & scientiæ sicut sunt sciētia plantæ; & scientia animalis:

2. cōclus. Scientias specie distingui, qua de rebus diuersis eadem abstractione vel eadem de re diuersa abstractione tractant.

Per ista facilis est solutio argumēti primi, nō enim scientiarum distinctio vel vnitas à genere secundum rem tantum sumenda est sed à genere scibili: quod est secundum abstractionem: in substantia autem variæ abstractiones continentur, & ob id varia scibilium genera & hæc sunt obseruanda.

Ad primum.

At secundum dicitur scientiam generis cōsiderare species illius & inferiora, quæ tamen sunt sub eadem abstractione, quando verò mutatur abstractio, cessat iam scientia, species ergo secundum genus scibile, non secundum genus rei solum considerandæ sunt.

Ad secundum.

Ad tertium facilis est responsio, nō enim hic de illis communissimis principiis sermo est, sed de cōmunibus, quæ tamen sunt in materia propria illius scientiæ, variæ autem res scibiles varia habent principia propria.

Ad tertium.

Ad quartum.

Ad quartum dico in diuersis generibus causarum posse vnius plures esse demonstrationes, vt notum est, similiter in eodem genere causæ sed mediatæ, vt hominē esse substantiam, & per animal, & per viuens demōstramus, & hoc dicitur in præsenti sed in eodem genere causæ per plura media immediata impossibile est idem demōstrare, & hoc dicitur c.9. nec est contradictio. hic tamen cōsiderare vnum est, eandem rem ad varias scientias pertinere, sed nō sub eadem abstractione, vnde Physicus de figura tractat sicut Geometer, sed ille in corpore naturali, hic abstrahendo à sensibili, propterea vnus per principia motus, alter per principia magnitudinis probat: vnde re vera formaliter de eodem non sunt plures scientiæ, sed naturaliter tamen clarius percipitur distinctio in ipsis principiis, idcirco Arist. scientiarum diuersitatem ab illis sumpsit: hæc de præsenti quæstione.

Eorum

Eorum, quæ fortuna eueniunt quæcunque in sensuum functione sunt, non esse scientiam.

Cap. XXIIII.

1 *EIus verò quod à fortuna, nõ est scientia per demonstrationem: neque enim vt necessarium, neque tanquam vt plurimum est, quod est à fortuna, sed quod præter hæc fit. Demonstratio autem est alterius horum: omnis enim syllogismus, aut per necessarias, aut per eas quæ vt plurimum propositiones conficitur: & si propositiones quidem sunt necessariæ, & conclusio erit necessaria, si verò vt plurimum, & conclusio talis. Quare si id quod est à fortuna, neque vt plurimum est, neque necessarium, non esset vtique ipsius demonstratio.*

2 *Neq; per sensum est scire si enim est sensus huius, & non huius cuiusdam, sed sentire necessarium est hoc aliquid, & alicubi, & nũc: vniuersale verò, quod est in omnibus, impossibile est sentire: nõ enim est hoc, neque nũc, neq; enim esset vtique vniuersale, quod enim semper & vbique, vniuersale esse dicimus. Quoniã igitur demonstrationes quidem vniuersales sunt, hæc autem non est sentire, manifestum est, quòd neque scire per sensum est.*

3 *Sed planum quod & si esset sentire triãgulum, quòd duobus rectis æquales habet angulos, quæreremus vtiq; demonstrationem, & non queãdmodum dicunt nõnulli sciremus: sentire quidẽ enim necesse est singulare, scientia verò est in cognoscendo vniuersale.*

4 *Quare & si supra lunã essemus, & videremus obiectam terrã, non vtique sciremus causam defectus, sentiremus enim nunc ꝙ deficit, & non propter quid omnino, non enim erat sensus ipsius vniuersalis, sed ex eo ꝙ speculamur hoc plerumque contingere, vniuersale vtique venati demonstrationem habemus: ex singularibus*

bus enim pluribus vniuerſale manifeſtum eſt. Vniuerſale autem honoratum eſt, quoniam ſignificat cauſam, quare de talibus vniuerſalibus notitia honoratior eſt ſenſibus & intellectione quorumcunque altera eſt cauſa: ſed de primis eſt alia ratio. Manifeſtum igitur eſt quod impoſſibile eſt ſentiendo aliquid ſciri demonſtratiuorum, niſi quiſpiam ſentire hoc dicat, ſcientiam habere per demonſtrationem.

*Sunt tamen nonnulla quæ referuntur in ſenſus defectum in problematibus, quædam enim ſi videremus, non vtique quæreremus, ſed non tanquam ſcientes, eo quòd videmus, ſed vt habētes vniuerſale ex eo quod videmus: quemadmodum ſi vitrum perforatum videremus, & lumen permeans, planum vtique eſſet, & propter quid * comburit, & ex eo planè, quia videremus fieri ſeorſum in vnoquoque, intelligeremus ſimul, quod in omnibus ſic eſt.* 5

* *al. l. illuminat.*

Sed eius, quod eſt à fortuna, &c. 1

HOc capite duo præcepta continentur, quorum alterum eſt rerum quæ fortuirò & caſu cōtingunt non eſſe ſciētiam, cuius ratio eſt, quia non ſunt neceſſariæ nec plerunque eueniunt, ſed rarò, vt quòd fodiens vineam inueniat theſaurum: demonſtratio enim quę ſcientiam facit, non eſt niſi neceſſariorum quæ ſemper ſunt, aut eorum quæ pleriſque ſunt, cum non niſi ex propoſitionibus neceſſariis, aut plerumque procedat, ac talis debeat eſſe concluſio, quales præmiſſæ & propoſitiones ſunt.

Duo documenta. Primum.

Neque per ſenſum eſt ſcire, ſi enim eſt ſenſus huius, &c. 2

Alterum documentum eſt, per ſenſum non eſſe ſcientiam, id eſt, non dicitur ſcientia per ſenſum cognitio, ratio eſt, quia ſcientia eſt vniuerſalium, at ſentire eſt ſingularium, quę ſunt hic & nunc, & ſecundum locum & tempus variantur, vniuerſale verò vbique & ſemper eſt, id eſt, non aliter ſe habet in vno loco & tempore quàm in alio.

Secundū documētum.

Nota quod dicit, ſenſus eſt talis, & non huius talis, at ſentire non eſt, niſi hoc aliquid; ſenſus & intelligentia horum

Sensus obiectũ esse vniuersale, actionẽ tamen eius circa singulare modo versari.

notanda est, nempe sensus ipse, qui potentia est, vt visus, auditus, & reliqui habent pro obiecto ipsum vniuersale, puta colorem visus, non hunc, non illum, sed in communi, sonum auditus, & sic alij, at verò actus & operatio sensus non est nisi circa singulare, non enim nisi hunc vel illum colorem in singulari videmus, at intellectus non solum pro obiecto habet vniuersale, sed etiam vniuersale intelligit, ideóque eius cognitio scientia est.

Dicit ergo, quòd quamuis sensus nempe ipsa potentia tale aliquod, id est aliquid in communi respiciat, nõ hoc in singulari, tamen eius actio: sentire nempe, est circa hoc aliquid id est, singulare, scientia autem in operatione etiam consistit circa vniuersale, quare cognitio sensus non est scientia.

3 *Sed manifestum est, quoniam si esset, &c.*

Remouetur obiectio.

Posset quis Aristo. respondere, si per sensum cognoscimus effectum, seu rei passionem, forsan erit scientia, vt si triangulum habere tres angulos æquales duobus rectis videremus respondet, nullo modo sic esse scientiam, sed adhuc quæremus demonstrationem, nam non cognoscit sensus id vniuersaliter esse in omni triangulo, quod necessarium est ad scientiam, cum scientia vniuersalium sit.

4 *Vnde est si super lunam essemus, &c.*

Remouetur altera obiectio.

Posset iterum quis dicere, forsan si causam & effectum sentiremus, esse per sensum scientiam, vt si super lunam existentes terram obiectam, & eclypsim videremus, respondet, nec sic per sensum sciri, nõ enim vniuersaliter cognoscimus, cum sensus hanc eclypsim tãtum percipiat, non autem quòd vniuersaliter ex tali causa sequatur, quod scire est, vnde cõcludit hanc cognitionem vniuersalis esse honorabiliorem cognitione sensus, cum sit cognitio per causam, similiter honorabiliorem cognitione etiam intellectus, quæ non est per causam, dummodo sit de re, quæ habet causam, nam cum res est sine causa, sicut prima principia, horum cognitio nobilior est, etiam si per causam non sit, vnde concludit per sensum non contingere scire, nisi quis dicat sentire scientiam habere per demonstrationem, id est, nisi quis per vocem hanc sentire velit significare idem, quod habere scientiam, per demõstrationem, & tunc non est disputatio, sed vt significat actionem sensus.

5 *Sunt tamen quædam reducta, &c.*

Ostendit in scientiis esse necessarium aliquando sensum, nempe in quibusdam problematis, quæ si viderentur, sine

dubio scirentur, non quòd ipse sensus sit scientia, aut in eo sit scientia, sed quòd per eum sæpe singularia percipientes vniuersale intellectu venamur, de quo est scientia. ostẽdit exemplo antiquorum existimantiũ lumen esse corpus, cum autem eis obiiceretur, quomodo ingreditur per vitrũ, cum duo corpora se penetrare non possint: respondebant, quia vitrum habet minutissima foramina. dicit modo Aristo. huius non est scientia, quòd ingreditur lumen, quia sunt foramina, & tamẽ si viderentur talia foramina, esset scientia, sed non ex sensu tantum, sed quòd vniuersale ex eo colligeremus, cuius est scientia, nempe omne vitrum habere foramina minutissima hoc exemplum secundum vulgarem opinionem est.

Non omnium syllogismorum eadem esse principia posse.

Cap. XXV.

Eadem verò principia omnium esse syllogismorum impossibile, primum quidã Logicè considerãtibus: hi quidem enim veri sunt syllogismorum, illi autẽ falsi: quamquam enim liceat verum ex falsis syllogizare, sed semel hoc fit veluti si A. de C. verum, medium autẽ B. falsum: neq; enim A. ipsi B. inest, neque B. ipsi C. sed harũ media accepta fuerint propositionum, falsæ erũt propositiones, eo quòd omnis conclusio falsa ex falsis est, vera autem ex veris, altera autem sunt falsa & vera. 1

Postea neque falsa ex eisdem sibiipsis: sunt enim falsa ad inuicem & contraria & impossibilia simul esse, veluti iustitiam esse iniustitiam, aut timorem, & hominem equum, aut bouẽ & æquale, aut maius, aut minus.* 2

* al l. addit audaciam.

Expositis verò sic, neque enim verorum eadem principia omnium, altera enim multorum genere sunt principia, & neque conuenientia, quemadmodum vnitates punctis non conueniunt, illa enim non habent positionem, hæc autem habent. 3

Necesse autem est, aut immedia conuenire, aut sursum, aut deorsum, aut hos quidem intro habere, illos 4

autem extra terminum.

5 *Sed neque communium principiorum possunt esse aliqua, ex quibus omnia monstrabuntur; (dico autem communia veluti omne affirmare aut negare) genera enim entium altera sunt, & hec quidem quantitatibus, illa verò qualitatibus insunt solis, cum quibus monstratur per communia.*

6 *Amplius principia non multo pauciora sunt conclusionibus: principia enim propositiones sunt, propositiones verò aut ipsius assumpti termini, aut iniecti sunt.*

7 *Amplius cōclusiones sunt infinitæ, termini verò finiti,*

8 *Amplius principia hæc quidem ex necessitate, illa verò contingentia. Sic igitur considerantibus impossibile eadem esse, aut finita, infinitis existentibus conclusionibus.*

9 *Si verò aliter quodammodo dicat aliquis vt quod hæc quidem Geometricæ, illa verò* ratiociniorum, illa autem medicinæ: quid vtiq; esset, quod dicitur aliud, præterquam quod sunt principia scientiarum, dicere autem eadem esse ridiculum est, quoniam hæc sibi ipsis eadem essent: sic enim omnia fiunt eadem.*

*al.l.numerorum

10 *Sed neque ex omnibus monstrari quodlibet idem est quærere omnium esse eadem principia, valdè enim fatuum est: neque enim in manifestis doctrinis hoc fit, neque in resolutione possibile est: immediatæ, namque propositiones principia sunt: altera autem conclusio assumpta fit propositione immediata. Si verò quispiam diceret, primas immediatas propositiones eadem esse principia, vna in vnoquoque genere est.*

11 *Si verò neque ex omnibus, tanquam oporteat monstrari quodcunque, neque ita altero, tanquam sit vnaquæque scientia, altera derelinquitur, quod cognata sint principia omnium, sed ex his quidem hæc, ex illis autem illa. Manifestum autem & hoc est, quòd non*

contin

*contingit: monstratum namque fuit, quòd alia principia genere sunt differentium genere. Principia enim duplicia sunt, ex quibus, & circa quod: quæ quidem igitur, ex quibus communia sunt; quæ autem circa quod, propria, vt numerus * magnitudine.*

*al. l. magnitudo.

Eadem autem esse principia omnium syllogismorum, &c. 1

Cum scientiarum diuersitatem ex principiorum diuersitate prouenire docuisset, nunc principia diuersa esse scientiarū & Demōstrationum probat. Ac communiùs procedit, ab ipso syllogismo incipiens, ac ob id logicè tractare se docet, vt ait Philop. rationem reddit, cur non de propriis, sed communibus primò dicat. Sunt autem tres conclusiones in capite. Prima est, Imposibile est omnium syllogismorum esse eadem principia. Probat. Syllogismi quidam sunt veri, nempe quorū conclusiones sunt veræ: quidam falsi, quorum conclusiones sunt falsæ: ergo non possunt esse ex eisdem principiis, cùm conclusio vera ex veris, falsa verò ex falsis sequatur. Posset autem quis dicere. Nónne etiam verum ex falsis sequitur? Respondet verum id esse, sed non fit nisi semel, hoc est, in syllogizando verum quidem ex falsis infertur, vt omne B. est A. omne C. est B. ergo omne C. est A. id est, omnis lapis est animal, omnis homo est lapis, ergo omnis homo est animal: tamen si iterum velimus prosyllogizare præmissas, iam totū erit falsum, tam præmissæ illæ quæ iterùm assumūtur, quàm conclusio quæ infertur, quæ est præmissa falsa prioris syllogismi: non igitur verum ex falso syllogizatur & prosyllogizatur simul, sicut contingit, cùm ex veris procedit, tunc enim tam syllogismus quam prosyllogismus ex veris sunt; non igitur omnium syllogismorum eadem sunt principia.

Intentio Arist.

Prima conclus. cap.

Obiectio. Dilutio.

Posteà neque falsa ex eisdem sunt, &c. 2

Secunda conclusio est, non omnium syllogismorum, etiā falsorum eadem principia sunt. Probatur. Falsarum conclusionum multiplex est modus; quędam tantùm falsæ, quędam imposibiles: & imposibilium quædam, quia relatiuum de correlatiuo prædicatur, quædam, quia contrarium de contrario, vel disparatum de disparato, vel negat necessarium: ergo sunt & varia principia falsa, pro varietate conclusionum, cùm proinde sint falsæ, quia principia sint falsa.

2. conclu.

Expositis autem sic est, &c. 3

3 3.conclu. Tertia conclusio, quam magis ad rem propositam, nempe de Demonstratione dicit, est, syllogismorum verorũ impossibile est esse eadẽ principia: quàm multipliciter probat. Primò sunt principia aliquorũ prorsus diuersa in nullo conuenientia: ergo non sunt eadẽ principia Antecedens patet: vnitas n. est discreti, punctũ continui principiũ, quæ diuersa sunt: hoc enim positionem habet, illud verò non habet, vt dictum est.

Necesse est autem aut in media conuenire, &c.

4 Verior expositio. Philo. & D.Tho. Quamuis nouam rationem hanc aliqui esse velint, meliùs est secundum Philo. & S. Th. quòd sit confirmatio præcedentis, & probet illa principia non conuenire, quod Philo. vocat vnum de altero prædicari: quæ autem conueniunt, vno ex tribus modis conueniunt, aut tanquam in medio, aut tanquã in maiori extremo, quod dicitur sursum, aut minori, quod dicitur deorsum, aut interiùs in prima figura, aut exteriùs in secũda & tertia. Sensus est, quòd si conueniunt illa principia, punctum, & linea, aut ex eo, quod vtrumque potest esse alicuius conclusionis probandæ, aut maius extremum, vel minus, vel medium in aliqua figura: sed non esse hoc potest, cùm non eadem per illa probentur: non ergo eadem sunt.

5 *Sed neque communium principiorum, &c.*

2. Argu. Secundum argumentum est. Si ex eisdem omnia procederent, maximè ex illis generalissimis. Quodlibet est, vel non est, &, De nullo est verum affirmare simul & negare: sed ex his non possunt: nam hæc per se sola non sufficiunt aliquid demonstrare, nisi mediantibus propriis cuiusque generis, vt dictum est: ergo non sunt omnium eadem principia.

6 *Amplius, principia non multò, &c.*

3. Argu. Tertium argumentum. Tot sunt fieri principia quot conclusiones: sed conclusiones sunt multæ & variæ: ergo & principia. Antecedẽs patet: nam principia sunt propositiones: propositiones autem sunt & fiunt assumpto termino medio, aut immisso. Dicit assumptum propter secundam & tertiam figuram, in quibus medium est extra extremitates. Dicit immissum propter primam, in qua medium inter extremitates est.

Obiectio. Dilutio. Dices, quomodò dicit quòd propositiones non sunt multò pauciores conclusionibus? immò videntur plures. Dico, vocat propositiones, nõ omnes pręmissas, sed immediatas, quę iam conclusiones esse non possunt: hoc autem verũ est. Quòd si sumamus vnam mediatam propositionem, plures in ea conclusiones quàm principia inueniemus, vt patet in hac, omnis homo est substantia: sunt enim sex quę demonstrari possunt,

nempe

nempe homo est substantia, homo est corpus, homo est viuens, animal est substantia, animal est corpus, viuens est substantia: sunt verò tantùm quatuor quæ non possunt demonstrari, scilicet, homo est animal, animal est viuens, viuens est corpus, corpus est substantia.

Adhuc conclusiones sunt infinitæ, &c. 7 *arg.*

Quartum argumentũ est. Cõclusiones sunt infinitæ, id est, innumeræ, nõ tot quin plures, termini verò finiti: ergo principia non possunt esse eadẽ. Vim huius argumenti exẽplo intelliges. Literę finitæ sunt, nempe viginti quatuor, tamẽ infinitæ dictiones ex illis fiunt variæ & distinctę, quod ex eo est, quia variis modis tales literę inter se connectuntur: aliter impossibile esset tot esse dictiones. Similiter elemẽta sunt quatuor, tamen mixta ex eis sunt multiplicia, quia variè miscentur. Ita similiter termini sunt finiti, cùm finita sint prædicamentorũ genera, cõclusiones verò absque limite. Ergo variè termini inter se ordinantur & disponuntur, & ita fiunt distinctæ præmissæ & propositiones, quæ principia dicuntur.

Amplius principia hæc quidem ex necessitate, &c. 8 *argũ.*

Hoc est quintum argumentum. sunt enim principia varia inter se, quædam enim sunt necessaria, quædam contingentia, non enim omne verum est eiusdem rationis: ergo non sunt eadem omnium principia. Vnde concludit, non solùm non esse eadem omnium principia, sed infinita, id est, indeterminata, sicut etiam conclusiones sunt indefinitæ & indeterminatæ; vt dictum est.

Si vero aliter quodammodò dicat quis, &c. 9 *remo. ob.*

Excludit modum, quo aliquis posset asserere eadem esse principia: posset enim quis dicere, principia quidem alia esse in Geometria, alia in Musica, alia in Dialectica, alia in qualibet arte, sed hęc dici eadem, quia singula eodem modo se habent, & sunt eadẽ suis cõclusionibus. Respondet, hoc asserere, esse diuersa principia ponere: nullus enim duo vocat idem; quia vnumquodque sit idem alicui: quia enim rationale est idem cum homine, & hinnibile cum equo, non propterea rationale, & hinnibile dicenda sunt idem: aliter enim omnia possent dici eadem, nihilque esset diuersum.

At verò neque quod est omnibus, &c. 10 *Remoue. alia obie.*

Excludit alium modum, quo quis posset eadem principia dicere, nempe quia ex omnibus principiis quodlibet infertur ita vt, quamuis multa sint principia, tamen ex singulis quęlibet infertur cõclusio. Hoc dicit insipienter dictum esse. Pro-

bat in doctrinis,id est. Mathematicis secundum Phil.in quibus experimur,non omnes conclusiones resolui in eadē principia,similiter in reliquis scientiarum demonstrationibus.Et probatur ratione : nam ex propositione immediata sequitur conclusio:ergo altera conclusio ex altera immediata & alio principio , vt notum est, si igitur quis principia immediatas vocet propositiones,vt verum est,erunt principia,diuersa secundum diuersitatem generum, in quorum singulis sunt sua immediata.

11 *Si verò neque ex omnibus,&c.*

Resumit duos prædictos modos identitatis principiorum, & excludit alium.Dicit,ex omnibus non demonsttat quodlibet,vt dictum est,nec altero, id est, nec ex vno omnia,cum sint in vnaquaque scientia sua principia. Relinquitur vnus modus identitatis , nempe quòd dicant eadem , quia proxima,& cognata, & eiusdem generis. Sed hoc esse non potest: nam diuersorum generum principia sunt etiā genere diuersa.Sunt enim principia in duplici differentia : quædam circa quæ,id est,subiecta,de quibus demonstramus:quædā ex quibus,nempe dignitates.Quæ sunt circa quæ,semper sunt propria in quoque genere scientiæ ; Quæ sunt ex quibus , communia esse possunt, sed secundum analogiam,vt diximus:& eorum non est vsus in scientia , nisi limitentur ad particularem illius scientiæ materiam,sicut suprà explicatum est.

Quòd scientia & scibile ab opinione & opinabili discrepent:& quid sit Solertia.

CAP. XXVI.

Scibile autem & scientia differunt ab opinabili & opinione , quoniam scientia quidem vniuersalis & per necessaria (necessarium verò non contingit aliter se habere)sunt autem nonnulla vera quidem,& quę contingit aliter se habere,planū igitur,quòd circa hæc quidem scientia non est:essent.n.impossibilia aliter se habere,possibilia aliter se habere.Verum enimuerò neque intellectus(dico enim intellectum principium sciētiæ)neque scientia indemonstrabilis : hoc autem est acceptio immediatæ propositionis.Verus autem est intellectus,& scientia,& opinio,& quod per hæc dicitur. Quare de-

relin

relinquitur, opinionem esse circa verum quidem, ut falsum, contingens autem, & aliter se habere.

Hoc autem est acceptio immediatæ propositionis, & non necessariæ. Et confessum autem est sic apparentibus, namque & opinio incertum est, & natura talis. 2

Ad hæc aũt nemo puta opinari, quãdo existimet impossibile aliter se habere, sed scire: sed quãdo esse quidem sic, sed tamẽ & aliter, nihil prohibet tunc opinari, tanquam quòd talis opinio sit. Necessarij verò scientia est. 3 4

**Quomodò igitur est idem opinari & scire? & propter qui non erit opinio scientia, si quis ponet, omne, quod nouit, contingere opinari? consequetur. n. hic quidem sciẽs, ille verò opinans per media, quousque ad immediata venerit. quare, si quidem ille nouit, & qui opinatur nouit: quemadmodum enim & quòd opinari est, & propter quid, hoc autem ipsum medium.*

*a.l. quomodò igitur nõ est

Aut si quidem ita suspicabitur non cõtingentia aliter se habere, quẽadmodùm se habent definitiones, per quas sunt demonstrationes, non opinabitur, sed sciet: si autem vera quidem esse, non tamen hæc utique ipsis inesse secundum substantiam & secundum formam, opinabitur, & non sciet verè ipsum quod, & ipsum propter quid, si quidem per immediata opinabitur, si autem non per immediata, ipsum quòd solùm opinabitur. 5

Eiusdem verò opinio, & scientia non omninò est sed quemadmodùm & falsa & vera eiusdem quodammodò sunt ita & scientia & opinio eiusdem. Etenim opinionem veram, & falsam (ut nonnulli quidem dicunt) eiusdem esse, absurda contingit erigi, & alia, & non opinari, quod opinatur falsò. 6

Quoniam verò idem pluribus modis dicitur, est quidem, ut contingit, est autem ut non: commensurabilem namque esse diametrum verè opinari absurdum est, sed quòd diameter, circa qua opiniones, idem, ita eiusdem 7

est: quod quid autem erat esse, vtique secundum rationem non est idem.

8 *Consimiliter autem & scientia & opinio est eiusdem: hæc quidem enim sic animalis, vt non contingat non esse animal: illa verò vt contingat. veluti si hæc quidem quod hominis est, illa verò hominis quidem, non autem quod hominis: idem enim est, quoniam homo, hoc autem sic non idem.*

9 *Manifestum autem est ex his, quod neque opinari simul idem & scire contingit: simul enim habere posset suspicionem, quòd aliter se habere, & non aliter, idem esset, quòd non contingit. in alio quidem enim vtrunque esse contingit eiusdem, vt dictũ est, in eodem autẽ nõ sic possibile est. habebit enim suspicionem simul, vt quod homo esset secundum quòd animal (hoc. n. esset non contingere esse non animal) & non secundum quòd animal, hoc n. esset sic contingere. Reliqua verò quomodò oporteat distribuere & in discursu, & intellectu, & scientia, & arte, & prudentia, & sapientia, illa quidem naturalis, hæc autem moralis speculationis magis sunt.*

1 *Scibile autem & scientia differunt ab opinabili, &c.*

Intentio Aristotel. Scientiam ab aliis habitibus tandem secernit, sed præsertim ab opinione: hæc enim Dialectici opus est. *Discrimen.* Discrimẽ autem scientiæ & opinionis ex duplici parte sumitur, ex parte eorum quorum est scientia & quorum est opinio, quę dicuntur scibilia & opinabilia, & ex parte ipsarum credulitatum quæ per ipsos habitus adueniunt: *Scientia & opinionis.* quorum enim est scientia, semper necesse est ita se habere, quorum est opinio non semper necesse est ita se habere. Præterea per scientiam cognoscimus rem quæ non potest aliter se habere, & simul scimus quod non potest aliter se habere: per opinionem verum cognoscimus posse aliter se rẽ habere. Aduerte autem ex Themist. & Phil. quòd hîc loquitur de opinione vera: nam falsa nullam habet cum scientia similitudinem.

Conclus. Scientia & opinio, scibile & opinabile differũt. Proponit igitur hanc conclusionẽ, sciẽtia & opinio, scibile & opinabile differũt. Et probat prius discrimen ex parte scibilium

bilium & opinabilium Scientia quæuis est vniuersalium per necessaria principia: at verò opinio non est per necessaria & necessariorum: ergo non est scientia. Maior est nota. Minor probatur: sunt quædam vera quidem, non tamen necessaria, cùm aliter se possint habere: hæc non cognoscũtur scientia, non intellectu, non scientia indemonstrabili, quamuis istæ cognitiones veræ sint, & quæ per eas cognoscũtur vera sint, ergo illa cognoscuntur opinione, cùm non sit alius habitus vniuersalium: opinio igitur est eorum, quæ aliter se habere possunt, & non necessaria sunt.

Quid per intellectũ intelligat. Explicat quid per intellectum intelligat. Principium, inquit, scientiæ. Per scientiam verò indemõstrabilem dicit intelligi cognitionem immediatarum propositionum. Et quãuis aliqui vtrunque idem esse affirment, tamen id non consonat literæ: propterea dico per intellectũ significari cognitionem principiorum cõmunium quæ per se nota sunt, quæ *Quid per scientiam indemonstrabilẽ.* ianuæ scientiarum dicuntur 2. Metap. per scientiam verò indemonstrabilem, cognitionem propriarum propositionum immediatarum quæ non per se notæ sunt, quæ omnia superiùs latè exposita & declarata sunt.

Nota. Nota, quòd inferens Arist. opinione cognosci vera cõtingentia, addidit etiam opinione falsum cognosci nõ quia hic de opinione falsa dicere intenderet, sed ne quis erraret existimando opinionẽ esse tantùm verorum, cùm tamen etiam falsorum sit

Hoc autem est a cceptio immediatæ propositionis, & non necessariæ, &c.

1. Ratio discrimiminis inter scientiam & opinionem. Sicut in scientia propositiones necessariæ inueniũtur, quæ mediatæ sunt, & per alias probantur, & similiter propositiones immediatæ, quæ iam ampliùs demonstrari nõ possunt: ita inter probabiles, quarũ est opinio, quædã mediatæ sunt, quæ ex aliis probantur, quædam immediatæ, quæ sunt probabilissimæ, nec iam ampliùs probabiliter probãtur, vt diximus 1. Top. de mente Alex. Est igitur opinio non necessariorum, siue mediata, siue immediata sint, quãuis Arist. tantum de opinione immediatorum in his verbis loquitur, quia de mediatis clarum erat, probat autem quòd opinio sit contingentium, atque hoc dicit esse certum ex his, quæ communiter dicuntur: vocant enim opinionem incertam, & quæ tali opinione cognoscuntur, res incertas, quæ non firmam ac stabilem habent veritatem. Est igitur opinio contingentium, quocircà non est scientia, nec ipsum opinabile est scibile.

Adhuc

3 *Adhuc autem nullus arbitratur, &c.*

2. Ratio discrimi-nis ex parte credulitatis.

Alteram rationẽ ex parte credulitatis ponit addistinguẽdam scientiam ab opinione. Ratio est sumpta ex vsu communi sicut c.2. sumſperat, quid esset scire. Inquit omnes cùm aliquid cognoscunt, & simul aliter se habere non posse intelligunt, se scire existimant: cùm verò aliter se posse habere credunt, se opinari confitentur. Ergo hæc est natura opinionis & scientiæ: & sic ex parte credulitatis differũt vt manifestum est.

4 *Quomodò est igitur non idem opinari, & scire, &c.*

Duo dubia.

Opinionis naturã magis manifestã tia.

Duo ex præcedẽtibus suborientia dubia proponit, quibus magis opinionis naturam manifestat. Alterum, an eiusdem sit opinio & scientia, vt videtur: quæ enim quis scit potest alius opinari. Alterum, supposito quòd eiusdem sit opinio & scientia, videntur esse idem, cum habeãt idem obiectum. Quòd si dicas, non esse idẽ, quia qui opinantur nõ cognoscit per causam, hoc reiicit Arist. docens etiam opinantem resoluere vsq; ad immediatas causas: sicut enim per scientiam scimus effectum per causam, cùm causam effectus illius esse scimus, & non posse aliter se habere, ita per causam opinamur, cũ causam aliter se habere existimamus. Vidẽtur igitur eadẽ scientia & opinio. Notat verbum, consequẽs, significare resoluere, vt notat Philop.

5 *An si quis sic arbitrabitur non contingentia, &c.*

l. 502.

Satis facit posteriori dubitationi tanquã breuiori, & interrogando affirmat, dicítque, si quis procedẽs per definitiones & demonstrationes veras existimauerit illa non posse aliter se habere, non habebit opinionẽ, sed scientiam: si quis verò tãtùm vera esse nõ tamẽ necessaria, & propositiones illas per se non esse existimauerit, tunc non sciẽtiam, sed opinionem habebit, si tales propositiones fueriat p causam & immediatæ, erit opinio effectus & causę: si verò non ita fuerint erit opinio effectus, & quia tantùm. Ex quibus habes differentiam ex parte credulitatis & existimationis, quãuis circa idem sint scientia, & opinio.

6 *Eiusdem autem opinio, &c.*

Sol 1.

Priorem quæstionem soluit, explicãs quomodò opinio dicatur eiusdem, cuius est scientia. Inquit autem opinionem & scientiam ita esse eiusdem, sicut opinio vera & falsa dicuntur eiusdem. Docet autem opinionem veram & falsam non esse eiusdem simpliciter, sed aliquo modo: aliqui enim, vt refert

4. Met.

4.Met.tex.21.opinionem veram & falsam eiusdē rei omnino volebant esse; dicebant enim veritatem esse in opinione nostra, vt si cibus mihi videtur amarus, verè est amarus, licèt sit dulcis, & vnumquodq; tale verè esse, quale videtur. Hi eādem opinionem faciebant illius: quod erat, & quod non erat propterea istis multa accidunt inconuenientia, & præter alia multa hoc vnum accidit, nempe quòd non erit opinio falsa cùm id verum sit quod videtur secundùm eos.

Quoniam idem autem multipliciter dicitur, &c. 7

Cùm dixisset ita esse eiusdem scientiam & opinionem, sicut opinionē veram & opinionem falsam, explicat quomodò vera & falsa sit eiusdem: & dicit multipliciter dici idē, & vno modo est verum, opinionē veram & falsam esse eiusdē, & altero modo non est verum. Verbi gratia quod diameter sit commēsurabilis non est verum opinari, sed opinio est falsa, quòd verò nō sit commensurabilis, est vera opino: opinio igitur vera & falsa est eiusdē, nēpe subiecti, vt puta de eadem diametro; non tamē est prorsus eiusdem rationis, id est secūdum idem prędicatum, nam vera dicit nō esse cōmensurabilem, falsa verò dicit esse commensurabilem, non igitur sunt prorsus eiusdem.

Opin. vera & falsa.

Similiter autem est scientia & opinio eiusdem, &c. 8

Opinio & scientia.

Applicat similitudinem, opinio enim & scientia eiusdem sunt, sed eiusdem subiecti, non tamen eiusdem rationis: vt de animali eadem est opinio & scientia, sed scientia dicet quòd nō possit aliter se habere, opinio verò quòd aliter se habere cōtingat, vt si de homine sciētia dicat aliquid, nēpe esse risibilem, opinio verò esse albū, de quo vtraque dicit, idem est, puta homo, quod vtraque dicit, nō idem est: sunt ergo de eodem subiecto, sed non secundum idem.

Manifestum autem ex his est, &c. 9

Infert nullum posse simul opinari, & scire idem omnino, id est, eandem propositionem: nam cum tunc existimaret simul idem posse aliter se habere, & non posse aliter se habere, quod impossibile est. In diuersis hominibus poterit id esse, vel secūdū diuersa prædicata, tamen in eodē impossibile est eiusdem omnino: simul enim existimaret hominē esse animal, & esse non animal, esse animal per scientiam, quia non contingit non esse animal, esse non animal, per opinionem, quæ dicit posse esse non animal, vnde simul essent non posse esse non animal, & posse esse nō animal, literā sic lege (opinionem haberet, id est, assensum quòd homo esset secūdum

Eiusdem propositionis non posse esse opinionē & sciētiā in eodem, in diuersis autē hominibus posse.

quod

quod est animal,& secũdum quod nõ est animal,id est,quòd esset animal,& non animal,)hoc enim fuerit non cõtingere esse non animal per scientiam,hoc idem contingere,scilicet esse non animal per opinionem.Et nota valdè hanc expositionem nostram.

Tandem excusat se à tractandis aliis habitibus,quę potius ad Physicam, & Moralem spectant, quales sunt intellectus, quæ est cognitio immediatorum, & ratio quæ est cognitio mediatorum per discursum, sub qua sunt scientia, sapientia, ars,& prudentia,scientia cognitio per causam,sapiẽtia cognitio per causas supremas,prudentia recta ratio agibilium, ars recta ratio factibilium,de quibus vide 6.Ethic.cap.3.

10 *Dubia quædam circa hoc caput 25.*

Tria dubia. Circa hoc caput dubia tria sunt.Primum est,an opinabile sit scibile:alterum,an cuius sit scientia possit esse opinio vera: tertium, an eiusdem possint in eodẽ simul esse sciẽtia & opi.

Sciẽtiam complecti intrinsecè & clarũ assensum, & quod se aliter habere non posit. Circa primum aduerte sciẽtiam hæc duo intrinsecè habere,& quòd sit clarus assensus,nẽpe ex rei notitiis propriis genitus,& quòd nõ possit aliter se habere,sed si necessaria.Hoc autem,nõ posse aliter se habere,est triplex:primum ex parte rei quæ scitus. hæc enim nõ potest aliter se habere quàm sicut scitur:secũdum ex parte cognoscẽtis,quòd quid scit,existimet rem aliter se habere nõ posse:tertium ex parte medij & viæ sciendi,quòd scit talis, vt secũdum eam deceptio fieri non possit,vt cum per demonstrationem procedimus.

Hoc triplex necessarium inest essentialiter scientiæ,ita vt si aliquod desit non sit scientia.

Fidei etiam nostræ Christianæ triplex hoc necessarium inest,cùm res nõ possit aliter se habere,& nos ita credamus, & medium sit firmissimum, nempe diuina autoritas. Hoc deficit à scientia, quia obscura est fides, nec rem ipsam in se videmus.

Trib.modis accidere opinionem. Sed opinio erit,si aliquid horũ desit:vnde si res non est necessaria,eius est opi.dummodò sit obscura cognitio:cũ enim res contingentes sensu percipimus, nõ sit opinio. Secundò si res quidem est necessaria, sed non existimatur necessaria,sed posse aliter se habere,eius est opinio. Tertiò quamuis res sit necessaria,existimetur necessaria, sed tamen via cognoscẽdi non est certa,vt cùm id authoritate humana vel medio topico habemus.

Triplex est opinabile. Vnde triplex est opinabile,opinabile secundum se,nempe quod aliter in se potest esse. Et de hoc loqtur in principio & fine

fine capitis, quod scilicet nō est necessarium, aliud est opinabile secūdum existimationem, nempe quod cùm sit necessarium, existimat aliter se habere posse. Tertium ratione medij, quod cùm sit necessarium, & existimetur necessariū, via cognoscendi tamen non est necessaria. De secundo opinabili loquitur in solutione posterioris dubij Aristoteles.

Hoc supposito, dico opinabile primo modo non esse scibile, quia, vt in fi e capitis dicitur, vnum est necessarium, alterum non necessarium. Loquimur autem hîc non subiectis tantùm, quorum est opinio & scientia: nam dictum est, idem esse scibile & opinabile, sed de propositionibus, quarum proximè est opinio & scientia.

Opinio & scientia quomodo nō sint eiusdē rei proximè.

Dico secundò, opinabile secūdo modo, & tertio posse esse scibile: potest enim esse quòd id, quod in nostra existimatione nō est necessarium vel ratione medij, sit necessarium, & ab alio scitum.]

Opinio enim aliquando fit ex principiis necessariis, cum nō est nota consequentia nobis, tūc enim rem necessariam, non tanquam necessariam existimamus: aliquando ex principiis probabilibus procedit: aliquando immediatè ex terminis, vt omnis mater diligit filium suum.

Circa secūdum dubium notum est opinionem primo modo, & scientiam non posse esse eiusdem, quia opinio primo modo est de contingenti. Similiter notum est opinionē tertio modo veram & scientiam, esse posse eiusdem propositionis: quod enim quis verè scit, hoc aliud medio topico verè opinari potest: at opinione secundo modo est dubium. Propterea dico, ꝙ opinio secūdo modo potest esse duplex quædam, qua rem opinamur positiuè, existimantes nō esse necessariam, & aliter se habere posse: & hoc impossibile est quòd sit vera de re scibili: nam si res est scibilis, est necessaria, erit igitur falsa opinio, qua aliter se habere posse existimatur, & de hac loquitur Ari. in solutione posteriori. Quędam alia est, qua rem necessariam, & per rationē necessariā cognoscimus, nō tamen existimantes non posse aliter se habere, sed solum cognoscentes vt veram: & hæc opinio vera potest esse eiusdem conclusionis, cuius est scientia, & de tali opinione non loquitur Ari sed de priori. Et hæc contemplare.

Circa secū dum dubium.

Circa tertium dubium, dico scientiam & opinionem illo modo quo diximus, nimirùm secundum quam existimamus rem posse aliter se habere, non posse esse eiusdem in eodem homine, sicut nec opinio vera & falsa simul sunt, in diuersis tamen

Circa tertiū dubiū

tamen possunt esse, vt dicit Arist. dico, secundum quam tantùm rem veram existimamus, non esse cum scientia in eodē: nam per scientiam oportet existimare rem aliter se habere non posse. Dico tertiò, opinionem tertio modo non manere cum scientia, nam illa est obscura, scientia verò clara notitia: vnde, quādo ad conclusionem scitam media topica adducūtur, non generāt illius opinione m, sed scientiam confirmam: & corroborant. Atque hæc de capite vigesimo sexto.

Media Topica cō clusionis.

De Solertia.

Cap. XXVII.

Solertia verò est bona quædam coniectatio in nō perspecto tempore medij: veluti si quispiam vidēs, quòd luna splendorem semper habet ad Solem celeriter excogitauit propter quid hoc, quoniā propter id, quòd splendescit à Sole: aut disputantem cum diuite nouit, quoniā fœneratur, aut propter quid amici sunt: quoniam inimici eiusdem. 2. Omnes. n. causas medias videns summas cognouit splendidum esse ad Solem sit in quo A. splendere à Sole, in quo B, Luna. C. inest itaque Lunæ quidem ipsi C. ipsum B. splēdere à Sole: ipsi autem B. ipsum A. ad hoc esse splendidum, à quo splendet: quare & ipsi C. inest ipsum A. per B.*

** Arg. l. si viso paupere diuitem adeū te hoc illum propterea facere quòd mutuo argentū accipit, intellexerit.*

Solertia autem, &c.

A Solertia sciētiam distinguit, explicādo quid ipsa sit. Solertia est promptitudo seu subtilitas inueniēdi mediū & causam nō perspecto tēpore, id est, citissimè. Quoties enī aliquid offertur, citò inuenire medium & causam illius cognoscendi vel faciendi, solertiæ est: vnde tam in practicis, quàm speculatiuis inuenitur. Ponit huius tria exempla. Primum si aliquis videns Lunam quando versus solem est magis splendidam esse, statim coniiciat Lunā illuminari à Sole, solertia est, qua causa inuenitur.

2. Solertia quid sit. 1. exemp.

Secundum exemplum non ab omnibus eodem modo exponitur, quamuis omnis sensus sit verus. Aliqui sic dicunt, si aliquis viso paupere diuitem adeunte, cōiiciat id esse, vt accipiat mutuò pecunias, vt exponit Argyro. Alij sic, si aliqs viso pau

ſo paupere cum diuite diſputante & altercante, coniiciat id eſſe,quia debet diuiti aliquid,quòd diues exigit: ita videtur Boët. exponere,& S. Thom. at melius eſt cum Themiſt. ſic exponere,ſi viſo paupere cum numulario colloquente,coniiciat, quòd diues ei fœneratur. Parum autem refert ſic vel aliter exponere, cùm ſermo Græcus has omnes expoſitiones admittat.

Tertium exemplum, ſi quis viſis aliquibus ſimul amicis coniicit alicuius eſſe inimicos, cùm amicus ſit inimicus amici inimico. *3.exemp.*

Omnes enim cauſas medias, &c.

Aliter à multis hic textus exponitur, quàm ſit Ari. ſenſus. Dicitur enim,quòd ſolers cognoſcit vltimas cauſas,intermediis viſis:qui ſenſus eſt valde obſcurus,& neſcio an falſus. 2

Propterea dico cum Philop.hunc eſſe ſenſum,quòd ſolers per vltima,id eſt,per paſſiones,& effectus,& ſubiecta,cognoſcit cauſam,quæ medium Demonſtrationis eſt,quod exẽplo oſtendit:nã per ſplendorem verſus ſolem,quod eſt poſterius, cognouit illuminari à ſole, quòd eſt medium: & reducit ad ſyllogiſmum,in quo id pateat ſic: omne quod illuminatur à Sole, ſplendet verſus Solem: Luna illuminatur à Sole: ergo ſplendet verſus Solem. Hæc demonſtratio eſt,& deſcribitur literis omne B. eſt A. omne C. eſt B. ergo omne C. eſt A.

Per B. illuminari à Sole,quod medium eſt intelligitur:per A. ſplendere verſus Solem, quod eſt maius extremum, Lunam per C. quod eſt minus: ſunt enim hæc duo extrema inter quæ eſt illud medium.

Finis primi libri Poſteriorum.

SECVNDI LIBRI POSTERIORVM ANALYTICORVM ENARRATIO.

Quod Ariſtot. inſtitutum, in hoc libro.

QVOD in hoc ſecundo libro Ariſtotelis inſtitutum ſit,non omnes eodem modo exponũt. Alex. enim, ſequens Theophraſtum, dicit hîc agi de altero modo ſciendi,qui definitio eſt.Cùm enim duo ſint modi ſciendi,Demonſtratio & definitio.& hucuſq; de priori ſatis dictum ſit,nunc de definitione diſſeritur:quam *1. Sententia.*

etiam sententiam sequuntur Auerr. & Lincon. & aliqui moderni, vt diximus in principio primi libri.

2. Sententia. At Simpl. Philop Eustrat. & Alb. hic de medio Demonstrationis tractari asserunt: cùm enim, vt dicitur 1. Prior. ca. 28. non satis sit structuram syllogismorum cognoscere, sed habere oporteat potestatem eos faciendi, quæ contingit per medij inuentionem, ac Demonstratio quidam syllogismus sit, oportuit vt non tantùm Demõstrationis compositionem traderet Aristo. sed facultatem etiam componendi, quod fit per medij demonstratiui inuentionem: hócque in hoc secũdo libro fit. Quia verò definitio est vnum ex mediis, & potissimum de definitione hîc differitur, sed per accidens, vt medium est. Atque hæc sententia est, quam nos superiùs sequuti sumus, & eandem modo confirmamus.

3. Sententia. Sanctus Thomas non de medio tantùm, sed de principio Demonstrationis tam complexo, quàm incomplexo, hîc disputari affirmat, motus propter caput vltimum, in quo de cõplexis est sermo. Sed ista sententia non placet nobis: nam de principiis complexis satis dictum est, nec illud caput huic libro continuatur, vt videre est in fine antecedentis, quamuis hæc sententia probabilis sit.

ARISTOTELIS POSTERIORVM RESOLVTORIORVM, LIBER SECVNDVS.

Summa Libri.

De quatuor mediis quæsitis, si est, quid est, quòd, seu quia est, & propter quid. Quomodò quid est monstretur, ac ad Demonstrationem se habeat. Definitionem esse per causam. De diuisione causarum, & quę mutuò concurrãt, & quę non, & quomodò illarum possit esse Demonstratio, de compositione definitionis ex suis partibus, & quando sunt ignotæ quo pacto venentur. Pariter quomodò causæ venentur. Postremò de cognitione, ac differentia principiorum indemonstrabilium.

In

In disciplinis quatuor quæri solent; & hæc omnia medij quæsita sunt: Et quid sit huius libri propositum. Cap. I.

QVÆ quæruntur sunt æqualia numero iis, quæcunque scimus. 1

Quærimus autẽ quatuor, quòd propter quod, si est, quid est. Cùm enim vtrũ hoc, aut hoc insit, quærimus in numerũ ponẽtes (velut vtrum deficit Sol, aut non) ipsum quòd quærim⁹. Signum autem huius: cùm enim inuenimus quòd deficit, cessauimus, & si à principio sciremus quòd deficit, non quæreremus vtrum. Cùm autẽ scimus ipsum quod, tunc ipsum propter quid quærimus: vt scientes quòd deficit, & quòd mouetur terra, propter quid deficit, aut propter quid mouetur, quærimus. Hæc quidem sic. Nõnulla verò alio modo quærimus: vt si est, aut non est Cẽtaurus aut Deus. Si autem est, aut non, simpliciter dico, sed non si albus est, aut non. Cùm verò cognouerimus quòd est, quid est quærim⁹: vt quid igitur est Deus? aut quid est homo? Quæ quidem igitur quærimus, & quæ cùm inuenimus scimus, hæc & tot sunt. 2 3

Quæstiones æquales sunt numero, &c. 1

ARistoteles de medio disputaturus, probare intendit omnem quęstionem quę fit, alicuius esse medij, hoc est medium petere, vt inde innotescat magnam scientiæ partẽ consistere in medij cognitione, cùm quęlibet quęstio medij responsione absoluatur: pręmittit tamen in hoc cap. breuissimo quęstionũ numerum & distinctionẽ, ac statuit cõclusionem, tot esse numero quęstiones, quot sunt ea quę scim⁹ & cognoscimus: nõ enim hîc de sciẽtia propriè loquitur, sed largè pro cognitione intellectus vera, pręsertim necessariorum, siue sit cognitio simplex, siue composita, per causam, vel sine causa. *Intentio Aristo.* *1. Nota.*

Aduerte autem, quòd Grecè non habetur vocabulum quęstiones, sed ζητήματα, id est, quęsita, nec est multum discriminis: quæsita enim dicuntur res ipsæ quas quęrimus, & de quibus dubitamus, quæstiones verò dicũtur res eędem secũdum

formam dubitationis & interrogationis, voce aut concepta significatæ & ordinatæ, talia quæsita: postquam iam cognita sunt, dicuntur vel scita vel inuenta: inuenta quidem, si proprio ingenio comperta: scita verò, siue proprio ingenio, siue doctrina alterius comperta sint.

2. Nota. Aduerte præterea ex Philop. quòd licèt omnia quęsita sint scita, non tamen omnia quæ sciuntur quæruntur, sed solum quæ naturaliter non sunt nota, principia enim per se nota & dignitates non quæruntur, at verò sciuntur, ac ideò dicit Auerr. hic esse sermonem de scientia earum rerum, quæ non sunt nobis naturaliter notæ.

3. Nota. Aduerte etiam ex Philop. cùm audis, tot esse quæ quęruntur quot ea quæ sciuntur, non existimes, simul quęri, & simul sciri: sed sensus est, tot esse ea quæ quæruntur, quot ea quæ post quæstionem sciuntur, imò idem re est quod quæritur & scitur, quamuis ratione discrepent: quæro enim an Luna deficiat, & idem postea scio.

Quærimus autem quatuor, &c.

Cùm posuisset quæstiones tot esse quot scientias, nunc clarius numerum quæstionum ponit, docétque quatuor esse quæstiones, quas exemplis explicat.

Quæst. 1. Prima est, quia est, in numerum ponens, id est, cùm qualis res sit petimus, vt, an Luna deficiat, an terra moueatur. Dicitur hęc in numerum ponēs, quia est de duplici extremo, subiecto nempe, & prædicato, & per verbum, Est, vt, an Luna sit deficiens. Addidit autem hoc, quod in numerum ponat, ad differentiam illius quæ petit esse rei tantùm, vt dicemus.

Nota. 1. Adducit autem quoddam signum ad manifestandum talem quæstionem, petere qualis res sit. Si enim vis cognoscere quòd qui petit an Luna deficiat, talem rem petat, vtere signo hoc, nempe si postquàm responsum sibi fuerit, quæstio illa cesset. Hoc autem ita est: si enim cognoscit Lunam deficere, iam id non interrogat, & si priùs sciret, non interrogaret. Et aduerte hoc signum esse applicandum reliquis quęstionibus: illa enim quæstiones petunt, quibus scitis & cognitis pausant, id est, cessant & absoluuntur.

Nota. 2. In quo etiam signo nota, quomodo scientia absoluit quęstionem, & varia scientia variam quæstionem, cùm tot sint quæstiones genere, quot ipsæ scientiæ.

Quæst. 2. Altera est quęstio, propter quid, hæc enim sequitur primã; postquàm enim qualis res sit cognouimus, propter quid talis sit

sit quærimus, vt propter quid Luna deficit? propter quid terra non mouetur?

Quærimus autem hæc quidem sit, &c.

3 Duabus quæstionibus quæ de complexis erant, & in numerum ponebant, explicatis, inquit alias duas esse aliter se habentes: sunt enim de re & quæsito simplici: quarum altera est, an sit res; nō dico an sit aliquid, vt, an homo sit albus, vel calidus, sed an sit simpliciter, id est, tantùm an sit, vt an Deus sit, an Centaurus sit, similiter negatiuè an non sit: post hanc altera est, quid sit, vt quid sit Deus Concludit tot esse quęsita quot scita & inuenta, loquitur de inuentiua scientia, quæ nobilior est, quāuis id etiam verum sit de scitis per doctrinam. *Quæst. 3.* *Quæst. 4.*

Primum dubium de ordine quæstionum.

Circa hæc dubitabis primò de ordine harum quęstionum. nam prima omnium videtur an sit, posteà quid sit: scientiæ enim sic ordinantur. non enim quid sit cognoscimus, nisi cognouerimus quòd sit. posteà reliqua duo petimus. Simp. respondet id esse factum, quia à nobis notioribus processit, notiora autem nobis sunt compositioria: est autem magis composita quæstio, qualis res sit, quàm an sit. Sed hæc ratio non videtur admodùm conueniens, nam ob hanc causam sequeretur quòd à propter quid debebat incipere.

Propterea dico, & est hoc notandum, quod non de omnibus petimus an sit, sed de rebus quę sensibus non subduntur, quæ enim sensu percipiuntur, nullus petit an sint, vt dicitur 1. Poste. ca 8. Quæstio igitur quæ prima occurrit in sensibilibus ferè est qualis sit, & propter quid. Cùm autem sensibili à primò à nobis cognoscantur (notior enim est nobis res sensu præcepta) fit vt quæstio prima non sit, an sit, sed, qualis sit: de illis enim non est quæstio an sit. *Nota.*

Arist. ergo voluit incipere à quæstionibus quæ nobis occurrunt primò: de his enim quæ à sensu remota sunt petimus, an sint, & hæc posterius cognoscuntur. Et hoc indicat Aristo. dicens, quædam alio modo cognoscuntur: & assignat exempla de remotis à sensu.

Dices, nónne quęstio quid est, fit de sensibilibus? Dico fieri quidem, tamen quia est simplex, & coniūcta cum an sit postposita est, sicut an sit hinc habes quòd de eadem re istæ quæstiones fiant, ordine hoc procedere debent, vt prima an sit, secunda quid sit, tertia qualis, quarta propter quid sit. *Dubium Sub.*

Secundum dubium de numero quæstionum.

Dubitabis secundò de numero quęstionum, nam videtur

Argu in contrar. esse plures,cùm sint quatuor genera problematum 1.Topic. Simp.tradidit hanc sufficientiam harum quæstionum:omnis quęstio aut sit essentiæ,aut causę:si essentiæ,aut essentiæ simplicis,& est an sit:aut compositæ,& est qualis res sit:si causæ, aut simplicis,& est quid est:aut compositæ rei, & est propter quid.

Possumus nos etiam aliter dicere,nam in sciẽtiis hæc sunt aut subiecta,aut passiones,aut causæ:de subiecto est quid, de passione quale,de causa propter quid:& quia subiectum non habet quid , nec reliqua faciunt quale aut propter quid, nisi entia sint,ante omnia petitur,an sit.

Et aduerte quòd hîc de quæstionibus rerum est sermo,ante omnia supponenda est vocabulorum significatio.

Soluitur Dub. Ad dubium igitur respondetur, tantùm has esse quæstiones, nam quamuis illa sint quatuor problematum genera,id est,secundum formam logicam considerando,secundũ quam aliud prædicatum est genus, aliud proprium tamen secundum rem sub prima quæstione sunt. Et ita respondet Them. hoc 2.c.& idem D.Thom.& Auer.& Philop.

Tertium dubium de diuersitate quæstionum.

Dubitabis de diuersitate harũ:dico esse duplex discrimen: alterum,duæ vltimæ sunt simplices,duæ priores compositæ: alterũ duę,scilicet an est,& qualis est sunt pręsuppositę & antecedentes:nam an est.ante quid est, qualis est, ante propter quid:reliquæ duæ consequentes & præsupponentes : propter quid præsupponit quale,& quid præsupponit an est,quamuis in eadem re tres pręsupponant an est,& compositę simplices.

Quòd omnis quæstiõ sit medij.

Cap. II.

1 *Quærimus autẽ,cùm quærimus quòd, aut si est simpliciter,an est medium ipsius, aut non est? Quãdo autẽ cognoscentes,aut quòd,aut si est, aut quòd in parte,aut simpliciter,rursus ipsum propter quid quęrimus, aut quid est:& tunc quærimus quid est medium.*

2 *Dico autem quòd,aut si est,in parte,& simpliciter in parte quidem, an deficit Luna, aut augetur ? (si enim est aliquid , aut non est aliquid,in talibus quærimus,) simpliciter verò si est,aut non est Luna,aut nox.*

Contingit itaque in omnibus quæstionibus quærere,

aut

aut si est medium, aut quid est medium, causa enim est medium: in omnibus nãque hoc quæritur. ánne deficit? ánne est aliqua causa, aut non? Post hæc, cùm cognouerimus, quod est aliqua, quid igitur est hæc quærimus.

3 *Causa.n.est quòd sit non hoc, aut illud, sed simpliciter substantia, aut non simpliciter, sed aliquid eorum, quæ per se, aut secundum accidens sunt, medium est. Dico autem simpliciter quidem, subiectum, vt Lunam, aut terram, aut Solem, aut triangulum: ipsum verò quid, defectum, qualitatem, inæqualitatem, si in medio, aut non. In omnibus namque his manifestum est quod idem est, quid est, & propter quid est.*

4 *Quid est defectus: priuatio luminis à Luna ꝓpter terræ obstructionẽ. Propter qđ est defectus? aut ꝓpter quid deficit Luna? eo quod deficit lumẽ terra obstructa. Quid est cõsonãtia? ratio numerorũ in acuto & graui. Propter quid cõsonat acutũ graui? eò quòd rationẽ habẽt numerorum acutũ & graue. Nunquid est cõsonare acutũ & graue? nunquid est in numeris ratio ipsorum? Cùm antẽ acceperimus, quòd est, quæ igitur est ratio, quærimus.*

5 *Quòd autem est medij quæstio, significant quorumcunque medium est sensibile: quærimus enim cum non sensimus, veluti de eclipsi, est, aut non: si verò essemus supra Lunã, non vtique quæreremus, neque si sit, neque propter quid, sed simul vtique manifestum esset: ex eo, enim quod sentitur, & vniuersale nobis factum est scire, sensus namque est, quòd nunc obstruitur, manifestum enim est quòd nunc deficit, ex hac autem factum vtique fuit vniuersale.*

6 *Quemadmodùm igitur dicimus, quid est scire, idem est, & propter quid est. hoc verò simpliciter, & non existentium alicui, aut inexistentium: vt quòd duo recti sunt, aut quòd maius, aut minus est. Quod igitur omnia, quæ quæruntur, est medij, quæstio, planum.*

1 *Quærimus autem, cùm quærimus quia est, &c.*

Arist. intentio.

Numero quęstionum expositio, omnem quæstionem medij esse contendit, idq; tripliciter ostendit: primò inductione quadam per ipsas quæstiones, vt notat Simp. nam in quęstione qualis res sit, ibi quæ causa sit petimus, in quæstione verò an sit simpliciter, causam etiam petimus, in reliquis duabus motum id est.

Quid vocet Arist. medium primo no.

Circa hoc aduerte, medium vocari causam, per quā aliquid alteri competere, vel non competere, probatur, hęc autem in omni quæstione petitur, sed non eodem modo, nam in quæstione, quid sit, peto causam, id est, naturam rei, quę est in potētia medium, vt notat benè Eustra. qui enim petit naturam rei, petit medium in potentia ad probandum aliquid de ipsa re, vt per definitionem hominis probamus de ipso risibile, vel ad probādam ipsam rem de alio, vt per definitionem eclipsis ipsam de Luna probamus. Dicitur autem medium in potētia: quia id quod petimus non assumitur pro medio ad probandum ipsam rem esse: nō enim vt dicit Eustrat. per animal rationale demonstratur hominem esse. cùm non sit demōstratio animal rationale est, homo est animal rationale, ergo homo est, sed dicitur definitio medium, quia potest assumi ad probandum aliquid de ipsa re, vel ipsam de aliquo.

Definitio cur medium dicatur in potentia.

In quæstione verò propter quid, per causam, quæ est medium actu, nempe quæ assumitur ad probandum id de quo petitur, tamen in vtraque tam quid est, quàm propter quid est quæstione, petitur distinctè & formaliter causa. Non sic in aliis quæstionibus duabus: nam an sit confusè petit causam, & similiter qualis res sit.

Pro quo aduerte secundò, quòd cùm petitur an res sit, non petitur aliud re, quàm per quid est, nam dicere an sit, & quod sit res, est asserere esse aliquam naturam vnam ex his, quæ in prædicamentis sunt, sed confusè & vniuersaliter: cum verò petitur, quid est, est petere quæ res sit illa in particulari & distinctè: vnde non differunt in quæsito quantùm ad rem, sed quantùm ad rationem & modum, an sit, & quod sit.

Quæstio qualis rei sit.

Idem dicendum de aliis duabus: petere enim, qualis sit, id est, an sol deficiat, est petere an sit aliquod medium, sed hoc virtualiter, & in confuso petitur, posteà in particulari petitur propter quod medium sit: nam reuera qui quærit, medium petit quo cognoscat, cùm quæsitum sit dubitabile, & dubitabile sine medio non cognoscatur.

Ex quibus fit, cùm an sit, & quale sit realiter idem petant, quod

quod quid eſt,& propter quid eſt, atque hæ duæ petant cauſam & medium, quòd omnis quæſtio & medij & cauſæ virtualiter, aut formaliter.

Dico autem quia eſt, aut ſi eſt, &c.

Præcedentes terminos explicat,qui ſunt iſti,an ſit in parte, an ſit ſimpliciter,quia eſt in parte:quia eſt ſimpliciter.Per an ſit in parte,vel quia eſt in parte,intelligit quæſtionem compoſitam ex prædicato tertio adiacente , vt an Luna deficiat. Per an ſit ſimpliciter, vel quia eſt ſimpliciter , intelligit ſimplicem quæſtionem de ſecundò adiacente, vt an Luna ſit, an nox ſit:ex quibus omnibus concludit intentum, omnem ſcilicet quæſtionem eſſe medij.

Cauſa enim eſt medium,&c.

Iuxta Euſtrat.& Simp.& alios idem iterum probat ratione ſyllogiſtica,quæ talis eſt.Cauſa quæritur in omni quæſtione medium eſt cauſa : medium ergo quæritur in omni quæſtione.Maiorem probat exemplo in quæſtione qualis res eſt:qui enim dicit an Luna deficiat,petit,virtualiter tamen,an ſit huius aliqua cauſa, quam poſteà diſtinctam petit, cùm propter quid quærit. Minorem probat : nam cauſa quæ eſt ipſius eſſe non huius aut illius,ſed ſimpliciter ſubſtantiæ, aut cauſa eorum quæ ſunt per ſe,vel ſecundum accidens,medium eſt:ſenſus eſt,vt quidam volũt,cauſa eſſe non hoc vel hoc, ſed ſimpliciter,id eſt,cauſa eſſe ſimplicis de ſecundo adiacente,& eſſe aliquid eorum quæ ſunt per ſe,id eſt, cauſa eſſe compoſiti, vt dictum eſt. Ita exponit Ægid. & Phil. At verò Euſtrat.ſic exponit, cauſa ſubiecti, quod vocat ſubſtantiam , aut cauſa ipſius prædicati,medium eſt,quod poſteà exemplis explicat, quorum aliqua ſunt ſubiecta,aliqua prædicata.

Iſta eſt communis loci explicatio quamuis, iudicio meo, videatur magis forſan ad rem dicendum, non ſolùm Ariſtot. intendere idem quod in ratione præcedenti , ſed oſtendere, quòd omnis quæſtio eſt ipſius quid eſt. Hoc autem probat monſtrando propter quid,quod in quæſtione compoſita petitur eſſe idem,quod quid eſt,nam quid eſt paſſionis aut ſubiecti eſt ipſum propter quid & medium.

Explicatio autor.

Vnde quando quid, & propter quid vocat idem,intellige, vt dicit Euſtra eſſe idem ſubiecto, non ratione, nam eadem definitio ſubiecti vel paſſionis , quæ dicitur quid , eſt etiam propter quid,ſed eſt quid reſpectu ſolius ipſius, cuius definitio eſt,eſt propter quid, vt id cuius eſt definitio:ſic ipſam de alio probamus, vel per eam de ipſo aliquid probatur. Atque

ita dicit Philiponus.

4 *Vt, quid est defectus? priuatio luminis, &c.*

Exẽplis explicat re idem esse, & quid, & propter quid, cum id, quod est quid vnus extremi, sit propter quid etiam in demonstratione. Primum exemplum, si petas, quid est eclipsis? dicitur, est priuatio luminis ex obiectione terræ: si verò petas, propter quid Luna patiatur eclipsim, idem respondebitur propter obiectionem terræ priuantem lumen ipsius.

Alterum exemplum, quid est consonantia? dicetur proportio rationalis, seu numerica acuti & grauis. Si rursus petas, propter quid acutum & graue consonant? respondebitur per idem, quia rationalem habent proportionem. Posteà subiungit, cùm quærimus, vtrùm graue & acutum consonent, ibi vtrùm proportionem numerorum habeant quærimus, virtualiter tamen: nam concesso quod consonent, statim distinctè quænam sit illa ratio & proportio quærimus, cùm quærimus propter quid consonent, vt dictum est superius.

5 *Quod autem sit medij quæstio, &c.*

Tertiò probat omnẽ quæstionem esse medij ex sensu ipso, cùm res sensibiles sunt. Ratio autem ista est, viso medio cessat omnis quęstio: ergo signum est omnem quæstionem esse medij. Antecedens patet, si aliquis non videt eclipsim, dubitat an sit, quid sit, & reliqua: at si super Lunam, constitueretur, & videret terræ obiectionem omnia ista cognosceret: ergo cògnitione medij cessat omnis quæstio, tunc enim videret priuationem luminis Lunæ ex obiectione terræ, & sic quid eclipsis, & quod Lunæ insit & propter quid cognosceret. At posses obiicere Aristot. nam sentire non est scire, vt dictum est lib. I c 25 Respondet huic, verum esse, quod sentire non est scire, sed ex sensu sumimus scientiam abstrahendo vniuersale à singulari, & ita talis sensatio non esset scientia, sed ex illa fieret scientia intellectu.

Obiecto. *Dilutio.*

6 *Sicut igitur diximus, &c.*

Concludit idem esse quid, & propter quid, siue sit in quæstione simplici, siue in composita, vt aliqui exponũt illa verba. At secundum Eustra. sensus est. Idem esse quid, & propter quid, siue subiecti quod vocat esse simpliciter, siue passiones, cuius exempla ponit. Tandem concludit ex his omnibus, omnem quæstionem esse medij, vt explicatum est.

7 *Primum dubium de quæstione an est.*

Argu. in contra. Dubitatur, quo modo demonstretur rem esse, vt Deũ esse, Angelum esse naturali via. Ratio dubij est, nam demõstratio

supponit suum subiectum esse, non ergo demonstrare poterit rem esse. Prætereà quia cùm tale subiectum debeat in minori poni, petetur principiũ, dum supponimus esse quod probandum erat esse. In primis aduerte quando petimus an res sit, non petimus actualem rei essentiam, sed aptitudinem, ita vt res dicatur esse, quæ in suis causis existit, & sunt in rerum natura principia illius productiua. Circa dubium verò Phil. dicit hic per definitionem probari rẽ esse: quam etiam opinionẽ sectantur doctores Parisienses dicentes sic hominem esse demõstrari: omne animal rationale est: homo est animal rationale: ergo homo est. Eustra. verò docet, hãc rationem positam nullam esse, cùm principium petat.

At verò diligẽter aduerte, quatuor esse genera mediorum ad probandum rem esse. Primum effectus: sicut per visibiles effectus indagamus ea, quæ non videmus. Alterum est causa finalis, per finẽ enim probamus ea esse, quæ sunt ad finem, vt probamus cibum esse vbique animalib. quia viuunt. Tertium est materialis causa. Quartum efficiens, vt probamus pluuias esse, quia vapores ascẽdentes sunt, quæ sunt earum materia: probamus tonitrua esse, quia extinctio ignis in nube est, quę est causa efficiens. At per formam rei non demõstratur, quia cùm sit eadem cũ natura rei, & simul existat, petitur principium dum eam sumimus ad probãdum. Cùm igitur à singulis causarum generib. singulas sumantur definitionũ genera, poterit mediũ demonstrãdæ rei esse definitio aliqua, sed non formalis, qualis est illa, quæ per genus & differentiam datur quam alicui identicam vocant, & in hoc bene dicit Eustra.

Dices, quo syllogismo rem esse demonstrabitur? dico, & aduerte, quòd sicut quæstio quid est, præsupponit an est, ita an est, præsupponit quid nomen significet, vt dicit Lincon. *Obiectio* *Solut.*

Ante omnia igitur, & antequam medium aliquod petatur, est sumenda significatio vocabuli, quam tenetur dare qui negat rem esse, & tũc poterimus syllogismo hypothetico probare sic, si ignis extinctio in nube est, tonitrua sunt, sed extinctio est ergo tonitrua sunt: est enim primò petenda nominis significatio illius, quam illam esse constet. Similiter qui petit an Deus, sit interrogetur quid per Deum intelligat: dicet substantiam primam mouentem & gubernantem omnia: tunc si motus est, Deus est: sed est motus: ergo est Deus. similiter negatiuè, quid intelligitur per vacuũ, dicet locus carens corpore, tũc si locus careret corpore, motus esset in instanti: sed hoc non est: ergo vacuum non est, & sic per omnia media supradicta *nota*

prædicta procedet demonſtratio. poteſt etiam fieri demonſtratio oſtenſiua, ſcilicet,fiunt ex vapotibus pluuiæ, ſed ſunt vapores,ergo pluuiæ.

1. not. Quòd ſi aliud in hoc præter hæc deſideras,aduerte in qualibet quæſtione an ſit, eſſe virtualiter vnam complexam de vno cōceſſo & de altero quæſito: vt ſi dicas an Angelus ſit, ſenſus eſt an ſubſtantia immaterialis ſit:datur ſubſtantia, & dubitatur an ei inſit immateriale,an vacuū ſit,id eſt,an locus carens corpore ſit: datur locus, petitur an careat corpore, & vniuerſaliter in quocunque ſemper eſt vnum datum alterum non conceſſum,ſed quæſitum.Quoties ergo talis quæſtio affirmatiua vel negatiua ſimplex proponitur,reducatur ad conplexam, & illam demonſtrantes demonſtrabimus rem eſſe. Et ſic omnis demonſtratio ſupponit ſubiectum eſſe: nam in quæſtione, an ſit demonſtratio ſupponit illud ſubiectum eſſe quod virtualiter datum eſt abſque petitione principij. Hæc multum obſerua.

Quod demonſtratio & definitio non ſit eiuſdem. Cap. III.

1 *QVomodò autem quod quid eſt monſtratur, & quis modus reductionis,& quid eſt definitio, & quorum,dicamus,cùm dubitauerimus primò de ipſis.*

Principium verò ſit futurorum,quod eſt conuenientiſſimum habitis ſermonibus.

2 *Dubitare enim quiſpiam poſſet, ánne eſt idē & ſecundum idē,definitione ſcire,& Demonſtratione? An impoſſibile?definitio nāque ipſius quid eſt eſſe videtur: quid eſt autem omne,vniuerſale, & prædicatiuū:ſyllogiſmi verò ſunt hi quidem priuatiui ,illi autem nō vniuerſales:veluti qui quidem in ſecunda figura,priuatiui omnes,qui verò in tertia non in vniuerſales.*

3 *Poſteà neque prædicatiuorum omnium, qui ſunt in prima figura eſt definitio, vt ꝙ omnis triangulus duobus rectis æquales habet. Huius autem ratio, quoniam ſcire,eſt demonſtratiuè demonſtrationem habere: quare*

ſi in

si in talibus est demonstratio, planum quod non esset vtique ipsorum & definitio scire enim posset aliquis & secundum definitionem non habens demonstrationem: nihil enim prohibet non simul habere.

4 *Sufficiens autẽ est fides & ex inductione, nihil enim vnquam definientes nouimus, neque eorum quæ per se insunt, neque accidentium.*

5 *Amplius si definitio substãtiæ quædam cognitio est: talia manifestum quod non sunt substantiæ. Quod igitur non est definitio omnis, cuius & demonstratio, planum.*

6 *Quid autem, cuius est definitio, ánne omnis est Demonstratio, aut non? Vna quidẽ ratio, & de hoc eadem vnius enim inquantum vnum, vna est scientia, quare siquidem scire demonstratiuum est, Demonstrationem habere, continget aliquid impossibile: definitionẽ namque habens, sine Demonstratione sciet.*

7 *Amplius principia Demonstrationum sunt definitiones, quorum non esse demonstrationes monstratũ est prius, aut erunt principia demonstrabilia, & principiorum principia, & hoc in infinitum prodibit * aut primæ definitiones erunt indemonstrabiles.*

Sed ánne omnis eiusdem, sed alicuius eiusdem est definitio & Demonstratio, an impossibile sit? Non enim est Demonstratio cuius definitio namque ipsius quid est & substantia: definitiones verò apparent omnes supponentes & accipientes: ipsum quid est, vt mathematicæ quid vnitas, & impar, & aliæ consimiliter.

* ἢ τὰ πρῶτα ὁρισμοί. Græ. aut primæ s. principia, de fi. &c.

8 *Amplius omnis demõstratio aliquid de aliquo monstrat vt quòd est, aut non est in definitione verò nihil alterum de altero prædicatur: quemadmodum neque animal de bipede, neque hoc de animal, neque vtique de plano figura: non enim est planum figura, neque figura planum.*

Amplius alterum est, quid est, & quòd est, monstrare de

re de

re definitio namque quid est significat, Demonstratio autem quòd aut est hoc de hoc, aut non est.

6 *Alterius vera altera Demõstratio, nisi tanquã pars sit aliqua totius (hoc autẽ dico, quoniã monstratum est, æquicrus duobus rectis æquales habere, si omnis triãgulus monstratus fuit) pars enim hoc, illud verò totum est: hæc autem ad se inuicem non habẽt sic, ipsum quod est, & quid est: non enim est alterius alterum pars.*

10 *Manifestũ igitur, quod neque cuius definitio, huius omnis Demonstratio: neque cuius Demonstratio, huius omnis definitio: quare omnino eiusdem nullius contingit ambo habere. Manifestum igitur est, quod neque definitio & Demonstratio, neque idem esse possunt, neque alterum in altero: subiecta etenim consimiliter vtique se haberent. Hæc itaque hucusque dubitata sint.*

1 *Quomodò autem quod quid est, &c.*

Cùm idem quid & propter quid esse docuisset, posset aliqui videri idẽ esse definibile, cuius est quid, & demõstrabile cuius est propter quid: ob id ad hoc dissuadẽdum hoc capite id nõ esse probat, atque sic Simp. huius capitis reddit rationẽ.

Quatuor igitur proponit tractanda in sequẽtibus. Primum quomodò quod q̄d est, id est, ipsa rei natura ostẽdatur de re cuius est. Alterum, quis modus inductionis .i. reductionis definitionis ad Demonstrationem. Tertium quid definitio, an sit Demonstratio, an aliud quid vltimum quorũ sit definitio.

Dicit autem sumendum esse principium, quod sit accommodatum rationibus habitis. Exponit Philop. & Auer. per rationes habitas, ea quæ proximè dicẽtur de definitione, nempè tria prima ex his quatuor, nam incipit à quatro, vt dicit Simpl. Per habitas etiam rationes intelligit Philo. ea quæ dicta sunt, nempe quid, & propter quid esse eadem.

2 *Dubitabit autem aliquis, &c.*

1. Quæst. Circa quartum propositum tres mouet quæstiones, quarum prima est, vtrùm idem, & secundũ idem quod demonstratione cognoscitur, etiam definitione cognoscatur, id est an omne demonstrabile sit definibile, & dicit secundũ idem: nam vt notant Themist. & Philopo. de eodẽ subiecto potest esse definitio & Demõstratio, nam de homine: qui definitur demonstratur risibile, sed non secũdum idem: nam homo secundum

cundum se definitur, at de eo passiones demonstrantur.

Incipit igitur argumentari probando non esse idē, sic definibile est vniuersale & affirmatiuum: at quòd syllogizatur, non omne est vniuersale & affirmatiuū: nam in secunda figura non affirmatiuum, in tertia nō vniuersale concluditur: ergo non omne quod est syllogizabile, est definibile. *1. Arg.*

Aduerte, quod quid est, vocare vniuersale affirmatiuum nō quod sit propositio secūdū se, sed quod cū eo cuius est quod quid, faciat vniuersalem & affirmatiuam propositionem.

Posteà neque eorum quæ est in prima. 3

Posset quis obiicere, saltem demonstrabile affirmatiuū in prima figura, erit definibile, vt quod omnis triangulus habet tres angulos æquales duob. rectis Cōtra hoc replicat, nā demonstrabile scire eius habere scientiam, si ergo per definitionē scire etiā potest, cùm definitio possit esse sine demonstratione, erit scientia demonstrabilis ipsius, & non per demonstrationem, quod est inconueniens. *Obiectio.*

Sufficit autem fides, &c. 4

Argumentum secundum est ex inductione, ea. n. quę alteri insunt, siue per se, siue per accidens, non cognoscimus definitione sed Demonstratione & syllogismo, vt inducēdo patet. Vocat autem ea quæ per se aut per accidēs insunt propositiones ipsas in quibus vnum alteri inest: propositionum autem non est definitio, sed simplicium. *2. Arg.*

Amplius si definitio substantiæ est. 5

Tertiò idem probat: definitio est substantiæ, non autē Demonstratio: ergo demonstrabile non est definibile, per substantiam non solùm intelligas in quod non est accidens, sed quamcunque simplicem essentiam & naturam, siue sit substantia, siue accidens, vt notat Philop. essentiam enim rei definitione, eius verò passiones Demōstratione de ipsa cognoscimus. *3. Arg.*

Quid autem cuius est definitio, &c. 6

Proponit alteram quæstionem, an omne definibile sit demonstrabile dato etiam quòd non omne demonstrabile est definibile: Et probat non omne definibile esse demonstrabile atque dicit vnam rationem pręcedentem esse etiam pro hac quæstione, nempe si definibile est demonstrabile, accideret quòd sine Demonstratione haberemus scientiam demōstrabilis, hoc autem impossibile, est, cùm vnius, secundum quod vnum est, vna sit scietia, nempe aut per definitionem, aut per Demō strationem. Dicit vnius secundū vnum, quia vt diximus *2. Quæst*

mus de vno possunt esse definitio & demonstratio, & variæ scientiæ secundum diuersa de illo considerata, sed secundum idem fieri non potest.

Amplius principia demonstrationum, &c.

Altera ratio est talis, quæ in sensu causali debet intelligi, vt benè exponit Themist. sic: principiorum sunt definitiones, sed non demonstrationes, ergo non omne definibile est demonstrabile, sed aliquod erit primum & immediatum: antecedens pro priori parte patet, nam subiectorum sunt definitiones, non tamen omnium. Demõstrationes, sunt autẽ subiecta Demõstrationũ principia, vt dicitur 1. Post. c. 25. Pro posteriore parte probatur: nã alioqui Demonstrationes in infinitũ procederent, si semper principia demonstrabilia essent.

8 *Sed vtrum sit non omnium, &c.*

3. Quæst. Quæstio tertia est, an saltẽ alicuius definibilis sit Demonstratio, & argumẽtatur quod non. Primò, omnis definitio est substantiæ, at Demonstrationes supponũt quid est, & passiones demõstrant: non ergo vllum definibile est demonstrabile. Secundò Demõstratio demonstrat aliquid esse, vel nõ esse quod in prædicatione fit: at definitio hoc non ostendit, non enim definitio vnam partem de altera prædicat, vt rationale de animali, nec de plano figura. Hic attẽde, ne decipiaris, nõ negatur quod partes definitionis ad inuicẽ possint prędicari, sed quòd in definitione non prædicentur, non enim cõtingit prædicari nisi in propositione: at definitio nõ est propositio. Tertio idem probat ex diuersitate quęstionum, ex quibus colligitur diuersitas scibilium: est autẽ alia quæstio quid, altera quia est, illa definitione, hæc demõstratione terminatur.

9 *Alterius autem altera, &c.*

Posset quis dicere, quamuis quid & quia non sint idẽ poterit tamen esse Demonstratio vna vtriusque & vna ostẽdẽdi via: sicut vna est Demõstratio trianguli quod habeat tres angulos, similiter & isoschelis: ita pariter de composito, quia, & de simplici quid est. Respondet id esse, cùm se habent sicut species & genus, quæ vocat partem & totum, non autem sic se habent id cuius est definitio, & id cuius est Demonstratio.

Manifestum itaque, &c.

Concludit tandem quæstiones quas disputauit epilogando, & similiter docet consequenter nec definitionem esse demonstrationem, nec vnam alterius speciem, cùm non sic se habeant definibilia & demonstrabilia.

Syllogismo duplicante, similiter & per diuisionem confecto, non demonstrari quid est de eo cuius est.

Cap. IIII.

Ipsum verò quid est, éstne syllogismus? Demonstratio, aut non est, quemadmodum nunc ratio supposuit? 1
Syllogismus enim aliquid de aliquo monstrat per medium ipsum verò quid est, & proprium est, & in eo quod quid est prædicatur. Hæc autem necesse est conuerti. Si enim A. ipsi C. proprium est, planum quòd & ipsi B. & hoc ipsi C. quare omnia adinuicem, verumenimuerò & si A. in eo quòd quid est inest omni B. & vniuersaliter B. omni C. in eo quòd quid est dicitur, necesse est A. in eo quod quid est de C. dici. Si verò non sic aliquis accipiet duplicans, non necesse erit A. de C. prædicari in eo quod quid est: sed si A. quidem de B. in eo quòd quid est, ipsum verò B. non de quibuscunque in eo quod quid est: ipsum autem quid est ambo eadem habebunt: erit igitur & B. de C. quòd quid est. 2

Si itaque ipsum quid est, & ipsum quid erat esse, ambo habent, in medio termino erit prius ipsum quid erat esse. Et omninò, si est monstrare, quid est homo, sic C. homo A. verò quid est, siue animal bipes, siue aliud quid. Si itaque syllogizabitur, necesse est A. de B. omni prædicari: huius autem erit alia ratio media: quare & hoc erit, quid est homo. Accipit igitur, quod oportet monstrare: namque & B. est quid est homo. Oportet autẽ in duabus propositionibus & primis & immediatis considerare: maximè enim manifestum, quòd dicitur fit. 3 7. Priorũ cap. 21.

Qui igitur monstrant per id quod conuertitur, quid est anima, aut quid est homo, aut aliud quodcunque entium, quod ex principio est petunt: quẽadmodum si aliquis existimaret & animam esse idem sibi ipsi causam 4

viuendi, hoc autem numerum ipsum seipsum mouentem: necesse est enim petere animam, quòd numerum esse ipsum seipsum mouentem, sic vt idem existere.

Non enim si A. sequitur B. & hoc C. erit A. quòd quid erat esse ipsius C. sed verum erat dicere, erit * *solũ neque si est A. quod quid est, & de B. prædicatur omni: hoc enim quod est animali esse, prædicatur de eo, quod est homini esse: verũ enim est, omne homini esse, animali esse (quemadmodum & omnem hominem animal esse) sed non sic vt vnum sit. Si igitur non sic acceperit, non syllogizabitur, quòd A. est ipsi C. quòd quid erat esse & substantia: si verò ita acceperit, prius erit acceptũ, C. quod quid erat esse ipsius B. quare non demonstratum fuit, hoc enim in principio accepit.*

* al. l. c. solum.

1 *Ipsius autem quid est, &c.*

Intentio Aristo.

In hoc capite incipit quæstionem primam ex quatuor præcedentibus discutere, quomodò nempe quid est possit ostendi de eo, cuius est quid est: intelligit autem per quid est naturam & essentiam rei, quæ definitione essentiali explicatur, & dubitatur qua via hoc quid est ostendamus esse quid est talis rei. Inquit autem quòd rationes præcedentis capitis videntur supposuisse hoc non posse ostendi, quia dictum est definibile nullum esse demonstrabile.

2 *Sillogismus enim aliquid, &c.*

Incipit probare quòd syllogismo non possit monstrari, ac supponit primo syllogismum omnem probare aliquid de aliquo per medium.

Supponit secundò, quid est esse proprium rei, & eiusdem prædicatum quidditatiuum proprium ad differentiam generis, quidditatiuum ad differentiam accidentis proprij: hæc enim duo insunt definitioni.

Tertiò supponit, quòd cùm quid conuertatur cum eo cuius est quid, debet syllogizari per medium etiam conuertibile, ita vt omnes tres termini sint conuertibiles. Cùm enim conclusio vniuersalis est ex conuertibilibus, & medium erit pariter conuertibile, vt in literis explicat Arist.

Supponit quartò, si debet concludi aliquid tanquam quid est de re, oportere vt vtraque præmissa sit secundum quid est:

vt si

vt si A. probandum est esse quid de C. oportet vt A. de B. & B. de C. sit in quid est. Et dat huius rationem: nam nisi sic præmissæ sumantur, non erit necesse conclusionem esse in quid est: quasi dicat, poterimus quidem concludere quid est per præmissas, quæ non sint secundum quid est, sed tales non ostendent necessario conclusionem esse secundum quid est, nisi sic etiam sumantur.

Dubium Circa hoc suppositum est dubium, an hoc sit intelligẽdum quod expressè ponatur illa reduplicatio in quid, dicendo, omne B. est A. in quod quid est: omne C. est B. etiam in quod quid: ergo omne C. est A. in quod quid. Ita volunt multi, inter quos est Alber. Ægid. & talem vocant syllogismum duplantem, & quidem est probabilis opinio. *Solutio.* Mihi tamen magis placet in hoc Caiet. sententia, qui dicit non fieri hanc duplicationem addendo illam particulam, sed re ipsa sumendo tales propositiones: nam sicut Demonstratio debet procedere ex causis, & ex necessariis immediatis & reliquis, tamen non est addenda particula, quæ hoc dicat. Ita similiter est hîc intelligendus Aristo. nempe vt tales propositiones sumantur, quæ sint in quod quid est.

Nota literam sic (sed si A. de B. in eo quod quid est, non autem B. in quocumque in eo quod quid est) id est, si maior in quid, non autem minor: adde tu, non sequetur conclusio in eo quòd quid est (ipsum autem quid est vtraque) id est, si vtraque est in eo quod quid est, non solùm maior, sed C. B. minor, tunc conclusio erit in quid.

Si igitur quod quid est, & quid erat esse. 3

Concludit, ex suppositis in tali syllogismo peti principium in medio termino, id est, in minori, vt dicit Themist. in qua medium de subiecto conclusionis prędicatur, quod medium cum sit quid est ipsius subiecti, petitur principiũ, vnum enim est quid & essentia rei vnius, licèt variis possit vocibus explicari: ob id talis essentia, quę erat probanda, petitur in minori. quod fit manifestum si sumamus duas propositiones immediatas, id est, in quibus quid est semper prędicetur, & in minori & in maiori.

Nota. Hîc aduerte, quòd non loquimur de definitione quæ per causas externas datur, hæ enim non dicunt quid, sed propter quid rei tantùm: sermo autem est de quid est, & de definitione explicante tale quid, & in his procedendo principium petitur, vt dictum est, & hoc nota.

Per conuersionem igitur, &c.

4 Reiicit opinionem eorum, qui per duas definitiones quid est dicentes existimabant se demonstrare posse quid est, népe vnam per alteram: vt de anima sumebant esse id quòd à se vitam habet similiter esse numerum seipsum mouentem, quæ conuertuntur inter se,& quid animæ dicunt, & per vnā alteram probabant. Contra hos Aristo. dicit sic etiam peti principium, nam vnam illarum oportet petere in præmissis de subiecto: non enim sufficit quod præmissæ sint essentiales,nam etiam genus essentiale est subiecto, sed debent esse sicut definitio & definitum,quæ vnum esse sunt: si verò non sic sint, non concludetur quid: si autem sint sic,petetur iam in præmissis quid vnum ipsius animæ. Nota similiter hîc agi de definitionibus quæ dicunt quid.

Quòd via diuisionis non possit demonstrari quid est.

Cap. V.

1 *VErumenimuerò neque per diuisiones via syllogizat, quemadmodum in resolutione circa figuras dictum est: nusquam enim necessarium fit rem illam esse, cùm hæc sint. Sed quemadmodum neque inducens demonstrat: non enim oportet conclusionem interrogare, neque in eo quod datur esse, sed necesse est esse illis existentibus.*

2 *Etenim si dixerit respondens, Anne homo animal, aut inanimatum? postea accipiat animal, non syllogizatū fuit: rursus omne animal,aut pedestre,aut aquaticum, accipiat pedestre, & hominem esse totùm animal, pedestre, non necesse est ex dictis, sed accipit & hoc: differt autem nihil, in multis, aut paucis ita facere: idem enim est.*

3 *Non syllogisticus igitur vsus fit ita progredientibus, & ad ea quæ contingit syllogizari. Quid enim prohibet, hoc verum quidem esse omne de homine, non tamen quid est, neque quod quid erat esse significans?*

Amplius

*Amplius quid prohibet, aut addere aliquid, aut auferre, aut supergredi substantias? Hæc igitur * præmittantur quidem.* * παρίεται μὲν Græcè.

Contingit autem soluere, si quis accipiat ea quæ sunt in ipso quid est omnia, & consequens diuisione faciat petens primum, & nihil derelinquat. Hoc autem necessarium est, si omne in diuisionem cadit, & nihil deficit: hoc autem necessariũ, indiuiduum enim iam oportet esse. Sed syllogismus tamen non est: sed siquidem alio modo cognoscere facit, hoc quidem nihil absurdum fuit: neque enim inducens fortè demonstrat, sed tamen ostendit aliquid. 5

Syllogismum verò non dicit, ex diuisione dicens definitionem: quemadmodum enim in conclusionibus, quæ sunt sine mediis, si quis dicat, quòd his existentibus necesse est hoc esse, contingit interrogare propter quid, ita & in diuisiuis definitionibus. Quid est homo? animal mortale, habens pedes, bipes, sine pennis. Propter quid? iuxta vnamquamque appositionem: dicet enim, & mõstrabit diuisione sicut opinatur, quod omne, aut mortale, aut immortale est: talis autem oratio tota non est definitio: quare & si demonstraretur diuisione, non tamen hæc definitio syllogismus efficitur. 6

At verò neque per diuisionem, &c.

Probat via diuisionis non posse probari quid est, de quo etiam dictum est lib. 1. Prior. ca. 3. 2. quem librum vocat resolutionem circa figuras, eò quòd illic syllogismos in tres figuras reducere doceamur. Probat autem primò quòd per diuisionem quid est non ostendatur, sic in diuisione non sequitur necessariò conclusio ex præmissis positis, sed adhuc oportet petere à respondente prætermissas: ergo non est via necessaria qualis debet esse ad probandũ quid est: conclusio enim debet sequi ex præmissis necessariò, & non debet solum habere veritatem ex concessione, sed ex præmissis, quamuis respondens nihil det. 1 *Intentio Aristo.*

Hic aduerte in diuisione, de qua hîc est sermo, esse duplicẽ *Not.*

processum: alter est syllogisticus, in quo subditur diuisum tanquam medium,& coniunctum ex partibus est maius extremum,& vna species, minus.

Verbi gratia, omne animal est rationale, vel irrationale: omnis homo est animal:ergo est rationalis, vel irrationalis. Alter processus est enthymematicus, in quo ob vnius vel plurium partium exclusione proceditur ad alterius affirmationem, nempe ex conclusione illata: omnis homo est rationalis, vel irrationalis, non irrationalis: ergo rationalis. Et vterque iste processus diuisio vocatur in præsenti.

2 *Verùm homo est animal, aut inanimatum, &c.*

Nota. Probat in tali cõclusionem intentam non sequi. Et aduerte quòd sunt duę conclusiones: altera est ex pędicato cõplexo, scilicet omnis homo est rationalis vel irrationalis, & hæc quidem necessariò sequitur ex præmissis: altera est homo est rationalis, & hęc est intẽta, & quæ est in quid est: sed talis non sequitur ex præmissis nisi accidente vlterius concessione respondentis, quod homo non sit irrationalis. Probat igitur Ari. quid petat principiũ in trib. Primò in genere: cùm enim genus sit pars ipsius quod est probandi, petitur interrogãdo an homo sit animal, nec ne: nã saltem supremum genus est petendum, cùm per diuisionem colligi nequeat. Secundò petit in differẽtia, quia præter illas præmissas petit sibi dari hominem nõ esse irrationalem. similiter supponit non esse plures differẽtias alias, & in hoc similatur inducenti, vt notat S.Th. qui supponit sic esse in reliquis singularibus, quę non inducit vel illa inducta esse omnia, ac ob id non demonstrat. Tertiò petit sibi dari hominem esse totum hoc, animal gressibile bipes, absque vlla coniunctione interposita: hoc enim non probat, quamuis singulæ partes per se probarentur. Quia verò exempla posuerat in bimembri diuisione, dicit parum hoc referre, cùm id sequatur in multis, sicut in paucis.

Dubium. Dubitabis quare definitio debet esse continua & nõ interpolata? Nota eodẽ modo se habere compositũ metaphysicũ quod cõstituitur ex genere differentia, & compositum physicum quod componitur ex materia & forma: nam differẽtia est sicut forma. genus vt materia: forma autẽ vnitur materiæ sine aliquo intermedio, quia materia est quoddã ens imperfectum & inconsummatum, perficiendum & consummandum per formam: vnde sicut medietas literæ alteri mediati absque medio copulatur, ita forma materiæ, & consequenter differentia generi: ex quo fit vt non dicamus homo est animal

mal & rationale, sed simul rationale, quod totum tale diuisione nullo modo probatur, sed petitur.

Non syllogisticus quidem igitur, &c. 3

Concludit diuisionē non concludere quid est syllogizando: imò, inquit, nec ea quæ aliàs syllogizari possent, per diuisionem syllogizantur: vt quando aliqu.d accidentale concluditur, cùm semper petatur principium circa numerum partium diuisi, & in petendo negationem aliarum partium, vt dictum est, quod idem etiam docuit primo Prior. c. 32.

Amplius quid prohibet, &c. 4

Altero argumento conatur infringere idem, nempe diuisione concludi quid est. Argumentum tale est: diuisioni accidunt aliqua, ex quibus non potest constare quid est: ergo non est via certa & necessaria ad probandum quid est: quia fit diuisio generis aliquando per accidentia, quæ non pertinent ad quid est: aliquando per vltimas differentias prætermittendo intermedias, & tunc ex tali genere & differentia non fit definitio, non enim dices homo est viuens rationale, vt dictum est sexto Topicorum, quia ablatum est aliquid hominis substantiæ, nempe sensibile: aliquando fit non perueniendo vsque ad vltimas differentias, & sic definitio non fiet propria definitio, vt si dicas homo est viuens sensibile: non ergo est via apta diuisio ad qu d est ostendendum. Vis argumenti hæc est: diuisio ipsa non ostendit an differentiæ sint accidentales an adæquatæ, an vltimæ, nisi aliunde ista probentur, quæ tamen sunt necessaria vt ostendatur quid est: non ergo est via apta ad id ostendendum probandum.

Contingit autem soluere, &c. 5

Posset aliquis dicere, argumentum hoc solui, si sumamus diuisionem per membra essentialia & consequēter se habentia, id est, adæquata, & descendendo vsque ad vltimā speciē, in tali enim diuisione quid est ostenderetur. Hoc excludit Ari. dicens, adhuc non syllogizari quid est, propter id quod dictū est in argumento primo. Est tamē via quædam bona pro manifestādo quid est, sed non via syllogistica, sicut inductio manifestat aliquid, nempe vniuersale, sed non syllogizandi via.

Syllogismum autem non dicit ex diuisione, &c. 6

Docet per diuisionem venantem definitionem nō syllogizari, & probat sic. Illud, de quo post rationem factam contingit petere propter quid, non est syllogizatū: sed de definitione post factam diuisionem contingit petere propter quid, vt propter quid homo est animal rationale bipes: ergo non est

syllogizata. Maior patet in conclusionibus, quę necessarię afferunt, sine aliquo medio probante, quarum contingit petere propter quid. Minor probatur: nam quamuis demus singulas definitionis partes, vt opinio illorũ existimat, diuisione ostẽdi, tamen oratio illa tota ex singulis partibus non probatur esse definitio, non ergo: definitionis est syllogismus.

Potest esse etiam alius sensus, quòd diuisio demõstrat quidem primam conclusionem, nempe, hominem esse rationalem, aut irrationalem, animal mortale aut immortale: sed hoc totum non est definitio, sed animal rationale solum, non verò irrationale: hoc verò petitur, non probatur, cùm adhuc possit quæri, quare homo tantùm rationalis est.

Disceptatio quòd ipsum quid est non monstratur definitione, neque definitione contrarij, neque alio quouis modo.

Cap. VI.

1 *Sed ánne est demonstrare ipsum quid est secundum substantiam? ex suppositione autem accipiẽte ipsum quidem quod quid erat esse, hoc, quod est ex proprijs in eo quod quid est, hæc autem in eo quod quid est sola, & próprium omne? hoc enim est esse illi. An rursus accepit quod quid erat esse, & in hoc? necesse enim est per medium monstrare.*

2 *Ampliùs quemadmodùm neque in syllogismo accipitur quid est ipsum syllogizare, semper enim tota aut pars est propositio, ex quibus syllogismus, ita neq; ipsum quod quid erat esse oportet inesse in syllogismo, sed seorsum hoc à positis esse. Et ad dubitantem, si syllogizatum est; aut non hoc, occurrendum est quid, hoc enim erat syllogismus. Et ad illum, quòd non ipsum quid erat esse syllogizatum est, quod certè: hoc enim positum fuit nobis ipsum quod quid erat esse quare necesse est, & sine quid est syllogismus, aut ipsius quod quid erat esse, syllogizatum fuisse aliquid.*

3 *Et si ex suppositione monstret: veluti si malo inest, diui*

diuisibile esse,contrario autem hoc,quod est contrarium inesse quibuscunque est aliquid contrarium:bonum autem malo est contrarium,& indiuisibile diuisibili:est igitur bono in esse,indiuisibile esse.

Hinc etenim accipiens ipsum quid erat esse , monstrat:accipit autem ad monstrandum ipsum quod quid erat esse. Alterum tamen.Sit in demonstrationibus nãque quòd est hoc de hoc,sed non ipsum, neque cuius eadem est ratio,& conuertitur. 4

Ad vtrosque verò,& ad monstrantem secundum diuisionem, & ad sic syllogizantem.eadem est dubitatio, propter quid homo est animal bipes pedestre,sed non animal & pedestres : ex iis enim quæ accipiuntur, nulla necessitas est vnum fieri quod prædicatur,sed quemadmodum homo idem esset & musicus & grammaticus. 5

Sed vtrùm sit demonstrare,&c.

1 Pergit adhuc probare,quid est ostendi non posse,& in præsenti duos excludit ostẽdendi modos:alter est per definitionem definitionis:alter est per definitionem contrarij , quos vocat modos probandi ex conditione & suppositione , quia per vnius definitionem probant alterius definitionem. *Arist. intentio.*

Proponit igitur an quid est substãtiale probetur accipiendo quid est ipsius definitionis,nempe oratio quæ soli inest & in quid prędicatur,& fiat talis discursus:omnis oratio quę soli inest,& in quid prædicatur, definitio est:animal rationale est huiusmodi : ergo animal rationale est hominis definitio. Dicit sic nõ demonstrari:nam hoc modo etiam petitur principium:nam pro medio sumere oportet definitionem de definitio absque probatione. Aliqui dicitur principium peti in maiori,sumentes definitionem de ipsa definitione,& nõ probantes.Aliqui dicunt,quod in minori,quia petere, quod animal rationale insit homini soli,& in quid,est petere probandum,quòd sit definitio.Melius dicamus,quòd in vtraque petitur principium.

Ampliùs sicut nec in syllogismo,&c. 2

Idem etiam probat alio argumento:sicut enim probantes aliquam conclusionem,nempe homo est risibilis propositiones sumimus vniuersales,quę dicuntur tota,aut aliquas parti-

culares,quæ dicuntur partes,ex quibus illud probamus, non autem sumimus pro præmissa definitionem syllogismi,sed si aliquis syllogizatam conclusionem illam esse negat,tunc definitione syllogismi probamus, ita nec definitione definitionis oportet probare animal rationale tanquam quid de homine,sed alio principio quod si negetur definitum esse, tunc definitione definitionis id probare contendimus. Argumentum hoc est à simili.

3 *Et si ex conditione monstret,&c.*

Alterum modum quid est probandi reiicit, nempe per definitionem vnius contrarij, vt bonum & malum sunt contraria:mali natura & quid est diuisibile:ergo boni natura & quid est indiuisibile:contrariis enim contraria insunt,sed h c petitur principium,nam ad probandum vnum quid, petit sibi aliud dari. Dices, nónne etiam in syllogismo quouis petimus propositiones ex quibus syllogizanda est conclusio? Ad hoc respondet,in syllogismo peti conclusionis probandæ propositiones:sed non est æqua sors & æqualis scientia ac cognitio præmissarum & cõclusionis,nec per illam conclusionem iterum præmissæ eodem modo probari possunt: at contrariorum æqua est scientia & cognitio,& conuertuntur, nam eodem prorsus modo, quo vnum per alterum, etiam alterum per alterum contrarium probatur:ob id in his petitur principium,tanquam in simili & pari,non autem in syllogismo.

Obiectio. *Solutio.*

4 *Ad vtrosque autem,& secundum,&c.*

Concludit argumento communi & via diuisionis, & his vtrisque modis,non posse quid est syllogizari, quia nulla via ostendit quod homo sit animal gressibile bipes,& non gressibile & bipes,sicut dicitur grammaticus & musicus.Cùm autem hoc supponatur in his omnibus probandi modis, nullus eorum quid est syllogizat absque principij petitione. Capite superiori declarata est ratio huius continuationis.

Epilogo ostendit quid sit non posse monstrari. Cap. VII.

1 *Quomodò igitur definiens monstrabit substantiam, aut ipsum quid est? neque enim,sicut demõstrãs,ex confessis esse manifestum faciet, quòd necesse est illis existentibus alterũ quid esse, Demõstratio enim hoc est:neque*

que,sicut inducẽs,per singularia,cũ manifesta sint quod omne sic est,eo quod nihil aliter est:nõ enim quid est monstrat,sed quod aut est,aut nõ est.Quis igitur alius modus reliquus? nõ enim monstrabit vtique sensu aut digito.

2 *Amplius quomodo mõstrabit quod quid est homo?necesse est enim scientẽ quod quid est homo,aut aliud quod cunque scire:& quod est nõ ens enim nullus nouit quod est,sed quid quidem significat oratio,aut nomẽ:cum dixero hircoceruus,q̃d autẽ est hic coceruus impossibile est scire.Verumenimuerò,si mõstrabit quid est, & quod est, & quomodò eadem ratione monstrabit? definitio enim vnum quid significat, & Demonstratio:quid autem est homo,& esse hominem,aliud est.Posteà & per Demonstrationem dicimus necessarium esse monstrari omne quod est,nisi substantia sit ipsum verò esse, nulli est substantia non enim genus est ipsumens: Demonstratio igitur erit quòd est, quod & nũc faciunt scientiæ.Quid enim significat triangulum, accepit Geometra, quod autem est monstrat. Quid igitur monstrabit definiens quid est? an triangulum? sciens igitur aliquis definitione quid est,si est non sciet,sed impossibile est.*

3 *Manifestum autem & secundum modos definitionũ, qui nunc sunt,quod non monstrãt definientes, quod est: nã etsi est ex medio æquale,sed propter q̃d est ipsũ definitũ, & propter quid hoc est circulus, quæritur. esset enim, & definitionem orichalci dicere esse ipsum neque enim,quod possibile est esse quod dicitur,assignãt definitiones, neque quod illud est, cuius dicunt esse definitionem,sed semper licet propter quid.*

4 *Si igitur definiens monstrat aut quid est,aut quid significat nomen(si nõ est nullo modo ipsius quid est) esset vtiquẽ definitio oratio idẽ quod nomẽ significãs:sed absurdũ. Primũ quidẽ enim & nõ substãtiarum esset vtique,& nõ entiũ:significare enim licet & nõ entia.Amplius*

pliùs omnes orationes definitiones vtiq; essent: esset enim nomen ponere cuicunque orationi: quare definitiones vtique disputaremus omnes, & Ilias definitio vtique esset.

Ampliùs nulla scientia demonstraret vtique, quòd hoc nomen quid significat: neque definitiones igitur hoc assignant. Ex his igitur neque definitio & syllogismis videtur idem ens, neque eiusdem syllogismus & definitio. Ad hæc autem, quòd definitio nihil demonstrat, neque monstrat, neque ipsum quid est, neque definitione, neque Demonstratione est cognoscere.

Qualiter igitur definiens, &c.

1 *Intentio Arist.* Velut epilogum quendam præcedentium faciens, probat adhuc, quid est non posse vllo modo monstrari. Posset enim quis dicere, quid est ostendi per definitionem? vt animal rationale indicat quid hominis Hoc intendit modo reprobare, ostendendo quòd ipsa definitio, quamuis dicat quid, non tamen ostendit, cuius sit illud quid. Et hoc est institutũ capitis præsentis. Probat igitur primò sic: si definiens quid est de re ostendit, aut id fit ex quibusdam principijs positis aliquid necessariò inferendo: & sic non, cũ iste probandi modus sit syllogisticus & demonstratiuus: aut ex singularib. inferendo totum & vniuersale, eo quòd nullum singulare aliter se habet, sicut inductio, & sic non, quia tali via probatur tam affirmatio, quàm negatio: at definitio negatio non est, immò nec affirmatio, cùm nõ sit propositio: aut demõstrat sensu, nempè opponendo & obiiciendo sensibus ipsam rem, aut digito monstrando: & sic non: hoc enim singularium sensibilium est nu lus verò super est modus: ergo definitio non ostendit quid est de re ipsa.

Ampliùs quomodò monstrabit.

Secundò idem probat: quid est non potest cognosci quin cognoscatur quod res est: sed definitio non potest ostendere de re quod sit ergo nec quid sit, aliter enim posset quis cognoscere quid est res, non cognoscẽdo quod esset, quod impossibile est.

Maiorem explicat, docendo quòd nomen significet posse cognosci antequam rẽ esse cognoscamus: at quid sit, siue an sit, præsupposito nequit cognosci.

Minorem probat primò. definitio, sicut & Demonstratio

vnum

vnum demonstrat;at quid rei,& esse non vnum sunt: aliud enim est homo, aliud hominis esse:non ergo definitione vtrunque simul innotescit.

Secūdò probat minorem:at definitio rei explicat substantiam, Demonstratio verò, quæ substantiam consequuntur, at esse rei non est eius substantia, cùm non sit genus, nec sit differentia? non ergo definitione ostendi potest.

Tertiò idem exemplo probat, nam Demonstratio accipit quid est pro medio,& rem esse probat, vt quid sit triangulus supposito, quod sit, demonstrat:nō ergo definitio id ostēdit. *Not.*

Nota hic triangulum sumi, vt est passio, & quæsitū. Et aduerte istud argumentum: nam ob id concludetur nunquam cognosci definitionem, quid est rei dicere, nisi in demōstratione, vbi talis res esse probatur per definitionem talem mediam, vt dicemus. *1. Dub.*

Dubitabis, quid sibi vult aliud est homo, aliud hominis esse, quod etiam dicitur 3 animæ, c.4.& 1. Met.c.5. Ex hoc loco Thomistæ colligunt essentiam, & existētiam realiter distingui: nam dicunt per hominem substantiam. Per esse existentiam intelligi; sed hāc quæstionem determinate non est huius loci Sensus Arist. hic forsan est, aliud est essentia rei, quæ definitur, aliud id quod per talem essentiam est. vt homo est id, quod per essentiam eius est, hominis verò esse ipsa essentia per quam existit. Forsan hic est verissimus Aristor. sensus: & tūc per esse hominis debemus intelligere naturam id abstracto, putà humanitatem, per ipsum verò hominem naturam in concreto. *Sol.* *2. Dub.*

Dices tu, in quo distinguuntur homo, & humanitas: Dico quòd secundum rem homo & humanitas idem dicunt: nam sicut homo dicit substantiam ex materia tali, & rationali anima compositam, ita etiam humanitas Differunt tamē in modo significandi: nam humanitas dicit naturam per modum formæ abstractæ, sicut albedo, at homo naturam eandem per modum existentis per se, sicut album albedinem dicit vt in aliquo receptam. *Sol.*

Hinc est quòd homo propter significādi modum includit supposita, & cùm accidentia insint suppositis, homo vt homo, quamuis non includit accidens vllum, cùm sit substātia, tamen non excludit accidentia ob hæc dicitur Petrus est homo, & homo est albus, homo ambulat: at humanitas, cùm sit secundum modū formæ excludit supposita & accidentia: ob id non dicitur Petrus est humanitas, nec humanitas est alba.

Vnde

Vnde etiam fit, quòd cùm homo non excludat accidẽtia, nec exiſtẽtiam actualem,humanitas verò excludat, compoſitius dicatur homo, quia habet hoc, nempe non excludere accidentia & exiſtẽtiam actualem:ac propter à dicitur aliud homo eſt,aliud hominis eſſe,puta humanitas,non quòd alia ſit ſubſtantia , ſed quòd homini multa ex modo ſignificandi dentur, quæ non conceduntur humanitati tanquam excludenti ea à ſe.Sed de his hactenus pro iſto loco.

3 *Manifeſtum eſt & ſecundum nunc,modos,&c.*

Tertiò inductione. Tertiò,idem inductione per ipſos definitionũ modos probat,quòd definitio non oſtendat quid de re & ſumit definitionem aliquam conciſis verbis, nempe figura, in cuius medio eſt punctum, à quo lineæ vſque ad circumferentiam ductæ omnes ſunt æquales. Hæc eſt definitio circuli:ſed non oſtendit an circulus ſit,ſiue eſſe poſſit,nec ipſa oſtendit cuius ſit,an ſit circuli,an ſit alterius cuiuſuis,vt mõtis, aurei, cùm adhuc de circulo poſſit quis petere an ſit,& quid ſit,nõ enim ſtatim definitionibus propoſitis, quorũ ſint ſcimus:ergo definitio non oſtendit quid eſt de ipſa re cuius eſt.

4 *Si ergo definiens monſtrabit,&c.*

Quartò. Quartò probat definitionem adhuc non oſtẽdere quid eſt: ſi enim oſtendit,aut oſtendit quid rei,aut quid nominis:non quid rei,vt probatũ eſt:ergo quid nominis. Sed hoc dici non poteſt:ſi enim definitiones non niſi quid hominis oſtẽdunt. ſequitur quòd definitiones eſſent non etiam, ſimiliter quòd omnes orationes eſſent definitiones,& quòd orationibus loquentes,definitionibus loqueremur,Patet, nam ſingulis orationibus vnicum poſſet imponi nomen , ſicut opus Homeri dicitur.Ilias:& tunc orationes definitiones illius eſſent, cùm quid ſignificet explicarent.Præterea ſequitur, ꝙ nulla ſcientia faceret definitiones : nam non eſt ſcientiæ vocabulorum ſignificationes explicare, cùm ad placitum ſint,ſcientiæ verò ſint neceſſariorum.

Ex quibus vniuerſalem epilogum colligit, nempe definitionem & Demonſtrationem nec eſſe eiuſdem,nec eſſe idem & quid eſt nullo modo oſtendi, nec per ipſammet definitionem:hæc enim omnia diſputata ſunt.

Diſſolutio

Diſſolutio diſceptationis propoſitæ, quòd ipſum quid eſt monſtretur per aliud quid eſt: & quo pacto ipſius quid eſt ſit Demonſtratio & definitio. Cap. VIII.

ITerùm autem conſiderandum quid horum dicitur bene, & quid non bene, & quid eſt definitio, & ipſius quid eſt, nunquid quodam modo eſt Demonſtratio & definitio aut nullo modo. Quoniam autem eſt (vt diximus) idem ſcire quid eſt, & ſcire cauſam ipſius ſi eſt. Ratio autem huius, quòd eſt aliqua cauſa, & hæc aut eadem, aut alia: & ſi ſit alia, aut demonſtrabilis, aut indemonſtrabilis: ſi igitur eſt alia, & contingit demonſtrare, neceſſe eſt medium eſſe cauſam, & in prima figura monſtrari: vniuerſale namque eſt & prædicatiuum quod monſtratur. Vnus igitur modus eſſet vtique qui nunc exquiſitus eſt, per aliud ipſum quid eſt monſtrari, ipſorum namque quid eſt, neceſſe eſt medium eſſe quid eſt, & propriorum proprium, quare hoc quidem monſtrabit, illud verò non mõſtrabit ipſorum quid erat eſſe eidem rei. Hic igitur modus, quòd non ſit vtique Demonſtratio, dictum eſt priùs: ſed eſt Logicus ſyllogiſmus ipſius quid eſt.

Iterum autem ſpeculandum eſt, &c.

Cùm hactenus diſputando proceſſerit, & nihil reſoluerit, nunc ad determinanda hæc accedit: ac primò quid definitio, & an quid eſt aliquo modo oſtendi poſſit, docet. *Intentio Ariſt. in hoc c.*

Intendit ergo in hoc capite vnũ modũ tradere, quo ipſum quid eſt poſſi ſyllogizari, nẽpe per cauſam ipſius quid eſt. Et aduerte quod dictum eſt, per quid eſt, rei naturã intrinſecam intelligimus, per cauſam verò aliam à natura, efficientem finalem, & materialem, per has autem ipſum quid oſtendimus: ſed talis oſtenſio Logica dicitur, non quod non ſit Demonſtratio, cùm per vnam cauſam aliam mõſtramus, ſed quòd non ſit Demonſtratio oſtendens & probans eſſe quid eſt. *Nota.*

Dicit

Dicit igitur: cùm scire rem esse scit scire causam illius esse sequitur quod ratio rei,& definitio sit aliqua causa. Hęc potest esse duplex, aut eadem cum ipsa rei essentia & natura, aut alia, qualis est quæ fit per aliquam ex prædictis tribus causis, aut omnes eas,aut aliquas: nam multiplex est causalis definitio. Quòd si fuerit alia, aut erit demonstrabilis, id est,apta ad demonstrandum,nempe quia est per se & necessaria;aut inde monstrabilis,id est, inepta ad demonstrãdum, vt si non sit per se,aut non necessaria.Tunc si fuerit Demonstrationi apta,in prima figura demonstrabitur per talem causam quid est, & tunc omnia erunt propria, & in quid ipsius rei,cùm sint causæ:si verò non fuerit apta causa, per eam nihil demonstrabitur. subdit tamen, quòd iste est vnus modus ostendendi quid est: sed Logicus,quia quòd sit quid rei non ostendit, vti diximus.

Cap. IX.

1 *QVo autem modo contingit, dicamus aggredientes rursus à principio. Quemadmodũ enim propter quid quærimus habẽtes quòd nonnunquã verò & simul manifesta fiunt,sed non priùs vtique propter quid possibile est cognoscere,quàm quòd manifestũ est,quòd consimiliter & ipsum quid erat esse non sine ipso quòd est: impossibile est enim scire quid est,ignorantes si est.*

2 *Ipsum verò si est,aliquando quidem secundum accidens habemus,aliquãdo autem habentis aliquid ipsius rei:vt tonitruum,quod sonus est quidã nubium:& defectum,quod est priuatio quadã lumini,& hominẽ,quod animal quoddam est,& animã,quod est ipsum se ipsum mouens. Quæcunque igitur secundum accidens nouimus quòd sunt, necessariũ est nullo modo se habere ad ipsum qd est:neque enim quod est scimus:quærere autẽ quid est nõ habẽtes quòd est,nihil quærere est.De quibuscunque autem habemus aliquid,facilius: quare vt habemus quòd est,ita habemus & ad ipsum quid est.*

3 *Quorũ habemus aliquid ipsius quid est, Sit primum quidem*

quidem sic, defectus in quo A. Luna in quo C. obstructio terræ in quo B. Vtrùm igitur deficit, aut non? quærere est, an B. sit, an non? hoc autem nihil differt quærere, quam si est ratio ipsius: & si sit hoc, & illud discimus esse. Aut vtrius contradictionis est ratio, vtrum habendi duos rectos, aut non habendi? Quando autem inuenerimus, simul ipsum quòd, & ipsum propter quid nouimus, si per media sit: si autem non, ipsum quòd nouimus, propter quid verò non.

4 *Sit igitur Luna C. defectus A. in plenilunio vmbrã non posse facere, nullo inter nos existente manifesto, in quo B. si igitur ipsi C. inest B. quod est, non posse vmbrã facere cùm nullus nostrum in medio sit: huic autem ipsum A. quod est deficere: quod quidem deficit planũ: propter quid autem, nondum: &, quod quidem defectus est, nouimus: quid vero est, non nouimus.*

5 *Cùm autem planum fuerit, quod A. ipsi C. inest, sed propter quid inest, quærere ipsum B. quid est, vtrum obstructio, aut conuersio Lunæ, aut extinctio luminis: hoc autem est ratio alterius extremi, vt in his ipsius A. est enim defectus, * obiectio terræ. Quid est tonitrus? ignis extinctio in nube. Propter quid tonat? eo quod extinguitur ignis in nube. sit nubes C. tonitrus A. extinctio ignis B. ipsi vtique C. nubi inest B. extinguitur enim in ipsa ignis: huic autem A. sonus: & est B. vtique ratio ipsius A. primi extremi. si vero rursus huius aliud medium sit, ex reliquis erit rationibus. Qualiter igitur accipitur ipsum quid est, & fit notum, dictum est.*

* al. l. obstructio luminis.

6 *Quare syllogismus quidem ipsius quid est non fit, neque Demonstratio: planum est tamen per syllogismum & per Demonstrationem. Quare neque sine Demonstratione est cognoscere ipsum quid est, cuius est causa alia: neque est Demonstratio ipsius, quemadmodum & in dubitationibus diximus.*

1 *Quo autem modo contingat dicemus, &c.*

De intentione Aristo. Antequam ad textus expositionem accedamus, intentionem Arist. in hoc ca. explicemus.

1. Fund. Pro quo aduerte primo, quid & propter quid idem esse re, ratione tamen diuersa: nam definitio, quæ est quid vnius extremi, est medium & propter quid ad probandum ipsum de aliquo, vel aliquid de ipso: ac propterea differunt ratione dicuntur. nam definitio & quid est dicitur respectu ipsius rei secundum se: propter quid verò dicitur respectu eiusdem rei in compositione & prædicatione sumptæ, ex quo fit vt quod quid est rei terminet & absoluat duas quæstiones, & quid sit, & quia sit: nam definitione eclypsis est ipsius quid, & propter quid Lunæ insit.

2. Fund. Aduerte secundò, aliter se habere passionem, quæ demonstratur inesse & subiectum de quo demõstratur: passio enim cùm non aliud esse habeat quàm subiecto inesse (accidentis enim esse est inesse) fit vt non cognoscatur esse, quin cognoscatur inesse: quo fit, vt cùm quid est non possit cognosci nisi res cognoscatur esse, non cognoscatur quid passionis, nisi simul cognoscendo ipsius esse: hoc autem est in Demonstratione: non ergo cõtingit passionis & quęsiti quid est cognosci, nisi in Demonstratione. Et hoc est quod Arist. hic intendit docere, quòd non cognoscitur quid ipsius passionis, nisi in ipsa Demonstratione, ac ob id dicit quid, & propter quid esse idem, vt quemadmodum propter quid non cognoscimus nisi simul cum quia est, quod in Demõstratione fit, ita ipsum quid, quod idem est cum propter quid.

3. Fund. Tertiò aduerte de subiecto aliam esse rationem: nam potest quidem cognosci esse absque passione, propterea quod eius quid est supponit tantùm quòd sit, non autem quale sit, sicut in passione, ideo extra Demonstrationem cognoscitur. non enim eius quid, est propter quid, nisi respectu passionis, ac propterea tale quid est, ex suppositione cognoscitur, cum non pendeat à passione.

Quamuis etiam possumus dicere, quod in ipsa Demonstratione cognoscitur esse quid est, dum per ipsum quid est, eius probamus passiones de eo: non enim alibi manifestatur & ostenditur definitio quod sit quid, nisi cùm medium in demonstratione sumitur: extra Demonstrationem enim tãtùm definitio quid de re ostendit ex suppositione. Nota igitur Aristo. scopum in capite.

Ad textum accedamus. Volens alterum modum tradere osten

oſtendendi quid eſt, ſimilitudinē inter quid, & propter quid, vt talia ſunt, ſupponit. Similitudo autem in his cōſiſtit: ſicut propter quid ſine quia eſt haberi non poteſt, ita nec quid eſt ſine an ſit: & ſicut quia eſt ſine propter quid aliquando habetur, ita & an ſit: & ſicut propter quid, & quia ſimul ita etiam quid ſit, & an ſit ſimul conſequimur. Hoc ergo fundamentum proponit, vt cùm quid non poſsit cognoſci, niſi cognito quòd res ſit, non cognoſcatur quid, niſi ſimul cum an ſit, quod in Demonſtratione fit.

Hoc autem ſi eſt aliquando quidem, &c. 2

Supponit etiam alterum, an ſit abſque quid ſit dupliciter cognoſci poſſe: vno modo ſub conceptu aliquo accidentali, cognoſcendo rem, vt qui ſcit muſicos eſſe, ſcit homines eſſe per accidens: altero modo ſcimus rem eſſe, aliquid ipſius rei eſſentiale cognoſcentes, vt qui ſcit eſſe priuationem quandam luminis, ſcit eclypſim eſſe, & qui ſcit eſſe aliquid ſeipſum mouens, ſcit animam eſſe.

Hos modos comparat, dicens, qui ſcit ſecundum accidens rem eſſe, non eſt diſpoſitus ad cognoſcendum quid ſit, quia nondum cognouit an res illa ſit: at qui cognouit per ipſum, quid eſt magis diſpoſitus ad cognitionem perfectam ipſius quid rei: nam quo magis accedimus cognitioni an ſit, eo magis cognoſcimus quid ſit, & tunc perfectè ſcimus eſſe, cùm ipſius quid cognoſcimus.

Ex quo ſuppoſito intendit colligere tunc cognoſci quid paſsionis, cùm eſſe cognoſcimus ipſius Hoc autem fit in demonſtratione: ob id in Demonſtratione cognoſcitur quid, ſicut & eſſe. Hoc item fundamentum oſtēdit cognoſci optimè rem eſſe per ipſum quid, & meliùs quàm per aliud, vt exemplis oſtendit: & ex his duobus fundamentis intentum concludit, & nota hæc.

Quorum igitur habemus aliquid, &c. 3

Oſtendit modò, quòd ſcire rem eſſe tunc fit, cùm quid cognoſcimus, & hoc exemplo deducit, fiat Demōſtratio, interpoſitio terræ eſt eclypſis; Lunæ terra interponitur: ergo Luna eclipſatur. Quærere an Luna eclipſetur, eſt quærere an eclipſis ſit: & illud quærere, eſt rationem & cauſam, & quid petere, quibus poſitis ponitur eclipſis: ergo ſcire eclipſim eſſe, eſt ſcire quid ipſius, quod in Demonſtratione fit.

Alterum exemplum ponit, cuius ſenſus eſt, quamuis variè exponatur, cùm quęrimus an habeat angulos rectos, vel non habeat, quæ ſunt partes contradictionis, idem fit: in his enim

rationem & quid quætimus, ex quo infertur quòd cùm rem esse per eius quid cognouimus, quod est scire verè rem esse, tunc propter quid simul sciamus quod in demonstratione fit: at cùm per aliquod accidens, non per causam mediam cognoscimus, non scimus propter quid, nec quid, sed tantùm quia, id est, per accidens, quod imperfectè est scire rem esse, vt dictum est. Huius ponit sequens exemplum.

4 *Si ergo Luna C. defectus A. &c.*

Exemplum est cùm eclypsim per medium accidens cognoscimus.

Verbi gratia, si quis eclypsim esse cognoscat, quia Luna plena non facit vmbram nostri corporis, cùm nullum sit obstaculum medium, tunc per accidēs, & per effectum cognoscit esse, & si secundum tale medium disponatur syllogismus nec quid, nec propter quid ostendit, sed rem esse tantùm.

Lunæ eclypsis quî fiat. Aduerte eclypsim Lunæ fieri hoc pacto: ipsa enim recipit lumen à Sole, vnde illa ex parte illuminatur, secūdum quam est opposita Soli: eclypsatur autem, cùm terra est directè inter Solem & ipsam, tunc enim vmbra terræ, quę orbem Lunę attingit, impedit quo minus illuminetur, ac ideò eclypsim patitur. Luna autem sic eclypsata non facit vmbram ad præsentiam corporum inferiorum, quamuis cœlum totum serenum sit, quia non habet lumen, quod vmbræ est causa, ac propterea est effectus eclypsis, vmbram non facere, & si per hoc medium eclypsis cognoscatur, per accidens, & non per quid esse cognoscitur.

5 *Cùm autem manifestum est, &c.*

Concludit, quando aliquid alicui inesse cognoscitur, vt eclypsim ipsi Lunæ, nihil aliud esse quærere propter quid insit, quam quid, & rationem eius petere: vt propter quid sit eclypsis, est petere quid sit, an sit extinctio luminis ipsius, vt aliqui putabant, existimantes à vaporibus, vel magno vento extingui: vel sit conuersio, vt alij credebant, putātes mediam partem lucidam esse, & aliquando conuerti ad partem supernam & fieri eclypsim: vel sit interpositio, vt dictū est. Quicquid sit, quid petitur semper, cùm cur sit quæritur. Similiter cùm propter quod sit tonitrus quæritur, quid sit quæritur: vt quia sit extinctio ignis in nube, vt arbitratur Empedo. vel concussio exalationis in nube, vt docet Arist.

Ex quibus est notum quid esse propter quid: vnde sicut propter quid in Demonstratione cognoscimus, cognoscēte qualis est res, ita & ipsum quid in Demonstratione cognoscimus,

mus,cognoscentes simul rem esse:nam ob id supposuit quid non cognosci,nisi cognito simul quod res est. Hoc autem in Demonstratione fit.

At quia definitionem passionis semper sumebat, posset quis dicere illam non esse vlrimum & immediatum mediũ. Respondet posteà tale medium posse per alias præcedentes rationes probari. Sanctus Tho.explicat per has rationes definitionem subiecti,quæ est præcipuum medium: Philo. explicat alias causas earũdem passionum, sed hoc inferiùs examinabitur..

Quare syllogismus ipsius quod quid est, &c. 6

Infert quid est in Demonstratione cognosci, non tamen per Demonstrationem. Cognoscitur quidem in Demonstratione, cùm sumitur pro medio, quo rem esse probamus, quãdo res habet causam sui esse, alias enim suppositione cognoscitur,non per Demonstrationẽ,eo quod non cõcluditur & probatur sicut propter quid in Demõstratione ipsa cognoscitur:sed non per Demonstrationẽ.Vide igitur modũ notificandi ipsum quid est:hoc enim fit in Demõstratione, & non per Demonstrationem.Atque hoc de capitis declaratione.

QVAESTIO I.

De medio demonstrationis potißimæ.

EST communis & non facilis difficultas,quòd sit medium in potissima Demonstratione:cum enim sint in quęstione duæ partes,datum,nempe subiectum,& quęsitum,nempe prædicatum & passio, dubium est an potissima Demonstratio sumat vt medium definitionẽ subiecti,an passionis. Nec est dubium de quacunque Demonstratione : constat enim aliquando per definitionem passionum fieri Demonstrationem,sed est sermo de potissima , id est , de ea quæ ex primis immediatis,& quæ iam resolui nequeũt procedit: in qua difficultate duæ sunt præcipuæ sententiæ oppositæ.

Prior est Alber.Ægid & aliorum,qui definitionẽ passionis esse potissimùm medium dicũt: quod videtur esse Arist. placitũ,qui his capitibus pro medio, passionis definitionẽ sumpsit,quod expressè docet Them.2.Post.ca.30 & videtur sententia Græcorum Rationes huius sentẽtiæ pręcipuę sunt hę. *1.Sent.*

Prima, illa est potissima Demonstratio quę magis ex immediatis procedit:sed quę fit per definitionẽ passionis est ex *1.Ratio.*

immediatis:magis ergo eſt potiſſima.Maior eſt certa.Minor probatur,quia paſſio magis immediatè prædicatur de ſua definitione,dicendo aptum ad riſum eſt riſibile, quàm de definitione ſui ſubiecti,dicendo,animal rationale eſt riſibile.

2. Ratio. Secunda, ſi definitio ſubiecti eſſet medium potiſſimum,vltima Demonſtrationis reſolutio eſſet in definitionem illius ſubiecti, & non in principia per ſe nota & communia. Hoc autem falſum eſt : nam perfectior Demonſtratio terminatur in principiis per ſe notis : non ergo definitio ſubiecti poteſt eſſe medium potiſſimum.

3. Ratio. Tertia,definitio ſubiecti eſt idem re cum ſubiecto,vt animal rationale cum homine:ergo non poteſt eſſe mediũ,nam aliàs eſſet probare idem per idem:at quia poſſet hoc idem eis obiici,qui definitionem paſſionis medium ponũt,reſpondent definitionem puram paſſionis non eſſe mediũ,ſed ſimul cum ea extrinſeca coniungendo : non enim per priuationẽ luminis tantum eclipſim probamus, ſed per priuationem luminis ex terræ interpoſitione.Et hoc notat Ægid.

2. Sent. Poſterior ſententia eſt S.Th.Caiet.& communis,nempe in potiſſima Demonſtratione medium eſſe definitionem ſubiecti,& non paſſionis,pro qua ſunt duæ præcipuæ rationes.

1. Ratio. Prior,illa eſt potiſſima Demonſtratio,quę ex his quæ iam cauſam non habent procedit : ſed talis eſt quæ medio vtitur definitione ſubiecti:ergo hæc eſt potiſſima.Probatur Minor: nam definitio paſſionis cùm inſit ſubiecto, vel ineſt immediatè & eſſentialiter, & hoc non:vel ineſt mediatè & non eſſentialiter, & tunc erit demonſtrabilis de ipſo ſubiecto per ipſius definitionem.Et hæc eſt potiſſima ratio S.Th quia dicit Demonſtrationem per definitionem paſſionis adhuc reſoluendam in Demonſtrationem per definitionem ſubiecti, vt patet ſup.c.2.lib.2.Poſterior.

2. Ratio. Poſterior ratio,quia Demonſtratio paſſionum ſuperiorum de inferiori ſubiecto, vt habere tres angulos de iſoſchele,fit per ipſum ſubiectum mediũ:ergo illud eſt cauſa, adde quòd Ariſto.1.Poſt.c.20.ipſum vniuerſalem cauſam vocat,vbi habere angulos externos æquales quatuor rectis dicit ineſſe iſoſcheli, quia eſt figura, & hæc eſt vltima cauſa : non ergo definitio paſſionis, ſed figuræ & ſubiecti eſt potiſſimum medium.Hæc ſunt,quæ circa hoc dicunt Doctores.

Nota. At in hac difficultate mihi ſic reſpondendum videtur,quæ alicui competunt ſubiecto, in duplici differentia ſe habere: quædam habent aliam cauſam extra ſubiectum, ſecundum

quam

quam ei insunt, sicut eclipsis inest Lunę propter terrę interpositionem, & tonitrua aëri ex concussione exhalationis cum nube: quædam alia insunt subiecto, non per causam extrinsecam, sed quia subiecti naturam consequuntur, sicut multæ passiones & proprietates herbarum animalium, & aliorum.

1. Concl. Qua supposita distinctione, sit prima conclusio: potissima Demonstratio est, quæ per causam supremam propriam procedit. Et hæc est conclusio recepta ab omnibus.

2. Concl. Secunda, cum proprietates subiectis insunt modo priori, crediderim potissimam earum demonstrationem esse per causam illarum, sicut Astrologus per interpositionem terræ probat eclipsim, & non per definitionem Lunæ, & per concussionem exhalationis, Physicus probat tonitrum, & hoc probant ista capita Arist.

3. Concl. Tertia: passionum posteriori modo præcipuum medium est definitio subiecti: & hoc conuincunt argumenta S. Tho. & prior. ex 4 Phy. ca. 4. vbi docet per definitionem rei notificari omnes passiones illius rei, & 1. animæ text. 11.

4. Concl. Quarta conclusio: non semper expressè probamus etiam in his passionibus per definitionē subiecti, virtualiter tamen probamus semper. Explico, & est notandum hoc: Geometra non probat expressè per definitionem trianguli, quòd habeat tres angulos æquales duobus rectis, sed per principia quædam, quibus manifestat talem naturam trianguli, vt id ei insit, nempe per angulum extrinsecum, & per lineas æquidistantes: quibus non aliud facit, quàm talium linearum compositionem exprimat, ex qua colligitur talis passio, & hoc modo Geometra ducit ad principia per se nota.

Solut. 2. argum. Ex quo soluitur argumentum secundum propositum pro Ægid. & hæc est causa quare variis modis aliquando fit Demonstratio eiusdem: hoc autem non est nisi quia natura alicuius figuræ variis principiis notificari potest. Atque hęc sunt quæ mihi in præsenti videntur dicenda esse.

Ad 1. Ad primum Ægid. & aliorum, respondeo, quòd propositio non dicitur immediata, quæ fit per causam effectui proximam, sed quæ non habet aliam causam, per quam demonstrari de subiecto possit: ex huiusmodi enim immediatis procedit demonstratio potissima: talis autem non est cùm definitio passionis sumitur, cùm adhuc ipsa passionis definitio sit aliquando de subiecto demonstrabilis, nempe cùm ipsum subiectum causa est sola illius, vt dictum est.

Ad 2. Ad secundum iam responsum est in conclusione quarta.

Ad tertium dico cum Eustra.& Phil.c.2.huius 2.libr.quòd definitio differt à definito:nã definitio animal rationale, formam dicit secundum hos, homo verò compositum ex materia & forma, vt dictum est superius. & si sustineamus quòd etiã animal rationale continet materiam quæ sit de essentia rei, adhuc est distinctio rationis: nam definitio substantiæ dicit naturam, definitum dicit naturam cum supposito: & hæc distinguuntur. Quid quòd non semper subiectum Demonstrationis est substantia, sed accidens aliquando?& tunc non est definitio prorsus eadem cùm definito:& prætereà quia aliquando prædicatum est substantia: & tunc est idem argumentum contra eos Hæc de quæstione.

Quæ definitiones demonstrari possint, quæ non. Cap. X.

1 *Est autem horum quidem altera quædam causa, illorum verò non est: quare planum quòd & ipsorum quid est alia quidem immediata & principia sunt, quæ & esse, & quid est, supponi oportet, aut alio modo manifesta facere, quod Arithmeticus facit: etenim quid est vnitatem supponit, & quod est.*

Habentium autem medium, & quorum est aliqua altera causa substantiæ, est per demonstrationem, quemadmodùm diximus, ostendere non ipsum quid est, demonstrantes.

2 *Definitio autem quoniã est ratio ipsius quid est, manifestum est, quod aliqua quidem erit oratio quid significat nomen, aut oratio altera nominalis: vt quid significat quid est secundum quod triangulus, cuius habentes quod est, quærimus propter quid est, difficile est autem ita accipere, quæ non nouimus quod sunt: causa verò dicta est priùs difficultatis, quoniam neque si sunt, aut non, nouimus, nisi secundum accidens.*

3 *Oratio autẽ vna dupliciter est, hęc quidẽ cõiunctio.ne, vt Ilias: verò vnũ de vno significans, non secundũ accidens. Vna quidẽ definitio est definitionis, quę dicta fuit.*

4 *Alia autem est definitio oratio significans propter quid*

quid eſt: quare prior quidem ſignificat quid eſt: monſtrat autem non: poſterior verò, manifeſtum eſt quòd erit tanquam demonſtratio ipſius quid eſt, poſitione differens à demonſtratione.

5 *Differt enim dicere, propter quid tonat? & quid eſt tonitrus? dicit enim hic quidem, quoniam extinguitur ignis in nubibus: quid autem eſt tonitrus? ſonus ignis qui extinguitur in nubibus: quare eadem oratio alio modo dicitur, & ſic quidem demonſtratio continua, ſic autem definitio.*

6 *Amplius, definitio tonitrus eſt, ſonus in nubibus: hoc autē eſt ipſius quid eſt demonſtrationis cōcluſionis. Immediatorum autem definitio poſitio eſt ipſius quid eſt indemonſtrabilis. Eſt igitur definitio, vna quidē, oratio ipſius quid eſt indemonſtrabilis: vna verò, ſyllogiſmus ipſius quid eſt, caſu differens à demōſtratione: tertia autem, demōſtrationis ipſius quid eſt cōcluſio. Manifeſtum igitur ex dictis, & quomodò eſt ipſius quid eſt demonſtratio, & quomodo non eſt, & quorum eſt, & quorum non eſt. Amplius autem definitio quot modis dicitur, & quomodò ipſum quid eſt monſtratur, & quomodò non, & quorum eſt, & quorum non. Amplius autem ad demonſtrationem quomodò ſe habet, & quomodò contingit eiuſdem eſſe, & quomodò non cōtingit.*

Eſt autem quorundam quadam cauſa, &c. 1

Intentio Ariſt. Cùm definitionem in demonſtratione non per demonſtrationem oſtendi docuiſſet, modò tractat quæ definitiones ſic oſtendantur, quæ verò non.

Nota 1. Pro cuius exactiori intelligentia aduerte quatuor eſſe cauſarum genera, materia ex qua res eſt, forma ſecundum quam eſt, efficiens à qua eſt, finis cuius gratia res eſt: Circa has cauſas nota primò, quòd non omnes res habent omnes quatuor cauſas: immaterialia enim materia vacant, res mathematicæ formam habent ſolam.

Nota 2. Nota ſecundò, quòd etiam in illis rebus, quæ has quatuor cauſas habent, non omnes ſunt de illarū rerum eſſentia: nam

efficiens & finis de essentia nullo modo sunt, nec materia est multùm de rerum essentia, sed sola forma.

Nota. 3. Nota tertiò, has causas hoc ordine se habere, vt omnium primum locum teneat finis, secundum efficiens, tertium materia vltimum forma: hæc enim est quæ vltimò producitur & habet esse, vnde aliarum, est defectus: idem dico de materia respectu aliarum, & de efficienti respectu finis. Forma dicitur quid rei: & definitio, quæ secundum talem formam datur, dicitur definitio quid: reliquæ causæ, & quæ per eas definitiones dantur, dicuntur propter quid.

· Ex his fit quòd cùm ipsum quid sit effectus aliarum causarum, possit ostendi & concl-di per eas: & talis est definitio per solam formam: & hęc non in demonstratio:.e innotescit, sed per demonstrationem probatur, licèt non probetur quòd sit quid, vt dictum est: reliquæ in Demonstratione ostenduntur, & quatenus per eas cognoscimus quid rei probantes, dicuntur habere rationem formæ. Ex his nota est Ari. intentio.

Expositio literæ. Accedamus ad literæ explicationem. Constituit distinctionem rerum, vt appareat quarum quid est probetur, quarum verò non. Inquit, quædam habent causam, quædam non habent, vel absolutè, vel in illa scientia, vt notat S Th Quæ habent causam, illorum quid est & essentia habet causam, nempe aut materiam, aut finalem, aut efficientem: loquitur enim de his, quæ causam habent extra essentiam & formam, & per talem causam ostendi possunt quamuis non demonstretur esse quid est. Quę verò non habent causam quid est. non possunt ostendi, sed supponi, qualia sunt subiecta in scientiis & principia: eorum enim definitiones supponuntur, non demonstrantur, vt quid vnitas quid punctum.

2 *Definitio autem quoniam quidem, &c.*

Illaturus ex prædicto fundamento, esse aliquot definitiones quæ probantur, aliquot quæ supponuntur, definitionem diuidit in generali definiẽdo. Definitio inquit, est ratio ipsius quid, quædam est quæ quid nomen significet explicat, siue quædam est definitio nomina ponens, id est, definiens, quod idem est, vt quid significet triangulus, vel aliud quoduis nomen: & hanc habentes quid rei quærimus. Et vocat propter quid, quia, vti diximus, quid, & propter quid rei idem sunt. At quia post nominis definitionem ipsum quid rei quærendum dixit, addit difficile hoc esse, statim habere quid, cum nondum habeamus an sit, nisi per accidentia quæ importantur in definitione nominis.

Quid sit definitio.

Oratio

Oratio autem vna est dupliciter,&c. 3

Quia hanc vnam esse definitionem dicturus erat, docet quot modis oratio dicatur vna asserens dupliciter vnam dici primò cõiunctione, vt Petrus & Paulus, vel orationes aliæ secundum quas loquimur: secũdò, quia vnum de vno explicat, non per accidens, id est, quia dicit aliquam naturam alicuius, sicut definitio vna est, quia vnã dicit alicuius naturã. Philopon. & alij volunt definitionem nominis dici vnam per coniunctionem, quia detur per accidentia rei: at videtur mihi posse dici, quòd sit etiam vna per se, quia te vera vnius nominis explicat significationem.

Quot modis dicatur oratio vna.

Alius verò terminus est,&c. 4

Alteram definitionem ponit quæ rei est, nempe oratio ostendens propter quid res est, quam comparat priori definitioni, nempe quæ dicit solùm quid, nã definitio, quid, id est, per solam formam significat ipsum quid, sed nõ ostẽdit, cùm non sit ipsa medium, sed potiùs ostendatur: at definitio propter quid, ostendit ipsum quid, & non differt à Demõstratione nisi sola terminorum dispositione, quod declarauimus satis in primo libro.

Differt enim dicere propter quid,&c. 5

Cùm definitionem propter quid Demonstrationem positione differentem vocauerit, quam modò vocat continuam, nõ autem definitionem quid hoc explicat: nam differt dicere, propter, quid tonat, & quid est tonitrus, cùm enim dicitur, propter quid tonat, respõdetur, quia extinguitur ignis in nube, quæ videtur Demonstratio continua, id est, non distincta illatione media: at si dicitur, quid est tonitrus, quamuis idem dicatur, non eodẽ modo, scilicet est sonus extinctionis ignis in nubibus.

Amplius est terminus tonitrui,&c. 6

Definitionem solam formalem tonitrus ponit, nempe est sonus nubis: quam definitionem dicit esse conclusionem Demonstrationis, vt suprà declarauimus. Ex quibus colligit triplex definitionum genus, & quæ principium tãtùm sunt Demonstrationis, vt sunt definitiones eorum, quæ non habent causam, & quæ est conclusio Demonstrationum, qualis est passionis definitionis formalis, & quæ est Demonstratio positione differens, qualis quæ quid rei cum sua causa complectitur. Ex quibus vniuersalem epilogũ colligit eorum quæ dubitata sunt cap. 3. Et nota epilogum eorum, quę hactenus dicta sunt in textu.

Triplex esse genus definitionum.

De causarum

De causarum distinctione: & quæ mutuò concurrant & quæ non, & quomodò illarum possit esse demonstratio. Cap. XI.

1 *QVoniam autē scire putamus, quādo sciamus causam: causæ verò quatuor sunt, vna quidem quod quid erat esse: vna autē, quibus existentibus necesse est hoc esse: altera verò, quæ aliquid primum mouit: quarta autem, cuius causa, omnes istæ per mediū monstrantur. Et hoc enim quòd cùm sit hoc, necesse est esse, vna quidē accepta propositione non est, duabus autem ad minimū: hoc verò est, quando vnum medium habeant. Hoc igitur vno accepto, conclusionem necesse est esse.*

2 *Manifestum autē & sic, propter quid est rectus in semi circulo? aut quo existente rectus est? sic vtique rectus, in quo A. dimidium duorum rectorum, in quo B. qui est in semicirculo, in quo C. Quòd igitur A. rectus insit ipsi C. ei qui est in semicirculo, causa est ipsum B. hoc enim ipsi A. equale est, hoc autem C. ipsi B. duorum namque rectorū dimidium est. Cùm igitur B. sit dimidium duorum rectorum, A. ipsi C. inest: hoc autem erat, in semicirculo rectum esse.*

3 *Hoc verò idem est ipsi quid erat esse, eò quòd significat oratio: verūenimuerò & ipsius quid erat esse, causa monstrata est media.*

4 *Propter quid autem Medorum bellum factum est Atheniensibus? quæ causa bellum inferendi Atheniensibus? quoniam in Sardes cum Eretriensibus irruerunt: hoc enim primò mouit. Si bellum, in quo A. priores irruisse B. Athenienses C. inest itaque B. ipsi C. quod est priùs irruisse Atheniensibus: A. verò ipsi B. bellum inferunt enim ijs, qui prius iniuria affecere: inest igitur ipsi quidem B. A. quod est bellum inferre iis, qui prius incœpere: hoc autē B. ipsi C. siue Atheniēsib. priùs enim*

cœ

cœpere. Medium igitur & hic cauſa eſt, quæ primò mouit.

Quorumcunque autē cauſa ipſum gratia cuius:vt, propter quid ambulat? vt ſanus fiat:propter quid domus eſt? vt conſeruetur ſupellex: illud quidem gratia conualeſcendi, hoc autem gratia conſeruandi. Propter quid verò à prandio oportet deambulare? & gratia cuius?nihil differt. 5

Sit deambulatio à prandio, C.non ſupernaturā cibaria, in quo B. ſanari, in quo A. Inſit igitur à prandio de ambulare ei, quod eſt facere nō ſupernatare cibaria ad os veneris:& hoc ſalubere:videtur.n.ineſſe ipſi deambulare, quod eſt C.ipſum B.quod eſt non ſupernatare cibaria: huic autem ineſt ipſum A. ſalubre. quæ igitur eſt cauſa ipſi C.quòd ipſum A.inſit ipſum cuius gratia B. quòd eſt nō ſupernatare. Hoc aūt eſt veluti illius ratio: A.n.ita aſſignabitur:propter quid aūt B.ipſi C.ineſt? quoniā hoc eſt ſanari, ita ſe habere. Oportet autē tranſumere orationes:& ita magis ſingula apparebunt. 6

Generationes verò è conuerſo hic, & in cauſis ſecundum motum:ibi enim medium oportet fieri primum hic autem ipſum C.extremum:vltimum verò, ipſum cuius gratia. 7

*Cōtingit autem idem & cuius gratia eſſe, & ex neceſſitate, vt per lucernam ingredi lumen:ex neceſſitate etenim progreditur, quòd minores habet partes, per maiores poros:ſiquidem lumē fit, eò quòd pertranſit: & gratia cuius, vt non offendamus. An ne ergo ſi eſſe contingit, & fieri cōtingit:quemadmodum ſi tonat cùm extinguitur ignis, neceſſe eſt * ſtridere & ſtrepere(vt Pythagorei dicunt.) minarum gratia iis, qui ſunt in Tartaro, vt timeant.* 8

* Proprie eſt ſonare, vt cum in aqua cādēs ferrū extinguitur.

Plurima verò talia ſunt, & maximè in iis, quæ ſecūdū naturā cōſtituuntur, & cōſiſtunt: hæc enim alicuius gra 9

gratia facit ipsa natura, illa verò ex necessitate. Necessitas autem duplex: hæc quidē enim secundū naturam, & appetitum: illa autem vi, quæ præter appetitū est quemadmodum lapis ex necessitate & sursum & deorsum fertur, sed non propter eandem necessitatem.

10 *In iis verò, quæ à discursu, nōnulla quidem nunquā à casu sunt, vt domus, aut statua, neque ex necessitate, sed alicuius gratia: quædā verò & à fortuna, vt sanitas & salus. Maximè autem in quibuscunque contingit & sic, & aliter, quando non à fortuna generatio fit: quare finis, quod est bonum, gratia alicuius: & fit aut natura, aut rarte: à fortuna verò nihil gratia alicuius fit.*

11 *Eadem autem causa ex iis quæ fiunt, & factis, & futuris, quæ est & iis quæ sunt (medium enim est causa) præterquam quòd iis quidem quæ sunt quæ est, iis verò quæ fiunt quæ fit, factis autem facta: & futuris futura. Vt, propter quod factus fuit defectus? quoniam facta fuit terra in medio. fit autē, quoniam fit: erit verò, quoniam erit in medio: est autem, quoniam est. Quid est crystallus? accipiatur vtique, quòd est aqua congelata. aqua, in quo C. congelatum, in quo A. causa media, in quo B. defectus calidi omnino: inest itaque B. ipsi C. huic autem congelatum esse, quod est in quo A. fit autē crystallus, cùm fit B. factum est autem, facto: erit autem futuro. Sic igitur & causa, & cuius causa, simul fiunt, quando fiunt: & sunt, quando sunt, & in eo quod factum fuit, & in futuro consimiliter.*

Quoniam autem scire opinamur, &c.

1. Theo. TRIA theoremata in hoc capite constituit. quorum primum est, per quatuor causarum genera licere monstrare. Primò autem explicat singulas, sunt enim formalis, materialis, efficiens, & finalis. Formalē vocat quod quid, quæ ipsa est essentiæ præcipua pars: materialē verò, qua posita necesse est aliquid esse. Quamuis autem hoc possit de aliis causis

fis,tamen in Physica proxima causa necessitatis qua talis est effectus, est materia, vt aliàs declarabitur. Efficiẽs est, quæ mouet primò, & à quo primò incipit operatio. Finalis est, cuius gratia res fit: Hæc sunt quatuor causarum genera, per quæ demonstrare licet.

At quia nihil sequitur necessariò ex vno solo, nisi secundum dispositionem syllogisticã disponatur, in qua medium bis sumere idem oportet, quoties per causas hasce aliquid demonstrandum fuerit, debet medium bis repeti quod in syllogistica argumentatione fiet, alias per causam non demonstrabimus necessariò.

Manifestum est autem & sic, &c. 2

Exempla causarum tradit, atque ab ipsa materia incipit Exemplum est huiusmodi. Si quis velit demonstrare angulum trianguli supra semicirculum descripti esse rectũ, sumatque pro medio, quia est medietas duorum rectorum, per materiã monstrabit: nam medietas & partes habent rationem materię. Fiet igitur sic Demõstratio omnis angulus qui est medietas duorum rectorum, vel æquiualentiũ duobus rectis, est rectus: omnis angulus in circunferentia trianguli supra semicirculum descripti est medietas rectorum duorum, aut æquiualentium duobus rectis: ergo talis angulus est rectus. Vide Eucli. libro tertio Theorem. Tertiò hic nota, nõ esse propriè materiam in Geometricis, sed est materia intelligibilis, & materia metapysica, quales sunt partes respectu totius.

Hoc autem idem est ei, &c. 3

Quantùm possum coniicere, sensus huius loci est, vt velit per idem medium cõcludi quid, & formã rei per quam monstratur res, cùm non sit aliud res ipsa: ac propterea non ponit exemplum causæ formalis, quia potiùs ipsa cum re monstratur, quàm demonstret rem. Literam attende, cũ dixisset per illud medium concludi illum angulum esse rectum, dicit rectum, & ipsius quod quid est, idem esse, cùm definitio & nomẽ idem significet: causa autem recti assignata, ipsa etiam erit causa ipsius, quòd quid. Potest etiam sic exponi, quòd tale medium est quod quid rei: nam hoc significat illa definitio medietas duorũ rectorum, nimirum ipsum rectum: talis autem definitio sumpta est pro medio, vt patet in Demonstratione posita.

Hoc autem propter quid Medorum bellum, &c. 4

Ponit exmplum in efficienti causa, vt quare Athenienses bello vexantur à Medis? puta ipsi Athenienses primò iniusti fuerunt

fuerunt & inuaserunt cum Eretriis ipsorum Medorum amicos nempe Sardes. fiet igitur syllogismus, qui primò Medos inuadunt bello, à Medis bello vexantur: Athenienses primò Medos inuadunt: ergo Athenienses à Medis bello vexantur. Hæc demonstratio est à causa efficienti.

5 *Quorumcunque verò causa, &c.*

Exempla causæ finalis assignat duo. Alterum est, sanare est finis deambulationis, sic: qui vult sanari deambulat: qui malè habet vult sanari: ergo qui malè habet deambulat. Alterum est, domus finis est suppellectilia conseruare: si suppellectilia conseruari debent, oportet domos esse: sed suppellectilia cōseruari debent? ergo oportet domos esse. Statim explicat duos modos quibus causa finalis notatur, nempe propter quid deambulemus, & cuius gratia deambulemus, vtrumque enim finem petit.

6 *Sit ambulare post cœnam, &c.*

Ingeniosè vult Aristoteles ostendere efficientem, & finalem causam adinuicem se demonstrare: ac exemplum de efficiente ponit, sumit enim pro maiori extremo sanum, pro minori deambulare, pro medio cibos non manere in ore ventriculi, hoc est, digestos esse. & facit rationē per tale medium quod est efficiens sanitatis, sic, cibos digeri, sanum est: deambulare facit cibos digeri: ergo deambulare sanum est. Hæc demonstratio ab efficienti.

Statim dubitat, nónne sanum esse est causa finalis, vt qui deambulet, cibos digerat, & eius ratio? Respondet ita esse, & si terminos conuertas, maius extremū in medium, fiet Demonstratio à fine, vt si probetur deambulans cibos digerere propter sanitatem. Literæ textus per ista facilè intelligetur.

7 *Generationes autem è contrario, &c.*

Ostendit in generatione causam efficiētem & finalem aliter se habere: nam causa efficiens fit primùm & habet esse, quàm effectus probādus, at in finali ipsum extremum C. nēpe deambulare, fit primum, & finis, nēpe sanitas vltimo habet esse. Sensus est, efficiens primo fit ante effectum, at finis est vltimò productus: nam priùs est deambulare & cibos digeri, quàm sit sanitas, quamuis sanitas & finis sit primus in intentione.

Secūdum theorem. Eundem effectum ex duplici prouenire causa.

Contingit autem idem & gratia, &c.

Hoc est secundum teorema. Potest idem effectus prouenire duplici ex causa, & finali, & materiali non solùm quantum ad esse, sed etiam quantùm ad fieri, Ponit duo exempla,

8

vtra

vtraque secundum opinionem aliorum, alterum huius effe-ctus, nimirùm lumen diffundi per lanternæ pellem, est causa finalis ne offendamus pedes: causa verò materialis est quia lumen est corpus partibilius in minutiores partes, quam sint foramina & pori illius pellis; sic enim censebant aliquid lumen per pellem transfundi. At possumus aliud exemplum ponere ex Themi. dentes enim anteriores sunt acuti, propterea quod sunt ad scindendum, tanquam propter finem, similiter quia sunt ex materia subtiliori, quàm ea ex qua sunt morales obrusi ad conterendum cibum.

Alterum exemplum ponit: sonus tonitrui fit ex extinctione ignis in nube, necessariò enim ignis extinctus in aqua sizit, id est, sonitum facit: finis autem tonitrui secundum Pythagoram est, vt paueant qui sunt in inferno. fit ergo vnus effectus ex pluribus causis.

Plurima autem huiusmodi sunt, &c. 9

Cùm idem & à fine, & ex necessitate, id est materia, vt Philo. dicit, fieri docuisset, inquit plurima esse huiusmodi, præsertim quæ natura constant, id est, entia naturalia. Dicũtur autem entia naturalia, quæ principium in se alicuius motus habent, qualia sunt plantæ, animalia, elementa, & ex his mixta, in quibus est duplex hæc causa, & finis, & necessitas, scilicet materia.

Nota literam, illa duo verba (hæc, illa) sunt nominatiui casus cum natura: vt sit sensus, in his quæ natura constant hæc natura est propter hoc, illa ex necessitate, id est, est quædam causa finis, est etiam causa materia.

At quia est necessitas multiplex, distinguit: est enim quædam necessitas extrinseca, quæ prouenit à causa efficienti, vt sagitta emissa sursum tendit necessariò, & alia necessitas intrinseca, quæ est à principio interno rei, & hæc est secundum rei inclinationem & appetitum, vt cùm lapis deorsum descẽdit, & ignis sursum ascendit, & per talem necessitatem, causam probamus ipsius effectus cùm sit necessitas per se.

Sed in his quæ sunt ab intelligentia, &c. 10

Postquàm docuit causas illas reperiri in naturalibus, docet non id semper in his esse, quæ ab intelligentia & intellectu fiunt, id est, in artificialibus: artificialia enim quędam nec ex necessitate fiunt, nec à fortuna, sed tantum propter finem, vt domus, effigies: hæc enim solum sunt pro arbitrio agentis non ex materia ipsa necessariò proueniunt, sed tantùm propter finem. & hinc est quòd non à fortuna proueniant, cùm

non nisi ex intentione agentis fiant.

Illud autem dicitur à fortuna prouenire, quod præter intentionem agentis particularis prouenit: vt si quis domo egressus negotiandi causa, liberatus est à morte, nempe quia domus ruinam fecit, hoc illi à fortuna euenit. Dico autem agentis particularis, quia illud non euenit p·ęter intentionem agentis vniuersalis, nempe Dei, quia omnia præscit, & nihil à fortuna euenit: domus igitur & similia nunquam à fortuna eueniunt, quia non sunt nisi ex agentium intentione.

Quædam alia artificiata à fortuna eueniunt, vt sanitas, nauigationis exitus, cuius rationem Ari reddit, nempe quia ab alia causa prouenire possunt, quàm ab arte: sanitas enim etiam à natura, nauigatio etiam à ventis prouenit. Cùm autem ista à tali causa præter artem eueniant, possunt à fortuna euenire, nempe cum accidunt præter intẽtionem, non quód à fortuna sit generatio rei, sed cùm ab illo principio præter intentionem venit, à fortuna dicitur.

In arte igitur finis est, qua parte ab arte res proueniunt. Et in hoc cum natura conuenit, vtraque enim est propter finẽ: quæ enim sunt à fortuna, non sunt propter finem, cùm non sint secundum causarum particularium intentionem.

11 *Eadem autem causa est, & in his, &c.*

Tertium theorema est, in causis & effectibus quæ simul sunt eodem modo variari causam, quo effectus, quantùm ad temporum varietatem, vt quare est eclypsis? quia est interpositio: quare fuit eclipsis? quia est interpositio. quare futura est? quia futura est interpositio. Ponit exemplum aliud pręteriti, quare glacies est? reducas ad complexum sumpta significatione nominis, vt suprà diximus. Et nota hunc locum reduces sic, quare aqua est congelata? quia est exhalata, putà quia partes calidæ prorsus euaporatæ sunt, & calor recessit: & hoc idem potest variari secundum quamlibet temporis differentiam.

Cap. XII.

1 *IN iis verò, quæ non simul sunt, ánne sunt in continuo tempore? quemadmodum videtur nobis alias aliorum causas esse? ipsius quidem facti factam alteram, & futuri alteram futuram, & ipsius fieri, si quid priùs factam fuit.*

2 *Est vtique à posteriùs facto syllogismus. principiũ autem*

autem & horum ipsa facta. quare & in iis quæ fiunt consimiliter. A priori verò non est: ut, quoniam hoc factum fuit quia hoc posteriùs factum fuit. & in futurum consimiliter: neque enim indefiniti, neque definiti erit temporis, quare quoniam hoc verum est dicere factum fuisse, hoc autem est verum dicere factum fuisse posterius: in intermedio namque falsum erit dicere hoc, iam altero facto. Eadem autem ratio & in futuro.

Neque quoniam hoc factum fuit, hoc erit: medium enim congenitum oportet esse, factorum factum, & futurorum futurum, eorum quæ fiunt quod fit, entium ens: id verò quod fuit, & id quod erit, non contingit esse cõgenitum. Ampliùs, neque indefinitum contingit esse tempus intermedium, neque definitum: falsum enim erit dicere in intermedio. 3

Considerandum autem quid est ipsum continuum, ut post ipsum factum esse, ipsum fieri sit in rebus. An manifestum est, quod non est contiguum facto, quod fit? neque enim factum facto: termini nãque sunt & indiuidui. Quemadmodum igitur neque pũcta sunt sibiinuicem cõtigua, neque facta: ambo enim indiuidua sunt? neque utique quod fit facto, propter idem: nam quod fit diuisibile est, factum autem indiuisibile, quẽadmodum igitur linea ad punctũ se habet, ita quod fit, ad factũ: insunt enim infinita facta in eo quod fit. Magis autem manifestè in uniuersalibus de motu oportet dici de his. 4

De eo igitur quod est, quomodò, cùm generatio consequenter sit, se habeat medium, quod est causa, in tantum acceptum sit: necesse est enim & in his medium & primum immediata esse ut A. factum fuit, quoniam C. factum fuit: posterius autem C. factum fuit: priùs autem A. principium autem C. eo quod proximius ipsius tunc est, quod est principum temporis. C. verò factum est, si D. factum est. Cum igitur D. fit, necesse est A. 5

factum esse.causa autem est C.cùm enim D.factum est. necesse est C.factum esse:C.autem facto necesse est priùs A.factum fuisse. Ita vero accipienti medium, stabitur alicubi in immediatum?an semper extrà cadet propter infinitum,non enim est contiguum factum facto,quemadmodùm dictum fuit: sed incipere tamen necesse est à medio,& ab ipso nũc primo.Similiter autem & in ipso erit: si enim verum est dicere,quod erit D.necesse prius verum dicere,quod A. erit: huius autem causa ipsum C.si enim D.erit,priùs ipsum C.erit:si verò C.erit,prius ipsum A. erit. Similiter autem infinita est sectio & in his:non enim sunt futura contigua inter se: principium verò & in his immediatum accipiendum est.

7 *Se habet autem sic in operibus, si facta est domus, necesse est incisos fuisse lapides, & factum fuisse, hoc * propter quid? quoniam necesse est fundamentum factum fuisse, siquidem & domus facta fuit: si vero fundamentum est, prius lapides factos fuisse necesse est. Rursus, si erit domus, consimiliter prius erunt lapides, (monstratur autem per medium similiter) erit enim fundamentum priùs.*

* *Nõnulli codices nõ habent illud propter quid*

1 *In his autem quæ non simul sunt, &c.*

Intentio Aristo.

CVm in tertio theoremate præcedenti de causis & effectibus quę simul sunt,locutus esset,de causis & effectib⁹ quę non simul sunt,sed succesione procedũt quęrit,an talia, licèt simul non sint,saltem in continuo sint tempore:vt cum fundamenta,& muri,& domus fiunt,an sint cõtinuo tempore,sicut videtur nobis communiter,ita vt effectus facti sit altera causa priùs facta continuo tempore, & futuri futura, & eius quod fit aliqua præcedens,licèt simul non sint omnia.

2 *Est igitur à posteriùs facto syllogismus, &c.*

Antequàm quæstionem determinet, statuit modum demonstrandi in similibus causis, docens in his quæ facta sunt procedendum à posteriori ad priùs factum,& similiter in his quæ futura sunt à posteriùs futuro ad priùs. Sic facta est domus,ergo facta sunt fundamenta:futura est domus,ergo futura

tura ſunt fundamenta. Non licet autem à prioribus procedere : ac propterea vocat ſyllogiſmum, non autem Demonſtrationem.

Neque enim infinito, aut finito erit tempore, &c. 3

Probat quòd non ſit verum dicere, quia priùs eſt factum, poſteriùs eſſe factum, nec ſignando tempus certum & finitum, nempe quia hoc eſt factum, illud tali die eſt factum, nec non ſignando tempus vllum, ſed infinitè & indeterminatè: neutro enim modo eſt verum dicere, quia priùs factum eſt, nempe fundamenta, factum eſt poſteriùs, putà domus, quia ſumendo tale tempus intermedium, erit quidem verum dicere factum eſſe priùs, non autem poſteriùs. Idem dicendum eſt de futuro.

Neque quoniam hoc factum eſt, hoc erit; &c. 4

Non ſolum à priori ad poſterius non valere contendit in facto vel futuro eſſe, ſed nec à facto ad futurum valere probat: non enim licere quia fundamenta facta ſunt, domus erit: primò, quia medium, & quod per medium probatur, debent eſſe contemporanea & congenita, vt vtrumque futurum aut vtrumque præteritum, aut vtrumque in eſſe aut in fieri: at factum eſſe & futurum, non ſunt ſimul congenita. prætereà, quia ſiue ſit certum tempus, ſiue incertum, in quo futurã eſſe domum dicatur, in medio tempore falſum erit dicere quòd erit, cùm impediri poſsit, etſi fundamenta poſita ſint.

Speculandum ergo quid eſt continuum, &c. 5

Conatur modò reſpondere ad propoſitam quæſtionem de continuitate temporis effectus & cauſæ, quæ ſimul non ſunt. Ac dicit quòd oportet ſpeculari quid ſit cõtinuum: erit enim manifeſtum quòd factum eſſe nec cum fieri, nec cum alio factum eſſe ſit continuum : nam facta eſſe ſunt ſicut puncta in linea, fieri verò ſicut ipſa linea. Vt igitur punctum non eſt continuum puncto, cùm indiuiſibilia ſint, nec linea puncto, quia poſito aliquo puncto non capitur pars lineæ, ita immediata puncto illi, quin detur alia minor verſus illud punctum, ita nec factum eſſe cum facto eſſe, nec cum fieri continuum eſt. At quia hoc excedebat limites Logicos, remittit ſe ad libros Phyſicorum, in quibus de motu in vniuerſali tractatur.

De eo igitur quomodò cum eo, &c. 6

Oſtendit hæc ſolùm dicta eſſe, vt oſtendatur, quomodò in his, quæ conſequenter & ſucceſsiuè fiunt, ſit cauſa media accipiẽda: nam cum cauſa media debeat eſſe immediata ex-

tremo maiori,oportuit cognoscere quomodò ista immediata sint, licèt aliquid ex Philosophia misceatur. Quo autem modo sint immediata docet, primò repetendo principium quòd sit:hoc autem est vltimum factum esse, per hoc enim probamus prius, vt A.esse nempe fundamenta, quia C est, nempe quia muri facti sunt, & muros factos, quia D.nempe domus est.Semper autem vltimum dicitur principium, quia proximum est ipsi nunc præsenti, quod dicitur principium temporis.

Nota. Hic nota,quòd sicut in linea datur principium incipiendo extrinsecè,nempe à puncto primo versus lineam,non autem datur principiũ à linea versus punctum,ita datur principium à facto esse incipiendo,quod nunc, versus antecedentia,non tamen à prioribus factis esse incipiendo.ac ob id principium primum debet esse quod vltimũ est,ac ob hoc ad priora procedendum: in prioribus autem non est dare primum factum esse,sicut datur vltimum factum esse,ac ob id à posteriori sumendum est principium. Eadem est ratio in futuro:ob eo enim quod posterius est,principium sumi debet,

7 *Hoc autem se sic in operibus,&c.*

Docet,quamuis in tempore non detur ista immediatio vnius facti esse cum altero facto esse, vel cum fieri, tamen ea quæ facta sunt habere hanc immediationem, & in his non esse processum in infinitum versus priora: nam domus facta est:ergo lapides decisi sunt,quod est vltimum,& lapides decisi sunt,quia fundamenta sunt,quod est medium: datur igitur immediatio in rebus,licèt non in tempore.Hæc pro capite sufficiant:sunt enim ista Philosophica.

Cap. XIII.

1.Post. ca.3. *QVoniam autem videmus in iis quæ fiunt, circulo generationem quandam esse,contingit hoc esse,siquidem sequantur se inuicem medium & extrema: in his enim|ipsum conuertere est, monstratum verò est hoc in primis, quòd conuertuntur conclusiones:quod autem circulo,hoc est. In operibus autem apparet sic,madefacta terra,necesse est vaporem fieri:hoc autem facto, nubem;hoc autem facto, aquam:hoc autem facto, necesse est madefactam esse terrã.Hoc autem erat,quod à principio;*

cipio: quare circulo circuiuit: vno enim ipsorum quocũque existente, alterum est, & illo aliud, & hoc primum.

Sunt autem nonnulla quidem, quæ fiunt vniuersaliter: namque & semper & in omni, aut sic se habent, aut fiunt: alia verò semper quidem non, vt plurimùm autem: vt, non omnis homo masculus barbam emittit, sed vt plurimùm. 2

Talium itaque necesse est & medium vt plurimùm esse: si enim A. de B. vniuersaliter prædicatur, & hoc de C. vniuersaliter, necesse est A. de C. semper & in omni prædicari: (hoc enim est vniuersale, & in omni, & semper,) sed supponebatur vt plurimùm: necesse est igitur & medium vt plurimùm esse, quod est, in quo B. Erunt igitur & eorum, quæ vt plurimùm, principia immediata, quæcunque vt plurimùm ita sunt, aut fiunt.

Quoniam autem videmus in iis, &c. 1

Arist. intentio.

Cùm in his quæ simul non sunt caußis & effectibus à posteriori argumentum sumendum esse docuisset, nunc docet in quibusdam etiam quæ non simul sunt, nihil referre à posteriori vel à priori incipere: hæc autem sunt quæ mutuo & circulo quodam non in indiuiduo, sed specie generantur adinuicem: & in his conclusiones præmissas, & præmissæ conuersim conclusiones ostendunt, vt priùs dictum est, nempe secundo Priorum cap. 5.

Verbi gratia, si terra madefacta est, vapores erunt, si vapores erunt nubes, si nubes, pluuia, si pluuia terra erit madefacta, vnde est circulus: & in his per vapores futuras pluuias, & per pluuias vapores etiam futuros probare possumus, neutrum enim in specie habent rationem veram prioris aut posterioris.

Sunt autem quædam quæ fiunt vniuersaliter, &c. 2

Mediũ tale esse debere, quale illud quod probatur.

Theorema quoddam constituit, tale esse medium oportere, quale id quod probatur: sunt enim quædam, quæ semper sunt, aut fiũt sine defectu, vt quòd triangulus habeat tres angulos, quòd Sol oriatur, quòd occidat: quędam, quæ frequenter eueniunt, licèt aliquando deficiant, vt quòd vir barbam habet, quòd pluuiæ sint in hyeme. Eorum igitur quæ semper

ſunt aut fiunt.& medium debet eſſe ſemper : in his verò quæ plerunque,& medium etiam plerunque.Et probat ſecundum nam ſi A.dicitur de B.ſemper,& B.de C.ſemper, & A.dicetur de C.ſemper?nõ ergo plerunque,vt dicebatur, vnde per principium de omni, medium ſemper non erit ipſius plerunque: erit ergo quod eſt plerunque ſine medio, aut medium debet eſſe etiam plerunque,vt dictum eſt.

De compoſitione definitionis ex ſuis partibus,& quando ſunt ignotæ quo pacto venentur. Cap. XIIII.

1 *Quomodò igitur ipſum quid eſt in definitione aſſignatur,& quomodò Demonſtratio,aut definitio eſt ipſius,aut non eſt,dictum eſt prius. Quomodò autem oportet venari, quæ in eo quod quid eſt prædicantur, nunc dicamus. Eorum igitur, quæ inſunt ſemper vnicuique,nonnulla extenduntur in plus,non tamen extra genus.Dico autem in plus ineſſe,quęcunque inſunt quidem vnicuique vniuerſaliter,at verò & alij.Veluti,eſt* impar, quod omni ineſt trinitati, ſed & non trinitati: quemadmodum ens ineſt trinitati, ſed & non*numero, ſed & impar ineſt omni trinitati, & in plus ineſt, nam & quinario ineſt, ſed non extra genus:quinarius enim eſt numerus:nihil autem extra numerum,eſt impar.*

*a.l.quiddam.
*a.l.trinitati.

2 *Talia itaque accipienda ſunt vſque ad hoc,quouſque tot accepta fuerint primùm,quorum vnumquodque quidem in plus inerit, omnia verò non in plus ſunt. Hanc enim neceſſe eſt ſubſtantiam eſſe rei : vt,trinitati ineſt omni numerus,impar, primus vtroque modo, & vt non menſuretur numero, & vt non componatur ex numeris:hoc igitur iam eſt trinitas,numerus impar primus & ita primus. Horum enim vnumquodque, alia quidem imparibus omnibus inſunt, vltimum verò & dualitati,omnia autem * nulli.*

*a.l nulli niſi tria.

Quoniam

Quoniam verò declaratum est nobis in superioribus, quod necessaria quidem sunt, quæ in eo quod quid est prædicantur, (vniuersalia verò necessaria sunt) trinitati autem & cuilibet alij sit accipiuntur in eo quod quid est, quæ accipiuntur: sic ex necessitate quidem essent vtique trinitas: hæc. Quòd autem substantia sit, ex his planum est necesse enim est, si non hoc esset trinitatis esse, vt genus aliquid esse hoc, aut nominatum, aut innominatum. Erit igitur in plus quàm trinitati inexistens: supponatur enim tale est genus, vt insit secundum potentiam in plus, si igitur nulli inest alij, quàm indiuiduis trinitatibus, hoc vtique esset trinitati esse: supponatur enim & hoc, substantia vniuscuiusque esse, quæ est in indiuiduis vltima talis prædicatio. Quare consimiliter & alij cuicunque ita monstratorum, eidem esse, erit. 3

Oportet autem, quãdo totum aliquid negotietur quispiam, diuidere genus in indiuidua specie prima: vt numerum in trinitatem & dualitatem. Posteà sit illorum definitiones tentare accipere, vt rectæ lineæ & circuli, & recti anguli. Post hæc autem accipientem quid est genus, veluti vtrùm quantorum, aut qualium, proprias passiones speculari per communia prima. 4

*Accidentia namque iis, quæ componuntur ex indiuiduis, ex definitionibus erunt plana, eò quòd principium est omnium * definitionum ipsum simplex, & simplicibus solis per se insunt accidentia, aliis verò secundum illa.* 5

*a.l. definitio & ipsum simplex.

Diuisiones autem, quæ sunt secundum differentias, vtiles sunt ad ita pertranseundum: vt tamen monstrant, dictum est in præcedentibus: vtiles verò essent ita solùm ad syllogizandum ipsum quid est. Atqui videretur vtique nihil, sed statim accipere omnia, ac si quispiam à principio acciperet absque diuisione. 6

Differt autem, aliquid primum & posterius eorũ quæ

prædicãtur prædicari: vt, dicere animal mansuetum bipes, aut bipes animal mansuetum. Si enim omni ex duobus est, & vnum quiddam est animal mansuetum, & rursus ex hoc & differentia homo, aut quodcunque est quod vnum sit, necessarium est diuidentem petere.

7 *Amplius, vt nihil derelinquatur in eo quod quid est, ita solùm contingit. Quando enim primum acceptum sit genus, si inferiorum quidem aliquam diuisionum accipiat, non incidet omne in hoc: vt, non omne animal aut integris, aut scissis pennis est, sed pennatum animal omne. huius enim differentia hæc, prima verò differentia animalis est, in quam omne animal incidit: similiter autem & aliorum vniuscuiusque, & extrinsecorum generum, & eorum quæ sub ipso, vt auis, in quam omnis auis, & piscis, in quam omnis piscis. Ita igitur procedenti est scire, quoniam nihil derelictum fuit, aliter autem & derelinquere necessarium est, & non scire.*

8 *Nihil autem oportet definientem & diuidentem omnia scire entia. quamuis impossibile dicunt esse aliqui, differentias scire, quę sunt ad vnumquodque, non scientem vnumquodque: sine autem differentiis non esse vnumquodque scire: à quo enim non differt, idem esse huic: à quo autem differt, alterum ab hoc. Primùm quidem igitur hoc falsum est: non enim secundum omnem differentiam, alterum est: multæ enim differentiæ insunt eisdem speciei, sed non secundum substantiam, neque per se.*

9 *Posteà quando acceperit opposita & differentiam, & quòd omne incidit hinc aut inde, & acceperit in altero quod quæritur esse, & hoc cognoscat, nihil differt scire aut nõ scire, in quibuscunque prædicantur aliis differẽtia: manifestũ enim est, quoniam si ita procedens venerit in hæc, quorum non ampliùs est differentia, habebit rationẽ substãtię. Omne autem incidere in diuisionem, si sint*

si sint opposita, quorum non est medium. non est petitio: necesse est enim omne in altero ipsorum esse, siquidem illius differentia erit.

Ad construendam verò definitionem per diuisiones, tria oportet coniectare, vt accipiantur quæ prædicantur in eo quod quid est, & hæc ordinare quid primum, aut quid secundum est, & quòd hæc omnia sint. 10

Est autē horum vnum primū per id, quòd possumus, quemadmodùm ad accidens syllogizare quòd inest, & per genus construere. Ordinare autē, vt oportet, erit, si primum acceperit. hoc autem erit, cùm acceptum fuerit. quod omnibus sequitur. illi autē non omnia: necesse est enim esse aliquid tale. Hoc aūt accepto, iā in inferioribus idē modus est: secundo nanque aliorum primum erit, & tertium consequentiū ablato enim superiori, quod cōsequitur aliorum primū erit: consimiliter verò & in aliis: Quòd aūt omnia hæc sint, manifestū est ex eo q accepit & primum secundum diuisionem, quoniā omne aut hoc animal est, inest autem hoc: & rursus huius totius differentiam: vltimi verò non ampliùs esse differentiam aut & statim cum vltima differentia à toto nō differre specie hoc: manifestum enim quòd neque plus adiacet. 11

Omnia enim in eo, quod quid est accepta sunt horū: neque deficit vllū: aut enim genus, aut differētia vtiq; esset. genus quidem igitur & primum, & hoc quòd cum differentiis assumitur: differentiæ verò omnes habentur: non enim ampliùs sunt posteriora specie: nāque differret vtique ipsum vltimum: hoc autem dictū est nō differre. 12

Quærere verò oportet inspicientem ad similia & indifferentia, primùm quid omne idem habēt: postea rursus in alteris, quæ in eodē quidē genere sunt cū illis, sunt aut ipsis quidē eadem specie, ab illis aūt altera. Quando autē in his acceptū fuerit aliquid omninò idē, & aliis cōsimiliter, in acceptis rursus cōsiderare, si idē, quousq; 13

ad

ad vnam deuenerit rationem: hæc enim erit rei definitio. si verò non processerit in vnam, sed in duas, aut plures, planum quòd non esset, vtique vnum aliquid quod quæritur sed plura.

Vt dico, si, quid est magnanimitas, quæreremus, cõsiderãdum in quibusdam magnanimis, quos scimus, quid habent vnum omnes in quantùm tales: vt si Alcibiades magnanimus, aut Achilles: & Aiax, quid vnũ omnes habent? non tolerare iniuria affecti: ille enim bellauit, iste autem iratus est, hic verò interemit se ipsum. Rursus in alteris, vt Lysandro, aut Socrate si vtique indifferentes sunt & bona & mala fortuna affecti: hæc duo capiẽs cõsidero, quid idem habent, & impassibilitas circa fortunas, & non tolerantia cùm iniuriantur: si verò nihil, duæ vtique species essent magnanimitatis.

Semper autem est omnis definitio vniuersalis: non enim alicui oculo dicit salubre Medicus, sed aut omni, aut specie determinans.

1 *Quomodò quidem sit quòd quid est, &c.*

Intentio Arist. Postquàm quomodò quod quid est definiatur, & qualiter in Demõstratione ostendatur, ostensum est, proponit se dictu. . .m qua via definitionem venari possimus. Definitio autem aut est alicuius speciei specialissimæ aut alicuius generis subalterni. Incipit autem à methodo definiendæ speciei, vt vult Themist. & Philoponus.

Diuisio attributorum essentialiu. Ante omnia verò diuisionem prædicatorum essentialium statuit. Quędam, inquit, essentialiter prædicãtur de specie, ita tamen vt excedant genus illius speciei: sicut ens prædicatur de ternario, excedit tamen genus ipsius, nempe numerum: similiter prædicatur quantitas, excedit tamen. Quædam verò essentialiter prædicantur, in plus tamẽ: ita vt excedãt specie illam, non tamẽ genus: sicut impar, primũ, insunt ternario, in plus, quia aliis etiam numeris insunt, non soli ternario, sed non excedunt numerum, cùm non nisi numeris insint, ita fit etiam in aliis speciebus.

2 *Methodus inuestigandi definitionẽ speciei.*

Huiusmodi igitur accipienda sunt &c.

Distinctione prędicatorum essentialium de specie proposita, methodus consistit in hoc, vt circa speciem definiẽdam tot

tot prædicata essentialia sub illo genere sumamus quousque omnia simul iuncta soli illi insint speciei, licèt singula separata excedant speciem.

Verbi gratia est definiendus ternarius, cuius genus est numerus, sumã de ternario essentialia omnia, nempe quod est impar, quòd est primus vtrobique: & quamuis ista singula sint communia per se. (nam impar inest etiam quinario, primus vtrobiq; binario) tamen totum simul soli ternario inest.

Aduerte dupliciter dici numerum primũ vno modo, quia sola vnitate mensuratur & nõ numero aliquo, sicut ternarius, quinarius, septenarius, & alij: altero modo, quia non cõponitur ex numeris, quomodò soli binarius, & ternarius primi dicuntur: vnde vterque dicitur primus vtrobique; id est, quia nec mensuratur numero, nec componitur numeris. Si igitur primus consideretur per se, inest binario, impar per se, inest aliis, totum verò ternario soli. Atque hæc est via definiendi speciem quæ magis deseruit pro indaganda differentia, quæ difficiliùs cognoscitur.

Nota numerũ dupliciter primum dici.

Quoniam autem ostensum à nobis, &c. 3

Probat prædictam orationem esse definitionem ipsius ternarij, & primò probat esse necessarium prædicatũ, sic in quid prædicata prędicãtur necessariò. illa talia prędicãtur in quid, vt notum est: ergo necessaria sunt. Maior patet, quia in quid prædicata vniuersaliter prædicantur: vniuersalia autẽ necessaria sunt. Idem dicendum in alhis omnibus à ternario. Sed quòd sit substãtia & definitio probatur: illa oratio prædicatur in quid de ternario: ergo vel est genus, vel definitio: non genus, quia cõpeteret aliis à ternario, genus enim superius est: ergo est definitio, cùm definitio sit oratio quę in quid, & soli inest. Dices quomodò illæ differentiæ prædicantur in quid? Respondet Phil. differentiam per se in quale quid prædicari: at in definitione simul cum ipso genere prædicatur in quid, definitio enim in quid prædicatur.

Obiectio.
Dilutio.

Hic est*vna difficultas notãda, an vnius speciei specialissimæ vna sit vltima differentia cõuertibilis cum specie, eadem Sãctus Thomas hoc loco lect.13. respondet quãlibet speciem specialissimam habere vnicam vltimam differentiam cõuertibilem cum ipsa, at quia tales differentiæ sunt ignotæ, circumscribimus illam per varia accidentia communia simul iniuncta, quæ dicuntur essentialia, quia formam rei essentialem circumscribunt, nõ autem circumscribimus per accidentia

**Quæstio, an sit vltima differentia simplex speciei specialissimarum.*
Prim opi. D Thom

tia

tia propria, quia per talem definitionem oportet demonstrare ipsa propria de specie.

Rat. D. Th. Ratio Sancti Thomæ est, quia cùm differentia sumatur à forma, sit autem vnica forma, vltima in specie, erit etiam & differentia vltima. Hoc idem Albert. tract. de differentia. c. 5. & in præsenti capite: & videtur hoc idem docere Aristoteles septimo Metaphysicæ, capite duodecimo, tex. 45. vbi differentias vltimas cum specie conuerti docet, & primo de partibus animali. capite primo, esse species, inquit, quę vnica indigent differentia. Simplicius capite tertio ante prædica. docet Porphyrii differētia, vt in plurimum definisse, hæ autem communes sunt: vbi insinuat non deesse vltimas differentias. At Porphyrius differentiam vltimam specificam nullam videtur facere: sed solùm illud aggregatum ex multis communibus, quem alij quoque sequuntur.

Secūda ratio Porph.

Pri. ratio. Pro hac opinione esse videtur, quod potest fieri, vt omnes gradus qui sunt alicuius formæ rei, inueniantur seorsum in variis rebus, licèt simul iuncti non nisi in illa re. Et profectò hoc in homine constat: nam forma ipsi est principium vitæ, quem gradum in formis plantarum inuenimus, est etiā principium sentiendi, qui gradus est in brutis: est etiā principiū intelligendi, qui gradus est in Angelis. At simul intelligendo non est nisi in homine: nam si tu dicas, intelligere hominis esse cum discursu, ac ob id non inueniri in Angelis, dicēt hi, nihil aliud esse intelligere cum discursu, quàm intelligere coniunctum sensitiuo: vnde qui dicit rationale, dicit duo, nempe intellectiuum cum sensitiuo, vnde iuxta istorum sententiam ista erat exacta hominis definitio, substantia intellectiua, sensitiua.

Vltimas differentias simplices posse esse in infimarū specierū. Et quamuis hæc opinio non careat probabilitate, tamen non est negandum, posse esse differentias vltimas simplices vltimarum specierum, cùm possint multis inesse simplices gradus formæ solis speciebus competentes. Quamuis hoc fortè non sit demōstrabile, est tamen probabilius, quàm contrarium.

4 *Congruum autem est cùm totum, &c.*

Methodus vt generis subalterni definitio indagetur. Alteram constituit methodum pro genere subalterno definiendo: generalissima enim non habēt definitionē. methodus autem consistit in tribus. primum est, vt tali genere propositio fiat eius diuisio in suas vltimas species Secundum vt singulæ definiantur, & sumatur id quod in eis inuentum fuerit commune: hoc enim erit differentia illius. Tertiū, vt præ-

dicamen

dicamentum illius inquiratur, in quo ipsius est genus, hoc autem fiet considerando proprietates ipsorum prædicamentorum quæ in singulis prædicamentis superius expositæ sunt, & sic perfectam habebimus definitionem.

Verbi gratia, volo definire lineam, diuidam eam in suas species, rectam, & circularē, posteà singulas definiā. Recta est longitudo sine latitudine, cuius mediū non exit ab extremis. Circularis est longitudo sine latitudine, cuius medio inest punctū, à quo lineæ omnes ductę vsque ad ipsam sunt æquales. Sumam ab vtraque illud commune, nempe lōgitudinem sine latitudine. Posteà per proprietates quantitatis comperiam lineam esse quātitatem, & continuam, quia secundum eam est æquale vnum alteri, & eius partes terminum habent communem, dicam igitur linea est quātitas continua, longa sine latitudine. Atque hæc methodus est pro genere.

Compositis enim ex atomis, &c. 5

Vult Arist. ostendere meritò ad methodū defintionis generis vtendum esse definitionibus specierū: nam cùm genera non sint nisi ex speciebus collecta, meritò per ea quæ speciebus insunt ad genus ascendimus, cùm in speciebus primò inueniantur & cognoscantur.

Litera autē sic est exponenda, secundum Themist. & Philopo. quamuis aliter S. Tho. exponat. Conueniētia compositis ex atomis, id est, quæ insunt generibus, quæ ex vltimis & indiuisibilibus speciebus cōponuntur, ex ipsarum specierum definitione erūt manifesta, propterea quòd omnium principium est definitio, & quòd simplex, id est, generū & vniuersalium definitio simplicis speciei principium est, & quæ insunt simplicibus speciebus, per se illis cōpetere cognoscuntur, aliis verò, nempe generibus, non nisi per species inesse illa percipiuntur.

Sed diuisiones, quæ sunt secundum differentiam, &c. 6

Diuisionis quæ sit vtilitas ad inuestigationem definitionis.

Vt Philop. dicit, duas vtilitates ex diuisione ad has methodos definiendi proponit. Præmittit tamen non demonstrari definitionem per diuisionem, vt dictum est priùs.

Prior vtilitas est ad ordinem inter partes definitionis: refert enim multùm dicere, homo est animal, mansuetum bipes, vel bipes mansuetum.

Prior vtilitas.

Cuius rationem dat; nam semper partes præcedentes faciunt vnū genus, quod per bibes contrahitur, propterea multum refert vnam partem, aut alteram præponere, quamuis, vt dicit Arist. hoc non demonstratur ex diuisione, sed accipiatur,

piatur, tamen vtilis est ad hoc diuisio: nam si recta sit, partes ipsius priores præponi debent, posteriores verò postponi.

7 *Amplius nihil relinquendum, &c.*

Posterior vtilitas.

Altera vtilitas diuisionis est, vt nihil relinquatur in definitione. relinquitur autem, cùm prætermittitur differentia proximè diuidens genus. Signum autem cognoscendi quādo differentiæ non sint generi adequatę, hoc est: cum enim ipsæ differentiæ non adæquant ipsum genus vniuersaliter sumptum, non sunt proximæ, vt habere scissas pennas, & habere non scissas, sicut habent vespæ, muscę & vesperriliones, non sunt differentiæ proximæ animalis, cùm non omne animal habeat pennas scissas, aut non scissas: hæ enim differētię auis sunt. Atque hoc signum est pro cognoscendis proximis differentiis generis alicuius, & aliorum generum quæ extra illud sunt, nempe superiorum & eorum quæ sub illo sunt: atque ex hoc colligitur prædicta vtilitas ad definitiones.

8 *Nihil tamen oportet definitionem, &c.*

Excludit errorem quendam, quem Themist & Philop. tribuunt Speusippo nepoti Platonis Hic enim dicebat non posse cognosci differentiam alicuius, nisi cognoscantur omnia: à quibus differt: sine differentia verò non cognosci quicquā: nam à quo non differt, est idem cum eo: à quo verò differt, est aliud ab eo. Si igitur non cognoscitur res sine differentia, nec differentia nisi aliis omnibus cognitis, non contingit definire aut diuidere nisi omnibus cognitis.

Hoc reiicit Ari. ac primò illud fundamentum refutat. nempe quòd differt ab alio alterum est ab eo. Hoc docet esse falsum: nā indiuidua vnius speciei differūt ab inuicē non tamen vnum dicitur alterū, id est: diuersum in substantia ab alio, cū non omnis differentia sit essentialis: ex quo fit vt ad cognoscēdum quid res sit nō sit opus omnia cognoscere, cùm saltem indiuidua illius speciei non sit opus cognita habere.

9 *Posteà cùm accipiantur omnia, &c.*

Respondet modò nō opus esse cognoscere omnia in particulari, à quibus res differt, sed si genus diuidatur p duas differentias, in quibus non sit medium, aut per plures & definitum accipiatur in vna satis erit vt cognoscatur differre ab omnibus aliis, quibus inest opposita differentia, licèt non cognoscā-tur illa omnia in particulari: vt satis est scire omne animal esse aut rationale, aut irrationale, & hominē esse rationalē, vt cognoscatur ab aliis omnibus animalibus differre,

re, quamuis in particulari non cognoscantur, sed vniuersaliter, nempe esse irrationalia.

Quòd si dicas, vnde sciam omne animal esse rationale, aut irrationale, forsan erit aliud. Respondet Aristo. non posse esse aliud, quia differentię sunt immediatè oppositæ: ob id non petitur principium, quando nulla alia statuitur. Quòd si per huiusmodi diuisiones procedamus, non opus erit omnia in particulari cognoscere, sed tantùm rem definiendam esse sub oppositis differentiis.

Ad probandum autem terminum per diuisiones, &c. 10

Post methodos definiēdi traditas, vult docere diuisionem esse vtilem ad definitionem probandam, non quidem demōstratiuè, vt dictū est, sed alio probationis genere. Ad hoc autem oportet tria in diuisione obseruare: primum est, vt non accipiātur in diuisione nisi tantùm essentialia, & non accidētia aliqua: alterum, vt ordinatè accipiantur talia prędicata, vt primum sit loco primo, secundum loco secundo, & sic consequenter: tertium, vt sumantur omnia mēbra diuisionis vsque ad vltimam speciem, vel vsque ad illud quod definiri debet.

Est autem vnum horum, &c. 11

Diuisionem vtilem esse ad definitionis probationem.

Ostendit modum quo ista in diuisione obseruari possunt. Primum quidem obseruabitur examinando talia prædicata per problemata generis, sicut examinatur accidens per sua problemata, id est per præcepta quæ dantur ad determinanda problemata accidentis vel generis.

Obseruabitur secundum, si primum prędicatum fuerit primo loco, illud autem est primum, quod sequitur omnia alia, non tamen omnia alia sequuntur & inferūtur ex ipso, vt viuens est primum quàm animal, nam omne animal est viuēs, non è contra omne viuens animal: & idem obseruabitur in sequentibus, nam semper respectū sequentium antecedentia dicuntur prima, & eodem modo sunt examinanda.

Obseruabitur verò tertium duplici signo. Primò, ne intermedia prætermittātur, sumendo differētias adæquatas: quod cognoscitur, quando genus vniuersaliter non continetur sub illis: nam cùm adęquatę sunt, exactè diuidunt genus vniuersaliter sumptum, vt diximus paulò superius in hoc capite. Secūdò, vt diuisio procedat vsque ad vltimum, quod cognoscetur, quando iam ampliùs sub illo toto non possumus differētiam sumere, vel si sumamus, est idem cum ipso toto: vndę quando peruentum est ad hominem, scimus absolutam esse diuisionem, quia sub homine non licet differentiam sumere:

vel si differentia sit, puta rationale, est conuertibilis & idem cum homine: diuisiua verò differentia debet esse inferior.

12 *Omnia enim in eo, quod quid est, &c.*

Probat modò, per talem diuisionem rectè colligi & probari definitionem: nam omnia prædicata ista sunt essentialia: non ergo est quid superfluum. Similiter nihil erit diminutum, nam non deest genus, cùm acceptum sit primum genus: non deest differentia, quia omnia intermedia vsque ad vltima accepta sunt: erit ergo bona per talem diuisionem accepta definitio.

13 *Quærere autem oportet intendentem, &c.*

Intentio Aristo. Non conuenit inter omnes expositores quid Arist. hîc intendat. Sanctus Tho. enim vult, vt hîc tradatur alia methodus definiendi speciem per resolutionẽ: Alber. verò & Ægid. vt tradatur hîc methodus definiẽdæ passionis ipsius speciei. potiùs mihi videtur dicendum cum Themist. & Philo. quòd Aristo. doceat modum separandi æquiuocum à genere, quia sæpe accidit, vt videantur genera, quę tamen sunt æquiuoca. Traditur autem hîc via hoc dignoscendi.

Metod⁹ qua gen⁹ ab æquiuoco valeat distingui. Via autem hæc cõsistit in his, primò vt illius propositi generis sumamus illa singularia, quę censentur vnius speciei, & consideremus ea, in quibus sunt similia & indifferentia. Secũdum vt sumamus alia singularia, quę cẽsentur vnius esse speciei inter se, diuersa tamen à priori sub illo genere, & pari ratione consideremus similia in his & indifferentia. Tertiò, vt vtraque comparemus, & videamus an in aliquo cõmuni conueniant in illis similitudinibus reporto: si enim hoc est, erit huius communis definitio: si verò ratio non est vna communis, est ęquiuocum tale propositum, & non est definiendum.

Verbi gratia, volo definire animal, diuidam in singularia hominis, & quæram an habeant aliquid commune, quo dicuntur animal. & inueniam esse sensibilia rationalia: posteà sumam indiuidua leonis: & inueniam esse sensibilia, fugibilia, quòd si vtraque comparem, commune inueniam, nempe sensibile: ob id igitur animal vniuocum & genus erit.

14 *Vt dico, si quid est magnanimitas, &c.*

Exemplum proponit Arist. si velis quid sit magnanimitas definire, priùs considera eos qui magnanimi dicuntur vnius speciei magnanimitatis, vt Achillem, Aiacem, Alcibiadem, hi magnanimi dicuntur, quia noluerunt pati iniuriam: Aiax enim occidit se, propterea quòd arma Achillis fuerũt sibi denegata; Achiles verò abstinuit se à bello, propter Briseidem

raptam

raptam ab Agamemnone: Alcibiades pugnauit contra suos, quia propter accusationem à bello fuit reuocatus. Omnes hi conueniunt in hoc, quòd vindictam sumebant illatę iniurię.

Postea considera alios magnanimos alterius speciei, scilicet Socratem, & Lysandrum: hi enim magnanimi dicti sunt, quia ęquo animo se haberent tã in aduersis, quã in prosperis.

Si verò fiat comparatio inter has magnanimitates, nihil inuenietur commune, vt volunt Græci: propterea non erit vnica magnanimitatis definitio. S. Tho. vult, quòd sit aliquid commune, nempe quòd omnes se dignos magnis existimabant, ac inde procedebat vel vindicare iniuriam, vel nihili facere, & vtraque expositio conuenit textui.

Semper est enim omnis definitio vniuersalis, &c. 15

Definitiones esse solũ rerũ vniuersalium.

Ne quis cùm singula considerata sint, ea definiri existimaret, docet definitiones non esse singularium, sed vniuersalium solùm & communium: vt Medicus non considerat sanitatem huius vel illius oculi, sed in cõmuni, nempe oculi in vniuersali, aut in specie, putà oculi cholerici, sanguinei, vel alterius, itaque definit.

Nota. Medicũ partim vniuersale, partim singulare sibi proponere. Tria quędam in singulari considerari.

Aduerte Medicum habere speculationem & praxim: quãtùm ad speculationem, respicit vniuersale: quantùm ad praxim & operationem, respicit singulare. Sunt autem in singulari tria consideranda, & natura illius, & singularitas, & totum simul suppositum. Natura est principium, quo actionis vel passionis, quia per eam fit actio vel passio. Singularitas est conditio necessaria actionis vel passionis, quia non est actio physica, quæ non sit in singulari, similiter passio. dico physicam, quia intellectus operatio fertur in vniuersale. At totum suppositum est, quod agit vel patitur: agere enim vel pati suppositorum est.

Cap. XV.

Facilius autem est singulare definire, quam vniuersale. quapropter oportet à singularibus ad vniuersalia transire: æquiuocationes etenim latent magis in vniuersalibus, quam in differentibus. Quemadmodum autem in Demonstrationibus oportet esse ipsum syllogizatum fuisse, & ita & in definitionibus manifestum est: hoc autem erit, si per ea quæ singulariter dicuntur,

*sit in vno quoque genere definire seorsum, vt simile non omne, sed quod in coloribus & figuris, & acutum, quod in voce, & ita in commune progredi obseruantem ne æquiuocatio incidat. Si verò neque disputare oportet trãslationibus, planum quòd neq; definire, neque trãslationibus: *disputare enim necesse erit in translationibus.*

* In Gr. ampliùs deg. ὐδὲ ὅσα λέγεται μεταφο-ραῖς, id est, nec definienda ea quæ dicũtur per metaphorum.

Facile autem est magis definire singulare, &c.

Ex præcedenti doctrina infert vnum, facilius esse definire singularia, id est minùs vniuersalia, quàm communia: vnde oportet, ex definitione inferorum ascendere ad superiora.

Probat primò, quia æquiuocatio impedit definitiones: hęc autem est frequẽtior in vniuersaliori, propter amplitudinem eorum, quàm in minus vniuersalibus, quæ non habent similitudinem cum æquiuocis.

Intentio Aristo.

Probat secundò, sicut demonstratio debet syllogizare, ita definitio declarare: sed clarior est definitio, quę incipit à particularibus, vt si velis definire simile, acutum, quæ communia multis sunt, melius erit vnumquodque per se deficere, nempe simile in coloribus, simile in figuris, similiter acutum in voce, acutum in sono, & sic paulatim procedere: attendẹ ne æquiuocum definiamus.

Ex quo reiicit modum definiendi metaphoricum, qui obscurus est: vt enim non est disputandum per metaphoras, ita nec definiẽdũ: si enim definitiones essent, etiã disputationes.

Nota. Hic attende, quòd hîc non intendit docere, speciem priùs definiri quàm genus, sed à toto genere loquendo faciliùs est & inferius definire particularia, quàm communia, de quibus non constat esse genus. hoc non prohibet, quin incipientes à genere, ipsum priùs definiamus.

Quo pacto problemata venentur tum diuisione, tum etiam Proportione.

Cap. XVI.

1 *AD hoc autem, quod habeamus problemata, eligere oportet & decisiones & diuisiones. ita verò eligere supponentem genus commune omnium, vt si animalia essent, quæ speculata sunt, qualia omni animali insunt:*

insunt: his autem acceptis, rursus reliquorum primo, qualia omne sequantur: ut si hoc est auis, qualia omnem sequantur auem, & ita semper proximo: planum enim quòd habebimus iam dicere, propter quid insunt consequentia iis quæ sunt sub communi, ut propter quid homini aut equo insunt. sit autem animal, in quo A. B. verò consequentia omne animal. in quibus autem C. D. E. aliqua animalia planum igitur propter quid B. inest ipsi D. namque per A. consimiliter autem & aliis: & semper in aliis eadem est ratio. Nunc quidem igitur secundum tradita communia nomina dicimus.

*Oportet autem non solùm in his considerare, sed & si aliud quid visum fuerit inexistens commune, excipientem, postea quæ hoc sequitur, & qualia hoc sequuntur: ut cornua habentia habere*erinaceum, & non utrimque dentata esse: rursus cornua habere, quæ sequitur: planum enim propter quid illis inerit, quod dictum est: propter enim cornua habere inerit.* 2

* ἐχῖνον

Amplius autem alius modus est, secundum proportionale eligere: unum enim accipere non est idem, quod oportet vocare sepium, & spinam, & os erunt autem consequentia & his antequam una quadam natura tali existente. 3

Eadem verò problemata sunt, hæc quidem eò quod idem medium habent, ut quoniam omnia contra resistentia: horum autem quædam genere eadem sunt, quæcunque habent differentias, eò quod aliorum, aut aliter sunt ut propter quid resonat? aut propter quid apparet? & propter quid iris? omnia enim hæc idem problemata sunt genere: omnia enim sunt refractio, sed specie altera. Aliqua verò eo quod medium sub altero medio est, differunt problemata: ut, propter quid Nilus decrescente mense magis fluit? quoniam hybernior* 4

* ἀντιπερίστασις, Græcè dicitur, hoc est cōtrarij status.

decrescens est, & propter quid hybernior decrescẽs est? quoniam Luna deficit. Hæc enim ita se habent inter se.

1 *Vt habeamus proposita eligere oportet, &c.*

Intentio Arist. Hoc capite ostendit diuisionem & decisionem, nempe considerationem communis & vniuersalis abstracti à particularibus, conducere ad determinanda & multiplicanda problemata. Et ponit tria theoremata circa hoc: quorum primum est, vt separatim consideremus vniuersalia & communia, & quæ eis insunt secundum se, omnia speculemur, nam posteà per ipsum commune poterimus illa omnia de particularibus probare & demonstrare.

1. Theor.

Vt sumamus animal, & quæ ei insunt secundum se consideremus, nempe somnum, vigiliam, sensum, motum localem & alia: posteà de singulis animalibus eadem per animal medium demonstrabimus, & sic faciendum est in quodlibet alio vniuersali, vnde fit abstractio & decisio illius communis, & considerantur quæ ei insunt, posteà fit decisio, vt eadem de inferioribus demonstremus.

2 *Oportet autem non solùm in his considerare, &c.*

2. Theor. Secundum theorema est, non solùm oportere seligere ista communia, quæ nomina habent posita, sed quæcunque alia communia etiam si nominata non sint, & considerate ea quæ eis insunt, posteà de illorum inferioribus demonstrare.

Vt considerare hoc commune, nempe habere cornua, & quid sequatur ex hoc, nempe non habere dentes superiores, & habere multos ventres: nam animalia, quæ cornua habent, materiam dentium superiorum in cornua conuertunt, & ob id multos habent ventres, vt cibos posteà ruminare possint, & ab vno in alium ventrem transferre, nam cùm dentes non habeant, non ita facilè possunt cibum conterere.

Per cornigerum igitur illa de animalibus habentibus cornua in particulari demonstrabuntur. Themist. per commune intellig.t genus innominatum, Albert. verò passionem aliquam communem, etiam si non sit genus.

3 *Amplius alius modus est, &c.*

3. Theor. Tertium theorema est, vt non solùm commune vniuocum sumamus, sed etiam analogum, cùm ea, quæ probanda sunt, analoga etiam sunt, vt sepium, spina, & os, nullũ habẽt commune vniuocum, sed analogum: vt enim se habet os in terrestribus, ita spina in aquatilibus, & sepium in quodam pisce, qui sepia dicitur, tale proportionale est sumendum, & quæ communiter insunt inuestiganda: posteriùs enim per tale commu

commune de singulis illa probantur.

Eadem autem proposita, &c. 4

Meritò cùm multa problemata vnico medio docuerit determinari, ostendit illa omnia dici eadem problemata, quæ vnico medio determinantur, sicut omnes quęstiones, quę per antiperistasim probantur, eędē dicuntur, vt quare fontes subterranei sint frigidi in æstate, calidi in hyeme, quare lucernæ viuaciores sint vigente frigore, quare fiant grandines in autumno, & similia problemata dicuntur eadem, quia eadem est causa, nempe antiperistasis, id est, obiectio contrarij.

Si medium fuerit idem specie, erunt problemata eadem specie: si genere, similiter & problemata, vt quare sic appareat iris, quare fiat imago in speculo, quare echo in aëre, omnium horum idem est medium genere, scilicet repercussio, licèt diuersa sit repercussio in illis tribus.

Dicuntur etiam eadem problemata, quæ vnicum habent medium, sed subordinatione quadam, nam illud est vnius medium & hoc posteà est alterius medium: vt quare Nilus magis crescit in fine mensis lunaris? quia est tempus hyemalius finis mensis: iterum, quare est tempus hyemalius tunc? quia Luna deficit: illa duo dicuntur eadem, quia ab vnico medio pendent, ordine tamen quodam.

Quomodò causæ & effectus se habeant inter se: & quo pacto causæ venentur: & an vnius effectus plures sint causæ. Cap. XVII.

De causa verò, & cuius causa, dubitaret vtique aliquis, an quādo est causatum & causa est: quemadmodùm si fluunt folia, aut deficit, & causa fluendi folia, aut deficiendi erit: veluti, si huius est lata folia habere ipsius verò deficere, est terram in medio esse: si enim non est, alia quadam erit causa ipsorum, siue causa est, simul & causatum: vt, si in medio terra est, deficit: aut si latifolium est, fluunt folia.

Si verò sic, simul vtique essent, & monstrarentur per se inuicem. Si enim folio fluere, in quo A. latifolium ve- 2

rò in quo B. vitis autem in quo C. Si itaque ipsi B. inest A. omne enim latifolium fluit folio, ipsi verò C. inest B. omnis enim vitis est latifolia, ipsi C. inest A. & omnis vitis fluit folio: causa verò B. medium. Sed & quoniam latifolia est vitis, est per folio fluere demonstrare. sit enim D. quidem latifolium, E. verò folio fluere, vitis autem in quo F. ipsi itaque F. inest E. folio fluit enim omnis vitis: ipsi autem E. D. omne enim folio fluens est latifolium: omnis igitur vitis est latifolia: causa autem est folio fluere. Si verò non contingit causas esse sibi inuicem (causa enim prior est eo, cuius est causa,) & deficiendi quidem causa est in medio terram esse: quod autem in medio terra sit, non est causa ipsum deficere. Si igitur per causam quidem Demonstratio est propter quid: quæ verò non per causam, ipsius quod: quòd terra quidem in medio est, nouit: propter quid autem, non: quoniam ipsum deficere non est causa quòd sit in medio, sed hoc ipsius deficere, manifestum est: in ratione namque ipsius deficere, inest esse in medio: quare planum, quòd per hoc illud cognoscitur, sed non hoc per illud.

3 *An contingit vnius plures esse causas? si enim est idem de pluribus primùm prædicari: sit A. ipsi B. primo inexistens, & ipsi C. alij primo, & hæc ipsis D. E. inerit igitur A. ipsis D. E. causa verò est ipsi quidem D. B. ipsi verò E. C. Quare causa quidem existente, necesse est rem esse: re autem existente, non necesse est omne esse, quodcunque sit causa, sed causa quidem, non tamen omnis.*

4 *Aut si semper vniuersale problema, est & causa totum quiddam? & cuius causa, vniuersale? vt folio fluere toto aliquo determinato, licèt species ipsius sint, & his vniuersaliter, aut plantis, aut his plantis: quare & medium æquale oportet esse in his, & cuius causa, & conuerti: vt propter quid arbores folio fluunt? si itaque propter*

pter

pter congelationem humidi, & si folio fluit arbor, oportet esse congelationem: & si congelatio inest non cuicunque, sed arbori, est folio fluere.

Vtrùm autem contingit non eandem causam esse eiusdem omnibus, sed altera, aut non? an siquidem per se demonstretur, & non per signum, aut accidens? non potest fieri? (namque ratio extremi medium est) si verò non ita, contingit? 5

Est autem & cuius causa, & cui considerare secũdum accidens: non tamen videntur problemata esse. Si verò non, similiter habebunt medium: si quidem sunt æquiuoca, æquiuocorum medium est: si verò vt in genere, similiter habebunt: vt propter quid & permutatim proportionale: alia enim causa est in lineis, & numeris: & eadẽ vtique, inquantùm quidem lineæ, alia, inquantùm verò habens augmentum tale, eadem: ita & in omnibus. Huius autem similiter esse colorem colori, & figuram figuræ, alium alij: æquiuocum enim est simile in his. hîc quidem fortasse proportionabiliter habere latera, & æquales angulos: in coloribus verò sensum vnum esse, aut aliud aliquid tale: quæ verò secundum analogiam, eadem & medium habebunt secundum analogiam.

**Se habet autem sic consequi, causa sibi inuicẽ & cuius causa, & cui causa: singulũ quidem accipienti, cuius causa in plus est: vt, extrinsecos æquales esse quatuor, in plus est, quàm triãgulum, aut quadrangulum, omnibus verò æqualiter: quæcunque enim quatuor rectis æquales esse extrinsecos, & medium similiter. Est autem medium ratio primi extremi: quo circà omnes sciẽtiæ per definitionem fiunt: vt folio fluere simul sequitur vitem, & excedit: & ficum, & excedit: sed non omnes, sed æquale est. Si igitur acceperis primum medium ratio folio fluendi est: erit enim primũ quidem in altera medium, quoniam talia omnia sunt: posteà huius medium, quoniam succus*

6 *ἔχει δ' οὕτω, διὰ τὸ παρακολουθεῖν τὸ αἴτιον ἀλλήλοις.

congelatur, aut aliud aliquid tale. Quid autem est folio fluere congelari succum in contractu seminis.

7 *In figuris verò ita assignabit, quærentibus assecutionẽ causæ, & cuius causa. Sit A. inexistens B. omni B. verò vnicuique eorũ, quæ D. in plus autem: B. vtique vniuersale esset iis, quæ sunt D. hoc enim dico vniuersale, quod non cõuertitur: primũ verò vniuersale, cum quo vnumquodque quidem nõ conuertitur, omnia autem conuertuntur, & non excedunt. Ipsis itaque D. causa est ipsius A. ipsum B. Oportet igitur A. in plus quàm B. extendi si verò non, quid magis causa erit hoc illius? Si itaque *omnibus E. inest ipsum A. erunt aliquid illa vnum omnia aliud à B. si enim non, quomodò erit dicere, quòd cui inest E. ipsum A. omni inest: cui verò A. non omni ipsum E. Propter quid enim non erit aliqua causa, *vt insit omnibus D. *sed nunquid & quæ sunt E. erunt aliquid vnum? Considerare oportet hoc: & sit C.*

*Contingit itaque eiusdem plures causas esse, sed non iisdem specie: vt quod longæua sint, quadrupedia quidẽ, eò quia non habent bilem: volatilia verò eò, quòd sicca sunt, aut alterum quid. Si verò ad indiuiduum non statim veniunt, non solùm vnum est medium, sed & plura, & causæ plures. Vtrùm verò causa mediorum, quod vniuersale primum, aut quod ad singulare, singularibus? Planum itaque ea esse: quæ proxima sunt vnicuique cui sunt causa: primum enim sub vniuersali esse, hęc est causa. *vt ipsi D. inesse ipsum C. ipsum* A. inesse, est causa. ipsi igitur D. ipsum C. causa ipsius est A. ipsi verò C. ipsum B. huic autem idem.*

De syllogismo igitur, ac Demonstratione, & quid vtrumque est, & quomodò fit, manifestum est: simul verò 9 *& de scientia demonstratiua, idem enim est.*

*οἷον τὸ α ὑπάρχει πᾶσι τοῖς ε. Gr.

*Al. sed nunquid & ipsis E. si quidem erũt aliquid vnum?

* al. B.

*Argy. l. veluti vt A. competit ipsi D. causa est ipsũ C. vt igitur A. cõpetat ipsi D. causa est ipsũ C. vt

1 *De causa autem, & cuius causa est, &c.*

Hoc caput nescio an à multis sit intellectum, propter obscurum procedendi modum. Dicam quæ mihi videntur textui

tui maximè quadrare. Dubium proponit Arist. nunquid cùm effectus sit, causa sit, ita vt liceat ab effectu causam colligere, vt si eclypsis sit, terra sit in medio, & si arbor defrondescit lata habeat folia, quod est causa. Argumentatur à parte affirmatiua: nã si effectus est absque illa causa, ergo habebit aliam causam: non enim contingit effectum esse sine vlla causa.

autẽ competat ipsi C. causa est ipsum B.

Si verò causa sit & causarum. &c. 2

Argumentatur pro parte negatiua, quòd non sit simul effectus & causa: aliter enim esset circulus à causa ad effectũ, & econtrà, vt probare vitem defrondescere, quia lata habet folia, & contrà lata habere folia, quia defiódescit. Hoc argumentum soluit dicendo, quòd iste circulus non est in causis, sed vna est Demõstratio à causa, altera est ab effectu, & quia: & hoc non est vllum inconueniens, vt superiùs diximus, textus est apertus.

Intentio Arist.

An contingit vnius plures esse causas, &c. 3

Argumentatur, secundò, ad probandum quòd non valeat ab effectu ad causam. potest idem effectus à pluribus causis primis prouenire, vt vituperabile à superbia, & ab intemperantia: ergo iam non ab effectu licebit colligere causam: non enim licet dicere, est vituperabile, ergo propter superbiam, quia potest esse propter intemparãtiam: nec licet dicere propter intemperantiam, quia potest esse propter superbiam.

Ista argumenta Arist. proponit dubitatiuè, quia non probat antecedentia, quia sunt dubia & opinabilia, solùm tangit difficultatem. Hoc ergo argumento probat, quòd ex effectu nõ licet inferre causam omnem, sed disiunctiuè aliquam. Ipse hoc literis explicat, vt A purà vituperabile, habet duas causas totales B. superbiam, & C. intemperantiam, & prædicatur vituperabile de D. nempe superbo, & de E. nempe intemperato. de illo per medium B superbiam, de hoc per C. intemperantiam. Igitur ex singulis mediis colliges effectum, non ex effectu singulas causas: quia est superior effectus, causa verò inferior.

Nota.

An si semper vniuersale, &c. 4

Rursus contra hanc secundam rationem instat, quia videtur, quòd quando problema seu propositio probanda est vniuersalis posterioristicè. causa est vniuersalis, & cuius est causa, id est, passio est etiã vniuersalis, & ita omnes tres termini erũt cõuertibiles. Sensus est: si sumatur proprium subiectum, & vniuersale passionis, causa erit æqualis, & conuertetur cum eis.

V.g. si

V.g.si defrondescere sumatur de proprio subiecto, nempe non de hac vel illa planta, sed de illo communi omnibus his quæ defrondescunt, tunc medium etiam erit æquale, nempe quia humidum densatur & congelatur, nō quodcunque, sed illarum plantarum talium : & tūc ista erunt conuertibilia Et nota hîc, quòd vera causa defrōdescendi est humidū cōgelari, non quod lata sint folia, hoc enim signum quoddā est. Nec opus est hæc declarare cum philosophica sint: satis est vt exempla intelligantur prout sufficiunt præsenti instituto.

Cur arbores defrōdescant.

5 *Vtrùm autem contingat, &c.*

Replicat contra hoc etiam dubitando: videtur enim: quòd possit esse, quòd eiusdem effectus sint plures causæ in diuersis subiectis, & non vna: verbi gratia longæuum inest ceruo & cornici, sed illi quia caret, felle huic, quia siccum animal est.

Iterùm contra hoc dubitat: quia videtur, quòd quādo passio demonstratur per se, & non per signa, vel per accidentia (hæc enim vnius possunt esse plura) tunc nō possit esse, quòd vnius effectus plures sint causæ. Et probat: nam medium est definitio passionis & maioris extremi: erit igitur ipsi æquale si extremum vniuocum & medium. Similiter si vnum genus, & alterum etiam, si vnum analogum, etiam & alterum, vt cōmutari proportionaliter, & lineis, & numeris, & aliis simul analogicè inest, quia alia ratione inest lineæ, alia inest singulis, quamuis inter se similitudinē habeant: si quis igitur velit dare medium huius, erit etiam analogum.

Similiter simile inest coloribus, & figuris, est enim color colori, & figura figuræ similis, sed analogicæ : nam colores alia ratione dicuntur similes, quia eodem modo mouent visum, alia ratione figuræ quia latera habēt æqualia medium, igitur huius similitudinis probandæ erit analogum, sicut & extremum ipsum.

6 *Se habet autem sic consequi, &c.*

Ex hac præcedenti doctrina determinat modò : cùm medium tale sumendum, sit nempe definitio extremi, vt omnes scientiæ sumunt) tunc omnia futura cōuertibilia. nempe cuius est causa, id est : maius extremum, & cui est causa, id est subiectum, & ipsa causa, id est, medium: quòd si sub subiecto sumuntur inferiora singula non conuertentur, tamen omnia simul, vel subiectum complectens illa, conuertetur cum extremo.

Verbi gratia, habere extrinsecos angulos æquales quatuor

rectis

rectis, nō cōuertitur cum triangulo,aut cū fingulis aliis,tamen cum omnibus conuertitur fimul & cum fubiecto illa continente. Similiter defrondefcere & humidum feminis denfari, conuertuntur cum omnibus fimul inferioribus.Vocat fuccum feminis,quia ex eodem humido,ex quo nutriuntur folia,etiam nutriuntur fructus & femina arborum

Ex quo habes, quòd quando fumitur definitio paffionis, licèt id nō femper fit,& proprium fubiectū,conuertūtur omnes termini Demonftrationis,& caufa cum effectu : quando verò non fumitur fubiectum proprium , fed inferius , non cōuertitur extremum cum inferioribus fingulis, cum omnibus tamen fimul conuertitur.

Nota. quādo demonftrationis termini conuertātur & quādo non.

In figuris autem fic affignabit,&c.

Vult cōfequutionem caufæ & effectus petentibus,per ipfas figuras fyllogifticas hoc declarare, & oftēdere, quòd poteft aliquādo fieri vt eiufdem effectus plures fint caufæ nec repugnare hoc modo fyllogizandi.

7

Aduerte duos terminos in hoc textu vniuerfale,& vniuerfale primum.Vniuerfale dicitur id,quod non cum aliis conuertitur,vt animal indiuiduis hominibus vniuerfale eft, cum omnibus enim fimul non conuertitur. Vniuerfale primum dicitur, quod licet cum alio non conuertatur , tamen fimul cum omnibus illis conuertitur,vt homo fuis fingulis indiuiduis vniuerfale primum eft.

Nota quid fit vniuerfale,& vniuerfale primum.

Hoc fuppofito fumit:fit A.puta viuēs in omni B.puta animali,& animal fit in D.putà in omnibus fpeciebus fuis, fingulis autem in plus tūc A.erit in plus,quā B. nempe animal, quia erit vniuerfale ipfi;viuens.n.nō conuertitur cū animali,aliàs effet illius caufa,id eft inferret animal,quod non eft: fumit autem hic caufam in inferendo,vt vult Philop.fi igitur A.eft in B.& B.in D.A.erit in D.per ipfum D id eft, viuēs de fpecieb.animalis,per ipfum animal dicetur. Vlterius fi A.viuens eft fuperius animali,erit in aliis,puta plantis.E.nempe ficubus:populis, & reliquis,fi enim nōn effet in his,nō effet fuperius A. ineft ergo in iftis. quæ funt diftincta ab ipfo B. putà ab animali:quòd fi ifta funt diftincta à B.erit ergo A.in eis per medium aliquod,ficut ineffet D.per B.fi ergo ineft his plāris,putà B.per medium illud C.putà arborem, iam vnius effectus plures funt vnde in confequentia fyllogiftica vnum per multa concludi poteft.

Contingit igitur eiufdem &c. 8

Concludit,poffe vnum effectum per plures caufas eiufdem

generis

genetis intellige demonstrari, sed non de eadem specie, vel de eodem subiecto, sed de diuersis, vt longæuum de ceruo quia caret cholera, de cornice, quia est animal siccum.

Si enim definitionem effectus proximã sumimus, effectus vniuersalis vnica est causa, vt lõgæui, esse bene proportionatos humores.

Nota, Demonstrationẽ in resolutione vsque ad definitionẽ & causam proximã subiectorũ progredi.

At præter hanc causam communem, in singulis speciebus multiplicantur causæ & quo magis species multiplicantur etiã causæ nam alia ratione est ceruus lõgæuus alia cornix, & alia aliæ species: non tamen semper, nam aliquot species eandem causam possunt participare.

Dices, vtra melior causa, ea quæ est vniuersalis possionis, an ea quæ est proxima subiectis singulis? Respondet Arist. eam esse, quæ est proxima cuique subiecto.

Vide clarè Demonstrationem non sistere in definitione passionum, sed in definitione & causa proxima subiectorum: vt causa quare ceruus sit longæuus, id est D. sit A. est per C. quia est bene temparatus: causa quare est bene tẽperatus, est B. quia non habet cholerã, hęc iã non habet vlteriùs causam.

Si iste textus econtrà legatur incipiẽdo à particulari causa vsque ad vniuersalem, vt quare ceruus logęuus? quia non habet choleram: vlteriùs, quare non habens choleram est longæuum? quia est bene temperatum, tunc fauet opinioni Aegi. Rom. de medio passionis, sed nihil contra nos, qui aliquando definitionem passionis medium constituimus.

Epilogus librorum Priorũ & Posteriorum.

Tandem epilogũ facit Ari. ex lib. Priorum & Posteriorum simul, nempe dictum esse iã de syllogismo in communi, & de Demonstratione, & de scientia ipsa demõstratiua, quod idem est. Hæc de capite.

Quomodò principia cognoscantur, & quis principiorum sit habitus.

Cap. XVIII.

1 *DE principiis verò, & quomodò siũt nota, & quis cognoscẽs habitus, hinc est planũ addubitãtib. primũ. Quod quidẽ igitur nõ cõtingit scire per Demõstrationẽ nõ cognoscẽti prima principia immediata, dictũ est priùs. Immediatorũ verò cognitio vtrũ eadẽ sit, aut nõ eadẽ, dubitare posset aliquis: & vtrũ sciẽtia vtriusque,*

que, aut nō aut huius quidē scientia, illius verò alterum quid genus. & vtrū non inexistentes habitus innascantur aut inexistentes latuere.

Si itaque habemus ipsos, absurdum est. cōtingit enim certiores habentes congnitiones Demonstratione, latêre: si verò accipimus non habentes prius, quomodo vtique cognosceremus, & disceremus ex nō praexistente cognitione? impossibile nāque, quemadmodùm & in Demonstratione dicebamus. Manifestum igitur, quoniā neque habere possibile est, neque ingnorantibus & nullum habentibus habitum innasci. 2

Necesse igitur habere quidem aliquā potentiam, non talem aūt habere, quae est his honorabilior secūdū certitudinem. Apparet autem hoc vtique omnibus inexistēs animalibus: habent enim cōgenitam potentiam iudicatiuam: quam vocant sensum. 3

Inexistente autem sensu, in aliis quidem animalium fit permansio sensati, in aliis verò non fit. In quocunque igitur non fit, aut omninò, aut circa quae non fit, non est cognitio extra ipsum sentire. 4

*In quibus verò, inest sentiētibus habere vnum quiddam in anima Cùm multa talia fiant, iam differentia quadā fit, vt his quidē fiat ratio ex taliū * permāsione, his verò nō. Ex sensu quidem igitur fit memoria, quemadmodùm dicimus: ex memoriā verò, quae plerūque eiusdem fit, experiētia. multae nāque memoriae numero, experientia vna est. experientia autem, aut ex omni quiescente vniuersali in anima, aut vno prater multa, quod vtique in omnibus vnum sit illi idem, est artis principium & scientiae: si circa generationem quidem, artis: si verò circa ens, scientiae.* 5

* μονῆς, a. l. μνήμης, memoria.

Neque itaque insunt determinati habitus, neque ab aliis habitibus fiūt notiorib. sed à sensu: vt in pugna versione factā, vno stante, alter stetit posteà alter quousque 6

ad

ad principium venit: anima vero est talis vt possit pati hoc. Quod autem dictum quidem fuit pridem, non manifestè vero dictum fuit rursus dicamus.

Cùm enim steterit indifferentium vnum, primũ quidem in anima vniuersale est: sentitur enim singulare sensus vero ipsius vniuersalis est, vt hominis, sed non Calliæ hominis. Rursus in his statur, quousque ad impartibilia steterint, & vniuersalia: vt tale hoc animal, quousque animal, & in hoc consimiliter. Planum itaque, quod nobis prima inductione cognoscere necessarium est, sensus etenim sic vniuersale facit.

*Quoniam verò habituum, qui circa discursum sunt, quibus verificamus, aliqui semper veri sunt, alij verò suscipiũt falsum, vt opinio, & ratiocinatio. vera autem semper sunt scientia & intellectus. & nullum scientiæ genus aliud certius est, quàm intellectus: principia verò Demonstrationum notiora sunt, scientia autem omnis cum ratione est: principiorum quidem scientia vtique non erit. Quoniam vero nihil cõtingit esse verius scientia, quàm intellectum, intellectus vtique erit principiorum, & ex his considerantibus, & quoniam Demonstrationis principium non est Demonstratio, quare neque scientiæ est scientia. Si igitur nullum aliud * præter scientiam genus habemus verum, intellectus vtique erit scientiæ principium & principium quidem, principij vtique erit: * si autem omnis, consimiliter se habent ad omne rem.*

** a.l. add. habiturũ.*
** Arg. l. sciẽtia autẽ ad omnẽrẽ sese habet similiter. Alia lit. quæ autẽ omnis.*

Posteriorum Analyticorum
FINIS.

De principiis autem qualiter fiunt cognita, &c.

1 Postquàm Arist. de his quæ ad ipsam Demõstrationem, & eius structurã pertinent, hactenus disseruerit, ac de eius medio, quod sit, & quomodò cognoscatur tractauit, nunc tandẽ de modo quo ipsa principia complexa, acquitãtur disputat.

Intentio. Arist.

Dictum

Dictum iam est non esse demonstratiuam scientiam ab sque horum immediatorum principiorum cognitione: Poterit tamen aliquis tria dubitare: primò, an cognitio mediatorum, & immediatorum sit eadem, id est eiusdem rationis. Secundò, an cognitio principiorum immediatorum sit scientia, sicut mediatorum, vel aliquod alius scientiæ & cognitionis genus. Tertiò, an iste habitus & cognitiones principiorum acquirantur de nouo, an sint naturales, sed latentes à principio, & pòst notificari.

Tria proponuntur dubia.

Siquidem igitur habemus ipsos. 2

Incipit disputare circa tertiam quæstionem ad vtranque ipsius partem: nam si habemus tales habitus à natura, latentes tamen multo tempore, vt dicebat Plato, absurdum est profectò dicere, quòd habemus à natura cognitiones & habitus, qui sint certiores Demonstratione, & tamen non cognoscamus per ipsos, cùm nullus possit Demonstrationem habere, quin cognoscat statim.

Argumentatur pro vtraque parte tertiæ quæstionis.

Quòd si dicatur tales habitus esse acquisitos, videtur aliud incōueniens maius: nam cùm cognitio acquisita fiat ex præexistenti cognitione, vt dictum est, oporteret ante illos habitus alias priores cognitiones & habitus ponere, quæ tamen non sunt.

Concluditur ergo non esse dicendum tales habitus inesse à natura, nec quòd ex cognitione præcedenti non fiant, cùm omnis cognitio acquisita ex præcedenti fiat. At quęnā sit ista cognitio, ex qua principiorum cognitio fiat, explicat modò.

Necesse est itaque habere quandam potentiam, &c. 3

Intendit docere sensum inesse hominibus à natura, & ex hoc sensu prouenire memoriā, & ex memoria experientiam, & ex hac colligit per intellectū vniuersalis cognitionē, atque hoc esse principium sciētię: vnde cōstat, nō inesse cognitiones principiorum à natura, nec fieri ex aliis præexistentib. in intellectu, sed à sensu originē ducere, qui quidem inest nobis à natura, quod etiam docet 1. Met. c. 1.

Sensum à natura hominibus tributum.

Dicit ergo primùm, necessarium esse ante principiorum cognitionem, & præcedere in nobis quādam cognoscitiuam potentiam. Hac autem non est alius habitus, vel cognitio certior, & honorabilior principiorum cognitione, sicut ipsa principiorum cognitio est certior, & honorabilior cognitione conclusionis: non sic, inquam, est ista potentia sensitiua, sed est quoddam principium quo indiget intellectus ad suas intellectiones.

Erroris exclusio. At, ne quis putaret hanc potentiã hominibus esse propriã, dicit omnibus animalibus inesse, quæ dicitur sensus : animal enim eo animal est, quo sensum habet. Hanc potentiã vocat connaturalem, quia animalia sensum per generationem simul cum esse suo accipiunt.

Cum insit autem sensus, &c.

4

Sẽsum nõ ita homini vt aliis animalib. inesse. Non vniformaliter sensum hũc animalibus reliquis, & hominibus inesse ostẽdit, ne quis decipiatur dicẽs, sicut ex sensu nõ fit in animalibus principiorũ cognitio, ita nec in homine.

Quæ animalia habent memoriã. Duas autem diuisiones facit : prior est, quædam animalia præter sensum memoriam habẽt, quædã autẽ præter sensum memoriam non habent. Memoriam habent illa, in quibus species & imagines rerum sensatarum manent etiam post præsentiam illarum rerum, nam hoc pacto fit memoria : illa verò non habent, in quibus non manent tales imagines, ac proptereà extra rei præsentiam non sentiunt.

Nota. Nota, quod dicit ista animalia nõ sentire nisi in præsentia obiecti illa quæ sentiũt. Loquitur aũt disiunctiuè, omninò nõ sentiũt in absentia, aut non sentiũt illa quorum imagines nõ manẽt: nam animalia quæ memoriam nõ habent, aliquando recordantur, quando aliquod sensibile vehemens perceperũt: & quæ memoriam etiã habent, nõ recordantur, quãdo debiliter speciem receperunt, nec manet. Hoc autem est, vt intelligas memoriam fieri ex permanentia imaginum sensatarum rerum in parte interiori capitis. *Quomodo fiat memoria.*

In quibus autem inest sentientibus, &c.

5

Posterior diuisio est: ex his memoriam habentibus, quædã habent virtutem qua ex multis memoriis vnum colligant, & inferant: quædam non habent illam, vt vnũ colligere possint. Atque ex his, quæ tale vnum colligũt, fit quædam animalium differentia distincta ab omnibus aliis, quæ vnum ratione & intellectu vtatur: atque hic est homo, qui ex memoriis multis vnum vniuersale colligit, & ratione vtitur: reliquis verò id non est concessum.

Ordo cognitionũ in homine. Ex quo infert ordinem cognitionum in homine : ex sensibus enim exteriorib. fit memoria, manentibus imaginibus rerum sensatarum : ex multis autem memoriis similibus experimentum, est enim experimentum collatio multorum singularium sensibilium : ex hoc autem experimento, & ex toto vniuersali collecto iã & abstracto, & facto vno propter multa, fit principium artis & scientiæ, artis si fuerit in rebus factibilibus, scientiæ si fuerit in speculabilibus. vnde principium ar-

pium artis & scientiæ est propositio vniuersalis, collecta per intellectũ ex experientia & ex memoria, & vltimo ex sensũ. Circa literam, aut, copulatiuè est legendum, vt notat Phil. Hæc omnia clariùs explicantur in pro. Metaphys.

Neque igitur insunt determinati, &c. 6

Infert ex prædictis responsionẽ tertiæ quæstionis, nempe cognitionem principiorum non inesse nobis à natura, nec fieri ex alia notiori intellectiua cognitione, sed à sensu modo, qui dictus est, produci. Et exemplum ponit: sicut aliquãdo pugna existente accidit milites hinc inde dispersos fugere, ac exercitum destituere, tunc vnus stat, quo stante alius etiam stat, & post hos alius, donec plurib. stantib. fit iterum exercitus, sic fit vniuersale ex hoc, & illo, & alio, & multis singularibus conseruatis in memoria quæ quidẽ dispersa erant, sed adunantur & colliguntur intellectu compræhendente similitudinem omnium per abstractionem.

Responsio tertiæ quæstionis.

Quòd si dicas, quomodò anima potest recipere has species & singularia in se de nouo. Respondet animam esse talem, vt possit pati ista. nam intellectus secundũ Arist. 3. animę, tex. 32. est vt tabula rasa, qui potest rerũ similitudines in se recipere.

Dubitat. Solut.

Vnde repetit clariùs modũ, quo vniuersale fiat, dicens quãdo est aliqua natura secundum se vna, & indifferens multis, vt homo, animal, album, & hoc per intellectum (nam extra intellectum non est separata natura communis) cùm igitur talis natura sic est facta vna & communis, est vniuersale, vt Petrus est homo, & cæteri etiam sunt homines: at quando sumitur homo, per se, qui in illis est, sic separatus, iam est vniuersale, antè non erat. fit autem hoc per intellectum.

Vniuersale quomodò fiat.

Dices, nónne sensus circa vniuersalia feruntur? nam visus habet pro obiecto ipsum colorem, non hunc vel illum. Respondet potentiam sensitiuam habere ipsam naturam communem pro obiecto, tamen actus & sensationes non fiunt, nisi circa singularia, intellectus verò actus est, qui in vniuersalia fertur.

Dubium.

Huius loci declarationem vide superiùs lib. 1. super. c. 24. vnde sequitur, quod intellectus collectè & adunatè intelligit naturam, quam sensus sparsim in multis percipiunt singularibus, ac ideò per inductionem, quæ sensu fit, cognoscere seu intelligere incipimus.

Solut.

Quoniam autem circa, &c. 7

Secundam & tertiam soluit quæstionem, ostendens cognitionem principiorum non esse scientiam, sed alium habi-

So 2 & 3 quæstiõis.

tum ſciĕtia certiorem, nempe intellectum: ex quo fit, vt non ſint eiuſdem rationis cognitio principiorum, & eorum quæ ex principiis deriuantur.

Habitus intellectiuos ſpeculatiuos veros eſſe tres.

Supponit autem duo, alterum eſt habitus intellectiuos veros ſpeculatiuos eſſe tres: primus, qui poteſt recipere falſum, vt opinio & ratio, id eſt ſyllogiſmus topicus, qui eſt cauſa opinionis: alter eſt ſciĕtia, quæ eſt cognitio neceſſariorum per cauſam; tertius eſt intellectus, qui eſt cognitio neceſſariorum immediatorum. atque hi duo ſemper ſunt veri.

Supponit ſecundò, quòd nulla cognitio eſt certior, quàm ſcientia, niſi habitus hic, qui dicitur intellectus, quæ duo colliguntur ex 6. Ethi. c. 3. Tunc argumentum eſt, horum principiorum non eſt opinio, quia ſemper ſunt vera: nõ eſt ſciĕtia, quia non habent cauſam, nec per diſcurſum cognoſcuntur, & prætereà, quia ſunt certiora his quorum eſt ſcientia ergo eorum erit intellectus: non enim reſtat alius habitus intellectiuus certior ſcientia. Prætereà quia ſcientiæ non eſt ſcientia, aliàs enim eſſet proceſſus in infinitum: deuenire eſt ergo ad aliquã cognitionĕ, quę nõ ſit ſciĕtia, & hęc eſt intellectus.

Ex quo colligit, hanc cognitionem, quæ intellectus dicitur, eſſe principium, & principium principij, id eſt, cognitionem, qua cognoſcimus ipſas propoſitiones primas, quæ ſunt principia.

Sic autem ſe habet omnis ſcientia ad omnĕ concluſionĕ. vt enim eſt ſciĕtia cognitio procedens ex alia, & qua cognoſcimus id, quod ex alio ſequitur, ita & intellectus eſt cognitio, ſed non ex alia intellectiua cognitione ac ideò eſt principium.

Similiter eſt cognitio, qua propoſitiones primæ, quæ ex aliis non ſunt, cognoſcuntur, ac proptereà eſt principium principij. Ex quibus omnibus tres propoſitæ quæſtiones ſolutæ ſunt,

QVAESTIO I.

An principia per ſe nota inductione cognoſcantur.

Primum Nota. De ſenſus quæſtionis principia

VT ſenſus quæſtionis ſit manifeſtus aduerte primò, duo eſſe genera principiorum. quædam ſunt rei, quædam cognitionis principia. rei principia ſunt, à quibus res ſuum eſſe accipit, ſicut materia forma, & reliquæ cauſæ dicuntur rei principia: cognitionis verò principia ſunt, à quibus cognitio

gnitio rei procedit, sicut propositiones sunt principia cognitionis ipsius conclusionis. Nō autem existimes, quod semper differanr re ista principia: cùm enim à posterioribus procedimus ad cognitionem priorum, tunc differunt re principia cognitionis & rei: at cum à prioribus est processus, tūc eadem re sunt principia cognitionis & rei. Semper tamen differunt ratione: nam rei principia sunt secūdum suum esse cognitionis vero, secundum quod per intellectum sumuntur, & ipsorum cognitio aliorum est causa cognitionis.

alia esse rei, alia cognitionis.

Aduerte secundò, quòd intellectus noster duplicem habet operationem, & appræhendendi, & iudicandi. Per apprehensionem enim res ipsas concipit in se, per iudicium verò earum veritatem vel falsitatem comprehendi, assentiendo vel dissentiendo. Has autem operationes esse diuersas experientia ostendit: multa enim apprehendimus, de quorū veritate dubitamus. In hac vtraque operatione intellectus est dependens: nam in appræhēsione indiget obiecto, quod percipiat, & hoc à sensibus accipit: in iudicio etiā dependet ab appræhensione, non enim iudicium fit, nisi de rebus appræhensis, & præterea indiget iudicium præter apprehensionē alio iudicio adiuuante, nam iudicium conclusionis pēdet ex iudicio præmissarum, & quando in intellectu iam non est aliud iudicium, quo præmissas cognoscamus, fit recursus ad iudicium sensus per inductionem. An verò semper omne iudicium intellectus depēdeat ex alio iudicio, siue sensus siue intellectus, hoc dubitatur modò & difficultas est propter illas propositiones per se notas cōmunissimas, nempe quodlibet est, vel nō est, omne totum est maius sua parte, & similes: de his enim est quæstio, an notæ sint per inductionem singularium, ita vt absque inductione non cognoscantur.

Secundū nota. intellectus esse duplicem operationem.

Intellectus iudiciū nō fit nisi de rebus apprahēsis

Est quorundam opinio, quòd hæ communissimæ propositionis inductione cognoscātur: nec intellectus eis acquiesceret: nisi præcedēte iudicio sensus per singularia. Rationes autem huius sententiæ hæ sunt.

1. opin.

Prima, causa vniuersalis nō producit effectus, nisi mediātibus causis particularibus, vt patet de cælo, & sole, & glorioso Deo, quando naturaliter operatur: semper enim cum his causis particularibus operatur: at intellectus est causa vniuersalis omnium assensuum intellectiuorum: ergo ad particulares assensus opus est, quòd sint alij assensus Vt enim ad assensum huius conclusionis vtitur assensu harum præmissarum & principiorum, ita ad assensum principiorum

1 Ratio.

vtetur assensu & iudicio sensus:vt si fiat inductio quædam ex singularibus illorum principiorum, nempe hoc totum est minus sua parte, & sic de cæteris: ergo omne totum est maius parte: nunc singularia illa sensu, vniuersale intellectu comprehenditur.

2. Ratio. Secundò, si ista principia non cognoscerentur inductione, solo lumine intellectus fierent nota. Sed hoc est falsum, nam hoc modo nullus posset ea negare: at constat hæc principia à multis esse negata, vt dicitur 4 Meta & notat Auerr. 2. Meta. com. 15. ergo non cognoscuntur solo lumine intellectus, sed per inductionem.

1. Funda. Circa hoc aduerte, non esse dubium de principiis immediatis vnius scientiæ: sunt enim multa ex his, quæ inductione cognosci debent, sed de communibus, multarum scientiarum & communissimis omnium, vt superiùs diximus.

Et de his est prima conclusio, solum lumen intellectus facta priùs apprehensione sufficit ad certo assentiendum istis dignitatibus. Patet conclusio 1. Post ca 3 vbi ex terminis cognosci has propositiones dicit Arist. Sufficit, inquit, quid per totum, quid per partem intelligatur, cognoscere, vt statim nullo iudicio præcedenti cognoscatur omne totum esse maius parte. vbi Alb. vti diximus comparabat has propositiones visibilibus luminosis, quæ suo proprio videntur lumine absque vllo alio extrinseco, & Ægid. hoc loco dicit, sicut oculus informatus specie videt colorem, ita intellectus appræhensione facta assentit istis. Et hinc 1. Post c. 9. præterea Arist. 2. Met c. 1. vocat has ianuas scientiarum, in quibus non contingit error: præterea qui æquè notum est, singulare hoc totum est maius parte, sicut omne totum est maius parte, præsertim cum per sensum non percipiamus aliqua singularia harum propositionum, non enim sensu cognoscitur, si ab his æqualibus hæc demas æqualia, remanebunt æqualia.

1. Concl. Dignitates solo in tellectus lumine intelligi.

2. Concl. Secunda conclusio, licèt ista principia possint syllogizari & induci, tamen non fiunt nota ex tali inductione & syllogismo, cùm in seipsis clarissima sint, & per se fidem habeant.

Ad 1. Vnde ad primum argumentum respondeo, quòd talis est determinatio ex parte speciei obiecti, per quam speciem fit apprehensio. & præterea quia sicut lumen solis est causa vniuersalis, tamen se solo calefacit, ita & lumen intellectus se solo inducit assensum illorum principiorum, absque alio particulari iudicio, cùm ille assensus principiorum sit, quid vniuersale & commune, ex quo deriuantur multi assensus particulares

lares

lates conclusionum aliarum. Ad secundum dico, quòd negare aliquid multipliciter contingat, aut ore extenùs, aut corde interiùs, non loquimur de exteriori negatione, quia quilibet potest negare omnia, sed de interiori. Hæc est triplex, aut virtualis, aut formalis, & hæc directa vel indirecta: virtualis, cùm negamus aliquid in alio, vt qui dicit nullum corpus esse album, virtualiter negat nullam niuem esse albam: formalis, cum aliquid in ipso negatur: hoc verò si negatur, quia rationes faciunt apparere aliter, tunc est negatio directa: si verò negatur, quia, licèt in se verum appareat semper, tamen nescire ea, quæ sequuntur ex illo, facit de illo dubitare, est negatio indirecta, quo pacto Zeno negabat motum & sensum, quia nesciebat intelligere quomodò si mouetur aliquid, possit pertransire infinitas partes quæ sunt in spatio.

Ad 2. Negatio alia exterior, alia interior est, eáque triplex.

Dico negare principia virtualiter non arguit illa per se cognita non esse, imò quoties in bona consequentia aliquis concedit præmissas, & negat conclusionem, virtualiter negat, quodlibet est vel non est.

Dignitates virtualiter posse negari.

Dico secundò, nullus negat directè illas dignitates, cùm non sit ratio directa contra eas apparens.

Dico tertiò, indirectè negantur, sed hoc non arguit eas non esse per se notas: nam etiam hunc motum esse, est per se cognitum sensu, & tamen Zeno negabat.

Dices Aristot. dicit has pendêre à sensu Dico primò, quòd loquitur de intrinsecis propositionibus & particularibus demonstrationum immediatarum Dico secundò, quòd etiam istæ communissimæ à sensu pendent, quia est necessaria appræhensio terminorum, quæ non fit sine sensu.

Obiectio. Solut.

Hæc de quæstione breuiter, quæ latiùs examinari debet lib. 2. Metaph. Atque de tota enarratione in libros Posteriorum. Sit laus Deo Opt. Max. qui ad finem nos perduxit. Amen.

Finis libri Posteriorum.

LAVS DEO.

INDEX QVÆSTIONVM IN VNIVERSAM ARISTOTELIS LOGICAM.

QVÆSTIONES DE DIALectica in communi.

QVÆSTIONES IN LIBELlum Porphyrij de quinque vniuersalibus.

QVÆSTIONES IN CATEgorias Aristotelis.

20 De

IN LIBRVM PRIMVM PErihermenias quæstiones.

QVAESTIONES IN LIBRVM secundum.

QVAESTIONES IN LIBRVM Posteriorum Analyticorum.

5 De

QVAESTIONES IN LIBRVM secundum Posteriorum Analyticorum.

FINIS.